RIJKSINSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE

BRONNENPUBLICATIES

DOCUMENTEN, NR. 3

CORRESPONDENTIE VAN MR. M.M. ROST VAN TONNINGEN

DEEL II

ZUTPHEN • WALBURG PERS • 1993

CORRESPONDENTIE VAN MR. M.M. ROST VAN TONNINGEN

DEEL II

CORRESPONDENTIE

VAN

MR. M.M. ROST VAN TONNINGEN

DEEL II

MEI 1942 – MEI 1945

INGELEID EN UITGEGEVEN DOOR

DAVID BARNOUW

WITH AN ENGLISH SUMMARY

ZUTPHEN • WALBURG PERS • 1993

ISBN 906011.854.5

Dit boek is gedrukt op chloor- en zuurvrij papier

INHOUD

Lijst van meest gebruikte afkortingen

Voor afkortingen met betrekking tot de litteratuur ziet men p.

ATL	Algemeen Toezicht Leden
BdS	*Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD*
BPM	Bataafsche Petroleum Maatschappij
BEZ	(departement voor) Bijzondere Economische Zaken
BL	begunstigend lid (van de SS)
COO	Centrale ter Behartiging van Ondernemingen in het Oosten
Culano	Commissie tot uitzending van landarbeiders naar Oost-Europa
DVK	Departement van Volksvoorlichting en Kunsten
DZN	*Deutsche Zeitung in den Niederlanden*
HND	Het Nederlandsch Dagblad
HSSPF	*Höhere(r) SS- und Polizeiführer*
KP	Knokploegen
NAF	Nederlandsch Arbeids Front
Nenasu	Nederlandsche Nationaal-Socialistische Uitgeverij
NOB	Nederlandsche Oost Bouw
NOR	Nederlandsche Oost Rederij
NOC	Nederlandsche Oost Compagnie
NOV	Nederlandsche Oostvisserij
NSB	Nationaal-Socialistische Beweging
NSDAP	*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei*
NSF	Nationaal Steun Fonds
NSNAP	Nationaal-Socialistische Nederlandsche Arbeiderspartij
NSV	*Nationalsozialistische Volkswohlfahrt*
NVD	Nederlandsche Volks Dienst
NVV	Nederlandsch Verbond van Vakvereenigingen
RFSS	*Reichsführer-SS*
RMfBO	*Reichsministerium für die besetzten Ostgebieten*
RSHA	*Reichssicherheitshauptamt*
SA	*Sturmabteilung*
SD	*Sicherheitsdienst*
SDAP	Sociaal-Democratische Arbeiders Partij
SS	*Schutz-Staffeln*
SSFA	*SS-Front-Arbeiter*
SSGG	(college van) Secretarissen-Generaal
UK	*Unabkömmlichkeitsstellung*
VO	*Verordnung*/Verordening
VoVa	Volk en Vaderland
WA	Weerafdeling (van de NSB)
WBN	*Wehrmachtsbefehlhaber in den Niederlanden*
zbV	*zur besonderen Verwendung*
ZHO	*Zentralhandelsgesellschaft Ost*

INLEIDING

Inleiding tot de Correspondentie van

Mr. M.M. Rost van Tonningen

Van geen enkele vooraanstaande figuur aan de zijde van de Duitse bezetter en de NSB is de briefwisseling in zo'n grote omvang bewaard gebleven als die van mr. M.M. Rost van Tonningen. Ze is, door de vele bemoeienissen van hem op tal van terreinen, zowel van belang voor de kennis van de interne geschiedenis van de NSB, als voor de financiële, economische en sociale geschiedenis tijdens de bezettingstijd.

Daarom werd besloten tot de uitgave van de relevante documenten uit zijn correspondentie. Het eerste deel van deze bronnenuitgave verscheen in 1967 [1]. In de inleiding staat de herkomst en de samenstelling van de archiefcollecties met betrekking tot Rost van Tonningen, die op het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie aanwezig zijn.

Het eerste deel is voorzien van een zeer uitgebreide inleiding; deze werd nodig geacht omdat op dat moment relatief weinig wetenschappelijke studies over de beginperiode van de bezetting waren gepubliceerd. Om dezelfde reden was de annotatie bijzonder uitgebreid.

Dit tweede, en tevens laatste deel, beslaat de periode mei 1942 – mei 1945. De behoefte aan een algemene inleiding in dit tweede deel is minder groot en daarom is er voor gekozen in deze inleiding alleen de hoofdlijnen aan te geven. Immers, meer dan vijfentwintig jaar na de publikatie van het eerste deel is de situatie anders. Naast *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* van dr. L. de Jong en andere overzichtswerken zijn over talloze deelonderwerpen honderden wetenschappelijke publikaties over de bezettingstijd verschenen. Daarnaast zijn de ideeën over bronnenpublikaties veranderd. Dr. I. Schöffer bepleitte in zijn recensie van deel I van de *Correspondentie* al voor een differentiatie van uitgavevormen, waarbij hij een onderscheid maakte tussen kleinere, intensief bewerkte bronnen en documentenreeksen die eenvoudig toegankelijk waren gemaakt.[2] Tijdens het in 1985 gehouden congres *Bron en publikatie*[3] bleek dat de behoefte aan bronnenontsluiting nog steeds groot was, maar dat de 'klassieke' manier zo'n tijd- en geldrovende manier is, dat men eenvoudiger te werk zal moeten gaan. Daarom is in dit deel voor een bescheiden notenapparaat gekozen; de noten hebben een hulpfunctie en zijn niet bedoeld voor uitgebreid commentaar of een allesomvattende explicatie.

Bij de selectie van de in dit tweede deel op te nemen documenten is uitgegaan van de voorlopige selectie die door de bewerkster van deel I al was opgesteld. In deel I gaf zij aan door welke selectiebeginselen zij zich heeft laten leiden: 'De uitgave moet zoveel mogelijk

(1) *Correspondentie van mr. M.M. Rost van Tonningen. Deel I 1921-mei 1942*, (ingel. en uitg. door E. Fraenkel-Verkade i.s.m. A.J. van der Leeuw), 's-Gravenhage, Nijhoff, 1967.

(2) I. Schöffer, 'Een model-bronnenuitgave?, *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 82 (1969) p. 69-77.

(3) Zie de bundel *Bron en publicatie, Voordrachten en opstellen over de ontsluiting van geschiedkundige bronnen, uitgegeven bij het 75-jarig bestaan van het Bureau der Rijkscomissie voor Vaderlandse Geschiedenis*, 's-Gravenhage 1985.

aspecten van het onderwerp verhelderen; ze moet een zeker evenwicht tussen hoofd- en bijzaken bewaren en representatief zijn voor de bron.'[4] Gelijk als in deel I zijn de documenten chronologisch afgedrukt.

Mr. M.M. Rost van Tonningen werd op 19 februari 1894 te Soerabaja geboren.[5] Zijn vader was hoofdofficier bij het Nederlandsch-Indische Leger en Meinout, de derde en jongste zoon, zou tot zijn vijftiende jaar in de Oost blijven. Na een mislukte ingenieursstudie studeerde Rost van Tonningen als jurist af in Leiden en hij was van 1923 tot 1936, met een onderbreking van drie jaar, werkzaam voor de Volkenbond te Wenen. Daar werd hij gegrepen door het nationaal-socialisme, inclusief het in Wenen virulent heersende anti-semitisme.

In september 1936 werd Rost van Tonningen lid van de NSB en een maand later hoofdredacteur van het nieuwe NSB-dagblad 'Het Nationale Dagblad'. Kort daarop nam hij ontslag bij de Volkenbond. Rost van Tonningen had goede contacten met geestverwanten in Duitsland opgebouwd, met name met H. Himmler en andere *SS*'ers. Hij zag zich daarom als diens vertrouwensman in Nederland. Binnen de NSB was Rost van Tonningen een vertegenwoordiger van de zogenaamde groot-Germaanse richting; hij meende dat Nederland uiteindelijk weer onderdeel van het Duitse Rijk zou moeten worden. Zijn nationaal-socialistische ideeën, waarbij het begrip 'ras' centraal stond, sloten nauw aan op de situatie in Duitsland en waren vaak veel radicaler dan de gangbare NSB-ideeën. Rost van Tonningen vond zichzelf bovendien veel geschikter dan A. Mussert om de NSB te leiden. Zijn gedrag en vaak onbeheerste optreden bezorgde hem veel vijanden binnen de NSB en door deze vijanden werd het gerucht verspreid dat hij 'Indisch bloed' zou hebben. Deze aanvallen op zijn 'raszuiverheid' zouden hem tijdens de oorlog veel last bezorgen en zijn toetreden tot de Nederlandsche SS verhinderen. Mede door Rost van Tonningens toedoen werd de NSB in de loop van 1938 een anti-semitische partij.

In 1937 werd Rost van Tonningen gekozen tot lid van de Tweede Kamer, waar hij vaak provocerend optrad, zelfs in die mate dat hem in maart 1939 na een vechtpartij met politieke tegenstanders de toegang tot de vergaderzaal voor een dag ontzegd werd. Op 3 mei 1940 werd Rost van Tonningen met twintig anderen in opdracht van de Nederlandse regering geïnterneerd en pas op 30 mei in Calais door Duitse troepen bevrijd.

De Duitse bezetting bracht nieuwe kansen voor de NSB èn voor Rost van Tonningen. Op 20 juli 1940 benoemde Rijkskommissaris Seyss-Inquart hem tot *Kommissar für die marxistischen Parteien* en als zodanig poogde hij de SDAP en het NVV gelijk te schakelen. In oktober 1940 werd hij benoemd tot 'tweede plaatsvervangend leider' van de NSB en tot hoofd van de afdeling vorming der NSB, maar zijn groot-Germaanse ideologie wekte nog steeds veel weerstand binnen de partij. Alle pogingen van Rost van Tonningen om Mussert voorbij te streven, mislukten. Mede daarom ging hij zich in het voorjaar van 1941 volledig toeleggen op de sociaal-economische sector in Nederland. Seyss-Inquart benoemde hem op 26 maart 1941 tot president van De Nederlandsche Bank en op 22 april van dat jaar tot waarnemend secretaris-generaal van het departement van Financiën en secretaris-generaal van het nieuw gevormde departement voor Bijzondere Economische Zaken. Deze a-politieke benoemingen

(4) *Corresp. Rost*, p. 6.
(5) Zie voor een biografische schets van Rost ook het door E. Fraenkel-Verkade geschreven lemma Rost van Tonningen in het *Biografisch Woordenboek van Nederland*, dl. 1, Den Haag, 1979.

waren maar een schrale troost voor hem.

In het voorjaar van 1942, het beginpunt van deze uitgave, bevond Rost van Tonningen zich daarom in een ongemakkelijke positie. De komende drie jaar bleef hij zich intensief bezighouden met de partij en de sociaal-economische sector. Daarnaast werd veel van zijn aandacht gevraagd voor de op 1 juli opgerichte Nederlandsche Oost Compagnie (NOC), waarvan hij president was. Zijn militaire inzet aan Duitse zijde in maart 1945 markeert het begin van het einde van de derde man binnen de NSB.

In deze inleiding zullen achtereenvolgens de vier hoofdonderwerpen van deze uitgave behandeld worden: De NSB, De Nederlandsche Bank, De Nederlandsche Oostcompagnie en De laatste maanden. Op de eerste drie terreinen faalde Rost van Tonningen. Deels ligt de oorzaak in de voorafgaande periode, deels in de afloop van de oorlog. Zijn actieve dienstneming bij de *SS* in maart 1945 is ook te zien als zijn afscheid van de politieke en sociaal-economische sfeer, waarin hij zo lang een rol gespeeld had.

Het eerste afgedrukte document, uit mei 1942, handelt over de eventuele economische inspanning van Nederlanders in de door de Duitsers bezette gebieden in Oost-Europa. Het laatste document is het zogenaamde politieke testament van Rost van Tonningen dat hij in mei 1945 tijdens zijn krijgsgevangenschap ten behoeve van zijn Canadese ondervragers opstelde.

Rost van Tonningen binnen de NSB

Rijkscommissaris A. Seyss-Inquart had zich de eerste maanden van de bezetting niet exclusief op de NSB en Mussert als potentiële bondgenoot geconcentreerd. Deze beweging had zich weliswaar een toegewijd bondgenoot getoond, maar genoot absoluut onvoldoende steun van de bevolking. Eén van Seyss-Inquarts opdrachten was Nederland te 'germaniseren', en dat zou zonder actieve of passieve steun niet te verwezenlijken zijn. Velen hadden eerst de kans gekregen om te laten zien hoe zij zich aan de nieuwe situatie zouden kunnen aanpassen. Ook Rost van Tonningen probeerde van deze gelegenheid gebruik te maken om door de Duitsers als belangrijkste Nederlandse nationaal-socialist te worden erkend. Maar zijn pogingen om de Nederlandse arbeiders, de boeren, de jeugd en de vrouwen buiten de NSB om tot het nationaal-socialisme te brengen, waren jammerlijk mislukt. Hoewel Rost van Tonningen ideologisch dichter bij de bezetter stond dan Mussert of het meerendeel der NSB'ers en gold als de eerste man van Himmler in Nederland, kon Seyss-Inquart niet veel anders doen dan de gematigder Mussert te steunen. Op 12 december 1941 legde de Leider van de NSB in Berlijn een eed van trouw aan de *Führer* af en twee dagen later werd bekend gemaakt dat de NSB de enig toegelaten partij in Nederland was. Mussert was nu weliswaar verlost van de concurrentie van andere partijen als het Nationaal Front en de NSNAP, maar hij hield de concurrentie over van de Nederlandsche SS (eind 1942 omgedoopt in 'Germaansche SS in Nederland'), formeel nog steeds een onderdeel van de NSB. Deze elite-groep droeg de groot-Germaanse ideologie uit waar ze maar kon en trachtte overal invloedrijke posten te bezetten. Het was logisch geweest als Rost van Tonningen deze SS had geleid, maar het lukte hem niet een

voor SS-ers noodzakelijke stamboom, die van vreemde smetten vrij was, te produceren. De roddels dat Rost van Tonningen 'Indisch' bloed zou hebben, hadden hun uitwerking niet gemist. Juist voor Rost van Tonningen, voor wie 'ras' een mystieke betekenis had, was deze stamboomkwestie uiterst pijnlijk en hij zou altijd altijd zeer geprikkeld reageren op alles wat daarmee te maken had (nr. 53). Rost van Tonningen zou nooit toetreden tot de SS, laat staan dat hij deze zou gaan leiden. Dat gebeurde door J.H. Feldmeyer, eertijds zijn vriend, maar nu een van zijn vele vijanden onder de Nederlandse nationaal-socialisten. In mei 1943 schreef Rost van Tonningen verontwaardigde protestbrieven naar Himmler en Rauter om te voorkomen dat Feldmeyer de plaats van Mussert zou gaan innemen (nr. 130).

De SS bleef voor Rost van Tonningen gesloten en hij kon dus niet aanwezig zijn op de plechtige bijeenkomst op 17 mei 1942, waar 600 Nederlandse SS-ers de eed op Hitler als Germaanse *Führer* aflegden. Een maand later legden 300 NSB-functionarissen een eed van trouw aan Mussert af, iets waar Rost van Tonningen zijn bedenkingen bij had (zie nr. 7). Zijn trouw aan Hitler (en Himmler) ging bij hem vóór de trouw aan Mussert.

Op 13 december 1942 zou de NSB haar elf-jarig bestaan vieren en geruchten deden de ronde dat er een 'regering-Mussert' zou komen. De bezorgdheid van de kant van Rost van Tonningen spreekt duidelijk uit zijn brief aan Himmler, twee weken voor het jubileum (nr. 63). Gelukkig voor Rost van Tonningen bracht Mussert het niet verder dan 'Leider van het Nederlandse volk' en de 'Gemachtigden van de Leider' die door Mussert aangesteld waren in een 'Secretarie van Staat' zouden nooit echte invloed krijgen. Toch bezorgde de samenstelling van deze 'Secretarie' Rost van Tonningen de nodige ergernis, want Mussert wilde F.E. Müller, die o.a. burgemeester van Rotterdam was, als Gemachtigde voor Economische Zaken aanstellen. Mussert vertrouwde zeer op Müller en deze zou ongetwijfeld ook beter met Hirschfeld kunnen opschieten. De economie was evenwel sinds lange tijd het terrein van Rost van Tonningen en naast zijn ambtelijke functies (De Nederlandsche Bank, Financiën en Bijzondere Economische Zaken) was hij binnen de NSB ook de leider van het Economisch Front. Hij beriep zich hierop, zijn protesten hadden succes en Mussert ging uiteindelijk zuchtend door de bocht en benoemde Rost van Tonningen als zijn Gemachtigde (zie o.a. 89 en 121).

Rost van Tonningen bleef geloven in een eindoverwinning van Duitsland en van het nationaal-socialisme. Maar hoewel de Duitsers in 1942 (en 1943) nog heer en meester in Europa waren, bleken de Duitse legers niet onoverwinnelijk. De nederlaag van Rommel bij El Alamein in oktober 1942 en met name de nederlaag bij Stalingrad in februari 1943 leek een werkelijk keerpunt. Juist Stalingrad omdat de Duitse propaganda er zo'n ophef van gemaakt had dat het Duitse leger daar stand zou houden. Deze Duitse nederlagen hadden natuurlijk ook hun weerslag op leden van de NSB: zo zegde F.W.A. de Kock van Leeuwen, een neef van Rost van Tonningen, in augustus 1943 zijn lidmaatschap op, nadat hij tevoren ontslag had genomen als commissaris bij de Nederlandsche Oostcompagnie. Rost van Tonningen beoordeelde zulke opzeggingen positief; in een brief aan Himmler betitelde hij ze als een zuivering van de gelederen (nr. 162).

De instelling van de 'Secretarie van Staat' en het benoemen van de Gemachtigden van Mussert hadden geleid tot de eerste liquidatie door het verzet van een belangrijke landverrader, generaal Seyffardt, de commandant van het 'Vrijwiligerslegioen Nederland'. Net als andere belangrijke NSB'ers kreeg Rost van Tonningen nu permanente bewaking (nr. 135).

Het harde optreden van de Duitsers tijdens de april-meistakingen in 1943, zorgde voor een verdere verwijdering tussen de Duitsers en NSB'ers enerzijds en de rest van Nederland anderzijds.

Ook de tegenstelling tussen de NSB en de SS verscherpte zich, wat ook aan de buitenwereld bekend werd door een vinnig persduel tussen *Volk en Vaderland* en *Storm-SS* (nr. 123). Rost van Tonningen meldde in maart 1943 aan Himmler dat Mussert inzag dat een persoonlijk gesprek tussen hem en Himmler nuttig zou zijn (nr. 98).

Zelfs in 1944 hield Rost van Tonningen geen rekening met een nederlaag, hoewel hij wel geloofde dat delen van Nederland tijdelijk door de geallieerden bezet zouden kunnen worden. Dit blijkt uit een lezing die hij in Dordrecht vlak voor de geallieerde invasie in Normandië hield. Een week na de invasie ging hij in op een vraag die hem over die lezing was gesteld. Hij wilde met een nederlaag geen rekening houden en aan zelfmoord dacht hij niet; eerder aan doodvechten, want 'de kameraden zullen op de meest laffe wijze worden afgemaakt, zonder vorm van proces' (nr. 312).

De Bank en de Economie

Rost van Tonningen was in maart 1941 L.J.A. Trip opgevolgd als president van De Nederlandsche Bank, waar A. Bühler als Duitse *Beauftragte* de werkelijke macht had.[6] J. Robertson, een pro-Duitse NSB'er werd zijn plaatsvervanger op de Bank. De Nederlandsche Bank speelde vóór de oorlog een geringere rol dan thans in het sociaal-economische leven en tijdens de oorlog was zij bijna geheel afhankelijk van de aanwijzingen van Duitse kant.

Eén van de belangrijkste zaken die Rost van Tonningen wilde bewerkstelligen was een wijziging van het Bankstatuut, waardoor de macht van de Bank zou toenemen. Bovendien zou door de invoering van het 'leidersbeginsel' de macht van de president toenemen. De 'oude' directie en de commissarissen van de Bank wisten een en ander nog een tijd lang tegen te houden.

De april-meistakingen van 1943 hadden mede tot gevolg dat de wijziging van het Bankstatuut nu versneld werd doorgezet. Vanwege zijn houding tijdens de staking was de directeur van de Nederlandsche Bank-vestiging in Zwolle ontslagen, wat voor de 'oude' directeuren in Amsterdam, A.M. de Jong en J.F. de Beaufort, aanleiding vormde ontslag aan te vragen (nr. 141). Rost van Tonningen meldde aan Seyss-Inquart dat de werkelijke reden tot ontslagaanvrage het feit was dat de tegenstellingen tussen hem en de oude directie, o.a. in zake de arbeidsinzet van het bankpersoneel te groot waren geworden. Rost van Tonningen was voorstander geweest van de opheffing van de deviezengrens in het voorjaar van 1941, om Nederland economisch nauwer aan Duitsland te binden. De vlucht van de *D-Mark* naar de gulden die sindsdien mogelijk was, baarde hem langzaam aan grote zorgen, maar zijn voorstellen om dit tegen te gaan, werden van Duitse zijde niet voldoende gesteund (nr. 244).

Van het nieuw opgezette departement van Bijzondere Economische Zaken, waarvan Rost

(6) Joh. de Vries, de auteur van het vijfde deel van *De geschiedenis van de Nederlandse Bank*. Deel V: *De Nederlandse Bank van 1914-1948*. Deel 1: *Visserings tijdvak 1914-1931* (Amsterdam 1989) zal in 1993 deel 2 uitbrengen: *Het tijdvak van Trip 1931-1948, onderbroken door de Tweede Wereldoorlog.*

van Tonningen secretaris-generaal was, kwam niet veel terecht. Trip had in het voorjaar van 1941 ontslag genomen als secretaris-generaal van Financiën, waarbij de opheffing van de deviezengrens een grote rol speelde. Rost van Tonningen had ook deze functie overgenomen, zij het als waarnemend secretaris-generaal. De dubbelfunctie bij de Bank en het departement gaf Rost van Tonningen in principe een krachtige positie en hij trachtte van het departement een centraal orgaan te maken dat streng toezicht op de andere departementen zou voeren. De andere secretarissen-generaal werkten hem zoveel mogelijk tegen en Rost van Tonningen verzocht halverwege 1942 Seyss-Inquart om officiële steun voor zijn bezuinigings- en controlevoorstellen. Doordat in verband met invasiegevaar de departementen vanaf begin 1943 werden verplaatst, dreigde hij evenwel zijn greep te verliezen (nr. 71). In zijn functie van waarnemend secretaris-generaal van Financiën had Rost van Tonningen ingestemd met de 'Vrijwillige Bijdrage voor den Oorlog in het Oosten', zoals deze schatting werd genoemd. In een brief aan Mussert meldde Rost van Tonningen dat er door de Duitsers geheel ten onrechte over 'bezettingskosten' of '*Kriegsbeute*' gesproken werd (nr. 21). Seyss-Inquart had deze bijdrage van 50 miljoen *RM* per maand op 2 mei 1942 ingesteld, met terugwerkende kracht tot 1 juli 1941, maar vanaf de lente van 1943 werd deze bijdrage niet meer in goud, maar als krediet overgemaakt (nr. 93). Begin 1944 werd Rost van Tonningen minder enthousiast over de 'vrijwillige bijdrage' en hij protesteerde met instemming van Mussert bij Seyss-Inquart tegen een verdubbeling ervan. Hij vond dat Nederland in vergelijking met de andere bezette landen uitzonderlijk zwaar werd belast. Dit kwam zijns inziens, paradoxaal genoeg, door het feit dat een nationaal-socialist het departement van Financiën beheerde (nr. 230).

Begin december 1941 was Rost van Tonningen in zijn functie als secretaris-generaal voor Bijzonder Economische Zaken door de bezetter belast met het toezicht op het verzekeringswezen. Door de grote oorlogsschade en door de verwachte Duitse concurrentie was er veel onrust in deze branche. Rost van Tonningen wilde ook hier veel regelen en sturen, maar de instelling van de Bedrijfsgroep Makelaars, Assurantiebezorgers en Agenten (MAA) en van de Verzekeringraad leek meer dan het was. Het aantal NSB-ers binnen deze organisaties bleek te klein om effectief te kunnen optreden.

Door het toezicht op het bank- en kredietwezen zou Rost van Tonningen zijn invloed ook in deze sector kunnen uitbreiden, maar het lukte hem ook hier niet om goed door te zetten; zijn voorstellen werden vaak op bekwame wijze door 'anti's' getraineerd of op de lange baan geschoven. De conflicten die hij had met de Amsterdamse effectenbeurs waren van zuiver politieke aard (nr. 148 e.v.) en hadden geen invloed op de beurs zelf. Daar zette hij zich met enig succes in tegen de speculatie in aandelen (nr. 33 en 41). Zijn pogingen om de beursvoorzitter C.F. Overhoff te laten vervangen, mislukten evenwel (nr. 89). Deze bleek door zijn grote deskundigheid te waardevol voor de Duitsers en hij bleef gewoon voorzitter, ook in de periode dat hij de Binnenlandse Strijdkrachten in Amsterdam leidde. Deze laatste functie was bij Rost van Tonningen en de bezetter hoogstwaarschijnlijk niet bekend.

De zgn. Organisatie Woltersom, die het Nederlandse bedrijfsleven herstructureerde, en waar Rost van Tonningen zo veel positiefs in zag, omdat zo het bedrijfsleven naar Duitse snit geordend zou kunnen worden, beantwoordde niet aan zijn verwachtingen. Er vond herordening plaats en er werd driftig ingedeeld, maar van werkelijke veranderingen kwam niet veel terecht. In april 1942 was als overkoepelend orgaan de Raad voor het Bedrijfsleven

ingesteld, samengesteld uit de voorzitters van de zes Hoofdgroepen, de voorzitters van de Kamers van Koophandel van Noord- en Zuid-Holland en zes door Hirschfeld benoemde leden. Van de veertien leden waren vijf lid van de NSB, een oververtegenwoordiging die de werkelijke krachtsverhoudingen niet weerspiegelde. Het bleek dat het bedrijfsleven wel staatstaken wilde overnemen – één van de doeleinden van de nieuwe bedrijfsorganisatie – maar niet als dat negatieve taken zouden zijn. Onder dat laatste viel bijvoorbeeld het sluiten van niet-*Kriegswichtige* bedrijven. In juli 1943 beklaagde Rost van Tonningen zich bij Seyss-Inquart dat deze bedrijfssluitingen in de praktijk bovendien vaak zeer nadelig voor NSB-ondernemers bleken uit te vallen (nr. 146). De Organisatie Woltersom ontwikkelde zich alles behalve in nationaal-socialistische richting, vond Rost van Tonningen en eind 1942 achtte hij een wijziging van de besturen volstrekt noodzakelijk, met name die van de Hoofdgroep Industrie (nr. 68). Hij geloofde dat er goede NSB-vervangers te vinden zouden zijn (nr. 86). Zijn wensen werden niet vervuld, maar in de praktijk zouden er toch te weinig capabele NSB-ers beschikbaar zijn geweest om binnen de nieuwe organisatie de duizenden voorzitters- en ondervoorzittersposten in de Hoofdgroepen, Bedrijfsgroepen, Vakgroepen, Ondervakgroepen en de daarbij behorende Raden van Bijstand te bezetten. De NSB'ers buiten de organistie vonden dat het een kapitalistische ordening was en de NSB'ers die zitting hadden in de Raad voor het Bedrijfsleven klaagden dat ze geen poot aan de grond kregen vanwege hun minderheidspositie (nr. 293). Veel NSB'ers kwamen er dus niet aan te pas en Rost van Tonningen moest in mei 1943 genoegen nemen met een schamele toezegging van Duitse zijde dat de NSB het recht had bezwaar te maken tegen hen onwelgevallige benoemingen in Vak- en Ondervakgroepen (nr. 118).

De steeds verder doorgevoerde arbeidsinzet raakte niet alleen het bedrijfsleven, maar ook de personele bezetting van de departementen en Rost van Tonningen moest zijn uiterste best doen om te voorkomen dat zijn nieuwe departement te veel mensen moest afstaan (nr. 219 en 220).

Een belangrijk probleem voor Rost van Tonningen binnen de economische sfeer was het feit dat het hem niet lukte H.M. Hirschfeld, de machtige secretaris-generaal van Economische Zaken, weg te werken. Deze uiterst capabele ambtenaar bleek van groot belang om de zakelijke samenwerking tussen Nederland en de bezetter vorm te geven; de Duitsers waardeerden zijn capaciteiten ook en 'vergaven' hem daarom zijn, volgens Nazi-begrippen, halfjoodse afkomst. Van enige samenwerking tussen Rost van Tonningen en Hirschfeld was geen sprake. Beiden trachtten veeleer hun werkterrein ten koste van de ander uit te breiden. Hirschfeld was daar beter voor toegerust en de aanvallen die Rost van Tonningen in de vergaderingen van het college van secretarissen-generaal op hem deed, waren eigenlijk vrij machteloos. Na september 1943 werd er niet meer gezamenlijk vergaderd en was er geen sprake meer van persoonlijk contact. In al zijn brieven met klachten over Hirschfeld zou Rost van Tonningen nooit nalaten diens afkomst te vermelden, hetgeen hij trouwens ook met betrekking tot anderen deed (nr. 320 en 375).

Een andere ambtelijke vijand was S.L. Louwes, verantwoordelijk voor de voedselvoorziening. Rost van Tonningen achtte de boerenstand uiterst belangrijk in het nieuwe nationaal-socialistische Nederland. Hij stelde Louwes verantwoordelijk voor het mislukken van de nazificatie van de boerenstand die door middel van de Nederlandsche Landstand had moeten geschieden. Daarnaast had Rost van Tonningen ook wel oog voor de ondeskundigheid en het

wangedrag van de topfiguren van de Landstand, E.J. Roskam en O.F.J. Damave (nr. 268). Volgens Rost van Tonningen zou er veel ten goede keren als nu maar SS-gezinden als G. Dieters (en T.E. Bontkes) de Nederlandse boerenstand zouden leiden (nr. 296).

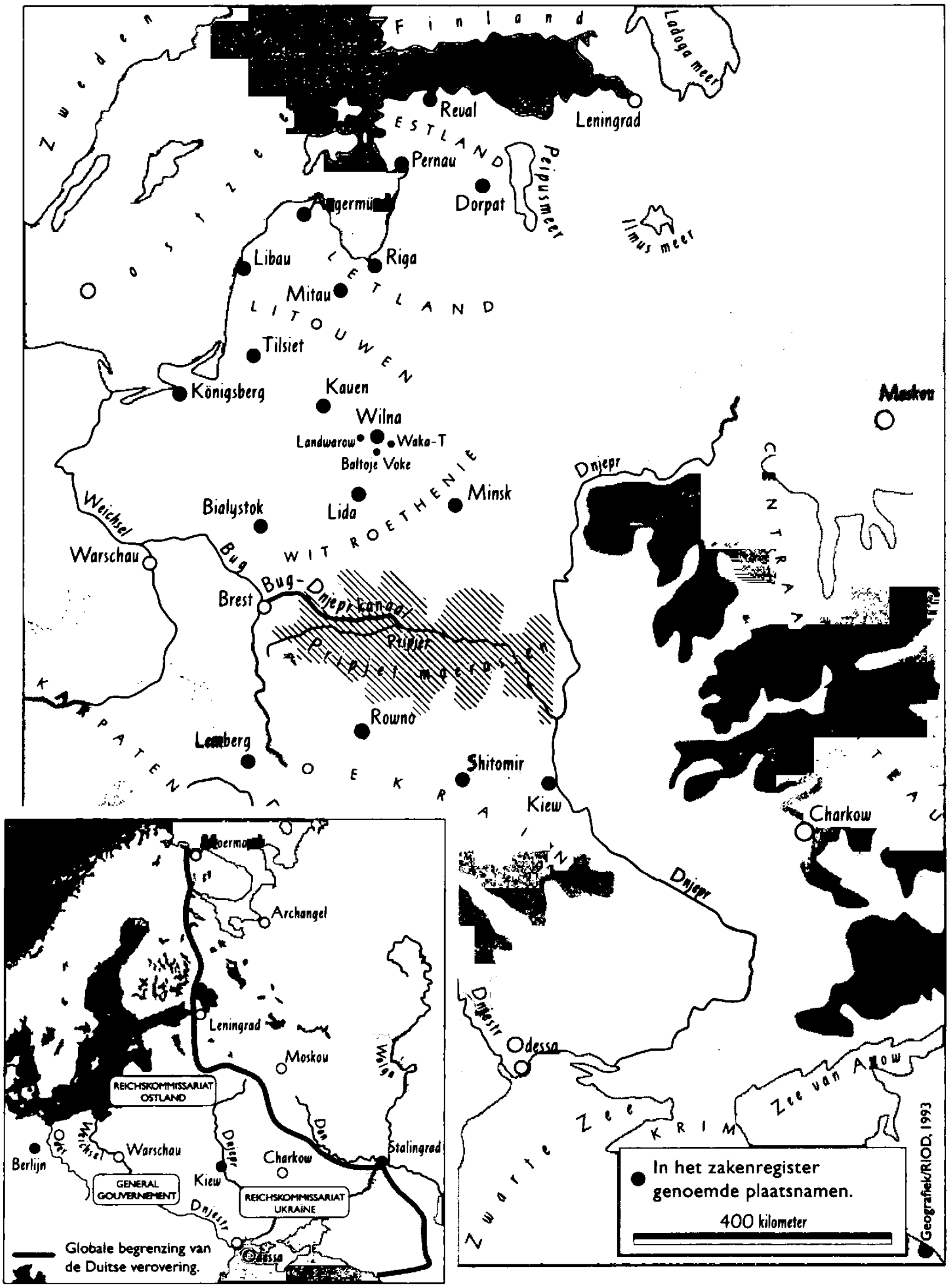
De vervolging van de joden moet voor Rost van Tonningen logisch en verdedigbaar zijn geweest. Zijn eigen anti-semitisme blijkt duidelijk uit een brief van november 1943 waarin hij aan een 'kameraadske' schreef dat hij elke jood 'als ongedierte' beschouwde (nr. 213). Rost van Tonningen was het vanzelfsprekend ook eens met de arisering van joodse bedrijven. Hij maakte zich alleen zorgen over de praktijk dat geariseerde bedrijven voor het grootste gedeelte in Duitse handen kwamen in plaats van tussen NSB'ers en Duitsers verdeeld te worden. Dit was één van de weinige zaken waarover Mussert en hij het eens waren. Halverwege 1942 ontving Seyss-Inquart van Rost van Tonningen een brief over de zijns inziens 'oneerlijke' verdeling (nr. 10). Later verzocht hij Seyss-Inquart materiaal dat vrijkwam bij ariseringen (en bedrijfssluitingen) ter beschikking te stellen voor de 'Oostinzet' van de Nederlandsche Oost Compagnie (nr. 115). Ook wist Rost van Tonningen Seyss-Inquart te vinden in specifieke gevallen; in mei 1943 probeerde hij een NSB-kameraad aan een te ariseren joods bedrijf te helpen (nr. 128).

De Nederlandsche Oostcompagnie

Op 22 juni 1942 begon de aanval van Duitsland op de Sovjetunie. Naast de ideologische component; het verslaan van het communisme, was er ook een meer economische component, namelijk de verovering van *Lebensraum* in het oosten.[7]
Vijf dagen na de inval hield Seyss-Inquart een rede op het Amsterdamse IJsclubterrein en hij riep de Nederlanders op de blik naar het oosten te richten. In eerste instantie was er vooral behoefte aan soldaten, maar al snel bleek dat er ook een tekort aan boeren en arbeiders was in het oosten. Daarom werd een beroep gedaan op Germaanse landen om werkkrachten te leveren. De Duitsers hadden bovendien behoefte aan kapitaal en aan kundige ondernemers om de veroverde gebieden voor de Duitse oorlogseconomie te exploiteren. Met Nederlandse overheidssteun gingen boeren voor de *Ostdeutsche Landbewirtschaftungsgesellschaft* of *Ostland* in de veroverde Russische gebieden werken. De directeur van de Nederlandsche Heide-Maatschappij, C. Staf, kreeg de leiding van de Commissie tot uitzending van landarbeiders naar Oost-Europa (Culano) en eind november 1941 vertrok een eerste groep van honderd boeren naar het oosten. Nog enige groepen boeren en bouwvakkers vertrokken naar het oosten, maar van een massale inzet van Nederlanders was nog geen sprake.

Rost van Tonningen had een grootser perspectief voor ogen; de Nederlanders zouden in de Baltische landen, in de Oekraïne en in *Ostland* (de voormalige Baltische landen en een deel van Noord-Rusland) een kolonisatie in gang moeten zetten zoals ook het verre Nederlands-

(7) Eén van de eerste studies was van A. Dallin, *German Rule in Russia 1941-1945. A study of occupation policies*, London/New York, Macmillan, 1957. Een Duitse vertaling verscheen in 1958, een tweede Duitse druk in 1981. Zie voor een studie met nadruk op de economische politiek Rolf-Dieter Müller (Hrsg.) *Die deutsche Wirtschaftspolitik in den besetzten sowjetischen Gebieten 1941-1943. Der Abschlussbericht des Wirtschaftsstabes Ost und Aufzeichnungen eines Angehörigen des Wirtschaftskommandos Kiew*, Boppard am Rhein, Boldt, 1991.

Zweden
Finland
Ladoga meer
Reval
Leningrad
ESTLAND
Pernau
Peipusmeer
Dorpat
Ilmus meer
Oostzee
Libau
Riga
LETLAND
Mitau
LITOUWEN
Tilsiet
Königsberg
Kauen
Wilna
Landwarow
Waka-T
Baltoje Voke
Minsk
Lida
Bialystok
WIT ROETHENIE
Weichsel
Warschau
Bug
Brest
Bug-Dnjepr kanaal
Pripjet
Pripjet moerassen
Rowno
Lemberg
Shitomir
Kiew
Dnjepr
Charkow
Dnjestr
Odessa
Zwarte Zee
KRIM
In het zakenregister genoemde plaatsnamen.
400 kilometer
Geografiek/RIOD, 1993
Archangel
Leningrad
Moskou
Wolga
REICHSKOMMISSARIAT OSTLAND
Berlijn
Oder
Weichsel
Warschau
Dnjepr
Charkow
Don
Stalingrad
GENERAL GOUVERNEMENT
Kiew
REICHSKOMMISSARIAT UKRAINE
Dnjestr
Globale begrenzing van de Duitse verovering.

Indie was gebeurd. Indië was intussen verloren gegaan door de Japanse verovering en Nederland zou elders nieuwe 'levensruimte' nodig hebben. Het nationale belang zou er ook mee gebaat zijn wanneer Nederlanders zich tegenover de Duitsers als 'Germaanse' pioniers zouden bewijzen, zodat Nederland na de oorlog in het nieuwe Europa een goede plaats zouden krijgen. Bovendien zou Rost van Tonningens ster bij de Duitsers snel kunnen stijgen als deze onderneming zou slagen. Op grond van deze overwegingen werd hij president èn de drijvende kracht achter de in juni 1942 opgerichte Nederlandsche Oost Compagnie (NOC).

Rost van Tonningen vond dat aan een aantal randvoorwaarden voldaan moest worden: de NOC moest in Nederland een monopolie-positie ten opzichte van het oosten krijgen en het Nederlandse bedrijfsleven behoorde in voldoende mate deel te nemen aan deze nieuwe onderneming. Daarnaast zou in het oosten *Gleichberechtigung* tussen de Duitsers en Nederlanders moeten zijn. Later werden nog de zgn. compensatieleveringen van belang: er zouden goederen uit het oosten aan Nederland moeten worden geleverd. Als men in Nederland niets tastbaars uit het oosten zou zien, zou de animo aan Nederlandse kant wel eens kunnen slinken. De monopolie-positie werd door Duitse instanties aan Rost van Tonningen toegezegd, maar deze toezegging bleef een dode letter. Nederlandse firma's en Duitse firma's die in of vanuit Nederland opereerden, gingen buiten de NOC om handel drijven met het oosten. Al een maand na de oprichting van de NOC protesteerde Rost van Tonningen hiertegen bij Seyss-Inquart (nr. 19). Ook doorbrak een NSB-ondernemer het monopolie door een organisatie op te richten, die werklieden naar het oosten uitzond (nr. 31). Vertegenwoordigers van het *Vierjahresplan* in Nederland zaten hem eveneens dwars (nr. 266). Hoewel Rost van Tonningen later in brieven meedeelde dat hij met H.L. Woltersom, de voorzitter van de Raad voor het bedrijfsleven, overeenstemming had bereikt over samenwerking van de bedrijfsorganisaties met de NOC, zijn daar geen tastbare bewijzen voor te vinden. Eind 1942 schreef F.B.J. Gips, de voorzitter van de Raad van Toezicht van de NOC, dat de met H.L. Woltersom begonnen besprekingen nog niet tot een positief resultaat hadden geleid.

De animo van het Nederlandse bedrijfsleven om samen te werken met de NOC kreeg al in de maand van oprichting een stevige knauw doordat de Duitsers de Nederlands-Indische bedrijven in Nederland onder beheer stelden. De ondernemers kregen het idee dat Nederlandse bedrijven op zo'n manier gedwongen zouden worden aan de NOC mee te werken. Daarbij kwam de in beslag neming door de Duitsers van havenkranen in Amsterdam en Rotterdam om die elders te gebruiken (nr. 42). Intussen hadden Nederlandse kranten enthousiaste verhalen gepubliceerd dat er in het oosten plaats was voor wel drie miljoen Nederlanders. Dit riep de vraag op of een gedwongen massa-emigratie voor de deur stond.

De NOC werd een NV, waarin de staat en de twee (haven)steden Amsterdam en Rotterdam deelnamen. De NSB-er D. Krantz werd algemeen directeur en zou dit tot het einde van de oorlog blijven terwijl de NSB-er P.S. Heerema enige tijd mededirecteur was. Het hoofdkantoor bevond zich in Den Haag; daar waren ook de voorraden en uitrustingsstukken opgeslagen. In Berlijn, Rowno in de Oekraïne, Riga in Letland, Kauen (Kowno) en Wilna in Litouwen waren NOC-vertegenwoordigers gevestigd.

Rost van Tonningen had met een klein gezelschap vlak voor de oprichting van de NOC een eerste studiereis naar het oosten gemaakt; naar het *Reichskommissariat Ostland* en naar de *Generalkommissariaten* Estland en Letland. Daar was hem al gebleken dat de Letten, die

volgens hem wel enthousiast achter Hitler stonden, bezwaar maakten tegen de komst van Nederlandse kolonisten. De reis werd ingekort omdat men in Nederland de oprichting van de NOC op 6 juni 1942 moest meemaken. In september van hetzelfde jaar was er een tweede reis, nu naar Litouwen.

Het enthousiasme voor het oosten groeide noch onder kapitaalverschaffers en ondernemers, noch onder arbeiders. In de gelijkgeschakelde Nederlandse pers werd vanzelfsprekend vol lof over de NOC en de grootse resultaten geschreven, maar in zijn rapportage aan Mussert was Rost van Tonningen steeds in mineur (nr. 57, 102 en 103). In november 1942 schreef hij Mussert dat de Duitsers zelfs de eis gesteld hadden dat de NOC 'entpolitisiert' diende te worden. In de enthousiaste reisverslagen die Rost van Tonningen en de zijnen vervaardigden, stonden vaak fraaie plannen, maar de NOC was onder een ongelukkig gesternte geboren. Dat de hele onderneming een geweldig fiasco geworden is, ligt niet alleen aan de afloop van de oorlog. Voldoende Nederlandse steun ontbrak en er was gebrek aan interne structuur bij de plannen. In het bezette Nederland was het al moeilijk om te overzien welk Duits bureau voor wat verantwoordelijk was en waar de verschillende competenties lagen, maar in de bezette oostgebieden was de *Verwaltung* een volstrekt ondoorzichtig geheel. Vanuit Berlijn (waar het *Ostministerium*, de *Organisation Todt*, het *Vierjahresplan*, de *Wirtschafts-Stabes Ost* etc. met elkaar concurreerden) kon nauwelijks greep gekregen worden op de instanties in de oostelijke *Reichskommissariaten* en *Generalkommissariaten*.[8] Voor Rost van Tonningen was het helemaal onmogelijk een en ander te overzien, laat staan dat hij er voldoende invloed op uit zou kunnen oefenen. Afspraken die met de één gemaakt waren, werden slechts zelden door een tweede nagekomen en dat lag niet alleen aan het vaak onzakelijke optreden van de verschillende NOC-functionarissen (een fraai voorbeeld hiervan in nr. 264). De diverse Duitse satrapen, zoals E. Koch in de Oekraïne, wilden wel Nederlands kapitaal en arbeid in hun gebied, maar geen bemoeienis van de kant van de NOC en zeker geen kolonisatoren.

Binnen de Nederlandsche Oostcompagnie zou een belangrijke plaats moeten worden ingenomen door het Nederlands Oostinstituut, dat eerst alleen de statistiek- en researchafdeling van de NOC was. Later kreeg het een meer ideologische taak. Het Oostinstituut deed onderzoek naar de mogelijke inzet van Nederlandse ondernemers, maar ook de Mennonieten-koloniën in het oosten en de Nederlandse handelsbewegingen in het verleden waren onderwerp van studie. In de propaganda werden Nederlanders opgeroepen zich aan te melden als boer of arbeider. Het Oostinstituut wilde hierin een monopoliepositie houden en het hoofd van het Oostinstituut vroeg Rost van Tonningen of Roskam zich een beetje zou kunnen matigen in zijn propaganda-toespraken over het oosten (nr. 39). Het archief van het Oostinstituut bevatte bovendien Russisch-talige boeken uit door de Duitsers in beslag genomen bibliotheken. De uit te zenden boeren en werklieden dienden door het Oostinstituut ook praktisch en ideologisch geschoold te worden om ze op de kolonisatie voor te bereiden.

Door de NOC werden diverse dochtermaatschappijen opgericht, waarvan sommige al in de oprichtingsfase bleven steken. Genoemd kunnen worden de Nederlandsche Oostvisscherij,

(8) Zie hiervoor o.a. G. Reitlinger, *The house built on sand. The conflicts of German policy in Russia 1939-45*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1960. Een latere studie is Gerhard R. Ueberschär und Wolfram Wette (Hrsg.) *'Unternehmen Barbarossa'. Der deutsche Uberfall auf die Sowjetunion 1941. Berichte, Analysen, Dokumente, Paderborn, Schöningh, 1984.*

de Nederlandsche Oostbagger, de Nederlandsche Oostbaksteen, de Nederlandsche Oostbouw, de Nederlandsche Oostrederij en de Nederlandsche Oost Handel Maatschappij.

De Nederlandsche Oostvisscherij lukte het na veel inspanning een groep vissers met hun scheepjes per trein in mei 1943 naar het Peipus-meer op de grens van Estland en Noord-Rusland te sturen. Hier werd onder moeilijke omstandigheden gevist en vis ingemaakt, alles ten behoeve van de aldaar gestationeerde *Kriegsmarine.* De Nederlandsche Oostbagger pachtte van twee Nederlandse ondernemingen baggermateriaal om werkzaamheden voor de *Organisation Todt* uit te voeren. Hiertoe werd op de Dnjepr tussen Kiew en Dnjepropetrowsk gebaggerd.

De Nederlandsche Oostbaksteen i.o. was vooral bedoeld om pachtverdragen betreffende steenbakkerijen in het oosten met de Duitsers af te sluiten.

De Nederlandsche Oostbouw was het coördinatiepunt van alle bouwactiviteiten in het oosten. Deze onderneming had de rechten en verplichtingen overgenomen van Nederlandse ondernemers die zich voor de oprichting van de NOC met bouwactiviteiten hadden beziggehouden. De Nederlandsche Oostbouw werd eerst geleid door Heerema, die na veel ruzie afgezet werd (nr. 138 en 139). Er werden vaak toezeggingen aan Duitse instanties gedaan die niet waargemaakt konden worden, aangezien het vinden van voldoende bereidwillige Nederlandse arbeiders één van de grote problemen bleef. De werk- en woonomstandigheden waren in het oosten vaak bijzonder slecht en de zwarte handel bood de arbeiders maar gedeeltelijk compensatie. Bovendien bleek al snel dat slechts weinigen uit idealistische overwegingen naar het oosten waren vertrokken; men ging er niet zelden naar toe om de arbeidsinzet in Duitsland te ontlopen.

De Nederlandsche Oostrederij was bedoeld om handelsgoederen tussen het oosten en Nederland te vervoeren. Een aantal NOR-schepen voer evenwel volledig voor Duitse opdrachtgevers, bijvoorbeeld met hout van Zweden naar Nederland. De hele oorlog door werden verwoede pogingen gedaan nieuwe schepen te krijgen. De Nederlandsche Oostrederij rekende erop dat zij via het zgn. *Hansa*-programma (standaard-vrachtschepen; enigszins vergelijkbaar met de Amerikaanse *Liberty*-schepen) nieuwe schepen kon krijgen. Uit de correspondentie blijkt dat sommige Duitse instanties hier welwillend tegenover stonden, maar dat gezien de schaarste aan materiaal Nederland geen prioriteit kon worden verleend. Nieuwe schepen zouden dan ook niet geleverd worden (nr. 49 e.v.).

De Nederlandsche Oost Handel Maatschappij wilde regulier handel met het oosten drijven, maar tal van Duitse belemmeringen bemoeilijkten de uitwerking van de handelsplannen en uiteindelijk kwam er maar weinig via deze maatschappij uit het oosten in Nederland terecht.

Een aparte plaats nam de *SS-Frontarbeitereinsatz* in. Het *SS-Wirtschaftshauptamt* had in het oosten talloze ondernemingen opgezet en bij twee van deze *Einsätze* werkten Nederlandse arbeiders. Deze arbeiders waren deels vrijwillig naar het oosten vertrokken, deels in het kader van de arbeidsinzet hiertoe gedwongen. Zo'n 4500 man werkten achter het front voornamelijk aan versterkingen en wegenaanleg ten behoeve van het Duitse leger. Na de oorlog zouden zij nog veel last van de aanduiding *SS-Frontarbeiter* ondervinden.[9]

In september 1943 bracht Rost van Tonningen aan Seyss-Inquart een eerste, uitgebreide

(9) Zie hiervoor E. Georg, *Die wirtschaftlichen Unternehmungen der SS,* Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1963 en E. Fraenkel-Verkade, met medewerking van A.J. van der Leeuw, 'Nederlandse SS-Frontarbeiders', in: *Studies over Nederland in oorlogstijd,* 's-Gravenhage, Nijhoff, 1972.

verslag van 187 pagina's uit over de werkzaamheden van de NOC in 1942.[10] Enerzijds staat dit verslag vol met allerhande voorgenomen projecten, anderzijds worden vele voorbeelden van Duitse tegenwerking genoemd. Zo hadden de Duitsers de NOC gevraagd of er Nederlandse ondernemers gevonden konden worden die op zouden kunnen treden als *Treuhänder* of beheerder van de talloze bedrijven die in het oosten leeg stonden of door de Duitsers waren gevorderd. De NOC zond tientallen specialisten naar het oosten en vond bovendien Nederlanders bereid als *Treuhänder* op te treden. Maar als er zaken moesten worden gedaan, bleken veel bedrijven, vooral de beste en modernste, vaak al in Duitse handen te zijn. Ook was er sprake van regelrecht bedrog (nr. 294). Was dat nu de door de Duitsers toegezegde *Gleichberechtigung*? vroeg Rost van Tonningen zich af.

Bijna alles wat de NOC in het oosten nodig had, moest uit Nederland komen en sommige zaken werden daar zelfs zwart gekocht (nr. 83). Daarbij kwam nog dat van Nederlandse en Duitse zijde vaak problemen werden gemaakt bij de verstrekking van de noodzakelijke uitvoervergunningen (nr. 180).

De NOC nam de verantwoordelijkheid over met betrekking tot de salarissen en de verzekeringen voor de al in het oosten werkzame boeren en bouwvakkers. Die verantwoordelijkheid strekte zich tevens uit tot de verzorging van de gezinsleden in Nederland. Met name de bouwvakkers hadden slechte ervaringen met het werk in het oosten. De Nederlandse firma's door wie zij waren uitgestuurd hadden meer interesse in het zgn. *Kopfgeld* dat zij van Duitse kant ontvingen dan in een behoorlijke verzorging voor de arbeiders.

De ingezette boeren moesten eerst een vooropleiding ontvangen vóór zij aan de slag konden gaan. Bij Rowno in de Oekraïne werd een vervallen slot opgeknapt en tot opleidingsschool ingericht. Alle bouwmaterialen moesten uit Nederland komen. De resultaten van de opleiding in Rowno bleken teleurstellend en zo kwam in samenwerking met de Nederlandsche Landstand in Hoofddorp een vooropleiding tot stand, waarbij naast 'gewone' zaken de Russische taal en 'Weltanschauliche Schulung' op het programma stonden (nr. 183). Ook was geprobeerd het beruchte concentratiekamp Ommen om te zetten in een opleidingskamp (nr. 185).

Vanaf het begin deed zich het probleem voor dat de partizanen niet alleen de Duitse soldaten, maar ook de Nederlandse kolonisatoren bestreden. De vraag werd opgeworpen of de 'Oostboeren' gewapend moesten zijn en zo ja, wie voor de wapens en de wapenopleiding verantwoordelijk was. Ondanks het verstrekken van wapens, werd deze kwestie nooit echt opgelost. Rost van Tonningen deed vele malen een beroep op Himmler met betrekking tot dit punt (nr. 48, 67 en 92). Een aantal boeren zou hun leven in het oosten verliezen.[11]

Met name in Drente werd veel propaganda gemaakt voor de NOC, in het bijzonder voor de mogelijkheden van turfwinning (nr. 13). In Litouwen hielden Nederlanders zich bezig met turfsteken, maar de planningscijfers van het belangrijkste bedrijf Baltoje Voke in de buurt van Wilna werden bij lange na niet gehaald. Ook hier stak het oprukkende Rode Leger een

(10) *Bericht von Dr. M.M. Rost van Tonningen, Präsident des Aufsichtrates der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. gegründet am 6. Juni 1942 in Den Haag über die bisherige und zukünftige geplante Aufbau-Arbeit der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. in den besetzten Ostgebieten*, 's-Gravenhage, Staatsbedrijf der Algemeene Staatsdrukkerij, den 1. September 1943.

(11) In het *Bericht* uit 1943 worden al 28 omgekomen boeren genoemd en een even groot aantal arbeiders.

spaak in het wiel.[12]

Het was begrijpelijk dat ook bij de NOC-top onrust ontstond toen bleek dat het Sovjetleger maar niet werd verslagen. Daarnaast kostte de hele onderneming alleen maar geld, zonder dat men resultaten zag. Rost van Tonningen betoogde weliswaar bij voortduring dat, net als in het roemrijke verleden, 'de cost voor de baet uitging', maar dat was voor de aandeelhouders niet voldoende. De Kock van Leeuwen vertrok als commissaris, en zegde niet veel later zijn NSB-lidmaatschap op. De Amsterdamse burgemeester E.J. Voûte, die namens de gemeente commissaris was, uitte zijn misnoegen (nr. 179) en Gips dreigde met opstappen. Rost van Tonningen trachtte de problemen te bestrijden door wijzigingen in de structuur van de NOC aan te brengen. De NOC werd nu een bedrijf dat staatsopdrachten kreeg, die door de staat betaald werden.

Toen de grote Russische tegenoffensieven op gang kwamen, moest het NOC-bureau in Berlijn zijn uiterste best doen om de terugtrekkende Nederlanders elders in te zetten voor ze door diverse Duitse instanties werden ingelijfd. In Nederland was men intussen hard bezig de schuld van het mislukken van de NOC bij anderen te leggen. Vooral directeur Krantz moest het ontgelden. F.L. Rambonnet, Rost van Tonningens steun en toeverlaat, eiste in zijn fuctie van voorzitter van de Raad van Toezicht van de NOC Krantz' aftreden (nr. 371). Het slachtoffer verweerde zich uitvoerig en schreef onder meer dat hij ervoor gezorgd had dat de financiële papieren van de NOC in veiligheid waren gebracht, terwijl het *Ostministerium* hem had aangeraden de zaak maar te verbranden (nr. 378).

De laatste maanden

Rost van Tonningen had zich in februari 1941 op zijn zevenenveertigste verjaardag opgegeven voor de *Waffen-SS*, maar die aanmelding was toen niet gehonoreerd (zie dl. 1, p. 170 e.v.). Twee weken na de geallieerde invasie in Normandie kwam het er toch van en van 22 juni tot 8 augustus 1944 volgde Rost van Tonningen een officiersopleiding bij de Landstorm in 's-Hertogenbosch. De Landstorm was een militaire eenheid binnen het kader van de *Waffen-SS* en in 's-Hertogenbosch was het eerste bataljon gelegerd. Op 4 augustus werd hij bevorderd tot *Untersturmführer der Reserve*; het leveren van een 'zuivere' stamboom was voor een militaire inzet niet belangrijk. In een lange brief aan Mussert (nr. 318) somde hij zijn motieven voor dienstneming op. Tegelijkertijd kreeg Fischböck te horen dat zijn vervanging bij De Nederlandsche Bank en bij Financiën goed geregeld was (nr. 317). Het was natuurlijk vrij uitzonderlijk dat een vijftigjarige nog dienst nam en Krantz waarschuwde nog tijdens Rost van Tonningens opleiding tegen diens voornemen om naar het front te vertrekken (nr. 324). Na de opleiding keerde Rost van Tonningen weer terug naar zijn gewone werk, maar na Dolle Dinsdag (5 september 1944) veranderde alles. Als zijn NSB-medewerkers al niet weggevlucht waren, werden zij in elk geval voor de Landwacht, de gewapende

(12) Zie speciaal voor de turfwinning de ongepubliceerde doctoraalscriptie van F. Naeff, *De Nederlandsche Oost Compagnie N.V. Een onderzoek naar de achtergronden van de Nederlandse Oostinzet en de werkzaamheden van Nederlanders in Oost-Europa onder Duitse bezetting*. Doct. scriptie Geschiedenis, Universiteit van Amsterdam, 1981.

hulpformatie van de NSB, opgeroepen. Veel constructieve arbeid viel er voor Rost van Tonningen niet meer te verrichten. In deze periode valt een verdere vervreemding tussen hem en zijn vrienden te constateren. Aan het eind van het jaar kwam het tot grote (schriftelijke) botsingen met Rambonnet, die op dat moment in Overijssel als commandant van een Landwacht-eenheid een schrikbewind uitoefende (nr. 356 e.v.).

De NSB bevond zich vanaf Dolle Dinsdag in totale wanorde en Mussert besloot dat de tijd gekomen was om Rost van Tonningen aan de kant te zetten. Op 28 december 1944 kruiste een ellenlange brief van Rost van Tonningen naar Mussert (nr. 360) een uiterst kort briefje van Mussert naar Rost van Tonningen. Hierin stond alleen hij als tweede plaatsvervangend leider ontslagen was (nr. 361). De eerste plaatsvervanger, A. van Geelkerken, werd tegelijkertijd uitgeschakeld, maar deze kreeg tenminste nog een bedankbriefje voor de bewezen diensten. Rost van Tonningens verontwaardigde protesten bij Seyss-Inquart (nr. 362) leverden niets op. Ook Himmler zette zich niet meer voor hem in.

In het hongerende westen van Nederland kreeg zijn aartsrivaal Hirschfeld uitgebreide bevoegdheden, aangezien deze net als Seyss-Inquart chaos wilden voorkomen. Rost van Tonningens protesten bij Fischböck haalden niets uit (nr. 364). Op 26 februari vond in Apeldoorn de plechtige begrafenisplechtigheid plaats van Feldmeyer, die een paar dagen tevoren was gesneuveld. Het was hoogstwaarschijnlijk de laatste keer dat Mussert, Van Geelkerken en Rost van Tonningen in elkaars gezelschap waren.[13]

In maart 1945 vertrok Rost van Tonningen als *SS-Hauptsturmführer* naar het front in de Betuwe. Op 8 mei werd hij krijgsgevangen gemaakt door de Canadezen en, na een kort verblijf in een krijgsgevangenkamp bij Elst, overgebracht naar de gevangenis in Utrecht. Hier deed hij een zelfmoordpoging, waardoor hij in het ziekenhuis terecht kwam. In Utrecht schreef hij op verzoek van de *Canadian Field Security* een Engelstalig *Statement* (nr. 391). Op 6 juni werd hij overgebracht naar de strafgevangenis in Scheveningen, waar hij door de bewakers met de al eerder geïnterneerde Van Geelkerken werd geconfronteerd. Nog diezelfde dag maakte Rost van Tonningen in de gevangenis een eind aan zijn leven.

(13) Zie het Telexbericht van Rauter aan Himmler dd. 27 feb. 1945 (In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 652).

DOCUMENTEN

1. W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin, den 13. Mai 1942

Sehr verehrter Herr Präsident!

Gestatten Sie, dass ich[1] Ihnen zunächst für die freundliche Aufnahme von Herrn Dr. Coste und Herrn Hauck[2] meinen verbindlichsten Dank ausspreche. Ich habe mich sehr darüber gefreut, dass die ganzen Absichten über den Einsatz Hollands in den besetzten Ostgebieten jetzt einen Schritt weiter gekommen sind.

Ich wäre Ihnen sehr dankbar, wenn Sie möglichst schnell an die Verwirklichung der Gesellschaft herangehen würden, damit wir einen Partner haben, mit dem wir auch auf kaufmännischer Grundlage verhandeln können. Jeder einzige Einsatz, mag er sich um eine Industrie oder um eine Person handeln, hat ja irgenwie kaufmännische Nebenerscheinungen, die nur von fachkundiger Seite gemeistert werden können. Da der Sommer in den besetzten Ostgebieten, wie Sie wissen, sehr kurz ist, wird mit einem erhöhten Arbeitstempo gerechnet werden müssen.

Sie würden mich zu grossem Dank verpflichten, wenn Sie der Gründung und Besetzung der Gesellschaft mit geeignetem Personal Ihr Hauptaugenmerk zuwenden würden. Je schneller der Gedanke der Gründung durchgeführt wird umso grösser kann der Erfolg bereits in diesem Jahr werden.

Mit der Bitte, mich Ihrer sehr verehrten Frau Gemahlin angelegentlichst zu empfehlen und mit den verbindlichsten Grüssen an Sie selbst bin ich mit
Heil Hitler! Ihr

[W.] MALLETKE.

RvT NOC 7 h (N 73 a/575–6). Oorspronkelijk

1 – (1) W. Malletke, geb. 15 juni 1884 te Güttenfeld. Sinds 2 jan. 1933 lid van de *NSDAP.* Hij was vanaf oktober 1940 in Nederland; hier werd hij door de Rijkscommissaris belast met het beheer van de *Feindbanken* (Mendelsohn & Co en de Banque de Paris et Pays Bas). Eind april werd Malletke *Leiter Abt. Wi Pol Koördination* van het nieuwe *Reichsministerium für die besetzten Ostgebieten* (*RMfBO* of meestal *Ostministerium* genoemd).

(2) Deze ambtenaren van het *Ostministerium* waren van 8–11 mei 1942 in opdracht van Malletke in Nederland geweest.

2. H.J. WOUDENBERG AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 16 Mei 1942

Kameraad,

Van Uw zeer lezenswaardig en uitermate belangrijk artikel in het eerste nummer van de Nederlandsche Volkshuishouding heb ik[1] kennis genomen, naar aanleiding waarvan ik gaarne het volgende zou willen opmerken:

De organisatie van onze Volkshuishouding valt naar Uw meening in 3 groepen uiteen, te weten:

a. de organisatie van den landbouw,
b. de organisatie van het bedrijfsleven,
c. de organisatie van den arbeidenden mensch,

neergelegd in respectievelijk Landstand,[2] Organisatie Bedrijfsleven[3] en N.A.F.[4]

De Landstand en de Organisatie van het Bedrijfsleven zijn organen in den zin van artikel 152 van de Grondwet,[5] kunnen verordende bevoegdheid bezitten, nemen dus een deel van de taak van den Staat over en kunnen als semi-overheidslichamen beschouwd worden. Het N.A.F. daarentegen, hetwelk U in Uw schema een daarmede overeenkomende plaats toekent, bezit deze bevoegdheden niet, hetgeen echter m.i., gezien de plaats en taak van het N.A.F. in onze Volkshuishouding ook niet gewenscht is.

Het Arbeidsfront is een organisatie, welke de belangen heeft voor te staan van alle Nederlandsche werkers, een organisatie zonder verplicht lidmaatschap, welke de sociale sector van ons maatschappelijk leven vertegenwoordigt; vandaar dat naar mijn meening de plaats van het N.A.F. ten opzichte van de eerder genoemde organisaties anders gezien moet worden; zij toch staat op een geheel ander plan en omvat in een zeker opzicht zoowel den Landstand als de Organisatie van het Bedrijfsleven.

Aangezien sociale en economische belangen van het bedrijfsleven in het algemeen niet van elkaar te scheiden zijn, dient het N.A.F. het geheel te bestrijken, hetgeen schematisch zoo voorgesteld kan worden, dat het N.A.F. tegenover de twee andere groepen geplaatst wordt, in plaats van naast deze.

2 – (1) H.J. Woudenberg, geb. 19 sept. 1891 in Amsterdam. Directeur van een vis-exportbedrijf in IJmuiden. Sinds 1933 lid van de NSB, waar hij verschillende functies bekleedde. In juni 1940 werd hij door Rijkscommissaris Seyss-Inquart benoemd tot commissaris voor het NVV en een maand later tot commissaris van de confessionele vakcentrales. Toen per 1 mei 1942 het Nederlandsch Arbeidsfront werd opgericht, werd Woudenberg Arbeidsfrontleider, zie ook *Corresp. Rost 1*.

(2) De Landstand was 24 okt. 1941 tot stand gekomen met E.J. Roskam als Boerenleider, zie nr. 11, n. 12.

(3) Op 31 okt. 1940 vaardigde H.M. Hirschfeld, de secretaris-generaal van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, het basisbesluit uit 'betreffende den opbouw van een zelfstandige organisatie ter ontwikkeling van het bedrijfsleven'. De instelling op 14 april 1942 van een overkoepelende Raad voor het Bedrijfsleven betekende een zeker hoogtepunt voor deze zgn. Organisatie Woltersom.

(4) Het Nederlandsch Arbeidsfront (NAF) kwam op 1 mei 1942 als opvolgster van het gelijkgeschakelde NVV tot stand.

(5) Artikel 152 is in 1938 in de Grondwet opgenomen om een autonome organisatie van (delen van) het bedrijfsleven, inclusief verordenende bevoegdheden, tot stand te kunnen brengen.

	STAAT	Overheid
Landstand	Org.v.h. Bedrijfsleven.	Semi-overheid
	N.A.F.	

In de hoop hiermede U zeer in het kort mijn meening te hebben medegedeeld,
HOU ZEE!

HET NEDERLANDSCHE ARBEIDSFRONT:
COMMISSARIS H.J. WOUDENBERG

RvT II NAF. Oorspronkelijk

3. NOTA VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

'sGravenhage, den 23. Mai 1942

Ost-Europagesellschaft (G.m.b.H.)[1]

A) Die Gesellschaft soll als Monopolgesellschaft gegründet werden unter Beteiligung des niederländischen Staates, der Niederländischen Bank, der Gemeinden Rotterdam und Amsterdam und einiger Grossbanken oder Industrie- und Handelgesellschaften.
Erläuterung: Es wird angeknüpft an die niederländische Tradition der Ost- und Westindischen Kompanie, der niederländischen Bank, der niederländischen Handelmaatschappij, welche alle mit Unterstützung der staatlichen Behörde gegründet wurden.
Es soll jedoch ausdrücklich daraufhingewiesen werden, dass es sich hier nicht um Kolonialgeschäfte handelt, sondern nur um einen wirtschaftlichen Aufbau im Gesamtinteresse der europäischen Völker.
Die Städte Rotterdam und Amsterdam sollen sich als die grössten Handelszentren der Niederlande massgebend beteiligen. Die niederländische Bank soll den anderen Finanzinstituten beispielgebend vorangehen.
B) Die Gesellschaft Ost-Europa soll die gesamte Tätigkeit im Osten betreuen.
Erläuterung: Das Amt des Ostministeriums Rosenberg denkt an eine Monopolgründung. Eine derartige Monopolgründung würde ebenfalls anknüpfen an die Tradition der Ost- und Westindischen Kompanie. Die Teilnahme von niederländischen, wie auch von deutschen Wirtschaftsorganisationen, die ihren Sitz in den Niederlanden haben (wie Banken, Industrien, usw.) wäre so bald wie möglich sicherzustellen. Ohne den Plan der Gründung einer Gesellschaft erwähnt zu haben, habe ich die Möglichkeit der Beteiligung der

3 – (1) Een eerste aanzet hiertoe is te vinden in een notitie van Rost die waarschijnlijk in de zomer van 1941 is opgesteld (*Corresp. Rost I*, nr. 228). Zie verder ook in *Corresp. Rost I* de nummers 247, 273, 279, 284, 284 I, 287 en 288.

Niederlanden an den Ostraum besprochen mit dem Präsidenten der niederländischen Handelmaatschappij, Dr. Heldring[2] und dem Vorsitzenden des niederländisch-indischen Unternehmerrates, Jongejan[3], sowie auch mit den Kameraden Gips[4], Krantz[5], van Maasdijk[6], Robertson[7] und de Kock van Leeuwen[8].

C) In Uebereinstimmung mit den Vorschlägen des Ministers Fischböck[9] wäre die Leitung der Gesellschaft einem Aufsichtsrat unter Führung des Präsidenten der Niederländischen Bank[10] anzuvertrauen. Das Direktorium und die Geschäftsleitung der Ost-Europagesellschaft sollten vom Kameraden Gips geführt werden.
Erläuterung: Die Ost-Europagesellschaft soll aber nicht auf einer rein parteimässigen Basis, sondern auf breiter Grundlage aufgebaut werden. Man könnte daran denken, die Bürgermeister der Städte Rotterdam und Amsterdam, sowie die Präsidenten der Handelskammern von Rotterdam und Amsterdam in den Aufsichtsrat aufzunehmen und weiter einige Bankiers und Industrielle.

(2) E. Heldring, geb. 21 sept. 1871 te Amsterdam. Reder en sinds 1939 president van de NHM. Sinds 1938 lid van de Eerste Kamer voor de Liberale Staatspartij.
(3) Mr. W.G.F. Jongejan, geb. 28 nov. 1891 te Scheveningen. Na diverse functies in Ned.-Indië werd hij in 1937 benoemd tot voorzitter van de in Nederland gevestigde Ondernemersraad van Ned.-Indië. Hij leidde de door de Duitsers gesteunde economische missie die eind 1940, begin 1941 in Ned.-Indië wilde pleiten voor een lossere band met Engeland en de Nederlandse regering in ballingschap.
(4) F.B.J. Gips, geb. 30 sept. 1897 te Dordrecht. Directeur van de NV Gips Houthandel. Sinds 1936 lid van de NSB, vanaf 1 okt. 1941 plv. leider van het Economisch Front en later leider van de Raad voor de Volkshuishouding. Vanaf de oprichting commissaris en voorzitter van de Raad van Bestuur bij de Nederlandsche Oostcompagnie (NOC). Zie ook *Corresp. Rost I.*
(5) Dr. L.P. Krantz, geb. 25 juli 1886 te Leiden. Samen met zijn broer A.Krantz eigenaar/directeur van een lakenfabriek in Leiden waar tijdens de oorlog duizenden uniformen voor de Wehrmacht vervaardigd werden. Sinds 1933 lid van de NSB. Lid van de Raad voor de Volkshuishouding. In mei 1943 werd hij benoemd tot Adviseur van de Leider. Zie voor zijn broer D. Krantz, directeur van de NOC, nr. 11, n. 5, zie ook *Corresp. Rost I.*
(6) H.C. van Maasdijk, geb. 20 dec. 1904 te Breda. Vanaf november 1940 lid van de NSB, waar hij o.m. lid van de Raad voor de Volkshuishouding en Adviseur van de Leider werd. Hij was commissaris bij de Landelijke Hypotheekbank, die hypotheken op (geroofd) joods bezit verleende, lid van de Raad voor het bedrijfsleven en president van de Nederlandsch-Duitsche Kultuurgemeenschap. Vanaf de oprichting was hij commissaris bij de NOC, vanaf september 1944 diende hij bij de Landwacht Nederland en in maart 1945 werd hij waarnemend burgemeester van Den Haag. Zie ook *Corresp. Rost I.*
(7) J. Robertson, geb. 7 juli 1891 te Rotterdam. Van 1933 tot 1939 en daarna weer vanaf de nazomer van 1940 lid van de NSB. Op 27 mrt. 1941 benoemd tot directeur-secretaris van de Nederlandsche Bank en vanaf september 1942 commissaris en voorzitter van de Raad van Toezicht van de Nederlandsche Middenstandsbank. In 1944 leidde hij een commando van de Landwacht Nederland, dat bestond uit personeelsleden van de Nederlandsche bank en het dep. van Bijzondere Economische zaken (BEZ), zie ook *Corresp. Rost I.*
(8) F.W.A. de Kock van Leeuwen, geb. 11 mrt. 1895 te Den Helder. Sinds 1933 lid van de NSB. In 1941 werd hij benoemd tot voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Noord-Holland. Sectieleider van het Economisch Front en tot 1943 lid van de Raad voor het Bedrijfsleven. Van 1942 tot 1943 commissaris van de NOC. In augustus 1943 bedankte hij als lid van de NSB, zie ook *Corresp. Rost I.*
(9) H. Fischböck, geb. 24 jan. 1895 te Geras (Oostenrijk). Door Seyss-Inquart, onder wie hij in de *Ostmark* minister van handel was geweest, werd hij naar Nederland gehaald om *Generalkommissar für Finanz und Wirtschaft* te worden. Begin 1942 werd hij ook Commissaris voor de prijzen in Duitsland.
(10) Sinds maart 1941 was dat Rost.

Es wird auch zweckmässig sein, den Landstand zu beteiligen und sowohl dem Landstand, wie auch der NAF einen Sitz in dem Verwaltungsrat zu gewähren.

D) Subvention und Garantien des Niederländischen Staates wären sicherzustellen.
Erläuterung: Die Gesellschaft wird einen halb öffentlichen Charakter haben.
Da im Anfang die Ausgaben der Gesellschaft die Einkünfte übertreffen werden, soll auch eine Subvention seitens des Staates alljährlich sichergestellt werden.
Einerseits werden Projekte ausgeführt werden müssen, welche nicht sofort ein Erträgnis abwerfen, jedoch die Bedingung darstellen für eine nachfolgende Entfaltung der kommerziellen oder industriellen Geschäftstätigkeit. Zu diesem Ziel müssten Mittel aus der öffentlichen Haushalt gewährt werden.
Für Projekte, die zwar erträglich sein könnten, jedoch grosse Risiken einschliessen, kann die Garantie seitens des Niederländischen Staates gewährt werden.

E) Kredite, welche die Gesellschaft gewährt und welche vom Staat garantiert sind, können von der niederländischen Bank diskontabel erklärt werden, auch wenn sie eine mittlere Laufzeit haben.
Erläuterung: Wechsel, aufgestellt auf der Grundlage von mittelfristigen Krediten, welche vom Staat gewährt werden, werden auch jetzt schon diskontabel erklärt bei der niederländischen Bank. Es sei hier auf die Wechsel der staatlichen Schiffahrt Bank, BENAS[11] hingewiesen.

F) Zwecks Förderung einer schnellen Entscheidung sind die niederländische Bank und das Departement, das mit diesen Agenden betreut wird in der eigentlichen Geschäftsführung vertreten.
Erläuterung: Es sollen die Entscheidungen über die Gewährung einer Garantie seitens des Staates und die Diskontabilitätserklärung durch die niederländische Bank so schnell wie möglich erfolgen können. Dazu sollen Verbindungsmänner mit diesen zwei Instanzen auch in der eigentlichen Geschäftsführung vertreten sein.

G) Organisierung der Gesellschaft.
Erläuterung: Die Gesellschaft soll ihre interne Organisation so aufbauen, dass sie ein Spiegelbild bildet der Organisation der gewerblichen Wirtschaft[12], wobei jede Abteilung nur nach dem jeweiligen Bedarf aufgebaut werden sollte.

H) Das Verhältnis zu deutschen Monopolgesellschaften und zum deutschen Ostministerium.
Erläuterung: Dieses Verhältnis soll so bald wie möglich klar gestellt werden.

I) Konzession.
Erläuterung: Der Reichskommissar hat mitgeteilt, dass der Führer im Prinzip das Ostministerium ermächtigt hat, eine Konzession zur Verfügung der Gesellschaft zu stellen. Generalkommissar Schmidt war der Ansicht, dass eine derartige Konzession am

(11) De reeds voor de oorlog bestaande N.V. Bank voor Nationale Scheepvaartbelangen (BENAS) stelde zich ten doel financiële hulp te verlenen aan in moeilijkheden verkerende scheepvaartmaatschappijen. In augustus 1941 werd de NSB-er ir. E. van Dieren (zie nr. 11, n. 21) op voorstel van Rost benoemd tot regerings-commissaris bij de BENAS.
(12) Bedoeld wordt de zgn. Commissie-Woltersom.

zweckmässigsten in den Gebieten grenzend am Baltikum gewählt werden könnte[13]. Es wird auch an die Nogaische Steppe in der Ukraine gedacht.

[a] a. Naam Ned.Hand. Compagnie voor Oost Europa
b. Kapitaal Gründungsgebühr (?) Fl 500.000 10% eingezahlt
c. Statuten
d. Verwaltungsrat ook Ruiter v. Landbouw
e. Direktorium
Monopol contract met Ostministerium

RvT 78. Doorslagkopie

4. J.H.L. DE BRUIN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Utrecht, 26 mei 1942
Persoonlijk

Kameraad,

Hierdoor moet ik[1] terugkomen op mijn bezoek te Uwent op Donderdag 21 Mei, des namiddags half 5 aan het Ministerie van Finantiën te den Haag.

Ik moet U erop wijzen, dat ik prompt half 5 aanwezig was en waar ik binnenkwam in gezelschap van een Uwer eigen medewerkers bij mij niet anders dan de gedachte kon leven, dat U van mijn komst op de hoogte zoudt zijn.

Bovendien werd mij onmiddellijk bij mijn binnenkomen medegedeeld, dat U nog midden in een bespreking zat over visscherijvraagstukken. Hieruit kon ik niets anders dan afleiden, dat U mij om half 5 nog niet zoudt kunnen ontvangen.

Afgezien van het bovenstaande moet ik U erop wijzen, dat U tegen kwart voor 5 bent weggegaan. Ik heb veel en belangrijke dingen over het Verzekeringswezen met U te bespreken. Dit ware toch niet mogelijk geweest in het bestek van enkele minuten.

Het spijt mij, dat een en ander zoo geloopen is; ook ik ben met werk overladen en heb een verloren halve dag gehad. Zooals ik U reeds meermalen mededeelde, kunt U steeds over mij beschikken. Wil ik echter vruchtbaar voor U kunnen werken, dan zal het nu en dan noodig zijn, dat ik rustig de verschillende punten met U kan doorspreken.

(13) Estland, Letland en Litouwen, die na de Duitse verovering samen met een deel van Wit-Rusland het *Reichskommissariat Ostland* vormden.
(a) Notities van Rost in de marge bijgeschreven.
4 – (1) J.H.L. de Bruin, geb. 7 juli 1896 te Amsterdam. Sinds 1933 lid van de NSB. Begunstigd Lid (BL) der SS. Vanaf januari 1941 Adviseur van de Leider voor Financieën, Bankwezen en Verzekeringswezen, lid van de Raad voor Volkshuishouding, begin 1943 Leider van de Verzekeringsraad en in maart van dat jaar Hoofdsectieleider Verzekeringswezen van het Economisch Front. Daarnaast was hij actief als spreker voor de NSB.

Hedenavond vertrek ik voor een zaken- en Bewegingsreis voor ongeveer een week naar Duitschland en hoop den 3– Juni weer op mijn kantoor aanwezig te zijn.
Hou Zee!

J.H.L. DE BRUIN

RvT II J.H.L. de Bruin. Oorspronkelijk

5. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

's–Gravenhage, den 1. Juni 1942

Leider!
Ik moge voor het volgende Uw aandacht vragen:
Door het hoofd van de afweerdienst der NSB, Mr. R. van Genechten[1] werd op 3 Juni 1940 een verzoek om schadeloosstelling namens U ingediend, wegens geleden schade tengevolge van haar interneering van Mevrouw M. Mussert–Witlam.[2]
Deze schade werd ingediend bij de adviescommissie Vorderingen[3] en werd door deze commissie op 8 Augustus 1940 beslist, dat de schade zou worden vergoed, met uitzondering van een schade groot f 130.-, wegens verloren gegane contante f 100.-, een gouden 5–guldenstuk en 12 echte pareltjes, aangezien het verlies hiervan niet voldoende kon komen vast te staan.
Bedoelde commissie heeft het vorig jaar haar werkzaamheden afgewikkeld en is ontbonden. Verschillende zaken waren echter op een voor ons onbevredigende wijze afgedaan, ook al omdat de richtlijnen, die door den toenmaligen opperbevelhebber waren gegeven te beperkt waren, om behoorlijke afwikkeling mogelijk te maken.
Teneinde de als bovenstaande plaats gehad hebbende onbillijkheden weg te nemen, heb ik Kameraad Rambonnet[4] (Algemeen Gemachtigde voor Oorlogs- en Defensieschaden), die door mij met de afdoening der schadezaken belast is, opdracht gegeven een nieuwe commissie in het leven te roepen, teneinde de onbillijke gevallen te herzien.
Deze commissie bestaat thans uit de volgende personen: Gepensioneerd Luitenant-Generaal Raaymakers, Voorzitter; Kameraad Liera, Burgemeester van Gouda en Kameraad Sluyters.
Genoemde commissie heeft reeds zeer vele gevallen onderzocht en herzien.

5 – (1) R. van Genechten, geb. 25 okt. te Antwerpen. Na de Eerste Wereldoorlog week hij uit naar Nederland waar hij in 1934 genaturaliseerd werd. Vanaf 1934 lid van de NSB, waar hij belangrijke posities bekleedde. Van 1941 tot 1943 was hij procureur-generaal bij het Gerechtshof in Den Haag.
(2) Musserts echtgenote, mevr. Mussert-Witlam, was op de eerste oorlogsdag tezamen met honderden NSB-ers opgepakt en geïnterneerd.
(3) De adviescommissie Vorderingen
(4) F.L. Rambonnet, geb. 20 okt. 1899 te Den Helder. Als adjudant en secretaris van Rost (vanaf juli 1940) had hij invloed op alle terreinen waarop Rost zich bewoog, maar hij wist zelf ook tal van functies te verwerven. Op 1 juli 1941 was hij in de genoemde functie benoemd. Zie ook *Corresp. Rost I*, met name p. 216–218 waar zijn vele functies vermeld staan.

Thans ligt het in de bedoeling van Kameraad Rambonnet, om ook de twijfel, die destijds blijkens de officieele stukken omtrent Uw aangifte bestond, weg te nemen, zoodat hij mij voorstelde, de bijgaande beschikking[5] uit te doen gaan. Hij ging hierbij uit, niet van het bedrag (f 130.-), dat destijds niet uitbetaald werd, maar wel van de principieele gedachte, dat men een aangifte Uwerzijds als onvoorwaardelijk waar moest aannemen.

Indien U zich met deze gedachtengang kunt vereenigen, dan zou ik zulks gaarne weten, opdat ik Kameraad Rambonnet kan instrueeren, de beschikking officieel uit te doen gaan.[6]

Gaarne Uw bericht tegemoetziende, Hou Zee!

M. [M.] Rost van Tonningen

M XII/92926–7. Oorspronkelijk
RvT 113/82805–6. Geparafeerde doorslagkopie

6. W. HILDEBRAND AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, den 8.Juni 1942

Sehr geehrter Herr Van Tonningen!

Leider haben meine[1] Bemühungen, den Verbleib des mir von Ihnen freundlichst zur Verfügung gestellten Satzes niederländischer Münzen festzustellen, noch nicht zu einem Ergebnis geführt.[2] Ich habe sie bis heute noch nicht erhalten. Ungeachtet dessen möchte ich mich aber nun doch endlich für Ihre überaus grosse Freundlichkeit herzlichst bedanken. Ich spreche die Hoffnung aus, dass ich mich Ihnen auch irgendwie einmal erkenntlich zeigen kann. Es wäre sehr nett gewesen, wenn ich meine Münzsammlung durch diese wertvolle Ergänzung hätte erweitern können. Wesentlicher allerdings wären mir die Erinnerungsstücke als Zeichen der persönlichen Verbundenheit mit Ihnen gewesen.

Ich hoffe, dass ich doch noch den Verbleib feststellen kann und die Irreleitung sich aufklärt. In jedem Falle nehmen Sie meinen herzlichen Dank entgegen.

Mit freundlichen Grüssen und Heil Hitler!

RvT 91/80451. Oorspronkelijk

[Wilhelm] Hildebrand

(5) Hier niet afgedrukt.

(6) Het is mogelijk dat het Rosts bedoeling was om Mussert gunstig te stemmen voor Rambonnet. Deze wachtte op Musserts bevestiging van zijn benoeming tot thesaurier-generaal van Financiën en directeur-generaal van BEZ.

6 – (1) W. Hildebrand, geb. 26 sept. 1908 te Remscheid. Sinds 1932 lid van de NSDAP en vanaf 1933 lid van de SS. Van 1941 tot juli 1943 leider van de afdeling Schulung van de *Germanische Leitstelle* in Nederland. Zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 172.

(2) Het gaat hier wellicht om de zinken munten met Germaanse symboliek die vanaf eind 1941 werden uitgegeven, zie *Corresp. Rost 1*, nr. 281.

7. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

's–Gravenhage, 19 Juni 1942

Leider,

In mijn schrijven van 22 October[1] en van 9 December 1941[2] heb ik U naar aanleiding van de toezending van het formulier betreffende het eereteeken "Strijd en Offer" geschreven en sindsdien ook met U een onderhoud mogen hebben over de verklaring, die daarin van mij gevraagd werd, dat ik trouw achter U stond. Ik heb U in dit onderhoud mijn bezorgdheid geuit, dat ik in een innerlijk gewetensconflict zou kunnen komen daar ik mij evenzeer aan den persoon van den Führer verbonden voelde als U, blijkens Uw eed van trouw, dien U toen had afgelegd,[3] tot uiting had gebracht. U achtte dit gewetensconflict onmogelijk omdat U zich door Uw eed van trouw aan den Führer tot in den dood met hem verbonden voelde.

Ik heb daarop het formulier onderteekend onder uitdrukkelijke verklaring, dat ik dit als een herhaling van de gelofte van trouw beschouwde, die ik bij mijn intrede in de Beweging reeds had afgelegd.

Ik ontving thans een schrijven van kameraad van Geelkerken,[4] waarbij ik opgeroepen werd tot het afleggen van een eed van trouw, aan U als Leider van de Beweging. Ik hoop dezen eed morgen af te kunnen leggen doch veroorloof mij hieraan toe te voegen, dat ik mij door dezen eed voor den tijd van het leven van den Führer gebonden acht, hetzij dan, dat U zich door een nieuwen eed aan den volgenden Germaanschen Führer verbonden heeft.[5]

God geve, dat onze Führer voor ons nog lang behouden blijft.

Hou Zee!

M. [M.] ROST VAN TONNINGEN

M XII/92922. Oorspronkelijk
RvT 113/82800. Doorslagkopie

7 – (1) Nr. 248 in *Corresp. Rost 1*, een tien pagina's lange klaagzang van Rost waarin hij meedeelt het formulier voor 'Strijd en Offer' niet te kunnen invullen. Van de ca. 20.000 leden met een vijf-jaren insigne zou zo'n 10 % bijzonder onderscheiden worden.

(2) Nr. 260 in *Corresp. Rost 1*. Vijf dagen voor het tienjarig bestaan van de NSB vroeg Rost om een onderhoud.

(3) Mussert had op 12 dec. 1941 in de *Reichskanzlei* een eed van trouw op Hitler als 'Germaansch Leider, trouw tot in den dood' gezworen.

(4) C. van Geelkerken, geb. 19 mrt. 1901 te Sint Jans Molenbeek. Richtte samen met Mussert de NSB op. Plaatsvervangend leider van de NSB en vanaf november 1943 Inspecteur-Generaal van de Landwacht.

(5) Zie ook Fraenkel-Verkade, *Mussert*. Hierin staan ook het eedsformulier afgedrukt en de gelukwens van Rost van 13 dec. 1941.

8. M.M. ROST VAN TONNINGEN / P. HOEKSTRA[1] AAN W.H. NIMTZ[2] (CHARKOW)

den Haag, den 23. Juni 1942

Sehr geehrter Herr Nimtz!

Mit Bezugnahme auf unsere vorgestrige Unterhaltung beehre ich mich Ihnen anlässlich einer Unterredung, die heute mit Herrn Maertins stattgefunden hat, folgendes mitzuteilen.

Mit Rücksicht auf die Erfahrungen, die schon mit dem Einsatz von niederländischen Bauern in Lithauen und Weiss-Ruthenien gemacht worden sind, würde ich eine enge Zusammenarbeit zwischen dem Reichskommissariat und der Nederlandsche Oostcompagnie N.V., bei der Beschäftigung von Niederländern in Ihrem Gebiete besonders begrüssen.

Es ist nicht nur wichtig, dass die in Ihrem Gebiete tätigen Niederländer dauernd betreut werden, schon bei der Anstellung dieser Kräfte sollte beachtet werden, dass nur die besten und fähigsten für Aussendung nach den Ostgebieten in Frage kommen können, sodass eine scharfe Auswahl uns als sehr erforderlich erscheint. Sonst werden die Menschen versagen und in Holland nach ihrer Rückkehr Gegenpropaganda machen.

Ausserdem soll dafür gesorgt werden, dass die finanziellen Regelungen mit den dort tätigen Holländern für ihre hiesigen Angehörigen zur Vermeidung von Unannehmlichkeiten und Enttäuschungen stets reibungslos erfolgen.

In diesem Zusammenhang dürfte sich folgende Regelung empfehlen:

a) Die Werbung der in Ihr Gebiet einzusetzenden Arbeitskräfte findet im Auftrag des Reichskommissars durch die N.O.C. statt.[3] Die Verträge werden von der Nederlandsche Oostcompagnie nach von Ihnen anzugebenden Richtlinien abgeschlossen.

b) Die Auszahlung der Gehälter an hiesige Angehörigen der Angestellten erfolgt durch die N.O.C. Verrechnung findet regelmässig mit den zuständigen Dienststellen im Osten statt.

c) Die N.O.C. errichtet in Ihrem Gebiete Vertretungen, die laufend über die Bedürfnisse nach Arbeitskräften und Einsetzung von Firmen des Gebietes des Reichskommissariats informiert werden.

Damit eine ähnliche Regelung auch für die bislang von Ihnen angestellten Arbeitskräfte getroffen werden kann, bitte ich Sie, mir eine Liste zukommen zu lassen mit den Namen dieser Niederländer, sowie um Aufgabe der mit ihnen abgemachten Vertragsbedingungen.

8 – (1) P. Hoekstra, geb. 10 juli 1902 te Amsterdam; 'blonde' Hoekstra ter onderscheiding van de 'donkere' Hoekstra, zie nr. 58. Van 1933 tot 1934 lid van de NSB en daarna weer vanaf 1941. Vanaf eind april 1941 werkzaam bij Rost als diens secretaris, administrateur en algemeen vertrouwensman. In mei 1943 benoemd tot directeur NOB.

(2) Ir. W.H. Nimtz. Hij was in Den Haag hoofd van de *Zentralauftragstelle* (*Zast*) en had van Fischböck opdracht gekregen ambachtslieden voor de Oekraïne te werven. In maart 1942 vertrok het eerste onderdeel van de Werkdienst Holland naar de Oekraïne; in Rowno, Kiew en andere plaatsen waren eind september van dat jaar meer dan vijfhonderd Nederlanders werkzaam.

(3) Nimtz had de werving overgelaten aan A.W.J. Borggreven, zie nr. 31, die hiertoe de Centrale ter Behartiging van Ondernemingen in het Oosten (COO) oprichtte.

Ich hoffe, dass der Reichskommissar mit seiner derartigen Regelung einverstanden ist und sehe Ihren diesbezüglichen Nachrichten gerne entgegen.

Inzwischen zeichne ich mit nationalsozialistischem Gruss,
Heil Hitler!

I.A.
Mr. M.M. Rost van Tonningen

[P. Hoekstra]

RvT NOC 1,1 a. Doorslagkopie

9. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

Den Haag, 28 juni 1942

Lieber Kamerad Maletke,

Mit Freude habe ich von Kamerad Coste gehört, dass es Ihnen schon viel besser geht. Strengen Sie sich nicht zu viel an und nehmen Sie sich die Zeit, sich zu erholen. Ich hoffe, dass wir dann bald wieder einander in Berlin wiedersehen werden.

Die Schwierigkeiten, welche sich hier seit der Errichtung der Ostkompanie ereignet haben, sind folgende:

1. Die Unter-Verwaltungstellung der indischen Gesellschaften[1]
Es ist nicht so sehr die Tatsache, dass die Gesellschaften unter Verwaltung gestellt sind, welche uns Schwierigkeiten machen, aber wohl der Zeitpunkt in welchem dies geschah, nämlich einige Tage nach der Errichtung der Ostkompanie. Dadurch und durch die gemeine Art in welcher die grösste niederländische Zeitung "De Telegraaf"[2] die Meldung gebracht hat, hat die Wirtschaftskreisen in den Niederlanden furchtbar gegen der Ostkompanie aufgebracht. Es wurde so dargestellt, alsob ich gewissermassen die Unter-Verwaltungstellung angeregt hatte. Der Eindruck wurde mir bestätigt vom Vorsitzenden der Organisation der gewerblichen Wirtschaft in den Niederlanden, dem Bankier der Rotterdamsche Bank, Woltersom, welcher mir nach meiner Rückkehr telefonisch mitteilte, dass er der festen Zuversicht gewesen wäre, mir für den Aufsichtsrat der Ostkompanie aus den gegnerischen Kreisen eine ordentliche Anzahl Männer stellen zu können. Diese Möglichkeit sei jetzt zerschlagen durch die Art der Veröffentlichungen und weil man in der niederländischen Wirtschaft den Eindruck habe, es bestehen in der Angele-

9 – (1) Dit betrof in eerste instantie de Handelsvereeniging Amsterdam en twee Deli-maatschappijen.
(2) Rost moet zich hier vergissen. Het was de *NRC*, niet de *Telegraaf*, die op 17 juni een eerste bericht over de onder beheerstelling van Nederlands-Indische firma's publiceerde, waaraan toegevoegd werd: 'want zijn wij wel ingelicht, dan houdt de maatregel ten nauwste verband met de in de vorige week opgerichte Nederlandsche Oost-Compagnie'. De *NRC* wees vervolgens op een artikel van Rost in *De Waag* dd. 27 febr. 1942 waarin e.e.a. al als het ware aangekondigd was.
Rost probeerde in een interview in *Het Nationale Dagblad* dd. 27 juni de schade te beperken. De onderkop luidde 'Geen enkel verband tusschen de commissariaten over Indische Maatschappijen en het werk van de Oostcompagnie.'

genheit zwei Strömungen, nämlich die Strömung des Ostministeriums welche mich unterstützt und die Strömung des Vierjahresplanes,[3] welche die Betätigung der niederländischen Wirtschaft im Ostraum ausserhalb der Partei-Organisation machen will. Auch Minister Fischböck sagte mir gestern, dass behauptet wurde, ich hätte mich mit Hauptmann Salcher verkracht und es bestehen Unstimmigkeiten zwischen den Instanzen. Ich habe ihn beruhigen können, aber selbstverständlich müssen wir sehr aufpassen, dass gerade die sabotierenden Kreisen in den Niederlanden nicht den Eindruck bekommen, dass wir gegen einander schiessen und ich werde meinerseits alles tun, um im Einvernehmen mit Hauptmann Salcher so bald als möglich zu einer gemeinsamen Linie zu kommen. Ich zweifle nicht, dass dies auch gelingen wird, wenn das Ostministerium und der Vierjahresplan in Berlin in enger Zusammenarbeit vorgehen.

2. Der Protest der deutschen Handelskammer für die Niederlande.
Ich höre, dass Flesche,[4] der Präsident der deutschen Handelskammer, dagegen protestiert hat, dass die deutschen Firmen in den Niederlanden ohne Zustimmung der Ostkompanie nicht in dem Ostraum arbeiten dürfen. Ich habe mich heute darüber mit dem Reichskommissar und Minister Fischböck unterhalten. Es wird auch hier eine gemeinsame Linie gefunden werden müssen, denn es ist falsch, um eine Separataktion der deutschen Firmen zu machen. Wir müssen eine Front haben und hier wird vielleicht noch etwas verhandelt werden müssen um eine richtige Lösung zu finden. Ich werde Ihnen hierüber im Balde mehr berichten.

3. Die Organisation Speer.
Ich bin persönlich mit dem hiesigen Vertreter der Organisation Speer sehr befreundet. Kamerad Fiebig[5] hat mir auch zugesagt, mit mir arbeiten zu wollen, wenn er aus Berlin die Weisung bekäme und hat mir geraten, über das Ostministerium zu erwirken, dass man mit dem Oberbaurat Behrends in der Organisation Speer in Berlin Fühlung nehmen würde. Ich hatte dies bezüglich ein Paar telefonischen Unterredungen mit von Harder[6] und hoffe dass die Sache klappen wird.

4. Es wird gehetzt in den Partei-Instanzen.
Um dies vorzubeugen, habe ich Mussert angerufen und mit ihm eingehend über diese Sache telefonisch mich unterhalten. Kamerad Gips hat Mussert gestern gesprochen und ich werde ihn nächste Woche einen Bericht über meine Reise erstatten.[7] Ich glaube, auch

(3) Als *Beauftragter für Sonderfragen des Vierjahresplans* had Göring A.S. Salcher, geb. 14 aug. 1894 te Bregenz, naar Nederland gestuurd. Zijn werk was gericht op de Nederlands-Indische Cultuurmaatschappijen, waarmee hij dezelfde bedoelingen had als Rost. Hij werd beheerder van verschillende Nederlands-Indische ondernemingen die door hem werden ondergebracht in de *Arbeitsgemeinschaft Niederländisch-Indischen Firmen.* (Doc I – Salcher).

(4) A. Flesche, geb. 24 mrt. 1892 te Reinbrohl, woonde en werkte na de Eerste Wereldoorlog in Nederland. Sinds 1933 lid van de *NSDAP. Verwalter* van de joodse bankiersfirma Lippmann, Rosenthal & Co. (Doc I – Flesche).

(5) R.H.R.F. Fiebig, geb. 9 nov. 1899 te Kiel. Was van juni 1940 tot mei 1945 op economisch gebied werkzaam in Nederland als *Beauftragter des Reichsministers für Bewaffnung und Munition* (minister Speer), vanaf eind 1943 omgedoopt in *Beauftragter des Reichsministers für Rüstung und Kriegsproduktion.* (Doc I – Fiebig; zie ook *Corresp. Rost 1*).

(6) *Ritmeister Freiherr* H. von Harder. Werkzaam op het *Ostministerium.* Hij begeleidde de delegatie die in juni *Ostland* bezocht; zie nrs. 12 en 14.

(7) Op 8 juni schreef Rost voor Mussert een twee pagina's tellend, in het Duits gesteld verslag, maar dit verslag is blijkens een aantekening niet verstuurd (RvT 113/82803–4).

dies wird sich bald klären.

5. Unstimmigkeiten zwischen Gips und mir.
Man wird Ihnen vielleicht auch die lächerliche Geschichte erzählen, dass Gips aufgebracht sei, weil ich zu viel in den Vordergrund getreten wäre. Ich werde Gips diesen Brief zeigen. Seien Sie überzeugt, dass zwischen Gips und mir Unstimmigkeiten ausgeschlossen sind, weil wir das denkbar beste kameradschaftliches Zusammenarbeit haben und der eine froh ist, wenn der andere ihm etwas Arbeit aus der Hand nimmt. Diese und ähnliche Geschichten stammen alle aus derselben Quelle, die ich Ihnen mündlich angeben werde und welche Gips auch genauestens bekannt ist. Mit dem Reichskommissar und Minister Fischböck liegt die Sache vollkommen klar. Auch hier wurde von Unstimmigkeiten geredet, was wiederum ein Unsinn ist.

Verzeihen Sie die Form dieses Briefes, aber ich wollte Ihnen erst berichten, als ich den Reichskommissar und Fischböck gesprochen hatte, was gerade geschehen ist.

Mit herzlichen Grüssen, Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 7, 1 e. Doorslagkopie

10. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

'S-Gravenhage, den 29. Juni 1942

Hochverehrter Reichskommissar!

Betr. Arisierung jüdischer Betriebe.[1]

Wie ich die Ehre hatte Ihnen mündlich mitzuteilen, ist das von Ihnen festgesetzte Verhältnis der Verteilung jüdischer Unternehmungen in den Niederlanden von je zwei Teilen an deutschen Interessenten und einem Teil an niederländischen Interessenten nicht eingehalten worden.

Aus der beiliegenden Uebersicht der drei Planungssitzungen (Beilage I),[2] woran seit den seinerzeitigen Besprechungen zwischen Ihnen, Minister Fischböck, Generalkommissar Schmidt, dem Leiter, Kameraden Gips und mir, ein Vertreter meines Ministeriums teilgenommen hat, geht hervor, dass das Verhältnis kapitalmässig 5 : 1 und umsatzmässig 4 : 1 beträgt.

Um nun ganz kurz einige Fälle hervorzuheben, wo fähige niederländische Interessenten von uns präsentiert aber nicht angenommen wurden, erlaube ich mir, Ihnen anliegend eine von meinem Departement erfasste Note (Beilage II)[3] zu schicken.[4]

10 – (1) Zie ook *Corresp. Rost 1*, p. 210–211 en de nrs. 248, 252, 259, 267, 273 en 283, die vooral gevuld zijn met klachten over de achterstelling van NSB-ers.
(2) Niet afgedrukt; ontbreekt. De protokollen van de *Planungssitzungen* bevinden zich in het archief van de *Wirtschaftsprüfstelle*.
(3) Niet afgedrukt; ontbreekt.
(4) Ruim twee weken later is Rost in een brief aan Mussert, zie nr. 21 optimistischer gestemd, maar bijna een jaar later, op 19 mei 1943, komt dezelfde klacht naar voren; zie nr. 128.

Inzwischen zeichne ich, mit nationalsozialistischem Gruss, Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

M XII / 92907. Afschrift
RvT 113/82789. Doorslag van afschrift

11. RAPPORT VAN F.B.J. GIPS VOOR M.M. ROST VAN TONNINGEN EN VOOR A.A. MUSSERT

29.6.1942

De N.V. "Nederlandsche Oost Compagnie"[a]

Om het overzicht te vergemakkelijken is het hierna volgende rapport een zoo kort mogelijke samenvatting, waarbij verschillende onderdeelen later uitvoerig zullen worden toegelicht.[1]

I. Ontstaan en oprichting der N.O.C.

Reeds sinds langeren tijd werd de behoefte gevoeld om voor het Nederlandsche Bedrijfsleven mogelijkheden in de bezette Oostgebieden te zoeken, waarbij voorop stond, dat dit weliswaar in den geest moest zijn van het groeiende nieuwe Europa, doch tegelijkertijd het zich geheel inzetten van de Nederlandsche Volkshuishouding als zoodanig moest beteekenen. Tevens is het daarbij noodzakelijk om de belangstelling hier te lande te wekken voor hetgeen in het Oosten geschiedt; daar nu eenmaal gedurende de laatste tientallen van jaren de blik van het Nederlandsche volk uitsluitend naar het Westen was gericht. Uit dien hoofde bleek het dan ook wenschelijk, bij een actie het Nederlandsche volk te interesseeren voor het zich economisch inzetten in Oost-Europa, om daarbij aan te knopen [aan] hetgeen in vroegere eeuwen geschiedde.

Aanvankelijk was gedacht om de Nederlandsche Handel Maatschappij als zoodanig daarvoor te bestemmen. Praktische bezwaren waren echter hieraan verbonden, zoodat ervan werd afgezien.

Door Kam. Rost van Tonningen werden hieromtrent besprekingen gevoerd, welke ertoe leidden, dat op 11 Mei 1942 door Minister Fischböck aan Kam. F.B.J. Gips werd medegedeeld, dat het oogenblik voor deze oprichting gekomen scheen te zijn.

Op 26 Mei 1942 vond daarop een bespreking plaats met den Reichskommissar, Minister

11 – (a) Ofschoon dit rapport een concept is, is het vanwege de overzichtelijkheid toch opgenomen.
(1) Samen met de nota van Rost dd. 23 mei 1942 (zie nr. 3) vormt dit concept-rapport een helder overzicht van de beginperiode van de NOC. Meer dan een jaar later (1 sept. 1943) verscheen het *Bericht von Dr. M. M. Rost van Tonningen, Präsident des Aufsichtsrates der Nederlandsche Oost Compagnie N.V., gegründet am 6. Juni 1942 in Den Haag über die bisherige und zukünftige geplante Aufbau-Arbeit der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. in den besetzten Ostgebieten*, een boekwerk van 187 pagina's, in eerste instantie bestemd voor Seyss-Inquart (verder aangehaald als Rost, *Bericht*).

Fischböck, Dr. Volckmar,[2] Dr. Holtz en de Kameraden Rost van Tonningen en Gips. Deze bespreking vond plaats naar aanleiding van diverse gedachtenwisselingen, welke in de daaraan voorafgaande weken waren gehouden met enkele Heeren van het Ostministerium (in het bijzonder met den Heer Maletke) en waarbij door het Ostministerium ten zeerste werd aangedrongen op een spoedige actie.

Speciaal met den Reichskommissar en Minister Fischböck werden verschillende facetten van het vraagstuk belicht en kwam men eindelijk tot de conclusie, dat het juist zou zijn een Maatschappij in de naaste toekomst te stichten en deze Stichting te doen uitgaan van den Nederlandschen Staat, in deze het Ministerie van Financiën, de Nederlandsche Bank en de beide grootste steden Amsterdam en Rotterdam.

Vervolgens zou dan aan den top van het georganiseerde Bedrijfsleven, t.w. den Raad voor het Bedrijfsleven, waarvan 5 Kameraden deel uitmaken[3] en Kam. Mr. Behrens[4] Secretaris is, en aan den Landstand worden verzocht gedelegeerden in den Raad van Commissarissen aan te wijzen.

Voorlopig zouden van dezen Raad van Commissarissen deel uitmaken: Kam. Rost van Tonningen, Voorzitter, de Burgemeesters van Amsterdam en Rotterdam, de Voorzitters van de Kamers van Koophandel van Amsterdam en Rotterdam, enz.

De benoemingen van de Commissarissen zouden in verband met de vertegenwoordigingen van andere Departementen en het inschakelen van het Bedrijfsleven zoo mogelijk worden aangehouden, opdat dit òf tegelijkertijd zou kunnen geschieden òf kort daarna zou kunnen volgen.

Voorloopig is dan volstaan met alleen aan te wijzen de Voorzitter van den Raad van Commissarissen.

Gewenscht is daarbij, dat niet alleen de beide Hollandsche provincies in overwegende mate in dezen Raad zijn vertegenwoordigd, doch ook andere gedeelten van ons land.

In verband met het feit, dat deze Raad van Commissarissen uitgebreid zal zijn, leek het wel gewenscht om naast den Raad van Commissarissen een Commissie van Toezicht in te stellen, welke met de Directie der Nederlandsche Oost Compagnie nauw contact zal houden.

Als Voorzitter van deze Commissie van Toezicht is gedacht aan Kam. Gips, Voorzitter van de Hoofdgroep "Handel", om zoowel den nadruk te leggen op de organisatie van het bedrijfsleven als om het bedrijfsleven zelve naar voren te brengen, terwijl deze Commissie dan verder zou kunnen bestaan uit vertegenwoordigers van de Departementen van Bijzondere Economische Aangelegenheden, en van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, van den Landstand en de Nederlandsche Bank.

(2) B. Volckmar, geb. 5 febr. 1905 te Rinteln, lid van de *NSDAP sinds 1931. Leider van de Hauptabteilung Politische Aufbau* onder de *Generalkommissar z.b.V.* Hij was als vertegenwoordiger van het Rijkscommissariaat meegegaan met de orientatiereis naar *Ostland.*

(3) Dat waren Van Dieren, Gips, De Kock van Leeuwen, L.P. Krantz en Van Maasdijk.

(4) Mr. J.W.H. Behrens, lid van de NSB en BL van de SS. Door Van Maasdijk aangetrokken als secretaris van de Raad voor het Bedrijfsleven, het toporgaan van de zgn. Commissie Woltersom. Auteur van *De Organisatie van het Nederlandsche Bedrijfsleven (Met volledigen tekst der verordeningen)* (Amsterdam 1943).

Ten aanzien van de Directie werd voorlopig overeenstemming bereikt ten aanzien van de persoon van Mr. D. Krantz[5] te Dordrecht, terwijl uiteraard meerdere Directeuren noodig zullen zijn. Daarbij was o.a. nog gedacht aan Kam. Mr. D.F. Pont,[6] indien deze ter beschikking zou zijn en niet middelerwijl voor een andere economische functie zou zijn ingezet.

Aan den Heer Piek,[7] welke de betrokken reis op verzoek van den Reichskommissar medemaakte, is verzocht om voorloopig als secretaris van de Commissie van Toezicht op de treden, mede in verband met het feit dat momenteel zeer vele detailwerkzaamheden te verrichten zijn. In hoeverre op den duur een functie voor den Heer Piek in de N.O.C. gevonden zal worden, zal nader moeten blijken.

In het betrokken onderhoud bij den Reichskommissar kwam naar voren om op zoo kort mogelijken termijn met voorstellen te komen voor de instelling van de Maatschappij, daar het de bedoeling was dat zoo spoedig mogelijk een delegatie zou uitgaan.

Bij dit onderhoud werd tevens de vraag geopperd, in hoeverre Duitsche Commissarissen van den Raad van Toezicht deel zouden uitmaken. In gemeenschappelijk overleg werd besloten hiertoe niet over te gaan, daar uiteraard nauw contact met het Reichskommissariat en de betrokken General-Kommissären resp. hunne gedelegeerden zou plaatsvinden.

Op 3 Juni 1942 vond ten huize van Kam. Gips een bespreking plaats met den Leider, Kam. Rost van Tonningen en Kam. Müller[8] over den gang van zaken. Den dag daarop kwam het dringende verzoek uit Berlijn om onmiddellijk over te komen voor de betrokken reis. Van onzen kant werd aangedrongen op uitstel, teneinde eerst in de gelegenheid te zijn zoowel contact te zoeken met de organisatie van het bedrijfsleven, en den Landstand als een aanvang te nemen met de organisatie der Maatschappij. Dit bleek echter om verschillende redenen niet mogelijk en met den grootsten spoed werd tot oprichting der Maatschappij overgegaan, welke uiteindelijk op 6 Juni 1942 tot stand kwam. Op dien dag vonden nog besprekingen plaats met Minister Fischböck, Kam. Rost van Tonningen, Mr. Woltersom[9] als Voorzitter van den Raad voor het Bedrijfsleven, en Kam. Gips, waarbij aan Mr. Woltersom verzocht

(5) D. Krantz, geb. 21 feb. 1885 te Leiden. Bankdirecteur in Dordrecht. Van oudsher had hij relaties met Duitsland. Vanaf 1942 lid van de NSB en van juni 1942 tot het einde van de oorlog directeur van de NOC. Zie voor zijn broer L.P. Krantz nr. 3, n. 5.

(6) Mr. D.F. Pont, geb. 4 april 1893 te Zaandam. In 1937 ontslagen als burgemeester van Hillegom, omdat hij voor de NSB lid van de Eerste Kamer was geworden. Het NSB-lidmaatschap zegde hij al in september op, wegens de Duits-gezinde (Rost)stroming binnen de partij. In het voorjaar van 1940 actief in het Nationaal Front van Arnold Meyer; in augustus 1941 als vrijwilliger met het Nederlandsch Legioen naar Rusland. Een jeugdvriend van Gips, die hem waarschijnlijk als NOC-directeur wilde hebben. Vanaf december 1942 burgemeester van Apeldoorn en na de ontbinding van Nationaal Front weer lid van de NSB.

(7) C.A. Piek, geb. 25 jan. 1904 te Alphen aan de Rijn. Van 1933 tot 1939 lid van de NSB. Van oktober 1940 tot juni 1942 was hij directeur-generaal van de Winterhulp Nederland en vanaf augustus 1941 directeur-generaal van de Nederlandsche Volksdienst. Deelnemer aan de eerste 'Oostreis', in afwachting tot zijn benoeming tot adviseur van de Nederlandsche Oostcompagnie. In de loop van 1943 aanmelding bij de Germaansche SS. Per 1 augustus 1943 benoemd tot Hoofd van het Bureau tot behartiging van de belangen van Nederlanders in Zuid-Frankrijk en in november 1944 werd hij secretaris-generaal van het Nederlandsche Rode Kruis.

(8) Ir. F.E. Müller, geb. 25 jan. 1889 te Utrecht. Sinds 1932 lid van de NSB, waarin hij diverse functies bekleedde. In januari 1945 plv. leider van de NSB. Vanaf oktober 1941 burgemeester van Rotterdam.

(9) Mr. H.L. Woltersom, geb. 13 apr. 1892 te Groningen. Directeur van de Rotterdamsche Bankvereeniging (Robaver). Hij was de belangrijkste man binnen de zgn. Commissie Woltersom en voorzitter van het overkoepelende orgaan, de Raad voor het Bedrijfsleven.

werd in diens kwaliteit van Voorzitter van den Raad voor het Bedrijfsleven medewerking te verleenen, welke door dezen in principe werd toegezegd, doch daar deze aangelegenheid eerst nu aan hem werd voorgelegd, moest hij een en ander in den Raad voor het Bedrijfsleven brengen en daarover overleg plegen. Tijdens de afwezigheid van de delegatie is deze zaak ook in den Raad voor het Bedrijfsleven ter sprake gebracht en met de reserve, zooals in Hoofdstuk IV wordt opgemerkt, kan voorloopig met de instemming gerekend worden.

Op 7 Juni 1942 vond de afreis van de delegatie plaats.

II. Reis van de delegatie:

Zondag 7 Juni 1942 vertrok de delegatie onder leiding van Kam. Rost van Tonningen en verder bestaande uit de Kameraden Gips, Robertson, Hoekstra en Gerhard[10] en den Heer Piek (deze laatste op uitnoodiging van den Reichskommissar), terwijl bovendien de Heeren Dr. Volckmar en Dr. Holtz van deze Delegatie deel uitmaakten, resp. General-Kommissar Schmidt[11] en Minister Fischböck vertegenwoordigende.

Kam. Gerhard was door Kam. Roskam[12] aangewezen – in overleg met Kam. Rost van Tonningen – om een deskundige op agrarisch gebied mede te hebben.

Op Maandag 8 Juni 1942 vonden onmiddellijk besprekingen plaats met de Heeren van het Ostministerium, waarna de delegatie een onderhoud had met Reichsminister Rosenberg[13] in aanwezigheid o.a. van Minister Fischböck, Dr. Schlotterer,[14] Ministerial-Direktor van het Wirtschaftsministerium, Gauleiter Meyer,[15] Heer Maletke en eenige andere Heeren.

Ook in den namiddag werden besprekingen gevoerd en 's-avonds werd door Reichsminister Rosenberg een diner aangeboden.

Door den Reichsminister was aangewezen als begeleider van de delegatie Rittmeister Frei-

(10) Ir. W.F. Gerhardt, geb. 5 mrt. 1903 te Rotterdam. Landbouwkundig ingenieur. Sinds 1940 lid van de NSB, lid van de WA en de SS. O.m. werkzaam bij de Commissie Posthuma, de Nederlandse Landstand en van augustus 1943 tot het voorjaar van 1944 als agrarisch adviseur aan het Nederlandsch Oostinstituut verbonden.

(11) F. Schmidt, geb. 19 nov. 1903 te Eisbergen bij Minden. Sinds 1929 lid van de *NSDAP*, waar hij vele functies had. Vanaf mei 1940 *Generalkommissar zur besonderen Verwendung* bij het Rijkscommissariaat. Vertegenwoordiger èn verdediger van het primaat van de *NSDAP*. Op 26 juni 1943 door een val uit een trein om het leven gekomen.

(12) E. J. Roskam, geb. 22 jan. 1892 te Barneveld. Van beroep landbouwer. Sinds 1934 lid van de NSB, waar hij in 1938 Hoofd van de afdeling Agrarische Zaken werd. In juli 1940 werd het Boerenfront opgericht, dat samen met 'Landbouw en Maatschappij' onder zijn leiding Agrarisch Front werd. In het najaar van 1941 werd hij 'Boerenleider' van de Nederlandsche Landstand. In verband met wanbeheer werd hij omstreeks 1943 uit deze functie ontslagen. Van 1942 tot eind 1944 beheerde Roskam Groot Batelaar te Lunteren, een boerderij die aan het Leger des heils toebehoorde. Vanaf december 1944 was hij Verwalter op een boerderij in Oldenburg.

(13) A. Rosenberg, geb. 1893 in Reval, *NSDAP-lid vanaf 1919, mede-architect en bewaker van de nationaal-socialistische Weltanschauung*. In juli 1941 benoemd tot minister voor de bezette oostgebieden (*Ostministerium*). Na de oorlog in Neurenberg ter dood veroordeeld.

(14) Schlötterer, *Ministerial-Direktor* van het *Reichswirtschaftsministerium*. In de zomer van 1940 voerde hij met Europese ambtenaren en ondernemers gesprekken over de nieuwe economische orde. Hirschfeld, Woltersom en Fentener van Vlissingen waren hierbij aanwezig (Gillingham, *Industry & Politics* p. 146). In september 1940 had hij met Van Maasdijk, tijdens een door Fischböck gearrangeerde ontmoeting op de herfstbeurs in Keulen, gesproken over de noodzaak van een reorganisatie van het bedrijfsleven in Nederland. (Doc. 1 – Overhoff, 'Herinneringen', p. 86).

(15) A. Meyer, *Gauleiter* van Westfalen, was plaatsvervanger van minister Rosenberg. Hij pleegde in 1945 zelfmoord.

herr von Harder, over wiens optreden slechts met den grootsten lof kan worden gewaagd. Bovendien kan nog in dit verband vermeld worden, dat de geheele ontvangst en de organisatie van de reis in de hoogste mate gewaardeerd mag worden, in het bijzonder ook omdat de delegatie met buitengewone onderscheiding overal werd ontvangen en beschouwd als te representeeren – wanneer men dit zoo mag uitdrukken – een hooggeschat bevriend volk, waarvan men de medewerking en een mogelijken inzet op den hoogsten prijs zou stellen.

Tevens kan nog worden opgemerkt, dat het Ostministerium uitsluitend bevoegd is om in de bezette Oostgebieden op te treden.[16]

De geheele reis, welke in zeer snel tempo verliep en waarvan alleen het bezoek aan Roetenië tot later order moest worden uitgesteld, was zonder eenige wanklank. Met de wenschen en inzichten van de delegatie werd zoowel bij de verschillende bezoeken in de Baltische steden als bij het Ostministerium in Berlijn ten volle rekening gehouden resp. volkomen bevredigende toezeggingen gedaan ten aanzien van de mogelijkheden, waarvoor het Hollandsche volk zich zou kunnen inzetten.

Een uitvoerig verslag van de reis zal nader volgen.[17]

In elke plaats, die bezocht werd, vonden zeer uitvoerige besprekingen plaats zoowel met de Duitsche bezettingsautoriteiten als met de in Littauen, Letland en Estland gevormde gouvernementen. De plaatsen, welke bezocht werden, waren achtereenvolgens Riga, Pernau, Reval, Dorpat, wederom Riga, Mitau, Littauen en Libau.

De aanvang der reis was van Tilsit, welke reis met 5 auto's werd gemaakt. De terugreis werd per auto tot Memel gedaan, waar wederom de trein naar Berlijn werd genomen.

Gedurende de reis werden de havens van Riga, Reval, Libau bezocht, verder vele landbouw- en industrieele bedrijven, waaronder in het bijzonder turfbedrijven moeten worden vermeld, houtzagerijen, enz. Bovendien bestond er gelegenheid om steden te bezichtigen, musea, de universiteit te Dorpat, havenwerken, enz..

In een volgend hoofdstuk wordt vermeld, hetgeen mogelijk te verwezenlijken zal zijn, doch in het bijzonder dient hierbij aandacht gegeven te worden aan het feit, dat het de bedoeling is om in Riga en Reval en naderhand ook in andere plaatsen factorijen te stichten.

Door Generalkommissar Lietzmann[18] te Reval werd daarop speciaal aangedrongen en de wijze van ontvangst was van dien aard, dat niet genoeg de nadruk kan worden gelegd op de medewerking, die van die zijde te verwachten is.

Door de Kameraden Hoekstra en Gerhard werd nog een bezoek gebracht aan Kaunas voor besprekingen met Hollandsche boeren aldaar.

Enkele punten, die nog in het bijzonder dienen te worden gereleveerd, zijn:

a. dat wel gebleken is, welk een enorm gevaar het Bolsjewisme beteekent voor Europa en hoe hemeltergend het optreden der Bolsjewiki in die landen is geweest.

b. dat de politieke verhouding tusschen de Duitsche overheid, de inheemsche bevolking en hun gouvernement alle aandacht verdient, hetgeen met zich brengt een reden te meer om bij het inzetten van Hollandsche elementen hieraan alle aandacht te geven.

c. dat evenzeer blijkt, dat de wijze, waarop tot nog toe van Hollandsche zijde elementen waren uitgezonden, weinig gelukkig kan worden genoemd.

(16) Dit *Ostministerium*-monopolie èn het NOC-monopolie waren de basisvoorwaarden voor het slagen van de NOC-opzet.

(17) Het uiteindelijke verslag is niet aangetroffen. Zie verder de kaart op blz. 11

(18) K.S. Litzmann was *Generalkommissar* van Estland.

III. Wat gedaan kan worden nu en later:

Voorop staat, dat de N.O.C. een uitsluitende monopoliepositie heeft. Dit beginsel is door den Reichskommissar aanvaard en na uitvoerig overleg ook door het Ostministerium als de eenig juiste oplossing gezien.

De N.O.C. heeft niet een winstoogmerk, doch dient uitsluitend gezien te worden als een Overheidsinstelling om de gebundelde Hollandsche volkskracht in te zetten en het particuliere initiatief aan te moedigen.

Daarbij staat vooral op den voorgrond, dat vanuit de te stichten factorijen, nederzettingen, e.d. de uitzending van Hollanders door de N.O.C. zal moeten worden geleid, doch zooals de duidelijke Duitsche uitdrukking daarvoor luidt, moet worden "betreut". Het is klaarblijkelijk, dat bij het uitzenden van pioniers naast vele goede elementen ook veel minder goeden zullen medegaan en er dient voor te worden zorg gedragen, dat naast de persoonlijke en zakelijke teleurstellingen, die nu eenmaal aan de ontginning van nieuwe gebieden eigen zijn, hier geen anti-propagandistisch werk verricht wordt.

Als eerste punt van het programma, dat met algemeene stemmen wordt begroet, staat het vestigen van factorijen te Riga en Reval en het verkrijgen van een geregelde scheepvaartlijn tusschen de Baltische havens en Holland. Dit laatste is door Kam. Kröller[19] in bewerking genomen tesamen met de Kam. van Hoey Smith[20] en van Dieren,[21] daar zich hier ook de vraag voordoet, in hoeverre op den duur mogelijkheden voor nieuwbouw van schepen verkregen zou kunnen worden. Getracht moet worden nu schepen vrij te krijgen, welke niet voor Kriegsmarine-doeleinden zijn bestemd.

Vooral ook van de zijde van de Duitsche instanties en het Ostministerium in de Baltische landen werd een geregeld vertoon van de Hollandsche vlag als van groote waarde beschouwd.

Voor het benoemen van een 2–tal hoofdvertegenwoordigers in Riga en Reval dienen geëigende personen te worden gevonden.

Als zeer dringend werd beschouwd het uitzenden van enkele kranen.

In het algemeen kunnen de volgende stellingen worden geponeerd, welke als grondslag van de besprekingen dienden, n.l. dat de Hollandsche energie en arbeidskracht ertoe moet leiden om een verhooging van de goederenproductie in die landen te krijgen, van welk surplus een gedeelte aan de Hollandsche Volkshuishouding ten goede zal komen. Daarnaast staat een goederenruil op grondslag van een zuivere handelscompensatie, zooals dit ook tusschen Hongarije en het Oostgebied het geval is. Voorloopig is dan ook alleen gedacht aan het uitzenden van Hollandsche figuren, welke leiding kunnen geven op verschillend gebied, vestigingen, welke later aan de orde zullen komen, waarbij ook de mogelijkheid van concessies in grooteren omvang.

(19) W.A. Kröller, geb. op 10 dec. 1891 te Rotterdam, waar hij een vooraanstaand figuur in scheepvaartkringen werd. Sinds 1933 lid van de NSB waarin hij diverse functies bekleedde. Hij was medeoprichter van de Nederlandsche Oostreederij.

(20) J. van Hoey Smith, geb. 3 juni 1891 te Rotterdam, waar hij cargadoor was. Sinds 1933 lid van de NSB, waarvoor hij veel functies vervult. Van 1937 tot 1939 voor de NSB zitting in de Provinciale Staten van Zuid-Holland.

(21) E. van Dieren, geb. 18 juni 1895 te Amsterdam. Scheepsbouwkundig ingenieur. Sinds 1935 lid van de NSB, waarvoor hij tal van economische functies bekleedde binnen het Economische Front, het Technisch Gilde en de NOC. Vanaf januari 1942 president-curator van de TH Delft. In augustus 1944 werd hij secretaris-generaal van verkeer en energie. Begunstigend lid van de SS.

Als typische voorbeelden van mogelijkheden van inzet van Hollandsche zijde gelden:
Turf: dit is één der rijkste bodemschatten van de Baltische landen, doch de ontginning laat te wenschen over. Een Hollandsche turf-specialist is uitgezonden en de gedachte was om – indien door medewerking van Hollandschen kant de turfproductie te verhoogen zou zijn – daarmede de hoeveelheid brandhout, welke een veel te groot percentage inneemt, zou kunnen worden verminderd en derhalve een hoeveelheid hout in balken of gezaagd hout vrij zou kunnen komen voor Holland. De betrokken turf-specialist, Kam. Habing heeft hierover gerapporteerd en dit wordt op het oogenblik nader behandeld.
Visscherijwezen: Het zal mogelijk zijn door inzet van Hollandsche visschers de vischproductie te verhoogen met tegelijkertijd ook de vischverwerking, welke momenteel in een wat primitief stadium verkeert, te doen uitbreiden. Tevens sluit zich hierbij aan de mogelijkheid van het bouwen van visschersschepen. Kam. van Dieren heeft dit in behandeling.

Daarnaast zijn verschillende uiterst belangrijke onderwerpen behandeld, waarbij het ook weer gewenscht is, dat zich uit de Nederlandsche Volkshuishouding de geëigende krachten inzetten onder leiding van goede figuren. Hier blijkt de opbouw van den Raad voor Volkshuishouding als overkoepelingsorgaan van de verschillende Fronten,[22] als spiegelbeeld van de Bedrijfsorganisatie, niet alleen juist te zijn geweest, maar nu zijn waarde te toonen.

De Bedrijfsorganisatie, welke gereed is, vindt in ieder der onderdeelen der Fronten haar tegenligger, zoodat positieve elementen in iedere bedrijfstak kunnen worden gevonden, hetgeen bij het uitzenden van personen en het inzetten van bepaalde firma's van groot belang zal blijken te zijn.

Hetzelfde geldt uiteraard voor den Landstand en vooral doordat naast het georganiseerde bedrijfsleven in zijn verschillende vormen de Landstand en het Arbeidsfront in den Raad voor Volkshuishouding vertegenwoordigd zijn.

Op industrieel en handelsterrein kan nog als onderwerp voor de behandeling in de naaste toekomst genoemd worden de medewerking van Hollandsche zijde voor de boschexploitatie en den houtexport, de wegenaanleg en waterbouwkundige werken, de verhooging der productie der Estnische Schieferoele, het omslagbedrijf in de havens, enz.

Ten aanzien van de agrarische mogelijkheden kan het volgende dienen.

In de eerste plaats is gedacht aan en instemming verkegen op het verwerven van een 2-tal staatsgoederen groot 500/1000 H.A. Deze bedrijven zouden feitelijk een soort modelboerderij moeten zijn en tegelijkertijd doorgangshuis voor de Hollandsche boeren, tuinders, e.d. zoowel om zich hier te acclimatiseeren als om na te gaan, welke personen geschikt gevonden worden en welk stamboekvee daar kan worden gehuisvest en broeikassen ingericht.

Als belangrijke mogelijkheid staat momenteel aan de orde het uitzenden van pinken, (welke anders zouden moeten worden afgeslacht wegens gebrek aan veevoeder) wat plaats kan vinden, indien daarvoor compensatie kan worden verkegen in den vorm van veevoeder, graan of andere noodzakelijke artikelen.

Het transportvraagstuk speelt hierbij ook een rol.

Gezien de noodzakelijkheid om hier te lande het benoodigde veevoeder en graan te verkrijgen, wordt op den duur het uitzenden van een groot getal landbouwers acuut. Dit dient

(22) Rost was in maart 1941 voorzitter van de Raad voor Volkshuishouding geworden. Een invloedrijk lichaam was deze raad nooit geworden, aangezien de verschillende daarin vertegenwoordigde NSB-organisaties (het Economisch Front, het Technisch Gilde, het NAF, de Landstand etc.) hun zelfstandigheid goed bewaakten. Zie ook *Corresp. Rost 1*, p. 202 e.v.

echter met zeer groot overleg te geschieden, gezien ook het weinige succes, dat tot nog toe bereikt is kunnen worden.

Anders ligt dit bij de uitzending van tuinders, waarvoor een Hoofdinspecteur (Kam. Ir. v.d. Veen)[23] zal worden aangesteld om zoowel hier te lande degenen uit te zoeken, die door de N.O.C. worden uitgezonden als toezicht te houden op de werkzaamheden in het Oostland.

Bij terugkomst der delegatie bleek er een groote belangstelling bij het Nederlandsche Bedrijfsleven te bestaan.

Er zijn plannen ingediend voor het oprichten van suikerfabrieken in de Oekraïne, voor den bouw van papierfabrieken in de Baltische landen, e.d., welke op het oogenblik zorgvuldig worden nagegaan. Ook bestaan er wenschen voor medewerking op het gebied van de verbouwing van bepaalde producten, welke tot nog toe op het Europeesche Continent niet in aanmerking kwamen, zooals katoen, tabak enz. terwijl ook de aanbouw van vethoudende zaden van de allergrootste importantie zal zijn.

IV. Bestaande moeilijkheden met betrekking tot de onder de huidige omstandigheden te verrichten bovengenoemde taak

In het bovenstaande zijn de gedachten geschetst, die voorgezeten hebben bij de oprichting van de N.O.C.

De reis van de delegatie was ter oriënteering van hetgeen als praktische mogelijkheden ter uitvoering kan worden gebracht en onder sub III het tot realiteit brengen in een nabijzijnde toekomst en datgene wat op langeren termijn beschouwd moet worden. Daarbij is tot uiting gebracht de noodzakelijkheid van – wil het mogelijk zijn, dat door het Nederlandsche volk zoowel uit hoofde van eigen belang als in breeder verband gezien in het belang van het Europeesche Continent, deze grootsche taak tot uitvoering kan worden gebracht – het geheele economische leven in Nederland daarvoor te interesseeren en de leiding zoodanig te doen zijn, dat zoowel uit ideëele als uit materiëele overwegingen de best mogelijke kansen tot slagen geboden worden.

Er dient derhalve alles in het werk te worden gesteld om het Nederlandsche bedrijfsleven zoowel de agrarische wereld, als de handel, industrie en scheepvaart daarvoor te interesseeren met daarneven ook de Overheidsinstanties en te trachten de medewerking te verkrijgen zoowel van de Duitsche instanties hier te lande als in Berlijn en het Oostgebied, teneinde de bestaande plannen tot uitvoering te brengen en te zorgen dat deze niet door maatregelen doorkruist of belemmerd worden. Dit omvat evenzeer, dat uitsluitend gewerkt wordt door bemiddeling van de N.O.C. en noch direct noch indirect van de Duitsche Overheid of particuliere instanties gewerkt mag worden met Nederlandsche belanghebbenden buiten de N.O.C. om.

Bovendien dient vast te staan, dat de zeer tegemoetkomende houding, die door het Oostministerium ten opzichte van Nederland en de Nederlandsche exponent t.a.v. het Oostland, t.w. de N.O.C. wordt ingenomen, de eenig maatgevende opvatting van Duitsche zijde is.

Buitengewoon pijnlijk was bij terugkomst der delegatie het bericht in de Deutsche Zeitung in den Niederlanden dd. 9 Juni 1942, dat de Oost-Compagnie feitelijk de taak had om in den Ostraum 3 millioen Nederlanders te vestigen. Dat de buitenlandsche propaganda daarvan een dankbaar gebruik heeft gemaakt, behoeft wel geen vermelding, doch de reactie bij het Ne-

(23) Voor de oprichting van de NOC was Van der Veen al actief bij de uitzending van tuinders naar *Ostland*, maar nadat hij bij de NOC in dienst kwam, werd hij ook voor de Oekraïne verantwoordelijk (Rost, *Bericht*, p. 15).

derlandsche volk belemmert in hooge mate het slagen van de medewerking aan de N.O.C.[24]

Nog grievender in dat opzicht is, dat door de Europa-Kabel in een bericht dd. 19 Juni 1942 aangeduid werd, dat het onder Verwaltung stellen van Indische Cultuur-Ondernemingen verband hield met de taak van de N.O.C. en ook feitelijk op haar instigatie geschied zou zijn.

Op 9 Juni 1942 toch werden enkele leidende Indische Cultuur-Ondernemingen onder beheer gesteld, terwijl op 19 Juni 1942 meerdere volgden, waaronder ook degenen, die onder leiding stonden van een lid der N.S.B. Aanleiding voor dit optreden is niet bekend en de mogelijkheid om de Directie dezer Maatschappijen te interesseeren voor het Oostland daarmede onmogelijk gemaakt.

Door Kam. Rost van Tonningen is in Het Nationale Dagblad van 27 Juni 1942 een interview gepubliceerd, waarin hij het verband tusschen het onder beheer stellen der Cultuur-Ondernemingen en de N.O.C. ten eenenmale ontkent, doch het valt niet te ontkennen, dat hiermede het kwaad geschied is en een uiterst slechte dienst aan de N.O.C. en daarmede aan het inzetten van het Nederlandsche volk in de Grossraumwirtschaft bewezen. Dit klemt te meer, daar bij het Nederlandsche bedrijfsleven een onbehagelijk gevoel ten aanzien van de bemoeienis van Duitsche zijde inzake de belangen bij het Nederlandsche bedrijfsleven steeds meer veld wint.

Van oudsher hebben intieme wederzijdsche relaties bestaan, belangen van Nederlandschen kant in het Duitsche bedrijfsleven, correspondeerende met nog grooter belangen van Duitschen kant hier te lande.

Na den vorigen oorlog, in het bijzonder tijdens den inflatietijd, zijn van Duitsche zijde vele van die belangen hier te lande afgestooten, terwijl het Nederlandsche belang in Duitschland misschien vergroot werd tijdens de inflatiejaren.

Den laatsten tijd echter was een toenemende tendens hier te lande merkbaar, dat vrijwillig wederom aan het Duitsche bedrijfsleven een belang werd ingeruimd, een ontwikkeling, die in elk opzicht toe te juichen zou zijn. Deze normale, reëele gang van zaken is doorkruist doordat van Duitschen kant Joodsche ondernemingen in Duitsche handen werden gesteld en zelfs door Nederlanders geariseerde ondernemingen werden afgenomen ten gunste van Duitsche belanghebbenden.

Het is begrijpelijk, dat groote ongerustheid bestaat ten aanzien van het zgn. Feindvermoegen en vooral met betrekking tot het bezit van Hollanders, die in het buitenland zijn, waaronder velen zijn, wier verblijf aldaar toevallig is, terwijl ook op andere wijze feitelijk min of meer gedwongen belangen bij Nederlandsche ondernemingen werden verkregen.

Daarnaast staat, dat veelal daarbij een kapitalistische tendens merkbaar is, bijv. bij het vervoerwezen, waardoor mede de Nationaal-Socialistische ontwikkeling op economisch terrein aanzienlijk geremd werd. Veelal bestaat ook twijfel aan de geschiktheid van de betrokken beheerders of nieuwe eigenaars. Het is begrijpelijk, dat – waar het beste gedeelte van het Duitsche volk zijn plicht vervult niet alleen voor eigen land, maar voor geheel Europa aan het Front – de beschikbare figuren om hier te lande dergelijke functies te bekleeden, gering is en niet van het formaat, dat noodzakelijk is om mede te werken om de Nationaal-Socialistische ontwikkeling in Nederland te bevorderen.

(24) De basis voor dat bericht (dat trouwens ook in *Het Nationale Dagblad* dd. 9 juni stond) had op 22 mei in het weekblad van de Nederlandsche Landstand gestaan. Zie voor deze *Ostsiedlung* ook dr. L. de Jong, *Kersten*. Zie ook nr. 9.

Bovendien kan de vraag worden gesteld, in hoeverre het bevorderlijk is voor een samengaan van de Hollandsche en Duitsche economische krachten, wanneer hier personen worden ingezet, die voor de politieke ontwikkeling, welke hier te lande noodzakelijk is, niet voldoende begrip hebben. Een typisch voorbeeld is daarbij wel de gang van zaken bij de Koninklijke Shell groep.[25] Er is weleens het woord gebruikt, dat de Nederlandsche bedrijven onze Erbhöfe zijn. Het is de opdracht van de N.S.B. te zorgen, dat de leiding van deze bedrijven Nationaal-Socialistisch denkt en niet dat het gevoel ontstaat, dat ten koste van de Nederlandsche gemeenschap deze bedrijven geheel of gedeeltelijk vervreemden.

Terecht doet het Ostministerium een beroep op de Nederlandsche energie, werklust en menschenmateriaal, om het Ostland te ontginnen en de opbrengst te benutten ten bate der Europeesche gemeenschap.

Terecht mag verlangd worden, dat het Nederlandsche volk offers brengt, doordat het Duitsche volk ten koste van enorme offers in bloed en goed het Bolsjewistische gevaar keert.

Daartegenover staat, dat het gemeenschapsbelang in geen enkel opzicht gediend wordt, indien gelegenheid wordt geboden aan zekere kapitalistische invloeden in Duitschland om zich in Holland vast te zetten teneinde daarmede zoowel te ontkomen aan de Nationaal-Socialistische plicht om zich in te zetten in het Oostland als met de stille hoop op fiscale gronden hier te lande betere resultaten te verkrijgen.

Bovendien is het betreurenswaardige resultaat van een dergelijke ontwikkeling, dat het proces van de ontwikkeling hier te lande in Nationaal-Socialistischen zin steeds meer vertraagd wordt en de bereidheid om zich voor het nieuwe Europa in te zetten steeds geringer wordt.

Met de grootste zorg wordt ook in het Economisch Front deze ontwikkeling gade geslagen en de kansen om het Nederlandsche bedrijfsleven mede te krijgen worden door de bestaande grieven tegen den bovenomschreven gang van zaken tot practisch nul gereduceerd. Daartegenover staat, dat het zakelijke instinct van den Nederlandschen koopman, industrieel, landbouwer en zeevaarder groot genoeg is om de nieuwe mogelijkheden te zien, doch dat men uiteraard liever een weg zal bewandelen, die aan de kapitalistische wenschen mogelijkheden biedt dan den Nationaal-Socialistischen gedachtengang, die het "dienen" boven het "verdienen" stelt.

Wil dan ook de Nederlandsche inzet in het Oostland resultaat kunnen boeken, dan zal op den kortst mogelijken termijn al datgene, wat op economisch gebied geschied is van Duitsche zijde nader moeten worden herzien.

Het onder beheer stellen van Cultuur-Ondernemingen, de Bataafsche, e.d. dient in Hollandsche handen te komen.

De ariseering, de behandeling van het Feindvermoegen en het Fernfeindvermoegen dient evenzeer door een Hollandsche instantie in overleg met Duitsche instanties te geschieden. De geheele financieele verhouding Holland/Duitschland dient in het kader van partnership te worden bezien.

Evenzeer dient beschouwd te worden, in het bijzonder ten aanzien van de scheepvaart, in hoeverre hier ook buiten het oorlogsbelang om maatregelen zijn genomen, die geredresseerd moeten worden. Op zichzelf dient daarbij vooropgesteld te worden, dat in geen enkel opzicht de maatregelen, die de Duitsche leiding ten aanzien van de oorlogsvoering neemt, met deze voorstellen beïnfluenceerd worden.

(25) Zie nr. 56.

Het bovenstaande heeft slechts de bedoeling het productiepotentieel van de Nederlandsche volkshuishouding te verhoogen, doch tegelijkertijd door de medewerking van het Nederlandsche bedrijfsleven te verkrijgen, een behoorlijke medewerking van Nederlandsche zijde in het Oostland te doen slagen.

[F.B.J. Gips]

M XII/92911–21. Concept

12. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. ROSENBERG

Amsterdam, den 6. Juli 1942

Hochverehrter Herr Minister!

Nach unserer Rückkehr aus dem Ostland, wo wir von Ihrem Mitarbeiter, Herrn von Harder in so ausgezeichneter Weise betreut wurden und von den deutschen Behörden auf so freundliche Weise aufgenommen wurden, sind wir hier mit Arbeiten überhäuft worden und strengen uns an die Ostcompagnie so bald wie möglicht auf voller Kraft arbeiten zu lassen.

Ich hatte gehofft, Ihnen schon jetzt Bericht erstatten zu können, dass alle Schwierigkeiten überwunden seien. Wir sind jedoch leider noch mit einigen Problemen befasst, welche einer ungestörten Arbeit der Ostkompagnie hindern.

Was diese Fragen, betreffs des Verhältnisses der Ostkompagnie zu den vom Beauftragten des Vierjahresplans unter Verwaltung gestellten niederländisch-indischen Gesellschaften und zu den hiesigen deutschen Firmen, anbelangt, bin ich mit den Herren Ihres Ostministeriums in ständiger Verbindung. Ich betrachte die richtige Lösung dieser beiden Fragen als eine unbedingte Voraussetzung für die Entfaltung der Ostkompagnie. Obwohl ich Ihnen daher leider noch nicht melden kann, dass der Weg für die Gesellschaft frei ist, möchte ich dieses Schreiben nicht länger verzögern, weil ich Ihnen, auch im Namen meiner Mitarbeiter für die Ausserordentliche Freundlichkeit, mit der Sie uns in Berlin aufgenommen und in den besetzten Ostgebieten betreut haben, danken möchte. Die Reise wird uns allen eine unvergessliche Erinnerung bleiben und es wird möglich sein, Ihnen bald Resultate zu melden, wenn wir von allen deutschen Behörden dieselbe Unterstützung erhalten, die Sie uns in so grosszügiger Weise gewährt haben.

Wir sind uns dessen bewusst, dass diese Arbeit ein Dienst ist im Interesse des gesamtgermanischen Aufbaues in Europa und werden uns anstrengen, Ihren Erwartungen so gut wie möglich entgegenzukommen.

Es war leider ein unglückliches Zusammentreffen von verschiedenen Umständen, insbesondere die Vereidigung,[1] die uns veranlasste, unsere Reise zu unterbrechen. Ich hoffe jedoch, bald imstande zu sein, dies nachzuholen, und mit den Herren Ihres Ministeriums Fühlung aufzunehmen über eine weitere Reise nach der Ukraine. Bevor ich jedoch diese Reise bei Ihnen beantragen kann, möchte ich mit den Arbeiten der Ostkompagnie soweit Fortschritte gemacht haben, dass wir Ihnen konkrete Erfolge melden können.

12 – (1) Op 20 juni 1942 had het kader van de NSB Mussert trouw gezworen in het stadion in Utrecht.

Unter nochmaliger Danksagung zeichne ich
Heil Hitler

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 92 b, j. Doorslagkopie

13. H. SELLMER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Assen, den 6. Juli 1942

Werter Kamerad Rost van Tonningen!

Ich[1] habe heute einen längeren Bericht über Ihren Besuch in Drenthe[2] an den Herrn Reichskommissar gesandt und ihm auch gleichzeitig den Pressebericht vom Drentschen Dagblatt mitgeschickt. Eine Abschrift des Berichts möchte ich auch Ihnen zur Kenntnis geben sowie einen Pressebericht.

Ich glaube und hoffe, dass wir Ihnen aus den Nord-Provinzen viel helfen können, und dass Sie mit diesen Menschen eine grosse klare Linie einhalten können. Dan werden wir auch alle kleinen Geister beiseite schieben und im bescheidenen Masse mit dafür sorgen, dass der Aufbau im Osten politisch und wirtschaftlich das richtige Gesicht bekommt. In diesem Sinne darf ich Sie bitten, uns im Norden nicht zu vergessen, sondern stets daran zu denken, dass hier heute schon Tausende von Menschen leben, die bei richtiger Aufklärung und vor allen Dingen klarer politischer Führung bereit sind, einen grossen Schritt in die Zukunft zu tun.[3]

Mit den besten Grüssen von Haus zu Haus und Heil Hitler
Ihr

[H.] SELLMER

RvT 94/81214. Oorspronkelijk

13 – (1) H.O.A.E. Sellmer, geb. 17 jan. 1907 te Preetz. Sinds 1933 lid van de *NSDAP*. Van oktober 1941 tot mei 1944 was hij *Beauftragte* van de Rijkscommissaris in Drente en daarna *Beauftragte* in Noord-Brabant.
(2) Dat bezoek vond op 3 juli plaats onder leiding van de burgemeester van Emmen, mr. J.L. Bouma. Behalve Rost en zijn vrouw bestond het gezelschap o.m. uit Sellmer en de NSB-districtsleider Dieters.
(3) Zie voor het antwoord van Rost nr. 16.

13.1 H. SELLMER AAN A. SEYSS-INQUART

den 6. Juli 1942

Das Interesse für die Ost-Kompanie ist in der Provinz Drenthe ausserordentlich rege. Ich habe deshalb den Präsidenten, Rost van Tonningen, gebeten, einmal die Provinz Drenthe zu besuchen, um bei dieser Gelegenheit die notwendigen Fragen zu besprechen. Zu den Besichtigungen hatte ich einige führende und interessierte Reichsdeutsche und Niederländer aus dem Wirtschaftsleben eingeladen, die dann in einer abschliessenden Besprechung noch die notwendigen Fragen an Rost van Tonningen stellen konnten. Wir haben die verschiedenen Arten der Torfverarbeitungsbetriebe besichtigt sowie eine Ziegelei. Gleichzeitig haben wir einige Gartenbaubetriebe kennengelernt, in denen der vom Torf übrig gebliebene Boden kultiviert und bebaut wurde. Grundsätzlich haben wir nur solche Betriebe besichtigt, die als Rohstoff nur allein den Torf für die Inbetriebsetzung benötigen, und die auch zur Verarbeitung nur Torf zur Verfügung haben.

Bei der abschliessenden Besprechung haben wir dann vereinbart, dass sich die Herren Reilingh als Kaufmann und gleichzeitig Fachmann in der Ziegelsteinindustrie, Hake als Bankfachmann und Bürgermeister Bouma als besonderer Fachmann in der Torfindustrie einmal überlegen, welche Betriebsarten im Norden überhaupt für den Osten in Frage kommen und welche Betriebsarten als überflüssig zu bezeichnen sind. Gleichzeitig wird sich Herr Reilingh mit den interessierten Kreisen in Verbindung setzen und laufend dem Präsidenten der Ost-Kompanie Bericht erstatten. Ich persönlich werde mich in allen Fragen und Besprechungen einschalten und mich besonders für die Torf-, Kartoffelmehl- und Ziegelsteinindustrie interessieren.

Ich glaube allerdings, dass wir bei der Ost-Kompanie nich nur das wirtschaftliche Problem bearbeiten müssen, sondern dass unsere besondere Beobachtung der politischen Aufgabe bedarf. Wenn man die Völker des Ostens kennt und weiss wie gefährlich ihr Charakter und ihre Mentalität auf der einen Seite sind, so wird es doppelt notwendig sein, nach dem Osten nur Menschen zu bringen, die grossgermanisch denken und sich als Vertreter des Grossgermanischen Reiches fühlen. Wenn wir schon von den Niederlanden aus als erster germanischer Stamm mit Unterstützung des Staates nach dem Osten gehen, so müssen wir auch für eine vorbildliche politische Ausrichtung sorgen.

Im Osten können alle germanischen Stämme selbstverstandlich nur von einer politischen Partei geführt werden, und zwar von der NSDAP. Diese politische Führung kann neben sich nicht die dänische, die norwegische oder niederländische nationalsozialistische Partei dulden, denn dann würden wir vom Führungsanspruch des Nationalsozialismus abweichen und den slawischen Völkern die Möglichkeit geben, ihre Keile in die grossgermanische Front zu treiben. Sollte es ihnen gelingen, so ist die wirtschaftliche Aufbauarbeit von vornherein zerschlagen.

Ich glaube deshalb, dass uns der Osten mehr denn je zwingt, auf ein grosses Ziel hinzuarbeiten, und zwar auf das Grossgermanische Reich. Alle sogenannten Zwischenlösungen mögen nötig sein, aber wir dürfen nicht vergessen, dass das Tempo des Krieges und das Tempo der Zeit auch von der politischen Führung verlangt, schnell zu arbeiten, damit keine Lücke in der grossen Aufbauarbeit des neuen Europa entsteht.

Abschliessend erlaube ich mir, Ihnen einen Zeitungsartikel über den Besuch Rost van Tonningen in der Prov. Drenthe beizulegen.

[H. SELLMER]

RvT 94/81215–6. Doorslagkopie

14. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

's–Gravenhage, den 7. Juli 1942

Van het Nederlandsche Arbeidsfront, N.A.F., bereikte mij het verzoek, om subsidie te willen verleenen ten behoeve van de gemeenschap "Vreugde en Arbeid".[1] Bedoelde subsidie wordt gevraagd voor het algemeene werk ten laste van de Rijksbegrooting en voor het plaatselijke werk ten laste van de begrooting der betrokken gemeente.

In verband met het vorenstaande werd interdepartementeel overleg geopend, waaraan behalve mijn Departement, de Departementen van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, Volksvoorlichting en Kunsten, en Binnenlandsche Zaken hebben deelgenomen. Dit overleg heeft tot het volgende resultaat geleid: Zoolang het NAF[2] nog niet volledig is uitgegroeid en dus nog niet volkomen op eigen wieken zal kunnen drijven, bestaat er geen bezwaar om het werk van "Vreugde en Arbeid", dat van algemeen belang is te achten, als bevordering van de sport en de volksontwikkeling, in de eerste ontwikkelingsjaren door het Rijk en de gemeenten te doen steunen.

Voor wat de gemeenten betreft, wordt hiervoor door de interdepartementeele commissie een regeling voorgesteld, waarbij het bovengenoemde werk zou worden gesteund tot een maximum van 5 cent per inwoner.

De door de gemeenten te verleenen steun zal zooveel mogelijk in natura worden verstrekt, door beschikbaarstelling van gebouwen, terreinen, leermiddelen enz., waarvan de kosten tot redelijke bedragen verrekend, in mindering van de subsidie in geld zullen worden gebracht.

Ten aanzien van bovenbedoelde subsidieering wordt, in de ontwerpcirculaire aan de gemeenten de voorwaarde gesteld, dat de gemeenten contrôle zullen uitoefenen op de besteding van de beschikbaar gestelde gelden. Voor wat het Rijk betreft is een dergelijke contrôle in overeenstemming met art. 12, 1e lid van de Comptabiliteitswet. Voorts zijn ten aanzien van deze contrôle nadere instructie's gegeven aan de Departementen van algemeen bestuur, per circulaire van 29 December 1928, No. 62, Afdeeling Generale Thesaurie.

Tegen deze contrôle, die naast boekencontrôle ook onderzoek naar de doelmatigheid van de gedane uitgaven omvat, heeft de leider van het NAF bezwaar gemaakt. Den Heer Wou-

14 – (1) 'Vreugde en Arbeid', opgezet naar het Duitse voorbeeld *Kraft durch Freude*, was 24 okt. 1940 binnen het gelijkgeschakelde NVV opgericht. Na de overgang naar het NAF op 1 mei 1942 ging 'Vreugde en Arbeid' mee. Zie ook *Corresp. Rost 1*.
(2) VO 1942/47, art. 10, lid 2 luidt: "De voorzitter van de financieele commissie wordt door mij [lees Seyss-Inquart] benoemd en ontslagen." Rost was voorzitter, zie nr. 52.

denberg is namelijk van meening, dat tegen de boekencontrôle weliswaar geen bezwaar kan worden gemaakt, mede, omdat dit reeds feitelijk geregeld is in artikel 10 des Erlasses des Reichskommissars für die besetzten niederländischen Gebiete über die Errichtung der niederländischen Arbeitsfront, NAF, doch heeft overwegende bezwaren tegen de contrôle op de doelmatigheid der uitgaven. Deze bezwaren spruiten voort uit zijn overweging, dat door het toepassen van contrôle op de doelmatigheid der uitgaven de staat, respectievelijk de gemeenten eventueel invloed zouden kunnen uitoefenen op de ontwikkeling van het Nederlandsche Arbeids Front.

In verband met bovengenoemde bezwaren van den leider van het NAF zal ik gaarne Uw zienswijze over deze questie vernemen.[3]

RvT Fin. 5/6. Concept

15. C. PIEK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

'S–Gravenhage, 8 Juli 1942

Vertrouwelijk

Beste Kameraad Rost van Tonningen,

Op den 25–sten April van dit jaar werd ik bij den Generalkommissar z.b.V. Schmidt ontboden, die mij namens den Rijkscommissaris mededeelde, dat ik was ontheven van mijn functie van Landelijk Leider der Stichtingen Nederlandsche Volksdienst en Winterhulp Nederland.

De voorgeschiedenis acht ik bekend, weshalve het overbodig is in dit schrijven hierop nader in te gaan.

Je zult bij meerdere ontmoetingen hebben kunnen vaststellen, dat deze opdracht mijn levenswerk vormde en dat het mij daarom ook alleen mogelijk was met vollen inzet van krachten, veelal onder verwaarloozing van de belangen van mijn gezin en mijzelve, om het hart van het volk te strijden.

Hoewel ik tot het laatste moment heb gehoopt, dat deze afschuwelijke vergissing niet zou worden gemaakt, had ik mij vanzelfsprekend geprepareerd op alle mogelijkheden, die zich konden voordoen.

Het was mij dan ook mogelijk ondanks dezen harden slag onmiddellijk aan den Generalkommissar z.b.V. Schmidt mede te deelen, dat ik bereid was een taak te aanvaarden, die uitdrukking zou zijn van mijn wil mede te bouwen aan het nieuwe Europa.

De Heer Schmidt zeide, mij reeds begin Juni weer noodig te hebben voor een nieuw bouwwerk, hetwelk later de Nederlandsche Oost-Compagnie bleek te zijn. In de eerste plaats om-

(3) Uit een notitie dd. 25 juli 1942 van E. Eftger, *Leiter der Hauptabteilung Organisation* van het *Generalkommissariat zur besonderen Verwendung*, bedoeld voor *Generalkommissar* Schmidt, blijkt wantrouwen over dit voorstel. Woudenbergs voorstel is zonder enig vooroverleg tot stand gekomen en is gebaseerd op de situatie in Duitsland. Aangezien in Nederland nog niet alle burgemeesters nationaalsocialist zijn, is Eftger tegen dit voorstel, hoewel een vrijwillige bijdrage wèl mogelijk is.

dat hij gebruik wilde maken van mijn organisatorische kwaliteiten, zooals hij dat uitdrukte en daarnaast omdat mijn naam gedurende 1 1/2 jaar met die van het Rijkscommissariaat verbonden was geweest en dit de noodzakelijkheid met zich medebracht de samenwerking in de toekomst voort te zetten.

Waar de aanduiding zooals bovenomschreven vaag was, heb ik in afwachting van nadere besprekingen mij bereid verklaard mijn krachten opnieuw voor de gemeenschappelijke zaak in te zetten.

14 dagen daarna, en wel op den 12–den Mei d.a.v., droeg ik de leiding van beide Stichtingen over aan den Heer van Vloten,[1] nadat ik ieder uur in deze dagen had moeten benutten om de kern van de medewerkers ervan te overtuigen, dat het hun heilige plicht was in het belang van het volk op hun post te blijven.

Inmiddels verstreken wederom 14 dagen en op 1 Juni vond dan vervolgens een afscheidsbezoek plaats bij den Rijkscommissaris, waarbij gelijktijdig mijn opvolger werd voorgesteld en als Landelijk Leider geïnstalleerd.

De Rijkscommissaris sprak mij met een enkel woord over mijn nieuwe opdracht en zeide zich te verheugen, dat ik mij daartoe bereid had verklaard.

"U zult veel buitenslands verkeeren en over de grenzen heen zien", zoo formuleerde hij ongeveer mijn opdracht, die doordat ik nog geen besprekingen in die richting had gevoerd, mij op dat moment nog niet recht duidelijk voor oogen stond.

In aansluiting daarop reikte de Generalkommissar z.b.V. Schmidt in aanwezigheid van de Heeren van Vloten en Müller,[2] respectievelijk den ontslag- en den benoemingsbrief uit, terwijl de heeren mij gelijktijdig gelukwenschten met mijn benoeming tot Directeur van de Nederlandsche Oost-Compagnie. (De naam was op dat moment volgens den Heer Schmidt nog niet definitief, het is mogelijk, dat hij hem iets anders formuleerde).

Ik vroeg vanzelfsprekend aan den Heer Schmidt of ik mij voor verdere instructies met hem moest verstaan, waarop hij antwoordde, dat zulks niet het geval was, doch dat in deze de Heer Rost van Tonningen nadere aanwijzingen zou geven.

Op dat moment was het mij onmiddellijk duidelijk, dat zich vroeg of laat een netelige situatie moest ontwikkelen. Immers, mijn vorige opdracht berustte op een persoonlijke benoeming van den Rijkscommissaris in de periode Mei – December 1940, waarbij de richtlijnen tot aan mijn aftreden eenige malen in overleg met den Rijkscommissaris, dan wel Generalkommissar z.b.V. Schmidt, werden hernieuwd en bevestigd.

Desalniettemin was het mogelijk, dat de bekende verwikkelingen ontstonden met als uiteindelijk resultaat de noodzakelijkheid om heen te gaan.

Waar de politieke situatie in Nederland zich sedert mijn benoeming grondig wijzigde en deze in het bijzonder na 14 December 1941[3] aan duidelijkheid niets te wenschen overliet, realiseerde ik mij de groote moeilijkheid voor de heeren, die met de Nederlandsche Oost-Compagnie zouden worden belast, om met mij in zee te gaan na de daaraan voorafgegane gebeurtenissen, die tot mijn ontheffing leidden.

15 – (1) F.W. van Vloten, geb. 15 apr. 1889 te Utrecht. Sinds 1933 lid van de NSB, waarvoor hij diverse functies bekleedde. In maart 1941 benoemd tot burgemeester van Delft.

(2) W. Möller, geb. 1 mrt. 1906, was de vertegenwoordiger in Nederland van de *National-Sozialistische Volkswohlfahrt* (*NSV*).

(3) Twee dagen na Musserts eedsaflegging aan Hitler, tijdens de viering van het tienjarig bestaan van de NSB, werd door Seyss-Inquart meegedeeld dat de NSB de enig toegelaten partij was.

Deze indruk werd bevestigd toen ik met een enkel woord hoorde, dat op een bijeenkomst te Wassenaar, de Heer Mussert niets wilde weten van een inschakeling van mij in de Nederlandsche Oost-Compagnie, zooals door het Rijkscommissariaat bedoeld.

Dit is verklaarbaar.

Waarom wél een leidende post in de Nederlandsche Oost-Compagnie, nadat ik als Landelijk Leider der Stichtingen Nederlandsche Volksdienst en Winterhulp Nederland voor hem onaanvaardbaar was.

Het lag in mijn voornemen om deze materie direct na mijn bezoek aan den Rijks-commissaris met jou en Kameraad Gips beslissend te bespreken, doch de spoedig daarop volgenden reis maakte dit onmogelijk, temeer waar ik op reis onder de gegeven omstandigheden geen problemen van een dergelijk principiëel karakter wilde opwerpen.

Het behoeft geen betoog, dat deze kwestie mij op onzen tocht ernstig heeft bezig gehouden en het is daaraan wellicht toe te schrijven, dat ik den laatsten avond in Berlijn zoo fel reageerde, toen uit de woorden van Kameraad Gips bleek, hoe zwevend mijn positie eigenlijk door al deze verhoudingen was.

Ik stel uitdrukkelijk op den voorgrond, dat vanzelfsprekend jullie geen enkel verwijt treft.

Het is een zeer tactische manoeuvre, die mij door de ervaringen van de laatste 2 jaren niet vreemd is en die alleen maar dit gevaar kan inhouden, dat menschen, die het op velerlei gebied met elkaar goed kunnen vinden als de zooveelste serie ook met elkaar aan het vechten gaan.

Daarom heb ik bij mijn terugkeer een afwachtende houding aangenomen en aan alle kanten mijn goeden wil getoond.

Ik heb met mijn vrouw, die in deze medebeslissend is, vanzelfsprekend de principiëele zijde van de zaak aandachtig bekeken en wij kwamen beiden reeds gedurende het weekend na mijn terugkeer tot de conclusie, dat er onder deze omstandigheden maar één oplossing is, nl. een vertrek naar het buitenland voor langeren tijd. Dit zou in het kader van de Nederlandsche Oost-Compagnie kunnen worden benut tot opbouw van de organisatie in de Oostelijke gebieden.

Begrijp goed, dat hierbij leidmotief is, dat na mijn arbeid voor het volk in de periode van Mei '40 – Mei '42, ik mij verplicht weet principiëel blijven, welke consequenties daaraan ook voor mijn gezin en mij verbonden zijn.

Ik heb getoond te kunnen leiden en organiseeren met het oog uitsluitend gericht op de belangen van het volk. Ik voel mij gebonden aan den strijd, die dit Volk onder de moeilijkste omstandigheden doorworstelt. De arbeid, dien ik na de gebeurtenissen in April en Mei j.l. aanvaard, moet in de allereerste plaats in overeenstemming zijn met de houding, die ik als nationaalsocialist door mijn daden heb getoond.

Ik merk uit den loop der besprekingen, dat noch het directeurschap, noch een organisatorische opbouw in het Oosten in discussie komt, doch dat thans een post als secretaris van den Raad van Toezicht – zonder zelfs lid te zijn van dezen Raad – voor mij is gereserveerd.

Ik vraag mij thans in allen ernst af, of ik op dit moment niet het recht heb mijn vrijheid te hernemen.

Ik heb mij bij den Generalkommissar z.b.V. Schmidt opnieuw gemeld met de bedoeling een scheppende arbeid te verrichten en dezen voel ik niet aanwezig in het werk, dat thans uiteindelijk aan mij zal worden opgedragen.

Ik verwacht een opdracht, waar dan ook, die van een duidelijke waardeering getuigt voor

het werk, dat ik tusschen Mei 1940 - Mei 1942 heb verricht.

Een dergelijke opdracht zal ik met de zelfde energie aanpakken, mits ik weet, dat er een kans van slagen aanwezig is.

Een nauwkeurige bestudeering van de statuten heeft mij geleerd, dat ik zelfs als directeur zeer wankel op mijn stoel zou zitten.

De constructie van het apparaat van de Nederlandsche Oost-Compagnie biedt mij nl., gezien het Nationaal-Socialistisch bewind, dat uiteindelijk hierover in hoogste instantie beslist, weinig zekerheid om ongestoord dit enorme werk te helpen opbouwen.

Ik stel jelui kameraadschap buiten discussie, dat behoef ik niet te zeggen. Er kunnen zich echter voortdurend en buiten ons aller wil om, wijzigingen voordoen, die de onaangenaamste consequenties met zich kunnen meebrengen.

De ontwikkeling na mijn vertrek van Nederlandsche Volksdienst en Winterhulp Nederland is voorts mede bepalend geworden voor mijn houding te dezer zake.

Ik heb op de meest energieke wijze elk begin van een uittocht van leidende functionnarissen in het belang van het volk voorkomen en nauwelijks heb ik mijn hielen gelicht, of de nieuwe verantwoordelijke functionnarissen roeien mijn prachtige kader uit, alsof het onwaardigen in de Nederlandsche samenleving zijn.

De voorstellingen over den gang van zaken tijdens mijn bestuur en de kwaliteiten, die mij worden toegedicht, tarten eenvoudig elke beschrijving.

Afgezien van het feit, dat de geschiedenis in de komende jaren over dit optreden zal oordelen, zijn deze ervaringen voldoende geweest om mijn spontaan enthousiasme en goed vertrouwen van nu af aan, aan banden te leggen.

Men kan mij alles ontnemen, behalve mijn idealen en mijn eer.

Jij, noch een van de andere verantwoordelijke personen van de Nederlandsche Oost-Compagnie draagt ten aanzien van deze materie eenige verantwoordelijkheid.

Naar mijn oordeel gaat deze zaak uitsluitend den Heer Rijkscommissaris aan. Hij heeft mij van mijn vorige opdracht ontheven en den wensch uitgesproken, dat mij een andere opdracht zou worden gegeven.

Ik heb hem dan ook dd. 6 Juli j.l. een brief geschreven, waarvan bijgaand een copie is ingesloten.[4]

In hem stel ik groot vertrouwen en verwacht, dat op waardige wijze een oplossing zal worden gevonden.

Zoo dit onverhoopt niet het geval zou kunnen zijn, meen ik het recht te bezitten, zooals reeds gezegd, om mijn volle vrijheid te hernemen. Al zal ik ook met mijn gezin voor de hardste consequenties worden gesteld, het is beter – en dit is ook de wil van mijn echtgenoote – de uiterste consequenties te trekken dan door compromissen te pogen de materiëele levensbehoeften te bevredigen.

Wil uitdrukkelijk begrijpen, dat dit allerminst een conflict mag scheppen tusschen de kameraden, die in een of anderen vorm de Nederlandsche Oost-Compagnie leiden en mij, doch dat ik deze beslissing neem om juist de eerlijke en oprechte basis, waarop wij elkaar in het leven hebben leeren kennen, ook in de toekomst te behouden.

Ik zal tot het moment van een nadere uitspraak alles doen om het gemeenschappelijke werk zooveel mogelijk te bevorderen.

(4) Hier niet afgedrukt.

Een copie van dit schrijven stuur ik ter kennisname aan Kameraad Gips.[5]
Met nationaalsocialistischen groet, Heil!

[C.] PIEK

RvT II Piek 189253–7. Oorspronkelijk

16. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. SELLMER

den 10 Juli 1942

Lieber Kamerad Sellmer!

Ich habe Ihnen zu danken für die beiden Briefe vom 3.[1] und 6. Juli[2] mit Anlagen. Seit meiner Rückreise sind wir mit Arbeiten überhäuft und es muss sich noch vieles klären. Die Arbeit läuft aber schon an und ich hoffe zuversichtlich, dass wir bald unsere ersten Männer nach dem Ostland schicken können, damit wir dort mit der Arbeit anfangen können. Es sind jedoch noch viele Schwierigkeiten zu klären.

Ich habe bedauert, dass ich den Besuch von Reilingh verfehlt habe.[3] Es wäre besser, dass er mich in Zukunft anriefe, bevor er hinkommt. Bitte grüssen Sie ihn von mir.

Zum Schluss möchte ich nicht verfehlen, Ihrer Frau Gemahlin und Ihnen auch im Namen meiner Frau zu danken für den freundlichen Empfang in Drenthe. Hoffentlich haben wir bald Gelegenheit uns wieder zu sehen und können wir Sie auch in unserem Haus in den Haag begrüssen.

Von dem Inhalt Ihres Berichtes an den Reichskommissar habe ich mit grossem Interesse Kenntnis genommen. Ich freue mich selbstverständlich über Ihre Stellungnahme und glaube, dass unsere Anschauung sich als die richtige ergeben wird.

Mit besten Grüssen von Haus zu Haus, Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 91/80612–2. Geparafeerde doorslagkopie

(5) Een maand later stelt hij Gips voor om als adviseur – tegen eenzelfde salaris als hij bij de NVD en Winterhulp Nederland verdiende – bij de NOC in dienst te treden. Hij zou zich voornamelijk met visserij-vragen bezighouden (RvT 92h).
16 – (1) Deze brief (RvT 91/80613) is een felicitatie n.a.v. Rosts benoeming als president van de NOC.
(2) Zie nr. 13.
(3) Waarschijnlijk een vakman voor tegelsteenfabricage.

17. H.L. WOLTERSOM AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's–Gravenhage, 10 Juli 1942

Strikt persoonlijk en vertrouwelijk

Hooggeachte Heer Rost van Tonningen,

Bij ons gesprek van j.l. Dinsdag pratende over de Staatsleening, heb ik naar voren gebracht, dat ik er geen bezwaar in zou zien, wanneer de komende Staatsleening niet geheel volteekend zou worden m.a.w. de stok achter de deur eens zou gaan werken.

Ik stel er nog prijs op U mede te deelen, waarom ik deze uitlating, die U misschien zou schijnen als terloops gedaan, inderdaad meen.

Het verloop van zaken immers bij de verschillende staatsleeningen sinds de bezettting is deze geweest, dat aan het publiek een schema werd verstrekt van de bedragen welke men rekende dat een ieder zou inschrijven, met dien verstande, dat, indien de leening niet zou slagen, voor diegenen die niet of niet volgens het schema hadden ingeschreven de stok achter de deur zou gaan werken.

Uit den aard der zaak heeft het Departement bij het vaststellen van het schema een ruime marge genomen.

In de practijk is het dan verder zoo gegaan, dat één of twee dagen vóór de inschrijving steeds bleek, dat de inschrijvingen niet meevielen, er werd dan gewaarschuwd en tenslotte werd het bedrag overschreden.

Mijn persoonlijke indruk is, dat er een zeker percentage menschen geweest is, dat rekenende op de hierboven genoemde ruime marge niet inschreef. Het resultaat van de inschrijvingen is steeds geweest, dat hun speculatie het won.

Ik heb den indruk dat onder dit percentage menschen er een groot aantal is hetwelk voor behoorlijke bedragen had dienen in te schrijven.

In die ontwikkeling is iets, wat mij niet juist voorkomt. Daar komt nog bij, dat psychologisch de zgn. stok achter de deur eens zijn effect volkomen zou gaan missen, indien het nimmer in werking wordt gesteld.

Uit dien hoofde zou ik het werkelijk niet erg vinden, indien een staatsleening eens niet lukte en men inderdaad de stok in werking moest stellen.

Ik stel mij daarbij de straf op het niet-inschrijven zoo voor, dat diegenen die aan hun verplichting niet voldaan hebben het dubbele bedrag van hun verplichting thuis gestuurd krijgen, maar dan tegen dezelfde condities en ook onafhankelijk van het totaal bedrag dat men oorspronkelijk zich voorgenomen had om uit te geven m.a.w. indien op een leening van b.v. 1,5 milliard 50 millioen te weinig zou zijn ingeschreven, dan zou men diegenen die niet of niet voldoende hadden ingeschreven ook werkelijk het dubbele bedrag moeten thuissturen van datgene waarvoor zij nog hadden moeten inschrijven, onafhankelijk van het feit of daardoor het geheel van de leening een paar honderd millioen hooger zou uitkomen dan oorspronkelijk bedoeld.[1]

17 – (1) In zijn 'Herinneringen' maakt C.F. Overhoff, zie nr. 33 gewag van drie Staatsleningen à 3% (1941: *f* 500 miljoen; 1942: *f* 1.000 miljoen en 1943: *f* 1.000 miljoen). De leningen werden allemaal volgetekend, dus de stok achter de deur bleek onnodig te zijn geweest. Dit kwam omdat, zoals Overhoff het uitdrukte, 'De ervaring heeft geleerd, dat ook in dit geval vaderlandsliefde in nauw verband staat met de portemonnai.'(Doc I – 1292, 'Herinneringen' C – 1, 235).

Ik stelde er nog prijs op U deze meening persoonlijk te doen toekomen en verblijf inmiddels, met de meest hoogachting, Uw dw.

[H.L.] Woltersom

RvT II/189384–5. Oorspronkelijk

18. R. PIESBERGEN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 11 Juli 1942

Sehr geehrter Herr Rost van Tonningen!

Der Herr Reichskommissar hat mir[1] das an ihn gerichtete Schreiben vom 2.7.42 zur Behandlung übergeben, durch das Sie den Wunsch aussprechen, das Gebäude Sophialaan 12 der Genossenschaft "Nederland en Europa"[2] zur Verfügung zu stellen. Das von Ihnen benannte Gebäude wird für Zwecke des Reichskommissars nicht benötigt und ist daher von mir bereits vor längerer Zeit dem Reichsgebäudedienst wieder zur Verfügung gestellt. Wie mir mitgeteilt wird, soll das Haus auch bereits für "Nederland en Europa" vorgemerkt sein. Falls die Bereitstellung des Hauses noch irgendwelche Schwierigkeiten bereiten sollte, bin ich gerne bereit, in der Angelegenheit weiter zu vermitteln.

Mit freundlichen Grüssen und Heil Hitler! Ihr

[R.] Piesbergen

RvT 91/80535. Oorspronkelijk

19. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

[Den Haag], den 14. juli 1942

Hochverehrter Reichskommissar!

Im Anschluss an mein Schreiben vom 4. Juli d.J.[1] erlaube ich mir Ihnen [anlässlich der mir von Dr. Holz übermittelten neuen Verordnungsentwürfe betreffs der Ostkompanie nach Rücksprache mit Kameraden Gips][a] folgendes zu berichten.

18 – (1) Dr. R. Piesbergen, geb. 15 juli 1891 te Osterholz. Sinds 1933 lid van de *NSDAP. Leider van de Präsidialabteilung* van het Rijkscommissariaat. Deze afdeling hield zich in het bijzonder bezig met personeelsvraagstukken en de begrotingen van de bureau's en afdelingen van het Rijkscommissariaat.
(2) Sinds oktober 1941 was Rost Leider van het Genootschap Nederland en Europa, een economische studiekring, die ook voor niet-nationaalsocialisten aantrekkelijk moest zijn, zie ook *Corresp. Rost 1*.
19 – (1) Het betrof een ontwerp-verordening, waarin het NOC-monopolie doorbroken werd ten gunste van Duitse firma's in Nederland.
(a) Tussen vierkante haken zijn de passages opgenomen die niet voorkomen in het een dag oudere concept van deze brief (RvT NOC 1, 4c).

Wie ich Ihnen in meinem obenerwähnten Brief mitgeteilt habe, ist die Einschaltung der ganzen holländischen Wirtschaft für den Einsatz im Osten durch die bedauerlichen Zeitungsnachrichten leider sehr stark beeinträchtigt worden. Der Vorsitzende des Rates der gewerblichen Wirtschaft, Herr Woltersom hat sich auf grund der in unserer Abwesenheit erschienenen Zeitungsnotizen, [sowie durch die von ihm angenommenen Differenzen zwischen verschiedenen deutschen Instanzen, welche er in seiner Unterredung mit Minister Fischböck und mir namentlich nannte,][a] veranlasst gesehen, die Zusammenarbeit der gewerblichen Wirtschaft mit der Ostkompanie zurückzustellen.[2]

Ich habe meinerseits im Einvernehmen mit Ihnen sodann die Fühlung mit dem Beauftragten des Vierjahresplanes für die niederländisch-indischen Unternehmungen, Hauptmann Salcher genommen in dem Bestreben, die von Herrn Woltersom und anderen Wirtschaftskreisen erwähnten Missverständnisse zu klären. In den Unterredungen, die ich mit Hauptmann Salcher führte, wurde betont, dass eine Zusammenarbeit mit der Ostkompanie seinerseits angstrebt werde.

Wie dankenswert auch das Entgegenkommen des Hauptmanns Salcher ist, so bleibt die Tatsache, dass er sich in dringenden Fällen nach Rücksprache mit der Ostkompanie eventuell ausserhalb der Kompanie in den besetzten Ostgebieten zu arbeiten, vorbehält.

Damit ist die Möglichkeit gegeben, dass das Monopolprinzip durchbrochen wird. Ich hoffe, dass sich durch die Zusammenarbeit mit Hauptmann Salcher eine derartiger Durchbruch des Grundsätzes der Ostkompanie vermeiden lässt.

Weitaus ernster erschien uns aber die prinzipielle Durchbrechung des Monopolprinzipes der Ostkompanie welche kraft des Entwurfes der Verordnungen zugunsten deutscher Gesellschaften, die ihren Sitz in den Niederlanden haben, erfolgen könnte. Dabei wird als deutsche Gesellschaft betrachtet, ein in Holland ansässiges Unternehmen, von dem mehr als 50 % des Kapitals sich in deutschem Besitz befindet.

Mit der grössten Sorge wird die praktische Durchführung von Ausnahmefällen betrachtet. Folgende Fragen haben sich bei der Prüfung ergeben, welche wir nicht beantworten können. Auf welche Weise sollen die ausnahmeberechtigten Firmen ihre Handelsgeschäfte und den Aufbau industrieller Betriebe, besonders die Zahlungs- bezw. Kompensationsregelung vornehmen? Bei den Besprechungen in Reval, Riga und Berlin ist mehrmals von Herrn Volkmar[2] nachdrücklich betont worden, dass die niederländische Wirtschaft nur liefern kann, wenn die Kompensation feststeht.

Wie wird die Stellung deutscher Gesellschaften, wenn sich auch – wie für Ungarn schon vorgesehen – hier in den Niederlanden eine Sonderclearung Ostland-Niederlande entwickeln wird, wobei gerade die Monopolstellung der NOC Vorbedingung ist?

In den vergangenen Wochen sind- obwohl die Geschäftstätigkeit der NOC bedeutend zu leiden hatte unter den erwähnten Zeitungsnachrichten und unter der Unterverwaltungstellung der Kolonialgesellschaften – Verhandlungen gepflegt worden. Ausgangspunkt dabei ist besonders die Privatinitiative zu appellieren und zugleich dem von Dr. Schlotterer geäusserten Wunsch Folge zu leisten, nämlich zum Handel, Industrie usw. berechtigte Unternehmen zu gründen, welche für ihre Geschäftstätigkeit ein Patent erhalten sollen im Rahmen der allgemeinen Führung der NOC

Auch in diese Richtung ist es uns nicht klar, ob die Arbeit fortgesetzt werden kann. Die

(2) Zie ook nr. 9.

Gründung oder Einschaltung eines Unternehmens, welches nicht der NOC untersteht, untergräbt, – wenn die NOC den bezüglichen organisierten Zweig der niederländischen Wirtschaft interessieren will – von vorne herein alle Möglichkeit um zu Resultaten zu gelangen.

Öfters wird auch die NOC aus geschäftlichen oder politischen Gründen, bestimmte Firmen oder Artikel nicht oder nich sofort zwecks Verbindung mit dem Ostlande freigeben können. Auch hier wäre dann die Möglichkeit geboten, die Anweisung der NOC zu umgehen, indem die freigestellte deutsche Firma durch Einschaltung der niederländischen Ausnahmefirmen, die von der NOC zu erfolgende Arbeit selbst durchführt.

Weiter kann hingewiesen werden auf die aussergewöhnlichen Schwierigkeiten, welche für alle Wirtschaftsinstanzen entstehen werden mit Bezug auf Freigabe usw. von Waren aus den Niederlanden an Firmen ausserhalb der NOC.

Es wäre eine Reihe anderer Gründe anzuführen, welche die jetzt geplante Sonderstellung für bestimmte Firmen als nicht geeignet oder erwünscht erscheinen lassen.

Selbstverständlich wäre eine Regelung zu finden, laut welcher im Rahmen der NOC in speziellen Fällen Niederlassungen von deutschen Firmen, welche zu intim mit der Mutterfirma in Deutschland verbunden sind um als niederländische Unternehmen betrachtet zu werden, besonders entgegengekommen oder als Ausnahmefälle gesehen werden könnten.

Die grundsätzliche Abweichung der Arbeitsweise der NOC welche hier vorliegt, gibt dem Kameraden Gips und mir zu den grössten Sorgen Veranlassung. Ebenso wird auch deshalb die doch schon bedeutend erschwerte Möglichtkeit, die niederländische Wirtschaft heranzuziehen, weiter geschwächt.

[Kamerad Gips und ich hatten uns aufgrund der Besprechungen mit Ihnen und Minister Fischböck der Hoffnung hingegeben, dass wir zusammen mit den deutschen Kameraden in den Niederlanden diese Aufbauarbeit unternehmen könnten.

Eine Aussprache zwischen dem Präsidenten der deutschen Handelskammer für die Niederlande, Herrn Flesche, und mir in Anwesenheit von Herrn Dr. Bühler,[3] dem Beauftragten für die Stadt Amsterdam, Herrn Dr. Schroeder[4] und Herrn Robertson ergab eine völlige Einigung, hinsichtlich der Möglichkeit einer Zusammenarbeit in Rahmen der Ostkompanie.

Ich möchte Sie bitten, hochverehrter Reichskommissar, Kameraden Gips und mir eine Unterredung zu gewähren, um Ihnen mündlich Vorschläge zu einer Lösung zu unterbreiten.][a]

Inzwischen verbleibe ich mit nationalsozialistischem Gruss, Heil Hitler!

M.M. ROST VAN TONNINGEN

RvT NOC 12,5 c. Fotokopie van doorslag

(3) A.J. Bühler, geb. 21 feb. 1895 te Spaichingen, sinds 1938 lid van de *NSDAP*. In het begin van de bezetting assistent van dr. Wohltat en na diens vertrek uit Nederland *Beauftragte* van de Rijkscommissaris bij de Nederlandsche Bank.

(4) Schröder, de *Beauftragte* van Seyss-Inquart voor Overijssel, was in juni 1942 Bömcker opgevolgd als *Beauftragter für die Stadt Amsterdam*.

20. H. SELLMER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Assen, 14.7.1942

Werter Kamerad Rost van Tonningen,

Ich danke Ihnen für Ihre Zeilen vom 10.7.1942.[1]

Gleichzeitig überreiche ich Ihnen wieder einen Bericht über den Besuch von Oberregierungsrat von der Wense[2] und General-Direktor Ruiter[3] in der Provinz Drenthe.

Ich glaube, dass dieser Besuch auch in personeller Hinsicht einen guten Erfolg haben wird und dass es uns gelingt den Landstand zu aktivieren.

Kamerad Dieters[4] hatte die ausgiebige Gelegenheit mit den Herren eingehend zu sprechen.

Wir sind zu dem Schluss gekommen, dass Roskam mehr eingeschaltet werden muss und dass er sich aber auch selbst um diese Einschaltung bemüht.

Auf der anderen Seite muss er selbstverständlich seine engsten Mitarbeiter, ich denke hier besonders an die Provinzbauernführer, mehr hören. Vor allen Dingen muss er sie zu Arbeitsbesprechungen nach Den Haag holen und sie verpflichten ihm alle Schwierigkeiten mitzuteilen.

Es muss Roskam dann noch gelingen den Landstand bei allen Verhandlungen, Verordnungen und Gesetzen mit zu beteiligen.

Vielleicht wäre es auch nog gut, dass man dazu möglichst bald die Landesbauernführer ernennt.

Ich habe den Herrn Reichskommissar gebeten für die 3 oder 4 Nordprovinzen den Kameraden Dieters zu berufen.

Abschliessend darf ich Sie bitten, doch auch einmal mit Roskam in dieser Richtung zu sprechen.

Mit den besten Grüssen von Haus zu Haus, Heil Hitler!

[H.] SELLMER

RvT 94/81207. Oorspronkelijk

20 – (1) Zie nr. 16.
(2) J.C.G. von der Wense, geb. 9 dec. 1900 te Huldenstadt bij Hannover. Plaatsvervanger van Grote, hoofd van de *Hauptabteilung Ernährung und Landwirtschaft* van het Rijkscommissariaat.
(3) G.J. Ruiter, geb. 22 aug. 1898 te Schoterland. Van beroep landbouwer en actief in tal van landbouworganisaties. Van 1935 tot 1937, daarna weer vanaf eind 1940 lid van de NSB, en vanaf mei 1941 lid van de Nederlandsche SS. In 1941 werd hij benoemd tot directeur-generaal van de Landbouw bij het departement van Landbouw en Visserij.
(4) G. Dieters, geb. 17 aug. 1902 te Anloo. Eigenaar van een klein boerenbedrijf. Sinds 1933 lid van de NSB, waar hij verschillende functies vervulde. In 1935 lid van de Provinciale Staten van Drenthe en in 1937 lid van de Tweede Kamer. Vanaf juni 1941 lid van de Nederlandsche SS en actief propagandist voor de SS-gedachte.

21. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

's–Gravenhage, den 17.7.1942

Leider,

Kameraad Gips en ik zijn onverpoosd werkzaam geweest, om de Oostcompagnie op gang te brengen. Over de zeer groote moeilijkheden, welke wij daarbij te overwinnen hadden[1] en over de snelheid, waarmede gewerkt dient te worden, teneinde de Nederlandsche leiding bij de opname van ons land in de ontsluitingsarbeid van het Oosten te verzekeren, hoop ik U nog mondeling te berichten. Het is zeker, dat hier gesproken kan worden van een beweging van revolutionaire kracht, waarbij niet alleen Duitschland, doch alle volkeren van Europa zijn geïnteresseerd.

Het doel van dit schrijven is echter vóór alles om U overeenkomstig Uw wensch te rapporteeren over de bezwaren, die er op financieel-economisch gebied onzerzijds tegen de huidige situatie bestaan. Ik wil er dan van uitgaan, dat een groeiend aantal Nederlandsche vrijwilligers aan het Oostfront zijde aan zijde strijdt met de Duitsche soldaten; dat wij ons achter het front inspannen, om de gemeenschappelijke zaak zoo goed mogelijk te dienen; dat het derhalve voor de NSB onaanvaardbaar is, de beweging te aanvaarden, die door onze tegenstanders maar al te graag met bewijzen wordt gestaafd, te weten, dat wij ons nog steeds in oorlog met Duitschland bevinden.[a] Deze overgangstoestand vormt een zware psychische belasting voor onze strijders aan het front en voor de beweging temidden van ons volk.

Geheel onaanvaardbaar wordt deze toestand, als de bewering van het voortbestaan van een staat van oorlog tusschen het Duitsche en het Nederlandsche Volk van Duitsche zijde wordt onderstreept door te blijven spreken van Kriegsbeute en Besatzungskosten en ons periodiek dan nog extra heffingen worden opgelegd in de vorm van "Aeusseren Besatzungskosten".[2]

U weet, dat een en ander reeds het onderwerp is geweest, van de gedachtenwisseling, welke destijds tusschen den Rijkscommissaris en U in aanwezigheid van de Kameraden Gips en mijzelve en van den Generalkommissaren Schmidt en Fischböck heeft plaats gehad. Wij hebben er toen reeds den nadruk op gevestigd, dat het voor de NSB vanzelfsprekend is, dat Nederland zijn maximumbijdrage moet leveren in Duitschland's oorlogvoering. Dat wij derhalve in de vorm van een vrijwillige bijdrage de betaling zouden willen doen van f. 1200 Millioen Gulden, die thans nog steeds bezettingskosten worden genoemd en van 600 Millioen Mark (waarvan 120 Millioen Mark in goud), die thans "Aeussere Besatzungskosten" genoemd worden. Behalve deze prestatie levert Nederland aan Duitschland in den vorm van een groeiend onvereffend markentegoed op 13 Juli een crediet ten bedrage van 1.159.077.000 gulden tegen een geringe rentevergoeding, waaruit de Duitsche opdrachten aan de Nederlanden worden betaald. Dit zijn de prestaties in geld, waartegenover van Duitsche zijde natuurlijk wordt aangevoerd, dat door de Duitsche opdrachten aan onze industrie, door de overheveling van arbeiders naar Duitschland en door de ontsluiting van de oostelijke ruimte de werkeloosheid in Nederland zeer sterk is gedaald.

21 – (1) Deze moeilijkheden komen naar voren in de brief die Rost drie dagen eerder schreef aan Seyss-Inquart, zie nr. 19.
(a) Het laatste deel van deze zin is door Mussert onderstreept.
(2) Zie hiervoor *Corresp. Rost 1* p. 254–257 en de daarbij behorende documenten.

Ik kom nu op het punt van ariseering. Als bijlage vindt U hier een afschrift van een schrijven aan den Rijkscommissaris, in welk schrijven ik mij beklaag over de wijze, waarop inbreuk gemaakt is, op de afspraak, welke destijds met betrekking tot de verdeeling van te ariseeren goederen is gemaakt.[3]

Intusschen kan ik U mededeelen, dat als gevolg daarvan een nieuwe bespreking heeft plaatsgevonden met de Wirtschaftsprüfstelle en ons toezeggingen zijn gedaan, dat voortaan de afspraak zal worden gestand gedaan en dat gepoogd zal worden als nog kleine correcties in het gedane onrecht aan te brengen.

Met dit verslag zal ik voorloopig volstaan.

Tot mijn leedwezen heb ik gisteren van Scheltinga[4] gehoord, dat U ziek bent geweest. Ik hoop, dat U weer hersteld bent. Ik zelf ga vandaag voor een dag of 10 uit de stad, om eens even uit te blazen.

Hou Zee !

M. [M.] ROST VAN TONNINGEN

M XII/92904–6. Oorspronkelijk
RvT 113/82786–8. Doorslagkopie

22. NOTITIE VAN W. MALLETKE

Berlin, den 19. Juli 1942

Betrifft: Einladung von Gauleiter Koch an Generalkommissar Schmidt und Präsident Rost van Tonningen.

Wie das Reichskommissariat für die besetzten niederländischen Gebiete vertraulich mitteilt, hat Herr Nimbsch[1] vor einigen Wochen im Auftrage des Gauleiters Koch[2] Präsident Rost von Tonningen am 29.7 nach Krasny eingeladen. Von Den Haag wurde das Ostministerium hiervon unterrichtet. Da Gauleiter Koch aus Den Haag keine Antwort erhielt, hat er kürzlich, wie aus Den Haag vertraulich mitgeteilt wurde, nunmehr auch Generalkommissar Schmidt dazu eingeladen. Das Reichskommissariat für die besetzten niederländischen Gebiete hat nunmehr ORR Dr. Coste[3] um baldige Stellungnahme des Ostministeriums gebeten.

(3) Zie nr. 10.
(4) Jhr. D. de Blocq van Scheltinga, geb. 23 nov. 1903 te Velp. Sinds 1932 lid van de NSB en vanaf 1937 werkzaam op het Hoofdkwartier. Tussen 1940 en 1942 hoofd van de afdeling Algemene Zaken en daarna tot begin 1944 chef van het Kabinet van de Leider. Sinds augustus 1942 burgemeester van Wassenaar.
22 – (1) Bedoeld wordt W.H. Nimtz, zie nr. 8, n. 2.
(2) E. Koch, geb. 19 juni 1896 te Eberfeld. Sinds november 1941 *Gauleiter Reichskommissariat Ukraine.* Eén van de bruutste stadhouders van Hitler.
(3) *Oberregierungsrat* dr. K.W. Coste, geb. 14 sept. 1900 te Keulen.

Ministerialdirektor Dr. Schlotterer hatte es übergenommen, Gaulteiter Koch im Auftrage des Herrn Reichsministers auf Grund des ersten Telegrammes mitzuteilen, dass

1.) der Sonderbeauftragte des Reichsministers, Pg. Malletke, die Zentralstelle für den gesamten Ausländereinsatz in den besetzten Ostgebieten sei. Ein direkter Verkehr zwischen dem Reichskommissariat Ukraine und dem Ausland sei nicht statthaft.
2.) Gauleiter Koch durch solch undiszipliniertes Vorgehen die gesamte Aktion des Holländereinsatzes gefährde.
   Wenn nämlich der Reichskommissar Seyss-Inquart und Generalkommissar Schmidt ihre Hand von der NOC zurückzögen, sei diese praktisch erledigt. Es sei deshalb abwegig gewesen, Rost van Tonningen einzuladen ohne vorher den Reichskommissar zu fragen und ihn ferner zu bitten, einen Vertreter zur Mitentsendung zu benennen.
3.) Gauleiter Koch anscheinend übersehen habe, dass Präsident Rost van Tonningen kürzlich der Gast des Herrn Reichsministers Rosenberg im Ostland gewesen sei. Diese Reise hätte abgebrochen werden müssen, jedoch mit der klaren Absprache, dass in Kürze die holländische Delegation auch in die Ukraine als Gäste des Herrn Reichsministers Rosenberg fahren sollte.
   Eine direkte Einladung aus der Ukraine musste deshalb in Den Haag sehr peinlich für das Ansehen des Ostministeriums und der nachgeordneten Dienststellen wirken. Ein Vertreter des Ostministeriums zur Fortsetzung der Besichtigungsreise der holländischen Wirtschaftsdelegation im Reichskommissariat Ukraine, die Mitte August für ca. 14 Tage angetreten werden soll.

N 73/767–8. Fotokopie

23. BESLUIT VAN A. SEYSS-INQUART

Den Haag, den 23. Juli 1942

Auf Grund des § 1 meiner Verordnung Nr. 3/40 über die Ausübung der Regierungsbefugnisse in den besetzten niederländischen Gebieten[1] bestimme ich, dass die Dienststelle des Generalsekretärs für besondere wirtschaftliche Aufgaben den Charakter eines Ministeriums hat und die Bezeichnung führt: "Ministerium für besondere wirtschaftliche Aufgaben".[2]

Von einer Veröffentlichung dieser Anordnung ist Abstand zu nehmen.[3]

RvT 91/80757. Stencil — GEZ. DR [A.] SEYSS-INQUART

23 – (1) § 1 van VO 3/40 luidde aldus: 'De Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied heeft zoover noodig ter uitvoering van zijn taak alle bevoegdheden, welke volgens de grondwet –en de wetten– aan de koning en de regeering toekwamen.'

(2) Zie voor de achtergrond *Corresp. Rost 1*, p. 205–208.

(3) Het besluit werd toegestuurd aan de volgende Nederlandse autoriteiten: 'die Herren Generalsekretäre in den niederländischen Ministerien, den Herrn Generalsekretär für besondere wirtschaftliche Aufgaben, den Herrn Preisbevollmächtigten, den Herrn Generalbevollmächtigten für den Wiederaufbau, zugleich Bevollmächtigter für die Bauwirtschaft, den Herrn Kommissar für die nichtwirtschaftlichen Personenvereinigungen und Stiftungen'. (RvT 91/80756).

24. H. VON HARDER / COSTE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin, den 7. August 1942

Besprechung mit der holländischen Wirtschaftskommission
am 7. August d. Js. in Berlin wegen Durchführung des Sofortprogramms.

Teilnehmer:	Präsident van Tonningen	) Niederländische
	Gips	) Ostkompagnie
	Dipl.-Ing. Heerema[1]	)
	Dr. Holz	Reichs kommissar Niederlande
	Min.Dir. Schefold[2]	
	KV.Abt.Chef Dr. Kemna	Ostministerium Gewerbliche Wirtschaft
	Min.Rat Dr. Ter-Nedden	Ostministerium Allgemeine Wirtschaft
	Reichshauptstellenleiter	
	von Harder	) Beauftragter
	Oberregierungsrat	) f. Sonder
	Dr. Coste	) fragen

1. Plantagenkommission
Es wurde abgesprochen, dass eine Studienkommission von holländischen Vertrauensleuten unter Führung von Professor Fickendey[3] sobald als möglich in das Reichskommissariat Ukraine einreist, um an Ort und Stelle die Einsatzmöglichkeiten festzulegen.

2. Landwirtschaftliche Kommission
Nachdem die Besprechungen in der Chefgruppe Ernährung und Landwirtschaft des Ostministeriums am 6.d.Mts. wegen Errichtung von holländischen landwirtschaftlichen Stützpunkten und Mustergütern im Reichskommissariat Ostland positiv verlaufen sind, wird in den nächsten Tagen eine holländische Kommission in Begleitung eines Vertreters der Chefgruppe Ernährung und Landwirtschaft nach Riga reisen, um in Benehmen mit der Abteilung Ernährung und Landwirtbewirtschaft des Reichskommissariats Ostland und der Landwirtschaftungsgesellschaft Ostland die Einzelheiten des Einsatzes holländischer landwirtschäftlicher Fachkräfte auf holländischen Stützpunkten und die Einrichtung von Mustergütern an Ort und Stelle festzulegen.

Der Reichskommissar für das Ostland wird von der Chefgruppe Ernährung und Landwirt-

24 – (1) Ir. P.S. Heerema, geb. 27 april 1908 te Amsterdam. Van beroep civiel ingenieur. Van 1935–1936 lid van de NSDAP-Kruyt. In mei 1940 bevindt hij zich in Venezuela, maar weet via Spanje en Hongarije in Nederland te komen. Vanaf december 1940 lid van de Germaansche SS, waar hij Standaardleider voor Zeeland en Zuid-Holland wordt. Van juni 1941 tot juni 1942 bij de Waffen-SS. Daarna werkzaam bij de NOC tot juni 1943 als belangrijkste man bij de Nederlandsche Oostbouw N.V. Door Rauter werd hij weer opgeroepen voor de SS, maar hij wist zich eraan te onttrekken, zie voor hem ook Fraenkel-Verkade, *SS-FA*.
(2) Dr. Schefold was Ministerialdirigent (referendaris) bij de afdeling *Ernährung u. Landwirtschaft* op het *Ostministerium*.
(3) Prof. dr. Fickendey was deskundige op katoengebied.

schaft des Ostministeriums mit entsprechenden Weisungen versehen werden.[4]

3. Studiensyndikat

Die unter diesem Syndikat zusammengeschlossenen grössten holländischen Schiffahrts- und Hafenbetriebe werden unter Führung der niederländischen Ostkompagnie eine Kommission bilden, um im Reichskommissariat Ukraine und im Ostland wegen des Einsatzes von holländischen Schiffen und des Ausbaues von Häfen an Ort und Stelle sofort die notwendigen Ermittlungen anzustellen. Die niederländische Ostkompagnie wird mit tunlichster Beschleunigung die einzelnen Reiseteilnehmer namhaft machen. Neben der Verpachtung eines Hafenbeckens im Reichskommissariat Ukraine kommt auch die Zuverfügungstellung eines Hafenbeckens in Riga bezw. Reval in Betracht.

Der Leiter der Verkehrsabteilung im Ostministerium wird die Vorbereitungen für die Einreise der Kommission in die Ukraine und in das Ostland treffen und einen Sachbearbeiter als Begleiter der Kommission zur Verfügung stellen.

4. Weitere Wirtschaftskommissionen

Es bestand Übereinstimmung darüber, dass die in dem Studiensyndikat zusammengeschlossenen weiteren Firmen im Bereiche der Gewerblichen Wirtschaft gesonderte Aktionen zu unternehmen haben.

Besonderes Interesse besteht:

a) für die Förderung des Tabakanbaues in der Ukraine

b) für Baumwollpflanzungen

Besonders wichtig is hier die Frage der Bewässerung der Baumwollplantagen. Geeignete Ingenieure sollen von holländischer Seite zur Verfügung gestellt werden.

c) für die Einrichtung von Warmwasser- und Heizungsanlagen. Auf diesem Gebiete hat die holländische Firma Warmte bereits in 3 Generalkommissariaten in der Ukraine Filialen errichtet. Die niederländische Ostkompagnie wird eine weitere holländische Heizungsfirma namhaft machen, die in den besetzten Ostgebieten zum Einsatz gelangen soll.

5. Transport- und Schiffartsfragen

Die Überführung von Hafenanlagen, Ladeeinrichtungen, Kränen usw. von Holland in die besetzten Ostgebiete ist besonders wichtig und vordringlich zu behandeln. Desgleichen ist die Einrichtung von Schiffsverbindungen von Holland nach den baltischen Ostseehäfen von besonderer Bedeutung und aus propagandistischen Gründen zur Stärkung der Position der niederländischen Ostkompagnie von gröestem Wert. Da der gesamte Hafen- und Schif-fahrtseinsatz vom Generalbevollmächtigten für das Verkehrswesen – Gauleiter Kaufmann – zentral gesteuert wird, muss das Einvernehmen mit dieser Dienststelle hergestellt werden. Es wurde abgesprochen, dass durch Vermittlung des Ostministeriums (Ministerialdirektor Dr. Schlotterer) die niederländische Ostkompagnie mit Gauleiter Kaufmann in Verbindung gebracht wird mit dem Ziele, den Einfluss der N.O.C. auf diesem Gebiete sicherzustellen und eine gemeinsame Zusammenarbeit zu gewährleisten.

6. Werbung und Einsatz holländischer Arbeitskräfte

Mit dem Generalbevollbemächtigten für Arbeitseinsatz – Gauleiter Sauckel – wird Verbindung aufgenommen werden, um eine Generalvollmacht für die niederländische Ostkompagnie wegen Werbung und wegen Einsatz holländischer Arbeitskräfte für den Osten zu erhalten.[5] In diesem Zusammenhang soll auch erreicht werden, die Genehmigung für die Anwer-

(4) Dat ging niet door, zie nr. 36.

(5) Er werd namelijk nog steeds door Borggreven's C.O.O. geworven, zie nr. 31.

bung von 50 bis 80 Heizungs- und Warmwasserfachleuten zu bekommen.

Die Durchführung der Werbung in den hollandischen Zeitungen usw. wird durch eine Vereinbarung zwischen dem Reichskommisar für die besetzten niederländischen Gebiete und der niederländischen Ostkompagnie unter Wahrung des Monopolcharakters dieser Gesellschaft geregelt.

7. Vertrauensleute für einzelne Wirtschaftszweige

Um die Zusammenarbeit der niederländischen Ostkompagnie und der Dienststellen des Reichsministeriums Ost sowie der Reichskommissariate Ostland und Ukraine in der Praxis sicherzustellen, worden von holländischer Seite Vertrauensleute der einzelnen Wirtschaftszweige namhaft gemacht werden, die mit den deutschen Vertrauensleuten der Organisation der Gewerblichen Wirtschaft und den Reichsvereinigungen in den besetzten Ostgebieten in Meinungsaustausch treten, um die Einsatzmöglichkeiten der holländischen Wirtschaft im Osten festzulegen.

C. COSTE

RvT NOC 12, 1a Ost Min, N 73a/831-3. Oorspronkelijk

25. O. KRAUSKOPF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin W 35, den 8. August 1942

Sehr verehrter Herr Präsident!

Zu meinem Bedauern hatte ich[1] keine Gelegenheit, Sie während Ihrer kurzen Anwesenheit in Berlin zu sprechen. Da ich im Begriff stehe, eine mehrwöchige Dienstreise in die Ukraine zu unternehmen, deren propagandistische Auswirkungen über den Rundfunk auch dort etwa ab Mitte September einsetzen werden, kann ich Ihnen leider bis dahin nicht mehr zur Verfügung stehen. Auch die notwendige eingehende Aussprache mit Herrn Goedhuys[2] müsste also bis dahin verschoben werden.

Bei dieser Gelegenheit darf ich darauf hinweisen, dass ich Ihnen am 2. und 15. Juli d.Js. geschrieben habe; ich hoffe, dass die Briefe gut in Ihre Hände gelangt sind.[3]

Herrn Goedhuys habe ich am 24. v.M. gebeten, mich über die Tendenz der geplanten Ausstellung "Niederländer in Europa" wegen der erbetenen Lieferung von Material über die besetzten Ostgebiete zu unterrichten. Auch auf diesen Brief habe ich bis heute noch keine Antwort bekommen.

25 – (1) O. Krauskopf was werkzaam binnen de *Abteilung Propaganda* van de *Politische Abteilung* van het *Ostministerium*.

(2) W. Goedhuys, geb. 8 sept. 1899 te Amsterdam. Sinds 1936 lid van de NSB en in juni 1940 door Rost benoemd als zijn gemachtigde voor redactionele aangelegenheden betreffende de bladen van de Arbeiderspers. Vanaf najaar 1942 in dienst van de NOC en in 1943 leider van het Nederlandsch Oostinstituut.

In juli 1940 had Goedhuys met Krauskopf gesproken over de opzet van een afdeling 'Economische Voorlichting' van de NOC. (Goedhuys aan Rost dd. 30 juli 1942, RvT 94/81099).

(3) Het is niet bekend wat de inhoud van de brieven is.

Ich hoffe, dass Ihre Angelegenheiten sich weiter zufriedenstellend entwickeln und bin mit verbindlichsten Grüssen und Heil Hitler !

Ihr sehr ergebener

[O.] KRAUSKOPF

RvT II/89222 (losse stukken). Oorspronkelijk

26. F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 12 Augustus 1942

Betreft: Organisatie en Financiën Economisch Front

Kameraad,

Tot mijn genoegen kan ik U mededeelen, dat mijnerzijds de indruk bestaat, dat de gang van zaken bij het Economisch Front[1] – overeenkomstig onzen gedachtengang – verloopt en het bureau van het Economisch Front steeds meer contact krijgt met kameraden, die als ondernemers ook een taak vervullen of kunnen vervullen in de Bedrijfsorganisatie.[2]

Nu het Front van Nering & Ambacht[3] in het Arbeidsfront is overgegaan, zal – zooals reeds met U besproken – een Sectie Ambacht worden ingericht onder leiding van Kam. Keip[4] en een Sectie Detailhandel onder leiding van Kam. Blankert.

Verder wordt mijnerzijds nog van gedachten gewisseld en ik verwijs naar mijn desbetreffend schrijven aan de Kam. Kröller en Brands[5] – in hoeverre ook het Vervoersfront resp. het Zeevaartfront uit den economischen sector zouden verdwijnen en een Sectie 'Verkeerswezen'enz. bij het Economisch Front zou kunnen worden ingericht.[6] De Nationale Bond van Handelsagenten komt middelerwijl in liquidatie en een Sectie 'Handelsagenten' onder leiding van Kam. Wight,[7] plv. Voorzitter van de Bedrijfsgroep 'Tusschenpersonen'[8] is ingesteld.

26 – (1) Het Economisch Front stond sinds eind september 1941 onder leiding van Rost, terwijl Gips als plv. leider optrad.

(2) De zgn. Organisatie Woltersom, waar de benoeming en vooral de niet-benoeming van NSB-ers in de talloze organen en besturen van Hoofdgroepen, Bedrijfsgroepen, Vakgroepen en Ondervakgroepen een moeilijk punt bleef.

(3) In de zomer van 1940 was het Middenstandsfront opgericht, later herdoopt in Front van Nering en Ambacht en dus min of meer opgedeeld tussen het Economisch Front en het Nederlandsch Arbeidsfront.

(4) H.A. Keip, lid van de NSB en plv. voorzitter van de Hoofdgroep Ambacht.

(5) Ir. F.D. Brands, geb. 18 feb. 1895 te Haarlemmermeer. Werkzaam bij de BPM. Sinds 1933 lid van de NSB, in 1941 leider van het Vervoersfront en in 1943 adviseur van Mussert in zake verkeersaangelegenheden. Van december 1942 – juli 1944 directeur-generaal van het departement van Waterstaat en van september 1943 – februari 1945 wnd. burgemeester van Eibergen.

(6) Bedoeld wordt dat het Vervoersfront en het Zeevaartfront zich tot hun sociale taak moeten beperken en dat de economische kanten onder het Economisch Front vallen. Het Zeevaartfront werd per december 1943 opgeheven; de leden moesten zich aansluiten bij de onderbedrijfsgroep Koopvaardij van het NAF (VoVa 27 nov. 1942).

(7) T.G.J. Wight, geb. 11 mei 1885 te Utrecht. Sinds 1933 lid van de NSB en o.a. adviseur van de NOC.

(8) Eén van de Bedrijfsgroepen van de Hoofdgroep Handel.

Het ligt in mijne bedoeling om in de naaste toekomst nog eens een bespreking te houden van enkele Sectieleiders uit den Handel, de Industrie en het Ambacht met het oog op de praktische werkzaamheden.

Ten aanzien van de Financiën meen ik nog het volgende onder Uw aandacht te moeten brengen.

De financieele toestand van het Economisch Front is m.i. gezond. Weliswaar gaf het afgeloopen jaar een bescheiden tekort, doch daartegenover staat, dat aan het Bureau van den Raad voor Volkshuishouding nog een bijdrage werd verleend van f. 2400.-, welke middelerwijl is komen te vervallen; aan het Vervoersfront steun werd verleend ten bedrage van f. 4500.- + vrij wonen en dat de Sectie 'Afvalstoffen' een bijdrage van ruim f. 4000.- vereischte. Zooals U bekend, is de betrokken Sectieleider van zijn taak ontheven en deze Sectie op het Bureau van het Economisch Front ondergebracht.

Gezien den financieelen toestand van het Vervoersfront en de desbetreffende begrooting, die door Kam. Kröller bij U werd ingediend, meen ik dat dit ook een uiterst moeilijk punt dreigt te worden. Ik meen niet, dat het verantwoord is, dat het Economisch Front verder gaat met het Vervoersfront te financieren, terwijl het Vervoersfront zich veelal ontwikkelt tot een behartiging van de belangen van kleine ondernemers, hetgeen – hoe belangrijk ook op zichzelf – m.i. niet geheel in het kader van het Economisch Front thuishoort. Bij meerdere kameraden bestaat nogal eens de gedachte, dat het Economisch Front als een vakvereeniging van Nationaal-Socialistische ondernemers moet worden gezien, welke gedachte langzamerhand voor beter inzicht plaats maakt, doch het valt niet te ontkennen, dat op verkeersgebied deze toestand nog <u>wel</u> bestaat en daar misschien ook aanleiding voor is. Misschien is er gelegenheid dit punt nog nader met Kam. Kröller te behandelen.

Ik zou U verder nog in herinnering willen brengen mijn voorstel, dat in principe wordt vastgelegd, dat alle <u>ondernemers</u> als zoodanig lid worden van het Economisch Front, doch dat <u>ondernemingen</u> donaties kunnen geven. Dit laatste zal veelal kunnen geschieden, doch momenteel is hieromtrent nog geen klare lijn. Omtrent mijn reden hiertoe verwijs ik naar mijn vroegere berichten.

Met betrekking tot den accountant zou ik U willen verzoeken ermede accoord te gaan, dat deze van zijn taak wordt ontheven. Personeel en administratie zijn bij het Economisch Front op het oogenblik zooals dit gewenscht is, doch een behoorlijke accountantscontrôle is noodzakelijk en ik meen dat de huidige accountant niet aan de daarvoor te stellen eischen voldoet.

Door mij werden eenige salariskwesties met Kam. de Raaf[9] geregeld, welke ik vertrouw dat Uwe instemming zullen hebben. Overzicht van de uitgaven en begrooting zal U door het Bureau Economisch Front worden toegezonden.

Verder meen ik U te moeten verzoeken ermede accoord te gaan, dat het salaris van Kam. de Raaf als leider van het Bureau Economisch Front ingaande heden wordt vastgesteld op f. 400.- per maand. Gezien de leeftijd van Kam. de Raaf, zijn omvangrijke taak en bekwaamheden meen ik dat hiervoor alle aanleiding is.[10] Tevens heb ik hem verzocht na te gaan, in hoeverre er aanleiding is om een pensioenregeling te treffen voor een vaste kern.

Tenslotte kan ik U nog mededeelen, dat tusschen het Economisch Front en de Directie der

(9) K.M. de Raaf, geb. 24 mrt. 1913 te Rotterdam. Lid van de NSB, de WA en de Landwacht.

(10) Blijkens de salarissen die voor het BEZ-personeel betaald werden, is dit bedrag nog geen bewijs voor de bekwaamheden van De Raaf.

Nederlandsche Oost Compagnie contact gelegd is en het Economisch Front de Directie der N.O.C. uitvoerig zal voorlichten met betrekking tot de organisatie van het Economisch Front, welke in het bijzonder ten doel heeft om in elke bedrijfstak vertrouwenslieden te zoeken, die vakbekwaam zijn. Vooral in verband met de gedachte provinciale actie van de N.O.C. acht ik een nauwe samenwerking ten aanzien van personen van het Economisch Front en de Directie der N.O.C. uitermate nuttig.

Zoodra het nieuwe secretariaat van 'Nederland en Europa' gereed is, zou ik in overweging willen geven om met spoed de actie van het instellen der provinciale comité's in aansluiting met de provinciale gemachtigden van het Economisch Front, waarvoor gewoonlijk is aangewezen de Voorzitter of plv. Voorzitter van de betrokken Kamers van Koophandel, op gang te brengen. Ik meen, dat Kam. Poolman reeds bij Uw Bureau een voorstel tot samenstelling der provinciale comité's heeft ingediend. Ik zou ook in overweging willen geven om door een geëigende persoonlijkheid dan in de provinciale comité's over het werk en streven der N.O.C. te doen spreken. Naar mij wel blijkt, bestaat in de provincies veel belangstelling voor het nieuwe Europa, doch door het gebrek aan publicaties, het centraliseeren van voordrachten in de groote steden, is er tot nog toe weinig actieve propaganda in de provincies zelf gevoerd.

Hou Zee !

F.B.J. Gips

RvT 94/81082–4. Oorspronkelijk

27. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK

[Den Haag,] den 14.8.1942

Sehr geehrter Herr Minister!

Hiermit wende ich mich an Sie in der folgenden wichtigen und sehr dringenden Angelegenheiten.[1]

Wie bekannt reicht die niederländische Getreideproduktion nicht aus für eine genügende Brotversorgung der Bevölkerung und trotz grösster Anstrengung und intensiverer Kultur wird die Decke an Kornprodukten für Mensch und Tier in den Niederlanden zu kurz bleiben.

Dagegen ist die Kartoffelkultur Hollands relativ die produktivste der ganzen Welt und besonders seitdem man in den letzten Jahren die Aufbaufläche wieder um einige 10.000 Hektar vergrössert hat deckt die Kartoffelproduktion einige Male den menschlichen Bedarf und reift eine nie da gewesene Ernte heran.

An erster Stelle ist die Kartoffel also angewiesen, mangelndes Brotgetreide und Viehfutter zu ersetzen bzw. zu ergänzen; was Nährwert betrifft ist das durchaus möglich, jedoch um die Kartoffeln völlig ausnutzen zu können braucht man Kartoffel<u>walzmehl</u>fabriken, die in den Niederlanden bis jetzt fast ganz fehlen.

In Kartoffelwalzmehlfabriken wird die ganze Kartoffel <u>mit der Schale</u> zu sogenannten

27 – (1) Rosts bemoeienis met het aardappelmeel is onderdeel van zijn strijd tegen Louwes.

Kartoffelflocken oder Kartoffelwalzmehl verarbeitet, bzw. konserviert und geht von dem Nährwert nichts verloren.

Wir haben in Holland wohl eine ganze Reihe Kartoffelstärkemehlfabriken, die das reine Stärkemehl aus den Kartoffeln herausholen und wobei das besonders nahrhafte Eiweiss, Mineralen, Fette usw. als ungenützte Abfälle in die Kanäle der Kartoffelüberschussgebiete verschwinden und restlos verlorengehen.

Seit Jahren geben sie einsichtige Männer in Holland die grösste Mühe solche Fabriken hier zu gründen, sind aber bis vor Kurzem immer auf energischen Widerstand des Herrn Louwes[2] und seiner nächsten Ratgeber gestossen. Dieser Widerstand ist nur darauf zurückzuführen, dass diese Ratgeber ganz mit der alten obengenannten Kartoffelstärkemehlfabrikation verwachsen sind und befürchten müssen, dass der billige und reichliche Rohstoff für ihre alte Fabrikation knapp werden könnte, wenn die Kartoffelwalzmehlfabrikation im Grossen Eingang finden würde.

Die Folge ist, dass wir in Holland 10% Kartoffelstärke im Brot haben (mehr ist technisch unmöglich) mit relativ minderwertigem Nährwert und geringer Backfähigkeit, während wir einen, einige Male höheren Gehalt an Kartoffelwalzmehl im Brot haben könnten mit einem viel höheren Nährwert und allerbester Backfähigkeit.

Die lebenswichtige Bedeutung dieser Sache geht schon daraus hervor, dass es in Deutschland etwa 800 Kartoffelwalzmehlfabriken gibt, dass diese Fabriken jetzt zum grossen Teil direkt für die Ernährung der deutschen Armee eingeschaltet worden sind, dass in Norwegen nach der deutschen Besetzung sofort 12 Kartoffelwalzmehlfabriken gebaut wurden, wie auch in Schweden und in anderen Ländern.

Die Ernährungskundigen in Holland sind einstimmig der Ansicht, dass Holland diese Fabriken braucht, auch natürlich die Gruppe Ernährung und Landwirtschaft (der leider gefallene Graf Grote – Herr von der Wense). [Nur steht Herr von der Wense auf dem Standpunkt, dass diese Fabriken nicht unbedingt notwendig doch wünschenswert sind.]

In den letzten Monaten heben Herr Louwes und Genossen ihren Widerstand aufgegeben, doch sie haben die Sache dermassen in die Länge gezogen, dass die Landwirtschaft von ihrem spärlichen Kontingent an Eisen keine 150 Tonnen mehr abzweigen kann für den Bau der ersten grösseren Fabrik mit Maschinen.

Die Maschinen, Kesselanlagen usw. sind alle schon vor längeren Zeit herstellt und gekauft worden, stehen zum Teil in Deutschland versandtbereit, das sonstige Baumaterial ist vorhanden, das Baugelände ist gekauft, es fehlt nur noch an die berühmte Kennziffer für Eisen.

Eisen ist faktisch in Holland auch in genügenden Mengen vorhanden, wenn man sich entschliessen könnte z.B. von den 7.000 Tonnen für diesen lebenswichtigen Zweck abzuzweigen.

Die Männer, die sich für diese Sache einsetzen sind technisch und jetzt auch finanziell erstklassisch fundiert, technisches Personal ist da, ebenso besteht die Absicht, wenn die Fabrik einmal dreht, was von jetzt ab in höchstens 3 Monaten geschehen kann, weiteres Personal auszubilden, um in Ost-Europa derartige Fabriken zu gründen in den dortigen Kartoffelüberschussgebieten.

Die Kennziffer brauchen wir in etwa 10 Tagen, sonst können die deutschen Walzmaschinen nicht mehr nach Holland abgeliefert werden.

(2) S.L. Louwes, geb. 29 mrt. 1899 te Ulrum. Van mei 1940 tot mei 1945 directeur-generaal van de Voedselvoorziening, zie ook Trienekens, *Volk en honger.*

Ich verstehe, dass diese Anfrage bei Ihnen reichlich spät kommt. Ich habe Ihnen aber mündlich schon früher informiert und Ihnen mein Gespräch mit Herrn von der Wense mitgeteilt mit der anschliessenden Besprechung bei Oberst Feldgens,[3] den ich auf die 7000 Tonnen Eisen, die zwecklos herumliegen aufmerksam machte und der mir versprach zu versuchen eine Kennziffer für die 150 Tonnen zu verschaffen. Oberst Feldgens versprach mir ebenfalls die Sache mit Staatssekretär Backe[4] zu besprechen.

Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie sich diese Sache annehmen könnten und zeichne mit herzlichem Dank im Voraus, H e i l H i t l e r !

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 80/80096–9. Doorslagkopie

28. T.E. BONTKES AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Finsterwolde, 15 Aug. 1942

Beste Kameraad Rost!

Ik[1] heb nog nooit het genoegen mogen smaken U thuis te treffen. En deze keer was ook Mevr. weer afwezig. Ik wilde eigenlijk mijne boeken eens ophalen. Als U ze kunt vinden, wil ze dan eens klaar leggen en aan de meid ter hand geven. Dan kom ik de de volgende week eens op halen. Ge zit zeker nog al eens in het Oosten. Ik was daar vroeger Inspector op een riddergoed en weet er van de toestanden daar mij beter een denkbeeld te vormen dan Roskam en de andere kameraden van de Landstand. Ik zit daar nu tusschen Roskam en Reydon in en kan niet voor of achterwaarts. De Landstand zelve waarvan de primaire conceptie onjuist is zit ook tusschen twee machten, de Duitsche en de voedselvoorziening. Ik hel tegenwoordig sterk over naar het Germaansche Rijk, waarin wij als stammen moeten binnen treden.[2] Dan zal Friesland ontwaken, Eala, Freya, Fresena, ik schreef daarover een mooi artikel in de Noorder-storm. Sedert U dat terrein hebt verlaten, kan ik in de N.S.B. pers moeilijk een stuk geplaatst krijgen. Dat huisje van jullie staat er ook wel wat open met oog op diefstallen en zal het te Hilversum veiliger zijn.

Hier is alles wel, van Sietske's verloving wordt niets, anders een flinke jongen, wel jammer.

Met germaanschen groet

T.E. BONTKES

RvT 112/81916. Oorspronkelijk in handschrift

(3) *Oberst* J. Veltjens, een oude vriend van Göring, was *Bevollmächigter für Sonderausgaben des Beauftragten für den Vierjahresplan.* Hij hield zich in Nederland bezig met omvangrijke aankopen op de zwarte markt.
(4) H. Backe, geb. 1 mei 1896 te Batum in de Kaukasus. Sinds 1932 lid van de *NSDAP.* Hij bekleedde leidinggevende functies op landbouwkundig gebied en was vanaf 1936 Leiter Gruppe 4 Landwirtschaftliche Erzeugung im Vierjahresplan.
28 – (1) T.E. Bontkes, geb. 22 mei 1885 te Finsterwolde. Van beroep landbouwer; 'boer-filosoof'. Lid van de NSB, medewerker van Het Nationaal Dagblad en hoofd van de afdeling Volk en Bodem van de Landstand.
(2) In het najaar van 1940 had Rost als vormingsleider van de NSB Bontkes' hulp ingeroepen i.v.m. de 'stammen van Nederland' (*Corresp. Rost 1*, p. 159).

29. H.J. KERKMEESTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Streng Vertrouwelijk

Bussum, 17 Augustus 1942

Kameraad,

Ik[1] heb gelegenheid gehad om te mijnen huize een bijeenkomst te regelen voor de reorganisatie van de groote, wonde plek: het Rijksbureau voor Papier in Haarlem.

Donderdagavond heeft de bespreking plaats gehad. Aanwezig waren Direktor Stoldt van de Rüstung,[2] Weigel van de Wirtschaftsgruppe Druck in Berlijn en onze sectieleider Papier, kd. Steelink.

De Directeur van het Rijksbureau gaat nu positief op 30.9. weg. In zijn plaats zal worden aangesteld (d.w.z.: door ons voorgesteld en Direktor Stoldt gaat dit persoonlijk in Den Haag afwerken) ons lid, kd. van Olffen, administrateur van de firma van Reekum.[3]

Verder werd de bezetting van de Vakgroep Papier en de Ondervakgroepen grondig besproken. Veranderingen moeten zeker plaats vinden en deze kunnen niet wachten tot 31.12.1943.

Direktor Stoldt nam een thans reeds bruikbaar deel van onze suggesties over en neemt ook dit in Den Haag ter hand. Tenslotte kwam de bezetting van de Bedrijfsgroep Grafische Industrie ter sprake.

Alle Duitsche betrokkenen zijn nl. van meening, dat de heer Holtz moet verdwijnen, mede enkele Vakgroepvoorzitters en -secretarissen. Streng vertrouwelijk de mededeeling dat het in de bedoeling ligt het bedrijf van den Voorzitter der Bedrijfsgroep, den heer Holtz, te sluiten.

Hij is dan automatisch van zijn functie ontheven en o.g. zou in zijn plaats kunnen treden. Als tweede man zou dan ons prima lid Roepers zijn intrede doen en, als Mr. Ten Haagen, 2e pl.v.v. Voorzitter aftreedt, omdat de heer Holtz[5] gaat, komt de heer Lambinon van de Rotogravure in Leiden (geen N.S.) als diepdrukker, welke belangrijke bedrijfstak tot heden geen vertegenwoordiger had, in het bestuur.-

Over de vakgroepbezetting kan na reorganisatie van het bestuur van de Bedrijfsgroep gesproken worden. Mocht het bedrijf van den Voorzitter niet voor sluiten in aanmerking komen (het moet nog onderzocht worden), dan moet noodgedwongen de besproken en zeer noodzakelijke verandering plaats vinden per 30.12. a.s.

Hou Zee!

[H.J.] K[erkmeester]

BEZ 36, g. Geparafeerde doorslagkopie

29 – (1) H.J. Kerkmeester, geb. 31 juli 1893 te Utrecht. Sinds 1933 lid van de NSB. Voor de oorlog directeur van de Stichtingen NENASU en Het Nationaal Dagblad. Op 22 juli benoemd tot directeur van de N.V. De Arbeiderspers. Hij was o.m. sectieleider Grafische Industrie van het Economisch Front en beoogd voorzitter van de Bedrijfsgroep Grafische Industrie, zie Rost aan Mussert dd. 21 juni 1944; nr. 318.

(2) De *Rüstungsinspektion*, gevestigd in Baarn.

(3) De directeur van het Rijksbureau voor Papier, mr. F.H.A. de Graaff vertrok inderdaad, maar hij werd opgevolgd door de secretaris J. ter Steege en H. Koechlin, die voordien directeur van de sectie grafische industrie van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrieën was.
De naam werd nu Rijksbureau voor Papier, Papierverwerkende en Grafische Industrie.

(4) Op 31 dec. 1943 liep de normale eerste termijn van de besturen van de Bedrijfsgroepen af.

(5) J.M. Holtz was voorzitter van de Bedrijfsgroep Grafische Industrie.

30. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK

den 18.8.1942

Hochverehrter Herr Minister!

Hierdurch erlaube ich mir, zurückzukommen auf mein Schreiben von 7.5. d.J. mit anliegenden Entwurfschreiben in der Angelegenheit des Geschäftsführers der Hauptgruppe Industrie, Mr. P.A. Blaisse.[1] Wie Sie sich erinnern werden, wurde Ihnen diese Korrespondenz von meinen Kameraden Gips ausgehändigt und mündlich erläutert.[2]

In diesem Schreiben brachte ich zum Ausdruck, dass die Person des Herrn Blaisse leider keine Gewähr dafür bietet, dass er den Grundsätzen einer rein sachlichen für das richtige Funktionieren der Industrie erforderlichen Geschäftsführung Rechnung trägt. Meine Kameraden, Gips, Krantz und van Maasdijk haben alle die grössten Besorgnisse und sind mit mir übereinstimmend der Ansicht, dass seine Abberufung erwünscht wäre.

Inzwischen gelangte ich in dem Besitz eines Schreibens des Generalsekretärs für Handel, Industrie und Schiffart[3] mit der Bitte der Hauptgruppe Industrie einen Vorsschuss von 5 Millionen Gulden zur Verfügung zu stellen für eine vorläufige Beihilfe an stillgelegte Betriebe.[4]

Die Auszahlung dieses Vorschusses an die Hauptgruppe Industrie soll durch Vermittlung der "Maatschappij voor Industriefinanciering" erfolgen.

Unter den gegehenen Umständen erschien es mir, dass die Auszahlung der gewünschten, immerhin recht beträchtlichen Summe an eine Hauptgruppe, derer Geschäftsführung sich in derartiger beleidigender Form über unsere Bewegung und die Frontkämpfer äussert und daher das nötige Vertrauen nicht geniesst, kaum verantwortet.

Ich möchte Ihnen daher anheimstellen Herrn Blaisse nunmehr abzuberufen und möchte Ihnen mündlich für den Posten des Geschäftsführers der Hauptgruppe Industrie einen wirklich geeigneten Kandidaten vorschlagen.[5]

Inzwischen zeichne ich, mit nationalsozialistischen Gruss, Heil Hitler !

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 80/80100. Doorslagkopie

30 – (1) P.A. Blaisse, geb. 24 apr. 1911 te Amsterdam. Jurist, voor de oorlog werkzaam als directiesecretaris bij Philips en vanaf eind november 1940 secretaris van de Organisatie Commissie. Ondanks NSB-protesten, werd Blaisse secretaris van de Hoofdgroep Industrie.

(2) Na dat gesprek volgde op 11 mei een definitieve brief, zie *Corresp. Rost 1*, nr. 305.

(3) H.M. Hirschfeld, geb. 29 mei 1899 te Bremen. Na zijn studie economie was hij werkzaam in het bedrijfsleven tot hij in 1931 directeur-generaal van handel en nijverheid werd. Vanaf de bezetting was hij secretaris-generaal van het departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart. Hij had twee joodse grootouders en was dus volgens Nazi-begrippen half-joods.

(4) VO 219/41 dd. 4 nov. 1941, uitgevaardigd door Hirschfeld, regelde de steunverlening aan stilgelegde bedrijven. De N.V. Maatschappij voor Industriefinanciering was belast met de uitvoering en de Bedrijfs- en Vakgroepen dienden medewerking te verlenen.

(5) Blaisse verdween inderdaad. Hij werd opgevolgd door mr. dr. F. Huitema.

31. NOTITIE VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN OVER NOC EN BORGGREVEN

[Den Haag, ca. 20 aug. 1942]

1. Ungefähr im Januar ernannte Mussert auf Anregung von Generalkommissar Schmidt zu seinen Bevollmächtigten für Ostfragen Kamerad Borggreven[1] (ein ehemaliger Eier- und Butterhändler)
2. Im Frühjahr fing Nimtz (Zentralauftragstelle) an für die Oekraine Niederländische Handwerker und Arbeiter zu werben. Er bediente sich der Mitarbeit der Organisation Borggreve's C.O.O.[2] Borggreven bekam das Recht für den Werkdienst-Oekraine zu werben.
3. Es erfolgte dann die Gründung der Niederländischen Ostkompagnie (N.O.C.) als Monopolgesellschaft und anschliessend die Reise nach Ostland. Diese Ereignisse kamen für uns und für Borggreven überraschend. Wir hatten die Gründung mit Mussert abgestimmt aber es war vergessen ueber Borggreven zu entscheiden.
4. Nach unserer Rückkehr bat Mussert uns die Sache mit Borggreven zu ordnen. Gips (unser General Direktor der N.O.C.) überzeugte Mussert, dass der geschäftliche Ruf Borggreven's nicht prima sei und daher seinen Abbau erfolgen sollte.
5. Daraufhin hatte Borggreve Aussprache mit Gips und mir. Er hatte für seine Unkosten seitens der Bewegung 10.000 Fl. (zehntausend Gulden) Vorschuss bekommen. Gips meinte auf Grund seiner Unterredungen mit Mussert dass die Regelung der Angelegenheit Borggreve's eine reine Geldfrage war.
6. Zeitens des Arbeitsbereiches des Herrn Generalkommissar Schmidt wurde angeregt die Organisation Borggreve's zu übernehmen. Wir halten diese Uebernahme für unmöglich weil die Organisation für eine Gesellschaft wie die N.O.C. qualitativ unakzeptabel war.
7. Völlig ueberraschend erschien dann für Gips und mir eine Mitteilung in Volk und Vaterland vom Freitag voriger Woche [14.8.1942] dass sämtliche Mitglieder der NSB die eine Tätigkeit in den besetzten Ostgebieten anstreben sich zu melden hätten bei den Bevöllmächtigten des Leiters Kamerad Borggreve.

Für Mitglieder die sich nicht meldeten konnte die Bewegung keinerlei Verantwortlichkeit uebernehmen. Die Mitteilung war unterzeichnet vom Generalsekretär der N.S.B. Huygen.[3]
8. In derselben Nummer von Volk und Vaterland erschien ein Aufruf an Arbeiter und Handwerker verschiedenster Art für den Werkdienst der Oekraine (also die Organisation Nimtz) Der Aufruf war unterzeichnet von Borggreve.[4]
9. Beide Aufrufe störten die vom Ostministerium und von Minister Fischböck eingeleitete Aktion zwecks Ausbau der N.O.C. mit Wirtschaftler welche die Partei nicht angehören (zum Beispiel Woltersom) und zwar aus folgenden Gründen:

31 – (1) A.W.J. Borggreven, geb. 9 dec. 1899 te Wisch. Exporteur van eieren en sinds 1933 lid van de NSB. Vanaf maart 1943 districtsleider en gemachtigde van Mussert voor Gelderland.
(2) Centrale ter behartiging van Ondernemingen in het Oosten.
(3) C.J. Huygen, geb. 18 mrt. 1897 te Rotterdam. Sinds 1933 lid van de NSB, waar hij talloze functies bekleedde, o.a. die van secretaris-generaal der Beweging.
(4) Deze advertenties bleven tot halverwege september verschijnen. De bekendmaking van Huygen werd ook enkele keren herhaald.

a. Durch den Aufruf sub 7. würde die N.S.B. in den Ostraum eingebaut werden ausserhalb der NSB.

b. Die Veröffentlichung Borggreve's sub 8. musste den Eindruck erwecken dass Aktionen ausserhalb der N.O.C. möglich bleiben wodurch die Gegnernerisch Wirtschaft (die Gruppe Woltersom) also ihre Legitimation bekäme auch selbständig vorzugehen.

10. Auf Veranlassung des Oberbereichsleiters Maletke hat nun der wirtschaftliche Vertrauensmann von Minister Fischböck und des Reichskommissars Seiss Inquart, Kamerad Holtz, Borggreve zu sich gebeten und ihm verboten weitere Aufrufe in Namen Nimtz und des Werkdienstes Oekraine zu veröffentlichen.

11. Unterdessen hatte ich auf dem Limburger Landtag Gelegenheit mit dem Leiter Mussert die Angelegenheit Borggreve's zu streifen.[5] Ich äusserte meine Verwundering darüber dass unsere Verhandlungen durch die für uns völlig überraschende Veröffentlichungen betreffend Borggreve gestört wurde.

Mussert antwortete es handelte sich nur um die Betreuung der Mitglieder der N.S.B. die nach dem Osten fuhren. Ich fragte weshalb eine so ungeeignete Persönlichkeit wie Borggreve für diese Aufgabe, die doch eine rein wirtschaftliche sei gewählte wurde.

Mussert sagte dass dies sei keine wirtschaftliche aber eine Parteiangelegenheit.

Da die Zeit sehr knapp war schlug ich Mussert vor in der nächsten Woche die Angelegenheit mit ihm zu besprechen.

12. Ich besprach sodann die Angelegenheit mit Oberbereichsleiter Maletke. Dieser vertritt den Standpunkt dass die Betreuung der Holländer in Ostland Sache des Ministeriums für die Ostgebiete sei und dass das berufene Organ dazu die Ost-Kompanie sei.

13. Hierauf traf das Telegram von Nimtz ein.

14. Es zeigt sich dass Nimtz in völliger Unkenntnis der Lage ist. Er soll sich nur an die Ostkompanie wenden. Wenn es Fragen zu klären gibt mit Mussert so ist das nicht Sache von Nimtz aber des Ostministeriums und der Ostkompanie.

15. Ich habe nun heutemorgen Oberbereichsleiter Maletke informiert. Er hat mich angeregt ueber Harder oder Coste bei Minister Fischböck zu erwirken dass Minister Fischböck Nimtz entsprechend informiert und ihm nahelegt seine Anfrage zurückzuziehen. Dass soll womöglich fernschreiblich geschehen.

16. Heutemorgen hat Oberbereichsleiter Maletke bei Woltersom die Entpolitisierung der N.O.C. eingeleitet.

RvT 125/183226–9. Notitie in handschrift.

32. H. CONRING AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Groningen, 21. August 1942

Betrifft: Bauernhof "Groot Kruisstee" in Usquert.[1]

Sehr geehrter Herr Rost van Tonningen!

Im Februar ds.Js. hat Herr Notar van Russen[2] mit Ihnen eine telefonische Unterhaltung über die wieder Inbesitznahme des Bauernhofes "Groot Kruisstee" in Usquert durch Herrn

G.F. Elérie, wohnhaft in Cloppenburg, gehabt. Sie haben seinerzeit sich bereit erklärt, dem Herrn Elérie volle Unterstützung zu gewähren, dass er baldmöglichst wieder in den Besitz des Hofes, der für seinen zur Zeit an der Ostfront stehenden Sohn Friedrich Elérie vorgesehen ist, kommt.[3] Ich beziehe mich hierbei insbesondere auf die von Ihnen abgegebene schriftliche Erklärung vom 28. Februar ds.Js., die ich der Einfachheit halber in Abschrift noch einmal beifüge.[4] Heute möchte ich Sie noch mal um Ihre persönliche Unterstützung in diesem Falle bitten, da die Bemühungen des Herrn Elérie bezw. seines Notars van Russen bisher ohne Erfolg geblieben sind.

Es hat heute erst wieder eine Unterredung mit den Pächtern obengenannten Gutes, den Herren Bakker und Rutgers, und deren Rechtsanwalt, Herrn J.C. Hummeln, stattgefunden. An dieser Verhandlung sollten ursprünglich auch der Besitzer, Herr Elérie, sowie dessen Rechtsbeistand, Herr Notar van Russen, teilnehmen. Die beiden Pächter haben dieses aber in letzter Minute abgelehnt und somit war die Verhandlung gleich zum Scheitern verurteilt.[5]

Es ist aber dringend notwendig, dass eine Klarheit in dieser Angelegenheit herbeigeführt wird, damit Elérie jr., der heute, wie schon erwähnt, fur uns an der Ostfront kämpft, die Gewissheit hat, dass in seiner Sache hier wirklich etwas unternommen wird und er sofort nach seiner Rückkehr aus dem Kriege den Hof übernehmen kann. Nach meiner Meinung ist nur auf folgender Basis mit den Pächtern zu verhandeln:

Ich muss in der Lage sein, den Pächtern mitteilen zu können, wann sie in dem neugeschaffenen Nordostpolder eine Landwirtschaft zu einem bestimmten Termin übernehmen können. Dazu ist es aber notwendig, dass von Ihnen ein solcher Termin festgesetzt wird. Ich schätze Sie, sehr geehrter Herr Rost van Tonningen, wohl in der Lage, einen solchen Termin, gegebenenfalls in Übereinstimmung mit dem Ministerium für Landwirtschaft, bestimmen zu können und wäre Ihnen deswegen dankbar, wenn Sie dieses veranlassen würden. Auf Grund einer solchen Zusage könnte die Verhandlung mit den Pächtern Bakker und Rutgers wieder mit Aussicht auf Erfolg aufgenommen werden.[6]

Ihrer diesbezüglichen Antwort sehe ich mit Interesse entgegen. Mit nationalsozialistischen Gruss! Heil Hitler!
Ihr ergebener

H. CONRING

RvT 91/80404–5. Oorspronkelijk

(5) De Limburgse Volksdag op 15 augustus was aan het einde van een driedaags bezoek van Mussert aan Limburg.

32 – (1) H. Conring, geb. 4 nov. 1894 te Aurich. Sinds 1937 lid van de *NSDAP en Landrat* in Oost-Friesland. Van 1940–1945 *Beauftragte des Reichskommissars* voor de provincie Groningen.

(2) J.G. van Russen, notaris te Groningen.

(3) In de zomer van 1940 waren aan de Nederlandse vrijwilligers bij de *Waffen-SS* nieuwe condities voor indiensttreding voorgespiegeld. Zo zou wie voor vier jaar tekende een boerderij binnen de 'groot-Duitsche levensruimte' kunnen krijgen, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 320.
In de hierna genoemde brief schrijft Rost dat 'de gronden in den Noord-Oost polder onder meer bestemd zijn voor landgebruikers, die hun leven inzetten aan het Oostfront'. (RvT 91/80406).

(4) Rost was hier als secretaris-generaal van Financiën bij betrokken, omdat de Noordoostpolder viel onder de afdeling Domeinen van dat departement. Daarnaast was natuurlijk het departement van Landbouw en Visscherij, onder leiding van directeur-generaal Ruiter, hierbij betrokken.

(5) Overeenstemming tussen de pachters van de boerderij 'Groot Kruisstee' en de heer Elérie was een eerste vereiste om tot zaken te komen.

(6) Begin 1944 leek het alsof Bakker en Rutgers een boerenbedrijf in Uithuizen zouden kunnen exploiteren (RvT Fin A: 83150–3).

33. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

[Den Haag,] den 26. August 1942

Hochverehrter Reichskommissar!

Seit meinem Amtsantritt im März 1941 habe ich meine besondere Aufmerksamkeit der Börse gewidmet. Auch wenn man wegen der geringen Umsätze nicht von einer grossen Spekulation reden kann, so werde ich in dieser Note nichtdestoweniger von Spekulationen sprechen.

Es war zu erwarten, dass die schwebende Kaufkraft, welche sich ungeachtet aller Steuermassnahmen immerfort steigert, sich angesichts der Preiskontrolle auf den Gütermärkten einen Ausweg suchen würde in die schwarzen Märkte und in das Gebiet, auf welchem die Preisfestsetzungen bis jetzt fehlten: die Börse.

Im engsten Einvernehmen mit Minister Fischböck und Direktor Bühler habe ich schon im Frühjahr 1941 schärfstens gewarnt gegen die Spekulation in amerikanischen Werten. Das niederländische Kapital liess sich aber die Gelegenheit nicht nehmen ihre politische Ueberzeugung, welche an den Sieg der angelsächsischen Mächte glauben wollte, in fortgesetzten Ankäufen dieser amerikanischen Werte zum Ausdruck zu bringen.

Die erste Massnahme erfolgte schon ein paar Wochen nach meinem Amtsantritt durch meinen Beschluss vom 8. April 1941, wobei ich die amerikanischen Werte von jeder Beleihung ausschloss,[1] um ungedeckte spekulative Positionen in dieser Weise zur Liquidation zu bringen. Für die Abwicklung der laufenden Positionen war eine Frist bis zum Jahresende gesetzt. Ich musste bald feststellen, dass diese Massnahme ungenügend war. In meinem Jahresbericht über die Tätigkeit der niederländischen Bank erteilte ich der Spekulation in amrikanischen Werten abermals einen scharfen Tadel. Ich verbot ab 1. Juli 1941 jeden Handel in diesen Werten, es sei denn, dass Verkäufe mit Zustimmung des Deviseninstitutes getätigt wurden. Zu diesem Zweck mussten die Werte beim Deviseninstitut angemeldet werden.

Ungeachtet der fortwährend steigenden Spannungen im fernen Osten verlagerte das Publikum sodann seine Ankäufe nach Kolonialwerten, Schiffahrtswerten und sonstigen [Werten die] bei der damaligen und heutigen Situation [einen] vollkommen fiktiven Charakter [tragen]. Ich habe öffentlich und privat in den Kreisen der Vertreter der Wirtschaft, wie z.B. im Aufsichtsrat der niederländischen Bank gegen diese törichten Vorgänge vergebens gewarnt. Der Börsenindez von indischen Kulturwerten stieg von 260 Anfang Juni bis 340 Anfang Dezember [1941]. Der Eintritt Japans in den Krieg löste den erwarteten blitzartigen Kurssturz bis 133 Ende Februar 1942 aus.

Am 29. Januar dieses Jahres hatte ich inzwischen auch die indischen Effekten von der Beleihung ausgeschlossen.[2] Ich glaubte aber selbst nicht an den Erfolg dieser Massnahme und erwog daher schon damals mit Direktor Bühler ein Totalverbot von dem Börsenhandel

33 – (a) Er is zeer veel in deze concept-brief veranderd. De zeven voorstellen waarmee de brief eindigt zijn op een los vel getypt en er aan vastgehecht.
De vaak in de marge toegevoegde veranderingen zijn tussen vierkante haken geplaatst.

(1) Het betrof hier een verbod om te handelen in (Nederlandse) certificaten van Amerikaanse aandelen. Publikatie van de koersen werd ook verboden.

(2) Op 6 januari 1942 had Rost aan de Vereeniging voor den Effectenhandel al bekendgemaakt dat Indische effecten tot nader order niet meer mochten dienen als onderpand voor geldleningen. In de eerste weken zou met een vermindering van 50 % kunnen worden volstaan.

in Kolonialwerten. Direktor Bühler informierte mich sodann, dass sowohl der Vierjahresplan, wie auch das Aussenamt in Berlin mit Rücksicht auf die Eroberung der niederländisch-indischen Kolonien durch Japan und auf die späteren Verhandlungen, die wegen unserer Investitionen in die Kolonien stattfinden sollten, ein Eingreifen in den [freien Handel] der indischen Wertpapiere vermeiden möchten. In einer Sitzung, welche in Berlin im Aussenministerium stattfand und worüber ich von Dr. Bühler vertraulich informiert wurde, vertrat er meinen Standpunkt des absoluten Verbots vom Handel in Kolonialwerten und der Meldepflicht von diesen Papieren an das Deviseninstitut. Das Aussenministerium war aber für eine derartige Massnahme damals noch nicht zu gewinnen.

Das niederländische Publikum satzte mit neuen Ankäufen ein, sodass sich der Börsindex für niederländisch-indischen Werte von einem Tiefstand von 133 am Ende Februar 1942 auf 221 am 19. August erhöhte.

Bis soweit war die wilde Spekulation fast vollständig von meinen eigenen Landsleuten verschuldet. Ich komme nun aber auf eine Frage, welche das gesamte Börsenbild seit vielen Monaten beeinflusst, nämlich die andauernden Gerüchte über eine Abwertung des Guldens gemäss der Relation: Gulden ist gleich Mark. Ich kann Ihnen zumindest einen Fall nennen, wo ein deutscher Grossindustrieller und zwar ohne jede böse Absicht schon Anfang dieses Jahres privat die Frage an mich richtete, ob angesichts der hohen Produktionskosten der niederländischen Industrien eine Abwertung des Guldens nicht am Platze sei. Auf der Börse zirkulieren seit Monaten die Gerüchte über angebliche Baisseposition gegen den Gulden von einem deutschen Bankhaus. Die Radiohetze aus London versuchte das Publikum in eine Inflationspsychose hineinzutreiben. Der Börsenpräsident[3] machte mich noch auf einen anderen Grund der Inflationsbefürchtungen aufmerksam.

Bei den andauernden finanziellen Anforderungen, welche die Kriegsführung an alle beteiligten Staate der Welt stellt, steigt der Notenumlauf der Emissionsbanken fortwährend. Die gegnerische Propaganda findet gerade deshalb bei dem niederländischen Publikum einen Glauben, als sie auf diese Steigerung des Notenumlaufes hinweist und sie mit der Inflation gleichstellt. Das Niederländische Publikum glaubt an diese einfache Quantitätstheorie welche eine direkte Relation zwischen dem Notenumlauf und dem Wert der Währung legt. Die [gegnerische] Propaganda verursacht eine Flucht in die Börse. Die obenerwähnte Steigerung des Börsenindexes der indischen Plantagenunternehmungen ist daher nicht mehr eine Einzelerscheinung, sondern hat auch die rein-holländischen Werte schon längst erfasst. So stiegen die Kursen von dem Tiefstand am Ende Februar dieses Jahres von Industriewerten nach einer Korrektur für die Kapitalaufwertungen von 228 auf 322.

Ich muss in diesem Zusammenhang aber auch die Ankäufe erwähnen, welche deutscherseits getätigt werden in niederländischen Industrieaktien, mit dem Zwecke um (zumindest durch eine Minderheitsbeteiligung) in dieser Weise zur Verflechtung zu gelangen. Es ist schwer in jedem Falle nachzuweisen, dass tatsächlich deutsche Ankäufe gewisse Kurse in die Höhe treiben. Für zwei wichtige Industrien sind mir aber die Tatsachen bekannt. Es ist selbstverständlich, dass derartige Ankäufe bei den geringen Umsätzen auf der Börse nicht

(3) C.F. Overhoff, geb. 20 aug. 1891 te Amsterdam. Vanaf 1936 bestuurslid en na mei 1940 ondervoorzitter van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam; het Amsterdamse Beursbestuur. Van de in 1941 gevormde Bedrijfsgroep voor de Effectenhandel, die samenviel met de Vereeniging, werd hij voorzitter. Vanaf oktober 1944 was Overhoff commandant van Gewest 10 (Amsterdam en omgeving) van de Binnenlandse Strijdkrachten.

nur die Kurse der betreffenden Wertpapiere, sondern auch andere Kurse in die Höhe treiben.

Ich habe nun Anfang dieses Monats, nachdem die Warnungen, die ich abermals öffentlich in meinem Jahresbericht über meine Tätigkeit bei der niederländischen Bank am 30. Juni 1942 geäussert hatte, vergeblich waren, den Börsenvorstand zu einer Konferenz zu mir geladen, welche Konferenz in Anwesenheit von Direktor Dr. Bühler stattfand.

Ich habe den Herren meine sehr ernsten Bedenken über die Entwicklung der Börsenkurse deutlich gemacht, welche angesichts der vor einigen Monaten erfolgten Steuermassnahmen jede Relation mit dem zu erwartenden Ertrag verloren haben.[4] Ein auf meine Veranlassung vom Börsenvorstand gemachter Vergleich zwischen ähnlichen Gattungen von Wertpapieren in Deutschland und in den Niederlanden zeigte, dass auf Grund der zuletzt gezahlten Dividenden der Ertrag in Deutschland einen Durchschnittt von 2.9% und in den Niederlanden von 2.5% erreicht. Die Kurse sind daher schon jetzt in den Niederlanden weit höher, als in Deutschland. Wenn man sich nun vergegenwärtigt, dass durch die stark erhöhten Steuern viele Dividenden im nächsten Jahre beträchtlich herabgesetzt werden müssen, so wird es klar, dass die wirkliche Situation noch weit ernster ist, als sie jetzt erscheint.

Ich weiss, dass gewisse Herren einwenden werden, dass der Ertrag für die Bewertung von Aktien nicht entscheidend ist. Ich bestreite dieses und erachte jede Abweichung von diesem alten bewerten Grundsatz als höchst gefährlich.

Wir haben nun erwogen, welche Massnahmen ohne gewaltsames Eingreifen eine Korrektur herbeiführen könnten. Obwohl ich gleich zum Ausdruck gebracht habe, dass ich an derartige Massnahmen nicht glaube, habe ich nichtdestoweniger die Petroleumaktien und Schiffahrtsaktion von der Beleihung ausgeschlossen.

Die zweite Massnahme wäre die sofortige Ausgabe einer Staatsanleihe um die schwebende Kaufkraft teilweise abzuschöpfen.[5] Das Finanzministerium hat das Projekt von einer Anleihe von 1. Milliard schon vorbereitet und ich werde morgen darüber die ersten Besprechungen mit Herrn Woltersom anfangen.[6] Ich möchte nun folgende Massnahmen zur wirklichen Beseitigung der Börsenspekulation vorschlagen:

1) In Uebereinstimmung mit den Massnahmen im Reiche die Anmeldung aller heimischen – und Kolonialwerten, sowie der Handelsverbot in den letzteren;
2) Das Recht der niederländischen Bank in ihrer Eigenschaft als ausführende Kontrollinstanz, um auf Weisung des Generalsekretärs für Besondere Wirtschaftliche Aufgaben derart angemeldete Effektenpakete anzufordern;[7]
3) Die Aufhebung des Bankgeheimnisses zugunsten der Kontrolle der niederländischen Bank bezüglich des Besitzes von Wertpapieren;
4) Die Ermächtigung zur Einführung von Höchstkursen für bestimmte Börsenwerte;
5) Die Pflicht, jeden Handel von Wertpapieren über die Börse zu tätigen;[8]
6) Die Androhung mit strengsten Strafen gegen jeden Schwarzhandel, da dieser in den Niederlanden bei der feindlichen Einstellung eines grossen Teiles der Bevölkerung einen

(4) Ook kranten – zie bijv. het Algemeen Handelsblad dd. 7 aug. 1942 – waarschuwden tegen koersopdrijving die om politieke redenen plaatsvond.
(5) De Vereeniging voor den Effectenhandel had dit in een nota van 14 augustus ook al voorgesteld.
(6) Deze staatslening werd op 10 nov. 1942 uitgeschreven.
(7) Dit werd geregeld in VO 106/1942 dd. 23 sept. 1942.
(8) Zie ook nr. 41.

viel grösseren Umfang annehmen wird als im Reich;

7) Verhandlungen mit der Reichsbank in dem Sinne, dass sie das Recht zur Abförderung von Wertpapieren auch auf niederländischen Aktien ausdehnt.

Diese Massnahmen sollen so bald als möglich nach
der Aufhebung der Staatsanleihe erfolgen und sollten bis dahin, soviel wie möglich geheim gehalten werden.

Ich bitte Sie weiter um die Ermächtigung, eine öffentliche Erklärung ablegen zu dürfen und der Börse eine ernste Verwarnung zu erteilen.

Ich zeichne mit Heil Hitler !

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT II/89501-6. Concept (fotokopie RvO)

34. F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 29 Augustus 1942

Hierbij veroorloof ik mij U het volgende mede te deelen met betrekking tot de NEDERLANDSCHE OOST REEDERIJ N.V.

De Heer Kröller, Directeur der N.O.R.[1] deelde mij reeds eenige dagen geleden mede, dat de mogelijkheid bestond één of meerdere kleine kustvaarders aan te koopen.[2] Ik heb U het advies meenen te kunnen geven, dat mij aankoop van dergelijke kustvaarders door de N.O.R. verantwoord voorkomt en dat ik U verzoek Uwe toestemming te willen verleenen, dat – wanneer een dergelijke aankoop geschiedt de financiering hiervan hetzij in hypothecairen of anderen vorm door de N.O.C. zal kunnen plaatsvinden, waarvoor de N.O.C. zelve op staatsfinanciering zal moeten terugvallen.

Het Kapitaal der Reederij omvat momenteel *f* 100.000.-. De aankoop van de kustvaarders zal – naar gelang van de grootte – vermoedelijk liggen tusschen *f* 50/150.000.-. Vergrooting van het kapitaal bij de Reederij zou ook tot het beoogde doel kunnen leiden, doch vermoedelijk zal de financiering van de N.O.C. uit met staatssteun praktischer blijken.

Op verzoek van den Heer Kröller heb ik mij gewend tot Mr. Oyevaar, Directeur van het Rijksbureau Zeescheepvaart, welke mij mededeelde, dat de olievoorziening van de beschikbare hoeveelheid kustvaarders tot nog toe behoorlijk verloopen is en dat hij hieromtrent geen moeilijkheden voor de toekomst verwacht en dat zelfs een prijsverlaging in uitzicht was gesteld. Mr. Oyevaar deelde verder mede, dat voor het vervoer van materiaal in de Oostzee, hoofdzakelijk hout, dringend behoefte bestond aan meerdere scheepsruimte, vooral ook van

34 – (1) Officieel werd de NOR na maandenlange voorbereiding op 3 sept. 1942 opgericht. Er werd niet alleen naar verbindingen met de Oostzee gekeken, maar ook naar verbindingen naar de Oekraïne en de Zwarte Zee.

(2) Het bleek nl. onmogelijk om de door de *Kriegsmarine* in beslag genomen kustvaarders los te krijgen.

(3) Er werden in totaal zes kleine (146–200 BRT) kustvaarders gekocht, waarvoor in totaal *f* 623.429 betaald werd. Een vijftal nog kleinere kustvaarders voeren in zgn. time-charter voor de NOR.

kustvaarders.

Ik zou U derhalve willen verzoeken om een desbetreffende door U aan te wijzen staatsinstantie de N.O.C. in staat te doen stellen de financiering van den aankoop van momenteel 3 kustvaarders te laten geschieden. De nauwkeurige gegevens ten aanzien van aankoopprijs, benoodigde bedrag, e.d. zal door de Directie der N.O.R. aan de Directie der N.O.C. worden verstrekt, zoodra aankoop definitief mogelijk blijkt.[3] Om echter tot dit laatste te besluiten, is de bevestiging van de N.O.C., dat deze de financiering op zich kan nemen, noodzakelijk.

HOU ZEE

F.B.J. Gips
Voorzitter van de commissie van toezicht
der N.V. "Nederladsche Oostcompagnie"

P.S. In't bijzonder verzocht de Heer Kröller nog Uw aandacht voor de regeling van mogelijke molestschaden, zoowel in verband met aan te koopen schepen als voor de voorwaarden, waarop van derden schepen kunnen worden gecharterd.

Copie - Dir.N.O.C.
" - " N.O.R.
" - Hr. P. Hoekstra,
Secr. C.v.T.

RvT 92 j. Oorspronkelijk

35. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

's–Gravenhage, den 29. August 1942

Hochverehrter Reichskommissar!

Hierdurch erlaube ich mir Ihnen mit Bezug auf die "Niederlandsche Oostcompagnie" folgendes vorzulegen:

Wie ich Ihnen mündlich bereits die Ehre hatte mitzuteilen, erschiene eine der ersten zu erfüllenden Aufgaben der N.O.C. die Gründung einer Schiffahrtgesellschaft, welche in Zusammenarbeit mit den deutschen Reedereien für eine regelmässige Verkehrsverbindung zwischen den Niederlanden und den Ostsee- und später auch mit den Schwarzen Meergebieten Sorge tragen würde. Diese Verbindung soll neben den Wehrmachtsinteressen, den Forderungen der Wirtschaft dienen.[1]

35 – (1) Op 17 juni 1943 werden overeenkomsten gesloten tussen de Staat der Nederlanden enerzijds en de NOC en NOR anderzijds en tussen de Staat der Nederlanden en de NOC en tussen de NOC en de NOR. Deze overeenkomsten betroffen de financiering van de NOR. Rond die tijd had de NOR ook de beschikking gekregen over twee gewezen KNSM-schepen, beiden van ca 1500 BRT.

Ich hatte schon die Gelegenheit dank Ihrer Vermittlung mit Gauleiter Kaufmann,[2] zowie mit Korvettenkapitän Christiansen[3] zu besprechen, ob die Möglichkeit bestehe der neuen Schiffahrtgesellschaft zwei Stückgutdampfer von zirka 1500 Tonnen Ladekapazität zur Verfügung zu stellen. Hinsichtlich der grossen Anforderungen, welche der Gesellschaft gestellt werden, sollte man jetzt schon mit einer in der nächsten Zukunft zu nehmenden erheblich grösseren Ladekapazität rechnen.

Unter den gegebenen Umständen dürfte die sodann erforderliche Ergänzung der Reedereiflotte sich nur durch Anbau von Betonschiffen ermöglichen lassen.[4] Die Konstruktion von einfachen Frachtschiffen in Eisenbeton ist mit Wahrscheinlichkeit befriedigend gelöst. Ein Tankschiff ist bereits in Rügenwalde in Anbau. Ingenieur van Dieren ist diesbezüglich in engsten Einvernehmen mit den Instanzen im Reich. Wir haben genügend Vertrauen zu dieser Art Konstruktion um zwei Frachtschiffe zu bestellen, welche dann neben den zwei schon erwähnten Stückgutdampfern den Raumbedarf der Ostkompanie vorläufig ausfüllen würden.

Nach Fühlungnahme mit Dr. Finsterwalde, Sonderbeauftragten für den Betonschiffbau, stellte sich heraus, dass im nächsten Jahre in Holland der Bau von 6 Betonfrachtschiffen mit je einer Ladekapazität von 3000 Tonnen, in Aussicht genommen sei. Von diesen 6 Schiffen sollten die ersten zwei im Auftrage der N.O.C. gebaut werden. Die Firma Dyckerhoff und Widman, Berlin, ist bereit den Auftrag für den Bau dieser zwei Schiffe in Holland auszuführen.

Der Ankauf dieser beiden Schiffe, deren Kosten sich insgesamt auf etwa Hfl.3.000.000.- belaufen, würde für unsere Reederei ein grosses Risiko bedeuten, das ohne Garantie des Staates nicht übernommen werden könnte.

Ich möchte Sie nun ersuchen, mir den Weg zur Garantie freizugeben.

Mit Rücksicht hierauf bitte ich Sie hochverehrter Reichskommissar, Ihre Zustimmung zu der Erteilung einer Staatssgarantie in Höhe von Hfl.3.000.000.— an die Niederlaendische Ostkompanie für die Finanzierung des Anbaues von zwei Betonschiffen gewähren zu wollen.[5]

Ich zeichne mit HEIL HITLER!

M.Rost van Tonningen

Afschrift Dept.v.Financiën, dossier Ned.Oost Comp.

(2) *Gauleiter* K.O.K. Kaufmann, geb. 10 okt. 1900 te Krefeld, vanaf 1921 lid van de *NSDAP*, vanaf 1930 lid van de *Reichstag*, *Gauleiter* en *Reichsstadthalter* van Hamburg. Hij was tevens *Reichskommissar für die Seeschiffahrt*.

(3) C.F. Christiansen, een broer van F.C. Christiansen, de *Wehrmachtbefehlshaber in den Niederlanden*, was verbindingsofficier van de *Kriegsmarine* in de *WBN*-staf.

Op 24 sept. vond met hem een bespreking plaats in Berlijn, zie nr. 42.

(4) Gedurende de Eerste Wereldoorlog werd al geëxperimenteerd met schepen, vervaardigd van gewapend beton. Met name in Italië en Duitsland ging men tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen het gebrek aan staal nijpender werd, over op het bouwen van betonnen schepen, maar e.e.a. is geen succes geworden.

(5) Een antwoord ontbreekt, maar uit het onder n. 1 gestelde valt op te maken dat het probleem van staatsgarantie opgelost was. Een volgend probleem was dat van het reserveren en verkrijgen van de noodzakelijke grondstoffen voor de scheepsbouw.

36. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

Den Haag, den 31.8.1942

Sehr geehrter Herr Malletke!

Die Ostkompanie hat die Niederschrift, die von den Verhandlungen mit unseren landwirtschaftlichen Delegierten in Riga[1] verfasst worden ist.

Ich möchte ausdrücklich betonen, dass am Anfang der Verhandlungen in Riga deutscherseits erklärt wurde, dass aus politischen Gründen die Grundsätze, die in Berlin mit dem Ostministerium besprochen wurden und mit denen sich das Ostministerium einverstanden erklärte, insbesondere was die zur Verfügungstellung von vier Gütergruppen an die NOC betrifft, nicht durchzuführen seien.[2]

Unsere Delegierten waren durch diese neue Sachlage völlig überrascht, sie haben sich jedoch nicht für zuständig gehalten, irgendwelche Einwände zu erheben, da die politische Beurteilung der Lage ausschliesslich eine Sache der deutschen Behörden sein kann.

Nach wievor bleibt die Führung der NOC auf dem Standpunkt stehen, dass eine organische Bauernaktion ihrerseits nur durchgeführt werden kann, wenn sie Stützpunkte in der Form von Gütergruppen bekäme.[3]

Ich zeichne mit HEIL HITLER!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT A 3. Doorslagkopie

37. W. KUBE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Minsk, am 9. Sept. 1942

Sehr geehrter Herr P r ä s i d e n t ![1]

Anlässlich Ihres gegenwärtigen Besuches wurden alle Fragen einer Vertiefung der wirtschaftlichen Beziehungen unserer Bezirke überprüft. Unter der Zielsetzung einer wirtschaft-

36 – (1) Deze hadden op 20 aug. plaatsgevonden.
(2) In Berlijn was op 6 en 7 aug. onderhandeld.
(3) Tegen deze voorstelling van zaken werd door de afdeling *Ernährung und Landwirtschaft* van het *Ostministerium* scherp geprotesteerd. In een brief dd. 21 sept. 1942 aan Malletke wordt uitgelegd dat de ervaringen met de *Holländereinsatz* slecht zijn. Daarom moeten er taalcursussen komen en praktische en theoretische scholingen. Tijdens de bespreking in Riga is terloops van Duitse zijde opgemerkt dat terbeschikkingstelling van landgoederen aan een groot aantal Nederlanders problemen met de plaatselijke bevolking zou kunnen opleveren. Een afschrift van deze brief werd naar Rost gestuurd (RvT NOC 4, 1a afschrift).
37 – (1) W. Kube, geb. 13 nov. 1887 te Globau, studeerde geschiedenis en staatswetenschappen. Vanaf 1941 was hij *Generalkommissar* in Wit-Roethenië.

lichen Leistungsteigerung wurden besonders die arbeitseinsatzmässigen Ergänzungsmöglichkeiten ins Auge gefasst.

In den mit Ihnen und Ihren Delegationsmitgliedern geführten Besprechungen habe ich Ihnen bereits zum Ausdruck gebracht, dass Weissruthenien für die verschiedenen Wirtschaftszweige einen erheblichen Bedarf an Facharbeitern und angelernten Kräften hat. Ich bin daher an Ihrem Angebot, Kräfte für die Landwirtschaft und das Gewerbe meinem Generalbezirk zur Verfügung stellen zu wollen, sehr interessiert.[2]

In der Anlage überreiche ich Ihnen eine Niederschrift hierüber und bitte Sie freundlichst, auf Grund der darin gemachten Angaben mit den in Frage kommenden Stellen prüfen zu wollen, inwieweit ein weiterer Einsatz von niederländischen Arbeitskräften in Weissruthenien möglich ist.

Der Generalkommissar für Weissruthenien

[W.] KUBE

Arbeitseinsatz von holländischen Arbeitskräften in Weissruthenien.

Unabhängig von der Hereinnahme niederländischer Bauern und Landarbeiter sowie von geschlossenen Gewerbebetrieben mit ihren Arbeitskräften erfordert auch die gesamte Arbeitseinsatzlage in Weissruthenien die Zufuhrung von Kräften, insbesondere Facharbeitern. Die Erfahrungen der letzten Monate im Arbeitseinsatz Weissrutheniens zeigen allgemein einen immer stärkeren Arbeitskräftebedarf sowohl an Facharbeitern aller Art, als auch an Angelernten und Hilfsarbeitern. Der Facharbeitermangel war von Anfang an in einem starken Umfang gegeben, zumal der Grossteil der fachlich vorgebildeten Kräfte auf die Juden entfiel. Folgende Wirtschaftszweige und Berufe weisen einen besonderen Mangel auf:

1) Metallgewerbe:	Schlosser aller Art, Werkzeugmacher, Mechaniker, Klempner, Elektroinstallateure, Dreher, Former, Giesser, Schweisser.
2) Baugewerbe:	Maurer, Zimmerer, Maler, Dachdecker, Betonbauer, Eisenbieger.
3) Holzgewerbe:	Bau-u. Möbeltischler, Stellmacher.
4) Verkehrsgewerbe:	Arbeiter für Eisenbahnbetriebe aller Art.
5) Bekleidungsgewerbe:	Schneider, Schuhmacher, Schuhfabrikarbeiter.

Bei dem Ausmass der durch Kriegseinwirkung verursachten Zerstörungen fehlt es ganz besonders an Bauarbeitern

RvT 92 a,g. Oorspronkelijk

(2) Op 8 en 9 sept. werd tijdens de tweede Oostreis Minsk bezocht, waar de Nederlandse delegatie – De Kock van Leeuwen, Van Maasdijk, Krantz, Robertson, Roskam, Rost en Ruiter – hartelijk door Kube ontvangen werd, zie ook Rost, *Bericht*, p. 120–121.

38. W. GOEDHUYS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

'S–Gravenhage, 15 September 1942

Kameraad,

Voor de goede orde deel ik U even mede, dat de perslunch thans definitief is vastgesteld op Donderdag 17 September a.s. des middags half één in Hotel des Indes. De maaltijd zal zeer goed zijn, zonder overdreven luxueus te kunnen worden genoemd. Ik sluit hierbij in een lijstje van de deelnemende hoofdredacteuren,[1] zoomede van de leden van de leiding der N.O.C.[2]

Onzeker is alleen nog de komst van Hugo van den Broeck en van den heer Privat van de "Deutsche Zeitung". Kam. Noordhuis is met vacantie in Twente en kon hiervoor dus moeilijk overkomen.

–.–

Ik had mij den gang van zaken zoo voorgesteld, dat U door de aanwezigen enkele vragen zullen worden gesteld en met name door mij; Uw antwoord kan dan inleiding zijn tot een min of meer algemeene bespreking.

Uit deze vragen en antwoorden maak ik dan een interview persklaar, dat Donderdagnacht via het A.N.P. per telex verspreid wordt voor plaatsing op Vrijdagavond. De aanwezige hoofdredacteuren kunnen dan dit verslag met hetgeen zij zelf op het noenmaal gehoord hebben, naar eigen inzichten wijzigen en zoo nodig in eigen hoofdartikelen tot de verschillende problemen stelling nemen. Op deze wijze wordt met één bespreking bereikt, dat de geheele pers een behoorlijk gefundeerd artikel krijgt, terwijl er alle ruimte is voor zelfwerkzaamheid der goedliggende bladen.

–.–

Het is mijn persoonlijke meening, dat het uitnoodigen van den heer Fraenkel van "De Telegraaf" in dit gezelschap eigenlijk zinloos is, daar wij dan slechts een volkomen dwaas hoofdartikel kunnen verwachten;[3] intussen zal ik dit morgen nog even met Dittmar overleggen.[4]

–.–

Ik zorg er nog voor, dat eenig kaartenmateriaal aanwezig is bij de bespreking.

Heil !

W. GOEDHUYS

RvT Fin. A 3/89532. Oorspronkelijk

38 – (1) P.J. van Megchelen, hoofdredacteur Algemeen Nederlandsch Persbureau; Joh. Raatgever, hoofdredacteur Het Nationale Dagblad; S.S. Hoogterp, hoofdredacteur Nieuwe Rotterdamsche Courant; ir. A.H. de Haas van Dorsser, plv. hoofdredacteur De Arbeiderspers; H. v.d. Broeck, hoofdredacteur Limburger Koerier en C. Privat, hoofdredacteur *Deutsche Zeitung in den Niederlanden.*

(2) Krantz, Heerema, Van Maasdijk, De Kock van Leeuwen, Gips en Hoekstra.

(3) De Telegraaf had op 18 sept. een artikel op de voorpagina, dat begon met 'De persdienst van de NOC meldt: ...', terwijl de NRC op die dag een voorpagina-artikel plaatste en drie dagen later ook nog een positief hoofdartikel aan de NOC wijdde.

(4) W. Dittmar, geb. 27 jan. 1898 te Sarregueminus. Sinds januari 1942 in Nederland als vertegenwoordiger van de *Reichspressechef* en als perschef van het Rijkscommissariaat.

39. W. GOEDHUYS / D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

'S–Gravenhage, 16 September 1942

Kameraad,

Ik moge U nog even herinneren aan de afspraak, dat U kam. Roskam uitdrukkelijk op het hart zou binden, op den Landdag te Rolde, Zaterdag a.s.,[1] voorzichtig te zijn in zijn rede en met name niet te verklaren, zooals hij in de persconferentie in den Haag heeft gedaan, dat het de bedoeling van den Führer is, de N.O.C. een gebied ter beschikking te stellen zoo groot als Nederland voor kolonisatie.

De juiste bewoordingen, welke kam. Roskam op de persconferentie heeft gebruikt, zijn weliswaar niet zoo positief geweest, als in het A.N.P. verslag staat vermeld, maar hebben niettemin toch den bovengenoemden indruk gewekt, daar ook onze eigen verslaggever van de A.P. vrijwel hetzelfde in zijn verslag heeft vermeld als het A.N.P.

In het algemeen moet kam. Roskam onder het oog worden gebracht, dat hij niet spreken moet namens de N.O.C. zonder overleg met de Directie. In dit geval zou onze eigen persactie ernstig in het gedrang zijn gekomen, indien kam. Roskam zijn rede één dag later had gehouden. Ook nu is het resultaat ongunstig, daar de bladen bij hun zeer beperkte plaatsruimte nu te veel nieuws van de N.O.C. tegelijk ontvangen.

Het is onder de huidige omstandigheden dringend noodzakelijk dt alle publicatie in één hand liggen, althans dat één man van alle publiciteit op de hoogte is, opdat de nieuwsverstrekking zorgvuldig en volgens bepaalde lijnen over de beschikbare ruimte en de beschikbare tijd wordt verdeeld.

Ik heb het plan voor een Oostland-Instituut in studie genomen en hoop binnen veertien dagen een voorloopig project gereed te hebben.

Heil!

NEDERLANDSCHE OOST COMPAGNIE N.V.
D. KRANTZ W. GOEDHUYS

RvT Fin. A 3/89534. Oorspronkelijk (fotokopie RvO)

39 – (1) Mussert, Woudenberg en Roskam voerden tijdens deze Landdag op 20 sept. het woord. Uit het verslag in Het Nationaal Dagblad blijkt niet dat Roskam iets over de Oostinzet gezegd heeft. Drie maanden eerder had Het Nationaal Dagblad n.a.v. de eerste Oostreis een bericht op de voorpagina geplaatst waarin o.m. stond dat 'na verloop van tijd ongeveer drie millioen Nederlanders zich in het Oosten zullen vestigen' (HND dd. 9 juni 1942).

40. H. HIMMLER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Feld-Kommandostelle, 17 september 1942

Lieber R o s t !

Ich lade Sie und SS-Gruppenführer R a u t e r[1] zum Abschluss je eines jagdbaren Hirsche ein.

Mein Beauftragter für das Jagdwesen, SS-Standartenführer M u e l l e r, wird sich mit SS-Gruppenführer R a u t e r wegen des Jagdtermines, der Reise und der Unterkunft in Verbindung setzen.

Sprechen Sie doch mit ihm vorher alles Notwendige ab.[2]

Herzliche Grüsse und H e i l H i t l e r !

[H. HIMMLER]

BDC H 341/3217. (Doorslagkopie RvO)

41. C.F. OVERHOFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Breukelen, 21 sep. 1942

Vertrouwelijk

Zeer Geachte Heer Rost van Tonningen,

Ik zou het prettig vinden, indien U, wanneer U Woensdag in Amsterdam zult zijn, gelegenheid zoudt vinden een rustig oogenblik te reserveeren voor een gesprek met mij onder vier oogen. Aan eene oproeping daartoe zal ik gaarne gevolg geven.

U zult reeds begrijpen, dat ik zou willen spreken over de positie en de leiding der Vereeniging,[1] haar verantwoordelijkheid tegenover het publiek en de verhouding van mij tot U en de autoriteiten.

40 – (1) H.A. Rauter, geb. op 4 februari 1895 te Klagenfurt. Nadat hij als vrijwilliger in de Eerste Wereldoorlog gevochten had, richtte hij in Karintië een vrijkorps op. Later belandde hij bij de *Heimatwehr* en in 1931 ging hij over naar de *NSDAP.* Tot 1938 werkte hij voornamelijk vanuit Duitsland, waar hij in 1935 tot *Oberführer* der *SS* benoemd werd. Na de *Anschluss* werd hij benoemd tot chef van de staf van de *SS-Oberabschnitt Süd-Ost* te Breslau en bevorderd tot *SS-Brigadeführer.* Eind mei 1940 werd hij tot *Höhere SS- und Polizeiführer* en *General-Kommissar für das Sicherheitswesen* in Nederland benoemd. Zijn hoogste rang was die van *General* der *Waffen-SS.* Vanaf september 1944 was hij als generaal aan het front in Nederland ingezet. Na de oorlog werd hij ter dood veroordeeld en geëxecuteerd.

(2) Deze jachtpartij heeft vermoedelijk op 17 okt. plaatsgevonden. Naast Rost en Rauter waren ook anderen uitgenodigd, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland,* p. 824.

41 – (1) De Bedrijfsgroep voor de Effectenhandel en de Vereeniging voor den Effectenhandel vielen samen; in aankondigingen etc. stond Bedrijfsgroep tussen haakjes àchter de Vereeniging.

Waar ik dat voornemen toch reeds had, vind ik er speciaal aanleiding toe in een telefoongesprek van hedenmiddag laat met Dr. Bühler. Deze was onthutsd over het communiqué van heden[2] na het onderhoud met U, waarmede U accoord ging. Deze mededeeling was m.i. absoluut noodig, om onnoodig en ongewenscht op de markt werpen van stukken door lieden, die met het geval niets te maken zullen hebben, te voorkomen. Men kan op zeker oogenblik nu eenmaal niet nalaten eenige inlichting te geven. Dr. Bühler was echter zeer ontstemd over het feit, hetwelk nooit gebeurd zou zijn, indien hij het geweten had. Hij verklaarde best in staat te zijn zelf de verordening te maken, hoewel hij toezegde het contact te handhaven. Het is duidelijk, dat er in dit geval dàn te veel, dàn te weinig kapiteins op dit schip zijn. Geheel onnoodig is het ongetwijfeld in de opwinding van het oogenblik uitdrukkingen te gebruiken als, 'sabotage meiner Massnahmen' als daarvoor geen reden is en het bericht goed heeft gewerkt en koersen en handel volkomen in de hand zijn.

De functie, waarmede U mij hebt belast is moeilijk in normale tijden en zeer moeilijk in tijden als deze. Ik neem haar echter gaarne met ambitie waar, ondanks het feit, dat de dagelijksche lasten in tijd, ongeacht de zorgen en moeite, zóó aanzienlijk zijn, dat belangenloos waarnemen de eigen belangen in het gedrang brengt.

Gevallen als boven bedoeld zijn niet geschikt om het enthusiasme te bevorderen en zij bemoeilijken het verder waarnemen van de functie.

Bij de aanvaarding er van hebt U mij verzocht met moeilijkheden tot U te komen en in dezen geest bezie ik ons vertrouwelijk onderhoud.[3]

Met de meeste hoogachting, Uw dw, dr,

[C.F.] Overhoff

BEZG & C 307

42. J. VAN HOEY SMITH AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

[Rotterdam, 25.9.1942][a]

BESPREKING TE BERLIJN OP Donderdag 24 September 1942.[1]

De heer Rost van Tonningen geeft een beschouwing omtrent de plannen van de N.O.C. en

(2) In dit communiqué stond dat 'de maatregelen, welke door de autoriteiten worden overwogen, nog in een voorbereidend stadium zijn'. Het vrije beursverkeer werd steeds meer aan banden gelegd, niet alleen om speculanten aan te pakken, maar de Duitsers wensten niet dat er 'politieke' koersen tot stand kwamen.

(3) Uit zijn 'Herinneringen' blijkt dat Overhoff zijn positie tegenover Rost gaandeweg wist te verstevigen, doordat hij 'de beurs' achter zich had (Doc I – 1292).

42 – (a) Bovenaan in handschrift Rost 'Kopie aan Oostcompagnie voor Krantz'. Tevens zijn op tal van plaatsen woorden onderstreept.

(1) Hierbij waren van Duitse kant aanwezig *Gauleiter* Kaufmann, *Generaldirektor* Wirtz, *Direktor* Struck, *Reg. Rat* Dr. Schubert, *Herr* von Harder en *Hauptman* Salcher.

voegt hieraan toe zijn wenschen, een en ander in den geest van het later aan Gauleiter Kaufmann overhandigde schriftuur.[2]

Naar aanleiding hiervan wordt door den Heer Kaufmann, behalve enkele punten van ondergeschikt belang, meegedeeld het volgende:

1. Het doel en het streven van de N.O.C. heeft zijn belangstelling en instemming.

2. [b] Hij is genegen de N.O.C. in te schakelen in het tegenwoordig bouwprogramma van schepen en haar het recht te geven, een of meer dezer schepen (stalen) te acquireeren, op voorwaarde echter, dat deze schepen niet zullen mogen worden vervreemd zonder ze te hebben aangeboden aan den Duitschen Staat. Een en ander naast de reeds verkregen toezegging om één of twee betonnen schepen te mogen aankoopen. (De indruk werd gewekt, dat wij de keuze kregen omtrent het type schip, dat in seriebouw werd vervaardigd, bijvoorbeeld 3,6 of 9000 Ton d.w.[3] Bij het bepalen onzer keuze zullen wij moeten uitgaan van den datum, waarop het schip geleverd kan worden en van de verwachtingen, die wij zullen koesteren omtrent den toestand zooals die op dien datum zal zijn. Met Kameraad van Dieren zullen wij moeten opnemen, welk scheepstype, ook in verband met den datum van aflevering, voor ons doel het geschikste zal zijn. Vermoedelijk zullen dit schepen van 9000 Ton zijn, denkende aan graanladingen Oostzee van de Oekraïne.).

3.[c] Hij zegt zijn medewerking toe om bij de Marine gedaan te krijgen, dat twee schepen van het type Maas, Theano, Westland worden vrijgegeven.[4] (De vraag rijst, of niet voordat een vrijgave volgt, de N.O.C. reeds met de betreffende reeders moet onderhandelen omtrent het chartergeld dat hun zal worden vergoed. Anders is het mogelijk, dat de schepen vrijgegeven worden in den vorm zooals dit steeds geschiedt en wij achteraf moeten onderhandelen over het chartergeld, waarin dan de noodige onwilligheid tot uitdrukking kan komen. De vergoeding, die de reeders thans genieten, is uiterst laag., nl. 8% van de geschatte vooroorlogsche waarde.) Hij deelt voorts nog mede, dat deze schepen zouden moeten worden bemand met betrouwbare bemanningen, die zich zouden moeten gedragen naar de aanwijzingen, door de Duitsche Marine gegeven.

4. Naar aanleiding van het interesseeren van particuliere firma's in uit te voeren werken of het oprichten van bedrijven in Rusland of in de Oostzeestaten, merkte hij op, dat het meeste resultaat zou kunnen worden bereikt, indien een "Verflechtung" met Duitsche firma's tot dit doel zou plaats vinden. (Zooals ik later ook met Hauptmann Salcher besprak en deze het met

Van Nederlandse kant waren aanwezig Rost, F.E. Müller, J. van Hoey Smith en W. Bekker (Geb. ca. 1892, leider van de Nederlandsche Organisatie voor Nationaal-socialistische Handelsvoorlichting en Hoofd Economische Zaken van de NSB in Duitsland).

(2) Dit *Vermerk* beslaat drie pagina's met als onderwerpen *Schiffahrtslinie Niederlande/Baltische Laender, Ladung, Betonschiffe, Hafeneinrichtungen* en *Fischerei.* Daarnaast is er nog een losse pagina *Hafeninstallationen, Baggerwerke usw. im Osten* aanwezig.

(b) In de marge in handschrift Rost: 'van deze paragraaf mededeling doen aan Van Dieren'.

(3) Dit betreft de zgn. *Hansa*-schepen, die tijdens de oorlog in Duitsland en de bezette gebieden volgens een standaardmodel werden gebouwd. Zie voor een vervolgbespreking in Bremen de brief van Van Dieren aan Rost dd. 26 okt. 1942; nr. 49.

(c) In de marge in handschrift Rost: 'Brief aan Kröller om hem te vragen deze kwestie met v. Hoey Smith te bespreken en dan met Bolle als eerste vertegenwoordiger van Kaufmann'. (dr.ing. A.H.C. Bolle, geb. op 16 jan. 1898 te Kassel. *Wasserstrassebevollmächtigter* bij het Rijkscommissariaat, *Referent* op het departement voor Waterstaat, belast met alle scheepvaartaangelegenheden).

(4) De Maas, 941 Brt., de Theano, 1059 Brt. en de Westland, 1.258 Brt. waren met een groot aantal andere schepen na de Duitse inval in beslag genomen.

mij eens was, kan een "Verflechtung" zeer goed beteekenen, dat de Hollandsche firma's hun eigen materiaal behouden, maar dat het gebruik er van tegen een bepaalde vergoeding aan de gezamenlijk Hollandsch-Duitsche interessen wordt afgestaan. Dit toch is uiterst belangrijk, daar het afstand doen van eigen materiaal voor vele Hollandsche firma's zeer bezwaarlijk zou kunnen zijn, terwijl het deelen van de resultaten met de Duitsche firma's geen bezwaar behoeft op te leveren. M.a.w. een op te richten Hollandsch-Duitsche maatschappij huurt het materiaal van den Hollandschen interessant en werkt daarmee in Rusland en verdient daarmee geld, wat in zekere verhouding, zooals het contract zal luiden, verdeeld wordt).

Er ontspon zich vervolgens een gesprek naar aanleiding van de mededeelingen van Burgemeester Müller omtrent de vordering van kranen en laadbruggen. Uit dit gesprek bleek, dat de maatregel voortvloeit uit "Kriegsnotwendigkeit" en dat er niets aan te doen is. Voorts dat bij medewerking men de toezegging in het contract zou kunnen verkrijgen, dat men na den oorlog "bevorzugt" ijzer zou kunnen ontvangen voor herbouw der kranen resp. laadbruggen, opdat de Rotterdamse haven weer zoo spoedig mogelijk haar oorspronkelijke outillage zou kunnen terugkrijgen.

Bij dit gesprek bleek voorts het vreemde geval, dat door "innerdeutsche" organisatiemoeilijkheden men niet kon wegnemen de kranen, behoorende tot het z.g. "Feindvermögen". Hierbij werden als voorbeeld aangeroerd de kranen van de Maatschappij "Oceaan" te Amsterdam. Dit punt zou nader onderzocht en zou hieromtrent later vernomen worden.

[van Hoey Smith]

RvT NOC 13,1 m. Oorspronkelijk (fotokopieën RvO)

43. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. VON HARDER

's–Gravenhage, den 28. September 1942

Lieber Herr von Harder!

In Amsterdam empfing ich Ihr Schreiben vom 17. September 1942 betr. der Beteiligung Hollands an dem Aufbau der besetzten Ostgebiete, insbesondere Einsatz von Holländern im Rahmen der Z.H.O. Ich habe von der Abschrift des Schreibens, welche die Abteilung Ernährung und Landwirtschaft am 4.8.42 an den Herrn Reichsminister f.d.b.O. gerichtet hat, Kenntnis genommen.

Da dieses Schreiben jetzt mehr als anderhalb Monat zurückliegt, habe ich mich im Haag bei der N.O.C. und bei unserem Vertreter bei der Z.H.O. in Berlin nach dem Vorgang in dieser Angelegenheit erkundigt.

Während einer Unterredung zwischen Generaldirektor Fleischberger,[1] Dr. Etzbach und

43 – (1) L. Fleischberger, geb. 24 jan. 1894 te Neumarkt in Oberpfalz. Leider en organisator van de *Zentralhandelsgesellschaft Ost.*
Hij schrijft op 16 okt. 1942 aan Schefold van het Oostministerie een brief, waarin hij bezwaar maakt tegen het onder A en B genoemde èn bezwaar maakt tegen de activiteiten van twee NOC-vertegenwoordigers bij de *ZHO.* Deze zouden voornamelijk hun best doen om produkten uit de bezette oostgebieden in Nederland te krijgen (N 77/1).

Herrn Geier der Z.H.O. mit Herrn Wesseling für die N.O.C., hat die Z.H.O. mitgeteilt, für welche Fachgebiete der Einsatz von Fachleuten und Betrieben erwünscht sei. Ausserdem haben wir auf unseren Reisen im Ostland und in der Ukraine an Ort und Stelle Anfragen bekommen, welche schon zu verschiedensten Aktionen anlass gegeben haben. Z.Zt. sind auf dem in obenerwähnten Schreiben genannten Gebiet nachfolgende Aktionen im Gange:

A. Firmeneinsatz:

1. Auf Verlangen der Z.H.O. reist augenblicklich ein Molkereisachverständiger in die Ukraine, um dort die Bedürfnisse festzustellen, welche zu erfüllen sind.[2]
2. Für die Fischkonservierung und die Süsswasserfischerei ist eine Kommission von Sachverständigen gerade aus Ostland zurückgekehrt. Wir treten in nächster Zukunft mit konkreten Vorschlägen an die Z.H.O. heran.
3. Eine Kommission für die holzverarbeitende Industrie ist gerade aus dem Ostland zurückgekehrt. Konkrete Vorschläge sind innerhalb kürzester Zeit zu erwarten. Ausserdem wurde von unserem Beauftragten, Herrn de Lestrieux Hendrichs, gem. Schreiben vom 17.ds.Mts., ein Angebot für den Einsatz eines Holzschubetriebes vorgelegt.
4. Für die Obst- und Gemüseverwertung laufen augenblicklich Verhandlungen.[3]
5. Was die Fettwirtschaft anbelangt, wurde gem. Schreiben vom 17. ds. Mts. der Einsatz einer Oel-, Speck- und Seifenindustrie vorgelegt.[4] Ausserdem läuft die Aktion Salcher der niederländisch-indischen Plantagegesellschaften.[5]

B. Personeneinsatz:

Von Herrn Heerema wurde am 7. ds. Mts., während einer Besprechung mit der Z.H.O., eine Liste vorgelegt mit 842 Bewerbungen auf den von Ihnen erwähnten und anderen Gebieten, ohne dass seitens der Z.H.O. hierauf bis heute eine Rückäusserung erhalten wurde.[6] Unter diesen Umständen sind keine Gründe vorhanden, weshalb die Z.H.O. ihre Absichten ausführen würde, sich direkte Mittelslaute in den Niederlanden zu sichern. Dies wäre nicht nur eine Durchbrechung des Monopolprinzipe der N.O.C., sondern würde auf grosse Schwierigkeiten stossen, da die Aktion von Gauleiter Sauckel[7] durch dessen Vertreter Präsident Böhnig[8] in den Niederlanden mit einer derartigen Werbung in Konflikt geraten würde.

Schefold nam dit allemaal over in een brief die hij 6 november naar Von Harder stuurde (N 77/1).
(2) Volgens Fleischberger had de NOC op deze reis aangedrongen.
(3) Volgens Fleischberger weet de *ZHO* van niets.
(4) Volgens Fleischberger is deze brief hem onbekend.
(5) Zie nr. 9.
(6) Volgens Fleischberger had de *ZHO* aan Heerema een lijst met gewenste vakkrachten gegeven, maar was daarmee van de kant van de NOC nog niets gebeurd.
(7) F. Sauckel, geb. 27 okt. 1894 te Hassfurt. Sinds 1923 lid van de *NSDAP. Gauleiter* in Thüringen en vanaf mrt. 1942 *Generalbevollmächtigter für dem Arbeitseinsatz.*
(8) Dr. H. Boening, geb. 24 juli 1888 te Jerichow. Hoofd van het *Landesarbeitsamt* in Pommeren en sinds eind 1941 leider van de *Hauptabteilung Soziale Verwaltung* (*HSV*), die verantwoordelijk was voor de arbeidsinzet van Nederlanders in de door Duitsland bezette gebieden. Eind oktober 1942 werd hij overgeplaatst naar Riga.

Wie ich Ihnen mündlich berichten konte, st mit Abkommen getroffen worden, welhes uns die Werbung von Fachkräften auf jeden Gebiete sichert. Ich muss dringend warnen für jede Störung dieses Abkommen.[9] Die Werbung von niederländischen Fachkräften für die besetzten Ostgebiete hat seitens der Behörden wegen seiner ungewöhnlichen Organisation (u.a. die Aktion Borggreve) seitens der hiesigen Behörden zu solcher Kritik Anlass gegeben dass ich gerade erfahre, dass Präsident Böhnig jede Werbung verboten hat, von welchem Verbot selbstverständlich das Abkommen, das ich mit ihn geschlossen habe, unberührt bleibt. Im übrigen sind wir noch über folgende Fragen mit der Z.H.O. in Verhandlung.

1. Wegen der Aufstellung eines Vertrage für den Einsatz von Niederländen der Z.H.O. in die besetzten Ostgebiete.

2. Wegen eines Vertrages betr. Firmeneinsatz in die besetzten Ostgebiete.

Ich fasse Ihr Schreiben vom 17. September daher so auf, dass Ihre darin mitgeteilte Intervention das Schreiben der Abteilung Ernährung und Landwirtschaft vom 4. August schon erledigt hat.
Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

N 77/1/20907–8. Fotokopie van doorslagkopie

44. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN M. MATTHIESSEN (RIGA)

[Den Haag], den 6. Oktober 1942

Sehr verehrter Herr Matthiessen![1]

Seit meinem Besuch in Riga[2] werden nun bald drei Monate vorbeigegangen sein, ohne dass ich die Gelegenheit hatte, mit Ihnen wieder in Verbindung zu treten.

Wie Ihnen aus dem Inhalt dieses Schreibens klar sein wird, bedeutet dieses Stillschweigen meinerseits nicht, dass wir die Arbeit, welche wir im Einvernehmen mit den deutschen Behörden in den besetzten Ostgebieten antreten möchten, vernachlässigt haben.

Jetzt wo die Arbeit anläuft, beehre ich mich bei Ihnen einzuführen den Generalvertreter

(9) Rost vond zijn afspraken met Boening van voldoende belang om enige correspondentie daarover uit september 1942 in zijn *Bericht* aan Seyss-Inquart op te nemen. Zie ook *Rost, Bericht.*
44 – (1) M. Mathiessen, geb. 27 febr. 1901 te Holstein. Sinds 1928 *Ortsgruppenleiter* van de *NSDAP* en sinds 1931 lid van de Rijksdag. Landbouwmedewerker bij het *Reichskommissariat* in Riga.
(2) Tijdens de eerste Oostreis.

der Niederländischen Ostkompanie, Herrn Fabius,[3] welcher nach der seinerzeitigen Besprechungen mit Ihnen die ständige Verbindung herstellen soll zwischen dem Reichskommissariat Ostland und der Niederländischen Ostkompanie im Haag.

Das Ostministerium schreibt in dieser Angelegenheit offiziell an den Herrn Reichskommissar. Es waren aber meinerseits verschiedene Sachen zu erläutern, welche in einem offiziellen Schreiben an den Reichskommissar von mir vielleicht nicht am Platze wären, aber welche zu Ihrer Information doch wertvoll sein mögen.

Als erste Aufgabe wird Herr Fabius die Bauern auf den zwei in entgegenkommender Weise vom Reichskommissariat zur Verfügung gestellten Güter in der Nähe von Wilna einführen.[4]

Ich bitte Sie, Herrn Fabius die Richtlinien bekanntzugeben, nach welcher das Reichskommissariat Ostland wünscht, dass die Güter verwaltet werden und die Bauern für ihre künftige Aufgabe vorbereitet werden.

Ich hoffe zuversichtlich, dass mit diesem ersten Schritt ein ständiger Strom von niederländischen Bauern in die Gebiete des Ostlandes einreisen wird und zwar dort, wo das Reichskommissariat Ostland ihre Arbeit für zweckmässig hält.

Der Bauernführer Roskam und wir Alle sind uns dessen bewusst, dass der Einsatz niederländischer Bauern dort zu geschehen hat, wo sie für den Dienst für den Wiederaufbau der besetzten Ostgebiete am meisten notwendig sind.[5]

Ich glaube verstanden zu haben, dass Ihrerseits der Wunsch besteht, dass dieser Einsatz in der Hauptsache in dem östlichen Teil des Generalkommissariats Litauen und in dem Generalkommissariat Weiss-Ruthenien erfolgt.

Wir wissen, dass im Generalkommissariat Weiss-Ruthenien die Partisanengefahr nach wie vor besteht. Wir werden diese Wissenschaft auch unseren Bauern nicht vorenthalten, aber wir stellen uns auf den Standpunkt, dass undere niederländische Männer die Gefahren genau so trotzen sollen als Ihre deutschen Bauern deren wunderbare Arbeit im Ostland und in der Ukraine ich die Gelegenheit hatte, kennen zu lernen und zu schätzen.[6]

Mit den Herren vom Generalkommissariat Weiss-Ruthenien habe ich die Frage gestreift, ob es nicht zweckmässig wäre, unsere Bauern während der Schulung auszubilden, sie mit Waffen vertraut zu machen und sie dann aber auch womöglich mit Waffen zu versehen, damit sie sich verteidigen können.

Ich verstehe, dass diese Frage nicht zur Kompetenz der Niederländischen Ostkompanie gehört, dass sie nur zwischen den deutschen Behörden im Reichskommissariat Ostland, im

(3) O.S. Fabius, geb. 14 juli 1879 te Den Helder. Eigenaar van een handelsfirma en sinds oktober 1942 in dienst van de NOC als haar vertegenwoordiger in Riga, waar hij tot begin 1944 verbleef.

(4) In zijn *Bericht* over de NOC aan Seyss-Inquart schrijft Rost dat het onder andere aan Matthiessen te danken is dat de *Holländereinsatz* van Duitse zijde positief beoordeeld werd. De Duitsers waren namelijk bevreesd voor problemen met de Letten, indien Nederlanders op verantwoordelijke posten werden ingezet (p. 16).

(5) Dit betrof Waka-T en Landwarow, twee vervallen staatslandgoederen met een gezamelijke oppervlakte van 1035 ha. Hier zouden de Nederlandse boeren geschoold moeten worden. Er ging eerst bijzonder veel tijd en geld in zitten om de uitgewoonde gebouwen enigszins op te knappen, zie met betrekking tot de plannen nr. 58.

(6) Zie ook zijn brief aan Rosenberg dd. 10 febr. 1943 over dit onderwerp (nr. 111).

(7) Roskam.

Reichskommissariat Ukraine und in Berlin gelöst werden kann. Was mich aber interessiert, ist die Sicherheit unserer Bauern, die wir nach dem Osten schicken.

In der Vergangenheit waren auch unsere Pioniere in Indien und Südafrika und in Nordamerika jahrhundertelang Gefahren ausgesetzt. Viele unserer Pioniere haben dabei mit ihren Leben den Zoll ihres Einsatzes bezahlt, aber vielfach waren sie mit Waffen versehen. Da jedoch wie gesagt, diese Frage nicht zu meiner Kompetenz gehört, erlaube ich mir nur, Sie auf diese Angelegenheit aufmerksam zu machen und Sie zu bitten, womöglich eine Lösung für diese Frage zu finden. Das Ostministerium ist im Bilde, das Hauptamt der SS in Berlin ebenfalls.

In diesem Zusammenhang teile ich Ihnen noch mit, dass der Bauernführer Roskam beabsichtigt, Sie in der nächsten Zeit in Riga zu besuchen, da er das Bedürfnis hat, sich Ihnen persönlich vorzustellen. Er hofft anlässlich dieses Besuches mit Ihnen die Organisation des zukünftigen Einsatzes von niederländischen Bauern eingehend zu besprechen. Ich werde Ihnen näher ansagen lassen, wann der Bauernführer[7] seine Reise wird antreten können.

Die niederländische Fischereikommission.

Ich möchte Ihnen auch verbindlichst danken für den freundlichen Empfang unserer Fischereikommission. Ich habe soeben den Bericht, welche diese Kommission über ihre Reise verfasst hat, durchgelesen.[8]

Unser Generalvertreter, Herr Fabius, ist auch über diese Angelegenheit genau im Bilde und wird Ihnen über die Vorschläge unserer Fischereiexperten alle Mitteilungen machen können, welche Sie wünschen.

Die Kommission war über die Möglichkeiten, welche es für die Fischerei gibt, begeistert. Sie hat verstanden, dass auch hier eine vorsichtige Haltung am Platze ist und dass man insbesondere in Estland und Lettland keinen Grosseinsatz von niederländischen Fischern vornehmen soll. Die Kommission schlägt vor, um probeweise im Frühjahr in Pernau oder Baltischport als Basishafen 5 Nordseekutter mit vollständiger Mannschaft und versehen mit dem notwendigen Fischgerät einzusetzen. Wenn diese Probe gelingt, könnte die Zahl der Schiffe im Einvernehmen mit den deutschen Behörden vergrössert werden.

Die Herren sind sich über die Bedingungen, unter welchen dieser Einsatz zu erfolgen hätte, nach den Besprechungen welche sie mit Herrn Fuhrmann, dem Fischereireferanten beim Generalkommissar und Abteilungsleiter der Zentralhandelsgesellschaft Ost, Reval, führten, sowie nach Rücksprache mit Dr. Määr, Abteilungsleiter der Fischerei bei der estischen Verwaltung, klar, insbesondere darüber, dass der Fisch, welcher gefangen wird, während der Dauer des Krieges wohl zur Gänze an die Wehrmacht abzuliefern sein wird.

Zusätzliche Pläne betreffend der Fischkonservierung und Fischmehlverarbeitung wären erst zu erörtern nachdem man über den tatsächlichen Einsatz die notwendigen Verträge abgeschlossen hätte.

Eine Frage, welche noch zu regeln wäre, ist die des Unterkunftes dieser Fischer.

Ich komme nun auf den Besuch unserer Fischer zurück, welchen Sie über Oberst Becker,

(8) Van 30 augustus tot 25 sept. bezocht de *Commissie ter bestudeering van de mogelijkheden op visscherijgebied in Oostland* onder leiding van J.C. den Dulk (geb. 16 nov. 1902 te Den Haag, sinds 1933 lid van de NSB en leider der Afd. Visscherij van BEZ) Riga, Reval, Pernau, Libau, Pleskau en het Peipus-meer. Haar rapport zou de basis vormen voor de visserij-inzet op het Peipus-meer. (Zie de nrs. 116 en 117).

Oberkommandierenden der Wirtschaftsinspektion Nord in Pleskau und mit Oberkriegsverwaltungsrat Osterrieth an die Ostküste der Peipussee vermittelt haben.

Unsere Experten sind übereinstimmend der Meinung, dass hier eine besonders erspriessliche Arbeit geleistet werden könnte.

Der Einsatz von 10 Mal 2 Schiffen samt Mannschaft und dem notwendigen Fischgerät könnte hier ernstlich erwogen werden, wenn die Unterkünfte gesichert werden könnten. Hier liegt eine richtige Pionierarbeit, da die in Pleiskau vorhandenen Räucherei und Salzerei nach der Meinung unserer Experten volkommen unzweckmässig eingerichtet sind und viel zu weit von den Anfuhrplätzen entfernt sind. Die Errichtung moderner Salzereien und Räuchereien wäre hier am Platze und als Ergänzungsbetriebe die Errichtung von Holzfassfabriken.

Über diese Angelegenheit wird unser Generalvertreter, Herr Fabius, gerne die vorläufigen Besprechungen mit Ihnen oder mit Ihren Herren aufnehmen.

Organisierung Werkdienst Litauen und Weiss-Ruthenien.

Während unserer Reise durch Weiss-Ruthenien und Litauen wurde uns der Wunsch bekanntgeben, niederländische Fachkräfte wie z.B. Zimmerleute, Mauerer, Monteure, usw. nach diesen Gebieten einzusetzen. Dabei wurde an eine Organisationsform gedacht, sowie sie in der Ukraine schon besteht, wo die dort eingesetzten niederländischen Fachkrafte in eine Organisationsform zusammengefasst sind, welche der Name 'Werkdienst Holland' trägt und welche vom Reichskommissariat ausschliesslich für diejenigen Arbeiten verwendet werden, welche mit dem Reichskommissariat oder mit dem Generalkommissariat engstens zusammenhängen, wie z.B. die Hertstellung von Wohnungen in den Gebieten, wo ordentliche Wohnungen für die Beamten des Reichskommissariats, der Generalkommissariats oder der Gebietsbeauftragten fehlen.[9]

Es ist mir eine Freude, Ihnen mitteilen zu können, dass wir für diese Zwecke in der nächsten Zeit Kräfte zur Verfügung stellen könnten und ich habe daher dem Generalvertreter, Herrn Fabius, beauftragt, diese Angelegenheit sofort bei seiner Aussprache mit Ihnen zu erörtern.

Der Einsatz von Ziegeleien.

Zwei unserer Ziegeleien haben zusammen mit dem Geschäftsführer der Fachgruppe Ziegeleien in den Niederlanden den Einsatz in Weiss-Ruthenien geplant. Vom dortigen Generalkommissariat wurde uns mitgeteilt, dass ein Bedürfnis an Ziegeleien bestände. Wir haben daraufhin zwei der Herren zur Prüfung der Lage nach Minsk geschickt, die soeben von ihrer Reise zurückgekehrt sind und die uns die möglichkeiten dorten ungefähr folgendermassen zusammengefasst haben:

Von den in der Nähe von Minsk befindlichen 7 grösseren Ziegeleien wurden inzwischen 5 von einer deutschen Firma in Betrieb genommen. Die übrigen beide sind zur Zeit nicht betriebsfähig und von allem Material entblosst. Unsere Sachverständigen werden untersuchen, in wie weit die in-Betriebsetzung dieser Betriebe mit holländischen Maschinen gegebenfalls zu ermöglichen wäre. Ausserdem wird man nachprüfen, in wie weit in der Zukunft ein

(9) Zie nr. 8.

Einsatz in kleinere Fabriken, die zur Zeit infolge der Partisanengefahr nicht besucht werden konnten, durch geführt werden könnte.[10]

Einsatz von Holz verarbeitende Industrien.

Bezüglich der Holzwirtschaft kann Folgendes bemerkt werden. Besprechungen in Berlin haben stattgefunden und eine holländische Delegation hat in Riga vorgesprochen.[11] Aus ihren Berichten geht hervor, dass verschiedene holzindustrielle Betriebe errichtet werden könnten wie z.B. in Weiss-Ruthenien Betriebe für Holzschuhfabrikation und Barackenbau mit Sägewerk, gegebenenfalls auch kleinere Holzfasswerke für Nährungsmittel. Diese Möglichkeiten werden hier jetzt geprüft.

Seitens der holländischen Holzwirtschaft besteht grosses Interesse fur die Errichtung eines Forstbetriebes mit Sägerei, worüber mit Oberlandforstmeister Barth ausführlich gesprochen worden ist. Die Mitarbeit zur Erhöhung der Holzproduktion in der Form einer dort einzusetzenden Arbeitsgemeinschaft erscheint von grösster Bedeutung.

Einsatz von Hafenkränen.

Seit einigen Tagen befinden wir uns mit dem hiesigen Vertreter von Gauleiter Kaufmann[12] in intensiven Verhandlungen für den Einsatz von 4 Kräne nach Riga und 2 nach Libau. Die Gesellschaft, von welcher diese Kräne aufgefordert werden, verfügt über die notwendige Bedienungsmannschaft und wir sind nun bemüht, die Gesellschaft zu veranlassen, ihre Kräne nach den Wünschen von Gauleiter Kaufmann in den betreffenden Häfen einzusetzen.[13]

Um in dieser Angelegenheit eine so zweckmässig mögliche, sowohl im Interesse der Häfen als im Interesse der Gesellschaft selbst, liegende Lösung zu erreichen, möchten wir gerne die Gesellschaft als solche für dieses Geschäft interessieren und wären wir Ihnen daher dankbar, falls Sie mit unseren Generalvertreter, Herrn Fabius, diese Möglichkeit erörtern wollten.

Da es hier um den ersten Einsatz einer wirklich niederländischen Gesellschaft handelt und in Holland noch ziemlich viel Material für Hafeneinrichtungen, Baggereinrichtungen usw. verfügbar sind, wäre die Lösung, welche hier gefunden werden könnte, wahrscheinlich entscheidend für die Meldung weiterer Gesellschaften, die Sie eventuell gebrauchen könnten.

Der Generaldirektor der Niederländischen Ostkompanie, Herr Gips, hat über diese Angelegenheit ein ausführlicheres Schreiben an Herrn Vizechef Fromm geschickt, worin er zu gleicher Zeit auch ausführlicher über den Einsatz von Ziegeleien und von der Errichtung eines Werkdienstes von niederländischen Fachkräften berichtete.

(10) De N.V. Nederlandsche Oost Baksteen i.o., een onderdeel van de NOC, hield zich bezig met de steenbakkerijen, maar verder dan *Treuhändverträge* en de inzet van enkele Nederlanders is het nooit gekomen.
(11) Volgens het *Bericht* over de NOC was het Rijksbureau voor Hout hier ook bij betrokken. Er waren al twee bedrijven die onder Nederlandse leiding werkten (Rost, *Bericht*, p. 39–40)
(12) Dr. A.H.C. Bolle.
(13) Zie nr. 42.

Diatomitvorkommen.

Die Frage ob das Diatomitvorkommen in Estland abgebaut und zur Herstellung von Zementersatz verwendet werden soll, wird seitens der N.O.C. mit dem Fachreferenten vom Ostministerium besprochen.[14]

Schiffartverbindung.

Die Frage der Schiffartverbindung zwischen niederländischen und baltischen Seehäfen, ist Gegenstand gewesen von Besprechungen mit Gauleiter Kaufmann. (Das erste Schiff mit Ladung für Wilna via Memel ist schon unterwegs.) Auf Grund dieser Besprechungen hoffen wir zuversichtlich die Verfügung über zwei Schiffe von je 1500 Tonnen zu bekommen.[15] Es wird dies besonders wertvoll sein, wenn im Frühjahr nächsten Jahres die Übersiedlung von Fabriksanlagen aus den Niederlanden nach den Reichskommissariaten Ostland und Ukraine anlaufen wird. Unsere Untersuchungen haben ergeben, dass für die Transporte nach Weiss-Ruthenien unsere Schiffe zweckmässigerweise den Hafen von Memel anlaufen sollten, damit von dortaus die Weiterverfrachtung per Bahn geschehen könnte.

Ich habe hiermit die wichtigsten Fragen gestreift, welche uns momentan befassen. Ich hoffe, dass die nunmehr erfolgte Delegierung eines Generalvertreters der Niederländischen Ostkompanie die Verbindung nach Riga erleichtern wird und möchte hier nochmals betonen, dass es unser einziges Bestreben ist, unsere niederländischen Fachmänner und Firmen dort einzusetzen, wo sie die übermenschliche Arbeit der deutschen Behörden in dem unendlich grossen Ostraum etwas erleichtern können.

Wir werden, sehr verehrter Herr Matthiessen, keine Kosten sparen, um dieses Ziel zu erreichen und werden uns glücklich fühlen, wenn uns diese Zielsetzung auch nur einigermassen gelingt.

Mit diesen Intentionen unsererseits empfehle ich Ihnen unseren Generalvertreter aufs Herzlichste und bitte Sie, dem Herrn Reichskommissar und den Generalkommissaren über den Inhalt dieses Schreibens informieren zu wollen.

Ich zeichne mit Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 1, 1 a Afschrift

(14) Diatomeeënaarde of kiezelgoer.
(15) Een maand eerder werd nog gesproken over schepen van 3, 6 of 9.000 ton. Zie nr. 42.

45. TELEXBERICHT VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR H. HIMMLER

Blitz

Den Haag 10/10/42

Geheim

Die Niederlaendische Ostkompanie ist an Gauleiter Koch herangetreten mit einem Projekt, welches uber den Bug-Dnjepr-Kanal[a] spaetestens im herbst naechsten Jahres eine Wasserverbindung fuer kleine Schiffe zwischen dem Dnjepr und dem deutschen Wasserstrassennetz bezw. der Ostsee sichern soll und innerhalb einigen Jahren diesen Wasserweg fuer groessere Schiffe fahrbar machen wuerde. Damit waere der Abtransport einer wachsenden Menge Getreide aus dem Osten gesichert. Das Arbeitsgebiet liegt in einem der gefaehrlischsten Partisanengebiete, naemlich die Pripetsuempfe und durchquert den germanischen Guertel, den Sie, Reichsfuehrer, aufbauen. Unsere Ingenieure Heerema und Van Dieren moechten an die Ausbaggerung der Wasserverbindung auch eine Trockenlegung des Gelaendes an die beiden Ufer verbinden, um dort Stuetzpunkte fuer die kuenftige Siedlung und eine Trockenlegung im grossen Ausmasse zu errichten. Das Projekt muesste blitzschnell vorbereitet werden, weil Schlepper die notwendigen Baggergeraete vor Frosteingang in diesem Herbst so nah als moeglich an den Eingang des Dnjepr-Bug-Kanals schleppen koennen, damit beim Einbruch des kurzfristigen Hochwassers im Fruehjahr die Bagger in den Kanal eingeschleppt werden koennen, um ihre Arbeit anzufangen.[1] Ich moechte Sie in dieser Angelegenheit, sowie ueber einige andere Fragen der Ostkompanie betreffend und ueber eine persoenliche Angelegenheit gern sprechen[2] und erlaube mir daher, meine Bitte zu wiederholen, wenn es irgend wie moeglich ist, Sie in der naechsten Zeit besuchen zu duerfen.[3] Es wurde meinem Mit-Arbeiter, Ing. Heerema, in Aussicht gestellt, dass er ueber den obenerwaehnten Plan in Baelde einen Termin von Gauleiter Koch bekommt. Bis ich Sie gesprochen habe, bitte ich Sie, die obigen Informationen als fuer Sie bestimmt zu betrachten.

[M.M. Rost van Tonningen]

BDC H 377/4014–5. Afschrift (fotokopie RvO)

45 – (a) Onderstreept door de secretaris t.b.v. Himmler.
(1) Dit was het begin van de 'Nederlandsche Oost Bagger N.V.' die op 11 mrt. 1943 werd opgericht.
(2) Op 6 okt. was Rost bij Rauter geweest om zich ernstig te beklagen over de mogelijkheid dat Mussert minister-president zou worden. Hij wilde daarom Himmler zo snel mogelijk spreken. In een brief aan Himmler dd. 7 okt. 1942 schrijft Rauter dat Rost 'innerlich unerhört aufgeregt' was en nauwelijks tot bedaren was te brengen. Zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 841.
(3) Rost bezocht Himmler van 23 tot 25 okt. in zijn in Rusland gevestigde hoofdkwartier. '... ich glaube, er ist jetzt völlig beruhigt.' schreef Himmler op 25 okt. aan Rauter. Zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 859.

46. G.A. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam–C., 13 October 1942

Kameraad,

In aansluiting op het telefonisch onderhoud, dat ik[1] Woensdag j.l. met U mocht hebben, verzoek ik U, mij in den loop van de volgende week een onderhoud te willen toestaan.

Zooals U bekend is, werden alle gegevens, die Uwerzijds bij de subsidie-aanvrage ten behoeve van de Nederlandsche Jeugdherberg Centrale werden verlangd, voor 1 Juni van dit jaar aan kameraad van Ferney[2] ter hand gesteld. Alle verstrekte gegevens kwamen, zooals U dat ook uitdrukkelijk wenschte, volledig tot stand in overleg met kameraad van Ferney en onzen accountant kameraad B. van Tol te Amsterdam.

Aangezien de interne reorganisatie van het jeugdherbergwerk in Nederland in nationaal socialistische zin, practisch voltooid is, kan dus nu met het ontwerpen van plannen en een uitbouwen van de totale jeugdbouw in Nederland een aanvang gemaakt worden.[3] Vooral ook na het zeer intensieve contact, dat ik, tijdens het jeugdcongres in Weenen in September j.l.,[4] in de Werkgemeenschap "Bauten und Fahrten", waarin ik Nederland vertegenwoordigde, met mijn "collega's" uit de overige Europeesche landen en in het bijzonder met die van Duitschland, gehad heb, is het nu meer dan ooit dringend noodzakelijk, de Nederlandsche Jeugdherberg Centrale en de Hoofdafdeling Jeugdbouw van den Nationale Jeugdstorm, die bescheiden middelen te verschaffen, welke noodzakelijk zijn voor het maken van plannen en het doen van al het voorbereidende werk in het kader van het nieuwe Europa.[5]

Het bovenstaande zou ik gaarne persoonlijk in den loop van de volgende week bij U willen komen bepleiten.[6]

Hou Zee!

LEIDER HOOFDAFD. VIII JEUGDHERBERGEN
G.A. VAN DIEREN, BANHEER

RvT II, G.A. van Dieren (Doc. I. G.A. van Dieren). Oorspronkelijk

46 – (1) G.A. van Dieren, geb. 31 jan. 1911 te Apeldoorn; een jongere broer van E. van Dieren. Van 1932 tot medio 1938 lid van de NSB, waarvan hij omstreeks juni 1941 weer lid werd; kaderlid van de Jeugdstorm. In maart 1941 door Müller Lehning benoemd tot Gemachtigde van de NJHC en vanaf oktober 1941 leider van Hoofdafdeling VIII: Jeugdherbergen van de NJS. Nadat hij in febr. 1944 uit de NSB en de NJS ontslagen was, trad hij toe tot de *Waffen-SS*.

(2) J.F.D.C. Ferney, geb. 20 dec. 1890 te Amsterdam. Vanaf 1940 lid van de NSB en later Begunstigend Lid van de SS. Accountant en later controleur-generaal bij De Nederlandsche Bank, zie ook *Corresp. Rost I*.

(3) Van Dieren had de diverse jeugdherbergstichtingen ontbonden om één centraal geleide NJHC te krijgen.

(4) Op 14 sept. werd in Wenen het Europeesch Jeugdverbond gesticht.

(5) In een na-oorlogs verhoor verklaarde Van Dieren dat hij zich steeds verzet had tegen pogingen om de NJHC onder te brengen bij de NJS en dat Van Geelkerken daarom zijn ontslag had bewerkstelligd. Zijn tegenspeler op het departement van Opvoeding, Wetenschappen en Kultuurbescherming, hoofdcommies E.W.J. Rosenberg, verklaarde na de oorlog dat hij Van Dieren als fel NSB-er had beschouwd (Doc I – G.A. van Dieren).

(6) Zie ook nr. 66.

47. A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Utrecht, 22 October 1942

Kameraad,

Door verschillende omstandigheden heb ik eerst nu gelegenheid om geinformeerd te worden over de reis naar Oostland door U en de kameraden Gips, Müller, Roskam, Krantz, Robertson, de Kock van Leeuwen, Maasdijk en Ruiter.[1]

Toen U mij na Uw terugkomst opbelde, heb ik U gezegd, dat U nader van mij zoudt hooren. Daaraan voldoende, noodig ik U met bovengenoemde kameraden uit tot een bijeenkomst in de Adriaan Goekooplaan 3 op Dinsdag 27 October des middags te 4 uur. Zoudt U hen daarvan in kennis willen stellen?[2]

Waarschijnlijk bestaat er een schriftelijk verslag over deze reis.[3] Als dat zoo is, zou ik dit gaarne voor Dinsdag ontvangen, opdat ik daarvan te voren kan kennis nemen, waardoor de bijeenkomst vruchtdragender zou kunnen zijn.

Met kameraadschappelijke nat.soc. groet, Hou Zee !

[A.A.] MUSSERT

RvT 113/82780. Oorspronkelijk

48. NOTITIE VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR H. HIMMLER

["Hegenwald 24 X 42"][a]

I. Der Osteinsatz der Niederländischen Bauern, Handwerker u. Betriebe.

a) Schulung und waffenmässige Ausbildung:

Von unseren Bauern, welche im der Umgebung von Minsk eingesetzt wurden, sind vier ermordet von Partisanen, andere sind von Partisanen besucht worden und beraubt. Unsere Bauern sind meistens unbewaffnet oder ungenügend bewaffnet, sie sind waffenmässig nicht

47 – (1) Dit betrof de tweede reis naar de bezette oostelijke gebieden, waarbij van 1–12 september de Oekraine, Wit-Roethenië en Litauen werden bezocht.

(2) Rambonnet schreef Mussert op 23 okt. dat Rost, samen met Roskam, Krantz en Ruiter voor besprekingen in Berlijn was en dat nog niet vaststond wanneer zij terug zouden komen (RvT 113/82779).

(3) Op 5 okt. had Rost een verslag voor Mussert gereed, maar volgens een aantekening werd dat verslag niet verzonden (RvT 113/82781–5). In dit rapport komt Gips niet voor als deelnemer, terwijl hij de eerste reis niet alleen als deelnemer had meegemaakt, maar ook een rapport voor Mussert had geschreven, zie nr. 11.

In Rosts *Bericht* over de NOC aan Seyss-Inquart staat een verslag van de reis, dat op veel plaatsen afwijkt van het niet verzonden verslag van 5 oktober (Rost, *Bericht*. p. 119–122)

48 – (a) Notitie in handschrift Himmler. Rost was van 23–25 okt. op Himmlers hoofdkwartier in Rusland, zie nr. 45.

geschult. Besprechungen mit dem Ostministerium waren erfolglos. Mit SS-Gruppenführer Berger besprach ich die Sache. Er bot mir an, die Bauern waffenmässig in Klagenfurt auszubilden. Mir schiene es besser, sie in Holland und in Ostland und in der Ukraine auszubilden.[1]

Frage: Hält der Reichsführer-SS es für wünschenswert, diese Bauern unter der Leitung der Höheren SS- und Polizeiführer in Holland, Ostland und Ukraine ausbilden zu lassen und hält er es für möglich, sie zu bewaffnen.

In der Ukraine (Rowno, Kiew, Dnjepropetrowsk und Saporosje) sind 600 niederländische Handwerker in einer Organisation "Werkdienst Holland" gesammelt. Dieser Werkdienst wird allmählich auf 2000 Mann ergänzt werden. Mit SS-Gruppenführer Rauter und mit dem Vertrauensmann von Gauleiter Koch, Kamerad Nimtz, der den Werkdienst Holland leitet, wurde besprochen, diese uniformierte Truppe unter die Führung eines SS-Führers Hahn zu stellen, der jetzt in Den Haag bei der germanischen Leitstelle arbeitet. SS-Gruppenführer Rauter war wegen der Versetzung von Hahn nach Rowno bei SS-Gruppenführer Berger vorstellig geworden.[2]

Frage: SS-Gruppenführer Rauter hat beim Reichsführer-SS angeregt während meines Besuches eine Entscheidung zu erwirken.

b) Die Wasserverbindung Schwarzes Meer – Ostsee[3]

Verbindung I: Nikolajew, Cherson – Dnjepr – Kiew – Pripet – Pinsk – Dnjepr-Bugkanal – Muchowice – Brest-Litowsk – Bug-Weichsel.

Verbindung II: Bis Pinsk ist die Wasserverbindung die gleiche, dann aber geht der Weg nach dem Norden neben dem Oginski-Kanal – Grodno – Njemen – Memel oder Königsberg.

Gauleiter Koch legt besonderen Wert auf die zweite Verbindung, weil er Königsberg zum Exporthafen der Ukraine machen will. Ich lege als Anlage I[4] unseren vorläufigen Vorschlag vor, der sich auf die 1. Verbindung konzentriert, weil diese nach unserem Eindruck schneller ausgebaut werden kann. Diese Verbindung durchquert das partisanengefährdete Gebiet der Pripet-Sümpfe.

Frage: Hält der Reichsführer-SS es für möglich, die erforderlichen Sicherheitsmassnahmen zu ergreifen, damit unsere Bagger während ihrer Arbeit geschützt werden.

Ich möchte folgende Schritte zur Durchführung der Aktion vorschlagen:

1.) Der Reichsführer-SS und Gauleiter Koch erklären sich bereit, die Sicherung der Arbeiten bezw. den Auftrag zur Durchführung der Arbeiten an die Niederländische Ost-Kompanie zu geben.
2.) Auf Grund dieser Zusagen wende ich mich an das Ostministerium und an das Verkehrsministerium in Berlin zwecks Genehmigung der Arbeiten.

(1) Naarmate er meer boeren omkwamen (in december is er al sprake van 18 doden), drong Rost er bij Duitse instanties op aan de boeren beter te beschermen en ze een wapentraining te geven. Het is ook kenmerkend dat in het *Bericht* over de NOC van Rost drie brieven aan en van Rosenberg over dit onderwerp handelen (Rost, *Bericht*, p. 81–84). Al met al kwam er weinig van terecht.

(2) In de herfst van 1941 leek het of Fischböck *Generalkommissar* in Charkow zou worden. Hij had Nimtz, die toen de *Zentralauftragstelle* leidde, aangezocht om mee te gaan om in Charkow de *Gewerbliche Wirtschaft* te leiden. Nimtz had daarop zo'n 400 Nederlanders geworven om aldaar 'opbouwwerk' te verrichten. De benoeming van Fischböck was niet doorgegaan, maar de 'Werkdienst Holland', zoals deze inzet heette, werd in Rowno in de Oekraïne ingezet. Vanaf eind september 1942 nam de NOC de verantwoordelijkheid voor deze inzet over.

(3) Zie nr. 45.

(4) Niet aanwezig.

3.) Der Reichsführer-SS oder Gauleiter Koch und Minister Rosenberg unterstützen bei der Organisation Speer den Vorschlag, der Niederländischen Ost-Kompanie diese Arbeiten im Rahmen der Organisation Speer durchzuführen.
4.) Der Reichsführer-SS, Gauleiter Koch und Reichsminister Rosenberg unternehmen die notwendigen Schritte bei der Kriegsmarine, damit die Marine-Behörden in Holland die erforderlichen Baggermühlen freigeben. (Es sind dies nur 1/3 der verfügbaren Wasserbagger in Holland, die momentan untätig sind.)
5.) Der Reichsführer-SS, Gauleiter Koch und Reichsminister Rosenberg unternehmen die notwendigen Schritte, bei Gauleiter Kauffmann, damit die Schlepper freigegeben werden, die die Bagger zur Arbeitsstelle bringen sollen.
6.) Der Reichsführer-SS, Gauleiter Koch, und Reichsminister Rosenberg erwirken beim Reichsmarschall und bei dem Reichskommissar Seyss-Inquart die Freigabe der notwendigen Mannschaften der Bagger sowie die Ausrüstung und zusätzlichen Materials.

c) Der Reichsführer-SS ist wegen Einsatzes einer niederländischen Bergungsgesellschaft in Nikolajew mit dem Vierjahresplan in Verbindung getreten und hat fernschriftlich bei SS-Gruppenführer Rauter angefragt. Ich habe fernschriftlich dem Reichsführer-SS eine mittelgrosse Gesellschaft angeboten. Die Vertreter dieser Gesellschaft befinden sich in Rowno zwecks Reise nach Nikolajew.

Frage: Ist es möglich, diese Angelegenheit mit Gauleiter Koch zu klären.

d) Ist der Reichsführer-SS bereit, einen seiner Mitarbeiter zu ernennen als ständigen Verbindungsmann mit der Niederländischen Ost-Kompanie zwecks Förderung obenerwähnter Aktionen (SS-Oberführer Kranefuss).

[M.M. Rost van Tonningen]

BDC H 220/1747–9. Oorspronkelijk (fotokopie RvO)

49. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

[Rotterdam,] 26 October 1942

Kameraad,

Ingevolge Uw opdracht, vervat in het schrijven van 8–10–1942[1] ben ik 15 October naar Bremen gereisd en heb daar den Heer H. Helms[2] bezocht op het kantoor van de Hansa-Rederei. Ik heb hem Uw brief laten lezen en werd door den Heer Helms zeer vriendeljk en openhartig ingelicht. De Heer Helms deelde mij in de eerste plaats mede, dat naar zijn meening het zeer noodzakelijk is, dat de Hollanders actief worden ingeschakeld. Hij zal dan ook van zijn zijde alle medewerking geven om ons drie à vier 3000-tonners uit het Hansa-program te bezorgen, zegge voorloopig drie.

49 – (1) Brief niet aanwezig; zie hiervoor de brief van Van Hoey Smith aan Rost dd. 25 sept. 1942; nr. 42.
(2) H. Helms, lid van de directie van de Hansa-Rederei en vanaf 1943 voorziter van de Schiffahrt Treuhand Gesellschaft te Hamburg

Hij lichtte mij verder in over de organisatie. De organisatie die de zaak voor de reeders behandelt is het Fachverband für Reeder, welke organisatie hij mij aanraadde te bezoeken. Hij introduceerde mij telefonisch bij Herrn Harde, dien ik den volgende dag bezocht.

Van werfzijde wordt de zaak technisch georganiseerd door Direktor Goedeken van de Hapag, die daarvoor de opdracht heeft van Staatsrat Blohm. Ook bij dezen werd ik telefonisch geïntroduceerd.

De Heer Helms maakte zich hoofdzakelijk bezorgd over de regeling van het bouwtoezicht van reederszijde. Ik heb hem gezegd, dat het mij noodzakelijk lijkt, dat bij de Nederlandsche schepen door Nederlandsche opzichters op de werven toezicht wordt gehouden. Voor de 3000-tonners, waarvan er 89 in Nederland zullen worden gebouwd in twee jaar tijd zijn minstens vijf opzichters noodig. Deze opzichters zouden onder een Duitschen hoofdopzichter gesteld moeten worden.

Er is een natuurlijk wrijvingsvlak tusschen de werfopzichters en het uitvoerend personeel op de werven.[3] Het lijkt mij tactisch fout dit wrijvingsoppervlak te doen samenvallen met een nationale tegenstelling, die er nu eenmaal is. Er is natuurlijk samenwerking tusschen opzichters en hoofdopzichters. Het is dus beter de nationale tegenstelling te leggen op dit punt van samenwerking.

De Heer Helms was het hiermee eens en deelde bovendien mede, dat goede scheepsbouwkundige opzichters in Duitschland op het oogenblik niet ter beschikking zijn, zoodat er met tweederangs krachten zal moeten worden gewerkt. Ik heb medegedeeld, dat dit in ieder geval moet worden vermeden, aangezien opzichters die hun vak niet grondig verstaan geen respect inboezemen. Zijn het dan bovendien nog Duitschers, dan zijn de moeilijkheden niet te overzien. Er ontstaan dan gespannen verhoudingen, die tot elken prijs vermeden moeten worden.

De Heer Helms was het hiermee eens en raadde mij deze kwestie met den Heer Harde te bespreken. Ik heb hem gezegd, dat er in Nederland nog een aantal opzichters is, dat waarschijnlijk voor dit werk ter beschikking gesteld kan worden, doch hiervoor zal wel eenige pressie noodig zijn.

De Heer Helms vreesde, dat als er pressie moest worden gebruikt de belangstelling van de opzichters gering zou zijn. Ik heb hem gezegd, dat het niet de bedoeling is persoonlijke pressie uit te oefenen, doch dat ik deze zaak eerst met U zou overleggen, alvorens nadere voorstellen te doen.

De gedachte, die mij daarbij voor den geest stond, is de volgende;

De Nederlandsche reederijen beschikken nog over opzichters, die voor een gedeelte in wachtgeld loopen of bezig gehouden worden met vrij nuttelooze werkzaamheden of tijdelijk zijn afgestaan aan werven. Het lijkt mij mogelijk de reederijen er toe te brengen deze opzichters aan een toezicht houdende organisatie ter beschikking te stellen. Daarbij zullen wel enige bezwaren naar voren komen.

Waarschijnlijk zal het noodig zijn, dat hier van regeeringswege overeenkomstig maatregelen worden getroffen als in Duitschland geschiedt.

Het wordt m.i. steeds meer noodzakelijk, dat menschen voor bepaalde taken kunnen worden aangewezen en verplicht kunnen worden andere taken los te laten. Als aardig voorbeeld voeg ik als bijlage een copy van een brief bij, dien ik zojuist ontving van iemand, dien ik had

(3) In februari 1941 was een eerste poging om Nederlandse werfarbeiders in Hamburg te laten werken, verijdeld.

aangesteld voor werk in Nikolajew en die mij plotseling afschreef wegens gewetensbezwaren.

Ik vrees, dat deze brief symptomatisch is en dat deze vorm van geestesgestoordheid zeer veel voorkomt. Het gekke van het geval is, dat deze man waarschijnlijk zonder het te weten thans in Nederland werkzaam is voor werk bestemd voor Duitsche rekening.[4]

Er is haast bij het geval omdat dit waarschijnlijk een van de zeer weinige punten is waarmede wij den Heer Helms en het Fachverband der Reeder direct kunnen helpen.

De Heer Helms liet mij het plan zien van den 3000-tonner. Ik mocht dit echter niet medenemen noch er iets uit noteren. Ik heb echter kans gezien elders de noodige notities te maken en het schip na te rekenen. Het resultaat voeg ik bij als bijlage.[5]

Ik heb bij het afscheid den Heer Helms namens U zeer hartelijk bedankt voor de vriendelijke ontvangst en de gedane toezeggingen. De Heer Helms zou den Heer Kaufmann direct persoonlijk schriftelijk verslag uitbrengen over mijn bezoek en hem dit persoonlijk ter hand stellen om te zorgen, dat de Heer Kaufmann direct weet, dat van onze zijde actief wordt medegewerkt.

Ik ben daarop naar Hamburg gereisd, waar ik eerst Direktor Goedeken bezocht, dien ik al sinds vele jaren ken als een zeer bekwaam en zeer rechtvaardig iemand. Ook de Heer Goedeken ontving mij buitengewoon vriendelijk en behandelde de zaak zeer tegemoetkomend en openhartig.

Hij deelde mij mede belast te zijn met de centrale organisatie van de opdrachten over alle Europeesche landen van het geheele programma. Daarbij bleek, dat in Nederland niet alleen 89 3000-tonners zouden worden gebouwd, doch ook nog eenige 5000- en 9000-tonners. Hiervoor zijn nog extra opzichters noodig.

Verder vertelde hij, dat met de leiding in Nederland belast was Dipl.Ing. Kliemchen, hoofdingenieur van de Neptun Linie in Bremen, welken ik ook reeds zeer vele jaren ken. De Heer Kliemchen is een zeer precieze, eenigszins felle man, die nu niet zoo direct voor Nederlandsche toestanden past voor zoover ik kan overzien. Een wat gemoedelijker man zou hier beter passen. We zullen het er echter mee moeten doen.

De Heer Kliemchen zit op het bureau van Kapt. Christiansen, Plein Nr. 4, Den Haag.

De Heer Goedeken interesseerde zich minder voor de opzichtersvraag, dan wel voor de vraag van de arbeiders. Ik heb hem gezegd, dat hier een zeer moeilijk punt ligt, aangezien tal van vakarbeiders door de Sauckel-Aktion naar Duitschland zijn gebracht en daar op vaak weinig rendabele wijze zijn te werk gesteld, terwijl bovendien de stemming onder deze menschen slecht is, het geen ze uiten door zeer langzaam en tegenstrevend te werken, terwijl in Nederland Nederlandsche arbeiders volgens mijn ervaring een zeer goede productie hebben.

Er worden hier en daar maatregelen genomen en straffen uitgedeeld, die de stemming niet beter maken en de reputatie van de Nederlanders daalt steeds meer.

De Heer Goedeken vreesde, dat er op dit gebied door terugsturen op grootere schaal wel niet veel zou worden bereikt, doch dat het noodzakelijks is, dat in Nederland zoo spoedig mogelijk menschen voor den scheepsbouw worden omgeschoold. Aangezien de bouw reeds in Februari zal beginnen is hiervoor maar weinig tijd.

(4) Eind 1941 was op Nederlandse werven al voor meer dan 300 miljoen DM aan Duitse opdrachten afgeleverd.

(5) In deze bijlage van 3 pagina's maakt Van Dieren zich onder meer zorgen over het feit dat er te dun plaatijzer gebruikt zal worden en dat de snelheid te laag is.

De kwestie is reeds besproken met den Reichskommissar en met den Regierungskommissar Schmidt.

Het punt, dat in Nederlandsche handen moet worden genomen is dus zoo spoedig mogelijke omscholing van beschikbare krachten. Ook dit gaat niet zonder pressie en zal de noodige moeilijkheden met zich brengen, doch hier ligt het groote punt van de versnelling van het werk. Het lijkt mij raadzaam, dat in deze van Nederlandsche zijde initiatief wordt genomen.

Na de Heer Goedeken eveneens in Uw naam ten zeerste bedankt te hebben onder toezegging van krachtige Nederlandsche medewerking ben ik naar het Fachverband für Reeder gegaan, Harvestehudeweg 16, waar ik den Heer Harde bezocht.

Toen ik den Heer Harde Uw introductie liet lezen, zeide hij, dat deze zaak in de eerste plaats een zaak was van den Heer Bosse, (Ik meen tenminste dezen naam verstaan te hebben), die kort daarop binnenkwam. Bij deze Heeren heb ik mij zeer positief geuit over de toezegging van de drie à vier schepen en op gelijke wijze de opzichterskwestie, die de Heer Helms reeds met hun telefonisch had besproken, nog eens nader toegelicht.

Ze meenden, dat het zeer goed was als ik den Heer Schroeder ontmoette, die in een mooiere kamer aan de voorkant zat en dus blijkbaar hooger in rang was. Met den Heer Schroeder eveneens het geval besproken en hem nog uitdrukkelijk verklaard, dat de Nederlandsche Oost-compagnie, aan wie deze schepen ten goede zouden komen, een geheel nieuwe organisatie is, die in groot-germaansch Europeesch raam werkt en dus met Duitschland uit principe één lijn trekt.

Ik heb gezegd, dat als de schepen aan de Oostcompagnie ter beschikking worden gesteld ze uitsluitend gebruikt worden voor groot-Europeesche belangen en in handen komen van medewerkende vrienden en niet van zwijgende vijanden.

De Heer Schroeder raadde ten zeerste contact met den Heer Kliemchen aan. Het leek hem ook goed met den Heer Kliemchen de regeling van de opzichterskwestie te bespreken.

De totale indruk van mijn drie bezoeken is, dat de Oostcompagnie zeker kan zijn van welwillende medewerking. De vriendschappelijke verhouding van kameraad Kröller met den Heer Helms is hierbij zeker een belangrijke factor. Onze medewerking inzake de personeelskwestie zal ten hoogste gewaardeerd worden.

Ik heb uit de mededeelingen van den Heer Helms duidelijk verstaan, dat het niet de bedoeling is, dat wij beloond zouden worden door een programma, dat opgezet is om in den tijd van twee jaar te worden voltooid bet b.b. één maand te verkorten, doch dat actieve medewerking, welke de zaken vergemakkelijken, zonder dat een bepaalde tijdsbesparing blijkt, reeds voldoende is.

Heeft men de overtuiging, dat door ons actief wordt medegewerkt, dan bestaat ongetwijfeld de oprechte wil eenige schepen aan de Oostcompagnie ter beschikking te stellen.

In Berlijn bezocht ik toen Dr. Lübbert, aan wien ik een aanbieding vroeg in naam van de Oostcompagnie voor drie betonvrachtschepen in Nederland te bouwen.

De plannen zijn nu eenigermate klaar en worden thans berekend. De aanbieding is dus nog niet definitief. Ook de prijs is slechts zeer voorloopig getaxeerd.

Tenslotte vernam ik bij geerucht, dat van de 1500-tonners er op het ogenblik slechts één vrij gemaakt kan worden voor de Oostcompagnie, doch dat men zoekende is naar een andere oplossing.[6]

(6) Een jaar later was er nog geen schot in deze zaak (Rost aan Kröller dd. 27 okt. 1943; nr. 198).

Met kameraadschappelijken groet, Houzee,

[E. van Dieren]

RvT II, Van Dieren, E. Doorslagkopie (afschrift RvO)

50. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN FREIHERR VON LANGEN

'S Gravenhage, 26 Oktober 1942

Anlässlich der Besprechung, die Herr Piek den 23sten d.M. mit Ihnen hatte, bestätige ich hiermit, dass obenstehende Verordnung[1] in der vorliegenden Form ernste Bedenken hervorruft.

Mit Absicht wurden die Befugnisse zur Preisbildung und Preisbeherrschung dem Bevollmächtigten für die Preise vorenthalten in so weit es sich im besondere Gebiete handelt, z.B. das Bank- und Kreditwesen, das meiner Zuständigkeit zugehört (Par. 1, Abs. 4). Daneben gehört mir ebenso die Zuständigkeit auf dem Gebiete des Versicherungswesens (Verordnung No. 218/1941, Par. 2.).

Am 18. September gab ich Ihnen darum meinen Wunsch bekannt in Par. 1, Absatz 4, neben der Verordnung No. 221/1941 auch die Verordnung No. 218/1941 über das Versicherungswesen einzufügen.

Zu meinem Bedauern habe ich darauf keinerlei Antwort bekommen. Das Inkrafttreten der neuen Verordnung No. 115/1942 beeinträchtigt jetzt einen wichtigen Teil meiner Befugnisse, die Regelung der Prämien, (Par. 4, Abs. 1, der Verordnung No. 218/1941) denn bisher wurden Prämienfeststellungen zwar nach anhören des Preiskommissars vorgenommen, (Verordnung No. 218/1941 Par. 2) jetzt wird der Preiskommissar dergleichen Entscheidungen in erster und letzter Instanz vornehmen, obwohl mein Einvernehmen dazu erforderlich sein wird. Es ist klar, dass bei dieser letzteren Prozedur der Einfluss des Preiskommissars vorwiegend ist. In dieser Weise wird eine einheitliche Einflussnahme meinerseits auf das Versicherungswesen gestört werden.

Überdies ist sowohl aus zweckmässigkeits- als Verwaltungs-gründen, Prämienfeststellung

50 – (1) VO 116/42 werd op 13 okt. 1942 ingesteld om de Gemachtigde voor de Prijzen bevoegdheden op het gebied van de prijsvorming en prijsbeheersing te verschaffen, bevoegdheden die daarvóór over alle SG's verspreid waren. Rost had hier eerder, gedeeltelijk met succes, bezwaar tegen gemaakt. Zo stond in de conceptverordening dat er overleg met de betrokken SG nodig was, hetgeen na Rosts interventie in 'overeenstemming' gewijzigd werd. (Rambonnet aan *Freiherr* Von Langen dd. 18 sept. 1942 (BEZ Alg. 2: 87752)).

beim Preiskommissar kaum am Platze, weil diese nach ganz anderen Richtlinien zu erfolgen hat als massgeblich sind für Warenpreise.

Das gilt also auch für meine Verordnung No. 197/1940 als Generalsekretär im Ministerium für Finanzen über Kriegsschadens-Versicherungsverbände auf Gegenseitigkeit.

Deshalb beantrage ich entsprechende Abänderung der Verordnung No. 115/1942.[2]

Meinen Ministerium steht zur zweckmässigen Bearbeitung dieses Gebietes ausser der schon erwähnten Versicherungskammer, der für die fachliches Fragen besonders eingesetzten Versicherungsrat zur Verfügung; ebenso gehört seit der Verkündung der Verordnung No. 117/1942 die Selbstverwaltungsorganisation der Gewerblichen Wirtschaft auf das Gebiet des Versicherungswesens zum einer Zuständigkeit und ist für weitreichende Beeinflüssung meinerseits zugänglich.[3]

Heil Hitler!

DER GENERALSEKRETÄR
M.M. ROST VAN TONNINGEN

RvT 80/80102–3. Doorslagkopie

51. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

4 November 1942

Kameraad,

Hiernevens de mij ter inzage gezonden lijst[1] terug. Achter de Nederlandsche Oostcompagnie staat ( ) 2, ik zou hier 3 van willen maken. Het is beter dat later van 3 2 gemaakt wordt, dan van 2 1.

Het speet me, dat er gisteren geen gelegenheid was de visscherij compagnie-zaak[2] te bespreken. De statuten-kwestie loopt binnenkort twee maanden. Het is hoog noodig, dat er met het werk wordt begonnen. Het zal toch moeilijk genoeg zijn iets positiefs te bereiken en tijd-

(2) De verordening werd niet gewijzigd.
(3) Schokker, de Gemachtigde voor de Prijzen, stelde op 17 nov. 1942 voor om gezamenlijk overleg te voeren over prijsvormingszaken, zie nr. 60.
Mr. H.C. Schokker, geb. 23 sept. 1900 te Haarlem. In april 1941 werd hij lid van de NSB en in december 1942 begunstigend lid van de Germaansche SS. Hij was lid van de Raad van Volkshuishouding en adviseur van de Leider in Economische Aangelegenheden. In september 1940 werd hij door Hirschfeld benoemd tot Gemachtigde voor de Prijzen.
51 – (1) Niet aanwezig.
(2) Van Dieren gebruikt hier nog niet de term Nederlandsche Oost Visscherij N.V., onder welke naam deze N.V. het licht zag op 28 dec. 1942. De NOC had 13 van de 20 aandelen in handen en had met D. Krantz als gedelegeerd lid van de Raad van Toezicht en E. van Dieren als voorzitter van de Raad van Toezicht voldoende invloed op deze dochtermaatschappij.

verlies is kostbaar.

Ik heb het gevoelen, dat men bij de Oostcompagnie vreest voor decentralisatie, doch ben van meening, dat in het algemeen decentralisatie voor een gezonde huishouding noodzakelijk is, mits een klare centrale-idee alle gedecentraliseerde cellen samenhoudt.

Alleen door decentralisatie is het mogelijk persoonlijk initiatief te mobiliseeren. Door de centrale idee moet daarbij onderlinge tegenwerking worden voorkomen en gelijkrichting op een groot doel worden bereikt.

Men wil thans de doelstelling van de visscherij-maatschappij zoodanig beperken, dat elk oogenblik naar de centrale moet loopen voor het nemen van beslissingen en besluiten. Bij deze centrale ontbreken echter de vaklieden. Het resultaat kan niet anders zijn dan ambtenarij en smoren van het initiatief.

Het komt mij voor, dat de verbinding van de dochtermaatschappij aan de moedermaatschappij, zonder beperking van doelstellingen voldoende waarborg biedt, dat de groote lijnen en de goede samenwerking worden gehandhaafd.

Met kameraadschappelijken groet, Houzee.

[E. van Dieren]

NOC – X rood 218. Doorslagkopie

52. F.B.J. GIPS EN H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 5 November 1942

Kameraad,

Het komt ons voor, dat het juist is, dat wij het volgende onder Uw aandacht brengen.

Ruim een halfjaar geleden werd de Financieele Commissie voor het Arbeidsfront onder Uwe leiding geïnstalleerd.[1] Wij meenen, dat de leden van deze Financieele Commissie slechts als medewerkers van den Voorzitter dezer Commissie, in casu Gijzelf, beschouwd dienen te worden en dat deze Voorzitter zoowel de leiding als de verantwoordelijkheid heeft.

Wij kunnen niet beoordelen, in hoeverre het al of niet juist geacht mag worden, dat in den geruimen tijd, die verstreken is, de leden van deze Financieele Commissie geen enkele inlichting hebben ontvangen.[2] Daartegenover staat, dat ons anderzijds berichten bereiken, die niet geruststellend zijn.

Bij deze ontwikkeling doet zich n.l. de vraag voor, welke geldaccumulatie er gaat plaats vinden.[3] Is het in verband met de tewerkstelling in Duitschland juist, dat het lid van het

52 – (1) De Commissie was op 1 mei 1942 geïnstalleerd door Seyss-Inquart, die volgens art. 10 van VO 47/42 betreffende de oprichting van het NAF, de voorzitter van de Financieele Commissie benoemde: Rost van Tonningen.

(2) De Leider van het NAF diende jaarlijks een financieel verslag aan de commissie te overhandigen en was verplicht op verzoek van de voorzitter inlichtingen te verstrekken.

(3) Het NAF had niet alleen de beschikking over het kapitaal van het NVV, maar ook over dat van de Christelijke- en Rooms-Katholieke vakcentrales en tal van kleinere bonden en verenigingen.

Arbeidsfront een bijdrage zal betalen ten aanzien van de Werkloozensteun?

Wij meenen, dat het Uw streven is, dat voor de financieele politiek in ons land de grootste soberheid zal moeten worden toegepast en een stringente prijsbeheersching over de geheele lijn in de hand wordt gehouden. Dit is noodzakelijk teneinde zoowel tijdens de oorlogsomstandigheden een inflationistische ontwikkeling te bestryden als ten opzichte van den opbouw nà den oorlog de koopkracht in overeenstemming te brengen met de productie, waarbij de beginselen van het Nationaal-Socialisme voorop dienen te worden gesteld, t.w. dat alleen arbeid waarde schept en de realiteit onder het oog moet worden gezien. Dit laatste beteekent, dat hij de groote verarming, die ons geheele economische apparaat door de oorlogsomstandigheden zal ondergaan, de doorvoering van de socialistische gedachte verre van eenvoudig zal zijn in de komende jaren. Hierbij zal dan ook de nadruk moeten worden gelegd op het vertrouwen in de leiding van de Staatsoverheid, die zorg moet dragen, dat een rechtvaardige verdeeling van de beschikbare hoeveelheid gebruiksgoederen zal plaatsvinden. Wij achten het van groot gewicht, dat de leiding van het Arbeidsfront zich duidelijk rekenschap geeft, dat niet onnoodig groote kapitalen worden geaccumuleerd en dat bij den geheelen opbouw van dit apparaat zoowel ten aanzien van de aanstelling van personen, als de honoreering daarvan de noodzakelijke beginselen van soberheid worden toegepast. Tevens zal het noodzakelijk zijn, dat strakke lijnen worden getrokken op welke gebieden het Arbeidsfront zich heeft te begeven.[4]

De deelname in een bankonderneming bevreemdde ons reeds.[5] Kam. van Dieren vestigde nog onze aandacht op het gevaar eener ontwikkeling, dat door het Arbeidsfront industrieele belangen zouden worden verworven, welke tenslotte niet anders dan als uitvloeisels van een kapitalistischen geest zijn te beschouwen en eventueel veroorzaakt door een teveel aan liquide middelen.

Wij vernamen van Kam. Kerkmeester, dat men zich al begeeft in de richting van het verwerven van grafische bedrijven.[6] Ook elders begeeft men zich op economisch terrein. De Raad voor het Bedrijfsleven heeft reeds de aandacht gevestigd van Kam. Woudenberg op de onjuiste benamingen van Bedrijfs- en Vakgroepen.[7] Het blijkt nu, dat het Front van Nering & Ambacht, dat overigens zonder eenig overleg met het Economisch Front – voor zoover ons bekend – door het Arbeidsfront werd overgenomen, zich op economisch terrein begeeft, bijv. bij den Vischhandel.

Hetgeen ons echter in hooge mate heeft verontrust, is de mededeeling van Kam. Kerkmeester, dat aan iemand als Kam. Van Beek de accountantscontrôle van het Arbeidsfront zou zijn opgedragen. Het is ons niet bekend, of deze Kameraad lid is van het Nederlandsch Instituut van Accountants. De allerbedroevendste rapporten, die deze Kameraad over het Economisch Front heeft uitgebracht, zijn voor ons aanleiding om – indien dit juist mocht blijken – dit als een ernstig feit te beschouwen, waaruit leden der Financieele Commissie mogelijk persoonlijke consequenties zouden kunnen trekken.

(4) Het *Deutsche Arbeitsfront* bezat tal van eigen bedrijven, waaronder zelfs werven waar *Kraft durch Freude*-schepen werden gebouwd.
(5) Dit betrof een deelname van *f* 1.000.000 in de Bank van de Nederlandsche Arbeid, een filiaal van de *Bank der Deutschen Arbeit.* Daarnaast bezat het NAF, via het NVV, de helft van het aandelenkapitaal van de Centrale Arbeiders Verzekeringsbank.
(6) De Arbeiderspers N.V., 'overgenomen' van het NVV, breidde zich steeds meer uit.
(7) Deze namen waren gereserveerd voor de Organisatie voor het Bedrijfsleven, de werkgeverskant dus.

Wij realiseeren ons ten volle, dat bij een jong apparaat weleens fouten gemaakt of verkeerde personen aangesteld zullen worden. De organisatie van het Arbeidsfront is echter niet meer zoo jeugdig te noemen en wij willen niet ontkennen, dat ons deze geheele ontwikkeling niet bevredigt.

Wij meenden er goed aan te doen het bovenstaande onder Uwe aandacht te brengen, zoowel ten aanzien van den financieelen gang van zaken bij het Arbeidsfront, als hetgeen hieruit als logische consequentie voortvloeit ten opzichte van de verdere ontwikkeling op economisch en sociaal gebied hier te lande, waarvoor Gij toch voor een belangrijk gedeelte de verantwoordelijkheid in het maatschappelijk belang draagt, zoowel bij den Staat als bij de Partij als zoodanig. Wij zijn uitermate bevreesd, dat de moeilijkheden, waarmede wij reeds nu op economisch terrein hebben te kampen, onder de huidige oorlogsomstandigheden door gebrek aan overzicht en duidelijke afbakening van de onderlinge verhoudingen zeer veel aan kracht verloren doen gaan, hetgeen voor den komenden tijd zoowel uit ideeële en principieele overwegingen als op grond van materieele verhoudingen niet verantwoord is te achten.

Wij meenen, dat het niet op onzen weg ligt na te gaan, in hoeverre het bovenstaande inderdaad met de feiten overeenstemt, gezien Uwe verantwoordelijkheid hiervoor, hetgeen ons echter aanleiding is U te verzoeken deze aangelegenheid te willen nagaan en zoo U dit gewenscht voorkomt, aan den Leider der N.S.B. voor te leggen.[8]

Hou Zee !

[F.B.J. GIPS] [H.C. VAN MAASDIJK]

Van Maasdijk 73/3. Doorslagkopie

53. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

's–Gravenhage, 6 November 1942

Leider,

Van Kameraad ten Cate[1] kreeg ik de mededeeling, dat hij a.s. Zaterdag voor een bezoek bij U is uitgenoodigd en dat hem verzocht werd bij dit bezoek mijn stamboom mede te brengen.

Mijn wedervraag was of van meerdere functionarissen van het Hoofdkwartier de stamboom was verlangd.

Ten Cate beantwoordde deze vraag ontkennend.

Ik vroeg daarop of Uwerzijds reeds voordien de stamboomen van leidende functionarissen waren opgevraagd.

Ook op deze vraag luidde het antwoord ontkennend.

Ik deelde hem daarop mede, dat ik deze aangelegenheid met U persoonlijk wenschte te bespreken. Ik ben n.l. van meening, dat mijn stamboom vanzelfsprekend te Uwer beschik-

(8) Meer dan een half jaar later, in juli 1943, komt Gips met dezelfde klachten bij Rost, zie nr. 145.

53 – (1) C.L. ten Cate, geb. 22 dec. 1904 te Amsterdam. Sinds 1933 lid van de NSB en lid van de Germaansche SS in Nederland. Tijdens de oorlog hoofd van het Rijksbureau voor Genealogie en Gemachtigde voor de Afstammingsbewijzen.

king staat indien Uw belangstelling daarvoor mij persoonlijk zou blijken. In dit geval mag ik van U verwachten, dat U zich persoonlijk tot mij wendt en ik moge U verzoeken, mij in deze en andere aangelegenheden de volgende week te ontvangen. Daar ik evenals U overkropt ben met werk, maak ik bij dezen gebruik van Uw vriendelijk aanbod om U te verzoeken mij zoo eenigszins mogelijk te ontvangen op de dagen dat U in Den Haag bent.[2]
Ik teeken met

Hou Zee!
M.[M.] Rost van Tonningen

M XII/92902 Oorspronkelijk
RvT 113/82778 Doorslagkopie

54. A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Utrecht, 9 November 1942

Kameraad,

In antwoord op Uw brief van 6 dezer,[1] bericht ik U het volgende.

Kmd. van Genechten heeft, als leider van de afd. Vorming, mij voorgesteld de afdeeling Vorming te stimuleeren tot het onderzoek van de afstamming der leden, in de eerste plaats dus van de functionarissen. Dit onderzoek zou geschieden door kmd. ten Cate.

Mij werd medegedeeld, dat kmd. ten Cate Uw stamboom had uitgezocht, althans een belangrijk aandeel daarin had. Ik herinnerde mij dat U mij eens hebt verteld, dat door U daaraan groote kosten zijn besteed. Dit is de reden waarom kmd. ten Cate verzocht Uw stamboom bij de behandeling van dit onderwerp mede te brengen. Meer is er dus niet aan de hand.[2]

Zaterdagmorgen jl. heb ik het onderhoud met kmd. ten Cate gehad en de zaak is geregeld conform het voorstel van kmd. van Genechten. Een persoonlijke kwestie van welken aard ook, zit hier dus niet achter.

Met nationaal-socialistischen groet

Hou Zee!
[A.A.] Mussert

RvT 113/82777. Oorspronkelijk

(2) Dit is wel één van de meest prangende zaken voor Rost. Zijn vijanden binnen de NSB verspreidden al veel langer het gerucht dat Rost Indisch bloed had en het was Rost er zeer veel aan gelegen te bewijzen dat hij van 'zuiver Germaansche afstamming' was; met name tegenover Himmler. Toen deze op 17 mei 1942 de SS in Nederland beëdigde, was Rost niet van de partij. Zie *Corresp. Rost 1* en verder nr. 66, 268 en 298.
54 – (1) Zie nr. 53.
(2) Gezien alle commotie rond Rosts afstamming klinkt dat niet erg overtuigend.

55. A.E. FRAUENFELD AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Melitopol, den 9. November 1942

Sehr geehrter Herr Rost van Tonningen![1]

Herr Ilcken[2] trug mir die Möglichkeit vor, über die Niederländische Ost-Compagnie eine Ansiedlung von Holländern vorzunehemen. Ich habe für mein Arbeitsgebiet, den Generalbezirk Krim, der auch 25.000 q km der Süd-Ukraine umschliesst, grösstes Interesse, Siedler und Handwerker ins Land zu ziehen.

In diesem Gebiet befinden sich bereits seit 100 Jahren zahlreiche deutsche Siedler, Bauern, Grossgrundbesitzer und Stadtbewohner. Ein grosser Teil derselben ist von den Bolschewiken verschleppt worden, dafür werden in nächster Zeit aus anderen Teilen der besetzten Ostgebiete Deutsche herbeigeholt und in diesem Raum sesshaft gemacht. Sonach würden holländische Siedler nicht in einen fremden Raum kommen, sondern in der Nähe und zwischen deutschen Siedlern angesetzt werden können. Ich möchte in diesem Zusammenhang noch erwähnen, dass ein Teil der deutschen Siedler Mennoniten[3] ist, also unmittelbar Verwandte der Holländer.

Ich stelle mir den Vorgang so vor, dass Ihrerseits eine Anzahl von Leuten, etwa zwei Dutzend, bestimmt wird, die als Vertrauensleute grösserer Gruppen Siedlungswilliger zu betrachten sind, dass diese Personen, bei denen es sich am besten um Vertreter verschiedener landwirtschaftlicher Berufsgruppen, wie zum Beispiel Gemüsebauern, Ackerbauern, Viehzüchter usw. handeln müsste, mit Beginn des Frühlings nach hier in Marsch gesetzt werden. Wir würden sie dann auf eine oder zwei Staatsgütern ansetzen, und sie können auf Grund der Erfahrungen, die sie hier machen, ihren Landsleuten nach einigen Monaten persönlich über die Siedlungs- und Lebensmöglichkeiten berichten.

Ein zweitens ist, dass ich gerne bereit bin, Männer der Wissenschaft oder Journalisten, die Sie hierhersenden, um über Land und Leute zu berichten, zu empfangen und entsprechend im Lande herumzuführen.

Drittens: schliesslich würde ich es ausserordentlich begrüssen, wenn es möglich wäre, Handwerker aller Berufsgruppen mit oder ohne ihren Berufsgeräten, Werkzeugen oder Maschinen im Lande anzusetzen.

Ich sehe Ihrer Mitteilung entgegen, ob grundsätzlich die Bereitschaft besteht derartige Massnahmen zu ergreifen, ferner wie Sie im bejahenden Fall die weitere Durchführung mit der sofort begonnen werden könnte, vorstellen.

Ich würde Sie bitten, diese Dinge in diesem Vorstadium als eine informatorische Aussprache zwischen uns zu betrachten und sie noch nicht der breiten Oeffentlichkeit zu übergeben,

55 – (1) A.E. Frauenfeld, Oostenrijkse nazi, in 1942–1943 *Gebietskommissar* in de Krim. Op 8 juni 1942 sprak hij in Berlijn tijdens de eerste Oostreis met Rost, die hij uit Wenen kende.
(2) Ir. A.J. Ilcken, geb. 5 juli 1891 te Baarn. Sinds 1933 lid van de NSB, waar hij diverse functies bekleedde, onder andere als kringleider van Zeeland-Noord. In mei 1942 werd hij lid van de Germaansche SS in Nederland. Hij werd in september van dat jaar uit de NSB geroyeerd. Voor de NOC maakte hij van september tot december 1942 een studiereis naar de Oekraïne.
(3) Zie hiervoor de eind 1941 gepubliceerde *Bibliographie van Mennonitica in verband met de Nederlandsche Oostkolonisatie* door J.S. Postma, een bijzonder nummer van Volksche Wacht, het maandblad van de Volksche Werkgemeenschap.

da ich, falls Sie mir konkrete Gegenvorschläge machen, diese vorher mit meinen vorgesetzten Dienststellen besprechen und abstimmen muss.

[A.E. FRAUENFELD]

NOC 87/251 nr 1. Afschrift

56. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

's–Gravenhage, 10 November 1942

Leider!

Ik ben thans in het bezit van eenige rapporten van Kameraad Brands over de werving van de Koninklijke Petroleum Maatschappij voor het werk in het Oosten.[1]

Ik heb mij verder mondeling met mijn Kameraden onderhouden en zou U nu gaarne, zooals U van mij verlangd hebt, mijn bevindingen schriftelijk willen voordragen.

Ik moet daarbij uitgaan van de economische beginselen, welke mijn Kameraden en mij bij het werk, dat wij thans sinds 1 1/2 jaar verrichten, bezielen. Deze oorlog is er een op leven en dood, zooals U zelf bij herhaling heeft uiteengezet: "Voor of tegen het jodendom". Slechts een totale overwinning kan de Germaansche volken een gelukkige toekomst waarborgen. De wereldbeschouwing, waarvoor wij strijden is die, welke de Führer als verkondiger van het nationaalsocialisme heeft uitgedragen. Op economisch gebied beteekent dit, dat wij in overeenstemming met de Duitsche autoriteiten moeten beproeven een maximum-inzet van onze productie te waarborgen. Dit plaatst ons voor de harde maar vanzelfsprekende plicht, ons niet op een te eng partijstandpunt te stellen, doch voor- en tegenstanders den weg naar een eerlijke samenwerking te openen. Het was moeilijk dit de partij begrijpelijk te maken. De eerste proef werd in de organisatie van het Bedrijfsleven door de Commissie Woltersom genomen. Onze Kameraden Gips, van Maasdijk en Krantz hebben in deze Commissie in nauwe samenwerking met mijzelf een zwaren strijd gestreden, waarbij het althans gelukt is, om het bedrijfsleven in den breedsten zin van het woord in de organisatie in te schakelen. Wij hebben nu ongeveer een jaar of korter in de organisatie der Hoofdgroepen Industrie, Handel, Banken, Verzekering, Verkeer en Ambacht met de niet-nationaalsocialistische bedrijfsleiders samengewerkt. De ervaringen zijn zeer bitter geweest,[2] doch deze hebben ons niet belet, het groote doel van den maximum-inzet van het bedrijfsleven ten behoeve van de oorlogsproductie steeds voor oogen te houden. Bij de reorganisatie van de Kamers van Koophandel zijn opnieuw goede resultaten bereikt.[3] In deze Kamers is de Beweging beter vertegenwoordigd, dan in het bedrijfsleven, hetgeen de uitdrukking ervan vormt, dat onze opbouw der economische organisatie in de Beweging gestadig vorderingen maakt. Het was een gelukkige omstandigheid, dat het werk der organisatie van het bedrijfsleven en der

56 – (1) Zie RvT. Zie ook nr. 11 (n. 25).

(2) Niet in het minst doordat Gips, Van Maasdijk en Krantz voortdurend door partijgenoten, die hun werk in de 'reactionaire' Organisatie Woltersom afkeurden, werden aangevallen.

(3) Bij VO 223/41 waren de Kamers van Koophandel onderdeel van de Organisatie Woltersom geworden. Het aantal Kamers werd verminderd; voorts kreeg de NSB meer invloed. In elk bestuur kwam wel een NSB-er. Dergelijke personen stonden echter geïsoleerd.

Kamers van Koophandel nagenoeg voltooid was, toen het vraagstuk van den inzet van het Nederlandsche bedrijfsleven in het Oosten aan de orde werd gesteld. Ik heb in volle overeenstemming met U er bij alle gelegenheden den nadruk op gelegd, dat de inzet van onze boeren, arbeiders en bedrijven in het Oosten niet bepaald werd door winstbejag, maar door het vurige verlangen om de bovenmenschelijke krachtsinspanning, welke het Duitsche volk aan en achter het front in de geweldige Russische ruimte moet vervullen, te verlichten en daarmede een klein steentje bij te dragen tot het winnen van den oorlog. Ik heb den Rijkscommissaris bij herhaling voorstellen gedaan, om van staatswege dezen inzet te ondersteunen. Zoodra door eenige Duitsche instantie de kwestie der financiering van eenigerlei werkzaamheid, welke wij op ons wilden nemen te berde werd gebracht, heb ik voorgesteld, de kosten door Nederland te laten dragen, mede geleid door de overweging, dat wij gaarne het volle pond zouden geven.

Na deze inleiding kan ik op de aangelegenheid van den inzet der K.P.M., of liever gezegd op de B.P.M., terugkomen.

Het denkbeeld om het apparaat der B.P.M. in het Oosten in te zetten stamt van ons. Als ik zeg "van ons", bedoel ik U en Uw medewerkers op dit gebied.[4] Wij voorzagen reeds in den aanvang van het jaar, dat bij de verovering van Maikop en Grozny[5] technisch personeel bijv. geologen, technologen, bouwmeesters e.a. dringend benoodigd zouden zijn. Wij waren er van overtuigd, dat een inzet dezer krachten, die voor het overgroote deel nog niet voor de nationaalsocialistische idee gewonnen zijn alleen mogelijk zou zijn bij een grondige wijziging der personeelspolitiek. Het was onze overtuiging, dat de handhaving van aan Duitschland vijandige Nederlanders op leidende posities in de B.P.M het winnen van het overige personeel nagenoeg onmogelijk zou maken.

Het zal in het vroege voorjaar geweest zijn, dat wij, Kameraad Gips en ik, ons met U over de personeeltoestanden op de Bataafsche hebben beziggehouden. Er bestond toentertijd volle overeenstemming tusschen Minister Fischböck, den Duitschen Verwalter der Koninklijke en ons, Gips en mij, over het feit, dat de toestand onder het personeel onbehagelijk was. In onderlinge overeenstemming is toen de wenschelijkheid onderzocht, om naast den Duitschen Verwalter, den Heer von Klass,[6] een Nederlandschen Verwalter te plaatsen, die zich speciaal met het personeel zou bezighouden. Deze kwestie werd aangeroerd bij een onderhoud, dat tijdens een middageten plaats vond tusschen de Heeren Gips, von Klass en mijn persoon, zonder dat daarbij een naam voor den Nederlandschen Verwalter werd genoemd. Er bestonden toen van de zijde van den Heer von Klass geen bezwaren tegen deze oplossing. De persoon, die voor deze post in aanmerking zou komen was Kameraad Gips.

Plotseling werd echter dit plan terzijde gesteld.

Op mijn aanvrage bij Minister Fischböck bleek mij toen, dat de aanstelling van een tweeden Verwalter als ongewenscht werd beschouwd. Daarentegen bestond de bereidheid onder den Duitschen Verwalter Kameraad Gips met de leiding Personeelsaangelegenheden te belasten. Ik mocht dit bij een later gesprek uit den mond van Oberst Feltgens,[7] den vertegen-

(4) De broer van Rost, ir. J.H.W. Rost van Tonningen, die bij de Bataafsche Petroleum Maatschappij had gewerkt, zie *Corresp. Rost I*, zal hier ook een rol in gespeeld hebben.

(5) Bij deze begin 1942 veroverde, in de Kaukasus gelegen plaatsen, waren grote aardolievindplaatsen.

(6) E. von Klass was sinds 25 nov. 1940 *Verwalter* van de BPM en de andere Shell-maatschappijen. Hij was de NSB-ers weinig ter wille.

(7) J. Veltjens.

woordiger van het Vierjahresplan, in Den Haag vernemen.

Daar dit voorstel gezien de standing, die Kameraad Gips in het bedrijfsleven geniet voor deze en voor U en mij en dus ook voor de bereiking van het beoogde doel ontoereikend leek en dus niet aanvaardbaar was, hebben wij onder dergelijke omstandigheden de door ons voorgestelde oplossing niet kunnen verwezenlijken.

Ik heb sindsdien geen contact meer met den Verwalter der B.P.M. gehad.

De personeeltoestanden der B.P.M. kwamen weer op het tapijt als gevolg van de reis, die wij tusschen 7 en 18 Juni 1942 naar de Baltische landen maakten. Naar aanleiding van het voorkomen van Bergschiefer-Oel[8] werd mij gevraagd of in Nederland geen mogelijkheid bestond dit Bergschiefer-Oel in grootscheepsche exploitatie te brengen. Ik wees op het grootendeels tot lediggang of lichte werkzaamheden gedwongen personeel der B.P.M.

Hierop werd bij de slotbespreking in Berlijn op 18 Juni l.l. in het desbetreffende slotprotocol door het Oostministerium het volgende vastgelegd:

Bergschiefer-Oel.

Auf der Mitteilung des Präsidenten Rost van Tonningen sind zirka 1200 erstklassige Fachkräfte der niederländischen Oelgesellschaft z.Zt. in Holland praktisch ohne Beschäftigung, die nach seiner Ueberzeugung für kriegswichtige Aufgaben wertvolle Dienste im Osten leisten könnten. Die Einsatzmöglichkeiten sollen Deutscherseits geprüft werden.

De aangelegenheid werd kort daarop in handen genomen door Hauptmann Salcher van het Vierjahresplan, zulks in verband met den inzet van het personeel der Bataafsche in Rusland, doch niet in de Baltische landen, maar in de Kaukasus en eventueel later in Suez.

Over de actie die daarop door den Verwalter werd ingezet zijn U verschillende rapporten van de hand van Kameraad Brands toegekomen.

Het is belangwekkend vast te stellen, dat de oproep van den Duitschen Verwalter, waarvan de text U zonder twijfel is overhandigd zulk een onvoldoende resultaat had, dat tot bedreiging met ontslag der wachtgelders moest worden overgegaan. Als gevolg daarvan meldde Kameraad Brands U bij schrijven van 14 October, dat 1000 wachtgelders waren ontslagen.

Ik citeer letterlijk uit het schrijven van Kameraad Brands de volgende woorden:

"Onder deze wachtgelders bevinden zich echter verschillende personen, die gaarne zouden hebben medegewerkt, indien de leidende anti-figuren in de B.P.M. zulks niet hadden tegengehouden. Deze leidende anti-figuren, die financieel onafhankelijk zijn, worden echter gehandhaafd en kunnen hun invloed op het lagere personeel blijven uitoefenen in ongunstigen zin".

Dit oordeel spreekt boekdeelen.

Ondanks den druk, die op het personeel werd uitgeoefend bleven de resultaten der aanmelding uiterst onbevredigend. Zij bedroegen per 30-10-'42 in totaal 111, waaronder 34 leden der N.S.B. Van de ingenieurs der Bataafsche meldde zich slechts één, deze was het lid der N.S.B. de Klerck.[9] Dat in het land belangstelling bestaat, blijkt uit het aantal sollicitanten van buitenaf, waarvan zich 124 melden (daarvan 38 leden der N.S.B.).

(8) In Estland bevond zich gesteente waaruit olie te winnen was. Hier kwamen ook Nederlandse dwangarbeiders terecht (Sijes, *Arbeidsinzet*, 490).
(9) Ir. Th.P.E. de Klerck.

Kameraad Schippers[10] wilde nu de hulp van het technisch gilde[11] inroepen en raadpleegde mij hierover.

Ik vroeg of de houding der overige leden van het personeel der Bataafsche nog altijd zoo beleedigend was als voor de overname door den Duitschen Verwalter. Schippers antwoordde bevestigend.

Dat een dergelijke toestand in de Bataafsche voortduurt is m.i. op geenerlei wijze te verontschuldigen. Zoowel in de Nederlandsche Bank als in het Departement van Financiën was het aantal leden der Beweging bij mijn ambtsaanvaarding minimaal. Enkele leden van het personeel probeerden hun vijandige houding voort te zetten. Het onmiddellijk ingrijpen gepaard met ontslag heeft de atmospheer gezuiverd. De verhouding onder het personeel is nu goed.

Ik zou nu willen voorstellen, dat Uwerzijds de feiten worden vastgelegd, welke de volgende zijn:

1. De personeeltoestanden in de B.P.M. zijn ondraaglijk gebleven. De leden der Beweging worden door het overige personeel en hun Nederlandsche chefs in hun eer gekrenkt.
2. Het is wenschelijk, dat de onlangs benoemde chef personeel worde ontslagen en vervangen door een persoon, die instaat is normale verhoudingen tusschen partijgenooten en niet-partijgenooten in het personeel te scheppen.
3. De inzet van het personeel der B.P.M. in het Oosten ware mogelijk geweest bij het volgen eener doelmatige personeelpolitiek.
4. Wij wijzen elke verantwoordelijkheid van het gebrek van den inzet der B.P.M. af en verzoeken de Duitsche autoriteiten de zaak te willen onderzoeken, opdat ons later geen verwijt kan treffen. Immers zal de toekomstige positie der B.P.M. en der Koninklijke in een vereenigd Europa afhangen van de prestaties, die in vollen oorlogstijd zijn verricht. Blijven deze wat de inzet in het Oosten betreft gering, dan zullen de Duitsche autoriteiten aan het eind van den oorlog terecht het standpunt innemen, dat de Koninklijke en de Bataafsche deze trotsche bouwwerken van Deterding[12] geen recht op een goede positie hebben.
5. De N.S.B. is bereid uit het Technisch Gilde ingenieurs ter beschikking te stellen doch verzoekt den Duitschen autoriteiten zoodanige maatregelen te nemen, dat in het personeel der B.P.M. en de uitgezondenen correcte verhoudingen worde geschapen.

Ik meen hiermede te kunnen volstaan.

Hou Zee!
M.[M.] Rost van Tonningen

H 47 Oorspronkelijk
RvT 113/82770–6. Doorslagkopie

(10) Ir. E.H. Schippers, leider van de technologische afdeling van de BPM en sectieleider van het Economisch Front.
(11) Het Technisch Gilde van de NSB stond onder leiding van dr.ing. W.A. Herweyer.
(12) H.W.A. Deterding, geb. 1866 te Amsterdam. Werkzaam bij de Koninklijke Petroleummaatschappij, waarvan hij vijfendertig jaar lang directeur-generaal zou zijn.

57. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

'S–Gravenhage, 11 November 1942

Leider,

In vouwe dezes veroorloof ik mij, U het eerste verslag[1] der werkaamheden van de Nederlandsche Oost-Compagnie toe te zenden. Zij zullen U tal van interessante gegevens verschaffen. Ik wil mij in dit schrijven beperken tot de meer algemeene vraagstukken, voornamelijk van politieken aard, die met de werkzaamheid van de N.O.C. tezamenhangen.

De z.g. Endpolitisierung.

De Heer Maletke[a] van het Oostministerie en in nog sterkere mate de Heer Salcher van het Vierjahresplan hebben met zeer grooten nadruk aangedrongenn op de z.g. Entpolitisierung der N.O.C. Zij verstaan hieronder het wegnemen van het eenzijdige karakter van de Partijorganisatie, welke onzen tegenstanders als voorwendsel dient, om met de N.O.C. niet te willen samenwerken. De gedachtengang, die hierbij voorzit, is dezelfde als die, welke ik heb uiteengezet in mijn schrijven van 10 November betreffende den inzet van de Bataafsche Petroleum Maatschappij in het Oosten.[2] Duitscherzijds wil men vanzelfsprekend den inzet zoo groot mogelijk maken, opdat achter het front der strijdende soldaten de economie van de bezette Oostgebieden zoo snel mogelijk opgroeit. Er zal echter tegen gewaakt moeten worden, dat deze z.g. Entpolitisierung door onze tegenstanders niet als voorwendsel worde aangegrepen de moeizaam verkregen doordringing van de Beweging in het bedrijfsleven, weer teniet te doen. Hierop heb ik den Heer Maletke gewezen, die hiervoor ook een open oog heeft.

Ik ben bovendien van meening, dat de andersdenkenden, zooals ik onze tegenstanders vriendelijk zou willen bestempelen, den inzet in het Oosten toch zooveel mogelijk zullen tegenwerken en deze verwachting heeft zich helaas tot nu toe ook sterk bewaarheid.

De samenwerking met de verschillende Duitsche instanties.

De organisatie van den opbouw in het Oosten gaat in het belang van de oorlogvoering met een spoed, die met alle normale zakenbegrippen spot. Dit moet den Nederlanders duidelijk gemaakt worden.

De snelheid waarmede een zoo reusachtig gebied als Rusland economisch moet worden georganiseerd, heeft tot gevolg gehad, dat het op elkaar inspelen van de reusachtige Monopolie-organisaties, welke te dien behoeve zijn geschapen, onderling en ten opzichte van de overige Duitsche instanties als bijv. het Ostministerium, Vierjahresplan, Wirtschafts- en Verkehrsministerium, Organisation Speer, Ernährungsministerium, Reichskommissariat für die Seeschiffahrt (Kaufmann), Gauleiter Sauckel en andere nog niet in alle onderdeelen is voltrokken.

Ik wil U een voorbeeld noemen.

Als een stilstaande Nederlandsche industrie in het Oosten wordt ingezet en bijv. met de diensten van het R.K. Oekraïne in het reine is gekomen, dan zal nog met Berlijn moeten worden onderhandeld. Daarbij is het mogelijk, dat zich gedurende de onderhandelingen nieuwe omstandigheden hebben voorgedaan, welke een wijziging van de plaats van vesti-

57 – (1) Dit verslag telde 9 pagina's en was op 6 nov. gedateerd.
(a) Consequent wordt in deze brief Maletke i.p.v. Malletke gebruikt.
(2) Zie nr. 56.

ging der industrie noodig maken, of wel zal het vraagstuk der grondstoffenvoorziening door de Reichsstellen[3] nog opgehelderd moeten worden.

In steeds sterkere mate zal in de toekomst ook de Organisation Speer in haar eigenschap als Beauftragte für Bewaffnung und Munition zich inschakelen. De steeds meer verscherpte oorlogsvoering maakt dat alle aangelegenheden steeds meer uit het oogpunt der maximum-oorlogsproductie zullen moeten worden bekeken.

De gecentraliseerde of gedecentraliseerde inzet van ons bedrijfsleven.

Het is een begrijpelijke neiging aan Duitsche zijde om ten bate eener snelle oplossing van hangende vraagstukken op economisch gebied de zaken van uit de Berlijnsche centrale instellingen te bekijken. Het zal onze taak zijn om in het belang der handhaving van de volksche bekwaamheden onzer bedrijfsleiders deze centraliseerende oorlogseconomie te ontspannen voor zoover Nederland betreft en door de daad in Berlijn te bewijzen, dat het potentieel gebaat is bij een handhaving der organische bedrijfsvormen in de bezette gebieden. Hiervoor hebben tal van Duitsche instanties als het Ostministerium en het Vierjahresplan een open oog.

Wij ontmoeten in deze inderdaad bij verschillende instanties begrip doch hier en daar ook wel een afwijzing van dit standpunt.

Het is mij nog niet mogelijk, reeds nu uitdrukkelijk te verklaren, dat de inzet van Nederlandsche bedrijven als organisch geheel reeds aanvaard is, doch ik heb daarop een goede hoop.

De inzet van Nederlandsche arbeidskrachten.

Toenemende zorgen geeft ons de inzet van Nederlandsche arbeidskrachten. De steeds grootere behoefte aan actief strijdende soldaten noopt Gauleiter Sauckel, steeds hoogere eischen te stellen aan de overheveling van arbeidskrachten uit de bezette gebieden naar Duitschland. Dit bemoeilijkt de werving van arbeidskrachten van de bezette Oostgebieden zeer aanzienlijk. Hierover wordt op het oogenblik weer actief onderhandeld.

Inzet van boeren.

De werving van de voor de landbouwbedrijven in het Oosten zoo dringend benoodigde boeren maakt helaas slechts langzaam vorderingen. De qualiteit der onlangs door den Landstand verzamelde eerste 35 boeren voor de Oekraine is echter een zeer goede.[4]

Ik heb hiermede de belangrijkste punten vermeld.

Ik teeken met de nationaal-socialistischen groet

Hou Zee!
M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

Mussert 22h. Oorspronkelijk
RvT 113/82767–8. Doorslagkopie

(3) Onder het *Reichswirtschaftsministerium* vielen 20 *Reichsstellen* die voor de grondstofdistributie zorg droegen.
(4) Dit in tegenstelling tot de door de Culano uitgezonden boeren, zie nr. 62, n. 1 en 2.

58. M.E. VORENKAMP AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Waka–T, den 15. November 1942

Sehr geehrter Herr Rost van Tonningen,

Bei der Besprechung mit Freiherrn von Harder vom Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete in Berlin wurde mir[1] bei seinem heutigen Besuch in Waka T. die Frage vorgelegt, welche Richtlinien und Ziele die N.O.C. mir gestellt hat bezüglich der Bewirtschaftung der Gruppe Waka T. und des Schulungsbetriebs.

Leider bin ich seit Anbeginn meines Hierseins ohne jegliche Anweisung der N.O.C. hinsichtlich der Entwicklung und Gestaltung des Schulungsbetriebes. Ich habe sogar bisjetzt noch niemals einige Post aus den Haag empfangen. Ich habe mir daher selber meine diesbezügliche Pläne entworfen, die ich Ihnen kurz unterbreiten möchte.

Das Wesentlichste unserer Organisation ist wohl der Schulungsbetrieb. Wenn das Schloss zu diesem Zwecke eingerichtet ist – was voraussichtlich leider noch wohl eine geräume Zeit dauern wird – möchte ich die 40 junge Landwirte, die hier untergebracht werden sollen, sowohl sprachlich (deutsch und polnisch) wie auch landwirtschaftlich-theoretisch (zugeschnitten für die hiesigen östlichen Verhältnissen) und militärisch ausbilden lassen. Diese Leute müssen nicht zu junge, reifere Landwirte sein, die gewohnt sind, in grösseren landwirtschaftlichen Betrieben zu arbeiten, und die über genügend Schul- und Fachausbildung verfügen. Kleinlandwirte sind für den hiesigen Einsatz völlig ungeeignet und kommen daher vorläufig nicht in Frage. Es wäre wünschenswert, wenn ich diese Fachkräfte persönlich in Holland aussuchen könnte. Die Einteilung des Tages müsste alsdann nach einem festzulegenden Lehrplan vorgenommen werden. Hierzu brauchte ich drei Lehrkräfte, und zwar einen hiesigen Landwirtschaftlichen Pädagog, einen Sprachlehrer und einen militärischen Erzieher. Ferner brauchte ich jemanden, der sich mit der internen Leitung des Schulungsbetriebes befasst. Nach ungefähr dreimonatlicher oder besser halbjährlicher Lehrzeit, wobei die Leute auch gleichzeitig die Gelegenheit haben, sich für den Osten zu akklimatisieren, werden sie dann im Dienste der Landbewirtschaftungsgesellschaft Ostland[2] einem Verwalter oder Administrator beigefügt, um nach einer weiteren praktischen Ausbildung selbstständiger Verwalter unter dem Administrator im Dienste der L.O. zu werden.

Die besten Kräfte können dann nach Bewehrung für höhere Posten herausgesucht werden. Dies ist nach meinem Dafürhalten der Weg, der beschritten werden muss, um brauchbare Menschen für den hiesigen Einsatz zu bekommen.

An zweiter Stelle steht dann die Einrichtung eines Musterbetriebes. Die stösst aber auf erhebliche Schwierigkeiten, da die Heranschaffung des erforderlichen Materials mir fast unmöglich erscheint. Um diesen Plan durchzuführen brauche ich grössere Mengen landwirtschaftlicher Maschinen, neues Saatgetreide, sowie neue Sämereien, ferner Treckerkraftstoff und Kunstdünger. Alle diese Sachen sind nach Aussage der L.O. in Kauen und des General-

58 – (1) M.E. Vorenkamp, geb. 7 juli 1901 te Groningen. Vóór de oorlog had hij al ervaring opgedaan als beheerder van landgoederen in Oost-Pruisen.
In de tweede helft van augustus 1942 had hij met J. Barendregt (zie nr. 231 n.1) en ir. W.F. Gerhard voor de NOC een landbouwreis naar Riga gemaakt. Per oktober was hij aangesteld als leider van het scholingsbedrijf.
(2) Met deze organisatie was 1 okt. 1942 het vruchtgebruik-contract betreffende Waka-T en Landwarow afgesloten.

kommissars in Kauen in absehbarer Zeit nicht herbeizuführen. Die Beschaffung von holländischem Vieh steht durchaus im Bereich der Möglichkeiten, jedoch fehlt mir hierfür auf den hiesigen Betrieben die erforderliche Futtergrundlage, sodass das Vieh unter den heutigen Verhältnissen verhungern müsste. Ich brauche z.B. zum Frühjahr unbedingt gute Pferde aus Holland, weiss aber bisjetzt noch nicht, wie ich sie durchfüttern kann. Falls ich Kleesaaten bekommen kann, werde ich im Frühjahr eine genügende Menge Klee einsäen; Der Nutzen hiervon aber steht mir erst im Frühjahr 1944 zur Verfügung, sodass der Export von holländischem Vieh nach Waka erst dann einsetzen kann. Der Anlauf eines verwahrlosten landwirtschaftlichen Betriebes dauert unter normalen Verhältnissen bekanntlich einige Jahre und unter den heutigen Verhältnissen wird ein Erfolg sich selbstverständlich erst erheblich später zeigen. Nach Rücksprache mit Freiherrn von Harder habe ich jedoch den Eindruck bekommen, dass die deutsche Regierung bedeutend grössere Forderungen an uns stellt, und eine schnellere Einsatzbereitschaft von uns verlangt. Wie weit dieses aber durchzuführen ist, müsste in den einzelnen Punkten fachkundig besprochen werden. Wie ich weiter von Herrn von Harder hörte, werden Sie, sehr geehrter Herr Rost van Tonningen, am kommenden Mittwoch in Berlin zur Besprechung sein. Ich würde es im Interesse unserer Organisation sehr begrüssen, wenn ich diese Verhandlungen mit der deutschen Regierung beiwohnen könnte, damit ich einerseits über die bevorstehenden Pläne im Bilde komme, und andererseits Sie, hinsichtlich Schulung und Bewirtschaftung der Betriebe beratend unterstützen könnte. Noch lieber wäre es mir, wenn die Verhandlungen hier in Waka stattfinden könnten, weil ich den Betrieb hier aus technischen Gründen unmöglich für längere Zeit verlassen kann. Eine Aussprache mit Ihnen wäre weiter dringend erforderlich hinsichtlich des Umbaus des Schlosses für Schulungszwecke. Der Leiter der Baukompagnie, Ingenieur Hoekstra,[3] ist bereits fast 5 Wochen nicht in Waka gewesen, weil er andere Aufgaben zu erledigen hatte. Dadurch ist die Baukompagnie hier ohne technische Leitung, wodurch unter den Bauarbeitern Unzufriedenheit entstanden ist, und ich gezwungen war, fünf dieser Leute nach Holland zurückzuschicken. Wir haben aber trotzdem, mit Hilfe des Herr Gebietskommissars Wulff und eines hiesigen Architekten mit der Renovierung des Schlosses angefangen, wenn auch vorläufig nur im kleinen Umfange. Die Beschaffung des Materials in der hiesigen Gegend stösst aber auf beachtliche Schwierigkeiten und ist gegen den zehnfachen Preis nur zu erwerben. Die Instandsetzung des Schulungsbetriebes allein wird sich m.E. auf wenigstens eine halbe Million Reichsmark belaufen. Dazu kämen auch noch die Instandsetzungen der Innsthäuser, Ställe, Scheunen und Nebengebäude, sowie die Anschaffung des nötigen Inventars. Für die Durchführung dieser Arbeiten erbitte ich eine persönliche Rücksprache mit der massgeblichen Leitung der N.O.C. um gleichfalls die Einteilung des Schlosses vorzunehmen und eine Bestätigung, dass ich die Arbeiten gegen den vielfachen Preis ausführen lassen kann.

Ferner bitte ich um Mitteilung in welchem Dienstverhältnis Herr Ing. Hoekstra hier eingesetzt ist, und welche Vollmachten er von der N.O.C. mitbekommen hat. Er gab mir gelegentlich an, dass er der offizielle Vertreter der N.O.C. in dieser Angelegenheit sei. Wenn

(3) B.J. Hoekstra, geb. 2 mei 1899 te Den Haag. Architect in Wassenaar; 'donkere' Hoekstra, ter onderscheiding van de 'blonde' Hoekstra, zie nr. 8. Sinds 1935 lid van de NSB, lid van het Architecten Gilde, het Technisch Gilde en de Germaansche SS. In de herfst van 1942 krijgt hij het verzoek van de NOC om het vervallen slot op Waka-T te restaureren en om te bouwen tot opleidingscentrum voor boeren. Van 1 juli 1943 tot april 1944 directeur van de NOB.

dies der Fall ist, würde das gegen unsere Verabredung sein, und wäre mein Tätigkeit hier überflüssig.

Ihrer Stellungnahme mit Interesse entgegensehend empfehle ich mich Ihnen mit dem Ausdruck vorzüglichster Hochachtung

Landwirtsch. Schulungsbetrieb der
Niederländischen Ost Kompagnie
WAKA T.
GEBIET WILNA.

[A.] VORENKAMP

RvT NOC 6, 4 d. Oorspronkelijk

59. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK

den 17. November 1942.

Hochverehrter Herr Minister!

Ich empfing Ihre Note vom 16. ds. Mts. betreffend des Ankaufes von für den Konsum in Deutschland bestimmten Waren aus den Niederlanden und habe die Beilage zur Kenntnis genommen.[1] Ich nehme an, dass die Anweisung nach unserer gestrigen Vereinbarung entfällt.

Wie ich Ihnen mitteilte, bin ich der Meinung, dass das niederländische Volk gerne bereit ist dem deutschen Volk in seiner Notlage diese Waren unentgeltlich bereitzustellen. Wir wissen, dass die deutsche Armee auch unseres Land schützt. Wir wissen ebenfalls, dass bis jetzt das deutsche Volk fast die ganze Bürde des Krieges getragen hat. Ich bin daher, falls dies erwünscht ist, gerne bereit öffentlich zu vertreten, dass wir diese Waren den deutschen Volk zur Verfügung gestellt haben.

Ich bitte Sie auch diesen Standpunkt dem Herrn Reichskommissar bekannt geben zu wollen und zeichne mit Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 80/80105. Doorslagkopie

59 – (1) De bijlage betreft consumptiegoederen die in het kader van de zgn. *Weihnachtsaktion* in opdracht van Goering door Veltjens in Nederland, België en Frankrijk aangekocht moesten worden. In Nederland zouden de Rijksbureaus als tussenschakel dienen, zodat er niet rechtstreeks bij bedrijven of handelaren (zwart) gekocht hoefde te worden.

60. H.C. SCHOKKER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's-Gravenhage, 17 November 1942

Als gevolg van het totstandkomen van de verordening no. 115/1942[1] is het wenschelijk, dat in de procedure, die gevolgd wordt bij de behandeling van aangelegenheden op het gebied van de prijsvorming, eenige wijziging wordt aangebracht. Zooals U bekend is, blijft voor de prijsvormingsbevoegdheden, vervat in de Besluiten no. 235/1940 en no. 225/1941 de tegenwoordige regeling van het Besluit no. 218/1940[2] bestaan. Ten aanzien van de andere prijsvormingsaangelegenheden, welke tot heden door Uw Departement worden behandeld, beteekent de verordening no. 115/1942 een sterkere centralisatie bij mijn Dienst. De bedoeling van de verordening no. 115/1942 is echter, dat de samenwerking van de Vakdepartementen met mijn Dienst niet wordt benadeeld, zoodat ten aanzien van uit te vaardigen rechtsvoorschriften overeenstemming noodig is met den Secretaris-Generaal die tot op heden bevoegd was deze rechtsvoorschriften uit te vaardigen; met name vloeit uit den geest van de verordening voort, dat U de door mij uit te geven rechtsvoorschriften toetst ten aanzien van hun uitwerking op het gebied van Uw bevoegdheden.

Ten aanzien van de procedure moge ik het volgende opmerken. Bij de voorbereiding van rechtsvoorschriften op het gebied van de prijsvorming stel ik mij voor het advies in te winnen van de betrokken vakgroepen. Nadat het rechtsvoorschrift in concept gereed is, zal ik U een copie hiervan toezenden, vergezeld van een toelichting, waarin tevens in het kort het advies van de vakgroep is vermeld. In het belang van de versnelling der procedure, welke bovengenoemde verordening tracht te bereiken, moge ik U voorstellen om, evenals de andere Secretarissen-Generaal, den termijn, welke noodig is om Uw opmerkingen te maken, voor spoedeischende ontwerpen op één week en voor niet spoedeischende ontwerpen op veertien dagen te stellen. Voorzoover ik binnen deze termijn Uw opmerkingen over het ontwerp niet heb ontvangen, neem ik aan, dat de overeenstemming, als bedoeld in par. 1, lid 2 van de verordening no. 115/1942, aanwezig is, en zal ik het ontwerp aan den Rijkscommissaris ter goedkeuring voorleggen. Ik teeken hierbij aan, dat ik de overeenstemming met U telkenmale in het hoofd van het rechtsvoorschrift tot uitdrukking zal brengen.

Ten aanzien van de aangelegenheden op het gebied van de prijsvorming, die niet bij rechtsvoorschrift worden geregeld, lijkt het mij toe, dat de vakgroepen voldoende in staat zijn om deze voor te bereiden en terzake van advies te dienen. Vandaar, dat zoodanige aanvragen voortaan bij de betrokken vakgroep kunnen worden ingediend, die nagaat, of de bescheiden, noodig voor de beoordeeling, aanwezig zijn en de aanvragen vervolgens, voorzien van advies, ter afdoening aan mij doorzendt. Voorzoover U nog bepaalde verlangens mocht hebben met betrekking tot de voorbehandeling der onderhavige groep van prijsvormingsaangelegenheden, verzoek ik U mij deze mede te deelen.

Teneinde de vorenbedoelde prijsvormingswerkzaamheden, met inachtneming der tengevolge van de verordening no. 115/1942 noodzakelijk geworden wijzigingen in de behande-

60 – (1) VO 115/1942 versterkte de positie van de Gemachtigde voor de Prijzen tegenover de SG's van de departementen.
(2) VO 235/1940 betreft de voorkoming van opdrijving van hypotheekrenten, VO 225/1941 betreft het bank- en kredietwezen en VO 218/1940 regelt de benoeming van de Gemachtigde voor de Prijzen.

ling, weder voortgang te doen vinden, zal ik gaarne zoo spoedig mogelijk de dossiers, die op de bij Uw Departement nog onderhanden zijnde zaken betrekking hebben, overnemen. Ik zal het op prijs stellen te vernemen, welke ambtenaren U Uwerzijds tot regeling der overname hebt aangewezen.

DE GEMACHTIGDE VOOR DE PRIJZEN
SCHOKKER

BEZ Alg. 2/87937–8. Doorslagkopie

61. H.J. KERKMEESTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 24 November 1942

Kameraad,

Ik schreef op 17 dezer aan kd. Dr. Krantz:

"Nu in de Bedrijfsgroep en Vakgroepen steeds meer gesproken wordt over de a.s. "Verkiezingen" en het sluiten der bedrijven op zich laat wachten (er is een flauwe hoop, dat de N.V. v/h Ellerman, Harms & Co. gesloten wordt), is de tijd gekomen om maatregelen te treffen teneinde verrassingen uit te sluiten en te herinneren aan de voorgenomen vervanging van den heer Holtz, dit in vervolg op een onderhoud, hetwelk ik enkele weken geleden met kd. Gips mocht voeren.[1]

Wij moesten m.i. alleen maar spreken over het vervangen van den Voorzitter van de Bedrijfsgroep Grafische Industrie. Er zijn vanzelfsprekend veel meer wonde plekken, maar aangezien slechts van een langzame zuivering sprake kan zijn, moeten wij ons tot de hoofdzaak bepalen. Dit mede omdat de heer Holtz nu niet direct een zware kluif is.

Met U allen ben ik van meening dat de Voorzitter àlle kwaliteiten mist, die hij nu eenmaal niet kan missen en hier moet het zwaartepunt liggen.

Voor ons, Nationaal-Socialisten komt er nog wel een en ander bij, b.v. de meer dan nauwe relatie met den voortvluchtigen Jood Frank.

Ingesloten briefcopie met bijlage,[2] weergevend de ervaringen van den beëedigden makelaar Pelle, gedateerd 16-10-1942, spreekt boekdeelen.

De rekeningen over 1942 zijn alle zoek, maar één nota heeft men vergeten te vernietigen, n.l. die van 4 Augustus van dit jaar ten bedrage van f. 386.81.

Het is U overigens zeker bekend, dat de N.V. v/h Ellerman, Harms & Co., waarvan de heer Holtz de directie voert, kortelings een Genehmigung voor ariseeren heeft bekomen.

Over de zakenpraktijken van Frank zwijg ik maar. Een paar kleinigheden van dezen besten vriend van den heer Holtz vindt U in het rapport.

Verder de door en door onverantwoordelijke houding t.a.v. de heeren Mr. Borst en Mr. Niemeyer ten aanzien van hun voorgenomen optreden als "sociale adviseurs voor werkgevers".

61 – (1) Zie nr. 29, waar Kerkmeester meedeelt dat het bedrijf van Holtz gesloten zal worden, zodat hij wel moet aftreden.
(2) Niet aanwezig.

Vóórdat het artikel in "Storm" No. 31 van 6 dezer verscheen (ik ben hieraan doodonschuldig, het was voor mij óók een verrassing!)[3] werd de U bekende circulaire van de Hoofdgroep ter tafel gebracht in den Raad van Bijstand.

De Secretarissen van de Vakgroepen waren mede aanwezig en de heer Mr. Niemeyer deelde, mede namens Mr. Borst mede dat het rondschrijven de heeren niet raakte "omdat zij geen bureau hebben".

't Is maar een kwestie van uitleg!

De heer Holtz nam, zooals voor inlichtingen uit dezen hoek gebruikelijk, de concrete mededeeling voor zoetekoek op en het rondschrijven verhuisde naar de behandelde stukken als "af".

Een morsdood apparaat is het resultaat van het werken van den heer Holtz en zijn trawanten, waarbij er heel wat zijn die hun zaken goed kennen en zeker anders willen.

De door U mij opgelegde plicht heb ik een jaar trouw vervuld en, eerlijk gezegd, ik heb nog veel goeds kunnen doen.

Maar U wilt ongetwijfeld van mij aannemen dat ik in dit opzicht aan het einde van mijn krachten raak en naar verandering snak.

Over het bezetten van eventueel openvallende functies, omdat de heer Holtz vertrekt, behoeft U zich geen zorgen te maken.

Een klein aantal vakkundige kameraden met uitstekende reputatie staat gereed, al geloof ik dat het aantal, met den heer Holtz sympathiseerenden, gering zal zijn."

Op den 23en dezer schreef ik kd. Krantz in vervolg op het voorgaande:

In vervolg op mij 17 dezer de mededeeling dat Vrijdag l.l. het stembureau in actie is geweest.

Aanwezig waren: Voorzitter, 1e pl.v.v. en 2e pl.v.v. Voorzitter van de Bedrijfsgroep en de 4 leden van den Raad van Bijstand.

Uitgebracht 7 stemmen en wel 5 vòòr het aanblijven van de 3 voorzitters en 2 blanco t.a.v. de 3 functionnarissen.

Uitslag gaat heden door naar de Hoofdgroep.

Van deze gelegenheid maak ik gebruik Uwe aandacht te vestigen op de in dezelfde vergadering behandelde begrooting voor 1943.

Het ligt in de bedoeling van den heer Holtz (en alle schapen blerden mee!) het overschot van 1942 ten bedrage van geschat ruim f. 30.000.— te "vergeten". De heer Holtz wil graag een potje fokken! Bij de Hoofdgroep zou men dit wel niet merken.

Verder wordt m.i. geheel overbodig voor "onvoorzien" ongeveer f. 11.000.— opgevoerd.

Mijn conclusie is:

Ten behoeve van contributieverlaging zou rond f. 40.000.— vrij gemaakt kunnen worden. Om veilig te zijn (sluiting bedrijven en daardoor misschien moeilijkheden om contributie te innen uit den steun) zou "onvoorzien" gehandhaafd kunnen worden. Het resteerende bedrag (f. 30.000.—) aan te wenden voor het verlagen van de contributie per werknemer in de Bedrijfsgroep van = voorgesteld f. 3.50 tot f. 2.—.

(3) 'Oude bonzen in een nieuw kleed' luidde de kop van dit artikel in het weekblad van de Germaansche SS in Nederland.

Bijzonderheden:
18.650 werknemers –
bijdrage per werknemer over 1942 = f. 4.— –
voorgesteld over 1943 = f. 3.50 –
bij gebruik van het saldo 1942 kan de bijdrage per werknemer over 1943 gebracht worden op f. 2.—.
Benoodigd ca. f. 28.000.—."

Kd. Gips deelde mij in het aangehaalde onderhoud mede dat iedereen van meening was dat de heer Holtz verdwijnen moest en ik zijn plaats diende in te nemen.

Wil je zoo vriendelijk zijn hieraan byzondere aandacht te schenken? Dank.

Ik heb nu meer dan een jaar mijn verdammte Pflicht gedaan en ik ben te dezer zake heusch aan het einde van mijn krachten.

Houzee !

H.J. KERKMEESTER

BEZ 35 k, k. Oorspronkelijk

62. J. SCHARRINGA AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Haarlem, 24 November 1942

Hieronder heb ik[1] de eer beleefd Uwe aandacht te verzoeken voor het volgende.

In juli '41 heb ik mij aanstonds bereid verklaart mij op de een of andere wijze in te zetten voor de verbetering van de voedselpositie van Europa. Het verzoek werd aan mij gericht door de Culano,[2] bij monde van den voorzitter, Ir. C. Staf. Hoewel mij geen salaris, aard van werk plaats van bestemming of datum van vertrek werden genoemd, verklaarde ik mij onmiddellijk bereid naar Rusland te vertrekken. Toentertijd was mijn vrouw zenuwziek en werd verpleegd in de Stichting Vogelenzang te Bennebroek. Ik memoreer deze bijzonderheden, niet om mijzelf aan U voor te stellen als een soort heldhaftig martelaar of zooiets griezeligs, doch alleen om U te laten weten dat bij mij uitsluitend idieele overwegingen golden.

Het verloop van deze "Boeren" inzet is U bekend. Hoe een dgl opzet destijds zoo luchtig kon worden geenceneerd is ongelooflijk echter droeve werkelijkheid. Vanaf den 1e dag d.i. 23 Nov.'41 heb ik fel geprotesteerd en gewaarschuwd. Resultaat? Nihil! Toch was ik tot leider van dit geval aangesteld. In de democratische wereld, toen ik als ambtenaar bij de Nederl. Heidemij. meerdere werkverschaffingsobjecten leidde, was ik inderdaad leider en werden mijn woorden en waarschuwingen au serieux genomen. In het onderhavige geval was ik

62 – (1) J. Scharringa was *Kreislandwirt* der Nederlandse boeren bij de 'Ostland', waar de Culano ingezet was.

(2) Deze Commissie tot uitzending van landarbeiders naar Oost-Europa, onder voorzitterschap van ir. C. Staf, directeur van de Nederlandsche Heidemaatschappij, had vanaf november 1941 zo'n 600 Culanoboeren uitgezonden. De kwaliteit van de uitgezondenen was slecht, evenals de opvang in het oosten.

leider en dat kon en kan ik zijn uit hoofde van mijn ervaringen en vakbekwaamheid, doch werd in de werkelijkheid behandeld als niet bestaand. Vanzelfsprekend wisten allerlei heeren, die nog nooit één stukje praktijk werk met andere menschen als hun ondergeschikten hebben uitgevoerd, alles veel beter. Toen ik begin mei '42 in Holland terug kwam heb ik getracht in deze onmogelijke situatie verbetering te verkrijgen. Resultaat? Nihil. Ieder die ik sprak was het roerend met mij eens dat het geheel een groote mislukking was en waarin zoo spoedig mogelijk verandering moest worden gebracht. Deze verandering bleef echter uit. 't Gevolg was dat ik tegen 1 Aug. '42 mijn ontslag vroeg en met vreugde kreeg.

Sedert 1 Aug '42 ben ik nu in dienst der RCMA uit hoofde van mijn dienstverband bij de RCMA had ik de eer U medio augustus te ontmoeten in het gebouw der Nederl. Bank te Amsterdam, in het gezelschap van de heeren v. Leeuwen Boomkamp[3] en Engelman.[4] Onze reis, die wij kort daarna maakten was wederom zakelijk gezien een fiasco.[5] Het verloop zal U wel bekend zijn. Direct na onze terugkomst werden pogingen in 't werk gezet om ons weer zoo snel mogelijk een tweede "exploratiereis" te laten maken, maar dan met zekere kansen van slagen. Tot op heden geen resultaat. Dit wachten op iets, waarvan ik thans de mogelijkheid sterk ga betwijfelen, duurt nu al van Juli '41 af. Steeds onzekerheid. Wachten, en nog eens wachten. Waarop? Op de mogelijkheid als gelijk berechtigde Germanen in het Oosten te worden ingezet, in werkzaamheden die met die welke in Holland de onze waren, overeenkomen. Kortweg gezegd: ieder in zijn vak. Dit schijnt niet te kunnen. Wel worden boerenarbeiders, timmerlieden kortom arbeiders van alle mogelijke bedrijfstakken gevraagd en geworven (geronseld?) Eenmaal daar ter plaatse komt voor het meerendeel de teleurstelling. Andere toestanden dan in Holland werd voorgespiegeld. Geen mogelijkheid om hun gerechtvaardigde wenschen te zien ingewilligd, kortom ontevredenheid. Daarnaast een gebrekkige (of geheel geen) selectie van het uitgezonden menschenmateriaal, waardoor onze naam in 't Oosten ontzaggelijke afbreuk wordt gedaan.

Ik was dezer dagen ten kantore van de RCMA en sprak daar met de hr. v. Leeuwen-Boomkamp af, dat ik nog zou blijven afwachten tot eind December. Indien dan niets positiefs in 't zicht is, ga ik weer in mijn vroegere betrekking waarvan ik verlof heb gekregen oorspronkelijk van 1 Nov. '41 – 31 Oct.'42 en onlangs verlenging tot 30 Juni '43. Ik geloof thans na 1 1/2 jaar doelloos wachten en vele teleurstellingen thans wel te kunnen zeggen dat ik voldoende ervaren heb om per 1 Januari '43 weer opname in het ambtenarenkorps der Ned. Heidemij te verzoeken.

't Is zeer jammer dat het zoo loopt. Door deze wijze van handelen, gaat het vertrouwen verloren en dat zegt natuurlijk niets, wanneer dat alleen mij betreft, doch jammer genoeg sta ik in dit opzicht niet alleen.

Nog steeds verwacht ik Uw uitnoodiging om ten Uwent te komen om nadere inlichtingen te verstrekken. U heeft immers destijds bij ons bezoek een beroep op de heeren v. L. Boomkamp gedaan om mij eens een dag af te staan, om nadere inlichtingen over de 1e "Boereninzet" van mij te ervaren.

(3) J.J. van Leeuwen Boomkamp, geb. op 7 mei 1899 te Amsterdam. Ondernemer, o.m. directeur van de N.V. Rubber Cultuur Maatschappij Amsterdam (RCMA). In de begintijd ongeveer twee jaar lid van de NSB, vanaf mei 1941 opnieuw. Samen met zijn vader richtte hij het NOC-zusterbedrijf de Nederlandsche Oost Handel Maatschappij NV op.
(4) F.H.J. Engelman.
(5) Dit was een studiereis naar de Oekraïne die van 30 augustus tot 15 sept. duurde.

In deze sta ik geheel ter Uwer vervoeging
HOU – ZEE. Hoogachtend,

J. Scharringa

RvT NOC 1,2 a. Oorspronkelijk in handschrift

63. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

'S–Gravenhage, den 30. November 1942

Hochverehrter Reichsführer!

Vorgestern bin ich wieder im Haag zurückgekehrt und habe mich so schnell wie möglich informiert über die hiesige Lage. Ich verstehe, dass die Ereignisse in Frankreich[1] sowie überhaupt die Entwicklung der Kriegslage zu durchgreifenden Massnahmen auch in den Niederlanden führen wird. Ich benutze die Gelegenheit Ihnen über Gruppenführer Rauter kurz zu berichten.

Die Situation hier nähert sich einer Entscheidung. Was ich Ihnen voraus gesagt habe trifft zu. Wenn Mussert nich bald an die Macht kommt zerfällt die NSB., das ist die Bewegung, worin so viele Männer, worunter ich mich selbst rechne, jahrenlang Ihre Weltanschauung ausgetragen haben. Ich bin selbst erstaunt über die Schnelligkeit der Entwicklung. Heute wurde mir von einigen der ältesten und vertrautesten Mitarbeiter Musserts mitgeteilt, dass sie an seine Führung nicht mehr glauben. Zwei dieser Männer nämlich Kamerad Gips, der Vizepräsident der Organisation der gewerblichen Wirtschaft und Kamerad de Kock van Leeuwen, der Präsident der Handelskammer von Amsterdam, haben sich geweigert am Sonntag (also gestern) den Treueid auf Mussert abzulegen. Sie haben die Ablegung in einer netten Form gekleidet aber ihr Entschluss ist gefasst. Wie ein Blinder lässt Mussert sich in die Falle hinein manövrieren, welche Geelkerken ihm gestellt hat. Ich fürchte, dass Mussert sich bald zu Taten verleiten lassen wird, welche den Führer zwingen werden ihn abzusetzen. Geelkerken hat nun in voller Uebereinstimmung des Herrn Generalkommissar Schmidt die wichtigsten Positionen in der NSB besetzt. So wurde vor einigen Tagen der Chef des NSB-Geheimdienstes de Jager Meezenbroek[2] zum Landesleiter in Deutschland ernannt. Er ist einer der grössten Lumpen in der Bewegung. Das ist nicht nur meine Ansicht, sondern die Ansicht abermals der Vertrautesten Musserts, sowie des Bürgermeisters von Rotterdam, Kameraden Müller und des Kameraden Krantz (Vizevorsitzenden der Wirtschaftsgruppe Industrie). Letzterer hat wiederholte Male betont, dass für Personen wie de Jager Meezenbroek nur der Fehmemord eine Lösung darstelle, damit er aufgeräumt werde. Das sagt ein sonst besonnener, konservativer, höchstangesehener Industrieller der Niederlande.

63 – (1) Op 8 nov. waren de Amerikanen en Engelsen in Marokko en Algerije geland. Op 11 nov. bezetten Duitse troepen Vichy-Frankrijk.
(2) P.G. de Jager Meezenbroek, geb. op 19 juli 1900 te Utrecht. Sinds begin 1932 lid van de NSB, waar hij hoofd van de in de herfst van 1940 opgerichte Centrale Inlichtingen Dienst werd. Medio 1941 werd deze dienst opgeheven. De Jager Meezenbroek werd daarop hoofd van de afdeling Algemeen Toezicht Leden (ATL), die tot augustus '44 functioneerde, zie ook nr. 236.

Wie ich Ihnen im Schreiben von 28. Oktober schrieb, richtet sich die Wut Musserts gegen die SS und gegen Sie. Wie ich Ihnen ebenfalls schrieb ist er von Geelkerken (sein politischer Vertrauensmann) dahin informiert worden, dass die SS sein grösster Feind ist. Ich hatte Mitte November neuerlich eine längere Unterredung mit Mussert, wobei ich versuchte, ihn aufzuklären. Es ist mir aber klar, dass er bei seinem Besuch beim Führer seine Angriffe regelrecht gegen die SS richten wird. Er hat sich bei mir wieder darüber beschwert, dass der SD zwecks Einziehung von Informationen ihre bezahlten Agenten im Hauptquartier hat. Er fragte mich: "Finden Sie das anständig?" Ich antwortete mit einer Gegenfrage: "Wenn Sie einen Nachrichtendienst für unrichtig halten, weshalb lassen Sie uns ausspionieren von einem Dienst, der die niederträchtigsten Methoden anwendet?" (Der Leiter dieses Dienstes ist der obenerwähnte de Jager Meezenbroek.) Ich fragte weiter: "Glauben Sie nicht, dass die wachsenden deutschfeindlichen Aeusserungen im Hauptquartier den SD zu einem guten Nachrichtendienst zwingen?" Er behauptete, dass der SD nicht immer richtig diese Berichte erstattete. Er erzählte mir die Geschichte, dass einmal ein günstiger Bericht von dem SD aus Friesland nach den Haag geschickt wurde und dass man sodann in Den Haag den Auftrag erteilte, diesen Bericht in einen ungünstigen umzuändern.

Mussert beschwerdete sich sodann über die recht unschönen Angriffe, welche von zwei SS-Männern gegen ihn gerichtet wurden in der jetzt aufgehobenen Wochenzeitung "De Misthoorn".[3] Ich fragte ihn wiederum: "Wie lange hat die von Generalkommissar Schmidt finanzierte Wochenzeitung Sie beleidigt, bevor SS-Männer in die Redaktion berufen wurden?" "Weshalb hat Geelkerken Sie nie darüber berichtet?" "Ist es Ihnen nicht aufgefallen, dass Gruppenfführer Rauter die zwei SS-Redakteure sofort befohlen hat ihre Demission in der Redaktion einzureichen und sie strafweise nach der Front versetzt hat?"

Ich will hiermit nur gesagt haben, dass die Beschwerden, welche ich Ihnen hierbei und in meinem Schreiben vom 28.10. zur Kenntnis gebracht habe, sicher beim Führer vorgebracht werden, wenn Mussert zum Führer kommt.[4]

Die wichtigste Frage, die sich jetzt stellt, ist die folgende: "Was soll geschehen, wenn der Auflösungsprozess der NSB sich in dem jetzigen Tempo wieter fortsetzt?"

Ich habe meine Gedanken darüber in der Niederschrift niedergelegt, welche ich dem Gruppenführer Rauter und über ihre Anweisung auch dem Gruppenführer Berger übergeben habe, und deren Gedanken ich Ihnen anlässlich meines Besuches in Shitomir vorgetragen habe.[5] Ich bin mit Gruppenführer Rauter darüber vollkommen einig, dass es zwecklos ist brutale Entscheidungen zu forcieren, wie z.B. die Absetzung Musserts. Dies würde die politische Verwirrung in den Niederlanden nur noch steigern. Die NSB wird weiter verbluten.

Als Auffangorganisationen können nur in Frage kommen: die germanische SS und die NSDAP, vorausgesetzt, dass das Arbeitsbereich der NSDAP in den Niederlanden geführt werde von einer so strahlender Persönlichkeit, dass sie die tiefenttäuschten NSB-er durch die gute Kameradschaft in die Partei des Führers hineinführen kann.[6]

(3) 'De Misthoorn' was sedert de oprichting in de zomer van 1940 fel antisemitisch en anti-NSB geweest, zie ook De Jong, *Koninkrijk*, deel 6, p. 552–3.

(4) Mussert was, samen met burgemeester Müller van Rotterdam, *Generalkommissar* Schmidt, Seyss-Inquart, Bormann en Himmler, op 10 dec. bij Hitler in diens *Führerhauptquartier* in Oost-Pruisen.

(5) Van 23–25 oktober.

(6) *Generalkommissar* Schmidt achtte hij daar blijkbaar niet geschikt voor.

Auf dem staatlichen Sektor soll die Bildung einer Regierung vermieden worden. Ich wäre bereit dort Wache zu halten und planmässig in engster Zusammenarbeit mit den deutschen Behörden das organische Zusammenwachsen der Niederlande mit dem dritten Reich im Grossraum gesetzlich die Formen zu geben.

Ich bin übrigens bekümmert über die Entwicklung in dem Landstand, worüber ich Sie noch näher berichten werde. Der Gruppenführer und ich haben alles gemacht, um Roskam als Bauernführer durchzusetzen, aber hier wird eine Kompromielösung notwendig sein um ein völliges Versagen Roskams zu vermeiden.[7] Auch bei dem Osteinsatz macht dieses Versagen Roskams mir sehr grosse Schwierigkeiten.

Ich reise übrigens am 7. Dezember über Berlin nach Rowno, wo ich 3 Tage bleibe (10. – 12. Dezember).[8] Diese Reise kann entscheidend sein für meine Arbeit. Wenn meine Pläne gelingen, bin ich über die Schwierigkeiten hinweggekommen. Wie gross diese Schwierigkeiten sind, darüber möchte ich jetzt nicht schreiben.

Ich möchte diesen Brief nicht abschliessen ohne zu betonen, wie winzig klein diese Probleme im Vergleich zu den grossen Geschehen auf den Kriegsschauplätzen und in der Weltpolitik sich darstellen, aber es erschien mir richtig Ihnen nicht desto weniger diese paar Zeilen zu schreiben.

Ich zeichne in Treue mit Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

NOC H 218 13/25. Oorspronkelijk (fotokopie RvO)

64. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

[Den Haag,] den 1. Dezember 1942

Sehr verehrter Herr Maletke!

Sofort nach meiner Rückkehr in Holland liess ich mich von der N.O.C. informieren über diejenigen Firmen, die entweder bis jetzt nicht zum Einsatz gekommen sind, weil ihnen in den Ostraum der Weg nicht freigegeben wurde oder die sich bei der NOC. in meiner Abwesenheit seit dem 19. November neu angemeldet haben.

Die Besprechungen, welche wir nächstens und zwar am 8. Dezember in Berlin, am 10. – 12. Dezember in Rowno und am 14. Dezember[1] wieder in Berlin führen werden, betrachte ich als entscheidend für den Holländereinsatz im Ostraum, bezw. als entscheidend für das Tempo und den Umfang dieses Einsatzes.

Es ist Ihnen und mir vom Anfang an klar gewesen, dass ein Erfolg des Holländereinsatzes in den Osten erst dann gewährleistet sei, wenn die gesamte holländische Wirtschaft zum Einsatz käme.

(7) Gedeeltelijk door wanbeheer, gedeeltelijk doordat een groot deel van de landbouwers hun contributie niet betaalden, was de Nederlandsche Landstand ook financieel een volstrekte mislukking geworden.
(8) Terwijl Mussert naar Hitler moest luisteren (n. 4), was Rost in Rowno bij Erich Koch.
64 – (1) Dit werd 15 december.

Unter den Vorschlägen, welche wir Ihnen diesbezüglich gemacht haben, bezw. jetzt von unserem Herrn de Lestrieux Hendrichs[2] gemacht werden, sind mir folgende besonders wertvoll, weil die betreffenden Firmen nicht zu der nationalsozialistischen Bewegung in den Niederlanden gehören und in der holländischen Geschäftswelt einen ganz ausgezeichneten Ruf geniessen. Falls es uns gelingen würde diese Firmen zu einem befriedigenden Einsatz zu bringen, so verspreche ich mir davon eine grosse Wirkung auf die gewerbliche Wirtschaft und auf deren Einsatzmöglichkeit. Der Einsatz durch der NOC von diesen Firmen würde ein sehr bedeutsamer Fortschritt bedeuten nach der sogenannten Entpolitisierung und dem gewünschten Gesamteinsatz der holländischen gewerblichen Wirtschaft in dem Osten.

Es handelt sich um die folgenden Firmen:

Ant. Drop, Amersfoort, Kalksandsteinfabrik,
Borneo-Sumatra Handelmij., Grosshandelsfirma, Im- und Export mit Indien,
Hoogerwerff & Blume, Umschlagbetrieb,
N.V. Princenhage, Konservenfabrik,
H.J. van Homelen, Anstreich-Unternehmen,
A. de Neeff, Maassluis, Fässerherstellung,
Stegehuis, Maastricht, Chem. Wäscherei,

Überdies möchte ich sie bitten sich den folgenden Fall besonders anzunehmen: Es handelt sich hier um den beabsichtigten Einsatz der Firma van Leeuwen Boomkamp in das Torfwerk Butscha. Genaue Einzelheiten gehen aus dem beigefügten Aktenvermerk hervor.[3]

Es ist mir der Einsatz der Firma van Leeuwen Boomkamp deshalb so wichtig, weil nach der Enttäuschung, welche diese und die beiden anderen von Hauptmann Salcher präsentierten indischen Plantagefirmen[4] erfahren haben, diese neue Enttäuschung den Eindruck bestätigen würde, dass gewisse deutsche Behörden den Einsatz dieser Firmen nicht wünschen.

Dagegen würde der Einsatz der Firma van Leeuwen Boomkamp sowohl auf diesem Sektor als in der früher geplanten Ölanpflanzung[5] ein enormes Aufsehen unter den sonstigen indischen Unternehmerkreisen erregen und ihre Einsatzwilligkeit ganz entscheidend beeinflussen.

Von diesen Einzelfällen ausgehend möchte ich nun auf die mehr allgemeine Frage des Einsatzes der niederländischen Wirtschaft zurückkommen, welche ich in meinem Schreiben vom 6.10.1942[6] so eingehend erörtert habe.

Unter der Voraussetzung, dass die in der Einleitung dieses Schreibens erwähnten Besprechungen in Berlin, Rowno und Berlin wirklich einen grossen Erfolg hätten, wäre der Moment gekommen unseren Plan, die Dachorganisation der gewerblichen Wirtschaft zu

(2) Ir. W.T.M. de Lestrieux Hendrichs, geb. 19 jan. 1895 te Amsterdam. Werkzaam op het ministerie van Economische Zaken. Na mei 1940 werd hij lid van de NSB en begunstigend lid van de Germaansche SS. Adviseur van de Leider, lid van de Raad van Volkshuishouding en lid van de Raad van Toezicht van de NOC.

(3) Volgens het bijgevoegde *Aktenvermerk* handelt het hier om een klein bedrijf in de buurt van Kiew.

(4) Zie nr. 9.

(5) Op 2 sept. 1942 schreef de Rijkscommissaris voor de Oekraïne aan Rost rijkelijk optimistisch over de inzet van Nederlandsche cultuurbedrijven aldaar (bijlage XXIX in Rost, *Bericht*).

(6) Deze brief over de *Einsatz der niederländischen Wirtschaft im Osten* is als bijlage XX opgenomen in het *Bericht*.

einem Gesamteinsatz aufzufordern,[7] spruchreif auszuführen, weil wir uns sodann auf den verschiedensten Gebieten auf konkrete Resultate berufen könnten. Der Zeitpunkt wäre auch deshalb gut gewählt, weil die notwendigen Vorbereitungen in den nächsten Wintermonaten und der Grosseinsatz im nächsten Frühjahr erfolgen könnten.

Ich erlaube mir daher auf das Nachdrücklichste auf die Frage des Einsatzvertrages zurückzukommen, welche ich in meinem obenerwähnten Schreiben vom 6.10.42 gestellt habe und Sie nunmehr dringendst zu bitten, die Genehmigung dieses Vertrages von Ihren Herrn Minister zu erhalten.

Zu Ihrer Information schliesse ich als Anlage dieses Schreibens die Abschrift eines Einsatzvertrages zu, welche der Reichskommissar, Gauleiter Koch, bereit wäre für den Einsatz in die Ukraine zu genehmigen.[8]

Ich grüsse Sie mit Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 92 a, p (RvT NOC 7, 1 b). Doorslagkopie

65. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. OHLENDORF

[Den Haag], den 1. Dezember 1942

Lieber Brigadeführer![1]

Ich möchte Ihnen am Anfang dieses Schreibens herzlichst danken für die offene Aussprache, welche wir gehabt haben.[2] Da der Russlandeinsatz für die Änderung der politischen Blickrichtung der Niederlande und des ganzen Westens entscheidend ist und Sie mir am Schlusse unserer Amsterdamer Besprechung Ihre Unterstützung zusagten, wo immer deutscherseits gegen den Einsatz der Holländer Widerstände bestehen, erlaube ich mir Sie jetzt mit einigen Fragen zu befassen, welche ich in meinem heutigen Schreiben an Herrn Maletke erörtert habe (Abschrift liegt bei in Beilage I).[3]

Ich habe besonderen Wert gelegt auf den Einsatz der gegnerisch eingestellten Firmen, welche ich auf Seite 2 des Schreibens an Maletke erwähnt habe. Zwei dieser Firmen sind grosse Handelsfirmen. Wenn auch der Handel nach der Auffassung vieler Autoritäten vorläufig in Russland nur ein beschränktes Arbeitsgebiet hat so ist es sehr wertvoll, dass auch diese nicht

(7) In juni 1942, na de terugkeer van de *Ostland*reis en de onder beheerstelling van Ned. Ind. maatschappijen in Nederland, had Woltersom volgens Rost te kennen gegeven af te zien van participatie in de NOC, zie ook Rost, *Bericht* p. 9.
(8) Zie n. 5.
65 – (1) O. Ohlendorf, geb. 4 feb. 1907 te Hoheneggelsen.
Tijdens de oorlog werkzaam bij het *RSHA, Amt III; SD*-binnenland, sinds eind 1943 *Unterstaatssekretär* van het *Reichswirtschaftsministerium*. Tussen juni 1941 en juni 1942 was hij chef van de *Einsatzgruppe D* in Rusland die 90.000 mensen, meest joden, om het leven heeft gebracht. Na de oorlog werd hij ter dood veroordeeld en opgehangen.
(2) Dit moet geweest zijn tijdens een lunch in het Amstelhotel op 13 november van dat jaar.
(3) Zie nr. 64.

nationalsozialistisch gesinnten holländischen Firmen in den Verteilerapparat eingeschaltet werden wegen der grossen propagandistischen Wirkung, welche ihren Einsatz in Holland in den gegnerischen Wirtschaftskreisen haben wird.

Der auf Seite 4 von meinem Schreiben an Herrn Maletke angedeutete Einsatzvertrag ist ausführlich besprochen in meinem Schreiben an Herrn Maletke vom 6.10.1942, wovon ich ebenfalls Abschrift beilege (Beilage II, besonders die Seiten 3 bis 6 betreffen diese Frage).

Da Ihre Zeit beschränkt ist, so möchte ich kurz darstellen warum es sich handelt. In den wiederholten Besprechungen, welche ich mit Herrn Woltersom über den Osteinsatz geführt habe teilte ich u.a. mit, dass ich die Dachorganisation der gewerblichen Wirtschaft zum gegebenen Zeitpunkt auffordern werde ihre Wirtschaftsgruppen auf der Grundlage konkreter Möglichkeiten zur Stellungnahme zum Osteinsatz einzuladen. (Den Vorsitz dieser Dachorganisation hat Woltersom inne; Mitglieder sind die Führer der Wirtschaftsgruppen Handel, Industrie, Banken, Versicherungen, Verkehr, Ambacht und einige zusätzliche Wirtschaftler). Woltersom bat mich aber ihm die Grundlage, wo der Einsatz erfolgen würde, sowie einige Transferfragen vorher klarzustellen, damit die Diskussion einen Ausgangspunkt hätte. So ist mein Schreiben vom 6.10.1942 an Herrn Maletke (Beilage II)[4] entstanden.

Ich werde mir nun erlauben, Ihnen fernschreiblich über Kranefuss eine Besprechung vorzuschlagen, um diese Frage zu besprechen. Hoffentlich können Sie sich freimachen.

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 1, 4 b. Doorslagkopie

66. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. VAN DAM

[Den Haag,] 5 December 1942

Aan den Secretaris-Generaal van het Departement voor Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming,[1]

betr.: Subsidie Nederlandsche Jeugdherberg Centrale.

Na de ontvangst van Uw schrijven van 23.3.1942 zijn mijnerzijds verschillende besprekingen gevoerd, om de vraagstukken betreffende de N.J.C. nader onder het oog te zien. Gedacht is daarbij aan een algemeen saneeringsplan, dat de N.J.C. geheel schuldenvrij zou maken. Nadere overwegingen hebben er toe geleid nog niet zoo ver te gaan, dat een dergelijke geheele schulddelging zou geschieden.

Ook voor de vorming van een bouwfonds bestaat op het oogenblik geen onmiddellijke

(4) Opgenomen in Rost, *Bericht* als bijlage XX.

66 – (1) Prof. dr. J. van Dam, geb. 3 okt. 1896 te Amsterdam. Hoogleraar in de Duitse taal- en letterkunde aan de Gemeente Universiteit van Amsterdam. In november 1940 secretaris-generaal van het 'foute' departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming. Begunstigend lid van de SS.

aanleiding, daar het materiaal juist onder de tegenwoordige omstandigheden toch niet beschikbaar zou zijn. Dezerzijds wordt echter wel erkend, dat bij een behoorlijke ontwikkeling van het jeugdherbergwerk een belangrijke verbetering aan de thans bestaande jeugdherbergen moet worden aangebracht. Er wordt dus dezerzijds erkend, dat zoodra bouwmateriaal beschikbaar is, de noodige maatregelen moeten worden getroffen, om de N.J.C. de middelen te verschaffen, welke voor de verbetering der bestaande jeugdherbergen en voor den nieuwbouw noodzakelijk zullen zijn. U heeft op pag. 2 van Uw bovengenoemd schrijven vermeld, dat de jaarlijksche straatcollecte in Duitschland in 1941 RM 15.000.000.— opgebracht heeft. Bij een overeenkomstige opbrengst zou in Nederland 1/10 daarvan dus op ongeveer RM 1.500.000.—, d.i. *f* 1.125.000.— worden gerekend. Het spreekt vanzelf, dat onder de hier te lande heersende omstandigheden dit resultaat eerst geleidelijk zal kunnen worden bereikt, naarmate het Nederlandsche volk voor het jeugdwerk meer begrip gaat toonen, de sectegeest voor gemeenschapszin plaats maakt.

Een tweede bron van ontvangsten wordt door U aangegeven en wel de verplichte bijdrage van ieder Duitsch schoolkind van tenminste Rpf. 1 per maand voor het jeugdherbergwerk. Het zou mij interesseeren bij gelegenheid van U te vernemen, wanneer U gelooft een dergelijke verplichting ook hier in te kunnen voeren.

De derde geldbron is de geldende wettelijke regeling, die provincie en gemeente verplicht voor den nieuwbouw der jeugdherbergen minstens de helft aan de kosten bij te dragen, en een jaarlijksch bedrag voor exploitatie en instandhouding der herbergen te fourneeren.

Ik moge U verzoeken, mij ten spoedigste een voorstel te willen doen, dat de invoering van een dergelijke regeling ook in Nederland mogelijk zou maken. Hier zou waarschijnlijk een verordening noodzakelijk zijn.

De vierde geldbron is de N.S.D.A.P., die per jaar volgens Uw mededeeling RM 6.000.000.— ter beschikking stelt. Een onderzoek van een overeenkomstige mogelijkheid in Nederland zal door mij ingesteld worden.

Waar Gij de wenschelijkheid van een staatssubsidie opwerpt, ben ik volkomen bereid, deze toe te staan en een bedrag van *f* 200.000.— voor dit jaar uit te trekken en vrij te geven. Daarmede is het probleem voor de N.J.C. nog niet opgelost, doch zooals ik U reeds zeide, zal deze aangelegenheid nader moeten worden bekeken. Het komt mij voor, dat nog een andere vraag zich voordoet. Moet de besteding der gelden, welke door den Staat aan de N.J.C. ter beschikking worden gesteld door de Rekenkamer worden gecontrôleerd? Dit zou practisch beteekenen, een staatscontrôle over het heele jeugdherbergwerk. Daar de Rekenkamer reeds zeer overbelast is, ben ik weinig geneigd haar nieuw werk op te dragen. Ik meen zelfs te weten, dat de Rijkscommissaris een dergelijke inmenging van het staatsapparaat in het partijwerk niet gewenscht acht en ik wend mij dan ook tot den Rijkscommissaris om hem deze aangelegenheid ter beslissing voor te leggen.[2]

Ik zal U van het antwoord van den Rijkscommissaris onmiddellijk op de hoogte stellen.

De waarnemend Secretaris-Generaal
van het Departement van Financiën
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A 4. Doorslagkopie

(2) Op 7 dec. 1942 vroeg Rost bij Seyss-Inquart om toestemming voor beide zaken, waarop hij een week later positief antwoord kreeg (20 V.J./Wimmer, 84765/6).

67. TELEXBERICHT VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR H. HIMMLER

Den Haag 7.12.42

Zurueckkommend auf die unterredung, welche ich mit Ihnen in Shitomir[1] hatte, betr. der Bewaffnung und des Einsatzes niederlaendischer Bauern als Gutsverwalter (Aktion Landbewirtschaftungsstelle Ost) in den besetzten Ostgebieten, erlaube ich mir Ihnen mitzuteilen, dass von den im Reichskommissariat Ostland vorzugsweise in Weissruthenien eingesetzten niederlaendischen Bauern lt. inoffiziellen noch nicht naeher bestaetigten Mitteilungen bis 24. November mehr als 10 Prozent von Partisanen ermordet sind stop Diese Bauern waren durchwegs unbewaffnet[2] stop Ich bitte Sie, Reichsfuehrer, sich die Sache annehmen zu wollen und den Hoeheren SS- und Polizeifuehrer des Reichskommissariats Ostland den Auftrag erteilen zu wollen mit mir an Ort und Stelle diese Angelegenheit besprechen zu lassen stop Ich reise heute abend ueber Berlin, Koenigsberg nach Rowno, wo ich vom 10. – 12. Dezember verschiedene Wirtschaftsverhandlungen zu fuehren habe stop Am 13. bin ich wieder in Koenigsberg und werde von dort zum Gebietsbeauftragten von Wilna fahren, wo ich am 14. Dezember bleiben werde stop Waere es moeglich die Besprechungen mit einem Ihrer Mitarbeiter in Ostland in Wilna am 14. Dezember zu fuehren stop Ich habe Reichsminister Rosenberg offiziell auf das Unhaltbare der Situation gewiesen ihm aber von diesem Fernschreiben an Sie keine Erwaehnung getan[3] stop

Mit meinem aufrichtigen Dank im voraus und Heil Hitler

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

BDC H 220 13/1/1742. Doorslagkopie (fotokopie RvO)

68. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK

den 18. Dezember 1942

Hochverehrter Herr Minister!

Bezugnehmend auf das Gespräch, das ich vorgestern in Berlin mit Ihnen geführt habe, erlaube ich mir, schriftlich nochmals die Gründe zusammenzufassen, welche für eine Aenderung der Zusammensetzung der Hauptgruppe Industrie, seine Wirtschafts- und Fachgruppen sprechen.

Ich möchte einleitend an das Schreiben erinnern, das ich am 29.10.41 an Sie gerichtet

67 – (1) Dat was op 23 okt. 1942.
(2) Zie ook nr. 44.
(3) Deze brief van de zelfde dag is opgenomen in het *Bericht* als bijlage III.

habe[1] und worin ich meine Sorgen über die Zusammenstellung der Organisationen der gewerblichen Wirtschaft insbesondere der Hauptgruppe Industrie dargelegt habe. Ich möchte u.a. erinnern an den Passus auf Seite 5, betreffend der Frist von einem Jahr, worauf die Ernennungen der Hauptgruppe Industrie und der anderen Gruppen beschränkt werden sollten. Ich habe wörtlich folgendes gesagt:

"Zum Schluss möchte ich noch auf folgendes hinweisen. Die Kompetenz bezüglich allen Fragen der gewerblichen Wirtschaft fällt Herrn Hirschfeld zu, Sie haben mir damals zugesagt, dass in irgendwelcher Form bei den Massnahmen, welche in dieser Materie genommen werden, mein Einfluss gesichert sein würde, sodass auch in dieser Art und Weise ein gewisses Gleichgewicht gesichert wäre. Ausserdem ist entscheidend für unsere Bewegung, dass die zu erfolgenden Ernennungen beschränkt werden bis Ende 1942. Wir können dann auf Grund der Erfahrungen im nächsten Jahr eventuelle Aenderungen vornehmen."

Ueber diese Angelegenheit wurde wochenlang zähe verhandelt mit den Herren Hirschfeld und Woltersom, sodass erst am 5.12.41 die Einigung mit Herrn Woltersom erfolgte. Ich tat von dieser Einigung am selben Tage Mitteilung an Herrn Hirschfeld.

Seitdem ist nun mehr als ein Jahr verstrichen, in welchem wir verschiedentlich mit den englandhörigen Vertretern in der Organisation der gewerblichen Wirtschaft unangenehme Erfahrungen gemacht haben.

An einen Fall erinnere ich Sie insbesondere, nämlich an die unglaublichen Herausforderungen seitens des Sekretärs der Hauptgruppe Industrie, Herrn Blaisse, welche schliesslich und endlich zu seiner Entfernung führten.[2]

Sie und wir waren uns vom Anfang an darüber klar, dass der Versuch einer Gesamteinschaltung der niederländischen Wirtschaft in die Zusammenarbeit im neuen Europa derartige Erscheinungen unvermeidlich machte. Es war aber beabsichtigt, allmählich zu einer Säuberung zu gelangen. Das bewusste Zurücktreten meiner Kameraden und von mir selbst, als vor einem Jahr die Bildung der Hauptgruppe Industrie sich so schwer gestaltete, geschah in der Erwartung, dass innerhalb Jahresfrist die Korrektur erfolgen würde.

Dass wir in der Meinung betreffende der unbefriedigenden Tendenzen der Hauptgruppe Industrie leider nich allein stehen, beweisen die bitteren Vorwürfe, welche Herr Woltersom in einer Unterredung mit unserem Kameraden Herrn Krantz an die Adresse des Führers der Hauptgruppe Industrie, Herrn Twijnstra,[3] richtete. Er wiederholte diese Vorwürfe auch Herrn Gips gegenüber. Herr Woltersom war der Meinung, dass Herr Twijnstra die Hauptgruppe Industrie zu einer Tarnung der alten Arbeitgeberverbände missbrauchen möchte. Ich bitte Sie, diese Mitteilungen als strikt vertraulich zu betrachten. Ich möchte daran erinnern, dass es diese Arbeitsgeberverbände waren, die s.Zt. dem Herrn Reichskommissar soviel

68 – (1) Op 17 nov. 1942 had Rost aan Seyss-Inquart, met een afschrift aan Fischböck, personele veranderingen voorgesteld (RvT 80/80106). Zie ook *Corresp. Rost 1*, i.h.b. br. 250, waarin Rost op 29 okt. aan Fischböck een lange brief met klachten toestuurt.

(2) Zie ook nr. 30.

(3) T.J. Twijnstra was vanaf november 1940 lid van de Organisatie Commissie en vanaf april 1942 voorzitter van de Hoofdgroep Industrie. De conflicten betroffen decentralisatie en een grote(re) zelfstandigheid van de Hoofdgroepen versus centralisatie en grotere macht voor het departement en de Raad voor het Bedrijfsleven. Hier stond Twijnstra tegenover Woltersom en Hirschfeld. Op 23 febr. 1943 diende hij zijn ontslag in.

Kummer bereiteten, als nach den Unterstellungen der katholischen und protestant-christlichen Gewerkschaften unter Herrn Woudenberg die Arbeitgeberverbände mit der bischöflichen Aktion gegen diese Massnahme des Herrn Reichskommissar ziemlich weitgehend solidarisch vorgingen. Ich habe von dieser politischen Aktion von Wirtschaflern auf Seite 4 meines Schreibens vom 29.10.41 Erwähnung getan. Wenn also von einem politischen Verhalten überhaupt die Rede ist, so betrifft dies doch insbesondere unsere englandhörigen Gegner.

Ich kann mich dagegen hier nochmals darauf berufen, dass über das Verhalten unserer Parteigenossen in der Organisation der gewerblichen Wirtschaft auch seitens dieser Gegner keinen einzigen begründeten Einwand erhoben wurde. Meine engsten Mitarbeiter und ich selbst haben nämlich unermüdlich unsere Führung dahin aufgefasst, dass wir unser Verhalten derart einrichten, dass wir, wenn irgendwie möglich, zusammen mit unseren Gegnern die Aufbauarbeit leiten möchten. Die vernünftige Haltung meiner Parteigenossen in der Organisation der gewerblichen Wirtschaft möge Ihnen und dem Herrn Reichskommissar ein Beweis dafür sein, dass wir fortwährend bestrebt sind in der Wirtschaft die im Interesse der Kriegsführung gewünschte Linie mit Disziplin einzuhalten.

Es gibt aber noch ein anderer Grund, weshalb für uns die s.Zt. im Interesse einer Gesamtlösung zurückgestellten Wünsche der Einschaltung unserer Vertrauensmänner in die Organisationen der gewerblichen Wirtschaft jetzt wieder besonders aktuell sind.

Sie waren s.Zt. so freundlich meinen Kameraden Gips und mich zu der Besprechung einzuladen, welche in Ihrer Wohnung mit Herrn Präsidenten Kehrl,[4] betreffend der Uebertragung der Funktionen der Reichsbüros an die gewerbliche Wirtschaft, stattgefunden hat. Die Uebertragung dieser Funtionen wird die gewerbliche Wirtschaft zu dem Kernpunkt der wirtschaftlichen Tätigkeit ausgestalten.[5] Umsomehr aber würden wir uns der vom Herrn Reichskommissar und Ihnen gewünschten Führung begeben, wenn die seinerzeitige vorlaufige schwache Besetzung der Hauptgruppe Industrie nicht geändert würde.

Die Wünsche, welche wir Ihnen in der Anlage übermitteln, sind bei einer Gesamtbesetzung der Hauptgruppe Industrie mit insgesamt 1600 Personen bescheiden. Die vorgeschlagenen Neubesetzungen von rund 100 Posten beziehen sich nur zur Hälfte auf Mitglieder der Bewegung.

Ich möchte schliesslich noch auf den Osteinsatz hinweisen, wofür der Herr Reichskommissar und Sie sich insbesondere interessieren. Im Balde hoffen wir Ihnen einen Bericht erstatten zu können über die bisherige Tätigkeit der Niederländischen Ostkompanie. Es zeigt sich auch auf diesem Gebiete, dass eine erspriessliche Zusammenarbeit mit allen Wirtschaftskreisen überall stattfindet, wo Gesinnungsgenossen das Beispiel geben. Auch für den Erfolg des Osteinsatzes ist die Durchdringung der gewerblichen Wirtschaft mit vertrauten Männern entscheidend.

Zum Schluss möchte ich die Frage der Geschäftsführung der Hauptgruppen, Betriebs- und Fachgruppen erörtern. Die Durchdringung dieser fast ganz aus den gegnerischen Kreisen übernommenen Geschäftsführungen mit Männern, die aktiv im neuen Europa mitarbeiten wollen ist durch unsere Vorschläge nicht erfasst. Wir möchten vorschlagen, dass dieses Pro-

(4) Waarschijnlijk *Generalreferent für Sonderaufgaben* bij het *Reichswirtschaftsministerium*.

(5) Het was de bedoeling dat taken en bevoegdheden van de Rijksbureaus overgedragen zouden worden aan de bedrijfsorganisaties, maar naarmate de oorlog vorderde en de bedrijven steeds impopulairdere maatregelen opgelegd kregen (stillegging bijv.), voelde men bij de bedrijfsorganisaties steeds minder voor deze overdracht, zie ook Barnouw/Stellinga, *Organisatie Nederlandse bedrijfsleven.*

blem nach der Neubesetzung der von uns vorgeschlagenen Gruppen in Angriff genommen wird.

Insbesondere die Bezetzung der Geschäftsührung der Hauptgruppe Industrie ist seit der Entfernung des Herrn Blaisse aktuell geworden. Hier glauben wir zu einer guten Lösung gelangen zu können.

Ich bedauere, dass ich Sie in mitten Ihrer vielen Arbeit mit diesen Fragen befassen muss, aber hoffe, dass Sie die von mir angeführten Gründen billigen werden.

Heil Hitler!

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 80/80107–11. Doorslagkopie

69. H. VON HARDER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin, den 22. Dezember 1942

Sehr verehrter Herr Präsident!

Auf Grund unserer Besprechung mit Generalkommissar von Renteln und dem Hauptabteilungsleiter Dr. Pense[1] in Kauen bestand allseitiges Interesse, dass durch eine Tagung im Januar in Den Haag der Versuch gemacht werden sollte, aus den gegenseitigen Vorbesprechungen zu effektiven Resultaten zu kommen, um wie in Rowno[2] auch für Litauen wirklich grundlegend vorwärts zu kommen. Wir haben Herrn Dr. Pense gegenüber deshalb nochmals telefonisch betont, dass wir es aus den obengenannten Gründen für dringend erwünscht hielten, wenn in seiner Begleitung Herr Hensen, der Leiter der Ernährung und Landwirtschaft im Generalbezirk Litauen, sowie Gebietskommissar Wulff und Gebietslandwirt Rexin wären. Wir haben aber auch durch die Arbeitstagung in Rowno gesehen, dass vor allem eine sorgfältige Vorarbeit notwendig ist, um den Erfolg einer solchen Tagung zu gewährleisten. Ich wäre Ihnen deshalb, sehr verehrter Herr Präsident, sehr dankbar, wenn Sie sich der Vorbereitung dieser Tagung selbst annehmen und veranlassen würden, dass sämtliche schwebenden Projekte und Möglichkeiten für den Einsatz der holländischen Wirtschaft in Litauen zusammengestellt würden, sowie die bisher Ihnen mitgeteilten Wünsche und Vorschläge seitens des Generalbezirks Litauen in den letzten Monaten nochmals auf ihre Durchführbarkeit überarbeitet würden. Sollten diese Vorarbeiten so rechtzeitig fertiggestellt sein, dass wir ein hierüber angefertigtes Exposé sofort nach Neujahr in Berlin in Händen haben könnten, so würden wir veranlassen, dass diesen sofort nach Kauen weitergeleitet würde. Es wäre dann in Kauen noch für Herrn Dr. Pense die Möglichkeit, dieses vor seiner Abreise von seinen Referatsleitern durcharbeiten zu lassen und eventuell noch notwendige Vorklärungen vorzunehmen.

Gebietskommissar Wulff hat seinerseits seine Wünsche und Anregungen wegen des

69 – (1) Von Renteln was *Generalkommissar* van Litauen en dr. R. Pense hoofd van de hoofdafdeling *Wirtschaft* aldaar.

(2) Rost was 10 december in Rowno.

Mustergutes Waka T sowie Vorschläge für den Holländereinsatz in seinem Gebiet für die Tagung in Den Haag schriftlich niedergelegt und uns zugesandt. Zu Ihrer Unterrichtung füge ich diese Vorschläge in doppelter Abschrift bei mit der Bitte, eine Abschrift umgehend Generaldirektor Ruiter zur Bearbeitung zuleiten zu wollen.

Ich erlaube mir Ihnen so eingehend wegen dieser Tagung persönlich zu schreiben, da es mir von wesentlicher Bedeutung erscheint, dass diese erste Tagung mit den massgebenden Vertretern eines Generalkommissariats nach mehrmonatigen Vorbereitungen zu einem Erfolg führt, d.h. also zu realen Ergebnissen, die wirklich zur Erhöhung des Kriegspotentials im RK Ostland beitragen. Es ist mir bewusst, dass diese Vorbereitungen zu dieser Tagung sehr stark in die Festtage fallen. Ich wäre aber durch die kriegsbedingten Verhältnisse sehr dankbar, wenn die Vorbereitungen doch rechtzeitig und sorgfältig erledigt werden könnten.

Ich benutze diese Gelegenheit Ihnen, sehr verehrter Herr Präsident sowie Ihren Herren Mitarbeitern meine besten Wünsche zum Fest und zum Jahreswechsel zu übermitteln.[3]

Heil Hitler! Ihr sehr ergebener

[H. VON] HARDER

RvT 92 r (Ost Min N 74/20324–5). Oorspronkelijk

70. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

'‘s–Gravenhage, den 9.1.1943

Leider!

Terugkomend op onze bespreking van eergisteren veroorloof ik mij nog het volgende op te merken:

Voor ongeveer 1 3/4 jaar heb ik mij als soldaat voor het front gemeld. Mijn verlangen om Frontdienst te kunnen verrichten kon helaas niet in vervulling gaan en werd met de motiveering afgewezen, dat mijn aanwezigheid in Nederland voor de wederopbouw op financieel en economisch gebied noodzakelijk was. In dit verband werd mij na ampele besprekingen de overname van deze werkzaamheden toegezegd.

Ik werd daarop door den Reichsführer SS als unabkömmlich (UK) beschouwd.

Toentertijd werd met U overeengekomen, dat ik derhalve voor de partij de geheele sector economie (Wirtschaft) zou vertegenwoordigen.

De Rijkscommissaris benoemde mij tot President van de Nederlandsche Bank, tot Secretaris-Generaal van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken, in afwachting van het tijdstip, waarop ik het Departement van Hirschfeld zou overnemen. Sedertdien heb ik in nauwe voelingname met U en Uw belangrijkste medewerkers op economisch gebied voor de partij gewerkt en gewerden mij herhaaldelijk de verzekeringen van Uw bijzondere genoeg-

(3) Twee dagen later stuurde Von Harder nog een persoonlijke brief met een hartelijke nieuwjaarswens aan Rost en zijn echtgenote (Von Harder aan Rost dd. 24 dec. 1942, RvT 92, q).

doening over de wijze, waarop ik het Nederlandsche en het belang der partij heb waargenomen.[1]

Van de zijde van den Rijkscommissaris werd mij eveneens ook langs schriftelijken weg zijn tevredenheid over de verrichting van mijn arbeid uitgesproken.

Gedurende de 1 3/4 jaren, die ik nu op economisch gebied gewerkt heb, werd ik ook in zover in de arbeid van het Departement van den Heer Hirschfeld ingeschakeld, als aan dezen bevolen werd, om in alle vragen, welke de Organisatie van het Bedrijfsleven betreffen met mij overleg te plegen.

Daarmede werd ik op dit voor de toekomst zoo belangrijk arbeidsgebied van het Departement Hirschfeld volledig ingeschakeld. Ik zeg dit voor de toekomst zoo belangrijke gebied, omdat men doende is de functies van de Rijksbureaux eveneens in de naaste toekomst over te dragen op de Organisatie van het Bedrijfsleven en hiermede dan de Organisatie van het Bedrijfsleven het centrum wordt van het geheele economische leven in oorlogstijd.[2]

Een tweede schrede naar mijn volledige inschakeling op economisch gebied vond plaats door de overdracht van de Hoofdgroepen Banken en Verzekeringen uit de werkzaamheid van den Heer Hirschfeld aan mij in mijn eigenschap van Secretaris-Generaal van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken.[3]

Een derde stap was de overname van de Middenstandsbank door het Departement voor Bijzondere Economische Zaken, waardoor ik toonaangevend op dit arbeidsgebied van het Departement van den Heer Hirschfeld ingeschakeld ben.[4]

Tenslotte nam ik met Uw volle instemming als President van de Nederlandsche Oostcompagnie de leiding van den inzet in het Oosten voor de geheele Nederlandsche economie op mij.

Ik begrijp nu niet, dat deze ontwikkeling, die op grond van uitdrukkelijk met U aangegane afspraken berust plotseling onderbroken moet worden op het moment, dat de partij een nieuwe stap doet naar de inschakeling op het gebied van het staatsbestuur en dat juist nu Kameraad Mueller als Uw gevolmachtigde voor het Departement van den Heer Hirschfeld zou worden ingeschakeld. Dit moet tot een organische[a] chaos leiden, want op de hierboven aangegeven gebieden van het staatsbestuur is de Heer Hirschfeld reeds hetzij genoopt om overeenkomstig de hem gegeven instructies in overleg met mij te handelen of noodzaakt de ontwikkeling hem daartoe.

Vanuit de Beweging bezien, wordt het gebied, waarop Kam. Mueller werkzaam zou zijn reeds bestreken door mijn werkzaamheid, krachtens mijn door U geschiedde benoeming tot Voorzitter van den Raad van Volkshuishouding en Leider van het Economisch Front. Het dubbelspoor, waarop wij ons zouden begeven moet bij de benoeming van Kam. Mueller tot meeningsverschil onder de oogen van den halfjood Hirschfeld aanleiding geven. Doch voor alles druischt deze regeling in tegen het leidersbeginsel, dat U zelf nu reeds 11 jaren op de vanen der Beweging heeft geschreven en krachtens hetwelk ik zelf al sinds 1 3/4 jaar tot Uw volle tevredenheid en met het volste vertrouwen van alle kopstukken der Beweging op eco-

70 – (1) De ontwikkelingen in de tweede helft van februari 1941, waarin Rost met zijn aanmelding bij de *Waffen-SS* een crisis met Mussert had geforceerd, staan beschreven in de inleiding van *Corresp. Rost 1*.
(2) Zie evenwel nr. 68, n. 5.
(3) Dit werd geregeld in VO 218/41.
(4) Dit was in augustus/september 1942.
(a) Lees: organisatorische.

nomisch gebied werkzaam ben.

Het moet mij van het hart, dat dit nu reeds het tweede geval is, dat de destijds door U gemaakte afspraken worden gewijzigd.[5]

De toezegging, welke evenzeer destijds werd gedaan, dat ik als plaatsvervangend Leider ook in de politiek zou werkzaam blijven is van het begin af aan een doode letter gebleven.[6]

Ik voel mij nu gedrongen U te verzoeken mij de economische arbeid, welke ik tot nu toe verricht heb ook voor de toekomst te blijven toevertrouwen en mij niet te noodzaken een deel daarvan aan Kameraad Müller af te staan. Zoudt U er echter waarde aan hechten, om op economisch gebied de besprekingen, welke met U in de toekomst gevoerd worden, in aanwezigheid van de kameraden Müller en Gips te doen plaats hebben, dan lijkt mij dit een uitstekende oplossing, daar ik steeds op voortreffelijke wijze met hen samengewerkt heb.

Ik verzoek U mij in de gelegenheid te stellen, om door een zakelijk onderhoud met U deze aangelegenheid te regelen.[7]

Hou Zee !

M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

M XII/92886–8. Oorspronkelijk
RvT 113/82756–8. Doorslagkopie

71. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 13. Januar 1943

Hochverehrter Reichskommissar!

Ich beehre mich, Ihnen in der Anlage eine Zusammenfassung der finanziellen Lage zu übermitteln, welche auf der Grundlage der Rechnungsabschlüsse des Jahres 1939 der vorläufigen Ergebnisse der Jahre 1940 und 1941 und der Voranschläge der Jahre 1942 und 1943 aufgebaut wurde.

Es ist beachtenswert, dass die Niederlande, welche von dem überseeischen Handel und den Kolonien abgeschnitten sind und welche keinerlei Einnahmen aus den Kapitalenlagen in Amerika (welche rund fl. 2.000 Millionen oder in Indien, welche rund fl. 3.500 Millionen betragen), vereinnahmt, nichtdestoweniger den Steuerertrag von 920 Millionen im Jahre 1939 auf 1580 Millionen im Voranschlag 1943 gehoben hat (die Kommunal-Personeele Belasting und den Anteil an der Einkommen-, Vermögen- und Grundsteuer, welche den Gemeinden- und Provinzengebühren, in beiden Zahlen einbegriffen).

Nach den Berechnungen des Zentralbüros der Statistik betragen die Steuern jetzt ungefähr 36% des Nationaleinkommens.

(5) Dit zou kunnen duiden op de carrière van J.H.K. Feldmeyer, geb. 30 nov. 1910 te Assen. Sinds 1932 lid van de NSB, waar hij al snel leidende posten bekleedde, o.m. als commandant van de Mussertgarde. Samen met Rost en anderen voor de Duitse inval gearresteerd; in Calais door de Duitse troepen bevrijd. Voorman van de Nederlandsche SS en mede daarom een grote concurrent van Rost. Vocht op de Balkan en in Rusland en kwam 22 feb. 1945 in Nederland om het leven.

(6) Rost was n.a.v. het bezoek van Mussert, Van Geelkerken en hemzelf aan Hitler op 23 sept. 1941 tot (tweede) plv. Leider benoemd; een functie zonder inhoud, zie ook de inleiding van *Corresp. Rost 1*.

(7) Zie Musserts antwoord in nr. 73.

Diese Zahlen führen zu folgenden Schlussfolgerungen:

Die Politik der Kabinette der Vorkriegsjahre hat es nicht verstanden, durch eine entsprechende Wirtschafts- und Steuerpolitik die damaligen Gesamtausgaben (gewöhnliche und Kapitalausgaben), welche die Milliardengrenze erst im Jahre 1939 überschritten, zu decken. Diese Kabinette haben ungeachtet der Warnungen der Nationalsozialistischen Bewegung rücksichtslos die produktiven Kapitalausgaben gedrosselt, welche beispielsweise die niederländische Ernährung in der jetzigen Kriegszeit gesichert hätten.

Ich möchte diesbezüglich nur ein Paar Ziffern erwähnen.

Wenn die Zuiderzee-Arbeiten im entsprechenden Tempo durchgeführt worden wären, wäre zumindest die Nord-Ost-Polder schon im vollen Betrieb gewesen. Wir hätten sodann einen Mehrertrag von Brotgetreide gehabt für nochmals rund 3 1/2 Millionen Menschen zu rechnen.

Die Kabinette der Systemzeit haben neben ihrer wirtschaftlichen Drosselungspolitik, welche in der obenerwähnten landwirtschaftlichen Agrarpolitik von den kapitalistischen Getreideimporteuren diktiert wurde, eine Steuerpolitik geführt, die ebenfalls das Grosskapital geschont hat.

Die Folgen sind für die Finanzierung der jetzigen Kriegsausgaben sehr fühlbar. Die öffentliche Verschuldung hatte am Ende des letzten Friedensjahres der Niederlande d.i. 1939 den folgenden Stand erreicht:

Staat	Millionen Gulden
Konsolidierte Schuld	3.140
Netto schwebende Schuld	824
Gesamtsumme	3.964
Gemeinden und Provinzen (Netto)	2.373
Gesamtsumme	6.337
Von Niederländischen Staat garantierte Indische Schuld	1.250
Gesamtsumme	7.587

Unnötigerweise traten die Niederlande also mit einer infolge der Drosselungspolitik geschwächten Wirtschaft und mit einer beachtlichen öffentlichen Verschuldung in den Krieg ein.

Die britische Blokkadepolitik traf die Niederlande schwer. Diese Feststellung konnte man gleich nach dem 1. September 1939 machen. Die totale Abriegelung der überseeischen Verbindungen ab 10. Mai 1940 hat diese Situation zwar verschlimmert, aber die Wirtschaftszusammenarbeit mit dem europäischen Raum wieder eingeleitet. Obwohl während der Kriegsdauer die Entfaltung der Niederlande in dem kontinentalen Wirtschaftsraum nur im engsten Rahmen möglich ist, so ist doch die Zukunft der niederländischen Wirtschaft und Finanzen von dieser Warte aus zu beurteilen.

Es ist klar, dass die Niederlande ohne Grossraumpolitik bei der jetzigen Lage der öffentlichen Finanzen nur ihr Bankrott anmelden könnten. Denn schon die Vorkriegsschulden wurden damals als untragbar betrachtet. Wenn ich trotzdem die jetzige finanzielle Entwicklung

als tragbar bezeichne, so geschieht dies eben in der Erwartung, dass die Kleinstaaterei der Grossraumwirtschaft Platz machen wird.

Wenn ich nun auf die beiliegende Note zurückgreife, so möchte ich auf folgende Vergleichszahlen hinweisen:

in Millionen Gulden	1940 vorläufiger	1941 revidierte Ergebnis	1942 Voranschlag	1943 Schätzung
Gewöhnlich	867	1.103	1.480	1.603
Kapitaldienst	880	2.576	2.119	1.895
Gesamtausgaben	1747	3.679	3.599	3.498
Gesamteinnahmen	1006	1.723	1.580	1.487
Abgang	741	1.956	2.019	2.011

Die Ausgaben werden in dem niederländischen Budget seit dem Jahre 1929 in gewöhnlichen und Kapitalausgaben unterschieden. Im vorigen Krieg wurde überdies noch eine Sondergebarung der Mobilisierungsausgaben eingeführt durch die Schaffung eines Anleihefonds, das aber im Jahre 1933 wieder aufgehoben wurde. Ich betrachte diese Sondergebarung fü Kriegs- oder Mobilisierungsausgaben unvertretbar, sowie auch der Unterschied zwischen gewöhnlichen und Kapitalausgaben theoretisch nicht immer haltbar ist.

Es sind die Gesamtausgaben, welche durch Steuern und Kredite finanziert werden müssen. Je mehr im Kreditwege finanziert wird umso mehr verschiebt sich die Verteilung des Nationaleinkommens zu Ungunsten des Einkommens aus Arbeit und zu Gunsten des "Rentiers".

Es ist auch unvertretbar, dass mein Vorgänger, Herr Trip, die Kriegsausgaben über eine Zeitspanne von dreissig Jahren verteilt hat und dazu den Weg der Finanzierung dieser aussergewöhnlichen Ausgaben mittels des von der vorigen niederländischen Regierung geschaffenen "Leeningsfonds" gewährt hat. Dieses Fonds habe ich aufgehoben zusammen mit dem Tiendfonds und dem Arbeitslosenfonds. Das Verkehrsfonds wird in diesem Jahre aufgehoben werden.[1]

In dieser Weise ist das Budget übersichtlicher gestaltet.

Wie die obenerwähnten Ziffern zeigen, sind in den Niederlanden, ungeachtet der gewaltigen Steuererhöhungen die Gesamtausgaben nur bis 42 1/2% von den Einnahmen gedeckt.

Die Folge dieser Situation ist ein schnelles Ansteigen der Verschuldung wie aus folgenden Zahlen hervorgeht.

Gesamtverschuldung des Staates in den Niederlanden

	1939	1942	in Millionen Gulden
Staat der Niederlande	3.964	7.900	
Garantierte indische Schuld	1.250	1.136	
Gemeinden und Provinzen	2.375	2.450	(1.Jan.1941)
Gesamtverschuldung	7.587	11.486	

71 – (1) Er waren voor de oorlog negen Rijksfondsen. Alleen het leeningfonds 1940 en het Werkloosheidssubsidiefonds werden opgeheven (CBS, *Kroniek*, p. 206–207).

Das Nationalvermögen wird vom Zentralbüro der Statistik geschätzt auf 20 bis 23 Milliard. (Ende 1938)

Die Situation ist daher als Ernst zu betrachten und mit allen Mitteln muss eine weitere Steigerung der Ausgaben während der Kriegsdauer vermieden werden. Ich sehe nur mit grosser Sorge, dass durch die unvermeidliche Evakuierung die territoriale Auseinanderreissung der Departements die Aufsicht des Finanzministeriums gefährdet wird.

Seinerzeit habe ich mit aller Zustimmung sämtlicher Generalsekretäre eine Verordnung ausgearbeitet, welche eine Verschärfung der Kontrolle des Finanzministeriums gewährleisten würde.

Ich erlaube mir nun um eine baldige Inkraftsetzung dieser Verordnung zu bitten.[2]

Jemehr das niederländische Volk überzeugt sein wird, dass die Gebarung unter straffer Kontrolle steht, umsomehr wird sich auch der Staatskredit festigen. Anschliessend an meine Schreiben vom 7.11.1941 und 28.8.1942 erlaube ich mir Ihnen abschliessend zu berichten, dass die zwei von mir ausgegebenen 20-jährigen 3 1/2% Anleihen jetz 99 1/4 notieren, während bei meinem Amtsantritt die 10-jährigen 4% Staatsanleihen, welche von meinen Vorgänger im Frühjahr 1941 herausgegeben wurden 95% notierten.

In diesen Kursnotierungen zeigt sich die Verbesserung der Wertschätzung der niederländischen Anleihen.

Heil Hitler!

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95, e. Doorslagkopie

72. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. WOLFF[a]

den 13. Januar 1943

Mein lieber Wolff,[1]

Gestern empfing ich Ihre Sendung mit Bildern, wofür ich Ihnen herzlichst danke. Es ist ja zu nett von Ihnen inmitten Ihrer schweren Arbeit so aufmerksam zu sein.

Seit vielen Wochen wollte ich Ihnen schreiben, aber sowie ich auch dem Reichsführer nach der letzten bedauerlichen Entwicklung in der holländischen Innenpolitik nicht mit neuen Sorgen befassen wollte, so habe ich auch nicht die Alarmglocke bei Ihnen läuten wol-

(2) VO 5/1943 werd 26 jan. 1943 uitgevaardigd. Art. 1, lid 1 luidde aldus:' De Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën wordt gemachtigd met betrekking tot het toezicht op het beheer van de publieke geldmiddelen voorschriften uit te vaardigen, strekkende tot aanpassing van de inkomsten en uitgaven van den Staat aan de eischen, die in verband met het algemeene beleid ten aanzien van de overheidsfinanciën worden gesteld'.

72 – (a) Deze brief is in vertaling eerder gepubliceerd in *Nederland in Oorlogstijd, Orgaan van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie*, 2e jrg., september 1947, nr. 11–12.

(1) *SS-Obergruppenführer* K. Wolff, geb. 13 mei 1900 te Darmstadt. Sinds 1931 lid van de *NSDAP* en de *SS*. Adjudant van Himmler en vanaf september 1943 *HSSPF* in Italië.

len. Ich weiss ja, dass die Kriegsführung immer grössere Ansprüche an den Reichsführer und seine Mitarbeiter stellt. Aber es ist jetzt eine konkrete dringende Bitte, die mich wieder mal zu Ihnen führt. Hören sie mal zu!

Seit zwei ein halb Jahren kämpfen wir nun gegen die verfehlte Politik in Holland. Soviele Männer und Frauen, die dem Führer mit Herz und Seele verschrieben sind, sind hier liquidiert. Die Ideale werden systematisch zerstört. Ein Vierteljude führt hier die Propaganda,[2] ein Halbjude die Wirtschaft,[3] ein Achteljude die Kultur (deutsch-niederländischer Verein),[4] ein Achteljude führt die Organisation der N.S.B.[5] Die anti-deutsche Hetze in der Führung der Bewegung wächst von Tag zu Tag. Die Rekatholisierung der Niederlande wird u.a. durch die Bürgermeisterernennungen gefördert.

Wertvolle Menschen wie Juul[6] und van Rappard[7] wurden eliminiert, denn obwohl Juul in ihrer Arbeit glücklich ist, so ist sie doch aus der Gestaltung der grossen Arbeit eliminiert. Zwei ein halb Jahr war es mein Bestreben einen offenen Konflikt zwischen dem Reichsführer und Mussert zu verhindern. Ich wusste, dass der Ihnen bekannte Jesuit[8] darauf lossteuerte.

Wie hat man das gemacht?

Man hat die gut eingestellten Deutschen genau so entfernt wie die Holländer. Es fing an mit dem Vertreter der D.A.F. Hellwig.[9] Er folge stur die grossgermanische Linie, er wurde hinausgeekelt und ersetzt von einem Vertrauensmann Schmidts; auf dem landwirtschaftlichen Sektor rückte Graf Grothe[10] ein. Er war SS-Standartenführer, er fiel, sein Nachfolger war ein Kreatur Schmidts. Auf dem Propagandasektor war es S.A.-Brigadeführer Fink,[11] der sich für die SS bewarb; er wurde entfernt. Sein Nachfolger war der persönliche Vertrauensmann Goebbels namens Gernandt. Er gehörte der SS an, vertrat die grossgermanische Linie, beging das Verbrechen mit mir eine Rede in Groningen zu halten mit grossem Erfolg.

(2) Bedoeld is M.H.L.W. Blokzijl, geb. 20 dec. 1884 te Leeuwarden, na 1942 leider van de hofdafdeling Pers en Propaganda van de NSB.

(3) Hirschfeld.

(4) Zie voor de Nederlands-Duitse Vereniging De Keizer, *Appeasement*, p. 16.

(5) M. Kardoes, geb. 22 mrt. 1906 te Hilversum, vanaf 1933 lid van de NSB, was organisatieleider van de NSB.

(6) Jkvr. J.A. op ten Noort, geb. 9 nov. 1910 te Amsterdam. Voor de oorlog raakte zij onder de indruk van de *SS* en introduceerde zij Rost van Tonningen in 1937 bij Himmler. In datzelfde jaar werd zij lid van de NSB. Van 1938 tot februari 1941 was zij plaatsvervangend leidster van de Nationaal-Socialistische Vrouwen organisatie. In september 1942 werd zij leidster van de *Reichsschule für Mädel* in Heythuysen (L.). In september of oktober 1943 vertrok zij naar Duitsland.

(7) E.H. Ridder van Rappard, geb. 30 okt. 1899 te Bandjoemas (Ned. Indië). In 1931 was hij een van de mede-oprichters van de NSNAP in Nederland. Vanaf 1939 woonde en werkte hij in Duitsland. Hij keerde in mei 1940 terug om de leiding van de NSNAP weer op zich te nemen. Op aandrang van de Rijkscommissaris werd de NSNAP in september 1941 opgeheven. Van maart tot juni 1941, van april tot november 1942 en van augustus tot december 1944 diende hij bij de *Waffen-SS*. Hij vocht aan het oostfront en, aan het einde van de oorlog, in Nederland.

(8) Hiermee wordt Seyss-Inquart bedoeld.

(9) *Oberregierungsrat* dr. K. Hellwig was korte tijd 'gevolmachtigd voor arbeidsbemiddelingszaken', d.w.z. tewerkstelling in Duitsland. Hij werd opgevolgd door R. Jacob (Sijes, *Arbeidsinzet*, p. 58).

(10) F.F. *Graf* Grote, geb. 7 okt. 1901 te Berlijn. Sinds 1931 lid van de *NSDAP. Van mei 1940 tot januari 1942 hoofd van de Hauptabteilung Ernährung und Landwirtschaft* die onder *Generalkommissar* Fischböck resorteerde. Eind maart 1942 in Rusland gesneuveld.

(11) P. Fink was hoofd van de *Hauptabteilung für Volkaufklärung und Propaganda* van het Rijkscommissariaat. Hij werd opgevolgd door H. Gernandt, geb. 5 dec. 1907.

Schmidt ging hoch, er wurde entfernt mit vollster Unterstützung von Reichskommissar, dann wir hatten vom Reich geredet und das war Unfug.

Ein Verbot für N.S.B.-Redner über das Reich zu sprechen wurde vom zum Katholizismus bekehrten Propagandaleiter Voorhoeve[12] erlassen. Da schlugen die Wellen immer höher. Gernandt kämpfe mit Schmidt. Der Reichskommissar und Schmidt änderten den Kurs und Schmidt hielt eine vom Reichskommissar verfasste Rede über das Reich. Gernandt wurde aber ersetzt von einem Kreatur Schmidts. Die Säuberung ging weiter. Der SS-Standartenführer Thiel,[13] der Provinzbeauftragte des Reichskommissars, rückte ein. Er hatte die SS in dem katholischen Hochburg in Brabant hoch gewacht. Er wurde ersetzt vom Bruder Schmidts. Dan kam der Provinzbeauftragte für Nordholland dran, der schwerverwundete Parteigenosse Unger[14] (E.K. 1).[15] Er war restlos grossgermanisch eingestellt. Er wurde vor seiner Entfernung in die SS übernommen. Er war intimer Freund des Jugendführers,[16] der ihn sofort zum Jugendführer in Mecklenburg ernannte.

Nun musste der SD dran. Obersturmbannführer Knolle[17] ist der beste Kopf des SD in Holland. Mit einer Zähheit, die selten ist, hat er die reichstreuen Holländer, welche hier in Holland wie Jagdwild verfolgt wurden, geschützt. Wenn diese Männer auch nur das Verbrechen begangen hätten dem Führer treu zu sein, so machte Mussert sie brotlos. Knolle kämpfte treu für sie. Ihm verdanken Juul und ich, Rappard und der ganze völkische Flügel der Partei, dass sie durchhalten könnten. Er sollte ohne Einspruch Rauters wegpromoviert werden nach Berlin. Der Chef des Sicherheitsdienstes sagte mir, es wäre eine Auszeichnung, ein Vertrauensposten und Knolle sollte befördert werden zum Standartenführer. Brigadeführer Ohlendorf hat mir dieses bestätigt.

Ich hatte seit Monaten Rauter zugeredet, sich dieser Säuberungsaktion doch entgegenzustellen. Ich alarmierte sodann in meinem Briefe den Reichsführer. Ich legte Rauter dar, dass bald alle Vertreter unserer Weltanschauung auf dem deutschen Sektor von Schmidt gleichgeschaltet sein würde. dass er isoliert stände, dass der Augusterlass des Führers, womit der Reichsführer offiziell in die N.S.B. eingeschaltet wurde, sabotiert würde, dass alle Sektoren fleissig Schmidtsche Berichte ins Reich schickten und die SS, der SD und der Reichsführer allein nur noch über die fürchterliche politische Tragödie der reichstreue Holländer an den Führer berichten würden.

Als Rauter zu einer energische Abwehr nicht zu bewegen war und alle Vertreter der SS-Weltanschauung abgeschossen wurden, fuhr ich zum Reichsführer und schilderte ihm die

(12) E. Voorhoeve, geb. 27 mrt. 1900 te Rotterdam. Aanhanger van de Groot-Nederlandse gedachte en via Verdinaso in november 1940 bij de NSB terechtgekomen, waar hij propagandaleider werd. Eind 1941 had hij ook de leiding van de afdeling propaganda van DVK. Anti-SS ingesteld en mede om die reden eind 1943 van zijn functies ontheven.

(13) R. Thiel, geb. 4 apr. 1909 te Biebrich aan de Rijn. Sedert 1928 lid van de SA, vanaf april 1941 lid van de *SS*. Van juli 1940 tot oktober 1941 *Beauftragter des Reichskommissars* voor Drenthe en daarna voor Noord-Brabant. In mei 1944 vertrok hij naar Klagenfurt.

(14) W. Unger, geb. 9 feb. 1909 te Schwerin. Sinds 1927 lid van de *NSDAP*. Van januari tot november 1942 was hij *Beauftragter des Reichskommissars* voor Noord-Holland.

(15) *Eisernes Kreuz*, 1ste klasse.

(16) A. Axmann, zie nr. 366, n.2.

(17) F. Knolle, geb. 12 mrt. 1903 te Amsterdam. Vertrok reeds op 17-jarige leeftijd naar Duitsland om in oktober 1940 weer terug te keren. Sedert 1928 was hij lid van de *NSDAP*, vanaf 1930 van de *SA* en twee jaar later van de *SS*. Werkzaam bij de *Sicherheitsdienst* en van 1941 tot 1944 plaatsvervanger van de *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD* in Nederland.

Lage nochmals sowie ich es in meinem letzten Briefe getan hatte.

Ob ich Erfolg hatte weiss ich nicht. Jedenfalls hat der Reichsführer mir gütigst Knolle gelassen und in dieser Weise wurde dieser treue fähige Mann uns erhalten.

Jetzt erfahre ich, dass Knolle nicht befördert werden soll. Mein Mitarbeiter Rambonnet ist sehr mit ihm befreundet. Er erzählte es mir.

Lieber Wolff, sollte diese Nachricht zutreffen, so würde Knolle bestraft werden, weil ich fragte, dass er hier blieb. Ich hätte ihn dann geschädigt. Ich bitte Sie Wolff, wenn Sie es für möglich halten, intervenieren Sie beim Reichsführer.

Ich habe Rauter noch vor wenigen Tagen das Obige nochmals geschildert und ihm gesagt: "Gruppenführer, Ihre Mitarbeiter sind nich auf der Höhe." "Die Niederländischen Kameraden der SS bäumen sich immer mehr auf gegen die Führung von Männern, denen sie überlegen sind." "Die Führung wird eben auf Schmidt übergehen, wenn alle fähigen SS-Männer eben wegen ihrer Gesinnung entfernt werden und von Schmidtschen Leute ersetzt werden."

Der Gruppenführer hat Uebermenschliches geleistet. Seiner Schlagfertigkeit, seiner Zähheit ist es zu verdanken, dass die Germanische SS in den Niederlanden so gewachsen ist. Leider aber ist er zu sprunghaft. Die Kombination Rauter-Knolle ist eben deshalb so gut, weil Knolle eisern Linie hält und unermüdlich auf der Bresche steht.

Ich wäre Ihnen dankbar Wolff, wenn ich mich mit ihnen unterhalten könnte in Berlin oder irgendwo anders. Sie können diesen Brief dem Reichsführer zeigen. Nachdem der deutsch Sektor gesäubert ist, kommt der holländische nun dran. Ich befinde mich jetzt wieder in schwersten Kämpfen, aber will nicht mehr um Hilfe rufen. Hinter allem steckt Schmidt.

Meine Situation ist so:

1. Vor einigen Tagen teilte Mussert mir mit, dass er für jedes Ministerium oder jede Staatsstelle einen Bevollmächtigten ernennen wird, der nach der Neuregelung zu allen wichtigen Massnahmen seine Zustimmung geben muss.
2. Er will die Wirtschaft, für welche ich laut den Vereinbarungen, welche von ihm und vom Reichskommissar feierlich dem Reichsführer gegenüber eingegangen wurden ausersehen war, einem Andern zuvertrauen.
3. Damit wird mir den Boden unter den Füssen für die Ostaktion entzogen.
4. Der Reichskommissar hat natürlich die Macht, Musserts Kandidat abzulehnen und meinen Einsatz zu fordern, aber ich zweifle ob er es tut.
5. Ich schliess eine Uebersetzung eines Schreibens an Mussert bei.[18]

Bisjetzt habe ich Rauter immer meine Briefe an den Reichsführer oder an Sie gezeicht. Ich habe mit diesem Schreiben eine Ausnahme gemacht wie leid es mir auch tut, aber ich sah keinen Ausweg.

Zum Schluss noch eine Nachricht. Wir erwarten in August Familienzuwachs. Meinem kleinen Jungen geht es gut. In seinem Namen grüsse ich den Patenonkel. Ich hoffe, dass es auch Ihre Familie gut geht.

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81720–4. Doorslagkopie

(18) Zie nr. 70.

73. A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Utrecht, 14 Januari 1943

Kameraad,

Ik bevestig U hiermede het onderhoud, hetwelk ik met U had op 7.1.1943, bij welke bespreking Uw taak werd geregeld en Uwerzijds hiermede volledige instemming werd betuigd.

Uw brief van 9.1.1943[1] welke op dit onderhoud teruggrijpt in anderen vorm dan tijdens de hierboven genoemde bespreking, houdt Uwerzijds nog een verwijzing in naar het Leidersbeginsel en datgene, wat sinds 11 jaren op de vanen der Beweging staat geschreven. Ten opzichte hiervan behoef ik U niet te verzekeren, dat de handhaving van beide bij mij in dit opzicht veilig is.

De opmerking in Uw brief over een U door mij gedane toezegging, dat U als plv. Leider ook in de politiek zou werkzaam blijven, berust bij U op een misverstand, daar ik deze toezegging nimmer heb gedaan. Ik meen integendeel, dat de mate van Uw activiteit op het terrein der politiek, dat is de strijd der Beweging, door Uzelf is bepaald.

In mijn onderhoud met U op 7 dezer, heb ik U medegedeeld, dat de nieuwe toestand van mij vraagt een samenwerking met de bestaande departementen om overeenstemming te verkrijgen in maatregelen en benoemingen tusschen deze Departementen en mij. Daartoe is o.m. noodig, dat door mij voor ieder Departement een Gemachtigde wordt benoemd.

Ik heb U op de hoogte gebracht van mijn voornemen om U te benoemen tot mijn Gemachtigde voor de Departementen van Financiën en Bijzondere Economische Zaken en voor het Bankwezen. Ik heb waarlijk niet onder stoelen of banken gestoken, dat de verzameling van functies, ambten en waardigheden, die U in deze jaren hebt bijeengebracht, naar mijn gevoelen te groot is om naar behooren door één man te worden beheerscht.

Gij zijt begonnen als President van de Nederlandsche Bank, dat vóór U één persoon geheel opeischte. Mijnerzijds heb ik daarbij gevoegd de leiding van het Economisch Front der Beweging.[2] Na de plechtige eerste zitting, is dit orgaan der Beweging, voor zoover mij bekend, nimmer meer bijeen geweest, zoodat het nu reeds meer dan een jaar plat ligt.

Daarna zijt Gij benoemd tot Secretaris-Generaal van het nieuw opgerichte Departement van Bijzondere Economische Zaken. Tenslotte zijt Gij benoemd tot President van de Nederlandsche Oost Compagnie, die ook één persoon geheel voor zich eischt, gezien de vele en verre reizen, die sindsdien door U gedaan zijn.

Van Uwe werkzaamheden op deze verschillende terreinen, heb ik slechts terloops en incidenteel kennis kunnen nemen. Van Uw werkzaamheden als Bankpresident en als leider van het Departement van Financiën, weet ik in het geheel niets, daar dit tot 10 December[3] toe geacht werd buiten mijn bemoeienis te vallen. Ik verwacht, dat binnenkort daarin een grondige verandering zal komen.

Hoewel dus al deze functies en ambten vereenigd in één hand naar mijn overtuiging allesbehalve ideaal is, heb ik U medegedeeld voornemens te zijn U niettemin tot mijn Gemach-

73 - (1) Zie nr. 70.
(2) En van de Raad voor Volkshuishouding.
(3) Toen was hij namelijk door Hitler tot 'Leider van het Nederlandsche volk' benoemd; bij VO 10/43 dd. 30 jan. 1943 werd vastgelegd dat er overleg met de NSB nodig was bij de uitvoering van belangrijke bestuursmaatregelen, met name alle personeelsaangelegenheden.

tigde te benoemen voor al deze gebieden.

Voorts heb ik U er van op de hoogte gebracht, dat voor het Departement van Economische Zaken onze kameraad Müller is aangewezen, omdat hij de meest geschikte persoonlijkheid is om tot samenwerking en overeenstemming te geraken met het Departement Hirschfeld, hetgeen voor U een volstrekte onmogelijkheid is, afgezien dan van het feit, dat ik niet bereid ben Uw vele terreinen van werkzaamheden te vermeerderen. Het is tegen het belang van ons Volk om het anders te doen.

Ik heb U verzocht bij te dragen tot een kameraadschappelijke samenwerking, hetgeen U mij toezegde, te meer, omdat U de keuze van Müller een zeer voortreffelijke keuze achtte, al had U liever gezien, dat U ook voor dat Departement als mijn Gemachtigde zou worden aangesteld.

De bovenstaande uiteenzetting geef ik U nog ten overvloede niettegenstaande U sinds onze bespreking van 7 Januari weet, dat mijn beslissingen genomen zijn uitsluitend geleid in 's lands belang en wijziging daarvan uitgesloten is.

Met nationaal-socialistischen groet
Hou Zee ![4]

[A.A.] MUSSERT

RvT 113/82752–3. Oorspronkelijk

74. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

'S–Gravenhage, 19 Januari 1943

Leider!

In Uw schrijven van 14 dezer gaat U niet in op de zakelijke bezwaren, geuit in mijn brief van 9[1] dezer, tegen de benoeming van Kameraad Müller tot Gemachtigde voor Economische Zaken. Uw schrijven bevat verder eenige mededeelingen, die voor mij volkomen nieuw zijn en mij tot een rechtzetting nopen.

Ik heb inderdaad, zooals U schrijft en zooals vanzelfsprekend is, de taak, welke U mij wilde toevertrouwen, aanvaard, doch duidelijk te kennen gegeven, dat ik op grond der sinds twee jaren tot Uw volle genoegdoening uitgeoefende economische werkzaamheid en uit hoofde der destijds door U gedane toezeggingen ook verwachtte, de zorg voor Economische Zaken verder te kunnen blijven waarnemen.

Gaarne bevestig ik hetgeen ik U over de persoon van Müller heb medegedeeld, n.l., dat ik steeds gaarne met hem samengewerkt heb en dat ik hem hoogschat, doch ik heb U in het gesprek duidelijk te kennen gegeven, dat ik aanspraak bleef maken op de door mij met Uw volle instemming tot nu toe uitgeoefende functies.

Ik heb er U in mijn brief van 9 dezer op gewezen, welke verwarring geschapen zou worden door de dubbele werkzaamheid van twee partijgenooten op eenzelfde gebied, n.l. dat van

(4) Zie nr. 74 voor het antwoord van Rost.
74 – (1) Zie nr. 70.

het Departement van Economische Zaken, waarop ik krachtens mijn functies in het Departement voor Bijzondere Economische Zaken reeds sinds lang getreden ben.

U heeft in den tijd voorafgaande aan Uw beslissing over de keuze van een Gemachtigde voor Economische Zaken, d.w.z. op het gebied, waarop ik na aandringen van U nagenoeg twee jaren geleden ben ingezet, niet de gelegenheid genomen mij te hooren.

U heeft mij op mijn zakelijk betoog geantwoord met kritieken op mijn werk, die nog nooit werden geuit en die in dezen vorm kwetsend zijn.[2]

Het is onjuist, dat het door mij geleide Economisch Front plat ligt. Juist is, dat het Economisch Front op het tijdstip, waarop ik de leiding aanvaardde, een bankroete onderneming was met een begrooting, die een tekort van minstens f. 15.000.— per jaar aantoonde. Juist is, dat het ledenaantal onder mijn leiding verdrievoudigd is en dat wij thans op de bank een saldo van f. 10.000.— onderhouden. Juist is, dat het dillettantische beheer voorafgaande aan mijn benoeming geleid had tot wanorde. Juist is, dat de deelname der Beweging op het gebied der ariseering, op het gebied van het bedrijfsleven en op het gebied van het middenstandswezen uit kankerende onmacht in geordende banen werd geleid.

Het was destijds zoover, dat de Kameraden der Commissie Woltersom zich in een conflict met het Economisch Front bevonden. Thans is er een zeer intensieve vruchtbare samenwerking. Onjuist is, dat het Economisch Front niet vergadert. Vergaderingen vinden regelmatig plaats.

Op het Economisch Front is de werkzaamheid van den Raad van Volkshuishouding gedeeltelijk overgegaan. De Raad van Volkshuishouding wordt hoofdzakelijk gebruikt bij verticale samenvatting van Bedrijfs- en Vakgroepen, bijv. in de Visscherij-commissie van Dieren of voor adviezen over de minimum loonen. Ik heb bij herhaling gepooogd, U tot een algemeene actie op dit punt te bewegen, ingeleid door een algemeene vergadering van den Raad van Volkshuishouding. Helaas meende U dergelijke besprekingen te moeten verschuiven tot na Uw regeeringsaanvaarding. Voor de toekomstige ontwikkeling der Ringe van Speer[3] en der "Gewerblichen Wirtschaft" volgens het systeem van Kehrl[4] zal de Raad nog nuttige diensten kunnen bewijzen. Wij bevinden ons hier eerst in het beginstadium van ontwikkeling.

In de laatste twee jarne neemt de invloed der Beweging op economisch gebied voortdurend toe. Bij de organisatie van de Kamers van Koophandel is door taaien strijd de Beweging voor het eerst toonaangevend geworden. Dat zeg niet ik, doch dit zeggen al Uw vertrouwensmannen op economisch gebied, die mij herhaaldelijk hun volle vertrouwen hebben uitgesproken.

Het is onjuist, dat ik met U geen regelmatige verbinding heb gehouden t.a.v. de door mij bewerkte Departementen. Juist is, dat bij de werkelijk belangrijke zaken met U overleg werd gepleegd bijv. bij de kwestie der ariseering, bij de besprekingen over de betaling der bijdrage voor het Oosten, bij de stichting der Oost-Compagnie en in andere vraagstukken. Mijn medewerkers werden steeds aangespoord voeling met U te houden. Op Uw verzoek werd destijds door mij een economisch plan ingediend. U vond echter door Uw vele werkzaamheden geen gelegenheid dit met mij te bespreken.

Ik behoef dus in mijn werkwijze na den 10den December l.l. geen wijziging te brengen.

(2) Alle zaken die Rost hier noemt, zijn uitvoerig in de inleiding van *Corresp. Rost I* behandeld.
(3) De *Ringe* waren onderdeel van het nieuwe organisatieschema dat Speer voor zijn ministerie had ontworpen. Zie ook Capelle, *Nazi Economie*, p. 160 e.v.

Uw meening, dat het Presidentschap der Nederlandsche Bank voor mijn benoeming één persoon geheel opeischte behoeft correctie, want de Heer Trip vereenigde de beide functies van President en Secretaris-Generaal van Financiën.

Uw bewering, dat ik ongeschikt zou zijn om met het Departement Hirschfeld tot overeenstemming te geraken, is in strijd met het vertrouwen, dat U mij bij herhaling betoond heeft tot op het tijdstip van Uw schrijven van 14 dezer. U heeft deze voor mij totaal nieuwe zienswijze met geen enkel argument gestaafd.

De vereeniging van het ambt van Burgemeester van Rotterdam en het beheer van Economische Zaken ligt overigens verder uiteen dan die mijner functies. Bovendien heb ik in het Departement voor Bijzondere Economische Zaken het apparaat voor mijn arbeid op economisch gebied geschapen.

Uw mededeeling, dat een afspraak betreffende de voortzetting van mijn politieke werkzaamheid als plaatsvervangend Leider U onbekend is, verrast mij. Deze afspraak maakte deel uit der besprekingen, welke voor bijna twee jaar gevoerd werden. Ik hoop dit punt spoedig te kunnen ophelderen.

Ik verzoek U, mij voor een persoonlijk onderhoud te ontvangen om deze aangelegenheid met U te bespreken.

In afwachting op Uw antwoord, Hou Zee![5]

M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

M XII / 92890–3. Oorspronkelijk
RvT 113/82748–50. Doorslagkopie

75. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 19. Januar 1943

Hochverehrter Reichskommissar!

Die Niederländische Bank und das Finanzministerium erhielten vom Generalkommissar Schmidt eine Anweisung vom 12. ds. Mts. den Arbeitseinsatz betreffend von Personen des öffentlichen Dienstes und der Bank.[1]

Ich möchte einleitend bemerken, dass es für mich als nationalsozialistischen Niederländer vollkommen überflüssig ist, derartige Anweisungen zu bekommen, weil ich immer noch in allen Massnahmen spontan die Aktionen geführt habe, die auch deutscherseits für erforderlich gehalten wurden.

Es war bis jetzt üblich, dass bei derartige Aktionen mit den Generalsekretären vorher

(4) De beoogde reorganisatie van het bedrijfsleven.
(5) Een maand later had Rost nog geen antwoord; zie nr. 90.
75 – (1) Doordat het zgn. uitkammen van de bedrijven te weinig mensen voor de arbeidsinzet had opgeleverd, had Schmidt op die datum bepaald dat 10–20% van het overheidspersoneel voor Duitsland zou moeten worden aangewezen. Zie ook Sijes, *Arbeidsinzet*, p. 225.

Fühlung genommen wurde. Dies ist in diesem Falle nicht geschehen.[2]

In diesem Falle hatte der Sekretär der Niederländischen Bank, mein Mitarbeiter und Kamerad Robertson, seinerzeit schon beim ersten Besuch eines Vertreters des Generalbevollmächtigten für die Arbeit, unsere volle Unterstützung zugesichert, wofür ihm auch die Anerkennungt zuteil wurde. Bei dieser Gelegenheit wurde angeboten, 30 Beamte der Niederländischen Bank zur Verfügung zu stellen. Die Namen dieser Beamten werden in wenigen Tagen bekannt gegeben werden.

Ich hatte mich selbstverständlich auch schon mit der Frage der Bereitstellung der Beamten aus den von mir geführten Ministerien und der Niederländischen Bank, sowie den von mir geführten Wirtschaftsgruppen befasst. Zufällig hatte ich, und zwar auf eigene Initiative einige Tage vor Empfang der Anweisung mit Regierungsrat Knapp in Amsterdam eine Unterredung gehabt über die beste Art und Weise, die Beamten sämtlicher Banken für die Aktion freizumachen. Seitdem habe ich mit Herrn Woltersom eine Zusammenkunft gehabt.

Auf Grund dieser und anderer Besprechungen und auf Grund einer gründlichen Untersuchung der Lage, möchte ich folgendes in Erwägung geben:

1. Die Dienstverpflichtung laut Verordnung Nr. 42 aus dem Jahre 1941 wird in der Weise angewendet, dass die Gewerbliche Wirtschaft ermächtigt wird zur Ergänzung ihres aktiv dienenden Personals pensionierte Beamte wieder zur aktiven Dienstleistung heranzuziehen.
2. Die Dienstverpflichtung laut Verordnung Nr. 42 wird in der Weise gehandhabt, dass der Generalsekretär für Handel, Schiffahrt und Verkehr und der Generalsekretär für Besondere Wirtschaftliche aufgaben die Dienstverpflichtung auch für aktiv dienende Beamte der Gewerblichen Wirtschaft genehmigen können. Eine Ausnahme wäre zu machen für diejenigen, die sich freiwillig für den Einsatz in die besetzten Ostgebiete melden.
3. Der Arbeitsdienst sollte angewiesen werden aus Arbeitsmännern und Arbeitsmaiden eine Auslese zu machen, die für eine Nachschulung für verschiedene Berufe in Betracht kommt.

Es ist besonders der Mangel an Stenotypistinnen sehr gross. Nach Meldungen aus dem Bankensektor soll das weibliche Personal vielfach kündigen aus Furcht später nach Deutschland eingesetzt zu werden. Aber so wie so ist der Mangel an weibliches Personal gross.

Ich bitte Sie, hochverehrter Reichskommissar, in dieser Frage eine Entscheidung treffen zu wollen. Wir brauchen diese obenerwähnten Massnahmen dringend.[3]

Heil Hitler!

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95, f. Doorslagkopie

(2) Uit de notulen van het SSGG blijkt dat de secretarissen-generaal slecht op de hoogte werden gehouden (idem, p. 278).
(3) Geen van deze voorstellen werd gerealiseerd.

76. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

den 20. Januar 1943

Hochverehrter Reichsführer!

Soeben schickte ich Ihnen folgendes Fernschreiben:

"Reichsführer SS Gruppenführer Rauter schickt Ihnen meine Korrespondenz mit Mussert betreffend geplante Ernennung Müllers zu seinem Bevollmächtigten für die Wirtschaft[1] stop Ich wäre dadurch auf dem Parteisektor ausgeschaltet entgegen den seinerzeitigen Vereinbarungen stop Der Reichskommissar hat mir zwar durch den Gruppenführer seine Unterstützung zugesichert sich aber auf meine gestrige Anfrage ausserstande erklärt mich in dieser Woche zu empfangen stop Ich befürchte Entscheidung Musserts bevor Reichskommissar interveniert hat stop Es wäre für mich fast entscheidend dass Reichskommissar Mussert wissen lässt dass er Ernennung Müllers nicht zur Kenntnis nimmt bevor Ernennung erfolgt ist stop Ich bedauere Sie inmitten schwerer Arbeit und Kämpfe Ostfront[2] hiermit befassen zu müssen

Rost"

Ich habe seit dem Mussert-Empfang beim Führer[3] mich absichtlich soviel möglich zurückgehalten, obwohl ich die Folgen des Mussertschen Führertums über das niederländische Volk sofort erkannt habe.

Es fällt mir auch schwer, bei den fürchterlichen Kämpfen an der Ostfront, in Afrika und auf den Weltmeeren mit dieser Sache gleich zu Ihnen zu kommen.

Jetzt bin ich aber dazu genötigt um meinen von Ihnen seinerzeit genehmigten Einsatz auf dem wirtschaftlichen Sektor zu verteidigen.

Ich bat den Gruppenführer Rauter am Samstag, den 16. Januar, sich beim Reichskommissar zu erkundigen ob er bereit wäre eine Ernennung des Bürgermeisters Müller zum wirtschaftlichen Bevollmächtigten Musserts nicht zur Kenntnis zu nehmen und dem Halbjuden Hirschfeld, dem jetzigen Generalsekretär des niederländischen Wirtschaftsministeriums, die Weisung zu geben, nur mit mir das einvernehmen zu pflegen. Damit wäre Musserts Bevollmächtigte kaltgestellt und bleibt mir sodann noch die sehr schwere Auseinandersetzung auf dem Parteisektor. Bitte erinnern Sie sich an die Art und Weise, in welcher man Juul erledigt hat und welche Haltung damals der Reichskommissar und Schmidt angenommen haben.

Ich möchte mit obigen Zusagen folgendes erreichen:

1. Der Reichskommissar wird nicht mitarbeiten, wenn Mussert mit seinem Wirtschaftsbevollmächtigten ins Reich fährt und mit dem Wirtschaftsministerium oder dem Vierjahresplan offiziell Fühlung nimmt. Dies ist wichtig besonders wegen der engen Verbindungen, welche Fischböck mit diesen Stellen hat. Ich denke auch an Musserts Verbindung mit Miedl.[4]
2. Der Reichskommissar wird seine deutschen Dienststellen u.a. Dr. Fischböck anweisen

76 – (1) Zie nr. 70, 73 en 74.

(2) Twee weken later, op 2 febr., was de strijd bij Stalingrad in het voordeel van de Russen beslecht.

(3) Op 10 dec. 1942.

(4) A. Miedl was een rijke Duitse zakenman die al enige jaren in Nederland woonde. Hij was bevriend met Göring en was hem behulpzaam met kunstaankopen in Nederland.

mit keinem anderen Parteigenossen über Wirtschaftsangelegenheiten zu verhandeln. So war es bis jetzt, so soll es bleiben.

Gemäss noch nicht bestätigten Mitteilungen wird Müller der Vorsitz führen in der Nebenregierung, welche Mussert in dem Gremium seiner sechzehn Bevollmächtigten[5] aufzieht. Ich möchte gleich betonen, dass ich, vorausgesetzt Geelkerkens Ausschaltung, diese Wahl für gut halte. Müller ist anständig, ein guter Nationalsozialist und klug. Er ist aber eine schwache Persönlichkeit, der Mussert ganz verschrieben ist und der daher leider nicht gegen die vergiftete Atmosphäre des Hauptquartiers aufkommen kann. Meine persönlichen Beziehungen zu Müller sind gut. Wir haben über unsere Konkurrenz auf dem Gebiete der Wirtschaft offen gesprochen und es ist ihm klar, dass ich mit allen Kräften gegen die Einschränkung meiner Befugnisse kämpfe.

Ich habe mir schon die enge Zusammenarbeit mit dem hiesigen Vertreter der Organisation Speer, Kameraden Fiebig, gesichert, mit dem ich befreundet bin und der mir zusicherte, nur mit mir zu verhandeln. Auch auf diesem Sektor wird seitens dem Reichskommissar und Schmidt der Versuch gemacht, Fiebig dem Schmidt zu unterstellen. Wenn ich richtig informiert bin, ist Speer anderer Meinungen. Das Ringen ist aber in vollem Gang.

Ich glaube, dass Müller selbst lieber Bevollmächtigter für das Innenministerium sein möchte, wozu er auch wirklich taugt. Dies werde aber vom Reichskommissar und Schmidt verhindert und so werde das Kompromis auf meinem Rücken ausgekocht. Es ist Schmidt dabei gelungen, Mussert wieder in schärfsten Gegensatz zu mir zu bringen.

Ich schliesse, hochverehrter Reichsführer, noch die private Mitteilung bei, dass meine Frau und ich in August Familienzuwachs erwarten.

Ich grüsse Sie mit Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81317–20. Doorslagkopie

77. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. VON HARDER

den 22. Januar 1943

Lieber Herr von Harder!

Für Ihre so herzlichen Wünsche zum Julfest und Ihre Worte der Erinnerung an die gemeinsam geleistete Arbeit möchte ich Ihnen aufrichtig danken.[1]

Die Holländer, welche in der Ostkompanie arbeiten und ich selbst insbesondere sind Herrn Maletke, Ihnen und Ihren Herren zu grossem Dank verbunden für die kameradschaftliche Unterstützung, welche wir von Ihnen empfunden haben. Es war schön, die ersten Durchbrüche der germanischen Randstaaten aus Holland zu steuern. Wir haben zusammen masslos viel Aerger gehabt insbesondere durch die mangelnde organisation einer so schnell aufgezo-

(5) De Secretarie van Staat.
77 – (1) Zie n. 3 bij nr. 69.

genen Aktion als der Holländereinsatz. Es ist aber schön auf die geleistete Arbeit zurückblicken zu können.

Der Kummer bleibt vorläufig gross, aber der grosse Gedanke des Reichsleiters Rosenberg, die Germanen zur gemeinsamen Kraftanstrengung heranzuziehen, rollt. Ich freue mich über das wachsende Interesse das unseres Volk zeigt für den Osten.

Ich mache nicht gerne Komplimente, aber es sei mir gestattet hier insbesondere zu gedenken mit welcher unermüdlichen Energie Sie den oft verfahrenen Karren des Holländereinsatzes wieder flott gemacht haben. Mögen Sie nun im kommenden Sommer die ersten Resultate sehen und Ihnen damit die Genugtuung gegeben werden, dass Sie Ihrem deutschen Volk in seinem so übermenschlich schweren Kampf in dieser Weise unterstützt haben.

Möge es Ihnen und Ihrer Familie recht gut gehen. Und schliesslich lieber Herr von Harder hoffen wir, dass das deutsche Volk, Ihr Volk, bald nach solch einer schweren Prüfung eindlich eine glückliche Zeit haben wird.

Das wünscht Ihnen mit herzlichem Gruss und Heil Hitler!

Ihr sehr ergebener

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

Ich habe Ihren Brief vom 22. Dezember empfangen und entsprechend die notwendigen Massnahmen getroffen.[2]

RvT 95/81269–70. Doorslagkopie

78. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. OHLENDORF

den 22. Januar 1943

Lieber Brigadeführer!

Seit unserer letzten Zusammenkunft in Berlin[1] habe ich hier in Holland mit meinen Landsleuten über den Einsatz der Handelsfirmen gesprochen und sie auch über das Gespräch mit Herrn Hayler[2] berichtet. Leider sind auch bei diesen Fragen soviele Interessen beteiligt, sodass es mir bis jetzt nicht gelungen ist um die Angelegenheit soweit vorzutreiben, dass ich nach Berlin fahren konnte um wieder mit Oberführer Kranefuss,[3] mit Ihnen und mit Herrn

(2) Zie nr. 69.

78 – (1) Dit is waarschijnlijk op 8 dec. 1942 geweest.

(2) F. Hayler was *Leiter Reichsgruppe Handel* en eind 1943 *Staatssekretär im Reichswirtschaftsministerium*. Hij had in mei 1943 de leiding op zich genomen van de *Wirtschaftseinsatz Ost*, bedoeld om consumptieartikelen naar de bezette gebieden in het oosten te krijgen. Zie ook nr. 211.

(3) F. Kranefuss, geb. 19 okt. te Herford (Westfalen). Sinds 1932 lid van de *NSDAP* en het jaar daarop van de *SS*. Hij was vertrouwensman van Himmler en speelde een belangrijke rol in de zg. *Freundeskreis des Reichsführers-SS*, die uit industriëlen en bankiers bestond die Himmler geregeld geld gaven. Voor de oorlog legde hij de contacten tussen Himmler enerzijds en Rost van Tonningen en Julia op ten Noort anderzijds. Tot april 1941 was hij aan de staf van Rauter verbonden; daarna werkte hij op het *Reichswirtschaftsministerium* in Berlijn.

Hayler die Fühlung auf zu nehmen.

Mit Mussert sind seit seiner Erhebung zum Führer des niederländischen Volkes Auseinandersetzungen im Gange, die meine Aufgabe nicht erleichtert haben.

Der Grund weshalb ich mich an Sie wende ist folgender:

Obwohl die Kämpfe im Osten auch hier die Gemüter erregt haben und die gegnerischen Wirtschaftskreise schon auf eine "englische Erlösung" hoffen, so möchte ich doch jetzt endlich mal den Plan ausführen, mich an die gesamte Gewerbliche Wirtschaft zu wenden und sie aufzufordern sich in Russland einzusetzen. Herr Woltersom ist darauf vorbereitet. Die Niederländische Ostkompanie hat jetzt ihre Gerippe gebaut. Wir haben einen guten fähigen Stab gesammelt, der auf den verschiedensten Gebieten Bescheid weiss. Der Anschluss an die deutschen Instanzen ist entweder gefunden oder eingeleitet.

Auf dem Fundament, das wir mit unseren deutschen Kameraden gebaut haben, kann nun die breitere Aktion aufgezogen werden.

Ich brauche dazu nur noch eines: Der vom Reichsminister Rosenberg und vom Reichsmarschall[4] genehmigte grundsätzliche Einsatzvertrag für niederländische Unternehmungen in die besetzten Ostgebiete. Ich verstehe, dass der Reichsmarschall viele Sorgen hat und dass für uns Niederländer dieser Einsatzvertrag eine andere Bedeutung hat als für die Verwalter des deutschen Reiches. Aber leider hat nun Woltersom eine ganz grundlegende Bedeutung an diesen Einsatzvertrag gegeben und ich glaube, dass der Start ein schlechter wäre, wenn wir nicht imstande wären diesem Wunsche stattzugeben.

Wiederholte Male habe ich bei Malletke angefragt, wie nun diese Angelegenheit stünde. Er hat mir nun vor einigen Tagen berichtet, dass Reichsminister Rosenberg den Einsatzvertrag genehmigt hatte und nun noch die Genehmigung des Reichsmarschalls erfolgen sollte.

Es ist wahrscheinlich etwas viel verlangt, wenn ich mich an Sie mit der Anfrage wende ob Sie Mittel und Wege haben, diese Sache zu beschleunigen.

Wir haben übrigens jetzt genug Einsatzverträge auf verschiedensten Gebieten abgeschlossen um sodann der vom Reichsmarschall genehmigte Vertrag näher zu erläutern und den Wirtschaftsgruppen, Betriebs- und Fachgruppen der gewerblichen Wirtschaft die Wege zu zeigen, welche sie für den Einsatz in den Osten zu beschreiten haben.

Ich hoffe in der zweiten Hälfte der nächsten Woche in Berlin zu sein und Sie dann auch zu besuchen, wenn Sie da sind.

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81414–5a. Doorslagkopie

(4) In het kader van het *Vierjahresplan* was Göring ook bij de Oostinzet betrokken. In een uitgebreide brief van Rost aan Malletke dd. 6 okt. 1942 (opgenomen in het *Bericht* als bijlage XX) komt dit aspect (nog) niet ter sprake. Wel worden een groot aantal voorwaarden genoemd, zonder welke het Nederlandse bedrijfsleven niet tot medewerking bereid werd geacht.

79. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. POHL

den 22. Januari 1943

Lieber Obergruppenführer![1]

Ich erhielt Ihr Schreiben vom 20. November 1942 bezüglich des SS-Frontarbeitereinsatzes und der Niederländischen Ost-Kompanie (N.O.C.).[2] Die Angelegenheit ist jetzt gelöst durch eine enge Zusammenarbeit zwischen der N.O.C. und der holländischen Betriebsgruppe Bauindustrie. Der Direktor der N.O.C. Heerema, welcher in Russland bei der Waffen-SS zum Einsatz kam und vom Reichsführer sodann für den wirtschaftlichen Einsatz in den Osten freigegeben wurde, hat zusammen mit dem stellvertretenden Leiter der Betriebsgruppe Bauindustrie, Herrn Brusse,[3] den Ostbau gegründet, welcher auch die Werbung und den Einsatz von niederländischen Baufirmen und Arbeitern für den SS-Frontarbeitereinsatz weiter verfolgen wird. Mit der Geschäftsführung ist der Ihnen von der Fournier Beton A.G.[4] bekannte Herr Hennig beauftragt.

Gewisse Schwierigkeiten haben sich in der letzten Zeit ereignet, wodurch die Arbeit beeinträchtigt werden könnte. Um diese zu beheben reist Direktor Heerema nach Berlin und wird dort mit Ihren Herren Fühlung nehmen, über die Lage sprechen und eventuell Vorschläge über die Reorganisation unterbreiten. Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie ihm helfen wollen und falls die Zeit es Ihnen erlaubt, sich mit ihm unterhalten zu wollen.

Bei meinem nächsten Besuch nach Berlin hoffe ich Sie dann auch persönlich zu besuchen.

Mit meinem verbindlichsten Dank im voraus

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81416–7. Doorslagkopie

79 – (1) O. Pohl, geb. 30 juni 1892 te Duisburg. Sinds 1929 lid van de SA. In 1934 ging hij over naar de *SS*. Hij werd chef van het *SS-Wirtschaftsverwaltungshauptamt*. Hij was verantwoordelijk voor de economische ondernemingen van de *SS*, voor de bevoorrading van de *Waffen-SS* en de *Arbeitseinsatz* van de gevangenen. Na de oorlog werd hij ter dood veroordeeld en opgehangen.

(2) Zie voor de *SS-Frontarbeiter* Fraenkel-Verkade, *SS-FA*. Deze arbeiders waren, aanvankelijk op vrijwillige basis, via Nederlandse firma's werkzaam bij bouwobjecten van de *SS* in Rusland. Hun verzorging en behandeling liet veel te wensen over. De op 11 jan. 1943 opgerichte Nederlandsche Oostbouw N.V. (een dochteronderneming van de NOC) zou de rechten en verplichtingen van de betrokken firma's overnemen.

(3) Ir. R.A.Th. Brusse, geb. 12 april 1899 te Willemstad (Curaçao), NSB-lid. Zijn aannemingsbedrijf Brusse & Co was in 1941 werkzaam in Noord-Frankrijk. Het fungeerde tevens als loonbureau voor andere aldaar werkende Nederlandse firma's.

(4) *Furnier Beton A.G.*, onder leiding van Brusse en H.W.R. Hennig, een vóór de oorlog tot Nederlander genaturaliseerde Duitser, fungeerde in Rusland als loonbureau voor een aantal Nederlandse firma's.

80. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.B.J. GIPS

25 Januari 1943

Betreft: N.V. NEDERLANDSCHE OOSTHANDEL.

In antwoord op Uw schrijven van 23 Januari veroorloof ik mij U mede te deelen, dat ik mij juist dezer dagen verdiept heb in de vraag, hoe mijnerzijds kan worden bijgedragen tot de ontwikkeling van de nieuw opgerichte N.V. Nederlandsche Oosthandel.[1]

In de eerste plaats moge ik namens alle bevoegde instanties der Nederlandsche Oost-Compagnie uiting geven aan de voldoening, dat Gij deze taak van President-Commissaris op U genomen hebt. Wij allen beschouwen U als de meest gezaghebbende persoon om den handel tusschen Nederland en de Oostgebieden te ontwikkelen.

Ik wil er aan herinneren, dat het doel der N.V. Nederlandsche Oost-Compagnie is, om door medewerking in de bezette Oostgebieden de namenloos zware taak der Duitsche pioniers, die op zoo bewonderenswaardige wijze den opbouw der gebieden ter hand hebben genomen, te verlichten.

Binnen dit kader zal ook de handel moeten worden gezien m.a.w. zal bij den aankoop der goederen hier ten lande moeten worden nagegaan, dat daarmede het algemeene belang van den Europeesche opbouw en der oorlogsvoering tegen het bolsjewisme is gediend. De levering van goederen uit Nederland moeten zoolang nut afwerpen, dat wij daardoor bij de Duitsche leiding de erkentenis van het nut van het bestaan der N.V. Nederlandsche Oosthandel verkrijgen.

Eerst daarop kan naast de andere prestaties der N.O.C. van de Duitsche overheid verwacht worden, dat een deel der door den Nederlandschen arbeid voor en in het Oosten verkregen productieverhoging ten goede komt aan ons volk. Wij dienen aldus door de Europeesche gemeenschap te helpen tenslotte ook het eigen volk.[2]

Ik heb mij afgevraagd hoe ik de N.V. Oosthandel zou kunnen helpen in haar zware taak en ben tot bepaalde conclusies gekomen, die ik gaarne met de Commissarissen der maatschappij zou willen bespreken.

HOU ZEE!
M.M. ROST VAN TONNINGEN.

RvT NOC 3,1 b. Doorslagkopieën

80 – (1) De oprichting van de Nederlandsche Oost Handel Maatschappij N.V. vond plaats op 26 jan. 1943. Het was de bedoeling dat naast één van de heren Van Leeuwen Boomkamp (zie nr. 62, n. 3) ook F.W.A. de Kock van Leeuwen zou deelnemen in het aandelenkapitaal (Gips aan Rost dd. 21 dec. 1942, RvT NOC 3, 1a). Uit de oprichtingsacte (bijvoegsel tot de Nederlandsche Staatscourant 3 mrt. 1943) blijkt dat van de tweeduizend aandelen à *f* 1000 er tweehonderd in contanten volgestort werden door P. van Leeuwen Boomkamp, vijfentwintig door zijn zoon J.J. van Leeuwen Boomkamp en tweehondervijfentwintig door de NOC. Rost was ook van mening dat 50% van het aandelenkapitaal in het bezit van de NOC moest zijn (Rost aan Gips dd. 22 dec. 1943, RvT NOC 3, 1a).

(2) Het departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart gaf een vergunning af voor het vestigen van een handelsbedrijf. Het zou bij het verlenen van andere vergunningen eveneens een welwillende houding aannemen indien 'de belangen der Nederlandsche Volkshuishouding er niet door worden geschaad' (Dep. aan NOC dd. 8 feb. 1943, NOC/Robertson).

81. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. KNUD

den 25. Januar 1943

Lieber Herr Knud,[1]

In Bestätigung unseres heutigen Gesprächs bitte ich Sie folgendes zur Kenntnis zu nehmen:

Als die Niederländische Textilgemeinschaft "Ost" G.m.b.H. am 16. Dezember 1942 gegründet wurde, hat die Niederländische Ost-Kompanie ihre Mitarbeit deshalb gerne gewährt, weil die Person des Herrn Jung[2] zum Vorsitzenden des Aufsichtsrates bestellt wurde. Damit war die grosse Erfahrung und die sachliche, ruhige Inangriffnahme des Aufbaus einer Bekleidungsindustrie in Kiew gewahrleistet.

Ich hatte sodann Gelegenheit Herrn Jung und Sie mit Herrn Fickert[3] als meine Gäste in meiner Wohnung begrüssen zu können und den Arbeitseinsatz in Kiew in Anwesentheit der Herrn Krantz und Hoekstra zu besprechen.

Schon damals habe ich Herrn Fickert in nicht misszuverstehender Weise klar gemacht, dass die N.O.C. nur ein einziges Interesse hat, nämlich die Deutsche Pioniere, welche hinter der Front in Russland in so verdienstvoller Weise das Kriegspotential steigern in dem Masse als es nur möglich ist etwas zu helfen. Daher ist für uns das oberste Gesetz: "Produzieren".

Zu meinem Bedauern hat Herr Fickert meine damals von Herrn Jung kräftigst unterstützten Ausführungen offenbar wieder missverstanden. Jedenfalls hat ein Soforteinsatz nicht stattgefunden.

Ich hatte nun am 14. Januar mit den Herren Krantz und Hoekstra und dem Textilreferenten der N.O.C. Herrn van Gelderen, abermals eine Unterredung mit den Herren Fickert und Bödeker.[4] Das Verhalten der Herren schien uns keinen schnellen Einsatz zu gewährleisten. Wir haben nun am 15. Januar Herrn Fickert eine schriftlichen Stellungnahme zukommen lassen, wovon ich eine Abschrift beilege.

Leider ist nur Herr Jung, dieser fähige Mann, gestorben, sodass damit die Voraussetzung für eine erspriessliche Zusammenarbeit mit der deutschen Fachgruppe vorläufig weggefallen ist. Herr Fickert hat mir zwar versichert, dass er die Zusammenarbeit sicherstellen konnte, aber ich wünsche eine Bestätigung dieser Behauptung und bitte Sie, sich der Sache anzunehmen.

Wir haben nun unseren Textilreferenten, Herrn van Gelderen, dem Herrn Fickert zur Verfügung gestellt, damit unsererseits alles geschehen ist um den Einsatz zum Erfolg zu bringen. Ich sehe mich aber genötigt, Ihnen mitzuteilen, dass die N.O.C. nicht länger dulden wird, dass der Einsatz verzögert wird und von sich aus die deutsche Fachgruppe von den Vorgängen verständigen wird, wenn Herr Fickert seine Haltung nicht entsprechend ändern will.

81 – (1) Geen bijzonderheden bekend.
(2) Jung was leider van de Duitse *Wirtschaftsgruppe Bekleidungsindustrie* in Berlijn.
(3) A.H. Fikkert, geb. 5 juni 1885 te Utrecht. NSB-lid, werkzaam in de confectie-industrie. Binnen het Economisch Front was hij sectieleider voor de confectie en actief betrokken bij de arisering van joodse textielbedrijven.
(4) J.W. Bödeker, geb. 10 aug. 1895 te Rotterdam. Sinds 1939 lid van de NSB. Verwalter van diverse joodse bedrijven. In dienst van de NOC maakte hij een reis naar de Oekraïne om daar de mogelijkheden voor de vestiging van textielbedrijven te onderzoeken. Zie ook Barnouw, *Grijpmans*.

Ich habe Herrn Fickert darauf aufmerksam gemacht, dass er sich durch tüchtige Arbeit das Wohlwollen der deutschen Behörden in Russland sichern könnte und dass für einen unternehmenden Menschen im Osten viele Möglichkeiten der Ausdehnung der Geschäfte bestehen, wenn man gezeigt hat, was man leisten kann. Die Leistung soll aber vorangehen und entscheidend ist dasjenige was ich am Anfang meines Schreibens darlegte, nämlich, dass man durch seine Arbeit die übermenschlich schweren Aufgaben der kämpfenden Soldaten und der wirtschaftlichen Pioniere hinter der Front erleichtert. Von diesem Grundsatz ausgehend ist die N.O.C. bereit die Arbeit aller Schaffenden, welche durch ihre Vermittlung in den Ostraum treten zu unterstützen.

Ich bitte Sie, dies zur Kenntnis zu nehmen und mir zu berichten ob und wie die Verbindung mit der deutschen Fachgruppe wieder hergestellt ist.[5]

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81335–37. Doorslagkopie

82. G.J. RUITER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's–Gravenhage, den 28. Januar 1943

Betr. landwirtschaftlicher
Einsatz im Ostland.

Parteigenosse,

Die Unterredung mit Roskam und Korteweg[1] ist nur dahin geendet, dass der erstgenennte dem anderen den Standpunkt klargemacht hat und gesagt hat, nicht mit ihm zusammenarbeiten zu wollen. Das ist also erledigt. Grundsätzlich für mich unannehmlich, weil ich mich nicht von Roskam vorschreiben lassen kann, welche Mitarbeiter ich wählen werde.

Ich mache weiter den Vorschlag, dann im Namen des Ministeriums, in einem für die Abteilung "landwirtschaftliche Angelegenheiten" der Nederlandsche Oost Compagnie zu errichten dem Büro mitzuarbeiten, welches mir für meine Mitarbeit und auch Roskam zur Verfügung stehen würde. Ich möchte auf jeden Fall einen besonderen Mitarbeiter anstellen, wo Korteweg sich auch zurückgezogen hat. Roskam war der Meinung, dass dieses nicht nötig sei und sagte, dass alles genugsam geregelt wird, wenn er und ich nur zum Kommissar der N.O.C. ernannt werden würde. Ich sehe das gar nicht ein und habe über diese hoffnungslose Fall keine Worte mehr verloren. Es scheint mir also unmöglich, dass eine vernünftige Zusammenarbeit entstehen wird.[2]

(5) Dezelfde dag stuurde Rost aan Knud een brief, waarin extra tegen Bödeker gewaarschuwd werd (RvT 95/81334).
82 – (1) Werkzaam bij het departement van Landbouw en Visscherij.
(2) Het viel iedereen moeilijk met Roskam samen te werken. Er moest steeds weer naar (nood)oplossingen worden gezocht. Pas eind september 1943 verdween hij als Boerenleider.

Wo Roskam den Bauerneinsatz als Bauernführer in der Hand behalten muss, ist es auch nicht möglich, zu einer Trennung des Arbeitsterrains, auch nicht im Ostland, zu gelangen.

Ich bin aber wie immer bereit, der N.O.C. mit Rat und Tat an die Hand zu gehen und würde zu dem Zweck z.B. bestimmte Aufträge empfangen wollen, z.B.:

Organisation, Aufbau und Leitung der Schulungs- und Musterbetriebe im Osten und der Schulungsbetriebe in den Niederlanden;

und/oder die Werbung von besonderen Sachenverständigen für den Osteinsatz, ihre Schulung und ihr Einsatz, oder mehr Sachen dieser Art.

Zwecks Ausführung dieser Aufträge werde ich, wo Herr Korteweg sich zurückzieht, dann einen guten Mitarbeiter suchen müssen, der mit dem Bauernführer zusammenarbeitet.

Selbstverständlich wird auf diese Weise nicht erziehlt, dass diejenigen, die durch das Auftreten des Landstands zurückgeschrocken sind, doch mitarbeiten werden; ich sehe jedoch keine Möglichkeit, dieses abzufangen.[3,4]

Mit nationalsozialistischem Gruss,

HEIL!
(w.g.) G.J. Ruiter.

N 75 20384–5. Oorspronkelijke vertaling

83. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. VON HARDER

Amsterdam, den 4. Februar 1943

Lieber Herr von Harder!

Beiliegend erlaube ich mir Ihnen eine Note betreffend die Materialankäufe der N.O.C. (Anlage I) betreffend die Einigung zwischen den Herren Roskam und Ruiter (Anlage II) und eine Note betreffend das vorläufige Verhandlungsprogramm (Anlage III), das wir bei einer nächsten Reise nach Berlin zu erledigen hätten, zu übersenden. Ich werde dieses Programm warscheinlich noch ergänzen müssen.

Wie ich Ihnen mündlich schon mitteilte und wie ich Herrn Maletke auch kürzlich noch mündlich mitteilte, wäre nun doch die Zeit gekommen um einen Einsatz der gesamten niederländischen Wirtschaft vorzubereiten.

Dazu wäre die Genehmigung eines Einsatzvertrages für niederländische Firmen seitens des Herrn Ministers Dr. Rosenberg eine ausserordentliche Erleichterung.[1]

(3) Zie voor een oplossing zonder Korteweg bijl. 2 bij nr. 83.

(4) In de bijgevoegde *Randbemerkungen* wordt voorgesteld dat Ing. Zwart het bureau voor landbouwaangelegenheden van de NOC zal leiden. Hij zou met Roskan moeten samenwerken op het gebied van ideologische vorming, *Betreung*, etc. en met de directie van Landbouw op het gebied van de technische scholing, proefbedrijven etc. (N 75 20384–6).

83 – (1) In de brief van Rost aan Ohlendorf dd. 22 jan. 1943 staat dat Rosenberg al akkoord was, zie nr. 78.

Ich stelle mich die Prozedur folgendermassen vor:
Auf Grund des Einsatzvertrages berufen der General-sekretär im niederländischen Wirtschaftsministerium und ich die Dachorganisation der Gewerblichen Wirtschaft (Woltersom) ein und fordern sie auf, uns einen Bericht über die Einsatzmöglichkeit der niederländischen Wirtschaft zu erstatten.
Ich erstatte der Reichkommissar einen mit dem Ostministerium abgestimmten Tätigkeitsbericht über die N.O.C.
Auf Grund dieses Berichtes und der Fühlungnahme mit der Dachorganisation der Gewerblichen Wirtschaft treten wir an die Offentlichkeit heran durch eine Zentralpropagandasitzung der Gesellschaft "Niederland und Europa",[2] wo ich als erste, sodan Herr Maletke und darauf womöglich der Reichskommissar Seyss Inquart das Wort ergreift. Ich mach Sie darauf aufmerksam, dass ich vom Reichskommissar noch nicht die Zusage erhalten habe, dass er sprechen wird.
Sodann wird die Propaganda in die elf Provinzen hineingetragen durch die elf Provinzausschüsse von "Niederland und Europa", welcher in engster Zusammenarbeit mit den elf Handelskammern vorgehen.
Bitte betrachten Sie dies als einen vorläufigen Plan.

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 4 j. Doorslagkopie

83.1 ANLAGE 1

1. Der Wirtschaftliche Einsatz von niederländischen Industrien in den Osten ist nur möglich, wie die in den Niederlanden aus stillgelegten Betrieben verfügbaren Maschinen durch Material ergänzt wird, das für die Inbetriebsetzung an Ort und Stelle unbedingt erforderlich ist. Dieses Material musste bis jetzt wegen der Dringlichkeit des Einsatzes auf dem inoffiziellen Markt[3] beschafft werden.
2. Die Materialbeschaffungen, welche jetzt in unserem Lager aufliegen wurden für die folgenden Aktionen beschafft:
3. Um die Materialankäufe zu regularisieren ist es notwendig darauf eine Ausfuhrgenehmigung zu erhalten vom Generalsekretär für Handel, Gewerbe und Schiffahrt (Wirtschaftsministerium) welche Genehmigung zwar für die ersten drei Monate im Betrage von 15 Millionen Gulden prinzipiell vorliegt aber vom deutschen Referenten von Boeck[4] noch nicht offiziell

(2) Dit sociaal-economisch genootschap was mede bedoeld om ook niet-NSB-ers te beïnvloeden, zie de inleiding bij *Corresp. Rost 1*.
(3) Deze zwarte markt-aankopen zouden nog tot veel problemen aanleiding geven, zie n. 4 bij nr. 88.
(4) Dr. H. von Boeck was als *Generalreferent Finanz und Wirtschaft* de verbindingsman tussen het Rijkscommissariaat en het departement van Hirschfeld.

zur Kenntnis genommen ist.
4. Falls die Bedingungen unter 3 erfüllt sind liegt vom Standpunkt der Zuteilungstellen keine offiziellen Bedenkenmehr vor, nur kann dann die Preislage (Preise wofür die Güter gekauft sind) noch Schwierigkeiten machen.
5. Zur Behebung der Preisbedenken wäre eine Abstimmung mit Oberst Veltjens vom Vierjahresplan notwendig. Überdies wäre das Einvernehmen mit Oberst Veltjens auch zu pflegen für die Genehmigung zum Ankaufen auf den nicht offiziellen Markt.[5]
6. In soweit als zwecks Einsatzes niederländischer Industrien in die Ostgebiete Kennziffer[6] von den Berliner Behörden (Kemna)[7] oder in Zukunft von den Reichskommissariaten gewährt werden, könnten die Ankäufe offiziell in den Niederlanden erfolgen. Die Vorgangsweise ist dann derart, dass die Ein- und Ausfuhrstelle beim Reichskommissariat für die besetzten niederländischen Gebiete auf Grund der Kennziffer[7] die niederländischen Instanzen beauftragt das Eisen zur Verfügung zu stellen (Es wäre mit Herrn Merzig abzustimmen).

RvT NOC 4 j. Doorslagkopie

83.II ANLAGE 2

Landwirtschaft

1. Es kommt ein Büro Agrarischer Einsatz in den Osten (Sitz Büro Landstand, Anna Powlonastraat 36, Den Haag). Der offizielle Leiter wäre der Bauer Barendregt, der sowohl von Roskam als von Ruiter der Vertrauensmann ist.
2. Aufgabe des Büros wäre alle Angelegenheiten des agrarischen Einsatzes vorzubereiten, Gutachten an die Direktion der niederländischen Ost-Kompanie zu richten.
3. Das Sekretariat würde von unserem Herrn Swart[8] betreut werden.
4. Die Durchführung der vorgeschlagenen Massnahmen obliegt die Abteilung Landwirtschaft der N.O.C., welche ebenfalls die Koordinaten des Einsatzes auf dem Gartenbauersektor und der Lebensmittelindustrie gewährleisten würde.
5. Ich hoffe am nächsten Dienstag, den 9. Februar 1943, der endgültigen Abschluss dieser Regelung mit Roskam und Ruiter vorzunehmen.

Den Haag, den 4 Februar 1943.

RvT NOC 4 j. Doorslagkopie

(5) Veltjens was ook al betrokken bij het, mislukte, project om aardappelmeelfabrieken op te zetten, zie nr. 27.
(6) Waarschijnlijk kengetallen, die bij de noodzakelijke vergunningen hoorden.
(7) Er kan hier sprake zijn van Dr.Ing. E. Kemma, die *Beauftragte für die Verwertung der aus dem Osten zurückgeführten Wirtschaftsgüter* was.
(8) Ing. Zwart, zie nr. 82, n.4.

83 III. ANLAGE 3

Programm für die nächste Reise nach Berlin.[9]

1. Das Verhältnis der Handelsgesellschaft der N.O.C. zu anderen Handelsgesellschaften.
Im Zusammenhang damit soll auch die politische Notwendigkeit für die N.O.C. betont werden, auf die Dauer dem niederländischen Volk auch die Gegenleistung in der Form einer Zuteilung eines Teiles, der durch die niederländische Arbeit im Osten gesicherten Mehrproduktion greifbar zu machen.[10]
Diese Angelegenheit kann erst wirklich geregelt werden, wenn das Sonderclearing zwischen Holland und den Ostgebieten funktioniert.
2. Das Sonderclearing und die finanzielle Abrechnung mit den Reichskommissariat Ostland und Ukraine.
Die Verhandlungen in Holland wegen der Einrichtung eines Sonderclearings gehen jetzt schnell vorwärts. Mit dem Reichskommissariat Ostland ist das Sonderclearing schon geregelt und zwar in den folgenden Form:
Es ist ein Sonderkonto bei der Niederländischen Bank und ein Gegenkonto bei der Reichskreditkasse in Riga errichtet. Es ist angeregt worden, dasselbe System auf die Ukraine anzuwenden und zwar z.B. bei der Zentralwirtschaftsbank in Rowno ein Sonderkonto zu errichten. Berlin hat sich hierüber noch nicht ausgesprochen.
Wir versuchen hier die Angelegenheit vorwärts zu treiben und haben wir Verordnungen vorbereitet, worin die Angelegenheit für beide Länder einheitlich geregelt wird und wo also deutscherseits die Widerpartei in der Ukraine noch bestimmt werden soll.
3. Die Beteilung der N.O.C. an der Baumwolle A.G. Berlin.[11]
4. Der Einsatz von niederländischen Plantagefirmen. Der N.O.C. hat einen Plan auf ganz neuen Grundlagen aufgestellt.
5. Die Lage der Niederländische Ost-Reederei. Der Bevollmächtigte für die Seeschiffahrt, Gauleiter Kaufmann, hat uns bei der seinerzeitigen Konferenz in Berlin die sofortige Zuteilung von zwei Schiffen von je 1.500 Tonnen, die Genehmigung des Baus von zwei Betonschiffen zugesagt und uns in Aussicht gestellt, dass wir an dem Grossprogramm des Baus von 80 Stalschiffen beteiligt sein würden, falls wir uns anstrengen würden den Bau dieser Schiffe zu beschleunigen. Es ist dringend nun an die Erledigung der zwei ersten Punkte zu schreiten.[12]

Den Haag, den 4. Februar 1943.

RvT NOC 4 j. Doorslagkopie

(9) Het is onduidelijk wanneer deze punten in Berlijn zijn besproken.
(10) Dit was en bleef één van de belangrijkste punten voor de Nederlanders.
(11) In het *Bericht* wordt uitgebreid op de katoenteelt ingegaan (p. 60–64).
(12) Zie ook nr. 35.

84. R. RINKEFEIL AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 5. Februar 1943

Unter Bezugnahme auf unsere Besprechung am 4. Februar 1943 übersende ich[1] Ihnen den Entwurf einer Note über die geplante Zollangleichung für den Leider.

Sollten die irgendwelche Abänderungen oder Ergänzungen der Note wünschen, so stehe ich oder Oberregierungsrat Dr. Bollenhagen[2] zur Verfügung.

[R.] RINKEFEIL

BIJLAGE

Zollangleichung

Zur Herbeiführung der erstrebten wirtschaftlichen Verflechtung zwischen Deutschland und den Niederlanden sind unter anderem bereits folgende Massnahmen getroffen worden:

die Beseitigung der Devisengrenze,

die beiderseitige Beseitigung der wirtschaftlichen Aus- und Einfuhrverbote,

die Angleichung des niederländischen Steuerrechts an das deutsche,

die gegenseitige Beseitigung der Zölle für Waren, die ihren Ursprung in den Niederlanden und Deutschland haben.

Eine einheitliche Wirtschaft aber ohne Gleichartigkeit auf dem Gebiete des Zollrechts einschliesslich des Zolltarifs und der Verbrauchsteuern ist unmöglich. Diese Gleichartigkeit ist auch erforderlich dem Drittausland gegenüber. Der Führer ist damit einverstanden, dass diese Angleichung jetzt durchgeführt wird.

Das niederländische Zollrecht ist veraltet, das deutsche ist das modernste Europas. Deshalb ist Angleichung an das deutsche geboten, wobei den besonderen Verhältnissen der Niederländischen Rechnung zu tragen ist. Auf dem Gebiet der Verbrauchsteuern ist in der Art der Erhebung und in der Höhe der Steuern bereits weitgehende Uebereinstimmung vorhanden.

Die Selbstständigkeit der Zollverwaltungen beider Länder wird durch die Angleichung selbstverständlich nicht berührt; jede der beiden Verwaltungen arbeitet wie bisher nach eigenem Recht.

84 – (1) Dr. R. Rinkefeil, geb. 9 jan. 1884, was hoofd van de *Abteilung Finanzen* van het Rijkscommissariaat en *Referent* op het ministerie van Financiën. Hij was te beschouwen als de representant van het Berlijnse *Finanzministerium* in Den Haag
(2) *Oberregierungsrat* Bollenhagen.

Die niederländischen Reichsgrenze an der Küste und gegenüber Belgien bildet dann die Zollgrenze des einheitlichen Wirtschaftsgebietes.

[Notitie in handschrift van Rost]

De zeer belangrijke sleutel voor de verdeeling van de opbrengst der gezamenlijke over het Rijk en de Nederlanden geïnde bedrag is hier niet aangevoerd

RvT

Zollangleichung

Vragen aan Rinkefeil:

a in welke opzicht is het nederlandsche Zollrecht veraltet.
b De kwestie van de sleutel is hier in het geheel niet aangeraakt. Hoe zullen de ontvangsten tusschen Nederland en Duitschland verdeeld worden
c In hoeverre is het Duitsche douanerecht het modernste in Europa en is het Nederlandsche verouderd.

Aan Lestrieux advies
de Kock v. Leeuwen advies
Postma om een spoednota vragen
Raad voor Bedrijfsleven om nota vragen
Standpunt Hirschfeld?

RvT

RvT A 5/84724–6. Oorspronkelijk

85. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. KAUFMANN

[Den Haag,] den 9. Februar 1943

Hochverehrter Gauleiter,

Ich nehme höflich Bezug auf die Unterredung, welche ich am 24. September v.Js. die Ehre hatte mit Ihnen in Berlin zu führen.[1]

Ich habe Ihnen damals über die Pläne informiert, welche der Reichsminister für die besetzten Ostgebiete, Reichsleiter Dr. Alfred Rosenberg, im Einvernehmen mit dem Reichskommissar für die besetzten niederländischen Gebiete, Dr. Arthur Seyss Inquart, betreffend den Einsatz der niederländischen Wirtschaft in den Ostraum verfasst hatten. Mir war als Präsident der Niederländiche Ost- Kompanie die Führung diese Einsatz anvertraut worden.

Die Übertragung stillgelegter niederländischer Industriebetriebe nach den besetzten Ostgebieten stellte nebst den Materiallieferungen die Frage des Transports. Nach Besprechungen mit den Reichskommissariaten Ostland und Ukraine wurde festgestellt, dass der Transport nach beiden Reichskommissariaten am zweckmässigsten über die Ostseehäfen stattfinden könnte und zwar sollte nach dem Reichskommissariat Ukraine der Transport über Königshafen erfolgen und damit sodann die Güter auf dem Landwege mit den Verwaltungszügen des Reichskommissariats Ukraine weiterzubefördern.

In Hinsicht auf diese Transportbedürfnisse und auf die Notwendigkeit dem niederländischen Volk die Änderungen ihrer Blickrichtung von dem Westen nach dem Osten zu erleichtern, habe ich Ihnen vorgeschlagen, diese Niederländische Transporte durch die Niederländische Ost Reederei zu pflegen. Sie hatten damals die Güte uns zu diesem Zwecke die baldige Freigabe zweier Schiffe zu je 1.500 Tonnen zuzusagen.[2] Es ist uns auch bekannt, dass seitens Ihres Kommissariates Schritte zu diesem Zweck eingeleitet wurden, die Freigabe selbst erfolgte jedoch bis jetzt nicht. Ich habe meinerseits zusammen mit Ihrem Vertreter in Holland[,] Herrn Dr. Bolle[,] mit Kapitän Christiansen Fühlung genommen.

Ich erlaube mir auf eine zweite Angelegenheit zurückzukommen, welche ich ebenfalls in der Konferenz vom 24. September Ihnen vorgetragen habe, nämlich den Bau von zwei Betonfrachtschiffen von je 3.000 Tonnen, welche nach dem Verfahren von der Firma Dijckerhof & Wytmann (Schalenbau) in Holland gebaut werden sollen. Obwohl Sie damals bereit wären diesen Plan Ihre prinzipielle Genehmiging zu erteilen, ist es nicht möglich den Vertrag abzuschliessen bevor nicht Ihre endgültige Genehmigung vorliegt, da sonst die für den Bau notwendigen Materialien nicht freigegeben werden.

Eine weitere Angelegenheit betraf das Grossprogramm der rund 80 Schiffe, welche in Holland gebaut werden sollen. Sie hatten damals die Güte uns mitzuteilen, dass Sie bereit wären eine Zuteilung einiger Schiffe an die Ost Reederei zu erwägen.

Inzwischen war es uns möglich bereits einen Anfang zu machen mit einigen ganz kleinen Küstenfahrzeugen, die zwar durch ihre Grösse wenig geeignet sind, aber trotzdem unter den heutigen Umständen schon wertvolle Dienste leisten. Gerade in den letzten Tagen bestätigte

85 – (1) Zie voor het verslag van die bespreking nr. 42. Het bleek bijzonder moeilijk met Kaufmann in contact te blijven; Van Dieren had Rost drie weken eerder verschillende manieren aan de hand gedaan om hem weer te benaderen, o.a. via Seyss-Inquart (Van Dieren aan Rost dd. 13 jan. 1943, NOC 13.16. Doorslagkopie).

(2) Zie Rost aan Seyss-Inquart dd. 29 aug. 1942; nr. 35.

uns der Leiter der Fachgruppe für deutsche Küstenfahrt, Herr Techen aus Altona, dass unsre Schiffe, im Gegensatz zu den anderen holländischen Küstenfahrzeugen, eine Bereitschaft bewiesen hätten, auch in der deutschen Küstenfahrt behilflich zu sein. Hierdurch war es uns also möglich in der Tat zu beweisen, dass wir wirklich eine bahnbrechende Aufgabe in der niederländischen Schiffahrt zu erfüllen haben.

Ich würde es nun sehr begrüssen, falls Sie mir die Möglichkeit geben würden, eine weitere Aussprache mit Ihnen über diese Dinge zu haben, in der Üeberzeugung, dass hierdurch unsere Pläne in beiderseitigen Interesse zur weiteren Entwicklung kommen können.

Ich bitte Sie mir einen Termin für Zusammenkunft aufgeben lassen zu wollen.

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN.]

RvT NOC 5a, c. Doorslagkopie

86. M.M. ROST VAN TONNINGEN/H.TH. DE GOEY AAN R. FIEBIG

[Amsterdam,] den 10. Februar 1943

Antwortlich Ihres Schreibens vom 24.1.1943,[1] an Herrn P. Hoekstra, Ministerialdirigent meines Ministeriums, beehre ich mich Ihnen mitzuteilen, dass was Herrn H.J. v.d. Voort anbetrifft, dieser Herr nicht erster Direktor von dem 'Rijksbureau voor IJzer en Staal' ist, sondern nur einer der drei anderen Direktoren und ziemlich neu angestellt, also meines Erachtens dort wohl abkömmlich.

Übrigenfalls kann ich an seiner Stelle anschliessend sehr empfehlen Ing. H.A. van Dijck, Leiter der Abteilung 'Metaalindustrie van het Economisch Front'.

Die Gründe weshalb wir die Herren de Vries-Robbé,[2] Breukink,[3] Ledeboer,[4] Holtz, Jhr. de Jong[5] in dem Vorstand ihrer Wirtschaftsgruppen ersetzen und Herrn J. Schots in seiner Gruppe beifügen wollen, sind folgende:

1. Diese Herren freuen sich über jeden deutschen Soldaten, der am Ostfront fällt, über jede Bombe auf die Zivilbevölkerung, betrachten jeden niederländischen Freiwilligen als Landesverräter und heissen die Bombardierungen der Hochofenwerken, Philips, Kolenwerken, u.s.w. gut.

2. Diese Herren verabscheuen das Nationalsozialismus teilweise, weil sie noch nichts

86 – (1) Niet aanwezig.
(2) Mr. C.T. de Vries-Robbé, 1e plv. voorzitter Bedrijfsgroep Staalbouw van de Hoofdgroep Industrie.
(3) J. Breukink, tot november 1943 1e plv. voorzitter Bedrijfsgroep Transportondernemingen van de Hoofdgroep Industrie, daarna lid van de Raad van Bijstand van dezelfde Bedrijfsgroep.
(4) A. Ledeboer jr. 2e plv. voorzitter Bedrijfsgroep Textielindustrie van de Hoofdgroep Industrie.
(5) Jhr. ir. J.M. de Jonge, 2e plv. voorzitter Bedrijfsgroep Houtindustrie van de Hoofdgroep Industrie.

davon wissen, teilweise weil sie zu alt sind (Verkade),[6] Judenfreunde haben (Breukink), adlich und köningstreu sind (Jhr. de Jonge) oder persönlich finanzielle Nachteile befürchten (Ledeboer).

3. Weil wir über Vertreter verfügen, die fachlich und kaufmännisch den alten wenigstens ebenbürtig, grösstenteils aber überlegen sind und das volle Vertrauen der Mehrzahl ihrer Fachkollegen besitzen.

4. Weil wir ein erspriessliches Zusammenarbeiten mit den deutschen Stellen und diesseitige Initiative für den Osteinsatz zum Beispiel von jenen Herren nicht erwarten können, im Gegenteil.

5. Weil eine niederländischen nationalsozialistische Staatsführung von diesen Herren keiner spontanen und vertrauensvollen Mitarbeit entgegensehen kann.

Der Generalsekretär,
i. V.
mr. H. Th. de Goey,
MINISTERIALRAT

BEZ 170. Geparafeerde doorslagkopie

87. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

Amsterdam, 10 Februari 1943

Leider!

Uw oordeel wordt door den Duitschen vertegenwoordiger bij het Departement van Financiën gevraagd over plannen tot belastingverhooging.

Ik wil alvorens op deze voorstellen in te gaan nog even teruggrijpen op het onderhoud, dat wij ongeveer een jaar geleden in gezelschap van Kameraad Gips met den Rijkscommissaris, Minister Fischböck en Generalkommissar Schmidt hebben gehad. In dit onderhoud zijn ons vertrouwelijke mededeelingen gedaan betreffend de Duitsche staatsfinanciën, zulks naar aanleiding van den Duitschen wensch om van ons, boven de bezettingskosten van rond 1.200 millioenen Gulden per jaar, nog een extra bijdrage van 50 millioen Mark per maand in goud zou worden gestort, het geheel met terugwerkende kracht te beginnen op 1 Juli 1941.[1] Wij hebben sinds dien datum in totaal dus aan goud afgegeven 190 millioen Rijksmark = 142.5 millioen Gulden en zijn thans door onze goudreserves heen met uitzondering van een bedrag van 5 millioen Gulden, dat hier als een soort noodreserve blijft (b.v. voor industriegoud) en een bedrag van fl. 1.544.000,— goud, dat voor onze rekening bij de Reichsbank in Berlijn ligt. Het was Uw en mijn indruk na het gesprek, dat wij gehad hadden, dat de Duitsche oorlogslasten een veelvoud zijn van het bedrag, dat wij aan bezettingskosten en extra bijdragen betalen. Wat ons destijds gehinderd heeft en nog hindert, was dus niet de hoegrootheid van

(6) A.H. Verkade sr., voorzitter Bedrijfsgroep Landbouwproducten verwerkende Industrie van de Hoofdgroep Industrie.

87 – (1) Zie voor de achtergrond hiervan de inleiding van *Corresp. Rost 1*, p. 254 e.v.

het door Nederland te betalen bedrag, dan wel het feit, dat de benaming "bezettingskosten" nog steeds gebezigd werd.

Wij kunnen als nationalsocialisten, waar onze jongens aan het front staan en waar wij steeds voor de nationalsocialistische wereldbeschouwing pal hebben gestaan niet erkennen, dat Nederland en Duitschland nog in oorlogstoestand verkeerd. Dit wel te erkennen zou ons op één lijn plaatsen met de geëmigreerde regeering in Londen. Ik heb dan mijnerzijds bij herhaling gepoogd het woord "bezettingskosten" te vervangen door b.v. "Nederlandse bijdragen voor oorlogsvoering", doch dit bleef zonder resultaat. Het mocht ons slechts gelukken, de nieuwe bijdrage, die men oorspronkelijk als "Aussere Besetzungskosten" had willen kenmerken te betitelen met den naam "bijdrage voor oorlogsvoering in het Oosten".[2]

De nieuwe belastingvoorstellen van Minister Fischböck beoogden de budgetaire dekking van de extra bijdrage te verrekenen. Zulks wordt noodzakelijk geacht, waar in Nederland een zeer groot deel van de uitgaven niet door ontvangsten is gedekt. Het oorspronkelijke denkbeeld van Minister Fischböck bewoog zich om een verhooging van de inkomstenbelasting met 25% en van de vermogensbelasting met het zesvoud dus van 1/2 tot 3%.

U vindt de overwegingen en voorstellen van Minister Fischböck evenals het verder verloop van zaken uiteengezet in de bijgaande Duitsche nota,[3] die ik U verzoek mij terug te zenden, daar ik hiervan geen tweede copie van heb.

Ik heb op deze nota de volgende opmerkingen:

Op pagina 1. De schatting van de belastingopbrengst in Duitschland. Het groote verschil in belastingopbrengst per hoofd van de bevolking is gegrondvest op de begrootingen van de Staat, Provincies en Gemeenten voor het jaar 1943. Ik vind deze schatting aan de lage kant en meen, dat men de belastingopbrengst van rond fl. 200.—, d.i. dus ongeveer RM 266.— per hoofd van de bevolking mag rekenen. Doch ook dan blijven wij ver beneden de belastingopbrengst in Duitschland. Het groote verschil in belastingopbrengst per kop der bevolking in Nederland en Duitschland wordt verklaard door een minder scherpen aanslag. Men critiseert het feit, dat Nederland's berekening van zijn nationaal inkomen tot het resultaat komt, dat Duitschland's nationaal inkomen ruw berekend meer dan dubbel zoo groot is. Het verbaast den Duitschers, dat het vroeger zoo rijke Nederland na het economisch financiëel wanbeheer van Colijn thans zoo arm is. Ons verbaast dit niet, waarbij nog komt, dat Nederland's volkshuishouding thans afgesneden is van haar overzeesche gebieden. Intusschen wacht ik met belangstelling de vergelijkende studie af, welke het Statistische Reichsamt voor de nationale inkomens van Duitschland en Nederland maakt. Ik hoop U hierover nader in te lichten.

Het einde van de Duitsche nota spreekt van billijkheidsoverwegingen, die bij den aanslag van de verhoogde belastingen tot matiging kan nopen. Mijn bezwaar hiertegen is, dat hiermede subjectieve overwegingen gemakkelijk de plaats kunnen innemen van objectieve rechtsregelen, wat vooral bij de huidige politieke verdeeldheid in Nederland niet onbedenkelijk is.

Ik heb de plannen destijds besproken met den Heer Postma, Directeur-Generaal der Belastingen,[4] met den Heer Woltersom en mijn Kameraden van het Bedrijfsleven.

Zij waren tegen de voorstellen.

(2) Seyss-Inquart noemde het zelf 'weitere Kriegszahlung' (*Corresp. Rost 1*, nr. 303).
(3) Niet aanwezig.
(4) H. Postma; met Rost waarnemend secretaris-generaal van Financiën.

In het bizonder werd er door onze Kameraden uit het Bedrijfsleven tegen geprotesteerd, dat door deze verhoogingen het beginsel der gelijkgerechtigdheid wordt doorbroken, daar hierdoor na een tweejarig werk van aanpassing van het Nederlandsche aan het Duitsche belastingstelsel thans een wijziging ten naadele van de Nederlandsche Belastingsbetalers plaatsvindt.

Hiertegen wordt in de nota van Duitsche zijde aangevoerd, dat het Duitsche volk door zijn algeheelen militairen inzet reeds veel zwaarder belast is dan het Nederlandsche.

De Heer Woltersom heeft namens den Raad van het Bedrijfsleven algeheel bezwaar gemaakt tegen de bovenvermelde plannen evenals tegen de mildere belastingverhoogingen voorgesteld door den Directeur-Generaal Postma.

Een der hem aangevoerde argumenten verdient zeer ernstige overweging, nl. dat de verhooging der vermogensbelasting ook den kleine rentenier zeer zwaar treft. De Raad van het Bedrijfsleven schat de rentabiliteit van het Nederlandsche vermogen op het oogenblik op $1^{1/2}$%, zulks mede op grond van het feit, dat van het totaal voor den oorlog geschatte Nederlandsche vermogen van 18 milliard ongeveer 4 milliard in Indië en 2 milliard in Amerika belegd zou zijn en door dit vermogen geen inkomen zou afgeworpen. Mij persoonlijk lijkt de schatting van $1^{1/2}$ wat erg aan de lage kant.

De Raad van het Bedrijfsleven wijst dan ook de voorstellen van den Heer Fischböck en van Directeur-Generaal Postma van de hand en stelt voor een oorlogswinstbelasting en een verhooging van de omzetbelasting te heffen.

Het negatieve standpunt door den Heer Woltersom ten deze ingenomen, heeft den Heer Fischböck tenslotte geleid tot het wijzigen van zijn voorstellen als aangegeven op pag. 5 van de nota.

Ik ben als Secretaris-Generaal van Financiën niet tegen verhooging van belastingen, zulks temeer, daar inderdaad de toestand van 's lands financiën ernstig is en elk verder verschuiven van lasten naar de toekomst het voortbestaan eener dwaze illusie is. Het is beter de lasten zooveel mogelijk reeds thans door ons volk te laten dragen.

Als hoofdbezwaar tegen de laatste voorstellen van den Heer Fischböck voel ik, dat de kleine rentenier naast de groote vermogens zwaar getroffen wordt.

Daar ik aanneem, dat U deze aangelegenheid reeds behandeld wenscht te zien volgens de door U gegeven instructies, stel ik U voor als Commissie van Advies voor de Financiën te benoemen de Kameraden

1 F.L. Rambonnet, Voorzitter,
2 Mr. G.L.A. van Dijk, Weth. Fin. Den Haag
3 H.J. Lazet, Weth. Fin. R'dam.

Ik moge U om een spoedige bespreking verzoeken.[5]

Hou Zee!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 113, a. Doorslagkopie

(5) Zie voor het vervolg nr. 265.

88. W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin, den 12. Februar 1943

Sehr geehrter Herr Präsident!

Gestatten Sie, dass ich Ihre Aufmerksamkeit auf eine grundlegende Frage lenke, die in kommender Woche gelegentlich Ihres Besuches einer Erörterung bedürfen wird.

Aus den ganzen statistischen Aufstellungen der bisherigen Tätigkeit der N.O.C. ist zweierlei zu ersehen:

1.) Die tatsächlich zahlenmässig erfassbaren Erfolge sind gering.

2.) Die Dynamik, die in der N.O.C. und in Holland vorhanden ist, ist zwar als stark anzusprechen, bedarf aber einer Ausrichtung auf die Praxis im Wege der Zusammenarbeit.[a]

Den Hauptfehler sehe ich in dem Mangel einer vertrauensvollen Zusammenarbeit zwischen der N.O.C. und meiner Dienststelle. Die Erwartungen, die an die Einsetzung von Pg. Puttkammer[1] als meinen Bevollmächtigten geknüpt waren, sind nicht in Erfüllung gegangen.

Zu meinem Bedauern habe ich festgestellt, dass Pg. Puttkammer über wichtige Fragen überhaupt nicht informiert wird. Ich greife dabei nur einige Beispiele heraus:

1.) Pg. Puttkammer war über den Besuch bei Gauleiter Kube und den Gegenbesuch der Abgesandten des Gauleiters überhaupt nicht unterrichtet.[2] Meine Dienststelle wurde erst durch Gauleiter Kube persönlich über die Tatsache des Besuches und die Einzelheiten, die sich daran geknüpft haben, unterrichtet.

2.) [b]Herr Fabius unterhandelt wegen verschiedener Projekte mit der N.O.C., ohne dass meine Dienststelle über Pg. Puttkammer unterrichtet wird. Die Informationen hierüber habe ich erst aus Riga[3] bekommen.

3.) Auch über die Einkäufe der N.O.C. wurde hierher keine Mitteilung gemacht. Erst als Schwierigkeiten auftraten wurde der Berliner Apparat in Anspruch genommen, und zwar in einem Zeitpunkt, der bereits reichlich spät war.[4]

4.) Über den Personeneinsatz bei der Zentralhandelsgesellschaft Ost konnte Pg. Puttkammer ebenfalls keine Auskunft geben usw. usw.

Ich darf nochmals auf die Beweggründe zurückkommen, die seinerzeit zur Einsetzung von Pg. Puttkammer geführt haben:

In Anbetracht der schwierigen Materie hielten Sie und ich es für notwendig, der N.O.C. weitgehende Bewegungsfreiheiten zu geben. Meine Dienststelle, die ja letzten Endes dem Herrn Reichsminister[5] für die Durchführung der gesteckten Aufgaben verantwortlich ist,

88 – (a) In de marge in handschrift Rost: 'Hiervoor heb ik bij de opstelling van onze prestaties destijds reeds gewaarschuwd'.

(1) *Freiherr* H. von Puttkammer, geb. 8 jan. 1890, *Bereichsleiter* op het *Ostministerium.*

(2) Tijdens de tweede Oostreis, werd de delegatie door Kube op 8 en 9 sept. 1942 ontvangen.

(b) In de marge in handschrift Rost: 'Alles met Hauck besproken. Rapporten aan Hauck gestuurd.'

(3) Daar was Fabius NOC-vertegenwoordiger. Zie ook nr. 44.

(4) In opdracht van de *Zentral Handelsgesellschaft Ost* (*ZHO*) had de NOC in Nederland voor meer dan een miljoen *RM* aan zaden gekocht, gedeeltelijk op de zwarte markt. Er waren mede om dat laatste feit problemen om een uitvoervergunning te krijgen. De ZHO voelde er niets voor om te betalen vóór er geleverd was. Von Harder noemde de gang van zaken in een notitie van 12 feb. 1943 'unverständlich' en 'unkaufmännisch' (N 75: 20397–8).

(5) Rosenberg.

geriet durch diese Vereinbarungen, die getroffen waren, in die Lage, dass sie ohne Durchschleusung aller Vorgänge durch die Dienststelle zwei Folgen auf sich nehmen musste:

1.) Die N.O.C. schuf sich einen eigenen Apparat in Berlin und bei den Reichs-, General- und Gebietskommissaren, der für schnellste Durchführung der Aufgaben sorgt.

2.) Die N.O.C. führt selbständige Verhandlungen mit den Fachabteilungen der besetzten Ostgebiete.

Das Reichsministerium kann die Verantwortung für diese Tatsachen nicht übernehmen, wenn nicht Gewähr für eine lückenlose Unterrichtung durch eine Schlüsselstellung der N.O.C. erfolgt. Funktionieren kann diese ungewöhnliche Massnahme bürokratischen Vorgehens nur, wenn die betreffende Persönlichkeit welche ja schliesslich als Vertrauensmann meiner Dienststelle fungiert, auch von allen Fachabteilungen der N.O.C. vertrauensvoll über sämtliche Einzelheiten informiert wird. Ich kann mich des Eindrucks nicht erwehren, dass diese Unterrichtungen entweder aus einem falsch entstandenen Ressortegoismus mit dem berühmten Motto "nur nicht in die Karten sehen lassen" oder vielleicht sogar aus anderen Gründen bewusst unterbleiben.

Es gibt zwei Möglichkeiten einer Änderung:

1.) Entweder wird Vorsorge getroffen, dass die angeführten Misstände beseitigt werden,

2.) oder es wird offen die Frage aufgeworfen, ob Pg. Puttkammer aus der N.O.C. zurückzuziehen ist.

Im letzteren Falle wären folgenden Massnahmen zu erwägen:

Meine Dienststelle ernennt bei den Reichs-, General- und Gebietskommissaren deutsch Sachbearbeiter für den Ausländereinsatz, die für die Orientierung meiner Dienststelle verantwortlich sind. Diesen wird evtl. ein holländischer Sachbearbeiter zugeteilt. Pg. Puttkammer versieht dann ausserhalb der N.O.C. die Stellung eine Bevollmächtigten in Holland. Ihm wird die Aufgabe gestellt, weiterhin mit der N.O.C. in enger Verbindung zu arbeiten und alle Wirtschaftskreise von Holland für die Mitarbeit zu interessieren.

Da es sich um grundlegende Fragen schwerwiegender Natur handelt, gestatte ich mir, diese Tatsachen als Grundlage für unsere Unterhaltungen schriftlich niederzulegen.[6]

Genehmigen Sie, Herr Präsident, den Ausdruck meiner Hochachtung als

Ihr sehr ergebener
[W.] MALLETKE

RvT NOC 7 g. Oorspronkelijk

(6) Er bestaat alleen een concept-antwoord van Rost uit waarschijnlijk de zelfde week, waarin hij alle beschuldigingen van de hand wijst en stelt dat alle Duitse contactpersonen van alles op de hoogte geweest zijn. Hij wil Puttkammer bij de NOC houden (NOC 7, 1 f. Oorspronkelijk). Zie ook de vriendelijke felicitatiebrief van Puttkammer aan Rost van 19 feb. 1942 (nr. 91).

89. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Amsterdam, den 17. Februar 1943

Hochverehrter Herr Reichskommissar,

Seit Monaten haben Herr Dr. Bühler und ich uns bemüht die fortwährende Steigerung der Kursen auf der Börse einzudämmen. Wir haben Ihnen über die Vorgänge fallweise Bericht erstattet. Ich fasse unsere übereinstimmende Meinung folgendermassen zusammen:

1. Der jetzige Börsenvorstand hat nicht die richtige Einstellung zu den Erforndernissen dieser Zeit. Ich habe mich bemüht mit dem Vorseitzenden, Herrn Overhof, so eng wie möglich zusammenzuarbeiten, obwohl ich seinerzeit bei der Zusammenstellung der Hauptgruppe Banken die ernstesten Bedenken gegen ihn geäussert habe. Ich habe diese auf der dringenden Bitte des Herrn Woltersom zurückgestellt, bin aber jetzt der Meinung, dass seine Entfernung vorbereitet werden soll um eine ordentliche Führung der Börse zu gewährleisten.[1]

2. Die Massnahmen, welche bis jetzt gegen die Börse verfügt wurden, werden von den Bankiers und den Effektenhändlern solange nicht ernst genommen als Sanktionen nicht blitzartig erfolgen. Das Devisenschutzkommando ist seit vielen Monaten Betrug auf der Spur gewesen. Wie sehr man auch die Gründlichkeit des Devisenschutzkommandos schätzen muss, mit der sie arbeitet, so ist doch das monatenlange Zuwarten, das durch die Untersuchungen bedingt wurde, für die Mentalität der hiesigen Börse sehr nachteilig gewesen. Herr Dr. Bühler und ich haben immer und immer gedrängt, die Liste der Schuldigen an die Niederländische Bank bekanntzugeben. Erst heute wurde uns die Liste der Schuldigen gemeldet und ich habe zusammen mit Herrn Dr. Bühler den Sicherheitsdienst ersucht, diese Herren zu verhaften und nach dem Osten abzuführen. Wir wollen die betreffenden Geschäfte womöglich sperren und das Vermögen konfiszieren.

Die Schuldigen haben sicher mit weiteren Monaten von Untersuchungen gerechnet und sich zum Schluss eine Verhandlung vor dem ökonomischen Richter und eine erträgliche Geldstrafe erhofft. Oder aber sie sind der Meinung, dass sowieso der Krieg nur noch einige Wochen dauert und sie bald von ihren englischen Freunden das Generalpardon erhalten. Mit dieser Mentalität ist nun einmal zu rechnen. Es wird notwendig sein auch bei den Aufdeckungen anderer Vergehen durchzugreifen.

3. Zur richtigen Durchführung unserer Massnahmen ist die schleunige Verlautbarung der Banken-durchführungsverordnung und der Börsenverordnung notwendig. Herr Woltersom hat seit vielen Monaten zusammen mit seinen Mitarbeitern in der Hauptgruppe Banken keine Mittel gescheut die Bankendurchführungsverordnung zu hintertreiben. Ich brauche sie, da ich sonst nicht die Handhabe habe um gegen die Börse vorzugehen.[2]

4. Die Massnahmen, welche im Reich gegen die Ankäufe deutscher Interessenten auf der niederländischen Börse genommen sind, sind unzulänglich. Die ursprünglich geplante Höchstgrenze für zulässige Ankäufe von fl. 10.000.— wurde im Laufe der Verhandlungen auf fl. 50.000.— erhöht.

89 – (1) Overhoff bleef evenwel tot het einde van de oorlog in functie.
(2) Op 14 mei verscheen het Besluit betreffende de uitvoering van de Effectenhandel in de Staatscourant, waarbij de nieuwe statuten werden ingesteld. Het werd o.m. mogelijk dat buitenlandse (dus Duitse) instellingen lid werden. Zie ook Overhoff, 'Herinneringen', p. 161–174. (Doc. 1 – 1092).

Herr Minister Fischböck ist der Meinung, dass es genügen würde Höchstkursen[3] zu bestimmen oder die Börse zuzumachen und eine Anmeldungspflicht aller Wertpapiere zu verlautbaren. Ich bin gerne bereit letztere Massnahme durchzuführen, welche aber eine sehr beträchtliche Mehrarbeit erfordern wird, gerade jetzt, wo die andauernden Personalbedürfnisse im Reich den Personalbestand der Banken sehr geschmälert hat und noch weiter schmälern wird.

Zu den ersten zwei Massnahmen bin ich bereit bevor mindestens die Schwierigkeiten, welche unter 1 bis 3 und womöglich auch unter 4 erwähnt sind, behoben sind, denn ansonsten würde die Zusperrung der Börse un die Festsetzung von Höchstkursen eine Scheinmassnahme darstellen, die den illegalen Handel ausserhalb der Börse zu beliebigen Kursen nur fördern würde. Falls Sie und Herr Minister Fischböck anderer Ansicht sind, so bitte ich um eine Weisung Ihrerseits.

Ich bitte Sie, mir die Gelegenheit zu geben, diesen Standpunkt mündlich zu erläutern.

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/g. Doorslagkopie

90. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

Amsterdam, 18 Februari 1943

Leider!

Op mijn schrijven van 19 januari[1] mocht ik tot nu toe nog geen antwoord ontvangen.

Wel zeide U mij een antwoord toe, doch dit is naar ik aanneem door de bijzondere tijdsomstandigheden tot nu toe uitgebleven.

Ik moge U nu verzoeken mij voor een onderhoud te ontvangen, daar juist op economisch gebied veranderingen bezig zijn zich te voltrekken, welke de geheele positie der Beweging op economisch gebied in het gedrang brengen.

Naast deze door mij bedoelde moeilijkheden moet ik U in mijn functie van gemachtigde van de Financiën een advies vragen over de gelijkschakeling der Nederlandsche douanetarieven met de Duitsche Zölle.[2]

Hou Zee!
M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

M XIII/92889. Oorspronkelijk

(3) Vanaf 9 nov. 1942 waren tijdelijk zgn. stopkoersen ingevoerd. Per 5 mei 1943 werd de regeling permanent.
90 – (1) Zie nr. 74.
(2) Dit komt ter sprake in een nota van Rinkefeil dd. 5 feb. 1943, zie nr. 84.

91. H. PUTTKAMMER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin/Den Haag, 19. Februar 1943

Sehr geehrter Herr Präsident!

Gestatten Sie mir, anlässlich Ihres heutigen Geburtstages, Ihnen im Namen des Reichsministeriums für die besetzten Ostgebiete, insbesondere im persönlichen Auftrage von Pg. Malletke und der Mitarbeiter des Beauftragten für Sonderfragen, wie auch von mir persönlich, in kameradschaftlicher Verbundenheit die herzlichsten Glückwünsche aussprechen zu dürfen.[1]

Bei Beginn des neuen Lebensjahres möchte ich nicht verabsäumen, der bisherigen Zusammenarbeit gedenkend, Ihnen persönlich zu wünschen, dass es Ihnen bei voller Gesundheit und alter Frische weiterhin vergönnt sein möge, die grossen Aufgaben der Niederländischen Ost-Compagnie für den Wiederaufbau des Ostens im Rahmen der zukünftigen Befriedigung Europas, insbesondere aber Ihres Heimatlandes Holland, trotz aller auftretenden Schwierigkeiten und Hindernisse in weit verstärkterem Masse wie bisher vorwärts zu treiben und zu fördern.

Ich möchte bei dieser Gelegenheit zum Ausdruck bringen, dass ich überzeugt bin und den Wunsch hege, dass letzten Endes der bisherige Kampf der Niederländischen Ost-Compagnie trotz aller offenen Anfeindungen und vesteckten Angriffe, die bisherige Aufbauarbeit zu stören und zu hemmen, doch zu einem vollen Erfolg und zum Sieg führen wird, zumal Ihnen, Herr Präsident, in diesem Kamp im Rahmen der Gefolgschaft der Niederländischen Ost-Compagnie eine Anzahl äusserst tüchtiger, bewusst sauberer und charaktervoller Hauptmitarbeiter im ideellen Sinne treu zur Seite stehen.

In diesem persönlichen Wunsche für Sie, Herr Präsident, und für die Niederländische Ost-Compagnie möchte ich Ihnen nochmals die Versicherung geben, dass ich in bewusster Kameradschaft und in treuer Zusammenarbeit mit den bisherigen alten, bewährten leitenden Mitarbeitern der Niederländischen Ost-Compagnie die mir gestellten Aufgaben als Bevollmächtigter des Pg. Malletke und des Ostministeriums zu lösen mich stets bemühen werde.

Genehmigen Sie, Herr Präsident, den Ausdruck meiner Hochachtung auch an Ihre Frau Gemahlin.

Heil Hitler!
Ihr sehr ergebener
[H.] PUTTKAMMMER

RvT 115 (P). Oorspronkelijk

91 – (1) De toon verschilt wel zeer van die van zijn chef Malletke in diens brief dd. 12 feb. 1943, zie nr. 88.

92. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

Amsterdam, den 27. Februar 1943

Betrifft: Niederländische Polizei in Russland.

Hochverehrter Reichsführer,

Anfang Dezember 1942[1] habe ich Ihnen mit Fernschreiben gemeldet, dass von unseren in Weissruthenien eingesetzten Bauern (ungefähr 175) rund zwanzig von Partisanen ermordet wurden.

Seit dem Wird diese Zahl noch gestiegen sein.

Das Reichskommissariat Ostland und die holländerfeindliche Landbewirtschaftungsgesellschaft Ostland (Herr Kraft) haben es nicht der Mühe wert gefunden, die Familien zu benachrichtigen.

Die Familieangehörigen blieben ohne Versorgung.

Der Eindruck, welchen diese Art und Weise des Vorgehens hier in den Bauernschaft gemacht hat, ist niederschmetternd. Die Folge ist, dass es heute fast unmöglich ist, Bauern für den Einsatz in Ostland zu werben.

Dagegen machen die Werbungen für die Ukraine regelmässig Fortschritte. Die Bauern fühlen sich dort sehr wohl. Der dortige Landesbauernführer Körner[2] ist mit den niederländischen Bauern sehr zufrieden, während Herr Kraft sich keine Gelegenheit nehmen lässt, die in Ostland eingesetzten Bauern zu bekritteln.

Das Ostministerium ist damit beschäftigt, Herrn Kraft[3] zu entfernen. Sollte an seiner Stelle ein anderer weltanschaulich ordentlicher Mann eingesetz werden, so ist damit die Frage der Sicherung der niederländischen und deutschen Bauern nicht gelöst.

Ich weiss, dass die Verhältnisse in Russland derart sind, dass die Partisanengefahr wahrscheinlich erst nach vielen Jahren gemeistert werden kann. Aber der Anfang einer Lösung soll gemacht sein.

Zu diesem Zweck habe ich in die seinerzeit von Gruppenführer Rauter eingeleitete Aktion zur Werbung einer Polizeigruppe von zunächst 5.000 Mann aus den in Deutschland eingesetzten niederländischen Arbeitern sehr begrüsst. Die Aktion ist aber leider stecken geblieben.[4]

Ich war inzwischen bei Minister Rosenberg vorstellig geworden wegen die haarsträubenden Zustände, welche hinsichtlich der Betreuung niederländischen Bauern im Ostland [herrschen]. Darauf wurden wenigstens die schlimmsten Missverhältnisse aufgeräumt.

92 – (1) 7 dec., zie nr. 67. Tegelijk had hij Rosenberg een brief over hetzelfde geschreven (bijlage III in Rost, *Bericht*).

(2) H. Körner, lid van de *Reichstag. Landesbauernführer* en leider van de *Landbewirtschaftungsgesellschaft Ukraïne* (*LBGU*).

(3) Behoort tot de *Dienststelle 'Ostland'* van het *Ostministerium.*

(4) Het was Rauter geweest die eind juni het voorstel gelanceerd had Nederlandse marechaussees naar Rusland te sturen (zie *Corresp. Rost 1*, p. 214), maar de werving hiervoor mislukte. Op 6 aug. 1942 had Goering voorgesteld Nederlandse politie-eenheden naar het oosten te sturen, zie In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 800. Op 5 sept. 1942 had Rauter aan Himmler voorgesteld onder de Nederlandse arbeiders in Duitsland te werven, zie idem, 807.

In einem Schreiben vom 24. Januar 1943 schreibt nun Minister Rosenberg u.a.:

"Meine Bemühungen, in den besetzten Ostgebieten ein grösseres Mass von Sicherheiten für alle zum Einsatz kommenden Kräfte zu schaffen, würden zweiffellos schneller zum Ziel führen, wenn grösseres Kontingent von Sicherungsmannschaften zu stellen. Bisher hat allein Deutschland, das durch die Aufstellung der grossen Armeen stark in Anspruch genommen ist, den Schutz durch die Polizei mit übernehmen müssen."[5]

Das Ostministerium ist über die Pläne zur Werbung niederländischer Polizei in Deutschland informiert.

Ich werde mich hier nicht verbreiten über die Ansichten derjenigen deutschen Behörden, welche die Werbung unter niederländischen Arbeitern in Deutschland nicht zulassen wollen, weil diese angeblich U.K. sind, während dieselben deutschen Behörden die deutschen Rüstungsarbeiter dem General von Unruh[6] freigeben und damit für die deutschen Arbeiter das Monopol schaffen sich an der Front für Europa zu verbluten.

Im Gegenteil glaube ich, dass die Idee der Werbung unter den niederländischen Arbeitern, sei es für die Front als Soldat oder für die Polizei hinter der Front, auf alle germanischen Arbeiter ausgedehnt werden sollte. Ich war von jeher überzeugt, dass der Durchbruch der germanischen Reichsidee am ehesten in der Arbeiterschaft erfolgen würde. Eine Aktion unter der niederländischen Arbeiterschaft in Deutschland muss grosse Erfolge tätigen.

Ich bitte Sie, hochverehrter Reichsführer, erwägen zu wollen, ob in dieser Angelegenheit eine Aktion unternommen werden kann. Das Schlagwort: "Schutz für die niederländischen Arbeiter im Ostraum" würde glaube ich gut wirken. Es ist nicht angebracht Voraussagen zu machen aber ich bin fest überzeugt, dass über die Werbung unter den germanischen Arbeitern in Deutschland der schnellste Durchbruch durch die gegnerische Front in den germanischen Randstaaten erfolgen könnte.

Ich hoffe, dass Sie, hochverehrter Reichsführer es bald erleben dürfen, dass die germanischen Freiwilligen nicht zu Hunderten sondern zu Tausenden sich melden werden. Die Arbeit in den Niederlanden hat Uebermenschliches geleistet. Sie würde durch die Rückwirkungen einer Werbung in Deutschland sehr gefördert werden.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81317a–c. Doorslagkopie

(5) Opgenomen als bijlage 4 in *Bericht*.
(6) W. von Unruh, geb. 1877, *General der Infanterie*. Hij had tot taak zoveel mogelijk mensen uit de Duitse civiele en militaire instanties naar het front te krijgen.

93. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN DE DIRECTIE VAN DE NEDERLANDSCHE BANK

Deventer, 27 Februari 1943

GEHEIM!

In verband met Uw brief van 22 Februari 1943[1] noodig ik U uit per den eersten van iedere kalendermaand in de plaats van de totdusverre gebruikelijke zendingen goud tot een waarde van RM. 10.000.000,- (tien millioen RM.) voor rekening van den Staat aan de Reichshauptkasse te Berlijn, in den vervolge die instelling te crediteeren met een bedrag van RM. 10.000.000,- (tien millioen RM.) en den Staat voor de tegenwaarde te belasten. Tezamen met de regelmatig per den eersten van iedere kalendermaand door Uwe tusschenkomst reeds plaats vindende betalingen aan de Reichshauptkasse te Berlijn ten laste van den Staat tot een periodiek bedrag van RM. 40.000.000.- (veertig millioen RM.), zal de maandelijksche overmaking uit dezen hoofde in de toekomst mitsdien RM. 50.000.000.- (vijftig millioen RM.) bedragen. De betaling per 1 maart 1943 ware evenwel nog in dier voege te bewerkstelligen, dat de in Uw brief van 22 Februari jl. vermelde waarde ad RM. 2.145.017,05 in goud wordt afgegeven en het ontbrekende tot aanvulling van RM. 50.000.000.- (vijftig millioen RM.) door overboeking wordt voldaan.[2]

De Wnd. Secreatris-Generaal van het Departement van Financiën
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT II Nederl. Bank. Doorslagkopie

94. H. FISCHBÖCK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 27. Februar 1943

In meiner Verfügung vom 21.4.42[1] hatte ich bestimmt, dass für Ihr Ministerium allgemein zuständig sein sollten die Herren Reichsrichter Dr. Rinkefeil und Reichsbankdirektor Dr. Bühler, jeder in seinem Wirkungskreis.

Mit Rücksicht auf die Verlegung Ihres Ministeriums nach Amsterdam[2] bestimme ich, dass die allgemeine Zuständigkeit nunmehr allein bei Reichsbankdirektor Dr. Bühler liegen soll. Dr. Bühler wird, soweit erforderlich, von sich aus Herrn Reichsrichter Dr. Rinkefeil beteiligen.

RvT A 5/84644. Oorspronkelijk [H.] Fischböck

93 – (1) Niet aanwezig.
(2) Zie ook Rost aan Mussert dd. 10 feb. 1942 (nr. 87).
94 – (1) Niet aanwezig.
(2) In verband met het invasiegevaar waren tal van ministeries uit Den Haag vertrokken.

95. A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Utrecht, 1 Maart 1943

Kameraad,

Uw brief van 19 Januari,[1] kan ik eerst nu beantwoorden omdat andere zaken van dringender aard mijn aandacht opeischten.

Voorzoover Uw brief mededeelingen of opvattingen inhouden, die in tegenspraak zouden zijn met mijn brief van 14 Januari,[2] wijs ik deze als onjuist af, met een uitzondering, n.l. mijn mededeeling betreffende het plat liggen van het Economisch Front. Ik bedoelde n.l. niet het Economisch Front maar den Raad van Volkshuishouding, waarvan de leiding bij U berust en die na de plechtige openigszitting niet meer bijeen is geweest.

Dit feit op zichzelve wil ik echter geenszins als een verwijt tegen U gericht zien, daar het m.i. onmogelijk is voor een persoon om alle ambten en functies naar behooren te behartigen, die in U vereenigd zijn. Ik heb dit aangevoerd in mijn brief ter staving van mijn inzicht, dat verdere uitbreiding van het aantal ambten en functies niet in s'lands belang is. Daarom o.m. had ik kameraad Müller voorgezien als mijn Gemachtigde voor het Departement Hirschfeld. Zooals U, waarschijnlijk tot Uw voldoening, gezien zult hebben, is deze benoeming niet doorgegaan. Mijnerzijds betreur ik dit, omdat naar mijn overtuiging, het volksbelang daardoor zeer gediend geweest zou zijn.

U vraagt in Uw brief van 19 Januari en het vervolgschrijven van 18 Februari om een onderhoud. Ter voldoening daaraan, verzoek ik U Woensdag 3 dezer, 's middags om 3.30 uur te komen in mijn voorloopig Haagsch tehuis Plein 1813 No 1, dit zal U wellicht gemakkelijker zijn dan naar Utrecht te komen. Nog heden zal ik U dezen brief thuis laten bezorgen, opdat U er zich op kunt richten.

Met nationaal-socialistischen groet,

Hou Zee !
[A.A.] MUSSERT

RvT 113/82739. Oorspronkelijk

96. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 2. März 1943

Hoch verehrter Reichskommissar!

In Ihrem Erlass über die Errichtung einer Stiftung Winterhilfe Niederlande[1] wird in Par. 5 verfügt:

95 – (1) Zie nr. 74.
(2) Zie nr. 73.
96 – (1) VO 186/40. Op 21 aug. 1943 krijgt de Algemene Rekenkamer bij verordening van de Rijkscommissaris (VO 76/1943) het financieel toezicht op de Stichting 'Winterhulp Nederland' opgedragen. Zie ook *Corresp. Rost 1*, p. 150 e.v.

(1) die Verwaltung der Stiftung obliegt

1. dem Landesleiter (Directeur-Generaal),
2. dem Finanzausschuss, der die Geldgebahrung der Stiftung überwacht und insbesondere dafür sorgt, dass die aufgebrachten Mittel unverkürzt dem Zweck der Stiftung zugefügt werden und dass die Verwaltung der Stiftung so sparsam wie möglich geführt wird.

Weiter wird in Par. 5 verfügt, dass die Mitglieder des Finanzausschusses bestehen sollen aus dem Generalsekretär im Ministerium für Finanzen als Vorsitzenden und 4 bis 8 Persönlichkeiten.

In den Statuten der Stiftung "Winterhilfe Niederlande", welche sodann vom Generalsekretär des Departements für innere Angelegenheiten verfügt wurde, wird die Aufgabe des Finanzausschusses enger begrenzt, und zwar hat sie sich zu begnügen mit der Untersuchung des Rechnungsabschlusses und mit der Gewährung des Richtigbefundes[2] an den Generaldirektor.

Der Finanzausschuss war vor meiner Ernennung zum Generalsekretär für Finanzen zusammengestellt. Schon in der ersten Sitzung stellte sich das Verhältnis direkt unbefriedigend, und zwar haben die Herren damals eine scharfe Kritik geübt an dem N.S.B.-Kurs, welcher eingeschlagen wurde. Ich hatte Gelegenheit Sie hierüber zu unterrichten, ohne dass es jedoch damals zu einer Lösung kam.

Seitdem ist Herr Generaldirektor Piek zurückgetreten und sein Nachfolger, Generaldirektor van Vloten, ernannt.[3] Es war nun notwendig, Herrn Piek einen Richtigbefund für seine Verwaltung zu erteilen.[4] Die mir vorgelegten Berichte waren aber nicht ganz geeignet, um einen Richtigbefund zu erteilen, nicht weil die Rechnungen unrichtig waren, sondern weil die Untersuchungen des Rechnungshofes mangels eines formellen Auftrages auf unzulängliche Weise durchgeführt waren.

Die Mitglieder des Finanzausschusses, die selbst diese Berichte vorher entgegengenommen hatten, weigerten sich, den Richtigbefund zu erteilen und zwar aus ganz anderen Gründen als ich es tat.

Ich habe nun im Herbst 1942 eine Konferenz gehabt mit Generaldirektor van Vloten, mit Herrn Bereichsleiter Walter Möller und dem finanziellen Abteilungsleiter der Winterhilfe, Herrn Koopman.[5] Wir haben uns damals darüber geeinigt, die Frage zu klären, ob und wie die Kontrolle in der Zukunft stattfinden solle.

Seitdem sind wieder einige Monate vergangen. Ich hatte nun die Herren zu einer neuen Sitzung am 11. v. Mts. bei mir eingeladen und möchte nun um eine Lösung dieser Angelegenheit bitten. Und zwar möchte ich Sie bitten, entscheiden zu wollen, ob der inzwischen durch das Ableben zweier Mitglieder und durch die Geiselung eines Mitgliedes stark geschmälerte Finanzausschuss beibehalten werden soll, oder ob sie zu verschwinden haben. In diesem letzteren Falle wäre eine Aenderung der Verordnung notwendig. Ich habe heute den oben erwähnten Herren klargemacht, dass ich nur bereit wäre ein Dokument des Richtigbefundes zu unterzeichnen, was nach ordentlichen Auffassungen einer fachmännischen Prü-

(2) Décharge.
(3) 25 apr. 1942.
(4) Aangevraagd op 13 apr., 25 juni en 11 juli 1942.
(5) Möller van het *Referat Wohlfart*, vallend onder de *Generalkommissar zbV*, had dit onderhoud op 29 mei 1942 aangevraagd (Möller aan Van Vloten, RvT 91/80525).

fung verfasst wäre. Ich habe Herrn Generaldirektor van Vloten vorgeschlagen, den Rechnungshof offiziell einzuschalten, weil der Apparat des Rechnungshofes sich zu diesen Zwecken besonders eignet. Eine andere Lösung ist denkbar aber wegen Personalmangels nicht erwünscht. Es wäre mir dann leicht, mit oder ohne Finanzkommission den Richtigbefund zu erteilen.

Die Angelegenheit wird jetzt dringend, da wir dem ehemaligen Generaldirektor Piek den Richtigbefund erteilen müssen.
Ich bitte Sie daher um Ihre Entscheidung.

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 37/85. Doorslagkopie

97. H. HIMMLER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Feldkommandostelle, 5. März 1943

Geheim!

Lieber Rost!

Ich habe den Brief, den Sie mir am 21.2.1943[1] als "protestierender Germane" geschrieben haben, erhalten. Ich sehe trotz aller Schwierigkeiten, Intrigen und vieler Gemeinheiten die Dinge doch nicht so schlimm, obwohl ich manchmal allen Grund dazu hätte. Ich führe Ihnen einige Beispiele an:

1. In den letzten Tagen ist Wölffchen[2] an einem Nierenstein so schwer erkrankt, dass er operiert werden muss. Er wird wohl für ein halbes Jahr ausfallen.
2. Ein paar Tage darauf, am 26.2., ist SS-Obergruppenführer Eicke, der Kommandeur der SS-Panzer-Grenadier-Division "Totenkopf" gefallen.
3. Die Situation in den vergangenen Wochen an der Ostfront war sehr schwierig. Sie ist jetzt durch geniale Führungsmassnahmen des Führers und durch das Auftreten unserer SS-Divisionen nicht nur absolut behoben, sondern im Gegenteil in eine immer besser werdende Lage umgewandelt worden.

Positiv ist, dass Feldmeijer, Kooijmans[3] und van Efferen[4] jetzt nach den Niederlanden zu-

97 - (1) Niet bekend.
(2) Himmlers adjudant K. Wolff.
(3) P.J. Kooymans, geb. 1 okt. 1906 te Dreumel. Voor de oorlog politie-inspecteur. Sinds augustus 1940 lid van de NSB en sinds februari 1941 lid van de Nederlandsche SS. Vocht aan het oostfront en was vanaf april 1943 politiepresident in Eindhoven en gewestelijk politiepresident van Noord-Brabant en Limburg. Vanaf september 1943 chef van de algemene staf van het directoraat-generaal van politie. In januari 1944 weer naar het oostfront.
(4) J.T.S. van Efferen, geb. 12 sept. 1904 te Winschoten. Sinds 1933 lid van de NSB en vanaf 1941 lid van de Nederlandsche SS, leider van een SS-Standaard. Actief betrokken bij een aantal zgn. '*Silbertanne*-moorden'.

rückkommen. Wichtige Stellen der Polizei werden durch sie mit einwandfreien Leuten besetzt.

Dass die Kirchen etwas derartiges von den Kanzeln verkündigen wundert[5] mich in keiner Weise. Ich weiss, dass die Kirche unser Gegner ist und ich weiss auch, dass die Dummheit vieler Einzelner, die der Kirche noch nachlaufen, sehr gross ist. Ebenso nehme ich von vornherein an, dass die Kirche uns schädigen wird, wo sie es kann, als Gesamtheit und in vielen Einzelpersonen. Da ich das aber weiss, ärgere ich mich nicht über jeden Einzelfall. Ich würde mich sogar wundern, wenn sie dies nicht täte.

Eingreifen muss ich in allen Fällen, in denen der Schaden, den unsere Gegner offener und getarnter Art hervorrufen würden, zu gross wäre. In vielen anderen Fällen denke ich garnicht daran, etwas zu tun oder gar mich zu ärgern.

Sagen Sie auch Juul,[6] Ihr dürft mir Eueren Glauben und vor allem Eueren Humor nicht verlieren. Dieser Gesamtkrieg wird von uns Germanen trotz vieler harter Schicksalsschläge mit guten Herzen und frohem Mut gewonnen.

Ich grüsse Sie herzlich und bin mit

Heil Hitler!
Ihr
[H. HIMMLER]

BDC H 500/4368–9. Doorslagkopie (fotokopie RvO)

98. NOTITIE VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR H. HIMMLER

Den Haag, den 8. März 1943

Am Mitwoch, den 4. März 1943,[1] hatte ich mit dem Leider der NSB eine Aussprache betreffend die Ernennung eines Bevollmächtigten für das Wirtschaftsministerium. Ueber diese Angelegenheit hatte zwischen dem Leider und mir einen Briefwechsel stattgefunden, welcher zu der mündlichen Unterredung Anlass gegeben hatte.

Im Laufe dieser Aussprache kamen auch die Beziehungen des Leiders zum Reichsführer und den SS, sowie meine Haltung in diesem Zusammenhang zur Sprache. Der Leider hatte das Gefühl, dass momentan das Verhältnis nicht ganz ungetrübt sei. Der Leider berief sich auf die Tatsache, dass zur Zeit die Vereidigung der seinerzeitigen niederländischen SS (jetzt germanische SS in den Niederlanden) auf den Führer, die allgemeine Aussprache, welche zwischen dem Reichsführer und ihm stattgefunden hatte[2] zu einer vollen Uebereinstimmung geführt hatte, dass aber seitdem die Beziehungen getrübt wurden. Der Leider beschwerdete

(5) Op 21 februari werden in de kerken protesten tegen het beleid van de bezetter voorgelezen.
(6) Julia op ten Noord.
98 – (1) Dit is 3 maart geweest.
(2) 19 mei 1942.

sich dabei über einzelne Angelegenheiten wie zum Beispiel die Wiedergabe des Vorganges der Vereidigung im Schwarzen Korps.

Ich kannte diesen Artikel nicht, äusserte jedoch die Ansicht, dass Beschwerden nur geklärt werden können, wenn man sie an die betreffende Stelle richten würde. Damit kam eine neue Aussprache zwischen dem Reichsführer und dem Leider zur Sprache und habe ich dem Leider versprochen, den Inhalt unserer Unterredung zur Kenntnis des Reichsführers zu bringen und dabei insbesondere auf den Wunsch des Leiders hinzuweisen mit dem Reichsführer eine neue Aussprache zu haben.[3,4]

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 113/82731. Concept

99. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. BRANDT

Amsterdam, den 9. März 1943

Lieber Kamerad Brandt,[1]

Sie werden sich vielleicht noch unseres Gesprächs erinnern als ich in Schitomir den Reichsführer besuchte.[2] Damals erzählte ich Ihnen über meine Familie. Die Hoffnung, dass sie sich vergrössern würde scheint jetzt in Erfüllung zu gehen. Wie ich auch dem Reichsführer schrieb, erwarten wir in August Familienzuwachs.

Der unmittelbare Anlass, dass ich Ihnen schreibe ist die Nachricht über die Erkrankung Wolffs. Ich weiss, dass Sie sehr viel zu tun haben, aber bitte halten Sie mich mit ein Paar Zeilen auf dem Laufenden. Kann ich Wolff schreiben oder besuchen und wenn ja, wo?

Ich komme öfters nach Berlin, falls er dort in der Nähe ist, möchte ich einen kurzen Krankenbesuch machen. Ich werde mich schon hüten nicht über meine Arbeit zu sprechen.

Die Niederländische Ost-Kompanie macht mir besonders grosse Sorgen, denn leider ist mein Arm nicht lange genug um alle deutschen Behörden zu erreichen. Dann und wann stehe ich fassungslos dem Misstrauen Ihrer Landsleute gegenüber, aber dann geht's wieder weiter. Leider haben viele Deutschen in den Niederlanden die feindselige Haltung der Intelligenz, der hohen Bourgeoisie und der Aristokratie kennen gelernt. Ihr Misstrauen entsteht aus diesen Erfahrungen, aber das niederländische Volk, insbesondere die Arbeiter, ist auch in den Niederlanden schon zum Teil für den Führer gewonnen. Dass die Vereinigung der Niederlande mit dem Reich nicht leicht sein würde, habe ich immer gewusst; dass aber ausgerechnet Deutsche uns den Eintritt ins grosse Reich des Führers erschweren, habe ich nicht

(3) Deze laatste zin is met potlood doorgehaald.
(4) Op 23 apr. 1943 stuurde Van Bilderbeek, de secretaresse van Mussert, de nota terug met een kort briefje (RvT 113/82730).
99 – (1) R. Brandt, geb. 2 juni 1909 te Frankfurt am Oder. Jurist, sinds 1933 lid van de *NSDAP* en vanaf 1934 lid van de *SS. Persönlicher Referent des RFSS.* Na de oorlog ter dood veroordeeld.
(2) 24 okt. 1942.

erwartet. Jetzt sind plötzlich Spannungen mit Gauleiter Koch aufgekommen.[3] Mit ihm waren die Beziehungen sehr gut. Ich hoffe nun durch einen direkten Appell an ihn den Hetzereien entgegen zu treten.

Ueber die politischen Spannungen und das Getriebe hier in den Niederlanden sind Sie, nehme ich an, im Bilde.

Hoffentlich geht es Ihnen und Ihrer Familie gut. Seien Sie herzlich gegrüsst.

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81259–60. Doorslagkopie

100. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

Amsterdam, den 10. März 1943

Hochverehrter Reichsführer,

Haben Sie herzlichen Dank für Ihr Schreiben vom 5. März.[1] Seien Sie überzeugt, dass ich an Ihre sorgen über Wolff vollkommen Anteil nehme. Was es Ihnen bedeutet, kann ich nur ahnen; was er für mich getan hat weiss ich. Er ist seit 1937, als ich Sie mit Juul besuchte und Wolff kennen lernte, mein treuer Kamerad, das Beispiel bester Haltung. Ich werde Brandt bitten, mich über den Verlauf seiner Erkrankung auf dem Laufenden zu halten[2] und hoffe, Reichsführer, dass Ihnen während Wolffs hoffentlich recht kurzer Abwesenheit die Arbeit nicht zu schwer wird.

Die Verluste der SS-Führer gehen uns alle sehr nahe, denn sie waren Ihre und unsere Hoffnung Germaniens Wiederauferstehung. Das Blut des SS-Obergruppenführers Eicke, dieses Helden der Totenkopfdivision hat unsere Sehnsucht nach dem Aufblühen der völkischen Gemeinschaft geweiht. Dass ich persönlich nicht die Auszeichnung geniesse, selbst als Soldat kämpfen zu dürfen, macht mir viel Kummer. Ja, es wird allmählich beschämend nur die Anderen kämpfen zu sehen. Obergruppenführer Eicke was 51 Jahre. Ich will gerne annehmen, dass er einen eisernen Körper gehabt hat, aber sein Beispiel zeigt, wie auch ältere Menschen sich einsetzen können.[3]

Unser Glaube, Reichsführer, ist unerschütterlich. Denn des Führers Wort und sein Kampf hat unseren Gottesglauben zu einer grossen innerlichen Sicherheit werden lassen. Meine Frau und ich wissen was unsere Aufgabe ist. Wie hoch auch die Flut im Osten geht, wir bleiben fest. Wir wissen warum es geht und sind vorbereitet jedem Ereignis den Stirn zu bieten.

(3) In een niet verzonden brief van Rost aan Koch dd. 10 mrt. 1943 legt Rost de problemen uit. De loonadministratie voor de ingezette arbeiders functioneert nog te slecht. Bovendien is vanaf eind 1942 de kindertoeslag voor *Ostarbeiter* komen te vervallen; dit bemoeilijkt de recrutering (OstMin 73a:230–3, oorspronkelijk (fotokopie RvO)).

100 – (1) Zie nr. 123.

(2) Dat had Rost de dag tevoren gedaan, zie nr. 99.

(3) Zie voor Rosts politiek gemotiveerde poging om in februari 1941 dienst te nemen bij de *Waffen-SS* de inleiding van *Corresp. Rost I*, p. 170.

Dass wir an den Sinn dieses Ringens übrigens nicht zweifeln, möge Ihnen unser Lebenswille beweisen. In August hoffen wir die Familie um einen zu vergrössern.[4]

Ich teile auch vom ganzen Herzen die grosse Freude, Reichsführer über den Rückkehr wertvoller Kameraden. Ich habe mir von Feldmeijer das Fronterlebnis erzählen lassen und stille zugehört. Er ist ernster, innerlich gefestigter und ruhiger und mir auch viel nähergekommen. Es ist ein Glück, dass er und die zwei Andern zurückgekehrt sind.[5]

Zum Schluss nur ein Paar Worte über die Lage hier. Es ist Ihnen bekannt, dass ich seit 11 Dezember im [Streit mit][a] Musserts stehe.[6] Die Belege (Briefwechsel) wurden Ihnen geschickt aber mit meiner Zustimmung Ihnen nicht vorgelegt um Ihnen Arbeit zu ersparen. Ich melde Ihnen: "Die Lage ist unverändert."

Ich werde Juul Ihre Botschaft ausrichten.

Herzliche Grüsse und Wünsche.

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81315–6. Doorslagkopie

101. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN G. BERGER

Amsterdam, den 13. März 1943

Lieber Gruppenführer![1]

Zum meinem sehr grossen Bedauern erfuhr ich, dass nach dem schweren Schicksalsschlag, welcher durch das Ableben Ihrer Tochter Ihnen versetzt wurde, Sie jetzt auch Ihren Sohn verloren haben. Er starb den Heldentod für den Führer und das werdende Reich.

Ich drücke Ihnen, lieber Gruppenführer, die Hand und versichere Ihnen meine aufrichtigste Anteilnahme.

Ich bin fassungslos über die Opfer, die gebracht werden und hoffe, dass Ihnen die Kraft für die grossartige Arbeit, die Sie für das Reich geleistet haben, behalten bleibt.

(4) Op 24 aug. werd de middelste zoon Ebbe geboren.
(5) Feldmeyer had met zijn kameraden J.T.S. van Efferen en P.J. Kooymans in de divisie *Wiking* aan het oostfront gevochten, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 871–2.
(a) Woord ontbreekt.
(6) De 11e dec. bevond Mussert zich op weg van Berlijn naar huis. Hij had de dag tevoren van Hitler te horen gekregen dat hij tot 'Leider van het Nederlandse volk' erkend was; een regering-Mussert was evenwel van tafel geveegd. Rost bevond zich op dat moment in Rusland, waar hij besprekingen voerde met Malletke en Koch.
101 – (1) G. Berger, geb. 16 juli 1896 te Gerstetten (Württemberg). Sinds 1922 of 1923 lid van de NSDAP. Vanaf 1936 lid van de SS. Begin 1940 chef van het *SS-Hauptamt*; met name actief bij de recrutering van vrijwilligers voor de *SS*. Sinds juli 1942 ook verbindingsofficier tussen Himmler en het *Ministerium für die besetzten Ostgebiete* en in 1943 aldaar chef van de *Führungsstab Politik*.

Ihnen verdanken wir zum grössten Teil, dass eine Division Wiking[2] an der Front kämpft. Es ist leider nur ein kleinerer Beitrag zu dem Heldenkampf, woran auch Ihr Sohn teilnahm. Als leuchtendes Beispiel wird er uns, die Sie kennen, in Erinnerung bleiben und ich hoffe bein einer nächsten Gelegenheit in Berlin bei Ihnen vorsprechen zu können, um diese Worte durch eine persönliche Tat zu bekräftigen.

Letztes Mal musste ich durch eine falsche Alarmmeldung betreffs einer sofortigen lebensgefährlichen Operation meiner Frau plötzlich abfahren. Als ich ankam hatte der Artz seinen Irrtum festgestellt. Wie unbegreiflich eine derartige Sache ist war ich froh meine liebe Frau zu behalten.

Ich zeichne, lieber Gruppenführer, mit den Grüssen an Ihre hochverehrte Fraugemahlin mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81256–7. Doorslagkopie

102. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

15 Maart 1943

Leider,

In vouwe dezes gelieve U aan te treffen een rapport, hetwelk ik U uitbreng als Gemachtigde voor de Nederlandsche Oost-Compagnie N.V.[1] Hoewel ik aanneem, dat onze rapporten zonder meer een streng vertrouwelijk karakter dragen, zou ik U willen verzoeken het bijgaande rapport als uitsluitend voor U bestemd te willen beschouwen. Over mijn benoeming tot Gemachtigde voor de N.O.C. en naar aanleiding daarvan heeft het Ministerie voor de Bezette Oostelijke Gebieden om inlichtingen gevraagd. U weet, dat het Ministerie voor de oostelijke gebieden naar aanleiding van een felle compagne, die van vele zijden tegen de N.O.C. wordt gevoerd en naar aanleiding van de lasterlijke beweringen, dat wij bij de behandeling van zaken onze kameraden op onrechtmatige wijze zouden bevoordeelen, sterk aandringt op een "Entpolitisierung". De tegenover mij uitgedrukte vrees van het Oostministerie, dat de publicatie van mijn benoeming als Gemachtigde voor de N.O.C. dit handelslichaam met de stempel van de N.S.B. zou voorzien heeft het Oostministerie aanleiding gegeven de vraag te stellen, in hoeverre het wenschelijk is de verbinding met de Beweging op discreete wijze te handhaven. Ik meen goed te doen U deze opmerkingen over te brengen, waarbij ik U er inderdaad op zou willen wijzen, dat onze tegenstanders niets meer vreezen dan een succes van onze kameraden ondernemers in het verre Oosten. Zij duchten van een ontplooiing van onze kameraden werkgevers eene aantasting van hun eigen machtspositie. Ik zou U wil-

(2) Eén van de elite-divisies van de *Waffen-SS*, waarvan de *Standarte Westland*, bestaande uit Nederlandse vrijwilligers, een onderdeel was.
102 – (1) Zie nr. 103.

len voorstellen deze aangelegenheid te bespreken met de kameraden Müller, Gips, Krantz (directeur der Nederlandsche Oost-Compagnie), Heerema en Rambonnet of zoo U dit verkiest met de twee eerste kameraden alleen.[2] Zulks mede naar aanleiding van het rapport, dat ik U hierbij overhandig.

Hou Zee!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81344. Doorslagkopie

103. RAPPORT VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR A.A. MUSSERT

Amnsterdam, 15 Maart 1943

Rapport van den Gemachtigde voor de Nederlandsche Oost-Compagnie N.V. over de maand Februari 1943

De N.O.C., die thans nagenoeg 8 maanden bestaat, bevindt zich nog steeds voor een belangrijk gedeelte van haar werk in een stadium van een voorbereidende inzet in de bezette Oostgebieden. Wij onderscheiden bij dezen inzet drie hoofdafdeelingen:
1. den inzet van arbeiders,
2. den inzet van boeren,
3. den inzet van bedrijven.

Men zal zich herinneren, dat de Nederlandsche deelname in het opbouwwerk van het Oosten begon met den inzet van arbeiders in den z.g. Werkdienst Holland. De N.O.C. nam dit werk over op een tijdstip, waarin zich zeer ernstige moeilijkheden begonnen voor te doen. De verzorging der familiebetrekkingen hier te lande liet te wenschen over; eenzijdige wijzigingen door de Duitsche overheid van de looncontracten, het uitblijven van tijdige afrekening van gepresteerde overuren deden een toenemende ontevredenheid ontstaan; tenslotte namen de klachten over de legering en over de voeding in Rowno toe. Bij een bezoek aan het Rijkscommissariaat Oekraine in September j.l.[1] hadden wij gelegenheid deze zich toentertijd toespitsende moeilijkheden te leeren kennen. Bij een nieuw bezoek in December 1942[2] namen wij de tegencontractueele afschaffing van de kindertoelage door de Duitsche autoriteiten tot aanleiding voor een uitvoerige bespreking met de sociale referenten van het Rijkscommissariaat Rowno. Het bleek ons toen, dat wat dit punt betreft, geenerlei verwijt kon worden gemaakt aan het Rijkscommissariaat. De herziening van het loonpeil der Duitsche arbeiders in de bezette oostelijke gebieden was door het Arbeitsamt in Berlijn ontworpen en bevolen, waarbij uitgegaan werd van het beginsel, dat de Duitsche arbeider, die zich in de

(2) Mussert zal Heerema als SS-exponent beschouwd hebben en Rambonnet als creatuur van Rost.
103 – (1) Tijdens de tweede Oostreis van 31 augustus tot 12 september.
(2) Op 10 dec. sprak Rost met Koch in Rowno

bezette oostelijke gebieden inzette evenzeer als soldaat moet worden beschouwd als de Duitsche soldaat aan het front en dat derhalve geenerlei aanleiding bestond om hem hooger te bezoldigen dan de Duitsche arbeiders in het Rijk.[3]

Het beginsel van de gelijkgerechtigdheid van Nederlanders en Duitschers in de bezette oostelijke gebieden dwong thans de Duitsche autoriteiten om de Nederlandsche arbeiders wat hun loonen betreft gelijk te stellen met de Duitsche arbeiders. Dit beteekende de verbreking der bestaande contracten en een zeer aanzienlijke daling van het loonpeil. Daar echter de Nederlandsche arbeider hierdoor in vele gevallen zijn verdiensten zag vallen beneden het peil van zijn loon in het moederland ontstond groote ontevredenheid en het verlangen om terug te keeren. Hierbij kwam, dat de met gebrek aan personeel kampende administratie van den Werkdienst Holland in Rowno gedurende enkele maanden de berekening van de overuren had verzuimd. Over deze en enkele andere aangelegenheden had ik te Rowno een bespreking met de voormannen van den Werkdienst Holland in aanwezigheid van den Lagerführer Graf over wiens persoonlijkheid de arbeiders zich over het algemeen lovend uitlieten. De klachten over de barakken in Rowno werden door mij met den leider van den Werkdienst Holland, den Heer Nimtz, besproken, evenals de klachten over de keuken. Mij werd een onmiddellijke verbetering in deze aangelegenheden toegezegd. Intusschen bleven de klachten aanhouden, zij werden aanleiding tot een volkomen stopzetten van de werving voor den Werkdienst Holland en tot een bezoek van den Heer Nimtz aan Den Haag. Daarbij is het plan ter sprake gekomen om de meerdere inkomsten, welke door de in de bezette oostelijke gebieden verboden kindertoeslag door de Nederlandsche arbeiders werden gederfd, door de Nederlandsche Schatkist te laten dragen en in Nederland aan de gezinnen uit te betalen. Ik heb mijnerzijds verklaard, dat een oplossing alleen kon worden aanvaard, indien een dergelijke last voor de Nederlandsche Schatkist zou worden beschouwd als een extra bijdrage voor de oorlogvoering in het Oosten, dat m.a.w. het belang van aanwezigheid van de Nederlandsche arbeiders zoodanig zou zijn, dat daardoor het werk achter het front zou worden verlicht.[4] Met deze gedachte werd ingestemd en door de ambtenaren van het Oostministerium werd vervolgens voeling genomen met Generalkommissar Schmidt.

De moeilijkheden betreffende de loonkwesties van arbeiders deden zich ook op andere gebieden voor en wel in het bizonder bij den inzet van Nederlandsche aanemers door middel van de met het Vierjahresplan door personeele unie verbonden onderneming Fournier Beton N.V.[5] voor de werkzaamheden van den SS-Einsatz Heinrich.[6] Ook hier ontbrak een voldoende organisatie en loonadministratie en dit heeft thans tot zulke moeilijkheden geleid, dat niet alleen de Nederlandsche arbeiders ontevreden zijn, doch ook de Nederlandsche aannemers in een benarde financieele positie zijn gekomen. Ook op dit arbeidsterrein is de N.O.C. bezig door middel van haar dochtermaatschappij de Nederlandsche Oost-Bouw N.V. haar bemiddeling te verleenen en haar organisatie ter beschikking te stellen. De onderhandelingen zijn hier nog gaande.

Een derde groep van inzet van Nederlandsche arbeiders in het Oosten wordt gevormd door

(3) Uit Sijes blijkt dat het nauwelijks mogelijk is om harde uitspraken over de lonen die de Nederlanders in Duitsland verdienden te doen; ook daar waren ze gelijkberechtigd (Syes, *Arbeidsinzet*, p. 420 e.v.).
(4) Enigszins in deze zin schrijft Rost op 15 mei aan Seyss-Inquart, zie nr. 123.
(5) Zie hiervoor nr. 79, met name n. 4.
(6) Dit zijn de *SS-Frontarbeiter*, in een concept-telex van Rost aan Pohl dd. 10 nov. 1942 dringt Rost erop aan deze *Aktion Heinrich* binnen NOC-verband te laten opereren (RvT 91/80541).

de werkzaamheden van de organisatie Todt (O.T.), thans Organisatie Speer. Een andere dochtermaatschappij van de N.O.C. de Ost-Bagger N.V. heeft op dit gebied reeds nuttig werk weten te verrichten en heeft op het oogenblik een 50-tal arbeiders te werk gesteld bij den Nederlandschen Baggerinzet en een 100-tal personen bij het overvaren van de binnenvloot van de Weichsel over het Buch-Djnepr-kanaal bij den tegenwoordigen hoogwaterstand. Loonkwesties wat betreft de hoogte van het loon doen zich niet voor bij den inzet Heinrich of bij de O.T.

De inzet van boeren heeft evenzeer met zeer groote moeilijkheden te kampen. Ook op dit gebied aanvaardde de N.O.C. een zware erfenis. Zooals bekend mag worden verondersteld, zijn in het voorjaar 1942 een 400-tal boeren of zoogenaamde boeren in het Rijkscommissariaat Oostland ingezet. Hiervan is het grootste gedeelte naar het moederland teruggekeerd. Toen de Boerenleider[7] en ik in September 1942 een bezoek brachten aan Wit Ruthenië en aan het Bezirk Wilna van het Generalkommissariat Litauen hebben wij gelegenheid gehad een aantal der ingezette boeren persoonlijk te spreken. Toentertijd werd het aantal overgebleven boeren geschat op 175. De klachten over het partisanengevaar vormden bij dezen inzet de hoofdschotel, al werden ook verschillende andere vraagstukken aan de orde gesteld, zooals bijv. inbreuken op het beginsel van gelijkgerechtigheid van Nederlandsche en Duitsche boeren, welk beginsel door Rijksminister Alfred Rosenberg uitdrukkelijk was erkend geworden. Onze boeren waren ongewapend en dit was met het oog op het partisanengevaar onverantwoordelijk te noemen. Vooral dit laatste punt heeft mij aanleiding gegeven zeer ernstige vertogen tot de verschillende autoriteiten te richten en mij in verbinding te stellen met de Waffen-SS teneinde haar hulp in te roepen. Inmiddels bereikten ons de eerste tijdingen van moorden op Nederlandsche boeren verricht door partisanen. Dit gaf mij reden mij persoonlijk tot Minister Rosenberg te wenden en mij te beklagen over de schandelijke wijze, waarop de leider van de Landbewirtschaftungsgesellschaft Ostland zich tegenover onze boeren had gedragen. Niet alleen is elke bescherming door deze leider, den Heer Kraft verzuimd, doch hij heeft het niet de moeite waard gevonden om de nagelaten betrekkingen van de aldaar ingezette boeren op een behoorlijk wijze van den dood van hun echtgenooten, vaders of broers te verwittigen, laat staan den families het haar naar mijn meening rechtens toekomende pensioen of de haar rechtens toekomende verzekeringsbedragen te doen geworden. In mijn schrijven aan Minister Rosenberg had ik verzocht de Nederlandsche en Duitsche boeren gedurende de wintermaanden uit die gebieden van Wit Ruthenië terug te trekken, die zonder eenige beveiliging waren. Aan dit verzoek werd welwillend voldaan. Het mocht tenslotte gelukken de namen van de slachtoffers ten getale van meer dan 20 officieel te vernemen. Hoewel de Nederlandsche Oost-Compagnie voor dezen inzet in geenendeele verantwoordelijk was, meende ik niet alleen deze maatregelen te moeten treffen, doch de nagelaten betrekkingen een voorloopige ondersteuning van 3 maanden loon uit te moeten betalen. Over een nadere regeling wordt nog onderhandeld. Hier mag worden vastgesteld, dat de wijze van behartiging van de belangen der Nederlandsche boeren door den thans gelukkig verwijderden Heer Kraft een vernietigenden slag heeft aangebracht aan den inzet van ons boerenvolk in dit prachtige gebied. Klimatologisch is naar mijn meening het gebied rondom Wilna voor de Nederlandsche boerensiedlung bizonder geschikt. Het is dan ook ons streven geweest om hier een kern te vormen van een Nederlandsche nederzetting. Wij bevinden ons in het gebied

(7) Roskam, die ook op de tweede Oostreis mee was.

voor de toekomstige Germaansche Siedlung. Al deze overwegingen gaven mij aanleiding pogingen te doen, een vast steunpunt voor den Nederlandschen boereninzet in dit gebied te krijgen. In nauw overleg met den Boerenleider en zijn deskundigen werden voor dit doel in de buurt van Wilna de landgoederen Waka–T en Landwarow uitgezocht. Wilden deze goederen een steunpunt vormen, dan moesten zij zich min of meer vast in onze handen bevinden. Over dit beginsel heeft zich een felle strijd ontsponnen, waarbij het Oostministerie onze verlangens met alle krachten ondersteunde. Mede aan de energie van het Oostministerium en aan het taaie doorzettingsvermogen van den Gebietsbeauftragte van Wilna, SS-Obersturmbannführer Wulff, is het te danken, dat de beginselen van de agrarische orde in het Oosten werden doorbroken en dat bovenstaande goederen aan de N.O.C. in vruchtgebruik werden afgestaan. Tot leider van het bedrijf werd door ons de Heer Vorenkamp benoemd. De bouwwerkzaamheden, noodig voor de inrichting van het scholingsgebouw en het toekomstige tehuis voor Nederlandsche boeren, leverde bij het heerschende gebrek aan materiaal ontzaggelijke moeilijkheden. Desalniettemin zal het gelukken in April a.s. het eerste hoofdgebouw n.l. dat van het landgoed Waka–T kant en klaar af te leveren. Naar een Nederlandsche bezetting van dit scholingsgebouw wordt thans gezocht en de hoop mag worden uitgesproken, dat na de oplossing van de thans nog bestaande moeilijkheden, de Nederlandsche boeren een weg naar dit steunpunt en van daaruit naar de in den omtrek gelegen goederen zullen vinden.

De inzet in de Oekraine ging met belangrijk minder moeilijkheden gepaard. De leider van de Landbewirtschaftungsgesellschaft Ukraine, Landesbauernführer Körner, heeft van den aanvang af de Nederlandsche boeren hartelijk ontvangen. In tegenstelling tot zijn collega van het Oostland Kraft heeft hij op de meest kameraadschappelijke wijze de Nederlandsche boeren gelijkgerechtigd behandeld, en het is aan deze behandeling te danken, dat het Rijkscommissariaat Ukraine onder onze Nederlandsche boeren een goeden naam heeft. De Boerenleider is dezer dagen uit de Oekraine teruggekeerd, na ginder een steunpunt voor den Nederlandschen boereninzet te hebben uitgekozen.

Ik heb boven reeds de kwestie van de bewapening van de Nederlanders in de bezette oostelijke gebieden besproken. Het was noodig deze aangelegenheid principiëel op den grondslag van de gelijkgerechtigheid te bespreken en ik heb daartoe de persoonlijke hulp ingeroepen van de Rijksführer-SS, dien ik met dat doel in Schitomir heb bezocht.[8] Ook met Gruppenführer Berger, leider van het SS-Hauptamt te Berlijn is de aangelegenheid besproken. Het stemt tot voldoening, dat alle Nederlanders in het Oosten thans bewapend worden. Daarmede worden de in de bezette oostelijke gebieden werkende Nederlanders gezagsdragers. Deze nieuwe waardigheid zal weldra nog een andere bekrachtiging verkrijgen, indien de plannen van Minister Rosenberg zich verwezenlijken om Nederlanders met behoud van hun nationaliteit in de ambtelijke administratie van de oostelijke gebieden te benoemen.

Wij komen nu tot den inzet van de Nederlandsche firma's. Op het oogenblik bevinden wij ons ondanks 8 maanden taaie onderhandelingen en ondanks reizen van onze deskundigen, op dit gebied in de eerste uitvoering van projecten, die bij hun verwezenlijking Nederlandsche bedrijfsleiders op het gebied van turfontginning, houtindustrie, steenbakkerijen, bekleedingsindustrie, chemische wasscherijen, centrale verwarming, bouwbedrijf en andere in de Oostgebieden zelfstandig werkzaam zullen zien. Het zoo veelzijdige gebied van het bedrijfleven heeft alle moeilijkeheden geopenbaard, welke de organisatie over een zoo uitgestrekt gebied

(8) Op 7 dec. 1942.

bij de verzameling van de noodige deskundigen en de afstemming van de competenties ook maar aan den dag kunnen doen treden. Ook hier was het ons beginsel, dat Nederlandsche bedrijfsleiders een zelfstandig leiderschap moesten kunnen ontplooien. Twee stromingen streden met elkander om den voorrang. De eene wilde den inzet van het bedrijfsleven beperken tot de tewerkstelling van Nederlanders in door Duitschers te leiden bedrijven. De andere door de N.O.C. voorgestane richting wilde het organisch verband van het bedrijfsleven niet verscheuren. Deze pleitte dus voor den zelfstandigen inzet van de Nederlandsche bedrijven. De N.O.C. werd bij dit standpunt sterk onderstuend door het Oostminsterie. Hier moest pionierswerk bij de meeste Duitsche instanties worden verricht. Lukt het de doorbraak van dit beginsel te verkrijgen, dan is een stuk Germaansch erfgoed nl. de historisch gegroeide bedrijfsgemeenschappen in de Nederlanden voor de toekomst behouden. Ik hoop in de volgende rapporten de eerste resultaten te kunnen melden, moet er echter den nadruk op vestigen, dat ook thans nog de moeilijkheden uitermate groot zijn.

Tenslotte zou een Nederlandsche inzet in het Oosten zijn historisch karkater en zijn volksche beteekenis hebben verloren, zoo niet een Nederlandsche reederij de verbinding met het Oosten in stand zou kunnen houden. Over dit beginsel heb ik een bittere strijd gevoerd. Om den wil tot handhaving van het beginsel duidelijk tot uitdrukking te brengen heeft de met hulp van de N.O.C. opgerichte dochteronderneming, de Nederlandsche Oost-Reederij N.V., gedurende thans reeds bijna een half jaar met niet geheel zeevaardige kleine schepen de Oostzee bevaren. Twee der schepen zijn daarbij vergaan[10] en hier past een woord van hulde aan de mannen, die trouw hun plicht hebben gedaan. Na verschillende onderhandelingen met den Rijkscommissaris voor de Seeschiffahrt werd ons de toezegging gedaan, dat wij twee schepen van 3.000 ton op resp. 1 April en 1 Mei ter beschikking zullen krijgen. Zoo zal onze vlag weer in de aloude Oostzee worden gedragen en zal op het oogenblik, dat de saboteerende en met Engeland heulende reederijen in hun grenzenlooze verblinding met totale vernietiging worden bedreigd, een nieuwe nationaalsocialistische reederij de beste tradities van ons zeevolk voortzetten.

Bij al deze dochtermaatschappijen geldt het oud vaderlandsche spreekwoord, dat de "Cost voor de Baet uitgaat". De accountants van de N.O.C. hebben de handen vol om de noodige contrôle op de financiën te verrichten, terwijl de noodzaak van het toezicht op de besteding van de openbare middelen voor deze doeleinden van de zijde der directie onzer dochterondernemingen aanleiding geeft tot tallooze klachten over de stroefheid van dit apparaat. Op het oogenblik is de eerste balans van de N.O.C. in onderzoek. Zij betreft het tijdperk vanaf de oprichting tot het einde van het 1942. In een volgend rapport zullen nog nadere mededeelingen worden gedaan.

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81345–50. Doorslagkopie

(9) Op 24 okt. 1942.
(10) De Zeemeeuw van 250 ton en de Remi van 195 ton.

104. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E.H. VAN RAPPARD

18 Maart 1943

Beste Ernst,

Van Gruppenführer Rauter hoorde ik, dat je het E.K. en Verwundetenabzeichen gekregen hebt.

Ik wensch je van harte geluk. Er is zooveel onrecht aan je geschied en je trouw aan den Führer, die je door twee vrijwillige meldingen voor het front[1] bewezen hebt, is zoo groot geweest, dat deze belooning ieder verheugt, die je zwaren strijd gevolgd heeft.

Je herinnert je nog ons laatste gesprek. Ik heb in dien tijd je niet meer gezien, doch wel heb ik je gevolgd en heb met matelooze verontwaardiging de schandelijke behandeling van de door jou geschapen Beweging gevolgd.[2]

Doch je werk is niet vergeefs geweest. Je hebt in duizenden harten het geloof aan den Führer ontstoken en juist het onrecht, dat je menschen en jou is aangedaan, heeft de oogen aan velen geopend, die het bedrog nog niet doorzagen, dat veelal tegenover den Führer wordt gepleegd. De strijd is bitter, vooral omdat de knoeiers achter het front verraad plegen tegenover de frontsoldaten. Daarom, Ernst, staan wij pal en moeten wij strijdend wachten tot de oorlog gewonnen is, tot de Führer de zaken achter het front aanpakt, de frontsoldaten terug zijn en de etappe overhoop loopt. Tot zoo lang zullen wij moeten volhouden en ook daarna. In gedachten druk ik je de hand.[3]

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81613-4. Doorslagkopie

105. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. WOLFF

[Amsterdam,] den 18. März 1943

Mein lieber Wolff,

Der Reichsführer schrieb mir[1] über Ihre Erkrankung. Da ich aber leider noch nicht weiss, wie es Ihnen jetzt geht und wo Sie untergebracht sind, oder ob Sie Besuche empfangen dürfen, so schreibe ich Ihnen ein Paar Zeilen um mich zu melden. Ich habe Ihnen noch zu danken für Ihr Telegramm bei meinem Geburtstag. Zu nett von Ihnen, dass Sie daran gedacht haben. Auch für Ihre Weihnachtsgabe, die unsere verspätete Gabe an Ihre Kinder auf der Reise kreuzte, die aber genau so wie Ihr Paket erst Mitte Januar abgeliefert sein muss, sage ich Ihnen meinen herzlichsten Dank.

104 – (1) Van maart tot juni 1941 en van april tot november 1942.
(2) In september 1942 werd de NSNAP-Van Rappard op aandrang van Seyss-Inquart opgeheven.
(3) Zie voor Van Rappards antwoord nr. 108.
105 – (1) Zie nr. 97.

Wie ich Ihnen schon schrieb erwarten wir in August Familienzuwachs.[2] Wenn es wunschgemäss verlaufen wäre, hätte dieses Ereignis um ein halbes jahr früher sein sollen, aber wir können die Natur nicht befehlen. Unterdessen sind wir jetzt zum zweiten Mal übergesiedelt.[3] Erst wohnten wir an der Küste und mussten wegen der Befestigungen evakuieren. Sodann wurde der Regierungssitz verlegt und zwar des Finanzministeriums nach Deventer (120 km östlich von Den Haag). Ich bin nun in der Lage von einem Zwangsreisenden, denn die Niederländische Notenbank blieb in Amsterdam und die Niederländische Ost-Kompanie in Den Haag. Wohnungmässig konnte ich das Problem nur so lösen, dass ich in Amsterdam ein grösseres Absteigkwartier organisiert habe, wo ich mein Beamten aus Den Haag und Deventer treffen kann (abends) und wo ich selbst die halbe Woche wohne. Die andere halbe Woche wohne ich in Deventer.

Uebrigens liegt auch eine SS-Wache von 4 Mann in meiner Wohnung, eine Vorsorge, welche mir von der SS gestellt wurde, weil in Holland N.S.B.-Häuptlinge anstatt Gamsböcke abgeschossen werden.[4]

Die Evakuierung der Hunderttausenden aus der Küste,[5] die Sauckl-Aktion zusammen mit der Schliessung der nichtkriegswichtigen Betriebe[6] und die Versetzung Hunderttausender Arbeiter und Angestellten in Holland, wirkt wie ein Knüppel im Hühnerstall. Endlich fangen meine Landsleute an den Krieg zu spüren und sich Gedanken zu machen. Die Idee schreitet vorwärts besonders im Volk, die Intelligenz bleibt feindlich gesinnt.

Die Bewegung macht keinerlei Fortschritte, die SS wächst dagegen regelmässig. Ansonsten schauen wir über die Tagesereignisse in den Niederlanden mit allen Ihnen bekannten Zankereien voller Spannung auf den gigantischen Kampf in dem Osten und warten auf den Sturm in Tunis.

Ich hoffe, lieber Wolff, Sie gönnen sich selbst die Zeit sich zu erholen. Sie werden dem Reichsführer schwer abgehen, aber eben deshalb haben Sie jetzt nur die eine Pflicht, sich so lange zu erholen, bis Sie wieder woller Kraft sind. Sie haben sich selbst soviel zugemutet, dass ich mich eigentlich über Ihre Erkrankung nicht wundre.

Ich hoffe, dass Sie aber wieder rekonvalescent werden und dass Sie während ihrer Erholung in Ihrer Familie wieder mal als Vater und Mann das Familienleben geniessen können. Hoffentlich hilft die Sonne am Tage Ihnen bei der Erholung. Lieber Wolff, nicht nur dem Reichsführer, sondern auch uns allen, Ihren Kameraden sind Sie unentbehrlich, denn bei der vielen Kummer, die man erlebt, sind Sie uns immer der treue Kamerad gewesen.

Ich habe Brandt gebeten, mich zu informieren, wie es Ihnen geht, denn ich fürchte, Ihre Frau wird kaum dazu kommen bei allen Aufgaben, die sie in der Familie hat.

Meine Frau lässt Sie herzlich grüssen. Dem kleinen Grimbert geht es gut.

Auf Wiedersehen!

Heil Hitler!

RvT 95/81729–31. Doorslagkopie [M.M. Rost van Tonningen]

(2) Dat schreef Rost ook aan Himmler, zie nr. 100.
(3) Sinds november woonden ze in de Riouwstraat 216 in Den Haag. Op 10 maart verhuisden ze naar de J.J. Viottastraat 41 in Amsterdam. Huize Zonneheuvel, Riele 15 werd het adres in Deventer.
(4) Zo was bij voorbeeld generaal Seyffardt op 5 februari door twee verzetsmensen geliquideerd.
(5) Eind 1943 waren dat bijna honderdveertigduizend evacuées geworden.
(6) VO 30/1943 regelde o.m. de sluiting van 'luxe' bedrijven. Zie ook nr. 107.

106. R. BRANDT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Feld-Kommandostelle, 18. März 1943

Lieber Herr van Tonningen!

Ich danke Ihnen für Ihren Brief vom 9.3.1943.[1] Das Befinden des SS-Obergruppenführers Wolff nach der schweren Operation, der er sich unterziehen musste, kann als durchaus gut bezeichnet werden. Selbstverständlich muss SS-Obergruppenführer Wolff sich in der nächsten Zeit noch sehr schonen. Nach Meinung der Aerzte dürfte er wohl kaum vor Ablauf der nächsten 3 oder 4 Monate an seinen Dienstplatz zurückkehren.

Schreiben Sie dem Obergruppenführer gelegentlich ein paar ganz wenige Zeilen. An einen Besuch ist vorerst nicht zu denken. Ich werde Ihnen ab und zu eine kurze Mitteilung über das Befindes des Obergruppenführers gern zukommen lassen.

Die weiteren Ausführungen in Ihrem Brief bringen mir nichts Neues. Leider müssen die vielen Plannen, die auf Grund des gegenseitigen Misstrauens entstehen zunächst einmal in Kauf genommen werden. Die Gutwollenden auf beiden Seiten müssen nach Möglichkeit dazu beitragen, diese Differenzen zu verringern und sie vor allen Dingen nach einiger Zeit ganz zu beseitigen. Ich bin auch überzeugt, dass dies allmählich gelingen wird. Wesentlich ist dabei, dass diese Gutwollenden auf beiden Seiten weiterhin so die Nerven behalten, wie es bisher der Fall war. Letzten Endes hat sich immer noch das Gute durchgesetzt und das Schlechte ist an die Seite gedrängt worden.

Ich brauche Ihnen nicht besonders zu versichern, dass Sie sich jederzeit gern an mich wenden können, wenn Sie in dem einen oder anderen Fall eine Frage haben, die Sie nicht unmittelbar an den Reichsführer-SS herantragen wollen und die Sie vielleicht sonst an SS-Obergruppenführer Wolff gerichtet hätten. Soweit es in meinen kräften steht, werde ich sie Ihnen gern beantworten bezw. alles tun, was mir möglich ist, Ihnen zur Durchsetzung Ihrer Pläne und Ziele verhelfen.

Meine Familie und mir geht es gut. Mein Urlaub, ist zwar jetzt schon 8 Wochen hinter mir; immerhin zehre ich noch von seinen Auswirkungen, was bei meinem letzten Urlaub nicht der Fall war.

Ich grüsse Sie sehr herzlich und bitte Sie, auch Ihre sehr verehrte Gattin gleich herzlich zu grüssen.

Heil Hitler!
Stets Ihr
R. Brandt

BDC H 500/4364-5. Geparafeerde doorslagkopie (fotokopie RvO)

106 – (1) Zie nr. 99.

107. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

[Amsterdam,] 22.3.1943

Hochverehrter Reichskommissar,

Heute erhielt ich von der Hauptgruppe "Versicherung" ein Telegramm folgenden Inhalts (übersetzt):
"Da die Anordnung hinsichtlich der Schliessung der "Betriebe die richtige Funktion des Versicherungswesens "bereits sehr gefährdet und da wir überdies empfingen, "dass daneben die "Saucklaktion" weitergeführt wird, "bitten wir Sie eindringlichst zu erwirken, dass das "Personal im Versicherungswesen, welches für den "Arbeitseinsatz in Deutschland ungeeignet erklärt wird, "die Arbeit in dem Betrieb weiter ausüben kann, und "dass im Zusammenhang mit der Anordnung hinsichtlich "Schliessung der Betriebe die Saucklaktion eingesteltt wird".

Ich möchte zur Erläuterung des Telegramms noch folgendes mitteilen.

Durch die Aktion des Generalbevollmächtigten für den Arbeitseinsatz für Deutschland wurden aus den Versicherungen schon beträchtliche Zahlen von Angestellten ausgekämmt. Dabei war vielfach schon ein beträchtlicher Teil des Personals für den Arbeitseinsatz für Deutschland angewiesen.

Es erschien sodann Ihre Anordnung Nr. 33/1943[1] über die Schliessung von Betrieben, wofür das Versicherungswesen das Verbot der Indienstbehaltung aller männlichen Angestellten zwischen 18 - 30 Jahre festgestellt wurde.[2] Die vorangehende Aktion des Generalbevollmächtigten für die Arbeit und dieses Verbot überschneiden einander in soweit, dass generell die verbleibenden jungen Männer ausscheiden müssen und dadurch der eine Betrieb viel schwerer getroffen wird als der andere.

Ich könnte Ihnen Beispiele nennen, die sich aber für einen mündlichen Vortrag besser eignen als für dieses Schreiben. Der Notschrei der Hauptgruppe Versicherung durch obiges Telegramm beinhaltet also eine erste Erleichterung, nämlich die Personen im Dienst zu halten, welch für den Arbeitseinsatz für Deutschland ungeeignet sind.

Weiter wäre aber notwendig, die Aktion der Schliessung der Betriebe mit der Aktion Sauckl derart abzustimmen, dass eine werklich organische Auswahl des nach Deutschland einzusetzenden Personals gewährleistet wäre. In diesem Zusammenhang wäre besonders der Artikel VIII Ihrer Anordnung Nr. 30/1943 zu berücksichtigen, dass gewisse Personen aus zwingenden Gründen für den Betrieb als unabkömmlich erklärt werden können.[3] In diesem Falle sollte diese unabkömmlichkeitserklärung generell sowie für die Aktion Sauckl des Generalbevollmächtigten für den Arbeitseinsatz als für die Schliessung von Betrieben gelten.

Heil Hitler!
DER GENERALSEKRETÄR,

RvT 80/80114–5. Doorslagkopie

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

107 – (1) Bedoeld is VO 30/1943, die op 15 mrt. 1943 in werking trad.
(2) Artikel IV; het gold o.a. ook voor bankpersoneel.
(3) Het plaatselijk bevoegde gewestelijk arbeidsbureau kon dit vaststellen.

108. E.H. VAN RAPPARD AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlijn, 25.3.1943

Beste Meinoud

Voor je felicitatie met mijn EK, die ik gisteren ontving[1] en waarover ik mij werkelijk zeer verheugd heb, nog wel mijn hartelijken dank. Ik heb de smaak nu te pakken gekregen en droomde al van het Ridderkruis, maar ik mag niet meer naar het front. Ze spannen tegen mij samen al is het dan ook goed bedoeld en Gruppenführer Rauter wil me al ouder hebben, dan ik mij voel. Ik kom nu eigenlijk pas goed op dreef, nu wij steeds ascetischer moeten leven en zelfs geen Schnaps en dergelijke giften meer kunnen drinken.

Ik ben blij weer eindelijk contact met je te hebben. Al lang heb ik met het plan rondgeloopen, je weer eens op te zoeken en ik heb steeds naar een geschikte gelegenheid uitgezien. Ja, Meinoud, ik herinner mij ons laatste gesprek nog goed, maar dat alles toch zoo zou loopen kon ik mij in mijn naiviteit niet voorstellen.

Er blijft nu niets anders over dan pal te staan en onzen tijd af te wachten. Dat die komt, daarvoor garandeert de hardheid van dezen oorlog en haar gevolgen, de ideelooze politiek aan de andere zijde en de velen, die er niet aan denken het Duitsche standpunt prijs te geven. Juist in den laatsten tijd deed ik enkele ervaringen op, die mij weer hoop gaven, dat de omslag op komst is.

Kan ik bij een eerstvolgende bezoek aan Holland niet eens een onderhoud met je hebben? In elk geval bel ik je eens op.

Hoe gaat het er mee? Vlot het werk goed? Vandaag sprak ik bij ons in het Ambt onzen ridderkruisdrager Mooiman.[2] Een aardige onschuldige kerel, politiek volkomen ongeïnteresseerd. Het is te hoopen, dat de NSB niet met hem solt.

En nu, Meinoud, wensch ik je verder het beste. met kameraadschappelijken groet en beleefde groeten ook aan je Vrouw, Heil Hitler!

JE E.[H.] VAN RAPPARD

RvT II/189374 (Bijz. Rechtspl.). Oorspronkelijk (afschrift RvO)

108 – (1) Zie nr. 104.
(2) G.M. Mooyman, geb. 23 sept. 1923 te Apeldoorn, vrijwilliger bij het Nederlandse legioen. Hij was de eerste Germaanse vrijwilliger die het ridderkruis (bij het IJzeren Kruis) verwierf. Hij werd daardoor een propaganda-object voor de SS en de NSB.

109. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

[Amsterdam,] den 31. März 1943

Sehr geehrter Herr Malletke!

Es drängt mich, Ihnen betreffende die Lage hier zu informieren. Der Anlass dazu ist ein Schreiben des Herrn von Harders,[1] worauf ich ihn noch persönlich antworten werde und wobei er mir mitteilt, dass die unter Verwaltung gestellte niederländische Gesellschaft die Internatio[2] als Handelsgesellschaft in der Ukraine eingesetzt ist. Es ist dies geschehen ohne eine Anmeldung der Gesellschaft bei der Niederländischen Ost-Kompanie, was meines Erachtens unzulässig ist. Die sonstigen Bemerkungen des Herrn von Harders beruhen auf Irrtümer, welch ich in der Lage bin anstandslos aufzuklären. Dass wir ohne Information des Dienstes des Sonderbeauftragten über den Einsatz eines Handelsunternehmens mit dem Leiter der Reichsgruppe Handel, Herrn Hayler, verhandelt hätten, trefft nicht zu.

Es ist richtig, dass die Firma van Leeuwen Boomkamp wenig Neigung hat sich in dem Osten einzusetzen und zwar wird diese Abneigung von den in unserem Aufsichtsrat vertretenen Spitzen des niederländischen Handels, den Kameraden Gips und de Kock van Leeuwen, geteilt. (Gips hat einen international anerkannten Ruf; ist Vize-Vorsitzender und Stellvertreter Woltersoms; de Kock van Leeuwen führt zur vollen Zufriedenheit der deutschen Instanzen die Handelskammer von Amsterdam.) Der Grund der Abneigung besteht darin, dass es den Herren bekannt ist, dass in Ländern wie Ungarn[3] und Schweden die Handelsbewegungen mit dem Osten Zug um Zug erfolgen, während beim Einsatz eines niederländischen Handelsunternehmens keine einzige Gewähr gegeben wird, dass eine Gegenleistung in absehbarer Zeit erfolgen könnte. Ich bin in der Lage Ihnen, falls erwünscht, über diese Angelegenheit eine sehr scharfe Korrespondenz zu zeigen, die wegen dieser Frage zwischen einigen dieser Herren und mir geführt wurde, da ich meinerseits bereit war, die Gegenleistungen für die niederländische Arbeit im Osten weit zurückzustellen.[4]

Es kam dazu, dass Herr de Kock van Leeuwen sich nach allen Kränkungen, welche er seitens Herrn Salcher erfahren hatte und nachdem er vor einigen Monaten sich deswegen an den Herrn Reichskommissar gewandt hatte, sich nunmehr mit dem Plan befasst als Aufsichtsrat der Niederländischen Ost-Kompanie zurückzutreten. Ich muss nun meinerseits ernstlich darauf hinweisen, dass sein Rücktritt zu vermeiden wäre. Er könnte unter den jetzigen Umständen einen Bergrutsch verursachen durch weitere Rücktritte und zwar durch den des Herrn Gips und möglicherweise des Bürgermeisters von Amsterdam, Herrn Voûte. Ich möchte Ihnen dies näher begründen.

In Ihrem Schreiben vom 12. Februar 1943[5] haben Sie festgestellt, dass die Dynamik, die in der N.O.C. und in den Niederlanden vorhanden ist, zwar als stark anzusprechen ist, aber dass die tatsächlich zahlenmässig erfassbare Erfolge gering sind. Ich möchte diesen Bemerkungen

109 – (1) Von Harder aan Rost dd. 22 mrt. 1943 (RvT NOC 4 h. Oorspronkelijk).
(2) De Internatio was een in 1863 gestichtte handelsmaatschappij, die zich richtte op het Verre Oosten, Australië, de Verenigde Staten van Amerika en Afrika.
(3) Volgens een notitie van Malletke dd. 28 jan. 1943 bestond in Hongarije als handelsorganisatie de *Transkarpathia*; 'Die Ungarn verlangen für jede Lieferung eine Gegenlieferung'
(N 75: 20352).
(4) Zie bijv. Rost aan Gips dd. 25 jan. 1943 (nr. 80).
(5) Nr. 88.

ein paar hinzufügen.

Die Enttäusschungen, welche durch die vielen auf Grund schriftlicher Aktenvermerke und Zusagen gemachten Reisen von Betriebsführern und Experten nach dem Osten und insbesondere nach der Ukraine verursacht werden wegen der vollkommenen Negativität, haben hier eine Misstimmung erzeugt, die mich mit den grössten Sorgen erfullt. Ich bin in der Lage Aktenmässig darzulegen, dass die N.O.C. ungeachtet der nicht-erfüllten Zusagen unbeirrbar die vom Reichsleiter gesetzte Zielsetzung verfolgt hat. Es kommt hinzu, dass bei dem Einsatz von Arbeitern Vertragsbrüche stattgefunden haben, die auch in den breiten Massen unserer Arbeiterschaft eine tiefe Empörung verursacht habaen (Werkdienst Holland). Es ist weiterhin zu bemerken, dass bis jetzt im Falle des Heldentodes von Bauern, welche durch die Vorgangsweise der Landbewirtschaftungsgesellschaft Ostland fast nur in von Partisanen gefährdeten Gebieten eingesetzt waren, nicht nur die normale Anstandspflicht der Mitteilung an die Familie seitens der Landbewirtschaftungsgesellschaft Ostland nicht erfolgte, sondern sogar die Versorgung der Hinterbliebenen bezw. die Einhaltung der Versicherungsverträge verweigert wurden.

Diese Ereignissen haben eine Erschütterung des Vertrauens unserer Bauernschaft in den betreffenden Behörden hervorgerufen. Die Situation war 1 1/2 Monate her ziemlich verzweifelt. Die Kosten wuchsen schnell an, aber zu Resultaten konnten wir nicht kommen. Auch auf dem Gebiet der finanziellen Verpflichtungen folgte die eine Enttäuschung der anderen. Die Zentralhandelsgesellschaft Ost hat in der Angelegenheit der Samenkäufe die fast jede Woche versprochene Abrechnung auch bis jetzt noch nicht geleistet.[6] Eine derartige Vorgangsweise verstösst gegen die normalen Auffassungen, welche in Kaufmannsstädten wie Amsterdam, Rotterdam und Hamburg vorherrschen. Herr von Harder kann Ihnen dies bestätigen. Es wird seit einigen Monaten eine Aufsichtsratsitzung verlangt. Ich habe diese verschoben, weil ich die Stürme der Kritik vermeiden wollte, welche das Fehlen eines ordentlichern Geschäftsverkehrs in der Aufsichtsratsitzung sicherlich ausgelöst hätte und wir an ein Skandal nicht interessiert sind.

Der Zweck dieses Briefes ist daher auch darin gelegen, Sie dringendst um Ihre Intervention bei Herrn Direktor Fleischberger zu bitten, damit die von her Z.O. allwöchentlich versprochenen Zahlung der gelieferten Saaten umgehend erfolgen kann.

Die Situation hat sich in soweit etwas gebessert, als sich in Fällen, wo wir nicht mit den Reichskommissariaten zu verhandeln hatten tatsächlich grosse Einsatzverträge getätigt oder in Vorbereitung sind. Ich weise auf folgende Verträge hin:

1. Der Vertrag zwischen der Niederländischen Ostbagger Gesellschaft und der Organisation Speer wegen Einsatzes von Baggergeräten mit Personal auf dem Djnepr;

2. Ein ähnlicher Vertrag wegen der Uberführung der Binnenschiffahrtsflotte der Organisation Speer nach dem Djnepr;

3. Der Vertrag der Niederländischen Ost-Bouw-Gesellschaft mit dem SS-Wirtschaftshauptamt, wo es sich um den Einsatz von Dutzenden Baufirmen und Tausenden Arbeitern handelt;

(6) Zie n. 4 bij nr. 88.

4. Ein Grossvertrag der Niederländischen Ost-Bouw mit der Organisation Speer wegen des Baues einer Fabrik in Riga ist in Vorbereitung;

5. Ein Übereinkommen mit dem Reichskommissar für die Seeschiffahrt, Gauleiter Kaufmann, über die Übernahme von Schiffen und den Bau von Betonfrachtschiffen durch die Niederländischen Ost-Reederei A.G., sowie die Einschaltung dieser Reederei in den Hansa-Bauprogramm von Stahlschiffen der Niederlande ist schon weitgehendst gediehen. Durch die Zusagen des Gauleiters Kaufmann ist die Schiffahrtsverbindung zwischen den Niederlanden und den besetzten Ostgebieten gewährleistet.

Diese Beispiele zeigen, dass bei den Verhandlungen mit denjenigen Instanzen, welch über den ganzen Bereich des Reiches und über die besetzten Gebiete die Verfügungsgewalt haben Resultaten erzielt werden konnten; dass es aber nicht gelungen ist, die Einhaltung von schriftlich durch obere Instanzen gemachten Zusagen in den Reichskommissariaten bei den unteren Instanzen durchzusetzen, dass aber umgekehrt Abschlüsse mit den unteren instanzen von den oberen Instanzen nicht anerkannt wurden. Auch diese Behauptungen können aktenmässig belegt werden.

Es handelt sich nun aber um über die Verstimmungen in den Kreisen meiner Aufsichtsratmitglieder hinwegzukommen und den Konfliktstoff, welcher vorhanden ist durch positive Arbeit zu beseitigen. Obwohl ich daher in einem Schreiben an Herrn von Harder noch darlegen werde, dass seine Vorwürfe nicht berechtigt sind und ich überzeugt bin, dass der Einsatz der Internatio zu Enttäuschungen führen wird, habe ich es vorgezogen, meine Kameraden nochmals nachdrücklichst um die Beschleunigung folgender Projekten zu bitten.

1. Der Einsatz einer niederländischen Handelsfirma in den Osten. Ich hoffe, dass es mir gelingen wird, meine Kameraden zu überzeugen, und habe deswegen morgen eine Besprechung.
2. Der Einsatz von niederländischen Fischern.
   Die Vorbereitungen sind in vollem Gange. Herr Puttkammer wird im Stande sein Ihnen über den Stand der Verhandlungen zu berichten.
3. Der Einsatz in der Ziegelfabrik in Berditschew.
   Hier wurde abermals eine uns gemachte Zusage von dem Generalkommissar von Schitomir nicht eingehalten.
4. Der Einsatz einer Torfunternehmung in Sabodjane.
5. Der Einsatz einer Holzfassfabrik im Reichskommissariat Ukraine oder Ostland.
6. Der Einsatz chemischer Wäschereien in Kauen.
7. Der Einsatz unserer Torfunternehmung in Baltoje Voke.
8. Der Einsatz einer Binnenschiffahrtsflotte der Niederländischen Ost-Binnenreederei-Gesellschaft.
9. Der Einsatz einer niederländischen Bekleidungsindustrie in Kiew.
   In diesem letzten Falle haben die Männer der N.O.C. im Einvernehmen mit dem leider zu früh gestorbenen Parteigenossen Jung enttäuscht. Wir haben jetzt über den Einsatz besserer Männer konkrete Besprechungen geführt und hoffen bald entgültige Vorschläge machen zu können.[7]

Ich komme nun über die Landwirtschaft zu sprechen. Herr von Harder und Herr Puttkam-

(7) Zie hiervoor Barnouw, *Grijpmans*.

mer werden Ihnen ohne Zweifel berichtet haben, dass wir auf diesem Gebiete in einer schwierigen Lage sind, nicht allein durch die Gegensätze der Herren Roskam und Ruiter, sondern auch durch das Verhalten der unteren Beamten der Landbewirtschaftungsgesellschaft Ukraine. Die Hinausintrigierung des in Holland sehr angesehenen Bauernführers de Waard aus der Ukraine zusammen mit ungefähr 10 Bauern vom guten Rufe werden hier noch ihre Folgen zeigen. Ich habe den Konflikt Roskam-Ruiter vorläufig aplaniert. Herr Puttkammer wird Ihnen hierüber Näheres berichten können. Ich hoffe, dass übermorgen unsere Abordnung nach der Ukraine fahren kann um dort das Mustergut in Verwaltung zu übernehmen, aber ich muss darauf bestehen, dass ich durch einen Vertrauensmann der NOC die notwendige Aufsicht über die Verwaltung behalten kann. Ich habe deswegen mit Roskam eine Besprechung.

Ich möchte schliesslich betonen, dass bei allen Enttäuschungen in unserer Arbeit die Unterstützung, welche wir vom Reichsleiter und von Ihnen empfangen haben uns die Zuversicht gibt, dass wir den Holländereinsatz zuwege bringen.

Heil Hitler!

M.M. ROST VAN TONNINGEN

RvT NOC 7 g4, Doorslagkopie
N 75/20497–9 (Oorspronkelijk)(fotokopie RvO)

110. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

[Amsterdam,] den 10. April 1943

Lieber Gruppenführer!

Da ich nicht weiss, wann ich in Den Haag sein werde, benutze ich die Gelegenheit, welche sich durch die Meldung zweier meiner Wachtmeister ergibt um Ihnen noch kurz folgendes zu sagen in Zusammenhang mit ihrem bevorstehenden Gespräch mit dem Bauernführer Ernst.[1]

Wir sind uns alle einig über folgende Tatsachen:

1. Roskam hat gezeigt, dass er als Bauernführer eine Gefolgschaft hat. (Der Einsatz im Osten schreitet regelmässig weiter.)
2. Roskam hat aber leider in seiner Verwaltung versagt,[2] ist auch technisch nicht in der Lage die Landwirtschaft ministeriell zu führen. Daher haben Sie und ich seinerzeit versucht Ruiter[3] zu bewegen um sich Roskam zu unterstellen, wenn dieser zum General-

110 – (1) U.O. Ernst, een Duitse landbouwer, was *Referent für Agrarpolitik*; hij moest toezicht op de door Roskam geleide Landstand uitoefenen.
(2) Het ging vanaf de oprichting in oktober 1941 slecht met de Landstand. Begin 1943 scheen Roskam de steun van de Duitsers te verliezen.
(3) Directeur-generaal van de landbouw.

sekretär für Landwirtschaft[4] ernannt wird. Ruiter hat aber abgelehnt und strebt selbst den Posten eines Generalsekretärs an.

3. Weil Roskam sich seiner technischen, verwaltungsmässigen und ministeriellen Schwächen bewusst ist, fühlt er sich den leitenden Bauernführern in den Provinzen gegenüber schwach. Andererseits wird er von einigen dieser Bauernführer nicht anerkannt; daraus und aus der Ruiterschen Gegnerschaft heraus hat sich ein langsamer Abfall dieser Provinzbauernführer ergeben. Es ist bedauerlich, dass der fähigste Bauernführer im Norden, Kamerad Dieters, der sich jetzt für den Fronteinsatz gemeldet hat in schärfster Opposition zu Roskam steht. Er wäre, wenn es Roskam gelingen sollte sich mit ihm zu versöhnen, die Garantie für eine vernünftige landwirtschaftliche Politik in der Lage Ruiter in Schach zu halten und alle ministeriellen Fragen oder Fragen der Ernährung zu lösen.
4. Es ist klar, dass Mussert sich weder für Roskam noch für Ruiter entscheiden will. Ihm passt die jetzige Situation sehr gut. Deshalb und weil er Roskam zu einem Austritt aus der SS veranlassen will, hat er Posthuma zu seinem Bevollmächtigten ernannt. Posthuma ist bereit sowohl Ruiter als Roskam als Generalsekretär für Landwirtschaft zu akzeptieren, wird, wenn man ihn dazu auffordert, auch bereit sein die Leitung des Ministeriums selbst zu übernehmen. Posthuma kommt nächste Woche zu mir und ich werde mal heraushören wie er sich die Sache denkt.
5. Der Gegensatz Ruiter – Roskam wird von Hirschfeld und dem Ernährungskommissar Louwes geschickt ausgenützt um ihre Machtsposition auf dem Landwirtschaftlichen- und Ernährungssektor zu behalten. Die Ernährungspolitik des Herrn Louwes ist die niederträchtigste Sabotage, die es überhaupt gibt und wird unserem Volk im nächsten Winter dem Hunger preisgeben. Auch wenn jetzt gleich auf dem landwirtschaftlichen Sektor eine nationalsozialistische Leitung käme, ist die technische landwirtschaftliche Lage schon derart verfahren, dass erst im Sommer 1944 eine Erleichterung spürbar wäre. Ich habe mich noch gestern von dem landwirtschaftlichen Experten Dijt[5] genauestens informieren lassen.
6. Mir bereitet der Gegensatz Ruiter – Roskam in der Niederländischen Ost-Kompanie sehr viel Kummer. Ich versuche Roskam auf den Bauerneinsatz und Ruiter auf den technisch wissenschaftlichen Sektor zu drängen und daher zu viel Berührungsflächen auszuschalten. Roskam hat in allerletzter Zeit in der Ukraine auch ernsten Schwierigkeiten mit den von ihm eingesetzten Bauernführen gehabt und in dieser Hinsicht versagt.
7. Die Frage ob der Reichsführer sich noch stärker als bis jetzt für Roskam einsetzen soll, muss ich Ihnen zur Beantwortung überlassen. Es ist zweifelhaft ob Roskam sich durchsetzen wird, denn wenn es ihm nicht gelingt Generalsekretär zu werden, so scheitert er auch im Landstand.

(4) Dat was, en bleef, Hirschfeld.
(5) Prof. dr. ir. M.D. Dijt, geb. 21 mei 1893 op Texel. Ontwerper van het 'Plan Deterding' uit 1936–37. Van juni 1942 tot mei 1944 sympatiserend lid van de NSB, daarna begunstiger. Vanaf december 1942 Begunstigend Lid van de Germaansche SS. Actief op economische gebied, o.m. voor de Nederlandsche Oostcompagnie; tijdelijk waarnemer van Waka–T. In november 1943 benoemd tot hoogleraar in Groningen.

Auf baldiges Wiedersehen, herzlicht Grüsse und Heil Hitler!

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81605–7, Doorslagkopie

111. H.A. RAUTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, den 12.4.1943

Nachrichtlich Herrn Präsidenten der NOG Mr. Rost van Tonningen. Mit der Bitte um Kenntnisnahme.

gez. Rauter

Berlin, den 18. März 1943

An den Chef des SS-Wirtschafts-Verwaltungshauptamtes, SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS O. Pohl

Betr. SS-Frontarbeiter.
Als Anlage übermittle ich Abschrift einer Bekanntmachung über SS-Frontarbeiter, die dem hiesigen SS- und Polizeigericht zugegangen ist mit Abschrift eines Schreibens des SS-Brigadeführers Kammler.

Es ist mir nicht bekannt, dass eine Verordnung des Reichsführers-SS besteht, wonach die SS-Frontarbeiter der Polizeigerichtsbarkeit unterstehen. Ich möchte doch empfehlen, die Sache noch einmal genau zu überlegen. Hier z.B. entsteht der "SS-Frontarbeiter" dadurch, dass eine private Baufirma – Furnier-Beton – andere Unternehmer übernimmt und die Arbeiter für den Arbeitseinsatz im Reich wirbt. Die Arbeiter werden dann ins Reich geschickt und überprüft. Aus dutzenden von Zensurbriefen entnehme ich, dass diese Arbeiter im Osten vielfach ihren Lohn nicht erhalten haben und sehr klagen über Verpflegung und Bekleidung. Wer daran Schuld ist, lässt sich von hier aus nicht feststellen und erheben. Furnier-Beton behauptet, die Waffen-SS bezahle nicht. Aus diesem Grunde habe ich Direktor H e e r e m a nach Berlin geschickt und Sie gebeten, die Angelegenheit der sogenannten SS-Frontarbeiter doch mehr an Rost van Tonningen (Oost Compagnie) zu ketten.[1] Wenn Arbeiter als SS-Frontarbeiter bezeichnet werden, so müsste doch irgendwie ein verpflichtendes Verhältnis zur SS als Arbeiter geschaffen werden. Ich habe nicht den Eindruck, dass die Arbeiter, die von hier weggehen, wissen, dass sie SS-Frontarbeiter sind. Da die Arbeiterschaft in Holland der Teil der Bevölkerung ist, der uns neben der Bauernschaft am Nächsten steht, möchte ich

111 – (1) Zie Rost aan Pohl dd. 22 jan. 1943 (nr. 79).

doch empfehlen, nicht früher mit schärferen Mitteln gegen diese Arbeiterschaft vorzugehen, ehe nicht die Fehlerquellen ausgeschaltet sind, die sich bei der Betreuung der Arbeiterschaft im Osten zweifelsfrei ergeben haben. Von Fahnenflucht kann man wohl überhaupt nicht sprechen, da die Männer ja keine Soldaten sind und auch nicht vereidigt werden.

Heil Hitler![2]

Heil Hitler!
Ihr gez. Rauter

RvT NOC 10,1 n. Afschrift

112. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. BRANDT

Amsterdam, den 13. April 1943

Lieber Kamerad Brandt!

Es war zu nett von Ihnen, mir die guten Nachrichten über SS-Obergruppenführer Wolff zu schicken.[1] Auch Ihre sonstigen Ausführungen waren mir sehr willkommen.

Ich muss Ihnen gestehen, dass ich über die Erkrankung von Kameraden Wolff sehr besorgt war. Meine Frau hat früher eine ähnliche Operation gehabt und hat monatelang in Lebensgefahr geschwebt. Ich nehme nun auf Grund Ihrer letzten Mitteilungen an, dass SS-Obergruppenführer Wolff ausser Gefahr ist und sich schon kräftig erholt. Es freut mich dies auch besonders für den Reichsführer. Ich hatte schon vor Ihrem ersten Schreiben dem SS-Obergruppenführer ein paar Zeilen geschrieben[2] und ihm jetzt auch wieder einen Brief geschickt. Hoffentlich ergibt sich später mal die Gelegenheit ihn zu besuchen.

Mit grossem Interesse las ich auch Ihre Mitteilungen betreffend der Anwerbung von 5.000 Mann Polizeitruppen aus den in Deutschland eingesetzten niederländischen Arbeitern.[3] Mittlerweile habe ich von SS Gruppenführer Rauter gehört, dass man nicht mehr für die Polizei aber für die neuen Divisionen der Wiking wirbt und zwar 6.000 Mann.[4] Ich bin überzeugt, dass diese Aktion einen vollen Erfolg zeitigen wird. Ueberhaupt ist auch in den Niederlanden der Durchbruch des nationalsozialistischen Gedankes in der zunehmenden Neigung zum Fronteinsatz bemerkbar. Ich bin ebenfalls überzeugt, dass die "Landwacht"[5] sich sehr gut entwickeln wird. Das Kämpfertum im niederländischen Volk ist erwacht; das verspüren wir auch in den Attentaten.[6] Wie unangenehm diese auch sind, so bestätigen sie doch vollauf meine Meinung über mein Volk, nämlich, dass es den Mut zum Einsatz seines Le-

(2) Pohl antwoordt op 31 maart en deelt mee dat het *Hauptamtes SS-Gericht* in deze beslist heeft en dat de bedoelde aanwijzing uitgebreid is.

112 – (1) Zie nr. 106.

(2) Zie nr. 105.

(3) Zie Rost aan Himmler dd. 27 feb. 1943 (nr. 92).

(4) Zie n. 4 bij nr. 92.

(5) De Landwacht werd pas medio november 1943 per VO 110/43 door Seyss-Inquart opgericht. Zie voor het ontstaan en de ontwikkeling In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 387 e.v.

(6) De aanslag op generaal Seyffard was gelukt; een paar dagen eerder was een aanslag op de zoon van de NSB-er Feitsma, procureur-generaal bij het Amsterdamse gerechtshof, mislukt.

bens hat. Der Durchbruch der Idee im Volk wäre viel schneller erfolgt, wenn die deutschen Besatzungsbehörden seit 1940 ihre Werbung um die Seele des Volkes nicht ausschliesslich auf die Intelligenz gerichtet hätten. Ich habe in den bald drei Jahren, welche seit dem deutschen Einmarsch erfolgt sind den Reichskommissar, die Herren Wimmer und Fischböck immer wieder darauf hingewiesen, dass das Volk (die Bauern, Arbeiter, Fischer und auch ein Teil des Mittelstandes) weitgehend fur den Führer gewonnen war.

Es war umsonst. Die Herren haben zu viel mit den guten Kreisen verkehrt. Ich enstamme diesen Kreisen, kenne ihre Lebenshaltung, das Wohltuende des kulturellen und gebildeten Umganges mit den netten Frauen dieser Kreisen aber auch ihre volksfremde Einstellung. Wie ich Generalkommissar Wimmer unlängst in einer grossen deutschen Gesellschaft sagte, haben die deutschen Behörden hier mich oft erinnert an die Wiener Dyplomatie, welche inmitten einer schweren Wirtschaftskrise bei einer gewaltigen Arbeitslosigkeit und [w]ächsender Armut über den Ring und die Kärtnerstrasse spazierten, mit der Hocharistokratie, welche auch ich durch und durch gekannt habe, verkehrten und diese Eindrücke ihren Aussenämtern als die Meinung des österreichischen Volkes vermittelten. Auch diese vielgeschmähte Wiener Aristokratie und ihre Frauen insbesondere haben eine so gewinnende Art gehabt, dass es mir damals sehr schwer fiel dieses Leben aufzugeben aund den Kampf aufzunehmen. Noch ein volles Jahr nachdem ich mich mit Leib und Seele der ergreifenden Idee des Führers verschrieben hatte, hat die Sehnsucht nach diesem Leben auf den schönen Gütern in der herrlichen Ostmark mich oft gepackt. Ich kann es gut verstehen, dass viele Deutschen, die seit 1914, dass heisst seit bald dreissig Jahren nur schwere Zeiten kannten dem Reiz der guten Kreise hier verfallen sind.

Umso notwendiger war es, dass der Reichsführer damals durch seine Werbung fur die Front an den vorhandenen aber verschlummerenden Instinkten des holländischen Volkes appellierte. Es heisst jetzt, wo die Kriegslage recht schwer wird sich dessen bewusst zu sein, dass bei dem jetzigen Tempo das niederländische Volk (nicht die Intelligenz) innerhalb zwei Jahre in Waffen stehen wird auf Deutschlands Seite. Sie werden diese Behauptung sehr kühn finden, sie wird sich bestätigen. Dieser feste Zuversicht macht es mir auch leichter den Sinn der unsagbaren Opfer zu verstehen, welche vom deutschen Volk gebracht werden. Dieselbe Reaktion (deutsche und niederländische), die hier in den Niederlanden und im Reich die völkischen Kämpfer der nationalsozialistischen Erhebung im germanische Raum zugunsten ihrer konfessionellen und liberal-wirtschaftlichen Bundergenossen entfernen möchte zerschnellt an den Soldatentum des Reiches. Denn das ergreifende der Blutopofer ist gerade dass der Reichsgedanke, welcher bei einer sofortigen siegreichen Beendigung des Krieges in 1940 weder in Deutschland noch in den germanischen Randstaaten genügend ausgereift wäre, um verwirklicht zu werden jetzt durch den soldatischen Einsatz der germanischen Randstaaten in der Waffen-SS zum Durchbruch kommt. Das erklärt den Hass, welchen die Separatisten gegen die SS hegen. Ich werde nächstens auch dem Reichsführer berichten über ein hochinteressantes Gespräch, das ich mit dem Reichskommissar geführt habe und worin so klar die Linie des konfessionellen Separatismus hier in den Niederlanden zum Ausdruck kam.

Ich kann meine persönliche Arbeit nur in diesem Rahmen betrachten, sonst hätte ich an meiner Etappetätigkeit überhaupt keine Freude. Seit meinem Eintritt in die Partei, seit dem Einmarsch der deutschen Armee in Holland ist jede Minute meiner Arbeit diesem Ziel zugewandt.

So fass ich auch meine Ostarbeit auf. Ich danke Ihnen, dass Sie dem Reichsführer über meine Kummer noch vor seiner damaligen Ostreise informierten. Seitdem hat die Lage sich weiter erschwert aber wir arbeiten unermüdlich weiter. Es ist ein Wettlauf zwischen denjenigen Einflüssen, welche die Niederländer als Diener in diesen Ostraum hineinzwingen wollen und unsrer Auffassung, welche dahingeht, dass wir um die Niederländer werben und sie aus freien Willen zur Pionierarbeit in den Ostgebieten verhalten. Wenn kein Hindernis unerwarteterweise eintritt, werden am 28. April 60 niederländische Fischer mit samt ihren Kähnen nach dem Peipussee fahren und dort für die Wehrmacht täglich zu mindest 15 Tonnen wahrscheinlich aber mehr fischen. Das Angebot der Fischer auf unsren Aufruf war unerwartet gross, sodass wir sehr viele enttäuschen mussten. Auch unsre Bauern und Gärtner sind ungeachtet der Ermordung von 1/7 der seinerzeit eingesetzten Bauern nach wie vor einsatzfreudig. Sie werden bald zu Hunderten inmitten der deutschen Bauern arbeiten. Mit den Arbeitern geht's ebenfalls gut mit Ausnahme der Werbung für den sogenannten Werkdienst Holland. Hier wurde seitens der Verwaltung Kochs soviel verbrochen und die Vergewaltigung des Anstandes ist so gross, dass die Werbung praktische unmöglich geworden ist. Hieraus ergab sich ein Konflikt mit Koch. Es ist mir gelungen in diesem Konflikt die von mir geführte Ost-Kompanie herauszuhalten. Dafür sind aber Reichsleiter Rosenberg und Gauleiter Koch aneinander geraten und der Konflikt ist dem Führer vorgelegt. Wir sind nun bestrebt die sachliche Arbeit überall dort weiterzuleiten, wo wir in der Gelegenheit sind. Jeder Niederländer, der auf dem Wirtschaftssektor tätig wird, verwandelt sich in einen Vorkämpfer der Idee, die in der Heimat weiter wirkt.

Jetzt mache ich mal Schluss. Die Kampflage Tunesiens fesselt das Interesse des niederländischen Volkes. Man betrachtet diesen Kampf als entscheidend. Ich will den Krieg anders sehen. Wenn einem auch das Herz blutet bei der Gedanke, dass Europa sowie in 1648 zerstört werden soll durch jüdischen und konfessionellen Hass, so ist mir der Gedanke dieses Schicksals noch verständlicher als eine Selbstaufgabe. Denn aus Trummern können unsre Sippen wieder auferstehen aber wo der Jude seine Herrschaft errichtet, stirbt alles Gute und Edle wofür zu leben der germanische Mensch da ist, ohne welchen aber der Kampf bis in den Tod das Gebot der Ehre wird. Hoffentlich erlaubt man auch uns älteren bald auf einer geeigneten Stelle mitzukämpfen, denn in Zivil möchte ich nicht in den Endkampf eintreten.

Heil Hitler!

M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

BDC H 500/4356–60. Oorspronkelijk (fotokopie RvO)

113. H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 16 April 1943

Vertrouwelijk

Beste Meinout,

Bij de benoemingen in de Organisatie van het Bedrijfsleven werden de belangen der Beweging tijdens het bestaan der Organisatie-Commissie behartigd door Kam. Gips, Kam. Krantz en mijzelf. Door onze bemoeiingen is het gelukt om een zekeren invloed van de Beweging te vestigen.

Nu de werkzaamheden van de Organisatie-Commissie een eind hebben genomen, doordat de opbouw van de organisatie vrijwel geheel overeind staat, moet naar een vorm worden gezocht, dat ook in de toekomst bij benoemingen de invloed van de Partij bewaard blijft. Ik heb over dit thema gesprekken gevoerd met de Kameraden Behrens, Gips en de Kock van Leeuwen en ook met den voorzitter van den Raad voor het Bedrijfsleven, Mr. Woltersom. Ik sta op het standpunt, dat het noodzakelijk is bij verordening vast te leggen, dat de Nationaal-Socialistische Beweging bij de benoemingen moet worden gehoord. Alle andere oplossingen zijn, al kunnen zij voor een zekeren tijd over zich voordoende moeilijkheden heen helpen, lapmiddelen.

In Duitschland is de regeling als volgt:
Voor de benoeming moet de partij gevraagd worden, of er bezwaren bestaan. Bij de regionale organisaties echter (dus Kamers en gewestelijke afdeelingen van de Groepen) moet den gouwleider worden gevraagd. Bij het ontslag is de regeling zoo, dat de Partij in Duitschland ontslag kan verlangen, indien daarvoor gronden zijn, terwijl in twijfelgevallen de beslissing van het "Reichswirtschaftsministerium" moet komen.

Ik heb mijne gedachten daarover laten gaan, hoe wij in ons land practisch tot een acceptabele regeling kunnen komen. Vooropgesteld zij, dat de politieke toestand niet van dien aard is, dat wij van de Beweging uit deze kwestie ruw kunnen aanpakken. In de organisatie van het bedrijfsleven is met veel moeite synthetisch werk verricht, teneinde tot een samenwerking op practisch gebied van anti's en kameraden te komen, hetgeen m.i. ook is gelukt. Het opgetrokken gebouw blijft echter, speciaal wat de persoonsbezetting betreft, een teer plantje; indien wij onvoorzichtig te werk zouden gaan, zou men ernstige moeilijkheden kunnen verwachten. Daarom geloof ik, dat de practische oplossing moet worden gezocht in een richting, die den bekenden modus tijdens het bestaan van de Organisatie-Commissie zooveel mogelijk handhaaft.

Indien het dus gelukken zou van den Rijkscommissaris gedaan te krijgen, dat aan onze wenschen wordt tegemoetgekomen, zou het m.i. het beste zijn, indien de Beweging jezelf aanwijst als gemachtigde voor de benoemingen enz. bij de Organisatie van het Bedrijfsleven, terwijl je dan je bevoegdheden delegeert aan het driemanschap: Gips – Krantz – van Maasdijk, met de aanwijzing voortdurend contact met je te houden.

Ook over den tekst van een verordening hebben wij reeds onze gedachten laten gaan. Ik geloof, dat men zou kunnen volstaan met een verordening van den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart slechts omvattende één artikel, luidende ongeveer als volgt:

"Benoemingen van voorziters, plaatsvervangende voorzitters, leden van Raden van Bijstand en secretarissen van bedrijfsorganisaties behoeven voor de uitoefening van hun functie het vertrouwen van de Nationaal-Socialistische Beweging in de Nederlanden".[1]

Ik zend afschrift van dit schrijven aan de Kameraden Behrens, van Dieren, Gips, de Kock van Leeuwen en Krantz.

Hou Zee![2]

[H.C.] VAN MAASDIJK

RvT Fin A 5/84. Oorspronkelijk

114. H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 16 April 1943

Beste Meinout,

Bij het totstandkomen der vennootschapsbelasting is er sprake van geweest, voor de Nederlandsche hypotheekbanken een zelfde regeling te maken als in Duitschland voor de Duitsche hypotheekbanken bestaat, die slechts de halve vennootschapsbelasting betalen in verband met de ongunstige rentabiliteit van het eigen bedrijfskapitaal.

In Nederland heeft men van een zoodanige algemeene regeling afgezien, omdat hier over het algemeen de hypotheekbanken met een slechts gedeeltelijk gestort kapitaal werken en hunne rentabiliteit daardoor gunstiger is. De autoriteiten werden er echter op gewezen, dat er hier ook enkele hypotheekbanken zijn, die de volstorting van het aandeelenkapitaal propageeren. Voor deze maatschappijen werd een bepaling ingebouwd, dat zij tot Financiën een verzoek konden richten tot verlaging van de vennootschapsbelasting tot op de helft, mits hun kapitaal voor tenminste 75% was volgestort. Woltersom en ikzelf hebben als experts van den "Siebenerausschuss"[1] deze kwestie indertijd aanhangig gemaakt.

Artikel 4 der Eerste Aanvullingsbeschikking Vennootschapsbelasting 1942 dd. 21 Mei 1942, No. 145, luidt als volgt:

> "Voor lichamen, welke het hypotheekbankbedrijf uitoefenen – het scheepshypotheekbankbedrijf daaronder begrepen – kan de Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën bepalen, dat de belasting tot op de helft wordt verminderd, indien op het geplaatste aandeelenkapitaal van den belastingplichtige gemiddeld 75 ten honderd of meer is gestort."

Ik zend je hierbij afschriften van onzen brief dd. 27 October 1942 aan het Departement, van het schrijven van het Departement van 10 Februari 1943, van een brief van 12 Februari

113 – (1) In wezen zou e.e.a. gewaarborgd dienen te zijn door VO 10/43 van eind januari, waarin Seyss-Inquart had vastgelegd dat vooral in personeelsaangelegenheden overleg met de Leider van de NSB gevoerd diende te worden. De door Van Maasdijk c.s. ontworpen verordening is nooit uitgevaardigd.
(2) Zie voor het antwoord nr. 118.

114 – (1) Dit was de commmissie van zeven man die vanaf augustus 1940 de Rijkscommissaris adviseerde inzake de organisatie van het bedrijfsleven.

1943 van mijzelf aan den Heer Postma, van mijn brief van 22 Maart 1943 aan den Heer Postma, van een brief van 24 Maart van het Departement, van mijn brief van 29 Maart aan Minister Fischboeck, van een brief van 31 Maart 1943 aan het Departement en tenslotte afschrift van een brief van het Departement van 13 April j.l.[2] Uit een en ander blijkt het volgende:

1. Ten einde een grove fiscale onbillijkheid ten aanzien van maatschappijen op onvolgestorte aandeelen, welke hun aandeelenkapitaal vrijwillig doen volstorten, te vermijden, werd een wettelijke regeling getroffen. In deze regeling werden maatschappijen genoemd, die het hypotheekbankbedrijf uitoefenen en ook scheepsverbandmaatschappijen, omdat bij deze maatschappijen ook gevallen van belangrijke vrijwillige volstorting van het aandeelenkapitaal voorkomen. De regeling werd dus in het volle bewustzijn en ook terecht gemaakt voor een categorie van zaken, niet omdat deze zuiver en alleen het hypotheekbankbedrijf uitoefenden, doch omdat hun kapitaalsconstructie zulks vereischte.
2. Bij het totstandkomen van deze regeling werd uitdrukkelijk aan de N.V. Nederlandsche Bankinstelling gedacht. Mijne firma heeft als eerste groote vennootschap het vraagstuk der vrijwillige volstorting van het aandeelenkapitaal energiek ter hand genomen en daarmede een buitengewoon succes bereikt. Binnen korten tijd werd inderdaad het aandeelenkapitaal vrijwillig vrijwel volgestort en werd aan het hypotheekbankbedrijf een practische weg gewezen, op welke wijze de beslist onwenschelijke figuur: "onvolgestort aandeel" zonder dwang op aandeelhouders kan worden uit den weg geruimd.
3. De ambtenarij van het Departement heeft kennelijk krampachtig naar een aanleiding gezocht, om mijne firma moeilijkheden in de weg te leggen. Ik heb aanvankelijk gemeend, dat het hier ging om een abuis van een van de ambtenaren, maar, daar het Departement op mijne werkelijk serieuze brieven ongemotiveerde antwoorden geeft, die bovendien onjuist zijn, moet ik de conclusie trekken, dat hier persoonlijke motieven een rol spelen.[3]
4. Het Departement is zoo ver gegaan, het karakter van hypotheekbank van mijne maatschappij, die N.B. sedert bijna 40 jaren hoofdzakelijk het hypotheekbankbedrijf uitoefent, niet te willen erkennen. Als voorzitter van de Vakgroep Hypotheekbanken, werkzaam in het buitenland en plaatsvervangend voorzitter van de Bedrijfsgroep Hypotheekbanken is dit een tragi-comische situatie.
5. Daar ik geen mogelijkheid zie, met het Departement verder te komen, verzoek ik je hier wat te ondernemen. Met Minister Fischboeck werd de aangelegenheid nog door Mr. Woltersom besproken. Minister Fischboeck gaf de materie in handen van Dr. Rinkefeil, bij wien ik persoonlijk geweest ben om de zaak toe te lichten. Ik vind het echter buitengewoon pijnlijk, om voor een dergelijke aangelegenheid een Duitsche instantie te moeten inschakelen, hetgeen echter onvermijdelijk was, omdat het hier gaat om een duidelijk geval van onredelijkheid en onwelwillendheid.

Hou Zee!

H.C. van Maasdyk

RvT 22/80137 en A–C, 80138. Oorspronkelijk

(2) Hier niet afgedrukt.
(3) Het departement vond dat het bedrijf van Maasdijk zich in Duitsland via een dochteronderneming 'Alster' G.m.b.H. met onroerend goed bezig hield.

115. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

[Den Haag?,] den 22. April 1943

Hochverehrter Reichskommissar,

Die Niederländische Ostkompanie hat für die kriegswichtigen Einsätze in den besetzten Ostgebieten das Bedürfnis, regelmässig über gewisse Waren verfügen zu können.

Wir haben für verschiedene Einsätze von allerhöchster Kriegswichtigkeit schon die Anerkennung verschiedener deutschen Behörden gefunden.

Es werden nun durch die Schliessung der Betriebe gewisse Warenbestände freikommen und ich bitte Sie, die Niederländische Ostkompanie die Gelegenheit geben zu wollen, sich jeweils für ihr Bedürfnis an eine von Ihnen zu bestimmende Instanz wenden zu können, damit für die niederländischen Einsätze in dem Osten in kriegwichtigen Fällen diese niederländischen Waren teilweise zur Verfügung stehen.[1]

Indem ich Ihnen im Voraus danke, zeichne ich mit

HEIL HITLER!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81716. Doorslagkopie

116. R. BRANDT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Feld-Kommandostelle, 24. April 1943

Lieber Herr von Tonningen!

Besten Dank für Ihren auführlichen Brief vom 13.4.1943.[1]

Ich kann Ihnen inzwischen die erfreuliche Mitteilung machen, dass sich das Befinden des SS-Obergruppenführers Wolff weiterhin gebessert hat, sodass er sicherlich im Laufe des Monats Mai Hohenlychen verlassen und sich in einen Erholungsurlaub begeben wird.

Ich habe mit Ihnen die Ueberzeugung, dass Dank der tatkräftigen Arbeit verschiedener, sich ihrer Verantwortung bewusster Niederländer im Laufe der Zeit alles zum Guten wenden wird, und es ist gut, einen Mann wie Sie an der Spitze dieser verantwortlichen Arbeit zu wissen.

Ich habe dem Reichsführer-SS von dem erfreulichen Ergebnis den der Aufruf an die niederländischen Fischer gehabt hat, erzählt.[2] Er hat daraufhin sofort SS-Obergrupppenführer Pohl beauftragt einmal festzustellen, ob wir nicht für ein Gebiet im Schwarzen Meer eine Anzahl Fischer benötigen, die dann mit Ihrer Hilfe dorthin in Marsch gesetzt werden kön-

115 – (1) Er is geen antwoord bekend.
116 – (1) Zie nr. 112.
(2) Op 5 mei 1943 reisden 57 vissers af naar het Peipusmeer; hun vissersboten waren een week eerder per trein op weg gegaan, zie ook Rost, *Bericht*, p. 51–2.

nten. Sobald ich genaue Angaben von SS-Obergruppenführer Pohl habe, wird der Reichsführer-SS sicher selbst an Sie herantreten. Vielleicht bereitet Ihnen diese Mitteilung, die ich Ihnen ohne Auftrag schon heute vorweg mache, etwas Freude.

Ich grüsse Sie herzlich und bin mit

Heil Hitler!
R. B[RANDT]
SS-Obersturmbannführer

BDC H 500/4355. Geparafeerde doorslagkopie (fotokopie RvO)

117. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. BRANDT

Amsterdam, den 3. Mai 1943

Lieber Kamerad Brandt!

Ich danke Ihnen herzlichst fur Ihr Schreiben,[1] das mir abermals die erfreuliche Nachricht gab, dass SS-Obergruppenführer Wolff bald in die Rekonvalesenz eintreten wird.

Ich schliesse einen an ihn gerichteten Brief bei, und wäre Ihnen dankbar, wenn Sie diesen an die richtige Adresse weiterschicken wollten.[a]

Die Mitteilung, dass der Reichsführer sich persönlich auf Ihren Vortrag hin für den Fischereinsatz an der Peipussee interessiert, war eine grosse Genugtuung für mich. Das Material, 18 Schiffe im ganzen, ist auf Eisenbahnwaggons pünktlich am 29. April abgefahren. Ich werde mich am Dienstag, den 4. Mai, bei einem Kameradschaftsessen von den Fischern verabschieden.[b] Die Fischerbevölkerung ist durchaus aufgeschlossen und in der jetzigen Lage wird es nicht schwer sein, einen Einsatz am Schwarzen Meer, welchen der Reichsführer wünschen wurde, zu erfüllen. Unsere Fachleute erklären, dass im Schwarzen Meer fast unerschöpfliche Reserven an Fisch vorhanden sind.[c]

Mit SS-Obergruppenführer Pohl habe ich sowieso engere Beziehungen, weil die N.O.C. die Betreuung sämtlicher niederländischer Baufirmen für die SS-Bauten in den besetzten Ostgebieten übernommen hat. Eine gewaltige Organisation ist hierfür erforderlich.

Strikt vertraulich kann ich Ihnen sagen, dass die SS-Frontarbeiter bis jetzt sehr schlecht behandelt wurden und dass durch das vollkommene Versagen des Vierjahresplanes (Furnier Beton A.G.) in diesem Sektor die Familienangehörigen sowie die niederländischen Baufirmen in die grössten finanziellen Schwierigkeiten geraten waren. SS-Obergruppenführer Pohl hat in dieser Angelegenheit energisch durchgegriffen, den Vertrag mit dem Vierjahresplan (Furnier Beton A.G.) gekündigt und uns eingeschaltet. Auch hier ist es gelungen einen Konflikt mit dem Vierjahresplan zu vermeiden und die Uebernahme der Arbeit von dem Vierjahresplan unsrerseits ohne Aufsehen zu erledigen.

117 - (1) Zie nr. 116.
(a) In hs. Rost bijgeschreven: 'Gerade empfing ich einen Brief den ich nun direkt beantworte an das Lazarett'.
(b) In hs. Rost bijgeschreven: 'Es waren durchaus prächtige Menschen welche ich gestern verabschiedete 5 Mai'.
(c) In hs. Rost bijgeschreven: 'Nur das Material ist knapp. Man muss sich daher beëilen!'.

Im übrigen hatten wir hier am 30. April Unruhen,[2] wie dem Reichsführer unterdessen schon wohl gemeldet worden ist, wegen der Rückberufung der ehemaligen niederländischen Kriegsgefangenen. In den von mir geführten Organisationen, also in der Niederländischen Bank,[3] im Finanzministerium, im Ministerium für besondere wirtschaftliche Aufgaben und in der Niederländischen Ost Kompanie, ist mit ein paar unbedeutenden Ausnahmen, kein Angestellter in den Streik getreten, dagegen hat das Wirtschaftsministerium, das noch immer von dem Halbjuden Hirschfeld geführt wird, zum grössten Teil gestreikt.[4]

Die in der Wirtschaft verfolgte Politik macht mir ohnehin schwere sorgen. Die von Minister Fischböck verfolgte Linie hat in diesem Lande versagt. Unser Volk rutscht ohne jede Notwendigkeit in die Hungersnot. Ich war deswegen schon beim Reichskommissar vorstellig und hatte ihm einen schriftlichen Protest angekündigt. Daraufhin hat der Reichskommissar mich mit vier Bauernvertretern eingeladen. Die Angelegenheit schwebt noch. Mit SS-Gruppenführer Rauter bin ich über den in diesem betrüblichen Sektor völligen Versagen der hiesigen Behörden in enger Fühlung. Wenn die jetzige Ernährungspolitik nicht geändert würde, nutzt alle Tapferkeit der Soldaten nichts, weil der Hunger die Menschen zum Verzweifeln bringen wird.

Mit herzlichem Gruss, zeichne ich mit

Heil Hitler!
als Ihr ergebener
M.[M.] Rost van Tonningen

BDC H 500/4352–3. Oorspronkelijk (fotokopie RvO)

118. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.C. VAN MAASDIJK

Amsterdam, 4 mei 1943

Kameraad!

In antwoord op Uw schrijven van 16 April[1] en ter aanvulling van het mondeling besprokene, bevestig ik de door mij geuite meeningen.

Het zou op het oogenblik niet doenlijk zijn van de Duitsche overheid een verordening te verkrijgen, die zooals U het wenscht en zooals wij het allen wenschen, de benoemingen van voorzitters en plv. voorzitters, leden van Raden van Bijstand en secretarissen van Bedrijfsorganisaties zal doen geschieden, na vooraf te hebben vastgesteld, dat zij het vertrouwen van de N.S.B. in de Nederlanden bezitten.

Zooals Ge weet bestaat er een interne aanwijzing van minister Fischböck aan den heer

(2) De april-meistakingen.
(3) Dat gold niet voor het bijkantoor Almelo. Robertson denuncieerde in een brief aan de SD in Amsterdam dd. 3 mei de bankagent in Almelo, L.L.J. Dons. Ook de Controleur-Generaal in Amsterdam, W.C. Roest van Limburg, werd indirect gedenuncieerd (zie RvT II Robertson 89618–9). Zie ook nr. 120: Rost aan Lages dd. 12 mei 1943 en nr. 141: Rost aan Mussert dd. 19 juni 1943.
(4) Zo staakte bijv. het grootste deel van de ambtenaren van het onder Hirschfeld vallende Centraal Distributiekantoor dat in Hattem was gevestigd.
118 – (1) Zie nr. 113.

Hirschfeld, om bij benoemingen, welke door de tusschenkomst van den secretaris-generaal geschieden te behandelen in overeenstemming met mij. Schijnbaar is deze aanwijzing een belangrijke concessie aan de Beweging. In feite is het in voorkomende gevallen moeilijk om geschikte candidaten, leden der Beweging, te presenteeren. Daarbij komt, dat de totale oorlogsvoering den Duitschen autoriteiten, waarbij ik vooral denk aan minister Fischböck en den vertegenwoordiger van minister Speer, den heer Fiebig, aanleiding heeft gegeven, om elke verstoring van rust in het Bedrijfsleven te willen vermijden. Dit heeft in het geval van kameraad Kerkmeester geleid tot een zeer onaangenaam conflict, met welke oplossing ik op het oogenblik nog bezig ben.[2] Doch zelfs aannemend, dat door de Duitsche autoriteiten op den grondslag van de bovenvermelde aanwijzing van minister Fischböck zonder meer rekening zou worden gehouden met onze wenschen, dan zou deze oplossing, zooals wij mondeling vaststelden, op het oogenblik de medewerking van de Secretarissen-Generaal niet voor alle benoemingen vereischen. Ik heb mij derhalve gewend tot minister Fischböck en den heer Fiebig, met het verzoek, om de Beweging de gelegenheid te geven, haar bezwaren kenbaar te maken of voorstellen te doen bij veranderingen, welke in de vak- en ondervakgroepen zullen worden aangebracht.[3]

Ik zal U van het resultaat van deze stappen op de hoogte houden.

Ik zend geen afschriften van dit schrijven aan de kameraden, daar het mij ongewenscht voorkomt, in het voorbereidend stadium te veel opzien te baren, hetgeen den Duitschen autoriteiten ook niet welkom zal zijn.

Hou Zee!
DE SECRETARIS-GENERAAL,

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A 5. Doorslagkopie

119. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. SELLMER

10.5.43

Lieber Kamerad Sellmer,

Die Ausführungen Dieters haben mich sehr enttäuscht. Ich habe die Parlementreden des Kameraden Dieters noch in guter Erinnerung. Sie waren hervorragend.

Ich bin fassungslos über diese Schimpfnote und kann sie mir nur erklären durch die Eile, in welcher sie vorbereitet ist.[1]

Das Problem der Ernährungsmisswirtschaft bedroht mein Volk mit Hungersnot. Es hat diese Strafe nicht verdient und verdankt sie dem Saboteur Louwes. Ich bin nicht bereit diese Misswirtschaft über uns ergehen zu lassen.

(2) Zie nr. 29 en nr. 61.
(3) Dit was wel heel ver verwijderd van de situatie in 1941, toen Rost nog zoveel mogelijk NSB'ers benoemd wilde zien worden (*Corr. Rost 1*, p. 220–5).
119 – (1) Het is onduidelijk welke nota wordt bedoeld. Dieters was zeer positief over een latere nota van Rost over de voedselvoorziening (Dieters aan Rost dd. 27 mei 1943; nr. 132).

Der Reichskommissar hat für das Problem volles Verständnis. Ich werde mich morgen in Den Haag damit befassen. Vorläufig grusse ich Sie und werde im Balde nähere Nachrichten schicken.

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 94/81206. Afschrift

120. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. LAGES

Amsterdam, den 12.5.43

Verehrter Sturmbannführer,

Wie Sie wissen hat am Freitag dem 30. April das Personal unserer Niederlassung Almelo die Arbeit niedergelegt.[1]

Als wir hörten, dass der Direktor dieser Niederlassung Dr. Dons bereits am vorigen Tage mit einem seiner Kollegen telefonisch Rücksprache gehabt hat, ist bei uns der ernste Verdacht gekommen, dass der Streik ihm willkommen sei und dass er vielleicht seinen Teil dazu beigetragen hatte. Ich habe meinen Vertreter, Herr J. Robertson, gebeten Ihnen die Sache vorzulegen. Da er Sie telefonisch nicht erreichen konnte, hat er seine Angaben dem Führer vom Dienst, vom 3.5.53, brieflich zugehen lassen. Ich persönlich habe Gruppenführer Rauter auf die Almeloer Vorgänge aufmerksam gemacht und ihn gebeten, die Sache eingehend prüfen lassen zu wollen. Dieses ist auch in der Tat geschehen, nur hat hier de betreffende Instanz dem Herrn Dons die schriftlichen Angaben des Herrn Robertson wortwörtlich bekanntgegeben und ihm ausserdem mitgeteilt, dass diese Angaben von der Direktion der Niederländischen Bank stammen. Ich kann nicht umhin Ihnen mein Bedauern daruber auszusprechen, dass die Quelle vertraulicher Mitteilungen auf diese Weise dem Verdächtigten bekanntgegeben werden.

Diese Vorgangsweise ist so ungewöhnlich, dass ich Sie bitte mir informieren zu wollen, weshalb dies geschehen ist. Die Folge war, dass wir heute eine erregte Direktionssitzung hatten wo ich den Herren offiziell mitteilen musste, dass ich die Sicherheitspolizei tatsächlich um Nachprüfung gebeten hatte. Schliesslich möchte ich noch betonen, dass die von der Sicherheitspolizei in Almelo vorgenommene Untersuchung nur ausgewiesen hat, dass Herrn Dons eine Förderung des Streikes nicht vorgeworfen werden kann, sondern sich nur schuldig gemacht hat an mangelhafter Benachrichtigung seiner Vorgesetzten und zu wenig energische Haltung einen Untergeordneten gegenüber.

Ich möchte umgehend um Ihre Stellungnahme bitten.

HEIL HITLER!

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT Ndl. Bank 23. Doorslagkopie

120 – (1) Zie n. 3 bij nr. 117.

121. M.M ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

Deventer, den 15. Mai 1943

Leider,

Over de aangelegenheid der aanpassing der Nederlandsche douanetarieven aan de Duitsche, heb ik U reeds mondeling bij de eerste bijeenkomst van Gemachtigden gesproken.[1] U ging daarmede toen principieel accoord. Ik heb sindsdien de kwestie nog onderzocht en daarop een schrijven gericht tot den Generalkommissar für Finanz und Wirtschaft, Hauptabteilung Finanzen, waarvan afschrift hierbij gaat.[2]

Ik stel U voor deze aangelegenheid te bespreken voor den Raad van Volkshuishouding, dien ik tot dat doel op een door U te bepalen tijdstip zou willen bijeenroepen.

Ik stel U voor te dien behoeve een nota op te stellen. Hou Zee!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81383. Doorslagkopie

122. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. RINKEFEIL

Deventer, den 15. Mai 1943

Sehr geehrter Herr Reichsrichter,

Auf die in Ihrem Schreiben vom 10. April ersuchte Uebersendung der schriftlichen Aeusserung des Leiders der N.S.B.d.N. zur Frage der Zollangleichung Deutschland-Niederland, beehre ich mich, Ihnen folgendes zu melden:[1]

Wie ich Ihnen schon mitteilte, hat der Leider, als ich ihm seinerzeit über die Pläne informierte, in Prinzip positiv Stellung genommen. Die Abgabe einer schriftlichen Ausserung, welche sich eingehend mit dieser Angelegenheit befassen würde, stösst auf erhebliche Schwierigkeiten. Wie Ihnen aus der Wirtschaftgeschichte bekannt sein dürfte, gehören Zollangleichungen, Zollunionen und dergleichen zu den schwierigsten Probleme, die es gibt. Derartige Wirtschaftsgebilde sind erst nach gründlicher Arbeit zustandegekommen. Ich hatte das Problem mit einigen meiner Kameraden aus den Handels- und Industriekammern besprochen. Ihnen fehlten die notwendigen Unterlagen. Auch die Mitglieder der Dachorganisation der gewerblichen Wirtschaft haben bis jetzt ein wirklich begründetes Urteil nicht abgegeben.

Ich möchte voraussetzen, dass die Entwicklung der Handelspolitik aus dem Gedanken der begrenzten Länderwirtschaft zum freien Güteraustausch von allen weitsichtigen Wirtschaftlern immer gewünscht wurde.

121 – (1) Rost had op 5 feb. 1943 van Rinkefeil het ontwerp van de *Zollangleichung* ontvangen, zie nr. 84. Op 18 feb. had Rost aan Mussert advies over dit onderwerp gevraagd, zie nr. 90.
(2) Zie nr. 122.
122 – (1) Zie hiervoor Rinkefeil aan Rost dd. 5 feb. 1943 (nr. 84) en Rost aan Mussert dd. 18 feb. 1943 (nr. 90).

Es erübrigt sich, an dieser Stelle die vielen vergeblichen Anstrengungen zu erwähnen, welche der Völkerbund nach dem Versailler Diktat gemacht hat, um zu einem internationalen freien Güteraustausch zu gelangen und wie kläglich die zwei Weltwirtschaftskonferenzen (1927 und 1933) gescheitert sind. Auch die aus deutschfeindlichen politischen Konzepten hervorgegangen Pläne zur engeren Raumbildung sind jeweils zusammengebrochen (Donauunion u.s.w.).

Der jetzige Krieg hat den Gedanken der organischen kontinentalen Raumbildung in den Vordergrund gerückt. Es soll hier anerkannt werden, dass die deutsche Führung es verstanden hat in voller Kriegszeit hinter der kämpfenden Front in grossartiger Weise diese Raumbildung, falls sie später erwünscht wird, vorzubereiten.

Die Organisation der gewerblichen Wirtschaft in den besetzten Gebieten und einzelnen anderen europäischen Ländern hat sich nach deutschem Muster jetzt allmählich vollzogen. Damit ist die Zusammenarbeit der Wirtschaften Europa's vorbereitet. Die Steuergesetzgebung, die soziale Versorgung, die Verkehrsregelungen u.s.w. werden ebenfalls weitgehend auf einander abgestimmt. Zwischen vielen Ländern Europa's sind die Zollgrenzen bilateral aufgehoben und zwar zwischen Deutschland und den Niederlanden am 1. Januar 1941 und zwischen Deutschland und den übrigen besetzten Gebieten wurde die Zollgrenze am 1. Dezember 1942 aufgehoben. Einzelne Uebergangsbestimmungen habben hüben und drüben die endgültige Durchführung noch verzögert.

Es war klar, dass diesen Massnahmen weitere Schritte folgen sollten, denn es ist technisch schwer, den Handelsverkehr zwischen zwei Ländern ganz freizugestalten un der Verkehr dieser zwei Länder mit dritten Ländern auf der Grundlage verschiedener Zollsysteme vollziehen zu wollen.

Die Solidarität Europa's, wofür jetzt alle nationalsozialistischen Bewegungen kämpfen, nötigt uns auch in dieser Beziehung einen Schritt weiterzutun.

Aus diesem Gesichtspunkt habe ich die jetzige Frage vorläufig geprüft.

Ein Studium wurde mir aber auf meinem Ersuchen von einem meiner Mitarbeiter übergeben, welches einige der wesentlichsten Fragen streift:

1. Da der innere Handelsverkehr zwischen Deutschland und den Niederlanden praktisch frei ist, handelt es sich bei der Prüfung der Zollangleichung um den Verkehr mit dritten Ländern. Ein diesbezüglicher Vergleich der niederländischen Tarife wird dadurch erschwert, dass der deutsche Zolltarif gemäss dem Gewicht und der niederländische Zolltarif gemäss dem Werte berechnet wird. Es ist deher praktisch unmöglich, einen Vergleich zwischen den einzelnen Tarifposten zu machen ohne über das amtliche Material in beiden Ländern zu verfügen. Nichtdestoweniger sind aus dem vorhandenen statistischen Material Berechnungen aufgestellt. Dabei wurden Freistellungen, Tarra-Abzüge und Zuschläge sowie möglicherweise unterschiedliche Qualitäten nicht in Rechnung gestellt. Die Berechnungen wurden vorgenommen auf der Grundlage von Durchschnittswerten innerhalb gewisser Kontingente und bei bestimmten Grenzübergängen. Das statistische Material, das in dieser Weise zusammengestellt wurde, hat daher keinen absoluten Wert, es eignet sich nu zu sehr rohen Schlussfolgerungen.
2. Die beiden Tarife haben ähnliche Tendenzen. Sowohl in Deutschland als in den Niederlanden sind Rohstoffeinfuhren am wenigsten, Halbfabrikate mehr und Fertigprodukte maximal belastet. Der niederländische Tarif ist jedoch bedeutend niedriger als der deutsche (Halbfabrikate 6 – 10%, Deutschland 35 – 50%; Fertigwaren 15 – 20%,

Deutschland oft bis 100%). Die deutsche Zollpolitik hat also energisch die Einfuhr von Luxusgütern bekämpft durch hohe Zölle.

Die Frage ob die Angleichung der Niederlande an diese Politik erwünscht wäre, kann nur im Rahmen des künftigen interkontinentalen Handels untersucht werden. Es wird oft behauptet, dass eine Erhöhung der Einfuhr von Luxuswaren Devisen spart. Dieses Mittel mag sich aber auch gegen das Zoll erhöhende Land selbst richten, wenn zum Beispiel eine hochwertige Handarbeit- und Luxusgüterproduktion im Lande selbst vorhanden war. Es kann nie Zweck einer Zoll- und Handelspolitik sein, den internationalen Güteraustausch zu drosseln.

Die nationalsozialistische Weltanschauung fordert nur dass diejenigen Güter, welche für die Existenz und Verteidigung eines Volkes oder in einem gemeinsamen Wirtschaftssystem zusammengeschlossenen Völkergruppe notwendig sind innerhalb des betreffenden Raumes erzeugt werden.

Zweitens wird die Einfuhr ausländischer Güter abgestimmt werden auf die völkischen Kulturbedürfnisse, welche unsere nationalsozialistische Weltanschauung fördern sollte.

Es ist klar, dass die Wirtschaft eines europäischen Grossraumes auch nach einem langen Krieg einen schnellen Aufschwung der Lebenshaltung und damit der kulturellen Leistungen und Bedürfnisse verursachen wird. Die Entwicklung des interkontinentalen Handels ist daher in diesem Rahmen sehr gut möglich.

3. Eine Berechnung der Rückwirkungen einer Zollangleichung zwischen Deutschland und den Niederlanden auf die Lebenshaltung, erfordert eine genaue Untersuchung der Preislage. Ganz roh kann folgende Methode angewendet werden:

Gemäss den Statistiken der letzten Friedensjahre haben die Einfuhrzölle einen Jahresertrag von rund 100 Millionen Gulden erreicht, d.i. ungefähr 7 % des Gesamtwertes der Einfuhr oder $3^{1/2}$ % des Normalkonsums von Gütern (berechnet nach dem Grosshandelswerte beträgt diese 3 Milliard Gulden).

Vorausgesetzt, dass die Vorkriegseinfuhr nach der Zollangleichung an Deutschland ganz aus dritten Ländern erfolgen würde, so kann man schätzungsweise annehmen, dass die Belastung auf 40 – 45 % des Wertes ansteigen würde, d.i. rund 600 Millionen oder 20 % des Normalkonsums. Es wären jedoch folgende Abzüge vorzunehmen: Schon vor dem Kriege haben wir rund 24 % unserer Einfuhr (wertmässig) aus Deutschland bezogen. Aus diesem Grund wäre die Rückwirkung schon um 1/4 d.i. fl. 150 Millionen oder 5 % des Normalkonsums herabzusetzen.

Die Einfuhr aus den von Deutschland besetzten Gebieten betrug ebenfalls vor dem Kriege rund 24 % der Gesamteinfuhr in die Niederlande. Es wurde aber wie oben erwähnt die Zollgrenze zwischen Deutschland einerseits und den übrigen besetzten Gebieten andrerseits ein Jahr nach der Aufhebung der deutsch-niederländischen Zollgrenze, daher am 1. Januar 1942 ebenfalls aufgehoben. Für die Beurteilung der Rückwirkungen einer deutsch-niederländischen Zollangleichung ist es entscheidend, ob damit auch die Zollgrenzen zwischen den Niederlanden und allen anderen besetzten Gebieten wegfallen würden, ob mit anderen Worten, das besetzte europäische Gebiet nun wirklich ein in sich freies Wirtschaftsgebiet werden würde. Bejahendenfalls würde dasjenige worüber der Völkerbund 20 Jahre geschwätzt hat vom nationalsozialistischen Deutschland in voller Kriegszeit in die Tat umgesetzt sein, nämlich, ein geschlossenes europäisches Wirtschaftsgebiet, allerdings beschränkt auf die besetzten Gebiete. Die Rückwirkungen würden sodann abermals um ein Vierteil herabgesetzt werden.

Aus dem unbesetzten Europa haben die Niederlande vor dem Kriege rund 9 % der Einfuhr bezogen. Ob diese Länder sich einer europäischen Freiwirtschaft anschliessen würden, ist heute wohl nicht vorauszusehen. Auch wenn wir dies im Interesse eines Wirtschaftsaufschwungs hoffen, so ist nicht erlaubt, die Erleichterung, welche sich daraus für die Niederlande ergeben würde in Rechnung zu stellen. Wir können die obenerwähnten Berechnungen betreffend die Zollangleichung daher folgendermassen zusammenfassen:

9 % der Einfuhr erfolgt zu 40 – 45 % Belastung (unbesetztes Europa)

48 % " " " " 0 % " (Deutschland–besetzte Gebiete)

57% " " " " 6,3 à 7,1 %, während früher diese 57 % der Einfuhr zu einer Durchschnittsbelastung von 7 % stattfand. Bei einem Gesamtzusammenschluss aller europäischen Länder zu einer freien Wirtschaft wäre die Lage noch günstiger.

Die sonstige Vorkriegseinfuhr in die Niederlande (43 % aus England und aus anderen Kontinenten) sollte insoweit sie anfänglich nicht ganz wegfallen würde (Luxuseinfuhr) weitgehendst innerhalb des europäischen Freigebietes verlagert werden (unentbehrliche Bedarfsgüter). Damit wären die theoretisch möglichen Rückwirkungen auf die Lebenshaltung in den Niederlanden auf ein Minimum herabgesetzt.

4. Die Verlagerung der überseeischen Einfuhr auf den inneneuropäischen Güteraustausch führt uns zu der Problemstellung des eigentlichen Wirtschaftsausgleichs. Diese ist eine Frage, die in den einzelnen Fachgruppen der gewerblichen Wirtschaft am zweckmässigsten beurteilt werden kann.

Was die Rüstungsindustrie anbelangt (und darunter verstehe ich in den Niederlanden alle Industrien, welche im Wege der Auftragsverlagerung auch jetzt noch beschäftigt sind) ist die technische Angleichung und gegenseitige Ergänzung schon in Durchführung begriffen. Das Problem der Kostpreisangleichung ist weitgehend gelöst.

Wie Sie selbst feststellten, hat die Gesetzgebung auf allen Sektoren diese Kostenpreisangleichung erleichtert und gefördert. Wir selbst haben im Finanzministerium in der Steuergesetzgebung die Angleichung systematisch vorbereitet. Dasselbe geschah auch im sozialen Sektor, sowie durch die Preisinstanzen.

Man würde aber das Problem zu einfach stellen, falls man behaupten wollte, dass die Angleichung praktisch schon erfolgt wäre. Dazu ist die Wirtschaft deshalb nicht imstande gewesen, dass der Krieg den Konsum auf ein Minimum gedrosselt hat.

Im Grossen und Ganzen aber ist die Angleichung schon weit fortgeschritten.

Diese Note ist nicht als eine Stellungnahme des Leiders zu betrachten. Sie wird vielmehr die Grundlage bilden für die endgültige Aussprache mit dem Leider. Ich werde dem Leider vorschlagen, diese Frage in dem Volkswirtschaftsrat zu besprechen, bevor die endgültige Antwort erfolgt. Heil Hilter!

[M.M. Rost van Tonnigen]

RvT A 5/87264–9. Doorslagkopie

123. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

Deventer, den 15. Mai 1943

Lieber Gruppenführer!

Ich habe den Artikel von Feldmeyer in der letzten Nummer von "Storm" gelesen. Damit hat er den Angriff auf die grossgermanische Richtung beantwortet, welche Carp[1] in dem Leitartikel von "Volk en Vaderland" geschrieben hatte.[2]

Es drängt mich Ihnen nahezulegen dieser Grundlage der Auseinandersetzung nicht beizubehalten. Das wir das Reich wollen ist allgemein bekannt, aber man macht es den Gegnern unter den jetzigen Umständen leicht uns auf diesem Gebiet anzugreifen.

Ich bin nicht genügend im Bilde über die Ansichten des Führers um zu beurteilen, ob ein Konflikt zwischen der Leitung der N.S.B. und der SS über die Frage "Reich" oder "Niederländische Selbständigkeit" ihm im jetzigen Zeitpunkt und angesichts der auf die gesamteuropäische Zusammenarbeit abgestellten Kampffront genehm ist. Was ich aus dem Reich höre, veranlasst mich eher zu der gegenteiligen Schlussfolgerung. Diejenigen im Reich, welche die reine nationalsozialistische Weltanschauung der SS ablehnen, bekritteln den grossgermanischen Gedanken als ein der europäischen Zusammenarbeit abträgliches Schlagwort. Selbst seitens des Ostministeriums wurde mir vor kurzer Zeit nachdrücklich nahegelegt, die grossgermanische Idee vorläufig zugunsten der gesamteuropäischen Zusammenarbeit zurückzustellen. Die Aenderung hat sich darin gezeigt, dass man ursprünglich nur die germanischen Völker an der wirtschaftlichen Aufbauarbeit im Osten beteiligen wollte, aber jetzt alle Völker zur Mitarbeit eingeladen hat.

Aber auch in dem soldatischen Kampf hat die Ausdehnung der Kampffront auf einen gesamteuropäischen Nenner sich durchgesetzt wie die Aufstellung von estischen, lettischen, bosniakischen und anderen Truppenteilen beweist.

Ich glaube, dass Mussert diese Entwicklung sieht. In seiner Umgebung wächst die Neigung die Bewegung zu verlassen und die Zusammenarbeit mit Deutschland zu lösen unter dem Vorwand, dass die Eingliederung in das Reich nicht vertretbar ist und von ihnen nie beabsichtigt war.

Zweifellos versuchen diese Demonstranten durch ihre "Besorgtheit" für die niederländische Unabhängigkeit die Rückversicherung vorzubereiten im Falle eines englichen Sieges. Wir müssen ihnen diese billige Ausrede nicht erleichtern.

Carp hat diese Lage durchschaut und ausgenützt. Ich behaupte nachdrücklich, dass auch De Ruiter[3] in Amsterdam ins selbe Horn stösst und zwar aus folgenden Gründen:

123 – (1) Mr. dr. J.H. Carp, geb. 19 juli 1893 te 's-Gravenhage. Sinds juli 1940 lid van de NSB, waar hij verschillende functies bekleedde, o.m. hoofd afdeling Bestuurszaken, leider van de Secretarie van Staat. President van het Vredegerechtshof en gemachtigde van de commissaris voor Niet-Commerciële Vereenigingen en Stichtingen voor het toezicht op de Vereeniging van Nederlandse Gemeenten.

(2) Carp had in *Volk en Vaderland* van 7 mei het hoofdartikel 'Het oordeel der geschiedenis' geschreven. Hierin werden tal van vergelijkingen tussen de Franse en de Duitse bezetting genoemd, uitvallend in het nadeel van de Duitse bezetting. Feldmeyer schreef een week later een fel artikel 'Uit de nevelen van gisteren' hiertegen in *Storm*. Zie ook Rauter aan Himmler dd. 20 mei 1943, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 1032.

(3) J.W. de Ruiter, geb. 5 mei 1898 te Amsterdam, districtsleider van Amsterdam en gemachtigde van de leider voor Noord-Holland en Amsterdam. In mei 1943 bedankte hij voor zijn NSB-functies.

De Ruiter hat einen Bruch mit Mussert vermieden. Ihm ist jetzt auch nach seinem Rücktritt als Distriktsleiter von Mussert eine Pension von hfl. 8.000.— zugesichert.

Mussert hat als ich ihn bei seinem Geburtstag über den Fall De Ruiter ansprach ausdrücklich betont, dass De Ruiter nicht aus der Bewegung tritt.[4]

De Ruiter war immer ein Exponent des Judentums und der Freimaurerei. Er hat seinerzeit sehr scharfe Auseinandersetzungen mit mir gehabt als ich die Freimaurerei und die Juden angriff. (Einer seiner engsten Freunde und Mitarbeiter war der Freimaurer Huydecoper.)

Wie gross sein Einfluss in diesen Kreisen ist, beweist seine Freilassung am 10. Mai 1940 einige Stunden nach seiner Verhaftung durch den mit übelsten Juden engbefreundeten Generalstaatsanwalt Van Thiel.[5]

Der jetzige Generalstaatsanwalt in Amsterdam Feitsma[6] (Freimaurer) und Freund De Ruiters behauptet offen, dass er sein Amt als Distriksleider niedergelegt hat, weil er Mussert zu pro-deutsch fand!

Ich schlage Ihnen vor, die grossgermanische Idee bis auf weiteres ruhen zu lassen und die Rasse (Blut und Boden) zur Grundlage unseres Kampfes der nächsten Monate zu machen. Wir fördern dann gleichfalls den Reichsgedanken, ohne dass die "Europäer" und "niederländische Separatisten" uns angreifen können. Wir treffen zugleicherzeit die jüdischen Mischlinge, die Freimaurer und die Jesuiten, welche mehr als je die Bewegung verseuchen. Montag habe ich eine Versammlung der Bevollmächtigten des Leiders und werde versuchen herauszuhören, wie die Stimmung ist.

Ich werde versuchen, Sie Montag oder Dienstag zu erreichen um diesen Brief zu besprechen und lege Ihnen nahe den "Storm" und andere Schriften der SS entsprechend meinen Vorschlägen auszurichten.

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonnigen]

RvT 95/81599–601. Doorslagkopie

(4) In juli bedankte De Ruiter voor de NSB.
(5) Mr. dr. J.A. van Thiel was procureur-generaal bij het Amsterdamse gerechtshof. Hij was in de meidagen van 1940 verantwoordelijk voor de interneringen van NSB-ers in Noord-Holland en Utrecht.
(6) Mr. J. Feitsma, geb. 22 jan. 1884 te Kollum. Sinds augustus 1940 lid van de NSB en lid van het Rechtsfront. Vanaf 1941 procureur-generaal bij het Gerechtshof te Amsterdam, tevens gewestelijk politiepresident. Op 2 febr. 1945 door verzetsmensen doodgeschoten.

124. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 17. Mai 1943

Sehr verehrter Reichskommissar,

Heutemorgen haben die Herren J.F. de Beaufort[1] und Professor Dr. H.M. de Jong[2] mir mitgeteilt, dass sie sich entschlossen haben, ihre Demission als Direktoren der Niederländischen Bank zu nehmen und diesen Entschluss dem Aufsichtsrate der Bank mitzuteilen in der gemeinschaftlichen Versammlung von Direktion und Aufsichtsrat, die am 24. d.M. stattfinden wird.

Als grund für diesen Entschluss führten die Herren an, dass sie bei den Beratungen über wichtigen Entschlüssen die Führung der Bank betreffend und bei der Vorbereitung von gesetzlichen Massnahmen deren Ausführung und Handhabung zu dem Arbeitskreise der Bank gehören sollte, von mir und dem Direktor-Sekretär[3] nicht genügend herangezogen worden seien.[4] Schliesslich haben die Herren festgestellt, dass der Unterschied in der politischen und weltanschaulichen Ueberzeugung die jetzt bei dem Verhalten der Direktion in Sachen Arbeitseinsatz in Deutschland wieder auf den Vordergrund getreten war, eine nutzbringende Zusammenarbeit im Interesse der Bank verhinderte. Den ersten Grund habe ich leicht entkräften können. Den Zweiten, der des öftern zu unüberbrückbaren Meinungsverschiedenheiten Anlass gegeben hat, habe ich als triftich anerkennen müssen.

Ich glaube dass es jetzt noch nicht angebracht ist, Ihnen mit Vorschlägen für die Ersetzung der Herren de Beaufort und de Jong näher zu treten.

Ich möchte dazu die Versammlung am 24. d.M. abwarten, woraus mir zweifelsohne den Standpunkt der Herren des Ausichtsrates bekannt werden wird.[5]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN

RvT 95, h. Doorslagkopie

124 – (1) J.F. de Beaufort, geb. 13 apr. 1876 te Woudenberg. Vanaf 1924 was hij directeur van De Nederlandsche Bank.
(2) A.M. de Jong, geb. 23 dec. 1893 te Oostburg. Vanaf 1935 was hij onder-directeur van De Nederlandsche Bank.
(3) Robertson.
(4) Dit hield ook verband met de gang van zaken na de april-meistakingen, zie nr. 117.
(5) Rost legt op 19 juni e.e.a. uit aan Mussert, zie nr. 141.

125. J.C. DEN DULK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's–Gravenhage, 17 Mei 1943

Kameraad,

Betreft: bespreking met Dr. Buddenböhmer.[1]

Onderstaand laat ik enkele gegevens volgen, welke van belang zijn voor Uwe bespreking met Dr. Buddenböhmer over de situatie bij de Nederlandsche visscherij.[2]

1 Vordering van visschersschepen

Positie Nederl. Noordzeevisschersvloot

per	Mei '40	381	schepen
"	April '43	101	"

verminderd met 280 schepen.

Hiervan werden 228 schepen gevorderd, terwijl het restant door andere oorzaken verdwenen is, o.a. zijn 33 van de grootste modernste treilers op last van de voormalige regeering naar Engeland uitgeweken.

Thans worden wederom verdere vordering voorgenomen, t.w.

10 schepen ten behoeve van transport van levensmiddelen en munitie naar de afgelegen posten aan de Noorsche kust.

15 schepen ten behoeve van den Admiraal in Nederland. (Noorwegen vroeg voor het bovengenoemde doel 40 schepen; de marine in Nederland heeft echter slechts toestemming gegeven voor 10 schepen. De dreiging blijft echter bestaan, dat ook voor dit doel nog meerdere schepen zullen worden gevorderd).

Na aftrek van de hierboven vermelde 25 schepen, waarvan thans definitief vaststaat, dat zij gevorderd worden, blijft er van de Noordzeevisschersvloot nog slechts een 76-tal schepen over. Dit cijfer is bovendien nog misleidend. De grootste en modernste treilers b.v. zijn er niet meer. Vervolgens is van de resteerende vloot nog weer het beste deel gevorderd, zoodat de slechtste, oudste en kleinste schepen over zijn.

De waarde van de thans nog resteerende vloot is dan ook niet 20% van de vooroorlogsche vloot (het aantal nog beschikbare schepen is juist een vijfde gedeelte van de vooroorlogsche vloot), doch hoogstens 5 tot 10%.

Wij bezitten een groote visscherijbevolking, die van Germaansch rassenstandpunt een zeer waardevol element is. Door het ontbreken van schepen, wordt dit zeer Germaansche element bijzonder zwaar getroffen.

2 Ter beschikkingstelling van visschersschepen voor vischtransport in Noorwegen.

De Kommissar für See- und Binnenschiffahrt, Herr Direktor Siemens, heeft bij ons geïnformeerd of wij bereid zouden zijn schepen ter beschikking te stellen voor vischtransport in de Noorsche wateren.

De basis waarop dit zou kunnen geschieden, zou dezelfde zijn als voor de handelsschepen, d.w.z. op basis van timecharter met een vergoeding van fl. 0,80 per ton per dag. Voor een

125 – (1) Dr. Buddenböhmer was handelsreferent.

(2) Op 20 mei 1943 doet Rost verslag van het gesprek (Rost aan Den Dulk dd. 20 mei 1943; nr. 129).

handelsvaartuig met een inhoud van 500 ton laadvermogen en meer komt deze prijs wel uit. Voor motorlogger, welke niet als vrachtschip is ingericht en daardoor een klein laadvermogen heeft, is deze prijs geheel onvoldoende.

De volgende berekening laat dit duidelijk zien:
(het laadvermogen van een logger varieert van 100-130 ton)
gemiddelde dagopbrengst per logger fl. 100,— per dag
maandopbrengst per logger dus fl. 3000,— .
Van deze bruto-opbrengst moet de reeder echter alle kosten betalen van gage, assurantie, loopende reparaties en onderhoud, sociale lasten, enz. De gage bedraagt voor den kapitein, stuurman, monteur en twee matrozen, dus vijf man, inclusief voeding ca. fl. 2250,— per maand. Van het resteerende bedrag van fl. 750,—. dienen dan alle andere kosten, benevens de ondernemerswinst gedekt te worden. Hier is verder commentaar overbodig.

Toen de Heer Mulder, secretaris van de Nederlandsche Reedersvereeniging voor de Haringvisscherij, lid van den Raad voor de Visscherij,[3] aan de hand van bovenstaande cijfers Herrn Direktor Siemens duidelijk gemaakt had, dat dit onmogelijk was, antwoordde de Heer Siemens, dat hij dan tot zijn spijt gedwongen zou zijn de schepen door de marine te doen vorderen. In dit geval krijgt de reeder fl. 10.- per dag huur voor zijn schip. De Duitsche autoriteiten bepalen dan de Zeitwert, welke momenteel uitkomt op ca. fl. 20.000,— per schip. Dit bedrag wordt dus van Duitschen kant uitbetaald als het schip onder mocht gaan. De reeder kan het schip verzekeren tegen een hooger bedrag, vast te stellen door de Visscherij Centrale[4] (Scheepvaart Inspectie). Dit bedrag komt per schip ongeveer uit op fl. 50.000,—.
Bij ondergang van het schip wordt door de verzekering (molestzeerisico) het verschil tusschen Zeitwert en verzekerd bedrag uitbetaald, echter niet in contanten, maar wordt dit bedrag op Grootboek geboekt.

Ook deze wijze van inzet is voor de reeders verre van aanlokkelijk. Een vraag is het of wij er genoegen mee moeten nemen, dat voor dit civiele transport zonder meer door de marine particulier eigendom kan worden gevorderd. Een gedachtenwisseling met Dr. Buddenböhmer hierover lijkt mij zeer gewenscht.

3 <u>Noodzakelijk overleg</u>

De vordering van schepen geschiedt steeds zeer onverwachts. Op het meest onverwachte moment krijgen de daarvoor in aanmerking komende reeders bezoek van marine-menschen, die bepaalde schepen moeten komen bezichtigen en na goedkeuring vorderen. Met de marine-autoriteiten bestaat uitstekend contact. De marine voert slechts de gegeven opdrachten uit, welke men van hoogerhand ontvangt. In onderling overleg echter met de kleine contactcommissie uit den Raad voor de Visscherij, wordt steeds volle medewerking gegeven om den reeders zooveel mogelijk ter wille te zijn bij de bepaling van het te vorderen schip, d.w.z. indien een reeder een bepaald schip, wat men van plan is te vorderen, liever behoudt en daartegenover een ander schip wil afstaan, zoo geeft de marine daarbij steeds haar volle medewerking. Met de hoogere autoriteiten, die opdracht geven tot vorderen, bestaat echter practisch geen contact, zoodat wij niet in staat zijn in onderling overleg vast te stellen of

(3) Deze NSB-organisatie stond onder leiding van ir. E. van Dieren.
(4) De Nederlandsche Visscherij Centrale was op 4 feb. 1935 als crisis-organisatie opgericht. Ze had tot doel ordening te brengen in de produktie, verwerking en afzet van vis. Eind 1942 werd de Centrale omgezet in het Bedrijfschap voor Visproducten.

wellicht voor het doel, waarvoor de schepen gevorderd moeten worden, geen andere dan visschersschepen zouden kunnen worden gebruikt. Overigens is naar mijn meening het punt ongetwijfeld bereikt, waarop men van de verdere vordering van schepen moet afzien. Ik verwijs hiervoor naar de meening van den leider van den Raad voor de Visscherij, als vervat in mijn schrijven nr. C. 2396 d.d. heden.[5]

Met welke instantie zal hier overleg moeten worden gepleegd en hoe zal dit kunnen worden bereikt?

Ook op dit punt zou een gedachtenwisseling met Dr. Buddenböhmer wellicht verhelderend kunnen werken.

4 <u>Vordering van kustvisschersscheepjes met een tonnage van minimaal 30 ton</u>.

Dit zijn de botters en schokkers, zooals zij op de Zuiderzee (Urk en Wieringen) en langs de Noordzeekust worden gebruikt.

Van militaire zijde is gelast, dat een vierhonderdtal van deze scheepjes in den lande gevorderd moet worden. Momenteel heeft men er 203, zoodat de weermacht er nog 197 moet hebben.

Urk en Wieringen zijn inmiddels reeds geruïneerd, practisch alle bruikbare schepen werden gevorderd. Thans is men doende Zeeland uit te kammen. Volgens mijn inlichtingen zouden de scheepjes voor een doel gebruikt moeten worden, waarbij practisch zeker is, dat vrijwel geen enkel schip meer terug zal komen.[6] Dit beteekent voor de eigenaren een grooten slag. Jarenlang heeft men gespaard om een scheepje eigendom te kunnen noemen. Dit zijn juist de beste visschers, die wij hebben, die zich onafhankelijk hebben weten te houden en trots zijn op hun eigen bezit, wat in vele gevallen van geslacht op geslacht zoo geweest is. Thans is door oorlogsnoodzaak deze broodwinning afgenomen. De scheepjes worden voor belachelijke prijzen getaxeerd, zoodat in sommige gevallen de hypotheek er maar net uitkomt, waardoor deze nijvere zeegermanen onmiddellijk in financiëelen nood komen te verkeeren. Merkwaardig is, en dit zet juist zoo kwaad bloed, dat in België nieuwe houten kotters worden gebouwd, waarmede de mogelijkheid tot het behalen van groote winsten wordt geopend. Het vorige jaar werden tientallen van deze kotters in gebruik genomen en werden daarmede winsten gemaakt, welke ongekend zijn. Van vorderen in België is geen sprake! Nederland heeft wel de eer de zwaarste tol te moeten betalen, maar ook voor de hierboven bedoelde kleine vaartuigen is het dringend gewenscht, dat aan het verder vorderen van schepen paal en perk wordt gesteld.

5 <u>Nieuwbouw van visschersschepen</u>

Gezien de groote offers, welke door de Nederlandsche visscherij gebracht zijn en welke toch ook in belangrijke mate meewerken aan het winnen van dezen oorlog, acht de Raad voor de Visscherij het niet meer dan billijk dat Nederland op basis van gelijkgerechtigdheid

(5) Van Dieren was ziek en liet daarom via Den Dulk weten wat hij ervan vond. Hij vond vooral de toekomst van groot belang, waarbij in het groot-Germaanse Rijk de 'waardevolle groep zee-germanen ... een gezond element zullen vormen.' Samenwerking met Buddenböhmer was daarom ook essentieel. Het was tevens noodzakelijk dat de Katwijkse reder en NSB-lid T.H. Meyering voorzitter van de Bedrijfsgroep Zeevisserij zou worden (Den Dulk aan Rost dd. 17 mei 1943, RvT Fin A 6/83928–30).

(6) Deze kleine vaartuigen zouden waarschijnlijk uitgerust worden met nevelapparaten om de Atlantikwal door middel van een rookgordijn te beschermen (De Koerier, Weekblad voor Oostelijk Zuid-Beveland, 26 apr. 1947).

zijn deel krijgt in den nieuwbouw van visschersschepen.

Zooals met U afgesproken, krijgt U hierover een afzonderlijk concept van het schrijven aan Reichsstadt-halter Kaufmann. Ik breng dit alleen onder Uwe aandacht omdat het wellicht ook nuttig is over dit punt met Dr. Buddenböhmer te spreken.

6 Visscherij Centrale

Niet alleen van de zijde van Kameraden, maar ook van niet-Kameraden worden de klachten over de Visscherij Centrale steeds veelvuldiger. De leiding van de Visscherij Centrale is echter bezield met een haat tegen het nationaal socialisme, zoodat alle initiatieven, welke van die zijde komen, gesaboteerd worden. In verband met dezen brief wil ik U slechts enkele feiten noemen van recenten datum.

a Kam. Vrolijk verleent zijn medewerking voor haringimport uit België, schiet bij deze transactie aan de Visscherij Centrale een bedrag voor van fl. 80.000,—, terwijl thans de Visscherij Centrale middels allerlei spitsvondigheden de terugbetaling van dit bedrag stagneert.

b De Gemeente Rotterdam is reeds maanden doende om afkondiging te verkrijgen van een Uitvoeringsbesluit van het Visscherijbesluit 1941 betr. de regeling van den aanvoer en de aflevering van visch, teneinde evenals in Den Haag een behoorlijke vischdistributieregeling in het leven te kunnen roepen.[7] Ondanks herhaalde conferenties en toezeggingen is dit Uitvoeringsbesluit nog niet verschenen. Zoo zijn er vele van deze dingen, welke er op wijzen, dat Kameraden en nationaal-socialistische gemeentebesturen niet op medewerking hebben te rekenen.

Onder verwijzing naar de mededeelingen van Kam. van Dieren in mijn schrijven nr. c. 2396 d.d. heden, wijs ook ik er nog eens op, dat, indien men van Duitsche zijde er aan zou willen meewerken, dat wij de Visscherij Centrale in haar top zouden bezetten een vrijwel ideale toestand op visscherijgebied zou ontstaan, t.w.:
onderlinge samenwerking en harmonie tusschen Landstand, Raad voor Visscherij en de Visscherij Centrale, alsmede met den Gemachtigden van den LEIDER voor Landbouw en Visscherij, Dr. Posthuma.[8]

Ik meen hiermede U een voldoende inzicht te hebben gegeven in de huidige problemen, waarmede de Nederlandche visscherij worstelt, alsmede voldoende gegevens om een nuttige gedachtenwisseling te hebben met Dr. Buddenböhmer.[9]

Hou Zee!
J.C. DEN DULK

RvT Fin A 6 /83922–6. Oorspronkelijk

(7) Pas op 10 juli 1944 werden vis en visprodukten aangewezen als distributiegoederen (VO 36/1944). Er werden vóór die tijd wel maximumprijzen gehanteerd, maar de handel bleef relatief vrij; zie ook Ouwehand, *Zeevisserij*.
(8) Zie n. 4.
(9) De voorzitter van de organisatie commissie Zeevisserij, L.P. Kranz, besloot uiteindelijk om ir. F. Thiel uit IJmuiden, directeur van de grootste trawlerrederij, en een 'anti' voorzitter van de Bedrijfsgroep Zeevisserij te benoemen.

126. H.W.T. TYDEMAN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

[Amsterdam,] 17 mei 1943

Hierbij maak ik U er op attent dat op de verordening inzake de aanmeldingsplicht voor mannen van 18 tot 35 jaar voor de arbeidsinzet,[1] een nadere verklaring is gevolgd waarin werd vermeld dat het bij deze verordening in de eerste plaats ging om een registratie van arbeidskrachten om zoodoende te komen tot een rationeele arbeidsverdeeling in eigen land, waarna vanzelfsprekend arbeidskrachten vrij zouden komen die naar Duitschland uitgezonden zouden moeten worden.

Nu blijkt mij, dat bij de eerste aanmeldingen geheel anders is gehandeld. Deze menschen werden n.l. binnen 3 dagen zonder gekeurd te zijn naar Duitschland gezonden.

Bij een dergelijk tempo worden natuurlijk fouten gemaakt en is het niet te voorkomen, dat menschen die hier niet gemist kunnen worden, toch worden uitgezonden.

Nu heet het dat alle kameraden, in het bezit van een "ausweis" van de Beweging, van uitzending worden vrijgesteld.[2]

Zijn echter alle kameraden reeds in het bezit van een ausweis?

Zoo niet dan zouden bij de sluiting van de bedrijven zich gevallen voor kunnen doen dat bedrijven die open mogen blijven toch gesloten moeten worden omdat de baas in Duitschland te werk wordt gesteld, hetgeen ook geldt voor bedrijven van kameraden.

[H.W.T. TYDEMAN]

BEZ Alg. 2. Doorslagkopie

127. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

[Deventer,] den 19. Mai 1943

Hochverehrter Reichskommissar,

Generaldirektor Ruiter hat mir seine Note betreffend die Ernährung des niederländischen Volkes gezeigt. Er teilte mir mit, dass diese Note Ihnen übermittelt sei. Seine gründlich ausgearbeiteten Vorschläge werden die Gefahr einer drohenden Hungersnot nicht ganz von unsrem Volke abwenden. Unser Volk hat dies nicht verdient, denn der verantworliche Generaldirektor Louwes ist entweder unfähig seine Aufgaben zu erfüllen oder er hat bewusst die jetzige Notlage herbeigeführt. In beiden Fällen aber trägt unser Volk die furchtbaren Folgen seiner Misswirtschaft.[1]

126 – (1) Op 6 mei 1943 was hiertoe de verordening VO 43/43 uitgevaardigd.
(2) NSB-leden die een functie vervulden binnen de partij waren vrijgesteld, zie ook Sijes, *Arbeidsinzet*, p. 280 e.v.
127 – (1) Zie voor de werkelijke cijfers betreffende de voedselvoorziening Trienekens, *Tussen volk en honger*.

Generaldirektor Ruiter hat nun Vorschläge unterbreitet, welche die Finanzen weiter in Anspruch nehmen werden. Aus Gesprächen mit den Herren Dijt und Dieters sind mir noch andere Vorschläge bekannt, welche die Ausgaben zwecks Beseitigung der schlimmsten Vorschläge noch vergrössern. Ich fasse sämtliche Vorschläge in diesen Schreiben zusammen mit der Bitte zwecks Beschleunigung der Durchführung dieser Massnahmen die Bildung eines kleinen Arbeitsausschusses vom Finanzministerium, vom Generaldirektor für Landwirtschaft und vom Landstand anordnen zu wollen.

I. Erhaltung oder Wiedergutmachung des Viehbestandes.

Die vom Generaldirektor Ruiter erhobene Forderung, dass die jetzige zu grosse Einschränkung des Viehbestandes ersetzt werden soll durch Massnahmen, die den Viehbestand baldigst wieder zurückführen bis zu einem der Rauhfutterproduktion angepassten Umfang, bestätigt die scharfe Kritik welche die Herren Dijt und Dieters an den von Herrn Louwes organisierten Viehmord geübt haben.

Dieser hat den Viehbestand soweit herabgedrückt, dass er unter dem jetzt verfügbaren Rauhfutterbestand hinabgesunken ist. Herr Dijt stellt in seiner an Sie gereichteten Note fest dass "schon in 1940/41 aber sogar noch in 1942/43 viele mageren Kühe abgeslachtet wurden, was bedeutet, dass man das Leben tötet ohne Erfolg für den Fleischkonsum. Auch zu viel jungen Tiere wurden abgeschlachtet."

II. Massnahmen für die Zukunft.

Alle Massnahmen setzen die auch in Deutschland anerkannte Notwendigkeit einer gewissen Freiheit in der Viehzucht voraus. Gerade dagegen aber richtet sich die Vernichtungspolitik des Herrn Louwes.

III. Rindvieh.

Zwecks Erhaltung, beziehungsweise Wiedergutmachung unseres Rindviehbestandes schlägt Generaldirektor Ruiter vor die Zahl der Färsekälber so zu steigern, dass das Verhältnis 1 Kalb auf 3 oder 4 Stück Grossvieh wird anstatt 1 auf 5. Kamerad Dieters tritt unbedingt für den Schlüssel 1 auf 3 ein. Er schlägt weiter ergänzend vor dass auf jedem kleineren Hof wo weniger als 3 Stück Grossvieh sind ein Kalb gehalten werden dürfte. Nach seiner Meinung soll der Anschlag nicht nur wie Generaldirektor Ruiter vorschlägt von 120 auf 110 K.G. sondern sogar auf 100 Kg. herabgesetzt werden. Wenn letztere Massnahme den Fleischkonsum über die vorgeschlagene fleischlose Periode von mindestens zwei Monaten hinaus noch längere Zeit bedeutend herabsetzen sollte, so muss diese Opfer gebracht worden um Schlimmeres für die Zukunft zu verhindern.

Damit die Bauernschaft den Anreiz bekommt obenerwähntes Abtun zu unterstützen, wären laut übereinstimmenden Vorschlages der Herren Ruiter, Dieters und Dijt die Preise für die von den Bauern geforderten schlachtreifen Kühe zu erhöhen. Generaldirektor Ruiter stellt in seiner Note fest, dass der jetzige Preis die Produktionskosten nicht gut machen und die Bauern daher kein Interesse haben sich für die höhere Produktion einzusetzen.

Kamerad Dieters regt an auch den Ackerwirtschaften, welche über zur Viefutterung geeignete Abfälle vefügen zu gestatten im Herbst von den Viehwirtschaften dessen Viehbestand zu gross ist um mit den dort verfügbaren Futterbestanden den Winter zu überstehen, Vieh anzukaufen. Dies geschieht zwar jetzt schon aber in ungenügendem Umfange. Wenn auch die Zahl der Kälber jetzt unzureichend ist um oben ernähnten Massnahmen ihren vollen Effekt zu sichern, so wird bei einer energischen Beschränkung des Fleischkonsums im heutigen Jahr doch die Situation sich im nächsten Jahr schon bessern.

IV. Schweinezucht.

Dieters schlägt vor den Schweinebestand durch folgende Massnahmen zu erhöhen.

1. Durch ein Verbot Ferkel zu verhandeln welche ein Gewicht über 15 bis 17 kg haben. Dadurch wird das Masten von Ferkeln gefördert weil deren Preis fallen wird;

2. Dagegen soll die Zahl der Kontraktschweine erhöht werden und auf ihre Ablieferung die Prämie, die jetzt hfl. 10,— beträgt, beträchtlich erhöht werden, damit die Bauern einen Anreiz zur Mastung bekommen.

V. Viehfutter.

Der noch im vergangenen Winter organisierte Viehmord ist auch angesichts der grossen zur Viefutterung geeigneten Abfälle der diesjährigen Rapsernte nicht zu rechtfertigen. Der Vorschlag um auch den Ackerbauwirtschaften in grösserem Ausmass als bis jetzt zu gestatten über den Winter zu masten beruht auf dem Grundsatz, dass das Vieh genährt werden soll an der Quelle der Abfallfutterung. Herr Dijt fordert in seine Note, dass "alle Abfälle, wie Kaff (was jetzt beinahe ganz verloren geht), kleine Kartoffeln, Moorkartoffeln, usw., benuzt werden".

Dazu kommen in diesem Jahre die Abfälle von Raps.

VI. Düngung.

Die obenerwähnten Massnahmen zielen ganz bewusst auf eine Erhöhung des organischen Dungs gerade auf den Ackerbauwirtschaften ab, indem man den Ackerbauern den Anreiz gibt um ergänzend Vieh zu halten. Gerade auf die Notwendigkeit der Ausdehnung des organischen Dungs weist Herr Dijt in seiner Note hin. Wie Generaldirektor Ruiter darlegt, wird 1944 pro H.A. nur 40 K.G. Stickstoff gegen 80 K.G. 1940 zur Verfügung stehen. Kamerad Dieters schlägt noch vor den Schlüssel der Verteilung des Stickstoffes zu ändern.

VII. Ackerbau: Kartoffeln.

Sowohl Herr Dijt als Kamerad Dieters beanstanden den Anbau minderwertiger Kartoffeln. Kamerad Dieters weist darauf hin, dass die beste Kartoffel für den Konsum in den Wintermonaten, der "Eigenheimer", zugunsten der minderwertigen Sorte "Bintje" immer mehr zurückgedrängt wird.

Herr Dijt stellt in seiner Note fest, dass seit 1934 die Absicht, hier in den Niederlanden genau so wie in Deutschland das für die Ernährung minderwertige Kartoffelstärkemehl zugunsten der Kartoffelwalzmehl zurückzudrängen von Regierungsseite widerstrebt wurde. Derjenige der für diese Nahrungsfeindliche Politik verantwortlich ist und der daher den Verlust tausender Tonnen wertvoller Eiweiss-, Fett-, Vitaminen- und anderer Stoffe verschuldet hat ist der jetzige Generaldirektor der Ernährung Herr Louwes.

Einer der Vorkämpfer einer Kartoffelwalzmehlindustrie, Herr Krantz, hat nun auf eigene Kosten Proben genommen um gekochte Kartoffeln für die Brotbereitung zu verwenden und in dieser Weise die jetzt verloren gehenden Stoffe doch zu erhalten. Generaldirektor Ruiter unterstützt die Bestrebungen um diese Proben praktisch zu verwerten. Ausgaben zu diesem Zwecke sind nicht nur nutzbringend, sie werden wenn die Aktion energisch durchgeführt wird die Broternährung bedeutend verbessern. Ich möchte sie im Namen von Herrn Krantz zu einer Kostprobe einladen.

VIII. Pferdeforderung.

Kamerad Dieters weist auf folgenden Umstand hin:

Durch die Forderungen der Deutschen Wehrmacht muss der Bauer vielfach seine besten Pferde abliefern. Es fehlt jedoch eine genügend energische Pferdeforderung im Inland, wel-

che die jetzt noch verfügbaren Pferde als Ersatz sichert. Dieser Mangel wäre zu beheben. (Ich höre von Ihrem Beauftragten in Drenthe, dass eine Teilakton vom Gruppenführer Rauter geplant ist).

IX. Kontrolle und Preise.

Zum Schluss möchte ich bemerken, dass die Kontrolle jetzt so mangelhaft stattfindet, dass die Preislage durchbrochen ist. Es ist gerade bei der jetzigen Knappheit vielfach kaum möglich die Nahrungsmittel zu erhalten, wozu die Marken die Berechtigung geben, weil die Schwarzverkäufe in den Niederlanden immer mehr zunehmen. Derjenige der grundsätzlich nicht schwarz kaufen will bekommt vielfach keine Waren. Ich kann dies an Hand persönlicher Wahrnehmungen erläutern. So wird die Preisbeherrschung in dem Lebensmittelsektor zu einer den Anstand herausforderenden Angelegenheit. Die deutschfeindlichen Kreise kümmern sich nicht um Preisvorschriften. Sie werden von einem Apparat kontrolliert, das überwiegend ihrer Gesinnung ist und dessen Chef, der Generaldirektor Louwes, zur Massregelung der Schuldigen nicht fähig oder nicht bereit ist.

Wenn in dieser Sitaution keine Aenderung eintritt wird jeder Mensch, der seine Familie gegen Aushungerung schützen will, schwarz kaufen müssen. Ich bin gerne bereit, hochverehrter Reichskommissar, aus Wahrnehmungen, welche Kamerad Dieters und ich in allerletzten Zeit in der Umgebung Deventers gemacht haben das Wichtigste vorzutragen.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81698–702. Doorslagkopie

128. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

[Amsterdam,] den 19 Mai 1943

Hochverehrter Reichskommissar!

Ich erlaube mir, Ihnen Abschrift eines von mir an Herrn Ministerialrat von Boeckh gesandten Briefes betreffs eines Arisierungsfalls zu schicken, der m.E. den von Ihnen damals gegebenen Richtlinien nicht entspricht.[1] Ich bin nun einmal verpflichtet für die alten Kämpfer unserer Bewegung, meine Kameraden, die Interessen wahrzunehmen, denn sie haben sich immer dem Führer und Deutschland verdient gemacht und haben jahrenlang die ganze Bürde des Hasses gegen den Nationalsozialismus getragen. Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie der Angelegenheit annehmen wollten.[2]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

BEZ 181, 2. Doorslagkopie

128 – (1) Niet afgedrukt; ontbreekt.
(2) De toezegging van Seyss-Inquart om de NSB-ers bij de arisering niet te benadelen, zie in nr. 21, had blijkbaar niet geholpen.

129. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J.C. DEN DULK

[Deventer,] 20 Mei 1943

Kameraad!

Naar aanleiding van Uw twee brieven No. C 2396 en C 2397 d.d. 17 Mei[1] en Uw schrijven No. C 2402[2] zou ik het volgende willen opmerken.

Klaarblijkelijk is de actie van de raad van Visscherij er een voor het heden en voor de toekomst.

Wat het heden betreft hebben wij door den inzet van de Nederlandsche Oost Visscherij een goed begin gemaakt. Wij kunnen ook overigens slechts klein werk verrichten. U heeft nu wel uit het betoog van den Heer Buddenböhmer begrepen, dat van den bouw van nieuwe schepen geen sprake zou kunnen zijn door gebrek aan ijzer of staal. Dat neemt niet weg, dat wij het toch moeten probeeren en ik wacht dus met belangstelling het ontwerp schrijven af aan Reichsstadthalter Kaufmann.

Het behoud van onze visschersbevolking is echter een volksch belang van de allereerste orde. Ik heb ook hier over bepaalde plannen, doch zou tegelijkertijd eenige maatregelen van concreten aard willen nemen.

Gijzelf vermeldt dat in België nieuwe houten botters worden gebouwd en dat dit onder de Nederlandsche visschers kwaad bloed zet. Zou het nu niet op onzen weg liggen om de bouw van dergelijke botters ook in Nederland te verzekeren. Het zal moeilijk zijn maar ik heb een bepaalde Duitsche instantie op het oog, waar ik nog eens aan zou willen kloppen.

Gij spreekt ook van de botters en schokkers die voor belachelijke prijzen in beslag zijn genomen. Zou het niet op den weg liggen van de Raad van Visscherij hier een schaderegeling te ontwerpen met het Departement van Bijzondere Economische Zaken en deze na goedkeuring door financiën onder haar auspiciën te helpen uitvoeren.

Wat de import van schol betreft zou het goed zijn de verbinding op te nemen met Kameraad de Lestrieux Hendriks en het eens te worden over een voorstel tot een bepaalde compensatietransactie met Denemarken. Ik zou hierover gaarne een voorstel ontvangen.

Hou Zee!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A 6 /82921. Doorslagkopie

129 – (1) Zie nr. 125.
(2) Deze brief dd. 18 mei 1943 betrof de import van schol uit Denemarken (RvT Finan A 6/82927); zie de laatste alinea.

130. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

Schalkhaar Gem. Diepenveen
Deventer, den 26. Mai 1943

Hochverehrter Reichsführer!

Die politische Situation in den Niederlanden nähert sich einer Entscheidung, denn auch deutscherseits wächst die Meinung, dass die Fingerspitzenpolitik gescheitert ist.[1]

Ich habe Ihnen in der jetzigen Kriegslage seit meinem letzten Brief[2] nicht mehr stören wollen, aber melde mich jetzt an um Ihnen als Ihr ältester niederländischer Vertrauensmann vor Ihrer endgültigen Stellungnahme womöglich mündlich Bericht zu erstatten.

Ich grüsse Sie mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/8134. Doorslagkopie

131. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER[a]

Schalkhaar Gem. Diepenveen
Deventer, den 26. Mai 1943

Lieber Gruppenführer!

Der Krieg lastet bleichschwer auf unsre Völker. Daher soll dieser Brief kurz sein, denn angesichts des Kampfes unsrer Soldaten ist jedes Gerede müssig.

Sie haben gestern die Frage aufgeworfen, wie das Verhältnis Feldmeyer zu mir wäre im Falle einer Entgleisung Musserts. Sie glaubten, dass die Lösung, welche der Reichskommissar dem Führer in diesem Falle empfehlen würde die wäre, Feldmeyer zum Parteichef zu ernennen. Sie fragten ob ich bereit wäre, mich Feldmeyer zu unsterstellen.[1]

Meine Antwort lautete: Ich habe einmal den Fehler gemacht, mich einem Leiter der Bewegung zu unterstellen, der das Zeug zu einer so grossen Führung nicht hatte. (Mussert). Ich werde es kein zweites Mal tun.

In dem Moment, wo der Reichskommissar obenerwähnte Lösung durchführen würde, wäre mit mir nicht mehr zu rechnen in der Mannschaft, welche in den Niederlanden die Arbeit trägt. Ich kann nichts dafür, wenn der Reichskommissar dem Führer nicht richtig informiert.

130 – (1) Zie Rosts bericht aan Rauter van dezelfde dag (nr. 131).
(2) Rost aan Himmler dd. 10 mrt. 1943 (nr. 100).
131 – (a) Deze brief is in vertaling eerder gepubliceerd in *Nederland in Oorlogstijd, Orgaan van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie*, 2e jrg., september 1947, nr. 11–12.
(1) In mei en juni was de verhouding tussen de NSB en de SS zeer verslechterd; het harde neerslaan van de april-meistakingen had hier duidelijk mee te maken. In de briefwisseling tussen Rauter en Himmler is te lezen hoe zij, voorzichtig, op Feldmeyer als toekomstig leider van de NSB gingen gokken; zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 293 e.v. en de nrs. 389 e.v.

Das hat er auch schon seinerzeit getan nach unsrer übereinstimmenden Meinung.

Ich habe Ihnen erklärt, dass Feldmeyer bei aller Achtung für seine Frontleistung und für seine unerschütterliche Weltanschauung weder imstande ist noch die Mitarbeiter hat um die Bewegung organisatorisch zu leiten oder auf dem staatlichen Sektor die Arbeiten zu lenken. In den vergangenen drei Jahren haben wir beide soviel Kummer um die ernstlichen Charakterfehler Feldmeyers[2] gehabt, dass es sich erübrigt auf die Ereignisse zurückzugreifen, welche mich zu der Ueberzeugung brachten, dass Feldmeyer nur unter stärkster Diziplin sich halten würde. Nach der Rückkehr von der Front hat Feldmeyer übrigens mir gegenüber eine Haltung angenommen, die diese Eindrücke bestätigen.

Ich halte mich an das Gespräch, welches ich vor einem Jahr in Ihrer Anwesenheit mit dem Reichsführer hatte, wo festgestellt wurde, dass Feldmeyer die SS in den Niederlanden führte, dass mein eintritt in die SS beschlossen war, der Zeitpunkt vom Reichsführer festgestellt wird und der Rang eine höhere als der Feldmeyers sein sollte.[3]

In einem späteren Gespräch in Ihrem Hause haben Sie sich bereit erklärt, von sich aus für diese Lösung einzutreten.

Ich habe dies mit Genugtunung zur Kenntnis genommen, denn mit Ihnen verbinden mich soviel Erinnerungen der allerbesten Kameradschaft, dass mich frühere Zumutungen tief verletzt haben.

Sie hatten doch bei aller Kameradschaft, die Sie mir des öfteren gezeigt hatten es vorher für richtig gehalten, zu wiederholten Malen und zwar sofort nach meiner Rückkehr aus der Gefangenschaft,[4] den von mir nahmhaft gemachten SS-Führer Feldmeyer zu meinem Chef machen zu wollen und zwar schon in der Zeit, wo der Reichführer mich als der berufene Vertreter der Idee in den Niederlanden betrachtete. Damit haben Sie mich verkannt.

Feldmeyer hatte sich doch schon damals (1940) auf Ehrenwort in Anwesenheit Kranefuss' verpflichtet, sich mir zu unterstellen.

Seitdem sind drei Jahre vergangen, drei Jahre nachdem ich als Erster wegen meines Kampfes für Germanien verhaftet wurde, drei Jahre worin Schmidt, Mussert, Geelkerken Sturm gegen mich liefen, weil ich als der gefährlichste Träger der Weltanschauung der SS betrachtet wurde. Dieser Sturmlauf, die Verleumdungen halten unvermindert an. Ich habe dies alles mit Geduld getragen, aber bin der Meinung, dass ich von mir aus dies nicht viel länger mehr zulassen soll und daraus die Konsequenzen ziehen soll.

Ich habe Ihre Besorgnis gestern zerstreut, dass es gelingen könnte zwischen Feldmeyer und mir zu hetzen. Was ich hier schreibe ist eine Angelegenheit, die dem Reichsführer, Ihnen und mir angeht. Nach aussen hin wird keiner von diesen Auseinandersetzungen etwas erfahren.

Ich werde immer der SS und dem Reichsführer die unerschätterliche Treue bewahren, aber es verbietet mir das männliche Gefühl der Ehre mich dem Orden anzubiedern vor dessen

(2) Dit betrof corruptie, waar Rost eind mrt. 1942 in bedekte termen Feldmeyer op gewezen had (Rost aan Feldmeyer dd. 31 mrt. 1942, *Corresp. Rost 1*, nr. 297). Zie ook *Corresp. Rost 1*.
(3) Dit gebeurde tijdens Himmlers bezoek aan Nederland van 16–19 mei 1942, zie ook *Corresp. Rost 1*, p. 166–167.
(4) Samen met Feldmeyer en negentien anderen was hij op 3 mei 1940 geïnterneerd. Op 2 juni keerde hij terug naar in Den Haag; hij sprak er met Himmler en Seyss-Inquart. De volgende dag werd hij door Kranefuss aan Rauter voorgesteld, zie ook *Corresp. Rost 1*, p. 73–78.

Toren ich nun schon drei Jahre wartend stehe als der erste Soldat des Reichsführers in den Niederlanden.

In Kameradschaft zeichne ich mit

Heil Hitler
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81596–8. Doorslagkopie

132. G. DIETERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Annerveen, 27 Mei 1943

Kam. Rost en Florry,

Met groote voldoening en instemming heb ik je rapport[1] gelezen. Ik kon dit met eenige gemoedelijkheid doen, want ik had eenige dagen verlof. Ook van Roskam heb ik een rapport gelezen.[2] Dat was nu werkelijk een treurzang van zwakheid.

Een paar opmerkingen wil ik toch nog maken. Ik had gaarne gezien dat je ook even gewezen had op de toewijzingen die de boeren per gezinslid ontvangen. Je weet dat dit in de eerste plaats is, melk uit eigen bedrijf, vrij aardappelen, 25 K.G. rogge of tarwe en het overgebleven zaaikoren, eigen varken slachten en-of schaap, suiker en olie. Vooral wat betreft de extra toewijzing van olie en suiker is een onbillijkheid. Men moet nu eenmaal ook den boer aan zijn verstand brengen, dat hij plichten heeft. En wanneer in den herfst de boer zijn toewijzing suiker bekomt en terzelfdertijd zal het Nederlandsche Volk in een maand geen suiker ontvangen, dan is men precies klaar om revolutie te ontketenen met alle gevolgen van dien.[3] Dan wordt weer de burgerbevolking de dupe, evenals dat het geval was, dat de geldigheidsduur van een boterbon verlengert werd tot 24 dagen. De boeren en arbeiders op het platteland hebben de melk weggesmeten,[4] bekomen echter zelf nog evenveel boter als voorheen van de fabriek, maar de burgerbevolking moet weer langer toe.

Een hopelooze situatie wordt het met onze varkensstapel. Je weet dat ook de rantsoenen voor de boeren gewijzigd zijn, d.w.z. wij moeten langer met ons geslacht varken toe. Konden wij anders in Januari of Februari a.s. weer een varken slachten of eerder, thans is dat niet zoo en wat gebeurt er nu?

Een arbeider mag een varken slachten zonder dat hij een mestvarken behoeft te leveren. In orde. Daarvoor heb ik altijd geijverd.

Met de boeren is het nu zoo:

Wanneer men zelf een varken wil slachten, moet men per iedere 10 H.A. dat het bedrijf groot is een mestvarken leveren. Mijn buurman (man en vrouw) heeft een boerderij van 35

132 – (1) Zie nr. 127.
(2) Onduidelijk is welk rapport wordt bedoeld.
(3) Trienekens legt in zijn *Tussen ons volk en de honger* (p. 158–160) uit dat deze voorrechten bedoeld waren om de boeren niet door repressie, maar 'vrijwillig' tot medewerking te brengen.
(4) Hier doelt Dieters op de april-meistakingen, waar in de noordelijke provincies ook in de melkfabrieken gestaakt werd. De melk werd òf weggegooid òf aan particulieren verkocht. Als straf werd, naast het inleveren van de radiotoestellen, het boterrantsoen vier weken lang ingehouden.

H.A. Moet dus om zelf een varken (of naar de nieuwe toewijzing) een varkentje te kunnen slachten 4 mestvarkens leveren. De biggenprijzen zijn momenteel zoo, dat men beneden f. 100,- geen big kan koopen, alhoewel men t.a.v. de prijzen heeft "ingegrepen". De biggenhandelaars verkoopen de biggen zoo, dat de boeren, die de biggen koopen, niet mogen zeggen wat ze er voor betalen. Wat gebeurt nu?

Als mijn buurman nu een klein varkentje mag slachten, moet hij vier mestvarkens leveren, wat hem idem zooveel geld kost. Wat gebeurt nu? De boeren zeggen: "Als wij voor een slachtvarken voor ons zelf, er vier of meer of minder moeten mesten, dan slachten wij maar geen varken. Laat men ons dan ook maar bonnen geven. Hierin schuilt een groot gevaar, want wij hebben zoo ongeveer het laatst van Mei en waar komen nu de varkens klaar? Er zijn ook veel te weinig biggen tengevolge van de te geringe biggen-toewijzingen. Ik schrijf je dit nog Rost, omdat ik den indruk krijg dat de zaak t.a.v. onze varkensstapel nog nimmer zoo bedreigd is geworden als thans.[5]

Morgen ga ik naar Duitschland. Misschien zie ik je dan in langen tijd niet weer. Je moet me echter beloven, dat je hier blijft.[6] Als je me noodig hebt, ben ik altijd bereid tot je te komen om ook een kleine bijdrage te leveren. Misschien ben ik daar nog beter geschikt voor als voor soldaat. Het valt mij wel zwaar op mijn leeftijd.

Groeten van ons allen hier aan jullie allen.

Als je hier in het noorden komt, moet je mijn vrouw opzoeken.[7]

Heil!
G. DIETERS

RvT Fin A 6 / 83876–7. Oorspronkelijk in handschrift

133. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETEKE

[Deventer,] den 28. Mai 1943

Sehr geehrter Herr Malletke!

Wie Sie sich erinnern werden, haben Sie mir gegenüber den Wunsch geäussert, die politische, publizistische und wissenschaftliche Arbeit der "Hauptabteilung Volkswirtschaft und Statistik" der Niederländischen Ostkompanie eine grössere Selbständigkeit zu verleihen, als im Rahmen der eigentlichen N.O.C. möglich war.

Ich habe deshalb die Abteilung der Form eines selbständigen Instituts gegeben ("Nederlandsch Oost Instituut") und Herrn Dr. Goedhuys mit der Führung dieses Instituts beauftragt.[1]

(5) Zie Trienekens, *Tussen volk en honger*, p. 272 e.v.

(6) Rost had zich op zijn 47e verjaardag (17 feb. 1941) aangemeld bij de *Standarte Westland*, zie ook *Corresp. Rost I*, p. 170 e.v.

(7) Op 6 juli 1943 berichtte Dieters uit Halle dat hij gehoord had dat Florrie in het noorden was geweest en jonge konijnen had meegenomen. Dieters hield zich bezig met werving voor de *SS* onder de Nederlandse arbeiders in Duitsland (RvT Fin A 6:63873–4. Oorspronkelijk in handschrift).

133 – (1) Deze had eind juni 1942 de notitie 'Voorloopig project eener afdeling "*Wirtschaftsstatistik*" der Nederlandsche Oostcompagnie' opgesteld, zie nr. 25, n. 2.

Wie aus der beigefügten Satzung des Instituts hervorgeht, habe ich danach gestrebt das Institut so eng wie möglich der Arbeit der N.O.C. anzugliedern; das Institut ist ja da um die Arbeit der N.O.C. zu unterstützen und darf, obschon ein selbständiges, doch kein isoliertes Leben führen.

Ausserdem ist ein Aufsichtsrat geplannt, welcher auf die Lenkung der Arbeit einen nützlichen Einfluss ausüben kann. Es würde mich freuen, wenn Sie einen Vertreter in diesem Aufsichtsrat anweisen wollten, da Oberleutnant Krausskopf doch regelmässig in amtlichen Verkehr mit Dr. Goedhuys steht, wäre seine Ernennung in den Aufsichtsrat vielleicht angebracht.

In dieser Weise ist erreicht worden, dass die politische Arbeit zwar aus dem wirtschaftlichem Rahmen der N.O.C. herausgenommen ist, ihre Einflussnahme aber, entweder direkt oder über meine Person, genau so wie bisher beibehalten bleibt.

Ich dürfte Sie um eine baldige Stellungnahme bitten.[2]

Heil Hitler
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 92 a,o. Oorspronkelijk
N 76/20551. Doorslagkopie

134. A. BÜHLER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, den 28. Mai 1943

Sehr geehrter Herr Rost van Tonningen!

Der Beauftragte des Reichskommissars fur die Provinz Overyssel in Zwolle hat mir folgendes Schreiben gesandt, das ich Ihnen abschriftlich mit der Bitte um gefällige Kenntnisnahme überreiche:

"Wie mir mitgeteilt wird, ist der Agent der Niederlandischen Bank, Herr D o n s in Almelo, der gleichzeitig Leiter der Zweigstellen Enschede, Hengelo, Winterswijk und Oldenzaal ist, vom Präsidenten der Niederländischen Bank mit einem 25 %-igen Abzug seines Jahresgehalts bestraft worden, weil sein Verhalten während der Streiktage zu Klagen Anlass gegeben habe.[1]

Nach den durch mich und die Sicherheitspolizei in den Streiktagen angestellten Untersuchungen hat sich Herr D o n s während des Streiks korrekt benommen und alles getan, um seinen Bankbetrieb wieder in Gang zu bringen. Die Bestrafung trifft ihn schwer an seiner Ehre, da er sich schuldlos fühlt."

(2) Zie Malletke aan Rost dd. 17 juni 1943 (nr. 140).
134 – (1) Zie voor de achtergrond n. 3 van nr. 117.

Wir sind übereingekommen, dass sie mir Ihre Stellungnahme zu diesem Schreiben mitteilen, damit ich sie an den Beauftragten für die Provinz Overyssel weiterleite.[2]

Heil Hitler!
[ALBERT] BÜHLER

RvT 91/80397 b. Oorspronkelijk

135. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 31. Mai 1943

Lieber Gruppenführer,

Ich bitte Sie, mich in meiner Bewachung in Amsterdam[1] so wie bisher nur mit den deutschen Polizeibehörden unmittelbar verkehren zu lassen.

Der Bürgermeiser Voûte,[2] der sich in letzter Zeit dadurch bemerkbar gemacht hat, dass er die Träger der nationalsozialistischen Weltanschauung in den Niederlanden in unglimpflicher Weise bekrittelt, hat sich auf polizeilichem Gebiet nach meinen Informationen mit Gegnern Deutschlands umgeben.

Ich kann es verstehen, dass diese Umgebung an meine Bewachung nicht interessiert ist.

Obwohl es sich erübrigt die wachsende Umstellung Herrn Voûtes zu beleuchten, erinnere ich Sie an Ihre eigene Stellungnahme vor einigen Wochen, dass die Aufnahme Voûtes in die SS nicht mehr in Frage käme, weil er sich abfällig über die Germanischen SS in den Niederlanden geäussert hätte. Dazu hat Herr Voûte mir erklärt, die Schalkhaar Polizei sei die schlechteste.[3]

Nun bin ich mit dieser Schalkhaar Polizei, insoweit als ich sie kenne, zufrieden und bitte daher von Herrn Voûte in Ruhe gelassen zu werden.

Ich möchte so wie immer mit Oberstleutnant Lautenschläger[4] direkt die Angelegenheit meiner Bewachung regeln.[5]

(2) Op 11 juni schrijft Rost terug dat hij Robertson opdracht gegeven heeft Dons voor een gesprek in Amsterdam uit te nodigen (RvT 91/80397a).

135 – (1) Vooral na de aanslagen op generaal Seyffardt en op de Reydons in feb. 1943 werden belangrijke NSB-functionarissen permanent bewaakt. Aan Rost en zijn echtgenote werd de mogelijkheid tot schietles gegeven (Rost aan Rauter dd. 28 mei 1943, RvT 95/81594).

(2) E.J. Voûte, geb. op 17 sept. 1887 te Amsterdam. Begunstigend lid van de Nederlandsche SS. In mrt. 1941 benoemd tot burgemeester en regeringscommissaris van Amsterdam. Tussen april en december 1943 was hij tevens politiepresident van Amsterdam. Het was Rost die vanaf de zomer van 1940 zijn best gedaan had om Voûte tot burgemeester van Amsterdam benoemd te krijgen, zie o.a. *Corresp. Rost I*, nr. 75.

(3) In juli 1941 werd in Schalkhaar het Politie-Opleidings-Bataljon opgericht met het doel voor de bezetter betrouwbare politiemensen op te leiden en bij te scholen, zie ook Kelder, *Schalkhaarders*.

(4) K. Lautensläger was officier bij de *Ordnungspolizei* en onder meer verbindingsofficier met de Nederlandse politie.

(5) Zie voor de bewaking ook nr. 182.

Im voraus Dank.

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81593. Doorslagkopie

136. J. VAN HOEY SMITH AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Rotterdam, 1 Juni 1943

Kameraad!

In verband met:

a) het terugvoeren in krijgsgevangenschap (heeft betrekkelijk weinig invloed)[1]

b) het tewerkstellen van personen in Duitschland, veroorloof ik mij op te merken, dat inzake het verstrekken van "Ausweise" m.i. geweldig misbruik wordt gemaakt.[2]

Het is volkomen juist, dat voor de daadwerkelijke landbouw "Ausweise" worden verstrekt. Men had hier reeds zeer sterk te kampen met een tekort aan personeel verleden jaar, zoodat men verdere ontneming van werkkrachten aan de landbouw catastrofale gevolgen zou kunnen hebben.

Daarentegen worden voor allerhand landbouworganisaties, zooals Meelcentrale etc., dus wat ik noem "de kantoorzitters", eveneens "Ausweise" in grooten getale verstrekt onder het motto "voedselvoorziening".

Ook op het gebied van den handel worden aan alle kanten "Ausweise" verstrekt, noodig of niet noodig. De meeste handelskantoren, waaronder ik ook banken en scheepvaartkantoren e.d. reken, hebben praktisch weinig of niets te doen en zitten met een groot overcompleet aan personeel. Van alle zijden, te weten: van de zijde der Rijksbureaux, van de zijde van de Organisatie van het Bedrijfsleven en de haar ondergeschikte Bureaux, wordt aan de firma's opgave van hun personeel gevraagd om voor hen "Ausweise" aan te vragen. Ik ken een firma die van vijf verschillende zijden dergelijke aanvragen kreeg en aan vijf verschillende zijden deze opgave verstrekte, zoodat, tenzij het door de overmaat in de war loopt, van alle zijden "Ausweise" worden verstrekt. Het oncontroleerbare gerucht loopt zelfs, dat er reeds een zwarte handel in "Ausweise" ontstaan is.

Ge begrijpt, dit is een verrukkelijk terrein voor de reactie. Alle groote bureaux en alle groote firma's worden geholpen aan "Ausweise". Op deze wijze houdt men de anti-kliek bij elkaar, werkt niet mee aan den opbouw van het Nieuwe Europa, en, last not least, men bereikt nog een ander doel, wat men tot nu toe niet kon bereiken: Men helpt den kleinen man niet, stuurt dezen naar Duitschland of stuurt personeel van dezen naar Duitschland en de kleine zelfstandige concurrenten van de groote concerns worden heerlijk om hals gebracht.

136 – (1) Uiteindelijk gingen in totaal slechts elfduizend van de driehonderdduizend (ex-)militairen (de beroepsofficieren uitgezonderd) in krijgsgevangenschap.
(2) Het systeem van de *Ausweise* is uitvoerig besproken in Sijes, *Arbeidsinzet*.

Wien treft dus eigenlijk het besluit tot tewerkstelling in Duitschland? Den kleinen, nijveren, zelfstandigen die veel te doen heeft en veel werk heeft, terwijl het degenereerende overtollige personeel van vele instellingen rustig thuis uit verveling kan blijven zitten kankeren.

Ik sprak dezer dagen Kameraad Heesterman[3] van Uw Departement, die mij terzake o.m. van de Meelcentrale fraaie staaltjes vertelde.

Wat moest men nu eigenlijk wèl doen? Men zou er eigenlijk rücksichtslos de vele "kantoorzitters" bij de groote firma's, Rijksbureaux en andere groote instellingen moeten "uitkammen". Maar laat men vooral afblijven van de daadwerklijke landbouw, waar praktisch geen krachten kunnen worden gemist.

HOU ZEE!
J. v. H[OEY] S[MITH]

BEZ, 49, a, y. Oorspronkelijk, geparafeerd

137. J. VAN HOEY SMITH AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Rotterdam, 1 Juni 1943

Kameraad!

Op verzoek van U en Uwe medewerkers, zooals bijvoorbeeld Gips, heb ik zitting genomen in verschillende organisaties. In alle gevallen toevallig niet als kop, doch als derde plaatsvervangend Voorzitter, Raad van Bijstand of dergelijke.

Behalve bij de Kamer van Koophandel, waar het door de aanwezigheid van Gips als voorzitter van de Afdeeling Handel, vrij goed loopt, werkt dit systeem m.i. funest.[1] Wij dienen daarbij uitsluitend als vlag om een verkeerde lading te dekken, terwijl we totaal geen invloed hebben om verkeerde maatregelen te keeren, resp. goede maatregelen te nemen.

Mijn neiging daarom is dan ook om voor alle functies waar ik geen heil in zie eenvoudig te bedanken. Wat heb ik er aan om in den Raad van Bijstand van de Reedersvereeniging te zitten? Naar mij luistert men toch niet, trouwens, het heele instituut van Raad van Bijstand is onzin, zoolang we geen voldoende krachten hebben om hierin zitting te doen nemen. M.i. moeten we ergens aan den kop staan of in een organisatie geen zitting nemen.

Deze opmerking geldt naar mijn gevoelen niet alleen, doch in het algemeen. Ik geloof dat wij er zeer verkeerd aan doen om z.g. met de oude kliek mede te werken. Iets anders is, als wij aan den kop staan en we laten de oude kliek met òns medewerken.

Gaarne hieromtrent eens Uw inzicht.

HOU ZEE!
J.v. H.(OEY) S(MITH)

BEZ 49, a,z. Oorspronkelijk

(3) G.M. Heesterman, geb. 23 aug. 1908 te Delft. Werkzaam bij de buitendienst (Zuidholland) van afd. V. Volkshuishouding van het departement voor Bijzondere Economische Zaken.

137 – (1) Dit soort klachten over het functioneren van NSB-ers binnen de organen van de Commissie Woltersom waren niet nieuw, zie ook *Corresp. Rost 1*, p. 218 e.v.

138. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 8. Juni 1943

Lieber Gruppenführer,

Zu meinem Bedauern bin ich gezwungen, Heerema wegen diziplinwidriges Verhaltens, wegen wiederholter Zuwiderhandlungen feierlich gemachten Verabredungen, wegen unregelmässigkeiten in der Anwendung der Statuten, wegen Verhetzung des Personals und wegen unkameradschaftliches Benehmens aus seinem Amte zu suspendieren, bis wir seine Entlassung durchgeführt haben.

Schriftliche Unterlagen für obenerwähnte sehr ernste Vorwürfe werden Ihnen im Balde zugehen.[1]

Ungeachtet aller Enttäuschungen, die wir mit Heerema erlebt haben, bedauern wir, dass die Sache mit einem Bruch enden muss. Ich hätte dies im Interesse des gemeinsamen Aufbaus vermieden, es war aber unmöglich.

Ich bitte Sie, beiliegendes Fernschreiben an SS-Obergruppenführer Pohl[2] weiterzuleiten und ihm vorläufig über die Hintergründe nicht zu informieren.

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81592. Doorslagkopie

139. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

16 Juni 1943

Lieber Gruppenführer,

Ich erhielt gestern Abschrift von Ihrem Schreiben an Kameraden Heerema[1] und danke Ihnen, dass Sie sich in dieser Weise für mich eingesetzt haben.

Ich entnehme Ihrem Briefe, dass Heerema sich bei Obergruppenführer Pohl über mich beklagt hat. Den Brief kenne ich nicht.

Uebrigens schulde ich Ihnen noch die Belege über Heerema's Verhalten, welche ich Ihnen in meinem diesbezüglichen Schreiben versprach. Ich bin mit Arbeit überhäuft, hoffe Ihnen

138 – (1) In strijd met het het door de NOC gehandhaafde beginsel van vrijwillige inzet had Heerema begin mei 1943 bij de *Hauptabteilung Sociale Verwaltung* kunnen doorzetten dat ook niet-vrijwilligers als *SS-Frontarbeiter* ingezet konden worden.
Daarnaast werden er ook vraagtekens bij zijn financiële handelingen gezet, zie ook Fraenkel-Verkade, *SS-FA*.
(2) Niet aanwezig.
139 – (1) Rauter had Heerema op 10 juni een zeer strenge brief geschreven waarin hij het 'zum Kotzen' vond dat er in Nederland zo vaak ruzie werd gemaakt en dat Heerema nu ook 'Krach' met Rost had. Het was ongehoord dat Heerema zich, zonder toestemming van Rauter, rechtstreeks met Pohl in verbinding had gesteld (Rauter aan Heerema dd. 10 juni 1943, RvT 95/81590).

aber die Belege noch in dieser Woche zuzuschicken.

Inzwischen habe ich Heerema auch von seinem Posten eines Aufsichtsrates der Niederländischen Ost-Reederei enthoben.

Nähere Berichte folgen nach.[2]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81589. Afschrift

140. W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin, den 17. Juni 1943

Sehr geehrter Herr Präsident!

Den mir mit Ihrem Schreiben vom 28. v.M.[1] unterbreiteten Vorschlag wegen Ausgliederung der Hauptabteilung Volkswirtschaft und Statistik aus der Niederländischen Ost-Companie und Errichtung eines selbständigen Institutes unter dem Namen "Nederlandsch Oost Instituut" stimme ich in Würdigung der von Ihnen gegebenen Begründung zu. Ich würde empfehlen, in den Satzungen die allzu deutliche Bezugnahme auf die Zusammenarbeit mit der Niederländischen Oost-Compagnie fortfallen zu lassen. So würde es m.E. genügen, wenn als Zweck das "Studium aller Fragen, angegeben wird, die sich aus der Betätigung niederländischer Einzelpersönlichkeiten oder Unternehmungen in den europäischen Ostgebieten ergeben".[2]

Ferner bitte ich zu prüfen, ob es zweckmässig ist, die Führung des Institutes mit dem Präsidenten des Aufsichtsrates der Niederländischen Ost-Compagnie zu koppeln. Da Sie das Institut gründen, wäre es m.E. richtiger, die führung auf Ihre Person abzustellen.

Ich bin damit einverstanden, dass mein Mitarbeiter, Oblt. Krausskopf, die Funktion eines Aufsichtsrates innerhalb des Institutes übernimmt. Jedoch bitte ich aus bereits wiederholt mit Herrn Dr. Goedhuys mündlich erörterten Gründen von einer offiziellen Ernennung Abstand zu nehmen. Diese Bitte entspricht auch einem ausdrücklichen Wunsch der Herrn Krausskopf. Dagegen darf ich darum bitten, dass über die Verbindung zwischen dem Institut und Herrn Krausskopf eine vertraulich zu behandelnde schriftliche Vereinbarung erfolgt, über die sich am besten Herr Dr. Goedhuys mit Herrn Krausskopf bei nächster Gelegenheit münd-

(2) Rost schreef op 23 juli 1943 een brief vol klachten over Heerema aan Rauter (RvT 95/81583–5). Rauter had daar niet op gewacht, want hij schreef Heerema al op 18 juni dat hij zich weer ter beschikking van de *Waffen-SS* moest stellen, aangezien zijn *UK-Stellung* niet meer geldig was (Rauter aan Heerema dd. 18 juni 1943, Doc. II – Heerema). Heerema meldde zich ziek en dook niet lang daarna onder.

140 – (1) Zie nr. 133.

(2) Dit werd overgenomen in de *Instruktion für das "Nederlandsch Oost Instituut"*, dat als bijlage XXX in het *Bericht* is opgenomen.

lich unterhalten wird.[3]
Mir besten Empfehlungen und

Heil Hitler!
[W.] MALLETKE

RvT NOC 7 i, Oorspronkelijk

141. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

Schalkhaar, 19 Juni 1943

Leider!

Over de afgeloopen verslagsperiode vallen wat betreft de Departementen van Financiën en Byzondere Economische Zaken geen byzonderheden van eenige principiëele beteekenis te vermelden. Hetzelfde is het geval met de Nederlandsche Oost Compagnie, waar zich alleen de kwestie van de eventueele, door Nederland uit de bezette gebieden in het Oosten te ontvangen contra-prestatie in goederen, dus m.a.w. van den handel tusschen Nederland en deze gebieden, gaat toespitsen. Hierover hoop ik U in myn volgend rapport reeds verder te kunnen berichten.

Daarentegen is De Nederlandsche Bank in een bestuurscrisis geraakt, waarvan de oorzaak de volgende was:

Aan den vooravond van de Mei-staking belde de directeur van het filiaal Almelo de directie van het filiaal Zwolle op met de mededeeling, dat in Almelo de banken reeds staakten. Toevalling was in Zwolle de controleur-generaal van De Nederlandsche Bank, de heer Roest van Limburg,[1] aanwezig. Deze zou zich volgens getuigenis van een aanwezig kameraad-ambtenaar de woorden:"Dat zal wel andere stakingen ten gevolge hebben" hebben laten ontvallen.

Ik heb door kameraad Robertson de Duitsche politie laten vragen, de zaak te onderzoeken ter verdere behandeling in de directie. De Directie, dit vernemende, stelde zich op het standpunt, dat een dergelyk verzoek om inlichtingen aan haar vooraf had moeten worden voorgelegd. Ik wees dit standpunt af.

Daarenboven had de genoemde controleur-generaal nagelaten, de directie, dus my in de eerste plaats, op de hoogte van den toestand te Almelo te brengen. De vyandige gezindheid van deze controleur-generaal was ons reeds lang bekend. Hier echter bleek plichtsverzuim. Het gevolg was immers, dat het filiaal van De Nederlandsche Bank te Almelo den volgenden dag ook staakte, zonder dat de directie dit had kunnen verhoeden. Ik trok daaruit de consequentie en ontsloeg den heer Roest van Limburg.[2]

(3) Uit het antwoord van Rost dd. 28 juli 1943 blijkt dat er naar buiten toe gedaan zou worden alsof het Oost Instituut volkomen los stond van de NOC en Krauskopf géén lid van de Raad van Toezicht zou worden. Wel zouden de banden met het *Ostministerium* als vanouds blijven.
141 – (1) Zie Rost aan Brand dd. 3 mei 1943; nr. 117, n. 3.
(2) Zie nr. 120.

Dit alles was voor onze mede-directeuren De Jong en De Beaufort aanleiding om hun ontslag te nemen, waarby zy aanvoerden, dat hun gebleken was, dat de principiëele tegenstellingen tusschen den heer Robertson en my eenerzyds en hen anderzyds zoo groot waren, dat zy niet langer konden medewerken.[3]

Het gevolg hiervan had kunnen zyn, dat de Algemeene Vergadering van aandeelhouders nieuwe, ons eveneens vyandige directeuren zou kiezen.[4] Naar myn meening, ware de aangewezen oplossing de benoeming van kameraad Byleveld[5] tot directeur. Kameraad Byleveld is thans onderdirecteur.

Dit en de doorvoering van het leidersbeginsel[6] eischen verandering in de bankwet, waaraan met spoed wordt gewerkt. Ik had gehoopt U nog voor 15 Juni een gereed ontwerp te kunnen voorleggen. Dit is niet mogelyk geweest. Het bygaand ontwerp is, behoudens wellicht kleinere wyzigingen, vrywel definitief, ik zend het U ter kennisname toe. Daar by de afkondiging groote haast is, mag ik aannemen, dat zoo U voor a.s. Vrydag geen bezwaar maakt, U met het ontwerp accoord gaat. Het moet n.l. voor de Algemeene Vergadering van Dinsdag 29 Juni in het Staatsblad afgekondigd worden, om te verhinderen, dat ongewenschte candidaten tot directeuren worden benoemd.[7]

Deze Algemene Vergadering kan niet worden uitgesteld, daar krachtens de bestaande bankwet voor eind Juni de Algemeene Vergadering de jaarstukken over het afgeloopen boekjaar moet goedkeuren.[8]

Ik moet a.s. Zaterdag voor eenige dagen de stad verlaten om in Weenen te spreken, en wel voor de Union Nationaler Journalistenverbände, doch ben Vrydag 25 Juni weer terug.

HOU ZEE!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 113,b. Doorslagkopie

(3) Zie nr. 124.
(4) Bij VO 59/1943 werd bepaald dat naast de president (dat was al geregeld in VO 108/1940) ook de directieleden door de Rijkscommissaris benoemd dienden te worden.
(5) Mr. P.H.A. Bijleveld, geb. 26 juni 1894 te Haarlem. Van 1934 tot 1937 en daarna weer vanaf 1942 lid van de NSB. Werkzaam bij verschillende banken en in juni 1942 tot hoofdbeamte van De Nederlandsche Bank benoemd. Op 18 aug. 1943 door Seyss-Inquart benoemd tot directeur van De Nederlandsche Bank. Na Dolle Dinsdag bedankte hij als NSB-lid, werd eerst ontslagen en daarna weer in zijn functie hersteld .
(6) Artikel 6, lid 2 van VO 58/1943 luidde: In de directie beslist de President.
(7) Deze verordening, die de Bankwet van 1937 buiten werking stelde, werd op 26 juni 1943 gepubliceerd.
(8) Zie voor een verslag van deze vergadering nr. 143.

142. E.J.B.M. VON BÖNNINGHAUSEN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Hilversum, 25-6-43

Waarde Meinout,

Destijds besprak je met me[a] de mogelijkheid van een ev. benoeming tot Commissaris van de provincie Overijssel.[1]

Kortgeleden werd ik daarvoor gevraagd bij den General-Kommissar, Dr. Wimmer,[2] die mijn standpunt vroeg.

Ik zeide hem bereid te zijn deze taak op mij te nemen mits zulks met volledige instemming van Mussert geschiedde.

Den Leider stelde ik hiervan terstond in kennis. Hij deelt mij thans mede, dat hij aan mijn ev. benoeming zijn goedkeuring zoude moeten onthouden.

Vooral waar je deze zaak kent en aanvoelt waar de schoen wringt, meen ik goed te doen je dit terstond te schrijven.[3]

Mijn persoonlijke belangen zijn het beste gediend met een spoedig ontslag uit Hilversum, al dan niet gekoppeld aan een benoeming tot burgemeester van Tubbergen. In dit laatste geval zoude ik om nog eenig contact met de buitenwereld te behouden vanuit Herinckhave[4] wederom een advocatenkantoor in Almelo beginnen.

Geenszins ambieer ik de functie van Commissaris, indien dit niet met volledige instemming van Mussert zoude geschieden.

Als het Mussert niet welgevallig is, dat Egon[5] destijds en ik thans nog over zekere dingen een eigen meening hebben, afwijkend van de richting, waarin de NSB tot haar eigen verderf met geweld gestuwd wordt, en wij daarom beter uitgerangeerd kunnen worden, dan zoude hij dat toch openlijk hebben kunnen zeggen. Geen van beiden waren we zoo gebrand op de ons opgelegde taken, dat hij behoefde te vreezen, dat wij aan een ev. vertrek iets zouden in den weg hebben gelegd. Ook thans geef ik er de voorkeur aan als vrij man de door mij zelf gekozen richting te volgen, omdat ik overtuigd ben dat die juist is. Dit kan beter, als ik onder deze omstandigheden geen of slechts een betrekkelijk geringe openbare functie bekleed.

Nogmaals op het Commissarisschap ben ik niet gebrand, doch wel meende ik recht te hebben op een open en royale behandeling.

142 – (a) Door slechte leesbaarheid is het onduidelijk of de zin zo moet luiden. Het kan ook zijn: 'ik met je'.

(1) Jhr. mr. E.J.B.M. (Ernst) von Bönninghausen, geb. 26 juli 1900 te Haamstede. Sinds 1935 lid van de NSB, districtsleider van Twente en in 1939 Eerste Kamerlid voor de NSB. Vanaf oktober 1940 tot december 1943 burgemeester van Hilversum, daarna van Tubbergen.

(2) F.J. Wimmer, geb. 9 juli 1897 te Salzburg. In Oostenrijk werkte hij samen met Seyss-Inquart en was hij staatssecretaris in diens kabinet, heiwelt de *Anschluss* in 1938 legaliseerde. Tijdens de bezetting was hij in Nederland *Generalkommissar für Verwaltung und Justiz.*

(3) Hij en zijn broer, zie n. 5, waren de Groot-Germaanse richting toegedaan.

(4) Het familielandgoed te Tubbergen.

(5) Jhr. E.L.M.T.J. (Egon) von Bönninghausen, geb. 19 mrt. 1899 te Tubbergen. Van 1926 tot 1 mrt. 1939 burgemeester van Ootmarsum. Na zijn ontslag wegens pro-Duitse gezindheid lid van de NSB en de WA. Per 1 okt. 1940 benoemd tot burgemeester van Tubbergen en vanaf 11 aug. 1941 Commissaris der provincie Overijssel. In 1940 lid van de Nederlandsche SS en op 26 feb. 1943 aan het Oostfront gesneuveld.

Ik dank je, waarde Meinout, hartelijk voor je bemoeiingen in deze. Wil vele hartelijke groeten doen aan Flory. Ook Dette[6] vraagt mij jullie beiden van harte te groeten.

HOU ZEE!
ERNST [J.B.M VON BÖNNINGHAUSEN]

RvT 94/81079. Oorspronkelijk

143. G.W.J. BRUINS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Wassenaar, 30 Juni 1943

Op Dinsdag 29 Juni jl. werd te Amsterdam de gewone jaarlijksche Algemeene Vergadering van Aandeelhouders der Nederlandsche Bank gehouden, van welke vergadering ik[1] de eer heb hierbij verslag uit te brengen.[2]

Behalve een deel der Commissarissen en het Administratiekantoor van Aandeelen der Nederlandsche Bank waren slechts een of twee aandeelhouders aanwezig.

De President stelt aan de orde het verslag en de jaarekening. Hij geeft hierbij een overzicht van de inkomsten en uitgaven der Bank, waarbij hij erop wijst, dat enkele dier inkomsten in het loopend jaar stellig belangrijk lager zullen zijn. Daarna leest de Secretaris van Commissarissen het in het jaarverslag opgenomen verslag van Commissarissen voor. De Algemeene Vergadering besluit het dividend conform het voorstel vast te stellen op 5.5%.

De President deelt vervolgens mede, dat de leden der directie, de heeren J.F. de Beaufort en Prof.Mr. A.M. de Jong, als zoodanig ontslag hebben gevraagd. Zij waren door aandeelhouders benoemd.

De President knoopt hieraan vast, dat door hem aan Commissarissen en Commissie van Advies mededeeling is gedaan van de plannen tot een nieuwe regeling voor de Nederlandsche Bank, welke thans in het Verordeningenblad als Verordening No. 58/1943 is verschenen. Deze nieuwe regeling spruit voort uit de gewijzigde opvattingen, zoowel over het karakter der Bank, welke in de toekomst een publiekrechtelijk lichaam zal zijn met verordenende bevoegdheid, als over de leiding, welke in de toekomst bij den President zal berusten. In de kapitaalstructuur komt geen wijziging. Het dividend zal ten hoogste 5% bedragen. De Bank zal in de toekomst vrij van belastingen zijn.

Het College van Commissarissen verdwijnt. Door een ruime Raad van Advies zal in de toekomst het contact met het bedrijfsleven verzekerd zijn.

Hierna hebben zoowel Commissarissen als de bestaande Raad van Advies hun functie neergelegd. Spreker doet voorlezing van het schrijven van Commissarissen.

Spreker constateert, dat door het in werking treden van de nieuwe Verordening op de

(6) Zijn echtgenote, met wie hij in oktober 1941 in het huwelijk trad. Rost was daarbij getuige.
143 – (1) Prof. mr. dr. G.W.J. Bruins, geb. 1883; vanaf 1926 koninklijk commissaris bij De Nederlandsche Bank.
(2) Zie hiervoor ook nr. 117, 124 en 141.

Nederlandsche Bank de overige punten der Agenda vervallen zijn.

De vergadering vereenigt zich met het voorstel het eervol ontslag van de heeren de Beaufort en de Jong als verleend te beschouwen.

De President dankt beide heeren voor de toewijding aan de belangen der Bank, die zij steeds aan den dag hebben geleged. Het is niet dan na herhaald overleg, dat spreker het initiatief heeft genomen tot de nieuwe Bankverordening. Ook van Commissarissen en de Commissie van Advies heeft de directie steeds alle medewerking gehad, al bleef ten opzichte van beginselquaesties principieel verschil van meening.

De heer de Beaufort dankt mede namens Prof. de Jong voor de waardeerende woorden.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de Algemeene Vergadering gesloten.

Een aanvankelijk uitgeschreven gemeenschappelijke vergadering van Directie en Commissarissen der Bank, na afloop der jaarvergadering, wordt niet meer gehouden.

De Commissaris ex art 29
der Bankwet 1937,
G. Bruins

RvT II Ned. Bank 101. Oorspronkelijk

144. W. GOEDHUYS AAN M.M ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 1 juli 1943

Kameraad,

Ik kon U onlangs mededeelen, dat er naar mijn gevoelens een toenemende belangstelling voor "De Waag"[1] valt te constateren. Zoo juist ontving ik van Kam. Modderman de cijfers van de losse nummer-verkoop der laatste maanden; zij luiden voor Nederland:

Januari	1943	1836 ex. per maand
Februari	1943	2173 " " "
Maart	1943	2244 " " "
April	1943	3317 " " "

Dus bijna een verdubbeling in vier maanden, daarbij dient dan nog geteld te worden de losse-nummer-verkoop in Duitschland, welke over deze maand gemiddeld 2327 per maand bedroeg.

Opgemerkt moet worden, dat deze stijging werd bereikt, meerendeels onder tegenwerking der kioskondernemingen en zonder dat eenige omvangrijke reclame is gemaakt. Zij is dus alleen het gevolg van een meerdere vraag van het publiek.

Bij een eventueele hernieuwing van het contract mag hier wel eens op worden gewezen;

144 – (1) Zie voor *De Waag Corresp. Rost I*, p. 182–189. Dit 'intellectuele' maandblad was begin 1942 in handen van Rost gekomen; het had een meer pro-Duits dan pro-NSB karakter. Volgens notitie no. 490 dd. 1 mrt. 1948 van de Dienst Voorlichting van het parket van de Procureur-Fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam was de oplaag in Nederland 3000, aangevuld met 4000 exemplaren die in Duitsland werden verkocht (Doc II – De Waag).

het zou m.i. goed zijn daarbij een zeker bedrag voor propaganda uit te trekken, op de wijze als "Storm" dit doet. De oplaag moet dan nog belangrijk stijgen.[2]

Heil!
W. Goedhuys

RvT Fin A 5/84784. Oorspronkelijk

145. F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 9 Juli 1943

Betr. Financieele Commissie N.A.F.

Reeds eenige malen mocht ik – gezamenlijk met Kam. van Maasdijk – den volkomen onbevredigenden gang van zaken ten aanzien van deze Commissie onder Uwe aandacht brengen.[1]

Ik meen, dat U als Voorzitter dezer Commissie eveneens van oordeel zijt, dat de ontwikkeling volstrekt onjuist is te noemen.

Op 1 Mei 1942 is deze Commissie door den Heer Rijkscommissaris geïnstalleerd en afgezien van een op Uw initiatief bijeengeroepen samenkomst van deze Commissie,[2] waar Kam. Woudenberg zich op het standpunt stelde, dat hij feitelijk aan de bespreking niet wilde deelnemen, is ons geen enkel gegeven verstrekt, waardoor onze taak zou kunnen worden uitgevoerd. Ik ben dan ook van oordeel, dat het voor de leden dezer Commissie, welke geacht worden een verantwoordelijke positie in het bedrijfsleven te bekleeden, te Uwen opzichte zoowel als ten aanzien van den Heer Rijkscommissaris niet langer verantwoord is van een dergelijke Commissie deel uit te maken. Een langer aanblijven – nadat 1 1/4 jaar zijn verstreken zonder dat slechts éen cijfer of mededeeling ons bereikt heeft[3] – acht ik niet met nijne verantwoordelijkheid overeen te stemmen.

Ik veroorloof mij U mede te deelen, dat ik U verzoek mijn ontslag als lid deze Commissie te willen aanvaarden. Ik meen te mogen vaststellen, dat het – ondanks het herhaald aandringen van U als Voorzitter en van leden der Commissie – niet mogelijk is geweest eenigerlei taak uit te voeren, afgezien nog van het feit, dat Kam. Woudenberg niet in staat bleek te zijn een taaksomschrijving te geven. Ik ben van opvatting, dat in geen enkel opzicht verantwoordelijkheid door leden der Commissie voor den financieelen gang van zaken bij Het Nederlandsche Arbeidsfront kan worden gedragen, althans ik meen mij persoonlijk op dit standpunt te mogen stellen.

Het komt mij voor, dat het aanbeveling zal verdienen, dat U den Heer Rijkscommissaris op de hoogte brengt van den loop van zaken met tegelijkertijd de mededeeling van de ontslag-

(2) In een 'Geheime Nota' aan Rost legt Goedhuys op 14 mrt. 1945 uit hoe het verder moet met *De Waag*, zie nr. 388.
145 – (1) Zie hun brief aan Rost dd. 5 nov. 1942 (nr. 52).
(2) Niet bekend wanneer.
(3) Op 30 juli 1943 vraagt Woudenberg aan B.A. Alofs (geb. 1 dec. 1898 te Amsterdam, sinds 1933 NSB-lid en in 1942 door Woudenberg benoemd tot hoofd van de afdeling geldzaken van het NAF) hem uiterlijk op 15 aug. een financieel overzicht over 1942 te verschaffen (NAF 12/5).

name mijnerzijds. Ik behoef wel niet vast te stellen, dat ik dit in hooge mate betreur, juist door de vereerende opdracht, die de Heer Rijkscommissaris ons heeft willen geven, doch in het bijzonder ook – zooals bovenvermeld – zou te zijnen opzichte een volkomen verkeerde indruk worden gewekt, wanneer personen uit het bedrijfsleven een dergelijke functie aanvaarden en zich bij deze hoogst onbevredigenden gang van zaken zouden neerleggen.

Ik verneem nog gaarne van U, in hoeverre de mij indertijd door den Heer Rijkscommissaris ter hand gestelde oorkonde aan U als Voorzitter dient te worden teruggezonden.

Ik vertrouw, dat U mijn standpunt te dezer zake zult kunnen billijken, terwijl ik zoo mogelijk gaarne Uw bevestiging tegemoet zie, dat door mij geen verantwoordelijkheid kan worden aanvaard als lid dezer Financieele Commissie door het feit, dat van de zijde van Het Nederlandsche Arbeidsfront geen enkel gegeven of cijfer – ondanks herhaald verzoek – verstrekt is geworden en daardoor een uitvoering van de gedachte opdracht onmogelijk is gebleken.[4]

Hou Zee!
F.B.J. GIPS

RvT II/189345. Oorspronkelijk

146. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 10. Juli 1943

Hochverehrter Reichskommissar!

Die Anordnung für die Schliessung von Betrieben zur Sicherung der Erzeugung und Verteilung von Gütern und für den Arbeitseinsatz, ergibt in der Ausführung sehr empfindliche Nachteile für viele Mitglieder der National-Sozialistischen Bewegung der Niederlande.[1]

Obwohl sich die deutschen Behörden die endgültige Entscheidung, betreffs Schliessung der Betriebe, vorbehalten haben, beruht trotzdem ihr Entschluss grösstenteils auf den ihnen von den niederländischen Behörden zugegangenen Auskünften und Berichten.

Im allgemeinen sind die Vorstände der verschiedenen Gliederungen der Organisation der gewerblichen Wirtschaft beauftragt, die Schliessung vorzubereiten, Gutachten zu bekunden und Vorschläge zu unterbreiten.[2]

Die Betriebe, die der Organisation der Nahrungsmittelversorgung in Kriegszeit eingegliedert sind, sind für eventuelle Schliessung den diesbezüglichen Betriebsorganisationen mit autonomen Befugnissen unterstellt.

Die Besetzung der Vorstände und Verwaltungsausschüsse der verschiedenen Gliederungen der gewerblichen Wirtschaft, sowie die Nahrungsmittelversorgung in Kriegszeit, ist derart,

(4) Zie nr. 153 en 266 met betrekking tot van Gips' ontslagaanvraag.

146 – (1) Over de uitvoering van VO 30/1943 had Rost zich al eerder beklaagd bij Seyss-Inquart (Rost aan Seyss-Inquart dd. 22 mrt. 1943; nr. 107).

(2) De Vakgroepen, Bedrijfsgroepen en Hoofdgroepen van de Organisatie Woltersom voelden er vanzelfsprekend weinig voor om bedrijven voor sluiting voor te dragen; hun taak bestond uit het verlenen van steun aan stilgelegde bedrijven, zie Barnouw/Stellinga, *Organisatie Nederlandse bedrijfsleven.*

dass meistens kein oder ein äussert geringer Einfluss national-sozialistischer Art auf ihre Gutachten und Beschlüsse ausgeübt werden kann.

Unterdessen stellt sich immer mehr heraus, dass die vorherrschenden Auffassungen, betreffs der Betriebssperre, ausschliesslich zum direkten Nachteile der N.S.B.-Mitglieder führt. Ist man doch der Ansicht, dass der betreffende Betrieb wirtschaftlich verantwortet sein soll, will er für Instandhaltung in Betracht kommen. Viele Betriebe von Kameraden, die früher in jeder Hinsicht den obengenannten Aufforderungen genügten, sind durch ihr Bekenntnis zum Nationalsozialismus, momentan nicht mehr wirtschaftlich verantwortet. Es ist sehr begreiflich, dass bei der heutigen Besetzung der obengenannten Vorstände und Verwaltungsausschüsse, die Entschlüsse im Nachteil der Kameraden-Unternehmer gefasst werden.

Es wird hierbei bemerkt, dass mit der Organisation der Gewerblichen Wirtschaft schon einigermassen zusammengearbeitet wird, während diesseits dankbar festgestellt wird, dass die Herren Beauftragten in der Provinz unseren Wünschen Rechnung tragen.

Mit den Marktverbänden der Organisation der Nahrungsmittelversorgung, die unter Aufsicht der Abteilung "Ernährung und Landwirtschaft" des Reichskommissariats arbeiten, gibt es keinen Kontakt.[3] Besonders für die Betriebe, die dieser Organisation eingegliedert sind und zugleicherzeit auch in Fachgruppen der Organisation der Gewerblichen Wirtschaft zusammengefasst sind, wofür Sie mich zuständig erklärt haben, wird gefürchtet, dass das öffentliche Bekenntnis der Kameraden-Unternehmer über politische Gesinnung katastrophale Folgen haben werde und schliesslich zur Vernichtung der Existenz dieser Kameraden führe.

Anlässlich dieser drohenden Lage möchte ich Sie, hochverehrter Reichskommissar, bitten, anordnen zu wollen, dass künftig Rücksprache mit mir, meinem Bevollmächtigten, dem Departement "voor Bijzondere Economische Zaken" oder der "Economische Front" genommen wird, ehe zur Schliessung des bezüglichen Betriebes oder Unternehmung geschritten wird. Es handelt sich in diesem Moment insbesondere um die Metzger (slagers) aber auch um andere Kleinbetriebe.

Angesichts dieser dringenden Lage möchte ich Sie, hochverehrter Reichskommissar, um eine schnelle Entscheidung bitten.

Heil Hitler!
Der Generalsekretär,
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81696–7. Doorslagkopie

(3) Het lukte Louwes, met hulp van Hirschfeld, om zijn organisatie te vrijwaren van inmenging van Rost, zie ook Trienekens, *Tussen volk en honger*, p. 102.

147. H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 10 Juli 1943

Betreft: Financieele Commissie N.A.F.

Hoogedelgestrenge Heer,

Ik ben in het bezit van een schrijven van 9 Juli j.l. van den Heer F.B.J. Gips aan Uzelf.[1] Ik sluit mij bij de opvatting van den Heer Gips volledig aan.

De benoeming in een adviescollege, nog wel door de hoogste autoriteit in den lande, wordt tot een farce, wanneer het lichaam, waarbij men werd benoemd, zich van dit college hoegenaamd niets aantrekt. Derhalve verzoek ik U vriendelijk ook mijn ontslag als lid der commissie te willen aanvaarden.

Ik stel vast, dat, sedert mijn benoeming op 1 Mei 1942, mij van de zijde van het N.A.F. ook niet één bericht over den gang van zaken heeft bereikt. Ik ben van meening, dat de leden der Financieele Commissie, wier benoeming als te goeder naam en faam bekende zakenlieden tegenover de buitenwereld het vertrouwen in de gestie van het N.A.F. moet versterken, niet langer eenigerlei verantwoordelijkheid ten aanzien van het N.A.F. kunnen dragen.

Ik richt het verzoek om ontslag tot U, omdat ik, juist met het oog op het algemeen belang van het N.A.F., welke instelling vanzelfsprekend mijn volledige sympathie heeft, gaarne den vorm van het uittreden van den Heer Gips en mijzelf aan Uwe beoordeeling wil overlaten.[2]

Met Nationaal-Socialistischen groet,

Hou Zee!
MAASDIJK

RvT II Financiele Commissie N.A.F. Oorspronkelijk

148. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. RIEDWEG[1]

[Den Haag,] 14 Juli 1943

Die Lage in meinem Arbeitssektor hat sich gestern plötzlich zugespitzt stop Inmitte der Flüssigmachung einer Milliardenanleihe[2] ist auf der Börse gestern ein Konflikt ausgebrochen zwischen den Nationalsozialisten und den sogenannten Börsenmitgliedern[3] stop Dazu

147 – (1) Zie nr. 145.
(2) Zie voor het vervolg nr. 152, 163 en 194.
148 – (1) Dr. F. Riedweg, geb. 10 apr. 1907 te Luzern. Sinds 1938 in Duitsland, actief bij de SS en van april 1941 tot november 1943 leider van de *Germanische Leitstelle*. Deze instelling hield zich in de bezette Germaanse landen bezig met nazificering in SS-richting; in Nederland kwam deze niet erg van de grond, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 164.
(2) Op 15 juli werd een staatslening van een miljoen gulden tegen een rente van 3 1/2 % uitgezet.
(3) Zie nr. 149.

kam plötzlich ein Konflikt mit der Hauptgruppe Banken,[4] d.h. also mit dem Apparat, das die Flüssigmachung der Anleihen gewährleisten soll stop.
Meine Frau und ich bedauern es aussenordentlich Ihrer freundlichen Einladung plötzlich nicht Folge leisten zu können und wir bitten Sie unseren Dank für Ihre freundlichen Einladung mit der gleichzeitigen Versicherung entgegen zu nehmen, dass wir Ihre so kameradschaftliche Aufmerksamkeit sehr geschätzt haben stop Grüssen Sie bitte Obergruppenführer Berger.[5]

Heil Hitler!
[ROST VAN TONNINGEN]

op 14 Juli aan Frl. Keitel Reichskomm. doorgegeven

RvT 94, a. Afschrift

149. D.C.H VAN GOGSWAARDT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 15 Juli 1943

Kameraad,

Naar aanleiding van het feit, dat ik[1] Vrijdag j.l. om circa half drie op de beurs gekomen ben, gekleed in uniform van de N.S.B., heeft de Voorzitter van de Vereeniging voor de Effectenhandel het oorbaar geacht mij per brief hierover een reprimande te geven en dezen brief in den vorm van een interne circulaire aan alle leden te doen toekomen.[2]

Het is mij bekend, dat zoowel het aan mij gerichte schrijven, alsmede een exemplaar van de interne circulaire in Uw bezit zijn.

In verband met deze kwestie veroorloof ik mij het volgende onder Uwe geëerde aandacht te brengen:

1e. De reden waarom ik in uniform ter beurze kwam had als oorzaak, dat ik tegenwoordig was geweest bij de crematie van Kameraad Mathysen, zoodoende geen tijd meer had mij te verkleeden en er niets voor voelde van de beurs weg te blijven, alsof ik mij voor mijn uniform schaamde. In dit verband deel ik U mede, dat het mij bekend is, dat toen indertijd de opheffing van het Uniformverbod afgekondigd werd, de Voorzitter telefonisch bij Kameraad van Essen[3] geinformeerd heeft, of hij nu de risico liep, dat de leden der N.S.B. in het vervolg geregeld in uniform ter beurze zouden komen en dat Kameraad van Essen hierop geant-

(4) Het is onduidelijk waarop gedoeld wordt.
(5) Zijn chef, leider van het *SS-Hauptamt.*
149 - (1) D.C.H. van Gogswaardt, geb. 9 feb. 1890 te Amsterdam. Commissionair in effecten. Sinds 1940 lid van de NSB en onder meer ook lid van de Nederlandsche Volksdienst en het Nederlandsch Arbeidsfront; Begunstigend Lid van de SS.
(2) Van Gogswaardt had zich op 10 juli in een kort briefje aan Overhoff, voorzitter van de Vereniging voor de Effectenhandel, beklaagd over het gedrag van de beursleden. Twee dagen later wees Overhoff hem in een brief terecht.
(3) J.C. van Essen, NSB-lid, was 2e plaatsvervangend voorzitter van de Bedrijfsgroep Effectenhandel. Hij behartigde op de beurs de belangen van de NSB-ers.

woord heeft, dat z.i. hiervan geen sprake was, doch dat dit alleen bij uitzondering zou geschieden. De Heer Overhoff heeft hierop toen niet gereageerd in den vorm van een verzoek of een verbod.

2e. In alinea 1 van de interne circulaire wordt gesuggereerd, dat ik met het betreden van de beurszaal gewacht zou hebben, tot de heer Overhoff het gebouw verlaten had, dit is ten eenemale in strijd met de feiten, aangezien het doen en laten van den heer Overhoff mij niet interesseert.

3e. In alinea 2 staat te lezen, dat de beursbezoekers "zich hebben bepaald tot verbazing". Dit is pertinent en bewust onjuist weergegeven, aangezien de leden en bedienden zich tot een zeer langdurige en minderwaardige demonstratie hebben laten verleiden. Als getuige noem ik U o.a. den Heer C.A. Meyer van de Secretarie der Nederlandsche Bank.

4e. Alinea 3 staat typisch in het teeken van vóór 10 Mei 1940, zoo was het met onze vergadering ook, werden die verstoord, dan kwam er een vergader verbod, maar de orde verstoorders gingen vrijuit. Dat "ondanks bestaande verschillen van inzicht en meermalen moeilijke situaties ieder der beurs bezoekende leden en bedienden volledig begrip heeft getoond enz", onderschrijf ik in geene deele, ik verwijs hiervoor naar de tweemaal plaats gevonden hebbende staking ter beurze[4] en naar de bloedhausse welke telkens volgde op het bombardeeren van Duitsche steden.

5e. In alinea 4,5 en 6 wordt de zaak wederom precies op haar kop gezet, niet ik heb de orde verstoord, maar de demonstreerende leden en bedienden.

Tot slot zou ik er nog Uwe aandacht op willen vestigen, dat de Voorzitter zich nu keert tegen onze uniformen en morgen b.v. tegen onze insignes, terwijl hijzelf en anderen gedurende de mobilisatie in uniform op de beurs kwamen en vroeger de insignes met de gebroken geweertjes en uitgesneden dubbeltjes en kwartjes ook niet geweerd werden.
M.i. is het eenige wat de heer Overhoff had kunnen en mogen doen, mij uit te noodigen voor een onderhoud onder vier oogen en een beroep op mij en mijn partijgenooten doen, van ons recht om in uniform te verschijnen een zoo bescheiden mogelijk gebruik te maken, hetgeen intusschen geschied is, daar dit de eerste maal is in drie jaar tijd.

Ik verzoek U derhalve beleefd te willen bevorderen, dat de interne circulaire wordt ingetrokken en de leden er op gewezen worden, dat zij zich van onwaardige demonstraties te onthouden hebben.[5]

U bij voorbaat dankende voor de te nemen moeite,

HOU ZEE
D.C.H. VAN GOGSWAARDT

RvT Fin A5/84656–7. Oorspronkelijk

(4) In elk geval tijdens de Februari-staking van 1941.
(5) Overhoff werd (op 14 juli?) bij Rost ontboden, maar vanwege ziekte door Robertson ontvangen. Op verzoek van Robertson legde Overhoff in een brief aan Rost zijn visie op het gebeuren neer. Zowel Rost als H. Schröder, de *Beauftragte* voor Amsterdam, hadden bij Bühler, de *Beauftragte* bij De Nederlandsche Bank, het aftreden van Overhoff geëist. Dat was evenwel door hem afgewezen, hetgeen door Seyss-Inquart werd ondersteund, omdat men een mogelijke ontslagaanvraag van Woltersom verwachtte, zie ook Overhoff, '*Herinneringen*', 175 e.v., Doc I-1292.

150. W.L.Z. VAN DER VEGTE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

'S–Gravenhage, 20 juli 1943

Kameraad!

Zooals U bekend zal zijn ben ik[1] al geruimen tijd doende om er naar te streven tot een verhooging van bezoldiging van de PTT-ambtenaren te geraken. Ik begrijp echter, dat dit vraagstuk van algemeenen aard is dus dat alle ambtenaren hierin betrokken zullen moeten worden. Het laat geen twijfel, dat onder de huidige omstandigheden, waar het levensonderhoud zeker 50% duurder is geworden (officieële index) de karige belooning van vele ambtenaren geheel ontoereikend is. Velen van mijn ambtenaren zijn niet in staat behoorlijk waren te koopen voor de bonnen, die zij krijgen en het spreekt van zelf, dat hierdoor het verkoopen van levensmiddelenbonnen sterk in de hand gewerkt wordt.

Ik begrijp, dat de stand van 's Lands financiën een dergelijke verhooging niet zonder meer toelaat, doch ik meen dat wij toch niet langer mogen aarzelen, daar de toestand voor velen reeds langere tijd onhoudbaar is.

Het minste wat wij kunnen doen is de ambtenaren de 10%, die men hun indertijd heeft afgenomen, terug te geven. Op deze wijze wordt ook aan hun rechtsgevoel voldaan. Ik weet, dat deze 10% nog bij lange na niet voldoende is om den nood te lenigen, doch onder de huidige omstandigheden zal hiermee voorloopig genoegen genomen moeten worden.
Echter wil ik uitdrukkelijk constateeren, dat deze 10% ook wel het minimum is wat geboden kan worden.

Ik hoop van harte dat deze verhooging spoedig tot stand mag komen en gaarne zie ik hieromtrent Uw nadere berichten tegemoet.[2]

HOU ZEE !
De Directeur-Generaal,
W.v.D. Vegte

RvT Fin A 6/84427–8. Oorspronkelijk

150 – (1) W.L.Z. van der Vegte, geb. 7 jan. 1895 te Valkenburg. Sinds 1933 lid van de NSB, waar hij verschillende functies bekleedde. Vanaf januari 1942 directeur-generaal van de PTT en sinds augustus 1943 secretaris-generaal van het departement van Waterstaat.
(2) Rost berichtte hem op 13 augustus dat aan de verhoging der ambtenarensalarissen de laatste hand werd gelegd (RvT Fin A6: 84426).

151. K.O.M. WOLTERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

O.U., 23.VII.43

Kameraad Rost,

Even een klein levensteeken vanuit Rusland.

Sedert een week ben ik[1] bij de staf van de Wiking,[2] afdeeling III (krijgsraad). Het is alles hals over kop en volkomen onverwacht gegaan. Zooals hier te doen gebruikelijk is.

Ik moet mij in de juridische materie inwerken tot nader bevel, want dit alles is voorloopig. Ik schrok eerst toen ik de beslissing vernam want zooals U weet ben ik niet hier naar toe gegaan om op een bureau te zitten. Mijn vroegere compagniechef heeft mij echter gezegd, dat ik beslist tot den "Einsatz" zou komen al was het alleen maar om tot de officiersopleiding toegelaten te worden.

Wanneer ik mij hierin zou blijken te vergissen slaak ik wel een noodkreet in de hoop dat die op het Rokin[3] weerklank zal vinden.

Wat moet ik U vertellen van dit land, dat ook U reeds uit eigen aanschouwing bekend is? Iets nieuws zou ik U niet kunnen vertellen.

Het heeft een machtige indruk op mij gemaakt en doet dit nog steeds.

Nu begin ik pas in volkomen omvang Uw artikelen en toespraken te begrijpen waarin U het Nederlandsche volk den weg naar Oosten voorhoudt als de eenige mogelijkheid om in harden arbeid er weer boven op te komen!

Kd Rost, Uw artikelen beschrijven met geen woord teveel de reusachtige taak die hier voor alle kringen onzer bevolking ligt. Uw initiatief tot een Oostcompagnie zal inderdaad naderhand tot de daad bestempeld moeten worden, die voor ons volk de uitkomst heeft geopend.

De omvang van hetgeen hier moet gebeuren, om dit land op eenigszins W.Europeesch peil te brengen, is bijna beangstigend. Misschien mag men zelfs wel zeggen dat dit alleen een taak is voor hen die leven uit een ideaal. Menschen die alleen de zaak uit een centenoogpunt bekijken, zullen afgeschrikt worden. Mogen onze kooplieden, bankiers en industrieelen eindelijk eens, in afwijking van hetgeen onze historie ons leert, een flinke dosis idealisme schudden in hun zakendrankje.

Wanneer je dit land en zijn bewoners beziet dan wordt je langzamerhand duidelijk dat hier niet democratisch geregeerd kan worden door geen czaar maar ook door geen Stalin.

Evenmin als de pyramiden gebouwd zijn onder de vigueur van een 8-urigen werkdag met idem zooveel vacantiedagen met behoud van loon en kindertoeslag, evenmin zal hier in de toekomst gewerkt kunnen worden met de inheemsche bevolking op voet van gelijkheid. Hier kan alleen een bevelend ras tegenover een gehoorzamend ras staan en daarbij daden verrichten die gelding zullen hebben voor het nageslacht.

Kameraad Rost, U ziet de luizen, de vliegen en de vuilheid, de armoede en de melancholiek stemmende grootsche verlatenheid van dit land, kunnen zijn enthoesiasme niet doven.

151 – (1) Mr. K.O.M. Wolters, geb. 7 dec. 1909 te Venlo. Sinds 1933 lid van de NSB. In 1942 werd hij door de *Wirtschafsprüfstelle* tot *Treuhänder* van in totaal 19 Joodse zaken benoemd. In februari 1943 ging hij als *Waffen-SS*-er naar het Oostfront, waar hij aan de juridische staf werd verbonden.

(2) Dit was een *Waffen-SS* elite-divisie, waarin naast Duitsers Nederlandse, Vlaamse en Scandinavische vrijwilligers vochten.

(3) Daar was De Nederlandsche Bank gevestigd.

Moge de reuzenstrijd die nog steeds woedt spoedig ten onzen gunste beslist zijn opdat de weg vrij is voor de taak van ons volk.[4]

Heil!
[K.O.M.] WOLTERS

RvT Fin A 6/84515–9. Oorspronkelijk in handschrift

152. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.C. VAN MAASDIJK

Schalkhaar, 29 Juli 1943

Betr.: Financieel Commissie N.A.F.

Kameraad!

Naar aanleiding van Uw schrijven van 10[1] dezer en in gevolge de in verband daarmede met U gehouden bespreking heb ik er nota van genomen, dat U Uw ontslag-aanvrage als lid der Financieele Commissie N.A.F. niet handhaaft, indien kameraad Woudenberg aantoont, dat zijnerzijds geen schuld bestaat inzake het niet verstrekken van voldoende gegevens aan bedoelde Commissie.

Kameraad Woudenberg deelde mij inmiddels mede, dat balans en overige gegevens als door U bedoeld reeds in het bezit van het Rijkscommissariaat zouden zijn.[2]

Ik doe van dit schrijven een afschrift aan kameraad Gips toekomen en verzoek hem in mijn begeleidend schrijven zijn ontslagaanvrage als lid der bedoelde Commissie voorloopig aan te houden.[3]

Hou Zee!
M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

Van Maasdijk 73/9. Oorspronkelijk

(4) Zie voor het vervolg Rost aan Rauter dd. 9 nov. 1943; nr. 208.
152 – (1) Zie nr. 147.
(2) Woudenberg zou evenwel pas de volgende dag om de gegevens vragen, zie n. 3 bij nr. 145.
(3) Zie voor het antwoord nr. 153.
153 – (1) Rost verzoekt in deze brief (niet afgedrukt) om zijn ontslagaanvraag (zie nr. 145) nog even aan

153. F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 30 Juli 1943

Betr. Financieele Commissie Nederl. Arbeidsfront:

In antwoord op Uw schrijven dd. 29 dezer[1] betreur ik het te moeten mededeelen, dat ik meen, dat het niet juist zou zijn terug te komen op mijn terugtreding uit deze financieele Commissie. Het is wel gebleken, dat deze financieele Commissie feitelijk volgens het inzicht van Kam. Woudenberg heel weinig doelstelling heeft.

Ik heb meermalen bij Kam. Woudenberg aangedrongen op contact met den economischen sector zoowel in de Beweging als organisatorisch tusschen Nederlandsch Arbeidsfront en Bedrijfsorganisatie. Hoewel steeds van economische zijde uit de goede wil getoond is, is er van de zijde van het Nederlandsch Arbeidsfront niets in dit opzicht geschied.

Ik had gaarne mijne medewerking gegeven en zou daartoe nog steeds bereid zijn om tusschen economische en sociale sector tot een basis van samenwerking te komen, welke ik dringend noodzakelijk acht, daar ik de positie en organisatie van het N.A.F. in de Nederlandsche arbeiderswereld verre van bevredigend acht.

Het is misschien mogelijk, dat wij nu plotseling een aantal fiancieele gegevens verkrijgen, doch ik acht daarmede de principieele bezwaren tegen deze financieele Commissie zeker niet opgeheven.

Ik ben den avond vóór 1 Mei 1942 door U verzocht op 1 Mei 1942 bij den Heer Rijkscommissaris aanwezig te zijn teneinde van deze Commissie deel uit te maken. Ik heb toen mijn ernstig bezwaar tegen een dergelijken te overhaasten gang van zaken kenbaar gemaakt, doch in goed vertrouwen dat van de zijde van Kam. Woudenberg medewerking zou worden gegeven, heb ik mij daartoe destijds bereid verklaard. Nu het blijkt, dat dit geenszins het geval is, meen ik – zooals ik in mijn ontslagaanvrage gemotiveerd heb – erop te mogen wijzen, dat – wanneer men 14 maanden lang niets hoort en er zelfs over de doelstelling van de financieele Commissie bij den leider van het N.A.F geen bepaalde opvatting aanwezig is – het ten aanzien van den Heer Rijkscommissaris en t.o.v. de belangen van den Nederlandschen arbeider onjuist zou zijn dit te continueeren.

Persoonlijk zou het mij het beste lijken, dat de financieele Commissie werd opgeheven en de contrôle op de financiën van het Arbeidsfront in handen gelegd werd van het Departement van Financiën, terwijl eventueel de leider van het N.A.F. een financieele Adviescommissie zou kunnen instellen.[2] Daarnaast zou ik het echter toejuichen, wanneer door den leider van het N.A.F. denzelfden weg werd bewandeld als bij de Bedrijfsorganisatie, t.w. de leiding van het N.A.F. op breedere basis te stellen en overleg te zoeken met de economische organisatie.[3] Ik heb hieromtrent met Kam. Woudenberg enkele malen van gedachten gewisseld en had den indruk, dat hij dat ook een juiste oplossing zou vinden, doch ik mocht daaromtrent

te houden i.v.m. zijn besprekingen met Van Maasdijk en Woudenberg, die hem weer hoop op een gunstige ontwikkeling hadden gegeven.

(2) De financiële verantwoordelijkheid zou dus bij Rost blijven.

(3) Dat zou een de-politisering betekenen, die bij de oprichting van het NAF op 1 mei 1942 al ongeloofwaardig klonk – Woudenberg had toen verklaard dat het NAF volkomen los van iedere politieke partij stond – maar in juli 1943 ècht onmogelijk was.

verder niets meer hooren.

Ik zie mij derhalve op grond van het bovenstaande verplicht mijn ontslagaanvrage te handhaven, doch ben steeds bereid, wanneer gestreefd wordt naar een overleg tusschen den socialen en economischen sector – indien daarop prijs gesteld wordt – mijne medewerking te geven. Vooropgesteld dient dan echter te worden – dat dit op reëele wijze behandeld wordt en niet wordt overgelaten aan gesubordineerde krachten, die noch de ervaring, noch het inzicht hebben om dergelijke problemen tot een oplossing te brengen.

Hou Zee
F.B.J. Gips

RvT II/189346–7. Oorspronkelijk

154. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

[Deventer,] 4 augustus 1943

Leider,

Het Hoofd Secretarie van Staat schrijft mij inzake de behandeling van het inmiddels afgekondigde nieuwe Statuut van De Nederlandsche Bank N.V.[1] het volgende:

> "In verband hiermede draagt de Leider mij op U te doen weten, dat bij deze wijze van behandeling in een zoo belangrijk onderwerp als het onderhavige, het voorgeschreven overleg met den Leider, gevolgd door het hechten van zijn goedkeuring aan het ontwerp, niet geacht kan worden te hebben plaats gehad. De Leider stelt zich op het standpunt, dat het bedoelde ontwerp hem door U slechts ter kennisneming is toegezonden".

Zooals ik aan het einde van mijn aan U gericht schrijven van 19.6.43[2] uiteenzette, was de tijdruimte, liggend tusschen genoemden datum en den dag der Algemeene Vergadering van Aandeelhouders van de Nederlandsche Bank N.V. niet toereikend voor een behandeling als door U gewenscht wordt.

Ik stem gaarne toe, dat dit te betreuren is, doch ik vrees, dat bij zeer dringende gevallen, die bij den tegenwoordigen toestand veelvuldig voorkomen de door U gewenschte behandeling, gezien Uw eigen overbelasting niet mogelijk zal zijn. De Duitsche Abteilung Recht-setzung[3] kan het vele werk niet af.

Ik zal pogen, om in de toekomst sneller voeling te krijgen en hoop binnenkort met voorstellen desbetreffend te komen.

154 – (1) VO 58/1943.
(2) Zie nr. 141.
(3) De *Abteilung Rechtsetzung* van het Rijkscommissariaat stelde conceptverordeningen op, vroeg en verzamelde commentaren en stelde de uiteindelijke tekst vast.

Ik bracht Uw standpunt ter kennis van den Rijkscommissaris.[4]

Hou Zee!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95,b. Doorslagkopie

155. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

[Amsterdam,] den 11. August 1943

Lieber Herr Malletke,

In aller Eile schreibe ich Ihnen diese Paar Zeilen. Ich erzählte Ihnen bei meinem letzten Besuch in Berlin, dass Herr de Kock van Leeuwen vor einigen Wochen seine Stellung als Aufsichtsratmitglied der N.O.C. niedergelegt hat.[1] Die Uebersetzung dieses Schreibens werde ich Ihnen nächste Woche vorlegen. Angeblich soll er als Aufsichtsratmiglied nicht genügend informiert gewesen sein. Dieser völlig unrichtigen Behauptung wegen hat Direktor Krantz ihm seinerzeit einen scharfen Brief geschrieben, um ihn auf die Unaufrichtigkeit dieser Behauptung aufmerksam zu machen.

Der zweite wichtigere Grund ist der, dass de Kock van Leeuwen sofortige Kompensationen fordert für die Leistungen der Niederländer in den Ostgebieten, wozu er selbst aber nichts beigetragen hat.

De Kock van Leeuwen hat nun unermüdlich auf Gips eingewirkt und hat Gips nunmehr unter dem Eindruck des Rücktrittes Mussolini's und der militärischen Spannungen[2] in einem Schreiben vom 30. Juli[3] meine Weigerung um in diesem Moment (allerhöchster Not des kämpfenden Heeres) die Forderung auf sofortige Kompensationen zu erheben zum Anlass genommen seine Stellung als Vorsitzender des Verwaltungrates niederzulegen. Vorläufig bleibt er noch in dem Aufsichtsrat, aber auf Seite 2 Absatz 3 der Uebersetzung (Sehe Anlage) spielt er auf seinen Rücktritt aus dem Aufsichtsrat an, falls ich den Bauernführer Roskam nicht aus seiner jetzigen Betätigung im Rahmen der N.O.C. entferne. Gips muss wissen, dass ich dieser Zumutung nicht nachkommen kann. Roskam ist seinerzeit vom Reichskommissar auf Wunsch Mussert's als Bauernführer eingesetzt. Gips' Forderung sollte an Mussert, und nicht an mich gerichtet sein. Ich habe nichts dagegen, wenn Roskam abgesetzt wird.

(4) Dezelfde dag meldde Rost aan Seyss-Inquart datgene wat hij Mussert op 19 juni (zie nr. 141) had geschreven en de reactie van het Hoofd secretarie van Staat (RvT 95/81689–90).
155 – (1) Rost had dit eind maart al in een brief aan Malletke aangekondigd, zie nr. 99.
(2) Mussolini was op 25 juli afgezet. Een paar dagen eerder was het Duitse zomer-offensief aan het oostelijk front mislukt.
(3) Gips had op 30 juli een lange brief aan Rost geschreven, waarin hij meedeelde per 1 aug. ontslag als voorzitter van de Raad van Toezicht van de NOC te willen nemen. Er was geen compensatie uit het oosten gekomen, hij kon de kredietaanvragen niet behoorlijk beoordelen, de afdeling statistiek en propaganda was nog niet in een apart instituut ondergebracht èn hij beschouwde Roskam als incompetent. Ondanks deze bezwaren wilde hij nog wel adviezen geven. Ook stelde hij voor Robertson zijn plaats te laten innemen (Gips aan Rost dd. 30 juli 1943, RvT II Robertson 185 (Ned. Bank)).

Der Brief von Gips ist unaufrichtig, denn die am Ende der ersten Seite und am Anfang der zweiten Seite gemachte Behauptung ist nach Aussage des Herrn Krantz wissentlich unrichtig, da Krantz ihm schon mitgeteilt hatte, dass die Propaganda- und Studienabteilung völlig von der N.O.C. getrennt ist und in mein Departement für besondere wirtschaftliche Angelegenheiten eingegliedert ist.

Ich muss nun vorsichtig operieren.

Auf keinem Fall darf Gips vor der kommenden Aufsichtsratsitzung seine Stelle als Aufsichtsrat niederlegen.

Ich habe nun folgende Schritte gemacht:

1.) Der Jahresbericht, welche in Ausarbeitung ist wird beschleunigt fertiggestellt. Ich hoffe Ihnen, Gips, Müller (Bürgemeister von Rotterdam) und van Maasdijk schon einen Rohentwurf Mitte nächste Woche mitteilen zu können. Ich muss Sie bitten sodann zum Wortlaut Stellung zu nehmen, damit der Bericht Ende nächste Woche an den Reichskommissar Seyss-Inquart gegeben worden kann. Ich möchte eine Abschrift offiziell an Minister Rosenberg und weitere Abschrifte dem Aufsichtsrat für seine Sitzung schicken.[4]

2.) Um Gips, sowie anderen zaghaften Herrn den Vorwand einer zu grossen Verantwortlichkeit zu nehmen, werde ich in einem Schreiben an den Reichskommissar Seys-Inquart eine Reorganisation der N.O.C. vorschlagen und zwar möchte ich die N.O.C. spalten in:

a. Die N.O.C. Wirtschaftsunternehmen,

b. Die N.O.C. Treuhandabteilung

Die N.O.C. "Wirtschaftsunternehmen" soll sich ausschliesslich mit den Firmeneinsätzen oder Treuhändige Uebernahmen von Unternehmern der gewerblichen Wirtschaft befassen. Die Kompetenz des Aufsichtrates soll sich auf diesem Teil der Arbeiten beschränken. Ueber die Tätigkeit dieser N.O.C. soll in Zukunft ein getrennter Bericht veröffentlicht werden. Damit nehme ich den zaghaften Wirtschaftlern die Bürde der Verantwortlichkeit ab für die sonstige Tätigkeit der N.O.C.

Die N.O.C. "Treuhandunternehmen" soll alle Tätigkeiten in sich aufnehmen, welche ein allgemeines Interesse des niederländischen Volkes beinhalten, welche jedoch die gewerbliche Wirtschaft nicht direkt berühren, also;

Der Einsatz von Handwerken,

Der Einsatz von Bauern und Gärtnern,

Der Einsatz von Fischern,

Die Uebernahme von Muster und Schulungsgütern auf dem Gebiete der Landwirtschaft oder des Gartenbaus,

Die Uebernahme von Torfwerke usw.

Die N.O.C. Treuhandunternehmen soll anstatt eines Aufsichtrates (Raad van Commissarissen) ein Verwaltungsrat an die Spitze bekommen (Raad van Beheer).

Die einheitliche Führung der beiden N.O.C. soll dadurch gewährleistet sein, dass ich den Vorsitz des Aufsichtsrates und des Verwaltungsrates führe und Krantz die Direktion der beiden N.O.C. ausübt.

Ich weiss, dass die Spaltung der N.O.C. worüber ich mit Ihnen und Ihren Herrn schon wiederholte Male gesprochen habe, Ihnen recht ist, besonders im Hinsicht auf eine gesonderte Stellung der landwirtschaftlichen Agenden.

(4) Dit betreft het *Bericht* van 1 sept. 1943.

Ich habe nun gestern unverbindlich mit Ruiter (Generaldirektor der Landwirtschaft) und mit Leo Krantz (dem Bruder unseres N.O.C.-Direktors) gesprochen. Letzterer ist der Führer der angesehenen Leidener Textilfabrik und stellvertretender Vorsitzender der Reichsgruppe Industrie der Niederlanden. Er hat seit Jahren die Verbindung mit der Landwirtschaft seitens der gewerblichen Wirtschaft aufrechterhalten. Ich wollte den Verwaltungsrat der N.O.C.-Treuhandunternehmen folgendermassen zusammenstellen:

Mitglieder:	Ruiter	(Generaldirektor Landwirtschaft)
	Roskam	(Bauernführer)
	Meyerink	(Fischerei)
	?	(Torfexpert)
	van der Veen	(Gartenbau)
	Rambonnet	(Vertreter Finanzministerium)
	Lestrieu Hendrichs	(Vertreter Wirtschafts ministerium)

Die Vertretung der Ministerien betont öffentlichen Interessen welche mit diesen Einsätzen verknüpft sind und legen einen Teil der Verantwortlichkeit auf die öffentliche Gebarung ohne dass Hirschfeld (der Halbjude) mitreden darf!

Ich möchte diesen Herrn zwei Mitglieder der gewerblichen Wirtschaft beigeben, welche die Verbindung mit der gewerblichen Wirtschaft aufrechterhalten sollen und welche zugleicherzeit die wirtschaftlichkeit industrieller Pläne (wie der Ausbau der Torfverkoksung oder des Torfkoksgeneratorenbaus) beurteilen könnten und hätte dazu ausersehen die Herren Leo Krantz und Cool (Bankdirektor der "Nederlandsche Middenstandsbank").

Einer dieser Herrn, und zwar Leo Krantz, sollte auch in den Aufsichterst der N.O.C. Wirtschaftunternehmen aufgenommen werden, damit eventuelle Berührungspunkte der beiden NOC's dort auch vertreten werden.

Leo Krantz hat zugestimmt. Damit ist Gottlob viel erreicht denn ich rechne jetzt schon bestimmt mit einem späteren Austritt von Gips aus dem Aufsichtsrat der NOC Wirtschaftsunternehmen. Ich brauche dann van Maasdijk und Leo Krantz, weil sie die angesehensten Vertreter der Wirtschaft sind und ich das Niveau des Aufsichtsrates hochhalten muss um auch Voûte (Bürgermeister von Amsterdam) und Müller (Bürgermeister von Rotterdam) bei der Stange zu halten.

Mit Generaldirektor Ruiter habe ich ebenfalls die Pläne unverbindlich besprochen. Er ist einverstanden.

Ich werde nun nächste Woche auch mit Müller und mit Bürgermeister Voûte die Verbindung aufnehmen.

Ich halte mich am Mittwoch und am Donnerstag zu Ihrer Verfügung, bin aber nur Donnerstagvormittag bis einschliesslich des Mittagessen vergeben.

Ich zeichne mit

HEIL HITLER!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 7 j. Doorslagkopie

156. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF

[Deventer,] den 12. August 1943

Lieber Herr Wulff,

Ich ergreife die Gelegenheit der Reise meines Bevollmächtigten Herrn Rambonnet, um Ihnen ein Paar Zeilen zu schreiben.

Es mag Sie gewundert haben, dass ich so lange Zeit nichts habe hören lassen. Ich hoffe bei der Eröffnung der Schule Waka T[1] persönlich anwesend zu sein und mit Ihnen dann die Fühlung aufzunehmen.

Es ist auch möglich, dass ich dann ein Paar Tage länger in Waka T verbleibe, wenn die Arbeit mich nicht dringend nach den Niederlanden zurückruft.

Sie werden verstehen, dass in der jetzigen Zeit die Spannungen auch in den Niederlanden sehr hoch gestiegen sind und dass es meine Pflicht ist, dafür zu sorgen, dass in meinem Arbeitssektor die strikte Ordnung aufrechterhalten wird.

Die N.O.C. ist meine Hauptsorge. Wir haben uns alle sehr angestrengt, den Einsatz der Niederländer in den besetzten Ostgebieten zum Erfolg zu verhelfen und ich gedenke gerne Ihrer Tätigkeit im Interesse unserer gemeinsamen Zielsetzungen.

Ich muss anerkennen, dass die N.O.C. gerade in Litauen und insbesondere in Wilna vorwärts gekommen ist, aber die Art und Weise, in welcher mit öffentlichen Geldern gewirtschaftet wird, macht mir nicht nur ernsteste Sorgen, sondern ich fürchte, dass der Aufsichtsrat die Gebarungen der Herren van Lingmont[2] und Vorenkamp zum Anlass nehmen könnte, entweder ihre Abberufung zu verlangen oder zurückzutreten. Letztere Möglichkeit kann ich unter keinen Bedingungen zulassen, besonders weil ich innerlich dem Aufsichtsrat recht geben muss. Ich habe deswegen Herrn Malletke gebeten, nächste Woche nach den Niederlanden zu kommen und mit mir diese und andere Fragen zu prüfen und bitte Sie Ihrerseits die Mission des Herrn Rambonnet als ausserordentlich ernst zu betrachten. Auch über diesen Punkt werde ich noch näher mit Ihnen sprechen.

In der Hoffnung, dass es Ihnen gesundheitlich besser geht und mit meinen besten Grüssen, zeichne ich mit

Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN

RvT NOC 8,9 j. Doorslagkopie

156 – (1) Zie voor Waka–T Vorenkamp aan Rost dd. 15 nov. 1942 (nr. 58).
(2) Ir. J.J.F.W. Lingmont, geb. 16 dec. 1900 te Meppel. Vanaf maart 1942 sympatiserend lid van de NSB. Voor de NOC gaat hij naar de Oekraïne om de inzet van industrieën te bekijken. Hij maakt met iedereen ruzie; het *Ostministerium* verbiedt hem daarop verdere toegang tot de Oekraïne. Daarna vertrekt hij met zijn echtgenote naar *Ostland*; hier krijgt hij de leiding van het turfbedrijf Baltoje Voke in de buurt van Wilna. Vanaf maart 1943 tot aan de evacuatie begin juli 1944 was dit bedrijf als *Treuhandbetrieb* in handen van de NOC, zie ook nr. 215.

157. D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

13 Augustus 1943

Persoonlijk

Kameraad,

Ge zult moeten toegeven, dat Ge in het afgeloopen jaar van nauwe samenwerking tusschen U en mij zelden of nooit mijnerzijds den min of meer principieelen brief ontvangen heeft, van welken de schrijver gemeenlijk de bedoeling heeft, eigen inzicht en standpunt van stonde af aan vast te leggen voor later tijden en later constellatie. De aard der samenwerking, gelijk die niet in de laatste plaats in het kader van de N.O.C. behoort te zijn, gedoogt m.i. in het algemeen niet, dat aan de neiging tot het schrijven van zulk een brief wordt toegegeven. Ik ga er thans toe over, om een uitzondering te maken op de door mij zelf gestelde norm.

Ge hebt gisteren met mij telefonisch overleg gepleegd over de vervanging van kam. Gips in zijn functie van voorzitter van den Raad van Toezicht der N.O.C.. Ge meende, dat in de vacature voorzien zou kunnen worden door mijn broer Dr. L.P. Krantz. Wat dit voorstel betreft, meende ik te moeten opmerken, dat het met het oog op de publieke opinie beter was, dat niet twee personen staande in eng familieverband in één instelling van min of meer publiek karakter preponderante posities zouden innemen, waarbij dan nog de èèn den ander zoude hebben te controleeren.

Ge hebt dan voorgesteld kam. Rambonnet te benoemen, zij het dan als "waarnemend" voorzitter van den Raad van Toezicht. Met deze keuze ging ik onmiddelijk accoord. Achteraf bekeken, lijkt het mij beter, kam. Rambonnet niet te benoemen tot waarnemend voorzitter, doch tot voorzitter, aangezien het laatste meer statuair zou zijn dan het eerste, zonder dat Ge U daarbij meer zoudt vastleggen.

Het is nu, dat ik U in verband met de zooeven vermelde benoeming op het volgende wijzen mocht: Door de nieuwe, thans statuaire functie van kam. Rambonnet zal, gezien den reeds bestaanden grooten omvang van zijn werkzaamheden zeer waarschijnlijk de positie van den Heer Tummers ten opzichte van de N.O.C. – welke deze positie tot dusverre ook geweest moge zijn bij, in of naast de N.O.C. – in belangrijkheid toenemen.

Dit is nu waaromtrent ik ernstig bezwaar koester. Mijn bezwaar geldt zeer beslist niet de positie van den controleur van het Presidium, resp. van den voorzitter van den Raad van Toezicht, als zoodanig, doch bepaalde handelingen en intenties van den huidigen functionair. Het is nu eenmaal een zeer moeilijke opgave in revolutionaire tijden, in welke der menschen fatsoen meer dan normaal in zeer labiel evenwicht zich bevindt, uit revolutionairen of soi-disent revolutionairen een organisatie op te bouwen, die efficient is; efficient niet alleen door de kundigheid harer dragers, doch niet minder door ieder fatsoen, takt en betrouwbaarheid.

Niet zonder moeite en teleurstellingen meen ik intusschen er thans in geslaagd te zijn, na een jaar van wegen en veelal te licht bevinden een staf bijeen te hebben die binnen afzienbare tijd met mij de organisatie en administratie, die wij nodig hebben, zal hebben tot stand gebracht. Ge weet, – en het is naar mij onlangs bleek kam. Rambonnet ook niet onbekend –

dat ik den Heer Tummers[1] ruim baan gegeven heb en terreinen heb laten betreden, die normaliter een accountant niet betreedt, zulks uit deferentie voor het Presidium, wiens wenschen terzake ik meende te onderkennen en in het besef, dat voorhands anderen de ontginning daarvan niet te hand vermochten te nemen.

Ik heb echter op 10 Augustus mij gedwongen gezien in het uitsluitend belang van de N.O.C. eenige bezwaren ter kennis van kam. Rambonnet te brengen en wel omtrent de keuze van medewerkers in het presidiaal bureau, gelijk de Heer Tummers dit meende te mogen doen. – Ik heb bezwaar geuit tegen het aannemen van den Heer Hörmann: vergelijk informaties bijlage I.[2] Genoemde employè bleek overigens vòòr zijn aanneming niet gekeurd te zijn en was voordat hij naar Berlijn met bestemming naar het Oosten vertrok, medisch afgekeurd wegens suikerziekte en hartgebreken.

Ik heb verder gewaarschuwd tegen het aannemen van den Heer Schelling: zie informatie bijlage II.[3] Schelling werd toch aangenomen, doch verdween, na èèn dag aanwezigheid op kantoor. De Heer Tummers verder raadpleegde mij omtrent het aannemen van den Heer v. Sandbergen: vergelijk informaties bijlage III.[4] Ik zeide, dat het presidiaal bureau moest weten, wien het aannam, doch dat men in zulke gevallen eerst informaties diende te nemen.

De Heer van Sandbergen is thans in dienst van het presidiaal bureau en de informaties leggen wij hierbij over.

Ge begrijpt, dat ik, waar ik thans een behoorlijke staf vergaard heb, welke staf sedert eenigen tijd zijn organisatorische en consolideerende arbeid met succes bekroond ziet, bedenkingen moet hebben tegen een desintegratie in samenstelling en tendentie van een organisme in het lichaam der N.O.C. welke meer en meer de productieve onderlinge samenwerking dreigt te frustreeren.

Ik heb meerdere bezwaren tegen den Heer Tummers, doch zal deze eerst te berde brengen – met Uw goedvinden – wanneer kam. Rambonnet van zijn reis zal zijn teruggekeerd.- Ter vermijding van misverstand wil ik echter nu, voor alsdan uitdrukkelijk vaststellen, dat mijn bezwaren tegen het optreden van den Heer Tummers geen bezwaren zijn tegen het Instituut van het presidiaal bureau als zoodanig, nog minder tegen de controle Ueberhaupt van accountants, hoe nauwgezet of zelfs zwaartillend deze ook mochten zijn of worden.

Ik vertrouw, dat Ge van mij wilt aannemen, dat ik U het bovenstaande schrijf in het belang van onze Instelling en zonder dat eenig parti-pris tegen den Heer Tummers daarvan de oorzaak is.

HOU ZEE!

Nederlandsche Oost Compagnie N.V.
[D. KRANTZ]

Van Maasdijk 74b/4a. Afschrift

157 – (1) J.W.J. Tummers, geb. 9 dec. 1904 te Batavia (Ned. Indië). Sinds de zomer van 1940 lid van de NSB. Vanaf eind 1942 accountant van de NOC. Tummers verrichtte ook accountantswerkzaamheden voor de Nederlandsche Landstand en het Nederlandsch Arbeidsfront.
(2) Niet bijgevoegd.
(3) Idem.
(4) Idem. Zie verder Rost aan Krantz dd. 25 jan. 1944; nr. 235.

158. W.TH. DE LESTRIEUX HENDRICHS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amersfoort, 13 augustus 1943

Ten zeerste werden de werkzaamheden bemoeilijkt door de onzekerheid welke bleef bestaan t.a.v. de rol welke de N.O.C. op het gebied van den handel zou kunnen vervullen.[1] Deze onzekerheid, welke betrekking had op een complex van factoren, had haar terugslag in verschillende richtingen; eenerzijds kon in dit verband geen decisie worden genomen t.a.v. den vorm van het vereischte handelslichaam, van de modus van het verrekeningsverkeer, van de manipulatie met uitvoercontingenten of van de wijze van aankoop, (al dan niet officeel gesanctioneerd) op de Nederlandsche markt: anderzijds ontviel ons, door het ontbreken van een welomlijnd N.O.C. handelsverkeer met compensatie-element, de medewerking van de leiding van het georganiseerde bedrijfsleven, waardoor het niet mogelijk was belangrijkere Nederlandsche ondernemingen in te schakelen voor objecten, waarvan de bestudeering bij de gebrekkige inventarisatie in het Oosten en bij het tekort aan vertegenwoordiging der N.O.C. veelal een te zware opgave vormde voor de kleine firma, waartoe wij den inzet noodgedwongen moesten beperken.

Ik heb hier in enkele woorden het complex van moeilijkheden willen schetsen, waartoe de onzekerheid op handelsgebied aanleiding vormde, doch voel mij in het belang der goede zaak gedrongen op deze punten iets nader in te gaan. In de maanden Januari-Februari van dit jaar werd zeer veel werk besteed aan de oprichting van de Nederl. Oost Handel Mij.,[2] welke zou functioneeren in het raam van een tegelijkertijd geconcipieerde regeling van het verrekeningsverkeer[3] en van een complex van uitvoercontingenten, waarmede de Duitsche en Nederlansche autoriteiten hier te lande zich in principe hadden vereenigd, terwijl tevens voor de aankooppolitiek van dit handelslichaam aanraking werd gezocht met het Vierjahresplan, dat toendertijd op groote schaal kooper was op de Nederlandsche markt voor dezelfde producten als benoodigd voor onzen Oost-inzet, welke in het raam der bestaande koop- en afleveringsvergunningen moeilijk of niet verkrijgbaar zijn.

Geen dezer pogingen kon met eenigerlei succes worden bekroond. De opgerichte Oost Handel Mij. kon niet in werking treden op grond van de Berlijnse argumenten, dat de daarin geïnteresseerde Oost Cie. geen handelswinsten mocht maken, dat geen compensatie mocht worden geformuleerd en dat bij toekomstige levering van Oost-goederen naar Nederland de aanspraken niet zouden worden erkend van een handelslichaam, dat reeds zijn winsten had gemaakt op de transacties uit het verleden. Compensatie werd door Berlijn hoogstens overwogen voor een Oost Cie. welke zonder winstbejag uitsluitend het gemeenschapsbelang diende.

Uit de conclusie welke ik aan dit verslag toevoeg, zult U zien, dat het mijn plan is aan dit laatste bezwaar tegemoet te komen door een splitsing door te voeren in het organisme der

158 – (1) De Lestrieux Hendrichs had voor de NOC al eerder plannen voor de *Firmeneinsatz* in het Oosten ontwikkeld, zie nr. 64.
(2) Op 26 jan. 1943.
(3) De problemen van de *Sonderclearing* werden ook door Rost in zijn *Bericht* uit de doeken gedaan (Rost, *Bericht*, p. 4–5).

Nederl. Oost Compagnie[4] in dier voege, dat een min of meer ambtelijk gedeelte den inzet van boeren, tuinders en handwerkslieden verzorgt met al de daaraan gepaard gaande administratieve werkzaamheden, terwijl een industrieel- en handelsgedeelte den Firmeninzet en handelstransacties tot zijn taak zal rekenen. Desnietaltemin moet het mij hierbij van het hart, dat ik mij niet aan den indruk kan onttrekken, dat bij de beoordeeling der compensatiemogelijkheden met twee maten zou worden gemeten. Ik wil in dit verband slechts gewag maken van de "Ukraine Im-und Exportgesellschaft niederländischer Firmen m.b.H.",[5] waaraan, wanneer ik goed ben ingelicht, wél compensatieverkeer werd toegestaan. Het is mij volkomen duidelijk, dat van een compensatie "Zug und Zug" voorshands geen sprake kan zijn, doch het zal U anderzijds evenzeer duidelijk zijn, dat de bereidwilligheid waarmede het Nederlandsche bedrijfsleven den Oost-inzet tegemoet treedt in sterke mate wordt beïnvloed door de mogelijkheden, welke men ziet t.a.v. de voordeelen welke op een meer verwijderd oogenblik in de toekomst aan Nederland zullen ten deel vallen. Ik maakte hierboven reeds melding van het feit, dat de houding van de leiding van het georganiseerde bedrijfsleven door deze overweging werd beïnvloed.[6] Als volgend punt noemde ik hierboven het verrekeningsverkeer, dat eveneens door de compensatiegedachte wordt doorkruist; toen alle concepten voor de desbetreffende regelingen gereed lagen, bleek men in Berlijn van opvatting te zijn, dat de Oostgebieden en Nederland niet konden worden gezien als gelijkwaardige partijen, welke onderling een verrekeningssysteem konden organiseeren; met name de Ukraïne wenschte men als zuiver Duitsch koloniaal gebied te beschouwen, zoodat de prestaties welke van Nederlandsche zijde werden geleverd voor den opbouw van dit gebied slechts met Berlijn behoefden te worden verrekend en wel in dier voege, dat de boekingen slechts op de algemeene rekening Nederland-Duitschland behoefden te paraisseeren.

Zooals U uit de bijlage dezes moge blijken, komt deze opvatting niet met de feitelijke werkelijkheid overeen; stortingen en uitbetalingen van en naar Oostland en Ukraïne verschijnen in de boeken van het Nederlandsche Clearingsinstituut wel degelijk op afzonderlijke bladen, welke op Oostland en Ukraïne betrekking hebben. De opvatting, dat dergelijke boekingen in feite overbodig zouden zijn, moge worden bestreden met de opmerking, dat Nederland na dezen oorlog een uiterst deviezenarm land zal zijn, dat aan de hand van een deviezenregime, zooals Duitschland dit kende in de jaren vóór dezen oorlog, zich nauwkeurig rekenschap zal moeten geven van elken in- en uitvoer, zoodat alsnog de valuta ter beschikking komen voor een voorziening in de meest vitale behoeften der Nederlandsche bevolking.

In het raam van dezen gedachtengang zal men zich van Nederlandsche zijde nauwkeurig rekenschap moeten geven van den invloed van den Oost-inzet op de Nederlandsche betalingsbalans, waarbij het weinig terzake doet of men aan de daartoe vereischte boekingen den naam geeft van een clearingverkeer dan wel van een verrekeningsverkeer. Het is mijn duidelijke plicht aan dergelijke boekingen de hand te houden, teneinde op een lateren datum vóórprestatie, prestatie en tegenprestatie tegen elkaar te kunnen afwegen. Hierbij ontveins ik mij niet, dat helaas so wie so een onvolledig beeld zal ontstaan als gevolg van het feit, dat van Duitsche zijde vele inkoopen gedaan werden voor het Oosten, welke, afgeleverd met voorloopige bestemming Berlijn, niet op de Nederlandsche Oostrekening paraisseeren. Deze

(4) Dit was door Rost in zijn brief aan Malletke dd. 11 aug. 1943 uitgelegd (nr. 155).
(5) De *Impex*, zie ook nr. 282.
(6) De weigering van Woltersom c.s. om aan de *Firmeneinsatz* bij te dragen lag volgens Rost ook aan het onder Duits beheer stellen van de Nederlands-Indische maatschappijen, zie ook Rost, *Bericht*, p. 9.

overweging brengt mij automatisch op de volgende punten, welke ik hierboven memoreerde, nl. de uitvoercontingenten welke wij voor de Nederlandsche Oost Compagnie concipieerden en de aankooppolitiek op de Nederlandsche markt.

Met een ruim uitvoercontingent van 15 millioen gulden voor een periode van drie maanden, accoord bevonden door de Nederlandsche en Duitsche instanties hier te lande, werd dezerzijds een poging ondernomen om eenerzijds een wettelijke basis te verschaffen voor belangrijke leveringen naar het Oosten en anderzijds een raam op te zetten binnen hetwelk, in overeenstemming met het aan de N.O.C. verstrekte monopolie, alle handelstransacties op het Oosten zouden worden geregistreerd. Een en ander hield ook direct verband met de bovengenoemde aankooppolitiek, aangezien van de zijde van het Vierjahresplan en andere Duitsche instanties vele transacties tot stand kwamen, welke buiten dit monopolie omgingen en niet ten behoeve van het Nederlandsche verrekeningsverkeer werden geboekt. Het is met het oog daarop, dat aanraking gezocht werd met deze Duitsche instanties, teneinde althans een centraal verrekeningsinzicht te verkrijgen in alle transacties, welke met het Oosten werden afgesloten en teneinde van den anderen kant ook voor de N.O.C. de aanschafmogelijkheden te scheppen, welke bij de genoemde Duitsche instanties voorhanden waren.

Ook deze pogingen mochten geen vrucht dragen; eenerzijds kwam onder de geschetste omstandigheden van een handelsverkeer der N.O.C. of Nederlandsch Oost Handel Mij. weinig of niets terecht, terwijl anderzijds de Duitsche instanties de genoemde aankooppolitiek staakten. De N.O.C. is thans doende zekere koopcontingenten te verkrijgen op de Nederlandsche markt, teneinde op deze wijze de leveringen naar het Oosten te kunnen effectueeren, doch het behoeft geen betoog, dat met de hierboven geschetste pogingen voor het in gang zetten van dit handelsverkeer een enorme hoeveelheid tijd en werk nutteloos werd besteed.

Intusschen moge niet onvermeld blijven, dat tot die periode waarin, zooals hierboven werd geschilderd, ijverig werd gezocht naar nieuwe wegen, ook transacties zijn terug te voeren als de U bekende zaadaankoopen t.b.v. de Z.H.O. Met deze levering welke in de bedoelde periode niet afweek van tal van andere transacties, welke niet steeds geheel binnen het raam vielen der in Nederland geldende voorschriften,[7] werd dezerzijds niet anders bedoeld dan een vóórprestatie te leveren ten behoeve van de opbouwwerkzaamheden van het Duitsche Rijk in het Oosten. Tot dezelfde tijdsperiode zijn ook terug te voeren zekere aanschaffingen, welke de N.O.C. verrichte met het oog op toekomstige projecten in het Oosten. Met het betreffende materiaal werden nogal moeilijkheden ondervonden, welke intusschen in dier voege werden opgelost, dat de N.O.C. er weder de beschikking over verkreeg, terwijl men thans doende is aan dit materiaal een definitieve bestemming te geven, grootendeels een bestemming van uitvoer naar het Oosten en voor een geringer deel wellicht van terugleiding naar de Nederlandsche voorzieningsmarkt.

Met een enkel woord maakte ik hierboven reeds melding van de reactie van het georganiseerde bedrijfsleven op de onstentenis van een element van compensatie bij onze inzetpogingen in het Oosten. Ik noemde daarbij ook reeds de moeilijkheden welke wij ondervonden met den inzet van kleinere firma's, waartoe wij door de geschetste omstandigheden werden gedwongen; tot voor kort beschikte de N.O.C. practisch op geen enkel punt in het Oosten over een goede vertegenwoordiging welke de gegevens zou kunnen verzamelen, vereischt voor een juiste beoordeeling der aan de orde gestelde projecten; anderzijds is het Duitsche ambtelijke apparaat in de bezette Oostgebieden dermate met werkzaamheden overbelast, dat

(7) De genoemde zadenaankoop was zwart geschied.

het niet kon worden gecenseerd steeds alle gegevens te kunnen verstrekken, welke voor de bovenbedoelde beoordeeling zijn vereischt. Op deze wijze waren de kleine Nederlandsche firma's zelf gedwongen zich de noodzakelijke inzichten te verschaffen door middel van moeizame exploratiereizen, waartoe zij zelf onvoldoende waren geschoold en waartoe zij gezien hun kleinen staf in Nederland veelal niet hun tijd konden vrijmaken.

Waren de omstandigheden dus op zichzelf reeds moeilijk voor de firma's welke tot den inzet besloten, eens te meer hoopten de moeilijkheden zich op als gevolg van het feit, dat bepaalde projecten door verschillende Duitsche instanties te Berlijn en in de bezette Oostgebieden zeer uiteenlopend werden gewaardeerd. Ik denk hierbij in het bijzonder aan die bedrijven welke ressorteeren onder de Z.H.O. Het is maar al te vaak voorgekomen, dat b.v. de inzet van een vleeschverwerkende industrie te Berlijn verschillend beoordeeld werd door de ambtelijke instanties en de Z.H.O., terwijl dan wederom te Rowno en Kiew t.a.v. hetzelfde project visies naar voren werden gebracht door de ambtelijke instanties en de onder de Z.H.O. ressorteerende G.m.b.H.'s welke elkaar onderling niet dekten en ook weer afweken van de verschillende te Berlijn uitgesproken gezichtspunten.

Indien ik in dit verband de vleeschverwerkende industrie noemde, had ik met evenveel recht andere voorbeelden kunnen aanhalen, zooals de melkverwerkende industrieën, Teigwarenindustrieën, olieslagerijen e.d. Het behoeft geen betoog, dat kleine Nederlandsche ondernemers tegen een dergelijke complex van moeilijkheden niet opgewassen waren.

Ook ten aanzien van het algemene raam waarin de Firmeneinsatz tot stand zou kunnen komen, werd geen uiteindelijk beeld verkregen. Reeds in November 1942 werd eenerzijds van Rijkscommissaris Koch in aansluiting op de besprekingen van den Heer Ir.de Lestrieux Hendrichs een officieel schrijven ontvangen, dat als raamverdrag zou kunnen gelden voor den inzet van Nederlandsche firma's in de Ukraïne, terwijl anderzijds uit dezelfde maand een brief stamt, welke door mij werd gericht aan het Ostministerium en waarin ik de totstandkoming van een door alle partijen gesanctionneerd raamverdrag van ongeveer dezelfde strekking aan de orde stelde. Tot op heden mocht ik een dergelijk raamverdrag uit Berlijn niet ontvangen en ik wil er wel op wijzen, dat ook dit gemis mij voor extra moeilijkheden stelde, indien ik overwoog grootere lagen van het Nederlandsche bedrijfsleven voor den Oostinzet te interesseeren.

Als recente ontwikkeling heeft men in Berlijn gemeend veel van de bovengeschetste moeilijkheden welke Nederlandsche firma's bij de inzetpogingen ondervonden, te kunnen ondervangen door van Berlijn uit lijsten bekend te maken waarop medegedeeld wordt voor welk soort bedrijven vraag bestaat in het Oosten, terwijl dan in Nederland de Abteilung Gewerbliche Wirtschaft aan de hand van deze lijsten aan Nederlandsche firma's welke geen of onvoldoende emplooi in eigen land zouden hebben, de vraag zou voorleggen of zij in principe bereid zijn zich voor één der genoemde objecten te interesseeren. De gegadigden zouden alsdan in Berlijn nadere details kunnen vernemen. Wat mij betreft, geloof ik niet, dat de eindoplossing in deze richting moet worden gezocht. Voor diegenen die afwijzend staan tegenover het nieuwe Europa zal het een eenvoudige keuze zijn, te antwoorden dat zij in principe niet tot den inzet bereid zijn, doch het lijkt mij voor diegenen die minder afwijzend staan uiterst bezwaarlijk zich ook maar in principe uit te spreken ten aanzien van den inzet waaromtrent hun niets bekend is, noch wat betreft de ligging daarvan in de onmetelijke Oostgebieden, noch wat betreft ter plaatse geldende levensomstandigheden, etc. etc. De gegadigde zal m.a.w. toch zijn eigen exploratie moeten verrichten aan de hand van de gegevens waarvan

hij zijn inzetbereidwilligheid zal moeten bepalen.

De ontworpen procedure vermindert dus geenszins de noodzaak eener goede N.O.C-vertegenwoordiging op tal van punten in de bezette Oostgebieden. En ik wil nogmaals onderlijnen, dat welke werkwijzen men ook concipieert, het succes onzer pogingen t.a.v. den Firmeneinsatz practisch staat of valt met een duidelijke uitspraak op het gebied van de compensatiegedachte, het verrekeningsverkeer, de aankooppolitiek, de centrale registratie van alle transacties op het Oosten en de contractueele vastlegging der voorwaarden waaronder de firma's zich naar het Oosten begeven.

L.H.

Rvt NOC 8,4 d. Doorslagkopie

159. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 18. August 1943

Hochverehrter Reichskommissar,

Gestern abend wurde mir mitgeteilt, dass Herr Malletke auf Urlaub fahren musste und erst in vierzehn Tagen wieder verfügbar wäre. Ich rief daher Ihren Adjutanten an, mit der Bitte, Ihnen dies mitzuteilen.[1]

Mit Bürgermeister Müller[2] hatte ich gestern eine sehr angenehme Aussprache. Er bestätigte meine Eindrücke über Herrn de Kock van Leeuwen und bezeichnete dessen Haltung als Feigheit.

Die Aussprache mit Kameraden Gips in Anwesenheit der Kameraden Maasdijk und L. Krantz verlief ebenfalls zufriedenstellend. Es ist aber gut weiter damit zu rechnen, dass Kamerad Gips psychisch stark von den militärischen Ereignissen beeinflusst wird.

Ich habe nun Kameraden Gips mitgeteilt, dass Sie von ihm wie von uns allen erwarten, dass in dieser gespannten Zeit keiner von uns aus Funktionen zurücktritt und er daher in der Finanzkommission zu verbleiben hätte. Er hat dies zur kenntnis genommen, aber hat mich angedeutet, dass er innerlich über die finanzielle und wirtschaftliche Gebarung der N.A.F. beunruhigt ist.[3]

159 – (1) De bereikbaarheid van Malletke was van belang i.v.m. de crisis in de NOC-werkzaamheden. Op 11 juni 1943 waren 16 Nederlandse boeren in Rogatsjef (Oekraïne) door partizanen overvallen. Hoewel de boeren gewapend waren, hadden ze zich snel overgegeven en hun wapens afgegeven. Bij het afgeven van al hun bezittingen hadden ze de wodka teruggevraagd, hetgeen geschiedde. De Nederlandse boeren waren daarop door de Duitsers gevangen gezet en later (in oktober 1943) tot dienstneming in de SS gedwongen. *Gauleiter* Koch gebruikte dit incident om zich tegen de NOC èn tegen het *Ostministerium* te keren, zie Koch aan Rosenberg dd. 6 juli 1943, NOC-fotocopieën 'Einsatz Schwier nr. 3'; zie ook Rost aan Himmler dd. 14 sept. 1943; nr. 170.

(2) F.E. Müller uit Rotterdam.

(3) Op 30 juli had Gips er nog op gestaan ontslag te nemen uit de Financiële Commissie van het NAF, zie 196, en hij herhaalde dit nog eens op 1 nov., zie nr. 266.

Ich setze mich nunmehr mit der N.A.F. (Kameraden Woudenberg) in Verbindung und werde mir erlauben, Ihnen wegen dieser Sache noch näher zu berichten.[4]

Ueber die Niederländische Ost-Kompanie hoffe ich Ihnen auch in Bälde zu berichten.[5]

Heil Hitler!

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81686. Doorslagkopie

160. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN P.J. KOOIJMANS

20. Augustus 1943

Persoonlijk.

Kameraad,

Vriendelijk dank voor Uw[1] schrijven van 12 augustus 1943, waarmede U mij afschrift doet toekomen van Uw nota van denzelfden datum aan den Directeur-Generaal voor de Voedselvoorziening.

Ik ben zoo vrij geweest hierop te reageeren met een schrijven aan "Ernährung und Landwirtschaft".[2]

Sinds vele maanden ben ik onvermoeid bezig den Rijkscommissaris op de uittartende toestanden te wijzen, die op het gebied der voedselvoorziening heerschen. Ik ben deswegen twee maal met den boerenleider, den Directeur-Generaal der Voedselvoorziening en de deskundigen Dijt en Dieters[3] bij hem geweest. Thans heb ik mij wederom tot den Rijkscommissaris gewend in verband met de plannen tot verhooging der salarissen. Een dergelijke verhooging zou nutteloos zijn, als de uitbreiding der zwarte markt voortschrijdt. Zij zou dan als uitsluitend gevolg hebben, de prijzen op de zwarte markt op te stuwen. Ik heb nu met den Gemachtigde voor de Prijzen contact gezocht, om gezamenlijk een stap bij den Rijkscommissaris te doen. Ik zou het op prijs stellen, als U mij ook verder Uw waarnemingen zoudt willen toezenden. Zooals U weet hebben wij in Deventer de groentendistributie der heele bevolking aan het Department van Financien getrokken (kameraad Rambonnet verzorgt de aangelegenheid).[4] Toen bleek, dat slechts een fractie der groente wit verkocht werd,

(4) Op 28 sept. werd e.e.a. mondeling geregeld tussen Rost en Woudenberg, zie 236.
(5) Dit is het *Bericht* van Rost aan Seyss-Inquart, dat 1 sept. 1943 in druk verscheen.
160 – (1) Kooymans was teruggekeerd van het Oostfront, zie Himmler aan Rost dd. 5 mrt. 1943; nr. 97.
(2) Op dezelfde dag had Rost een brief aan Von der Wense geschreven, waarin hij meedeelde dat een groot deel van de inbeslaggenomen levensmiddelen door onoordeelkundig handelen van de provinciale voedselcommissaris in Tilburg bedorven was; 'eine derartige Misswirtschaft nicht scharf genug verurteilt werden kann' (Rost aan Von der Wense dd. 20 aug. 1943, RvT 91: 80736).
(3) In mei 1943 hadden zij samen een plan voor de verbetering van de voedselvoorziening in Nederland gemaakt, zie RvT 95/81698–81702.
(4) Begin 1943 was het departement van Financiën overgeplaatst naar Deventer. Toen bleek dat de ambtenaren bijna niets van de in de omgeving verbouwde groente en fruit kregen, had Rambonnet in zijn functie van thesaurus-generaal van Financiën een distributie-systeem opgezet. In juli 1943 was hij door Hirschfeld benoemd tot Gemachtigde voor de groente en fruit te Deventer en omstreken.

de rest zwart. Onze actie in Deventer heeft het Departement van Landbouw gedwongen ons stelsel over te nemen, doch het wordt verkeerd toegepast. Wij laten nu echter niet meer los. Voor de bovengevraagde medewerking Uwerzijds houd ik mij aanbevolen.

Heil!
De wnd. Secretaris-Generaal
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT A6 / 84493–4. Dooorslagkopie

161. W. GOEDHUYS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's–Gravenhage, 24 augustus 1943

Kameraad,

Naar aanleiding van de bespreking, die U onlangs met Kam. Woudenberg hebt gevoerd inzake de "Betreuung" van de Nederlandse arbeiders in het Oosten, zou ik U willen verzoeken, op het ogenblik geen beslissing te nemen, welke zou kunnen leiden tot inschakeling van het Arbeidsfront in dezen.

Binnenkort bereikt U een voorstel mijnerzijds, betreffende het opbouwen van een eigen Betreuungs-apparaat, dat m.i. degelijker zal werken en minder politieke bezwaren zal hebben, dan de samenwerking met het Arbeidsfront. Het plan is afkomstig van onzen nieuwen vormingsleider, Kam. van Dijk, en moet eerst nog met Kam. v.d. Zee besproken worden, alvorens ik het naar U doorzend. Einde van deze week kunt U het in Uw bezit hebben.[1]

Heil !

NEDERLANDSCH OOST INSTITUUT
De Directeur: [W. Goedhuys]

RvT Fin A 6/84005. Oorspronkelijk

161 – (1) Uit het *Bericht* van Rost blijkt dat samen met onder andere de Nederlandsche Landstand getracht werd mini-bibliotheken van zo'n 130 boeken naar plaatsen te sturen waar Nederlanders waren (Rost, *Bericht*, p. 75).

162. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

Deventer, den 26. August 1943

Hochverehrter Reichsführer,

Gestern wurde hier in den Niederlanden die Nachricht bekannt von Ihrer Ernennung zum Reichsminister des Innern.[1]

Ich erlaube mir Ihnen zu diesem neuen Beweis des Vertrauens des Führers das Allerbeste zu wünschen.

Wenn man sich das Elend der bomben-geschädigten Städte Deutschlands vorstellt, so erscheint Ihre Aufgabe als Uebermenschlich schwer. Wir nationalsozialistische Kameraden stehen diesem Elend machtlos gegenüber. Die Hunderdtausende Frauen und Kinder, welche im Laufe des Monats September in den östlichen Gebieten unserer Heimat untergebracht werden, sind leider nur ein winziger Teil aller Getroffenen.

Wenn Sie in der letzten Zeit nicht mehr von mir gehört haben, so nur deshalb weil sovieles was sich hier ereignet unwichtig erscheint neben dem Schicksal welches das deutsche Volk zu ertragen hat und neben dem Heldenkampf der Soldaten an der Ostfront und in Sizilien, wo auch Sie viele Ihrer besten Kameraden täglich verlieren.

Unsere Arbeit im Rahmen dieser titanischen Kämpfe beschränkt sich auf die Aufrechterhaltung der Ordnung in dem uns anvertrauten Arbeitssektor. Das gibt mir leider genug zu schaffen. Da Sie seiner Zeit meinen Arbeitssektor mitbestimmt haben,[2] so wird is Ihnen eine kleine Genugtunung sein, Reichsführer, zu hören, dass der Reichskommissar mir kürzlich für meine Arbeit nochmal gedankt hat.

Es hat Ihnen damals schon amusiert, dass der Reichskommissar mich mit meiner ruhigen und sachlichen Arbeit beglückwünscht hat. Tatsächlich kostet es mir dann und wann einige Anstrengung meinen Humor zu bewahren. Viele sogenannten National-sozialisten fallen in dieser Zeit um. Eigentlich freut mich das, weil dadurch die Säuberung der Bewegung automatisch erfolgt.

In meiner Familie bin ich glücklich. Während der drei jahre, welche wir bald verheiratet sind, ist neben dem Vielen, was ich meiner Frau verdanke, ihr freudiger, zuversichtlicher Glauben, das allerbeste was sie mir geschenkt hat, es sei dann dass die zwei Kinder, die sie mir geboren hat, das grösste Geschenk waren. Wir danken Ihnen beide für den Glückwunsch zum Geburt unseres zweiten Sohnes, welchen Obergruppenführer Rauter uns mit schönen Blumen übermittelt hat. Sie haben uns damit eine grosse Freude gemacht. Unsere Kinder mögen Ihnen der Beweis sein unseres Glaubens an die Zukunft, Reichsführer.

Meine Frau und ihr Junggeborener befinden sich in ausgezeichneter Verfassung. Bis zu einem Tag vor dem Geburt hat meine Frau jeden Tag geschwommen. Die Entbindung war leicht und mühelos.

Wenn wir uns den Frieden ersehnen, so besonders deshalb weil wir hoffen, dass das deutsche Volk, das nun bald dreissig Jahre von Schicksalschlägen heimgesucht wird, sich erho-

162 – (1) Himmler had op 25 aug. Wilhelm Frick vervangen.

(2) Dat betrof ten eerste het gesprek dat Rost met Himmler had in mei 1940 en ten tweede Rosts benoeming tot president van de De Nederlandsche Bank en zijn secretaris-generaalschap; zie hiervoor de inleiding bij *Corresp. Rost I* en Rost aan Rauter dd. 26 mei 1943; nr. 131.

len könnte und wir gemeinsam die Krönung der Arbeit des Führers erarbeiten mogen. Es ist müssig hier die Zukunftprobleme zu erörtern, welche nach dem Friedenschluss dem Reiche gestellt werden. Wir wissen das es auch dann noch schwere Kämpfe geben wird, bevor wir die Idee zum Durchbruch verholfen haben werden. Dann werden Sie, Reichsführer, gerade auf dem Gebiet des Innenministeriums fast die Hauptlast der Mitarbeiter des Führers tragen müssen. Aber gerade weil auf Ihrem Sektor Entscheidungen des Nationalsozialismus fallen werden, habe ich als einer Ihrer Gefolgschaftsmänner, mich so sehr über die Nachricht Ihrer Uebernahme des Innenministeriums gefreut.

Freude macht mir in meiner geringen Arbeit besonders der Wirtschaftseinsatz in den Ostgebieten, weil auch darin neben der, sei es auch nur kleinen Verstärkung des Kriegspotentials die Grundlagen für einen völkischen Aufbau des Ostens über den Krieg hinaus gelegt werden. Dieses Jahr hat gezeigt wieviel Missverständnisse zwischen Deutschen und Niederländern schon in der Kriegszeit weggeräumt werden können, damit die Aufbau-arbeit in Friedenszeit mit voller Kraft fortgetrieben werden kann.

Ich zeichne nach nochmaligem Dank mit
Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81305–7. Doorslagkopie

163. H. FISCHBÖCK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, den 30. August 1943

Sehr geehrter Herr Generalsekretär,

Dem Herrn Reichskommissar wurde der Auszug aus dem Protokoll der Versammlung des Ausschusses der Generalsekretäre vorgelegt, welcher folgenden Wortlaut hat:

"Die Gehaltserhöhung der Beamten bleibt jedoch illusorisch, solange die Lebensmittelzuteilung nicht besser geregelt wird. Der stv. Vorsitzende[1] hat über diese Angelegenheit eine Unterredung gehabt mit dem Reichskommissar, zusammen mit dem Generaldirektor für die Landwirtschaft, dem Bauernleiter und den Herren Dieters und Dyt, wobei auch zugegen war der deutsche Referent, Herr von der Wense.[2] Der Redende erachtet Herrn von der Wense unfähig die ihm auferlegte Aufgabe redlich auszufüllen. Der Schwarzhandel muss und wird aus dem Weg geschafft werden.

Der stv. Vorsitzende hat bei der erwähnten Unterredung hervorgehoben, dass der Generaldirektor für die Ernährung entweder unfähig oder unwillig ist, Massnahmen gegen den Schwarzhandel zu ergreifen. In beiden Fällen muss er verschwinden. Herr von der Wense bestritt die Ansicht des stv. Vorsitzenden, als sollte ein grosser Teil in den Schwarzenhandel verschwinden."

163 – (1) Dat was Rost; secretaris-generaal Frederiks was voorzitter.
(2) Zie voor deze besprekingen nr. 160.

Der Herr Reichskommissar hat mich beauftragt, Ihnen gegenüber festzustellen, dass Herr Oberregierungsrat von der Wense, der das besondere Vertrauen des mit der Führung der Geschäfte des Reichsministeriums für Ernährung und Landwirtschaft betrauten Staatssekretärs Backe geniesst, als sein Beauftragter die niederländischen Ernährungsangelegenheiten führt und dass die von ihm in dieser Eigenschaft getroffenen Massnahmen im Namen des Reichskommissars erfolgt sind und dessen volle Deckung haben. Die von Ihnen im Gremium der niederländischen Generalsekretäre gegen Herrn Oberregierungsrat von der Wense erhobenen Vorwürfe, die im übrigen jeder Begründung entbehren, sind nicht tragbar; ich habe Sie aufzufordern, die von Ihnen abgegeben Erklärungen vor den gleichen Personen, vor denen Ihre Anschuldigungen erhoben wurden, zu widerrufen und Herrn von der Wense wegen der diesem gegenüber ausgesprochenen unberechtigten Beleidigung eine schriftliche Entschuldigung zu übermitteln.[3]

Heil Hitler!
[H.] FISCHBÖCK

RvT 119/82675–6. Oorspronkelijk

164. H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

30 Augustus 1943

Kameraad,

Ik ontving Uw brief van 26 Augustus j.l., inhoudende afschrift van een brief van den Heer Verwey, Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken, aangaande de Financieele Commissie van het Nederlandsch Arbeidsfront.[1]

Op 23 dezer vond in "De Schakel" een bespreking over deze kwestie plaats met Kameraad Woudenberg in het bijzijn van de Kameraden Gips en Krantz, terwijl van Duitsche zijde de Heer Eftger en van het N.A.F. de Heer Kretschmar aanwezig waren.[2] Kameraad Woudenberg heeft toegezegd, binnenkort een samenkomst te organiseeren met vooraanstaande leden uit het bedrijfsleven, om bij de gelegenheid het een en ander over het Arbeidsfront te vertellen en te trachten, geleidelijk in ondernemerskringen meer begrip voor de doelstellingen daarvan te wekken. Wij hebben Kameraad Woudenberg er uitdrukkelijk op gewezen, dat het o.i. noodig is, juist in leidende kringen van het bedrijfsleven door geregeld contact met vertegenwoordigers daarvan een betere basis voor het werk van het N.A.F. te vestigen. Ik heb den indruk, dat ons betoog zoowel op Kameraad Woudenberg alsook op de Duitsche kameraden wel indruk heeft gemaakt.

(3) Zie voor Rosts verontschuldiging Rost aan Von der Wense dd. 3 sept. 1943; nr. 166.

164 – (1) Ir. Verwey, door Gips geactiveerd, had Rost om een formele vergadering van de Financieele Commissie verzocht.

Ir. R.A. Verwey, geb. 12 jan. 1882 te Soerabaja. Na het ontslag van Scholten als secretaris-generaal van het departement van Sociale Zaken werd hij door Seyss-Inquart tot waarnemend secretaris-generaal benoemd.

(2) Rost was zelf afwezig, omdat hij op het laatste moment naar Deventer was geroepen i.v.m. de geboorte van zijn tweede zoon. Verwey was evenmin aanwezig.

Wat de Financieele Commissie betreft bleef Kameraad Woudenberg bij zijne meening, dat voor deze Commissie, zoals zij bij de verordening over het N.A.F. in het leven werd geroepen, eigenlijk geen emplooi bestaat. Ook de Duitsche kameraden bevestigden dit, doch geloofden, dat de Rijkscommissaris op dit moment ongaarne een wijziging in de verordening zou willen brengen. Als oplossing stelde Kameraad Woudenberg voor, dat Uzelf als Voorzitter van de Financieele Commissie het opperste toezicht over de financieele contrôle, uitgeoefend door het daarvoor volgens Kameraad Woudenberg reeds voorhanden apparaat, op zich zoudt nemen, terwijl U aan ons, leden der Financieele Commissie, ten minste eenmaal per jaar verslag uit zoudt brengen over Uwe bevindingen.

Daar op die wijze de verantwoordelijkheid der leden der Financieele Commissie meer naar Uwe schouders wordt verschoven en de leden dezer Commissie meer dan tot nu toe op U kunnen afgaan, geloof ik, dat deze oplossing, hoewel zij niet ideaal is, voor de leden der Commissie aanvaardbaar is. Ik heb zulks ook aan Kameraad Woudenberg gezegd, terwijl Kameraad Gips zich bereid verklaard heeft, onder deze omstandigheden zijn lidmaatschap der Financieele Commissie te blijven vervullen.[3]

Inmiddels is echter in zoover een wijziging in den toestand ontstaan, als men uit de bladen heeft kunnen vaststellen, dat bij een decreet van den Rijkscommissaris[4] in het financieele toezicht op de Winterhulp een wijziging is ingetreden en wel zoodanig, dat de Financieele Commissie zonder meer uit de verordening is verdwenen. Ik krijg thans van Kameraad Gips de m.i. volkomen gegronde vraag, of het, gezien dit voorbeeld, niet beter is, ook wat de Financieele Commissie van het N.A.F. betreft, den principieel juisten weg te gaan en de verordening te wijzigen.

Blijkbaar toch is de Rijkscommissaris over zijn bezwaren, om een wijziging te brengen, heengestapt en ik geloof, dat de reactie op de korte mededeeling in de pers t.a.v. Winterhulp niet de minste indruk op het publiek heeft gemaakt. Ik acht het dan ook waarschijnlijk, dat, wanneer een analoge verklaring over de Financieele Commissie N.A.F. verschijnt, zich daarover niemand druk zal maken.

Ik hoop zeer, U met het bovenstaande een volledig beeld van onze bespreking te hebben gegeven, terwijl ik U gaarne verzoek, het laatste gedeelte van mijn brief nog eens met den Heer Woudenberg te bespreken.

Een afschrift van dit schrijven zend ik aan Kameraad Gips.

Hou Zee!
[H.C. van Maasdijk]

Van Maasdijk 73/15. Doorslagkopie

(3) Zie o.a. nr. 153.
(4) VO 76/1943 dd. 21 aug. 1943. Het toezicht werd nu aan de Algemene Rekenkamer alleen opgedragen.

165. J.C. VAN ESSEN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 1 September 1943

Hoogedelgestrenge Heer,

Daar het mij Maandag j.l. bij mijn bezoek te Uwent totaal onmogelijk werd gemaakt Uwe beschuldigingen te weerleggen, veroorloof ik mij het onderstaand schriftelijk te doen.

Wat toch is het geval.

Toen de vraag bij het dagelijksch bestuur aan de orde kwam of buitenlanders beursbedienden zouden kunnen zijn,[1] waren de leden van dit bestuur het er over eens, dat dit technisch totaal onmogelijk zou wezen, aangezien er in dit geval op de beurs een babylonische spraakverwarring zou heerschen en dat er zeer veel kwesties zouden voorkomen bij de commissie voor de geschillen, die onmogelijk een juiste beslissing zou kunnen nemen, gezien de verwarring die rondom zoo'n geschil zou bestaan, vanwege het elkaar verkeerd begrijpen. Met politiek heeft dit niets, maar dan ook niets uit te staan.[2]

Indien ik ook maar een moment over een mogelijk politieke kant aan deze kwestie had nagedacht, dan was vanzelfsprekend onmiddellijk bij mij de gedachte naar voren gekomen, dat het mijn taak was in dit kleinere verband precies dezelfde richtlijnen te volgen, welke U op de laatste algemeene vergadering der Nederlandsche Bank gegeven heeft, n.l. geen buitenlanders als leden der directie, noch als aandeelhouders.

Was bovengenoemd standpunt op deze vergadering door U niet ingenomen, dan had ik U zeker bijtijds van onze opinie op de hoogte gesteld, (mits ik natuurlijk ervan overtuigd was, dat er ook een politieke zijde aan de onderhavige kwestie was, hetgeen ik echter nadrukkelijk ontken) hoezeer ik er ook bij blijf, dat het technisch onmogelijk is, dat twee verschillende talen op een effectenbeurs dooreengeschreeuwd worden.[3]

Ik meen derhalve na bovenstaande uiteenzetting voldoende aangetoond te hebben, dat Uwe verwijten ongegrond waren, het was voor mij zeer grievend ze onverdiend te moeten aanhooren, daar ik volkomen loyaal en te goeder trouw ben.

Tenslotte veroorloof ik mij nog onder Uwe aandacht te brengen, dat het van mij hoogst onzakelijk zou zijn, willens en wetens dwars tegen U in te gaan, daarbij het risico loopende, dat ik mijn eenig overgeblevene relatie, De Nederlandsche Bank, kwijt zou raken.

Intusschen heb ik de eer te zijn,

Hoogachtend,

Uw Dw.Dr.
J.C. VAN ESSEN

RvT Fin a 7/85021. Oorspronkelijk

165 – (1) In het voorjaar had zich al een conflict voorgedaan rond de vraag of buitenlandse instellingen lid van de Vereeniging voor den Effectenhandel konden zijn. Het bestuur, inclusief de NSB-er Van Essen, vond van niet, maar Rost en Bühler waren er wèl voor. Op 14 mei 1943 werden de nieuwe statuten vastgesteld, waarin geen nationaliteitsclausule voorkwam. In het zgn. Bediendenreglement werd op 24 aug. 1943 vastgesteld dat de bedienden Nederlander moesten zijn. Dit had Rost en Bühler in grote opwinding gebracht.

(2) Gezien het conflict over de nationaliteitsclausule en het zgn. uniformconflict, zie nr. 149, is Van Essen hier wel erg naïef.

(3) Uiteindelijk kwam er een compromis; de aan de beurs afgesloten affaires dienden in de Nederlandse taal afgesloten te worden. Volgens Overhoff speelden de Duitsers het niet zo hoog, omdat Rosts vertrouwensman, Van Essen, er mee akkoord was gegaan. Wel werd van die kant geëist, dat Van Essen op zou stappen, maar dat werd niet geëffectueerd, zie ook Overhoff, *Herinneringen*, p. 164–174.

166. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. VON DER WENSE

den 3. September 1943

Lieber Herr von der Wense,

Herr Minister Fischböck hat mir mitgeteilt, dass er auf Grund des Protokolls einer Sitzung der Generalsekretäre vom 23. Juli 1943 festgestellt hat, dass ich folgende für Sie beleidigende Aeusserung gemacht hätte.[1] (Uebersetzung)

"Der Stellvertretente Vorsitzende hat diesbezüglich eine Unterredung gehabt mit dem Reichskommissar, zusammen mit dem Generaldirektor für Landwirtschaft, dem Bauernführer und den Herren Dieters und Dijt, wobei mit anwesend war der Deutsche Referent Herr von der Wense.

Sprecher erachtet Herr von der Wense unfähig die ihm anvertraute Aufgabe redlich (naar behooren) zu erfüllen. Der Schwarzhandel muss und wird verschwinden".

Ich befand mich zur Zeit des Empfanges des Briefes im Haag. Es erschien mir diese Wiedergabe meiner Ausführungen so unrichtig, dass ich den federführenden Sekretär anrief und ihn bat den von mir korrigierten Originaltext zurückzuschicken. Er liegt vor mir. Auf der Seite wo diese Aeusserung vorkommt, kommt keine Korrektion von meiner Hand vor. Der Text spricht also gegen mich. Allerdings wurde das protokol an jenem Tage nicht vom federführenden Sekretär[2] aufgestellt (der sich auf Urlaub befand). Sie wissen, dass es bei der Niederschrift von Aeusserungen auf die genaueste Wiedergabe ankommt. Ich hatte deswegen mit dem federführenden Sekretär im Anfang meiner Tätigkeit oft zu tun um ihm meine Einwände bekanntzugeben. Seitdem stimmt im Allgemeinen die Wiedergabe meiner Ausführungen genau.

Wie dem auch sei; mich trifft die Schuld den Text nicht korrigiert zu haben und ich erkläre hier gerne folgendes:

Meine Weltanschauung verbietet es mir über deutsche oder niederländische Nationalsozialisten in öffentlicher oder anderer Stellung irgendwelche abfälligen Aeusserungen zu machen in einem Kreis dem auch Nicht-Nationalsozialisten angehören, wie sehr ich auch viele Landsleute, welche der Partei nicht angehören, schätze.

Der beleidigende Satz stellt nicht die Wiedergabe meiner Aeusserungen dar und ist als nicht geschrieben zu betrachten. Da ich nächste Woche Dienstag abreise und vorher keine Sitzung der Generalsekretäre statt findet, werde ich Abschrifte dieser Note an sämtliche Generalsekretäre schicken.

Ich möchte ergänzend daran erinnern, dass ich gerade in den letzten Monaten meine Beamten angewiesen habe, sich mit eventuelle Beschwerden direkt an Ihre Dienststelle zu wenden in der Erwägung dass dadurch Missverständnisse vermieden werden können.

Ich glaube in dieser Weise auf meinem Sektor am Besten meiner Aufgabe gerecht zu werden, welche ich darin sehe zusammen mit den deutschen und niederländischen Kameraden in dieser schweren Zeit zu bauen an der werdenden nationalsozialistischen Gemeinschaft.

Heil Hitler!

RvT A6/84489–90. Doorslagkopie [M.M. ROST VAN TONNINGEN]

166 – (1) Zie Fischböck aan Rost dd. 30 aug. 1943; nr. 163.
(2) Dat was C.J.M. Schaepman.

167. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.W.A. DE KOCK VAN LEEUWEN

7 september 1943

Naar aanleiding van Uw schrijven van 15 Juni en 23 Augustus j.l., veroorloof ik mij het volgende op te merken.

Zooals ik U in antwoord op Uw schrijven van 15 June j.l. telefonisch mocht mededeelen, kon ik mij met Uw standpunt, betreffende den handel op de Oostgebieden, inzooverre vereenigen als ik de principieele opheldering van deze aangelegenheid noodzakelijk achtte. Het leek mij bij den toenmaligen stand van zaken gewenscht, dat gij aan Commissarissen der N.O.C. Uw zienswijze over deze aangelegenheid persoonlijk bekend zoudt maken.

Wij leven intusschen snel.[1]

Sinds Uw schrijven van 15 Juni j.l. werden door mij met verschillende Duitsche autoriteiten, in het bijzonder met den Rijkscommissaris der bezette Nederlandsche gebieden, besprekingen vevoerd, welke onder meer dit punt betroffen. Ik heb bij genoemde aautoriteiten het volle begrip aangetroffen voor de wenschen, die wij in deze bespreekingen werden gedragen door een volledig wederzijdsch vertrouwen ten aanzien der goede bedoelingen, welke beiderzijdsch bijj het zoeken naar oplossingen voorzitten.

Ik acht dit van uitnemend belang, daar in een sfeer van wantrouwen de loopende besprekingen schipbreuk zouden kunnen leiden.

Het is met leedwezen, dat ik moet vaststellen, dat Uwerzijds in Uw beide bovenvermelde brieven blijk wordt gegeven van een geestesgestelheid, die voor ernstige- en ongerechtvaardigde krenkingen van Duitsche autoriteiten niet terugschrikt, doch ook tekort doet aan de vormen, waarbinnen loyale besprekingen moeten verloopen.

In Uw schrijven van 15 Juni j.l. verklaart U o.a. dat "van de ons van Duitschen kant voorgespiegelde mogelijkheden tot inzet op gelijken voet (uiteraard niet noodzakelijker wijze in gelijken omvang) als soortgelijke Duitsche ondernemingen van de U en ons geopende uitzichten met betrekking tot den handel (waarbij de resultaten onzer inspanning in het Oosten uiteindelijk aan Nederland ten goede zouden komen) nagenoeg niets verwezenlijkt is kunnen worden, terwijl verdere pogingen in die richting vooralsnog doelloos zijn".

U zet het betoog als volgt voort: "Eenerzijds wordt de N.O.C. gebruikt als een soort agentschap voor uitzending van tal van werkkrachten, waarin in het Oosten behoefte bestaat, anderszijds wordt welhaast elke poging om Nederlandsche ondernemers er gelijken voet als de Duitse aan het productie- of handelsproces in het Oosten te doen deelnemen – gezien de stemming in Nederlandsche ondernemerskringen op zich zelf reeds een uiterst zware taak – m.i. van Duitsche zijde opzettelijk belemmerd of in den kiem gesmoord."

Ten slotte merkt U op: "Deze dualistische situatie is m.i. op den duur onhoudbaar. Zij kan eenigen tijd bestendigd blijven en worden geduld, omdat en zoolang de mogelijkheid bestaat, dat handelingen van enkelingen niet als een uitvloeisel eener algemeene politiek van Duitsche zijde zijn aan te merken. Nu echter geleidelijk onomstootelijk is komen vast te staan, dat hier opzettelijk een vaste gedragslijn wordt gevolgd en dat b.v. om op mijn terrein te blij-

167 – (1) Op 30 aug. 1943 had De Kock van Leeuwen zijn ontslag als lid van de NSB bij Mussert ingediend (De Kock van Leeuwen aan Mussert dd. 30 aug. 1943; RvT A 7/85117–8, Doorslagkopie).

ven, in met name de handelingen van den Heer Salcher een o.i. volmaakt onjuiste en feitelijk ontoelaatbare koers gevolgd wordt, welke door het Ostministerium niet wordt verhinderd en dus gesanctioneerd (hetgeen zijn bevestiging vindt in het uitblijven van eenig antwoord van den Rijkscommissaris op mijn verzoek d.d. 18 November 1942 om een onderhoud nopens de door mij in een bijgevoegde, door U goedgekeurde nota uiteengezette punten), nu acht ik het oogenblik gekomen, waarop ik te kennen geven moet, dat ik mij bij den huidigen gang van zaken niet langer neer mag leggen."

Ik nam de vrijheid in de bovenvermelde aanhalingen de aan het adres der Duitsche autoriteiten geuite beschuldigingen te onderstrepen.

Het zou mij te ver voeren de onjuistheid dezer beweringen aan te toonen.

Op de a.s. vergadering van Commissarissen der N.O.C. zal een zakelijk verslag worden behandeld over de werkzaamheid in de afgeloppen 14 maanden.[2]

De vermelding der blote feiten toont aan, welke inspanning tal van Duitsche autoriteiten zich getroost hebben om de inzet van Nederlandsche bedrijven in het Oosten op voet van volkomen gelijkheid mogelijk te maken.

Dit is meer in het bijzonder het geval met den eenigen door U bewerkten inzet, n.l. die eener Nederlandsch-Indische tabakmaatschappij in de Oekraïne.

U werd kort na de oprichting der N.O.C. verzocht om in Uw hoedanigheid van Commissaris Uw aandacht te wijden aan den inzet van koloniale ondernemingen, waarvoor na Uw eigen meening in het bijzonder de tabakscultuur in aanmerking kwam.

Op 1 Febr. j.l. had U een conferentie te Berlijn met den Beauftragte für die Tabakwirtschaft beim Reichskommissar für die Oekraïne-Verbindungsstelle Berlin.

U verklaarde, blijkens het opgemaakte Aktenvermerk, dat het doel dezer conferentie was de zoo <u>spoedig mogelijke inzet</u> van tabaksondernemingen in de bezette Oostgebieden (de onderstreping is van mijn hand).

Op 20 April richtte ik tot U een schrijven, waarbij op spoed werd aangedrongen.

U antwoordde in Uw schrijven van 27 April en deed mij op 4 Mei nadere voorstellen toekomen. Ik verzocht aan de Directie der N.O.C. aan deze voorstellen gevolg te geven.

U had bij de uitoefening Uwer taak den onvermoeiden steun van Directie en studiedienst der N.O.C. Uw medewerker, de Heer Rotier, vermeldde de welwillendheid en den steun van den studiedienst uitdrukkelijk in zijn voor U opgesteld rapport.

U heeft mij daarop voorgesteld een eigen tabaksmaatschappij der N.O.C. met een benoodigd kapitaal van *f* X te stichten. De principiëele toestemming gewerd U zonder verwijl.

Bij schrijven van 29 Juni 1943 verzocht U, in afwijking van Uw eerste voorstel, het daarheen te leiden, dat niet een dochter maatschappij der N.O.C., doch de Besoeki Tabaksmaatschappij een concessie zou krijgen.

U verzocht om een crediet en garantie van de N.O.C.

Aan Uw verlangens werd wederom voldaan. Een crediet- en garantie overeenkomst werd in gereedheid gebracht.

Ten slotte echter verklaarde de Besoeki Tabak Maatschappij, bij monde van den Heer van Leeuwen Boomkamp, tegen het aannemen van de garantie bezwaar te hebben.

Daarmede staat de inzet na een voorbereiding van bijkans 1 jaar arbeid voorloopig stop.

Ik moge U vragen wat de stemming der Duitsche autoriteiten moet zijn, die in deze zaak

(2) Het *Bericht* van Rost.

blijk hebben gegeven van een voortvarendheid en tegemoetkomendheid, die boven alle lof verheven is. In Uw schrijven van 15 Juni j.l. beschuldigt U echter de Duitsche autoriteiten welhaast elke poging om Nederlandsche ondernemingen op gelijken voet als de Duitsche aan het productie- of handelsproces in het Oosten te doen deelnemen opzettelijk te belemmeren of in de kiem te smoren.

Ik wil geen critiek uitoefenen op de afwijzing eener garantie door den Heer van Leeuwen Boomkamp. Ik moet er echter op wijzen, dat de schijn hier tegen U en de N.O.C. spreekt, doch de competente Duitsche autoriteiten er niet aan denken kwade trouw te veronderstellen, welke hun door U in de schoenen wordt geschoven.

De door U geuite beschuldigingen en de door U aangenomen houding, heeft bij verschillende Duitsche autoriteiten ernstige ontstemming gewekt. Ik moet er echter voor waken, dat de N.O.C. en de besprekingen, welke met de Duitsche autoriteiten over de aan haar toevertrouwde belangen gevoerd worden, niet verstoord worden. Het handhaven van een sfeer van strenge zakelijkheid, is daartoe vereischte.

Het moge zijn, dat gij dergelijke schriftelijke uitlatingen later betreurt. Ik kreeg deze indruk o.a. bij het lezen van Uw schrijven van 23 Augustus j.l. Daarin wilt U uit een door U schriftelijk bij den Rijkscommissaris ingediende Nota een passus laten vervallen, omdat deze "niet voldoende rekening hield" met de feitelijke ook door U "uiteraard erkende gezagsverhoudingen". Dat ik mijnerzijds mij zou herinneren, dat deze passus vervallen was, is onjuist! Juist is, dat een veel verder gaande zinsnede, inhoudende een dreigement met ontslag uit Uw functie van Voorzitter der Kamer van Koophandel, op mijn dringend aanraden door U werd geschrapt.

Deze verandering van een vroeger ingediend schrijven staat niet op zichzelf.

Telefonisch verzocht U mij uit Uw schrijven van 15 Juni een voor den Rijkscommissaris krenkende zin te mogen schrappen en mij een gewijzigde nota, gedateerd op denzelfden datum, te mogen toezenden. In Uw schrijven van 23 Augustus komt U op dit verzoek terug en acht het beter "niets weg te laten".

U zult mij moeten toestemmen, dat een dergelijke wisselvallige wijziging en handhaving van teksten van officiëele brieven het zakelijk overleg, dat noodig is, uitermate moeilijk maakt.

Het is echter een zakelijk verkeer, een vaste gedragslijn en een openhartige èn loyale wijze van onderhandeling, die noodig zijn om de vraagstukken, welke binnen de N.O.C. een oplossing vragen, met de Duitsche autoriteiten tot een goede oplossing te brengen.

De hierboven vermelde omstandigheden nopen mij U niet langer te weerhouden, overeenkomstig Uw wensch uit den Raad van Commissarissen der N.O.C. te treden; ik beschouw U derhalve vanaf den dagteekening van dit schrijven niet langer als lid van genoemden Raad van Commissarissen.

Ik moge ten slotte nog opkomen tegen uitlatingen, die U mij in Uw schrijven van 15 Juni j.l. in den mond legt. Uw tekst luidt als volgt: "Uw vroeger door mij bestreden argument, dat wij Nederlanders er ons in het Oosten, desnoods met opoffering en vernedering van ons zelf in moeten dringen in het belang van de toekomst van ons volk, kan ik steeds minder deelen: men biedt ons immers, – zulks is nu na een jaar wel voldoende gebleken – alleen daar waar wij specialisten in zijn, een meestal nog ondergeschikte gelegenheid tot activiteit of gebruikt Nederlandsche werkkrachten voor tewerkstelling in die bedrijfstakken, die daaraan dringend behoefte hebben."

De mij in den aanvang van deze passus toegeschreven houding, is zoo zeer in strijd met de door mij steeds gevolgde gedragslijn, dat ik de door U daarin geuite bewering voor Uw rekening moet laten.

De President-Commissaris der N.O.C.,
M.M. Rost van Tonningen

RvT Fin. 6/1 (RvT/87043-7). Doorslagkopie

168. S.S. HOOGTERP AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Hilversum, 12 Sept. '43

Zeer Geachte Kameraad Rost,

Neem mij niet kwalijk, dat ik[1] U in Uw drukke werkzaamheden lastig val, maar kunt U mij helpen en dit doet mij over den schroom heenstappen. Het zal U begrijpelijk zijn, dat het "Algemeen Handelsblad", het blad van Joden, plutokraten en bourgeois satisfaits, intellectueelen en principieele liberalen, toen het als eerste in de Nederlandsche dagbladpers in nationaal-socialistische richting werd ingeschakeld, daarvan een aanvankelijk gevoelig verlies van abonné's ondervond. Ik ben daarvoor, dwars over aandeelhouders, commissarissen en directie heen marcheerend, niet voor uit den weg gegaan, maar heb klaren wijn, d.w.z. naziwijn geschonken. Het gevolg is dan ook geweest, dat ik practisch tevens directeur ben en ook het commercieele gedeelte leid en beslis.

Ons aantal abonnementen daalde tot iets beneden de helft maar ik ben geen duimbreed afgeweken van mijn opzet, n.l. een 100% nationaal socialistisch journal d'opinion voor den ontwikkelden voorstander der "Nieuwe Orde", zoowel op politiek, als op cultureel, religieus en andere gebieden en daarnáást een "vormingsblad" voor de nog denken kunnende en willende buitenstaanders en tegenstanders. Wat ik had verwacht, is geschied: sedert het dieptepunt in November j.l. heb ik al weer zeven duizend abonné's er bij gekregen en dit proces gaat thans in versneld tempo voort. Volhouden doet winnen.

Nu doet zich het volgende geval voor. De afdeeling Vorming[2] van de Ned.Oost Compagnie (de heer van Dijk, hij droeg althans geen enkel politiek herkenningsteeken) heeft ons offerte gevraagd voor 1200 Oostland-abonnementen. Ik ben er heen gestapt en hem mondeling en schriftelijk die 1200 abonnementen aangeboden voor f. 7.50 per stuk per kwartaal, met inbegrip van de verzendkosten. Dat is onze normale binnenlandsche prijs, verhoogd met de porto. Dezelfde berekening maakt ook "Het Volk", dat reeds lang levert.

U zult willen begrijpen, dat ik – in mijn voortdurenden strijd tegen de commissarissen –

168 – (1) S.S. Hoogterp, geb. 24 mei 1897 te Kerkdriel. Sinds 1940 lid van de NSB en sinds 1942 Begunstigend Lid van de Germaansche SS. Vanaf juli 1941 waarnemend hoofdredacteur van het Algemeen Handelsblad, dat hij in nationaal-socialistische richting om wist te buigen.
(2) Het Nederlandsch Oost Instituut, waar J.C.W. van Dijk verantwoordelijk was voor de afdelingen Oostzorg en Vorming.

het buitengewoon op prijs zou stellen indien deze 1200 abonnementen zouden dóórgaan. Dat ons blad geschikt is voor het door de N.O.C. beoogde doel, moge niet alleen blijken uit het feit, dat men offerte vraagt, doch, ik meen mij hierin aan Uw eigen, onlangs nog in Weenen uitgesproken, oordeel te mogen refereeren. Ik zou het bovendien erg beroerd vinden, als straks de Telegraaf, de Tijd of de N.Rott.Crt. naar Oostland zou gaan ter "vorming". Bovendien publiceer ik af en toe artikelen van Dijt uit Oostland.

Mijn simpele vraag is nu of U bereid bent, mij in dezen een steuntje te geven. Ik heb de voorafgaande toelichting gegeven, opdat bij U niet de indruk zou ontstaan, dat hier zonder meer een "kruiwagentje" wordt gevraagd in den vroegeren, liberaal-kapitalistischen zin, een systeem waarvan ik een tegenstander was en ben.

De heer van Dijk verklaarde mij, "dat er méér offertes zijn" en "dat ik er Woensdag (dus overmorgen) van zal hooren". Vandaar mijn brief. That's it.[3]

Met vriendelijke groeten,

Heil!

S.S. Hoogterp

RvT II Rob. IV. Oorspronkelijk (Afschrift RvO)

169. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. HARSTER

[Deventer] den 14. September 1943

Lieber Kamerad Harster,

Ihren[1] lieben Brief vom 3en. September[2] habe ich heute am 14en. September bei meiner Rückkehr aus dem Ostland erhalten (Ich war in Kauen und Wilna).

SS - Obergruppenführer Rauter hatte mich vertraulich über Ihre Mission informiert als Sie seinerzeit zum erstenmal mit SS - Obergruppenführer Wolff zusammentrafen.[3]

Ich erlaube mir Sie herzlichst zu beglückwünschen zu der Mission, welche der Reichsführer Ihnen anvertraut hat.

Die Augen ganz Europa's sind auf Italien gerichtet; die Befreiung Mussolini's[4] macht die politische Aufgabe zu einer der wichtigsten Angelegenheiten seit Kriegsbeginn. Leider fehlen die Einzelheiten über die Durchführung dieses Husarenstücks, aber es wird Sie mit Stolz

(3) In het *Bericht* van Rost staat dat 'Het Volk' vanaf 2 sept. 1943 een aparte Oost-uitgave zou gaan maken, die onder de in het Oosten werkzame Nederlandse arbeiders verspreid zou worden. De Nederlandsche Oost Bouw zou e.e.a. betalen, zie ook *Rost, Bericht*, p. 73.

169 – (1) Dr. W. Harster, geb. 21 juli 1904 te Kelheim an der Donau. Van juli 1940 tot september 1943 *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD* in Nederland.

(2) Harster meldde Rost in een korte brief dat hij overgeplaatst was en feliciteerde hem met de geboorte van Ebbe (Harster aan Rost dd. 3 sept. 1943, Rvt 119/82863).

(3) Na de afzetting van Mussolini en bij de naderende capitulatie van Italië werd K. Wolff *Höhere SS und Polizeiführer* in het door de Duitsers bezette gedeelte van Italië. Harster werd *BdS* in Italië.

(4) Op 12 september door Duitse luchtlandingstroepen.

erfüllen, dass der S.D. und der Waffen SS massgeblich daran beteiligt waren. Ich wünsche Ihnen, lieber Kamerad Harster, eine recht erfolgreiche Arbeit. Die Lösung der politischen Fragen Italiens stellt fast eine Quadratur des Zirkels dar. Möge es Ihnen als einer der fanatischen Träger der Idee unseres Führer und Reichsführers vergönnt sein zum Wohle des Reiches an der Gestaltung des künftigen Italiens im Rahmen der Interessen der Nachbarstaaten tätig zu sein.

Ich habe Ihnen für Alles zu danken was der S.D. und Sie während Ihrer Tätigkeit in den Niederlanden für mich getan haben. Ich weiss genau Bescheid über die schweren Angriffe, welche ich in meinem Kampfe für die Idee ausgesetzt war und ich weiss, dass Sie und Kamerad Knolle mich, wo immer es nötig war, in der kameradschaftlichsten Weise unterstützt haben.

Ich habe Ihnen auch zu danken für die guten Wünsche für meinen neugeborenen Sohn Ebbe und meine Frau, die Sie auch herzlich grüssen lässt.

Grüssen Sie mir bitte SS - Obergruppenführer Wolff aufs Herzlichste.

Ich zeichne mit,

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 119/82681–2. Doorslagkopie

170. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

Schalkhaar, den 14. September 1943

Hochverehrter Reichsführer,

Es drängt mich Sie zu der gelungenen Befreiung des Duce unter massgeblicher Beteiligung des S.D. und der Waffen - SS herzlichst zu beglückwünschen. Wir wissen zwar noch nicht wie dieses Husarenstück durchgeführt wurde und wie es dem Duce geht.

Ich hörte die Nachricht in Berlin als ich von einer Reise nach dem Ostland zurück kam, wo ich unseren landwirtschaftlichen Musterbetrieb in der Nähe von Wilna in Anwesendheit des Generalkommissars von Renteln und des Gebietskommissars - SS Obersturmbannführers Wulf eröffnet habe. Der niederländische wirtschaftliche Einsatz in den Osten sowie er jetzt seit einem Jahre im Rahmen der Niederländischen Ost Kompanie stattfindet, schreitet ungeachtet aller Schwierigkeiten, stetig vorwärts. Meine Mitarbeiter und ich waren öfters vor unglaublichen Schwierigkeiten gestellt, nicht nur technischer Art, sondern auch mit den deutschen und niederländischen Behörden und den zaghaften Wirtschaftlern aus welchen meine Aufsichtsrat zusammengestellt ist.

Der Bericht, welcher soeben in Druck fertiggestellt ist und wovon ich Ihnen anbei ein Spezialexemplar (es sind deren nur fünf)[1] zuschicke, hat mir viel zumschaffen gemacht. Die ersten 76 Seiten stellen den eigentlichen Bericht dar. Sie werden nicht die Zeit haben diesen Bericht zu lesen.

170 – (1) Het *Bericht von dr. M. M. Rost van Tonningen*, in leer gebonden en op zwaar papier gedrukt.

Von unmittelbarem Interesse für Sie sind die Abschnitte über die SS - Frontarbeiter (Seite 18 – 20) und eine kurze Notiz über Ausgrabungen gotischer und skytischer Grabhügel in der Dnjepr-Bucht (Seite 69) wo die Niederländische Ost Kompanie das Ahnenerbe unterstützt hat, sowie die Frage des Bauerneinsatzes (Seite 12 – 15).

Die SS - Frontarbeiter machen mir sehr grosse Sorgen. Ich werde wohl in allernächster Seit an SS - Obergruppenführer Pohl herantreten, der mir immer mit kameradschaftlichem Wohlwollen geholfen hat. Der Einsatz dutzender niederländischer Unternehmungen erfordert bei der Feigheit oder bei dem Widerstand vieler niederländischen Unternehmungen und angesichts der Transport- und Materialfragen eine Riesenanstrengung (Seite 32 – 53). Tapfer waren insbesondere die Seeleute, die bei der Durchführung unserer Forderungen zur Wiederbelebung einer niederländischen Reederei Ihr Leben auf zu kleinen Schiffen auf das Spiel setzten. Drei Schiffe gingen unter (Seite 45 – 48). Unsere Leistungen fanden die Anerkennung der deutschen Behörden. Tapfer waren auch unsere Bauern im Norden, wo ein Paar Dutzend von Partisanen ermordet wurden aus einer Gesamtzahl von 175 eingesetzten Bauern (Seite 12 – 15). Feige waren die Bauern, welche sich auf Rogatchew bei Rowno in der Ukraine den Partisanen widerstandslos ergaben. Ihre einzige fragliche Entschuldigung ist der Mangel an genügender Ausbildung. Ueber diese Frage bin ich mit den SS - Obergruppenführern Berger und Rauter in Verbindung (Seite 30 – 32). Grosse Sorgen und Kummer hat mir auch der vom Reichskommissar Koch vor der Errichtung der N.O.C. durchgeführte Einsatz von holländischen Arbeitern im "Werkdienst Holland" gemacht (Seite 17 – 18).

Unsere Arbeit in der Ukraine wird sehr erschwert durch den Krieg, welchen Reichskommissar Koch mit dem Ostministerium führt. Leider muss ich feststellen, dass dieser Boxkampf auf unserem Rücken ausgetragen wird.

Ich möchte nun gerne direkt an Reichskommissar Koch herankommen, weil ich glaube mit ihm die Sache klar kriegen zu können. Meine Bitte an Sie ist, ob es Ihnen möglich wäre gelegentlich Ihrer nächsten Zusammenkunft mit Reichskommissar Koch sich mal zu erkundigen ob dem Reichskommissar eine derartige Aussprache genehm währe. Ich habe mich damals mit Reichskommissar Koch sehr gut gesprochen und habe irgendwie das Empfinden, dass Missverständnisse von Anderen herbeigeführt sind.

Ich will Sie nun nicht länger aufhalten Reichsführer. Es würde mir eine unendliche Genugtunung sein Ihnen beim Kriegsende die Arbeit in dem Osten zeigen zu dürfen.

Wir strengen uns an die Arbeit so weit vorwärts zu treiben, dass der totale Einsatz der niederländischen Wirtschaft beim Friedenschluss sofort möglich ist.

Ich zeichne, hochverehrter Reichsführer, mit Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81302–4. Doorslagkopie

171. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN COMMISSARISSEN DER NEDERL. OOSTCOMPAGNIE

Amsterdam, September 1943

Krachtens Artikel 9 lid 1 der Statuten der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. roep ik U op tot het bijwonen eener Vergadering van Commissarissen, te houden in de bovenzaal van de Club van het Bedrijfsleven, Sophialaan 12 te 's-Gravenhage, 7 Oct. a.s. des voormiddags te 11 ure.

De Agenda omvat de volgende punten:

1e. Bespreking van de aan Commissarissen overgelegde en bij dit schrijven gevoegde stukken in de hiernavolgende orde:
 1) Het rapport, uitgebracht aan den Rijkscommissaris voor de bezette Nederlandsche gebieden, over het door de Directie en door ondergeteekende gevoerde beleid, gedurende het tijdvak verstreken sinds de oprichting der N.O.C.;[1]
 2) Een kort overzicht van de door het Departement van Financiën uitgeschoten gelden en de besteding daarvan tot op den 7en. September 1943;
 3) Een Reorganisatie-voorstel der N.O.C., uitgewerkt naar aanleiding van de opgedane ervaringen, sinds het tijdstip van oprichting;

2e. Voorbereiding der door te voeren reorganisatie der N.O.C.;

3e. Benoeming van een Secretaris van den Raad van Commissarissen, krachtens Artikel 7 § 4 der Statuten;

4e. Benoeming van een accountant, krachtens artikel 8 der Statuten;

5e. Nadere mededeelingen van den President;

6e. Rondvraag.[2]

Voorstel tot Reorganisatie der N.O.C.

Bij de stichting der N.O.C. stond alle betrokken partijen duidelijk voor oogen, dat de werkzaamheden zich onder zeer buitengewone omstandigheden zouden moeten voltrekken. De verordeningen, krachtens welke aan de N.O.C. het monopolie werd verleend voor werkzaamheden van allen aard op economisch terrein in de bezette gebieden van Europa en krachtens welke de Secretaris-Generaal voor Bijzondere Economische Zaken gemachtigd werd om namens den Staat der Nederlanden garanties te verleenen ten behoeve van, zoomede subsidies aan de N.O.C. toonde reeds aan, dat de Vennootschap in sterke mate een organisatie zou moeten vormen ter waarneming der algemeene belangen van het Nederlandsche Volk binnen het raam harer werkzaamheden.

De kapitaalopzet der N.O.C., waarin het Departement voor Bijzondere Economische Zaken, de Nederlandsche Bank, de havensteden Amsterdam en Rotterdam voor gelijke bedragen deelnamen, onderstreepte dit karakter van openbaar belang, al zat ook de bedoeling voor

171 – (1) Het *Bericht* van Rost.
(2) Zie voor een gedeeltelijk verslag van de vergadering de brief van Rost aan Seyss-Inquart dd. 20 okt. 1943 (nr. 194).

ten spoedigste de deelname in het kapitaal open te stellen voor belangrijke particuliere ondernemingen.

De sterke belangen, die de Nederlandsche volksgemeenschap bij de werkzaamheid der N.O.C. heeft, blijken ook uit Art. 2 der Monopolieverordening, dat als volgt luidt:
"De Nederlandsche Oost Compagnie N.V. is verplicht aan van Staatswege verstrekte opdrachten, liggende op het terrein van haar werkzaamheid, gevolg te geven. De kosten, welke voor de Vennootschap uit de uitvoering van zoodanige opdrachten voortvloeien, worden door den Staat vergoed."

Uit de Statuten blijkt, dat de President-Commisaris en de Voorzitter van den Raad van Toezicht worden benoemd door respectievelijk den Staat der Nederlanden (op het oogenblik derhalve door den Rijkscommissaris) en door den Secretaris-Generaal van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken.

De redenen van openbaar belang, welke aan deze constructie der N.O.C ten grondslag liggen, blijken uit het Verslag, dat ondergeteekende aan den Rijkscommissaris voor de bezette Nederlandsche gebieden op den 1en. dezer heeft uitgebracht. Zij schuilen in de algemeen gevoelde noodzaak het Nederlandsche volk in vollen oorlogstijd den weg te banen voor een economische ontplooiïng in de nieuw ontsloten gebieden van Oost Europa. Het Duitsche leger, bijgestaan door kleinere weermachtsafdeelingen van andere volken, heeft dit gebied veroverd; het Duitsche volk heeft den opbouw met een geweldige energie ingeleid. De Duitsche overheid stelt zich t.a.v. de deelname in de economische werkzaamheid in deze gebieden op het standpunt, dat deze openstaat voor die volken, die bij den eersten opbouw hun krachten willen inzetten.

De werkzaamheid der N.O.C. krijgt voor den duur van den oorlogstijd het karakter eener ontginnende actie, waarop de Amsterdamsche spreuk toepasselijk is:
"De Cost gaat voor de Baet uit!"

Het verloop van den oorlog in het Oosten heeft de risico's nog vergroot en de terughoudendheid van het Nederlandsche Bedrijfsleven, om zich in deze gebieden te wagen, nog versterkt. Bovendien heeft de verscherpte oorlogvoering de N.O.C. genoopt zich te begeven op enkele terreinen, die geheel de openbare zorg der Staatssorganen betreft. Ik denk hier weer in het bijzonder aan de in het Verslag aan den Rijkscommissaris beschreven aanwerving der SS-Frontarbeiter in Nederland.

Het gevolg van een en ander is, dat de garanties, credieten of subsidies, die veelal door ondernemers verlangd werden, alvorens tot inzet over te gaan, in ruimere mate verleend zijn geworden dan op het tijdstip van oprichting werd voorzien. Zooveel mogelijk werd echter vastgehouden aan het beginsel, dat ook eigen kapitaal-risico moest worden genomen. Het zal een vraagstuk van toekomstige ontwikkeling zijn hoe de N.O.C. deze engagementen zal afwikkelen. Ik stel mij zulks als volgt voor:

Zoodra de risico's van het bedrijfsleven in het Oosten weer normaler zijn geworden – een toestand, die waarschijnlijk eerst na het sluiten van den vrede zal intreden – zal het de taak der N.O.C. zijn over de overname der met Staatsmiddelen gegeven credieten aan dochtermaatschappijen of ondernemingen, waarin de N.O.C. een belang heeft, met Nederlandsche Banken eventueel in syndicaat met Duitsche of andere Banken te onderhandelen. Het kapitaalbelang der N.O.C. in haar dochter- of andere ondernemingen zal of door een emissie ter beurze dan wel door onderhandsche plaatsing der aandeelen moeten worden afgewikkeld, zoodra deze belegging voor den belegger aantrekkelijk is geworden.

Het zal dus de taak zijn der N.O.C., om de terugleiding der ondernemingen in het Oosten naar het privé-kapitaal ter hand te nemen, zoodra dit mogelijk is.

Het openbare belang der Nederlandsche volksgemeenschap, die de voorlopige investeering van openbare middelen in het Oosten bij den inzet van particuliere bedrijven of bedrijfsleiders wettigt, is mijns inziens drieledig:

1o. Wil Nederland het recht op latere deelname aan de economische ontsluiting van het Oosten verwerven, dan is een onmiddellijke inschakeling van het bedrijfsleven daartoe noodzakelijk. De risico's zijn te groot. De Staat dekt dit risico;

2o. De ondervinding, welke privé-ondernemers opdoen, de aanknooping van verhoudingen met alle Duitsche autoriteiten, de steunpunten, die aldus voor den toekomstigen inzet van het Nederlandsche bedrijfsleven worden gevormd, zullen van kapitale waarde zijn. De door de Duitsche autoriteiten gewenschte zelfstandige inzet van Nederlandsche ondernemers, is van uitnemend belang, opdat het leiderschap, dat in de organische groei van het Nederlandsche bedrijfsleven besloten ligt, ook in de toekomst tot volle ontplooiïng komt;

3o. De prestaties, die thans door onze ondernemers worden verricht, geven ons aanspraak op een deelgenootschap op de grondstoffen tot welke meerdere productie wij hebben bijgedragen;

De inzet van het Nederlandsche bedrijfsleven, voor zoover deze in de drie bovengenoemde punten tot uiting komt, is een werkzaamheid, die de medewerking van het bedrijfsleven vereischt.[3] Ik zou dit deel van den arbeid der N.O.C. willen samenvatten in de "N.O.C.-Bedrijfsonderneming", waarvoor het huidige instituut in vollen omvang werkzaam kan zijn.

Daarnaast echter ligt het werkgebied, dat een blijvend openbaar karakter draagt, zooals b.v.:

De inzet van boeren en tuinders;

De inzet van visschers;

De inzet van handwerkers;

Het in bedrijf nemen van scholingsbedrijven op het gebied van Land- en Tuinbouw;

Het stichten van Landbouwproefstations op algemeen grensgebied of op speciale gebieden (katoen, oliezaden, enz.); Het zal niet altijd mogelijk zijn een scherpe grens te trekken. Toch zal voor bovengenoemde werkzaamheden het accent sterk gelegd zijn op de departementale voorbereiding der genoemde acties. Ik zou dit deel der werkzaamheden formeel willen scheiden van de N.O.C.-Bedrijfsonderneming en deze afdeeling willen noemen – de N.O.C.-Gemeenschappelijk Beheer.

Deze Afdeeling der N.O.C. zou ik willen doen besturen door een Raad van Bestuur, waarin de volgende departementen zouden moeten zijn vertegenwoordigd:

Departementen van Bijzondere Economische Zaken;
" van Financiën;
" van Handel, Nijverheid en Scheepvaart;
" van Landbouw;
" van Sociale Zaken;

De voor deze Departementen in aanmerking komende personen, hebben reeds een ervaring opgedaan in de werkzaamheid der N.O.C..

(3) De zo vaak door Rost verkondigde samenwerking met de Organisatie Woltersom ontbreekt hier.

Daarenboven zouden in den Raad van Bestuur zitting moeten nemen:
Een vertegenwoordiger van de Visscherij;
" " " den Tuinbouw;
" " " de Landbouwhoogeschool te Wageningen;

Daar zich verschillende grensgevallen zullen voordoen tusschen de "N.O.C.-Bedrijfsonderneming" en de "N.O.C.-Gemeenschappelijk Beheer", zou het mijns inziens aanbeveling verdienen in den Raad van Bestuur der laatste onderneming eenige vertegenwoordigers van het bedrijfsleven te plaatsen, die allen of ten deele tevens zitting zullen hebben in den Raad van Commissarissen der "N.O.C.-Bedrijfsonderneming". Deze personen zouden op technisch gebied goed onderlegd moeten zijn, terwijl het wellicht ook aanbeveling zou verdienen een bankier in den Raad van Bestuur op te nemen.

Over de personen, die m.i. voor deze dubbele bezetting in aanmerking zouden kunnen komen, hoop ik Commissarissen ter vergadering van Donderdag 7 October a.s. nader in te lichten.

Mochten Commissarissen met dezen gedachtengang instemmen, zoo zou het aanbeveling verdienen t.a.v. de sinds oprichting geschiedde financiering deze scheiding reeds aan te brengen en dus een afzonderlijke gesloten rekening, Balans en Verlies- en Winstrekening van elk der beide deelen der N.O.C. op te stellen. Het zou in dat geval noodzakelijk desbetreffende instructies aan de accountants te verleenen en deze vooraf met Commissarissen in een volgende vergadering te bespreken.

Het spreekt vanzelf, dat de hier voorbestelde reorganisatie, gedurende de werkzaamheid der N.O.C., herhaaldelijk het voorwerp van gedachtewisseling tusschen de Directie,[4] den Voorzitter van den Raad van Toezicht[5] en ondergeteekende heeft gevormd.

De Voorzitter van den Raad van Toezicht heeft bij herhaling bezwaren geopperd tegen het goedkeuren van credieten, krachtens artikel 11 lid 2 der Statuten, als genoemde credieten een bestemming hadden, welke meer departementale dan bedrijfstechnische voorbereiding eischte. Dit standpunt is begrijpelijk en is door mij ten volle overgenomen door het indienen van het reorganisatievoorstel aan Commissarissen. Het eerste jaar der werkzaamheid der N.O.C. heeft de Directie, de Voorzitter van den Raad van Toezicht veelal voor uiterst moeilijke beslissingen geplaatst.

Zoolang over de vormgeving van een eventueele reorganisatie nog niet afdoende kan worden geoordeeld, zijn de verantwoordelijkheden bij het verleenen van credieten aldus vastgelegd, dat ondergetekende zijn accoord naast dat van den Voorzitter van den Raad van Toezicht plaatste, opdat in geval van twijfel over het karakter van het crediet deze zou kunnen worden geacht te zijn verleend op bevel van de Overheid, zulks krachtens pagina 1 van deze nota aangehaalde Art. 2 der Monopolieverordening.

De accentueering van het Overheidsbelang heeft de Voorzitter van den Raad van Toezicht naast andere overwegingen ten slotte doen besluiten per 1 Augustus j.l. dit ambt neer te leggen. In afwachting van de reorganisatie der N.O.C. is door ondergeteekende, de Thesaurier-Generaal van het Departement van Financiën[6] met deze functie belast.

(4) D. Krantz.
(5) Gips.
(6) Rambonnet.

Mochten Commissarissen zich met de in deze Nota geuite gedachten over een reorganisatie der N.O.C. kunnen vereenigen, zoo zal ook een wijziging der Statuten noodzakelijk zijn.[7]

De President-Commissaris der N.O.C.,
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC/087048–54. Doorslagkopie

172. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

15. September 1943

Lieber Obergruppenführer,

Beiliegend bitte ich Sie den Bericht über die Tätigkeit der Niederländischen Ost Kompanie entgegenzunehmen. Ich schliesse gleichzeitig auch eine Abschrift des Schreibens an den Reichsführer[1] bei, dem ich eine Sonderausgabe des Berichtes zuschicken möchte, welche ebenfalls beiliegt.

Ich bitte Sie auch den Brief und ein Exemplar des Berichtes an SS - Obergruppenführer Berger weiterschicken zu wollen.

Bei dieser Gelegenheit möchte ich Ihnen aufrichtig danken für die unermüdliche und kameradschaftliche Unterstützung, welche Sie mir in diesen fünfzehn Monate gegeben haben. Besonders in der allerletzten Zeit wo offenbar der Kampf um die Führung in dem Osteinsatz entbrannt ist und wo die Geschichte-Schwier[2] – Gauleiter Meyer offenbar wieder ein Vorstoss gegen die Führung der SS darstellt, haben Sie micht unterstützt. Ich danke Ihnen dafür, lieber Obergruppenführer.

Lesen Sie den Bericht mal ruhig durch. Sie werden sehen, welch eine riesige Arbeit hier geleistet wurde. Ich hoffe, dass wir beim Friedenschluss, diese Arbeit dem Reichsführer zur Verfügung stellen können als das Sprungbrett eines grosszügigen niederländischen Einsatzes.[3]

Heil Hitler
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81577. Afschrift

(7) Zie ook Rost aan Krantz en de Raad van Toezicht der NOC dd. 29 okt. 1943 (nr. 203).

172 – (1) Nr. 170.

(2) W. Schwier, geb. 21 apr. 1907. Leider van het *Referat Internationale Organisationen* van het *Generalkommissariat zur besonderen Verwendung* (Schmidt) en leider van het *Arbeitseinsatzlager* Erica te Ommen. In mrt. 1943 bereikten Rauter geruchten dat *GK* Schmidt Schwier wilde belasten met wapenscholing van arbeiders en boeren die naar het oosten zouden vertrekken. Rauter voelde hier in beginsel niets voor; dat was werk voor de *Wehrmacht*, de *SS* of de politie (Rauter aan Schmidt dd. 13 mrt. 1943, RvT NOC 10, 1 e; zie ook nr. 174, 183, 188 en 197).
Rost was kennelijk niet op de hoogte van een notitie van Schwier dd. 12 aug. 1943, *Zusammenfassung über die Besprechungen für den geschlossenen Einsatz von Niederländern in einem Gebiet des Osten* (*GKzbV, HA Polit. Aufbau*, 9d). Onder auspiciën van Schmidt en het *Ostministerium* zou deze inzet van Schwier met zijn '*Stammannschaft*' uit Ommen in het westen van de Oekraïne, in Roethenië plaatsvinden, zie ook De Jong, Koninkrijk, deel 8, p. 629.

(3) Onder andere ook Rosenberg kreeg het *Bericht* toegestuurd (Rost aan Rosenberg dd. 16 sept. 1943, RvT NOC 17c).

173. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. BENE

den 16. September 1943

Lieber Gesandter Bene,

Seit langem haben Sie[1] nichts mehr von mir und meiner Frau erfahren. Ich bitte Sie jedoch dieses Stillschweigen nicht als eine mangelnde Teilnahme an der spannungsvollen Zeit zu betrachten, welche Sie und Ihre Frau Gemahlin ohne Zweifel erleben. Wir denken oft an Ihren Sohn und an die schweren Kämpfe, welche die Deutsche Kriegsmarine,[2] sowie alle Wehrmachtteile momentan haben. Es würde mich freuen, wenn ich Sie bald wieder sprechen könnte, damit wir mal unsere Gedanken austauschen können.

Ich erlaube mir Ihnen anbei ein Exemplar des Tätigkeitsberichtes über die Arbeit der Niederländischen Ost Kompanie, welchen ich dem Herrn Reichskommissar erstattet habe, zuzuschicken. Von der Arbeit, die mir seit dem Einmarsch der deutschen Truppen hier im Lande vom Reichskommissar anvertraut wurde, liebe ich die Arbeit für den Osten besonders. Da man mich als zu alt betrachtet, um an der Front dienen zu dürfen,[3] freue ich mich, durch die Ostarbeit einen dennoch sehr kleinen Beitrag zur direkten Unterstützung der kämpfenden Front leisten zu können. Weil ich auch felsenfest von dem Siege der deutschen Waffen überzeugt bleibe, freut es mich auch besonders, in voller Kriegszeit die Grundlage für eine niederländische Betätigung in dem Ostraum legen zu dürfen. Dabei sind enorme Widerstände seitens den niederländischen, aber auch bei vielen deutschen Behörden und deutschen Wirtschaftskreisen zu überwinden. Diese Arbeit bedeutet ein Bauen an das Reich, weil der Durchbruch der niederländischen Wirtschaft nach dem Osten und das Zusammenleben mit den deutschen Blutsbrüdern in dem germanischen Grossraum, so schnell als möglich gefördert werden soll. In diesem Sinne habe ich fieberhaft an den Osteinsatz gearbeitet. Besonders seit Stalingrad,[4] wuchsen die Schwierigkeiten so rasch, dass er mir öfters erschien, alsob wir sie nicht meistern könnten. Das ist der Grund, weshalb ich mich nirgend mehr gezeigt habe, denn ich wollte um jeden Preis die Arbeit für die Niederländische Ost Kompanie sauber und ordentlich dem Reichskommissar abliefern.

Ich bin Anfang nächster Woche in Amsterdam. Sie würden mich sehr verbinden, wenn Sie mir am Montag in der Niederländischen Bank bekanntgeben wollten, wo und wann ich Sie mal wieder treffen könnte. Ich möchte diese Gelegenheit auch benutzen, Ihnen für die herzlichen Glückwünsche an der Geburt meines zweiten Sohnes, auch im Namen meiner Gemahlin, aufrichtig zu danken.

Mit dem Ausdruck meiner besonderen Verehrung für Ihre Frau Gemahlin, zeichne ich, mit germanischem Gruss, Heil Hitler!

Der Präsident der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 91/80337–8. Doorslagkopie

173 – (1) O. Bene, geb. 20 sept. 1884 te Altenberg bij Wetzlar. Vanaf eind mei 1940 *Vertreter des Auswärtigen Amtes beim Reichskommissar für die besetzten niederländischen Gebiete.*
(2) Hun zoon voer op een onderzeeboot. Rost schreef Bene op 1 dec. 1943 een condoléancebrief, omdat de onderzeeboot niet teruggekeerd was (Rost aan Bene dd. 1 dec. 1943, RvT 119/82659–60).
(3) Dat was eind februari 1941.
(4) Op 2 feb. 1943 capituleerden de Duitse troepen bij Stalingrad.

174. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

Schalkhaar, den 16. September 1943

Lieber Herr Malletke,

Bei meiner Rückkehr in Holland habe ich mit SS-Obergruppenführer Rauter die Fühling aufgenommen über die militärische Ausbildung der Niederländer, die in dem Osten zum Einsatz kommen.

Zugleicherzeit wurde auch die Angelegenheit des Einsatzes des Lagers Ommen besprochen.

Ich muss nun leider folgendes feststellen:

Weder mit dem Direktor Krantz, noch mit mir wurde letztere Angelegenheit besprochen. Es ergab sich bei einer Besprechung mit SS-Obergruppenführer Rauter zufällig, dass weitgehende Besprechungen über diese Angelegenheit stattgefunden hatten.[1]

Am nächsten Tag fand dazu unsere gemeinsame Besprechung beim Reichskommissar in Clingendaal statt. Als dann die Rede auf das Lager Ommen kam, habe ich ausdrücklich festgestellt, dass ich hierüber nicht informiert wurde. Herr Puttkammer behauptete sodann, dass er Herrn Krantz benachrichtet hatte. Herr Krantz hat dies auf meine Anfrage nicht bestätigt. Vielmehr hatte Herr Puttkammer ihm auf eine Frage einige Mitteilungen gemacht.[2]

Sie werden mir zustimmen, dass ich über Angelegenheiten dieser Wichtigkeit im Bilde sein muss.

Wie ich auch Herrn Puttkammer schon schriftlich bat, so bitte ich Sie anordnen zu wollen, dass seitens Ihrer Dienststelle weiterhin der übliche Verkehr auch in dieser Angelegenheit wiederhergestellt wird.[3]

Mit meinem freundlichen Dank im voraus, zeichne ich mit Heil Hitler!

[M.M. Rost van Tonningen]

N.S. Beiliegend erlaube ich mir Ihnen ein Exemplar des Tätigkeitsberichtes zukommen zu lassen.

RvT NOC 7 p. Doorslagkopie

175. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. WOLFF

Schalkhaar, den 16. September 1943

Mein lieber Wolff,

Gestern[1] habe ich auf dem Rückweg nach Holland von einer Reise nach Wilna (wo wir

174 – (1) Rost bezat een copie van de brief van Rauter aan Schmidt dd. 13 mrt. 1943 over dit onderwerp (nr. 174, n. 2).
(2) Half oktober 1943 zou het kamp door Rost e.a. bezocht worden, zie nr. 191.
(3) Zie voor diens verdediging Malletke aan Rost dd. 9 okt. 1943; nr. 188.
175 – (1) De datering is onduidelijk; Rost was al eerder terug uit Berlijn.

unseren landwirtschaftlichen Musterbetrieb eröffnet haben) in Berlin mit Kranefuss gefrühstückt. Alles war in heller Freude über die Befreiung Mussolini's. Wie immer auch die Gesundheit des Duce sein möge, bekommt doch die Lage in Italien durch diese Befreiung eine politische Bedeutung allererster Grösse. Ich weiss nicht wie Ihre Stellung nun im Rahmen der Entwickelung offiziell verankert sein wird, aber sie ist unter den jetzigen Verhältnissen von einmaliger Wichtigkeit.

Es freut mich, dass der Reichsführer Ihnen diese wichtige Mission[2] anvertraut hat und es drängt mich Ihnen auch im Namen meiner Frau für Ihre jetzige schwere Aufgabe die allerbesten Wünsche zu senden.

Ich werde mich brieflich nicht über die sehr schweren Probleme äussern mit welchem Sie zu tun haben. Da ich zehn Jahre in der Ostmark tätig war, so weiss ich einigermassen die Verhältnisse Italiens zu seinen Nachbarstaaten einzuschätzen. Eins aber ist wichtig. Der König,[3] sein hinterhältiger Pfaffenhof und die arroganten Höflinge der Badoglioklüngel[4] haben sich selbst entfernt. Wenn noch völkische Kräfte in Nord Italien rege sind, so liegen hier Ansätze einer weltanschaulichen Reinigung auf der Hand. Wird der Faschismus und werden seine führenden Träger imstande sein auch die Bevormundung der Kirche abzuschütteln, werden die Schwarzhemden als Soldaten wieder den Kampf gegen das amerikanische und englische Judentum aufnehmen?

Das Verhältnis zu Kroatien, zu Ungarn, zu Bulgarien, Rumäniën und Frankreich muss überholt werden. Diese heikle Arbeit wird Sie vor schwere Aufgaben stellen.

Lieber Wolff, möge Ihnen ein recht grosser Erfolg teilhaft werden. Möge Ihre Arbeit Ihnen das Glück und die Befriedigung geben auf eine so wichtige Stelle zum Wohle des Reiches für Führer und Reichsführer arbeiten zu dürfen.[5]

Heil Hitler!
Ihr treu ergebener,
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

Meine Frau, der neugeborene Ebbe und Grimbert sind in ganz ausgezeichneter Verfassung.

RvT 119/82719–20. Doorslagkopie

176. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. ROSENBERG

den 21. September 1943

Hochverehrter Reichsminister!

Das mir vor einigen Wochen in Abschrift vorgelegte Schreiben des Herrn Reichskommissars für die Ukraine enthält eine Anzahl Feststellungen über den Einsatz niederländischer

(2) Wolff was tot *Höhere SS und Polizeiführer* benoemd.
(3) Victor Emmanuel III.
(4) Maarschalk P. Badoglio was Mussolini opgevolgd.
(5) Het was Wolff die, zonder dat de *Führer* het wist, begin 1945 in Zwitserland contact zocht met de Amerikanen om tot een overgave in Italië te komen.

Bauern im Bereich des RKU. Aus diesem Schreiben entnehme ich, dass der Fall der Uebergabe der Schule Rohatschew an Partisanen der unmittelbare Anlass zu diesem Schreiben bildet.[1] Ich möchte daher diesen Fall auch zur Grundlage meiner Stellungnahme machen.

Als wir nach unserem Besuch an den Herrn Reichskommissar im September des vorigen Jahres anfingen, niederländische Bauern in den Osten einzusetzen, bestand praktisch noch keine Partisanengefahr in den Gegenden, welche für den Einsatz in Betracht kamen. Andererseits mussten wir, als die damalige Reise uns schiesslich auch in das General Kommissariat Weiss Ruthenien führte, feststellen, dass von den dort eingesetzten Bauern einzelne ermordet waren und dass ihnen jede Möglichkeit der Selbstverteidigung durch das vollständige Fehlen einer geeigneten Bewaffnung und Ausbildung entnommen war. Seitdem hat das Ostministerium und hat auch die Niederländische Ost Kompanie in meiner Person, sich eingehend mit der Frage der Bewaffnung und Ausbildung befasst.[2] Es ist nicht möglich gewesen, diese Fragen restlos zu klären. Nach meinen Informationen muss die Bewaffnung der Bauern in Rohatschew als ungenügend betrachtet werden und waren sie überhaupt nicht ausgebildet.

Ob deutsche Angehörige sich in ähnlichen Umständen anders benommen hätten, entzieht sich meiner Beurteilung. Ich möchte diesbezüglich nur bemerken, dass die niederländischen Freiwilligen in der Waffen-SS einwandfrei bewiesen haben, dass sie mit demselben Mut, derselben Einsatzbereitschaft kämpfen als ihre deutschen Kameraden. Sie sind aber auch in derselben Weise ausgebildet und bewaffnet.

Ohne das Benehmen der Männer in Rohatschew entschuldigen zu wollen, muss ich dort darauf hinweisen, dass der Mangel an Ausbildung und gute Führung meines Erachtens der Hauptgrund ihres Verhaltens war. Ein militärischer ausgebildeter Kommandant, der hier sofort das Kommando hätte übernehmen können, war nicht anwesend. Da sich seit dem Monat September 1942 die Bandengefahr stark gesteigert hat, teile ich vollkommen die Auffassung des Reichskommissars, dass die Bauern, die jetzt nach dem Osten eingesetzt werden sollen, eine vollständige militärische Ausbildung bedürfen und dass ihnen bei ihrer Anwerbung klar gemacht werden soll, dass sie höchstwahrscheinlich aktiv mit den Waffen kämpfen müssen, um sich zu behaupten. Dieses erfordert eine schärfere Auslese in den Niederlanden. Die angeworbenen Männer müssen aus nationalsozialistischer Gesinnung bereit sein ihr Leben für die Idee des germanischen Einsatzes im Osten zu opfern.

Der Reichskommissar lobt in seinem Schreiben die Bauern, welche in den ersten Monaten durch unsere Aktion auf Transport nach dem Osten gestellt wurden. Der Reichskommissar beschwert sich darüber, dass die späteren Transporte eine bemerkenswerte Verschlechterung der Qualität auswiesen.

Die Niederländische Ost Kompanie ist laufend mit der Landbewirtschaftungsgesellschaft Ukraine m.b.H. in Verbindung. Wir sind auch unserseits der Meinung, dass eine fachliche und charakterliche Auslese, den höchsten Forderungen entsprechen würde. Es lässt sich aber bei besten Auswahl nicht vermeiden, dass charakterliche Mängel bei den Männern im Osten auftreten. Was die Betätigung im Schwarzhandel anbelangt, ist diese leider nicht auf Niederländer beschränkt; vielmehr kommen unsere Männer in dem Osten vielfach erst auf diese Idee. Es ist aber nicht tunlich, hierfür die Leitung verantwortlich zu stellen. Ich muss meinerseits die Behauptung, dass der Schwarzhandel von der Niederländischen Ost Kompanie

176 - (1) Zie n. 1 bij nr. 159.
(2) In het *Bericht* van Rost staat de correspondentie tussen Rost en Rosenberg (eind 1942, begin 1943) afgedrukt.

selbst empfohlen wird, genau so zurückweisen, wie die Behörden im RKU eine derartige Behauptung ablehnen würden. Ich habe mich an den hiesigen Höheren SS- und Polizeiführer gewandt, mit der Bitte, eine diesbezügliche Untersuchung unter dem Personal der Niederländischen Ost Kompanie einleiten zu wollen. Auch in den Niederlanden besteht ein Schwarzhandel, aber auch hier sind diejenigen, die sich daran beteiligen, nicht auf meine Landsleute beschränkt.

Ich habe die Beantwortung des Schreibens des Reichskommissars einige Wochen hinauszögern müssen, um das Resultat der Besprechungen über die künftige Ausbildung von Niederländern für den Osteinsatz abzuwarten. Wie Ihnen bekannt sein dürfte, wird jetzt erwogen, alle niederländischen Bauern vor ihrem Einsatz, drei Monate in der Landwache militärisch auszubilden und sie nachher noch während eines Monates eine weltanschauliche Schule durchlaufen zu lassen. Dies wird selbstverständlich eine Verzögerung des Einsatzes verursachen. Die Niederländische Ost Kompanie hat sich seinerzeit schweren Herzens entschlossen, im Interesse eines schnellen Einsatzes in dem Osten, welcher dort erwünscht war, den Soforteinsatz vorzunehmen. Sie freut sich jetzt in dieser Angelegenheit mit dem Herrn Reichskommissar für die Ukraine einigzugehen und die Qualität der eingesetzten Männer in militärischer and fachmännischer Hinsicht kompromisslos zur Grundbedingung für den Einsatz machen zu können.

Zum Schluss möchte ich bemerken, dass wir im Besitz sind von Erklärungen der Landbewirtschaftungsgesellschaft Ukraine m.b.H., in denen die Anerkennung über die niederländischen Leistungen klar zum Ausdruck kommen.[3]

Ich zeichne, mit germanischem Gruss, Heil Hitler!

Der Präsident der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 17d. Geparafeerde doorslagkopie

177. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

Schalkhaar, den 22. September 1943

Hochverehrter Reichsführer,

Bei meiner Rückkehr aus dem Ostland wurde ich freudig überrascht von dem schönen Geschenk, das Sie meinem Sohn Ebbe gemacht haben. Der Lebensleuchter[1] für den kleinen Ebbe (Abkürzung von Egbert) ist mir wieder ein neues Andenken. Der erste Lebensleuchter wurde mir damals im Frühjahr 1940 als Andenken vom Wolff mit der Mitteilung überreicht, dass schwere Zeiten mir bevorständen.[2] Wolff sagte mir, dass Sie mit meiner Verhaftung

(3) In een brief van de *Generalkommissar* in Kauen aan Malletke dd. 3 sept. 1943 (hier niet afgedrukt) wordt positief geschreven over de Nederlandse inspanningen op Waka-T en het daarbij behorende landgoed Landwarow (in de buurt van Wilna).

177 – (1) Deze *Lebensleuchter* werden vervaardigd in de *SS*-aardewerkfabriek te Dachau.

(2) Op 10 mrt. 1940 was Rost in Berlijn geweest; zie hiervoor en voor zijn internering voor de Duitse inval de inleiding bij *Corr., Rost I.*

rechneten und damals bin ich durch einen besonderen Glücksfall in Calais durch die Deutschen Truppen befreit. So brachte mir Ihr Leuchter Glück. Der Leuchter meines Sohnes Ebbe werde ich neben den Meinen stellen.

Ich hoffe, dass wir bald von dem Glück des deutschen Volkes, das es nach 30 Jahren Kämpfen wohl verdient hat, Zeugen sein mögen.

Mit herzlichen Grüssen, auch im Namen meiner Frau, zeichne ich, hochverehrter Reichsführer, mit Heil Hitler!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81301. Doorslagkopie

178. H.J. OTTO[1] AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 22 september 1943

Kameraad,

In overleg met de betrokken Propaganda-Stellen in Berlyn en den Haag zal een onzer redacteuren[2] zich binnenkort blijvend in Rowno vestigen, teneinde aldaar zijn journalistieken arbeid op te nemen. Het heeft mij persoonlijk aangenaam getroffen, dat ik van Duitsche zijde eveneens de volle medewerking verkreeg voor de plaatsing van een Nederlandschen journalist in de Oekraïne, aangezien daardoor onze Ned. dienst veel kan bijdragen in het belang van een propaganda voor de oostelijke gebieden.

Ik stel hoogen prijs op een nauwe samenwerking ten dezen met de Ned. Oost Compagnie en zou den vorm dezer samenwerking gaarne uitvoerig behandelen voor het vertrek van onze redacteur naar Rowno.

Einde dezer maand vertrekt de betrokkene met mij voor eindbesprekingen naar Berlijn, waarna hij waarschijnlijk einde October naar de plaats zijner bestemming vertrekt. In het begin van October had ik dan ook gaarne een bespreking met den betrokken leider der N.O.C. over den vorm van samenwerking, welke te bereiken is. Mag ik ten aanzien van die samenwerking Uwe welwillende medewerking inroepen?

Voorts vernam ik van een onzer vroegere medewerkers, die een half jaar geleden zich vrijwillig voor den Ned. Landwacht aanmeldde, Jhr. Mr. v. Citters[3] te Utrecht, dat hij bij de N.O.C. gesolliciteerd heeft als juridisch medewerker.

Ik wil deze sollicitatie gaarne ondersteunen, omdat ik v. C. heb leeren kennen als een ijverig werker op fin. en econ. gebied, met een gezonde kijk op de vraagstukken en gelukkig niet er-

178 – (1) H.J. Otto, geb. 22 okt. 1906 te Arnhem. Journalist. Van 1937 tot 1938 lid van de NSB, in 1943 en 1944 lid van de Germaansche SS. Werkte o.m. voor 'Het Nationale Dagblad' en schreef in 'Storm-SS'. Van najaar 1943 tot begin september 1944 als economisch adviseur verbonden aan het departement van Bijzondere Economische Zaken.
(2) Van 'Europapress'.
(3) Jhr. mr. W.E. van Citters, geb. 8 nov. 1910 te Arnhem.

felijk belast met de liberale principes van zijn voorgangers. Zijn vader was destijds Comm. der Koningin in de provincie Gelderland. v. C. Jr. stamt uit een overigens degelijke, conservatieve familie, doch heeft zich de nat. soc. beginselen practisch eigen gemaakt, d.w.z. ook door zijn optreden in zijn omgeving.

Mocht er bij de N.O.C. geen werkkring voor hem liggen, dan weet U mogelijk wel een andere geschikte positie voor een jong jurist.[4]

Hoe maakt U het overigens? Ik vind het jammer, dat door Uw drukke werkzaamheden er zoo weinig tijd meer is eens van gedachten te wisselen en nog eens te verwijlen in de tijden van einde 1936 tot 1939. Alhoewel ik toen officieel niet meer direct contact had, ben ik blijven medeleven. U weet trouwens mijn positie en plicht en zult die gerespecteerd hebben, alhoewel de verhouding moeilijk lag.

Ik breng u intusschen hartelijke groeten, mede van mijn vrouw- en ouders, over,

met nat. soc. groet,
H.J. Otto

RvT Fin A 7/84864–5. Oorspronkelijk

179. E.J. VOUTE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Gemeente Amsterdam, 22 September 1943

Naar aanleiding van de van U ontvangen uitnoodiging tot bijwoning der vergadering van den Raad van Commissarissen van de Nederlandsche Oost-Compagnie N.V. op 7 October a.s., deel ik U mede, dat ik op deze vergadering niet aanwezig zal zijn.[1]

Ik meen hieraan te moeten toevoegen, dat ik tegen den gang van zaken bij de N.O.C., zooals die tot dusver is geweest, ernstige bezwaren heb.

Het is er eenigzins wild toegegaan, zonder zich aan de bepalingen der statuten te storen en met volkomen voorbijgaan van Commissarissen.

Hoewel ik bij mijn schrijven van 27 Mei 1942 U om nadere schriftelijke bijzonderheden vroeg omtrent de op te richten Nederlandsche Handelscompagnie voor Oost-Europa, zooals de onderneming naar ik meen zou heeten,[2] moest de oprichting op 6 juni d.a.v. plotseling, voor mij geheel onvoorbereid, geschieden zonder dat ik de verzochte inlichtingen had gekregen en zonder dat mij iets omtrent den inhoud der statuten bekend was.

Deze statuten leggen reeds een groote macht in de handen van U, in Uw verschillende kwaliteiten, maar zij hielden althans daarnaast ook bepalingen in omtrent toezicht o.a. door den Raad van Commissarissen en omtrent accountantscontrôle.

(4) Rost schreef op 9 okt. terug dat hij graag een onderhoud met hem wilde hebben en dat hij ook met Citters kennis wilde maken (Rost aan Otto dd. 9 okt. 1943, RvT Fin A 7: 84863).
179 – (1) Zie voor de agenda en het reorganisatievoorstel nr. 171.
(2) Dat was ook oorpronkelijk de naam; zie de nota van Rost dd. 23 mei 1942 (nr. 3).

Van dit toezicht is echter tot dusver niets terecht gekomen. Nog daargelaten, dat de leden van den Raad van Commissarissen niet op regelmatige wijze zijn benoemd – er zal nu, naar ik van notaris Groenier[3] vernam, binnenkort een buitengewone aandeelhoudersvergadering gehouden worden om hunne functie en benoeming alsnog te bekrachtigen – is het beheer geheel buiten Commissarissen om gevoerd en vrijwel zonder dat Commissarissen iets van den gang van zaken afwisten.

Slechts éénmaal, in November 1942, werd mij een verslag over de eerste maanden van de werkzaamheden toegezonden, waarbij een staat van uitgaven was gevoegd, die geen inzicht verschafte in de financieele situatie en die mij aanleiding gaf U schriftelijk mijn bezwaren daartegen mede te deelen en U te verzoeken daaraan persoonlijk Uw aandacht te schenken.

Ondanks mijn herhaald aandringen werd ook nimmer een vergadering van den Raad van Commissarissen gehouden.

Overlegd wordt ook nu nog slechts een overzicht van de tot 6 september j.l. tot een bedrag van niet minder dan per saldo rond f. 10.570.000.- door den Staat der Nederlanden verstrekte gelden, waartegen ik weer dezelfde U kenbaar gemaakte bezwaren heb als tegen het in November 1942 overgelegde overzicht en waaruit ik den indruk krijg dat met ruime hand uitgaven zijn gedaan.

Een behoorlijke balans en verlies- en winstrekening over het eerste op ulto 1942 eindigde boekjaar is er ook thans nog niet, hoewel deze stukken in de volgens de statuten in Juni te houden aandeelhoudersvergadering met de noodige toelichtingen enz. behooren te worden behandeld.

Een accountant, die volgens de statuten o.a. de boeken regelmatig moet controleeren, is ook nog niet benoemd.

Hoewel ik besef, dat groote moeilijkheden zijn ondervonden en dat in de gegeven omstandigheden vooral in het eerste begin niet alles geheel kan verloopen als bij een reeds geconsolideerden toestand, zult U, naar ik vertrouw, begrijpen, dat ik mij zeer bezwaard gevoel om het tot dusver, geheel buiten Commissarissen om, gevoerde beheer, achteraf met mijn verantwoordelijkheid te dekken.

Ook is het mij niet mogelijk, nu ik in den gang van zaken tot dusver niet betrokken ben geweest, een oordeel uit te spreken over de vragen, waarvoor de Raad der Commissarissen thans word gesteld. Om over die vragen een goed gefundeerd oordeel te kunnen uitspreken, moet men veel intensiever met de zaken hebben medegeleefd dan waartoe mij de gelegenheid is gegeven.

Mijn oppervlakkige indruk is echter wel, dat de bereikte resultaten in verhouding tot de daaraan ten koste gelegde bedragen weinig bevredigend en de vooruitzichten weinig rooskleurig zijn en ook dat de geheele N.O.C., tegen de aanvankelijke bedoeling, meer en meer een zuivere staatszaak is geworden, waarbij voor invloed op de gang van zaken van de andere aandeelhouders, althans van de Gemeenten, vrijwel geen plaats meer is.

Indien ik als privé-persoon en niet in mijn kwaliteit van Burgemeester van Amsterdam in den Raad van Commissarissen zitting had, zou ik ernstig overwegen het voorbeeld van de

(3) H.N. Groenier, geb. 11 feb. 1899 te Amsterdam. Notaris in Amsterdam, waar hij de akte van oprichting van de Nederlandsche Oostcompagnie en diverse dochterondernemingen passeerde.
(4) Rost antwoordde op 6 okt., zie nr. 186.

Heeren Gips en De Kock van Leeuwen te volgen en voor mijn functie bedanken.

[E.J. VOÛTE]
Burgemeester
van Amsterdam

Van Maasdijk 74/18 c. Afschrift

180. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 24. September 1943

Hochverehrter Reichskommissar,

Aus dem Tätigkeitsbericht über die Niederländische Ost Kompanie, welchem ich Ihnen mit meinem Schreiben vom 15.9.43 übersandte,[1] haben Sie entnehmen können, das die Frage des Handels auf dem Osten im Zentrum der ganzen Problematik des niederländischen Einsatzes in den besetzten Ostgebieten steht.

Ich will hier nicht die Argumente wiederholen, welche meine Mitarbeiter bezüglich dieser Frage vorgebracht haben und welche in meinem vorerwähnten Bericht zusammengefasst sind.

Ich verstehe, Herr Reichskommissar, dass die Frage des Handels auf die Ostgebiete in diesem Moment schwerlich in seiner endgültigen Form entschieden werden könnte, aber es handelt sich hier um die Möglichkeit, die künftige Entwicklung für den niederländischen Handel vorzubereiten.

Da Sie selbst, Herr Reichskommissar, und das Ostministerium seinerzeit die Frage der Gegenleistungen und des Handels auf die Ostgebiete aufgeworfen haben, so bitte ich Sie, bei den jetzigen Regelungen betreffend des Wahrenverkehrs mit dem Osten, die niederländischen Interessen auch diesmal wieder berücksichtigen zu wollen.

Den Anlass zu diesem Schreiben bildet ein Brief, welchen der Generalsekretär für Handel, Gewerbe und Schiffahrt, Herr Hirschfeld, am 15. September an Herrn Minister Fischböck, Generalkommissar für Finanz und Wirtschaft gerichtet hat. In diesem Brief stellt Herr Hirschfeld fest, dass im Laufe dieses Jahres der Niederländischen Ost Kompanie gewisse Warenkontingente für die Ausfuhr nach den besetzen Ostgebieten freigestellt wurden. Diese Kontingente wären aber bei der heutigen, sehr angespannten Bedarfslage, insbesondere mit Rücksicht auf die Folgen, welche die deutschen Anforderungen in Zusammenhang mit der Aktion zugunsten der bombengeschädigten Bevölkerung haben könnten, nicht mehr vertretbar. Nach der Meinung der Generalsekretär Hirschfeld sollen die Ausfuhrbedürfnisse der Niederländischen Ost Kompanie zu Lasten der deutschen Anforderungen gebracht werden.

Die Niederländische Ost Kompanie läuft daher Gefahr zwischen zwei Stuhlen zu geraten und weder zu Lasten der deutschen Kontingente noch der niederländischen Lieferungen, Waren freikriegen zu können. Diese würde ein Rückschritt bedeuten.

180 – (1) Het *Bericht* van Rost.

Ich komme nun zu der Frage, welchen Weg die Warenlieferungen nach dem Osten nehmen sollten. Wie ich in meinem Tätigkeitsbericht auf Seite 5 erwähnt habe, wurde zum Zweck der Belieferungen der besetzten Ostgebiete mit Konsumwaren, der "Wirtschafsteinsatz Ost" G.m.b.H. gegründet unter der Führung des Leiters der Reichsgruppe Handel, Herrn Hayler. Wie mir jetzt mitgeteilt wurde, soll vor kurzem von der Ein- und Ausfuhrstelle beim Reichskommissar (Herrn Merzig) an die Z.A.St.[2] der Auftrag gegeben worden sein, die unangemeldeten Bestände, in soweit als sie nicht für die bombengeschädigten Gebiete in Deutschland bestimmt sind, direkt an den hiesigen Vertreter des Wirtschaftseinsatzes Ost bei der Niederländischen Ost Kompanie, Herrn Hess, zwecks Ausfuhr nach dem Osten abzuliefern. Seinerzeit wurde die Vertretung des Wirtschaftseinsatzes Ost bei der Niederländischen Ost Kompanie im Haag eben dazu aufgerichtet, um die Kraft des Monopols der Niederländischen Ost Kompanie von uns zu erfassende Ausfuhr nach dem Osten in unmittelbarer Zusammenarbeit durchzuführen.

Ich lege als Präsident der Niederländische Ost Kompanie besonderen Wert darauf, dass die Ausfuhr der niederländischen Güter an den Wirtschaftseinsatz Ost daher den Weg über die Niederländischen Ost Kompanie nehme, damit auch in dieser Hinsicht die Entwicklungsmöglichkeiten für die Zukunft volkommen gewahrt bleiben. Da jeder Wahrenausfuhr durch den "Centrale Dienst voor In- en Uitvoer" (C.D.I.U.)[3] durchgeschleusst werden muss und eine Verzögerung durch die verwaltungstechnischen Massnahmen nicht erfolgen soll, erlaube ich mir Ihnen im Einvernehmen mit meinen Mitarbeitern vorzuschlagen, die Frage dieser Güterausfuhren an eine Kommission, bestehend aus je einem Vertreter vom Generalsekretär Hirschfeld und von mir, unter Vorsitz Ihres Herrn Brocke,[4] überantworte zu wollen. Ich würde dann dafür sorgen, dass mein Vertreter zu gleicher Zeit auch der Niederländischen Ost Kompanie angehöre, sodass dieselben bei diesen Exxporten eingeschaltet bleibe.

Da die Frage des Handels für die Niederländischen Ost Kompanie entscheidend ist, und diese Frage in der nächsten Aufrichtsratssitzung eingehend erörtert werden wird, würde ich Ihnen dankbar sein, hochverehrter Reichskommissar, wenn es möglich wäre, dass vor dem 7. Oktober diese Frage in Ihrer Anwesenheit geklärt würde.

Mit germanischen Gruss,
Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81678–80. Afschrift

(2) De *Zentralauftragstelle* werkte als intermediair tussen Duitse opdrachtgevers en het Nederlandse bedrijfsleven.
(3) Dit was een dienst van Hirschfelds departement.
(4) Wellicht W. Brocke, geb. 18 jan. 1892 in Herne.

181. CONCEPTNOTITIE VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Notitie van een gesprek tusschen den Arbeidsfrontleider eenerzijds en den voorzitter van de financiëele commissie van het Arbeidsfront anderzijds, den 28sten. September 1943

Het gesprek[1] leidde tot de volgende conclusies:
1. Het financieele beheer van het Arbeidsfront is door den leider van het Arbeidsfront opgedragen aan kameraad Alofs;
2. Naast de Afdeeling Geldzaken van kam. Alofs is door den leider van het Arbeidsfront ingesteld een Afdeeling Contrôle. De leiding zal worden opgedragen aan een persoon, die op voordracht van den voorzitter van de financieele commissie,[2] zal worden benoemd door den leider van het Arbeidsfront;

De verhouding tussen deze 2 afdeelingen is ongeveer als volgt gedacht:

De afdeeling Geldzaken onder kam. Alofs stelt periodieke begrootingen op, die worden goedgekeurd door den leider van het Arbeidfront. Afschriften van deze begrootingen of eventueele aanvullende begrootingen zullen door den leider van het Arbeidsfront aan den voorzitter van de financieele commissie worden toegezonden. De afdeeling Geldzaken stelt op den grondslag der opgemakkte begrootingen de gesloten rekeningen op en zendt deze ter contrôle toe aan de afdeeling Contrôle. De voorzitter van de financieele commissie zendt een verslag toe over de bevindingen van de afdeeling Contrôle aaan den leider van het Arbeidsfront en aan de leden van de financieele commissie, aan de laatsten ter advies.

De contrôle van den voorzitter van de financieele commissie en de adviezen van de leden zullen zich niet bezighouden met de frontpolitiek, zooals door den frontleider noodig wordt geoordeeld; zij kunnen echter over de spaarzaamheid bij de uitvoering der door den frontleider bevolen maatregelen waken.[3]

M.M. ROST VAN TONNINGEN

RvT 94/81254–5. Doorslagkopie

181 – (1) Dit gesprek was al aangekondigd in de brief van Rost aan Seyss-Inquart dd. 18 aug. 1943.
(2) Dat was en bleef Rost.
(3) Het leek of Woudenberg hiermee van Rost gewonnen had, maar een brief van Tummers aan Rost dd. 29 nov. 1943 wijst anders uit, zie nr. 217. Een kritische brief van Van Maasdijk aan Rost dd. 21 okt. 1943 laat duidelijk zien wat er mis is; de leden van de Commissie komen één keer per jaar bijeen en werden dan voor voldongen feiten geplaatst (Van Maasdijk aan Rost dd. 21 okt. 1943, Van Ma. 73/21).

182. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. LANKENAU

Schalkhaar, den 28. September 1943

Sehr geehrter Herr Generalleutenant!

Es drängt mich Sie[1] in folgender Angelegenheit um Ihre besondere Aufmerksamkeit zu bitten.

Seit dem Frühjahr, als die ersten Morde auf Angehörige der germanischen-SS und der nationalsozialistischen Bewegung von den Gegern verübt wurden, werde ich, wie Ihnen bekannt, von einer Polizeiwache geschützt. Ich muss dem Höheren Polizeiführer[2] und Ihnen verbindlichst danken für die ausgezeichnete Mannschaft welche, insbesondere in den letzten Monaten, mir zur Verfügung steht. Zwischen diesen tadellosen Männern und meiner Familie hat sich ein Treueverhältnis ausgebildet, was um so mehr zu schätzen ist, weil das Bewachen einer Person eine ziemlich langweilige Geschichte ist. Diese Männer sind jetzt an mich herangetreten und haben mich folgendes erklärt:

Sie sind jetzt mehr als zwei Jahre bei der Niederländischen Polizei tätig und haben den Rang eines Unterwachmeisters. Sie fühlen sich als SS-Polizeimänner ihren Kollegen – nicht SS-Männer – gegenüber, die jetzt alle zu Wachtmeister befördert wurden, zurückgesetzt, obwohl die Gesinnung vieler dieser Männer zweifelhaft ist. Vor kurzem soll beim P.O.B.[3] in Schalkhaar eine ganze Kompanie nach einer Ausbildung von 6 Monaten zu Wachtmeister befördert worden sein.

Als meiner SS-Wachmannschaft bekannt wurde, dass auch ihre Kollegen der Polizeikaserne Amsterdam zu Wachtmeister befördert werden sollten, hat einer dieser Kameraden sich an den Kompaniekommandanten Kapitän Mansens[4] gewandt. Kapitän Mansens, der bei der ganzen SS-Mannschaft in Amsterdam, wie ich wiederholt feststellen konnte, besonders beliebt ist, erklärte, dass er auch meine diensttuende Polizei-Wachmannschaft zur Beförderung zu Wachtmeister vorgetragen hätte und dass die Entscheidung dem Bataillonskommandanten Major Couvee[5] zustünde. Ich achte mich leider verpflichtet hier gleichfalls mitzuteilen, dass dieser Major Couvee bei allen SS-Männern besonders verhasst ist.

Ein Fall, der mich auch besonders interessiert, ist der des Wachmannes Hartmann,[6] welcher das Kommando über meine Wachmannschaft führt und der mich immer auf meine Reisen begleitet. Dieser besonders tadellose Mann gehörte dem P.O.B. in Schalkhaar an, wurde dan abgestellt bei der Hilfspolizei in der Alexanderkaserne in Den Haag und von dorten aus, im Auftrag der Ordnungspolizei, meiner Mannschaft als Kommandant beigegeben. Verschiedene seiner Kollegen, die das Glück hatten in der Kompanie weiter zu dienen, sind zum Oberwachtmeister befördert worden. Einer dieser Kollegen, die jetzt alle Oberwachtmeister

182 - (1) B.H. Lankenau, *Befehlshaber der Ordnungspolizei.*

(2) Op 31 mei 1943 had Rost aan Rauter gevraagd deze bewaking zonder inmenging van Voûte te laten plaatsvinden (nr. 135).

(3) Het Politie-Opleidings-Bataljon was in juli 1941 opgericht om voor de Duitsers betrouwbare politiemensen op te leiden, zie Kelder, *Schalkhaarders.*

(4) T. Mansens was commandant van de Sybren Tulp Compagnie, genoemd naar de in 1942 overleden 'foute' Amsterdamse hoofdcommissaris van politie.

(5) J.D.J. Couvee was vanaf 1 okt. 1942 commandant van het Politie Batallion Amsterdam.

(6) J.G. Hartman; zie ook n. 325, n. 3.

geworden sind, hat mich auch persönlich zur Verfügung gestanden. Ich muss feststellen, dass in Haltung der jetzige Wachmann Hartmann dem vorgenannten weit überlegen ist.

Ich bitte Sie, sehr verehrter Generalleutenant, sich diese Fälle annehmen zu wollen, denn, ich kann schwerlich die Wahrung meiner eigenen Sicherheit auf Kosten von Männern annehmen, die mir während der vielen Monate, dass sie mir zur Verfügung standen, in so kameradschaftlicher und tadelloser Weise gedient haben.
Ich wäre dann verpflichtet auf die Bewachung zu verzichten, damit diese Kameraden wieder dieselbe Chancen der Beförderung als ihre Kollegen erhielten.

Ich wäre Ihnen dankbar, wenn es möglich sein würde, bei der Korrektur dieser Angelegenheit auch in den Ranglisten die frühere Stellung dieser Männer wiederherzustellen, damit auch in dieser Hinsicht ihnen kein Nachteil aus meiner Bewachung zustösst.

Indem ich Ihnen im voraus herzlich danke für Ihre Intervention, zeichne ich,[7]

mit germanischen Gruss,
Heil Hitler !
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 92 a,k. Doorslagkopie

183. MEMORANDUM VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, am 1.10.1943

Der niederländischen Osteinsatz.

Aus den Besprechungen, welche anlässlich des Einsatzes einer Anzahl Niederländer aus dem Lager Ommen zwischen dem Reichskommissar, dem SS-Obergruppenführer Rauter und Generalkommissar Ritterbusch[1] und zwischen einigen dieser Herren mit Herrn Puttkammer, Herr Scheirer[2] und mit mir stattgefunden haben, ergeben sind die folgende Fragen:
1. Die waffenmässige Ausbildung dieser Männer aus Ommen, sowie derjenigen Niederländer, die im Ostraum im Rahmen ihrer künftigen Tätigkeit auch als Waffenträger auftreten müssen, sollte in der "Landwacht" erfolgen. Dieser Frage ist von besondere Bedeutung, da sich aus dem Schreiben des Herrn Reichskommissar Koch an das Ostministeriums vom 28.8.1943[3] ergibt, dass die Holländer (die sogenannten Handwerker) bewaffnet wurden, obwohl in ihrem Dienstvertrag eine derartige Bewaffnung ursprünglich nicht vorgesehen war. Es wäre die Frage zu entscheiden, ob die Niederländer im Osten verpflichtet werden sollen,

(7) Op 13 okt. 1943 1943 bedankt Rost in een brief aan Lankenau voor de bevordering van 'zijn' politiemensen (RvT 91 80475).
183 – (1) Op 26 juni 1943 had *Generalkommissar* Schmidt zelfmoord gepleegd; hij was opgevolgd door W.F.A. Ritterbusch, geb. 3 juli 1892 te Werdau (Saksen). Van juli 1940 tot oktober 1941 was hij werkzaam als *Beauftragte* van de Rijkscommissaris voor Noord-Brabant.
(2) Hier wordt Schwier bedoeld; zie voor deze zaak ook nr. 172 en 174.
(3) Het volgende komt ook voor in een brief van Koch aan Rosenberg dd. 6 juli 1943 (NOC fotocopieën "Einsatz Schwier nr. 3").

oder bezw. das Recht hätten, eine Waffe zu tragen, wenn sie nicht militärisch ausgebildet sind. Es ist nicht zu erwarten, dass Niederländer, die nicht ausdrücklich unter die Bedingung mit der Waffe zu kämpfen, für den Osten angeworben sind, sich in Notfallen verteidigen werden. Dies hat mit soldatischen Tugenden nicht zu tun. Es handelt hier sich viel mehr um eine Gesinnungsfrage. Angesichts das dienstverpflichteten Arbeitseinsatzes niederländischer Arbeiter nach Deutschland, melden sich Niederländer freiwillig für den wirtschaftlichen Osteinsatz, um sichdem dienstverpflichten Einsatz in Deutschland zu entziehen. Wenn man den Einsatz von Niederländern nicht auf Parteiangehörige der nationalsozialistischen Bewegung beschränken will, ist es unmöglich festzustellen, aus welchen Gründen die Anmeldung erfolgt. Wenn man aber dieser Männer klar macht, dass sie mit den Waffen zu kämpfen haben, werden sie warscheinlich grösstenteils ihre Anmeldung rückgängig machen. Es ist noch darauf hinzuweisen, dass angesichts der jetzigen militärischen Lage im Osten, die freiwillige Anmeldung sehr stark zurückgeht und eine Verbesserung der Anmeldung ist kaum zu erwarten, bevor nicht eine entscheidende Wendung in der Militärischen Lage auftreten wird. Anderseits ist es unverantwortlich bei der auch vom Reichskommissar Koch anerkannten gesteigerten Banditengefahr, die Niederländer unbewaffnet zu lassen. Die Frage der Bewaffnung und der Ausbildung soll von den betreffenden Behörden sachlich geprüft werden, um eine allen Interessen Rechnung tragende Lösung zu finden.

2. Angenommen, das die Frage 1 befriedigend gelöst wird und eine Anzahl freiwillige Angebote von Niederländischen Handwerkern zum Osteinsatz erfolgen würde, käme die Frage in Betracht, wie diese fachlich und weltanschaulich auszubilden wären. Bei der Unterredung, welche ich in Berlin mit Oberreichsleiter Malletke, Herrn von Harder und Hauptman Kulz, und welche ich in Holland mit den Herren Puttkammer,[4] Ir. van Dieren, Drs. Goedhuys und Dr. Krantz in Anwesenheit des Hptm. Kultz hatte, wurde die Frage der fachlichen Ausbildung der Handwerker näher geprüft. Ich habe im Laufe dieser Woche diese Frage noch eingehend mit den Herren van Dieren und Goedhuys untersucht. Ich erinnere daran, dass Herr van Dieren von der Organisation der gewerblichen Wirtschaft (Organisation Woltersom) den Auftrag hat, die fachliche Ausbildung der Handwerker in den Niederlanden gemeinsam mit der Arbeitsfront vorzubereiten. Es muss nun darauf hingewiesen werden, dass die vom Hptm. Kulz angeforderten niederländischen Handwerker, praktisch in Holland nicht mehr vorhanden, bezw. nicht verfügbar sind. Der ideale Typ, welchen Hptm. Kulz wünscht, nämlich der Typ des deutschen Handwerkmeisters, existiert in Holland in dieser Form nicht. Mit ihm ist am besten der kleine Handwerkbetriebsführer (das niederländische Wort ist "patroon") zu vergleichen, welcher in seinem Betrieb ungefähr 3 bis 5 Arbeitskräfte hat. Diese niederländischen "Patroons" sind am besten geeignet für die Aufgabe, welche ihnen im Rahmen des Ostwerkes Ukraine zugedacht worden ist, nämlich unter eigener Verantwortung Gruppen eingeborer Handwerker in der Ukraine zu führen. Leider sind aber bei Durchführung des Arbeitseinsatzes derartige Handwerker (Patroons) entweder nach Deutschland eingesetzt worden, oder sie sind hier im Lande mit Wehrmachtaufträgen (Organisation Speer) voll beschäftigt. Bei der Prüfung der Frage mit meinen Mitarbeitern, in welcher Weise wir die Aufforderung des Ostwerkes Ukraine zum Einsatz geeigneter Handwerker in dem Osten fördern könnten, sind wir übereinstimmend zu der Schlussfolgerung gekommen, dass vorlau-

(4) Puttkammer had op 23 sept. 1943 een gesprek met Rauter over de *Einsatz-Schwier* gehad (notitie van Puttkammer dd. 24 sept. 1943, RvT NOC 5b; Rost komt op de notitie terug in zijn brief aan Rauter dd. 4 okt. 1943, zie nr. 185).

fig nur mehr oder weniger gelernte Arbeiter eines Handwerkes für diesen Einsatz erhältlich wären. Diese Arbeiter sollten in Holland eine Vorschulung unterzogen werden, die sich nicht nur auf die fachliche Seite, sondern auch auf die weltanschauliche und sprachliche Vorbereitung der Bauern in der Schule Hoofddorp.[5] Ob das Lager Ommen sich für die Vorschulung von Handwerkern eignet, kann erst festgestelt werden, wenn ich mit meinem Mitarbeitern dieses Lage besichtigt habe. Mit Herrn Schwier bin ich übereingekommen, dass eine derartige Besuch so bald als möglich nach seiner Rückkehr aus Berlin erfolgen sollte.[6] Wir haben unsererseits uns schon mit der Auswahl der Niederländer, die die Vorschulung und die Ausbildung zu übernehmen hätte, befasst.
3. Das Lager Ommen geniest in Holland einen sehr schlechten Ruf; man hat den Fehler begangen, dorten auch asoziale Elemente aufzunehmen. Aständige Qualitätsarbeiter werden sich für Ommen unter den jetzigen Verhältnissen kaum freiwillig melden. Sollte das Lager Ommen für den Osteinsatz in Frage kommen, so ist daher die Entfernung der asozialen Elemente baldigst vorzunehmen. Wenn ich richtig informiert bin, ist die Durchführung dieser Angelegenheit schon im Gange. Es wird eine Angelegenheit der Propaganda sein müssen, so dann ausdrücklich hervorzuheben, dass nur saubere tadellose Handwerker zu dem Lager Ommen in der Zukunft zugelassen werden, damit eine Auslese einigermassen gewährleistet ist.
4. Der Einsatz von Bauern und Gärtnern wurde seit einigen Monaten in der Schule Hoofddorp vorbereitet. Die Landbewirtschaftungsgesellschaft Ukraine hat ausdrücklich anerkannt, das die Bauer und Gärtner, welche durch die Schule Hoofddorp durchgeschleusst sind, eine anerkennungswerte Verbessserung der Haltung aufweisen. Die SS-Behörden erachten aber die militärische Ausbildung in dieser Schule ungenügend, um die Männer als Waffenträger anzuerkennen. Durch den Fall Rohatschew hat sich leider diese Meinung bestätigt. Ob die Schulung der in dem Osten einzusetzenden Bauern und Gärtner in der Zukunft auch in Ommen stattfinden soll, wäre ebenfalls an Ort und Stelle zu prüfen.[7]

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT NOC 87055–8. Doorslagkopie

184. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. ROSENBERG

den 2. Oktober 1943

Hochverehrter Reichsminister!

Ich wurde gebeten zum Schreiben des Reichskommissars für die Ukraine vom 28.8.43 an das Ostministerium Stellung zu nehmen. Ich habe schon in meinem Schreiben vom 21.9.43[1]

(5) De Rij- en Menschool in Hoofddorp, waar in samenwerking met de Landstand een vooropleiding werd verzorgd.
(6) Dit bezoek vond plaats op 13 okt. 1943, zie nr. 191.
(7) Volgens Puttkammers notitie, zie n. 5, waren hij en Rauter dat nu juist wel overeengekomen. Zie voor het vervolg nr. 184 en 188.
184 – (1) Zie nr. 176.

Gelegenheit gehabt, mich zum Schreiben des Herrn Reichskommissars für die Ukraine zu äussern und beehre mich auf dieses Schreiben Bezug zu nehmen. Ich erlaube mir hier noch ergänzend folgendes zu bemerken.

Die Frage der Bewaffnung der in den Osten eingesetzten oder einzusetzenden Niederländer, ist eine Frage der Gesinnung dieser Männer. Wie Ihnen bekannt sein dürfte, ist es leider nicht gelungen, die Mehrheit des niederländischen Volkes mit der nationalsozialistischen Weltanschauung zu durchdringen. Eine grosse Mehrheit meiner Landsleute befindet sich daher auch jetzt noch in einer gegen Deutschland gerichteten Geistesverfassung. Selbstverständlich würde keiner der Männer aus diesen Kreisen daran denken, sich freiwillig für den Osten zu melden, wenn nicht der dienstverpflichtende Einsatz in Deutschland sie auf den Gedanken gebracht hätte, sich doch in den Osten einzusetzen. Sie treten in diesem Raum zusammen mit anständigen nationalsozialistischen Niederländern auf, tragen aber durch ihr Benehmen dazu bei, den deutschen Behörden den Eindruck zu vermitteln, dass die Niederländer im allgemeinen von einer auch von uns Nationalsozialisten abgelehnten Gesinnung sind. So war es auch im Werkdienst Holland, wo zwar anfänglich nur Parteigenossen der nationalsozialistischen Bewegung in den Niederlanden angeworben wurden, aber später auch andere sich anmeldeten. Wie aber auch die Gesinnung dieser Männer sein mag, sie waren auf einen waffenmässigen Einsatz nicht vorbereitet.[2] Wenn der Reichskommissar für die Ukraine aus Zweckmässigkeitsgründen oder aus allgemeinen Sicherheitsgründen, sich dazu entschlossen hat, die Holländer des Werkdienstes Holland zu bewaffnen, so stellte dies eine Notlösung dar, denn ein grosser Teil dieser Männer ist nicht erfüllt vom fanatischen Willen, im Dienste der nationalsozialistischen Weltanschauung auf Leben oder Tod zu kämpfen.

Was für den Werkdienst Holland zutrifft, gilt auch im allgemeinen für alle Holländer. Diejenigen, die wirklich bereit sind zu kämpfen, haben sich für die Legion Niederlande oder für die Waffen-SS zum Fronteinsatz gemeldet und haben sich dort zur besonderen Zufriedenheit des Reichsführers SS und des Befehlshabers der Division Wiking, SS-Obergruppenführer Steiner[3] an der Seite der deutschen und anderen germanischen Kameraden bestens bewährt. Ich frage mich, ob es nicht besser wäre, von der Bestrafung der Schuldigen von Rohatschew Abstand zu nehmen und für die Zukunft den Holländereinsatz auch waffenmässig derart vorzubereiten, dass eine Wiederholung derartiger Fälle nicht mehr stattfinden kann. Auch mich persönlich hat dieser Fall ausserordentlich schmerzlich berührt.

Ich erachte mich verpflichtet in diesem Zusammenhang darauf hinzuweisen, dass die Frage der offiziell anerkannten Uniformierung derjenigen Holländer, die als Waffenträger im Osten auftreten sollten, ungeachtet aller Anstrengung unsererseits, bis jetzt noch nicht geregelt ist.[4] Ich weiss, dass es sich hier um eine grosse prinzipielle Entscheidung handelt, welche nicht nur die Niederländer allein betrifft, aber es ist zu beachten, dass die Niederländer in dem grünen Tracht der N.O.C. sich dessen bewusst sind, dass diese Uniform ihnen keiner-

(2) Op 7 dec. 1942 had Rost al een brief aan Rosenberg geschreven over het levensgevaar dat de ingezette boeren liepen (afgedrukt in Bijlage III van Rost, *Bericht*).
(3) F. Steiner, geb. 23 mei 1996 te Stallupönen (Oost-Pruisen). Beroepsmilitair; in de meidagen van 1940 als commandant van het *SS*-regiment '*Deutschland*' ingezet in Zeeland. Eind 1940 benoemd tot commandant van de *SS*-divisie '*Wiking*', waar hij volgens In 't Veld goed om kon gaan met de Germaanse vrijwilligers, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 327.
(4) Hier komt de *Gleichberechtigung* tussen de Duitsers en andere Germanen weer om de hoek kijken.

lei Rechte gewährt. Auch der Reichskommissar für die Ukraine streift die Frage auf Seite 2 des obenerwähnten Schreibens. Ich möchte mich auf diese Bemerkungen beschränken, muss aber als Niederländer den im obengenannten Schreiben erwähnten Generalvorwurf an meine Landsleute wegen Schiebereien, Disziplinlosigkeiten und Faulheiten zurückweisen. Sollte es wirklich die Meinung der deutschen Behörden sein, dass in der rassischen Substanz und in der Haltung meiner Landsleute und ihren deutschen Blutsbrüdern eine so grosser Unterschied besteht, dass dieser Vorwurf zutreffen würde, so wäre es besser von dem weiteren Holländereinsatz Abstand zu nehmen. Es ist die Tragödie dieses Krieges und des infolgedessen überall herrschenden Personalmangels, dass Germanen, die Jahrhunderte lang vergiftet wurden und die man bis jetzt nicht für die nationalsozialistische Weltanschauung gewinnen konnte, nicht desto weniger eingesetzt werden mussten, um die Produktion zu heben. Wie der Herr Reichskommissar für die Ukraine selbst anerkennt, bestand zur Zeit des ersten Einsatzes unserer Bauern in die Ukraine kaum noch eine Partisanengefahr. Dieser Einsatz errang die volle Zufriedenheit des Reichskommissars.

Ich beehre mich daher vorzuschlagen, der jetzigen Lage bei unserem zukünftigen Einsatz Rechnung zu tragen und hoffe zuversichtlich auf eine gute Lösung.

Ich zeichne, hochverehrter Reichsminister mit

Heil Hitler!
Der Präsident der N.O.C.
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT NOC 17e. Doorslagkopie

185. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

Deventer, den 4. Oktober 1943

Lieber Obergruppenführer Rauter!

Seit der Besprechung, welche Sie mit Herrn Puttkammer am 23.9.1943 hatten, haben wir telefonisch mit einander die Angelegenheit Schwier noch besprochen. Ich danke Ihnen für Ihre Intervention bei Pg. Gruffke,[1] der mich sofort anrief. Unterdessen scheint Herr Schwier sich an das Ostministerium, Herrn Malletke gewandt zu haben.[2] Herr Puttkammer hat mir angedeutet, dass die Lösung, welche Sie beim Herrn Reichskommissar erwirkt haben, doch Bedenken erregt hat. Herr Malletke hat nun für Montag und Dienstag (am 4. und 5. Oktober '43) seinen Besuch in Holland angesagt. Er hat vom Generalkommissar Ritterbusch am Montag, dem 4. Oktober 1943, 8 Uhr abends in der Wohnung, einen Termin bekommen und wird vom Reichskommissar am Dienstag 12 Uhr mittags empfangen werden. Ich hoffe, dass keine Entscheidungen getroffen werden, welche sich zu weit von der von Ihnen befürworteten Lösung entfernen.

Ich möchte nun zur Aktennotiz, welche Herr Puttkammer über die Besprechung mit Ihnen verfasst hat, folgendes bemerken:

185 – (1) Gruffke was *Leiter der Hauptabteilung 'Politischer Aufbau'*.
(2) Met succes; zie Malletke aan Rost dd. 9 okt. 1943; nr. 188.

1. Sie haben Herrn Puttkammer laut der Aktennotiz zugesagt, dass Sie vom SS-Obergruppenführer Berger einen SS-Führer für die Niederlande verlangen würden, damit dieser die Betreuung der Waffenausbildung der in Frage kommenden Niederländer im Rahmen der N.O.C. verantwortlich durchführt. Sie hätten vorgeschlagen, dass dieser Verbindungsmann der SS im Rahmen der N.O.C. Herrn Puttkammer zugeteilt wird. Ich nehme an, dass dies so zu verstehen ist, dass der SS-Führer in Verbindung mit der Leitung der N.O.C., das ist mit mir steht.

2. Dasselbe gilt wohl was den Verbindungsmann des SD anbelangt, denn es wäre von ausschlaggebender Bedeutung, dass dieser Verbindungsmann auch direkt mit mir, bezw. mit meinem Mitarbeiter, Herrn Rambonnet in Verbindung ist.[3]
Mündlich werde ich dies näher erläutern.

3. Die Nachricht, dass Pg. Schwier im Ostministerium eingebaut wird, ändert die Situation abermals. Ich bin auch mit dieser Lösung nur insoweit einverstanden, als das Arbeitsbereich in keiner Weise die N.O.C. d.h. die niederländische Führung übergeht.

Ich möchte Sie bitten, mich so bald als möglich nach Ihrer Rückkehr anrufen zu wollen, damit wir mündlich diese Fragen besprechen könnten.

In der Anlage[4] schicke ich Ihnen das Schreiben des SS-Standartenführers Feldmeyer, nebst den dazu gehörenden Aktenvermerken zurück. Der Plan des Feldmeisters Kiers hat mir Anlass gegeben, die ganze Schulung für den niederländischen Osteinsatz nochmals zu prüfen. Ich glaube, dass die Gedanken der Voormans Feldmeyer, dass Ostbauern sich nur durch den Waffeneinsatz ein Recht auf Siedlung erwerben sollten, an und für sich richtig ist;[5] dabei wäre aber zu bedenken, dass der Bauerneinsatz, sowie wir ihn bis jetzt durchgeführt haben, einen Dringlichkeitsauftrag darstellt, mit dem Zweck den Landwirtschaftlichen Ertrag der Ukraine so schnell wie möglich zu steigern, um die Ernährungslage Europas zu erleichtern. Dasselbe gilt für den Einsatz von Handwerken, sowie es in dem Plan Kiers zum Ausdruck kommt. Ich glaube, dass es ein grundsätzlicher Fehler dieses Planes ist, die einzusetzenden Wehrbauern auch in alle mögliche Handwerke schulen zu wollen. Dies ist absolut überflüssig and könnte höchstens dazu führen, dieselben von ihrem Bauernbetrieb loszulösen und in die Stadt zu treiben. Der Plan des Feldmeisters Kiers bedürft einer gründlichen Vorbereitung. Er fällt in drei Hauptfragen auseinander:

a. Wünscht der Reichsführer-SS nach dem Friedensschluss oder schon vorher, eine geschlossene Siedlung von Niederländern oder ist er der Meinung, dass man die Germanen gemischt einsetzen soll? Ich hatte über diese Frage eine interessante Diskussion mit Sturmbannführer Klingenberg,[6] als er mich in Deventer besuchte. Er selbst war der Meinung, dass das Prinzip der nationalsozialistischen Volkstumerhaltung die geschlossene Siedlung von jeder Volksgruppe, also von Niederländern, von Norwegern, von Dänen u.s.w. erfordert. Sie werden sich erinnern, dass wir uns darüber schon früher unterhalten haben.

b. Die Siedlung von Bauern kann tatsächlich am erfolgreichsten gestaltet werden, wenn sie in geschlossenen Gruppen stattfindet. Die Leute sollen einander kennen und unter niederlän-

(3) De *SD* moest voor de in het Oosten in te zetten Nederlanders een *Unbedenklichkeitserklärung* afgeven.

(4) Niet aanwezig.

(5) Bij de werving voor de *Waffen-SS* in Nederland werd soms een boerderij in het vooruitzicht gesteld, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 320.

(6) F. Klingenberg, geb. 17 dec. 1912. Commandant van de *SS-Junkerschule* te Bad Tölz.

discher Führung stehen; selbstverständlich sind sie den Behörden genau so unterstellt, wie die anderen germanischen Siedler. Die Vorbereitung dieser Bauern auf den Osteinsatz sollte nach dem Wunsch des Reichsführers und auch im Sinne des Schreibens des Voormans Feldmeyer über die Front stattfinden. Wo die fachliche Ausbildung hier im Lande stattfinden soll, ist eine offene Frage. Ob das Lager Ommen sich dazu eignet, mag dahingestellt bleiben. Ob die Bauern oder Gärtner nur in einem, oder in verschiedenen Schulungslagern vorbereitet werden sollten, ist ebenfalls eine Frage, die noch geklärt werden muss. Ich erwähne hier nur die Verschiedenartigkeiten der Bodenverhältnisse oder den Unterschied zwischen Acker- und Viehwirtschaft, welche bei der Entscheidung der Frage, ob die Vorbereitung in einem oder mehreren getrennten Lagern stattfinden soll, ausschlaggebend ist.

c. Die Vorbereitung der Handwerker, welche die Dorfgemeinschaft der Bauern ergänzen müssen, soll am zweckmässigsten in einer Gegend erfolgen, die in der Nähe einer oder mehrerer Industriestädte liegt. Ich mache Sie darauf aufmerksam, dass es in Holland keine Handwerkmeister im deutschen Sinne gibt, wie überhaupt die systematische Vorbereitung und Fachausbildung hier in Holland noch stark reformbedürftig ist. Es ist ein glücklicher Zufall, dass die Dachorganisation der gewerblichen Wirtschaft in den Niederlanden, die Organisation Woltersom, unserem Kamerad Ir. van Dieren den Auftrag gegeben hat, diese Frage der Ausbildung von Handwerkern und Handwerkmeistern in den Niederlanden in Zusammenarbeit mit der niederländischen Arbeitsfront, durchzuführen. Kamerad van Dieren ist schon deswegen in ständiger Verbindung mit dem deutschen Schwesterinstitut, mit dem Arbeitsbereich der Niederlande; er wird nächstens mit Eftger und mit Generalkommissar Ritterbusch deswegen eine Besprechung haben. Ich schlage Ihnen vor bei der Besprechung, welche ich mit Ihnen deswegen haben sollte, Kamerad van Dieren heranzuziehen.

Ich hatte gestern über diese verschiedenen Fragen eine eingehende Konferenz mit den Herren van Dieren, Goedhuys und Rambonnet und werde Ihnen noch näher mündlich Mitteilungen hierüber machen. Mit ihnen besprach ich auch die Frage des Soforteinsatzes von Handwerkern für das Ostwerk Ukraine und den Soforteinsatz von Bauern und Gärtnern in der Ukraine, Litauen und Weissruthenien, sowie den Einsatz der Schwierleute. Es handelt sich hier um die Frage die Führung des Lagers Ommen in die Hand zu bekommen. Sie haben mir damals erklärt, dass Sie für das Lager Ommen einen SS-Führer abstellen wollten. Das könnte auch ein Niederländer sein, obwohl es in diesem Fall besser wäre, einen Deutschen heranzuziehen, weil dieser mit Schwier zusammenzuarbeiten hat. Wir haben, van Dieren, Rambonnet, Goedhuys und ich, uns auch über die niederländische Führung unterhalten und glauben, dass van der Werf, der der germanischen SS angehört, der geeignetste Lagerführer wäre. Unter ihm würden wir die Unterführer einbauen, welche die Handwerkerausbildung in die Hand nehmen würden. Ich habe diesbezüglich den beiliegenden Plan (Anlage 2)[7] dem Herrn Malletke und dem Herrn Reichskommissar vorgelegt und werde Ihnen über das Ergebnis der Besprechung noch näher berichten.

Ich bitte Sie daher, mir baldigst bekanntgeben zu wollen, wann wir uns über die Fragen unterhalten könnten.

Mit germanischem Gruss, Heil Hitler!
Der Präsident der N.O.C.
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81563-7. Doorslagkopie

(7) Niet aanwezig.

186. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E.J. VOUTE

den 6den October 1943

Naar aanleiding van Uw schrijven van 22 September 1943[1] in Uw schrijven moge ik het volgende opmerken:

De in Uw schrijven geuite bezwaren kan ik ten deele persoonlijk onderschrijven, anderdeels moet ik deze echter tot mijn leedwezen afwijzen.

U vermeldt, dat U bij Uw schrijven van 27 Mei 1942 om nadere schriftelijke bijzonderheden hebt verzocht omtrent de op te richten Nederlandsche Handelscompagnie voor Oost-Europa, zooals de onderneming toentertijd zou moeten heeten. Deze inlichtingen zijn U mondeling geworden en het bevreemdt mij, dat U thans, nadat U op grond van de aan U verstrekte inlichtingen, officieel de kapitaaldeelname der Gemeente Amsterdam in de Nederlandsche Oost Compagnie hebt goedgekeurd, verklaart, zulks gedaan te hebben, zonder van den inhoud der statuten kennis te hebben genomen. Ik heb uit de betrekkingen, die wij officieel onderhouden hebben een genoegzamen indruk van Uw beheer der financiën van Amsterdam gekregen, om een kapitaaldeelname op zulke gronden onder Uw sanctie voor onmogelijk te houden. Hier moet een misverstand in het spel zijn. Het is mij dus niet mogelijk thans ruim een jaar later bezwaren te aanvaarden, die toentertijd niet te berde zijn gebracht en die voor mij op dit tijdstip niet meer controleerbaar zijn.

In verband met den aandrang van Duitsche zijde, die toentertijd werd uitgeoefend, om tot een zoo spoedig mogelijke oprichting der N.O.C. te geraken, is het overleg mondeling geschied, waarbij de door U in Uw schrijven genoemde notaris Groenier ter beschikking stond van de oprichters der N.O.C. U zult zich ook wel willen herinneren, dat de kapitaaldeelname van de Gemeenten Amsterdam en Rotterdam destijds officieel gesanctionneerd moest worden door den Secretaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken, zoodat ook in dit opzicht niets onregelmatigs zou kunnen zijn geschied.

Uw opmerking in dit verband, dat de statuten een groote macht in mijne handen zouden leggen in mijn verschillende kwaliteiten, heb ik evenmin van U destijds als een bezwaar mogen vernemen. Ik meen dan ook, dat U deze opmerking thans in Uw schrijven hebt neergelegd, ten einde den nadruk te leggen op de door den Raad van Commissarissen naast mij uit te oefenen functies. Wat in de eerste plaats de macht betreft, die in mijn handen wordt gelegd, is deze binnen het kader van de N.O.C. beduidend meer beperkt, dan die van een burgemeester van Amsterdam of Rotterdam in hunne gemeenten.

Ik zou het echter mijnerzijds hebben toegejuicht, indien door U gebruik ware gemaakt van de bevoegdheden, die door U als commissaris kunnen worden uitgeoefend. Een dezer bevoegdheden is neergelegd in Art. 9, alinea 1 der Statuten, waarin wordt verklaard, dat op verlangen van twee der commissarissen, de raad van commissarissen heeft te vergaderen. Dit verlangen is door U tot nu toe niet geuit, noch mocht ik gedurende de werkzaamheden der Nederlandsche Oost Compagnie Uwerzijds een verzoek om inlichtingen ontvangen.

Ik bevestig gaarne, dat eenmaal in November 1942 door U kritiek werd uitgeoefend op een financiëel overzicht der N.O.C., gedurende de eerste maanden van haar werkzaamheden,

186 – (1) Zie nr. 179.

welke kritiek door mij in dier voege werd begrepen, dat dit overzicht onvoldoende was. Deze bezwaren werden door mij aan den voorzitter van den Raad van Toezicht overgebracht, die het overzicht had doen opstellen en leidde er toe accountants te belasten met het opstellen van een gedegen financiëel overzicht op een tijdstip, waarop dit technisch mogelijk zou zijn. Commissarissen zullen de keus krijgen, welken accountant zij met de uiteindelijke opstelling der balans willen belasten.

De studie van het verslag aan den Heer Rijkscommissaris der bezette Nederlandsche gebieden, waarvan U een gedrukt exemplaar werd toegezonden,[2] zal U echter duidelijk maken, dat reeds op het tijdstip van Uw schrijven van November 1942[3] de financiëele geste van de N.O.C. zich over zulk een uitgebreid gebied uitstrekte, dat de werkzaamheden aan een behoorlijke balansopstelling verbonden zeer veel tijd zouden vorderen. In dit opzicht is een vergelijking met de Gemeente Amsterdam – waarvan de opstelling der gesloten rekening reeds zeer geruimen tijd vordert en ook thans zeer vertraagd is – of de vergelijking met een in Nederland reeds jaren werkzaam zijnde onderneming niet op haar plaats. De opstelling van een behoorlijke afrekening, vereischte in de Ukraine en in het RK Ostland het contact met de plaatselijke Duitsche autoriteiten, zooals U ook bij lezing van mijn verslag aan den Rijkscommissaris duidelijk moge worden. Met U ben ik van gevoelen, dat echter zoo spoedig mogelijk de toestand overeenkomstig de statuten moet worden geregeld. Dit is een der onderwerpen van behandeling der a.s. vergadering van commissarissen. Ik kan U in dit opzicht geruststellen. Een afrekening is spoedig te wachten.

De werkzaamheden, die op verzoek van de verschillende Duitsche instanties of op eigen initiatief door de N.O.C. in de welbegrepen belangen van het Nederlandsche volk werden uitgevoerd, namen een steeds grooteren omvang aan en de organisatie was dus zelf snel groeiende. Ik spreek hier van de welbegrepen belangen van het Nederlandsche volk. De N.O.C. kan alleen haar doelstelling vervullen, indien zij voor Nederland op economisch gebied haar plaats in dat deel van het nieuwe Europa inneemt, hetwelk onder de bezette oostelijke gebieden wordt begrepen.

Ik verwijs hier nadrukkelijk naar de reden van den Rijkscommissaris op zondag 3 October j.l.,[4] waarin door hem met klem op de noodzaak wordt gewezen, dat Nederland zijn plaats in de toekomst, meer speciaal met betrekking tot het Oosten, in de Grossraumwirtschaft heeft in te nemen. Bij herhaling is ook door den Rijkscommissaris uiteengezet, dat de mate, waarin Nederland van de wordende Grossraumwirtschaft zou kunnen profiteeren, zal afhangen van zijn vrijwillige deelname in dezen oorlogstijd aan den opbouw van deze Grossraumwirtschaft. Ik geef gaarne toe, dat de N.O.C. op het oogenblik een meer etatistisch karakter heeft dan zij in normale omstandigheden zou dienen te krijgen, doch dit is een omstandigheid, die wij over de geheele ontwikkeling van het bedrijfsleven in oorlogstijd kunnen vaststellen en die nu eenmaal een noodzakelijk uitvloeisel is van den oorlog. Het zal een kwestie van beleid zijn, dat ieder op zijn gebied de terugvoering van deze etatistische ontwikkeling tot een vrijer bedrijfsleven helpt bevorderen. Als U vermeent op de ontwikkeling weinig invloed te kunnen uitoefenen, moet ik dit weerspreken. Juist is weliswaar, dat bij de keuze van de taken, die de N.O.C. in oorlogstijd op zich kan nemen, een veel geringere vrijheid bestaat,

(2) Het *Bericht* van 1 sept. 1943.
(3) Niet aanwezig.
(4) Seyss-Inquart sprak over *Die Niederlande im Kampf um Europa* tijdens een *Erntedankfest* in Groningen. Mussert hield daar ook een rede, zie *DZN* dd. 4/10/1943.

dan zij in vredestijd zou kunnen hebben. De vervulling van deze taak volgt veelal uit de omstandigheden; echter kan binnen het raam der mogelijkheden, welke ook thans open staan, het bestuur van de N.O.C. zoo gevoerd worden, dat wij de Nederlandsche belangen daarbij voortdurend naar voren brengen. Waar ik destijds bij den Rijkscommissaris uitdrukkelijk verzocht heb, bij de uitwerking van de bevoegdheden van de N.O.C. het leidersbeginsel niet tot uiting te brengen, daar zal juist voor de toekomst, meer in het bijzonder voor twee belangrijke aangelegenheden, nl. wat den handel en de scheepvaart betreft, de medewerking der gemeenten Amsterdam en Rotterdam van hoog gewicht zijn. Op het oogenblik geraakt juist de kwestie van den handel in het middelpunt van de besprekingen. Ik moet het dan ook betreuren dat U vermeent op de a.s. vergadering van commissarissen niet aanwezig te kunnen zijn, terwijl U er anderzijds den nadruk op legt, dat U in Uw kwaliteit van burgemeester van Amsterdam in den Raad van commissarissen zitting heeft. Het voorbeeld van den Heer de Kock van Leeuwen is weinig navolgenswaardig.[5] Ik heb mij van een persoonlijke kritiek in deze onthouden, doch de meening van Duitsche en Nederlandsche zijde over de houding van dezen commissaris is vrijwel unaniem.

Een misverstand Uwerzijds is dat de Heer Gips als commissaris zou hebben bedankt. De Heer Gips vermeende het ontbreken van compensaties voor de door de N.O.C. verrichte prestaties, tot een reden te moeten maken voor het bedanken voor zijn functie van Voorzitter van den Raad van Toezicht. Ook het bedanken van den Heer de Kock van Leeuwen vond hoofdzakelijk zijn grond in het ontbreken van compensaties, dat wil dus zeggen van het op gang brengen van den handel tusschen Nederland en de bezette oostelijke gebieden. Zou de Heer de Kock van Leeuwen zich hiertoe beperkt hebben, dan zou ik mij met mijn principieel standpunt hebben kunnen vereenigen, doch een onmiddellijke toepassing van het wederkeerigheidsbeginsel is in den totalen oorlog een utopie. Ik moge in deze verwijzen naar mijn oproep aan de Heeren commissarissen van de N.O.C. en de daarbij gegeven toelichting, waarbij ik op de onderhandelingen, die wij voeren en zullen hebben te voeren, nader ben ingegaan. De Heer de Kock van Leeuwen heeft echter naar aanleiding van het ontbreken van een onmiddellijke compensatie in vollen oorlogstijd en zekere andere voor hem vermeende teleurstellende ontwikkelingen gemeend, hierop beleedigende commentaren aan het adres van de Duitsche autoriteiten te kunnen richten. Als U mijn toelichting, vervat in den oproep aan de commissarissen herleest, zult U indirect mijn misprijzen van deze houding neergelegd vinden in mijn pleidooi voor geduld, bij het innemen van een redelijk standpunt.

Ik twijfel er dan ook niet aan, dat U bij nadere kennisneming van de door U zelf in Uw schrijven erkende groote moeilijkheden, welke wij ondervinden, tot een wijziging van Uw standpunt zult komen, terwijl ook Uw bezwaren om het gevoerde beleid achteraf met Uw verantwoordelijkheid te moeten dekken, daardoor belangrijk zal zijn opgeheven, waar onder de huidige omstandigheden de taaksvervulling van de N.O.C. veelal valt onder art. 2 der Verordening van den Secretaris-Generaal van Bijzondere Economische Zaken van 6 Juni 1942 (Nederlandsche Staatscourant van 8.6.1942, Nr. 108) houdende, dat de N.O.C. verplicht is, aan haar van staatswege verstrekte opdrachten liggende op het terrein van haar werkzaamheden, gevolg te geven en de verplichting van den Staat, om de kosten, welke voor de vennootschap uit de uitvoering van zoodanige opdrachten voortvloeien, te vergoeden.

(5) De Kock van Leeuwen had eind augustus ontslag genomen als lid van de Raad van Commissarissen van de NOC; in dezelfde tijd nam hij ontslag als lid van de NSB (Rost aan De Kock van Leeuwen dd. 7 sept. 1943; nr. 167).

Ik moge U verder opmerkzaam maken op het Besluit van den Secretaris-Generaal van Bijzondere Economische Zaken en van het Departement van Financiën betreffende deelneming van den Staat der Nederlanden in het kapitaal der N.O.C., waarbij in art. 1 wordt bepaald, dat namens den Staat der Nederlanden garanties moeten worden verleend, ten behoeven van en subsidies kunnen gegeven worden aan de N.O.C. Reeds bij de oprichting werd dus rekening gehouden met een aanvakelijk zeer sterk leggen der verantwoordelijkheid op den Staat, die echter geleidelijk, vanaf het tijdstip, waarop de vrede nadert, of reeds daaraan voorafgaande, zou kunnen worden losgemaakt, om het zwaartepunt te leggen op het privé-initiatief van het bedrijfsleven. De zin van den opzet der N.O.C. wijst dus reeds den weg, uit het etatistische naar de privatwirtschaftliche verantwoordelijkheid.

Ik houd mij voor een mondeling overleg gaarne beschikbaar, om een en ander nader toe te lichten. Tenslotte moet ik echter nadrukkelijk weerspreken, dat door U herhaaldelijk zou zijn aangedrongen op een vergadering van den Raad van Commissarissen. Ik kan mij niet herinneren, dat dit is geschied en ik zou U willen verzoeken, mij desbetreffend nadere mededeelingen te willen doen. Over het verloop van de vergadering van den Raad van Commissarissen zullen U nader mededeelingen geworden.

President-Commissaris der
Nederlandsche Oost Compagnie N.V.
[M.M.] R[OST] V[AN] T[ONNINGEN]

RvT II/189335–41. Geparafeerde doorslagkopie

187. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

Deventer, den 7. Oktober 1943

Hochverehrter Reichsführer!

Zu Ihrem Geburtstag[1] erlaube ich mir Ihnen die herzlichsten Wünsche für Ihr Wohlergehen zu entbieten. Möge Sie und Ihre Familie, sowie das ganze deutsche Volk, das seit 1914 so schwer um seine Existenz und völkische Freiheit gerungen hat, bald das Glück auf einen Aufbau im Frieden erleben. Ich weiss, wie nahe Ihnen diese Kriegszeit, sowie die Verlust von vielen Ihrer engsten Kameraden geht. Möge Ihnen, lieber Reichsführer, auch deshalb bald das Erlebnis eines glücklichen Endes dieses Krieges gegeben sein.

Mit Freude habe ich Ihren letzten Brief[2] empfangen und danke Ihnen herzlichst. Ich werde mich selbst sehr um die niederländischen SS-Frontarbeiter kümmern und bald zum Obergruppenführer Pohl fahren.

Gestatten Sie mir, lieber Reichsführer, Ihnen ein kleines Geschenk zu Ihrem Geburtstag zu übergeben. Es ist auf niederländischgenannt ein Stoof und wurde früher und jetzt auch noch wohl im Volke verwendet als Fusswärmer, wobei man dann brennenden Torf oder Kohlen

187 – (1) Himmler werd 43 jaar.
(2) De laatste ons bekende brief is de felicitatie van Himmler betreffend Ebbe Rost van Tonningen, die 24 aug. 1943 geboren werd, zie nr. 177, maar er moet nog een latere brief zijn.

hineingibt auf einen Unterteller. Ich bin glücklich diesen Stoof für Sie gefunden zu haben, weil es ein seltenes schönes Stück ist. Ich habe nämlich selbst die liebevolle und wunderbare Wiedergabe eines Sonnenblumenmotivs in der Holzschnitzerei der Zeitwenden noch nie in einem Stoof gesehen. Ich hoffe, dass dieses Stück in Ihrer Sammlung Völkische Kunst sein Plätzchen haben wird.

Mit herzlichen Grüssen
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81300. Doorslagkopie

188. W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

9. Oktober 1943

Sehr verehrter, lieber Herr Präsident!

Die Angelegenheit Lida[1] beschäftigt mich natürlich bei meiner Aufgabe am Meisten, weil sie der Anfang oder auch das Begräbnis einer grossen Idee sein kann. Der Bezirk Lida ist sehr gross, es sind etwa 200.000 Einwohner in der Statistik verzeichnet. Dazu kommen noch eine Menge von Partisanen, über deren Anzahl verschiedenartige Auffassungen herrschen.

Es ist zwecklos, das Lidaproblem anzufangen, wenn nicht eine ausreichende Anzahl von Menschen zur Verfügung steht, die idealistisch sind und die auch für den Kampf genügend vorbereitet werden konnten. In den Kreisen des Minsker Generalkommissariats und hier im Haus rechnet man damit, dass es bis zum Frühjahr möglich sein müsste, von Holland etwa 500 Menschen dort einzusetzen. Die NOC. wird mit ihren Werbemethoden, die ja auch zum grossen Teil durch die Zeitungen erfolgen, diese Probleme nicht lösen können. Es wird schon schwer für die NOC. sein, den notwendigen Nachschub für die Ukraine und für das Ostland sicherzustellen. Herr van Harder teilte mir gestern telefonisch mit, dass doch ein grösserer Teil von Holländern, die sich dort unqualifizierbar benommen haben, wieder in die Heimat zurückgeschickt werden müssten. Herr von Harder bleibt jetzt solange in der Ukraine, bis die ganzen Verhältnisse geklärt sind und auch dort eine seriöse Zusammenarbeit mit der NOC. gewährleistet werden kann. Ich rechne damit, dass seine Tätigkeit etwa 1 Monat beanspruchen wird.

Wenn unterstellt wird, dass die NOC. mit ihren Methoden das notwendige Menschenmaterial für Lida nicht in dem Umfange und in der Klassifizierung herausbringen kann, die für diesen Bezirk notwendig ist, so wird – wie ich mir schon mündlich erlaubte auszuführen – die Entfesselung anderer Energien notwendig werden. In Lida sind ca. 200 Mann vorhanden, die von Pg. Schwier auf die Idee des Kampfes im Osten eingestellt sind und auch die notwendige Vorbildung hierfür zum Teil besitzen. Diese Kreise wissen natürlich von der NOC. bisher nichts. Sie sind nun eben auf den Namen von Pg. Schwier eingestellt. Es ist eine alt-

188 – (1) Zie voor Lida en de *Einsatz- Schwier* Rost aan Rauter dd. 15 sept. 1943 (nr. 172, n. 2), waarin hij zich beklaagt dat die zaak buiten de NOC om gaat, en zijn protestbrief aan Malletke dd. 16 sept. 1943; nr. 174.

bekannte Tatsache, dass man eine Umstellung von Führerpersönlichkeit zu Führerpersönlichkeit nur mit einem sehr grossen Risiko bewerkstelligen kann. Es nützt nichts, dass dort ein tüchtiger Lagerleiter eingesetzt wird, der Herrn Schwier ersetzen soll. Dieser Mann mag so tüchtig sein wie er will, es wird ihm aber der zweijährige Zusammenhang mit der Belegschaft von Ommen fehlen. Es wird die Gefahr bestehen, dass die ganze Gruppe auseinander läuft und sich für andere Zwecke meldet. Damit wäre hier im Hause die Idee Lida endgültig begraben. Durch die vielen Verhandlungen, die ja wegen dieser absolut neuen Idee jetzt geführt werden mussten, ist natürlich die ganze Angelegenheit ins Rampenlicht hineingekommen. Die Erwartungen werden heute schon überspannt, trotzdem ich mich bemühe, sie nicht zu gross werden zu lassen. Denn Ideen, die man in die Praxis überführen will, begegnen anfangs so grossen Schwierigkeiten, dass der Erfolg doch immer kleiner wird als man anfangs angenommen hat. Wie umfangreich der Gedanke über den Einsatz der Holländer in Lida festen Fuss gefasst hat, ersehen Sie auch daraus, dass jetzt bei der Ueberführung eines Grossbetriebes für Panjewagen[2] der Generalkommissar im Benehmen mit dem Ostministerium festgesetzt habe, dass dieser Betrieb der neuen Mannschaft Ommen zu Verfügung gestellt werden soll. Es liegt auf der Hand, dass schon bei diesem ersten Angebot Schwierigkeiten wegen der Besetzung und Uebernahme eintreten können.

Wenn ich auch die Unterredung mit dem Herrn Reichskommissar von Ihnen nicht in Einzelheiten kenne, so weiss ich doch aus Ihren Worten, dass Sie auf jeden Fall so schnell wie möglich Lida persönlich übernehmen möchten. Ich möchte Sie warnen, einen schnellen Schritt zu tun, da sonst vielleicht alles zerstört wird. Denn es handelt sich um freiwilligen und nicht um zwangsmässigen Einsatz[3] und m.E. müsste die Behandlung von Ommen mit der grössten Vorsicht vorgenommen werden, damit ein Anfangserfolg gewährleistet wird und auf dieser Basis der weitere Ausbau vorgenommen werden kann. Die machtmässige Einflussnahme lässt sich auch späterhin noch immer durchführen, im Anfang kann sie alles zerstören. In der heutigen Zeit ist "Prestige" meistens der Tod der Praxis.

Ich würde diese Zeilen nicht geschrieben haben, wenn ich nicht wegen der ganzen Entwicklung in grosser Sorge wäre und befürchten muss, dass durch technische Schwerigkeiten und die üblichen Verwaltungs- und Zuständigkeitsstreitigkeiten eine gross gefasste Idee schon im Entstehen zu Grabe getragen wird.[4]

Mit den verbindlichsten Grüssen und

Heil Hitler!
Ihr sehr ergebener
[W. MALLETKE]

NOC-fotokopieën, Einsatz Schwier 9. Fotokopie van afschrift

(2) Een *Panjewagen* is een Russische boerenwagen, waarvan de wielen 's-winters door kleine sleetjes wreden vervangen. Het was het aldaar meest gebruikte vervoermiddel.
(3) Alleen bij een deel van de *SS-Fontarbeiter* was van dwang sprake geweest, n.l. vanaf mei 1943, toen de door Heerema toegezegde aantallen arbeiders niet in voldoende mate vrijwillig naar het oosten wilden, zie ook Fraenkel-Verkade, *SS-FA*, p. 133–144.
(4) Zie voor het antwoord Rost aan Malletke dd. 26 okt, 1943; nr. 197.

189. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J.J. SCHRIEKE

Deventer, 11 oktober 1943

In het bezit van Uw[1] schrijven van 7 dezer, 2de Afd. B/A Nr. 189 Geheim deel ik U mede, van zijn inhoud goede nota te hebben genomen. Voor Uw bemoeiingen in deze dank ik U ten zeerste.

Gaarne zou ik in deze aangelegenheid nog vernemen, op welke wijze deze zaken, na ongeveer 4 jaren gerust te hebben, thans plotseling weer aan de orde komen.[2] Uw berichten in deze met belangstelling tegemoetziende.[3]

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A 6/84370. Doorslagkopie

190. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D.G.W. SPITZEN

[Deventer], 13 October 1943

Zeer geachte Heer Spitzen,

Uw schrijven van[1] 14 September j.l. ontving ik in goede orde. Voor Uw vriendelijke woorden zeg ik U dank.

Ik heb in het College van Secretarissen-Generaal met volledig behoud van mijn beginselen steeds gepoogd zoo zakelijk mogelijk het overleg te doen geschieden. Als ik daarin geslaagd ben, acht ik mij gelukkig.

Uw goede wenschen beantwoord ik bij dezen gaarne en ik moge de hoop uitspreken, dat het ook U goed moge gaan.

Deze tijd vergt van alle landgenooten een koel hoofd en nauwkeurig overleg t.a.v. welbegrepen Nederlandsche belangen. Moge dit spoedig bereikt zijn.

Met vriendelijke groeten teeken ik gaarne

Uw dw.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A6/84382. Doorslagkopie

189 – (1) Prof. dr. J.J. Schrieke, geb. 19 okt. 1884 te Pijnacker, vanaf 1940 lid van de NSB en sedert 1 juli 1941 secretaris-generaal van Justitie.
(2) Het betrof de nasleep van de processen, waarin Rost van Tonningen in zijn functie als Hoofdopsteller van Het Nationale Dagblad was betrokken tijdens de zgn. zaak-Oss, zie de inleiding bij dl. 1, p. 47–50.
(3) Zie voor Schrieke's antwoord op 13 okt. 1943 nr. 192.
190 – (1) D.G.W. Spitzen, geb. 1869 te Wageningen en vanaf 1939 secretaris-generaal van Waterstaat, waar hij in augustus 1943 ontslagen werd. In een handgeschreven afscheidsbriefje aan Rost zegt hij deze 'vriendelijk dank voor de tegemoetkomende en vriendelijke houding, die U als [Collega] jegens mij hebt aangenomen' (Spitzen aan Rost dd. 16 sept. 1943, RvT Fin A6/84383).

191. VERSLAG VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN OVER ZIJN BEZOEK AAN HET KAMP OMMEN

[Deventer, 13.10.43]

Bericht über den Besuch des Lagers Ommen am 13.10.43

Ich habe heute in Begleitung des Herrn Bereichsleiters Puttkammer, Hptm. Gruffke, Herrn Dr. Krantz, Herrn Rambonnet und des Herrn Drs. Goedhuys das Lager Ommen besucht unter Führung des Herrn Schwier. Ich kann meinen Eindruck in folgender Weise zusammenfassen:

1. Das Lager Ommen geniesst im ganzen Land einen ausserordentlich schlechten Ruf, weil es die Aufgabe hatte, Sträflinge und Asozialen dorten wieder für eine ordentliche Arbeit auszurichten.[1] Dies soll keine Kritik sein, denn wir konnten uns überzeugen, dass diese Aufgabe dorten organisatorisch gelöst worden ist. Es wird aber sehr schwer sein, das Lager Ommen zu einem Einsatzlager für den Osten ideenmässig zu erheben und eine Auslese der Niederländer heranzuziehen.[2] Dazu wäre die uneingeschränkte Vorbedingung, dass in der Zukunft überhaupt keine Sträflinge in Ommen oder in der Nähe untergebracht werden, damit propagandistisch mit allen Mitteln dem Volke klar-gemacht wird, dass hier ein neuer Anfang gemacht wird. Bereichsleiter Schwier war mit diesem Grundsatz einverstanden.

2. Der Umfang des Lagers eignet sich nur für einen grossen Einsatz, insbesondere wahrscheinlich für einen Landwirtschaftseinsatz. Uns wurde gesagt, dass dieses Lager sich besonders für die Schulung von Handwerkern eignen würde.[3] Wir glauben aber, dass wenigstens für die Vorbereitung der auf einem Sandboden einzusetzenden Ostbauern, das Lager sich eignen würde, vorausgesetzt, dass es sich hier um eine langfristige Ausbildung handelt. Die Schulung würde dann in der praktischen Erschliessung des Bodens und des Aufbaues des Landwirtschaftsbetriebes bestehen. Für die Werbung geeigneter Kräfte dieser langfristigen Schulung in der Art der Wehrbauern, behält sich die N.O.C. vor, nähere Vorschläge zu unterbreiten.

3. Bereichsleiter Schwier machte den Vorschlag aus den Gebieten, wo die geplante Siedlung im Osten stattfinden soll, Eingeborene nach Holland zu führen, die dorten gewissermassen den niederländischen Kräften zur Verfügung stünden, um schon in der Schulungszeit die Erfahrung in der Führung eingeborener Arbeitskräfte zu erhalten. Mir erschien dieser Gedanke richtig, weil er die Schulung sofort an die praktische Aufgabe heranführt.

4. Was die Handwerker anbelangt, war unser Fachmann Ing. E. van Dieren leider abwesend, weil er in Deutschland geschäftlich zu tun hatte. Er wird nächste Woche am Dienstag, dem 19. Oktober '43 voraussichtlich nach Rowno abreisen, um dorten das Ostwerk Ukraine

191 – (1) Vanaf mei 1943 waren in Ommen 'contractbrekers', 'weigeraars' en asocialen' opgesloten, gevangenen die na enige maanden via een arbeidsbureau weer aan het werk gezet werden in Nederland of in Duitsland. Bovendien werd op gevangenen ook aandrang uitgeoefend om zich als *SS-Frontarbeiter* aan te melden. Ommen was een wanordelijk kamp met ruwe bewakers; er kwam veel mishandeling voor (De Jong, *Koninkrijk*, deel. 8, p. 627–637).

(2) Zie voor de *Einsatz Schwier* nr. 174, n. 2.

(3) Dit slaat waarschijnlijk op het *Panjewagen*-bedrijf waarvan sprake is in de brief van Malletke aan Rost dd. 9 okt. 1943; nr. 188.

zu besichtigen und sich einen Einblick in die Planung der Ausbildung von Fachkräften für das Ostwerk Ukraine zu verschaffen. Ein zweiter Besuch nach Ommen ist geplant worden, um mit Ing. van Dieren nach seiner Rownoreise an Ort und Stelle die vorhandenen Möglichkeiten zur Ausbildung von Handwerkern im Lager Ommen zu prüfen. Es erschien uns jedoch auf den ersten Blick, dass das Lager Ommen sich für die Schulung von Handwerkern für das Ostwerk Ukraine kaum eignen würde, wie überhaupt die Idee, Handwerker in einer separaten Anstalt auszubilden, eine in Deutschland schon längst überwundene Angelegenheit ist. Diese Frage wäre mit van Dieren durchzusprechen. Nach unserer Meinung könnte die Ausbildung der Männer vielmehr in einer Fabrik stattfinden, sowie es auch in Deutschland geschieht.

5. Nichtsdestoweniger wäre das Lager Ommen auch für Handwerker verwendbar, in soweit als diese Handwerker eine Ergänzung der bäuerlichen Dorfgemeinschaft bilden sollten. Dies ist aber ein Teil des langfristigen Planes, sodass wir auch von der Handwerkerseite aus zu der Schlussfolgerung kommen müssen, dass das Lager Ommen sich mehr für eine langfristige Planung eignet.

6. Diese verschiedenen Erwägungen führen dazu, die Bauernschule in Hoofddorp vorläufig beizubehalten, damit der eventuelle Einsatz von Bauern regelmässig fortschreiten kann und die kurzfristige Vorbereitung der wenigen Handwerker, die das Ostwerk Ukraine braucht, müsste in anderer Form gemacht werden.

Für die Werbung erlaube ich mir, die Organisation der ökonomischen Front und das Ministerium für besondere wirtschaftliche Aufgaben, welche durch ihre aktive Beteiligung an der Aktion zur Durchkämmung kleiner Betriebe einen genauen Ueberblick über die Handwerkbetriebe in den Niederlanden haben, einzuschalten. Ich habe dies dem Oberbereichsleiter Malletke schon vorgeschlagen und bin mit ihm darüber einig geworden.

7. Eine Frage von entscheidender Bedeutung ist die Führung des Lagers Ommen. Das Prinzip des niederländischen Einsatzes erfordert, dass die Führung des Lagers der N.O.C. übertragen wird.[4] Das Verhältnis der NOC-Führung zum Lager Ommen habe ich mit dem Herrn Reichskommissar und dem Herrn Bereichsleiter Schwier besprochen. Es sollte derart gestaltet werden wie die Beziehungen mit allen deutschen Behörden sind, z.B. wie das Verhältnis zwischen den deutschen Instanzen und den niederländischen Leitern in den verschiedenen Ministerien ist.

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 5b, a. Doorslagkopie

(4) Nu viel het kamp nog onder de *Generalkommissar zbV*; iets wat Rauter ook niet zinde.

192. J.J. SCHRIEKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Apeldoorn, 13 Oktober 1943

Geheim

PERSOONLIJK

In antwoord op Uw schrijven van 11[1] dezer zij het volgende aangeteekend.

Nadat in strafzaken met het tot standbrengen van het vonnis (arrest) het juridisch vernuft uitgesproken is, heeft de tenuitvoerlegging ervan automatisch plaats; de zorg ervoor berust bij ondergeschikt parketpersoneel, dat als schablonewerk den Officier van Justitie (Procureur-Generaal) periodiek een stapel bevelen tot strafvoltrekking ter teekening voorlegt.

Van deze routine-behandeling worden uitgezonderd de vonnissen (arresten) tegen gerenomeerde boeven gewezen (zij genieten een geprivilegieerde spoedbehandeling), alsook die ten aanzien waarvan een gratieverzoek loopende is of waarvoor om eenige andere reden door het Departement de aandacht is gevraagd. Deze ondergaan weer een individueele behandeling.

Bij een normale gang van zaken zouden de door U bedoelde oude vonnissen (arresten) reeds geruimen tijd geleden ten uitvoergelegd zijn. Het geval wilde evenwel, dat in de laatste jaren bij het parket in den Haag een groote achterstand in de tenuitvoerlegging van vonnissen was onstaan, welke eerst door den op 14 Augustus 1942 benoemden Officier van Justitie Mr. Blok, met kracht is opgeruimd. Zoo zijn de oude vonnissen, die eerst in den achterstand te slapen waren gegaan, op een gegeven oogenblik aan de beurt gekomen en, in hun beteekenis vergeten, automatisch tot voltrekking gekomen.

Had U de moeite genomen mij intijds op de nog loopende veroordeelingen te attendeeren, dan zou dit laatste uiteraard voorkomen zijn.

Schrieke

RvT Fin A 6/84372. Oorspronkelijk

193. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 20. Oktober 1943

Lieber Obergruppenführer!

Ich hatte soeben eine Unterredung mit Oberst Kooymans über die neue Landwacht der N.S.B.[1] Es ist notwendig, dass in der Finanzierung eine völlige Klärung geschaffen wird. Es ist nicht möglich, dass das Finanzministerium diese Angelegenheit über die Bewegung finanziert, wo eine fachmännische Organisation nicht vorhanden ist. Ich stelle mir die Sache also folgendermassen vor:

192 – (1) Zie nr. 189.

193 – (1) Door zijn functie als gewestelijk politiepresident van Noord-Brabant en Limburg én door zijn latere functie bij het directoraat-generaal van politie had P.J. Kooymans veel te maken met de Landwacht, een in het najaar van 1943 opgerichte bewapende formatie van de NSB.

Die Bewegung, d.h. in diesem Falle also Zondervan[2] und Feldmeyer,[3] reichen einen Vorschlag, einen Etat bei der Generaldirektion der Polizei ein. Dieser wird dort in Zusammenarbeit mit den Finanzbeamten geprüft und sodann von der Generaldirektion der Polizei als staatliche Stelle dem Finanzministerium übermittelt. Dieses prüft den Etat durch seine Budgetinspektion, bringt die notwendigen Aenderungen an und genehmigt den Etat und stellt die erforderlichen Mittel der Direktion der Generalpolizei bereit. Diese hat die Pflicht die Verwendung zu überwachen. Selbstverständlich behält sich das Finanzministerium die weitere Kontrolle vor.

Ein anderer Weg ist nicht gangbar, weil ich doch schwerlich eine Finanzkontrolle direkt im Hauptquartier einsetzen kann, denn das Hauptquartier der N.S.B. ist nun einmal keine staatliche Stelle.

Ich habe den Inhalt dieses Briefes mit Oberst Kooymans besprochen und bitte um Ihre Stellungnahme. Ich werde die Angelegenheit im beschleunigten Verfahren erledigen.

Mit germanischem Gruss,
Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81545. Doorslagkopie

194. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 20. Oktober 1943

Hochverehrter Reichskommissar!

In meinem Schreiben vom 24.9.1943[1] habe ich mir erlaubt, Ihnen über die Frage des Handels auf den Osten in Zusammenhang mit der Niederländischen Ost Kompanie zu berichten. Ich habe in diesem Schreiben Ihnen mitgeteilt, dass diese Frage wahrscheinlich in der nächsten Aufsichtsratssitzung vom 8. Oktober 1943 im Zentrum der Diskussion stehen würde. Diese Erwartung hat sich erfüllt und zwar haben sämtliche Mitglieder des Aufsichtsrates, mit Ausnahme des Bürgemeisters von Amsterdam, der abwesend war, mich gebeten, mich neuerdings an Sie zu wenden und Ihnen ihre Ansichten vorzutragen.

1 Erstens haben die Aufsichtsräte sich mit der gründsätzlichen Frage befasst, ob die N.O.C. als Monopolunternehmen einen Gewinn erzielen könnte. Diese Frage wurde grundsätzlich bejahend beantwortet. Sollte sie verneint werden, so wäre es nicht verständlich, dass seinerzeit die Form einer auf Kapital gegründeten Aktiengesellschaft gewählt wäre. Man hätte sodann eine staatliche Stelle auch in den Niederlanden mit den Ost-fragen befassen sollen. Dieser Standpunkt deckt sich mit der offiziellen Verlautbarung, welche vom Ostministerium

(2) Mr. A.J. Zondervan, geb. 13 juni 1910 te Berlijn; zijn vader was met een Duitse getrouwd. Sinds 1933 lid van de NSB en vanaf februari 1939 adjudant van Mussert. Na mei 1940 belast met de heroprichting van de WA. Van november 1943 tot 28 mrt. 1945 inspecteur van de Landwacht.
(3) Deze was naast Zondervan benoemd als inspecteur van de Landwacht.
194 – (1) Zie nr. 180.

im Einvernehmen mit Ihnen anlässlich der Gründung der N.O.C. in Berlin über Presse und Radio gemacht wurde. In dieser Verlautbarung heisst es ausdrücklich:
"Wie aus dem Statut der Gesellschaft "(Niederländische Ostkompanie) hervorgeht, besteht "der Geschäftszweck in der wirtschaftlichen "Betätigung jeder Art in den besetzten "Ostgebieten. Die Gesellschaft ist berechtigt, "alle damit in Zusammenhang stehenden Geschäfte "und Handlungen vorzunehmen".

Selbstverständlich darf der Gewinn nur ein mässiger sein, gerade weil die N.O.C. ein Monopol hat. Ausgehend von diesem Standpunkt komme ich zur zweiten Frage, die des Handels. Diese Frage stand, wie Sie sich erinnern werden, gleich zu Anfang im Mittelpunkt der Besprechungen. Der Aufsichtsrat ist einstimmig der Meinung, dass das Ingangsetzen des Güteraustausches mit dem Osten für die niederländische und europäische Wirtschaft von allerhöchster Bedeutung ist. Dass dies auch die Meinung ist der deutschen Behörden, erfolgt aus der Gründung des Wirtschaftseinsatzes Ost,[2] wovon auf Seite 5 meines an Sie gerichteten Tätigkeitsberichtes[3] die Rede ist. Um Missverständnisse zu vermeiden, möchte ich hier ausdrücklich betonen, dass es sich hier nicht um einen sofortigen Gewinn handelt, sondern um eine führungsmässige Abrundung des niederländischen Einsatzes in den Osten. Wie immer die Kriegslage auch sein mag, die planmässige Arbeit der N.O.C. muss das Ziel verfolgen, den Blick der gesamten niederländischen Wirtschaft auf den Osten auszurichten, was nicht bedeuten soll, dass der überseeische Handelsverkehr nach dem Friedensschluss von meinen Landsleuten vernachlässigt werden sollte. Der Aufsichtsrat ist, und zwar unabhängig von meinem Tätigkeitsbericht der Meinung, dass die Form der Unterverwaltungstellung niederländischindischer Unternehmungen, diesen Gesamteinsatz der niederländischen Wirtschaft, insbesondere was den Güteraustausch mit dem Osten anbelangt, beträchtlich gestört hat. Wie ich in meinem Tätigkeitsbericht erwähnte (Seite 10 Absatz 2), richtet sich die Kritik nicht gegen den ursprünglichen wirtschaftspolitischen Gedanken, welcher die Unterverwaltungstellung bedingte und welcher, wie mir seinerzeit vertraulich mitgeteilt wurde, u.a. den Zweck verfolgt, bei den zukünftigen Friedensverhandlungen, den wertvollen niederländischen Kolonialbesitz so gut wie möglich zu schützen. Mit diesem Zweck steht aber die Form der Verwaltung eigentlich nur in einem lockeren Zusammenhang. Diese Form sollte nach der Ansicht des Aufsichtrates im Interesse der künftigen Betätigung der Wirtschaft im Osten derart gestaltet werden, dass so viel wie möglich die niederländischindischen Unternehmungen unter der Selbstverwaltung der eigenen Direktionen gestellt werden würden. Es wird angenommen, dass die allgemeine Vertretung der Interessen der niederländischindischen Unternehmungen bei den künftigen Friedensverhandlungen einem gemeinsamen Verwalter anvertraut werden, der in Zusammenarbeit mit den Niederländern die Verhandlungen führen wird. Die Niederländer werden zweifelsohne dankbar sein fur die Hilfe, welche die Reichsregierung in dieser Angelegenheit gewähren will.

Die Verwendung der Unterverwaltungstellung in Zusammenhang mit dem Osteinsatz wird jedoch von dem Aufsichtsrat der N.O.C. deshalb kritisiert, weil er den Eindruck hat, dass dadurch die Mitarbeit der niederländischen Wirtschaft gestört wurde. Es wurde auch seitens der Aufsichtsräte auf den Eindruck aufmerksam gemacht, welchen Woltersom mir seinerzeit im Namen seiner Kreise vermittelte, dass in der Frage des Einsatzes der niederländischen Wirtschaft zwischen dem Ostministerium und dem Vierjahresplan keine Einigkeit bestünde.

(2) In mei 1943.
(3) Het *Bericht* over de NOC.

Ich habe in meinem Tätigkeitsbericht ausführlich betont, dass ich mir damals vergeblich bemüht habe, diesen Eindruck wegzunehmen und ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie bei der mündlichen Aussprache mit den Aufsichtsräten, welche Sie mir in Aussicht gestellt haben, die Meinung der Herren selbst in Erfahrung bringen würden.

Gerade weil in der Frage des Handels die Mitarbeit aller Kreise uns erwünscht schien, wäre die obenerwähnte Frage zu klären. Das gerade bei der Inangriffnahme der Arbeiten über die Aufgaben der N.O.C. in dieser Hinsicht eine klare Linie vorlag, erfolgt aus dem Aktenvermerk vom 18.6.1942 über die Sitzung im Ostministerium in Zusammenhang mit dem Ergebnis unserer Reise, woraus ich folgende Absätze wiedergebe.

Zitate:

Um eine zentrale Uebersicht zu gewährleisten, legt die N.O.C. Wert darauf, dass sie an sämtlichen Warengeschäften zwischen den Niederlanden und den neu besetzten Ostgebieten beteiligt wird. Nach niederländischer Auffassung sind auch Geschäfte vom Reich aus (z.B. durch Wehrmachtstellen oder Beschaffungsgesellschaften des Ostministeriums) für die besetzten Ostgebiete einzuschliessen. Die N.O.C. zieht diese Handhabung als Voraussetzung für ihre gesamten Arbeiten an. Die Durchführungsmöglichkeiten dieser Wünsche sollen geprüft werden. Ferner soll noch geklärt werden, wieweit die N.O.C. bei solchen Geschäften als selbständiger Partner auftreten oder als Vermittler gegen Entrichtung bestimmter Gebühren eingeschaltet werden soll, oder inwieweit sie derartige Geschäfte lediglich zur Kontrolle genehmigen soll. In jedem Falle besteht Uebereinstimmung, dass die Einschaltung der N.O.C. in der Form erfolgen soll, dass eine bürokratische Verzögerung in der Abwicklung der Geschäfte vermieden wird. Weiterhin soll noch geklärt werden, ob und inwieweit diese Monopolstellung der N.O.C. durch behördliche Massnahmen in den Niederlanden, im Reich und in den besetzten Ostgebieten zu sichern ist.

Von niederländischer Seite wird entscheidender Wert darauf gelegt, dass grundsätzlich Bezahlung nicht im Wege des Geldtransfers, sondern durch Gegenlieferung von Rohstoffen angestrebt werden soll. Nach Auffassung Rost van Tonningens muss der niederländischen Bevölkerung der praktische Nutzen ihrer Mitarbeit im Osten im Gestalt von Importen vor Augen geführt worden, wenn die Opposition der englandfreundlichen Wirtschaftskreise überwunden und die Bereitwilligkeit zur Mitarbeit auf breiter Basis geschafffen werden soll. Da die Ergebnis des niederländischen Einsatzes im Osten in erster Linie zunächst der Stärkung des europäischen Kriegspotentials dienen, ist sich Präsident Rost van Tonningen bewusst, dass holländischerseits durch die N.O.C. Vorleistungen gemacht werden müssen. Von der hierdurch erzielten Mehrproduktion wird aber holländischerseits erwartet, dass ein bestimmter Prozentsatz hiervon von den zuständigen Berliner Stellen zur Lieferung nach den Niederlanden freigegeben oder ein entsprechendes Aequivalent in anderen Rohstoffen geschaffen wird. Die Erfüllung dieses Wunsches bezeichnet der Vertreter des Reichskommissars für die besetzten niederländischen Gebiete als Voraussetzung für die niederländische Mitarbeit in den besetzten Ostgebieten.

Ich mache insbesondere auf den Schlussatz aufmerksam. Wenn ich nochmals auf diese Frage zurückkomme, so ist es mir klar, dass der Weg in dem Osten vorerst als Teilnahme am europäischen Ringen um seine Existenz vorgezeichnet ist. Was wir aber von Ihrer Unterstützung erhoffen, ist, dass die N.O.C. in der schon bestehenden Handelsbewegung nach und von dem Osten eingeschaltet wird.

Ich zeichne mit germanischem Gruss,

Heil Hitler!
Der Präsident der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81670–4. Doorslagkopie

195. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 23. Oktober 1943

Hochverehrter Reichskommissar!

Anbei erlaube ich mir Ihnen eine kurze finanzielle Zusammenfassung zu übermitteln. Eine Bilanz per 31. Dezember 1942 konnte bis jetzt noch nicht aufgestellt werden, aber wird vermutlich Ende November oder anfangs Dezember fertiggestellt sein. Eigentlich hätte statutengemäss diese Bilanz schon der Generalversammlung der Gesellschaft im Monat Juni vorgelegt werden sollen. Der Aufsichtsrat hat diese Bestimmung für dieses Jahr suspendiert. Es war angesichts der starken Ausdehung der Arbeiten, welche die N.O.C. zu tätigen hatte und infolge der darausfolgenden Ueberlastung nicht möglich, den Termin einzuhalten. Ich habe diese Gründe in meinem Tätigkeitsbericht genau angegeben.[1]

Die beiliegende Uebersicht stellt keine technisch finanzielle Uebersicht da, sondern ist so genau möglich eine Ermittelung der Ausgaben, welche in direktem Zusammenhang steht mit den aus der Staatskasse zur Verfügung gestellten Mitteln. Ein Teil ist geschätzt worden.[a]

Für weitere mündliche Auskünfte stehe ich Ihnen gerne zur Verfügung.

Mit germanischem Gruss,
Heil Hitler!
Der Präsident der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81669. Doorslagkopie

195 – (1) Het *Bericht* van Rost over de NOC. Hierin komen ook de meeste, in het financieele overzicht genoemde zaken naar voren.
(a) In het originele document zijn de bedragen per pagina opgeteld; dat is hier achterwege gelaten.

195.1 FINANCIEEL OVERZICHT DER AAN DE NOC VERLEENDE CREDIETEN

[Den Haag, ca. 6 sept, 1943]

Uebersicht über die Verwendung der aus der Staatskasse an die N.O.C. gewährten Kredite.

Bis zum 6. September 1943 erhielt die N.O.C. aus der Staatskasse einen Betrag von

	hfl.	12.070.337.25
Es wurde rückgezahlt	"	1.500.000.—
sodass die Nettoverschuldung an diesem Datum ist	"	10.570.337.25

Aus der Gesamtübersicht, welche ich in der Anlage beigebe, ist die Verwendung dieser Kredite ersichtlich und zwar habe ich die Ausgaben über die N.O.C. und ihre Tochtergesellschaften aufgeteilt. Ich werde nun in der Reihenfolge dieser Aufteilung die einzelnen Ausgaben erläutern.

I. NEDERLANDSCHE OOST COMPAGNIE N.V.:

1) Einkäufe: hfl. 2.750.000.—

hierunter sind folgende Posten einbegriffen:

a.1 Ankäufe von technischen und anderen Materialien, hauptsächlich für Industrieeinsätze	hfl.	1.339.000.—		
a.2 Ankäufe Materialien und Samen für das Mustergut Waka T	"	235.000.—	hfl.	1.1.574.000.—
b. Kleidung und sonstige Ausrüstung, welche von der Landbewirtschaftungsgesellschaft Ost, Den Haag übernommen wurde	hfl.	702.000.—		
Eigene Einkäufe	"	280.000.—	"	982.000.—
c. Landwirtschaftliche Materialien für die L.B.G.U. und die Mustergüter Usin, Skwira und Waka T	hfl.	40.000.—		40.000.—
d. Büroeinrichtung inklusiv Kraftwagen, Fahrräder		117.000.—	"	117.000.—
e. Allgemeine Unkosten	hfl.	231.000.—		231.000.—
			hfl.	2.944.000.—
Zurückerhalten von Dritten zu übertragen			"	194.000.—
			hfl.	2.750.000.—

2) Ankauf von Samen für Rechnung der Z.H.O. (Zentral Handesgesellschaft Ost):

Im Februar dieses Jahres wurde von der Z.H.O. Berlin der Auftrag empfangen zum Ankauf von rund 83 Tonnen Samen für die Landwirtschaft. Der Ankaufspreis betrug

	hfl.	1.278.000,—		
wovon bezahlt wurde	"	1.200.000,—		
Die N.O.C. hat daher noch eine Forderung auf die Z.H.O. von				
	hfl.	78.000,—	hfl.	78.000,—

Demgegenüber hat die Z.H.O. eine Qualitätsforderung von hfl. 150.000,— angemeldet. Die Verhandlung über diese Differnenzen sind noch nicht beendet.

3) Reisespesen hfl. 181.000,— " 181.000,—

Hierunter sind nicht nur Reisespesen des Personals der N.O.C. aber auch die von den nach dem Osten eingesetzten Arbeitern einbegriffen. Ein Teil dieses Betrages muss noch von dritten Personen oder Organisationen rückgezahlt werden.

4) Gehälter hfl. 616.000,— " 616.000,—

Mit Ausnahme von der Nederlandsche Oost Reederij N.V., der Nederl.Oost Binnenvaart N.V., der Nederl. Oosthandel Mij. N.V., ist das Personal der Tochterunternehmungen im Dienst der Nederlandsche Oost Compagnie N.V., sodass nachtträglich ein Teil dieser Spesen auf die Tochtergesellschaften aufgeteilt werden soll. Teilweise werden diese Ausgaben rückerstattet werden, insoweit als das in den Osten eingesetzte Personal im Dienst steht der L.B.G.U. und anderer Organisationen.

5) Löhne hfl. 602.000,— " 602.000,—

Der Bruttobetrag der ausgezahlten Löhne für die eigenen Einsätze der N.O.C. und für die von ihr durch dritten vermittelte Aussendung beträgt

	hfl.	1.198.000,—
hiervon wurde rückerstattet	"	596.000,—
(grössenteils durch den Werkdienst Holland) bleibt also ein Nettobetrag von		
	"	602.000,—

6) Ausgaben der Vertretung Berlin

hfl. 132.000,— hfl. 132.000,—

Diese Ausgaben enthalten nicht nur die Gehälter und die Niete des Büros Berlin, aber auch Vorschüsse an und Reisespesen von Personal, das in den Osten eingesetzt wurde und durch Berlin durchgereist ist.

7) Unkosten der Vertretung Riga:

hfl. 21.000,— hfl. 21.000,—

Dies umfasst sämtlichte Unkosten der Vertretung Riga, mit Ausnahme von dem Gehalt des Generalvertreters Herrn Fabius.

8) Unkosten Präsidium: hfl. 68.000,— hfl. 68.000,—

Diese Kosten sind folgendermassen aufzugliedern:

Aufwandsentschädigung	hfl.	1.600,—
Reisespesen	"	2.750,—
Allgemeine Unkosten	"	4.250,—
Gehälter interner Bücherrevisoren	"	16.200,—
Rechnungsprüfungsbüro Ennik	"	20.200,—
	hfl.	45.000,—
Verfügbare Kassa	"	10.000,—
Verfügbare Kassen Riga und Berlin	"	13.000,—
	hfl.	68.000,—

9) Versicherungen (einschliesslich Tumultschäden)

	hfl.	166.000,—		
10) Waka T	hfl.	757.000,—		
	"	757.000,—		
An Umbaukosten wurden ausgegeben	hfl.	470.000,—		
Für die Finanzierung der Waka-T-Musterschule und des Landwirtschaftsbetriebes	"	227.000,—		
Ankauf von Stemmbuchpferden		60.000,—		
zusammen	hfl.	757.000,—		
11) Mustergut Usin (Kredit)	hfl.	75.000,—	hfl.	75.000,—

12) Von der Landbewirtschaftungsgesellschaft Ost, Den Haag übernommene Forderungen auf die Landbewirtschaftungsgesellschaft Ostland, Riga und auf sonstige Schuldner hfl. 913.083,25 hfl. 913.083,25

13) Kredite in Bargeld: "Nederlandsche Confectie Industrie"

	hfl.	25.000,—		
Bankgarantie "Nederl. Oost Reederij"	"	19.000,—		
"Beer en Deen", Rotterdam	"	88.000,—		
Ir.J. Korsten, Amsterdam	"	80.000,—		
Chemische Wäscherei Edelweiss (Buitenland)	hfl.	105.000,—		
Niederländische Textilgemeinschaft	"	22.000,—		
Begeka	"	100.000,—		
zusammen	hfl.	439.000,—	hfl.	439.000,—

II. Niederländische Ostbau Gesellschaft

		"	2.164.000,—
1)	Löhne	hfl.	1.988.000,—
2)	Abrechnung Bauunternehmer	"	25.000,—
3)	Krankenversicherung	"	120.000,—
4)	Verschiedene Materialien und Unkosten	" "	31.000,—
	zusammen	hfl.	2.164.000,—

Diese Beträge sollen alle Rückerstattet werden aus den Abrechnungen, welche mit dem SS-Wirtschaftshauptamt getätigt werden.

III. Niederländische Ost Reederei

		hfl.	1.156.000,—
1)	Ankauf von Schiffen	hfl.	1.061.000,—
2)	Miete von Schiffen	"	20.000,—
3)	Hafenkosten	"	40.000,—
4)	Verschiedene Rechnungen	"	35.000,—
	zusammen	hfl.	1.156.000,—

Von diesem Beträgen sollten mindestens hfl. 450.000,— abgeschrieben werden müssen zur Deckung des Preisunterschieds zwischen Ankaufswert und Ertragswert der angekauften Schiffe. Diese Abschreibung wird durch eine Subvention des Staates abgedeckt werden.

IV. Niederländische Ost Binnenfahrt N.V.

		hfl.	212.000,—
1)	Ankauf von Schiffen	hfl.	119.000,—
2)	Schiffsausrüstung	"	36.000,—
3)	Verschiedene Materialien	"	39.000,—
4)	Verschiedene Unkosten		
	Gehälter	"	39.000,—
	usw.	"	18.000,—
	zusammen	"	212.000,—

V. Niederländische Ost Bagger N.V.

VI. Niederländische Ost Fischerei N.V.

		hfl.	240.254,—
1)	Löhne	hfl.	42.000,—
2)	Ankauf von Schiffen, Materialien usw.	"	198.254,—
	zusammen	hfl.	240.254,—
Gesamtsumme		hfl.	10.570.337,25

RvT 95. Doorslagkopie

196. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. KRANEFUSS

[Den Haag,] den 26. Oktober 1943

Mein lieber Kranefuss!

Als ich auf meiner Rundreise in der Provinz war, wo ich mit Woudenberg Versammlungen abgehalten habe, erfuhr ich vom Obergruppenführer Rauter die Mitteilung, dass Ihnen und Ihrer Frau eine Tochter geboren war. Sie können sich vorstellen, wie ich mich über diese gute Nachricht gefreut habe. Ich bitte Sie meine allerherzlichsten Glückwünsche auch Ihrer Frau zu übermitteln. Florry schliesst sich diesen Wünschen vom Herzen gerne an. Ich hoffe, dass Ihre Frau gesundheitlich in derselben Verfassung ist wie vor der Geburt; damals sah sie sehr gut aus. Ich hoffe auch mal in nicht all zu langer Zeit die Gelegenheit zu haben mir das Töchterlein anzusehen. Sie werden jetzt erst recht erfahren, wie man als Vater mit ganz anderen Augen Kinder anschaut als vorher.

Ich schicke Ihnen heute fernmündlich meine Glückwünsche mit der Mitteilung, dass ich nächste Woche am Mittwoch in Berlin bin. Ich teilte Ihnen dies mit, weil Sie so freundlich waren mir zu sagen, dass Hayler und Ohlendorf eventuell verfügbar wären. Ich muss nämlich in Berlin sein, um den Herren Minister Funk[1] und Präsidenten Puhl[2] einen Besuch abzustatten. Für die Besprechung muss ich mich am Dienstag freihalten. Sollte Ohlendorf und Hayler am Mittwoch nicht verfügbar sein, so könnte ich eventuell bis zum Donnerstag bleiben, oder ich müsste nach Berlin zurückkommen und einen anderen Tag mit Ihnen vereinbaren.

Der Kampf im Osten macht die Aussichten der N.O.C. nicht besonders günstig,[3] aber wie ich Herrn Fischböck sagte, mit dem ich unlängst seit längere Zeit wieder mal zusammen war, kann ich meinerseits nicht anders handeln, alsob der Raum im Osten nur für kurze Zeit verloren ist. Ich glaube auch zuversichtlich an die Wiedereroberung der vorläufig geräumten

196 – (1) W. Funk, geb. 18 aug. 1890 in Oostpruisen. Minister van Economische Zaken van 1937–1945.
(2) Waarschijnlijk chef van de *Ausschuss für Auslandsschulden* van het Ministerie van Economische Zaken.
(3) In oktober 1943 waren Russische troepen op verschillende plaatsen de Dnjepr overgestoken en hadden daar bruggehoofden gevormd; Kiew in de Oekraïne werd ook bedreigd.

Gebiete, aber selbst wenn man annehmen würde, dass in Zukunft man sich auf den von den Deutschen besetzten Raum beschränken müsste, so wäre dieser noch so gewaltig gross, um ihn zu erschliessen.

In der Hoffnung, dass es gelingen wird, einander in Berlin zu sehen, zeichne ich mit

Heil Hitler!
Der Präsident der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT – NOC 8,9 p. Doorslagkopie

197. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

[Den Haag?,] den 26. Oktober 1943

Lieber Herr Mallettke!

Ihr Schreiben vom 9. Oktober[1] erreichte mir am 15 d.M. Die Angelegenheit Lida beschäftigt auch mich. Ich möchte Ihnen gleich am Anfang dieses Schreibens versichern, dass geografisch der Bezirk Lida mir geeignet erschiene für den Holländereinsatz.[2] Dass dorten die Partisanengefahr gross ist, sollte uns nicht schrecken, wenn wir mit der notwendigen Vorbereitung an diese Aufgaben herangehen. Ich muss es nur bedauern, dass die Besprechungen betreffend des Holländereinsatzes in diesem Gebiet ohne Einschaltung der N.O.C. stattgefunden haben. Wir waren dadurch nicht in der Gelegenheit den Bezirk Lida und die Einsatzmöglichkeiten an Ort und Stelle zu prüfen, obwohl sich anlässlich des Besuches an Wilna die Gelegenheit dazu ergeben hätte.

Ich möchte Sie bitten Gauleiter Meyer, der offenbar den Plan für Lida mit dem jetzt verstorbenen Herrn Schmidt[3] verfasst hat, doch zu fragen, zwecks Vermeidung von grössen Verzögerungen, in Zukunft die N.O.C. über Ihren Dienst informieren zu wollen. Wir können nicht genial hinter dem Schreibtisch auf Grund von unvollständigen Karten die örtlichen Möglichkeiten des Holländereinsatzes prüfen. Dies ist aber notwendig, damit der Einsatz in verantwortlicher Weise neben die N.O.C. stattfinde. Es sind leider schon schlecht vorbereitete Holländeraktionen erfolgt, wo die N.O.C. nicht beteiligt war und die gescheitert sind. Dadurch sind die mit einem guten Ruf in meiner Heimat bekannten Männer der N.O.C. schwersten und unberechtigten Angriffen ausgesetzt, abgesehen noch davon, dass wieder viele Todesopfer unnötigerweise den Blutszoll für die mangelnde Vorbereitung darstellen würden. Es ist mir recht klar, was Sie damit meinen, wenn Sie in Ihrem Schreiben erwähnen, dass die N.O.C. mit ihren Werbemethoden das Problem Lida nicht lösen könnte. Ich muss Sie daran erinnern, dass die geradezu unglaublichen Vorgänge auf verschiedenste Gebiete, u.a. in dem Werkdienst Holland, schliesslich und endlich zu der Absetzung des uns aufgedrängten

197 – (1) Zie nr. 188
(2) Zie voor Lida nr. 172, n. 2.
(3) Op 26 juni 1943 had *Generalkommissar* Schmidt zelfmoord gepleegd.

Vertreters Herrn Nimtz durch den Reichskommissar für die Ukraine führten. Es freut mich zu erfahren, dass Herr von Harder so lange in der Ukraine bleibt, bis die ganzen Verhältnisse dorten geklärt worden sind und dort eine seriöse Zusammenarbeit mit der N.O.C. gewährleistet sein soll. Ich muss aber, sowie ich es im Einvernehmen mit dem Ostministerium in meinem Tätigkeitsbericht an den Reichskommissar für die besetzten niederländischen Gebiete erwähnte, wiederholen, dass das Fehlen eines Vertreters der N.O.C., der an verantwortlicher Stelle die Verbindung mit den zustehenden deutschen Behörden aufnehmen könnte, als der Hauptgrund der Misserfolge anzusehen ist. Es ist nicht zu erwarten, dass eine dauernde Besserung der Lage zu erreichen sein würde, solange als diese vom Ostministerium als Grundprinzip anerkannte Voraussetzung nicht erfüllt ist. Wenn Niederländer sich unqualifizierbar im Osten benehmen, so müssen wir leider die Verantwortlichkeit dafür ablehnen, solange als ein direkter Kontakt durch unsere Vertreter nicht möglich ist; dass jedoch ein derartiges Benehmen auf die Niederländer nicht beschränkt ist, wird zweifelsohne die deutsche Polizei Ihnen bestätigen können. Wenn Sie also jetzt aus den Fehlern, die gemacht worden sind und wofür die N.O.C. nicht verantwortlich ist, die Schlussfolgerung ziehen wollten, dass die Entfesselung anderer Energien nötig sind, so muss ich Ihnen doch mein Befremden über Ihre Meinung aussprechen. Es ist für mich eine überraschende Mitteilung zu erfahren, dass in Lida 200 Mann, ich nehme an Niederländer, vorhanden sind, die von Herrn Schwier auf die Idee des Kampfes im Osten eingestellt sind. Wenn diese Kreise, wie Sie erwähnen, von der N.O.C. bisher nicht wissen, so muss ich das bedauern und feststellen, dass hier ein grundsätzlisches Vergehen gegen das vom Ostministerium rückhaltlos anerkannte Monopol vorliegt. Ich muss befürchten, dass wir dieselben Rückschläge erleben werden wie bei den sonstigen Aktionen, die unter Umgehen des Monopols der N.O.C. stattfanden.

Was nun die Belegschaft von Ommen anbelangt, so glaube ich, dass diese Frage vollkommen klargestellt war. Wenn ich mich nicht irre, haben Sie, sowohl mit SS-Obergruppenführer Berger in Berlin als mit SS-Obergruppenführer Rauter in Den Haag vereinbart, dass diese Belegschaft waffenmässig von der SS ausgebildet und unter SS-Führer über die N.O.C. in Lida eingesetzt werden würde.

Schliesslich möchte ich Ihre Mitteilung erörtern über die Führung eines Grossbetriebes von Panjewagen[4] in Lida. Ich glaube, dass die N.O.C. in der Lage wäre, diesen Betrieb zu übernehmen, nachdem sie an Ort und Stelle die notwendigen Prüfungen vorgenommen hat und den Betrieb als gesund befunden hätte. Wir treten diesbezüglich mit unseren Experten in Verbindung und glauben dadurch gewährleisten zu können, dass eine technisch gründliche Durchführung erfolgen würde. Es handelt sich hier nicht um das Prestige, sondern um die Idee des Niederländereinsatzes und des germanischen Einsatzes überhaupt. Diese Idee ist auch nach Ihrer Ansicht nur zu verwirklichen, wenn man den aus einer mangelnden Weltanschauung hervorgehenden Gedanken, dass man einen Niederländereinsatz unter Ausschaltung der Niederländerführung durchführen könnte, preisgeben würde. Wir haben in diesem einen Jahr mit Ihnen loyal zusammengearbeitet und wären schon ein gutes Stück weiter gewesen, wenn die in meinem Bericht gemachten Feststellungen betreffend der Durchkreuzung unserer Arbeit von gewisser Seite unterblieben wäre. Wir sind, lieber Herr Mallettke, gute Nationalsozialisten und möchten auch gerne weiter ehrlich mit Ihnen zusammenarbeiten. Ich bin aber über die Wertschätzung unserer Arbeit erstaunt und nicht in der Lage diese zur

(4) Malletke had in zijn brief juist voorgesteld dat de groep uit het kamp Ommen dit bedrijf over zou nemen.

Kenntnis zu nehmen.

Ich hoffe in der nächsten Woche am Dienstag in Berlin zu sein und würde mich freuen bezüglich der obenerwähnten Fragen eine Aussprache mit Ihnen zu haben.

Mit dem Herrn Reichskommissar bin ich heute übereingekommen, dass wir die Möglichkeiten des Einsatzes im Zusammenhang mit dem Lager Ommen planmässig durchführen möchten und mit unseren Vorschlägen an Sie herantreten werden mit der Bitte alle beteiligten Instanzen zu diesem Zweck einzuladen.

Ich zeichne mit,

Heil Hitler!
Der Präsident der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 7, a,b. Doorslagkopie

198. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W.N.A. KRÖLLER

[Amsterdam?,] 27 October 1943

Kameraad!

Met groote belangstelling las ik Uw schrijven van 19 dezer.[1] Ik vermag den toestand niet zoo donker in te zien als U, integendeel. Ik vind, dat een duidelijke vooruitgang uit Uw mededeelingen blijkt. Dat wij met de N.O.R. zeer groote moeilijkheden zullen ondervinden en dat men ons den weg voor een vrij verkeer niet zonder grooten tegenstand zal vrijgeven, was mij van den aanvang aan duidelijk.[2] Het is goed, dat wij allen ondervinden, dat de weg naar een grootere gemeenschap alleen strijdend en voetje voor voetje kan worden afgelegd. De ergernissen, die ik zelf op dit gebied heb, zijn zoo groot, dat ik daarover liever niet wil uitwijden.

Ik acht het juist, dat ge persoonlijk voeling gaat nemen met de Schiffahrt-Treuhand G.m.b.H.; zoo noodig zullen wij opnieuw een bezoek bij Gauleiter Kaufmann moeten afleggen. Wij hebben van Gauleiter Kaufmann herhaaldelijk ondervonden, dat hij de door hem gedane toezeggingen gestand doet.[3] Ik wacht dus met spanning het resultaat van Uw besprekingen met de Schiffahrt-Treuhand G.m.b.H. af. In geen geval moet ge dulden, dat eenige reserve wordt gemaakt over de bestelling en oplevering der drie stalen schepen. Het schrijven van 23 September 1943 der Schiffahrt-Treuhand G.m.b.H. is kenschetsend voor de houding, die bepaalde belanghebbenden achter het front aannemen en welke houding verantwoordelijk is voor de vijandige stemming, die helaas achter de fronten tegenover deze men-

198 – (1) Niet aanwezig.
(2) Precies een jaar eerder had E. van Dieren aan Rost nog een optimistische brief geschreven over zijn bezoek aan Bremen, waar hem medewerking in het vooruitzicht was gesteld om voor de NOR drie à vier 3000-tonners uit het *Hansa*-programma, standaard-model schepen, te verwerven (Van Dieren aan Rost dd. 26 okt. 1942, RvT II, Van Dieren, E. Doorslagkopie (afschrift RvO).
(3) Zie ook Rost aan Seyss-Inquart dd. 29 aug. 1942; nr. 35.

schen bestaat.

Mocht het resultaat van Uw reis negatief zijn, dan zou ik gezamenlijk met den Raad van Commissarissen der N.O.C. en met kameraad Müller een onderhoud willen aanvragen bij den Rijkscommissaris Dr. Seyss-Inquart en door zijn bemiddeling een officieel onderhoud bij Gauleiter Kaufmann willen verkrijgen. Ik moge U verzoeken de noodige bescheiden gereed te houden, waarbij ons de toezegging werd gedaan, om de drie stalen schepen te koopen.

Deze strijd, kameraad Kröller, dien wij te voeren hebben, is de strijd om de eenige nederlandsche zelfstandigheid, die mij interesseert, nl. het recht van nationaal-socialistische Nederlanders, om juridisch op voet van gelijkheid met elken Duitscher behandeld te worden. Als de Beweging zich hardnekkiger voor deze doelstelling had ingezet, zouden wij reeds een stuk verder zijn.

Afschrift van dit schrijven gaat aan kameraad Gips, aan den voorzitter van den Raad van Toezicht kameraad Rambonnet en aan den Directeur der N.O.C., kameraad Krantz.

Hou Zee!
De President der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

NOC Ordner X NOR 205. Afschrift

199. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 27. Oktober 1943

Lieber Obergruppenführer!

Am 20.10.1943 erhielt ich ein nicht datiertes Schreiben von Ihnen betreffs der einheitlichen Ausrichtung des Einsatzes von Niederländern in den besetzten Ostgebieten.[1] Es handelt sich hierbei, wenn ich es richtig verstehe um den Einbau eines von Ihnen ernannten reichsdeutschen SS-Angehörige in die N.O.C., zwecks Erledigung der Aufgaben, welche auf Seite 5 Ihres Schreibens unter Ziffer 1 bis 6 angegeben sind.

Ich begrüsse diesen Gedanken sehr und bitte Sie so bald als möglich zu der Ernennung dieser Person zu schreiten. Ich möchte Sie nur fragen, ihm den Auftrag zu geben, dass immer das Einvernehmen mit mir oder mit meinem Stellvertreter Rambonnet zu pflegen ist. Ich werde Ihnen noch mündlich mitteilen, weshalb ich auf diesen Punkt besonderen Wert lege.

Ich möchte nicht verfehlen in diesem Schreiben zu betonen, dass ich der aufbauenden Kritik in Ihrem Brief vollkommen beistimme und Ihnen danke für das kameradschaftliche Wohlwollen, das dieses Schreiben bestimmt hat.

199 – (1) Rauter had zich beklaagd over het feit dat veel in het oosten ingezette personen een strafblad hadden, dat ze weinig discipline kenden, zich met zwarte handel bezighielden etc. De *Sicherheitspolizei* diende daarom met uitsluiting van andere instanties de *Ueberprüfung* van kandidaten te verrichten. Het NOC-monopolie werd door Rauter nog eens benadrukt (Rauter aan Rost, NOC – X 57, Afschrift).

Ich zeichne, lieber Obergruppenführer, mit

Heil Hitler!
Der Präsident der N.O.C.
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81538. Doorslagkopie

200. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

Dringlich. [Amsterdam,] den 27. Oktober 1943

Lieber Obergruppenführer!

Wie Sie aus der Korrespondenz mit Herrn Malletke[1] entnehmen können, spitzt die Angelegenheit Schwier sich allmählich zu. Malletke hat mir zum Dienstag einen Termin durchsagen lassen für eine Sitzung in Anwesenheit des Obergruppenführers Berger, des Herrn Malletke und des Vertreters des Reichskommissars Seyss-Inquart Pg. Grufke über den Einsatz Schwier. Ich habe telefonisch rückmelden lassen, dass ich nicht bereit bin an eine Sitzung teilzunehmen, die Entschlüssen des Reichskommissars Seyss-Inquart über die Organisierung des Osteinsatzes im niederländischen Raum vorgreifen könnte. Wie ich Ihnen telefonisch mitteilte, habe ich mit dem Herrn Reichskommissar verabredet, dass wir in einer Sitzung in Anwesenheit des Generalkommissars Ritterbusch[2] und von Ihnen endgültig die Angelegenheit Schwier bereinigen wollen. Ich muss, wie ich dem Herrn Reichskommissar berichtete, darauf bestehen, dass die Führung des Lagers Ommen an die N.O.C. abgetreten wird. Die Lösung, die Herr Schwier anstrebt, bedeutet nichts anders als dass ihm und dem Arbeitsbereich die Führung des niederländischen Einsatzes in den Ostgebieten abgetreten wird.

Ich brauche Ihnen nicht zu sagen, dass diese Lösung für mich indiskutabel ist. Ich werde mich bemühen, nach meiner Rückkehr aus Berlin einen Plan als Grundlage für die beim Reichskommissar von mir angerichtete Besprechung einzureichen.

Zum Schluss bitte ich Sie doch Obergruppenführer Berger oder dem SS-Polizeiführer in Lida direkt den Auftrag erteilen zu lassen, dass er die Versuche Schwiers, um ungeachtet aller feierlich der SS gegebenen Versprechungen eine Privatpolizei anzuziehen, beobachtet.

Ich melde in diesem Zusammenhang die telefonische Anfrage des Herrn Malletke an, meinerseits die Abreise eines Vorkommandos von 20 Mann aus der Wachmannschaft Ommen freizugeben.[3]

Ich zeichne mit, Heil Hitler!

Der Präsident der N.O.C.
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81539–40. Doorslagkopie

200 – (1) Zie nr. 188 en 197.
(2) Deze was Schmidt als *Generalkommissar* opgevolgd.
(3) Rost had van Krantz een briefje gekregen, waarin deze meldde van Malletke het dringende verzoek te hebben gekregen een 'voorkommando' van 20 man naar Lida te laten vertrekken 'daar de Wehrmacht anders alle plaatsen bezet' (Krantz aan Rost dd. 18 okt. 1943 (RvT NOC 7 X)).

201. H.M. HIRSCHFELD AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's–Gravenhage, 27 October 1943

Voor de goede orde doe ik U hierbij toekomen afschrift van een brief d.d. 26 October, dien ik ontving van Dr. Fischböck, Generalkommissar für Finanz und Wirtschaft, over aangelegenheden betreffende den in- en uitvoer tusschen Nederland en de bezette gebieden in het Oosten.[1] Ik heb de onder mijn Departement ressorteerende instanties met dezen brief in kennis gesteld. Zooals U bekend zal zijn worden in- en uitvoerkwesties te mijnen Departemente behandeld door de Afdeeling Handelsaccoorden, waarvan Mr. Teppema de leiding heeft, terwijl voor vraagstukken, die de bezette Oostgebieden betreffen, te mijnen Departemente steeds Ir. de Lestrieux Hendrichs wordt ingeschakeld, die ook het contact met de Nederlandsche Oost Compagnie onderhoudt.

In verband met den hiervoor bedoelden brief van Dr. Fischböck zal ik gaarne vernemen wie Uwerzijds voor het hier bedoelde overleg wordt aangewezen.[2]

De Secretaris-Generaal van het Departement
van Handel, Nijverheid en Scheepvaart,
H.M. HIRSCHFELD

RvT Fin A7/84924. Oorspronkelijk

201.I H. FISCHBÖCK AAN H.M. HIRSCHFELD.

Den Haag, 26 Oktober 1943

Auftrags des Herrn Reichskommissars weise ich Sie an, das Ministerium für besondere wirtschaftliche Angelegenheiten bei allen Ein- und Ausfuhrangelegenheiten zu beteiligen, welche den Handelsverkehr der Niederlande mit den besetzten Ostgebieten betreffen.

[FISCHBÖCK]

RvT Fin A7/84925. Afschrift

201 – (1) Zie bijlage.
(2) Dat werd P. Hoekstra (potloodaantekening in de marge).

202. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 28. Oktober 1943

Lieber Obergruppenführer,

In Bestätigung unserer heutigen telefonischen Unterredung[1] möchte ich die Fragen, welche sich in Zusammenhang mit dem Einsatz Schwier stellen, folgendermassen zusammenfassen:

a Es ist dringend erforderlich, dass der Reichskommissar seine wiederholte Stellungnahme nun in der Form eines endgültigen Beschluss festlegt, welche die Bestrebungen des Herrn Schwier sich der Führung des niederländischen Osteinsatzes zu bemächtigen, erledigt.

b Das Verhältnis der N.O.C. zu Herrn Schwier und zum Lager Ommen, sowie die Zusammenarbeit mit Ihrer Dienststelle wäre in einer Konferenz beim Herrn Reichskommissar in Anwesenheit von Ihnen, des Herrn Generalkommissars Ritterbusch und mir festzulegen.

c Die Führung des Lagers Ommen geht an die N.O.C. über. Zu diesem Zwecke wird das Lager von der N.O.C. gepachtet. (Der Reichskommissar hat in einem Gespräch mit mir diesen Bedingungen zugestimmt). Der Reichskommissar hat angeboten die Kosten des Lagers Ommen zu zahlen. Ich bin der Meinung, dass die N.O.C. selbst die Kosten dieses Lagers zahlen soll, weil sie die Führung bekommt und habe diese Möglichkeit in meinem Gespräch mit dem Reichskommissar offengehalten. Wie Sie seinerzeit erwähnten, wollen Sie einen SS-Führer bestellen, der die militärische Schulung im Lager übernimmt. Herr Schwier würde neben diesen SS-Führer die Verbindungsstelle zum Reichskommissar darstellen. Die Wachmannschaft des Lagers Ommen, welche in dem Osten eingesetzt wird, hat vorher noch in dem "Landstorm" zumindest sechs Wochen zu dienen. Die Führung der Wachmannschaft, welche in Ommen bleibt, untersteht einem niederländischen SS-Kommandanten, der dem deutschen SS-Führer verantwortlich ist.

d Wie ich dem Reichskommissar in meiner letzten Unterredung mitteilte, ist das Lager Ommen zur Ausbildung von Handwerkern für das Ostwerk Ukraine wahrscheinlich nicht geeignet. Diese Ausbildung soll in den schon bestehenden Anstalten erfolgen. Die langfristige Vorbereitung für die Ostsiedlung soll in Ommen vorgenommen werden. Ich berichtete Ihnen darüber in meinem Schreiben vom 4. Oktober[2] (Seite 2 und 3).

e Ueber die langfristige Vorbereitung in der Schule Ommen werden wir einen Plan einreichen, welcher als Grundlage bei der Konferenz beim Reichskommissar dienen soll.

f Es ist dringend erforderlich, dass der SS-Obergruppenführer Berger von Ihnen informiert wird, dass er in obenerwähntem Sinne mich bei der Konferenz in Berlin unterstützt. Die Entscheidungen im niederländischen Raum sollen dem Reichskommissar vorbehalten bleiben.

g Hptm. Gruffke soll vom Reichskommissar in demselben Sinne instruiert werden, damit er bei der Konferenz in Berlin nicht das Recht beansprucht, Entscheidungen im Namen des Reichskommissars zu fördern, welche ich ablehnen müsste und welche der obenerwähnten Konferenz (Punkt b) vorbehalten bleiben sollen.

202 – (1) Waarschijnlijk naar aanleiding van Rosts brief de dag tevoren (nr. 200).
(2) Nr. 185.

Mit herzlichem Dank im voraus für Ihre Bemühungen, zeichne ich mit Heil Hitler

Der Präsident der N.O.C.
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81534–5. Doorslagkopie

203. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ EN DE RAAD VAN TOEZICHT DER NOC

Amsterdam, 29 October 1943

Kameraden!

De Nederlandsche Oost Compagnie bestaat nu 17 maanden, maanden waarin zeer gespannen is gewerkt, doch waarbij van het standpunt van een geordende administratie bezien, nog talrijke leemten bestaan. Het is nutteloos zich thans te verdiepen in de vraag, wie voor het bestaan van deze leemten verantwoordelijk is. Beter lijkt het mij, de organisatie te vervolmaken en fouten van het verleden te herstellen. Ik heb gelegenheid gehad in de commissarissenvergadering van 7 October j.l. met de commissarissen de meest brandende vraagstukken te bespreken.[1] Daarbij is ook de vorming van den Raad van Toezicht behandeld. Het is in verband met den onoverzichtelijken financieelen toestand van de Nederlandsche Oost Compagnie voor mij volstrekt noodzakelijk, van de Directie en van den Raad van Toezicht zoo spoedig mogelijk de verzekering te ontvangen, dat de administratie en contrôle zoodanig zijn geregeld, dat ik de verstrekking van verdere credieten verantwoorden kan. Ik moge verzoeken mij desbetreffend zoo spoedig mogelijk een rapport te willen overhandigen.

Ik verwacht, dat de Raad van Toezicht overeenkomstig de artikelen 9, 10 en 11 zijn werkzaamheden in de toekomst ten volle zal uitvoeren. Ik heb mij desbetreffend reeds met den voorzitter, kameraad Rambonnet, verstaan.

Kameraad Robertson is door mij krachtens art. 8, par. 3 thans ook formeel tot lid van den Raad van Toezicht benoemd.
Afschrift van zijn benoeming sluit ik hierbij in.

De formeele verkiezing van de twee door de commissarissen in hun ambt bekrachtigde leden van de Raad van Toezicht, kameraad G.J. Ruiter en Kam. W.Th. de Lestrieux Hendrichs al op de binnenkort samen te roepen algemeene vergadering plaats hebben. Daarmede is aan den ongewenschten toestand, dat de Raad van Toezicht feitelijk niet functioneerde, een einde gemaakt.

Ik zou gaarne de onderlinge verhouding tusschen Directie en den Raad van Toezicht, Voorzitter van den Raad van Toezicht en mijzelve in mijn functie van President-Commissaris geregeld zien en verder ter bespoediging van de credietverleening door het Departement van Financiën de volgende procedure gevolgd wenschen te zien:

1. Van belangrijke stukken, welke de Directie ontvangt of welke van de Directie uitgaan,

203 – (1) Zie voor de agenda en het reorganisatievoorstel Rost aan de NOC-commissarissen dd. 3 sept. 1943 (nr. 171) en voor een gedeeltelijk verslag Rost aan Seyes-Inquart dd. 20 okt. 1943 (nr. 194).

zullen zooals gebruikelijk niet alleen afschriften worden gezonden aan mijzelve, doch ook aan den Voorzitter van den Raad van Toezicht.

2. Credietaanvragen zullen ter goedkeuring worden voorgelegd aan den Voorzitter van den Raad van Toezicht, krachtens art. 11, par. 2 onder gelijktijdige toezending van een afschrift aan het Presidium ten bureele van het Departement van Bijzondere Economische Zaken, Keizersgracht 666, Amsterdam–C.
3. Besluiten door den Voorzitter van den Raad van Toezicht of van den Raad van Toezicht in zijn geheel genomen, zullen onverwijld evenals de notulen worden medegedeeld aan het Presidium en aan de Directie.
4. Ten einde mijn beoordeling over aangevraagde credieten te vergemakkelijken, heb ik den Heer Tummers als mijn medewerker op dit gebied aangewezen en ik verzoek U dus hem de noodige inlichtingen te verstrekken en hem de gelegenheid te geven te allen tijde kennis te nemen van de boeken en bescheiden, welke hij zal hebben te raadplegen, ten einde mij over de merites van de besteding der gelden ten allen tijde te kunnen inlichten.
5. Ik heb U verder mede te deelen, dat krachtens besluit van den Raad van Commissarissen het Accountantskantoor Ennik dient te worden belast met de teekening van de balans- en winst- en verliesrekening der venootschap.
6. Ik verzoek den Voorzitter van den Raad van Toezicht en de Directie mij ten spoedigste mededeelingen te willen doen of het mogelijk zal zijn conform zijn mededeelingen gedaan de zitting van den Raad van Commissarissen, de balans per 31 December 1942 voor het einde van de maand November beschikbaar te stellen.
7. Ik verzoek tevens mededeeling over de mogelijkheden die bestaan, om ten spoedigste een balans per 30 juni 1943 op te stellen.
8. Ik verzoek de noodige maatregelen te willen nemen, en mij maandelijks rapporten toe te zenden over de belangrijkste gebeurtenissen en daarbij in het bijzonder de aandacht te vestigen op den toestand van de dochterondernemingen.
9. Ik verzoek U mij een speciaal rapport te willen doen samenstellen over de vorderingen, die wij op derden hebben, over de boniteit van deze vorderingen en over de stappen die zijn genomen of zullen worden genomen, om deze vorderingen te incasseeren. Ik denk hier b.v. aan de vorderingen, voortspruitende uit de uitgaven van den Werkdienst Holland, van de SS-Frontarbeiders, der uitzendingen van boeren, tuinders en van andere werkkrachten naar het Oosten; verder van warenleveringen aan de Z.H.O. enz.
10. De regeling van de verhouding der N.O.C. tot Duitsche instanties hier te lande of in het Rijk of in de bezette gebieden behoud ik mij zelf voor, vanzelfsprekend in overleg met den Raad van Commissarissen, met den Voorzitter van den Raad van Toezicht en met de Directie.
11. Ik moge verzoeken mij ten spoedigste voorstellen te doen voor bezuinigingen in het apparaat van de N.O.C. Waar de werkzaamheden voorloopig geen groote uitbreiding meer zullen ondergaan, is hiertoe de gelegenheid geboden. Persoonlijk ben ik van mening, dat b.v. de Juridische afdeeling van de N.O.C. kan verdwijnen, zoodra de door mij teruggereclameerde kameraad Wolters weer tot onze beschikking staat. Hiermede is niet gezegd, dat de in de juridische afdeeling werkzaam zijnde personen niet voor andere doeleinden zouden kunnen worden gebruikt.

Tenslotte verzoek ik U ten spoedigste de volgende onregelmatigheden te herstellen:

Nederlandsche Oost Bouw N.V.

Er is nog geen credietovereenkomst tusschen de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. en de Nederlandsche Oost Bouw N.V. gesloten.

Nederlandsche Oost Reederij N.V.

De schriftelijke regeling van de bezoldiging der Directie door den gedelegeerd commissaris moet nog plaats hebben (Art. 6 sub 2), eveneens de schriftelijke benoeming van een gedelegeerd Commissaris door de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. en de benoeming der leden van den Raad van Commissarissen door de aandeelhoudersvergadering. (Kam. Ir. E. van Dieren werd benoemd op 17.6.1943, Kam. Mr. D. Krantz en J. van Hoey Smith zijn nog niet benoemd).

Nederlandsche Oost Binnenvaart N.V.

De benoeming van een gedelegeerd Commissaris door de Nederlansche Oost Compagnie moet nog geschieden. De Heer Ir. P. Heerema heeft op 1.7.1943 bedankt, doch een nieuwe benoeming heeft nog niet plaats gehad. De benoeming van een accountant door den gedelegeerd Commissaris. Deze benoeming is nog niet geschied. Het aangaan van een credietovereenkomst met de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. heeft nog niet plaats gevonden.

Nederlandsche Oost Visscherij N.V.

De bezoldiging van de Directie door een gedelegeerd Commissaris moet nog vastgesteld worden. (een schriftelijke regeling is nog niet getroffen).

Benoeming van een gedelegeerd Commissaris door de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. is eveneens nog niet geschied (art 9, sub 3).

Kam. Krantz treedt als gedelegeerd Commissaris op, doch is niet schriftelijk benoemd. Hieraan moet worden vastgehouden, ook al geschiedt deze benoeming in casu door hemzelf.

Art. 9 sub 3.

De leden van den Raad van Commissarissen zijn nog te benoemen door de aandeelhoudersvergadering. De benoeming van de in het handelsregister ingeschreven commissarissen,

Ir. E. van Dieren,

J.C. Den Dulk,

L. Parlevliet,

en T.H. Meyering heeft nooit plaats gehad.

Art. 9 sub 4.

De benoeming van een Voorzitter van den Raad van Commissarissen dient nog te geschieden.

Art. 9 sub 6.

De benoeming van een accountant door den gedelegeerd Commissaris is nog niet gebeurd. Een credietovereenkomst dient gesloten te worden met de Nederlandsche Oost Compagnie N.V.

Nederlandsche Oost Bagger N.V.
Art. 6 sub 2
De bezoldiging van de Directie dient schriftelijk vastgesteld te worden door een gedelegeerd Commissaris. Een rekening-courant overeenkomst dient te worden gesloten met de Nederlandsche Oost Compagnie N.V.
Nederlandsche Oost Handelmaatschappij N.V.
Art. 6 sub 2.
Over de bezoldiging der Directie is niets bekend.
Art. 9 sub 2.
Voorzitter van den Raad van Commissarissen en een Secretaris van den Raad van Commissarissen zijn te benoemen door de Commissarissen.
Art. 9 sub 4.
De Raad van Commissarissen kan uit zijn midden een gedelegeerd Commissaris benoemen.
Art. 9 sub 11.
De Raad van Commissarissen heeft een accountant te benoemen.

Ik acht de formaliseering van deze aangelegenheden
noodig, omdat een langer voortbestaan dezer situatie tot een openbaar schandaal kan leiden. De kans bestaat juist nu om den handel op het Oosten heel langzaam op gang te krijgen. Over de desbetreffende bespreking in Berlijn hoop ik nog nader te berichten, Ik wil voorloopig hiermede volstaan.

Hou-Zee!
De President der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

NOC Ordner Geheim Rood 1. Afschrift

204. F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 1 November 1943

Betr.: Financieele Commissie Arbeidsfront

Naar aanleiding van Uw schrijven d.d. 20 October jl. veroorloof ik mij U het volgende te berichten.

Vooreerst moge ik verwijzen naar de mededeeling van Kameraad v. Maasdijk, dat opheffing der Commissie de eenige goede oplossing genoemd mag worden.[1] Het lijkt mij onjuist door detailwijzigingen een verkeerde grondslag te handhaven.

Uit de mededeelingen van Kam. Woudenberg is wel voldoende gebleken, dat voor hem de Financieele Commissie niet aan de gedachte doelstelling beantwoordt, hetgeen de gang van zaken in de praktijk gevestigd heeft. Kam. v. Maasdijk verwijst m.i. terecht naar de Ver-

204 – (1) Van Maasdijk had in een reactie op de voorstellen van Rost geschreven dat de Financieele Commissie eigenlijk diende te verdwijnen, maar dat hij zich met de voorgestelde oplossing, één keer per jaar achteraf controle, kon verenigen (Van Maasdijk aan Rost dd. 21 okt. 1943, Van Ma. 73/21).

ordening van den Rijkscommissaris inzake de wijziging van de fin. contrôle bij Winterhulp.

Ook bij het Arbeidsfront zou een eenvoudige verordening dat de financiën van het Arbeidsfront onder contrôle komen, b.v. van het Departement v. Financiën met daarnaast een door den Arbeitsfrontleider in te stellen fin. adviseurschap, zooals Kam. Woudenberg zich dit denkt, een bevredigende oplossing beteekenen.

Hoewel mijn inzicht afwijkt van hetgeen in de bijlage van Uw schrijven vermeld is, meen ik, dat Gij persoonlijk daarvoor toch alleszins begrip zult hebben.

Samenvattend meen ik derhalve aan mijn desbetreffende opvatting te mogen vasthouden, dat wat mijn persoon betreft, geen deel meer wordt uitgemaakt van deze Financieele Commissie.[2]

De toelichting op dit standpunt mag uit de desbetreffende berichten van Kam. van Maasdijk en van meerdere maanden geleden, bekend worden verondersteld.

Vanzelfsprekend sta ik steeds gaarne ter beschikking van den leider van het Arbeidsfront indien deze mijn inzicht of medewerking wenscht en dit mij mogelijk is.

Hou Zee !
F.B.J. GIPS

RvT II/189351. Oorspronkelijk

205. W. ISPERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, den 3.11.1943

Sehr geehrter Herr Generalsekretär!

SS-Obergruppenführer Rauter sagte mir[1] in einer Unterredung am 22. Oktober. Sie hätten sich über die in der Sibbe[2] erschienene Notiz, Ihre Familie betreffend, beschwert und dabei erklärt, es handele sich dabei wiederum um eine Quertreiberei meinerseits gegen Sie.

Ich darf Ihnen dazu mitteilen, dass ich von Mitte März bis Ende September nach Berlin abkommandiert war und die Prüfung der betreffende Nummer daher nicht vornehmen konnte, sie vielmehr meinem hiesigen Vertreter Herrn Scholta überlassen musste, der ausschliesslich wissenschaftlich tätig ist und von den politischen Zusammenhängen nichts weiss. Wie Ihnen der Vorsitzende des Ned. Verbond voor Sibbekunde, Hautpmann Kleijn,[3] inzwischen mit-

(2) Het duurde tot 11 jan. 1944 voordat Gips antwoord kreeg; Seyss-Inquart wilde de Financieele Commissie intact laten; ook wilde hij dat alleen Seyss-Inquart ontslag kon verlenen. Een maand later verzocht Gips aan Rost hem een eventuele ontslagverlening dadelijk te melden, waarop Rost op 25 mei 1944 terugschreef dat Gips zèlf een ontslagbrief aan Seyss-Inquart moest schrijven (RvT A 8/83396–8).

205 – (1) Dr. W. Ispert, geb. 18 feb. 1898 te Elbersfeld. Sinds 1924 of 1926 lid van de NSDAP en vanaf 1937 lid van de SS. In mei 1940 trad hij in dienst bij het Rijkscommissariaat, waar hij benoemd werd tot *Leiter der Forschungsstelle "Volk und Raum"*. Sinds 1942 was hij tevens verbonden aan het *Germanisches Forschungsinstitut* en de *Germanische Leitstelle*, zie voor hem ook *Corresp. Rost I.*

(2) Het maandblad 'Sibbe' was bedoeld om 'de SS-ideeën onder naïeve genealogie-beoefenaars te verspreiden.' (In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 267, n. 3).

(3) A.R. Kleijn, geb. mei 1909 te Soerabaja. Sinds 1932 lid van de NSB. Waarschijnlijk lid geweest van de NSNAP en in 1941 korte tijd adjudant van generaal Seyffardt, de commandant van het Vrijwilligerslegioen. Vanaf 1941 werkzaam bij de Haagse politie op de afdeling genealogie.

teilte, drehte sich die Anfrage um die Absicht, Ihre Sippe in ein von dem Verband geplantes Niederländischen Geschlechterbuch aufzunehmen. In der Unterredung haben Sie ihm, wie er mir sagte, jede Unterstützung zugesichert, sodass der Fall damit sachlich klar gestellt sein dürfte.

Ich möchte dem hinzufügen, dass zwar in den Niederlanden eine Genehmigung für die Veröffentlichung von Stammbäumen nicht notwendig ist, dass ich aber die Einholung einer solchen für richtig und taktvoll gehalten hätte.

Weder früher, noch jetzt habe ich selbst aber in irgendeiner Weise gegen Sie etwas unternommen; Sie werden sich erinnern, dass die in früheren Jahren angeblich von mir inszenierten Quertreibereien gegen Sie durch eine Aussprache zwischen uns geklärt wurden und mit einer Ehrenerklärung Ihrerseits ein Ende fanden. Ihre Beschuldigungen waren und sind also unzutreffend und ich würde es für richtig halten, wenn Sie in Zukunft etwaige Verdächtigungen durch eine persönliche Anfrage bei mir klären würde, bevor Sie bei meinem vorgesetzten Dienststellen Beschwerden vorbringen, die nicht nur nicht stichhaltig sind, sondern jeder sachliche Grundlage entbehren.

Mir scheint ein solches Verfahren um so wünschenswerter, als ich den schmerzlichen eindruck habe, dass sich das mir früher von Ihrer von mir hochgeschätzten Gattin entgegengebrachte Vertrauen mit der Zeit infolge derartiger ungeprüfter Anschuldigungen stark vermindert hat. Gegen sie kann man sich bekanntlich nur wehren, wenn man Kenntnis davon bekommt.

Einen Durchschlag dieses Schreibens leite ich dem Höheren SS- und Polizeiführer, SS-Obergruppenführer Rauter, als meiner vorgesetzten Dienststelle zu.[4]

Heil Hitler!
Ihr sehr ergebener
[W.] ISPERT
SS-Sturmbannführer

RvT 119/82686–7. Oorspronkelijk

206. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

[Amsterdam,] 8 November 1943

Leider!

Van Kam. Dr. H.W. van der Vaart Smit,[1] Van Voorschotenlaan 1–1A. te 's–Gravenhage, verneem ik dat hem eenigen tijd geleden het burgemeesterschap van 's–Gravenzande aangeboden werd, waarvoor hij echter meende te moeten bedanken, daar deze plaats, met het oog op zijn gezin, in verschillend opzicht voor hem zeer ongunstig gelegen is. Hij vreest nu ech-

(4) Zie voor het antwoord Rost aan Ispert dd. 21 dec. 1943; nr. 225.

206 – (1) Dr. H.W. van der Vaart Smit, geb. 20 jan. 1888 te Zoeterwoude. Tot 1936 gereformeerd predikant. Voor de oorlog directeur van het Christelijk Persbureau, dat pro-Duitse berichtgeving verzorgde. Vanaf 1935 geheim- en vanaf 1940 gewoon lid van de NSB. Tijdens de oorlog hoofd van het Haagse bureau van het Algemeen Nederlandsch Persbureau.

ter, dat deze weigering tengevolge zal hebben, dat het zeer geruimen tijd kan duren, alvorens hem een nieuwe aanbieding gedaan wordt.[2]

Hoewel het U mogelijk zal bevreemden, dat ik voor een Christelijk georiënteerd kameraad mij in dezen zin moeite geef, daar deze zich in het algemeen niet in mijn bijzondere sympathie hebben kunnen verheugen, geloof ik, dat de grootste verdienste, die kam. van der Vaart Smit voor "Het Nat. Dagblad" heeft gehad een reden is, dat de Beweging hem niet in den steek dient te laten.

Het voorgaande geeft mij reden mij te veroorloven, den naam van kam. v.d. Vaart Smit in dit verband onder Uw aandacht te brengen en een afschrift van dit schrijven te doen toekomen aan kam. Ir. F.E. Müller – Leider der Adviescommissie Bestuurszaken der N.S.B. – te Rotterdam.[3]

Ik moge hieraan toevoegen, dat het gezin-van der Vaart Smit op mij den indruk maakte in meer dan één opzicht voorbeeldig genoemd te kunnen worden.

HOU ZEE !
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A 6. Doorslagkopie

207. MEJ. E.C. B.[a] AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 8 November 1943

Kameraad,

Voor het onderstaande vraag ik[1] beleefd Uw aandacht.

Reeds vaak hoorde ik de opmerking: "Alle Joden moeten weg, maar de geldjoden blijven". En dan werd vervolgens een verhaal verteld over den Jood Asscher die zonder ster loopt en nog overal mag komen, ja, zelfs reizen naar Duitschland en de bezette gebieden maakt.

Tot op heden nam ik deze klachten niet serieus. Een dezer dagen echter las ik in een boekje iets over Amsterdam (het boekje was geschreven voor de Duitschers in Holland door een Ober-Leutnant) en vond daarin het volgende.

"Da Amsterdam der erste Platz der Diamantschliefkunst ist, empfiehlt sich ein Besuch bei der Firma Asscher, der nach vorheriger Vereinbarung stattfinden kann".

Volgens mij zijn het niet de joden uit de Jodenbreestraat, uit de garen- en bandwinkel of uit het augurkenkeldertje, die een wereldmacht bezitten. Wij kennen anderen zooals Stavisky, Rothschild, Barmat en Mannheimer. In Holland vertegenwoordigt door de zwendelaars

(2) Op 10 okt. had Van der Vaart Smit zich bij Rost beklaagd dat hij 'ledig aan de kant' stond en dat 's–Gravenzande te weinig op zou brengen (Van der Vaart Smit aan Rost dd. 10 okt. 1943, RvT Fin A 6).

(3) Correspondentie met Müller leverde weinig op, waarop Van der Vaart Smit in een brief van 15 dec. meldde dat hij liever een functie op het terrein van Rost had, 'Verwalter of iets van dien aard' (Van der Vaart Smit aan Rost dd. 15 dec. 1943, RvT Fin A 6).

207 – (a) De naam is niet voluit, aangezien deze brief uitsluitend is opgenomen vanwege de strekking van de brief en het antwoord van Rost.

(1) Uit de ondertekening ('p/a Landelijke Leiding N.A.F.') blijkt dat de schrijfster daar werkzaam was.

Daniël Wolf en Marcel Wolf, die met den jood-architect Le Grand en Fuldauer een edel klaverblad vormden.

Zeer zeker behoort Asscher[2] ook tot dit leger keurtroepen.

Ik zou het zeer op prijs stellen indien ik van U omtrent deze kwestie iets zou mogen vernemen, zoodat ik tenminste antwoord kan geven indien men mij hierover iets vraagt.[3] [b]

In afwachting van Uw berichten,
teeken ik met kam. groet:
H O U Z E E !
E.C.B.

RvT Fin A 6/83769. Oorspronkelijk

208. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 9. November 1943

Lieber Obergruppenführer!

Zurückkommend auf die Unterredung, welche wir vor einigen Wochen met einander hatten, erlaube ich mir den Antrag zu stellen, den SS-Unterscharführer K. Wolters, der momentan dem SS- und Polizeigericht X, Nassaulaan 23, den Haag zugeteilt ist, freizugeben.[1]

Wie Sie sich erinneren werden, war SS-Unterscharführer Wolters mein Mitarbeiter auf verschiedensten Gebieten und zwar war er der Rechtsanwalt der Niederländischen Bank, des Ministeriums für Besondere Wirtschaftliche Aufgaben, insbesondere für die Fragen, welche sich in Zusammenhang mit dem Aufbau der Hauptgruppe Versicherungen und Banken in der gewerblichen Wirtschaft darboten. Schliesslich war er einen meiner engsten Mitarbeiter in den Fragen der Niederländischen Ost Kompanie, d.h. in den Fragen des wirtschaftlichen Einsatzes in dem Osten. Besonders letztere Arbeiten haben einen Umfang angenommen, welche es mir unmöglich machen, die Arbeiten zu erledigen ohne über Kamerad Wolters verfügen zu können.

Ich möchte ausdrücklich darauf hinweisen, dass ich seinerzeit in Uebereinstimmung mit Ihnen Kamerad Wolters für den Einsatz freigab, obwohl ich wusste, dass damit sehr ernste Schwierigkeiten für meine Arbeiten verbunden waren. Es wurde damals aber notwendig erachtet, dass gerade Männer mit einer hervorragenden Stellung, sich für den Waffeneinsatz meldeten, damit diese Beispiele auf das ganze Volk sich auswirken würden.

(2) A. Asscher, één van de twee voorzitters van de Joodse Raad.
(3) Zie Rost aan Blok dd. 20 nov. 1943; nr. 213.
(b) In de marge staat het volgende in potlood geschreven:
machteloos   ieder Jood ongedierte   Mein Kampf juist
208 – (1) Wolters had Rost op 23 juli 1943 geschreven dat hij 'echte' frontdienst had willen doen, zie nr. 151.

Der Werdegang des Kameraden Wolters ist seitdem folgendes gewesen:
Eintritt Waffen SS 24.2.1943.

4	Wochen	Sennheim[2]
8	"	Klagenfurt
4	"	Truppenübungsplatz Grafenwöhr[3] (Westlager)
6	"	Russland (Stabsquartier Div. Wiking)

Seitdem SS- und Polizeigericht Den Haag X.
Er ist also von der Front abgerufen worden, um beim SS- und Polizeigericht in Den Haag eine juristische Tätigkeit anzutreten. Wie sehr ich auch Verständnis habe für die schwere Aufgabe des SS- und Polizeigerichtes, so möchte ich doch betonen, dass diese Bürotätigkeit nicht beabsichtigt war und nun die eine Bürotätigkeit sich mit der anderen getauscht hat.
Kamerad Wolters ist fast 33 Jahre alt, hat eine Frau und drei Kinder.
Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie etwas tun könnten.[4]

Mit germanischem Gruss,
Heil Hilter!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81532–3. Doorslagkopie

209. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Deventer, 17. November 1943

Ich bitte um Ihre gefl. Aufmerksamkeit für die finanziellen Folgen, die sich aus der Durchführung der Anordnung des Höheren SS- und Polizeiführer vom. 13. Mai 1943 über die Einziehung von Rundfunkempfangsanlagen ergeben werden.[1]

Es sind nicht nur bedeutende Beträge für die Miete der Lagerräume (etwa *f* 30 000 monatlich), Aenderungen der Rundfunkempfangsanlagen (etwa f 150 000), Ordnung der Kartothek der Rundfunkgenehmigungen (etwa 16 000) zu zahlen, sondern daneben bestimmt Par. 3 der Anordnung, dass für gebrauchsfähige zeitgerecht und ordnungsgemäss abgelieferte Rundfunkempfangsanlagen eine angemessene Entschädigung zu gewähren ist. Laut Mitteilung des Generaldirektors der Staatspost wird für diese Entschädigungen voraussichtlich ein Betrag von *f* 52 500 000 erforderlich sein.

Weil es sich hier um einen so ausserordentlich hohen Betrag handelt trage ich Bedenken dagegen, wenn dieser ohne weiteres zu Lasten des Niederländischen Staats gebracht werden

(2) De semi-militaire school voor Germaanse vrijwilligers in de Elzas.
(3) In Grafenwöhr in Noord-Beieren werden in het voorjaar van 1943 SS-eenheden gereorganiseerd.
(4) Uit een brief van Wolters aan Rost dd. 13 dec. 1944 blijkt dat hij toch 2 1/2 maand frontdienst heeft gedaan; nr. 355.
209 – (1) Dit was door Rauter uitgevaardigd om het luisteren naar verboden (Engelse) zenders te bemoeilijken. In totaal waren ca. 800.000 toestellen ingeleverd.

würde. Nach meiner Meinung müssten die Rundfunkempfangsanlagen dann auch an den Niederländischen Staat fallen.

Deshalb bitte ich Sie zu veranlassen, dass festgelegt wird, dass die eingezogenen Rundfunkempfangsanlagen das Eigentum des Niederländischen Staats geworden sind.[2]

Der Generalsekretär im
Ministerium für Finanzen
(mit der Wahrnehmung der
Geschäfte beauftragt),
[M. ROST VAN TONNINGEN]

VuJu Stab 56200. Oorspronkelijk

210. M.M. ROST AAN TONNINGEN AAN R. JUNGCLAUS

[Amsterdam,] den 18. November 1943

Lieber Kamerad Jungclaus!

Mit grosser Freude haben meine Frau und ich von Ihrer Auszeichnung erfahren und wir freuen uns Sie jetzt auch als Gruppenführer[1] begrüssen zu können. Ich freue mich insbesondere, dass der Führer und der Reichsführer die Arbeiten, welche Sie in Belgien geleistet haben so hoch einschätzen, dass Sie jetzt so kurz nach Ihrer Beförderung zum Brigadenführer die nächste Stufe erreichen konnten.

Meine Frau hatte übrigens schon die Gelegenheit, Ihre Gattin zu dem freudigen Ereignis der Geburt Ihres vierten Kindes zu beglückwünschen. Meine Frau ist Ihrer Frau nur mit kurzer Frist vorangegangen und wir freuen uns jetzt an dem Besitz von zwei Söhnen.

Wenn Sie mal wieder in Holland kommen sollten, würde es meine Frau und mich freuen Sie begrüssen zu können.

Ich wünsche Ihnen auch weiter einen recht schönen Erfolg bei Ihren Arbeiten und zeichne mit,[2]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 91/80463. Doorslagkopie

(2) In een concept-antwoord van 29 nov. 1943 wordt voorgesteld de in beslag genomen radio's over te dragen aan de Nederlandse staat, maar Seyss-Inquart had daar in de marge 'kommt nicht im Frage!' bij geschreven (conceptbrief van Seyss-Inquart aan Wimmer dd. 29 nov. 1943, VuJ, Stab 56198).

210 – (1) R. Junclaus, geb. 17 mrt. 1905 te Freiburg. Sinds 1930 lid van de NSDAP en de SA, maar vanaf 1931 bij de SS. Van augustus 1940 tot april 1942 werkzaam in de staf van Rauter als adviseur van de Nederlandsche SS. *SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei* in Brussel. Tegen het einde van de oorlog in Slowakije gesneuveld.

(2) Junclaus stuurde begin december een bedankbriefje (Junclaus aan Rost dd. 1 dec. 1943, RvT 91/80462).

211. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. OHLENDORF

den 18. November 1943

Lieber Brigadeführer!

Mit grosser Freude entnahm ich aus einem Bericht aus Berlin Ihre Ernennung zum Unterstaatssekretär im Reichswirtschaftsministerium und die Ernennung von Brigadeführer Hayler zum Staatssekretär. Es freut mich dies nicht nur deshalb, weil Sie und Brigadeführer Hayler damit persönlich ausgezeichnet werden, aber insbesondere weil damit wieder Männer ins Wirtschaftsministerium einziehen, die bereit sind den schweren Kampf für die Durchdringung der Wirtschaft mit sauberen nationalsozialistischen Auffassungen aufzunehmen. Gerade über diese letzte Aufgabe, welche sofort nach Kriegsbeendigung wohl in aller Schärfe gestellt werden muss, mache ich mich in Holland grosse Sorgen und ich wünsche aufs Herzlichste, dass es Ihnen und Brigadeführer Hayler gelingen möge, bei der Vertretung Ihrer Weltanschauung einen vollen Erfolg zu erreichen.

Sie wollen Brigadeführer Hayler wohl in meinem Namen beglückwünschen.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT NOC 9 a, b. Doorslagkopie

212. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN FRAU E. RAUTER

den 18. November 1943

Sehr verehrte genädige Frau,

Der Obergruppenführer hat mir das freudige Ereignis zur Kenntnis gebracht, dass Ihnen eine Tochter geboren wurde. Darf ich Sie, genädige Frau, aufs Herzlichste beglückwünschen und die Hoffnung aussprechen, dass das vierte Kind eben so gesund aufwachsen möge wie die drei Geschwister und dass Ihr Familienleben noch reicher wird an Glück als es schon war. Der Hansel muss ein stolzes Gefühl haben, dass er als Aeltester die Führung seiner drei Schwestern hat und Ihnen, genädige Frau, werden die drei Mädel in wenigen Jahren schon eine starke Stütze sein. Jungen erforderen nun einmal Sorgen, während Mädel imstande sind selbst zu versorgen.

Ich freue mich, dass die Geburt Ihres vierten Kindes stattfand in einem Moment, wo nach Jahren schwersten Ringens Ihres Volkes wieder eine Wendung zu Gunsten des Reiches erfolgt ist.[1] Es ist schwer für die deutschen Frauen, dass sie getrennt von ihren Gatten leben müssen und es war auch für Sie zweifelsohne ein schmerzliches Gefühl Ihrem Gatten nicht gleich das Kind zeigen zu können.

212 – (1) Het is onduidelijk waar Rost op doelt.

Ich hoffe, dass der Obergruppenführer sich am Samstag wirklich freimachen kann und wünsche Ihnen beide ein frohes Zusammensein und glückliche Feier zu Ehren der neuen Weltbürgerin.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 119/82696. Doorslagkopie

213. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN MEJ. E.C.B.

[Amsterdam?,] 20 November 1943

Kameraadske,

Van Uw schrijven van 8[1] dezer heb ik kennis genomen.

De door U gesignaleerde omstandigheden zijn mij bekend; gaarne zou ik het door U genoemde boekje ter lezing ontvangen.

Ik ben volkomen met U eens, dat de rijke joden, althans in economisch opzicht, een veel grooter gevaar vormen dan arme joden, doch ik beschouw nog, evenals vroeger, iederen jood als ongedierte.

U mag er op vertrouwen, dat ik onvermoeid tegen de door U beschreven toestanden strijd en wij schieten voetje voor voetje op. Asscher is inmiddels reeds naar een concentratiekamp verhuisd.[2]

Hitler besluit niet voor niets zijn "Mein Kampf" met de woorden, daarbij op de rassenkwestie doelend:

> "Das mögen die Anhänger unserer Bewegung nie vergessen, wenn je die Grösse der Opfer zum bangen Vergleich mit dem möglichen Erfolg verleiten sollte."

Hou Zee!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT A 6/83768. Doorslagkopie

213 – (1) Zie nr. 207.
(2) Eind september 1943 was Asscher naar Westerbork overgebracht.

214. H. WULFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Wilna, 19 november 1943

Sehr geehrter Präsident!

Mit besonderem Interesse habe ich Ihren Brief vom 30. Oktober d.Jrs. zur Kenntnis genommen.

Ich hoffe, dass Herr Dipl.-Ing. Lingmont, der zwar nicht Torffachmann, jedoch sicherlich ein tüchtiger Ingenieur ist, unter Hinzuziehung von tüchtigen Torffachleuten Ihre grossen Pläne im Torfmoor Baltoje Voke verwirklichen wird.[1]

Ich weiss, dass die N.O.C. ungeheure Geldmittel für die [gross]zügige Lösung der Aufgaben im Osten ausgeworfen hat, und ich bitte Sie, Ihrerseits die Überzeugung zu haben, dass ich von meiner Seite aus Ihre Unternehmungen weitestgehend und zu jeder Zeit unterstützen werde.

Herr Dr. Schales und Herr Dipl.-Ing. Lingmont wie auch Herr Habing[2] waren am Montag, dem 15 November 1943 bei mir. Wir haben alle Fragen bezüglich Baltoje Voke durchgesprochen. Ich werde auch die Arbeiterfrage bestimmt zu meistern wissen.[3] Entweder werde ich ca. 500 russische Flüchtlinge als Arbeiter einsetzen, oder ich werde benachbarte Dörfer von B.V. von der landwirtschaftlichen Leistungssteigerung entlasten und ihnen die Auflage machen, dass ihre Arbeitskräfte hundertprozentig im Torfmoor angesetzt werden. Ich exerziere mit dieser letzteren Lösung dann das Gleiche, was man auch auf dem Gebiet der Forstwirtschaft mit den Waldarbeitern, die man in der Nähe der Förstereien angesiedelt hat, erfolgreich geführt hat. Der praktischen Lösung dieser Angelegenheit werde ich laufend mein Augenmerk zuwenden.

Bezüglich der Belegung der Baracken in Baltoje Voke durch eine Kompanie hat Ihnen Herr Dipl.-Ing. Lingmont vermutlich eine etwas zu schwarze Darstellung gegeben; denn Herr Lingmont kannte bislang die Unterkunftsverhältnisse seit dem Einzug der Kompanie nicht aus eigener Anschauung. Mit dem Komp.-Führer wie auch mit seiner vorgesetzten Dienststelle besteht eindeutige Abmachung, dass die Kompanie jeweils in dem Masse räumen muss, wie holländische Arbeitskräfte dort eintreffen. Bis 1. Februar 1944 muss die Kompanie die dortigen Holländerbaracken gänzlich freigemacht haben. Es ist mir bekannt, dass die betreffende Einheit bereits eigenes Barackenmaterial angefordert hat und die Aufstellung in Balde beginnt. Besondere Sorgen wegen der Holländerbaracken sind also nicht erforderlich.

Zum Abschluss der Besprechung mit Herrn Dipl.-Ing. Lingmont habe ich besonders zum Ausdruck gebracht, dass er in allen schwierigen und besonders gelagerten Fällen sich jeder-

214 – (1) Deze plannen staan in het *Bericht* van Rost (Rost, *Bericht*, p. 35–39). Als bijlage in hetzelfde *Bericht* staat een brief van Lingmont afgedrukt, waaruit blijkt dat er nog bijzonder veel materiaal nodig is om echt aan de slag te gaan (J.J.F.W. Lingmont aan de *Generalkommissar Abt. Treuhand* in Kauen dd. 9 aug. 1943).

(2) J. Habing was turfexpert en auteur van het door het Nederlandsch Oost Instituut uitgegeven werkje *Eigen veenbedrijf in Litauen of dagloner?* (september '43).

(3) In het *Bericht* had Rost al opgemerkt dat de plannen gevaar liepen door de arbeidsinzet in het oosten en de verwijdering van joodse arbeiders ('Gegen leztere Massnahme kann man keine ernstliche Opposition erheben, denn die Entfernung jüdischer Arbeiter ist nun einmal eine Notwendigkeit, um die Ruhe in den Betrieben zu sichern'), (Rost, *Bericht*, p. 38).

zeit an meine Dienststelle wenden kann und hier volles Verständnis finden wird.

Es liegt nun auch an Herrn Dipl.-Ing. Lingmont, die künftige Zusammenarbeit in der richtigen Form zu wahren.[4]

Ihre freundlichen Grüsse erwidere ich aufs Herzlichste und bitte gleichzeitig um Empfehlung an Ihre sehr verehrte Frau Gemalin,

Heil Hitler!
Ihr sehr ergebener
[WULFF]
SS-Obersturmbannführer

NOC B III/2. Afschrift

215. NOTA VAN F.L. RAMBONNET VOOR M.M. ROST VAN TONNINGEN

[22] November 1943

Het mij in afschrift toegezonden, tot de Directie van de Nederlandsche Middenstandsbank gerichte schrijven van den President-Commissaris, dd. 8 November 1943, meen ik niet onweersproken te moeten laten, nu daarin wordt gesteld, dat een door den Raad van Bestuur genomen besluit in strijd zou zijn met de statuten. Het gewraakte besluit van den Raad van Toezicht betreft het verleenen van een crediet van *f* 3 1/2 m/m aan de N.V. Landelijke Hypotheekbank i.o., hetwelk zal worden gedekt door een garantie van den Staat.[1]

In de onderhavige nota is derhalve te zien een verweerschrift tegen dit vèr strekkende verwijt van den President-Commissaris.

Aan mijn verweer doe ik voorafgaan mijn standpunt ten aanzien van de andere naar voren gebrachte bezwaren. Deze bezwaren zijn gedeeltelijk van principieelen, gedeeltelijk van pratischen aard. Het lid van den Raad van Toezicht, de Heer de Groot, had alleen principieele bezwaren, klaarblijkelijk in verband met de door de Duitsche overheid genomen maatregelen

(4) Lingmont was na vele ruzies verdere toegang tot de Oekraïne ontzegd, zie ook nr. 156.

215 – (1) De Nederlandsche Middenstandsbank was door Rost van Tonningen in zijn hoedanigheid van secretaris-generaal van Financiën en President van de Nederlandsche Bank gereorganiseerd tot een overheidsinstelling onder een NSB-directie, met Rambonnet in de raad van toezicht. Op deze wijze was een kredietinstelling gevormd die diensten zou kunnen bewijzen bij onder andere de overneming van geariseerde bedrijven; Rambonnet was ook voorzitter van de commissie die de verlening van krediten zou beoordelen, zie *Corresp. Rost 1*, p. 253.

Daarnaast werd in de loop van 1943 de mogelijkheid onderzocht de Delftlandsche Hypotheekbank om te vormen tot een hypotheekbank bestemd voor overname van joodsche hypotheken.

Uit de notulen van de vergadering van de Landelijke Hypotheekbank in oprichting dd. 11 okt. 1943 blijkt dat men dacht dat de NMB gemakkelijk een overbruggingskrediet zou fourneren (Doc II – Landelijke Hypotheekbank N.V.).

Het door Rambonnet genoemde schrijven dd. 8 nov. 1943 is niet aaanwezig.

terzake van het joodsch vermogen. Ik meen dat dit principieele bezwaar niet terzake doet, daar het voor de N.M.B. alleen gaat om een te verleenen crediet, dat uit een oogpunt van belegging van liquide middelen van de bank uiterst aantrekkelijk moet worden genoemd, temeer waar het crediet wordt gedekt door een garantie van den Staat. Het komt mij voor, dat het, in verband met het genoemde principieele bezwaar, het Bestuur van de N.M.B. niet behoeft te intresseeren wat door de Landelijke Hypotheekbank met dit crediet wordt gefinancierd. Dit is een zaak van het Bestuur dier bank. Wil men zich desondanks op een ander standpunt stellen, dan moet ik opmerken, dat het mij voorkomt, dat een dergelijke financiering in sterke mate is geprejudiceerd door de verleening van zg. overnemingscredieten door de N.M.B., eveneens onder garantie van den Staat.

De Heer van Eck heeft hetzelfde principieele bezwaar naar voren gebracht, maar daaraan het practische bezwaar verbonden, dat de N.M.B. met een ondragelijk verlies zou blijven zitten, indien, zooals hij meent te moeten verwachten, bij terugkeer tot oude verhoudingen, die hij mogelijk acht,[2] de Hypotheekbank, alsmede het bezit van die Bank aan de gewraakte grossen, zou worden gedesavoueerd. Ik merk op, dat zulks de N.M.B. niet zou regardeeren, daar de N.M.B. dan zou kunnen terugvallen op de Staatsgarantie. Hierdoor vervalt ook het gelijkluidende bezwaar van den Heer de Hoop Scheffer, dat het onderhavige crediet, in verband met de kapitaalspositie van de N.M.B., te groot zou zijn. Tenslotte is door beide Heeren de waarde der Staatsgarantie in twijfel getrokken. Zulks nu acht ik voor het zittende Bestuur van de N.M.B. onaanvaardbaar, daar het aandeelenkapitaal van de N.M.B., dat voor het meerdendeel niet is volgestort, zich eveneens in handen bevindt van den Staat. Indien de waarde van door den Staat aanvaarde kapitaalsverplichtingen, tijdens den bezettingstijd aangegaan, moet worden in twijfel getrokken, dan ontvalt de basis aan de Middenstandsbank zelve, daar haar kapitaal voor het meerendeel bestaat uit door den Staat tijdens de bezetting aanvaarde kapitaalsverplichtingen. Het komt mij dan ook voor, dat het bedoelde bezwaar bij de in de N.M.B. bestaande verhoudingen geen gewicht in de schaal kan leggen. Men aanvaardt door den Staat tijdens de bezetting aangegane kapitaalsverplichtingen of men doet zulks niet; het is echter volstrekt onlogisch om bepaalde kapitaalsverplichtingen, evenzeer in bezettingstijds aangegaan, wel te aanvaarden en andere niet. De vergelijking door den Heer de Hoop Scheffer gemaakt met de Nationale Hypotheekbank, die slechts joodsche hypotheken heeft genomen voorzoover zulks in redelijke verhouding stond tot haar reserves, gaat niet op, daar de N.H.B. niet gedekt is door een Staatsgarantie.

Ik kom thans tot het standpunt van den President-Commissaris.

Het is een niet onaanzienlijk verwijt, indien het Bestuur – de afhankelijksstelling van handelingen van de Directie van de goedkeuring van den Raad van Toezicht beteekent naar mijn zienswijze een vorm van mede-bestuur van dien Raad – zou hebben gehandeld in strijd met de statuten. Zulks immers zou opleveren misbruik van bevoegdheden. Ik stel daar tegenover en hoop zulks hieronder nader aan te toonen, dat de Directie en de Raad van Toezicht zich binnen haar bevoegdheden en de statuten hebben gehouden, doch dat daar tegenover de President-Commissaris zijn bevoegdheid te buiten is gegaaan, omdat hij, vervullende – naar hij stelt, zijn taak als President-Commissaris, de Directie verzocht heeft er voor te zorgen, dat geen uitvoering aan het besluit van den Raad van Toezicht wordt gegeven.

Het Bestuur heeft tot taak het vennootschappelijk doel na te streven en is bij de uitvoering

(2) In september had Italië gecapituleerd en nadat het zomeroffensief van de Duitsers aan het oostelijk front was mislukt, hadden de Russen op 6 nov. 1943 Kiew bevrijd.

daarvan gehouden aan wet en statuten, doch is binnen het kader daarvan vrij in zijn beleidsbepaling. Het heeft zijn bevoegdheden uit te oefenen tot het doel waarvoor zij zijn verleend. De daartoe gerechtigde organen van de N.V. kunnen deze bevoegdheden uitbreiden en beperken, doch zij mogen daarbij nimmer raken aan de bevoegdheid die het Bestuur door wet of statuten gewaarborgd zijn.

Het doel van de N.M.B. nu vindt men omschreven in artikel 3 harer statuten, bepalende, dat de vennootschap ten doel heeft:

a. het verleenen van credieten aan in Nederland gevestigde middenstandscrediet-, spaar- en voorschotbanken, middenstandsvereenigingen en verdere middenstandsinstellingen;
b. het verleenen van credieten aan anderen, in het bijzonder aan hen, die, naar het oordeel van den Raad van Toezicht, geacht kunnen worden tot den middendstand te behooren;
c. het verrichten van alle andere bank- en kassierszaken en wat daarmede verband houdt;
d. het verleenen van tusschenkomst bij het sluiten alle soorten verzekeringen.

Het lijdt voor mij geen twijfel, dat het onderhavige crediet valt onder de sub b. omschreven doelstelling van de N.M.B., nl. het verleenen van credieten aan anderen. De daarop volgende zinsnede "in het bijzonder aan hen, die, naar het oordeel van den Raad van Toezicht, geacht kunnen worden tot den middenstand te behooren", houdt geen beperking in tot credietverleening alleen aan middenstanders. Deze zinsnede heeft de beteekenis eener aanwijzing om in het bijzonder aan middenstanders credieten te verleenen. Het gestelde onder c. stelt zulks uitdrukkelijk vast. Alleen in het gestelde onder a. vindt men de beperking tot middenstandsinstellingen; de daarin omschreven credietverleening aan de middenstandsinstellingen vormt practisch het kleinste onderdeel van de zaken der Bank. Overeenkomstig de doelomschrijving is dan ook het dagelijksch bedrijf van de Middenstandsbank bank- en credietzaken in het algemeen, ongeacht ten behoeve van wie, te drijven.

Ik stel derhalve vast, dat het verleenen van een crediet aan een bank als de N.V. Landelijke Hypotheekbank volkomen valt binnen het door de statuten omschreven doel van de N.M.B.

Het behoort nu uitsluitend tot de taak van de Directie, in samenwerking met den Raad van Toezicht, om in de practijk te bepalen welke credieten zullen worden verleend. Het gaat hier om een uitsluitende bevoegdheid van de Directie en van den Raad van Toezicht met uitsluiting derhalve van den Raad van Commissarissen. Zooals reeds gesteld, kan aan deze statutaire bevoegdheid noch door den Raad van Commissarissen, noch door een ander orgaan van de N.V. worden getornd, zoolang niet de statuten of de daarop rustende algemeene reglementen op wettige wijze zijn veranderd. Reeds artikel 20 der statuten stelt boven twijfel, dat de credietverleening alleen de Directie aangaat en wel onder toezicht van den Raad van Toezicht. Lid 1 van dit artikel luidt, dat door de Directie, onder goedkeuring van den Raad van Toezicht, een reglement wordt vastgesteld, regelende de algemeene voorwaarden van credietverleening. Dienovereenkomstig behelst ook de instructie voor de directeuren, dat credieten, een bedrag van *f* 10.000,— te boven gaande, slechts door de Directie kunnen worden verleend na voorafgaande machtiging van den Raad van Toezicht. Ook het reglement betreffende de werkzaamheden van den Raad van Toezicht gaat er van uit, dat de credietverleening plaats vindt door de Directie, in samenwerking met den Raad van Toezicht; daarbij heeft de Voorzitter van den Raad van Toezicht een domineerende functie.

Uit het vorenstaande vloeit voort, dat de Raad van Commissarissen geen rechtstreeksche bevoegdheden heeft ten aanzien van de credietverleening. Te dien aanzien heeft hij geen andere bevoegdheden dan voortvloeien uit het aan den Raad van Commissarissen opgedragen

algemeene toezicht. Uitdrukkelijk moet dus worden ontkend de bevoegdheid van de President-Commissaris om aan de Directie te kunnen opdragen een door het Bestuur, in samenwerking tusschen Directie en Raad van Toezicht overeenkomstig statuten en reglementen wettig genomen besluit, niet uit te voeren, evenals ook moet worden ontkend de bevoegdheid van den Raad van Commissarissen om een dergelijk besluit te kunnen casseeren. Te dien aanzien staan den Voorzitter van den Raad van Commissarissen of dezen Raad zelve, geen andere bevoegdheden open dat uit statuten en reglementen voortvloeien in verband met de op deze organen rustende taak van algemeen toezicht. Uit deze bevoegdheden vloeit voort, dat de Raad van Commissarissen zich zou kunnen beroepen op de algemeene vergadering omtrent het gevoerde beleid. Uiteindelijk gaan deze bevoegdheden evenwel niet verder dan dat de Raad van Commissarissen, indien hij zich met het beleid ten aanzien van besluiten, waavan de wilsbepaling uitsluitend bij Directie en Raad van Toezicht ligt, niet kan vereenigen, eventueel in samenwerking met de algemeene vergadering van aandeelhouders, een anders samenstelling van Directie en Raad van Toezicht zou kunnen bevorderen waarvan hij een beleid verwacht dat meer strookt met zijn inzichten. Het is echter onaanvaardbaar, dat de Voorzitter van den Raad van Commissarissen of deze Raad zelve zou gaan zitten op den stoel van de Directie of van den Raad van Toezicht. Ook het feit, dat de Raad van Toezicht wordt gekozen uit het midden van en door den Raad van Commissarissen, kan in deze constellatie geen verandering brengen daar de Raad van Toezicht in statuten en reglementen wordt erkend als een zelfstandig orgaan van de N.M.B. naast de Directie en den Raad van Commissarissen.

Ik constateer derhalve, dat Directie en Raad van Toezicht door de fiatteering van een aan de N.V. Landelijke Hypotheekbank te verleenen crediet van *f* 3 1/2 m/m, in verband met de hen opgedragen bestuurstaak inzake verleening van credieten, geheel zijn gebleven binnen de door wet en statuten verleende bevoegdheden en binnen de doelomschrijving van de Bank. Van den anderen kant stel ik vast, dat het desbetreffend besluit voor den Voorzitter van den Raad van Commissarissen evenals voor dien Raad onaantastbaar is in dien zien, dat zij op dit besluit niet kunnen terugkomen en dat de President-Commissaris zijn bevoegdheid te buiten gaat indien hij de Directie opdraagt er voor te zorgen dat het bedoelde besluit door haar niet wordt uitgevoerd. Nu de wilsbepaling binnen de N.V. op het stuk der credietverleening niet behoort tot de compententie van den Raad van Commissarissen of van den Voorzitter van dien Raad, zijn besluiten op dat stuk van die organen volstrekt nietig en blijkt derhalve, dat de President-Commissaris een vuist tracht te maken van een hand die hij niet heeft; de Directie zal derhalve niet anders kunnen doen dan het desbetreffende verzoek van den President-Commissaris naast zich neer te leggen daar dit van nul en geener waarde is.[3]

Het Lid van den Raad van Toezicht,
[F.L. RAMBONNET]

RvT Fin A 7/85265–9. Doorslagkopie

(3) De commissarisssen van de NMB bleven weigeren een krediet ter beschikking te stellen, waarop de Staat tot financiering van de Landelijke Hypotheekbank overging (Doc II – Landelijke Hypotheekbank N.V. Mr. A.F. van Manen (bestuurder van de Landelijke Hypotheekbank) aan de Politieke Opsporingsdienst dd. 6 dec. 1945).

216. J.H. CARP AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

'S–Gravenhage, 23 November 1943

Kameraad,

In opdracht van den Leider deel ik U het volgende mede.

Naar de Leider vernomen heeft, worden in de huidige omstandigheden in verband met het gewijzigde aspect met betrekking tot de kolonisatie-mogelijkheid in het Oosten als gevolg van het verloop van den oorlog, tal van Nederlanders, die zich tot het verrichten van werkzaamheden in de bezette Oostgebieden hebben verbonden en met het oog daarop hun posities in Nederland hebben opgegeven, op korten termijn ontslagen zonder voldoende bestaansmogelijkheid. Voorzoover bij deze lieden mede van Overheidswege verwachtingen zijn gewekt, welke blijkbaar niet vervuld konden worden, terwijl hun inzet toch in het algemeen belang moest worden geacht, oordeelt de Leider het billijk, dat voor hen voorzieningen getroffen worden.

Met het oog hierop zou de Leider gaarne van U een opgave ontvangen van de namen van de in het vorenstaande bedoelde personen, zoomede van de beroepen, waarin zij werkzaam waren. Tevens ziet de Leider gaarne van U voorstellen tegemoet omtrent de wijze, waarop naar Uw meening een doelmatige voorziening ten deze getroffen zou kunnen worden. De Leider acht deze aangelegenheid een spoedeischende.

Ik moge U verzoeken mij Uw hierboven bedoelde berichten ter voorlichting van den Leider te willen doen toekomen.[1]

Hou Zee!
Hoofd Secretarie van Staat
CARP.

RvT NOC 10,1 a, b. Oorspronkelijk

216 – (1) Na enige herinneringsbriefjes (28 dec. 1943 en 14 jan. 1944) geeft Rost antwoord. Er zijn geen arbeiders ontslagen (in elk geval niet terwijl Carp zijn brieven schreef). De arbeiders worden steeds weer ergens anders ingezet, behalve wanneer ze ontslagen worden door 'onjuist gedrag of gemis aan vakkennis' en met inachtneming van wat in hun arbeidscontract staat. Rost kan dus niet voldoen aan het verzoek van Carp (Rost aan Carp dd. 17 jan. 1944, RvT NOC 10, 1 a, b).

217. J.W.J. TUMMERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

'S–Gravenhage, 29 November 1943

Betr.: Contrôle-Afdeeling Nederlandsch Arbeidsfront.

Hoogedelgestrenge Heer,

Naar aanleiding van de door U aan mij gegeven opdracht voorloopig de leiding van de contrôle van het Nederlandsch Arbeidsfront op mij te nemen,[1] totdat ik U voor deze positie een geschikt persoon kan voordragen, had ik Vrijdagavond j.l. een bespreking met den Heer Woudenberg, in bijzijn van den Heer Alofs.

Besproken werden de volgende punten:

1. De contrôle-afdeeling, die organisatorisch in de administratie van het Nederlandsch Arbeidsfront is ingebouwd, zal hier uit worden gelicht en als een zelfstandige afdeeling naast en buiten het Nederlandsch Arbeidsfront optreden, en zoodoende vrij van allen directen invloed van het Nederlandsch Arbeidsfront als Uw contrôle-apparaat op het Nederlandsch Arbeidsfront fungeeren.
2. Teneinde het onder 1. gestelde te bereiken, zal:
   a. door U iemand met de leiding dezer afdeeling worden belast, als Uw vertegenwoordiger. Totdat voor deze positie een geschikt persoon is gevonden, zal de leiding bij mij berusten;
   b. het in deze afdeeling werkzame personeel juridisch in dienst staan van het Nederlandsch Arbeidsfront, doch de afdeeling zal zelfstandig haar personeel administreeren, de salarissen bepalen en aannemen en ontslaan.
   c. voor ieder jaar bij het Nederlandsch Arbeidsfront een bedrag op de begrooting worden uitgetrokken, waaruit de afdeeling de gelden kan putten voor onkosten, salarissen, enz.:, voor het eerst voor het jaar 1944.
3. De nieuwe regeling zal 1 Januari a.s. ingaan.

Op een desbetreffende vraag deelde ik den heer Woudenberg mede, dat het niet op het terrein van den accountant ligt, de politieke strekking van bepaalde uitgaven te becritiseeren, doch dat zulke uitgaven zonder meer te Uwer kennisname worden vastgesteld.

Wel zal de contrôle zich ermede bezighouden, of de uitgave op regelmatige wijze is geschied.

De Heer Woudenberg uitte tenslotte nog den wensch, de contrôle-afdeeling officieel over te dragen, waartoe hij de leden van het personeel dezer afdeeling op een nader te bepalen datum bijeen wil roepen om deze overdracht met een korte toespraak te doen plaats vinden.[2]

Ik vertrouw, dat deze aangelegenheid op deze wijze naar Uw bedoeling is geregeld.[3]

Hoogachtend,
[J.W.J.] TUMMERS

RvT II/18928 1–2. Oorspronkelijk

217 – (1) Dit was een uitvloeisel van de bespreking tussen Rost en Woudenberg, zie nr. 181.
(2) Dat geschiedde niet.
(3) Uit een uitvoerige conceptbrief van Rost aan Seyss-Inquart dd. 5 maart 1945 blijkt dat de controle niet verder gegaan is dan zeer kritische aantekeningen bij de oorspronkelijke balans van het NAF over 1942 (RvT Fin A 10: 85651–65).

218. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF (WILNA)

den 10. Dezember 1943

Sehr geehrter Herr Gebietskommissar!

Ich erhielt Ihr wertes Schreiben vom 5. v.M.[1] und werde Ihnen gerne den Ihnen von mir versprochenen, dem Herrn Reichskommissar für die besetzten niederländischen Gebiete vorgelegten Bericht der "Nederlandsche Oost Compagnie" übergeben. Der Bericht ist jedoch strikt vertraulich. Da ich höre, dass Sie selbst mit Herrn Pense bald in Holland sein werden, erlaube ich mir Ihnen vorzuschlagen Ihnen ein Exemplar während Ihres Aufenthaltes in den Haag zu behändigen.

Es freut mich ausserordentlich, dass die Pionierarbeiten, die die N.O.C. in den Ostgebieten geleistet hat, so sehr Ihr Interesse hervorgerufen haben.

Ich habe die Freiheit genommen in meinem Bericht Ihre Arbeit in folgenden Worten zu gedenken: "Auch der Gebietsbeauftragte von Wilna, Herr Wulff, der uns mit unerschütterlichem Willen zur Seite gestanden hat, verdient eine dankbare Erwährung" und "In meiner Begleitung befand sich der Architekt Hoekstra, der seitdem in lobenswerter Weise die Bauten durchführte und mit der Hilfe des unermüdlichen Gebietsbeauftragten von Wilna, Herrn Wulff, die unglaublichen materiellen Schwierigkeiten überwinden konnte."

Ich gehe mich der angenehmen Hoffnung hin, dass der Inhalt meines Berichtes Ihnen Anlass geben werde, auch künftighin der N.O.C. jenen Beistand zu erteilen, wie dies bis auf heute der Fall war und zeichne mit vorzüglicher Hochachtung,

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 92, b,t. Doorslagkopie

219. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. SCHMITZ

den 11. Dezember 1943

Lieber Kamerad Schmitz,

Anlässlich unseres[1] Telefongespräches möchte ich Sie folgendes vorlegen.

Unter Bezugnahme auf die Massnahmen, die genommen werden für den Arbeitseinsatz in den Rüstungsbetrieben, kommt ein Teil meines Personals vom Ministerium für besondere

218 – (1) Niet aanwezig.
219 – (1) Ing. W. Schmitz, *Stellvertretenden Beauftragten für die Niederlande des Reichsministers für Rüstung und Kriegsproduktion* in Den Haag. In de minuut voor deze brief stond Fiebig, zijn chef, als geadresseerde en werd over Schmitz geschreven dat hij zijn medewerking had toegezegd (RvT 91/80583).

wirtschaftliche Aufgaben dafür in Betracht.

In diesem Ministerium habe ich die Organisation aufgezogen, welche für die allmähliche nationalsozialistische Durchdringung der Wirtschaft erforderlich ist. Es handelt sich hier also um den Apparat, welcher allmählich in Funktion gesetzt werden soll, falls die gegnerischen Kräfte zur Mitarbeit nicht mehr gewillt sind. In der Falle der neuen Autogesellschaft,[2] schalte ich diesen Apparat schon ein.

Weil dieses Ministerium ziemlich jung ist und in den letzten Monaten sich sehr ausgedehnt hat, wurden obengenannte Massnahmen für dieses Ministerium derartig ernste Folgen haben, dass das zu einem erfolgreichen Ende führen der mir anvertrauten Aufgaben gefährdet wird.

Ich möchte Sie daher bitten, Ihre werte Mitwirkung dazu zu verleihen, dass das Personal des Ministeriums, dass für den Arbeitseinsatz eingeschaltet werden sollte, von diesen Massnahmen freigestellt würde.[3]

Es tut mir leid, dass ich Sie bei Ihren vielen und wichtigen Aufgaben mit dieser Frage befassen muss.

Gerne bin ich bereit mein Gesuch mündllich näher zu erklären und danke Ihnen im voraus vielmals für Ihre werten Bemühungen.[4]

Mit National sozialistischem Gruss,

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 91/80587-8. Doorslagkopie

220. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. EFTGER

den 13. Dezember 1943

Sehr geehrter Herr Eftger,

Unter Bezugnahme auf die Massnahmen des Arbeitseinsatzes,[1] wende ich mich an Sie mit folgender Bitte.

Ein Teil meines Personals vom Ministerium für besondere wirtschaftliche Aufgaben hat keine Arbeitsgenehmigung vom Arbeitsamt bekommen, obwohl diese schon längere Zeit her angefragt wurde. Durch den schnellen Ausbau meines Ministeriums in den letzten Monaten ist dieser Teil so gross,[2] dass, wenn keine Arbeitsgenehmigung erteilt wird, die mir anvertrauten Aufgaben zu keinem Folge führen werden.

Es dürfte Ihnen bekannt sein, dass wir unermüdlich befasst sind mit der Korrektion der

(2) Waarschijnlijk wordt de Cenembe bedoeld, zie nr. 237.
(3) Een lijst van meer dan 70 ambtenaren van het Departement van Bijzondere Economische Zaken bevindt zich bij het concept van deze brief aan Schmitz.
(4) Zie ook Rost aan Eftger dd. 13 dec. 1943; nr. 220.
220 – (1) Zie ook Rost aan Schmitz dd. 11 dec. 1943; nr. 219.
(2) Uit de in n. 3 van nr. 219 genoemde lijst blijkt dat alle genoemden in de tweede helft van 1943 in dienst van BEZ zijn getreden.

herausfordernden Ungerechtigkeiten, welche unseren Kameraden Unternehmer seitens der Gewerblichen Wirtschaft, dem Ministerium Hirschfeld und anderen Instanzen erfahren. Deshalb war der Ausbau eines nationalsozialistischen Wirtschaftsdepartement notwendig.

Gleichzeitig wird die Annahme von neuen Kräften, welche dringend erforderlich ist, durch den Arbeitseinsatz unmöglich gemacht.

Ich möchte Sie daher bitten, mir in diesen Schwierigkeiten behilflich zu sein, damit die Zustimmung des Arbeitsamtes zu Stande kommt und die obenangeführten Arbeitsgenehmigungen ausgestellt werden.

Für Ihre werten Bemühungen in dieser Angelegenheit danke ich Ihnen im voraus und zeichne mit national-sozialistischem Gruss,

Heil Hitler!
Der Generalsekretär,
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 117/82098. Doorslagkopie

221. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ

[Amsterdam?,] 13 December 1943

Kameraad,

Betreft: Balansen per 31 December 1942 en 30 Juni 1943.

Uw schrijven van 6 dezer[1] bereikte mij in goede orde.

Ik verwijs naar de notulen van de vergadering van den Raad van Toezicht van 9 November j.l., waarin door U werd medegedeeld, dat de balans per ultimo December 1942 nog voor het einde van die maand, de balans per ultimo Juni 1943 voor het einde van het jaar aan mij zou worden voorgelegd.[2]

Zooals U bekend moge zijn is door mij in de vergadering van Commissarissen van 7 October j.l. op grond van inlichtingen van de directie medegedeeld, dat de balans per 31 December 1942 spoedig aan commissarissen zou worden overhandigd.

Ik had bij mondelinge besprekingen herhaaldelijk op de belangrijkheid van het handhaven van den termijn van de maand November gewezen. Toen de verzekering van de directie in bovenvermelde notulen werd herhaald heb ik aan den voorzitter van den Raad van Toezicht en aan U mijn meening bekend gemaakt, dat een behoorlijke balans mij niet zou kunnen worden overgelegd op den door U gestelden datum. Aanleiding tot deze overtuiging vormden verschillende waarnemingen die ik had gemaakt.

U hebt mij dit mondeling ten stelligste weersproken en mij kort daarop het stuk overhandigd, dat de titel draagt "Verslag aan de Directie der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. over balans en winst- en verliesrekening per 31 December 1942".

221 – (1) Niet aanwezig.
(2) Zie NOC, Raad van Toezicht, X 44.

Ik mocht dus aannemen, dat dit stuk de door U toegezegde balans belichaamde. Ware dit niet het geval geweest, dan zoude ik een officieele mededeeling van de directie hebben mogen verwachten, houdende, dat de termijn overeenkomstig mijn verwachtingen niet kon worden gehandhaafd. Dit ware noodzakelijk geweest om Commissarissen van dezen toestand ten spoedigste op de hoogte te brengen.

Ik moge Uw aandacht vestigen op de bepaling in de statuten, houdende de verplichting uiterlijk in de maand Juni van elk jaar aan de vergadering van aandeelhouders een balans en winst- en verliesrekening over het afgeloopen boekjaar voor te leggen.

U moge ervan verzekerd zijn, dat de bedoeling mijnerzijds voorzit om het werk der directie naar redelijkheid te beoordeelen.

Ik moet er echter op aandringen, dat mij thans zonder verwijl worde medegedeeld, wanneer de mij toegezegde balansen zijn te verwachten. U kunt mijnerzijds eerstdaags voorstellen tegemoet zien, die ten doel hebben de procedure in de toekomst zoodanig te versnellen, dat niet meer noodeloos tijd worde verloren.

In dit verband moge ik U verzoeken, het daarheen te willen leiden, dat in de toekomst van alle documenten, die mij van de zijde der directie toekomen, tenminste één afschrift aan den Voorzitter van den Raad van Toezicht wordt gezonden. Ik had het juist geacht, indien dit ook ware geschied van bovenvermeld document, welke de meening van de directie betreffende de balans per ultimo December 1942 aan mij kenbaar maakte.

Ik ben nl. van meening, dat voor een goed functioneeren van de N.O.C. een zoo nauw mogelijke samenwerking tusschen den Raad van Toezicht, de Directie en mijzelve in mijn functie van President Commissaris zou moeten plaats vinden en wel in den geest van wederzijdsche kameraadschap. U zelve en ik hebben het betreurd, dat in het verleden, door hier niet nader aan te geven redenen, de Raad van Toezicht niet heeft gefunctionneerd.

Laten wij derhalve thans den kameraden van den Raad van Toezicht dankbaar zijn voor den tijd, dien zij aan de N.O.C. willen wijden.[3]

De President,
[M.M.] R[OST] V[AN] T[ONNINGEN]

NOC X III. Geparafeerde doorslagkopie

222. F.J.W.J. SCHEURLEER[1] AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 14 December 1943

Kameraad,

Na afloop van de vergadering van den Raad van Bijstand van den Kamer van Koophandel en Fabrieken[2] gehouden op Vrijdagmiddag j.l. heeft de Heer Cool mij nog even op het

(3) In de vergadering van de Raad van Toezicht dd. 21 dec. wordt de brief van Rost aangehouden tot het ontwerp-reglement, regelende de verhouding tussen Presidium en Directie van de NOC, ter sprake zou worden gebracht (Verslag van de vergadering dd. 21 dec. 1943; NOC, Raad van Toezicht, X 147).

222 – (1) F.J.W.J. Scheurleer, geb. 18 aug. 1896, werkzaam op het departement van Bijzondere Economische Zaken.

(2) Het betreft de Raad van Bijstand van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Noord-Holland.

Departement gesproken. Hij uitte zijn spijt over het feit, dat van onze zijde aanwezig waren: Tieman, van Meurs, Swart, Molenaar, Kregt, Korsten, Westra, Martini en Cool (negen), terwijl afwezig waren; Keip, Doodeheefver, Bonnet, Everhout, Dr. Bölian en Nolte (zes).

De opkomst van de tegengestelde politieke groepeering was echter nog slechter, aangezien zij slechts met 16 man aanwezig waren.

De Heer Cool schat het aantal afwezigen op ongeveer 40 man; conclusie is, dat, indien er van de anti's twee hadden gemankeerd en de N.S.B.-leden voltallig waren opgekomen, de verhouding geweest zou zijn: 15 pro, 14 anti. Hieruit volgt wel, dat bij een goede opkomst van onze kameraden er een vrij gelijke verdeeling van de stemmen geweest zou zijn, zoodat wij dan een veel beter figuur hadden geslagen.

Ik ben het geheel eens met den Heer Cool, dat de kameraden zich niet mogen onttrekken aan vergaderingen welke, volgens dezen, van zoo groot belang zijn, daarvoor werden zij niet door ons op dien post geplaatst.

Tenslotte zijn deze vergaderingen waarbij over principiële aangelegenheden, zooals ontslag en benoeming gestemd moet worden, van zoo eminent belang, dat feitelijk het wegblijven van kameraden zonder werkelijk dringende reden, disciplinair door de Beweging bestraft behoord te worden, in ieder geval zou het goed zijn, als U als Leider van het Economisch Front een schrijven deed uitgaan, aan alle kameraden die posities bekleeden in dezelfde bestaande organisatie van het Nederlandsche Bedrijfsleven, waarbij U hen aanspoort in den politieken crisistijd hun plicht niet te verzaken.

In de vergadering heeft men nog een nieuw spelletje willen invoeren nl. door de plaats welke de plaatsvervangend voorzitter zal innemen, te doen bezetten volgens de alphabetische volgorde. Men stelde bovendien voor den Heer van Eeghen weer als plaatsvervangend voorzitter te laten fungeren.

De volgorde zou dan geweest zijn:

Balder
van Eeghen
van Hasselt
Keip

Het liep echter eenigszins anders doordat de voorzitter, de Heer Kolf, mededeelde dat de Heer Doodeheefver niet terug trad, zoodoende werd de Heer van Eeghen ook niet herbenoemd, tot plaatsvervangend voorzitter en is thans dus de figuur:

Balder
Doodeheefver
van Hasselt
Keip[3]

Den Heer van der Zweep[4] werd eervol ontslag verleend, niettegenstaande de Nationaal-Socialisten voor ontslag zonder meer stemden. Tevens werd hem een wachtgeld toegekend.

(3) Volgens de *Bestuursalmanak 1943–1944* waren Joh. Balder en H.A. Kneip beiden plaatsvervangend voorzitter van het bestuur van de Kamer.

(4) Volgens de *Bestuursalmanak 1943–1944* was W.G.H. van der Zweep secretaris van het bestuur van de Kamer.

Gaarne vernam ik nog Uw visie over het voorgaande en of U een schrijven aan de kameraden bij de bedrijfsorganisatie gewenscht acht.

HEIL HITLER!
[F.J.W.J. Scheurleer.]

BEZ Alg 2/88100–1. Doorslagkopie

223. B.J. BIERMA AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's–Gravenhage, 16 december 1943

Strikt vertrouwelijk

Kameraad,[1]

Hiermede bevestig ik het telefonisch onderhoud van hedenmorgen met den heer Tummers, die door U belast is met het onderzoek der boeken van den Nederlandschen Landstand. Hierbij kwam ter sprake de relatie, welke bestaat tusschen den Nederlandschen Landstand eenerzijds en de Rijnsche Handelsbank N.V., Lange Voorhout 58a, 's–Gravenhage, anderzijds. Deze relatie is destijds aangegaan door den intusschen ontslagen Hoofdstafleider Damave.

Het komt mij voor en de heer Tummers deelde mij mede deze meening te deelen, dat het voor het aanzien van den Nederlandschen Landstand beter is voor crediettransacties geen gebruik te maken van een particuliere bankinstelling, doch dat het juister zou zijn, indien de Nederlandsche Landstand zich ter dekking van zijn credietbehoeften zou kunnen wenden tot de Nederlandsche Bank N.V.

Gaarne zal ik van U vernemen, of U bereid zoudt zijn een desbetreffend verzoek van den Nederlandschen Landstand in overweging te nemen.

Te Uwer oriënteering deel ik U het volgende mede:
1) de vermogenspositie van den Nederlandschen Landstand zal U voldoende bekend zijn uit het, in Uw opdracht, ingestelde boekonderzoek;
2) in verband met de politieke factoren[2] en een zeer belangrijke vertraging bij den dienst der P.T.T., met betrekking tot de aanbieding der postkwitanties van den Landstand, komen de bedragen, krachtens de Verordening Bijdrage Nederlandsche Landstand No.1, niet voldoende vlot binnen.

223 – (1) Nadat Roskam per 30 sept. 1943 als Boerenleider was ontslagen, werd B.J. Bierma per 21 okt. 1943 waarnemend hoofd van de Nederlandse Landstand (VuJu Stab 50960–2).
(2) Zie hiervoor De Jong, *Koninkrijk*, deel. 5, p. 485.

Van het voor het dienstjaar 1942 geraamde bedrag ad ca.
f 3.500.000,— is per heden nog slechts ca.
f 1.500.000,— betaald, zoodat over genoemd dienstjaar
f 2.000.000,— ca. nog te incasseeren zijn.

De aanslagbiljetten over het dienstjaar 1943 zullen op aandrang van de Departement van Landbouw en Visscherij (belast met het Staatstoezicht op den Nederlandschen Landstand) eerst aangeboden mogen worden, nadat het grootste gedeelte der heffing 1942 zal zijn afgewikkeld. Hieruit vloeit voort, dat de Nederlandsche Landstand momenteel niet over voldoende liquide middelen beschikt, teneinde een normalen gang van zaken te kunnen waarborgen, zoodat de credietbehoefte in de eerstvolgende maanden overbrugd zal moeten worden. Weliswaar heeft de Directie van de Rijnsche Handelsbank N.V. steeds loyaal hulp verleend, doch de figuur, dat een publiekrechtelijk lichaam bij een particuliere bankinstelling voor hulp moet aankloppen, blijft m.i. minder fraai.

Het apparaat van den Landstand kost maandelijks ca. *f* 250.000,- en een kascrediet van maximaal *f* 1.000.000,— zal voldoende zijn om de credietbehoefte, welke van tijdelijken aard is, te overbruggen.

In verband met het vorenstaande kan nog worden medegedeeld, dat intusschen een saneering heeft plaatsgevonden, terwijl het financieel beheer gereorganiseerd is.

Gaarne zal ik U vernemen, of U in principe bereid bent over deze aangelegenheid met mij, resp. met het Hoofd der Afdeeling Algemeene- en Financieele Zaken (Hoofdafdeeling IV B), besprekingen te voeren, teneinde tot oplossing van deze aangelegenheid te geraken. In het bevestigend geval moge ik U verzoeken, met mij wel te willen doen weten, op welk tijdstip en waar U zulks het beste schikt.

In afwachting van Uw bericht te dezer zaken teeken ik[3]

HOU ZEE!

DE BOERENLEIDER,
Hoofd van den Nederlandschen Landstand;
voor dezen
Het wd. Hoofd:
B.J. Bierma

RvT A 7/85241–2. Oorspronkelijk

(3) Op het origineel in handschrift Rost: Afleggen in mondelinge bespreking met Kd Bierema afgehandeld.

224. K. KAUFMANN (REIKO SEE)[1] AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Hamburg, den 18.12.1943

Sehr geehrter Herr Rost van Tonningen!

Ich teile Ihnen auf Ihr Schreiben vom 27.11.1943[2] mit, dass ich heute der Schiffstreuhand GmbH mitgeteilt habe, dass auch bei einer Herabsetzung der im holländischen Raum zu erbauenden 3.000 Tonner des Hansabauprogramms der zwischen Ihnen und der Treuhand-Gesellschaft geschlossene Vertrag Gültigkeit behält, d.h. also, dass Sie die 3 3.000 t Stahldampfer für die "Niederländische Ost Kompanie" vertragsmässig erhalten werden.[3]

Heil Hitler!
Ihr
[KARL KAUFMANN]

Fotocopieën NOC 259 d. Fotocopie van afschrift

225. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. ISPERT

den 21. Dezember 1943

Sehr geehrter Herr Ispert!

Ich muss mich entschuldigen, dass ich Ihr Schreiben vom 3.11.1943[1] bis jetzt noch nicht beantwortet habe. Leider war ich sehr in Anspruch genommen und ich habe deswegen die Beantwortung hinausgeschoben.

Was die Angelegenheit der in der Sibbe erschienenen Notiz anbelangt, muss ich Ihnen sagen, dass ich erwartet hätte, dass mit mir vorher Fühlung gehalten worden wäre. In Ihrem Schreiben äussern Sie übrigens auch diese Meinung. Die Angelegenheit betrachte ich jetzt als erledigt.

Was Sie weiter in Ihrem Schreiben anführen und die Verwendung des Ausdrucks "Verdächtigungen" wundert mich nicht nur, sondern ich muss derartige Ausdrücke zurückweisen. Ich bin prinzipiell nicht bereit, über meine Gespräche mit SS-Obergruppenführer Rauter auf dieser Grundlage mit Ihnen einen Gedankenaustausch vorzunehmen.

Sollten Sie sich dafür interessieren zu erfahren wie ich Ihre Arbeit besonders auf dem Ge-

224 – (1) *Reichskommissar für die Seeschiffahrt.*
(2) Niet aanwezig.
(3) Zie voor deze schepen het rapport van Hoey Smith dd. 24 sept. 1942 (nr. 42). Op 22 dec. 1943 bevestigt de directeur van de Nederlandsche Oost Reederij, W.N.A. Kröller, de ontvangst van een copie van een brief van het Departement van Financieën, waarin staat dat de Staat deze drie schepen zal financieren (Kröller aan de NOC dd. 15 dec. 1943; NOC, NOR 221). Zie voor het antwoord Rost aan Kaufmann dd. 4 jan. 1944; nr. 226.
225 – (1) Zie nr. 225.

biet der Sippenforschung beurteile, so bin ich gerne dazu bereit. Leider bin ich aber mit vielem nicht einverstanden. Wir können uns dann auch über die von Ihnen vermeinte Beeinträchtigung des Vertrauens, welches meine Gattin Ihnen entgegenbrachte, unterhalten.

Einen Durchschlag dieses Schreibens sende ich SS-Obergruppenführer Rauter.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 119/82685. Doorslagkopie

226. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. KAUFMANN

[Amsterdam], den 4. Januar 1944

Sehr verehrter Herr Gauleiter,

Ich erhielt Ihre werte Zuschrift vom 18. Dezember v.J.,[1] woraus ich mit Freude entnahm, dass auch bei einer eventuellen Herabsetzung der im holländischen Raum zu erbauenden 3000-Tonner des Hansaprogrammes, die Niederländische Ost Kompanie die drei Stahldampfer jedenfalls erhalten wird.

Seien Sie davon überzeugt, sehr verehrter Herr Gauleiter, dass ich die mir zuteil gewordene Unterstützung höchlich zu würdigen weiss und ich danke Ihnen, auch im Namen aller meiner Mitarbeiter nochmals aufs Herzlichste für Ihre wohlwollende Zwischenkunft.

Wie Ihnen bekannt sein dürfte, ist es der Niederländischen Ost Reederei ebenfalls durch Ihre freundlichen Bemühungen gelungen, bei dem Schalenschiffbau Dr. Erich Lübbert & Co. in Berlin zwei 3400 To. Stahlbeton-Frachter zu bestellen. Man hat jedoch Herrn Kröller, dem Direktor der Niederländischen Ost Reederei telegraphisch mitgeteilt, dass man den Auftrag nicht hereinnehmen könne, bevor die Frage der Beschaffung der erforderlichen Rohstoffe geklärt wäre, welche Frage in diesem Augenblick noch zweifelhaft sei.[2] Herr Kröller hat mich gebeten in dieser Beziehung Fühlung zu nehmen mit Herrn Merker, der seines Erachtens auf die Beschaffung der Rohstoffe grossen Einfluss ausüben könne.

Bevor ich jedoch in dieser Richtung weitere Schritte unternehme, möchte ich Sie bitten mir mitteilen zu wollen, ob Sie ein solches Verfahren für zweckmässig halten, oder ob Ihre Dienststelle sich direkt mit dieser Frage befasst.

Ihrer geschätzten Antwort mit grösstem Interesse entgegensehend, zeichne ich,

Heil Hitler!
Der Präsident der N.O.C.
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 92, a,a. Doorslagkopie

226 – (1) Zie nr. 224.
(2) Zie de brief van Kröller aan de Commissarissen van de Nederlandsche Oost Reederij dd. 15 dec. 1943 (NOC, NOR 244).

227. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. VAN DIEREN

[Den Haag?,] 7 Januari 1944

Beste Evart!

Je zult moeten toegeven, dat ik mij tijd en moeite heb gegeven om je duidelijk te maken, hoe bij een instelling als de Nederlandsche Oost Compagnie, welker werkzaamheden over een groot deel van het Europeesche territoriaal zijn verspreid, de organisatie vanzelfsprekend na 1 1/2 jaar werken nog niet in orde is en dit menschelijkerwijs gesproken ook niet kon zijn, waar de keus van personen voor dezen werkkring wegens het sterk politiek wereldbeschouwend karakter, hetgeen de Oostinzet in dezen tijd nu eenmaal heeft, uiterst beperkt is. Ik had gehoopt na ons laatste gesprek, dat ik je overtuigd had, dat de methode om tot een verbetering van de bestaande toestanden te komen, is, mondeling de zaak door te spreken met alle betrokken personen. Ik had je gevraagd te dien einde onmiddellijk voeling met Krantz te nemen. Dit is niet gebeurd, doch wel is een nieuw schrijven van je hand uitgegaan, dat ik tot mijn spijt niet erg kan waardeeren.[1] Ik heb een groot respect voor de wijze, waarop je voor de goede zaak in het algemeen werkzaam bent, doch ik behoef zeer zeker jou niet te zeggen, dat om te oordeelen noodig is een bepaalde minimum kennis der feiten en der oude voorgeschiedenis. Het was niet erg, dat je in een spontane opwelling in Rowno van gerechtvaardigde verontwaardiging bij gebrek aan deze kennis ten onrechte de N.O.C. zonder meer een schuld in de schoenen schoof, vooral niet daarom, omdat wij bij de leidende personen van de N.O.C. over het algemeen met redelijke menschen te doen hebben. Ik heb je echter op kameraadschappelijke wijze duidelijk gemaakt, dat je de voorgeschiedenis niet kende; ondanks mijn herhaaldelijk aandringen heb je mijn rapport aan den Rijkscommissaris niet doorgelezen daardoor ontbreekt je het fundament, om de werkzaamheden van de N.O.C. in onderling verband te beoordeelen. Ik weet, dat je het druk hebt en wil je de zaak vergemakkelijken. Daarom zend ik je bijgaand afschrift van een rapport, dat door Goedhuys, in wien je het volste vertrouwen hebt, over den Werkdienst Holland is samengesteld.[2] Dit rapport is betrekkelijk beknopt. Lees het nu eens door; je zult zien, dat de N.O.C. bij alle tekortkomingen, die wij gaarne toegeven, voor een haast onmenschelijke taak is gesteld geweest. Je zult wel zien, dat je oordeel onbillijk is, b.v. tegen iemand als van der Zee, die zijn gezondheid aan het inordebrengen van deze zaak opgeofferd heeft, terzake volkomen deskundig is; hij ligt op het oogenblik met een nierziekte te bed na zijn laatste reis naar Rowno.

Ik stel je nu voor, na kennis te hebben genomen van het rapport Goedhuys, de aangelegenheid te bespreken op een namiddag van de volgende week en wel in aanwezigheid van kam. Krantz, kam. Hoekstra. kam. Goedhuys, mijn accountant[3] en iemand van de Lohnverwaltung. Ik had eigenlijk gehoopt, dat een correspondentie achterwege ware gebleven en zou

227 – (1) Op 26 okt. 1943 was in Rowno door Van Dieren een negatief rapport over de Werkdienst Holland opgesteld. Wellicht doelt Rost hierop. Tegelijkertijd had Ir. van Eek in Rowno een rapport opgesteld onder de titel *Jammerlijke misstanden bij de handwerkers van den voormaligen Werkdienst Holland te Rowno.* Volgens een aantekening onderaan dit rapport was het aan Van Dieren toegezonden (NOC, Rapporten Werkdienst Holland).

(2) Aanwezig is een ouder rapport, waarschijnlijk uit oktober 1942, van Goedhuys, waarin een aantal verbeteringen worden voorgesteld (Rapporten Werkdienst Holland).

(3) J.W.J. Tummers.

gaarne mondeling je nog eens spreken, als je tijd hebt, maar geef het volgende in overweging. Wat zou je ervan gezegd hebben, als ik na door jou in vertrouwen te zijn genomen, betreffende de moeilijkheden in je eigen zaak, je een brief zou hebben geschreven, die ongeveer als volgt zou luiden:

"Het is mij onbegrijpelijk, hoe iemand met jouw verstand en capaciteiten, er niet in is kunnen slagen, om een zaak die weliswaar afgebrand was, doch die toch de voortzetting was van een reeds bestaande zaak van voor den oorlog, op korten termijn zoodanig te organiseeren, dat er administratief geen speld tusschen te steken was."

Ik geloof, dat je dit niet erg zou hebben gewaardeerd. Geloof mij, wij hebben allemaal onze sterke zijde en onze zwakke plekken; die heb jij, die heb ik, die hebben ook de anderen. Wij zijn geen van allen ezels, geen van allen wederzijds onwelwillend, doch wel naar het schijnt allen lastige menschen, die in het belang van de goede zaak zoo nu en dan trachten met elkaar samen te werken, om de zoo in de haast opgezette Oostactie tot een goed resultaat te brengen.

Ik vermeende je dit te moeten zeggen en kan tenslotten den brief sluiten met de verblijdende mededeling een alleraardigst schrijven te hebben ontvangen van den Heer Kaufmann en je mededeelen, dat de zaak van de drie stalen schepen in onzen geest geregeld wordt.[4]

Met hartelijke groeten van huis tot huis, teeken ik met een

Heil!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

NOC 2/74 x 131. Doorslagkopie

228. J.H.L. DE BRUIN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Utrecht, 12 Januari 1944

Strikt persoonlijk.

Kameraad,

Als Voorzitter van den Verzekeringsraad wend ik mij dit keer persoonlijk tot U over een aangelegenheid die ik liever niet vooraf in een vergadering van den Verzekeringsraad behandeld zie.

Het zal U ongetwijfeld bekend zijn, dat na de oorlogsdagen van Mei 1940 tot op heden practisch alle Nederlandsche levensverzekeringsmaatschappijen een enorme stijging van hun productie hebben gehad; een stijging die ver uitgaat boven wat als gezonde, normale productie aan te merken is.

Het vermoeden is niet ongewettigd, dat een zeer belangrijk deel van deze productie toe te

(4) Zie Kaufmann aan Rost dd. 18 dec. 1943; nr. 224.

schrijven is aan de contante storting van koopsommen voor verzekeringen met zeer korten duur.

Er zijn zeer veel menschen die door zwarthandel enz. groote sommen verdiend hebben; sommen die natuurlijk niet opgegeven zijn aan de belasting en waarmede men, of in zijn portefeuille moest blijven rondloopen, of een anderen weg moest zoeken.

Aan te nemen is, dat velen dier lieden naar een levensverzekeringsmaatschappij gegaan zijn en daar een groote som als koopsom gestort hebben voor een levensverzekering met een zeer korten duur, b.v. een duur van 5 jaar. Men redeneert dan aldus: voorloopig heb ik dit geld veilig ondergebracht, binnen 5 jaar heeft Engeland den oorlog wel gewonnen en na die 5 jaar krijg ik het gestorte geld weer terug en niemand weet er wat van of doet me iets.

Het is aan geen twijfeld onderhevig, of vele millioenen guldens zijn op deze manier op slinksche wijze verdonkermaand. Ik stel U daarom de vraag of niet de mogelijkheid bestaat, dat U alle levensverzekeringsmaatschappijen verplicht U op te geven welke koopsommen en door wie, van Mei 1940 tot 31 December 1943 zijn gestort. Tevens zou het raadzaam zijn te vragen naar den duur dier afgesloten verzekeringen.[1]

Indien dit mogelijk is, kunt U waarschijnlijk makkelijk doen controleeren of deze gelden ook aan de belasting opgegeven zijn, inkomstenbelasting, vermogensbelasting enz. Zoudt U tot deze maatregel overgaan, dan zou tegelijkertijd daaraan vastgekoppeld moeten worden, om hangende Uw onderzoek, te verbieden beleeningen of afkoop van dit soort verzekeringen. Men zou anders nog in onderling overleg kunnen gaan probeeren deze gelden weer weg te werken.

Ik weet natuurlijk niet of Uw aandacht reeds op deze aangelegenheid gevestigd was. Ik achtte het mijn plicht U hier toch nog op te wijzen.

Mij is bekend, dat verschillende Directies van Levensverzekeringsmaatschappijen zich er eigenlijk over verwonderd hebben, dat het door mij hierboven voorgestelde nog niet heeft plaatsgehad.

Ik zal het zeer op prijs stellen wanneer U Uw volle aandacht aan deze aangelegenheid zoudt willen wijden, en verzoek ik U mij de ontvangst van dit uiteraard vertrouwelijk schrijven wel te willen bevestigen.[2]

Hou - Zee !
de Voorzitter [van de Verzekeringsraad]
J.H.L. DE BRUIN

RvT A 8/83712–3. Oorspronkelijk

228 – (1) Het geld vond niet alleen zijn weg naar levensverzekeringen (ca. 1.444 miljoen gulden), maar werd o.m. ook gebruikt om hypotheken vervroegd of geheel af te lossen, zie ook De Jong, *Koninkrijk*, deel 7, p. 238 e.v.

(2) Rost antwoordde vier maanden later; zie Rost aan De Bruin dd. 6 apr.; nr. 273.

229. J.H. CARP AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

'S-Gravenhage, 14 Januari 1944

BESLUIT VAN DEN LEIDER

Overwegende, dat het wenschelijk is artikel IX der Instructie voor de Gemachtigden voor Staatsaangelegenheden en aangelegenheden der Volksgemeenschap, vastgesteld bij mijn besluit van 8 Februari 1943 No. 1, te wijzigen, besluit ik: Artikel IX der Instructie voor de Gemachtigden voor Staatsaangelegenheden en aangelegenheden der Volksgemeenschap[1] luidt als volgt:

IX (1) De Gemachtigde, bedoeld onder I, wordt bijgestaan door een Raad van Advies, welke leden den Gemachtigde desgevraagd van voorlichting dienen. Zij kunnen ook eigener beweging den Gemachtigde voorstellen doen. De Gemachtigde zendt voorstellen, bedoeld in de vorige zinsnede, ook indien hij zich daarmede niet kan vereenigen, aan mij ter kennisneming door tusschenkomst van het Hoofd der Secretarie van Staat.

(2) De leden van een Raad van Advies worden door mij aangewezen; zij dragen den titel van "Adviseur van den Leider". De Gemachtigde is voorzitter van den Raad van Advies. Aan een Raad van Advies kan een bezoldigd secretaris worden toegevoegd, door den Gemachtigde te benoemen en te ontslaan.

(3) De Gemachtigde regelt zoo noodig de werkwijze van den Raad van Advies met betrekking tot de aangelegenheden van zijn arbeidsgebied.[2]

w.g. Mussert.
Hoofd
Secretaris van StaatVoor eensluidend afschrift
w.g. CarpHoofd Secretarie van Staat
CARP

RvT Fin A 7/84851. Oorspronkelijk

230. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

Amsterdam, 15 Januari 1944

Leider!

Zooals ik U bij gelegenheid van de Nieuwjaarsontvangst mocht aankondigen, zou ik gaarne een onderhoud met U hebben over verschillende voor ons volk en land uiterst belangrijke aangelegenheden, nl.:

229 – (1) Rost was Gemachtigde van de Leider voor Financiën, Bankwezen, Bijz. Economische Zaken en de Nederlandsche Oost Compagnie.

(2) Een maand later stuurde Carp een Overgangsbepaling op, waarin stond dat hetgeen in lid 2 stond niet gold voor al vóór 14 jan. aangestelde leden van Raden van Advies (Carp aan Rost dd. 8 feb. 1944; RvT Fin A 7/84833).

1. De door Minister Fischböck voorgestelde verhooging van de Nederlandsche bijdrage voor de oorlogvoering in het Oosten van 600 millioenen tot 1200 millioenen Reichsmark per jaar.

U gelieve in vouwe dezes als bijlage aan te treffen het schrijven in zijn uiteindelijken vorm, zooals het op 18 December 1943[1] aan den Rijkscommissaris werd verzonden. U wilt wel aan den inhoud van dit schrijven ontleenen, dat ik het daarin ingenomen standpunt overeenkomstig Uw wensch geheel voor eigen rekening heb genomen,[2] doch ik acht dezen gang van zaken principieel onjuist en ook onbevredigend. Als ik in mijn functie als gevolmachtigde met U overleg heb gepleegd, moet het m.i. mogelijk zijn bij het ingenomen standpunt ook namens U te spreken. In dit geval is met U overleg gepleegd, U bent het althans met de strekking van dit schrijven eens, doch ik handel hier geheel op eigen gezag. Ik zal tegen deze opvatting in de toekomst geen bezwaar maken, daar ik niet den indruk zou willen vestigen geen verantwoordelijkheid in zaken, die ik beheer, geheel alleen te willen dragen. Ik zal ook, indien U dit wenscht, desalniettemin voortgaan over belangrijke aangelegenheden met U overleg te plegen. Ik wil de argumenten in mijn schrijven aan den Rijkscommissaris opgesomd, niet herhalen, doch ik wil hier voor U nog gaarne samenvatten, hetgeen mij bij den opzet van dit schrijven bewogen heeft.

Het gaat niet aan, dat men Nederland, uit hoofde van de nationaal-socialistische gezindheid van den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën en President van De Nederlandsche Bank, meent veel zwaarder te moeten belasten dan de nabuur-landen, welker anti-Duitsche leidingen onder de oogen der daar arbeidende Duitsche autoriteiten eenvoudig het functionneeren van het Europeesche betalingssysteem bewust doorkruisen en zich aan hun plicht tot bijdrage in de ontzaggelijke lasten, welke het Rijk voor de oorlogvoering te dragen heeft, pogen te onttrekken. Dat men speciaal in België over de bezwaren, die ik heb kenbaar gemaakt, hoogst gebelgd is, kan mij vrij koud laten. Ik hoop U over het Belgische standpunt binnenkort eenige nadere mededeelingen te doen geworden. Zooals bij zoo vele andere aangelegenheden, bestaat hier het gevaar, dat men, gezien de vermeende afhankelijkheid, die nu eenmaal bepaalde instanties ten opzichte van de leidende economische persoonlijkheden meenen te moeten constateeren, den lijn van den minsten weerstand volgt en men dus in de naburige landen niet doortast. Ik heb aan deze vrees uitdrukking gegeven in een schrijven aan den Heer Fischböck, waarvan ik afschrift in bijlage insluit en waarin ik als mijn meening te kennen geef, dat de Rijksregeering zonder pardon met die Europeesche landen zou moeten afrekenen, die meenen zich aan hun Europeesche plicht te kunnen onttrekken, wil men ook onze taak niet verzwaren.[3]

230 – Rost aan Seyss-Inquart dd. 18 dec. 1943; RvT 95/81656–67. Fotocopie van afschrift. Een vertaling hiervan verscheen al in 1946 in Trip, *De Duitsche bezetting* , p. 44 e.v. Op 29 okt. 1943 had Rost een concept voor deze brief aan Mussert gezonden (M XII/92859–66. Concept).

(2) 'Es ist unter obigen Gesichtspunkten, dass ich Sie bitte, die von Herrn Minister Fischböck vorgeschlagenen neuen Opfer prüfen zu wollen; eine nochmalige Erhöhung wäre daher nicht zu verantworten.' Deze laatste zinsnede uit de uiteindelijke brief komt niet voor in het concept.

(3) Seyss-Inquart schreef Himmler eind november 1943 het volgende: 'Ich impfinde es gerade schon als ein Skandal, in welcher Weise durch diese Währungsverhältnisse Belgien oder die übrigen Länder sich aus den wirtschaftlichen Kriegsfolgen herauszuhalten wissen.' Seyss-Inquart aan Himmler dd. 26 nov. 1943; BDC 2119–25.

2. Inflatie of goede distributie en prijsregeling.
De hardnekkigheid, waarmede een man als president Roosevelt, die een bij uitstek inflationistische mentaliteit heeft, zich thans verzet tegen de eischen van loonsverhooging, die laatstelijk door de spoorwegarbeiders, overigens door steeds grootere groepen van Amerikaansche arbeiders worden gesteld, bewijst, dat de President der Vereenigde Staten het handhaven van het loon- en prijspeil als essentiëele voorwaarde beschouwt voor het instandhouden van het oorlogspotentiëel. Als de Führer in zijn nieuwe proclamatie heeft voorspeld, dat landen zooals Amerika en Engeland zelf aan het Bolsjewisme ten prooi zullen vallen, zoo blijkt daaruit, dat de Führer de sociaal-economische structuur dezer landen als te zwak beschouwt, om aan de bolsjewistische agitatie bij de enorme gemoedsbelasting, welke de oorlogvoering den volken oplegt, het hoofd te bieden. Elke sociaaleconomische orde wordt echter in een chaos veranderd door de uitwerking der inflatie, welke in eeuwige spiraalbeweging prijzen en loonen beurtelings omhoog stoot; een ontwikkeling, waarbij het kapitaal zich kan dekken en de loontrekkenden in steeds grooteren nood geraken. Het voortschrijden van den oorlog gepaard aan de technische onmogelijkheid om een zoodanig belastingsysteem uit te werken, dat dekking dezer oorlogsuitgaven door de loopende ontvangsten van de schatkist waarborgt, doet den omvang der geldcirculatie en der zwevende koopkracht voortdurend toenemen. De Führer heeft reeds in vredestijd het prijscommissariaat geschapen. Andere oorlogvoerende landen hebben sedertdien zijn voorbeeld gevolgd, in het bijzonder ook de U.S.A. Het doel der prijscommissariaten moet zijn een zoodanige reguleering der prijzen te bewerkstelligen, dat van inflatie-hausse geen sprake kan zijn en dus de toenemende zwevende koopkracht economisch wordt gesteriliseerd.

3. Zwarte handel en prijsbeheersching
De maatregelen van de prijsbeheersching zullen echter zonder uitwerking blijven, als het volume van den zwarten handel en dus ook de illegale prijsvorming een zoodanigen omvang heeft aangenomen, dat zij feitelijk de economische waardeering van goederen, die door de officieele prijsbeheersching zou moeten geschieden, grootendeels is gaan beheerschen. Het is daarbij niet voldoende, dat men let op het volume goederen, dat door de officiëele kanalen en volgens de officiëele prijzen wordt verhandeld, maar in het bijzonder wat de levensmiddelen betreft, de kwaliteit zoodanig is, dat de goederen voor de bevolking bruikbaar blijven. M.i. zullen de groote angelsaksische democratien op dit punt struikelen, doch met toenemende zorg moet ik sedert vele maanden vaststellen, dat zich hier te lande een ontwikkeling baanbreekt, die voor de praktijken van den joodschen handelsgeest niet onderdoen. Duurt de oorlog lang, dan zal deze ontwikkeling in Nederland en in de andere door Duitschland bezette gebieden de sociaal-economische orde van deze landen op dezelfde wijze verstoren, als dit in Amerika en Engeland het geval zal zijn.
Ik heb gepoogd voor dit onderwerp bij U belangstelling te wekken. Ik heb gepoogd, om met U en eenige competente kameraden over dit onderwerp van gedachten te wisselen. Ook hierop bent U niet ingegaan. Ik heb sedert de desbetreffende bespreking met U niet stilgezeten, doch mij verstaan met den prijscommissaris kameraad Mr. Schokker en met den thans helaas naar het front vertrekkenden Directeur-Generaal van Politie, kameraad Kooymans. De moeilijkheid is, dat een bestaan van een omvangrijken zwarten handel wordt ontkend door Minister Fischböck, door den chef van de Abt. Ernährung und

Landwirtschaft, Herrn von der Wense, door den Heer Hirschfeld, door den Heer Louwes en wat den handel in akkerbouwproducten betreft, ook door den Directeur-Generaal van den Landbouw, kameraad Ruiter. Bij een schrijven aan den Rijkscommissaris van 23. September 1943[4] heb ik een rapport van den Thesaurier-Generaal van het Departement van Financiën, betreffende den zwarten handel in groente en fruit te Deventer en een rapport van kameraad Schokker betreffende den zwarten handel in groente te Amsterdam toegevoegd. Op dit schrijven mocht ik geen antwoord ontvangen. Intusschen zijn onze bemoeiingen verder gegaan en heeft kameraad Schokker een verpletterend materiaal verzameld over de wantoestanden, die op het gebied van de groentevoorziening hier te lande heerschen. Het is teekenend voor den toestand hier te lande, dat een dergelijke corruptie kan blijven voortbestaan, zonder dat de persoon, die de algemeene leiding op dit gebied heeft, daarvan de onmiddellijke gevolgen oondervindt, afgezet en in verzekerde bewaring wordt genomen tezamen met hen, die zich aan een en ander schuldig hebben gemaakt. Het is thans ook aan het Departement van den Heer Hirschfeld bekend, dat de groentevoorziening hier in een chaos driegt te ontaarden, zelfs is door den persreferent van het Departement van den Heer Hirschfeld medegedeeld, dat de groentevoorziening in Februari a.s. vastloopt, waarbij de mededeeling werd gevoegd, dat over deze en dergelijke onderwerpen niet mocht worden geschreven. Het gevolg zal zijn, dat men de volle verantwoordelijkheid op het Duitsche bezettingsbestuur en op de levensmiddelenvorderingen van Duitsche zijde zal schuiven, terwijl de werkelijke oorzaak ligt bij de Nederlandsche autoriteiten, die de groentevoorziening bewust saboteeren. De Heer von der Wense is door mij op een en ander herhaaldelijk attent gemaakt en ik kan mij niet langer op het standpunt stellen, dat deze zaak mij niet direct aangaat. Indien de van onbekwaamheid of van onwil getuigende houding der Nederlandsche autoriteiten op dit gebied op korten termijn geen aanleiding is tot hun verwijdering, zal aan den wantoestand geen einde komen. Dan zal binnen korten tijd elke financiëele administratie overhoop worden gesmeten en een werkelijke inflatie in vollen omvang ontketend worden. Deze vrees, die mij nu reeds meer dan een jaar vervult, is in concreten vorm bewaarheid geworden door het feit, dat de Directeur-Generaal van de Voedselvoorziening, kameraad Ruiter, mij prijsverhoogingen is komen vragen voor den "noodlijdenden" landbouw, die de somma van 100 millioen beloopen. In een bespreking met kameraad Schokker en kameraad Ruiter heb ik deze eischen afgewezen.

4. Landbouwprijzen en Financiën.

Over de credietaanvrage van kameraad Ruiter vond Woensdag l.l. een zitting plaats bij den Heer Fischböck in aanwezigheid van den prijscommissaris kameraad Schokker, van den Directeur-Generaal van Landbouw, kameraad Ruiter, van den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, den Heer Hirschfeld, van den Directeur-Generaal van de Voedselvoorziening, den Heer Louwes, van den Leider van den Landstand, kameraad Bierema en van de Duitsche autoriteiten van Ernährung und Landwirtschaft, van het Prijscommissariaat en van Financiën. Ik wil U met een verslag van deze vergadering niet bezighouden, daar zij samengevat is in de kritiek, die ik in het slotwoord bij deze conferentie leverde. Ik wees er den Heer Fischböck op, dat wij elk

(4) Rost aan Seyss-Inquart dd. 23 sept. 1943; M XII/92871–4. Doorslagcopie.

jaar van den Heer Louwes te hooren krijgen, dat de boeren noodlijdend zijn, dat zij gepaaid moeten worden met verhoogingen der prijzen. De prijscommissaris, kam. Schokker verklaarde daarop m.i. terecht, dat prijsverhoogingen voor de bevolking ondraagbaar zijn. Derhalve moest het Departement van Financiën de toeslagen betalen, welke de boeren moeten ontvangen. Daartegenover stel ik, dat de boeren niet noodlijdend zijn, maar allen rijk worden door zwarten handel, dat de werkelijke noodlijdenden zijn de vastgesalarieerde loontrekkenden, meer in het bijzonder de staatsambtenaren en in de belastingpenningen van deze noodlijdende klasse de dekking moet worden gezocht voor de verdere verrijking van de boeren. Men zou, zoo zette ik uiteen, dit volgen van den weg van den minsten weerstand desnoods nog kunnen laten passeeren, indien de bevolking, wat de voedselvoorziening betreft, door een betere distributie werkelijk profijt zou trekken, doch dit is niet het geval. De zwarte handel neemt steeds grooteren omvang aan. De prijzen van den zwarten handel worden steeds meer omhoog gestuwd door den toenemenden zwerm van zwarthandelaren, die zich uit Duitschland, hetzij voor Duitsche rekening of voor rekening van de nabuurlanden op het Nederlandsche volk uitstorten en bereid zijn elken prijs neer te leggen, waardoor de goederen buiten het bereik van de minstbetaalde klasse van loontrekkenden komen te liggen. Ondanks alle beroepen, die gedaan zijn bij Ernährung und Landwirtschaft, om aan de hemeltergende wantoestanden, die thans vooral op het gebied van de groente- en fruitvoorziening bestaan, een einde te maken, is er geen verandering gekomen in de leiding, die nog immer door den heer Valstar wordt uitgeoefend. De snelle aanwas van het binnenvloeien van markbankpapier, die thans reeds het formidabele bedrag van 6.000.000 Mark per dag heeft bereikt, toont aan, dat bij de zwarte markten een wedloop ontstaat tusschen Nederlandsche en Duitsche opkoopers, welken wedloop wij persé zullen verliezen en die in een catastrofe voor ons volk zal eindigen.[5]

In mijn schrijven aan den Rijkscommissaris van 18 December j.l. heb ik deze feiten op een beleefde wijze aangeduid. Als reactie daarop ontving ik van Minister Fischböck de mededeeling, dat in deze zaak geen verandering te brengen valt. Ik ben echter van meening, dat wij dit hierbij niet kunnen laten zitten en dat het Uw plicht als Leider is om aan het herhaalde appèl, hetgeen ik ook tot U gericht heb, thans gehoor te geven. Ik herhaal dus nogmaals mijn voorstel om op korten termijn een bespreking te hebben met de kameraden Müller, Ruiter, Tammens, Bierema, Schokker en mijn persoon. Ik stel mij voor, dat het resultaat van deze bespreking zou moeten zijn een voorstel aan den Rijkscommissaris, om aan de schreeuwende wantoestanden, die op het gebied van de voedselvoorziening heerschen een einde te maken. De vervanging van de tegenwoordige leiding op dit gebied is daartoe een conditio sine qua non. Het invoeren van een stelsel is aanbevelenswaardig, zooals dit door de kameraden Tammens, Bierema en alle verstandige menschen in den lande wordt voorgestaan, welk stelsel in Duitschland bestaat, doch hier afstoot op den hardnekkigen weerstand van de Heeren Louwes, Valstar[6] en zijn trawanten.

Hou Zee!

M XII/92633–9. Oorspronkelijk — M.[M.] Rost van Tonningen

(5) In de in n. 3 genoemde brief waarschuwt Seyss-Inquart hier ook tegen en geeft zelfs Mussert, die daar tegen protesteert, gelijk.
(6) F.V. Valstar was al voor de oorlog Regeringscommissaris voor Groente en fruit. Tijdens de oorlog was hij voorzitter van het Hoofdbedrijfschap voor Tuinbouwproducten.

231. J. BARENDREGT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's–Gravenhage, 17 januari 1944

Kameraad,

Hierbij zend ik[1] U ingesloten het rapport van kam. Slob over het doortrekken van landbouwpaarden.[2]

Bij vergissing is in Uw handen gekomen het rapport, door mij opgemaakt over het bezoek van den heer F.L. Rambonnet in Augustus '43 aan Waka T.[3]

Dit rapport maakte ik op om een beeld te krijgen, waarom de Heer Rambonnet zoo'n afkeer van den Heer Vorenkamp had. Verder had ik het aan de Directie willen geven, die er mede had kunnen doen, wat zij meende, dat noodig was.

Het was daarom, dat ik er vertrouwellijk boven plaatste.

Nu dat rapport buiten mijn wil wereldkundig geworden is, aanvaard ik daar natuurlijk de volle verantwoording voor, maar heb daarom verdere maatregelen moeten nemen.

De gehele situatie Vorenkamp heb ik grondig onderzocht en ben tot de conclusie gekomen dat, wanneer die zaken van alle kanten bekeken zijn, het geheel een storm in een glas water is.

Het is daarom, dat ik niet duld, dat er zoo met één van onze boeren wordt omgesprongen en ik zal, zoo lang het mij mogelijk is, mij daartegen verzetten. Zoo noodig zal ik voor verdere maatregelen niet terugschrikken om die boeren te beschermen.

Met kameraadschappelijke groeten,

Uw. dw.
JAN BARENDREGT

RvT NOC 12,2. Oorspronkelijk

231 – (1) J. Barendregt, van beroep landbouwer, was al een paar jaar werkzaam in het oosten; hij bereidde voor de NOC de inzet van boeren voor en voerde controlewerkzaamheden uit. Hij was van 9–17 nov. 1943 op Waka–T. Half februari 1944 kwam hij in Berlijn tijdens een bombardement om het leven.

(2) In verschillende rapporten had o.a. gestaan dat de toestand van de paarden op Waka–T slecht was, hetgeen de scholingsleider, Vorenkamp, zie nr. 58, verweten werd. Het genoemde rapport van Slob, Leider van de Landstand Rij- en Menschool in Hoofddorp, kon Vorenkamp vrijpleiten.

(3) Barendregt had in een rapport van twee pagina's verslag gedaan van het bezoek van Rambonnet, Tummers en P. Hoekstra aan Waka–T. Alle drie schenen zich daar misdragen te hebben, o.m. door 's nachts in beschonken toestand op vermeende partizanen te schieten en door de *Verwalter* Wolsink zonder reden op staande voet te ontslaan. Nog twee andere rapporten handelden over Tummers, die tegen alle regels in handelde, mensen tot zwarte handel aanzette om zelf beter eten te krijgen etc. (RvT NOC 1193–1195).

232. J.A.H. VAN DER DOES AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Arnhem, 18 Januari 1944

Beste Meinoud,

Ik[1] hoorde van Jan v.d. Bosch[2] dat je nu weer in Amsterdam zit en hoop je binnenkort nog eens op te zoeken. In het begin van de volgende week wilde ik je eens opbellen om te hooren of het mogelijk is een afspraak te maken. Misschien ben ik dan ook in de gelegenheid je tweeden zoon eens te bewonderen.

Ik hoop dan tevens gelegenheid te hebben enkele algemeene dingen met je te bespreken.

Begin Februari was ik van plan wederom een vergadering te houden van het Adviescollege van de Waag.[3] Ik zou het zeer op prijs stellen als je dan ook als gast van het Bestuur aanwezig zoudt kunnen zijn.

Wij kunnen dit misschien volgende week tevens afspreken.

Met mijn respecten aan je echtgenoote,

met nat.soc. groet,
je,
J. Does

RvT Fin A 7/84990. Oorspronkelijk

233. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. BARENDREGT

[Amsterdam,] 25 Januari 1944

Kameraad,

Als ik in den laatsten tijd niet zooveel proeven had gezien van verschillende briefstijlen, dan zou ik geneigd zijn geweest, om op de in Uw rapport[1] geuite dreigementen niet in te gaan. Het schijnt echter onvermijdelijk te zijn, dat verschillende hardwerkende en op zichzelf beschouwd bekwame kameraden beurtelings artillerievuur op elkaar openen. Wat mij ontstemd heeft, zijn de verkapte bedreigingen, die in Uw schrijven van 17 Januari 1944 zijn vervat. Ik neem aan, dat deze niet aan mijn adres gericht zijn, want ik zou dan beslist weige-

232 – (1) Jhr. J.A.H. van der Does, geb. 22 jan. te Arnhem. Directeur van een levensverzekeringsmaatschappij. Van 1933 tot 1937 lid van de NSB, vanaf 1940 sympatiserend lid en vanaf mei 1941 Begunstigend Lid van de Nederlandsche SS. In september 1940 door Rost van Tonningen aangesteld als directeur van de Centrale Arbeiders- Verzekerings- en Deposito-Bank.
(2) Jhr. J. van den Bosch, geb. 13 sept. 1908 te Hong Kong. Voor 1940 directeur van een assurantiebedrijf. Sinds 1933 lid van de NSB, sinds december 1940 lid van de SS. Vocht in 1944 aan het oostfront bij de *Waffen-SS* en keerde gewond terug. Per september 1940 door Rost van Tonningen benoemd tot adjunct-directeur van de Centrale Arbeiderslevensverzekerings Maatschappij.
(3) Zie voor *De Waag* èn bovengenoemden *Corresp. Rost I*.
233 – (1) Zie Barendregt aan Rost dd. 17 jan. 1944; nr. 231

ren om op deze wijze met U in nader contact te treden. Het is noodig, dat wij de zaak eens rustig en met zakelijkheid bekijken, ten einde het werk, waaraan ook U sedert 1 1/2 jaar Uw volle krachten wijdt, tot een goed einde te brengen. Ik stel U voor mij bij de Nederlandsche Bank op te bellen; wij kunnen dan een afspraak maken, wanneer wij deze aangelegenheid gezamenlijk zullen bespreken.

Inmiddels teeken ik met

HOU ZEE!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT NOC 12,2 z. Doorslagkopie

234. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN CLUB VOOR HET NEDERLANDSCHE BEDRIJFSLEVEN.

[Amsterdam,] 25 Januari 1944

Naar aanleiding van Uw schrijven van 19[1] dezer deel ik U mede het niet juist te achten, dat ik als een der oprichters van "De Schakel" hieraan contributie en entrèegeld zou betalen.

Ik geef er de voorkeur aan aan mijn bankiers, de Heeren Kol en Co. te Amsterdam, opdracht te geven een bedrag van *f* 200,— aan Uw bankiers, de Heeren Heldring en Pierson te Uwent, over te maken en stel mij voor het koomende jaar hetzelfde te doen.

Hoogachtend,
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT Fin A 7/84866. Doorslagkopie

234 – (1) Een vriendelijke aanmaning om de jaarlijkse bijdrage voor de Club voor het bedrijfsleven 'De Schakel' à *f* 200 en het entreegeld à *f* 75 over te maken (RvT Fin A 7/84887).

235. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ

25 Januari 1944

Kameraad,

In antwoord op Uw officieel doch persoonlijk schrijven van 19[1] dezer diene het volgende.

De zaak Sandbergen wordt door mij onderzocht. Het gaat echter niet aan om in een schrijven ook als het persoonlijk gesteld is, over iemand dergelijke ernstige beschuldigingen neer te schrijven, zonder daarvoor de bewijzen in handen te hebben.[2]

Ik wacht nu nog Uw nadere mededeelingen betreffende den anderen door U genoemden accountant van het Presidium af, nl. als ik het wel heb, van den Heer Troost.

In vouwe dezes gelieve U tevens aan te treffen afschrift van mijn schrijven d.d. 25 dezer aan kameraad Barendregt,[3] wiens rapport ik aandachtig heb gelezen en dien ik vastbesloten ben daarover ernstig te onderhouden. Het gaat niet aan, dat men rapporten baseert op de inlichtingen van een Poolsche huishoudster van den Heer Vorenkamp.[4] Ik ken geen enkelen Pool, die te vertrouwen is. Hoewel ik het geheele rapport-Barendregt als een staaltje van onzakelijke journalistiek beschouw, heb ik met kameraad Rambonnet afgesproken de zaak Tummers goed te onderzoeken, opdat dezerzijds niets verzuimd worde. Ik zal U van het resultaat nog nader op de hoogte stellen.

Hou Zee!

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT NOC 8, 3 b, x. Doorslagkopie

236. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 25. Januar 1944

Lieber Obergruppenführer!

Ich beehre mich Ihnen beiliegend Abschrift einer Aktennotiz vom 27.11.1942 und eines Briefes vom 25.1.1944,[1] welchen ich auf Grund dieser Aktennotiz an den Leiter der Finanzabteilung der NSB, Kamerad F.W. van Bilderbeek, gerichtet habe, einzusenden. Kamerad van Geelkerken hat sich hier nicht an der Aktennotiz gehalten. Er hat gegen Woudenberg und gegen die NAF und im klaren Widerspruch zu der Aktennotiz eine eigene Organisation

235 – (1) RvT NOC 8, 3b, x. Rost zette ook Persoonlijk boven zijn brief.
(2) F.N.J. Sandbergen, geb. 31 aug. 1873 te Rotterdam, was onder Tummers werkzaam bij het presidiaal bureau van de NOC. Kranz had al eerder tegen hem geprotesteerd, zie Krantz aan Rost dd. 13 aug. 1943; nr. 157, maar nu preciseerde hij e.e.a. Sandbergen zou ten onrechte de titel professor voeren en betrokken zijn geweest bij een schilderijenzwendel.
(3) Zie Rost aan Barendregt dd. 25 jan. 1944; nr. 233.
(4) In zijn rapport, zie nr. 231, nt. 3, was de huishoudster de belangrijkste, maar niet de enige bron.
236 – (1) Geen van beide stukken is aanwezig. Het moet een afspraak betreffen, waarbij het NAF het alleenrecht krijgt om de Nederlandse arbeiders in Duitsland te 'betreuen'.

unter dem Gauner de Jager Meezenbroek[2] aufgezogen. Nun verlangt das Hauptquartier die Rückerstattung der Kosten von den Niederländischen Staat. Ich habe das abgelehnt und bitte Sie deswegen den Reichskommissar zu informieren.[3]

Mit germanischem Gruss

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81526. Doorslagkopie

237. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. FIEBIG

den 26. Januar 1944

Lieber Kamerad Fiebig,

Offenbar haben Sie mein Schreiben vom 12. Januar 1944 nicht richtig verstanden. Ich werde also versuchen mich jetzt klar auszudrücken.

Wenn bis jetzt eine praktische Arbeit im Sinne des vom Major Paulus in Ihrem Auftrag ausgearbeiteten Planes zur Aktivierung des hier in den Niederlanden noch verfügbaren, aber noch nicht erfassten Automaterials nicht erfolgt ist, so liegt der Grund in der Ungeneigtheit – gelinde gesagt – der Herren Kollewijn und van der Vegte.[1] Sie haben mit mir über diese Angelegenheit gesprochen und ich habe Ihnen damals gesagt, dass ich bereit wäre, diese von diesen Herren konterkarrierte vordringliche und kriegswichtige Arbeit, so wie sie vom Major Paulus geplant wurde, von meinen Herren durchführen zu lassen. Dies setzte voraus, dass wir Ihrerseits auch seitens des Reichskommissars die Aktionsmöglichkeit erhielten. Formell

(2) In november 1942 was P.G. de Jager Meezenbroek door Mussert als Gemachtigde in Bijzondere Dienst naar Duitsland gezonden om de NSB aldaar te reorganiseren en met name de SS-invloed terug te dringen; zie ook Rost aan Himmler dd. 30 nov. 1942; nr. 63.

(3) Het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten had in dezen *f* 123.750 aan het Hoofdkwartier van de NSB toegezegd. Toen bleek dat de NAF verantwoordelijk was voor de geestelijke, politieke en culturele verzorging van de Nederlandse arbeiders in Duitsland, was al *f* 33.750 hiervan uitbetaald. Rost weigerde deze uitgave goed te keuren en had dat aan zijn collega bij DVK op 21 dec. 1943 laten weten, zie RvT Fin. 21/5.

237 – (1) Medio oktober 1943 werd door het Departement van Waterstaat (Van der Vegte) gewerkt aan de oprichting van de N.V. Centraal Nederlandsch Motorvoertuigen Bedrijf (Cenembe). De reconstructie en revisie van vrachtauto's voor het Nederlandse civiele wegverkeer èn de dienstverlening aan de bezetter door een goed lopende vordering van auto's zorgden voor een belangen-tegenstelling. Zowel Financiën (Rost) als Handel en Nijverheid (Hirschfeld) zouden meedoen aan de oprichting; de Nederlandse staat financierde één en ander. De NSB-ers binnen de Cenembe vonden dat hun inspanningen gesaboteerd werden, onder meer door N.J. Kollewijn, directeur bij het Bureau Generatoren en Tankgas (vallend onder het Rijksbureau voor Aardolieproducten) en één der commissarissen van de Cenembe. De Duitse kant werd vertegenwoordigd door *Major* Paulus van de *Zentralstelle für Generatoren* en *Bevollmächtigte* bij het Rijksbureau.
In februari 1944 werd in o.a. de ondergrondse pers geageerd tegen de Cenembe.

war mir dies nur möglich durch die Einschaltung des Amtes für besondere wirtschaftliche Aufgaben. Sie haben die Sache nachher mit dem Reichskommissar besprochen und gewünscht, dass die beiden Generalsekretäre van der Vegte und Hirschfeld eingeschaltet bleiben. Wir haben sodann mit Ihnen und diesen beiden Herren die Angelegenheit durchgesprochen und auf Wunsch der Herrn van der Vegte ist darauf die Konstruktion gemacht worden, welche jede Aktion meinerseits unmöglich machte.

Wir haben sodann auf dieser Grundlage einen Entwurf der Statuten für die "Cenembe" ausgearbeitet, welche Aktiengesellschaft die Aktion durchführen sollte. Ich muss hier nun mit aller Deutlichkeit erklären, dass mir das nicht möglich ist, weil die Trägheit des Herrn Kollewijn noch weit übertroffen wird von der Verzögerungstaktik des Herrn v.d. Vegte.

Ich bitte Sie dies zur Kenntnis zu nehmen und dies auch dem Reichskommissar mitzuteilen, dass ich nicht bereit bin, meine Mitarbeit[2] weiter einer Sache zu geben, worin eine klare Sabotageaktion des Pg. v.d. Vegte betrieben wird.

Ich bin gerne bereit die Beträge bereitzustellen, welche Major Paulus benötigt, aber möchte Sie bitten, die Sache weiter den 2 Departementen zu überlassen, damit mir und meinen Mitarbeitern die traurige Feststellung erspart bleibe, dass im Jahre 1944 der Kriegsentscheidung eine kriegswichtige Aktion von den eigenen Parteigenossen durchkreuzt wird.

Dieser Brief ist nur für Sie und den Reichskommissar bestimmt und nicht für Herrn Mussert oder Herrn v.d. Vegte. Ich bin aber bereit in genau derselben Form Herrn Mussert meine Meinung über Herrn v.d. Vegtes Verhalten in dieser Angelegenheit bekanntzugeben. Mehr kann ich für Sie nicht tun. Dem Reichskommissar werde ich dann eine übersetzte Abschrift dieses Schreibens zuschicken.

Die Haltung des Herrn v.d. Vegte wird am besten gekennzeichnet durch seine Aesserungen dem von ihm eingesetzten Direktor gegenüber, die wie folgt lauten:

"Es hat keinen Sinn die Arbeit zu beschleunigen, denn die fertiggestellten Autos werden sowieso doch von der Deutschen Wehrmacht beschlagnahmt."

Dass diese Aesserung und diejenigen, welche ich in meinem Schreiben vom 12. Januari erwähnte, nicht Zufallsmomente sind, sondern dass Herr v.d. Vegte diese Aesserungen macht aus einer mir unverständlichen Gesinnung heraus, darüber kann die Deutsche Polizei Ihnen wahrscheinlich noch einiges Beweismaterial liefern.

Ich stehe Ihnen und dem Reichskommissar zur Verfügung, um jedenfalls meine diesbezüglichen Aesserungen zu erläutern.[3]

Heil Hitler!
Der Generalsekretär,
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 94/81750–1. Doorslagkopie

(2) Rambonnet was namens Financiën commissaris bij de N.V.
(3) Uiteindelijk trok Rost zich helemaal terug. In mei werd Kollewijn directeur, tegen de zin van Van der Vegte in. Fiebig had hier echter op gestaan. Een maand later (23 juni) werd Handel en Nijverheid het enig verantwoordelijke Departement (Doc. II Cenembe). Zie ook nr. 304 en 311.

238. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK

den 26. Januar 1944

Ich erlaube mir Ihnen anliegend ein Exemplar des deutschen Textes der Entwurfverordnung über die Anlage von Geldern von Staatsfonds und Staatsinstituten zugehen zu lassen.[1]

Die betreffende Angelegenheit ist seinerzeit mit dem Beauftragten der Niederländischen Bank, Herrn Dr. A. Bühler, dem Leiter der Deutschen Dienstpost, Herrn Dr. Linnemeyer und dem Finanzpräsidenten, Herrn Dr. Rinkefeil durchgesprochen worden. Die Herren sind mit dieser Verordnung einverstanden. Die Verordnung soll eine stärkere einflussnahme des Finanzministeriums auf die Anlage öffentlicher Gelder sichern. Augenblicklich liegt die Entscheidung bei einem Ausschuss (dem "Beleggingsraad"), der aus folgenden Herren zusammengestellt ist:

Mr. R.J.H. Patijn[2]
Mr. W.J.M. van Lutterveld
Prof. Mr. A.M. de Jong
Jhr. J.A. van Holthe
Mr. E.H. Halbertsma
Prof.Dr. H.M.H.A. v.d. Valk

Diese Herren sind, wie sich schon mal gezeigt hat, schwer beweglich und dem Gedanken einer nationalsozialistischen Finanzpolitik nicht zugänglich. Die Verordnung sollte ausser von mir auch von den Generalsekretären in den Ministerien des Innern, für soziale Angelegenheiten und für Kolonien unterzeichnet werden, die jedoch aus verschiedenen Gründen die Unterzeichnung ablehnten, weil Ihrer Meinung nach zu befürchten sei, dass die de facto aufzuhebende Selbständigkeit der Staatsfonds und Staatsinstitute eine Vertrauenskrise unter den interessierten Kreisen mit all ihren unerwünschten Folgen auslösen könne, ein Standpunkt dem auch die diesbezügliche Verordnung im Reiche Rechnung trage. Meines Erachtens ist diese Furcht völlig unbegründet, da das Vertrauen der Kontoinhaber der Staatspostsparkasse, des Postscheck- und Girodienstes, sowie der an den Pension- und Sozialen Fonds Interessierten als ganz und gar auf dem Staatskredit ruhend zu betrachten ist.

Angesichts der Haltung der genannten Generalsekretäre erlaube ich mir vorzuschlagen, dass die Verordnung durch den Herrn Reichskommissar verlautbart wird. Ich wende mich in obiger Angelegenheit in gleichem Sinne an den Generalkommissar für Verwaltung und Justiz, Herrn Dr.Dr. Fr. Wimmer.

Indem ich mich für nähere Mitteilungen gerne zur Verfügung halte, zeichne ich,

Der Generalsekretär
(mit der Wahrnehmung der
Geschäfte beauftragt),
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 80/80128–9. Doorslagkopie

238 – (1) Deze poging van Rost om zijn positie te versterken had geen resultaat.
(2) Patijn was voorzitter van de Centrale Beleggingsraad.

239. H. WULFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Wilna, den 1. Februar 1944

Sehr geehrter Herr Präsident!

Vor einigen Tagen wurde mir Heft Nr. 1 des Monatsblattes "De Pionier"[1] von einem holländischen Kameraden in Wilna überreicht.

Ihnen, sehr geehrter Herr Präsident, und der N.O.C. möchte ich meinen Glückwunsch zu dieser Neuerscheinung aussprechen. Gleichzeitig erlaube ich mir die Bitte zu äussern, mir künftig allmonatlich das Heft zugehen zu lassen.

Die Zeitschrift "De Pionier" wird sicher zwischen der Heimat und dem Osten ein starkes Bindeglied werden. Ich wünsche den Männern, die an dieser Zeitschrift arbeiten, vollen Erfolg.

Ich habe die Zeitschrift heute nochmals mit besonderem Interesse durchgelesen und mich u.a. auch einer Unterhaltung zwischen Ihnen und mir, anlässlich der Einweihung und Übergabe des Schulungsbetriebes Waka-T, an die N.O.C. im Herbst 1943,[2] erinnert. Allenthalben ist immer wieder festzustellen, dass die holländischen Kameraden sich über die selbstverständliche Betreuung, die sie auch in diesem Gebiet durch uns erfahren sollen, nicht immer im klaren sind. In macher Unterhaltung werden Fragen über die einfachsten und selbstverständlichsten Dinge der Betreuung und Unterstützung gestellt.

Wenn es in Ihrer Linie liegt, stelle ich Ihnen gern einmal einige Zeilen für die Zeitschrift "De Pionier" zur Verfügung, um auch in dieser Hinsicht die gemeinsame Linie und stete Bereitschaft unter Beweis zu stellen.

Ab 6.2., und zwar voraussichtlich bis Ende des Monats werde ich mich in der Charitee Berlin zu einer weiteren Halzoperation aufhalten. Ich werde dort auch u.a. mit Herrn Becker[3] Fühlung nehmen. Ich würde mich freuen, Sie gegebenenfalls in Berlin mal begrüssen zu dürfen.

Mit hochachtungsvollem Gruss und

Heil Hitler
Stets Ihr
HORST WULFF

RvT NOC 10,1 a,f Oorspronkelijk

239 – (1) Het maandblad De Pionier werd uitgegeven door het Nederlandsch Oost instituut.
(2) De opening vond plaats op 10 sept. 1943.
(3) Bedoeld is W. Bekker, zie nr. 42, n. 1.

240. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN G.J.F. SLUYTERS

[Den Haag?,] 4 Februari 1944

Kameraad,

Het onderhoud, dat wij overeenkomstig Uw schrijven van 24 Jan. j.l. zouden hebben, kan weinig nieuws brengen boven en behalve de bezwaren, die ik tegen het A.T.L.[1] en zijn leiding heb. Deze bezwaren worden door enkele der meest vooraanstaande leden der Beweging gedeeld.

Ik zou voor de doelmatigheid van ons onderhoud het volgende willen stellen:

Wilt U mij mededeelen of het A.T.L. bereid is de eerroof, die destijds door het indienen van lasterlijke verdachtmakingen bij de Duitsche autoriteiten door z.g. getuigen ten nadeele van mijn kameraad v.d. Werff is geschied, te herstellen?

Kameraad v.d. Werff, die één der oudste leden der Beweging was, werd daarop geroyeerd.[2]

De Leider, tot wien ik mij wendde, beloofde mij destijds deze zaak opnieuw te willen onderzoeken. Ik stuur hem derhalve afschrift van dit schrijven.

HOU ZEE !
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT Fin A 7/82723. Doorslagkopie

241. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ

Deventer, 5 Februari 1944
Amsterdam

In mijn besluiten van 6 Juni 1942, het eerste betreffende de verleening van een monopolie aan de Nederlandsche Oost Compagnie, het tweede betreffende de deelneming door den Staat der Nederlanden in het kapitaal van de op te richten Nederlandsche Oost Compagnie N.V. te 's–Gravenhage en betreffende het verleenen van garanties en subsidies ten behoeve van die Vennootschap, is tot uitdrukking gebracht, welk een groot belang de overheid hecht aan het slagen der pogingen om voor het Nederlandsche bedrijfsleven in de bezette Oostgebieden een nieuw veld van werkzaamheid te openen.

240 – (1) Mr. G.J.F. Sluyters, geb. 28 feb. 1902 te Oostende, was plaatsvervangend hoofd van Algemeen Toezicht Leden (A.T.L.) van de NSB. Deze A.T.L. gedroeg zich als spionage-afdeling. Rost had het hoofd, De Jager Meezenbroek, al eens in een brief aan Himmler 'einer der grössten Lumpen in der Bewegung' genoemd, zie Rost aan Himmler dd. 30 nov. 1942; nr. 63.
Wellicht betreft het de SS-er Van der Werff, die genoemd wordt in de brief van Rost aan Rauter d.d. 4 okt. 1943 (nr. 185).

Dit karakter van algemeen belang is mede tot uitdrukking gekomen in de kapitaaldeelnamen van den Staat der Nederlanden, der steden Amsterdam en Rotterdam en van De Nederlandsche Bank.

Wilde het door de Nederlandsche Oost Compagnie – hierna aan te duiden als N.O.C. – te ondernemen werk kans van slagen hebben, dan was het noodzakelijk reeds gedurende den bezettingstijd den arbeid met alle kracht in en voort te zetten. Alleen door een onverpoosde inspanning zou het Nederlandsche bedrijfsleven in het Oosten vasten voet kunnen vatten en door zijn krachtsinspanning in vollen oorlogstijd de aanspraken op een behoorlijke plaats in het Oosten na het sluiten van den vrede kunnen doen gelden.

Op deze door alle deelnemers erkende grondslagen heeft de N.O.C. hare werkzaamheden aangevangen.

De moeilijkheden, die tot nu toe overwonnen moesten worden en die, waarvoor de N.O.C. zich als gevolg van den zich toespitsenden oorlogstoestand ziet gesteld, overtreffen zonder twijfel die, welke bij den aanvang der werkzaamheden werden verwacht.

Belangrijke prestaties zijn te niet gegaan door de ontruiming van gebieden in het Zuiden.[1] Ik moge in dit verband herinneren aan de onder Nederlandsche leiding in Melitopol, Poltawa, Kiew[2] en andere plaatsen werkende of in voorbereiding zijnde fabrieken, aan de baggerwerkzaamheden op de Dnjepr[3] en aan de werkzaamheden op andere plaatsen.

De opbouw in het Noorden is in vollen gang, doch ook voor de hervatting der werkzaamheden in het Zuiden, dient de N.O.C. paraat te zijn, zoodra de mogelijkheid daartoe weer geschapen is.

Tot elken prijs dient vermeden te worden, dat de N.O.C. haar pogingen tot opbouw vermindert. Dit zou niet meer en niet minder beteekenen dan het prijsgeven der aanspraken, welke uit hoofde onzer prestaties sinds de stichting der N.O.C. zouden kunnen worden geldend gemaakt. De door de overheid bestede gelden zouden dan verloren zijn. Bij het handhaven eener onverminderde voortvarendheid zij de leiding der N.O.C. indachtig aan de Amsterdamsche spreuk "de cost gaet voor de baet uit". Deze spreuk is die der scheppers van Nederlands glorie in de eerste helft der 17de eeuw.

Nadat met deze inleidende opmerkingen de wensch der overheid tot een krachtig voortzetten van den arbeid nogmaals is onderstreept, past hier een woord tot de bestuurderen der N.O.C. over de verantwoordelijkheden, die op hen rusten.

Welbewust is bij de oprichting der N.O.C. het openbaar belang met de ontplooiingsmogelijkheden van het particuliere bedrijfsleven in den vorm der N.O.C. vereenigd, zoodanig dat de bijzondere risico's in oorlogstijd eventueeel door de overheid zouden kunnen worden aanvaard. De directe aanvaarding dezer risico's ligt besloten in Art. 2 van het Monopolie-Besluit, dat inhoudt, dat de N.O.C. verplicht is aan van Staatswege verstrekte opdrachten, liggende op het terrein van haar werkzaamheden, gevolg te geven tegen vergoeding der kosten.

De indirecte overneming van risico's ligt besloten in Art. 1 sub 2 van het Kapitaaldeelname-Besluit, dat bepaalt, dat de Staat der Nederlanden, bij monde van den Secretaris-Generaal van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken garanties kan verleenen, ten behoeve van, zoomede subsidies aan de N.O.C., een en ander voor zoover zij verband hou-

241 – (1) Zo was bij voorbeeld Kiew begin november 1943 door de Russen bevrijd.

(2) Dat betrof steenbakkerijen in Poltawa, textielindustrie en verwarmingsindustrie in Kiew en melkfabrieken in Meltopol, zie het *Bericht* van Rost.

(3) Hiervoor was in maart 1943 de Nederlandsche Oost Bagger N.V. opgericht.

den met de werkzaamheid der Vennootschap.

Van de eerste bevoegdheid tot opdrachtgeving moest reeds onmiddelijk een ruim gebruik worden gemaakt, teneinde aan de veelal gerechtvaardigde grieven van verschillende groepen Nederlanders, die reeds in het Oosten werkzaam waren vòòr het tijdstip der stichting der N.O.C., tegemoet te kunnen komen. Ondergeteekende was er zich ten volle van bewust, dat daarmede aan de Vennootschap in oprichting een buitengewoon zware taak werd opgedragen, daar de organisatie nog grootendeels moest worden geschapen. De zich verscherpende oorlogstoestand heeft deze moeilijkheden nog verergerd. De langzaam, doch zeker voortschrijdende ordening der vòòr het tijdstip der oprichting der N.O.C. in verwarring geraakte administraties der bovengenoemde afzonderlijk ingezette groepen Nederlanders, zal tenslotte den omvang van de door den Staat in deze aanvaarde risico's bepalen, welke door de goede zorgen der N.O.C. echter reeds aanzienlijk zijn beperkt.

Wat de overneming van risico's betreft, komt het ondergeteekende voor, dat onder de huidige oorlogsomstandigheden van Commissarissen niet mag worden verlangd, dat zij naast den zeer gewaardeerden bijstand, welken zij als vertegenwoordigers van het Nederlandsche bedrijfsleven in hun hoedanigheid van Commissarissen voor de vervulling van de taak der Vennootschap leveren, met deze buitengewone verantwoordelijkheid der oorlogsrisico's, blijven belast.

Derhalve deelt ondergeteekende bij deze mede, dat hij voor den duur van den oorlog voor al die werkzaamheden, welke niet in opdracht van den Staat der Nederlanden geschieden of geschied zijn, de verantwoordelijkheid der Commissarissen opheft door aan artikel 1 sub 2 van het Kapitaaldeelname-Besluit toepassing te geven. Dit houdt derhalve in, dat tot het bedrag der verliezen, welke de Exploitatierekening der N.O.C. zal aanwijzen, de Staat subsidies zal geven en dat de te verwachten verliezen op bijzondere posten door garanties zullen worden gedekt. Dit geldt uitsluitend voor de N.O.C. als moedermaatschappij en voor de verliezen, welke na liquidatie van of uit hoofde van loopende verplichtingen aan dochtermaatschappijen op de N.O.C. zouden drukken. Hierdoor zijn ook aandeelhouders der N.O.C. voor den duur der huidige buitengewone omstandigheden en de daardoor geschapen uitzonderlijke risico's tegen verliezen gewaarborgd.

De verantwoordelijkheid der Commissarissen der dochtermaatschappijen blijft dus onaangetast. Ondergeteekende is bereid te overwegen in hoeverre artikel 1 sub 2 van het kapitaaldeelname-Besluit, voor zoover daarvoor redelijke gronden bestaan op verliezen der dochterondernemingen toepasselijk kan worden verklaard.

Mocht de thans zoo gespannen oorlogstoestand een zoodanige wijziging ten goede ondergaan, dat een verdere toepassing van artikel 1 sub 2 van het Kapitaaldeelname-Besluit naar mijn meening niet meer noodzakelijk is, dan zal een wijziging in de algemeene ontheffing van de verantwoordelijkheid, welke hierboven is uitgesproken, niet plaats vinden voordat desbetreffend nader overleg is gepleegd.

In verband met de hierboven omschreven ontwikkeling van zaken in het Oosten en de daarmede samenhangende groote moeilijkheden om tot een van den aanvang af regelmatig functionneerende en prompt bijgehouden administratie en boekhouding der N.O.C te geraken, is het tot op heden blijkbaar niet mogelijk geweest een Balans en Resultatenrekening der N.O.C. op te maken.[4]

(4) Zie hiervoor ook Rost aan Krantz dd. 13 dec. 1943, waarin Rost een scherpere toon aanslaat; nr. 221.

Naar uit Uw mededeelingen blijkt zal een Balans met Verlies- en Winstrekening over het jaar 1942 zeer binnenkort aan de Commissarissen der Vennootschap kunnen worden overgelegd.

Ondergeteekende, zich er van bewust zijnde, dat Commissarissen der N.O.C. hunne verantwoordelijkheid ten aanzien der openbaar te maken cijfers der N.O.C. sterk gevoelen, verklaart hiermede uitdrukkelijk op grond der mededeelingen van zijn vertegenwoordiger in het bestuur der Vennootschap de overtuiging te hebben gekregen, dat de vertraging in de publicatie van cijfermateriaal geenendeels aan een tekortkoming in het toezicht door Commissarissen is te wijten, doch uitsluitend door toedoen van bovengeschetste moeilijke omstandigheden tijdens den eersten tijd der werkzaamheden der N.O.C. is veroorzaakt.

De wnd. Secretaris-Generaal
van het Departement van Financiën:
De Secretaris-Generaal voor Bijzondere
Economische Zaken:
[M.M.] R[OST] V[AN] T[ONNINGEN]

Van Maasdijk 74/63. Geparafeerde doorslagkopie

242. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. DE BLOCQ VAN SCHELTINGA

7 februari 1944

Kameraad,

Voor het beantwoorden van Uw schrijven van 10 Januari j.l.[1] heb ik stukken aan het Departement van Financiën te Schalkhaar moeten opvragen, die mij eerst na eenig herstel en aanvankelijk niet volledig gewerden. Vandaar dat tot mijn spijt de beantwoording van Uw genoemd schrijven vertraging ondervond.

Ik doe U thans ter inzage toekomen een kaart van Wassenaar en omgeving, waarop de aaneengesloten liggende landgoederen Raaphorst, Ter Horst en Eikenhorst[2] met omgrenzing in grijs aangegeven zijn. In een rapport, in dato 13 Januari 1942 door den Heer J. van Dam, Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming van mij als Wnd. Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën aan den Heer Rijkscommissaris (in handen van den Heer Minister Dr. H. Fischböck) uitgebracht, wordt hieromtrent het volgende gezegd:

242 – (1) De per 17 aug. 1942 benoemde burgemeester van Wassenaar had inzage gevraagd in de plannen die 'U indertijd hebt gemaakt ten aanzien van de gemeente Wassenaar, in opdracht van den Rijkscommissaris' (RvT Fin A 4: 84801).
(2) De 'Horsten' waren eigendom van H.M. de Koningin; aangezien de Rijkscommissaris het bezit van het Koninklijk Huis (gedeeltelijk) wilde verkopen, was inzicht in de verkoopwaarde van het nog onbebouwde terrein nodig.

LANDGUTER RAAPHORST, EIKENHORST UND TERHORST.

Der Direktor der Staatsforstverwaltung berichtete über die Bestimmung dieser Landgüter:

Die Provinz Südholland ist die weitaus dichtstbesiedelte Provinz der Niederlande (es wohnen da ungefähr 25 v.H. der Gesamtbevölkerung; es kommen hier mithin 670 Einwohner je km²; für Gelderland z.B. 10 v.H. oder 165 Einwohner je km²), doch ist der Umfang der für die Erholung dieser Bevölkerung geeigneten Naturgebiete dort sehr gering. Zwar liegen in der Provinz Südholland ausgedehnte Dünengebiete, aber diese dienen – auch infolge ihrer Bestimmung als Wassersammelgebiet – nur in beschränktem Masse zur Erholung.

Wichtiger ist der Waldbestand auf den Binnendünen mit dem Polderland östlich davon und obengenannte Dünengebiete westlich davon. Auch dieser Waldbestand ist nicht gross mehr, was ausdem geringen Waldprozentsatz ersichtlicht ist; in Südholland beträgt dieser nur 1,73 v.H., gegen z.B. 17,10 v.H. in Gelderland und 13,18 v.H. in Utrecht.

Angesichts der in den letzten Jahren sehr schnell fortschreitenden Besiedelung van WASSENAAR sowie der angrenzenden Gemeinden zwischen DEN HAAG und LEIDEN, halte ich es für sehr wichtig, der Landgüterkomplex De Horsten (etwa 400 ha) als ein besonders schöner und trefflich gepflegter Komplex von altem Dünenwald und durch Laubholzwald umrahmtem Wiesenland unberührt zu erhalten. Dieser Komplex ist als der Kern eines grösseren Naturschutzgebietes zu betrachten, wobei der Blick zunächst auf das Landgut "Duivenvoorde" fällt, das gleichfalls besonders schön ist und den Komplex De Horsten an der Südgrenze und auch stellenweise an der Ost- und Nordgrenze sehr gelungen einschliesst.

Am Rijksstraatweg – also im Nordwesten – liegen wie aus beiliegender Karte – Anlage 7 – hervorgeht, noch mehrere kleinere und grössere bewaldete Landgüter, die zum Teil dem Naturschutzgesetz 1928 unterworfen sind und die –auch wenn sie stellenweise durch Ansiedelungen unterbrochen werden– für diesen Plan von grosser Bedeutung sind, da sie den Übergang bilden zum Dünengebiet der Gemeinde Den Haag, an das die der Staatsforstverwaltung unterstehenden Dünen an der Küste grenzen".

Wir schliessen uns diesem Urteil völlig an. Wie wenig Erholungsgelände im Westen des Landes eigentlich übrig ist, ergibt sich wohl aus der Karte, die als Anlage 8 beigelegt wird. Die auf der Karte als Wald in Farben angebrachten Teile sind zu einem bedeutenden Teil auch schon bebaut.

Unseres Erachtens ist er notwendig, dass besonders in diesem Gebiet von so schöner Natur nördlich von DEN HAAG, die Bildung eines weiten Erholungsgeländes für den dichtbevölkerten Westen des Landes, das aus den noch vorhandenen Teilen der Wälder, die es hier früher gab, aufgebaut werden kann, gefördert wird.

Die Karte – Anlage 7 – zeigt deutlich in welchem Masse die Obrigkeit hier schon schützend vorgegangen ist. Dieses Vorgehen wird künftighin viel aktiver und besonders viel systematischer sein müssen. Es wird mit Eile gehandelt werden müssen um einer weiteren Entstellung vorzubeugen.

Die Horsten bilden ein sehr bedeutendes Element dieses Plans. Wir würden es lebhaft bedauern, wenn auch nur ein Teil bebaut werden würde oder wenn in der Nähe Häuser gebaut werden würden. Unserer Meinung nach ist diese Angelegenheit in grösserem Zusammenhang – örtlichem Zusammenhang oder eigentlich sogar in nationalem Zusammenhang

– zu betrachten. Die Ausdehnung der Gemeinde Wassenaar soll sich diesem Umstand anpassen. Diese Ausdehnung soll in nördlicher Richtung stattfinden.

Vertrouwend U hiermede naar genoegen ingelicht te hebben,[3] teeken ik met

HOU ZEE !
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A 7/84799–800. Geparafeerde doorslagkopie

243. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN SS-HAUPTSTURMFÜHRER KÜTHE

[Amsterdam,] den 8. Februar 1944

Von dem mir persönlich bekannten Mitglied der N.S.B., G. Hartman,[1] B.53 Westvoorstraat, Dinteloord, N.Br., empfing ich ein Schreiben, dem ich folgendes entnehmen und zu Ihrer Kenntnis[2] zu bringen mir erlaube:

1. Im November v.J. wurden vom Kaplan zu Dinteloord, genannt de Jong,[3] zwei Fahrradmäntel beantragt, wofür ihm Ende November die Bewilligungen ausgestellt wurden. Zwei Wochen später hatte der Kaplan die Reifen noch nicht in Empfang genommen, womit der Beweis gebracht war, dass er dieselben nicht dringend benötigte. Der Kaplan war als Saboteur und Geisling in Haft gewesen.
2. Dem Frontkämpfer Jac. J. Nouwen, wohnhaft F.151 Westland, Steenbergen, der so schwer am Beine verletzt ist, dass ihm ein künstliches Bein beschafft werden muss, wurde die beantragte Zuteilung von 2 Schläuchen und 2 Reifen verweigert, was ihm dazu veranlasste für *f* 100,— ein altes Fahrrad mit sehr schlechter Bereifung zu kaufen.
3. Dem Garagebesitzer A.J. Bierbooms, A 178, Dinteloord wurden Reifen und Schläuche zugeteilt, indem er und seine Frau noch über prima Fahrräder mit guter Bereifung verfügten.
4. Der Mühler A.A. Breure, A 159, Dinteloord, bekam neue Bereifung, welche jetzt im Dachoben hängt.

(3) De gemeente Wassenaar had in het uitbreidingsplan 1935 al bepaald, dat Wassenaar zoveel mogelijk 'groen' zou blijven; dat half juli de 'Horsten' bij beschikking op een lijst kwamen van waardevolle terreinen, die ongewijzigd in stand gehouden dienden te worden, was dus eigenlijk overbodig (brief gemeente Wassenaar aan het RIOD dd. 12 mrt. 1975).

243 – (1) G. Hartman, geb. 24 okt. 1884 te Dinteloord. NSB-lid vanaf augustus 1940, vanaf juli 1944 buurtleider. Hij had vijf zoons in dienst bij de *Wehrmacht*; één van hen is eerst als chauffeur, later als lijfwacht bij Rost in dienst, zie ook Rost aan Rauter dd. 30 juli 1945; nr. 328.

(2) Küthe was verbonden aan de *Aussenstelle des Befehlshabers der Sicherheitspolizei und des S.D* in Den Bosch.

(3) J.F. de Jong, geb. ca. 1907, parochie-geestelijke te Bergen op Zoom. Wegens hulp aan aspirant-Engelandvaarders zat hij zeven maanden gevangen; hij werd daarna als gijzelaar naar St. Michielsgestel overgebracht.

Betreffs des Bürgermeisters, Herrn A. van Campen,[4] B 93, Dinteloord, der, obwohl Mitglied der N.S.B., an erster Stelle für diese Übelstände verantwortlich zu betrachten ist, schreibt kam. Hartman folgendes:

Momentan hängen die Bilder des Führers und Musserts im Gemeindehaus und die Bilder der Wilhelmina, der Juliana und des Bernhard befinden sich schön aufgehoben im Archiv um dieselben jedoch gegebenenfalls wieder zum Vorschein zu holen. Er ist der Abbruch der Ortsgruppe in Dinteloord und bringt die Mitglieder gerne in Schwierigkeiten. Zum Beispiel: H. van Opdorp war zuvor im festen Dienste der Gemeinde, verheiratet und Vater von zwei, beinahe drei Kindern. Dieser Mann ist als Freiwilliger in die SS getreten, über zwei Jahre an der Ostfront und neulich mit drei Wochen Urlaub hier gewesen. Um diesen tapfern Mann, der jedoch bei ihm in festem Dienste gewesen ist zu besuchen hat er keine Zeit, ebensowenig seine Frau, die ihm wenigstens ein Blumensträuchlein bringen liess. Was ist jetzt der Fall? Der Frontsoldat hat eine schlechte Wohnung und ihm war ein halbes Jahr her vom Bürgermeister eine bessere Wohnung versprochen worden. Als am ersten Weihnachtstag Opdorp an die Front zurückkehren musste, hat er meinen Bruder, der Ortsgruppenführer ist, gefragt, dem Bürgermeister sein Versprechen zu erinnern (der Bürgermeister entscheidet hier über die Zuweisung von Wohnungen). Als nun diese Woche die Wohnung frei wurde, hat mein Bruder ihm sein Versprechen erinnert. Der Bürgermeister antwortete: Gehe zum Eigentümer und mache die Sache in Ordnung. Nicht zu seiner Verwunderung erfuhr er da, dass der Bürgermeister den Eigentümer beauftragt hatte, die Wohnung für einen a n t i – Schutzmann, namens Kooiman, zu reservieren. So hat er meinen Bruder auch irregeführt und dieser muss jetzt dem Soldaten der für eine bessere Zukunft an der Front kämpft schreiben, dass der Bürgermeister ihn auch wieder behandelt hat wie er einen jeden NSBer behandelt.

Ich glaube Ihnen obiges nicht vorenthalten zu müssen und zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81758–9. Doorslagkopie

244. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

den 10. Februar 1944

Hochverehrter Reichsführer!

[a]Man beruft sich meines Erachtens zu Unrecht auf Sie.

Seit einigen Tagen sind die Gemüter hier sehr bewegt über die Frage, welche ich bei Ihrem Besuch kurz mit Ihnen besprach, nämlich:

(4) A. van Campen, geb. 12 sept. 1884 te Sprang Capelle. Sinds 1917 burgemeester van Dinteloort en Fynaart. Vanaf juni 1941 sympatiserend lid van de NSB.

244 – (a) In de diverse doorslagen zijn verschillende kleine correcties in potlood aangebracht; deze zijn hier overgenomen.

Als Folge der Aufhebung der deutsch-niederländischen Devisengrenze am 1en April 1941[1] hat sich der europäische Schwarzhandel in Waren und börsenmässigen Wertpapiere auf die Niederlande gestürzt. Die europäische Länder werden in dieser Weise ihre Markenguthaben los; deutsche Behörden und Grossindustrien, wie zum Beispiel Krupp, kaufen hier schwarz.

Es ist wahrscheinlich, dass der Beweggrund, soweit als es Privatkäufer sind, nicht nur ausschliesslich aus Warenhunger herrührt sondern auch versucht wird um aus der Mark in den Gulden zu flüchten.

Aus letzterem Grund flüchten deutsche Landesverräter und ausserdeutschen auch europäische Angehörige, welche Markenforderungen haben, in den Gulden. Diese werden von Mittelsmänner in den Niederlanden gehortet.[2] Als Mittelsmänner kommen u.a. in Betracht: Deutsche, die die niederländische Staatsangehörigkeit angenommen haben und trotz meiner wiederholten Vorstellungen bei den hiesigen deutschen Behörden ihre Sabotage- und Wühlarbeit fortsetzen können.

Die Folgen dieser Schwarzkäufe und Guldenhortungen, sind dass wir mit unserer Notenpresse den Bedarf auf die Dauer nicht decken können. Unsre Notenreserven siechen dahin.

Ich habe mit dem Reichsbankbeauftragten, Direktor Bühler, in Amsterdam die Angelegenheit besprochen; er und seine Mitarbeiter haben mit meinen Herren die Vorschläge ausgearbeitet. Unsere niederländischen Vorschläge gingen weiter als die deutsche. Direktor Bühler erhielt darauf die Genehmigung vom Reichskommissar. Seine Vorschläge wurden aber in Berlin von Minister Funk, Vizepräsident Puhl und Minister Fischböck abgelehnt.

Ich habe es aber nicht dabei bewenden lassen. Heute waren wieder lebhafte Diskussionen, wobei Direktor Bühler auch Ihren Namen erwähnte und zwar hätte der Reichskommissar ihm mitgeteilt, dass Sie Massnahmen gefordert hätten.

Ich habe das widersprochen und korrigiert: "Der Reichsführer kann höchstens bemängelt haben, dass die Schwarzhändler und Währungsspekulanten hier freies (oder wenigstens ungenügend beschränktes) Spiel haben. Er wird sich sicherlich nicht über die währungstechnische Teile geäussert haben. Der Reichskommissar und wir können uns nicht hinter ihm stecken."[3]

Heute spricht Bühler sich mit Fischböck aus. Ich übergab ihm vorher die Note, wovon Abschrift in der Beilage liegt.

Da die Gegensätze hier hart aufeinander prallen, so beeile ich mich Ihnen hierüber Meldung zu erstatten, damit Sie auf die Angelegenheit vorbereitet sind, falls diese über den Reichsmarschall oder über den Führer zu Ihnen käme.

Ich habe mich herzlich gefreut Sie wiedergesehen zu haben, danke Ihnen aufrichtig für Ihren Besuch und zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81287–8. Doorslagkopie

(1) Vier dagen na zijn aanstelling als President van De Nederlandsche Bank.
(2) Zie bijv. Rost aan Woltersom dd. 18 apr. 1944; nr. 279.
(3) Zie ook Rost aan Himmler dd. 18 feb. 1944; nr. 250.

244. I AKTENNOTIZ FÜR HERRN DR. BÜHLER ZUR WEITERGABE AN DIE BEFUGTEN DEUTSCHEN BEHÖRDEN.

Amsterdam, den 10. Februar 1944

Ich möchte die Diskussionen und Gespräche, welche Herr Dr. Bühler und seine Mitarbeiter mit dem Direktorium der Niederländischen Bank in den letzten Tagen geführt haben, wie folgt zusammenfassen.

I. Die heutige Situation

Der Bedarf an Noten beträgt 31.6 Mill.Gld. pro Woche, die Produktion 28.6 Mill.Gld. pro Woche. Das Banknotendepot, auf das bereits laufend zurückgegriffen wird, beträgt 188 Mill.Gld. Die sofort fälligen Verbindlichkeiten (andere als die Notenzirkulation) belaufen sich auf rund 650 Mill.Gld. Die Schlussfolgerungen aus dieser Situation habe ich mündlich bekanntgegeben.

II. Die Notenhortung durch das Publikum

Diese hat drei Gründe:

a. Eine nationale Neigung zur Hortung in der jetzigen Kriegszeit;
b. Eine Kapitalabwanderung vieler europäischer Länder aus der Mark in den Gulden, welche Gulden in Banknoten gehortet werden;
c. Schwarzankäufe vieler europäischer Länder, welche in Noten getätigt werden; die Schwarzverkäufer horten sodann die Noten.

Durch das Fehlen einer deutsch-niederländischen Devisengrenze und einer entsprechenden Kontrolle sind wir nicht imstande, die unter a) – c) angeführten Gründe ziffernmässig genügend zu belegen.

III. Eindämmung der Notenhortung

Zwecks Einschränkung der unter II a) – c) angeführten Notenhortung wird die Errichtung einer Ueberwachung des deutsch-niederländischen Zahlungsverkehrs für unerlässlich erachtet.

Herr Dr. Bühler schlägt zu diesem Zweck vor, die Umwechslung von Marknoten in den Niederlanden gänzlich zu verbieten und nach den Niederlanden aus Deutschland einreisenden Personen einen kleinen Betrag in Gulden zur Verfügung zu stellen. Ich erachte diese Massnahme als ungenügend und muss darauf bestehen, dass auch der Giroverkehr genügend überwacht wird. Sollte dies nicht geschehen, so wird sicherlich die Nachfrage nach holländischen Noten durch Abhebung der aus dem Reich überwiesenen Girobeträge die Situation m.E. eher verschlechtern. Ich muss aber die sofortige Durchführung dieser beiden Massnahmen als unerlässlich bezeichnen, um eine verantwortliche Führung der niederländischen Notenbank aufrecht zu erhalten.

IV. Notlösung

Da ich in völliger Uebereinstimmung mit Herrn Dr. Bühler der Meinung bin, dass dieser Vorschlag die deutschen Reichsbehörden vor sehr schwerwiegende Entscheidungen stellt,

erlaube ich mir, noch folgende Alternativvorschläge zu machen:

1. Es werden Vorbereitungen getroffen, um im Notfalle in den Niederlanden die Markwährung einzuführen. Auch das hat selbstverständlich sehr schwerwiegende politische Folgen. Dieser Alternativvorschlag würde niederländischerseits auf grösste Widerstände stossen.

2. Eine andere technische Lösung, die aber sehr viel Zeit erfordern würde, wäre, dass eine der dem Reich zur Verfügung stehenden Notendruckerein – z.B. die Notendruckerei in Prag – baldmöglichst mit dem Drucken von niederländischen Noten beginnt.

V. Sollte von den vorgeschlagenen Lösungen keine durchgeführt werden, so sind für die Folgen die deutschen Behörden verantwortlich, es sei denn, dass eine mir in diesem Augenblick nicht möglich erscheinende andere Lösung sich als akzeptabel erweisen würde.

Präsident der Niederländischen Bank
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81285–6. Afschrift

245. A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Utrecht, 10 Februari 1944

Kameraad,

In antwoord op Uw brief van 15 Januari jl.[1] bericht ik U het volgende:

De kwestie van de eventueele verhooging van de bezettingskosten en oorlogsbijdragen, is door U uitvoerig uiteen gezet in het onderhoud, dat U met den Heer Rijkscommissaris hadt in mijn bijzijn.[2] Het is toen gebleken, dat de Rijkscommissaris voor dit alles zeer toegankelijk was. Na het ontvangen van Uw brief van 15 Januari jl., heb ik in een onderhoud gevraagd of zijne meening zich sinds het onderhoud met U hierboven bedoeld, gewijzigd had, hetgeen niet het geval bleek te zijn. Er bestaat dus geen aanleiding voor mij daarop nader in te gaan.

Een geheel andere aangelegenheid is die, betreffende de landbouwprijzen en de financiën. Op deze gebieden bestaan inderdaad misstanden. Met genoegen voldoe ik aan Uw verzoek tot een bijeenroeping van een bespreking met de kameraden Müller, Ruiter, Tammens, Bierma en Schokker. Deze Heeren noodig ik daartoe, evenals U, uit te mijnen huize, Plein 1813 No 1, op Maandag 14 Februari a.s. om 5 uur des namiddags.

Met nationaal-socialistischen groet

Hou Zee!
[A.A. MUSSERT]

RvT 113/82721 a. Oorspronkelijk

245 – (1) Nr. 230.
(2) En daarvoor al in de brief van Rost aan Seyss-Inquart dd. 18 dec. 1943; zie nr. 296.

246. G. VAN DUYL AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 12 Febr. 1944

Hooggeachte Kameraad,

Na vele jaren met U geen enkel contact te hebben gehad, waag ik[1] het tot U te komen met een verzoek, door de inwilliging waarvan gij de betrokkenen een groot geluk zoudt kunnen bereiden. Het betreft de heer R. Sietsema, Joh. Kepplerstr. 8 hs, Amsterdam, assistent bij de Dir. Belastingen, een eenvoudig man, plichtsgetrouw in zijn arbeid en, ondanks zijn gereformeerde kerk, niet vergiftigd door de vrome anti-propaganda. Zijn dochter is sinds langen tijd ziekelijk (t.b.c.) en heeft dringend behoefte aan verandering van lucht ('t liefst west-, of oostwaarts van IJssel). Hoewel Sietsema reeds maanden geleden om overplaatsing vroeg, werd hier van departementale zijde nimmer op gereageerd. De brave werker – een van die slovers, wier nauwgezet- en onkreukbaarheid aan het oog der wereld verborgen blijft – scharrelt rond van zijn kleine tractementje en vreest, dat zijn promotie tot hoofdcommies in het vergeetboek is geraakt. Hoewel ge waarlijk wel iets anders te doen hebt, dan Uw hoofd te breken over zaken van dezen aard, hoop ik nochtans zéér, dat ge een oogenblik kunt vinden, om dit in een schaduw levend gezin wat meer in het licht te zetten.[2]

Onze wegen voerden practisch ver van elkaar weg; nochtans leiden hoofdwegen en verborgen paden naar dezelfde plek, waar men elkaar vindt in een ondubbelzinnig:

Heil Hitler!
Uw
G. VAN DUYL

RvT Fin A 8/83311–2. Oorspronkelijk in handschrift

247. D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's–Gravenhage, 14 Februari 1944

Hoogedelgestrenge Heer,

Wij vernamen, dat Ir. Ilcken[1] op uitnoodiging van den Heer Feldmeyer, zich tot SS-Obergruppenführer Rauter heeft gewend, om voor de Nederlandsche Oost Bouw te worden ingezet. Wij meenen bezwaar te moeten hebben tegen eenige aanstelling van den Heer Ilcken bij

246 – (1) Ds. G. van Duyl, geb. 8 sept. 1888 te Koudum. Nederlands Hervormd predikant. Vanaf 1933 lid van de NSB, voor welke partij hij van 1935 tot 1937 in de Eerste Kamer zitting had. In dat jaar verliet hij na een conflict de NSB. Begunstigend Lid van de SS.
(2) Twee maanden later krijgt Van Duyl antwoord; Sietsema bleek nog niet om overplaatsing gevraagd te hebben, maar indien dat gebeurde zou er de nodige aandacht aan worden geschonken. Daarnaast bleek hij voorlopig niet voor bevordering in aanmerking te komen (Rost aan Van Duyl dd. 18 apr. 1944, RvT Fin A 8: 83309).
247 – (1) Zie nr. 55, n. 2.

de NOC of bij de NOB. De Heer Ilcken neigt sterk tot fantasterij en heeft verder te sterke neigingen, zijn eigen geldelijk belang te dienen. Het moge waar zijn, wat ondergeteekende overigens niet kan beoordeelen, dat hij aanvankelijk destijds zijn verdienste voor de Beweging heeft gehad, andererzijds is zijn reputatie in Zeeland niet al te best. In dit verband moge ik er nog op wijzen, dat de Heer Ilcken sterk gelieerd was met Brusse[2] en U en ik weten, dat, welke geest ook mocht vaardig worden over de NOB, in elk geval het nooit de Brusse-geest zal mogen zijn.[3]

Hoogachtend,
NEDERLANDSCHE OOST COMPAGNIE N.V.
D. KRANTZ

RvT NOC 8, 3c, c. Oorspronkelijk

248. H.J. WOUDENBERG AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 15 februari 1944

Kameraad,

Hierdoor bevestig ik U het onderhoud, hetwelk ik met U en de kameraden Kretschmar en B.A. Alofs mocht hebben op Woensdag 9 dezer, met betrekking tot de afwikkeling der voormalige werkloozenkas van Het Nederlandsche Arbeidsfront.

Door mij werd de wensch naar voren gebracht, ook thans nog niet over te gaan tot een verplichte bijdragebetaling voor de uitkeeringen bij werkloosheid.

Met betrekking tot de verdeeling van het vermogen der voormalige Werkloozenkas, welke aangelegenheid is geregeld bij art. 16 van het Werkloosheidsbesluit 1917, werd in principe tot deze verdeeling besloten en zoudt U nader doen vaststellen welk gedeelte van het vermogen Het Nederlandsche Arbeidsfront toekomt. Geraamd werd dit bedrag op ruim 6 millioen gulden.

Het hierboven bedoelde bedrag wordt Het Nederlandsche Arbeidsfront beschikbaar gesteld door crediteering op een ten name van Het Nederlandsche Arbeidsfront gestelde Rijksrekening. Ter voldoening der financieele verplichtingen van Het Nederlandsche Arbeidsfront, inzake den toeslag en aanvullende uitkeeringen bij werkloosheid harer leden, kan over de interest van het te crediteeren kapitaal vrijelijk worden beschikt, terwijl zoo noodig ook het kapitaal voor dit doel aangesproken kan worden.

Het volgende standpunt inzake de toekomstige wijze van ondersteuning van werkloozen werd naar voren gebracht. Ieder, die kan en wil werken, heeft recht op arbeid. De Gemeenschap dient er voor te zorgen, dat er werkgelegenheid aanwezig is. Indien er door omstandigheden voor een werkwillige tijdelijk geen arbeid aanwezig is, dient dan ook de Gemeenschap

(2) Zie nr. 79, n. 3. Hij was één van de (vele) aannemers die zich weinig om de arbeiders bekommerden; zijn inzet was door de NOB overgenomen.
(3) Zie verder Rost aan Rauter dd. 14 mrt. 1944; nr. 258.

er voor te zorgen, dat de betreffende arbeider zijn gezin behoorlijk kan blijven onderhouden.

Wij stellen vast, dat de thans nog steeds gebruikelijke gang van zaken, waarbij de werklooze zich eerst aan een onderzoek van een 'armenbezoeker' heeft te onderwerpen, waarbij grondig wordt nagegaan of hij niet wellicht spaarzaam is geweest en zichzelf ten laste van zijn spaarduitjes kan onderhouden, of levensverzekeringspolissen kunnen worden verzilverd, of hij kinderen heeft die hem kunnen ondersteunen, of hij een vrouw heeft die uit werken kan gaan, enz., enz., onzedelijk kan worden genoemd.

Het Nederlandsche Arbeidsfront stelt den volgenden gang van zaken voor: bij werkloosheid meldt de arbeider zich bij het Gewestelijk Arbeidsbureau ter plaatse, waar wordt nagegaan of er voor den aangemelde geschikte arbeid aanwezig is. Zoo niet,[1] dan wordt hij financieel gesteund en wel gedurende maximum 26 weken. De uitbetalingen geschieden door het Gewestelijk Arbeidsbureau. Als basis voor het uit te betalen bedrag wordt het laatst verdiende loon genomen.

Heeft de betreffende arbeider gedurende de hier bedoelde 26 weken geen nieuwen arbeid gevonden, dan kan o.i. worden aangenomen, dat de werkzoekende arbeidsongeschikt is en alsdan kan de verzorging van zijn gezin ten laste van Sociale Zaken komen.

Tot slot stel ik vast, dat wij het bij onze bespreking over alle bovenstaande punten eens werden, waardoor de moeilijkheden, vastgelegd in Uw brief van 24 December 1943[2] aan den Rijkscommissaris, o.i. tot oplossing zijn gebracht.

Hou Zee!
[H.J. Woudenberg]

RvT A 8/83553-4. Afschrift

249. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Rotterdam, 16 Februari 1944

Kameraad,

Wij vestigden indertijd Uw aandacht op een financiëel rapport, waarvan copie in het bezit van kameraad den Dulk is, afkomstig van de Heeren A. Schippers, Beelaerts van Blokland en Vlieger, waarin rooskleurige cijfers werden voorgegoocheld betreffende een weder op te bouwen visscherijvloot.[1]

Verder bestaat er een werkcombinatie van Ir. 't Hooft, vroeger hoofdingenieur bij de Marine, met Ir. de Groot en denzelfden Ir. Vlieger, die voor eenigen tijd een klein bouwbureautje oprichtte te Amsterdam. Ir. de Groot hield 1 1/2 of 2 jaar geleden een lezing over visscherijvaartuigen, waaruit mij bleek, dat hij er toen althans zeer weinig van wist, doch voorgeschoven was door een anti-Duitsche groep, hetgeen ook wel daaruit bleek, dat het systema-

248 – (1) In de praktijk werd zo iemand voor de arbeidsinzet naar Duitsland gezonden.
(2) Deze brief is niet aanwezig.
249 – (1) Niet aanwezig.

tisch propaganda maakte tegen de Duitsche Maierform.

Thans blijkt mij, dat het bureau van den Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw[2] aan de combinatie 't Hooft – de Groot – Vlieger opdracht heeft gegeven voor het ontwerpen van de visscherij-vaartuigen voor de nieuwe Nederlandsche visscherijvloot. De betaling geschiedt via de werven. De Gemachtigde voor den Wederopbouw heeft n.l. aan de scheepsbouwwerf "De Dageraad", firma Boot, te Woubrugge bij Leiden opdracht gegeven voor het ontwerpen van een kleinen vischkotter van 23 m. De kosten ad *f* 1700,— worden aan de werf vergoed op voorwaarde, dat deze werf, die tot het maken van dit onderwerp niet in staat is, de opdracht zal geven aan de combinatie 't Hooft – de Groot – Vlieger. Hetzelfde geval doet zich voor met de firma de Jong in Vlaardingen, die opdracht heeft voor het ontwerpen van een motor-haringlogger, die eveneens wordt doorgegeven. De firma Vuyk in Capelle a/d IJssel zorgt voor den kleinen treiler en de firma P. Smit te Rotterdam voor den grooten treiler.

Het schijnt dus, dat de Algemeen Gemachtigde voor dit doel over geldmiddelen kan beschikken. De zaak is opgezet onder het mom, dat werven de ontwerpen maken, doch in feite wordt hier een zeer omvangrijke opdracht gegeven aan een combinatie van anti-mannetjes, hetgeen door den Nederlandschen staat wordt gefinancierd. De "Sleep-tank" in Wageningen heeft voor dit programma een hoeveelheid werk uitgevoerd, die ook contant betaald is.

Wij hebben als Raad van de Visscherij reeds geruimen tijd geleden een opbouwplan voor de Nederlandsche vloot bij den Leider ingediend, hetwelk zijn volle instemming had. Door de bouwgroep uit den Raad zijn vele onderhandelingen gevoerd met Duitsche marine-autoriteiten en anderen omtrent de aanpassing van de vloot bij de groote Europeesche programma's. Dit alles is geschied zonder dat er voor één cent aanspraak is gemaakt op staatsondersteuning.

Er zijn door kameraad Muhring plannen gemaakt, geteekend, en door mijn bureau talrijke berekeningen gemaakt en wij vermoeden dan ook, dat de Algemeen Gemachtigde den wonderlijken weg gekozen heeft om aan een drietal ingenieurs zonder eenige vakkennis op het gebied van de zeevisscherij een opdracht te geven, omdat er anders in Nederland slechts één bureau was, waaraan deze opdracht redelijkerwijs gegeven kon worden, namelijk mijn bureau, dat tal van visscherijvaartuigen heeft ontworpen, o.a. den snelsten Duitschen trawler "Gustav Hugo Deiters", dien wij voor den oorlog ontwierpen en bij de Rickmerswerft, Bremerhaven, gebouwd werd en het eerste proefschip was, dat voldeed aan speciale eischen van de Marine. Thans hebben wij opdracht voor de belangrijkste schepen van een nieuw te bouwen Spaansche visscherijvloot. Voor dit programma werken wij reeds eenige jaren, een aantal schepen is in Spanje reeds met succes in de vaart. Voor de Bulgaarsche regeering hebben wij reeds een aantal voor-ontwerpen gemaakt voor visscherijvaartuigen in de Egeische Zee en in de Zwarte Zee. Dit programma stagneert tijdelijk, doch is ons definitief toegezegd.

Wij zitten niet om werk verlegen, doch vinden de manier, waarop hier met Nederlandsche

(2) Al op 18 mei 1940 werd bij het departement van Waterstaat de Organisatie van den Wederopbouw en van de Bouwnijverheid opgericht, een instelling waarvan dr. ir. J.A. Ringers de Algemeen Gemachtigde was. Ringers was daarnaast lid geweest van het eerste, in april 1943 opgerolde Nationaal Comité. Na zijn arrestatie verdween hij in een concentratiekamp. In de eerste twee naoorlogse kabinetten was hij minister van Openbare Werken (en Wederopbouw).

geldmiddelen en Nederlandsche belangen wordt rondgesprongen niet in den haak, reden waarom wij U verzoeken deze zaak van financiëele zijde te willen controleeren.

Met kameraadschappelijken groet,

Hou Zee
E. van Dieren

RvT Fin A8/83258–60. Oorspronkelijk

250. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

den 18. Februar 1944

Hochverehrter Reichsführer,

Gesternmorgen kehrte ich von meiner Berliner Reise zurück wo ich vorgestern früh ankam, zwölf Stunden nach dem letzten Angriff der Briten und Yankees auf Berlin. Mir schienen bei dem Anblick dieses Elends die niederländischen Probleme recht klein. Es tat mir Leid die Reichsbehörden unter solchen Umständen mit neuen Sorgen[1] überfallen zu müssen. Es ist aber unvermeidlich, denn es handelt sich nicht nur um die Niederlande, aber auch um die Aufrechterhaltung des Preis- und Lohngefüges im Reich selbst, also letzten Endes um die Aufrechterhaltung der sozialen Ordnung im Deutsch-Niederländischen Raum.

Wenn der Führer prophezeit, dass wohl die Anglo-Amerikanische Wirtschaft aber nicht die Deutsche Wirtschaft in den Bolsjewismus abrutschen werden, so ist sein Urteil wohl auf einer Fülle von Informationen begründet, worüber wir hier nicht verfügen. Es steht aber fest, dass in Amerika jetzt erbitterte Auseinandersetzungen statt finden zwischen den Gewerkschaften und den Regierungsbehörden und zwar wegen der kolossalen Ausdehnung des Schwarzhandels. Demzufolge stellen die offiziellen Amerikanischen Preise des Preiskommissars einen schlechten Witz dar. Der Gütersektor, welcher vom Amerikanischen Preiskommissar beherrscht wird, schrumpft immer mehr zusammen. So liegen die Lebenshaltungskosten, welche von der Amerikanischen Regierung berechnet werden, weit unter den Berechnungen der Gewerkschaften.

In den Niederlanden nähert sich die Situation rapid den Amerikanischen Verhältnissen. Hier kämpft die Kaufkraft des niederländischen Volkes einen verzweifelten Kampf gegen die Kaufkraft des Reiches. Ein deutscher Grossindustrieller äusserte sich wie folgt:

"Wenn die Kaufkraft unsrer 90 Millionen sich in "der Art und Weise über die Niederlande ergiessen, "ist die niederländische Wirtschaft verloren."

Wenn tatsächlich ein wachsender Schwarm von deutschen Einkäufer die Niederlande bereisen und die Preise hinauflizitieren, wenn die Qualität der auf Marken erhältlichen Lebensmittel vielfach rapid abgleitet, weil man den Schwarzpreis nicht bezahlt, muss das Lohnniveau und damit die Inflation ausgelöst werden.

Wenn nun gegen Verfügungen des Reichskommissars, des Finanzministeriums und des

250 – (1) Zie voor de andere zorgen zijn brief aan Himmler dd. 10 feb. 1944; nr. 244.

Bevollmächtigten für die Arbeit die Löhne von öffentlichen Behörden in den Niederlanden durch Zuwendungen aller Art verstossen wird, wenn sodann die Massnahmen, welche man dagegen ergreift von deutscher Seite nicht unterstützt werden, geschweige dass man sich deutscherseits die eigenen Anordnungen durchzuführen offenbar wegen der Widerstände nicht zutraut, so gehen wir der Auflösung entgegen.

Dass die deutschen Behörden, Wehrmacht, O.T. u.s.w. werklos die Löhne ihrer niederländischen Arbeitskräfte[2] erhöhen, ein Teil dieser Löhne innerhalb kurzer Frist verdoppelt werden und wir niederländische Behörden gezwungen sind den vom Führer verfügten Lohnstopp zu halten, ist selbstverständlich ein Unsinn.

So habe ich in Berlin mit Minister Funk, mit Vizepräsident Puhl und mit Staatssekretär Hayler gesprochen.[3] Sie alle sind meiner Meinung. Sie sind aber jeder für sich mit Sorgen überhäuft. Ich habe Hayler versprochen mit ihm weiter engste Fühlung zu halten denn auch er hält die Aufrechterhaltung der niederländischen Wirtschaftsordnung für sehr wichtig. Wir sind wirtschaftlich schon ein Teil des Reiches und die Unordnung bei uns wird die Ordnung im Reich umwerfen.

Die Devisen und Zollgrenzen schützen das Reich gegen die schwache Güter-, Devisen-, Preis- und Lohnordnung der anderen Europäischen Länder einigermassen. Gegen uns aber ist das Reich nach dem Wegfall der wirtschaftlichen Grenzen ebensowenig geschützt als wir gegen die Etappenmanipulenten des Reiches.

Minister Funk und Hayler waren mit mir einig, dass in diesen Wirtschaftproblemen der Grund der Währungssorgen liegen. Ich treffe in aller Ruhe die Massnahmen um die Deutschen und Europäischen Spekulanten und Schwarzhändler am Ende des Krieges vernichtend zu treffen und ihnen ihre gehorteten Kapitaliën wegzunehmen.

Ich schreibe Ihnen dies Alles nicht weil ich schützenhilfe bekommen will, sondern nur um Sie zu informieren. Das Problem des Notendruckes versuchen wir beizukommen.[4]

Heil Hitler !
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81280–2. Doorslagkopie

(2) Dat betrof voor een groot deel werk aan de *Atlantikwall.*
(3) Dat was op 2 nov. 1943, zie Rost aan Kranefuss dd. 26 okt. 1943; nr. 196.
(4) Het drukken van bankbiljetten in Praag, zie de bijlage bij Rost aan Himmler dd. 10 feb. 1944; nr. 244, had klaarblijkelijk geen doorgang gevonden.

251. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. NAUMANN

den 19. Februar 1944

Hierdurch bitte ich um Ihre[1] Aufmerksamkeit für nachstehende Angelegenheit.

Kraft der ersten Durchführungsverordnung "Banken" Paragraph 23 kann der Generalsekretär des Ministeriums für besondere wirtschaftliche Aufgaben die Liquidation von Kreditanstalten befehlen, wenn u.a. aus den Tatsachen hervorgeht, dass die Personen, die tätlich Verwaltungsarbeiten verrichten dann wohl oder nicht fortwährend mit der Aufsicht auf die Verwaltung (Leitung) beauftragt worden sind, nicht die für ihre Tätigkeit erforderliche Zuverlässigkeit innehaben.

Die öffnet die Möglichkeit die weitere Aktivität der Schwindelanstalten auf finanziellem Gebiet zu verhindern und den führenden Persönlichkeiten die Gelegenheit zu nehmen, sich die Gutgläubigkeit ihrer Volksgenossen zunutze zu machen.

In der Praxis bieten sich jedoch Schwierigkeiten dar. Man kann zwar diesen Schwindlern und Schiebern, die meistens innerhalb der Schranken des Gesetzes bleiben, durch Liquidation der betreffenden Kreditanstalt weitere Manipulationen erschweren, jedoch es ihnen nicht unmöglich machen ihre Aktivität aufs neue (z.B. mittels Errichtung neuer Aktiengesellschaften oder dadurch dass schon bestehenden Organisationen neues Leben eingeblasen wird) zu entfalten, wobei es ausserdem lange nicht sicher ist, dass ein derartiges neues Unternehmen als eine Kreditanstalt betrachtet werden kann, worauf Paragraph 23 Anwendung findet.

Meine Frage ist jetzt, ob es nicht möglich ist, eine Regelung zu machen, wobei es obenerwähnten Leuten dadurch unmöglich gemacht wird, ihre asoziale Praktiken auf die Volksgemeinschaft zu verüben, dass man sie einsperrt, beziehungsweise nach einem Arbeitslager schickt.

Ihrer Stellungnahme in dieser Angelegenheit möchte ich gerne entgegensehen.[2]

Ich zeichne mit,

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT BEZ 12/30. Doorslagkopie

251 – (1) E. Naumann, geb. 29 april 1905 te Meissen. Sinds 1929 lid van de *NSDAP* en sinds 1930 lid van de *SA*. Van november 1941 tot maart 1943 was hij in Rusland commandant van de *Einsatzgruppe B*, die tienduizendenden mensen om het leven heeft gebracht. Van september 1943 tot juni 1944 was hij in Nederland *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD*. Na de oorlog werd hij ter dood veroordeeld en opgehangen.

(2) Zie Naumann aan Rost dd. 18 mrt. 1944; nr. 260.

252. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 21. Februar 1944

Lieber Obergruppenführer!

Für Ihre herzlichen Wünsche anlässlich meines fünfzigsten Geburtstages[1] danke ich Ihnen aufrichtig.

Es war mir eine Freude diesen Tag inmitten der Familie verbringen zu können. Die zwei Kinder brachten mir in der Frühe schon die ersten Wünsche; zwar waren sie sich dieses Tages nicht bewusst, aber sie benahmen sich ganz ordentlich.

Ich gedenke an diesem Tage gerne des Anteils, welchen Sie in den Anfängen meiner Verlobung an unserem werdenden Glücke genommen haben. Seitdem ist es mir eigentlich besonders gut gegangen, wiewohl diese drei Jahre in der Vertretung der national-sozialistischen Weltanschauung von grössten Schwierigkeiten überfüllt waren. Meine Ehe sowie die Ihrige, meine Sippe sowohl als die Ihrige stehen und fallen mit dem Werdegang des Reiches. Wir leben, lieber Obergruppenführer, in der Totalität dieser gewaltigen Zeit und erleben das Auf und Ab dieses Krieges in Arbeit und Sippe als Kämpfer für eine Idee. Unsre Frauen sind die Gefährtinnen die diese Totalität in allen ihren Konsequenzen verstehen. So haben wir jedenfalls in unsrer nächsten Umgebung die Reinheit des Glaubens gesichert. Dies brache ich, weil dasjenige was hier in der Bewegung und unter sovielen Deutschen vorgeht, so abgrundtief die heiligsten Gründsätze gestürzt hat, dass man fassungslos diesem Verrat an dem Führer und den Frontsoldaten gegenüber steht.

Ich reiche Ihnen meinerseits dankend die Hand und hoffe, dass wir auch ausserhalb des engen Familienkreises der Idee zum Siege verhelfen können.

Ich zeichne mit meinen herzlichen Grüssen an Ihre Frau in tiefer Verbundenheit mit

Heil Hitler!
Ihr ergebener
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81520–1. Doorslagkopie

252 – (1) Dat was 19 feb.; een dag eerder had in Storm een artikel met foto over Rost gestaan.

253. G. DIETERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN EN F.S. ROST VAN TONNINGEN-HEUBEL

Ergens in 't Oosten, 25-2-'44

Beste Rost en Florry,

Zooals jullie zeker wel al hebben vernomen, zitten we al eeningen tijd in de "einsatz" en momenteel schrijf ik jullie hier vanuit onzen bunker.[1] Boerma en ik liggen te samen met 10 andere soldaten in een bunker en Meelker ligt in een andere. Wij maken het alle drie nog goed en leren hier aan den lijve wat dan toch wel het "Russische Paradijs" is. Als dat toch eens over Europa was gekomen. Nooit kunnen we den Führer en het Duitsche Volk hier dankbaar genoeg voor zijn wat zij voor Europa hebben gedaan en nog doen. Hier bij ons in den bunker zijn jonge mannen die huis en familie hebben verloren en alleen nog een geweer hebben en een ransel en nog is de geest prima, Bereid tot alles.

Ik ben ontzettend verheugd dat ik dit mee mag maken. Hier wordt een stempel op een mensch gedrukt, die nooit meer vergeten of verwijderd kan worden. Er bestaat ook het gevaar, dat men zich in Nederland onder de huidige omstandigheden niet zoo kan ontplooien als men dat wel graag, na alles wat men hier ziet en meemaakt, zou willen. 'k Ben wat dat betreft nog altijd blij dat ik mijn boerderij immer aan mij heb gehouden.

Over luizen, ofwel gebrek daaraan, hebben we hier niet te klagen. Driemaal per dag worden onze kleeren doorzocht en de vangst is immer rijkelijk. Dat behoort er echter nu eenmaal zoo bij in Rusland. Eten is echter prima en al het andere naar omstandigheden te dragen.

'k Heb, wijl ik in een V.B. stelle[2] vlak vooraan zat, gehoord dat de Reichsführer SS in Nederland is geweest en aan negentig SS mannen het Germaansche sportinsigne heeft uitgereikt.[3] Heb je er ook een gekregen?

Er zal daar ook politisch wel zoo het een en ander besproken zijn, waarnaar ik zeer nieuwsgierig ben en dat zeker tezijnertijd zal vernemen.

Wanneer we het geluk hebben terug te mogen keeren zijn we zoo ongeveer tegen Mei weer thuis. Wie weet wat daar dan aan de orde is. Misschien kunnen we daar dan meteen weer aanvangen als de invasie van Engeland en Amerika werkelijkheidszin mocht krijgen. Dit duurt maar ongeveer twee maanden meer en de tijd gaat vlug voorbij.

We hebben het in onze soldatenloopbaan hier al gebracht tot Unterschaarführer[4] wat er dus al een beetje op begint te gelijken. Quaedvlieg is naar de Führerschule in Tölz in verband met zijn vroegere officiersloopbaan in het Nederlandsche leger. Goddank, dat deze niet meer bij ons is. Een onuitstaanbare kerel, die zich van de eene leugen in de andere draait.

Nieuws weet ik jullie verder niet te melden. Schrijf gauw eens terug[5] en als jullie in het Noorden komen dan ook even naar Annerveen.

253 – (1) Negen maanden eerder was Dieters met H.E. Boerma, Meelker en Quaadvlieg naar Duitsland vertrokken, zie Dieters aan Rost dd. 27 mei 1943; nr. 131. Zij hadden allereerst tot taak om onder Nederlandse arbeiders in Duitsland te werven voor de *Waffen-SS*. Dieters bleef regelmatig in contact met Rauter, Rost en Feldmeyer. De frontdienst was duidelijk bedoeld om, terug in Nederland met het aureool van Oostfrontstrijder, een belangrijke functie te krijgen. Zelf dacht hij daarbij aan de Landstand.

(2) Vorgeschobene Beobachtungsstelle (vooruitgeschoven waarnemingspost).

(3) Op 1 feb. 1944 was Himmler op Avegoor, waar hij de *Germanische Leistungsrune* uitreikte.

(4) *Unterscharführer* is te vergelijken met korporaal.

(5) Zie voor het antwoord Rost aan Dieters dd. 28 mrt. 1944; nr. 267.

Blijf allen goed gezond en ontvang de meest hartelijke groeten en een stevige poot van

G. Dieters Jr

Meer dan ooit Heil den Führer !

RvT A 8/83276–7. Oorspronkelijk in handschrift

254. W. GOEDHUYS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 26/2/44

Beste Meinoud,

Ik meen dat ik even een waarschuwing moet laten horen inzake de Oostbouw. Dat gaat op deze wijze niet goed.

Wil de Oostbouw-inzet nog ooit in orde komen, dan moeten twee zaken geregeld zijn: de administratie en de "Betreuung". Over de administratie heb ik geen oordeel, al meen ik wel dat donkere Hoekstra[1] deze op den duur in orde zal krijgen. Met de Betreuung is het echter mis. De oorzaak is, dat geen van beide Hoekstra's[2] begrip hebben van "Menschenführung"; zij trachten te sussen met kleine administratieve middelen en Kerstpakketjes e.d. Dat is heel mooi op zichzelf, maar onvoldoende. Kern van ieder sociaal werk – in nat.-soc. zin – is het menschelijk contact. Men moet den zedelijken moed hebben openlijk met de menschen te spreken en den storm van klachten en grieven over zich heen laten gaan en daarna aangrijpingspunten zoeken. Met deze methode heb je zelf ook altijd succes gehad. Het eischt echter bepaalde gaven die de beide Hoekstra's missen. Daar zij voor deze dingen geen begrip hebben, ontstaan er voortdurend moeilijkheden met de sociale werkers die onzerzijds naar het Oosten worden gezonden. Want wat gebeurt er? Komen deze menschen in aanraking met de arbeiders, dan ontlasten deze zich van een stroom van echte en vermeende grieven, blij als zij zijn dat er eindelijk iemand is die begrip voor hen toont. In hun nood zeggen of doen de arbeiders dan wel eens domme dingen – en de Hoekstra's beschuldigen dan de "sociale voorman" (want dat is eigenlijk de positie der "Betreuer") ervan, de menschen op te stoken tot "illegale actie".

Dit was het verwijt dat blonde Hoekstra aan v. Dijk maakte – en dat achteraf gebleken is ongegrond te zijn geweest. (Over het betreffende rapportje, dat meer onaangename dingen bevat, nog wel eens mondeling)

Toen Sartorius[3] naar Riga vertrok heb ik gewaarschuwd – en prompt zijn er weer moeilijk-

254 – (1) B.J. Hoekstra (de 'donkere' Hoekstra) was op dat moment directeur van de NOB; in april werd hij wegens meningsverschillen ontslagen.

(2) P. Hoekstra (de 'blonde' Hoekstra) was op dat moment in opdracht van Rost en Rauter in het oosten om de gang van zaken bij de NOB te bekijken, zie het verslag van de vergadering van de Raad van toezicht van de NOC, gehouden 8 mrt. 1944; NOC, Raad van toezicht, stukken Rambonnet.

(3) A.H.E.P. Sartorius was sinds 2 feb. 1944 gevolmachtigde van de NOC in Litouen en 'Betreuer' van alle Nederlanders in het oosten. P. Hoekstra had, mede mamens B.J. Hoekstra, veel klachten over hem in de in n. 2 genoemde vergadering.

heden ontstaan en eischt donkere Hoekstra het ontslag van Sartorius. Het officiëele rapport van S. zal je wel via Krantz ontvangen hebben.

De directie van de N.O.B. beschouwt blijkbaar iedere Betreuung als een inbreuk op haar gezag, zij stelt zich op een "kapitalistisch" standpunt in dezen en begrijpt de taak van den socialen werker niet – die toch ook zelf geen ingrijpende handelingen verricht, maar alleen voorstellen aan de Directie kan doen. Wij hebben allen vertrouwen in Sartorius, die een man is met veel ervaring op dit gebied en verstandig genoeg is om geen brokken te maken. Hij heeft het vertrouwen der arbeiders snel weten te winnen – zonder concrete beloften te doen. De toch al zeer groote ontstemming der arbeiders zal nog belangrijk verhoogd worden indien blijkt dat ook Sartorius weer "afgeschoten" is.

Ik vrees dat ook Krantz onvoldoende gezag heeft om zich hier tegen Hoekstra door te zetten, of wilde maatregelen gaat nemen, zooals de veel te groote en gevaarlijke volmacht die hij buiten Hoekstra's medeweten aan v.Dijk heeft meegegeven. Het eenige wat helpen kan is een categorisch bevel van den President, de Betreuung aan Sartorius over te laten. De administratie blijve aan donkere Hoekstra voorbehouden.

Met wat ik in dit opzicht kan doen (cultureele en vooral gezinsbetreuung in Nederland, die nu begint te loopen, radiozendingen enz.) meen ik dat Sartorius binnen enkele maanden een zeer belangrijke verbetering in de stemming teweeg kan brengen.

Ik heb den indruk – echter nog geen concrete gegevens – dat ook de Duitsche autoriteiten beter met een man als Sartorius kunnen opschieten voor deze dingen, dan met Hoekstra, bij wien zij dadelijk de ondeskundigheid op dit gebied moeten voelen. Ook heb ik den indruk dat de ambtenaren die Hoekstra daar ter beschikking heeft (Jansen b.v.) van te klein formaat zijn voor deze taak.

De moeilijkheden met de menschen zijn in werkelijkheid niet zoo heel erg groot en kunnen door vakmenschen als Sartorius zeer wel tot een redelijke oplossing gebracht worden, maar dan moet er ook niet verder aan gedokterd worden door wie de speciale capaciteiten die de omgang met arbeiders nu eenmaal eischt, missen.

Ik schrijf dit alles liever even persoonlijk, daar het officieele "schieten" onderling, een van de onaangenaamste verschijnselen van dezen tijd is. De capaciteiten van Hoekstra laat ik gaarne onaangetast en waardeer die ook – voor deze zaken echter deugt hij niet – of deugen geen van beiden. Vergeef mij deze openhartigheid, maar de zaak nadert nu een crisis en ik meende dat het goed was nog eens mijn zienswijze uiteen te zetten.

Nu ik toch schrijf ligt mij nog iets anders op het hart. Ik heb er erg veel hinder van gehad dat je blijkbaar teleurgesteld was, geen artikel in "de Waag" ter gelegenheid van je verjaardag te vinden en dat je hierin wellicht een gebrek aan vriendschappelijke gevoelens mijnerzijds zou zien. Ik uit mij moeilijk over gevoelszaken, maar ik meen toch wel dat je wel weten zult dat dat zeker niet de reden is. Ik heb alleen uit een blijkbaar te groote vrees voor "verheerlijking" in ons eigen blad, dit niet gedaan.[4] In het laatste nr. van "de Waag" heb ik dit alsnog gedaan (hetgeen kon, omdat "de Waag" de gewoonte heeft de gebeurtenissen van de afgeloopen week te beschouwen) en schrijf er je nu alleen over, om te zeggen dat je voor-

(4) In *De Waag* van 25 feb. 1944 stond zijn artikel, met foto.

al niet moet denken dat dit artikel een noodzakelijk kwaad voor mij was. Integendeel, het is werkelijk uit het hart geschreven. Dat is alles.

Heil!
W. GOEDHUIS

RvT NOC 9,1, a,q. Oorspronkelijk

255. F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 1 Maart 1944

Met belangstelling heb ik van Uw schrijven dd. 9 Febr. j.l.[1] en van de bijlage daartoe kennis genomen. Het wil mij voorkomen, dat de overname door de Staat der Nederlanden van de verantwoordelijkheid van Commissarissen Uwerzijds een praktische modus wordt geacht te zijn, waaronder wordt tegemoetgekomen aan de ernstige bezwaren van verschillende Commissarissen juist met betrekking tot die verantwoordelijkheid.

Het zou teveel beslag leggen op Uw tijd om de gehele geschiedenis van de oprichting der N.O.C. en hetgeen daaraan is voorafgegaan, wederom te resumeren. Ik moge volstaan met eraan te herinneren, dat volgens mijn herhaaldelijk ook aan U ter kennis gebracht inzicht de actie van de N.O.C. (zoals U bekend is, heb ik destijds zelfs menen te moeten adviseren om niet een nieuwe Maatschappij op te richten) zich zal moeten richten op het aanknopen van handelsbetrekkingen met de Oostgebieden onder vooropstelling van de noodzakelijkheid van compenserende leverantiën, gezien de noodlijdende positie waarin de Nederlandsche Volkshuishouding is komen te verkeren.
Het is echter niet mogelijk gebleken de gewenste handelsbetrekkingen tot stand te brengen, terwijl daarentegen de gehele actie is komen te liggen bij een agrarischen en industrielen inzet.

Het zwaartepunt der N.O.C. is, mede als gevolg van het vorenstaande, geheel en uitsluitend komen te liggen bij de Staat. Ik verwijs slechts niet alleen naar de vorenbekende Overheidsinstanties, die het geheele maatschappelijke kapitaal in handen hebben, maar ook naar de zich ontwikkeld hebbende uitsluitende Staatsfinanciering der N.O.C. Tengevolge van het feit, dat de N.O.C. feitelijk een Overheidsinstantie is, worden aan die onderneming speciale eisen gesteld, die aan het inzicht van de Commissarissen zijn onttrokken, terwijl dit medebrengt een gang van zaken, waarvoor de Commissarissen als particuliere ondernemers m.i. geen verantwoording kunnen dragen. Uit dien hoofde heeft de constructie van de N.O.C. bij mij van de aanvang af een bezwaar gehad, vooral wat de Bestuursverhoudingen betreft en naar mate de richting verder werd ingeslagen van – inplaats van het aanknopen van handels-

255 – (1) Dit betrof de uitnodiging voor de vergadering van Commissarissen van de NOC dd. 7 mrt. 1944. De hierna volgende bezwaren van Gips verschillen niet wezenlijk van die van De Kock van Leeuwen, zie Rost aan De Kock van Leeuwen dd. 7 sept. 1943; nr. 167.

betrekkingen – een (volgens Overheidsinstigatie) industriele en agrarische inzet met daarmede samenhangend belangrijke investeringen van Overheidsgelden, namen deze bezwaren dienovereenkomstig toe en heb ik mij tot U gewend om Uw aandacht erop te vestigen, dat m.i. in dit stadium de O.C. ook officieel geheel moest worden gezien als een Overheidsinstantie en waar de volledige verantwoordelijkheid dus bij de Overheid moest liggen, ook een dienovereenkomstige reconstructie van het Bestuursapparaat der N.O.C. noodzakelijk was.

Particuliere ondernemers konden m.i. geen Commissarissen meer zijn, maar hoogstens zou hun een functie als adviseur kunnen worden toebedacht. Als gezegd meen ik, dat ge dit standpunt thans deelt, gezien de vermelde overname van de verantwoordelijkheid. Echter is hiermee de kwestie niet principieel opgelost, maar slechts een noodhulpmiddel gevonden, dat m.i. niet voldoende volledig is, vooral omdat de verantwoordelijkheid van de Commissarissen, zoals U bekend is, verder strekt dan zuiver een financiele. Ook de geheele bedrijfsgeste nog afgescheiden van de financiele consequenties daarvan – is mede een punt, waaromtrent Commissarissen wel degelijk een verantwoordelijkheid dragen en juist waar de bedrijfsgeste volkomen wordt bepaald door overwegingen der Overheid en Commissarissen – voor zover zij particuliere ondernemers zijn – daarin geen zeggenschap hebben, omdat zij nu eenmaal geen Overheidsvertegenwoordigers zijn, kunnen Commissarissen – hoezeer zij overigens de Overheidsbedoeling kunnen apprecieren – daarmede toch niet als verantwoordelijke personen worden belast.

Ik meen dan ook in overweging te mogen geven, dat ge ieder der Commissarissen te zijner beoordeling thans een beslissing laat nemen of hij in de gewijzigde constellatie verder als zodanig wil optreden.

Wat mij persoonlijk betreft, meen ik dat het juist is de consequentie te trekken en terug te treden als Commissaris. Het was mijn bedoeling het bovenstaande mondeling met U te behandelen tegelijk met de Heer van Leeuwen Boomkamp.

Daar ik mijn genomen ontslag als Commissaris meen te moeten doen ingaan nà ontvangst door U van dit schrijven, dus met ingang van 6 Maart a.s. en ik bovendien op 7 Maart a.s. reeds elders verplicht was, zal ik de vergadering van Commissarissen der N.O.C. op 7 Maart a.s. niet medemaken.

Vanzelfsprekend gaat mijn belangstelling ten volle uit naar alle mogelijkheden, die op handelsgebied in de toekomst te bereiken zijn. Ik geloof wel te mogen aanbevelen om – zoals de oorspronkelijke bedoeling was – waar dit slechts mogelijk is ernaar te streven de bedrijfsorganisatie[2] als zodanig in te schakelen. Hier is een apparaat gecreëerd, dat praktisch het geheele bedrijfsleven omvat en in de komende jaren een taak te vervullen zal hebben.

HOU - ZEE!

P.S. Middelerwijl kreeg ik Uw telefonisch bericht en hoop U Maandagmidag 6 Maart a.s. om half 2 ure n.m. op de Nederlandse Bank te bezoeken, tenzij ik nader van U verneem omtrent een ander tijdstip. Mocht dit het geval zijn, dan verzoek ik U mij Maandagmorgen bij de Vakgroep "Groothandel in Hout" telefonisch hieromtrent te laten berichten (tel. 46940 Amsterdam).

(2) Rost had altijd al met de organisatie Woltersom willen samenwerken, maar dat was nooit gelukt, mede door het onder Duits beheer stellen van de Nederlands Indische Cultuurmaatschappijen.

Mocht U het nuttig achten, dat de Heer van Leeuwen Boomkamp aanwezig is, dan zal ik dit alleszins op prijs stellen.

[F.B.J. Gips]

RvT II Gips 189352–4. Doorslagkopie (Afschrift RvO)

256. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

den 10. März 1944

Hochverehrter Reichsführer!

Die herzliche Widmung, welche Sie mir mit Ihrem Bild[1] gewährt haben, hat mir eine sehr grosse Freude bereitet.

In meiner Erinnerung musste ich denken an die Zeit, wo ich Ihnen im Hauptamt vorgestellt wurde und wir nachher mit Wölffchen und Juul in Ihrem kleinen Speisesaal frühstückten.[2] Seitdem reiht sich die eine Erinnerung an die andere, wie die Erlebnisse an den Parteitagen, unser Treffen auf Ihrer Jagd, Ihre Gastfreundschaft auf meiner Hochzeitsreise und letztens Ihr Besuch bei uns in Amsterdam,[3] worüber meine Frau und ich uns so herzlich gefreut haben.

Ich erinnere mich auch der schicksalschweren Stunden, worin ich eine Woche vor Kriegsausbruch mit Ihnen und Wölffchen zusammen war.[4]

Seitdem ist das deutsche Volk in höchster Not, Sie haben viele Ihrer besten Mitarbeiter verloren, uns obliegt die Aufgabe Ihnen umsomehr zu dienen.

Ihr Bild und die Widmung werden uns eine Mahnung sein treu unsere Pflicht zu tun und Ihnen zu dienen. Seien Sie überzeugt, dass meine Frau und ich alles daran setzen werden um Ihr Vertrauen nicht zu beschämen.

Wenn ich mich über die Arbeit ausschweige, so geschieht dies nur deshalb, weil vor allem der Krieg gewonnen werden muss und diese Aufgabe Sie ganz in Anspruch nimmt.

Bei meinem Berliner Besuch[5] an Minister Funk, Vizepräsident Puhl und Staatssekretär Hayler haben wir uns wegen der Ihnen bekannten Probleme unterhalten. Es tat mir fast Leid als ich gerade nach der Nacht der schweren Angriffe vom 15. Februar die Herren mit niederländischen Problemen befassen musste, aber es war unvermeidlich.

Mir wurde beim Anblick dieses grauenhaften Leidens der Berliner Bevölkerung erst recht klar, wie die Grösseverhältnisse der niederländischen Probleme sich verschieben. Dass soll nicht heissen, dass ich die für den Sieg entscheidende Arbeit in meiner Heimat unterschätze,

256 – (1) Himmler had zijn eigen foto met het onderschrift 'Rost van Tonningen in alter herzlicher Kameradschaft. 19.II.1944. H. Himmler'aan Rost gestuurd vanwege diens vijftigste verjaardag. Deze foto bevindt zich in het archief van De Nederlandsche Bank en is afgedrukt in In 't Veld, *SS en Nederland*.

(2) April 1937, zie verder ook *Corresp. Rost I*.

(3) 2 feb. 1944.

(4) 23 aug. 1939.

(5) Zie voor zijn bezoek ook Rost aan Himmler dd. 18 feb. 1944; nr. 250.

aber doch dass gegen den Hintergrund der deutschen Ereignisse vieles Nebensächliches verblicht.

Ihr Bild erreichte mich mit beträchtlicher Verspätung, nachdem Obergruppenführer Rauter mir an meinem 50sten Geburtstag berichtete, dass es unterwegs sei.

Ich erwähne diesen unter den heutigen Verhältnissen unvermeidlichen Umstand nur damit Sie auch die Verspätung dieses Schreibens verstehen.

Ich grüsse Sie, hochverehrter Reichsführer, mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81295–6. Doorslagkopie

257. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 11. März 1944

Lieber Obergruppenführer!

Die Nachricht des Ablebens Ihrer Mutter erreichte mich durch Ihre Frau. Ich habe Ihre Mutter nicht gekannt, aber ich erinnere mich wie schwer mich der Tod meines Vaters traf. Oder eigentlich waren die Jahre, wo ich seine Kräfte vermindern sah und ich die herannahende grosse Trennung in diesem Leben vorausahnte, für mich die schwersten. So werden auch bei Ihnen die Erinnerungen der Jugendzeit in diesen Tagen aufleben, als Sie Ihre Mutter unsrer aller Mutter Erde anvertrauten. In der ewigen Kette der Geschlechter hat das Gesetz des "Sterben und Werden" Sie heimgesucht. Das Blut ihrer Mutter lebt in Ihnen und Ihren vier Kindern. Ich wünsche Ihnen herzlich noch die Söhne, die Sie sich herbeisehnen, damit immer wieder in Ihrer sich vergrösserenden Sippe der Geist der Ahnen und dabei auch Ihres Vaters und Ihrer Mutter auferstehe.

Möge aus der harten Kriegszeit die Sippe Rauter gestärkt auferstehen zum Heil der grossen Sippengemeinschaft Germaniens.

Ich zeichne in treuer Ergebenheit mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81514. Doorslagkopie

258. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

Amsterdam, den 14. März 1944

Betrifft: Dipl.Ing.Ilcken

Lieber Obergruppenführer,

Unter Bezugnahme auf unsere Unterredung vom 2. d.M. bestätige ich Ihnen hierdurch dass ich abermals mit meinen [Mit]arbeitern die Möglichkeit der Unterbringung des Herrn Dipl.Ing. Ilcken bei dem "Nederländischen Ostbau" geprüft habe.[1]

Wir sind übereinstimmend der Meinung dass er dazu nicht geeignet ist. Ich bitte Sie dringendst von dieser Verwendung Abstand zu nehmen. Die Angelegenheiten der "Niederländischen Ostbau A.G." nähern sich ihrer Ordnung. Wir können keine neuen Beanstandungen seitens der Behörden riskieren.

Wenn ich diesen Standpunkt vertrete, so geschieht dies schweren Herzens, denn Ilcken hat in der Kampfzeit sich selbstlos und restlos eingesetzt. Das hat zweifelsohne Kameraden Feldmeyer feranlasst ihn zu empfehlen. Wir müssen daher für Ilcken etwas tun. Er ist eigentlich der Typ eines Einspänners. Ich mag ihn persönlich sehr gerne und werde Ihnen im Balde einen Vorschalg machen der Ilcken gefallen wird und daher auch Sie und Kameraden Feldmeyer befriedigen wird.

Ich stehe Ihnen selbstverständlich zur Verfügung um die Angelegenheit mündlich zu besprechen.

Mit germanischem Gruss,

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]
Präsident

RvT 95/81512. Doorslagkopie

259. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

[Amsterdam,] 17 Maart 1944

Leider,

Bij mijn schrijven d.d. 15 Januari 1944[1] heb ik U afschrift toegezonden van een schrijven aan den Heer Rijkscommissaris betreffende de door Minister Fischböck voorgestelde verhooging der Nederlandsche bijdrage voor de oorlogskosten in het Oosten en tevens betreffende een verhooging der bezettingskosten van 100 tot 120 millioen gulden per maand.

In de bespreking, die wij daarop volgend met den Heer Rijkscommissaris gezamenlijk mochten voeren, is overeenstemming bereikt over het eerste punt, n.l. dat een verhooging

258 – (1) Zie Kranz aan Rost dd. 14 feb. 1944; nr. 247.
259 – (1) Zie nr. 230.

van de bijdrage tot de oorlogskosten voor het Oosten niet gerechtvaardigd zou zijn. U weet, dat ik persoonlijk van meening ben, dat het Duitsche Rijk, gezien het feit, dat het grootendeels de lasten der oorlogsvoering draagt niet alleen in militair opzicht, doch ook wat betreft de ontstellende verwoestingen, welke de bombardementen van groote steden aanrichten, gerechtigd zou zijn om van de Europeesche Staten een herziening der bijdragen tot de oorlogskosten te verlangen. Deze tot Nederland te beperken ware echter onjuist.

Zonder twijfel is de financieele toestand aller landen zoo gespannen, dat men zich kan afvragen of een verhooging der oorlogskosten nog wel mogelijk is. In de totale oorlogvoering geldt in dit opzicht nog alleen maar de betrekkelijkheid der onderlinge financieele verhoudingen. Zelfs nationale catastrofes als die in Nijmegen,[2] kunnen onze oogen niet sluiten voor het feit, dat Europa voor zijn bestaan vecht en dat dus voor de verdedigingsmiddelen de gezamenlijke Europeesche naties ook de financieele middelen hebben te verschaffen.

Het blijkt echter, dat om bepaalde niet nader aan te duiden politieke redenen dit beginsel van verdeeling der kosten naar draagkracht over alle landen op dit oogenblik niet kan worden doorgevoerd. Onder die omstandigheden kunnen wij tegenover onze landgenoten moeilijk verantwoorden, dat de bevolking van b.v. een buurland als België ingevolge den weerstand der leidende kringen zou profiteeren en Nederland op zijn schouders de lasten zou moeten nemen, die de Belgische Leiding afwijst.

Ik kom nu op het tweede punt, n.l. de verhooging der bezettingskosten. Eenige dagen geleden kreeg ik het bezoek van Reichs-Finanzpräsident Dr.R. Rinkefeil op het Departement van Financiën, die mij mededeelde, dat de maandelijksche betaling van bezettingskosten ten bedrage van fl. 100 millioen niet meer toereikend is en dat de kustversterking en andere verdedigingswerken, die thans in versneld tempo overal in Nederland worden ten uitvoer gelegd, een verhooging tot 130 millioen gulden in April en tot wellicht nog hoogere bedragen in de daarop volgende maanden van het jaar noodig zal maken.

Ik meen in Uw geest te hebben gehandeld, toen ik hem verzekerde, dat elk bedrag voor de verdediging van Nederland vanzelfsprekend door ons Volk moet worden gedragen, doch dat ik op de ernstige moeilijkheden moest wijzen, welke de meer dan onevenredige loonbetaling, die bij de ten uitvoerlegging van de verdedigingswerken plaats vindt en die blijkens mij gedane mededeelingen tot het drie-voud der normale loonen kan reiken, in het financieele en economische bestel veroorzaken.[3] Ik wees hem op den loonstop, die in den sector der staatsfinanciën bestaat. Betreffende den noodtoestand onzer ambtenaren vroeg ik hem, hoe het te rijmen is, dat uit eenzelfde staatskas, waaruit verhooging van de loonbetaling van ambtenaren niet mag worden gedekt, voor veel hoogere loonen door Duitsche Behörden toegekend, wel de middelen moeten worden gevonden. Deze schrijnende tegenstelling vormt een niet alledaagsche doorbraak der Loon- en Prijsorde, die door den Führer zelf als een der meest fundamenteele vormen voor het handhaven der orde achter het Front wordt beschouwd.

Over dit laatste punt oorloof ik mij U voor te stellen een tweede bespreking te organiseeren met kameraad Müller, kameraad Woudenberg en kameraad Rijst.[4]

(2) Nijmegen was op 22 feb. per ongeluk door de Amerikaanse *Eight Air Force* gebombardeerd, hetgeen meer dan 600 slachtoffers had gekost.

(3) Rost had zich hier al over bij Himmler beklaagd; zie Rost aan Himmler dd. 18 feb. 1944; nr. 250.

(4) C.J. van Rijst, geb. 28 feb. 1897 te Rotterdam, vanaf 1941 lid van de NSB. Begin 1943 werd hij door de secretaris-generaal van Sociale Zaken benoemd tot Gemachtigde voor den Arbeid.

Ik mag U niet verheelen, dat de laatste bijeenkomst met de kameraden Müller, prijzencommissaris Schokker, den Boerenleider Bierema[5] en Uw Gemachtigde voor den Landbouw, Tammens,[6] mij al zeer weinig bevredigd heeft en wel om de navolgende reden:

1. Reeds bij den aanvang werd door U de taak van den prijzencommissaris op een wijze geapostrofeerd, die naar mijn meening de eminente belangen van de taak van dezen amtenaar geen recht doet wedervaren. Ik moet er ook persoonlijk bezwaar tegen maken, dat U ook in mijn afwezigheid commentaar levert op de waarde van den Nederlandschen Gulden en op het in lang loopende schuldbrieven belichaamde staatscrediet op een wijze, die het vertrouwen in het beleid van het Departement van Financiën en van de Nederlandsche Bank moeten ondergraven.

2. Ik heb in mijn schrijven van 15 Januari 1944 op het belang van het handhaven van de prijs- en loonorde gewezen en ik moet tot mijn teleurstelling vaststellen, dat de daarin geuite argumenten U blijkbaar al zeer weinig hebben overtuigd.

Ik wil geenszins uit het oog verliezen, dat er in de Beweging belangrijke strevingen bestaan, die het belang van het vermijden eener inflatie miskennen.

Ook voor de bestrijding van den zwarten handel, heb ik te weinig belangstelling op het bovengenoemde bespreking van de zijde van de kameraden ondervonden. Het spijt mij niet zoozeer voor deze kameraden, doch voor ons Volk, in het bijzonder voor de laagst bezoldigen, die door de voortdurende prijsstijging op de zwarte markt, langzaam maar zeker in honger en ellende worden gestort, om niet te spreken van de moreele conflicten, waarvoor de besten onzer partijgenooten geplaatst zijn, omdat zij zich onder alle omstandigheden van zwarten handel wilden onthouden, zelfs als hun gezondheid daaronder ernstig lijdt. Ik ben ook niet bereid in deze zaak het defaitistische standpunt te aanvaarden, dat op bovengenoemde bespreking b.v. door kameraad Tammens werd gehuldigd, die m.i. gelijk staat met een afdanking der beweging. Ik doel hier op de door kameraad Tammens uitgesproken meening, dat gezien de chaos die langzamerhand op het gebied der Voedselvoorziening heerscht, de overname der leiding op dit gebied door de N.S.B. niet gewenscht is, daar men dan bij een voortbestaan van dezen onordelijken toestand de Beweging daarvoor verantwoordelijk zou kunnen stellen. Ik vraag mij af, wat eigenlijk de zin is van ons strijden als er een dergelijke vrees bestaat voor aanvaarding der verantwoordelijkheid als de kans ons daartoe geboden wordt, of sterker nog als wij tegenover ons Volk de dure plicht hebben, die verantwoordelijkheid te aanvaarden. Wat blijft er dan nog over van de beginselen, waarvan een Nationaal Socialistische Beweging uitgaat.

Ik persoonlijk ben niet bereid om mij bij den huidigen toestand neer te leggen, ongeacht of ook van bepaalde Duitsche zijde verklaard wordt, dat in dezen toestand geen verandering kan worden gebracht, hoewel verschillende gevallen van corruptie bv. in de groentendistributie, een bestraffing der leiding zou vereischen.

Ik heb U nog geen verslag uitgebracht van mijn bezoek in Berlijn en de bespreking, die

(5) B.J. Bierma, Boerenleider van Friesland en sinds oktober 1943 wnd. hoofd van de Landstand.

(6) P.F. Tammens, geb. 8 apr. 1898 te Leens. Sinds de zomer van 1941 lid van de NSB en sinds het najaar van 1943 lid van de Germaansche SS. Gemachtigde van de Leider voor landbouw en visserij en burgemeester van Groningen vanaf eind jan 43. Sinds oktober 1943 door Seyss-Inquart belast met het algemeen toezicht op de Landstand en vanaf februari 1944 Gemachtigde van de Leider voor de Landstand en Bedrijfsschappen op Landbouwgebied.

daarop volgde.[7] Ik heb van de aanwezigheid van den Reichsführer SS in Nederland[8] geprofiteerd om hem een paar van de uittartenste schandalen, die tegenover het Nederlandsche Volk worden begaan, mede te deelen en hij heeft daarover onmiddellijk met den Rijkscommissaris gesproken. De daarop volgende interventie van den Rijkscommissaris en bespreking in Berlijn met Reichsminister Funk en Staatssekretär Hayler heeft daarop een actie van de zijde van Minister Fischböck ontketend, in samenwerking met de Duitsche Politie, het Duitsche Devisenschutzkommando en De Nederlandsche Bank, om op te treden tegen de zwarte aankoopen van Duitschers hier te lande. Zooals ik echter ook in een brief aan den Rijkscommissaris of mondeling tegenover verschillende Duitsche autoriteiten heb uiteengezet, kunnen politioneele maatregelen nooit een stelsel dat fundamenteel rot is, gezond maken, m.a.w. als het schandelijke beheer van den Heer Valstar[9] van den Groente- en Fruitsector niet wordt gewijzigd, is deze wanorde door politioneele maatregelen niet in orde te veranderen. De politie kan slechts een ordelijk systeem tegen de stichters van wanorde verdedigen.

In elk geval is thans van Duitsche zijde een begin gemaakt met krachtig ingrijpen op dit gebied en ik vermeen, dat het nu op onzen weg ligt van onze zijde met concrete voorstellen te komen, teneinde den misstand, die op dit gebied bestaat uit den weg te ruimen. Wij bewijzen daarmede ook ons Volk grootere diensten dan door de aalmoes van een salarisverhooging, die bij den heerschenden toestand alleen kan leiden tot prijsverhooging op den zwarten markt en verhooging der winst van het geboefte, dat voor deze toestand aansprakelijk is. Het aanpakken van kwaad bij de wortels is een waardiger houding dan het volgen van de lijn van den minsten weerstand.

Ik moge een beroep op U doen om nogmaals deze materie in haar geheel te overwegen.

HOU ZEE !
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81409–13. Doorslagkopie

260. E. NAUMANN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, den 18. März 1944

Betrifft: Ausschaltung negativer Elemente aus der niederländischen Wirtschaft.
Vorgang: Ihr Schreiben vom 19.2.1944[1]

(7) Het bezoek van 2 nov. 1943 aan Funk en Puhl; zie Rost aan Kranefuss dd. 26 okt. 1943; nr 196.
(8) Deze was begin februari 1944 in Nederland; zie n. 3 bij nr. 253.
(9) F.V. Valstar, voor de oorlog Regeringscommissaris voor Groenten en Fruit en sinds 1941 ondervoorzitter van de raad voor Voedselvoorziening. Tijdens de oorlog vermoord, waarschijnlijk door leden van de WA, zie ook Trienekens, *Tussen volk en honger*, p. 98.
260 – (1) Zie nr. 251.

Ihre Anregung, in Fortführung der mit der 1. Durchführungsverordnung "Banken" (Par. 23), die die Liquidation von Kreditanstalten und die Ausschaltung unzuverlässiger Personenkreise vorsieht, eine Regelung zu schaffen, die auch nach der durchgeführten Liquidation die Möglichkeit einer weiteren wirtschaftlichen Betätigung unterbindet, habe ich mit Interesse zur Kenntnis genommen. Allerdings halte ich die von Ihnen vorgeschlagene Inhaftierung derartiger Personen bezw. ihre Ueberführung in ein Arbeitserziehungslager generell für kaum durchführbar, da, wie Sie auch erwähnen, die Betreffenden zumeist innerhalb der Grenzen des Gesetzes bleiben. Erstrebenswert wäre m.E. eine Regelung, die für die als unzuverlässig erkannten Personen ein Verbot der weiteren Betätigung auf vorher festzulegenden Sektoren (Kreditwesen, Handel usw.) vorsieht. Eine derartige Massnahme müsste jedoch als Durchführungsverordnung des zuständigen Generalsekretariats erscheinen.

Sofern allerdings in besonderen Fällen der Grad der Unzuverlässigkeit erwiesenermassen derart ist, dass eine akute Gefahr für die wirtschaftlichen Belange in Erscheinung tritt, wäre eine entsprechende Anregung auf Inhaftierung bezw. auf Ueberführung in ein Arbeitserziehungslager von Fall zu Fall mit ausführlicher Begründung an das zuständige deutsche Generalkommissariat zur abschliessenden Beurteilung zu leiten.

[E.] NAUMANN
SS-Brigadeführer und
Generalmajor der Polizei

RvT BEZ G&C 1026. Oorspronkelijk

261. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. BENE

den 23. März 1944

Lieber Gesandte Bene,

In den Wochen, die seit meinem Geburtstag vergangen sind, habe ich wiederholte Male die Absicht gehabt Sie zu besuchen. Die Arbeit war aber derartig überwaltigend, dass ich erst jetzt dazu komme Ihnen für Ihre freundlichen Wünsche herzlichst zu danken.

Meine Frau und ich haben uns über Ihre Aufmerksamkeit besonders gefreut[1] und wir bitten Sie ob Sie uns das Vergnügen machen würden in der nächsten Woche bei uns in Amsterdam, in unsere Wohnung, Viottastraat 1, zum Abendessen zu kommen. Ich schlage Donnerstag oder Freitag nächste Woche vor.

Sie haben mir seinerzeit gesagt, dass es Ihnen angenehm wäre, wenn Sie einige der Herren der "Nederlandsche Oost Compagnie" persönlich kennenlernen würden.[2] Ich werde mir erlauben, im Falle Ihrer Zusage, diesem Wunsch zu entsprechen und hoffe, dass wir uns gemeinsam über den Osten unterhalten können.

Es ist vielleicht kühn sich in dieser Zeit über die zukünftige Bestätigung in den Ostgebieten zu unterhalten, aber persönlich habe ich ein so felsenfestes Vertrauen in der kommenden

261 – (1) Rost en Bene stonden op goede voet; zie ook de condoléance-brief van Rost aan Bene dd. 1 dec. 1943; zie nr. 285.
(2) Rost had op 16 sept. 1943 een exemplaar van zijn *Bericht* aan Bene gestuurd (RvT 91/80337–8).

Entwicklung, dass ich meine Arbeit unerstört weiterführe.

Ich zeichne, lieber Gesandter Bene, mit dem Ausdruck meiner besonderen Verehrung für Ihre Frau Gemalin und meinen kameradschaftlichen Grüssen an Sie mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 119/82657. Doorslagkopie

262. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 23. März 1944

Lieber Obergruppenführer,

Die Frage der Sicherung der kriegswichtigen Arbeiten der Niederländischen Ost Kompagnie in dem Osten bekommt eine immer grössere Bedeutung. Ich weiss, das fleissige zuverlässige Männer in Holland dringend benötigt sind und dass es Ihnen daher schwer fällt eine kleine Gruppe gut bewaffneter Männer für die Sicherung nach dem Osten abzukommandieren.

Der Reichsführer SS hat uns bei seinem Aufenthalt in Holland gesagt, dass wir eine Ausdehnung der Arbeiter in dem Osten nicht vornehmen sollten. Er hat aber sicher nicht gemeint, dass z.B. das Torfwerk Baltoje Voke in der Nähe von Wilna,[1] woran wir ein ganzes Jahr fleissig gearbeitet haben, wofür die Maschinen grösstenteils geliefert worden sind und das dieses Jahr einen Brennstoffertrag von 30.000 Tonnen liefern würde, abgebaut werdem müsste. Dem Torf kommt im Osten dieselbe Bedeutung zu als der Steinkohle im Westen, weil man einfach keinen Brennstoff hat. Die elektrische Zentrale von Wilna wurde durch unseres Torfwerk im vergangenen Winter in der Gelegenheit gestellt, ihren Betrieb aufrecht zu erhalten.

Wäre es nun nicht möglich aus älteren Männern und älteren Offizieren, bezw. aus Kriegsgeschädigten, die jedoch doch noch verwendbar sind für die Verteidigung eines Lagers, eine Kampfgruppe von 30 Mann aufzustellen, um das in der Nähe von Wilna gelegene Torfwerk zu schützen.

Ich bitte um Ihre baldige Stellungnahme.[2]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81491. Doorslagkopie

262 – (1) Zie de brief van Wulff aan Rost dd. 19 nov. 1943; nr. 214.
(2) Zie ook Rost aan Wulff dd. 3 apr. 1944 (nr. 270) en Rost aan Himmler dd. 13 mei 1944 (nr. 298).

263. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 23. März 1944

Hochverehrter Reichskommissar!

Im Besitze Ihres Schreibens vom 26.2. d.J. Az:S-P, teile ich Ihnen mit, dass im Jahre 1942 der N.S.B. einen Betrag von *f* 500.000,— für die Zwecke der Evakuierung ihrer Mitglieder[1] zur Verfügung gestellt haben, und zwar über die "Rijnsche Handelmaatschappij", Den Haag. Der Betrag wurde der N.S.B. aus Ihrem "Sonderkonto" ausgezahlt und seitens des Finanzamtes wure die richtige Verwendung des Geldes nachgeprüft, zu welchem Zwecke eine Vereinbarung zwischen dem Beauftragten des Leiters des N.S.B. für die Finanzen und mir in meiner Eigenschaft von Generalsekretär des Finanzamtes getroffen wurde.[2]

Ich grüsse Sie, hochverehrter Reichskommissar, mit

Heil Hitler !

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81633. Doorslagkopie

264. H. VON HARDER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin, den 16 März 1944

Sehr verehrter Herr Präsident!

Um in Zukunft ein gutes Einvernehmen zwischen der Niederländischen Ostkompanie und dem Reichskommissar Ukraine zu sichern, was Sie und wir anstreben, halte ich es für notwendig, Ihnen von einer Begebenheit Kenntnis zu geben, die diese Zielsetzung in Frage stellen könnte.

Gestern traf nähmlich Herr Regierungsrat J u n g h a n s[1] bei uns ein mit der Mitteilung, dass er als Sonderbeauftragter des R.K.U. bei dem Ostministerium sowie bei der N.O.C. wegen des Handwerkereinsatzes in Bialystok vorstellig werden solle. Es würde in Bialystok[2] davon gesprochen, dass das Ostministerium diesen Einsatz nicht genehmige.

Ich habe Herrn Regierungsrat Junghans erklärt dass die Voraussetzung jedes holländischen Einsatzes durch die N.O.C. auf Freiwilligkeit[3] beruhen müsse. Diese Klarstellung sei absolut notwendig, da sich die seinerzeit von dem Architekten B a h r vorgenommenen Dienstverpflichtungen auf keinen Fall wiederholen dürften. Auch hätten wir den Wunsch der N.O.C. anerkannt, dass die Holländer, ehe sie nach dem Osten reisen sollten durch klare Vertragsvorschläge wissen sollten, woran sie wären.

263 – (1) In de zomer van 1942 waren vrouwen en kinderen van NSB'ers die in de kustprovincies woonden tijdelijk naar het oosten geëvacueerd.
(2) De volgende dag vroeg Rost aan Mussert wie als diens vertegenwoordiger m.b.t. de financiële controle in deze zaak zou optreden (Rost aan Mussert dd. 24 mrt. 1944, RvT 113/e).
264 – (1) Junghans was vertegenwoordiger van het *Reichskommissariat Ukraïne.*
(2) Het *Bezirk* Bialystok bevond zich ten zuiden van Litouen.
(3) Dit gold in elk geval niet voor de *SSFA*; zie n. 1 bij Rost aan Rauter dd. 16 juni 1943; nr. 138.

Wenn diese beiden Voraussetzungen eindeutig geklärt seien, so könnte auch die Niederländische Ostkompanie nichts dagegen haben, wenn die Holländer, die freiwillig nach Bialystok wollten, auch dahin gingen. Es sei aber zu verstehen, dass durch die seinerzeitigen Massnahmen von Architekt Bahr in Kreisen der Niederländischen Ostkompanie zur Zeit eine gewisse Reserviertheit gegenüber einer Betätigung von Holländern im Befehlsbereich von Architekt Bahr bestände.

Die bedauerliche Verzögerung in der Klarstellung des Einsatzes in Bialystok sei durch den tragischen Tod von Pg. Lormann enstanden. Dieser habe gerade am Tage vor dem Terrorangriff im Ostministerium diese Probleme durchgesprochen und hätte als Geschäftsführer des Ostwerks es von der N.O.C. übernommen, sofort nach Bialystok, sowie ins Generalkommissariat Litauen zu fahren, weil auch dort ein Interesse an einem Einsatz von Handwerken bestände. Deutscherseits sollte somit sichergestellt werden, dass die Angebote vom Generalkommissar Litauen sowie von Bialystok abgestimmt seien und dann den holländischen Handwerkern freigelassen werde zu wählen.

Regierungsrat J u n g h a n s erklärte mir, dass seitens des R.K.U. die Freiwilligkeit absolut anerkannt werde und auch der Stundensatz von 0.93 RM, wie für Litauen vorgesehen, bezahlt werden sollt. In seiner Begleitung hätte er den Holländer v. Aals,[4] den er als Kenner der Einzelheiten, die er nicht beherrschte, mitgebracht hätte. Herr v. Aals habe ihm erklärt, dass es sich um ca. 50 bis 60 holländische Handwerker handelt, von denen 20 bestimmt freiwillig wieder nach Bialystok gehen würden. Die genaue Namensliste sei mitgebracht.

Nach diesen Ausführungen hielt ich es für einen glücklichen Umstand, dass der Abteilungsleiter van der Zee von der Niederländischen Ostkompanie gerade in Berlin war, um hierdurch so schnell wie möglich ein sehr wichtiges Problem zur Lösung zu bringen. Aus diesem Grunde hatte ich Herrn Regierungsrat Junghans um 1/2 1 Uhr ins Hotel "Adlon" gebeten – obwohl die französische Kommission als unsere Gäste dort bereits eingetroffen war – um dort Herrn van der Zee[5] anzutreffen, der sich um diese Zeit mit Herrn Dr. G o u d h o y s[6] treffen wollte.

Es war schon etwas befremdend, dass Herr van der Zee dann trotz meiner Aufforderung mir lediglich mitteilen liess, er sei mit Herrn Dr. Goudhoys verabredet und deshalb verhindert. Als ich ihn dann stellte, erklärte er, dass er von Ihnen die Instuktion erhalten habe, mit dem Holländer v. Aals nicht mehr zu verhandeln. Mir selbst ist Herr v. Aals ein völlig unbeschriebenes Blatt.

Ich wies Herrn van der Zee darauf hin, dass es sich nicht um Herrn v. Aals handele, sondern um den Sonderbeauftragten des Reichskommissars, der einen Begleiter mitbrächte. Solange Letzterer von der N.O.C. dem R.K.U. gegenüber nicht offiziell abgelehnt sei, sei zu befürchten, dass der R.K.U. seine Ablehnung an den Tisch zu kommen, solange Herr v. Aals dabei sei, als eine Brüskierung des R.K.U. auffassen könne. Ich sei überzeugt, dass Sie, sehr verehrter Herr Präsident, unter diesen Umständen sicher damit einverstanden sein würden.

(4) A. van Aalst, geb. 5 jan. 1907 in Rotterdam, sinds september 1942 lid van de NSB. Via de Werkdienst Holland werd hij als hulparbeider naar de Oekraïne uitgezonden en kwam daarna bij de *Ostwerk Ukraïne* terecht. Hij werd door de NOC als een sjacheraar en oplichter beschouwd.

(5) T. van der Zee, geb. 17 apr. 1905 te Haskerland. Lid van de SDAP en hoofdbestuurslid van de Nederlandsche Arbeiderssportbond. Van der Zee schaarde zich achter Rost van Tonningen toen deze tot commissaris der marxistische partijen werd aangesteld, zie ook RvT dl. I. Vanaf september 1941 was hij verbonden aan het departement van Financiën en gedetacheerd bij de Nederlandsche Oostcompagnie.

(6) W. Goedhuys, de leider van het Nederlandsch Oostinstituut.

Als er nun trotzdem weiter zögerte, habe ich die peinliche Mission auf mich genommen, Herrn Junghans diese Eröffnung zu machen und ihn zu bitten, mit Herrn van der Zee allein zu sprechen. Als sich Regierungsrsat Junghans hiermit grosszügig einverstanden erklärte und ich ihn zu Herrn van der Zee führen wollte, hatte dieser meine Unterhandlung nicht abgewartet, sondern sich mit einem mir fremden Herrn im Adlon zu Tisch gesetzt. Als ich dann im Essaal den Sonderbeauftragten des Reichskommissars Ukraine dem Abteilungsleiter van der Zee vorstellte, erklärte Herr van der Zee, dass er jetzt schon das Essen bestellt habe und erst in einer dreiviertel Stunde zur Verfügung stehen könne.

Diese Stellungnahme bedeutete nichts anderes, als dass Herr van der Zee dem Sonderbeauftragten des R.K.U., eingeführt von einem Vertreter des Ostministeriums, Audienz nach seinem Belieben gewährt. An sich wäre es das Gegebene gewesen, Herrn van der Zee nach Erfüllung seines Wunsches nunmehr aufzufordern, diese Besprechung sofort zu beginnen. Aus der ganzen Art des Verhaltens von Herrn van der Zee, die recht befremdend wirkte, musste ich aber mit Gewissheit annehmen, dass er diese Aufforderung ablehnen würde. Dann wäre jedoch ein Fait acompli geschaffen mit dem Erfolge, dass Herr van der Zee zukünftig keinen Zutritt mehr zum Ostministerium und in die besetzten Ostgebiete hätte haben können. Es bleibt zu bedauern, dass Herr van der Zee sich anscheinend nicht gegenügend über die politischen Aufgaben der N.O.C. im klaren war, sowie als Abteilungsleiter am notwendigen Verantwortungsbewusstsein bei neuen Situationen mangeln liess.

Ich fühle mich verpflichtet, Ihnen dieses mitzuteilen, da nicht zu übersehen ist, ob sich hieraus nicht erneute Spannungen zwischen der N.O.C. und dem R.K.U. entwickeln können. Selbstverständlich werden wir weiter unser Möglichstes tun, diesen Vorfall zu verwischen. Ich möchte es aber vor allem Ihnen mitteilen, da Sie wahrscheinlich unter diesen Umständen Wert darauf legen werden, Regierungsrat Junghans bei seiner baldigen Reise nach Holland persönlich zu empfangen und dass Herr Generaldirektor K r a n t z die Verhandlungen mit ihm persönlich im einzelnen führen wird, um ihn entsprechend seiner Aufgabe als Sonderbeauftragter des R.K.U. zu würdigen.[7]

Mit verbindlichsten Grüssen
und Heil Hitler!
Ihr ganz ergebener
H. v. HARDER

RvT NOC 4 K, 2. Oorspronkelijk

265. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

[Den Haag,] den 24. März 1944

Lieber Obergruppenführer,
Betrifft: Beschwerde der unter der federführenden Firma
Niederl. Ost Bau A.G. arbeitenden Bauunternehmen.

(7) Zie voor het antwoord Rost aan Malletke dd. 11 apr. 1944; nr. 276.

Ich bestätige hiermit den Empfang Ihres Schreibens vom 12. Februar, sowie des Briefes, den Herr A.M.G. Zuurbier jun. am 10. Februar d.J. an SS-Stubaf. Dr. jur. Brück gerichtet hat.[1]

Was die verschiedenen im Briefe des Herrn Zuurbier enthaltenen Behauptungen anbelangt, so gestatte ich mir, Sie daran zu erinnern, dass es Ihnen bekannt sein dürfte, dass praktisch sämtliche Bauunternehmen, die sich der Niederländischen Ost Bau A.G. angeschlossen hatten, uns und dem SS-Wirtschaftsverwaltungshauptamt in Berlin sehr viel Mühe gemacht haben. Zu den allerschlimmsten gehörte wohl die Firma Arianco in Zeist, unter der Direktion des Herrn Zuurbier.

Auf Wunsch der SS-Wirtschaftsverwaltungshauptamtes in Berlin haben wir jetzt denn auch die Zusammenarbeit mit praktisch sämtlichen Bauunternehmen gekündigt.[2]

Ich möchte die verschiedenen Behauptungen im obengenannten Schreiben aber einzeln behandeln, damit der genaue Verlauf ersichtlich sein wird.

1. Dass die N.O.B. angeboten hätte, die Geschäfte der Furnier Beton zu übernehmen, ist nicht richtig; die Unternehmer haben gebeten und der N.O.B., sowie dem SS-Wirtschaftsverwaltungshauptamt vorgeschlagen, ob die N.O.B. die Geschäfte der Furnier Beton übernehmen könne.

2. Von einer Besprechung mit SS-Hstuf. Prinzl betreffs eines eigenen Einsatzes auch im Deutschen Reich ist uns nichts bekannt.

3. Die N.O.B. hat nie gestattet, dass leidendes Personal zurückgeschickt wurde. Es handelte sich hierbei um eine Massnahme der SS-Frontarbeiterleitstelle in Berlin, woraus sich für uns Schwierigkeiten ergaben. Den Unternehmern war solches bekannt.

4. Die N.O.B.hat keine einzige Zusage in Bezug auf die Aufrechterhaltung der Firmen gegeben, konnte dies auch nicht, da die Entscheidung der SS im Einsatzgebiete zusteht.

5. Dass die Bezahlung der Arbeiter schlecht sei, ist unrichtig; die Lohnvorschüsse sind regelmässig bezahlt worden.

6. Dass den Unternehmern selber nicht die Gelegenheit geboten sei, Arbeiten im Osten auszuführen, ist unrichtig. Die Unternehmer wollten selber nicht nach dem Osten. Ende September 1943 hat der Direktor der N.O.B., Herr B.J. Hoekstra selbst den Unternehmern vorgeschlagen, als Mitglied eines von uns zu bildenden Stabs nach dem Osten abzureisen. Nur ein Unternehmer hat sich hierzu gemeldet. Derselbe ist jetzt noch in der Umgebung von Riga tätig.

265 – (1) Deze brieven zijn niet aanwezig.

(2) Furnier Beton A.G had als vertegenwoordiger van een aantal Nederlandse bouwfirma's met het *SS-Wirtschaftshauptamt Berlin* een contract afgesloten. Er werd voor de ingezette arbeiders, de *SS-Frontarbeiter*, slecht gezorgd; de uitbetaling van een deel van het loon aan de familieleden in Nederland verliep ook slecht. De NOC stichtte daarop met een aantal bouwfirma's de Nederlandsche Oost Bouw, die het contract van Furnier Beton overnam. Enerzijds werd dit vanuit de NOC gedaan om ook op dit gebied een monopoliepositie te hebben, anderzijds om de Nederlandse arbeiders beter te kunnen beschermen.

7. Nachdem die N.O.B. den Schnellbrief, auf Grund dessen der Rahmenbauvertrag Ost gekündigt wurde, erst Ende September 1943 erhielt, war es ihr mithin unmöglich, den Unternehmern bereits Mitte Mai 1943 Mitteilungen dieserhalb zu machen.

8. Was Herr Zuurbier über eine Besprechung mit dem Direktor der N.O.B. betreffs der Kündigung eines Vertrags schreibt, ist dermassen verwirrt, dass wir die Antwort hierauf schuldig bleiben müssen.

9. Bezüglich der Nichtrückzahlung von Vorschüssen an Unternehmer können wir folgendes mitteilen:

Unternehmer haben nie Vorschuss gegeben. Wohl hat die N.O.B. Unternehmern (worunter auch Herrn Zuurbier) Vorschuss gewährt. Seitens der N.O.B. wurden, für Rechnung des Unternehmers, Vorschusszahlungen an Arbeiter geleistet und zwar in Höhe von hfl. 3.768.429,54 während der Periode vom 12.4.43 bis zum 31.12.43. Darüber hinaus zahlte die N.O.B. an Unternehmer hfl. 605.985,74. Von einer Rückzahlung dieser Beträge durch die Unternehmer ist nie die Rede gewesen. Im Zusammenhang mit der Kündigung der Verträge ist gesagt worden, dass die Unternehmer entweder warten können, bis eine Abrechnung mit der SS möglich sein wird, oder mit der N.O.B. eine Regelung treffen können, wobei sie diese Risikos auf uns übertragen. Da im Zusammenhang mit der Kündigung der Verträge augenblicklich jede Grundlage fehlt, war diese Lösung für die Unternehmer in jeder Hinsicht annehmbar.
Es wurde anheimgegeben, sich alles ruhig zu überlegen und davon abzusehen, alle erdenklichen Instanzen zu belästigen und auf diese Weise zu versuchen, ob man uns zwingen könnte, weitere nicht verantwortete Vorschusszahlungen an sie zu leisten. Wir haben die Erwartung ausgesprochen, dass alles in einer korrekten Weise gelöst werden würde und dass derjenige, der hiervon abweiche, dadurch zu erkennen geben würde, auf eine korrekte Lösung keinen Wert zu legen. In diesem Falle müssten wir uns eventuell dazu entschliessen, sämtliche geleisteten Vorschusszahlungen zurückzufordern.[3]

Ich vertraue Sie hiermit genügend informiert zu haben und zeichne

mit germanischem Gruss
Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81489–90. Doorslagkopie

(3) Op 14 april verzocht Rost dringend bij het *SS-Wirtschaftsverwaltungshauptamt* om betaling van ca. 6.000.000 *RM*, die de NOC had voorgeschoten (nr. 373).

266. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 25. März 1944

Lieber Obergruppenführer,

Eine schlechte Sache hat auch wohl mal seine gute Seite, das habe ich gestern wieder mal erfahren. Es war für mich wertvoll über die Art der Berichterstattung, welche sich Herr Fahrenholz[1] gestattet hat, informiert zu werden.

Ich erlaube mir Folgendes festzustellen:

Im Frühjahr 1942 bat ich den Reichsführer um seine Unterstützung und Genehmigung für meine Arbeit in der neu zu errichtenden Niederländischen Ost Kompanie (N.O.C.). Der Reichsführer hat diesem Ansinnen nicht nur zugestimmt, sondern meine Führung in dieser Sache beim Reichskommissar unterstützt. Nachdem mein Wirtschaftskreis in vollem Einvernehmen mit dem Herrn Reichskommissar und Minister Fischböck und nach Rücksprache mit Woltersom die Voraussetzungen geschaffen hatte für eine Beteiligung der gesamten Wirtschaft, hat nach unsrer Abreise nach Ostland (Litauen, Estland, Letland) Hauptmann Salcher die Unterverwaltungstellung niederländisch-indischer Plantagegesellschaften vorgenommen und wurde verschiedenen der englandhörigen Vorstände dieser GeseslIschaften mitgeteilt, dass sie nicht mit der N.O.C. zusammen zu arbeiten brauchten. Unter ihnen befand sich auch die "Internatio"[2] aus dem Wirtschaftskreis Woltersoms, welche die Hauptrolle in der von Woltersom gesammelten Gruppe für den wirtschaftlichen Osteinsatz bildete. Angesichts der Haltung des sich auf die Unterstützung des Vierjahresplans berufenden Salchers, zog Woltersom seine mit der N.O.C. geplante Zusammenarbeit zurück. Nach meiner Rückkehr im Haag musste ich nun zu meinem Erstaunen feststellen, dass Herr Fahrenholz und Herr Müller,[3] die sich nie die Mühe gegeben hatten mit mir oder meiner Wirtschaftsgruppe Fühlung zu suchen, engste Beziehungen zu der Gruppe Salcher unterhielten und offenbar ihren Chef SS-Brigadeführer Ohlendorf so einseitig informierten, dass dieser sich während seiner Reise in den Niederlanden eindeutig für die Gruppe Salcher aussprach, obwohl dieser Salcher vom Herrn Puttkammer als ein "Gangster" bezeichnet wurde und obwohl die eingesetzten Verwalter über die Niederländisch-Indischen Plantagegesellschaften teilweise so minderwertig waren, dass sie wieder abberufen werden mussten. Der Reichskommissar hat nachträglich in Anwesendheit sämtlicher Aufsichtsräte der N.O.C. die Tätigkeit des Herrn Salchers dahin karakterisiert, dass er nur die Arbeit der N.O.C. durchkreuzen wollte!

Als ich das sonderbare Verhalten der Herren Fahrenholz und Müller feststellte, wandte ich mich an Kameraden Knolle, der eine gemeinsame Zusammenkunft mit Fahrenholz, Müller, Salcher und Jarl (letzterer einer der deutschen Verwalter) arrangierte. Ich hielt den Versuch für zwecklos, weil ich damals schon Salcher durchschaute. Meine Meinung wurde nachträglich vom Reichskommissar (wie oben erwähnt) bestätigt.

Mit Ohlendorf hatte ich durch Vermittlung von Kranefuss in Berlin eine Aussprache. Man

266 – (1) H.J. Fahrenholtz, geb. 7 feb. 1911 te Berlijn. Sinds 1931 lid van de *NSDAP*, vanaf 1937 werkzaam bij de *Sicherheitsdienst*. In Nederland hoofd van de Economische Inlichtingendienst van de *SD*. Zie ook de brief van Rost aan Fahrenholtz dd. 24 juni 1944; nr. 320.

(2) Zie voor de Internatio nr. 109 en de daarbij horende n. 2.

(3) Ir. F.E. Müller.

hätte das Verhalten des Herrn Fahrenholz einem sei es auch bedauerlichen Irrtum zuschreiben können, wäre es nicht, dass Bühler sich mal mir gegenüber dahin äusserte, dass die Berichte des S.D. über die Niederländische Bank ihm schon einige Male Anlass gegeben hätten, sich beim Reichskommissar zu beschwerden. Ich möchte hier feststellen, dass ich noch nie vom Herrn Fahrenholz über die Politik der Niederländischen Bank befragt wurde.

Gestern aber erfuhr ich nun von Ihnen weitere Mitteilungen, welche Herr Fahrenholz über meine Tätigkeit gemacht hat und zwar in der Angelegenheit der Prüfung der Finanzen des Landstandes. Die Behauptung, dass ich geweigert hätte zwei Rechnungsprüfer für die Untersuchung gegen Damave zur Verfügung zu stellen, ist frei erfunden. Wahr ist vielmehr, dass ich seinerzeit eine telefonische Mitteilung von Volkmar erhielt, ob ich bereit wäre, die Finanzen des Landstandes zu untersuchen. Ich bat um einen offiziellen Auftrag des Reichskommissars, weil nach der Verordnung für die Kontrolle des Landstandes der bei vielen deutschen und niederländischen Wirtschaftskreisen sehr angesehene Halbjude Hirschfeld zuständig war. Ich stellte meinen Rechnungsprüfer bereit bis Roskam sich an Hirschfeld wandte und ihm erklärte, er wäre mit seiner Kontrolle genau so einverstanden wie mit der meinigen. Sie können sich die Freude des Herrn Hirschfeld vorstellen, als er mir dies ausrichtete. Ich teilte ihm und Roskam darauf mit, dass ich meine Kontrolle einstellte.

Als nun anlässlich der Bekämpfung des Schwarzhandels im Sommer 1943 eine Diskussion im Kollegium der Generalsekretäre stattfand,[4] wo Hirschfeld sich sehr aufregte und auf die Korruption Roskams und Damaves hinwies, so antwortete ich ihm: "Dafür sind Sie verantwortlich, denn Sie haben die Kontrolle gehabt." Meinem Rechnungsprüfer wurde nicht erlaubt, bei seiner Prüfung bis zum Kommissariat Damave durchzudringen. Er hat aber gerade vor einigen Tagen dasjenige, was er während seiner Prüfung festgestellt hat, in einem Bericht zusammengefasst, den ich prüfen werde.

Es kommt jetzt die Behauptung des Herrn Fahrenholz, dass 80% der in "Storm"[5] veröffentlichen Tatsachen unrichtig sind. Ich lasse dies eingehend prüfen, doch bin ich überzeugt, dass auch dieser gegen einen Nationalsozialisten gerichtete Vorwurf unrichtig ist. Dazu kommt die Behauptung, dass ich für die ganze Pressekampagne verantwortlich sei, was ebenfalls unrichtig ist.

Meine Gegenfrage ist die folgende. Was hat Herr Fahrenholz denn an der Tätigkeit und an den vielen niederträchtigen deutschfeindlichen Pressekonferenzen des Herrn Kroon[6] auszusetzen gehabt? Warum hatte Herr Fahrenholz, nachdem ihm vom Brigadeführer Naumann der Auftrag gegeben wurde, für die Behandlung der Fälle des Schwarzhandels, welche ihm durch meinen Mitarbeiter Herrn Otto bekannt gegeben wurde, nie die Zeit Herrn Otto[7] zu empfangen? Warum gestattet der Pressechef, Herr Ditmar, dem Herrn Kroon seine merkwürdigen Pressekonferenzen fortzusetzen; derselbe Herr Kroon wird durch die Deutsche Pressestelle des Propagandaministeriums als eine Quelle der Vergiftung der hiesigen Presse betrachtet.

(4) Dat was de SG-vergadering van 16 sept. 1943.
(5) In het SS-blad 'Storm' hadden diverse aanvallen op het voedselvoorzieningbeleid en de zwarte handel gestaan.
(6) H. Kroon was afdelingschef van de persdienst van het departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart. Hij was ook verantwoordelijk voor Landbouw en Visserij.
(7) H.J. Otto had de dag tevoren een nota over de reorganisatie van de Nederlandse tuinbouw aan Rost gestuurd (RvT Fin, 14,f Zwarte Handel).

Was nun meine wiederholten Anstrengungen anbelangt um die deutschen Behörden für die Korruption des Herrn Valstar und Genossen zu interessieren, so blieben alle meine schriftlichen Einwände unbeantwortet. Ich werde mir erlauben Ihnen deswegen noch eine kurze Uebersicht zukommen zu lassen. Alle Versuche, sowie alle Korruptionsfälle, welche vom Preiskommissar Schokker aufgedeckt wurden, wurden nicht beantwortet.

Ich schliesse hier noch einen Bericht über die Organisation Valstar bei.[8] Es ist für uns, die nicht über einen Polizeiapparat verfügen, nicht möglich die Tatsachen, welche wir bekanntgeben, einzeln nachzuprüfen, aber die Meldung an den S.D. dient dazu ihm die Unterlagen zur weiteren Untersuchung zu verschaffen.

Heil HItler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81483–6. Doorslagkopie

267. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN G. DIETERS

28 Maart 1944

Beste Dieters,

Ik schrijf je dezen brief wel met de hand, doch laat hem op de machine tikken, omdat mijn handschrift zoo langzamerhand alleen voor mijn secretaresse leesbaar is.[1]

Je schrijven uit de bunker[2] heeft ons weer een kleine blik uit de verte laten slaan in den zoo zwaren strijd, die jullie strijden aan het front. De Panzerbrigade Nederland heeft zich reeds met roem overdekt. Belangrijker nog dan voor ons land vind ik dit voor de Duitschers, die helaas van ons volk zooveel vijandigheid hebben ondervonden. Het Duitsche volk ziet op deze wijze, dat er ook een groepje Nederlanders is, dat met hart en ziel aan zijn zijde vecht.

Wij verwachten je hier met ongeduld terug, want ook hier ben je noodig. Met SS Obergruppenführer Rauter heb ik herhaaldelijk over je gesproken. Als je deze brief ontvangt begint de termijn van je terugkomst reeds dicht te naderen. Gisteren heb ik wederom een lang gesprek met den Obergruppenführer gehad. De Landstand is n.l. vastgeloopen en het zou nu noodzakelijk zijn, dat je daarvan de leiding krijgt. Of dit zal lukken is een tweede. Of wel, anders gezegd, of het direct zal lukken? Dit zal ook voor een belangrijk gedeelte van jezelf afhangen en ik zou je dan ook over dit onderwerp onmiddellijk na je terugkomst in Holland gaarne spreken.

Mochten echter de weerstanden tegen een benoeming van je voorloopig nog niet kunnen worden overwonnen,[3] dan heb ik je een ander voorstel te doen, waarbij je een platform

(8) Niet aanwezig.
267 – (1) Boven de handgeschreven brief staat 'Zonder interlinie op voor en achterzijde tikken opdat 1 blad papier voldoende is om gewicht te sparen.'
(2) Zie Dieters aan Rost dd. 25 feb. 1944; nr. 253.
(3) Zie ook Rost aan Rauter dd. 1 apr. 1944; nr. 269.

krijgt, van waaruit je den strijd kunt aanbinden en die je als werk volkomen zal bevredigen.

Ik wil in deze brief niet meer uitwijden, want er is veel wat ik hier maar liever niet neerschrijf, doch wat we bij je terugkomst met SS Obergruppenführer Rauter zullen moeten bespreken.

Met Florrie en mij gaat het zoover best. De beide jongens groeien als kool en zien er voorloopig welvarend uit. Zij zijn nu 27 en 7 maanden. De jongste, Ebbe, begint nu zijn luie onderste ledematen wat te gebruiken. Ik heb mij mijn heele leven lang gehaast. Mijn twee zoons schijnen reeds thans vast besloten te zijn een ander tempo dan hun vader te gebruiken. Ik heb daar niets op tegen, mits zij een goed vak leeren. Als ik heb geluk mocht hebben nog een zoon te krijgen, zou ik hen het liefst boer, dokter en ingenieur zien worden. Geen van allen gun ik hen een carrière in de politiek. En toch moeten wij, die in de politiek werken er ook zijn. De strijd tegen het grootkapitalisme, tegen het jodendom en andere machten begint eerst recht na den oorlog. Mijn hoop is ook daarbij op de Frontkämpfer gevestigd. Zij hebben het recht aan hun zijde en zullen de trouwe steunpilaren van den Führer zijn als hij in vredestijd den zwaren taak der voltooiing van zijn geweldig levenswerk op zich neemt. Voorloopig is de Führer aan het front gebonden en hebben wij ouderen de dure plicht achter het front zijn taak zoo mogelijk te verlichten.

Wat de Führer gedurende de laatste 15 maanden heeft volbracht grenst aan het bovenmenschelijke. Op 9 November 1942 landdden de Amerikanen vol verwachting in Engeland. In Januari 1943 viel Stalingrad. De geallieerden jubelden. Thans is de toestand volledig omgedraaid. Een leger, zoo sterk als Duitschland nog nooit had, ligt in Europa gereed. Jullie maakt door je strijd met geringe troepenmachten tegen de Russische overmacht de voortdurende versterking van dit leger mogelijk. Wat op dit gebied gepresteerd wordt is inderdaad geweldig. De Engelschen leven onder den voortdurend toenemende angst van de vergelding. Zij weten, dat als de Führer toeslaat, hij hard slaat. Zij durven daarom niet te landen. De luchtmacht wordt steeds sterker. In het verre Oosten neemt de kracht van Japan sprongsgewijze toe. Overal kraakt het in het door de Anglo-Amerikanen bezette deel van Azië. Doch het kraakt ook in het binnenland van Engeland en Amerika. Staking volgt op staking. Zoo zal de overwinning van den Führer komen als wij hen allen trouw zijn.

Ik heb je vrouw in den herfst tweemaal bezocht en hoop haar spoedig weer te zien. Ik schreef haar voor eenige weken wel een brief met verzoek die door te sturen. Florrie laat je hartelijk groeten!

Het beste en tot weerziens!

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT A 8/83278–80. Doorslagkopie

268. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 30. März 1944

Strikt vertraulich

Lieber Obergruppenführer,

Die Angelegenheit des Landstandes erfüllt mich mit grosser Sorge[1] und ich erlaube mir noch anschliessend an das Gespräch vom Montag, den 27. März, Folgendes zu bemerken.

Wir sind im landwirtschaftlichen Sektor an eine Entscheidung herangekommen und zwar stellt sich die Frage ob die Bauern in diesem Lande durch die verfehlte agrar-technische Politik des Landstandes und des Departements ganz in die Einflusssphäre des Halbjuden Hirschfeld und seines Gesinnungsgenossen Louwes geräten oder ob es gelingen wird eine SS Führung zu sichern.

Die jetzige Situation ist die folgende: Am Samstag, den 25. März, rief Hirschfeld mich an und erklärte mir, dass der Landstand bankerott sei. Die Bauern weigern sich ihre Gebühren dem Landstande zu zahlen. Wenn nicht vor Monatsende *f.* 200 000 gezahlt würden, wäre der Landstand nicht imstande die Gehälter seinem Stab zu zahlen und würde sich ein Skandal ereignen. Auf meine Frage weshalb ich so spät verständigt wurde, antwortete mir Hirschfeld, dass ihm die Mitteilung erst am Donnerstag, dem 23. März von dem Landstande zugeleitet würde. Mein Einwand, dass er, Hirschfeld, doch seinerzeit auf Wunsch von Roskam die Kontrolle übernommen hätte und gemeinsam mit Ruiter der Kontrolle geführt hätte ohne zu bemerken, dass die Position des Landstandes finanziell schwer gefährdet wäre, musste der Jude ausweichend antworten.

Entweder sind er und Ruiter unfähig eine Finanzkontrolle auszuüben oder es ist absichtlich der Landstand in diese missliche Situation hinein manoeuvriert worden.

Unfähig haben sich ebenfalls gezeigt die von Mussert designierten Landstandführer, das heisst:

1. Der Bevollmächtigte TAMMENS.
2. Der Bauernführer BIEREMA
3. Der stellvertretende Bauernführer SAAL[2]

Für eine Sabotage seitens des Landwirtschaftsministeriums spricht die Tatsache, dass Hirschfeld mir seine Absicht mitteilte, den Landstand zukünftig über die von Louwes geführten landwirtschaftlichen Fachgruppen (Bedrijfsgemeenschappen) zu leisten und Ruiter mit der finanziellen Kontrolle des Landstandes zu betreuen.

Damit wäre das Ziel des Juden und seiner Trabanten, die Herren Louwes und Valstar, erreicht. Diese englandhörigen Herren haben es verstanden durch ihre systematische Ausschaltung des Landstandes jede konstruktive Mitarbeit der Bauern bei der Ernährungswirt-

268 – (1) Om de financiële problemen van de Landstand op te lossen, werd per 1 mrt. 1943 een verplichte contributieregeling in het leven geroepen, die via de Posterijen geïnd zou worden. Dit bracht evenwel veel te weinig geld op. Naast politiek-ideologische problemen binnen de Landstand, bleek de top – Roskam en Damave – ook nog corrupt te zijn. Zij verdwenen eind 1943.

(2) J. Saal, geb. 30 mei 1900 te Nieuwe Niedorp. Van beroep landbouwer. Sinds 1933 lid van de NSB. Voor de oorlog lid van de Provinciale Staten van Noord-Holland. In juni 1941 werd hij door de Rijkscommissaris benoemd tot gedeputeerde van die provincie. Plaatsvervangend Leider bij de Landstand.

schaft zu verhindern. Ich bitte Sie in dieser Angelegenheit den Beauftragten des Reichskommissars, Herrn Sellmar[3] zu hören. Er wird Ihnen wahrhaft erschütternde Einzelheiten erzählen können.

Bisjetzt war aber die Möglichkeit einer Ueberwachung der Machenschaften des Herrn Louwes durch einen kämpferischen Bauernführer und seinen Landstand gegeben. Leider hat Mussert es auch in diesem Sektor verstanden seine lahmen, seichten Mitarbeiter in die Führung zu schieben. Durch die von Hirschfeld vorgeschlagene Art der Finanzierung des Landstandes bekäme Louwes den Landstand in die Hand. Indem man dem Louweshörigen Herrn Ruiter mit der finanziellen Kontrolle beauftragen würde, wäre jede agressive Kontrolle der Ernährungsmisswirtschaft der Herren Louwes und Valstar lahmgelegt. Ich schlage daher dringend die Rückberufung des Kameraden Dieters von der Front vor.

Ich beanspruche für mich das Recht das Versagen des Landwirtschaftsministeriums, der von Mussert gestellten Leitung des Landstandes nämlich Roskam, Tammens, Bierema und Saal, sowie der Stelle Ernährung und Landwirtschaft, in dieser Angelegenheit auf folgende Gründe schärfstens zu kritisieren:

1. Vor einigen Monaten besuchten mich die Landstandführer Bierema, Saal und ihre Mitarbeiter mit der Bitte, ich möge zustimmen, dass die Niederländische Bank den Landstand finanziere. Ich lehnte ab, weil die Statuten der Notenbank eine derartige Finanzierung nicht erlauben. Auf meine Frage, wie der Landstand sich derzeit finanziere, wurde mir mitgeteilt: "Durch die Rijnsche Handelsbank (Vereinigte Stahlwerke)." Auf meine Frage über welchen Apparat die Rijnsche Handelsbank verfüge um die Gebühren der Bauern einzutreiben ("Incasso") wurde mir geantwortet, dass, die Rijnsche Handelsbank selbst über keinen Apparat verfüge, sondern die Gebühren über die Postverwaltung eintreibe. Auf meine Entgegnung, dass selbstverständlich die in der überwiegenden Mehrzahl englandhörigen Postbeamten nicht das Interesse hätten, die Gebühren einzutreiben, wurde mir gesagt, das sei nicht wahr.[4] Ich sagte, dass ich bereit wäre, falls die Rijnsche Handelsbank einverstanden wäre, den Apparat der von mir und meinem Freundenkreis kontrollierten Middenstandsbank einzuschalten. Die Herren fanden das nicht notwendig. Ich fragte sie dann, wie sie überhaupt dazu kämen mich in der Angelegenheit einzubeziehen und dann wurde mir geantwortet: "Es wäre ehrenvoller von einem öffentlichen Institut finanziert zu werden als von einer Privatbank". Ich fragte die Herren wieso die Gebühren über Jahre rückständig waren. Mir wurde gesagt das Landwirtschaftsministerium (wenn ich mich richtig erinnere Louwes) hätte nicht erlaubt, dass die späteren Termine eingefordert würden, bevor nicht die ersten sämtlich eingetrieben waren. Ich war fassungslos über soviel Dummheit der Landstandführung und eine so schlaue und geschickte Sabotage der Herren Hirschfeld, Louwes und Genossen. Ich sprach meine Befürchtung aus, dass die Bauern bald nicht mehr zahlen würden, wenn nicht schnellstens die sämtlichen Termine eingetrieben wurden. Darauf gab der finanzielle Referent eine sehr optimistische Meinung über die finanzielle Zukunft des Landstandes und verabschiedeten die Herren sich.

Leider habe ich Recht erhalten. Obwohl ich es nicht beweisen kann, liegt die Vermutung nahe, dass Louwes und seine Genossen die Bauern ermutigt haben nicht mehr zu zahlen. Ich

(3) H. Sellmer.
(4) De Posterijen hadden zich op personeelsgebrek beroepen toen bleek dat de dwangbevelen voor de contributie sterk vertraagd verstuurd werden.

bitte um Ueberprüfung und schlage auch eine Besprechung mit Sellmer vor, der in diesen Fragen den Louwes bestens beobachtet hat.

2. Herrn Hirschfeld steht kraft der Verordnung die Kontrolle zu. Wie ich Ihnen nun in meinem Schreiben vom Samstag, den 25. März mitgeteilt habe, wurde Rambonnet seinerzeit (ich entsinne mich nicht genau das Datum) von Herrn Volkmar angerufen mit der Bitte, dass ich die finanzielle Kontrolle über den Landstand übernehmen möge, weil man die Bauern doch nicht von dem Halbjuden Hirschfeld kontrollieren lassen können. Ich beantragte Rambonnet zu antworten, dass ich um einen schriftlichen Auftrag des Reichskommissars bitten müsste, aber schon die Anordnung gegeben hätte mit der Kontrolle anzufangen. Den schriftlichen Auftrag bekam ich nie.

Roskam stimmte meiner Kontrolle ursprünglich zu, aber hat dann hinter meinem Rücken Hirschfeld mitgeteilt, er wäre mit Hirschfelds Kontrolle genau so einverstanden, wie mit dem meinigen. Als Hirschfeld mir dies triumphierend mitteilte, gab ich ihm seine verordnungsmässige Kontrolle zurück und teilte Roskam mit, dass ich nach dieser Beleidigung mit seinem Landstande nichts mehr zu tun haben wollte. Meinem Rechnungsprüfer habe ich befohlen seine Kontrolle einzustellen. Das Sonstige steht in meinem Schreiben vom 25. März.

Jetzt will Hirschfeld die Kontrolle behalten. Ich aber bin nicht bereit mit dem Juden die Kontrolle zu teilen. Ich übernehme diese nur auf schriftlichen Befehl des Reichskommissars.[5]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81463–6. Doorslagkopie

269. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 1. April 1944

Strikt vertraulich!

Lieber Obergruppenführer,

Anschliessend an unsere heutige telefonische Unterredung möchte ich Ihnen noch Folgendes schriftlich bestätigen.

Als im Sommer 1940 der politische Aufbau der Arbeitsfront vom Generalkommissar Schmidt mit mir besprochen wurde,[1] kamen wir übereinstimmend zu der Schlussfolgerung, dass der Aufbau am zweckmässigsten erfolgen könnte, indem Woudenberg kommissarisch das N.V.V. übernehmen und ich zum Kommissar der marxistischen Parteien ernannt würde. Damals waren die wirtschaftlichen Betriebe der S.P.D. (die Arbeiterpresse und die Versicherungsgesellschaft) in einer schweren Lage. Mit äusserster Behutsamkeit ist es damals gelungen beide Unternehmungen zu retten, welche jetzt eine Blütezeit haben, wie sie unter der marxistischen Verwaltung nie gekannt haben. In der Arbeiterpresse, welche Sie selbst

(5) Zie ook Rost aan Seyss-Inquart dd. 25 april 1944; nr. 283.
269 – (1) Zie de inleiding bij *Corresp. Rost I.*

besichtigt haben, habe ich die Herren Kerkmeester und Goedhuys und in der Versicherungsgesellschaft meine Mitarbeiter van der Does und van den Bosch eingesetzt. Was die N.A.F. selbst anbelangt, ist die finanzielle Gebarung momentan Gegenstand einer intensiven Arbeit unter Führung meines Bevollmächtigten, des Rechnungsprüfers Tummers, sodass ich zuversichtlich hoffe, dass eine ordentliche Bilanz im Balde gelegt werden kann.

Seinerzeit habe ich bei Herrn Generalkommissar Schmidt darauf gedrängt, dass der Aufbau der Bauernbewegung in den Niederlanden nicht aus der vom Roskam geführten politischen Agrarfront der N.S.B., sondern auch wieder aus einer schon bestehenden Bauernorganisation und zwar der Organisation "Landbouw en Maatschappij", welche damals vom Ruiter geführt wurde, erfolgen sollte. Es war mir klar, dass Ruiter auf die Dauer kein geeigneter Bauernführer sein würde, aber er könnte später durch einen mehr geeigneten Bauernführer ersetzt werden. Wir hätten dann auch in behutsamer Weise den Uebergag in die nationalsozialistischen Gedanken einleiten können, anstatt mit Gewalt und staatlichem Zwang einen Landstand hervorzuzaubern.

Mussert hat schärfstens gegen diesen Plan opponiert und hat gegen meine dringenden Vorstellungen bei Schmidt die Ernennung Roskams zu künftigen Bauernführer durchgesetzt. Auch Graf Grothe hatte damals sehr grosse Bedenken. Meines Erachtens wäre Roskam als Schulungsleiter der Bauernbewegung von grossem Wert gewesen und er wäre dann auch nicht über die Finanzen gestolpert. Sie wissen, dass ich Roskam immer loyal unterstützt habe und in welcher sonderbaren Weise er mich umgangen hat; (sehe meinen Brief an Sie vom 30. März).[2] Mussert ist daher verantwortlich für die Ernennung und Scheiterung Roskams. Mussert hat sodann die Führung des Landstandes der Kombinatioan Bierema, Saal anvertraut und überdies, weil er diese Kombination zu schwach fand, Tammens su seinem Bevollmächtigten für die Landwirtschaft ernannt. Das Resultat ist der jetzige Sauhaufen, worin wir angelangt sind.

Ich frage Sie, Obergruppenführer: Muss man zum dritten Mal Mussert die Wahl lassen, oder kommen wir völkische Kämpfer nun endlich mal an die Reihe?

Ich kenne die Kandidaten, die Mussert eventuell vorschlagen wird. Kein Einziger verfügt über die wirkliche Dynamik und den leidenschaftlichen Glauben eines Dieters. Auch gegen Dieters habe ich längere Zeit Bedenken gehabt und zwar zweifelte ich, ob er genug Schneid hätte. Seine Meldung für die Front hat mir hier Unrecht gegeben und ich zögere daher jetzt nicht ihn als den geeigneten Bauernführer zu betrachten. Er ist mit mir Parlementsabgeordneter gewesen und hat seine parlementarische Arbeit glänzend gemacht. Wir müssen aber für ihn einen guten Organisator finden, der seine finanzielle Verwaltung ordnet. Als Stabschef für die eigentlichen Arbeiten der Bauernorganisation des Landstandes möchte ich SS-Mann Donker, einen ausserordentlich gescheiten Junge, empfehlen, der jetzt schon beim Landstand tätig ist und in technischen Kenntnissen Ruiter die Stange halten kann. Wir hätten dann in dieser Weise die Bauernbewegung für die SS gesichert.

Dieters' Achillesferse bleibt seine Beziehung zu Tine Smit. Ich will in diesem Brief nicht über diese sehr delikate Angelegenheit sprechen, aber Sie wisen dass meine Frau und ich uns bemühen beiden die Notwendigkeit klar zu machen, um sich vorläufig nicht mehr gemeinsam zu zeigen. Meine Frau und ich empfinden nicht nur für Dieters, sondern auch für Tine Smit eine herzliche Kameradschaft; sie ist ein sauberes Bauernmädel.

(2) Nr. 268.

In letzter Instanz, lieber Obergruppenführer, wird es notwendig sein, dass Sie in dieser Angelegenheit an Dieters appellieren, damit er aus dem Bewusstsein der Grösse seiner Aufgaben sich zu diesem Opfer entschliesst. Wäre es Ihnen niet möglich den Reichsführer zu bitten eine Betätigung für Tine Smit im Reich zu finden; sie ist mit Juul Op ten Noort sehr befreundet, sodass das Angebot eventuell über Juul erfolgen könnte.
Ich möchte, lieber Obergruppenführer, noch gerne mündlich über diese Sachen mit Ihnen sprechen.[3]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81441–3. Doorslagkopie

270. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF

[Amsterdam?,] den 3. April 1944

Sehr geehrter Herr Wulff,
Ich erhielt Ihre werte Zuschrift vom 10. März betreffs der Sicherung des Torfbetriebs Baltoje Voke.
In dieser Angelegenheit habe ich mich an den Höheren SS- und Polizeiführer für die besetzten niederländischen Gebiete, SS-Obergruppenführer Rauter, gewandt mit der Bitte wenn möglich aus älteren Offizieren, bzw. aus Kriegsgeschädigten, die jedoch noch verwendbar sind für die Verteidigung eines Lagers, eine Kampfgruppe aufzustellen, um das Torfwerk zu schützen.[1]
SS-Obergruppenführer Rauter hat mir jedoch mitgeteilt, dass er von hier aus unmöglich Wachen für das Torfwerk stellen kann und hierfür auch nicht zuständig ist. Seines Erachtens wäre diese Angelegenheit mit dem dort zuständigen Höheren SS- und Polizeiführer aufzunehmen.
Ich möchte Sie daher zwecks Schutzes der Menschen und des Betriebes bitten, an den dortigen zuständigen Höheren SS- und Polizeiführer heranzutreten.
Ich danke Ihnen im voraus aufs Herzlichste für Ihre Bemühungen und sehe dem Ergebnis Ihrer Intervention gern entgegen.[2]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/91742. Doorslagkopie

(3) Zie Rost aan Rauter dd. 26 apr. 1943; nr. 285.
270 – (1) Zie nr. 262.
(2) Uit een brief van Rost aan Himmler dd. 13 mei 1944 valt te lezen dat ook het beroep op Wulff geen succes had, zie nr. 298.

271 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 4. April 1944

Strikt vertraulich !

Lieber Obergruppenführer,

Gestern erfuhr ich vom Chefredakteur der SS-Wochenschrift "Storm",[1] dass er vom Generalsekretär de Ranitz (Volksaufklärung und Künste) Bericht erhalten hätte, dass er aus dem Journalistenregister gestrichen wäre und dass er nach seinem Fronteinsatz wieder rehabilitiert würde.

Die erste Strafe berührt die Ehre eines Journalisten, die zweite (Fronteinsatz) ist wohl nicht Sache des Generalsekretärs sondern der SS. Ich möchte hier nicht näher auf diese Frage eingehen, aber erlaube mir Sie auf folgende unterschiedliche Behandlung von dem anti-deutschen, englandhörigen Herrn Kroon, Mitarbeiter eines Halbjuden und von dem SS-Angehörigen van Etten aufmerksam zumachen.

Kroon ist aus seiner offiziellen Stellung als Pressechef Hirschfelds entlassen worden. Das wird ihn wohl nicht daran hindern sich weiter inoffiziell in derselben Weise als bisher zu betätigen durch einen neuen von Hirschfeld gestellten Strohmann und die Herren werden sich bestenfalls amusieren über die gegen Kroon getroffenen Massnahmen.

Van Etten hat aber gänzlich zu verschwinden, obwohl er aus Notwehr gegen eine von Kroon misbrauchte sogenannte "geheime" Pressekonferenz seine, von diesem Judenschützling ins Kot gezerrten grösstenteils berechtigten Beschwerden gegen eine die Gesundheit unseres Volkes unterminierende Gebarung des Herrn Valstar gehandelt hat.[2]

Van Etten hat sich strafweise an die Front zu begeben, wofür er sich seinerzeit freiwillig gemeldet hat, weil er und wohl auch alle anderen niederländischen Frontkämpfer den Fronteinsatz nicht als eine Strafe, sondern als eine Ehre betrachten. Seine Gesundheit ist seinerzeit kaput gegangen. Sollte er, was bei einem Herzfehler wohl als sicher anzunehmen ist, entweder gesundheitlich eingehen, oder auf dem Schlachtfeld bleiben, so fällt er belastet mit einer seine Ehre beeinträchtigende Strafe.

Kroon soll offenbar, ungeachtet seines Misbrauches der Amtstätigkeit (Organisierung von Flüsterpropaganda mittels "geheime" Pressekonferenzen, welche zugleicherzeit eine antideutsche Hetze beinhalteten, worüber Ihnen noch Material zugeht) in Amt und Würden verbleiben anstatt verhaftet zu werden.

Mit diesen Bemerkungen habe ich meinerseits meine Pflicht getan. Ich mische mich nicht ein in die Strafe, welche Sie van Etten erteilen werden wegen der von Ihnen beanstandeten Diziplinlosigkeit. Ich mische mich nicht ein in die Angelegenheiten der Schutzstaffel, aber ich richte an Sie die Frage, Obergruppenführer, seit wann es einem zivilen Generalsekretär gestattet ist den Fronteinsatz als Strafe über einen SS-Mann zu verhängen. Ist es Ihnen be-

271 – (1) H.W. van Etten, geb. 2 sept. 1916 te Amsterdam. Sinds 1935 lid van de NSB en vanaf oktober 1940 lid van de Nederlandsche SS, waar hij leiderfuncties bekleeddde. Vanaf augustus 1943 hoofdredacteur van 'Storm'. In september 1944 oneervol uit de Germaansche SS ontslagen en een maand later door de Duitsers op beschuldiging van hoogverraad gearresteerd en naar een gevangenis in Duitsland overgebracht.

(2) Onder de titel 'Geen groente ? Wij klagen aan' had op 25 feb. 1944 een aanval op Valstar in Storm-SS gestaan.

kannt, dass van Etten vor seiner jetzigen Massregelung überhaupt nicht gehört worden ist, geschweige, dass er sich hat verantworten können?

Es ist doch wohl klar, dass man hier die SS treffen will indem man ihrer Wochenschrift eines begabten Chefredakteurs entledigen will und zwar indem man vollzogene Tatsachen schaffen will.

Ich will nicht glauben, dass diese Art des Vorgehens der Hauptquartierherren, die straflos seit vier Jahren Beleidigung auf Beleidigung an die Adresse deutscher Kameraden richten, ein Zufall ist. Ich will hier eingehen auf das ständige Zurückdrängen der Germanischen SS aus den Verbänden der Bewegung. Es fing mit der Frauenschaft an, wo man Juul[3] ausbotete, es folgte die Säuberung der Bewegung, des Jeugdstorms von völkischen Führern, darauf drangsaliert man die Arbeitsfront um Woudenberg gefügig zu machen und jetzt soll die Bauernschaft christlich und separatistisch gleichgeschaltet werden. Zum Schluss macht man die Wochenschrift mundtot. Die völkische Arbeitsgemeinschaft ist nur noch ein Schatten. Feldmeyer ist gescheitert als Schulungsleiter.

Es ist aber den Juden und Halbjuden gelungen unsere Reihen zu spalten und selbst geschlossen zu bleiben mit derselben Meute, die mit Rotspanien und den Juden sich verschworen hatten und das Reich mit allen Mitteln bekriegt haben.

Ich zeichne mit,

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81438–40. Doorslagkopie

272. OVEREENKOMST TUSSEN M.M. ROST VAN TONNINGEN EN H.J. WOUDENBERG.

Amsterdam, 5 april 1944

ORGANISATORISCHE VERHOUDING DEPARTEMENT VOOR BIJZONDERE ECONOMISCHE ZAKEN, ECONOMISCH FRONT EN NEDERLANDSCH ARBEIDSFRONT.

Aangezien gebleken is, dat nog onvoldoende inzicht bestaat over de gestelde taken van het Departement voor Bijzondere Ecnonomische Zaken, het Economisch Front en het Nederlandsch Arbeidsfront – worden de navolgende richtlijnen en instructies voor de werkverdeeling en onderlinge samenwerking verstrekt.[1]

(3) Julia op ten Noort.

272 – (1) Er bleken voortdurend competentieconflicten tussen de diverse ambtenaren en functionarissen van de drie genoemde instellingen te ontstaan. Woudenberg had zich bijv. beklaagd over de misprijzende uitlating van een ambtenaar van BEZ over de afdeling Handel en Ambacht van het NAF (Woudenberg aan Rost dd. 27 aug. 1943. NAF 363, 12/5). Het zal duidelijk zijn dat de hier uitgewerkte overeenkomst maar beperkt nageleefd werd.

Voorop zij gesteld, dat in het algemeen, het Departement een economische, het Economisch Front een economisch-politieke en het Arbeidsfront een sociale taak hebben te vervullen.

Dienovereenkomstig zijn de Provinciaal-Vertegenwoordigers van het Departement in het algemeen belast met de uitvoering der economische, de Districtshoofden E.F. der economisch-politieke en de Provinciaal-Leiders van het Arbeidsfront der sociale taken.

De nationaal-socialistische doelstellingen en in het bijzonder de oorlogsomstandigheden brengen mede, dat de taken voor elk uitvoeringsapparaat deze instellingen, in de praktijk ruimer opgevat dienen te worden, dan uit een zuiver economische, economisch-politieke of sociale taakomschrijving afgeleid zou kunnen worden. Zoo behandelt het Economisch Front veelal economisch-politieke en het Arbeidsfront sociaal-economisch aangelegenheden, waarmede beide Fronten vaak hetzelfde arbeidsterrein betreden.

Met het oog op de hieruit voortvloeiende misverstanden en ter verkrijging van een meer efficiente werkwijze, worden de voornaamste taken van het Departement van het Economisch Front en het Arbeidsfront als volgt afgebakend.

Het Departement voor Bijzondere Economische Zaken.

De voornaamste taak van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken kan, naast de werkzaamheden verbonden aan de Hoofdgroepen Bankwezen en Verzekeringswezen van de zelfstandige organisatie van het Bedrijfsleven, – kortweg worden aangeduid met de behandeling van alle bijzondere economische vraagstukken, waartoe uiteraard op de eerste plaats oorlogseconomische maatregelen gerekend moeten worden.

Aangezien dit Departement in het algemeen de economische belangen van de goedwillende elementen van het bedrijfsleven behartigt in de gevallen, dat de zelfstandige organisatie van het bedrijfsleven daarin te kort schiet, – volgt daaruit, dat de belangen van de leden der beide fronten daaronder gerekend moeten worden.

Het Economisch Front.

De voornaamste taken van het Economisch Front zijn overeenkomstig den Stichtingsbrief van den 8sten Oktober 1941 van den Leider en in aansluiting daarmede het Algemeen Reglement van dit Front, als volgt aan te geven:

1.) Het uitdragen van de nationaal-socialistische gedachte in ondernemerskringen;

2.) Het medewerken aan den opbouw van het bedrijfsleven in nationaal-socialistischen zin, waarbij het E.F. als einddoel streeft naar de vorming van een nationaal-socialistische volkshuishouding in Nederland;

3.) Behartiging van de economische belangen der leden E.F. voor zoover dit niet in voldoende mate door de betrokken bedrijfsorganisatie geschiedt;

4.) Het uitbrengen van adviezen over de bestuursbezetting der lichamen van de zelfstandige organisatie van het bedrijfsleven;

5.) Het houden van toezicht op de werkwijzen en op de uitvoeringsmaatregelen van de organisatie van het bedrijfsleven;

6.) Het verrichten van vooronderzoek in kwesties met politiek karakter, zooals terreurgevallen (terreur door instanties, leveranciers of klanten);

7.) De scholing van functionarissen voor toekomstige taken bij de organisatie van het bedrijfsleven.

Het Nederlandsche Arbeidsfront

Overeenkomstig de taakomschrijving in artikel 2 van het Oprichtings-decreet van den Rijkscommissaris van 30 April 1942 No. 473, kunnen onder meer als taken van het Arbeidsfront worden aangewezen:

1e. Werkzaamheden verbonden aan de uitvoering van circulaire, van het Departement van Sociale Zaken, Afd. Steunverleening, No. 1/119 van 18 Augustus 1943, betreffende sociaal-economische hulpverleening aan kleine zelfstandigen;

2e. Sociale en andere persoonlijke verzekering;

3e. Vakopleiding met inbegrip van het leerlingenstelsel, in samenwerking met de betrokken lichamen van de organisatie van het bedrijfsleven

4e. Sociaal-politieke vorming van den ondernemer t.a.v. de eischen van het algemeen belang.

5e. Arbeidsverhouding, met inbegrip van het arbeidsrecht

6e. Arbeidsverheffing, zooals actie voor reinheid en schoonheid in het bedrijf, veiligheid, hygiëne en dergelijke.

Teneinde overeenkomstig de vorenaangegeven taakomschrijving de gewenschte organisatorische onderlinge verhoudingen te scheppen wordt het navolgende bepaald:

Taakverdeeling

1.) Alle aangelegenheden, welke van economischen, economisch-politieken of socialen aard zijn, worden in beginsel respectievelijk door het Departement voor Bijz.Econ.Zaken, het E,F,., en het N.A.F. behandeld.

In de provincie is de behartiging daarvan opgedragen aan resp. den Provinciaal Vertegenwoordiger van het Departement, het Districtshoofd van het Economisch Front en den Prov. Leider van het Nederlandsch Arbeidsfront.

Adreslijsten van deze functionarissen en eventueele mutaties zullen regelmatig onderling worden uitgewisseld.

2.) Bij de zoogenaamde grensgevallen, welke binnen de arbeidssfeer der beide fronten liggen, dienen de betrokken functionarissen elkaar te raadplegen, wie van hen de behandeling op zich zal nemen, dan wel tot gemeenschappelijke behandeling besluiten.

3.) Ingeval een aangelegenheid volkomen buiten de bevoegdheid valt van de instelling, die in eerste instantie de behandeling op zich nam, zoo dient deze alsnog aan de bevoegde instelling overgedragen te worden.

Het contact met autoriteiten:

4.) De sociaal-economische aangelegenheden van de kleine zelfstandigen zullen tegenover de Nederlandsche en Duitsche autoriteiten door den betreffenden ambtenaar van het Departement worden behartigd, terwijl het contact en overleg met de betrokkenen door den betreffenden functionaris van het NAF zal worden onderhouden.

5.) In het algemeen dient het optreden van meerdere functionarissen bij andere instanties voor de behandeling van dezelfde soort aangelegenheden vermeden te worden. Het bestaande doorloopend overleg van de ambtenaren van het Departement met de Duitsche autoriteiten en instanties, dient zonder inmenging van de functionarissen der beide fronten gecontinueerd te blijven.

Wederzijdsch hulpverleening
6.) Ter bevordering van de meest efficiente uitvoering der gestelde taken, zullen de beide Fronten elkaar zooveel mogelijk met raad en daad terzijde staan.
Onderling overleg,
7.) De leider van het Economisch Front en de leider van het Ned. Arbeidsfront zullen voor den goeden gang van zaken en ter behandeling der belangrijke aangelegenheden regelmatig contact en overleg met elkaar houden.
Zij zullen zich ieder door een door hen aan te wijzen persoon doen vervangen.
Kwartaalrapporten
8.) Binnen tien dagen na afloop van elk kwartaal zullen de beide fronten rapporten over de bevindingen der onderlinge samenwerking gedurende het verstreken kwartaal over en weer uitwisselen.
Dubbellidmaatschap E.F./N.A.F.
9.) De functionarissen der beide fronten zijn vanzelfsprekend verplicht, over elkaars instellingen in opbouwenden zin te spreken. Het streven zal er op gericht dienen te zijn, dat zooveel mogelijk de leden der beide Fronten tot een dubbellidmaatschap E.F/N.A.F zullen overgaan. In verband hiermede zullen ten spoedigste besprekingen voor het invoeren van speciale contributietarieven bij dubbellidmaatschap tusschen beide Fronten worden gevoerd.

AMSTERDAM, 5 April 1944

De Leider
van het Economisch
Front,

De FrontleiderDe Secretaris-Gene-
van het Ned.Arb.raal van het Dept.
front, v.Bijz.Econ.Zaken,

[M.M. ROST VAN TONNINGEN H.J. WOUDENBERG

M.M. Rost van Tonningen]

NAF 363. Doorslagkopie

273. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J.H.L. DE BRUIN

[Amsterdam], 6 April 1944

Kameraad!
In antwoord op Uw schrijven van 12 Jan. j.l. inzake storting koopsommen voor levensverzekeringen met zeer korten duur,[1] bericht ik U het volgende.

Naast de zwarte handelaren zullen vele anderen hun op bona-fide wijze, b.v. door uitverkoop hunner voorraden, verkregen liquide middelen deels in levensverzekeringen met korten looptijd belegd hebben.

273 – (1) Zie nr. 305.

Het gevolg van een thans doorvoeren van de door U voorgestelde maatregelen, zou o.a. kunnen zijn, dat ook bona-fide beleggers zouden kunnen gaan aarzelen, gezien de bemoeienis van den fiscus, hun geld in levensverzekeringen te beleggen, terwijl de zwarthandelaren in het vervolg hun reserve gelden onder zich zouden houden. Het resultaat zou dan zijn, dat er nog meer geld voor den zwarten handel beschikbaar zou komen, hetgeen onder alle omstandigheden vermeden dient te worden.

Het verdient de voorkeur om na den oorlog een ingrijpende regeling te treffen, om deze door den oorlog ontstane winsten te belasten.[2]

HOU ZEE !
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT A 8/83710. Doorslagkopie

274. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

den 11. April 1944

Hochverehrter Reichsführer!
Es drängt mich Ihnen mit ein Paar Worten zu schreiben und Ihnen zu sagen, wie sehr wir Nationalsozialisten uns in den Niederlanden gefreut haben, auch für sie, hochverehrter Reichsführer, über die unvergleichliche Haltung des Obergruppenführers Gille.[1] Bei den vielen Enttäuschungen bei der Arbeit hinter der Front, die uns erwachsen, sind derartige übermenschliche Leistungen für uns ein Ansporn gläubig durchzuhalten.
Ich hoffe, dass Obergruppenführer Gille Ihnen noch lange erhalten bleibe und zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81279. Doorslagkopie

275. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. KRANEFUSS

[Amsterdam], den 11. April 1944

Mein lieber Kranefuss,
Als wir uns in Berlin kurz sprachen,[1] haben wir verabredet bei meinem nächsten Besuch in

(2) Er vond inderdaad na de oorlog een geldzuivering plaats.
274 – (1) Deze was *Brigadeführer der Waffen SS, Kommandant 3. Panzer Gre. Devision Viking.*
275 – (1) Dat was waarschijnlijk eind januari

Berlin nach vorhergehender Terminabmachung mal wieder ausführlicher über die Probleme, die uns gemeinsam interessieren, unsre Gedanken auszutauschen. Es ist bisjetzt nicht dazu gekommen. Einerseits halten dringende Arbeiten mich in Holland zurück, andererseits war ich bisjetzt auch innerlich nicht soweit, dass eine konstruktive Besprechung meinerseits möglich gewesen wäre.

Sie sind von Ihren vielen Arbeiten sehr in Anspruch genommen und ich bin es auch. Wenn wir schon einige guten Stunden zusammen kommen, so sollen wir nachher das Gefühl haben, die Idee, welcher wir dienen, gefördert zu haben.

Zur Entspannung oder freundschaftlichen Zusammenkünften lässt die jetzige Zeit uns leider keine Gelegenheit. Obwohl ich verläufig nicht an eine Landung glaube, so müssen doch alle technischen Vorbereitungen getroffen werden.

Die Nerven einiger deutschen und niederländischen Kameraden lassen etwas nach. Konfliktstoffe sind genug da. So bedarf es vieler Behutsamkeit um scharfe Auseinandersetzungen zu vermeiden und dennoch seinen Laden in Ordnung zu halten ohne in der Weltanschauung nachzugeben.

Mein Besuch in Berlin und der Anblick der dortigen entsetzlichen Zerstörungen hat mich davon überzeugt, dass sovieles aus Berlin anders beurteilt werden muss, als aus Amsterdam gesehen. Was Sie alle in Berlin zu ertragen haben ist für den Durchschnittholländer, der dieses Leiden nicht aus nächster Nähe miterlebt hat, einfach unfassbar. Andererseits ist es nicht möglich um jede deutsche Stellungnahme, (insbesondere die unbegreiflichen Verstösse gegen die Weltanschauung des Führers) aus dem Leiden des deutschen Volkes zu erklären. Der Begriff des niederländischen aber auch des deutschen Etappeschweines[2] ist leider durch mancherlei Unfung uns tief eingeprägt worden. Jeder Krieg wühlt die Geister um. Der Bolschewismus ist deshalb so gefährlich weil die Auswüchse der moralischen Erschütterung mit der Dauer des Krieges zunehmen. Es ist auf der anderen Seite des Kanals oder der Atlantik noch weit schlimmer bestellt als in unsrem alten Europa.

Wenn auch immer mehr Erscheinungen dazu beitragen den Glauben an der reinen Erhaltung unsrer nationalsozialistischen Idee zu rauben, so bleibt das makellose opferreiche Leben des Führers und auch des Reichführers uns ein leuchtendes Beispiel. Auch die Führung dieses Krieges in politischer, wirtschaftlicher und militärischer Hinsicht ist ein Wunderwerk. Ich kann nun einmal nicht eine Sache hinnehmen, die ich nicht verstehe oder besser gesagt: ich kann gehorchen ohne zu verstehen, ziehe es jedoch vor zu gehorchen und zu verstehen. Gerade weil ich mit Leib und Seele schon im vorigen Weltkrieg dem deutschen Volke verschrieben war und der damalige Zusammenbruch mich tief getroffen hat, habe ich von Anfang diese Krieges, zwar gläubig aber sehr nachdenklich den Verlauf verfolgt. Ich könnte mich auch zurückschauend keinen Schritt auf militärischem, politischem oder wirtschaftlichem Gebiete vorstellen, welcher anders hätte entschieden werden sollen.

Des Führers Werk ist ein Meisterstück, dass man zurückblickend immer mehr bewundert. So sehe ich persönlich in aller Ruhe der Entscheidung entgegen. Es war gross dies Alles zu erleben und damit war das Leben wert gelebt zu werden wenn man seinen kleinen Beitrag zur grossen Arbeit leisten dürfte.

Die Tragödie, welche wir alle erleben, ist die schwindende deutsche Besetzung der zivilen Verwaltung. Das deutsche Volk hat im vorigen Weltkrieg schwerste Verluste erlitten, es hat

(2) Een soldaat, die achter het front dienst doet en hier bedoeld voor personen die de gevaarlijke frontdienst weten te ontlopen.

in diesem Kriege gleichfalls bestes Blut geopfert. Der totale Krieg hat fast alle Kriegstauglichen an die Front versetzt. Die politische und verwaltungstechnische Führung in den besetzten Gebieten lässt entsprechend nach. Es ist nun eine menschliche Eigenschaft, dass schwache Menschen sich noch schwächere als Mitarbeiter aussuchen und so machen wir niederländische National-sozialisten die erschütternde Erfahrung, dass wir öfters gezwungen sind uns korrigierend einzuschalten in unsrer Heimat, wo die deutsche Zivilverwaltung (sowie in ganz Europa) den Führungsanspruch erheben muss.

Man ist zu dieser Haltung gezwungen, obwohl man aus eingener Erfahrung bei seinen Organisationen weiss wie unzulänglich eine neue Verwaltung arbeitet, die nicht auf eine lange Tradition gestützt ist. Solange man also mit der Linie, welche grundsätzlich befolgt wird einverstanden ist, bleiben derartige Interventionen beiderseits kameradschaftlich.

Schlimmer wird es wenn man nicht von der Aufrichtigkeit des Betreffenden überzeugt ist. Ich schäme mich nicht anzuerkennen, dass ich die Zerstörer, die Profiteure, die Konjunkturritter, welche sich gegen eine deutsche Niederlage zu decken versuchen, hasse und verachte. Hier heisst es unerbittlich sein auch wenn man selbst dabei gestürzt werden könnte. Es ist aber mein Glauben, dass kein Mensch den Kampf zu scheuen braucht, welchen er gegen einen hochgestellten Gegner übernimmt wenn die Grundsätze, welche er vertritt die Richtigen sind.

Ich habe auch das Bedürfnis mich die Zukunft zu vergegenwärtigen. Wenn ich z.B. die Wirtschaft und seine Träger anschaue so beurteile ich sie nicht nur nach den augenblicklichen Verhältnissen, sondern hinter ihnen sehe ich die grosskapitalistische, jüdisch-versippte oder konfessionellgebundete Meute in den bestetzten Westgebieten und Deutschland. Man muss schon für die Nachkriegszeit rechnen mit ihren Bundesgenossen in den angelsächsischen Ländern. Ich kenne diese Welt ein wenig und weiss wie wohltuend die Kultur, das Gehaben und die Umgebung vieler dieser Menschen ist. Was wäre angesichts der Erfahrungen, welche ich mit einzelnen deutschen Wirtschaftlern gemacht habe anders zu erwarten als dass diese neue Freimaurerei der Geschäftswelt sich zusammenfindet. Wenn einige Wirtschaftler der Bewegung sich bei mir beschwerden über die Tatsache, dass diese Freimaurerei sie in voller Kriegszeit und inmitten des Ringens des deutschen Volkes um seine nationalsozialistische Weltanschauung einfach boykottiert, dass diese neue Internationale sie wegen ihres Bekenntnisses zum Nationalsozialismus mit schmutzigen Methoden bekämpft, andererseits deutsche Herren aus Naivität sie sitzen lassen, so fehlt mir die Möglichkeit ihnen diese Tatsache zu beschönigen. Wenn man auch aus SS-Reihen in den Rücken geschossen wird, empfindet man schliesslich nur noch Bedauern über soviel mangelnde Unterstützung. Die einmalige höchste Führung dieses Krieges hätte besseres verdient und es erfüllt einen mit kalter Verachtung soviel menschliche Unzulänglichkeit feststellen zu müssen.

"Menschliches allzu Menschliches", hat Nietzsche gesagt. Wenn man aber von der Front immer wieder die Heldentaten erfährt, wenn nun in allerletzter Zeit ein Obergruppenführer Gille[3] und andere sich mit so beispielhafter Tapferkeit einsetzen, wird man ruhiger und noch entschlossener die Fälscher ihrer Idee hinter der Front eiskalt zu erledigen.

Dieses und vieles mehr erfüllt mich hier. Ich möchte meinen Berliner Besuch noch mal etwas verschieben bis ich Ihnen etwas wirklich Erfreuliches berichten kann über die hiesige Arbeit. Denn es nützt Ihnen wenig die Schwächen zu erfahren, es ist besser Ihnen mal zu zei-

(3) Zie Rost aan Himmler dd. 11 apr. 1944; nr. 274.

gen was Alles erreicht wurde und was für die Zukunft geplant wird. Ich bin jetzt überzeugt, dass sich auf der Grundlage einer gemeinsamen Aufbauarbeit die Beurteilung aus Berlin und aus Amsterdam auf einen gemeinsamen Nenner bringen lassen wird. Bis dahin würde es mich aber freuen etwas von Ihnen und Ihrer Familie zu erfahren, denn ich bin mir bewusst, dass Sie in Berlin den grössten Gefahren ausgesetzt sind.

Meiner Frau, meinen zwei Kindern und mir selbst geht es gut. Ich grüsse Sie und Ihre Gattin, auch im Namen meiner Frau und zeichne in herzlicher kameradschaftlicher Verbundenheit mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81340–3. Doorslagkopie

276. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

Amsterdam, den 11. April 1944

Sehr geehrter Herr Sonderbeauftragte,

Durch verschiedene Umstände war ich verhinderd früher Auf Ihr Schreiben vom 16. März, welches ich am 24. März[1] d.j. empfing, zu antworten.

Ich bin Ihnen dankbar für die Mühe, welche Sie und Ihre Mitarbeiter sich gegeben haben um einen Zusammenstosz des Regierungsrats JUNGHAUS mit meinem Kameraden van der ZEE zu vermeiden. Ich möchte voraussetzen, dasz van der Zee ein ausserordentlich tüchtiger Sachbearbeiter von Arbeitsfragen ist, aber dasz er von seinen fachlichen Arbeiten so sehr in Anspruch genommen ist, dasz er über den Verkehr mit verschiedenen Instanzen nicht immer ganz im Bilde ist. Es ist ihm aber bekannt, dasz nun einmal unterschiedliche Auffassungen über die Art der Betätigung der N.O.C. innerhalb der von den deutschen Behörden gesetzten Rahmen bestehen. Besonders weisz er, dasz im Reichskommissariat Ukraine mit der gröszten Behutsamkeit operiert werden müszte. Er hat daher die Befürchtung der Führung der N.O.C. vorzugreifen.

Wie Ihnen aber schon gemeldet sein wird, ist es in Holland doch gelungen, die Angelegenheit wieder rechtzubeugen. Ich habe aber Gelegenheit genommen, die Sache mit van der Zee zu besprechen und ihn dringend darauf hinzuweisen, dasz er selbstverständlich den Vertretern des Ostministeriums und den sonstigen deutschen Herren, durch ein entsprechendes Benehmen, die Arbeit erleichtern soll und hoffe zuversichtlich, dasz Ihnen daher im Zukunft keine Beschwerden zukommen werden.

Die Sache ist mir ausserordentlich peinlich und ich hoffe, dasz Sie angesichts der Verdienste von van der Zee, ihm die Angelegenheit nicht so schwer anrechnen wollen.

Die Schwierigkeiten liegen aber darin, dasz Holländer wie van Aalst[2] nun einmal zu einer

276 – (1) Zie nr. 264, die evenwel afkomstig is van Malletke's ondergeschikte.
(2) Over hem had Rost op 5 apr. 1944 van Krantz een zeer negatief rapport gekregen.

Kategorie gehören, mit der unserseits der Verkehr unmöglich ist. Dies ist nicht der einzige Fall, wo ich bei deutschen oder niederländischen Stellen wegen der personellen Besetzung vorstellig werden musste.

Ich werde Ihnen eine Aufzählung anderer Fälle, die ausserhalb unseres gemeinsamen Arbeitsbereiches liegen ersparen. Mir erschiene es zweckmässig wenn die deutschen Ostbehörden sich über Holländern die sich um eine Stelle im Osten bewerben bei uns erkundigen würden.

Direktor Krantz und ich haben uns eingehend mit Regierungsrat Junghans unterhalten. Ich hatte den Eindruck, dasz diese offene und beiderseits angenehme Aussprache die Angelegenheit geglättet habe. Ich bedauere sehr, dasz Sie inmitten aller Sorgen sich auch um diese Angelegenheit kümmern muszten und danke Ihnen nochmals aufrichtig.[3]

Heil Hitler!
M. ROST VAN TONNINGEN

N 76/20628–9. Oorspronkelijk

277. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.C.C. BLUMENTHAL

den 13. April 1944

Lieber Kamerad Blumenthal,[1]

Ich möchte anfangen mich bei Ihnen zu entschuldigen für mein Stillschweigen auf den kameradschaftlichen Glückwunsch, den Sie mir anlässlich meines fünfzigsten Geburtstages geschickt haben. Der Grund meines Stillschweigens ist, dass ich einige dringenden Fragen zu klären hatte, was inzwischen geschehen ist.

Ich hole jetzt mein Versäumnis ein und möchte Ihnen bei dieser Gelegenheit noch danken für die Kameradschaft, die ich in der Zeit Ihrer Arbeit in Amsterdam Ihrerseits empfunden habe.

Es würde meine Frau und mich freuen, wenn wir Sie und Ihre Frau mal bei uns begrüssen könnten und ich werde Sie deswegen noch anrufen.

Mit herzlichen grüssen zeichne ich

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81258. Doorslagkopie

(3) Zie voor Malletke's antwoord dd. 28 april 1944 nr. 286.

277 – (1) H.C.C. Blumenthal, geb. 20 sept. 1909 te Bremen. Sinds 1930 lid van de NSDAP. Vanaf mei 1940 werkzaam bij de *Sicherheitsdienst* in Nederland, vanaf maart 1941 als plaatsvervangend chef van de *Sicherheitspolizei und SD* te Amsterdam.

278. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF

[Amsterdam,] den 13. April 1944

Sehr geehrter Herr Wulff,

Aus den Berichten, welche mir von der Direktion[1] und meinen Mitarbeitern in Lithauen zukamen, muss ich zu meinem Bedauern feststellen, dass sich auf Waka–T eine kritische Situation entwickelt hat, die nicht im Interesse der so sehr unserseits nachgestrebten Zusammenarbeit ist.[2] Es wird Ihnen nicht entgangen sein, dass Herr Vorenkamp vom Anfang an sehr wenig Interesse gezeigt hat für das Gut Landwarow. Er hat noch vor einigen Monaten uns ausdrücklich den Rat gegeben, das Gut abzustossen. Wir waren dagegen der Ansicht, dass, weil wir es nun einmal beobachtet hatten, wir bestrebt sein sollten, alles zu tun, um das Höchste heraus zu wirtschaften; deshalb haben wir auch Herrn Lettinga[3] zum Verwalter ernannt, der hier einen ausgezeichneten Namen als Bauer hat.

Wie wir nun vor einigen Tagen aus Berlin vernahmen, ist Herr Lettinga wegen krimineller Vergehen aus dem Lande verwiesen. In diesem Telegram stellte Herr Oberreichsleiter Malletke anheim, Beamte der NOC zu Ihnen zwecks Einsichtnahme der Vernehmungsprotokolle zu senden. Wir möchten den Rat des Herrn Malletke befolgen und werden also dieser Tage Herrn Dr.Dipl.Ing. van den G r a a f f[4] und Herrn K ij l s t r a zwecks Einsichtnahme der ebengenannten Protokolle zu Ihnen senden und bitten Sie, die betreffende Einsichtnahme zu gewähren und ihnen dieselbe Unterstützung zu geben, welche wir Ihnen in der Vergangenheit dankten.

Ich kann nicht umher, festzustellen, dass wir nicht zufrieden sind über unseren Verwalter auf Waka–T, Herrn Vorenkamp.[5] Wir sind der Meinung, dass wir im Interesse des von uns gepachteten Gutes an seiner Stelle zu gegebener Zeit einen neuen Verwalter ernennen müssen. Wir werden uns erlauben, Ihnen ausführlich unser dokumentiertes Urteil zur Kenntnis zu geben.

Da augenblicklich die Verhältnisse auf Waka–T nun einmal liegen wie sie liegen, wird die Holländertagung, die für den 23. April vorgesehen war, nicht stattfinden. Wir sind der Meinung, dass ehe in aller Ruhe die Meinungsverschiedenheiten aus dem Wege geräumt sind, auch eine Holländertagung in Kauen nicht abgehalten werden sollte.

Ich habe in Niederland aus öffentlichen Mitteln das Pachtgut Waka–T finanziert durch die Organisation der NOC. Der Rechnungsprüfer hat festgestellt, dass die Verwaltung des Herrn Vorenkamp mangelhaft ist und weder ich noch die Aufsichtsräte, die zu den allerersten Wirtschaftlern der Niederlande gehören, können es verantworten, dass der von uns bestellte Verwalter bestimmten soll, welche Massnahmen wir zu ergreifen haben oder nicht. Selbstverständlich haben wir immer mit den deutschen Behörden Fühlung genommen und im Einver-

278 – (1) De NOC-directie.
(2) Zie ook nr. 231 en 233.
(3) R. Lettinga, geb. 8 okt. 1899 te Pieterburen; van beroep koopman. Tussen hem en Vorenkamp, die scholingsleider en *Verwalter* was op Waka–T, boterde het niet. Hij werd eind maart 1944 uitgewezen omdat hij volgens de Duitse autoriteiten betrekkingen met een Poolse vrouw onderhield.
(4) J.W.A. van de Graaff was NOC-vertegenwoordiger in *Ostland.*
(5) Vorenkamp was de steun van J. Barendrecht kwijt, aangezien deze een maand eerder in Berlijn was omgekomen.

nehmen mit ihnen gehandelt, aber ich bin überzeugt, dass Ihrerseits das Benehmen des Herrn Vorenkamp nicht gedeckt wird, wenn Ihnen alles bekannt ist und ich bitte Sie daher, mich in allen Massnahmen zu unterstützen, die wir gezwungen sind gegen Vorenkamp zu nehmen.

Die von Herrn Direktor Krantz angeforderte Entlassung von Herrn Wollsink muss unverzüglich durchgeführt werden.[6] Die Drohung des Herrn Vorenkamp, dass er dann zurücktreten wird, kann für uns keinen Grund sein, unsere Meinung zu ändern.

Ich bedaure, lieber Herr Wulff, dass ich bei den vielen Sorgen, welche Sie in Ihrem Gebiet haben, Ihnen mit diesen neuen Sorgen nahe treten muss. Ich sehe mich aber ausser Stande die Holländeraktion weiterzuführen, wenn die Führung nicht von den statutenmässig vorgesehenen Organen der NOC, sondern im Ostland von Herrn Vorenkamp bestimmt werden soll. Ich spreche hier im Namen der gesamten Führung der NOC.

Ich schicke Abschrift dieses Schreibens dem Herrn Sonderbeauftragten des Ostministeriums und Herrn Dr. Pense.

Mit herzlichem Dank im Voraus für dasjenige, was Sie für uns tun wollen, zeichne ich,[7]

Heil Hitler!
Ihr [M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81742a–b. Afschrift

279. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.L. WOLTERSOM

18 April 1944

Naar aanleiding van het gesprek, dat ik in aanwezigheid van den heer Robertson op Donderdag l.l. met U mocht voeren, veroorloof ik mij op de kwestie van de kapitaalvlucht uit Duitschland en op het in verband hiermede door U vermelde geval van een Hauptmann der Duitsche Wehrmacht, terug te komen.

De Nederlandsche Bank heeft in samenwerking met de Duitsche autoriteiten en met U in de laatste maanden pogingen aangewend, om de kapitaalvlucht naar Nederland en het binnenvloeien van marken, toebehoorende aan Duitsche staatsburgers of aan ingezetenen der andere staten van Europa, tegen te gaan, teneinde ook van de geldzijde uit den zwarten handel in ons land te bestrijden.[1]

De zin van deze maatregelen zullen ieder duidelijk zijn. Onze levensmiddelen en onze goederenvoorraad zijn zoo beperkt, dat het niet aangaat om door de sluikhandel nog een gedeelte te exporteeren. Het gaat hier om het leven van ons Volk en het doet mij genoegen, dat wij van Uw zijde in het bijzonder en van de zijde van de, onder Uw leiding staande, Hoofdgroep Banken in dit opzicht de volste medewerking hebben gehad. Ik weet, dat ik hierop ook in de toekomst zal kunnen rekenen.

Vanzelfsprekend moeten de maatregelen der overheid niet beperkt blijven tot het bestrijden van zwarte handelaars, die goederen willen exporteeren, doch wij hebben ook tot taak

(6) In nr. 231, n. 3, komt dit ontslag ook ter sprake.
(7) Zie het antwoord van Wulff dd. 20 april 1944; nr. 281.
279 – (1) Zie hiervoor Rost aan Himmler dd. 10 feb. 1944; nr. 244.

om op te treden tegen die volksverraderlijke Nederlanders, die in het binnenland den zwarten handel organiseeren of oogluikend toelaten en die daardoor medewerken tot een systematische uithongering der minst bezoldigden in ons Volk.

Dit is een aangelegenheid, waaraan ik rusteloos werk en die het voorwerp is van besprekingen met de duitsche autoriteiten. Bij deze pogingen tot handhaving van een behoorlijke sociale orde in ons land, word ik niet alleen geleid door het uitsluitend Nederlandsche belang, doch ook door het breeder geziene Germaansche en Europeesche belang. Mijn opvatting is, dat ons Volk op deze wijze het best beschermd kan worden tegen het Bolsjewisme en Jingo- en Yankeebanditisme.

De man in wien mijn geestverwanten en ik daarbij een onbeperkt vertrouwen stellen, is de Führer van het Duitsche Rijk, die wij als onze Germaansche Führer erkennen. Op zijn schouders rust de zware taak van deze levensstrijd van ons oude Continent.

Ik heb deze, U bekende, opvattingen hier nogmaals weergegeven, omdat het U dan duidelijk zal zijn, dat de door U in Uw gesprek met den Heer Fischböck en vervolgens in Uw gesprek met den Heer Robertson en mij genoemde Hauptmann van de Duitsche Wehrmacht, op een laffe en volksverraderlijke wijze het strijdende Duitsche leger en de daarmee verbonden kleine troepjes van andere vrijwilligers, in den rug verraadt. Ik stel hier nogmaals de punten vast, die U mij heeft weergegeven:

Een Hauptmann van de Duitsche Wehrmacht heeft zich op eenig tijdstip in het verleden tot U gewend met 100 biljetten van *f.* 1000.- bij zich en verzocht U die te willen inwisselen na de intrekking van de *f.* 1000.- biljetten.[2] U heeft dit terecht afgewezen.

Hij heeft U vervolgens eenigen tijd later bezocht met 1000 biljetten van *f.* 100.-. Hij moet er dus, naar wij kunnen aannemen, in geslaagd zijn om zijn vroeger bezit toch nog in *f.* 100.- biljetten om te wisselen. Hij heeft U daarbij de vraag gesteld om te willen adviseeren, hoe hij dit geld op een zoodanige wijze kon beleggen, dat het bij een Duitsche nederlaag toch in zijn volledig bezit kon blijven en wel zoodanig, dat het tegen een depreciatie zou zijn beschermd. U heeft terecht opgemerkt, dat dit onmogelijk was en advies desbetreffende geweigerd. U heeft den Heer Fischböck en vervolgens den Heer Robertson en mij verklaard, dat het U niet mogelijk was de naam van den persoon in kwestie te noemen.

Ik kan hierin niet berusten en moet dus in alle vorm van U verlangen, dat mij de naam van dezen persoon genoemd wordt en wel in de eerste plaats om het volksverraderlijke karakter van deze handeling en in de tweede plaats, daar hier het vermoeden gerezen is dat hier een delict is gepleegd nl. om op ongeoorloofde wijze de reeds ingetrokken 1000 gulden biljetten tegen 100 gulden biljetten in te wisselen.

Ik weet, dat U dezen vraag hoogst onaangenaam zult vinden, omdat U in deze opvattingen huldigt over Uw plichten als bankier, die ik zeker niet kan deelen.

Er is een hoogere plicht, nl. ons Volk te beschermen tegen het Bolsjewisme, dat de uitroeing van alle waarden die het leven waardig maken geleefd te worden, op zijn programma heeft.

President der Nederlandsche Bank
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT A 8/83733–5. Doorslagkopie

(2) Op 13 mrt. 1943 bepaalde de Rijkscommissaris per verordening VO 29/43, dat de bankbiljetten van vijfhonderd en van duizend gulden ongeldig werden. Dit gebeurde als onderdeel van de strijd tegen de zwarte handel.

280. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. NAUMANN

den 19. April 1944

Lieber Brigadeführer,

Es ist mir ein Bedürfnis Ihnen mit ein Paar Worten nach dem gestrigen Abend zu versichern, wie Leid es mir tut, dass die Besprechung nicht so ausklang, wie Sie zweifelsohne auch beabsichtigt haben.

Es lässt mir keine Ruhe, dass Sie, Standartenführer Knolle und Sturmbannführer Fahrenholz den Eindruck behalten könnten, dass ich den kameradschaftlichen Versuch die Probleme[1] zu klären, nicht sehr geschätzt hätte.

Die seinerzeitigen Missverständnisse bei der grossen wirtschaftlichen Planung der Arbeit der N.O.C. haben meine Mitarbeiter und mich tief enttäuscht. Ich bin überzeugt, dass die gestrige Unterredung diese Missverständnisse beseitigt hat und dass bei den schweren Arbeiten, die uns bevorstehen, gerade die gestrige Besprechung die künftige Arbeit erleichtern wird.

Ich bitte Sie, Brigadeführer, diesen Brief den zwei Kameraden zu zeigen und die Versicherung anzunehmen, dass ich meinerseits durch eine volle Einsichtsgabe in meine Pläne, soweit als die für die Zusammenarbeit von Wichtigkeit sind, zukünftige Missverständnisse ausschalten werde.

Ich schicke Abschrift dieses Schreibens an SS-Obergruppenführer[2] und zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81413 Doorslagkopie

281. H. WULFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Wilna, den 20. April 1944

Sehr geehrter Herr Präsident!

Ich bestätige Ihnen hiermit den Empfang Ihres Briefes vom 13.4.44[1] und bedaure es auf das äusserste, dass in den vergangenen Wochen und Monaten keine Gelegenheit zu einer klärenden und ausführlichen Besprechung zwischen Ihnen und mir bestanden hat; denn nicht nur der Betrieb Waka–T. hätte dann in Mittelpunkt der Unterhaltung stehen müssen, sondern auch manche andere Einzelheiten.

Ich möchte an dieser Stelle auf diese Einzelheiten nicht näher eingehen, zumal – wie ich höre – sehr wohl in den nächsten Tagen in Kauen eine Zusammenkunft stattfindet.

280 – (1) M.b.t. de NOC?
(2) Rauter.
281 – (1) Nr. 278.

Ich möchte nun eines noch einmal unterstreichen: Allen Unternehmungen unserer Zusammenarbeit habe ich von Anfang an mit meiner äussersten Bereitschaft zur Unterstützung gegenübergestanden.

Ich habe aber in den letzten Wochen und Monaten – von meiner Warte aus gesehen – soviel Unverständlichkeiten auf dem Sektor des Holländereinsatzes feststellen müssen, dass ich nach Kenntnisnahme Ihres Briefes, sehr geehrter Herr Präsident, nahezu die Auffassung habe, dass auch unser Wollen und Bemühen nicht immer ganz verstanden wird.

Aber gerade in dieser harten Zeit muss das gesteckte Ziel klar und bedingungslos verfolgt werden. Deshalb bitte ich Sie, auch Verständnis für meine folgenden Ausführungen haben zu wollen:

Die allgemeine und insbesondere die hiesige Wirtschaftslage zwingt uns unter allen Umständen, jeden Betrieb nach schärfsten Massstäben einzuspannen. Dieser Bedingung ent spricht die Wirtschaftsführung auf den beiden NOC.-Gütern Waka–T. und Lentwaris[2] in jeder Beziehung.

Grundsätzlich möchte ich von mir aus in jedem Falle davon Abstand nehmen, mich zu den intern-personellen Entscheidungen der NOC. zu äussern. Als Hoheitsträger dieses Gebietes muss ich aber aus Gründen der Verantwortung eine Personelle Veränderung zu diesem Zeitpunkt der Frühjahrsbestellung ablehnen. Ich möchte Sie, sehr geehrter Herr Präsident, bitten, für diese Gesichtspunkte Verständnis zu haben; denn die schädigenden Auswirkungen treffen ja vor allen Dingen die Kriegswirtschaft.

Ich bedaure es überaus, dass Ihnen Berichte vorliegen, die so sehr gegen die Person des derzeitigen Verwalters Herrn Vorenkamp sprechen. Ich würde es begrüssen, wenn diese Berichte mir vertraulich zur Kenntnis gegeben werden, damit ich mir ein Bild von den Vorwürfen, die man gegen den Verwalter Vorenkamp erhebt, machen kann.

Fest steht für mich eines: Die holländischen Wirtschaftsprüfer, die bisher den Betrieb in Waka–T. geprüft haben, mögen unbedingt fähige Fachleute holländischer landwirtschaftlicher Betriebe sein. Die Urteilfähigkeit dieser Männer für osteuropäische Betriebe möchte ich aber doch sehr in Frage stellen.

Von der Mehrzahl Ihrer nach Litauen entsandten Mitarbeiter, die leider in einer unglückselig-raschen Folge wechselten, möchte ich sagen, dass sie mir in der Zusammenarbeit oft angenehme Menschen, aber in der sachlichen Beurteilung landwirtschaftlicher Fragen in keiner Weise als bedingungslose Fachleute erschienen sind.

Leider weilt der letzte holländische Bauernführer Barendregt nicht mehr unter den Lebenden. Er ist in vielen Fragen mit mir einer Auffasung gewesen und fasste sein Urteil über Waka–T. und Lentvaris wie folgt zusammen: "Ich habe die Betriebe seiner Zeit ausgesucht und sie in ihrem früheren Zustand kennengelernt. Sie haben unter der Leitung Vorenkamps die Entwicklung genommen, wie ich sie mir seiner Zeit einmal vorgestellt habe und wie sie ein anderer eben auch hätte nicht besser hinstellen können." – Ich bin jedenfalls nach wie vor der Ansicht, dass Vorenkamp der fähigste und energischste Landwirt von Format ist, der bisher hier im Gebiet eingesetzt wurde.

Ihre Mitteilung wundert mich umso mehr, weil amtliche hiesige deutsche Dienststellen über Betriebsführung und Buchhaltung ein vorzügliches Urteil abgegeben haben. – Ich würde es daher in jedem Falle sehr begrüssen, wenn mir auch der holländische Revisions-

(2) Landwarow.

bericht vertraulich zur Kenntnis gegeben würde. – Ich muss feststellen, dass mir oder Herrn Vorenkamp Berichte Ihrer Revisionsabteilung niemals vorgelegen haben; denn nur dann wäre eine Abstellung von Mängeln oder Fehlern möglich gewesen. – Ich verstehe jedenfalls die dortige Auffassung nicht, dass man gegen Herrn Vorenkamp Vorwürfe erhebt, ohne ihm aber selbst genaue Einzelheiten zu eröffnen. Ich habe heute durch Ihre Zeilen erstmalig allgemeine Kenntnis von einem Versagen des Herrn Vorenkamp bekommen. – Ich wäre Ihnen sehr dankbar, wenn ich aus Ihrer Feder nähere Einzelheiten erfahren dürfte.

Bezüglich des Abganges des ehemaligen Verwalters Lettinga möchte ich darauf hinweisen, dass gegen diesen Mann nicht kriminelle Vergehen vorliegen, sondern dieser Mann auf Grund seiner Haltung zum Polentum und seinen Beziehungen zu einer polnischen Frau hier im Raum politisch untragbar war. – Ueber diese Einzelheiten habe ich damals eine Niederschrift anlegen lassen, nachdem ich zu meinem Befremden feststellen musste, dass Herr Dr.Dipl.-Ing. van de Graaff in der Angelegenheit nichts unternommen hatte, obwohl ihm diese Angelegenheit bereits vorher bekannt war. Bei einer ersten ausführlichen Besprechung mit Herrn Dr. van de Graaff habe ich diesem auch Durchschlag der Niederschrift aushändigen lassen.

Zur Leistung des Herrn Lettings möchte ich nur folgendes sagen: Herr Lettinga wird in Holland durchaus einen ausgezeichneten Namen als Bauer haben können. Als Gutsverwalter hat er sich auf dem Betrieb Landwarow weder durch Initiative noch durch Leistung ausgezeichnet.

Ich habe vernommen, dass der holländische Verwalter Wolsink von der NOC. entlassen worden ist. Nachteiliges über seine Arbeitsleistung habe ich bisher nicht bemerken können. – Ich halte es nicht für vorteilhaft, dass ein eingearbeiteter Betriebsleiter, wie Wolsink es war, zu Beginn der umfangreichen und entscheidenden Frühjahrsarbeiten urplötzlich durch einen neuen Mann abgelöst werden soll. Auch diese Massnahme muss sich bedingungslos zum Schaden den Betrieben auswirken.

Ich weiss, welche finanziellen Anstrengungen durch die NOC. im hiesigen Gebiet unternommen worden sind. – Selbstverständlich müssen die Grundlinien für das gesteckte Ziel zwischen der NOC. und dem Reichsministerium f.d. bes. Ostgeb. festgelegt werden, da auch wir mit Ihnen gemeinsam ein Interesse daran haben, dass mit den von Ihnen hier aufgewandten Mitteln ein Maximum an Erfolg erzielt wird. Darüber hinaus bin ich aber der Auffassung, dass die einzelnen Fasen der Entwicklung im Betrieb selbst nur an Ort und Stelle vom Verwalter beurteilt und in Vorschlag gebracht werden können.[3] Insofern muss aber auch der Verwalter wissen, dass er von dem Vertrauen der NOC. getragen wird.

Ich betone noch einmal, dass ich in die NOC.-internen personellen Dinge nicht einzugreifen beabsichtige. Ich habe jedoch die feste Ueberzeugung, dass in einer ganzen Reihe von Fällen von mehreren Personen aus die Berichterstattung an die NOC. nicht objektiv betrieben worden ist. Einzelheiten in dieser Richtung möchte ich nicht zu Papier bringen. Es ist mir jedoch verständlich, dass auf Grund gewisser Vorkommnisse und der betriebenen Berichterstattung Herr Vorenkamp von Ihnen zum Teil nicht so erkannt werden kann, wie er tatsächlich ist.

Ich bitte Sie, sehr geehrter Herr Präsident, in allen Dingen nur die eine Ueberzeugung zu haben, dass ich der gemeinsamen Sache dienen will. Wenn personelle Veränderungen not-

(3) Dit in tegenstelling tot de opvattingen van Rost.

wendig sein werden, so bitte ich dies vorher mit mir abstimmen zu wollen; denn wirtschaftliche Schädigungen kann ich als Hoheitsträger im Gebiet Wilna-Land im 5. Kriegsjahr unter keinen Umständen hinnehmen.

Im Rahmen dieser Ausführungen kann ich es nicht unerwähnt lassen, dass mir die besonderen personellen Schwierigkeiten auf dem Torfbetrieb Baltoje Voke bekannt sind. Auch hier müsste es möglich sein, durch eine klare und sinnvoll abgestimmte Personalführung und -Besetzung die notwendigen Erfolge der Kriegswirtschaft zu sichern.

Ueberhaupt sehe ich eine besondere Gefährdung unserer gemeinsamen Anstrengungen in dem allzu häufigen Wechsel der hiesigen massgeblichen holländischen Betriebsführer oder Verbindungsmänner der NOC. Leider muss ich feststellen, dass diese häufigen Wechsel sich für die Bearbeitung und Versorgung nahezu aller holländischen Wirtschaftseinsätze äusserst zeitraubend und daher schwerwiegend auswirken.

Ich hätte es begrüsst, sehr geehrter Herr Präsident, wenn wir uns über alle diese Fragen schon einmal zu früherem Zeitpunkt hätten aussprechen können. Ich hoffe aber, dass wir das Versäumte in Bälde nachholen können.

Mit hochachtungsvollem Gruss und

Heil Hitler!
Stets Ihr
[H.J. WULFF]
SS-Obersturmbannführer

RvT 95/81737–41. Afschrift

282. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. HAYLER

den 24. April 1944

Sehr geehrter Gruppenführer,

Seinerzeit habe ich Ihnen meinen Tätigkeitsbericht der Niederländische Ost Kompanie an den Herrn Reichskommissar übersandt. Es war mir damals eine sehr grosse Genugtuung zu erfahren, dass Sie diesen Bericht in der Hauptsache gelesen hatten.

Ich war gezwungen in dem Bericht offen die Widerstände zu erörtern, welche sich von gewisser Seite gegen die Betätigung der von mir geführten nationalsozialistischen Freundeskreise auf wirtschaftlichem Gebiete geltend gemacht haben. Insbesondere hat sich dieser Widerstand auf dem Gebiete des Handels ausgewirkt. Auch der Reichskommissar hat anerkannt, dass die Tätigkeit der Niederländischen Ost Kompanie auf diesem Gebiete ungenügend unterstützt wurde, obwohl er seinerzeit die Grundsätze der niederländischen Beteiligung an dem Osthandel durch die Niederländische Ost Kompanie ausdrücklich genehmigt hatte.

Ich verweise in diesem Zusammenhang auf die Seiten 2 bis 10 meines Tätigkeitsberichtes.

(4) Zie voor het antwoord Rost aan Wulff dd. 6 mei 1944; nr. 289.

Das Resultat war damals die Verhinderung der zukünftigen Entfaltung der nationalsozialistischen Wirtschaftler in dem Osthandel und die Zulassung zu dem Osthandel von den ausgesprochenen deutschfeindlichen Wirtschaftskreisen, welche sich schliesslich in der Ukraine-Importgesellschaft zusammenfanden. Seitdem hat sich der Wirtschaftseinsatz Ost[1] gebildet und haben wir dessen Vertreter in Den Haag, den Herrn Hess, in die Räume der Niederländischen Ost Kompanie gerne gastfreundlich aufgenommen.

Ich kann Ihnen auch im Namen aller meiner Kameraden mitteilen, dass wir seitens Herrn Hess nur herzliches und kameradschaftliches Interesse für unsere Arbeiten empfunden haben.

Die Frage des künftigen Handels mit den besetzten Ostgebieten war Gegenstand einer Besprechung beim Herrn Reichskommissar, bei der sämtliche Aufsichtsräte der Niederländischen Ostkompanie anwesend waren und wir haben diese Frage auch verschiedene Male mit Herrn Hess erörtert.[2] Es waren sehr viele Angelegenheiten mit den deutschen Herren zu klären. Es war auch eine Umgestaltung der seinerzeit für den Osthandel gebildeten Niederländischen Ost Handelsgesellschaft nötig. Das Kapital dieser Gesellschaft ist jetzt von rein privater Seite beigesteuert worden und zwar von der bekannten Firma van Leeuwen Boomkamp, welche eine der ersten Gesellschaften in den Niederlanden ist und vom Vizepräsidenten der Wirtschaftsgruppe Grosshandel, dem Herrn Kruyshoop. Weiter wurde die Beteiligung für einen Frontkämpfer, der jetzt im Stabe der Division "Wiking" kämpft,[3] ausdrücklich reserviert.

Wir haben die Sache mit Herrn Hess in der Weise eingeleitet, dass wir nationalsozialistische Wirtschaftler nun dieselben Rechte beanspruchen würden, welche man den englandhörigen Gruppen der Ukraine Im- und Exportgesellschaft mühelos gewährt hat. Diese Funktion sehe ich in der Beteiligung der Niederländischen Ost Handelsgesellschaft in dem Ring von speziell vom Herrn Hess ausgesuchten Firmen, welche für die Produktion, für die Beförderung u.s.w. derjenigen Güter, welche der Wirtschaftseinsatz Ost anfordert, sorgen. Wenn ich nämlich die Funktion des Herrn Hess richtig verstehe, so hat er sich angesichts des vollständigen Ausverkaufes der Vorräte in den Niederlanden bis jetzt beschränkt auf die Verlagerung von Aufträgen bei der niederländischen Industrie auf der Grundlage von durch Berlin gewährten Punkten und Scheinen.

Es ist meine Ueberzeugung, dass die Niederländische Ost Handelsgesellschaft in Zusammenarbeit mit Herrn Hess und der Hauptabteilung "Gewerbliche Wirtschaft" und der Zentralauftragsstelle, beiden in Den Haag, zweckmässig bei der Besorgung der Bestellungen eingeschaltet werden kann.[4] Herr Hess, der auch meine Ansichten in dieser Frage teilt, hat sich hiermit einverstanden erklärt und ist auch bereit die Angelegenheit in Berlin zu befürworten.

Ich erlaube mir in dieser Angelegenheit um Ihre Unterstützung zu bitten. Wir würden es schätzen, wenn wir nachher, wenn die Arbeiten in Fluss gehen, uns mit Ihnen in Berlin über die allgemeine Frage des Osthandels unterhalten könnten. Es wird Sie vielleicht befremden,

282 – (1) Deze stond onder leiding van Hayler.
(2) Zie ook Rost aan Seyss-Inquart dd. 24 sept. 1943; nr. 180.
(3) Waarschijnlijk wordt hier mr. K.O.M. Wolters bedoeld.
(4) Duitse orders werden door de *Zentralauftragstelle* via de *Abteilung Gewerbliche Wirtschaft* van het Rijkscommissariaat en via de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid bij het Nederlandse bedrijfsleven geplaatst.

dass wir ausgerechnet in dieser Zeit mit derartigen Zukunftproblemen an Sie herantreten. Ich möchte Ihnen auch versichern, dass ich durch meinen Besuch in Berlin tief beeindruckt worden bin durch die Beobachtung, dass die dortigen Arbeiten erledigt werden müssen inmitten einer derartigen Zertrümmerung der Ordnung einer Grosstadt. Es handelt sich bei meinen Vorschlägen aber um eine Arbeit, sowie überhaupt um einen Aufbau, der nicht nur Zukunftbedeutung, sondern auch Gegenwartswert hat, der insbesondere daraus besteht, dass die in den Niederlanden fallweise bemerkbare Benachteiligung nationalsozialistischer Wirtschaftler eine immer grössere Misstimmung unter meinen Parteigenossen hervorruft.

Es war seinerzeit gewiss gerechtfertigt den Versuch zu machen zwischen den nationalsozialistischen und den englandhörigen Wirtschaftlern eine Synthese zu schaffen. Meine Kameraden und ich haben loyal an dieser Arbeit mitgeholfen, obwohl es schon damals Anzeichen gab, dass unsere Loyalität als Schwäche ausgelegt wurde. Seit Stalingrad hat sich eine Strömung durchgesetzt, die mit allen Mitteln versucht die nationalsozialistischen Wirtschaftler anzugreifen. Eine neuartige Freimaurerei entwickelt sich, wobei in den besetzten niederländischen Gebieten die englandhörigen Kreise einen Boycott gegen die nationalsozialistischen Wirtschaftler zu organisieren versuchen.

Ich habe mich in der letzten Zeit über diese Erscheinungen schon mit verschiedenen Herren unterhalten. Für mich, der ich in meiner Heimat die nationalsozialistischen Wirtschaftler führe, sind diese Erscheinungen besonders peinlich, weil meine Kameraden selbstverständlich mit ihren Erfahrungen an mich herantreten und ich Ihnen wiederholt die Antwort schuldig bleiben muss.

Ich möchte nun der Niederländischen Ost Handelsgesellschaft schon jetzt in voller Kriegszeit dieselbe Möglichkeit eröffnet sehen wie schon damals der Ukraine Im- und Exportgesellschaft mühelos geboten wurde, damit sie nach Friedenschluss sofort starten kann und zwar gleichberechtigt mit den andern Gesellschaften, welche dem Ring des Herrn Hess angehören.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81271–3. Afschrift

283. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 25. April 1944

Hochverehrter Reichskommissar,

In der Angelegenheit der finanziellen Hilfe für den Landstand erachte ich mich verpflichtet Ihnen Folgendes zu berichten:[1]

283 – (1) Zie ook de brieven van Rost aan Rauter dd. 30 maart en 1 apr. 1944; nr. 268 en 269, die op vele plaatsen gelijk van inhoud zijn als deze aan de Rijkscommissaris. Zie aldaar ook de voetnoten.

Als im Sommer 1940 der politische Aufbau der Arbeitsfront erwogen wurde, fiel die Entscheidung zugunsten einer überparteilichen Lösung, indem Woudenberg kommissarisch das N.V.V. übernehmen würde und ich zum Kommissar der marxistischen Parteien ernannt wurde. Damals waren die wirtschaftlichen Betriebe der S.P.D. (die Arbeitspresse und die Versicherungsgesellschaft) in einer schweren Lage. Mit äusserster Behutsamkeit ist es damals gelungen beide Unternehmungen zu retten, welche jetzt eine Blütezeit haben, wie sie unter der marxistischen Verwaltung nie gekannt haben. In der Arbeiterpresse, welche Sie selbst besichtigt haben, habe ich die Herren Kerkmeester und Goedhuys und in der Versicherungsgesellschaft meine Mitarbeiter van der Does und van den Bosch eingesetzt. Was die NAF selbst anbelangt, ist die finanzielle Gebarung momentan Gegenstand einer intensiven Arbeit unter Führung meines Bevollmächtigten, des Rechnungsprüfers Tummers. Wie ich von ihm erfahren habe, stellen sich auch betreffend der Vorlage einer Bilanz der Niederländischen Arbeitsfront noch grosse Schwierigkeiten dar.

Seinerzeit wurde in wiederholten Gesprächen mit Grafen Grothe erwogen auch die Bauernbewegung in den Niederlanden nicht aus der von Roskam geführten politischen Agrarfront der N.S.B., sondern auch wieder aus einer schon bestehenden Bauernorganisation und zwar aus der Organisation "Landbouw en Maatschappij" aufzubauen.

Der andere Weg ist sodann im Einvernehmen mit dem Leider gewählt. Der Landstand wurde nicht wie die Arbeitsfront eine freiwillige, sondern eine Zwangsorganisation.

Der Parteiführer der politischen Bauernfront der N.S.B. war Roskam. Wer die Vergangenheit Roskams kannte – und ich kannte sie – musste befürchten, dass er nicht imstande war die finanzielle Gebarung zu führen, wenn er nicht durch die massgeblichen niederländischen Instanzen kräftigst unterstützt wurde. Es muss hier aber ausdrücklich hervorgehoben werden, dass die Haltung des Landwirtschaftsministeriums gelinde gesagt die Aufgabe Roskams nicht erleichtert hat. Ich hoffe in diesem Schreiben den Nachweis zu erbringen, dass Generalsekretär Hirschfeld hier wiederholt versagt hat. Die Verordnung hatte ihn als General-sekretär für Landwirtschaft mit der finanziellen Kontrolle betraut und zwar nicht nur die budgetmässige, sondern auch die nachträgliche rechnungsmässige Kontrolle. Roskam, dessen weltanschauliche Potenz als landwirtschaftlicher Schulungsleiter zweifelsohne sehr wertvoll gewesen wäre, ist gescheitert auf dem finanziellen Sektor.

Ich möchte zur Erläuterung rekapitulieren was sich ereignete:

Am Samstag, den 25. März d.J. rief Herr Hirschfeld mich an und erklärte mir, dass der Landstand bankerott sei. Die Bauern weigerten sich ihre Gebühren dem Landstande zu zahlen. Wenn nicht vor Monatsende *f* 200.000 gezahlt würden, wäre der Landstand nicht imstande seinem Stab die Gehälter zu zahlen und würde sich ein Skandal ereignen. Auf meine Frage weshalb ich so spät verständigt wurde, antwortete mir Hirschfeld, dass ihm die Mitteilung erst am Donnerstag, den 23. März von dem Landstande zugeleitet würde. Mein Einwand, dass er, Hirschfeld, doch seinerzeit auf Wunsch von Roskam die Kontrolle übernommen hatte ohne zu bemerken, dass die Position des Landstandes finanziell schwer gefährdet wäre, musste er ausweichend beantworten.

Für eine geplante Bevormundung des Landstandes seitens des Landwirtschaftsministeriums spricht die Tatsache, dass Hirschfeld mir seine Absicht mitteilte, den Landstand zukünftig über die von Louwes geführten landwirtschaftlichen Fachgruppen und Marktverbände zu finanzieren.

Damit wäre das Ziel erreicht. Nach der jahrelangen Ausschaltung des Landstandes durch

Herrn Louwes, welche eine konstruktive Mitarbeit der Bauern bei der Ernährungswirtschaft verhinderte, sollte nun die Bevormundung folgen. Ich bitte Sie in dieser Angelegenheit Ihren Beauftragten, Herrn Sellmer zu hören. Er wird Ihnen wahrhaft erschütternde Einzelheiten erzählen können.

Ich beanspruche das Recht das Versagen des Landwirtschaftsministeriums in dieser Angelegenheit zu kritisieren und zwar aus folgenden Gründen:

Vor einigen Monaten besuchten mich die Landstandführer Bierema, Saal und ihre Mitarbeiter mit der Bitte, ich möge zustimmen, dass Die Niederländische Bank den Landstand finanziere. Ich lehnte ab, weil die Statuten der Notenbank eine derartige Finanzierung nicht erlauben. Auf meine Frage, wie der Landstand sich derzeit finanziere, wurde mir mitgeteilt: Durch die "Rijnsche Handelsbank". Auf meine Frage über welchen Apparat die "Rijnsche Handelsbank" verfüge um die Gebühren der Bauern einzutreiben ("Incasso") wurde mir geantwortet, dass die "Rijnsche Handelsbank" selbst über keinen Apparat verfüge, sondern die Gebühren über die Postverwaltung eintreibe.

Auf meine Entgegnung, dass selbstverständlich die in der überwiegenden Mehrzahl englandhörigen Postbeamten nicht das Interesse hatten, die Gebühren einzutreiben, wurde mir gesagt, das sei nicht richtig. Ich sagte, dass ich bereit wäre, falls die "Rijnsche Handelsbank" einverstanden wäre in Zusammenarbeit mit ihr, einen Apparat der von mir und meinem Freundeskreis kontrollierten "Middenstandsbank" einzuschalten. Es wäre möglich gewesen sodann in enger Zusammenarbeit mit dem Apparat des Landstandes, die regelmässige Eintreibung der Gebühren zu gewährleisten. Die Herren fanden das nicht notwendig. Ich fragte sie dann, wie sie überhaupt dazu kämen mich in der Angelegenheit einzubeziehen und dann wurde mir geantwortet: "Es ist ehrenvoller von einem öffentlichen Institut finanziert zu werden als von einer Privatbank". Ich fragte die Herren wieso die Gebühren über Jahre rückständig waren. Mir wurde gesagt, das Landwirtschaftsministerium hätte nicht erlaubt, dass die späteren Termine eingefordert würden, bevor nicht die ersten sämtlich eingetrieben waren. Ich war fassungslos über eine so geartete Durchkreuzung einer ordentlichen Finanzgebahrung. Ich sprach meine Befürchtung aus, dass die Bauern bald nicht mehr zahlen würden, wenn nicht schnellstens die sämtlichen Termine eingetrieben wurden. Darauf gab der finanzielle Referent eine sehr optimistische Meinung über die finanzielle Zukunft des Landstandes und verabschiedeten die Herren sich.

Ich möchte nun auf die Verantwortlichkeit des Generalsekretärs Hirschfeld zu sprechen kommen.

In einer Sitzung des Kollegiums der Generalsekretäre vom 16. September 1943 habe ich im Zusammenhang mit den geplanten Gehaltserhöhungen die Notwendigkeit einer mehr energischen Bekämpfung des Schwarzhandels betont.

Meine Kritik wurde damals vom Generalsekretär Hirschfeld u.a. beantwortet mit einem Angriff auf den Landstand, bei dem er auf die Korruption, die beim Landstande herrschte und welche zu einem eingreifen der Justiz geführt hatte, hinwies. Ich habe darauf geantwortet, dass die Verantwortlichkeit für das Vorherrschen derartiger Zustände ausschliesslich beim Herrn Hirschfeld liege, der die Verantwortung für den Landstand nun einmal trägt. Es wäre ratsam gewesen, wenn das Landwirtschaftsministerium sich seitdem intensiver als je zuvor mit der Finanzkontrolle befasst hätte.

Ich glaube, dass die obenerwähnten Darstellungen Ihnen genügend bewiesen haben werden, dass wenn eine Intensivierung der Finanzkontrolle des Landwirtschaftsministeriums auf

den Landstand in genügendem Masse stattgefunden hätte, es nicht möglich gewesen wäre, dass ich erst einige Tage vor der Pleite verständigt worden wäre.

Unter diesen Umständen erklärte ich mich nicht bereit, die mit dem telefonischen Anruf vom 25. März 1944 gemachte Kreditanfrage zu bewilligen, ohne dass mir die Kontrolle der Mittel bewilligt wurde.

Ich hätte Ihnen diese Mitteilung mündlich machen wollen, möchte aber um eine weitere Verzögerung zu vermeiden, Ihnen diese schriftlich übermitteln.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81629–32. Doorslagkopie

284. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.M. HIRSCHFELD

Amsterdam, den 26. April 1944

Wie ich erfahre beabsichtigen Sie zur Errichtung eines Zentralausschusses zu schreiten, um die Behandlung der Verordnungen für die Organisation der gewerblichen Wirtschaft in gute Bahnen zu leiten.[1]

Zu meinem Befremden dürfte ich bisjetzt Ihrerseits in dieser Angelegenheit nichts erfahren. Da der Plan zur Errichtung eines Zentralausschusses selbstredend auch für die Hauptgruppen Versicherungswesen und Banken von Belang ist, bitte ich Sie mich baldmöglichst hierüber zu benachrichtigen.

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 80/80136b. Afschrift

284 – (1) In april 1942 was de Raad voor het Bedrijfsleven ingesteld, die als top- of overkoepelingsorgaan van de bedrijfsorganisatie gezien werd. Ook binnen deze Raad was er onenigheid over de verordenende bevoegdheden van de diverse organisaties en de rol van het departement van Handel en Nijverheid daarbij. De Commissie Voorbereiding Verordeningen van Bedrijfsorganisaties was één van de meer dan 20 commissies die de Raad instelde.

285. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 26. April 1944

Lieber Obergruppenführer,

Ich danke noch für die gestrige Besprechung und für die kameradschaftliche Weise in welcher Sie an die verschiedenen Probleme herangetreten sind.

Am Nachmittag hatte ich eine Konferenz mit den Kameraden van Maasdijk und Kranz. Kranz teilte mir mit, dass der seinerzeitige Vorsitzende des N.S.B. Wirtschaftsrates, Kamerad Koster,[1] wegen Devisenverschiebung verhaftet wurde.

Kamerad Koster war einer der engste Vertrauensmänner von Mussert und es wurde zwischen ihm und mir schon seit 1936 gerungen um die Führung im Wirtschaftssektor der N.S.B. Schon damals wurde er wegen Unregelmässigkeiten in der Bilanz einer Gesellschaft, welche er geführt hatte aus deren Vorstand enthoben. Mussert wollte ihn in 1937 ins Parlement delegieren aber auf Intervention verschiedener Kameraden übernahm ich diesen Sitz.

Der seinerzeitige Sekretär des Wirtschaftsrates Von Brucken Fock[2] wurde vor einigen Monaten von Herrn Mussert dem Reichskommissar als Bevollmächtigter für den Steuersektor des Finanzministeriums presentiert. Von Brucken Fock war ein Freund von Koster und geniesst ebenfalls einen schlechten Ruf in Wirtschaftskreisen. Rambonnet und ich haben unsere Demission angesagt für den Fall, dass dieser Vorschlag angenommen wurde.

Wir kamen auf den Landstand zu sprechen, wo ebenfalls Roskam versagt hat, sowie auch die jetzige Leitung.

Ich stellte eine tiefe Verstimmung meiner Kameraden fest über die mangelhaften Persönlichkeiten, welche von Mussert für prominente Posten presentiert worden waren. In diesem Zusammenhang fielen noch die Nahmen von Van der Vegte und dessen Stellvertretener Brands. Auch Kamerad Müller Lehning wurde abgelehnt.

Ich habe nun Kamerad Müller, Burgermeister von Rotterdam, heute telefonisch vorgeschlagen zusammen mit Van Maasdijk und Kranz an Mussert heranzutreten und ihn dringend zu bitten in den Wirtschaftssektor keine Persönlichkeiten ernennen zu wollen ohne vorher mit uns Fühlung genommen zu haben.

Den Hautpstoss werde ich in diesem Augenblick richten gegen die Führung des Landstandes, damit wir den Weg für Dieters frei kriegen. Aber wenn wir schon auf Säuberung acht geben, müssen wir den Begriffen, welche in der holländischen Bevölkerung hierüber bestehen, Rechnung tragen. Es wird nachher absolut notwendig sein die Angelegenheit Dieters – Tine Smit zu regeln, bevor wir nach seiner Rückkehr von der Front ihn als Kandidat

285 – (1) W.O.A. Koster, geb. 30 april 1884 te Utrecht. Voor de vrijzinnig-democraten zat hij in de Tweede Kamer en in de Gemeenteraad van Den Haag. Sinds 1933 lid van de NSB, waarvoor hij veel spreekbeurten hield. In de zomer van 1940 richtte hij het Economisch Front op, waarvan hij tot begin 1941 leider was. Ook zijn functie als leider van de Raad voor de Volkshuishouding moest hij toen neerleggen. Zie ook *Corresp. Rost I.*

(2) Mr. dr. H.J. von Brucken Fock, geb. 7 okt. 1882 te Utrecht. Sinds 1935 lid van de NSB, sinds 1943 begunstigend lid van de SS. Voor de oorlog werkzaam bij petroleummaatschappijen en bij banken. Van 1936 tot september 1941 secretaris van de Raad voor de Volkshuishouding van de NSB, daarna 'adviseur van de Leider'. Vanaf begin 1942 directeur van het gemengd Duits-Nederlands Instituut voor Volkshuishoudkundig Onderzoek. Zie ook *Corresp. Rost I.*

Bauernführer presentieren.

Ich schreibe dem Reichskommissar einen Brief wegen des Standpunktes in der Angelegenheit des Landstandes, wovon ich eine Abschrift beischliesse.[3] Ein Teil des Inhaltes ist Ihnen schon bekannt. Ich möchte Sie herzlichst bitten den Reichskommissar doch aufmerksam zu machen auf die Gefahr einer völligen Zerschlagung der Bewegung durch die fortwährenden Skandale, welche die Mussert-kandidate auf Wirtschaftlichen Gebiet verursachen.

Van Maasdijk rief gestern verzweifelt aus: "Man fragt sich allmählich in welche Gesellschaft man eigentlich hereingerutscht ist, wenn solche schräge Leute der Bewegung angehören".

Ich bitte Sie Herrn Reichskommissar von meiner Meinung zu informieren. Wenn der Reichskommissar selbst die Ernennung von Persönlichkeiten wie van Genechten, van der Vegte oder anderen nicht vermeidet, könnte eine Krise der Partei von dem Wirtschaftssektor aus verursacht werden.

Der Reichskommissar hat mir in der letzten Zeit keine Gelegenheit gegeben mit ihm derartige allgemeinen Fragen zu besprechen, vielleicht hätten Sie noch die Gelegenheit ihn zu fragen ob eine derartige Unterhaltung nicht genehm ist?

Ich benachrichtige Ihnen noch mündlich über meine Unterredung mit Mussert.[4]

Mit meinem herzlichsten Dank im voraus, zeichne ich mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95, d. Doorslagkopie

286. W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin, 28. April 1944

Sehr geehrter Herr Präsident!

Für Ihr freundliches Schreiben vom 11. April 1944[1] sage ich meinen verbindlichen Dank. Am heutigen Tage hatte ich zu meiner Freude Gelegenheit, mit Herrn Generaldirektor K r a n t z die gesamten Angelegenheiten des Einsatzes in Litauen ausführlich zu besprechen.

Wir haben über den Inhalt ein Protokoll angefertigt, das Ihnen Herr Generaldirektor Krantz übergeben wird.[2]

Die Angelegenheit van der Z e e ist mir auf Grund Ihres Schreibens vollkommen klar. Es ist mir sehr lieb, dass Sie ihm Verhaltungsmassregeln für die Zukunft gegeben haben. Die

(3) Zie Rost aan Seyss-Inquart dd. 25 apr. 1944; nr. 283.
(4) Met Van Dieren, Van Hoey Smith, Krantz, Kröller, Van Maasdijk en Müller was Rost op 5 mei 1944 bij Mussert geweest.
286 – (1) Zie nr. 276.
(2) Op 27 apr. 1944 was er een bespreking geweest inzake de inzet van Nederlandse destructiebedrijven in Litouen (Agenda van de vergadering van de Raad van Toezicht van de NOC dd. 16 mei 1944, stukken Rambonnet).

Klarstellung dieser Frage durch Sie ist ja schliesslich die beste Gewähr, dass in der Zukunft derartige Fälle nicht mehr zu verzeichnen sein werden.[3]

Mit verbindlichen Grüssen und

Heil Hitler!
MALLETKE

N 76/20631. Gesigneerde doorslagkopie

287. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. KRANEFUSS

den 29. April 1944

Lieber Kranefuss,

Ich danke Ihnen herzlichst für Ihren Brief.[1] Sie haben vollkommen recht; es wäre zweckmässig wenn wir mal mündlich unsere Gedanken austauschen würden. Ich kann mich aber momentan nicht aus meiner Heimat entfernen, weil dringende Arbeiten meine Anwesenheit an Ort und Stelle unbedingt notwendig erscheinen lassen.

Diese Arbeiten sind zweierlei[a]: erstens die Massnahmen die für die tagtäglich wachsenden Schwierigkeiten getroffen werden müssen, damit die Ordnung so gut wie möglich aufrechterhalten werde.

Es erleichtern selbstverständlich im 5. Kriegsjahr die Umstände eine flotte Arbeit nicht, aber es gibt doch auch erfreuliche Sachen. Wie mangelhaft die Güterwirtschaft in den Niederlanden auch sein mag, so ist doch die Mehrheit unseres Volkes is diesem Jahre besser genährt als vor 12 Monaten und zwar infolge der glänzenden Ernte des Vorjahres. Diejenigen die es sich irgendwie leisten können über ihre Marken hinaus schwarze Lebensmittel zu kaufen, haben sich also besser genährt wie im Vorjahre. Wenn die Ankäufe der Bevölkerung auch nicht viel ausmachen, so ist es eben die Marginalspanne der Ernährungserfördernisse, welche hiermit überdrückt wird. Dies ist die wichtigste Garantie für die Aufrechterhaltung der sozialen Ordnung. Leider gibt es aber noch immer eine zahlreiche Schicht der Mindestentlohnten, die tatsächlich hungern und die Folgen der mangelhaften Ernährungswirtschaft am Leibe zu spüren kriegen.

Den grossen Schwarzkäufen aus dem Reich und aus Belgien versuchen wir einigermassen beizukommen durch währungspolitischen Massnahmen im Zusammenhag mit polizeilichem Eingreifen. Die von uns getroffenen Massnahmen sind gegen grosse Widerstände, auch seitens deutscher Behörden, durchgesetzt worden. Die Reichsbank hat uns aber sehr unterstützt.[3] Auch der Reichskommissar hat in diesen Fällen uns unterstützt. Ueber sonstige unerfreulichen Erscheinungen im Wirtschaftssektor berichte ich Ihnen lieber nicht schriftlich.

(3) Op Van Aalst wordt helemaal niet ingegaan.
287 – (1) Deze ontbreekt; zie de vorige brief van Rost aan Kranefuss dd. 11 apr. 1944; nr. 275.
(a) Een 'Zweitens' ontbreekt.
(3) Zie Rost aan Himmler dd. 10 feb. 1944; nr. 244 en de daarbij behorende bijlage.

Hierüber bin ich in Verbindung mit dem Obergruppenführer und den Kameraden des S.D.

Ich schicke Ihnen beiliegend Abschrift eines Schreibens an Herrn Hayler.[4] Der Inhalt spricht für sich. Sie werden sich wundern, dass ich mich kurz vor einer bevorstehenden Invasion mit der Frage des künftigen niederländischen Handels befasse. Ich bin optimistisch genug um zu glauben, dass man inmitten des Kummers der täglichen Schwierigkeiten die Grundarbeit für eine künftige Entwicklung unermüdlich weiterverfolgen sollte. Dass wir in der Frage des Handels nicht die Unterstützung haben des Ostministeriums wird Ihnen klar werden, wenn Sie die Zeilen 2 – 10 meines Berichtes an den Reichskommissar über die Tätigkeiten der N.O.C. nachlesen, der ebensoviele schwarze Seiten darstellt in den niederländischen und deutschen Beziehungen beim Aufbau des Reiches.

Von meinem Schwager,[5] der hier für 10 Tage weilt, hörte ich, dass Ihr Töchterchen eine leichte Nierbeckenentzündung hat. Ich weiss, dass dies häufig bei Kindern vorkommt und wünsche herzlichst eine baldige, vollkommene Genesung.

Ich hoffe, lieber Kranefuss, dass Sie und Ihre Frau Gemahlin für das entsetzliche Leiden des deutschen Volkes, dass durch die Bombenabwürfe verursacht wird, gespart bleiben. Ich glaube zu ahnen mit welcher Kühnheit und unerbittlich harter Entschlusskraft der Führer an die letzte Verteidigung herangeht und habe vollstes Vertrauen auf den Endsieg, eben weil es gelungen ist, das deutsche Volk zu einer so gewaltigen Anstrengung zu begeisteren.

Die Arbeit meines Schwagers trägt die von mir immer erwarteten Früchte.[6] Die Arbeiter der Niederlande sind nicht deutschfeindlich und sicher nicht englandfreundlich. Wenn die N.S.B. es durch ihr konfessionelles jüdisches Benehmen versäumt die Arbeiter auf ihr völkisches Empfinden anzusprechen, so müssen es eben andere tun.

Ich zeichne, lieber Kranefuss, mit herzlichen Grüssen an Ihre Familie mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81338–9. Doorslagkopie

288. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Rotterdam, 1 mei 1944

Kameraad,

De commissarissen Groothof en van Dieren van de Artillerie-Inrichtingen[1] staan op de nominatie om vervangen te worden.

(4) Zie Rost aan Hayler dd. 24 apr. 1944; nr. 282.

(5) W.J. Heubel, geb. 7 juni 1910 te Amsterdam. Sinds 1933 lid van de NSB, actief in de Jeugdstorm, die hij in 1938 verliet. Adjudant van Feldmeyer in de Mussert-Garde. Lid van de Nederlandsche SS, in Duitsland actief bij het werven van Nederlanders voor de SS. Vanaf begin 1945 in de Landstorm en eind april gesneuveld.

(6) Hij bevond zich in Duitsland om onder Nederlandse arbeiders voor de *Waffen-SS* te werven.

288 – (1) De Artillerie-inrichtingen waren een staatsbedrijf, waarvan ir. F.Q. den Hollander in 1940 directie-voorzitter was.

De Heer Groothof is een sfinxachtige figuur, van wien het gerucht gaat, dat hij in Indië tot de loge behoorde. Op de lijsten hier komt hij niet voor. Hij zwijgt op alle vergaderingen, doch staat achterom in nauwe relatie met den Hollander. Ik zou het behaaglijk vinden, als hij verdween.

Persoonlijk stel ik ook geen bijzonderen prijs op het commissariaat, omdat ik het gevoel heb er weinig mee te kunnen uitrichten. De Heer Den Hollander is een gladde vogel. Ik geloof, dat de zaak ermee gediend is, als een meer boekhoudkundig kameraad mij vervangt. Waar het om gaat, is, er op te passen, dat Nederlandsch volksvermogen niet naar den grootkapitalist Borsig wordt verschoven. Hoe ik ook op de balansen staar, ik kan hier toch niet uit wijs worden.

De mogelijkheid om Groothof te vervangen is natuurlijk onopvallend, als ik tegelijkertijd vervangen word. Vind je het beter, dat ik de functie blijf vervullen, dan vind ik het ook best. Het kost slechts één middag in de twee maanden.

Met vriendschappelijken groet,

Heil Hitler.
E. VAN DIEREN

RvT Fin A8/83257 Oorspronkelijk

289. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF

Deventer, den 6. Mai 1944

Sehr geehrter Herr Wulff,

Hierdurch bestätige ich Ihnen den Empfang Ihres Schreibens vom 20. April d.J.[1] und danke Ihnen für Ihre eingehenden Ausführungen wonach ich Ihnen ganz kurz Folgendes mitteilen möchte.

Die Situation im Osten stellt Sie momentan für solche schweren Aufgaben, dass ich auf einer Entlassung Vorenkamps zu bestehen verzichte. Sie sind mit Vorenkamp zufrieden, d.h. dass Ihre Arbeit erleichtert wird. Ich behalte mich vor, bei einer Verbesserung der Lage, die Frage wieder aufzuwerfen, da ich nach wie vor mit meinen Mitarbeitern der Meinung bin, dass Herr Vorenkamp nicht die geeignete Persönlichkeit ist um einen niederländischen Musterbetrieb zu verwalten. Die näheren Angaben über konkretere Beschwerden werden Ihnen zugehen.

Es ist selbstverständlich, dass Sie als Hoheitsträger in Ihrem Gebiet nicht nur nachträglich, sondern vorher über die wichtigsten Massnahmen, welche die NOC treffen will, informiert sein müssen. Sollte dies nicht in allen Fällen geschehen sein, so kann ich dies nur bedauern. Dieses Versäumnis wäre nur so zu erklären dass der Typ des niederländischen Funktionaris, den die NOC braucht, eigentlich nicht vorhanden ist und erst geschult werden muss. Er muss einerseits ein guter Fachmann (Geschäftsmann) sein, andererseits über Führerqualitäten verfügen, welche es ihm ermöglichen, mit der Hoheitsverwaltung ein gutes Einvernehmen

289 – (1) Zie nr. 281.

zu pflegen.

Ich glaube, dass weder Sie noch ich gewisse Fehler in dieser Hinsicht von meinen Mitarbeitern zu tragisch nehmen werden. Ich kenne Sie nun seit Jahren und weiss mit welcher Zähigkeit Sie bei oft schlechter Gesundheitslage Ihr schweres Amt wahrgenommen haben und wie Sie persönlich unseren Niederländern geholfen haben. Ich will also gar nicht auf das Verhalten von Lettinga eingehen. Ich bin überhaupt nicht einverstanden mit der Vorliebe, die Lettinga und Vorenkamp für die polnischen Insassen haben. Die Haltung als germanischer Mensch gegenüber rassisch anders gearteten Völkern ist eine Frage des Herreninstinktes und kann in diesem Fall nach entsprechender Erziehung zu einem tadellosen Benehmen führen. Hierüber wollen wir uns zu gegebener Zeit unterhalten. Ich bin leider nicht in der Lage momentan ohne weiteres nach Litauen zu fahren, aber will Ihnen auf diesem Wege meine besten Wünsche für die kommenden Monate ausrichten.

Sie und auch wir in den Niederlanden arbeiten mit aller Kraft an der Aufrechterhaltung der Ordnung hinter der Front. Sollte uns das gelingen, so wird der Sieg auch erkämpft werden. Dass die Soldaten gründliche Arbeit machen, davon sind sie und ich wohl überzeugt.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 92/b,m. Doorslagkopie

290. R. PENSE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Kauen, am 6. Mai 1944

Betrifft: Holländereinsatz im Generalbezirk Litauen

Sehr geehrter Herr Präsident!

Sie haben vor kurzem wegen Fragen des Holländereinsatzes, besonders wegen des Gutes Vaka Te[a] im Gebiet Wilna-Land, an den dortigen Gebietskommissar, Herrn Wulff, geschrieben und mir Abschrift dieses Briefes zukommen lassen.[1] Das Antwortschreiben des Gebietskommissars ist mir ebenfalls bekannt.[2] Ich möchte heute doch Gelegenheit nehmen, Sie auf die Frage des Holländereinsatzes im gesamten Generalbezirk kurz anzusprechen, da mir die Entwicklung der letzten Wochen und Monate eine solche Stellungnahme aufzwingt.

Es ist Ihnen bekannt, dass die hiesige Zivilverwaltung in sehr starkem Masse an dem Holländereinsatz im Generalbezirk Litauen interessiert und beteiligt ist. Auf meine persönliche Anteilnahme an dieser Entwicklung brauche ich nicht besonders einzugehen. Es wird Ihnen auch bekannt geworden sein, dass es mir mit Hilfe meiner vorgesetzten Stellen, insbesondere des Ministeriums, gelungen ist, als erstem Generalbezirk ein selbständiges Referat für die Bearbeitung dieser Einsatzfragen genehmigt zu bekommen, so dass künftig die Frage des

290 – (a) Waka-T.
(1) Zie Rost aan Wulff dd. 13 apr. 1944; nr. 278.
(2) Zie Wulff aan Rost dd. 20 apr. 1944; nr. 281.

Holländereinsatzes in diesem Raume noch eine gesteigerte Bedeutung gewinnen wird. Andererseits sind ja auch gerade in den letzten Wochen, dank der Bemühungen des neuen Leiters dieses Referates, Oberrentmeister Hoppe, verschiedene Trupps Holländer zusätzlich in den Generalbezirk Litauen gelangt. Deren Aufnahme konnte reibungslos vor sich gehen, da Herr Hoppe in der Kauener Altstadt in seiner Eigenschaft als damaliger Leiter des sogenannten Holländerdienstes ein Auffanglager geschaffen hat, das diesen Holländern eine wirklich äusserst dankbar empfundene erste Heimstatt geben konnte. Trotz dieser Entwicklung bin ich jedoch in zunehmendem Masse mit dem Ablauf des Holländereinsatzes auf dem von mir geleiteten Gebiet der Gesamtwirtschaft nicht einverstanden. Es ist vielmehr erforderlich, dass den Bemühungen der deutschen Behörden eine zummindestens gleiche Energie von der anderen Seite gegenübersteht. Das ist jedoch nach meiner heutigen Ueberzeugung nicht der Fall. Sie wissen, dass ich in den mit Ihnen geführten Besprechungen wegen des Ausscheidens von Herrn Prof. Dijt[3] stets darauf hingewiesen habe, dass ich für die Leitung der hiesigen NOC eine energiegeladene, politisch klare und repräsentative Persönlichkeit brauche. Wenn Herr Professor Dijt auch eine primär wissenschaftlich eingestellte Persönlichkeit war, so stellte er doch insgesamt gesehen eine würdige Vertretung des Holländereinsatzes im hiesigen Generalbezirk dar und hat dadurch sich nicht nur die Achtung der deutschen Führung erworben, sondern auch entsprechende Erfolge bei seinen Landsleuten erzielt. Dem Nachfolger des Herrn Professor Dijt fehlen jedoch m.E., trotz eines unbestreitbaren guten Willens, den er besitzt, derart entscheidende Voraussetzungen für die zentrale Leitung des Holländereinsatzes, dass ich bei der zunehmenden Bedeutung dieser Entwicklung diesen Mangel immer mehr zu spüren bekomme und ihn in meiner Arbeit als äusserst hinderlich empfinden muss. Ich darf dabei voraussetzen, dass es Ihnen bekannt sein wird, dass ich die NOC mit der gesamten Führung der hier eingesetzten Holländer im Interesse einer einheitlichen Führung beauftragt habe. Obwohl die nach hier kommenden Holländer nicht alle durch die NOC geschleusst wurden und auch die NOC nach Aeusserungen mancher Holländer nicht deren Vertrauen besitzt – wobei mich die Gründe dieser Haltung nicht interessieren – habe ich mich trotzdem zu dieser Entscheidung entschlossen, um einen möglichst grossen Erfolg des Holländereinsatzes zu garantieren und vor allem führungsmässig organisatorisch eine klare Lage zu schaffen. Gerade diese Entwicklung bedingt jedoch eine besonders qualifizierte Führung auf Seiten der NOC. Da es mein Wunsch ist, dass sich die Holländer im Generalbezirk Litauen möglichst selbst führen und sich die deutsche Behörde lediglich auf die Klärung grundsätzlicher Fragen beschränkt, muss ich jedoch die Ueberzeugung haben, dass diese holländische Führung auch in jeder Hinsicht qualifiziert ist und nicht doch letztenendes von mir oder meinem Referenten jede Kleinarbeit selbst erledigt werden muss. Es wäre auch letztlich dem Holländereinsatz im Generalbezirk Litauen ein schlechter Dienst erwiesen, wenn bei der deutschen Zivilverwaltung der Glauben entstünde, dass der Holländereinsatz im Grunde eine Privatangelegenheit von mir oder einiger meiner Mitarbeiter wäre, während die Holländer selbst nur ein äusserst geringes Interesse hieran zeigen.

Bei dieser Gelegenheit möchte ich lediglich auf eine spezielle Frage eingehen und zwar auf den Holländereinsatz im Torf. Bei der gestrigen in meinem Büro stattgefundenen Besprechung, an der auch die Herren Gebietskommissar Wulff, Abteilungsleiter Dr. Schales, der Gebietswirtschaftsreferent Winkelmann, Gebietstorfreferent Steck, der Torfreferent

(3) Dijt was als tijdelijk waarnemer aangesteld op Waka-T; in november 1943 werd hij benoemd tot hoogleraar in Groningen.

Kruck von der Abteilung Gewerbliche Wirtschaft meiner Behörde und Herr Dipl. Ing. Lingmont teilgenommen haben, hat sich die äusserst bedauerliche Tatsache ergeben, dass trotz meiner zahlreichen Besprechungen und Mahnungen im Verlaufe des gesamten Winters 1943/44 es an jeglichen Voraussetzungen für einen entsprechenden Beitrag der Holländer zu meinem Torfprogramm für das Jahr 1944 fehlt. Der der NOC verpachtete Betrieb Baltoje Voke ist von mir aufgrund der Zusagen der NOC in meiner Torfplannung 1944 mit 30 000 to[4] Torf einbezogen worden. Nach dem derzeitigen Stand muss ich ernstlich befürchten, dass noch nicht einmal das Ist des Torfstiches von 1943 in Höhe von 4 000 to erreicht wird. Die von der NOC aus Holland zu beschaffenden Maschinen sind bis heute hier nicht eingetroffen, obwohl die Torfsaison nunmehr bereits seit 14 Tagen begonnen hat. Darüber hinaus sind selbst die auf Baltoje Voke stehenden von der NOC übernommenen 4 Torfmaschinen, die im vorigen Jahr auch bereits eingesetzt waren, nur zur Hälfte im Betrieb, da die holländische Leitung des Torfwerkes Baltoje Voke bis vor kurzem auf dem Standpunkt stand, diese Maschinen seien nicht mehr verwertbar und erst eine jetzt vorgenommene gründliche Ueberprüfung ergab, dass man sich hierbei während des ganzen Winters im Irrtum befand. Hätte man am Ende der Torfsaison 1943 wie es sich gehört hätte, die Maschinen von Grund auf überholt und gewissenhaft durchgepruft, dann wären dieser Irrtum niemals aufgekommen und zumindestens diese 4 Torfmaschinen zu Beginn der Saison in Betrieb. Der Deutsche pflegt solche Dinge mit Schlamperei zu bezeichnen. Ich habe den Torfreferenten des Gebietskommissars Wilna – Land und Herrn Dipl. Ing. Lingmont sofort nach Holland in Marsch gesetzt, um dafür zu sorgen, dass die fehlenden zugesagten 7 Maschinen nun mehr umgehend nach hier kommen und wenigstens noch für einen Teil der Saison angesetzt werden können. Herr Steck wird Ihnen dieses Schreiben daher auch persönlich überreichen. Da mit der Leistung des Torfbetriebes Baltoje Voke der Holländereinsatz auf dem gesamten Torfgebiet im Generalbezirk Litauen steht und fällt, wäre ich Ihnen, sehr geehrter Herr Präsident, besonders dankbar, wenn Sie diesen beiden Herren bei der Durchführung dieses Auftrages persönlich jede Unterstützung leihen würden.

Ich habe Ihnen die Verhältnisse mitgeteilt, wie ich sie sehe. Zweifelsohne befindet sich der Holländereinsatz im Generalbezirk Litauen in einer gewissen Vertrauenskrise. Im Interesse der Sache und in konsequenter Fortführung unserer politischen und wirtschaftlichen Absichten muss diese Vertrauenskrise durch eine ehrliche Anstrengung aller Beteiligten überwunden werden. Ich weiss, dass die augenblickliche Situation in Holland gerade Sie mit verschiedenen auf anderen Gebieten liegenden ernsten Fragen beschäftigen wird, trotzdem hoffe ich, dass Sie Zeit finden können, um Ihre engsten Mitarbeiter über die hiesige Lage entsprechend zu unterrichten und diese zu veranlassen, die Massnahmen zu ergreifen, die ich im Interesse unserer gemeinsamen Ueberzeugung für unbedingt erforderlich halte.

Ich habe mir erlaubt, Abschrift dieses Schreibens, Herrn Oberbereichsleiter Malletke zuzustellen.

Mit den besten Grüssem an Sie und einer herzlichen Empfehlung an Ihre Frau Gemahlin verbleibe ich mit

Heil Hitler!
Ihr sehr ergebener
[R.] PENSE

RvT – NOC 5,9 a,f. Oorspronkelijk

(4) In het *Bericht* uit september 1943 werd zelfs gerept van 50.000 ton (Rost, *Bericht*, p. 38).

291. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. KAUFMANN

[Deventer,] den 8. Mai 1944

Sehr verehrter Gauleiter,

Anlässlich des letzten Besuches des Herrn Helms, Direktors der Deutschen Dampfschiffahrtgesellschaft "Hansa" und Vorsitzenden der Schiffahrt Treuhand A.G.,[1] nebst seiner Begleitung in den Niederlanden, hatten wir die Gelegenheit uns in einem Freundeskreis, worunter der Burgermeister von Rotterdam, Herr Dipl. Ing. F.E. Müller, mit den deutschen Herren über die künftigen Fragen der Seeschiffahrt zu unterhalten.

Wir verfolgen auch in den Niederlanden mit grossem Interesse die Baupolitik der Vereinigten Staaten und England, in soweit uns das Material dazu zur Verfügung steht. In diesem Zusammenhang sind auch die Pläne der englandhörigen Reeder in den Niederlanden interessant. Ich nehme an, dass Sie über die Arbeiten des Ausschusses der Fachgruppe Seeschiffahrt in den Niederlanden genauestens informiert sind. Das Interessante ist, dass diese Reeder nur mit einem englischen Sieg rechnen und alle ihre Pläne daher auf dieser Grundlage ausgearbeitet haben.

In einer Zirkularnote der Fachgruppe Seeschiffahrt vom Monat Mai 1943, die den Herren Mitgliedern zugeschickt wurde, werden die Grundsätze ausgearbeitet. Es erfolgt aus dieser Note, dass die Niederländischen Reeder bei ihrer jetzigen Haltung der völligen Passivität, d.h. also Non-Kooperation mit der deutschen Seeschiffahrt während der Kriegszeit beharren werden. Da die niederländische Fachgruppe Seeschiffahrt nur mit einem englischen Sieg und einem Rückkehr der früheren Verhältnisse rechnet, hat sie die Beteiligung der verschiedenen Reeder an der niederländischen Vorkriegshandelsflotte für die früheren Fahrgebiete zum Grundsatz ihrer Baupläne gemacht.

Die Pläne haben natürlich auch den Zweck um die neue Konkurrenz, welche sich für die europäischen Interessen eingeschaltet hat, z.B. die Niederländische Ost Reederei, bei dem Nachkriegsbau auszuschalten.

Weiter soll ein Vorrang gegeben werden für den Ersatzbau von Schiffen, die älter als 22 Jahre sind.

In einer neuen Zirkularnote vom 13. März 1944 teilt die Fachgruppe Seeschiffahrt mit, dass sie sich die Frage vorgelegt hatte, ob angesichts des gewaltigen Ausbaues der Schiffahrt im Ausland, d.h. in den U.S.A. ein Überschuss an Schiffen in der Nachkriegszeit zu erwarten sei und sie daher erwägen könnten, ob es nicht besser wäre, aus diesen in den U.S.A. gebauten Schiffen einen Anteil kaufmässig zu erwerben.[2] Es ist erstaunlich, dass die Herren der niederländischen Reedereien in dieser Hinsicht weniger klug sind als die englischen Reeder, die fest entschlossen sind nach dem Krieg sofort den Bau von Qualitätsschiffen anzufangen.

Sollte Ihnen diese Noten der niederländischen Fachgruppe Seeschiffahrt nicht zur Verfügung stehen (ich nehme dies nicht an), so werden wir Ihnen diese gerne verschaffen.

Demgegenüber bewegen sich unsere Pläne innerhalb einer aktiven Kooperation in der Kriegszeit und zwar im Rahmen der europäischen Gemeinschaft. Wir halten uns dabei innerhalb der während Kriegsdauer kurzfristig von Ihnen gestellten kriegsbedingten Grenzen.

291 – (1) Van Dieren had hem tijdens zijn bezoek aan Duitsland als eerste bezocht, zie nr. 42, n. 3.
(2) Het betreft hier de zgn. Liberty-schepen.

Selbstverständlich ist es auch unsere Hoffnung, dass wir einmal wieder schöne deutsche und niederländische Schiffe bauen werden. Als Herr Helms diese Seite während seines Amsterdamer Besuches berührte, da wurde der Beifall recht lebhaft. Der Krieg schreibt jedoch zwingend die jetzige Linie vor.

In unseren nationalsozialistischen Fachkreisen auf diesem Gebiete verfügen wir nicht nur über Herrn Kröller, Direktor der Niederländischen Ost Reederei, sondern auch über Herrn van Hoey Smith, dessen Firma P.A. van Es & Co., Rotterdam, vor dem Kriege wichtige deutsche und englische Geschäftsbeziehungen unter-halten hat. J. van Hoey Smith gehört einer alten Rotterdamer Reederfamilie an. In seiner Firma P.A. van Es & Co. sind noch zwei Mitinhaber, nämlich sein jüngerer Bruder A.P. van Hoey Smith, und Herr G.A. Waller. Das Geschäft jedoch wird in der Praxis ausschliesslich von J. van Hoey Smith geleitet. Herr J. van Hoey Smith ist einer unsrer ältesten Parteigenossen. Wir haben weiter noch die Verfügung über ein Schiffsbaubüro, das nicht nur mit Deutschland, sondern auch mit Spanien, Bulgarien und anderen Ländern in reger Geschäftsverbindung steht, das auch durch einen nationalsozialistischen Direktor geführt wird, nämlich Diplom-Ing. E. van Dieren.

Wenn ich Ihnen die Zusammenstellung dieser kleinen Arbeitsgemeinschaft mitteile, so geschieht dies aus dem Grunde, dass wir auch in weiteren Grenzen als die Interessen, die der Niederländischen Ostreederei gestellt sind, Ihnen zur Verfügung stehen.

Ich weiss auch, dass die jetzige Zeit, wo der Krieg seinem kritischen Höhepunkt zustrebt, an sich nicht die geeignetste ist für Zukunftunterhaltung; ich weiss ebenfalls, dass die unmittelbaren Sorgen in Deutschland, insbesondere durch die Bombenangriffe, Zukunftsbetrachtungen wohl sehr einschränken müssen. Nichtsdestoweniger sind Sie, sehr verehrter Gauleiter, unermüdlich bestrebt inmitten dieser erschwerenden Umstände, doch der zukünftigen Entwicklung den Weg zu bereiten.

Obwohl also der Bau unserer Stahlschiffe sich erst in dem Anfangsstadium einer Ausführung befindet, so habe ich in Erfahrung gebracht, dass schon neue Pläne für Schiffsbau in voller Kriegszeit von Ihnen ausgearbeitet werden. Sie werden es verstehen, dass wir unsererseits auch bei derartigen Plänen eine Einschaltung anstreben, denn wir wollen unsererseits das Möglichste tun durch unsere Leistung während Kriegsdauer den Willen zu einer Loyalen Zusammenarbeit mit den deutschen Schiffahrtinteressen unter Beweis zu stellen. Unsere Ziele sind dieselben wie die Ihrigen und uns interessiert nur die durch einen Sieg Deutschlands hervorgerufene Neuerung der europäischen Gemeinschaft.

Ich wäre Ihnen nun dankbar, wenn Sie mir Ort und Stelle und die Zeit, die Ihnen am besten passt, für eine Zusammenkunft mit Ihnen bekanntgeben wollten, wo bei ich gerne in meiner Begleitung wieder den Bürgermeister von Rotterdam, Herrn Müller, und ein paar andere Herren mitnehmen möchte.

Die Fragen, die ich mit Ihnen besprechen wollte, wären hauptsächlich die folgenden:

Deutscherseits ist mit Recht den niederländischen Reedereien vorgeworfen worden, dass sie sich systematisch gegen jede sachliche Mitarbeit gesträubt haben. Sie selbst jedoch haben der seinerzeit neu gegründeten Niederländische Ost Reederei das grösste Wohlwollen entgegengebracht.

Ich möchte hier auch plaidieren für die Einschaltung meines Kameraden van Hoey Smith, als Einzelperson dessen Schiffe von der Deutschen Kriegsmarine beschlagnahmt worden sind und zwar möchte ich seine Einschaltung in voller Kriegszeit bei Ihnen befürworten,

obwohl seine zwei Teilhaber in der Firma P.A. van Es & Co. nicht so eingestellt sind wie er. Herr van Hoey Smith hat sich mit mir über diese Fragen unterhalten und mir gesagt:

> Deutscherseits wird den niederländischen Reedern zum Vorwurf gemacht, dass sie sich nicht an der Schiffahrt in der Kriegszeit beteiligen wollen. Ich sehe jedoch keine Möglichkeit dazu, wenn ich nicht in der Lage bin ein Schiff zu bekommen und zwar könnte dies in zwei Weisen geschehen:
>
> 1. Indem man mir persönlich eins oder mehrere der bei der Firma van Es & Co. beschlagnahmten Schiffe wieder freigeben würde;
>
> 2. Indem ich als Einzelperson ein Stahlschiff, welches jetzt oder künftig gebaut wird, käuflich erwerben könnte.

Ich lege Ihnen diese letzte Frage vor, da ich die Einschaltung jedes niederländischen Wirtschaftlers in die künftige Gemeinschaft fur zweckmässig halte und ich auch glaube verstanden zu haben dass es für Sie von Wert ist diejenigen Personen zu sammeln, die durch ihre Haltung, ihre gute Gesinnung für das hart kämnpfende deutsche volk unter Beweis gestellt haben.

Ich möchte noch eine letzte Frage streifen. Es ist eine unbestrittene Tatsache, dass für den Aufbau einer gesunden Seeschiffahrt und einer Kriegsmarine das Bestehen einer gesunden Fischereibevölkerung die Voraussetzung ist. Ohne Fischerei gibt es wohl keine erstklassigen Seeleute. Wenn wir uns also mit Zukunftsfragen der deutsch-niederländischen Seeschifffahrt befassen, so führt dies uns zu einer Prüfung, wie es eigentlich um die niederländische Fischerei steht.

Die früheren demokratischen Regierungen haben die Fischerei nicht nur vernachlässigt, sondern durch den Wirtschaftsboycott gegen Deutschland die Existenzfähigkeit unserer Fischereibevölkerung infolge des mangelnden Exports erdrosselt. Ein Teil unserer Fischereiflotte ist beim Kriegsausbruch mit Deutschland nach England abgedampft, der restliche Teil von der Kriegsmarine beschlagnahmt worden.[3] Es besteht die eminente Gefahr, dass die Fischereibevölkerung unter solchen Verhältnissen in Fabriken abwandert und nach Gewöhnen ihrer neuen Existenz kaum mehr für de harten Beruf eines Fischers zu haben sein wird.

Diese schweren Sorgan haben vor einigen Jahren geführt zu der Bildung eines Fischereirates unter der Führung des Ingenieurs Van Dieren, welcher sich unter Beteiligung hervorragender Fischerei-experte mit der Frage der künftigen Wiederherstellung der niederländischen Fischerei befasst.[4] Van Dieren selbst ist anerkanntermassen der meist umfassende Expert auf dem Gebiete der Fischerei.

Obwohl ich glaube, von Ihnen verstanden zu haben, dass Sie sich nicht unmittelbar mit den Fischereifragen befassen, so erlaube ich mir doch Sie zu bitten erwägen zu wollen, ob es Ihnen nicht möglich wäre im Zusammenhang mit den Fragen der Seeschifffahrt uns bei

(3) Van de 96 trawlers waren er 38 naar Engeland uitgeweken en 44 door de Duitsers gevorderd. Van de 298 loggers waren er 2 uitgeweken en 232 gevorderd, zie ook Ouwehand, *Zeevisserij*, p. 62.

unsern Anstrengungen zur Wiederaufrichtung einer niederländischen Fischerei behilflich zu sein.

Ich zeichne mit,

HEIL HITLER!
[M.M.] R[ost] v[an] T[onningen]

RvT 91, Z. Geparafeerde doorslagkopie

292. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. WOLFF

den 8. Mai 1944

Mein lieber Wolff,

Zu Ihrem Geburtstag unsere herzlichsten Glückwünsche. Der kleine Grimbert schliesst sich denen an, aber entschuldigt sich wegen mangelndes Schreibtalents noch nicht persönlich gratulieren zu können. Er und der jüngste "Ebbe" sind gerade heute hier in Deventer angekommen (Im Osten Hollands). Hier hat das Finanzministerium seinen Sitz und hier werden wir den Sommer verbringen.[1]

Wenn man absieht von dem was uns alle erfüllt – die Kriegsentscheidung und die Spannungen steigen – so glaube ich trotzdem, dass wir in Holland weiterhin ausserhalb des Kriegslärms bleiben.

Die Erwartung der kommenden Ereignisse lastet auf allen Menschen. Das Empfinden überwiegt wieder, dass die Invasion in Süd-Ost Europa und zwar am Balkan versucht werden soll. Da wird Ihre Ecke[2] wohl hochstinteressant. Hier wird weiterhin fieberhaft befestigt. Die innere Ordnung wird gehalten. Es ist doch gelungen in Holland verhältnismässig Ruhe zu bewahren, wenn auch Attentate in gewissem Umfange stattfinden.[3]

Ich stehe bei meiner Auffassung, dass England seine alte Gleichgewichtspolitik macht und zwar will es keine Entscheidung in Europa und keine Entscheidung im Pazifik. Gleichgewicht zwischen Deutschland und Rusland, Gleichgewicht zwischen Amerika und Japan. Schwächung Ruslands, Deutschlands, Amerikas und Japans. Rückeroberung Birmas, Niederländisch Indiën u.s.w.

Die Zukunft wird zeigen, ob ich Recht behalte. Einmal als die Flotte Englands und Hollands gegen die Spanische Armada kämpften, da gingen unsere Ahnen los, die Engländer hielten im Kampfe zurück, um sich selbst zu schonen.

(4) Zie ook Den Dulk aan Rost dd. 17 mei 1943; nr. 125.

292 – (1) In maart 1943 was de familie Rost van Tonningen van de Riouwstraat in Den Haag naar de J.J. Viottastraat in Amsterdam verhuisd, maar vanaf mei 1943 had Rost als adres ook Huize Zonneheuvel in Diepenveen/Deventer. Later werd dat 't Clooster in Diepenveen.

(2) Wolff was *HSSPF* in het nog niet bevrijde deel van Italië.

(3) Eind maart had de Raad van Verzet weliswaar besloten belangrijke NSB-ers als Geelkerken, Feldmeyer en Zondervan te liquideren, maar daar was het dank zij hun bewaking niet van gekomen, zie ook De Jong, *Koninkrijk*, deel 7, p. 1271.

Lieber Wolff, ich bin gespannt wann und wo der Führer seine Schläge versetzt, damit dies Gleichgewichtspolitik über den Haufen geschmissen wird.

Möge doch Deutschland, Ihr Heimatland, bald wieder nach vollendetem Siege die Aufbauarbeit aufnehmen können. Wie lange her ist es schon, dass wir zusammen auf der Jagd weilten und Zukunftspläne über Holland besprachen. Es mutet einem fast wie ein Jugenderlebnis an, wenn man an die Vorkriegszeit und schon gar and die Zeit vor dem national-sozialistischen Kampf zurückdenkt. Und doch waren und sind wir glücklich, denn wir bauen etwas Grossen. Mogen Sie bald wieder auch das Glück des Privatlebens haben und mögen wir uns recht bald wiedersehen in Holland! Sonst wächst der Grimbert ja zu hoch auf.

Mit nochmaligen kameradschaftlichen Grüssen, zeichne ich mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 119/82717–8. Doorslagkopie

293. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VERTROUWELIJK

Rotterdam, 9 Mei 1944

Beste Meinoud,

Daar ik gisterenavond een vergadering had, had ik geen gelegenheid nog even over de kwestie van het Verkeer te spreken.

Ik vind de geheele bedrijfsorganisatie een onding.[1] Er is een apparatuur opgebouwd naar het schema van de Duitsche Gewerbliche Wirtschaft. De concurrentie is practisch uitgeschakeld, doordat de menschen verplicht zijn in concerns samen te werken. Deze concerns staan onder leiding van de groot-kapitalisten, omdat dezen alleen den vrijen tijd hebben, die door hun groote firma vergoed wordt, om zich met dergelijke zaken te bemoeien. De secretarissen zijn over het algemeen liberale diehards. De kameraden zijn met plaatsvervangende-voorzitterschappen en dergelijke schijnbanen belast. Het leiderbeginsel is aanvaard, doch practisch in handen gelegd van motorische anti's. Hoe men van een dergelijke organisatie iets positiefs kan verwachten, is mij een raadsel. De geheele gedachte, die er aan ten grondslag ligt, is onklaar. Het goede, dat er in de liberale huishouding zat, is uitgeschakeld en de goede gedachten, die het nationaal-socialisme zou kunnen brengen, zijn er niet in verwezenlijkt. Een behoorlijke verticale organisatie ontbreekt in Nederland.

De leidende anti's hebben maar één hoofdgedachte en dat is: Terug naar den ouden tijd, met behoud van de vakorganisatie, die het werk, gelijk dit in den ouden tijd gebruikelijk was, nog vergemakkelijkt door de lidmaatschapsdwang. Vroeger waren er bijv. in den scheepsbouw twee samenwerkende bedrijfsvereenigingen, die samen één secretaris hadden. Echter liepen er een paar buiten, die weigerden met het geknoei mee te doen, dat hoofdzakelijk betrekking had op prijsafspraken bij inschrijvingen en afspraken, om loonen van arbeiders en

293 – (1) Van Dieren was één van de NSB-leden die zitting had in de Raad voor het Bedrijfsleven: het hoogste orgaan van de zgn. Organisatie Woltersom.

teekenaars laag te houden door het verbod sollicitanten van elkaar over te nemen. Dit spelletje blijft men in het bedrijfsleven rustig doorspelen en op dit punt is men ook in alle kampen met het nieuwe regime tot medewerking bereid.

Voor een breeder standpunt is men absoluut niet toegankelijk. Ik volg met belangstelling de uitingen op dit gebied in den Raad voor het Bedrijfsleven, doch heb tot nu toe nog geen enkele positieve klank gehoord. Wij nationaal-socialisten zitten in den Raad en zwijgen als regel. Ik speel nog wel eens het "enfant terrible". Het eenige punt, waarop contact met de moderne gedachte practisch is ontstaan, is de Raad voor de Vakopleiding, die zich tot nu toe moeizaam voortsleept in een doorlopend gevecht tegen een taaien, ondergrondschen weerstand. Tot nu toe ga ik langzaam vooruit, daarin krachtig gesteund door Kameraad Woudenberg.

Nu hebben v.d. Vegte en Brands als ware fascisten de waanidee, dat zij de zaak van den Staat uit beter kunnen doen dan door middel van het zeer weinig te waardeeren georganiseerde Bedrijfsleven. Ik kan mij voorstellen, dat zij over de organisatie van het Bedrijfsleven niet erg enthousiast zijn, maar de uitweg, dien zij zoeken, is heelemaal hopeloos. Ik geloof, dat wij de oplossing in een andere richting moeten zoeken en wel naar het voorbeeld van den Raad voor de Visscherij, d.w.z. door een Schaduw-organisatie van de nationaal-socialistische vaklieden, parallel aan de organisatie van het Bedrijfsleven. De Raad is een zuivere partij-organisatie, maar het blijkt, dat het mogelijk is te onderhandelen met autoriteiten over zeer belangrijke reëele zaken. Wij zijn een behoorlijk eind op weg, om door onze activiteit de passieve Visscherij Centrale van een gedeelte van zijn terrein af te dringen. Wij hebben het contact met de Duitsche visscherij-organisatie en ik ben overtuigd, dat, als wij actief blijven, de plannen voor na den oorlog heel wat sterker door den Raad zullen worden beïnvloed dan door de Visscherij Centrale en de rest van het Bedrijfsleven, voor zoover dat zich met visscherij bemoeit.

Nu is mijn meening echter, dat een dergelijke Raad op zichzelf niet voldoende is. Ik heb dan ook indertijd met de kameraden de Nederlandsche Oostzee-visscherij zoo in elkaar gezet, dat wij daarmede een practische overkappings-organisatie hebben op economisch terrein. Het gaat er slechts om het zoo te regelen, dat alle financiering van staatswege (ook de indirecte) geleid wordt over de N.O.V., die er zich van onthouden moet zelf te gaan visschen en te exploiteeren, doch onder bepaalde voorwaarden met visschers contracteeren om te visschen, schepen te exploiteeren enz. enz.

Door den Raad eenerzijds en de N.O.V. anderzijds zijn wij dan volkomen in staat de Visscherij Centrale en de georganiseerde reeders te vervangen. Het blijft mogelijk elken welwillenden reeder via de N.O.V. te helpen tegen de verplichting op een wijze te handelen, die principiëel onjuist is.

Dit brengt mij op de kwestie van die ontwerpknoeierij van Ringers. De weg zou voor dit geval dus zijn, dat de Raad de opdracht kreeg het geval te bestudeeren en dat een N.O.V.-achtige organisatie deze bestudeering uitvoerde. Van staatswege legt men dan de anti-organisaties droog.

Wat op visscherijgebied zich begint af te teekenen als een uitvoerbare mogelijkheid, kan op reederijgebied eveneens geschieden.

Er is een Raad voor de Scheepvaart opgericht onder leiding van Kröller, die eenmaal heeft vergaderd, doch Kröller zag niet, wat voor mogelijkheden er op dezen weg lagen. Hij denkt te individueel.

Ik weet wel, dat mijn Raad ook niets meer is, als ik er mee uitschei, maar het is een heel verschil, of ik schreef: "De Raad voor de Visscherij deelt als haar meening mede....", dan wel: "De Heer van Dieren, die nog nooit gehengeld heeft, heeft een meening over de vischvangst".

Wat ik dus zou willen voorstellen is, gemeenschappelijk te trachten dit systeem uit te bouwen als remedie tegen de nonsens van het georganiseerde Bedrijfsleven, waar nationaal-socialisten het economische kanon hebben overgegeven aan den kapitalistischen artillerist, in de hoop, dat deze uit fatsoen er de kapitalistische heerschappij mee van de sokken zal schieten. Als ik een kanon heb, blijf ik er liefst zelf mee schieten.

Dit was, wat ik je gisteren had willen zeggen naar aanleiding van je vrees, dat wij nu op het gebied van het verkeer het heft uit handen hebben verloren. Ik zou er niets op tegen hebben, indien op het terrein van het verkeer v.d. Vegte en Brands de menschen waren, die dit spelletje, dat ik heb uitgehaald op het terrein van de visscherij, op het terrein van de reederijen, de spoorwegen, het autobusverkeer en het binnenwaterverkeer, zouden willen naspelen, doch ik heb geen groot vertrouwen in de instinctmatige helderheid van inzicht dezer beide heeren. Een mogelijkheid zou zijn, indien wij iemand konden vinden, die mijn parallel kon worden in den Raad voor de Scheepvaart, met medewerking van v.d. Vegte en Brands eenerzijds en Kröller anderzijds. Het zal moeilijk zijn zoo iemand te vinden, die bovendien nog ons beider instelling heeft en ten slotte iets van dit geval terecht brengt, doch het is zoo dringend, dat ik toch geloof, dat in deze richting een oplossing moet worden gezocht.

Ik zou dus de idee van v.d. Vegte en Brands niet voor 100% willen afslaan, maar ombuigen, om zoo te trachten het bovengeschetste doel te bereiken.[2]

Heil Hitler!
EVARD [VAN DIEREN]

RvT Fin A 8/83246–9. Oorspronkelijk

294. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. PENSE

Deventer, den 10. Mai 1944

Sehr geehrter Herr Pense,

Es drängt mich Ihnen in Antwort auf Ihr Schreiben vom 6. Mai 1944[1] Folgendes mitzuteilen.

Die wachsenden Spannungen, welche der Krieg überall auslöst und welche sich noch wohl steigern werden, sowie die fortwährende Aenderung in der personellen Besetzung der verschiedenen Verwaltungszweige stellen uns alle vor sehr schwere Aufgaben.

(2) Rost schreef hem o.m. terug: 'Een schaduworganisatie als door u bedoeld is er in het Economisch Front... Het is echter moeilijk kameraden te vinden, voldoende onderlegd om de taak waar het om gaat op zich te nemen (Rost aan E. van Dieren dd. 8 juni 1944, RvT Fin A8/83246–9, doorslag).
294 – (1) Nr. 290.

Der Krieg nähert sich einer Entscheidung und es ist daher zu erwarten, dass die Schwierigkeiten sich in den nächsten Wochen und Monaten ganz besonders steigern werden. Dies bereitet Ihnen und auch uns bezüglich des Holländereinsatzes in das Generalkommissariat Litauen sehr grosse Sorgen. Dazu kommt noch, dass der persönliche Kontakt zwischen Kauen-Wilna und Holland schwierig wird und dass auch in meiner Heimat fieberhaft Vorkehrungen getroffen werden, um alles bis in Einzelheiten gegen eine mögliche Invasion gerüstet zu sein.

Ich hätte persönlich das dringende Bedürfnis wiederholt nach Berlin und Litauen zu fahren, weil ich der Meinung bin, dass mündlich sich die Schwierigkeiten am leichtesten beheben lassen und dass auch im persönlichen Kontakt Beschwerde am schnellsten geklärt werden können. Wenn ich mich nun schriftlich über einige Fragen an Sie wende, so geschiegt dies eben deshalb, weil ich mich sehr schwer aus Holland entfernen kann und glaube, dass es unrichtig wäre, wenn wir nicht regelmässig unsere Gedanken austauschen würden, damit Sie und ich doch über die Schwierigkeiten, welche wir jeder für sich zu lösen haben, informiert sind. Ich kann mir vorstellen, dass bei der gespannten Frontlage im Osten Sie in Litauen vor ganz besonders schweren Aufgaben stehen.

Was den Holländereinsatz anbelangt, werden wir Ihnen bei der Aufgabe, welche die Lage der deutschen Verwaltung stellt, soviel wie möglich behilflich sein, damit die Not, welche der Menschenmangel infolge des immer grösseren Einsatzes der Deutschen an die Front verursacht, einigermassen vermindert wird. Sie können versichert sein, dass wir nichts unterlassen werden, was in dieser Hinsicht geschehen kann. Meinerseits bin ich aber verpflichtet eben zur Erleichterung der Arbeit Ihnen über diejenige Vorgänge zu berichten, die unter meinen Holländern Verwirrung stiften und die Arbeit erschwert.

Nach den mir vorliegenden Berichten habe ich Anlass Besorgnisse über den guten Verlauf des Holländereinsatzes zu hegen. Ich möchte daher Ihre Aufmerksamkeit in Anspruch nehmen in folgenden Angelegenheiten:

1. NOC-Baukompanie in Kauen.

Es ist selbstverständlich, dass die Baukompanie Kauen dem Generalkommissariat für alle kriegswichtigen Arbeiten zur Verfügung steht, auch wenn die ursprünglich geplante Verwendung der NOC-Baukompanie dadurch sehr beeinträchtigt wird.

Die Arbeitskräfte sollten jedoch von der Leitung der NOC-Baukompanie gestellt werden, denn sie ist Ihnen und uns verantwortlich und kennt auch die Arbeiter. Sie werden mir zustimmen, dass es zwecklos, ja sogar schädlich ist über eine Leitung hinweg einzelne Arbeiter einfach anzufordern wie dies offenbar fallweise geschehen ist.

Eine derartige Vorgangsweise hat in einem Fall dazu geführt, dass holländische Arbeiter den Eingeborenen einfach gleichgestellt wurden. In Kauen wurden von Litauern Schutzkeller gebaut, die hierzu dienstverpflichtet werden; die Reichsdeutschen sind hiervon freigestellt. Es berührte uns peinlich, dass man 6 Leute der Baukompanie anforderte um genau wie die Litauer in den Schutzkellern zu arbeiten, d.h. nicht um Aufträge der Baukompanie, sondern verpflichtet. Dieser Anforderung konnte unserseits nicht entsprochen werden.

2. Hollandhaus in Kauen.

Als erste Aufgabe der NOC.Baukompanie wurde uns seinerzeit der Fertigbau des Hollandhauses in Kauen gestellt.[2]

Ich höre, dass dieser Bau infolge verschiedener Arbeiten, welche vom Generalkommis-

sariat als vordringlich betrachtet werden zu unterbleiben hätte. Obwohl wir, wie ich unter 1. angeführt habe, verstehen, dass die kriegswichtigen Arbeiten den Vorrang haben sollen, so ist es mir unangenehm, das baufällige Hollandhaus in dieser Lager zu belassen. Uebrigens ist das Haus für die geplanten Zwecke zu klein und wäre es erwünscht, ein Nebenhaus einzubeziehen. Ich bitte Sie, sehr geehrter Herr. Dr. Pense, dieser Angelegenheit Ihre Aufmerksamkeit schenken zu wollen.

3. Ziegelei Palemonas.

Mir wurde diesbezüglich folgendes gemeldet:

Da das Generalkommissariat in Kauen der NOC das Angebot machte diese Fabrik treuhänderisch zu übernehmen oder dieselbe zu pachten, fanden in Dezember 1943 diesbezügliche Besprechungen statt und wurde unserseits vorgeschlagen Herrn Hulshof zum Treuhänder zu ernennen. Daraufhin wurde von Herrn Hulshof Zeichnungen und Pläne aufgestellt, welche in Kauen zurückgelassen wurden.

Am 15 Januar 1944 sollten die Herren des GK in Holland anwesend sein um die Verträge zu unterschreiben. Ihr Besuch wurde jedoch bis zum 15. Februar aufgeschoben; aber auch dann erschienen die Herren nicht.

Aus diesem Grunde ist Herr Hulshof Ende März mit einigen Herren der NOC nach Kauen gereist. Sie wurden an die Herren Gressler und Jörgen verwiesen, die ihnen die erforderliche Genehmigung überreichten. Zu ihrer grossen Enttäuschung musste Herr Hulshof dann feststellen, dass in der Ziegelei Palemonas inzwischen ein Treuhänder ernannt worden war, der die Fabrik gemäss den von Herrn Hulshof gemachten Plänen, in Ordnung gebracht hatte. Die Maschineersatzteile, die Herr Hulshof inzwischen in Deutschland bestellt hatte, hatte dieser Treuhänder ohne sein Mitwissen im Empfang genommen und montiert.

Als unsere Herren sich über diese Vorgänge beschwerten mussten sie in Erfahrung bringen, dass bereits um die Jahreswende der neue Treuhänder ernannt worden war. Es wurde seitens des Generalkommissars noch vorgeschlagen Herrn Hulshof als Betriebsleiter zu ernennen, der ungeachtet des Vorgefallenen bereit war die Stelle zu akzeptieren. Letzten Endes stellte sich heraus, dass auch dies nicht möglich sei, da schon deutsche Betriebsleiter nach Kauen unterwegs waren. Ich bitte Sie diese Sache prüfen lassen zu wollen.[3]

4. Betrifft 25 Källe-Generatoren.

Es wurden seinerzeit vom Generalkommissariat 25 Källe-Generatoren bestellt, welche von der NOC durch Vermittlung der Firma Beer geliefert wurden. Die Firma Beer hat die Generatoren für das Generalkommissariat aufgelagert.

Als unser Herr Postma[4] Herrn Wünsche bat den Gegenwert dieser Generatoren ad. RM 55965.— auf unsere Rechung bei der Handels- und Kreditbank in Kauen einzuzahlen, stellte Herr Wünsche sich auf den Standpunkt, dass das Generalkommissariat die betref-

(2) Eind 1943 was door Dijt een gebouw in Kauen gevonden dat als *Holland Haus* dienst zou kunnen doen. Het *Holland Haus* moest een representatieve functie krijgen en overnachtingsmogelijkheden bieden. Al in januari 1944 werd in de Raad van Toezicht van de NOC gesteld dat de prijs erg hoog was; en in mei komt men daar al tot de conclusie dat de NOC wordt afgezet en het gebouw niet moet accepteren.

(3) Eind december 1942 was er ook al een *Treuhand*-verdrag gesloten met betrekking tot een aantal steenfabrieken in de Oekraïne. De voor dit doel beoogde Nederlandsche Oost Baksteen N.V. (een dochtermaatschappij van de NOC) kwam niet van de grond en ook de overname van de steenfabrieken ging niet door (Rost, *Bericht*, p. 34–35).

(4) J. Postma, geb. ± 1904. Vanaf eind 1942 hoofd van de afd. Financiën van de NOC.

fenden Generatoren nicht bestellt oder gekauft, sondern nur die Eisenmarke geliefert habe. Auch als Herrn Wünsche alsdann Abschrift des Schreibens vom 29. Oktober 1943 vom Generalkommissariat in Kauen an den Herrn Reichsminister für die besetzten Ostbgebiete (den Beauftragten für Sonderfragen) und Abschrift des Schreibens vom 29. November 1943 vom Reichsamtleiter der NSDAP (dem Beauftragten für Sonderfragen) gezeigt wurde, wurde über unsrem Wunsch abschlägig entschieden.

Da die Kredite für den Osten aus öffentlichen Mitteln gewährt werden, bin ich verpflichtet auf die Begleichung dieser Beträge an die Firma zu drängen. Ich bitte Sie auch in diesem Falle um Ihre Intervention.

Ueber einige andere Fragen in Wilnaer Gegend habe ich Herrn Gebietsbeauftragten Wulff geschrieben,[5] wie Sie der beiliegenden Abschrift entnehmen wollen.
Mit meinem Dank im voraus, zeichne ich mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

NOC Ordner Geheim. Afschrift

295. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Rotterdam, 10 Mei 1944

Kameraad,

Uw schrijven van 25 April kwam in mijn bezit.[1]

Ongetwijfeld werkt het stuk propagandistisch door de mededeeling, dat de totale wereldtonnage in 5 jaar met bijna 10 millioen ton is toegenomen. Vermoedelijk is dit niet geheel juist, omdat door mijnen, torpedo's en bommen de wereldtonnage in dezen zelfden tijd met misschien wel 30 of 40 millioen ton is afgenomen, terwijl het aantal strandingen, botsingen, scheepsbranden en de overmatige slijtage er wel voor gezorgd hebben, dat de vloot ook verder abnormaal snel is afgenomen.

In ieder geval wordt erkend, dat Engeland heel wat tonnage kwijt is, waarbij nog niet de aandacht is gevestigd op het buitengewoon belangrijke feit, dat Engeland hoogwaardige tonnage kwijt is en laagwaardige tonnage ervoor heeft teruggekregen, zoodat in werkelijkheid de toestand voor Engeland nog slechter is.

Als de kwaliteit van de Liberty-schepen dezelfde is als de kwaliteit van de Amerikaansche schepen uit den vorigen oorlog, dan is er niet veel bruikbaars bij en ik vermoed dan ook, dat het stopzetten van dit bouwprogramma daarmede wel zeer nauw verband zal staan.

Ik bezit geen betrouwbaar materiaal over de scheepsproductie aan de overzijde.

(5) Rost aan Wulff dd. 6 mei 1944; nr. 289.
295 – (1) Niet aangetroffen. Het betreft een circulaire vakgroep Zeescheepvaart (Rost aan Van Dieren dd. 17 mei 1944; RvT Fin A8 83254).
296 – (1) Zie Rost aan Seyss-Inquart dd. 11 mei 1944; nr. 297.

Aan het eind van den succesvollen duikbootoorlog was een schatting, die van verschillende zijden bevestigd werd, dat de wereldtonnage toen tot beneden de 30 millioen ton was gedaald.

Een directeur van de Cunard-Line moet dezer dagen gezegd hebben, dat Engeland in een zeer moeilijke positie is, niet alleen door de afname van de tonnage, maar ook, doordat deze afname speciaal betreft de kwaliteitsschepen. Snelstoomers, passagiersschepen, koelschepen, tankbooten en dergelijke speciale tonnage zijn in hoogere mate getroffen dan langzame vrachtbooten. De vervanging van de kostbare tonnage is buitengewoon moeizaam en duur. Op dit gebied is waarschijnlijk zoo goed als niets gepresteerd.

De Amerikanen schijnen thans begonnen te zijn met den bouw van snelle vrachtschepen. Het nut van de langzame booten is geweest, dat de konvooi-snelheden zoo laag waren, dat de snelle booten geen nut hadden van hun snelheid en gemakkelijk konden worden getorpedeerd.

Het oppervlakkige gepraat over bruto-registertonnen heeft dan ook weinig zin.

Ik wil het intellectueele peil van de Vakgroep "Zeescheepvaart" niet overschatten. Over het algemeen hebben de directeuren zeer weinig vakkennis. Ik heb hier jaren lang een hoop last van gehad en mijn waardeering voor deze kooplieden is uiterst gering. Ik vind het geen personen van belang; ze lijken mij betrekkelijk makkelijk te vervangen, een enkele uitzondering daargelaten. Bestrijding door argumenten is moeilijk, omdat de meesten zwaar behept zijn met de Engelsche ziekte; ze zijn in doorsnee geheel gespeend van wetenschappelijke objectiviteit. Het eenige, wat er op zit, schijnt mij publicaties als de bedoelde te verbieden, wat ook al niet erg overtuigend werkt. Het eenvoudigste is misschien nog, er schouderophalend aan voorbij te gaan; ze zijn toch niet te genezen. Ze hebben geen bijzonderen invloed en zijn door den oorlog tot non-activiteit gedoemd.

Wat wij noodig hebben, zijn doorslaande argumenten. Wat op mij bijv. wel indruk maakt, is het groote aantal torpedojagers en konvooischepen, dat langzamerhand verdwijnt. Hier reclame voor te maken bij de Nederlandsche reders, heeft mijns inziens weinig zin.

Met kameraadschappelijken groet,

Heil Hitler!
E. van Dieren

RvT Fin A8/83255–6. Oorspronkelijk

296. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

den 11. Mai 1944

Lieber Obergruppenführer,

Der Skandal des Landstandes nimmt immer grössere Proportionen an. Ich bitte Sie beiliegend Abschrift eines Schreibens an den Herrn Reichskommissar vorzufinden.[1]

Es ist schrecklich, dass es offenbar bis jetzt nicht für möglich gehalten wird, die geschickte

297 – (1) Nr. 283.

Sabotagearbeit, welche seitens des Halbjuden Hirschfeld und seiner Genossen der völkischen Bauernbewegung in den Niederlanden gegenüber getrieben wird, das Genick zu brechen. Die Blüten reifen, um mit aller Energie die Forderung zu erheben den Kameraden Dieters zum Bauernführer zu ernennen.

Meinerseits setze ich meine Arbeiten fort, um die völlige Auflösung des Landstandes dadurch zu begegnen, indem ich eine Auffangorganisation schaffe, um die besten Kräfte des Landstandes vorläufig unter meiner Führung zu sammeln. Sobald Dieters Bauernführer ist, steht ihm diese Auffangorganisation zur Verfügung. Auch Dieters wird als Bauernführer versagen, wenn wir nicht dafür sorgen würden, dass der englandhörigen Sabotage- und Spionagezentrale des sogenannten Landwirtschafts- und Wirtschaftsdepartements des Herrn Hirschfeld das Handwerk gelegt wird.

Heil Hilter!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81425. Doorslagkopie

297. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 11. Mai 1944

Hochverehrter Reichskommissar,

Anschliessend an mein Schreiben vom 25. April d.J.[1] betreffs des Landstandes erlaube ich mir Ihnen noch folgende Tatsachen bekanntzugeben.

Da der Landstand am Ende des Monats April über ungenügende Mittel verfügte, um die Gehälter auszuzahlen, soll die Leitung nur die Gehälter der zentralen Verwaltung voll, dagegen aber verschiedene ihrer Verwaltungsbeamten in der Provinz überhaupt nicht ausgezahlt haben. Gemäss meinen Informationen soll erst gestern ein Betrag von hfl. 150.000.- dem Landstande überwiesen sein und die Gehälter erst nach einer Verzögerung von zwei Wochen ausgezahlt werden. Die Verwirrung in dem Landstande steigt ständig.

Zur Ordnung der Angelegenheiten und zur sachgemässen Führung der inneren Verwaltung des Landstandes ist Herr Hougen Dijkhof,[2] der provinziale Leiter der Niederländischen Arbeitsfront (NAF) in der Provinz Overijsel, berufen worden. Ich kenne Kameraden Hougen Dijkhof. Nach übereinstimmender Meinung einzelner Kameraden wird er für diese schwere Aufgabe nicht über genügende Erfahrung verfügen. Er war einer der schwachen Stellen in der NAF. Woudenberg hat daher Dijkhofs Abberufung zum Landstande ohne weiteres genehmigt, weil er ihn ersetzen wollte.

Ich erlaube mir die Befürchtung auszusprechen, dass die Mittel, die jetzt für den Landstand aufgewendet werden und die vom niederländischen Volk beigesteuert werden müssen,

(2) J.M. Hoegen Dijkhof werd als zakelijk leider aangesteld, maar moest in augustus 1944 het veld ruimen.

(3) Rost noemt Dieters hier nog niet.

ihren Zweck verfehlen werden. Es ist auch aus diesem Grunde, dass ich mich an Sie wende in einer Angelegenheit, die für die Zukunft der Niederlande derart wichtig ist.

Sie haben, hochverehrter Reichskommissar, einmal gelegentlich eines Gespräches erwähnt, dass auf dem nationalsozialistischen Sektor die Menschenführung vielfach versagt. Es drängt mich Sie in diesem Zusammenhang doch darauf aufmerksam zu machen, dass die Ausschaltung von fähigen Persönlichkeiten eben dazu führt, schwache und unzulängliche Persönlichkeiten mit der Leitung einer so wichtigen Organisation der Menschenführung, wie die des Landstandes, zu betreuen. Die Persönlichkeit Bieremas ist charakterlich in Ordnung, aber wenn ich richtig informiert bin, habe er die Berufung zum Landstande nur für eine kurze Frist angenommen, bis man sich über einen wirklichen Bauernführer entgültig geeinigt hätte.

Eine für die Leitung des Landstandes geeignete Persönlichkeit wäre meines Erachtens in den Niederlanden sicherlich vorhanden,[3] wenn man die Wahl nicht auf weltanschaulich klein niederländisch eingestellte Parteigenossen beschränken würde, sondern auf Persönlichkeiten ausdehnen würde, die grossgermanischer Gesinnung sind. Wir Niederländer lehnen uns auf gegen die Behauptung, dass im niederländischen Raum und in der nationalsozialistischen Bewegung nicht genügend führende Persönlichkeiten anwesend sind. Ich habe wenigstens auf dem Wirtschaftssektor bis jetzt für jede Funktion, die besetzt werden musste, Männer eingesetzt, die zu vollster Zufriedenheit ihrer deutschen Behörden und auch von mir ihre Aufgaben erfüllt haben. Diese Persönlichkeiten entstammen aber alle der nationalsozialistischen Bewegung.

Wenn die meiner Führung anvertraute Parteigliederung der Wirtschaftsfront innerhalb Jahresfrist ihre Mitgliederzahl verdopplen konnte, so verdanke ich dies den vielen fähigen Männern, die sich zur Verfügung stellten.

Ich bitte Sie, hochverehrter Reichskommissar, mich in dieser Angelegenheit empfangen zu wollen, damit auch die finanzielle Belastung der niederländischen Finanzen infolge der Notlage des Landstandes in so eng möglichen Grenzen gehalten werde.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M.] R[OST] V[AN] T[ONNINGEN]

RvT 95/81627–8. Geparafeerde doorslagkopie

298. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

den 13. Mai 1944

Hochverehrter Reichsführer,

Gestatten Sie mir die Freiheit, dass ich mich mit der Bitte um dringende Hilfe an Sie wende.

Obwohl wir im Osten keine neuen Arbeiten anfangen, führen wir die kriegswichtigen Ein-

298 – (1) R. Pense geeft in zijn brief aan Rost dd. 6 mei 1944 andere oorzaken aan, zie nr. 290.

sätze so viel wie möglich weiter.

Es handelt sich hier insbesondere um die Produktionssteigerung des Torfwerkes Baltoje Voke in der Nähe von Wilna von 4.000 Tonnen im vorigen Jahre auf 30.000 Tonnen in diesem Jahre. Alle erforderlichen Massnahmen zu dieser Produktionssteigerung sind genommen worden, aber eine fehlt noch, nämlich die Sicherung des Torfbetriebes, der vorläufig von 30 litauischen Polizeibeamten bewacht wird.[1] Ich habe mich deswegen an SS-Obergruppenführer Rauter gewendet mit der Bitte aus nicht kv-Männern in den Niederlanden eine Sicherungsmannschaft bereitzustellen.[2] Der Obergruppenführer, der hier militärisch sowie als polizeilich vor ungeheuren Aufgaben steht, die Sie kennen, ist nicht in der Lage dieser Bitte Folge zu leisten.[3]

Es handelt sich hier aber um das Funktionieren der Wirtschaft Litauens. Durch die Tatigkeit der Partisanenbanden ist die Holzschlägerung vollkommen lahmgelegt und die Erhöhung der Torfproduktion stellt angesichts des Fehlens von Holz die einzigste Ausweichsmöglichkeit für Brennstoff dar. Hätten Sie die Möglichkeit, hochverehrter Reichsführer, in irgendwelcher Weise für die Sicherung einen Ausweg zu schaffen.

Ich möchte Ihnen noch Folgendes über den Osteinsatz mitteilen.

1. Zu meiner Freude haben die Marinebehörden vom Peipussee sich telegrafisch an uns gewendet mit der Bitte unter Ihrem Schutz die Fischerei fortzusetzen. Wie Sie vielleicht wissen, haben unsere Fischer unter sehr schweren Verhältnissen voriges Jahr ein verlustreiches Geschäft gehabt, aber zu vollster Zufriedenheit der Marinebehörden gearbeitet.[4] Sie haben bei der Rückeroberung von russischen Fischerfahrzeugen, welche damals von Partisanen geraubt waren, die Anerkennung der Marinebehörden bekommen; auch die Wehrmachtbehörden haben ihnen für die Hilfe bei der Evakuierung nachdrücklich bedankt, da sie damit eine mehr militärische Arbeit geleistet haben.

2. Unsere Musterwirtschaft in der Nähe von Wilna und der Gärtnereibetrieb in der Nähe von Riga, sowie unsere Bauern und Gärtner, die nach der Räumung der Ukraine auch in Polen tätig sind, arbeiten ebenfalls zur Zufriedenheit der deutschen Behörden. Verschiedene kriegswichtige Betriebe in Kauen und im sonstigen Litauen werden gleichsfalls dank der Unterstutzung der deutschen Behörden in Litauen und Berlin zu voller Entfaltung kommen. Eine Arbeiterkolonne arbeitet in Kauen.

Die Frage der SS-Frontarbeiter nähert sich ihrer totalen Ordnung, aber auch hier brauche ich einige niederländischen Kräfte, worüber ich momentan mit SS-Obergruppenführer Rauter in Besprechung bin.

In den Niederlanden arbeiten wir fest an die Aufrechterhaltung der Ordnung unserer Wirtschaft und wir haben einige Fortschritte erreicht.

Ich wünsche Ihnen bei den schweren kommenden Monaten herzlichst das Allerbeste und zeichne, hochverehrter Reichsführer, mit

Heil Hitler
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81275–6. Doorslagkopie

(2) Zie Rost aan Rauter dd. 23 mrt. 1944; nr. 262.
(3) Zie Rost aan Wulff dd. 3 apr. 1944; nr. 270.
(4) De Duitse marine was de afnemer van de gevangen vis.

299. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. PENSE

den 13. Mai 1944

Sehr geehrter Herr Dr. Pense,

Ihr Brief vom 6 d.M.[1] gibt mir noch Anlass Ihnen einige grundsätzliche Gedanken bekanntzugeben und über die von mir als ausserordentlich wichtig betrachtete Entwicklung des Torfwerkes Baltoje Voke Folgendes mitzuteilen.

Auch ich betrachte dieses Werk als die wichtigste Arbeit, welche die NOC im Generalkommissariat Litauen übernommen hat. Deshalb habe ich Herrn Lingmont im vergangenen Herbst eine blanko Vollmacht erteilt, um alle Maschinen zu bestellen oder alle Arbeiten zu veranlassen, welche notwendig sein dürften um die geplante Torfproduktion zu erreichen. Für die Maschinenbestellungen in den Niederlanden habe ich um die Widerstände der englandhörigen niederländischen Reichsstellen[2] zu überwinden, die Hilfe meines Kameraden Fiebig, Bevollmächtigten vom Reichsminister Speer in Westeuropa, in Anspruch genommen. Die Maschinen wurden uns mit Termin 1.4.1944 versandbereit zugesagt. Ich verweise diesbezuglich, wie überhaupt für die Frage des Torfwerkes, nach dem Sachlagebericht, welchen Herr Ing. Lingmont auf Wunsch des Gebietskommissars Wilna-Land am 26.4.44 erstattete. Ich hatte in den Niederlanden einen meiner Mitarbeiter beauftragt nunmehr diese Maschinenbestellungen zu beschleunigen, damit die Lieferung zeitgemäss erfolgte.

Sie wissen aber, wie es heutzutage um derartige Lieferungen bestellt ist. Um so unangenehmer ist es mir von Ihnen zu erfahren, dass von den 4 Torfmaschinen, welche von der NOC im vorige Jahr übernommen wurden, 2 noch in Stand gesetzt werden müssen. Ich habe mich diesbezüglich mit Herrn Lingmont sehr ernstlich unterhalten und ich hoffe, dass diese Angelegenheit im Balde wieder in Ordnunung kommen wird. Uebrigens werden spätestens Anfang nächste Woche, wenn nicht ungewöhnliche Verzögerungen eintreten, die ersten Torfmaschinen in Kauen (bezw. in Wilna) ankommen. Sie wurden vor ungefähr 10 Tagen aus den Niederlanden abgesandt. Ich habe jedoch von Herrn Steck und von Herrn Lingmont verstanden, dass eine der Fragen, die an Ort und Stelle nicht gelöst werden kann, die Transportfrage ist. Wir hatten glücklicherweise die Verfügung über einen Traktor; die Ausführgenehmigung wurde aber von den englandhörigen niederländischen Verwaltung verweigert. Ich habe nun sofort telefonisch bei Herrn Fiebig erwirkt, dass diese niederländischen Behörden den Befehl kriegen werden, die Exportgenehmigung direkt zu erteilen. Zu gleicher Zeit habe ich Herrn Steck und Herrn Lingmont gebeten in diesen Tagen schon den Abtransport dieses Traktors vorzubereiten.

Ich bitte Sie oder Herrn Wulff in Zukunft über jeden Wunsch mich fernschriftlich ganz knapp zu informieren. Es ist ausgeschlossen, dass ich meinerseits derart im Anspruch genommen wäre, dass ich nicht sofort das Notwendige veranlassen könnte.

Auf dem Torfbetrieb Baltoje Voke müssen noch Arbeiten durchgeführt werden, welche die Hilfe der deutschen Behörden in Litauenn und Deutschland voraussetzen. Ich verweise auch in dieser Hinsicht auf den Lagebericht des Herrn Dipl.Ing. Lingmont vom 26. April 1944. Ich bin kein Techniker, aber der Bericht des Ing. Lingmonts gibt mir Anlass, Sie dringend zu

299 – (1) Zie nr. 290.
(2) De al voor de oorlog opgerichte Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid waren te beschouwen als distributie-instellingen voor industriële grondstoffen en eindprodukten.

bitten in drei Fragen einzugreifen.

Die erste ist die Beschaffung der Unterkünfte für Eva-Russen.[3]

Die zweite ist die Beforderung der Maschinen für die Kleinbahn um den Abtransport des fabriezierten Torfes sicherzustellen.

Die dritte ist die Anlage der uns im Herbst vorigen Jahres zugesagte elektrische Leitung. Ich bitte Sie diesbezüglich Kenntnis nehmen zu wollen von dem Lagebericht des Herrn Lingmonts. Sie werden sehen, dass Unterlassungen nicht nur auf unserer Seite vorkommen.

Eine weitere Frage, der mir ernste Sorge macht, ist die Sicherung des Betriebes. Ich habe vom hiesigen höheren SS- und Polizeiführer, SS-Obergruppenführer Rauter die Mitteilung erhalten, dass er keine niederländischen Sicherungskräfte abtreten könne.[4] Ich habe mich nun direkt an den Reichsführer-SS gewandt und bitte Sie Abschrift dieses Schreibens in der Anlage vorzufinden.[5] Ich glaube, dass wir in der nächsten Zukunft in fernerem schriftlichen oder Kurierverkehr eine fortwährende Fühlung mit einander halten müssen, damit wir diese Arbeit, woran ich genau so interessiert bin als Sie erfolgreich durchführen können.

Ich komme nun zu den grundsätzlichen Fragen: Krise des Holländereinsatzes.

Ich bestätige Ihnen Ihre Meinung, dass der Holländereinsatz sich in einer gewissen Vertrauenskrise befindet. Ich muss aber auch meinerseits offen reden können. Wir sind zwei verschiedene Völker und wenn Sie in Ihrem Briefe mitteilen, dass die NOC nicht das Vertrauen mancher Holländer geniesse und dass die Gründe dieser Haltung Ihnen nicht interessieren kann, muss ich Ihnen leider mitteilen, dass in Holland ein tiefes Misstrauen herrscht gegen die Art und Weise in welcher der Osteinsatz im Allgemeinen angefasst worden ist. Ich kann nun mit einer langen Reihe von Beweisen kommen, aber kann diesbezüglich auf meinen ersten Bericht an den Reichskommissar hinweisen. Mein zweiter Bericht ist in Vorbereitung und wird Ihen zugehen.

Reichsminister Rosenberg, der Reichsführer-SS, Herr Generalkommissar und Sie, sowie Herr Wulff haben uns immer bei unserer Arbeit geholfen, aber auch Sie haben nicht verhüten können, dass im Osten Verschiedenes passiert ist was einfach nicht hingenommen werden kann.

Leider muss ich Sie auch dafür interessieren, wie die englandhörigen Kreise hier unsere Arbeit erschweren. Ich habe Ihnen betreffs der Maschinenbestellungen und Exportgenehmigungen in Baltoje Voke ein paar Beispiele genannt. Ich betrachte es als eine Ehre, dass die NOC das Vertrauen dieser holländischen Kreise nicht geniesst. Bei der grossen Idee wie die Wiederaufrichtung einer germanischen Gemeinschaft sie darstellt werden Krisen periodisch wieder kommen, wie sehr der Herr Generalkommissar, Sie, Herr Wulff oder Herr Malletke und ich uns auch anstrengen.

Was unsere Vertretung in Litauen anbelangt, so habe ich auch Herrn Wulff schon geschrieben,[6] dass der Typ des Holländers der Ihren und meinen Anforderungen entsprechen würde, erst geschult werden muss. Auch Herr Dijt stellt diesen Typ nicht da. Ich habe mich immer darüber gefreut, dass er eine gute Atmosphere geschaffen hat für die deutsch-niederländischen Beziehungen in Kauen, aber ich könnte Ihnen nachweisen, dass Herr Dijt die notwendige Durchschlagskraft nicht besitzt. Nichtdestoweniger hätte ich ihn doch gern in

(3) *Eva* van *Evakuierung*
(4) Zie Rost aan Wulff dd. 3 apr. 1944; nr. 270.
(5) Rost aan Himmler dd. 13 mei 1944; nr. 298.
(6) Rost aan Wulff dd. 6 mei 1944 ; nr. 289.

Kauen gehalten, aber das war nicht möglich. Angesichts des Fehlens deutschfreundlicher Professoren in den Niederlanden muss Herr Dijt sich auf drei Universitäten betätigen.

Dass sein Nachfolger de Graaff Ihnen weniger liegt tut mir aufrichtig leid. Ich kann und darf keine meiner Herren aufdrängen, aber würde es sehr bedauern wenn ein so fähiger Mann als de Graaff nach so kurzer Zeit schon abberufen werden müsste. Es ist nicht im Interesse der Sache eine so gute Fachkraft wie de Graaff darstellt abzuberufen, es sei denn aus zwingenden Gründen. Ich muss in dieser Angelegenheit an Ihr Wohlwollen appellieren. Die Kräfte, welche sich für einen Dienst im Osten zur Verfügung stellen, sind ausserordentlich gering. 95% der gebildeten holländischen Kreisen lehnen eine Zusammenarbeit mit dem deutschen Volk ab. Gott sei dank ist das Volk der Arbeiter und Bauern anderer Meinung. Die Massregelung eines Nationalsozialisten wie de Graaff würde, wenn sie nicht auf klaren Verfehlungen beruhen würde, nur die Freude der deutschfeindlichen Kreise erregen und die Hetze gegen den Osteinsatz steigern. Ich bitte Sie daher herzlichst erwägen zu wollen de Graaff sich mal vorzunehmen.

Auch bitte ich Sie ihn auf kurze Zeit nach Holland zu schicken, mit einem Begleitungsschreiben von Ihnen worin Sie kurz dasjenige angeben, was Ihnen in de Graaff missfällt, oder aber wenn Sie unbedingt auf seine Abberufung bestehen, werde ich dieses schweren Herzens veranlassen, aber muss auf die obenerwähnten Folgen hinweisen.

Zum Schluss möchte ich wiederholen, was ich in meinem Schreiben an Herrn Wulff gesagt habe. Diese Monate, wo der Krieg sich der Entscheidung nähert, stellt an uns alle und besonders an den im Osten in unsicheren Verhältnissen arbeitenden Deutschen und Niederländern schwere Anforderungen. Ich werde genau sowie Sie mein möglichstes tun und bin überzeugt, dass eine vertrauensvolle Zusammenarbeit uns auch zum Erfolg führen wird.

Sie wollen dem Herrn Generalkommissar wohl von mir grüssen und auch meine besten Grüsse an Sie und eine herzliche Empfehlung an Ihre Frau Gemahlin im Empfang nehmen.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
Ihr sehr ergebener
[M.M. Rost van Tonningen]

NOC Ordner Geheim. Afschrift

300. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Rotterdam, 17 mei 1944

Beste Meinoud,

Zooeven ontving ik het verslag van de 17e vergadering van de Sub-Commissie voor Wetenschappelijk Onderzoek van het Nederlandsch Scheepsbouwkundig Proefstation te Wageningen, waarin ik lees, dat de Heer Vogel van het Departement van Financiën een voorloopige toezegging voor een jaarlijksch bedrag van *f* 12.000,- heeft gedaan, welke subsidie via T.N.O. zal worden verkregen.

Ik heb hier in beginsel niets op tegen, integendeel acht ik het wetenschappelijk onderzoek van groot belang.

De zaak heeft echter een angel. De Heer Troost is fel anti-Duitsch en meent zijn land te moeten dienen door zijn Sleeptank te gebruiken om patenten van den Maier-scheepsvorm systematisch te analiseeren en zijn klanten te waarschuwen geen licenties aan de Duitsche Maierform te betalen. Hij komt hiermede in strijd met zijn opdracht. Bovendien is de Maierform een groote klant van hem geweest. De Heer Maier heeft echter bemerkt, dat directeur Troost hem systematisch schade toevoegt en daarbij gebruik maakt van de ervaringen, die hij in zijn Sleeptank opdoet met het sleepen van de modellen van de Maierform. Het gevolg is, dat de Heer Maier, die over groote relaties beschikt en belangrijke steun heeft van het Reichswirtschaftsministerium systematisch ageert bij de Duitsche reeders, om toch vooral geen sleepproeven te nemen in de Sleeptank in Wageningen.

Nu is mij pas gebleken, dat de Heer Troost zijn anti-Maier-campagne uitstrekt tot Fransche klanten van de Maierform, die hij tegen de Maierform adviezen geeft en met gebruikmaking van zijn interne kennis betreffende de Maierform aanwijzingen geeft, hoe de Maierform kan worden ontdoken. Ik acht dit streven van Troost zeer ongewenscht en gevaarlijk. Hij grijpt hiermede in in financieële verhoudingen tusschen Duitschland en Frankrijk ten nadeele van Duitschland.

Troost is een glibberig heer en het zou goed zijn als hij werd vervangen. Hij handelt niet alleen onrechtmatig jegens de Maierform, doch annexeert ook van anderen ervaringen en ideeën. Enkele jaren geleden had hij de brutaliteit een boek uit te geven over weerstand en voortstuwing van schepen, waarin vier of vijf belangrijke ideeën, die ik zelf had ontwikkeld, zonder mijn naam werden gepubliceerd op een wijze, die den lezer deed vermoeden, dat deze gedachten door hem en zijn personeel waren uitgebroed. De gedachten waren niet gepatenteerd, doch je begrijpt, dat ik er niet aan denk ooit eenig werk in deze Sleeptank te laten uitvoeren, zoolang Troost er den scepter zwaait. Ik heb geen enkele garantie, dat mijn speciale ervaring, die het kapitaal vormt van mijn zaak, door Troost niet voor 3 kwartjes aan mijn concurenten of vijanden wordt uitgeleverd. Ik mag je zeggen, ik ben er zeker van, dat dit gebeurt. Alvorens dezen meneer te bedenken met *f* 12.000,- per jaar, die hij o.a. in het verleden heeft gebruikt om een idee van Dr.Costa, een mede-directeur van de Maierform, systematisch te onderzoeken, zou ik willen vragen, of het niet mogelijk is deze subsidie te verleenen op voorwaarde, dat Troost bij de uitvoering van dit werk onder mijn toezicht wordt geplaatst. Ik kan dan voorkomen, dat hij werkt op een minder toelaatbare wijze, waarbij wij de kans loopen, dat Maier met het Reichswirtschaftsministerium plotseling uit een hoek komt schieten. Ik spreek Maier vaak genoeg om te weten, dat hij over Troost hoogst verbolgen is en ik ken hem goed genoeg om te weten, dat hij zijn kans zal afwachten om Troost de klap te geven, die hij hem heeft toegedacht. Het is beter dit te voorkomen, omdat hiermede zeer belangrijke Nederlandsche belangen geschaad zouden kunnen worden.

Het verslag van de vergadering voeg ik bij.[1] Ik ontvang dit gaarne bij gelegenheid terug. Het eerste punt van het wetenschappelijk onderzoek, waar de C bij staat, betreft het idee van Dr. Costa.

Met vriendelijke groeten,[2]

Heil Hitler
EVART

300 – (1) Verslag niet aangetroffen.
(2) Rost schrijft op 8 juni 1944 terug dat de betaling van *f* 12.000 niet zal plaatsvinden en vraagt aan Van Dieren nauwkeurig aan te geven wat nu zijn bedoeling is. Het verslag stuurt hij terug (RvT Fin A8 83250).

bijlage:
verslag 17e verg.Sub-Commissie voor Wetenschappelijk Onderzoek

P.S. Heb je al ontdekt, hoe het geld van Ringers doorlekt naar de visscherij-leden van de anti-groep?

RvT Fin A883251–2. Oorspronkelijk

301. W. GOEDHUYS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's-Gravenhage, 23 Mei 1944

Kameraad,

Heden heb ik bezoek gehad van Professor Flörke,[1] die weer hersteld is. Hij verzocht mij u vooral zijn respect te willen overbrengen.

Van het onderhoud dat zeer bevredigend was, zijn de volgende punten van belang, waarop ik in het bijzonder Uw aandacht zou willen vestigen:

1e. Inzake Lemberg. Prof. Flörke raadde aan er nu zorg voor te dragen dat bij deze gesloten inzet een man werd aangesteld als "Betreuer" een verbinding met den plaatselijken R.u.S.-Führer.[2] Ik kan dit niet anders als ten zeerste ondersteunen, daar hier een eerste mogelijkheid is een aanvang te maken met den opzet zooals die aanvankelijk met Prof. Flörke besproken is. Deze raadt nog aan dat ons "Betreuungs"-centrum te Lemberg zich ten spoedigste met den R.u.S.-Führer in verbinding zal stellen inzake de bewapeningkwestie. Hij zelf zal zijnertijds aan den R.u.S.-Führer schrijven. Ik stel mij over een en ander met Kam. Krantz in verbinding.

2e. Naar de mededeeling van Prof. Flörke moeten er in Oostland nog tallooze inzet-mogelijkheden, ook in boerenbedrijven, zijn. Hij had deze mededeeling van den R.u.S.-Führer. Op mijn verzoek zal hij dit thans schriftelijk laten bevestigen, zoo mogelijk met bijzonderheden. Ik stel mij voor wanneer een positief antwoord binnenkomt, dat een eventueelen inzet eerst met U en Kam. Krantz besproken moet worden, in verband met de verhoudingen met het Ostministerium.

3e. Moeilijkheden welke ontstonden inzake de verleende voorschotten aan door de Germanische Leitstelle[3] uitgezonden Nederlanders zijn intusschen door Prof. Flörke in dien zin

301 – (1) Prof. dr. ing. F.W. Flörke, geb. 9 sep. 1888 in Hannover, *SA*-lid vanaf 1934, *NSDAP*-lid vanaf 1936 en vanaf 1937 *SS*-lid. Vanaf aug. 1943 was hij werkzaam bij het *Rasse- und Siedlungshauptambt* van de *SS*; vanuit die functie was hij vanaf eind 1943 vanuit het *Siedlungsambt* verantwoordelijk voor de inzet van Nederlanders in het oosten. Hoewel het in eerste instantie alleen de *SS-Frontarbeiter* betrof, moet het gezien worden als een poging van de *SS* om de 'Oostinzet' uit handen van het *Ostministerium* te krijgen en helemaal zelf te regelen (zie ook Krantz aan Rost dd. 24 feb. 1945; nr. 372).

(2) *Rasse- und Siedlung-Führer.*

(3) Bedoeld als overkoepelend orgaan van alle niet-militaire *SS*-instanties in Nederland, maar in de praktijk een derderangs bureau zonder macht (In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 172 e.v.) Het is merkwaardig dat de NOC zonder protesten toeliet dat deze organisatie Nederlanders uitzond.

opgelost dat de Germanische Leitstelle deze voorschotten voor zijn rekening neemt. Wij hebben met deze uitzending dus niets te maken tot er een oogenblik zal komen dat het geheele plan, volgens welke alle in het Oosten werkende Nederlanders contract met de N.O.C. hebben, in werking zal treden.
4e. Inzake de Pripjet[4] is overeengekomen dat ik gezamenlijk met Prof. Flörke een bezoek zal brengen aan Dr. Niemeyer, Hoofd van de Afdeeling Ostplanung in het Ministerium Speer, om het eerste contact te leggen en onzerzijds op de hoogte te komen van de bestaande Duitsche plannen. Prof. Flörke bereidt dit bezoek thans schriftelijk voor.
Ook de inschakeling van Nederlandsche veendeskundigen en geologen in opleiding, zooals ik U reeds schreef, in opleiding, zooals ik U reeds schreef, in verband met het werkplan-Harmsen, kan met Niemeyer geregeld worden.
Over het verloop van een en ander houd ik U op de hoogte.[5]

Heil Hitler !
W. GOEDHUYS

RvT NOC 2 c. Oorspronkelijk

302. H. WULFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Wilna, den 24. Mai 1944

Sehr geehrter Herr Praesident!

Zunaechst moechte ich Ihnen meinen Dank sagen fuer Ihre Zeilen vom 6. Mai 1944[1] und die mir durch meinen Mitarbeiter Pg. S t e c k uebermittelten Gruesse.

Aus Ihren Ausfuehrungen entnehme ich, dass Sie zunaechst von einer Entlassung Vorenkamps Abstand nehmen. Ich danke Ihnen fuer Ihr Verstaendnis und werde auch von mir aus in jeder Weise bemueht sein, auf die von der N.O.C. uebernommenen Betriebe in dem Sinne einzuwirken, dass ein Maximum an Erfolg erziehlt wird und unerwuenschte Begleiterscheinungen oder Pannen vermieden werden. Die naeheren Angaben ueber konkretere Beschwerden sind hier bislang nicht eingegangen. Ich werde diese jedenfalls mit Interesse zur Kenntnis nehmen.

Im uebrigen bin ich mit Ihnen einer Auffassung, dass wir gewissen Einzelerscheinungen nicht zu betonte Bedeutung beimessen wollen. In ruhigen Zeiten koennen wir manches, was in dieser Hinsicht unerwuenscht ist, klaren.

Ich wuerde es sehr begruessen, wenn – wie Pg. Steck mir bei seiner Rueckkunft aus Den Haag sagte – sich in naechster Zeit eine Gelegenheit ergeben wuerde, einige Fragen des Hollaendereinsatzes nochmals einer gruendlichen Betrachtung zu unterwerfen.

(4) Een uitgestrekt gebied met moerassen en bossen tussen Kiew en Minsk. Hier waren voortdurend Russische partisanen aanwezig.
(5) Rost schreef Flörke op 1 juni een korte brief, waarin hij de zaken uit de brief van Goedhuys herhaalde (RvT NOC 2 c).
302 – (1) Zie nr. 289.

Ich bitte Sie, auch ferner die Ueberzeugung haben zu wollen, dass unsere Arbeit nur der gemeinsamen, aufrechten Sache dient.

Mit hochachtungsvollen Gruss und

Heil Hitler!
IHR WULFF

RvT NOC 15a,a. Oorspronkelijk

303. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART[a]

den 26. Mai 1944

Hochverehrter Reichskommisar,

Im Laufe unseres Tischgespräches beim Mittagessen zu Ehren vom Reichsminister Rosenberg,[1] habe ich die Frage der Auseinandersetzungen in der Reformierten Kirche (Gereformeerde Kerk) gestreift. Sie stellten mich die Frage, wie die Reformierte Kirche sich zu der "Nederduitsch Hervormde Kerk" verhält.

Wie Sie wissen, hat sich der Kalvinismus in den Niederlanden während der Reformationszeit in die "Nederduitsch Hervormde Kerk" als Volkskirche kristallisiert, obwohl der Name dieser Kirche ursprünglich ein anderer war und öfters gewechselt wurde. Dieser Kirche gehört Professor Hugo Visscher[2] an. In 1834 ist von dieser Kirche die Reformierte Kirche abgespaltet. Beide Kirchen wurzeln daher in der Lehre von Kalvin. Die Reformierte Kirche hebt sich von der "Nederduitsch Hervormde Kerk" ab durch ihre ausserordentlich scharfe Diziplin und durch die Genauigkeit mit welcher sie an die Lehre Christi, so wie Kalvin sie gebracht hat, festhält.

Die "Nederduitsch Hervormde Kerk" umfasst viele Strömungen und lässt eine ziemlich grosse Freiheit in der Interpretation des Bibels. Ich bin daher sehr erstaunt gewesen, dass letztere Kirche eine derart scharfe Opposition gegen den Nationalsozialismus gerichtet hat, wie das in ihrem letzten Hirtenbriefe[3] zum Ausdrucke gekommen ist.

Es ist ja bekannt, dass in der "Nederduitsch Hervormde Kerk" viele Schattierungen sich von welchen einige bis an die Gottgläubigkeit heranreichen. Es ist eine fast unerklärliche Sache, dass die Reformierte Kirche sich zwar offiziell intransigent gegenuber dem Nationalsozialismus verhält, aber der letzte Generalangriff der "Nederduitsch Hervormde Kerk" gegen den Nationalsozialismus nicht mitgemacht hat.

303 – (a) Deze brief en de vertaling ervan is eerder gepubliceerd, namelijk in 'Bijlagen bij het kerkelijk handboek van de Gereformeerde kerken in Nederland (onderhoudende artikel 31 K.O.)'. Over deze zaak is nog jaren nadien gestreden; zie o.a. vier artikelen in 'De Reformatie' (dec. 1970) en Trouw (3 en 21 okt. en 12 nov. 1987).
(1) 20 mei 1944.
(2) Prof. dr. H. Visscher, geb. 12 okt. 1864 te Zwolle. Hij was lid van de Nederlandsche Kultuurraad en werd in 1943 adviseur van Mussert.
(3) Van oktober 1943.

Mein Gewährsmann[4] glaubt auf guten Gründen annehmen zu können, dass in September 1943 ein geheimer Beschluss der Generalsynode der Reformierten Kirche zustande gekommen ist, demzufolge ein Zusammengehen mit der Katholischen Kirche zukünftig nicht mehr gestattet sei, insbesonders nicht in Aktionen gegen die Besatzungsmacht. Damit hätten diejenige Strömungen, die jedes Zusammengehen mit Rom ablehnen in der Reformierten Kirche gesiegt.

Bei der kasuistischen Denkart der Kalviner der Reformierte Kirche ist es trotzdem nicht ausgeschlossen, dass in Anschriften an Sie führende Persönlichkeiten neben der Unterschrift der Bischöfe auch ihre Unterschrift setzen. Sie tun dies dann als Einzelperson, aber nicht in Namen der Reformierten Kirche.

Selbstverständlich würde dieser Geheimbeschluss auch eine Sonderaktion der Reformierten Kirche nicht ausschliessen und es ist sicher, dass in der Reformierten Kirche eine Strömung vorhanden ist, welche mit dem Septemberbeschluss der "Generale Synode" nicht einverstanden ist. Es erschiene im Interesse der Befriedungspolitik der deutschen Besatzungsmacht und überhaupt der Politik der nationalsozialistischen Hoheitsträger letztere politische Strömungen, welche die Widerstandsbewegung stärken wollen, zumindest nicht zu fördern.

Obwohl ich ihre Ansicht volkommen teile, dass es im allgemeinen zwecklos ist, ja sogar gefährlich sein kann, sich überhaupt mit Kirchenfragen zu befassen, so wäre es doch von unendlichem Wert, gerade in der jetzigen entscheidenden Kriegszeit, die Widerstandsbewegung zu isolieren von ihrer gefährlichsten Förderer näml. von den hetzenden Pastoren und Pfarrern m.a.W. liegt es auf der Hand, dass die Besatzungsmacht nichts tun soll um die Widerstandsbewegung in den Kirchen zu stärken bezw. dass sie zumindest alles unterlassen soll um die Strömung, welche die Besatzungsmacht als eine von Gott gewollte Obrigkeit zu gehorchen bereit ist, zu schwächen.

Wenn ich richtig informiert bin, hat die deutsche Polizei Professor Schilder nach der seinerzeitigen Verhaftung "jede Schriftstellerische oder Journalistische Tätigkeit" verboten. Professor Schilder war ein ausgesprochenen Gegner des Nationalsozialismus. Ob er in der oft überraschenden Denkart der Kalvinisten jetzt noch ein scharfer Gegner ist, ist nicht sicher; lässt sich aber schwer feststellen.

Ich nehme an, dass die deutsche Polizei für diesen Verbot ihre guten Gründe gehabt hat, welche ich nicht kenne. Wenn ich aber jetzt bei Ihnen und bei Obergruppenführer Rauter eine neue Prüfung der Zweckmässigkeit der Handhabung dieses Verbots beantrage, so geschieht dies nur deshalb, weil innerhalb der Reformierten Kirche die gesetzwidrige Widerstandsbewegung versucht Professor Schilder zu erledigen.[5]

Die illegalen Strömungen in der Reformierten Kirche haben nämlich in ihrer Sitzung vom 23. März 1944 Professor Dr. Schilder auf die Dauer von 3 Monaten als Professor an der theologischen Hochschule der Reformierten Kirche in Kampen und als emeritus Pfarrer der Reformierten Kirche von Rotterdam-Delfshaven suspendiert. Dieser Beschluss wurde veröffentlicht in der "Standaard", "Algemeen Handelsblad", "De Telegraaf", und andere Zeitungen von 25. März 1944.

Professor Schilder wird beschuldigt die Sünde des "Schisma" (Scheuring) verübt zu haben. Der Beschluss wurde von der Synode in einer geheimen Kommiteesitzung mit geschlosse-

(4) J.L.A. Duynstee, van katholieke huize, maar sinds 1943 belijdend lid van de gereformeerde kerk van Deventer, zie onder noot a.

(5) Deze schorsing was een uitsluitend kerkrechtelijke aangelegenheid.

nen Türen genommen. Dieser Beschluss ist gesetzwidrig. Laut Artikel 79 der Dordtsche Kirchenordnung vom Jahre 1618, welche als die Grundverfassung der Reformierten Kirche betrachtet werden kann, ist die Generalsynode für die Suspendierung eines Pastors oder emeritus Pastors nicht zuständig. Nur die Kirche, welcher dieser Pastor angehört oder welcher der emeritus Pastor angehört, hat das Recht diese Suspendierung vorzunehmen. Im Falle des Professors Schilder wäre also nur der Kirchenrat der Kirche Rotterdam-Delfshaven zuständig gewesen.

Die voreilige Veröffentlichung des Beschlusses der Generalsynode betreffs der Suspendierung des Professors Schilder wird daher von den zuständigen Kirchen so aufgefasst, dass die Synode eine vollzogene Tatsache schaffen will.

Da die Suspendierung am 23. März 1944 für die Dauer von 3 Monaten erfolgte, wird der Ausschluss des Professors Schilder aus der Reformierten Kirche am 23. Juni 1944 durchgeführt werden, es sei denn, dass Professor Schilder vorher den Forderungen der illegalen Strömung der kirchlichen Hetzer zustimmt. Dies ist nicht zu erwarten. Im Gegenteil, die Kirchen von Kampen, Groningen, Enschede, Capelle aan de IJssel, Hattum, Rotterdam-Delfshaven, Nieuwzijl, Pieterburen und eine Anzahl anderer Kirchen sind inzwischen mit Beschwerdenschriften an die Generalsynode herangetreten. Damit sollte nach der Meinung meines Gewährmannes das Schisma in der Reformierten Kirche unvermeidlich sein, denn wenn Professor Schilder nicht bereit ist sich zu unterwerfen, was als feststehend angenommen werden kann, so muss um das Schisma zu vermeiden und die obenerwähnte Opposition zu befriedigen, die Generalsynode sich entschliessen sich bei Professor Schilder zu entschuldigen. Hiermit wäre aber das Schisma erst recht da, weil die hetzerische Strömung, welche durch die Suspendierung Professor Schilders befriedigt wurde, seinerseits rebellieren würde. Der Hass gegen den Nationalsozialismus und gegen die deutsche Besatzungsmacht hat die Herren der Generalsynode der Reformierten Kirche, welche gegen Professor Schilder vorgegangen sind, einfach blind gemacht.

Die Form, worin diese Aktion gekleidet wurde ist die Folgende: Die Generalsynode hat von Professor Schilder gefordert, dass er nicht seiner Auffassung des Bibels treu bleibt, sondern sich der Interpretation und dem Befehl der Generalsynode unterwirft. Tut er dieses, dann haben die Hetzer der Kirchen frei Bahn und weil er es nicht tun will, schliesst man ihn aus der Kirche aus.

Auf eine Anfrage seitens der für ihn eintretenden Freunden, weshalb er schweigend die öffentliche Massregelung über sich ergehen liesse, antwortete Professor Schilder in einem Privatschreiben folgendermassen (Uebersetzung):
"Man (Professor Schilder meint die Herren der Generalsynode) will weitere Veröffentlichungen vornehmen, ohne dass ich mich in der Presse wehren kann. Und es geschieht noch viel mehr, wovon die Amtsträger der Gläubigen nichts wissen".

Aus diesen Zeilen erhellt deutlich, dass Professor Schilder kraft seiner Glaubens der jetzigen Besatzungsobrigkeit gehorcht. Das tun auch seine Gesinnungsgenossen. Aber das ist gerade dasjenige was die illegale Widerstandsbewegung in der Reformierten Kirche nicht will. Um nun ihrer Aktion in der Generalsynode eine annehmbare Form zu geben hat man von Professor Schilder und seinem Kreis gefordert, dass sie einem Befehl der Generalsynode gehorcht, welchen Professor Schilder als eine Ketzerei erscheint.
Ich bitte Sie nun erwägen zu wollen, Herr Reichskommissar, ob es nicht an der Zeit wäre doch wieder das Schreibverbot für Professor Schilder aufzuheben, unter der Bedingung dass

er jede Aktion vermeiden würde, welche die Aufgabe der Besatzungsmacht benachteiligt.

Professor Schilder scheint momentan untergetaucht zu sein, weil er für eine neue Verhaftung offenbar Angst hat.[6] Die Frage, welche ich mich stelle ist, ob für diese Angst auch wirklich ein Grund besteht, was mein Gewährsmann nicht glaubt. Soll Professor Schilder, was mein Gewährmann sagt nicht annehmen zu können, sich eine Aktion des Widerstandes gegen die Besatzungsmacht zu schulden haben kommen lassen, so wird mein Vorschlag natürlich hinfällig und bleibt nur die interessante Tatsache, dass diejenige Macht in der Reformierten Kirche, welche die Widerstandsbewegung in den Niederlanden unterstützt, offenbar ihre Aktion legal in der Oeffentlichkeit führen kann und gegen denselben Mann vorgeht, welche der deutsche Obrigkeit gehorcht, in dem ihm erteilten Schreibverbot.

Ich bin bereit Ihnen mündlich noch nähere Aufklärungen zu geben.

Ich zeichne mit

Heil Hitler !
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT 95/81615–9. Doorslagkopie

304. W.L.Z. VAN DER VEGTE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Utrecht, 31 mei 1944

Kameraad,

Ik bevestig U hierbij ons telefonisch onderhoud op 30 dezer, waarbij u mij meedeelde dat u reeds Zaterdag, 27 dezer, besloten had om met het Departement van Financiën uit de CENEMBE te treden en de aandeelen over te doen aan het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart.[1]

Ik betreur het, dat U in deze belangrijke zaak niet vooraf met mij overleg hebt gepleegd. Hoewel ik onder de huidige omstandigheden zeer weinig voor de CENEMBE voel, lijkt het mij een plicht tegenover het 20-tal kamerleden, dat daar een functie vervult, om zoo lang mogelijk voor hen op de bres te staan.

Nu Financiën uitgetreden is, rest mij niets anders dan dat ook Waterstaat zijn aandeelen overdoet, aangezien ik onmogelijk deze zaak langer met mijn verantwoordelijkheid kan dekken. Er wordt hier openlijk stelling genomen tegen de Partij en het is voor mij als Nationaalsocialist dus onmogelijk hier langer aan mee te werken.[2]

Ik heb Kam. Scheurleer van het een en ander op de hoogte gesteld en hij zal mij de noodi-

(6) In 1940 had hij 3 1/2 maand gevangen gezeten; hij was verder niet ondergedoken geweest.

304 – (1) Zie Rost aan Fiebig dd. 26 jan. 1944, waarin hij zijn terugtrekking uit de N.V. Centraal Nederlandsch Motorvoertuigen Bedrijf aankondigt; nr. 237.

(2) Rost zag Van der Vegte als de grote schuldige; zie ook het antwoord van Rost dd. 14 juni 1944 ; nr. 311.

ge voorstellen voor de statutenwijziging spoedig toezenden.[3]

HOU ZEE !
De Secretaris-Generaal,
W.L.Z. van der Vegte

RvT Fin A 8/83708. Oorspronkelijk

305. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER

den 1. Juni 1944

Hochverehrter Reichsführer,

Für Ihre Zusage mal erwägen zu wollen, ob Sie was für die Sicherung des Torfbaues in Litauen tun können, bin ich Ihnen sehr dankbar.[1] Ich reise warscheinlich in den nächsten Tagen nach Kauen[2] und werde Ihnen nach meiner Rückkehr kurz über die Verhältnisse dort berichten.

Vom Oberrgruppenführer Rauter hörte ich, welche Arbeiten Sie momentan im Zusammenhang mit der Aufstellung neuer Divisionen zu bewältigen haben. Darf ich Ihnen, Reichsführer, dafür meine besten Wünsche ausrichten.

Ich zeichne mit nochmaligem Dank

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]
Präsident

RvT 95/81274. Doorslagkopie

306. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. SELLMER

Deventer, den 3. Juni 1944

Lieber Kamerad Sellmer,

Mit diesem Schreiben möchte ich zwei meiner Mitarbeiter bei Ihnen einführen und zwar:

Dipl. Ing. RIJSDIJK[1] und Kameraden OTTO.[2]

(3) Zie verder nr. 307.
305 – (1) Op 13 mei 1944 had Rost daar om gevraagd (nr. 298).
(2) Door de invasie in Frankrijk op 6 juni 1944 ging deze reis niet door, zie Rost aan Malletke dd. 9 juni 1944; nr. 308.
306 – (1) Ir. A.O. Rijsdijk, geb. 6 sep. 1903 te Hendrik Ido Ambacht. Sinds 1933 lid van de NSB, waar hij lid van de Raad van Discipline werd. Van nov. 1942 tot mei 1944 als adviseur verbonden aan de Nederlandsche Landstand.
(2) Zie voor hem Otto aan Rost dd. 22 sep. 1943; nr. 178.

Wie Sie wissen hat das Departement für besondere wirtschaftlichen Aufgaben in jeder Provinz Provinzialvertreter. Mein Vertreter für Brabant ist Kamerad J.M.A. de Beer, der Ihnen wohl bekannt sein dürfte.

In allen Provinz arbeiten meine Provinzialvetreter mit dem Referenten des Beauftragten des Reichskommissars engsten zusammen.

Kamerad van Rijsdijk ist einer meiner Wirtschaftsberater, der sich u.a. für Fragen der Ernährung interessiert. Ich würde mich freuen, wenn Sie ihn mal empfangen würden und sich mit ihm unterhalten wollten.[3]

Kamerad Otto versorgt die Wirtschaftspublizitik in meinem Departement für besondere wirtschaftlichen Aufgaben. Wie Sie wissen haben die Herren des Departements Hirschfeld sich auf diesem Gebiete so viel Extratouren geleistet, dass die Pressestelle Den Haag geradezu empört ist. Ich bin so frei gewesen, mich über die Tätigkeit des Wirtschaftspressechefs des Departements Hirschfeld, Herrn Kroon, an die zuständigen Behörden zu wenden.[4] Dass dieser Mann jetzt verhaftet ist, freut mich insbesondere, weil er einer der grössten Saboteure im niederländischen Raum war. Kamerad Otto hat die Aufgabe mir über die Vorgänge in der Wirtschaftspresse zu berichten und ünderdies die Fühling mit meinen Wirtschaftsmitarbeitern im ganze Lande zu unterhalten.

Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie beide Herren mal empfangen könnten. Sie werden Ihr Büro deswegen anrufen.

Ich hoffe bald nach Brabant zu kommen und bezüglich dieser Angelegenheit mit Ihnen zu sprechen. Möglicherweise komme ich zusammen mit Dieters, der am 15. Juni zurückkomen soll.

Mit kameradschaftlichen Gruss, zeichne ich mit

HEIL HITLER !
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A 8/83667–8. Doorslagkopie

307. H.M. HIRSCHFELD AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's-Gravenhage, 7 juni 1944

Betreft: N.V. "C e n e m b e".

Voor de goede orde meen ik U met betrekking tot de Cenembe nog over het volgende te moeten inlichten.[1]

Nadat de recente statutenwijziging heeft plaats gevonden, heb ik nog besprekingen gehad

(3) Rijsdijk had op 23 mei een nota aan Rost gestuurd m.b.t. het apparaat van de voedselvoorziening, dat BEZ wilde overnemen (RvT Fin A 8 83623–5).

(4) Zie ook Rost aan Rauter dd. 4 april 1944; nr. 271.

307 – (1) Zie Rost aan Fiebig dd. 26 jan. 1944; nr. 237 en Van der Vegte aan Rost dd. 31 mei 1944; nr. 304 en het antwoord van Rost dd. 14 juni 1944; nr. 311. Uit alles blijkt dat Hirschfeld het ook hier weer van Rost wint.

met de heeren Kolff, Kollewijn en Teding van Berkhout. Wat de directie betreft heb ik besloten den heer Teding van Berkhout in zijn positie te handhaven, nadat mij uit een bespreking gebleken is, dat deze bereid is te aanvaarden, dat de heer Kollewijn als leidende directeur zal optreden en bij verschil van mening in de directie dus de beslissing kan nemen. Ik hoop, dat op deze basis een redelijke samenwerking tusschen de directieleden gewaarborgd zal zijn.

Wat den Raad van commissarissen betreft, zoo heb ik den heer Kolff verzocht als president-commissaris te willen aanblijven, waartoe deze zich bereid heeft verklaard. U zult het verder met mij eens zijn, dat ik er de behoefte aan gevoel vrij te zijn in de samenstelling van het College van Commissarissen. Wellicht ten overvloede zou ik derhalve willen opmerken, dat het mijns inziens in de lijn der plaats gevonden statutenwijziging ligt, dat Uw vertegenwoordiger zijn mandaat ter beschikking stelt.

In denzelfden geest heb ik ook aan onzen ambtgenoot van Waterstaat geschreven.

De Secretaris-Generaal van het De-
Partement van Handel, Nijverheid
en Scheepvaart,
HIRSCHFELD

RvT II Cenembe 89294–5. Oorspronkelijk

308. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

Deventer, den 9. Juni 1944

Sehr geehrter Herr Malletke,

Zu meinem Bedauern hat die Invasion meine Abreise verhindert. Es ist zwar noch eine gute Distanz zwischen Le Hâvre und Amsterdam, aber der Reichskommissar hat selbstverständlich hier auch die notwendigen Massnahmen getroffen, damit man für Ueberraschungen gesichert wäre.[1] Es war also den Hauptabteilungsleitern nicht erlaubt sich zu entfernen. Damit entfiel für mich die Möglichkeit, unsere geplante Reise anzutreten.

Ich habe auch Herrn Direktor Krantz gebeten, sobald wie möglich die Rückreise anzutreten, da ich ihn selbstverständlich hier auch brauche.[2] Ich hoffe, dass seine Reise jedenfalls den erwünschten Erfolg hatte.

Ich bedauere, dass ich nicht in der Lage war, mit Herrn Generalkommissar von Renteln und mit Herrn Pense über die Fragen sprechen zu können, welche im Generalkommissariat Litauen geklärt werden sollten. Ich schreiben den beiden Herren persönlich um ihnen mein Bedauern zum Ausdruck zu bringen, dass eine Fühlungnahme sich in diesem Zeitpunkt als unmöglich erwiesen hat. Obwohl die Nachrichten über das Invasionsgebiet heute günstig sind und das Wetter offenbar weitere Landungen erschwert, ist es bei der grossen Aufmachung,

308 – (1) In de vroege ochtend van 9 juni 1944 werd door de Duitse militaire instanties gewaarschuwd voor een Geallieerde landing in Nederland.
(2) Krantz was op dat moment in Kauen, zie nr. 313.

welche die Anglo-Amerikaner wegen der Invasion angestellt haben, sicher, dass weitere Angriffe zu erwarten sind.

Es erübrigt sich, in diesem Schreiben auf die Möglichkeiten, welche von verschiedenen Seiten erörtert werden, näher einzugehen. Bei den grossen Interessen, die Sie und auch wir hinsichtlich der Weiterführung der Arbeiten haben, werden wir unsererseits alles machen, um die Arbeit vorwärts zu treiben. Es sind die Möglichkeiten aber leider beschränkt.

Ich will gleich ein konkretes Beispiel anführen.

Gestern rief mich Kamerad Hoekstra[3] an und teilte mir mit, dass gelegentlich des Besuches des Gauleiters Meyer[4] in Den Haag Obergruppenführer Rauter ihm zugesagt hätte, 20 Mann Wachmannschaften für den Einsatz "Lida" zur Verfügung zu stellen.

Herr Puttkammer hat nun Kameraden Hoekstra gebeten, zu gleicher Zeit 50 niederländische Facharbeiter für den Einsatz "Lida" freizumachen. Ich war über die Mitteilung ziemlich erstaunt und zwar weil der Obergruppenführer mir wiederholte Male erklärt hatte, dass er während des Invasionsrummels keinen einzigen Mann abgeben könne. Ich rief daher Obergruppenführer Rauter an und bat ihn um Aufklärung. Er antwortete mir, dass er sich bereit erklärt hatte, nachdem die Invasionsgefahr im Westen beseitigt wäre, die 20 Mann zur Verfügung zu stellen. Ich will dies nur feststellen, weil leider derartige Missverständnisse dazu führen, Erwartungen zu hegen, denen wir dann unsererseits nicht entsprechen können.

Ich weiss, dass der Bericht, den Herr Vierhout mir erstattet hat, die Meinung bestätigt, dass dieses Gebiet für die Einsiedlung von Niederländern besonders geeignet ist. Wir werden also bei der ersten Gelegenheit gern am Einsatz in diesem Gebiet mitarbeiten.

Abgesehen von diesem Beispiel werden wir in der nächsten Zeit mit einem mangelnden Interesse zu tun haben.

Es ist übrigens im fünften Kriegsjahr eine normale Erscheinung, dass die Nerven etwas nachlassen. Es ist jenseits des Kanals eine Erscheinung, die sich weit stärker als im germanischen Raum des europäischen Kontinents bemerkbar macht. Konfliktstoffe entstehen daher viel leichter als früher und es wird unsere gemeinsame Sorge sein, derartige Erscheinungen mit der notwendige Kühle entgegenzutreten.

Ich bin daher gern bereit, sobald die Invasionsspannung etwas nachlässt, nach Berlin zu kommen, um uns dort mal wieder über die Probleme zu unterhalten. Wir hoffen hier alle, dass dieses Jahr noch die Entscheidung bringen wird und dass die Feinde Deutschlands einsehen werden, dass sie einen Frieden machen müssen.

Ich zeichne, sehr geehrter Herr Malletke, mit meinen besten Wünschen für die nächsten Zeit und meinen Grüssen an Ihre Mitarbeiter mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

NOC Ordner Geheim. Afschrift

(3) P. Hoekstra.
(4) 22 mei 1944.

309. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. THIEL

den 12. Juni 1944

Lieber Kamerad Thiel!

Ihr kurzes Abschiedsschreiben vom 30. Mai aus Klagenfuhrt erreichte mich heute.[1]

Ich werde über Ihre Abreise nur eines sagen, es ist bedauerlich, dass man diejenigen Deutschen, die die Niederländer am besten verstanden haben, nicht in diesem Raum gelassen hat, weil wir sie dringend brauchen würden. Der Krieg nähert sich seiner Entscheidung und daher wird es müssig sich zu vertiefen in all dasjenige, das in diesem Raum auf politischem Gebiet vor sich ging und geht.

Es ist aber sicher, lieber Kamerad Thiel, dass Ihre Haltung in lebenswichtigen Angelegenheiten des niederländischen Volkes immer getragen wurde von einem warmen germanischen Verständnis.[2]

Es tut mir leid, dass wir einander weniger sehen werden. Sie werden es warscheinlich in Klagenfurt auf nicht leicht haben.[3] Bitte, seien Sie überzeugt, dass ich mich richtig freuen würde, wenn Ihre Arbeit dorten Sie vollkommen befriedigen würde und mehr als das wünsche ich Ihnen eine erfolgreiche Karriere in einem nach dem Siege sich wieder erhebenden deutschen Volke.

Sie waren mir in Holland immer ein treuer Kamerad und auch deswegen bedauere ich es, dass Sie nicht mehr in den Niederlanden tätig sein werden. Vielleicht wird sich die Gelegenheit geben, einander später mal zu begegnen und dann die gemeinsam Arbeit wieder aufzunehmen.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT A 8/83680. Doorslagkopie

310. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

Deventer, den 13. Juni 1944

Lieber Obergruppenführer,

Anschliessend an unser Gespräch über die Rückkehr des Kameraden Dr. Juris K.O.M. Wolters, erlaube ich mir Ihnen noch Folgendes zu melden:[1]

309 – (1) Een korte afscheidsbrief van R. Thiel, waarin hij o.a. meedeelt dat zijn verblijf in Nederland tot de 'stärksten Erlebnissen meines Lebens' hoort (Thiel aan Rost dd. 30 mei 1944; RvT A 8/83681).
(2) Thiel was in Nederland een duidelijke *SS*-exponent geweest.
(3) Het is onduidelijk wat hij daar ging doen. In Klagenfurt was wel een kazerne waar het *Ersatzbataillon 'Westland'* gelegerd was; hier kregen o.a. *Waffen-SS*-rekruten hun opleiding.
310 – (1) Zie Rost aan Rauter dd. 9 nov. 1943; nr. 208.

Vor 1 1/2 Jahren meldete sich mein Kamerad Wolters zur Waffen-SS. Er war für mich praktisch unabkömmlich. Weil es aber notwendig war seinem Wunsch zum Einsatz Vorrang zu geben, habe ich Sie damals gebeten ihn so schnell wie möglich zum aktiven Einsatz kommen zu lassen. Sie haben sich auch darum bemüht, aber nachdem er an die Front durchgedrungen war, wurde er beim polizeilichen Gericht eingeteilt. Acht Monate nach seiner Meldung wurde er nach dem SS- und Polizeigericht X, Den Haag versetzt. Das war weder Ihre noch meine Absicht. Sie haben ihn dann abermals für 6 Monate zwecks Einsatzes abkommandiert. Auch dieses Mal wurde an der Narwafront Kamerad Wolters nicht zum Einsatz mit den Waffen zugelassen, sondern als SS-Richter der Reserve beim Gericht der Division "Nederland" (Dienststelle E.P. 57720) abkomandiert.

Das derartige Gericht ist mit 3 Richtern und verhältnismässig geringen monatlichen Eingängen stark überbesetzt.

Die Zeit der Kommandierung des Kameraden Wolters ist bald vorüber – 15. Januar bis zum 15. Juli 1944 –. Die Besorgnis des Kameraden Wolters ist, dass nach Beendigung seiner Kommandierung zur Front das Hauptamt SS-Gericht in München ihn irgendwo anders als SS-Richter der Reserve verwenden werde. Er hält es auch nicht für ausgeschlossen, dass der Divisionskommandeur, SS-Brigadeführer Wagner, ihn nicht gehen lässt, weil er jetzt schon behauptet niemand entbehren zu können. Frau Wolters erinnert mich an meine Zusage. Bitte entschuldigen Sie, dass ich in diesem Moment um Bescheid bitte. Wenn Sie glauben nichts unternehmen zu können, weil die Entscheidung über den Krieg bevorsteht, werde ich die leider weltanschauungslose Frau Wolters auch dies klar zu machen versuchen.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 95/81418–9. Doorslagkopie

311. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W.L.Z. VAN DER VEGTE

Deventer, 14 juni 1944

Kameraad,

Ik moge U mijn verwondering uitspreken over Uw schrijven van 31 Mei j.l. betreffende de CENEMBE.[1]

Het heeft geen zin te herinneren aan de dilatorische wijze, waarop U en kameraad Brands deze aangelegenheid gedurende het geheele jaar 1943 hebben behandeld.

De waarschuwingen, door mij en mijn gemachtigde kameraad Rambonnet tot U gericht, dat een dergelijk tactiek de belangen der oorlogsvoering niet dient en tot een optreden der

(2) Wolters schrijft Rost op 13 dec. 1944 over zijn belevenissen; zie nr. 355.
311 – (1) Nr. 304.

Duitsche autoriteiten zou leiden, werden door U en kameraad Brands in den wind geslagen. Wat ik vreesde is gebeurd. Uw onwil om deze aangelegenheid met spoed te behandelen heeft bij de Duitsche autoriteiten den indruk gevestigd, dat hier van onmacht sprake was en heeft tenslotte aanleiding gegeven tot een aan mij gericht bevel om den Heer Kollewijn tot Leidend Directeur der Cenembe te benoemen.

U had den Duitsche autoriteiten verklaard U bij voorbaat aan de door mij te nemen besluiten te houden en daarmee de zaak in mijn handen gesteld.

Het was mij niet mogelijk aan het bevel uitvoering te geven. Het had U vrij gestaan zulks alsnog te doen of als Secretaris-Generaal ontslagen te worden. Ik heb den Duitsche autoriteiten verzocht uit de geheele zaak van de Cenembe terug te treden en heb kameraad Staargaard, den eenige door mij voorgestelden functionaris, de gronden van mijn terugtreden medegedeeld. Dat het door U in deze uitgeoefende beleid de op Uw last aangestelde kameraden zou ontrieven, had U vroeger moeten begrijpen. Ik heb mij echter bereid verklaard eventueel met U de mogelijkheden te bekijken en hun op hun wensch ergens anders onder te brengen. Ik moet er echter op wijzen, dat het ongewenscht is onze kameraden bij de Cenembe aan te moedigen van betrekking te verwisselen als hun diensten aldaar noodig zijn.

Hou Zee!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin. A8/83707. Doorslagkopie

312. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. DE ZEEUW

Deventer, 14 Juni 1944

Kameraad,

Uw brief van 27 Mei 1944 bereikte mij in goede orde. U hebt mij verkeerd begrepen. Met een nederlaag van het Nationaal-Socialisme reken ik niet. Ik geloof er ook niet aan.[1]

Wel kan men echter in bepaalde gedeelten van ons land tijdelijk in de situatie verkeeren, dat men zich tegen den vijand moet verdedigen. Ik acht het nu een gelukkig iets, dat de kameraden de gelegenheid hebben bij de Landwacht dienst te nemen en hierdoor zelf actief mede te kunnen strijden.

Zou de vijand bepaalde punten van ons land tijdelijk bezetten, dan is het mijn overtuiging, dat elke Nationaal-Socialist zich zal hebben dood te vechten, ongeacht de wapens waarover hij beschikt.

312 – (1) Op 24 mei was A. de Zeeuw, NSB-groepsleider uit 's-Gravendeel, bij een toespraak van Rost in Dordrecht gewest; hij had gehoord dat Rost voor de 'verdwijning' van zichzelf en zijn gezin zou zorgdragen. De Zeeuw veronderstelde niet dat Rost zou vluchten, maar had wel de indruk gekregen dat aan zelfmoord werd gedacht, hetgeen hij iets lafs vond. NSB-ers zouden wel voor een vuurpeleton komen, dacht De Zeeuw en hij eindigde zijn brief met 'Kameraad Rost, doet gij het zelf of staat gij naast mij?' (RvT A 8/83747–8).

Als daarbij het gezin in zijn geheel geofferd zou moeten worden, is dit een betere oplossing dan een zich overgeven aan een vijand, die elke menschelijkheid heeft afgelegd. Ik verwijs hier naar het voorbeeld van de boeren in Zuid-Afrika. Een boerengezin vocht in zijn geheel bij binnenlandsche onlusten en zelfs is het voorgekomen tegen een buitenlandsche vijand.

Deze houding kan U van mij ook verwachten. Zelfmoord plegen heeft natuurlijk in het geheel geen zin.

U schijnt de onmenschelijkheid van onze tegenstander te onderschatten als U aanneemt, dat kameraden voor het vuurpeloton zouden sterven. Zij zouden op de meest laffe wijze worden afgemaakt, zonder vorm van proces. En daarom is mijn vaste overtuiging, dat niemand zich zal hebben over te geven als de nood aan den man komt.

Over het algemeen kunnen wij rustig zijn, want afgezien van een tijdelijke bezetting, mogen wij erop vertrouwen, dat de maatregelen, die door den Führer genomen zijn om de aanslagen op Europa af te weren van zoodanigen aard zijn, dat onze tegenstanders in elk geval het onderspit zullen delven.

Hou Zee!

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT A8/83749–50. Doorslagkopie

313. R. PENSE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Kauen, am 14.6.1944

Sehr geehrter Herr Präsident,

Zu meinem Bedauern habe ich gehört, dass Sie auf Grund der augenblicklichen Lage Ihre nach hier beabsichtigte Reise aufgegeben haben, wofür wir selbstverständlich volles Verständnis besitzen.

Ich möchte Ihnen jedoch zunächst sehr dafür danken, dass Sie den Besuch von Herrn Crantz ermöglicht haben. Äusserst nützlich war es vor allem, dass Herr Direktor Crantz sich hier längere Zeit aufhalten konnte. Im Hinblick auf die zahlreichen Besprechungen, die hier geführt wurden und deren Ergebnisse Ihnen von Herrn Direktor Crantz mitgeteilt werden, dürfte es sich erübrigen, zu den einzelnen Punkten Ihrer Schreiben vom 10. und 13 Mai d.Js.[1] Stellung zu nehmen. Für mich war entscheidend, dass als Abschluss dieser Besprechungen zwischen Herrn Direktor Crantz und mir die gemeinsame Feststellung getroffen wurde, dass die Abwärtsentwicklung der letzten Monate auf dem Gebiete des Holländereinsatzes bezw. das völlige Stagnieren, insbesondere auf die Unfähigkeit der hiesigen Leitung der NOC zurückzuführen ist und dass wir alle zu der Überzeugung gekommen sind, dass daher umgehend eine entsprechende Personalveränderung erfolgen muss.[2] Es erscheint mir daher wünschenwert und dem Holländer einsatz im Generalbezirk Litauen dienlich, wenn

313 – (1) Respectievelijk nr. 294 en 299.
(2) Het is uiterst onwaarschijnlijk dat Krantz zijn eigen NOC zo zou afvallen.

Sie trotz der augenblicklichen Umstände in dieser Richtung entsprechende Bemühungen anstellen würden. Der Herr Generalkommissar – der Ihnen für Ihre Grüsse herzlich dankt und dieselben gleichzeitig erwidert – hat mich ausdrücklich beauftragt, Ihnen auf diesem Wege mitzuteilen, dass auch er die unbedingte Überzeugung von dem erforderlichen Wechsel in der Leitung der Führung der hiesigen NOC gewonnen habe.
Auch der Gebietskommissar Wulff, Wilna-Land, teilt diese Auffassung uneingeschränkt.

Ich verbleibe mit den besten Wünschen für Ihr Wohlergehen und das Ihrer Familie, insbesondere während der nächsten Wochen und Monate,

Heil Hitler!
Ihr sehr ergebener
[Dr. Pense]

N 76/20647. Afschrift

314. H. RADEMACHER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 14. Juni 1944

Sehr geehrter Herr Dr. Rost van Tonningen!

Auf Grund unserer[1] mehrfachen Besprechungen über die Haushaltslage habe ich dem Generalkommissar für Finanz und Wirtschaft, Herrn Minister Dr. Fischböck, einen eingehenden Vortrag gehalten. Auf Grund dieses Vortrages hat der Herr Generalkommissar das anliegende Schreiben an alle Hauptabteilungen und Abteilungen des Reichskommissars gerichtet.[2] Indem ich Ihnen davon Kenntnis gebe, hoffe ich, dass nunmehr alle Angelegenheiten, die eine erneute finanzielle Belastung des niederländischen Haushalts herbeiführen, mir so rechtzeitig bekannt werden, dass ich nach Fühlungnahme mit Ihnen in eine Prüfung eintreten kann. Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie Ihrerseits dafür sorgen würden, dass die Ihrer Haushaltabteilung bekannt werdenden Neubelastungen mir auf schnellstem Wege mitgeteilt werden.

Heil Hitler!
Rademacher

RvT Fin A 8/83594. Oorspronkelijk

314 – (1) H. Rademacher, geb. 10/8/1900 te Koblenz.
(2) De circulaire van Fischböck hield in dat het Nederlandse departement van Financiën de staatsuitgaven slechts met toestemming van de *Hauptabteilung Finanzen* van het Rijkscommissariaat mocht verhogen (RvT Fin A 8 83895).

315. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN C. VAN GEELKERKEN

Deventer, 15 Juni 1944

Kameraad,

Op een vergadering, welke ik op 24 Mei j.l. in Dordrecht hield,[1] werd door bepaalde Landwachters geprotesteerd tegen een hun opgelegde verplichting om zwarte goederen aan een bekend zwarthandelaar te moeten terug brengen.[2]

Ik heb mij verwittigd, dat dit in andere gevallen is gebeurd. Het zou hier voorraden betreffen, welke ter beschikking van de Duitsche Wehrmacht staan.

De Nederlandsche Bank is sinds eenige maanden met de Duitsche autoriteiten in contact getreden om zwarte aankoopen tegen te gaan. De Wehrmachts autoriteiten werken volledig mede teneinde ontstemming van onze kameraden van de Landwacht te vermijden en aan den ongewenschten toestand een einde te maken.

Daar personen, die wegens hun wangedrag en zwarten handel vervolgd dienen te worden, zich zullen pogen te verschuilen achter de Duitsche Wehrmacht, zou ik gaarne medeeling van deze gevallen ontvangen, opdat ik een apparaat in werking kan zetten teneinde hierin verandering te brengen.[3]

Ik geloof, dat ook U hiermede gediend zou zijn.

Houzee!
[M.M.ROST TONNINGEN]

RvT Fin A 8/83468. Doorslagkopie

316. H.A. RAUTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, den 16. Juni 1944

Als Anlage[a] Übermittle ich Ihnen Durchschrift eines Fernschreibens an den Befehlshaber der Ordnungspolizei. Der Herr Reichskommissar hat entschieden, dass die Finanzierung des Arbeitskontrolldienstes[1] von der Generaldirektion der niederländischen Polizei aus erfolgt, und zwar mit der Begründung, dass es sich hier um Aufgaben handelt, die vornehmlich die hol-

315 – (1) Zie ook Rost aan De Zeeuw dd. 14 juni 1944; nr. 312.

(2) Vanaf maart 1944 was de Landwacht in het openbaar gekomen. Ze maakte zich al snel gehaat door het confisgneren van levensmiddelen. Van Geelkerken was inspecteur-generaal, maar dit hulppolitiekorps kwam steeds meer in *SS*-wateren, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 385 e.v.

(3) Rost had al op 1 juni een boos briefje ontvangen van de Gewestelijk Kommandeur voor Zuid-Holland en Zeeland. De Landwachters hadden door hun vragen kritiek uitgeoefend op de leiding van de Landwacht en waren daarom met een paar dagen zwaar arrest gestraft. Als Rost nog eens iets ter ore kwam, moest hij dat aan de leiding van de Landwacht melden en niet in een openbare vergadering bespreken (H.A.M. van der Heijden aan Rost dd. 1 juni 1944; RvT Fin A 8 83469).

316 – (a) De inhoud van deze bijlage is bijna gelijkluidend met deze brief.

ländische Polizei durchzuführen hätte, wobei jedoch diese leider in grossen Zügen auf diesem Gebiete versagt hat. Es bliebe ihm daher nichts anderes übrig, als die Kosten für diese Polizeifunktion auf den holländischen Polizeietat zu übertragen.[2]

Ich bitte um Kenntnisnahme.
[RAUTER]

HSSPF Corresp. Rauter, 2. Doorslagkopie

317. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK

Deventer, den 21. Juni 1944

Mit Obergruppenführer Rauter habe ich vereinbart, dass ich für einige Wochen beim Landsturm[1] dienen werde.

Selbstverständlich stehe ich in ersten Fällen zur Verfügung. Die Vorarbeit der Niederländischen Bank und des Finanzministeriums für den L–Fall[2] ist abgeschlossen worden, die Routinearbeit geht weiter. Ich habe mich gründsätzliche Entscheidungen vorbehalten und mit Obergruppenführer Rauter vereinbart, dass ich in 's Hertogenbosch, wo ich dienen werde, nach Dienstzeit Besuche empfangen kann und eine Arbeitsgelegenheit bekomme um eventuelle Angelegenheiten zu erledigen.

Die Arbeit des Ministeriums für besondere wirtschaftliche Angelegenheiten geht auch routinemässig weiter.

Ich habe die Vetretung der behördlichen Aufgaben hinsichtlich der Hauptgruppe Banken und der Hauptgruppe Versicherungen Kameraden Robertson übertragen.

Auch die Arbeit der N.O.C., die sich momentan auf das Reichskommissariat Ostland beschränkt, geht routinemässig weiter.

Indem ich Ihnen die Versicherung gebe, dass ich für meine Arbeit auch weiterhin in dringendsten Fällen an jedem Ort zur Verfügung stehe, zeichne ich mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 80/80136. Doorslagkopie

(1) De *Arbeitskontrolldienst* was in april 1944 door Rauter opgericht. Ze maakte jacht op al diegenen die verplicht in Duitsland hoorden te werken. Het werd een gevreesde groep die onder leiding stond van Schwier, zie ook Seyes, *Arbeidsinzet*, p. 405 e.v.
(2) Uit latere correspondentie blijkt dat Rauter het niet fair vindt dat de Nederlandse politie de 'besondere Leistungszulage' van de *Arbeitskontrolldienst* zou dienen te betalen. Dat diende door Duitse instanties te geschieden (Rauter aan Seyss-Inquart dd. 20 juni 1944; HSSPF Corr. Rauter, 2).
317 – (1) Hij ging van 25 juni tot 4 aug. 1944 in 's–Hertogenbosch een officiersopleiding volgen bij de Landstorm Nederland, te beschouwen als onderdeel van de *Waffen-SS*, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 372 e.v. Op 4 aug. 1944 werd hij bevorderd tot *Untersturmführer der Reserve* (te vergelijken met 2e luitenant).
(2) *Landungs-Fall*, d.w.z. invasie.

318. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

Deventer, 21 Juni 1944

Leider,

Ten einde in het gebruik van de wapenen eenigszins geoefend te zijn, zal ik eenige weken bij den Landstorm opkomen. Ik heb met Obergruppenführer Rauter afgesproken, deze periode zoo kort mogelijk te maken,[1] daar ik vanzelfsprekend mijn verschillende functies verder moet vervullen. Ik zal ook in 's Hertogenbosch, waar ik aan de oefeningen zal deelnemen, in de gelegenheid zijn, voor dringende aangelegenheden mijn medewerkers te ontvangen en heb overigens de zaak dusdanig georganiseerd, dat alles behoorlijk zal doorloopen.

Wel moet het mij van het hart, dat van een nieuwen constructieven arbeid in de laatste maanden eigenlijk

geen sprake meer kon zijn. De nadere beslissing van de oorlog vervult aller harten en ook de Duitsche autoriteiten hebben voor weinig meer oor en oog dan voor die zaken, die onmiddelijk op den oorlog betrekking hebben.

De Nederlandsche Bank en het Departement van Financiën hebben alle voorbereidingen voor een invasie voltooid. Het Departement voor Bijzondere Economische Zaken beleeft een tijd van groote moeilijkheden. Ik wil U in dit verband alleen maar wijzen op de uitblijvende benoeming van kameraad Kerkmeester tot voorzitter van de bedrijfsgroep Grafische Industrie, zulks ondanks de herhaaldelijke toezeggingen, die hem en mij werden gedaan, laatstelijk ongeveer twee weken geleden door Minister Fischböck.

Men is geneigd elke beslissing, waarbij spanningen zullen optreden, te verschuiven tot na den oorlog. Ik acht dit onjuist, daar men de spanningen hiermede niet verminderd, doch eerder vermeerderd, doch ben niet bij machte de autoriteiten hiervan te overtuigen.

U in de komende weken het allerbeste toewenschend, teeken ik met

Hou zee!
M.[M.] Rost van Tonningen

M XII/92821. Oorspronkelijk

319. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. ROBERTSON

Deventer, 21 Juni 1944

Beste Jan,

Ik zou gaarne over alle principieele beslissingen geraadpleegd worden, doch je willen verzoeken telefoontjes tot het uiterste te beperken, daar de dienst vermoeiend genoeg zal zijn.

Ik zou het op prijs stellen als je een van je medewerkers b.v. eens in de week naar Den Bosch toezond en als je, zoals je zelf aankondigde, persoonlijk eens wilt aankomen, ben je vanzelf van harte welkom.

318 – (1) Later kreeg Rost met Rauter onenigheid over zijn inzet, zie nr. 326 en 328.

Je het beste toewenschend en met verzoek ook Bijleveld hartelijk te groeten, teeken ik met

HEIL HITLER !
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin A 8/83615. Doorslagkopie

320. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.J. FAHRENHOLTZ[a]

den 24. Juni 1944

Lieber Kamerad Fahrenholz,

Ich werde auf einige Wochen in 's Hertogenbosch beim Landsturm Dienst nehmen, um mich mit den modernen Waffen etwas vertraut zu machen. Der Vereinbarung gemäss hätte ich vorher noch gerne in Den Haag mit Ihnen zu Mittag gegessen, bin aber leider nicht mehr dazu gekommen und seit unserer telefonischen Unterredung überhaupt nicht mehr in Den Haag und Amsterdam gewesen.

Ich stehe aber selbstverständlich in 's Hertogenbosch zur Verfügung. Das Büro vom Obergruppenführer Rauter wird Ihnen falls erwünscht mitteilen können in welcher Weise ich zu erreichen bin. Ich werde während der Wochen meiner Waffenübung auch mit meinen Dienststellen in ständiger Verbindung bleiben. Rijsdijk, Otto, den Dulk und van Dieren bleiben mit Ihrer Dienststelle in enger Verbindung.

Da ich Sie nun nicht, wie ich es gewünscht hätte, gleich mündlich sprechen werde, möchte ich schriftlich einige meiner Gedanken zusammenfassen, welche für unsere Zusammenarbeit vielleicht vom Interesse sind.

1. Ich nehme an, dass die jetzige Vergeltung und die folgenden geheimen Waffen den Zweck haben, die Engländer mürbe zu machen.[1] Es ist dies ein gewaltige aber mögliche Aufgabe, die militär technisch allerdings Zeit erfordern wird und politisch nur zu einem schnellen Resultat führen könnte, falls die Invasion in einen klaren Misserfolg enden und die japanische Flotte bald einen Sieg davontragen würde. Aber selbst wenn wir den Sturz von Churchill gewissermassen voraussetzen, wird es schwer sein die Engländer davon zu überzeugen, dass nur durch ernste Verhandlungen mit Deutschland ihrer Sache gedient ist und eine vollkommene Zerstörung Europas vermieden werden könnte. Ich kenne die Technik der internationalen Verhandlungen nun aus langjährigen Erfahrung und weiss, dass in einer Demokratie eine unendliche Zahl von Persönlichkeiten systematisch vorbereitet werden müssen, bevor man die Gleichrichtung des Urteils hergestellt hat, m.a.W. entweder Churchill bleibt und dann ist jede Art der Auseinandersetzungen hoffnungslos, (denn Churchill ist wie ein toller Bulle, ein Typ, der im Englands Volkscharakter nicht selten vorkommt wenn er sich bedroht fühlt) oder Churchill wird stürzen und eine Persönlichkeit wird seinen Platz ein-

320 – (a) Deze brief is in vertaling eerder gepubliceerd in *Nederland in Oorlogstijd, Orgaan van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie*, 2e jrg., september 1947, nr. 11–12.
(1) Half juni waren de eerste V–I's richting Engeland gelanceerd.

nehmen. Bislang ist noch keine solche Persönlichkeit in Erscheinung getreten.

Die Frage ist, ob man in geeigneten Zeitpunkt eine Plattform finden kann, die den Engländern zusagt und die gerechten Ansprüche des deutschen Reiches befriedigen könnte. Wie immer wenn man vor einer derartigen Aufgabe gestellt ist, scheint diese unüberbrückbar. Sie ist es aber nicht; man gelang auf verschiedene Wege dazu die Meinung zu verbreiten, dass eine technische Grundlage schon vorhanden ist.

Die stille zähe Arbeit wird von den Franzosen bestempelt mit dem Ausdruck: "Créer l'Athmospère" (Die Atmosphäre schaffen, worin Verhandlungen flottgemacht werden können). Ich habe über die Angelegenheit selbst meine Gedanken. Eine Verhandlungsgrundlage schaffen heisst für die Engländer einen Ausweg zu finden aus ihrer katastrophalen Wirtschaftslage. Es ist traurig feststellen zu müssen, dass seitens der angelsächsischen Länder die Vorbereitung verhandlungstechnisch viel weiter fortgeschritten ist als deutscherseits. Wie man auch über die kommende Währungskonferenz in Amerika denken möge, so hat sie doch den Zweck, dass über die Probleme nachgedacht wird.[2] In Europa besteht eine ähnliche Vorbereitung überhaupt nicht. Diese zu verwirklichen ist in den jetzigen Verhältnissen im niederländischen Raum unmöglich. Die Luft ist hier durch die Kleinheit der täglich Kämpfe mit zaghaften Politikern, sabotierenden Sachverständigen oder angesichts der mit dem Kriege wechselnden Ansichten prominentester Persönlichkeiten zum ersticken dick.

2. Soll man gleichzeitig mit der Hochspannung der Kriegsanstrengungen eine Grundlage schaffen für die Vorverhandlungen, die notwendig sind um die günstige Atmosphäre zu schaffen, so muss der Gegner (das sind also die Angelsachsen) den Eindruck gewinnen, dass die Situation im europäischen Raum fest in den Händen der deutschen Führung liegt. Es ist jedoch im niederländischen Raum wenig gestaltet, sondern nur verwaltet worden. Anstatt dass man plant und eine Wirtschaftsordnung schafft, welche eine Grundlage für eine Verständigung im geeigneten Moment ermöglicht, wächst die Unordnung.

Sie wissen, dass ich die Wirtschaftspolitik in diesem Raum für katastrophal halte, dass korrupte leitende Persönlichkeiten meiner Bewegung, die ungeachtet der Warnung des Höheren SS- und Polizeiführers, des S.D. und meiner Kreise, in prominente Posten eingesetz werden (v.d. Vegte), die nationalsozialistische Führung lächerlich machen.

Die Ernährungswirtschaft hat jetzt einen hohen Grad der Unordnung erreicht. Meine Note an den Reichskommissar betreffs des Markenzuflusses in diesem Gebiet ist als einen Notschrei zu betrachten. Wenn hier keine Ordnung gemacht wird, wird die gewaltige Leistung des Militärs an der Front durch ein Versagen der Etappe in Gefahr gebracht. Herr Hayler hat bei meinen seinerzeitigen Ausführungen die Gefahr, welche das Reich aus dem niederländischen Raum bedroht, klar erkannt. Wir sind durch die Beseitigung der Zollgrenze und Kapitalverkehrgrenze ein Teil des Wirtschaftsgebietes des Reiches. Unsere Unordnung wird Ihre Unordnung zur Folge haben. Die Erfahrungen mit der Wirtschaftsunordnung in den Niederlanden sind derartig, dass fast alle Kreise ingrimmig das weiter Andauern der jetzigen wirtschaftlichen Gemeinschaft mit dem Reiche ablehnen.

Demgegenüber stelle ich fest, dass die Weltanschauung des Volkes, d.h. der Arbeiter, der nicht konfessionellen Bauern und Anderen für die Person des Führers gewonnen ist. Es ist empörend, dass die Politik des geringen Widerstandes auf dem Wirtschaftsgebiete so viel zerschlagen hat.

(2) In juli werd in Bretton-Woods een conferentie gehouden over na-oorlogse monetaire vraagstukken.

Ueber die politische Arbeit in diesem Raum möchte ich mich in diesem Brief nicht äussern, da ich Sie hier als Wirtschafter anrede. Darüber sind meine Ansichten übrigens an zuständiger Stelle bekannt.

3. Die kurzen Ferien in der Form einer angespannten Dienstzeit werden mir wohl tun und mir die Gelegenheit geben etwas Abstand zu gewinnen von den kleinen täglichen Problemen.

Da ich leider dazu sonst keine Gelegenheit habe, werde ich mich auf diese Bemerkungen beschränken und Sie bitten Folgendes noch zu prüfen.

Mir wurde berichtet, dass der Jesuitenzögling Leeuwenberg wieder zum Distriktleiter von Brabant ernannt worden ist, um die offengefallene Stelle des Kameraden Stoetzer,[3] der an die Front geht, zu besetzen. Die Propaganda des Hauptquartiers soll jetzt praktisch von einem Juden oder Halbjuden Fentrop gemacht werden. Es ist eine schöne Sammlung, die man seit den 10. Mai 1944 an leitenden N.S.B.-Stellen bekommen hat, z.B.

Schulung – Nijhe, 1/4 Jude und 1/8 Neger.[4]

Propaganda – Blokzijl, 1/4 Jude.

Organisationsleiter – Kardoes, 1/8 Jude und in der Wirtschaft den Halbjuden Hirschfeld.

Keiner wird mir einreden, dass diese Entwicklung den Intentionen des Führers entspricht, aber der Betrug an der nationalsocialistischen Idee ist da und er wird eines Tages sich als verhängnisvoll erweisen.

Ich danke Ihnen herzlichst für Ihr Schreiben vom 15. d.M., das mich erst heute erreichte. Die Ausweise werden mir und meiner Frau sehr nützen.

In er Hoffnung Sie bald wieder zu sehen, zeichne ich mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 119/82670 a–d. Doorslagkopie

321. D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's-Gravenhage, 11.7.44

Kameraad,

Het is steeds mijn voornemen geweest U in 's Hertogenbosch in rust te laten, de rust, die U in zoo hooge mate toekomt.

Dit voornemen werd ondersteund door twee telefoontjes van Uwe secretaresse op verzoek van Uw vrouw, er toe strekkend mij in dit voornemen te doen volharden.

Ik moest thans zeer tot mijn spijt even tegen deze gedragslijn in handelen. Het betreft het geval Lingmont.

(3) A.A.M. Stoetzer (?), geb. 16 jan. 1914.
(4) H.C. Nije, geb. 8 juni 1906 te Paramaribo, sinds 1933 lid van de NSB en aktief op vormingsgebied. Hij was een beslist tegenstander van de SS-richting.

Lingmont is blijkens bijgaande correspondentie door mij per 30 Juni j.l. uit den dienst der N.O.C. ontslagen wegens verregaande indisciplinaire houding.

Aan mijn last, in het schrijven d.d. 28 Juni j.l. van den Heer Bekker vermeld, heeft de Heer Lingmont niet voldaan.[1] Buiten dit geval staat volkomen de kwestie van de evacuatie van Baltoje-Voke en Wilna.[2] Deze kwestie zal worden onderzocht door een door mij benoemde commissie, bestaande uit de Heeren Mr. Wagener, Tj. v.d. Zee en Spruyt, gelijk deze commissie alle "drum und dran" van de al of niet praemature evacuatie ook van Kauen zal hebben te onderzoeken.

Ik vernam van Kameraad Rambonnet, dat Gij overwoog den Heer Lingmont in de toekomst een nieuwe opdracht te verstrekken. Wanneer deze opdracht niet zou zijn van de N.O.C. of in het kader van de N.O.C. zou mij dit niet ten volle regardeeren. Anders ligt het wanneer deze opdracht aan den door den directeur ontslagene, wel zou liggen op het terrein van onze instelling.

Overigens moge ik opmerken, dat geen van mijn medewerkers in het vervolg nog wenscht samen te werken met den Heer Lingmont. Mijner- en hunnerzijds is steeds de uiterste toegevendheid en tact gebruikt. Hieraan moge ik toevoegen, dat ook in het Oosten geen enkele autoriteit in de toekomst meer met den Heer Lingmont zal willen samenwerken.

Ik moge U bezweren vóór het onderhoud, dat ik Zaterdag a.s. met U in Den Bosch hebben zal, geen positieve besluiten ten opzichte van den Heer Lingmont te nemen.

Ik neem aan, dat U in Den Bosch een uur tijd voor mij heeft, aangezien ik later in den namiddag nog een bespreking in Den Haag heb.[3]

Heil Hitler!
Nederlandsche Oost Compagnie N.V.
D. KRANTZ

RvT – NOC 5,9 b,b. Oorspronkelijk

322. W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin NW 7, 12. Juli 1944

Mein sehr vereehrter lieber Herr Präsident!

Sie werden aus den verschiedenen Berichten über die Ereignisse orientiert sein.[1] Ich brauche wohl nicht hervorzuheben, dass alle diese Berichte ja sehr subjektiver Natur sind. Gerade in ersten Zeiten verstehen ja nur wenige Menschen Ereignisse blitzartig und bildhaft zu

321 – (1) Zie Lingmont aan Rost dd. 17 juli 1944; nr. 323.
(2) Eind juni 1944 rukten de Russen ver op in Litouen; begin juli begonnen de Duitsers en de Nederlanders westwaarts te vluchten. Uit de door de NOC-mensen geschreven rapporten blijkt enerzijds dat er grote verwarring was en de Duitsers de Nederlanders soms niet waarschuwden, maar anderzijds dat de evacuaties betrekkelijk vlot verliepen. Aangezien Kauen wat al te haastig ontruimd was, zijn de rapporten vooral een rechtvaardiging voor de evacuaties.
(3) Waarschijnlijk 15 juli 1944.
322 – (1) De evacuatie van *Ostland*, zie Krantz aan Rost dd. 11 juli 1944; nr. 321 en Lingmont aan Rost dd. 17 juli 1944; nr. 323.

erfassen und dann ein objektives Bild wiederzugeben. Ich hätte es aus diesem Grunde sehr begrüsst, wenn Herr Direktor Krantz mit mir zusammen in Königsberg die Ereignisse mitüberprüft hätte, um dann Entschlüsse vorzubereiten. Gestatten Sie, dass ich die ganze Situation nocheinmal kurz beleuchte:

Der Ausländereinsatz ist eine grosse europäische Idee. Er bedeutet letzten Endes, dass zum ersten Mal Teile von Europa sich entschliessen, den Blick nach dem Osten zu richten und dort Schulter an Schulter mit den Deutschen die Durchdringung des Landes für den europälschen Gedanken vorzubereiten. Die jetzigen Pioniere der einzelnen Länder sind lediglich als Spätrupps aufzufassen, die es sowohl dem Lande Holland, wie Deutschland ermöglichen, Erfahrungen für einen späteren Grosseinsatz zu sammeln. Hand in Hand damit wird die Propaganda überhaupt das Denken der einzelnen Völker an den Osten langsam und stetig herbeiführen können.

Unter diesen Umständen erscheint es mir dringend notwendig, dass wenigstens ein Teil der holländischen Pioniere – gleichviel an welcher Stelle – verbleibt, wobei Voraussetzung ist, dass ihnen ein möglichst erträgliches Leben und die körperliche Sicherheit – soweit es in den Grenzen des Krieges überhaupt möglich ist – garantiert werden.

Würde man jetzt alle Holländer nach Hause schicken, so würde ein Vakuum entstehen, das nicht mehr ausgefüllt werden kann. Die deutschen Behörden, für die ja naturgemäss der Einsatz einer kleinen Anzahl von Personen mit Schwierigkeiten verbunden ist, weil ja der Ausländer anders behandelt werden müss, wie der Deutsche, würden sich nach den ewigen Trägheitsgesetzen, die ja gerade in der Bürokratie heimisch sind, dem Gedanken sehr schnell entfremden. Aus diesen Gründen habe ich auch zunächst die Holländer in Metgethen in einem Schulgebäude unterbringen lassen, damit wenigstens noch ein Teil von Menschen da ist, der als Symbol oder als sichtbarer Ausdruck der grossen Idee gelten kann. Ein Zurückziehen aller Holländer würde die Auflösung der ganzen Pläne, die wir bisher gemeinsam durchgeführt haben, bedeuten.

Da Sie selbst jetzt beim Militär sind, was ich mit Hochachtung und Bewunderung von Ihnen selbst ja gehört habe, würde ich es für dringend notwendig halten, dass sie NOC Herrn Direktor Krantz nach Königsberg schickt, damit Sie nicht nur auf Berichte irgendwelcher Personen angewiesen sind, sondern damit Sie ein umfassendes Bild über das, was geschehen muss, erhalten.

Berichte dritter Personen halte ich unter diesen Umständen für ausserordentlich gefährlich, weil ja unter Umständen diese Persönlichkeiten auch im Interesse ihrer eigenen Kritisierung sehr subjektive Darstellungen geben könnten.

Ich fahre heute Abend noch Königsberg, um an Ort und Stelle das Holländerlager aufzusuchen. Im Anschluss danach werde ich mich sofort nach Kauen begeben, um die ganze Lage einmal zu überprüfen. Ich wäre Ihnen sehr dankbar, wenn Sie mich Ihre Entschlüsse bald wissen lassen könnten.[2]

Mit verbindlichen Grüssen und
Ihr stets ergebener
[W. MALLETKE]

NOC Ordner Geheim. Afschrift

(2) Op 30 juli 1944 had Malletke een gesprek met Rost in 's-Hertogenbosch, zie Rost aan Malletke dd. 9 aug. 1944; nr. 330.

323. J.J.F.W. LINGMONT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Den Haag, 17 Juli 1944

Kameraad,

Daar ik uit eenige opmerkingen van employé's en een laatste schrijven van den heer Mr. Krantz[1] heb moeten opmerken, dat er zeer veel kritiek bestaat over de wijze, waarop uit Wilna werd geëvacueerd, heb ik gemeend goed te doen, hierover een rapport te schrijven, dat ik U bijgaand doe toekomen en waaruit U zal blijken, welke argumenten voor de diverse getroffen maatregelen bestonden. Tot mijn spijt is het rapport zeer lang geworden, maar zonder dat was het niet mogelijk een nauwkeurig beeld van het verloop der evacuatie te geven.[2]

Hoewel de heer Krantz mij zeide, geen prijs op een rapport mijnerzijds te stellen, achtte ik het van belang hem toch een copie te zenden. Uit zijn schriftelijke mededeelingen blijkt mij nl., dat de heer Krantz op grond van uitlatingen van derden, die uiteraard van onze maatregelen en motieven daarvoor niet op de hoogte konden zijn, tot zeer voorbarige en onjuiste conclusies schijnt te zijn gekomen en zulks, zonder den heer Volkers,[3] mijn vrouw of mij in de gelegenheid te hebben gesteld resp. te hebben willen stellen, verslag uit te brengen.

Ik kan mij voorstellen, dat de heer Krantz en vele employé's der N.O.C., die meermalen scherpe doch practisch altijd gefundeerde kritiek van het kantoor Wilna te verduren hebben gehad, ons hun kritiek, die zich uit in groote zwijgzaamheid en enkele min of meer bedekte, doch volkomen ongegronde verwijten, niet zullen besparen. Ik ben echter van meening, dat hiervoor geen enkele reden bestaat. Mijn vrouw en ik hebben in overleg met ir. Volkers tot het laatst zeer wel overwogen hun plicht gedaan.

Het vertrouwen in onze ondergeschikten was, zooals uit het rapport blijkt, niet overdreven groot, een en ander helaas berustende op treurige ervaringen.

Ik hoop, dat U mijn vrouw en mij het genoegen wilt doen, het rapport in zijn geheel te lezen, omdat wij er prijs op stellen, dat tenminste U van onze uiterste plichtsbetrachting overtuigd bent. Wat men op de N.O.C. daarover denkt, kan ons niet meer interesseeren.

De heer Krantz heeft mij verder blijkens bijgaand schrijven medegedeeld, dat ik per 30 Juni jl. op staande voet ontslagen ben en ik verwijs in dit verband naar mijn brieven van 26 en 29 Juni betr. Poelman,[4] waarvan ik U reeds een copie liet zenden en die ik gemakshalve nog eens bijsluit. Ook met het schrijven van 10 Juli ben ik het vanzelfsprekend niet eens, al was het alleen maar, omdat de desbetreffende brief van den heer Bekker, die aan den heer Volkers was gezonden, mij eerst later op mijn herhaald aandringen en onder de uitdrukkelijke voorwaarde hieruit geen consequenties te trekken en normaal in dienst te blijven, hetgeen ik ook gedaan heb, door den heer Volkers werd overhandigd.

Gezien de houding van de Directie der N.O.C. moet ik er nu op staan normaal volgens

323 – (1) Er zijn twee brieven van Krantz aan Lingmont; 10 en 14 juli 1944.
(2) Het vijftien pagina's tellende rapport dd. 14 juli 1944 eindigt ermee dat Lingmont 8 of 9 juli op verzoek van Rost hem in 's–Hertogenbosch heeft opgezocht om verslag uit te brengen.
(3) Ir. P.A.G. Volckers, geb. 1903, werd begin okt. 1942 aangesteld bij de afd. Industrie van de NOC. In 1944 moest hij materiaal aanschaffen voor het turfbedrijf Baltje Voke; hij werkte samen met de heer en mevrouw Lingmont in Wilna en was nauw betrokken bij de evacuaties.
(4) D.J. Poelman, geb. 11 dec. 1903 te Utrecht. Hij solliciteerde bij de NOC voor referent Technische Handel. In 1944 werkzaam op Baltoje Voke en het NOC-kantoor in Wilna, waar hij in conflict kwam met Lingmont.

contract met 3 maanden, gerekend vanaf 10 juli, dwz. per 1 November 1944 te worden ontslagen. Zou men dit niet willen, dan zal ik mij genoodzaakt zien den rechter te laten beslissen. Het lijkt mij echter voor beide partijen beter, indien een en ander in onderling overleg geschiedt.

In verband met een zeer vijandig optreden van de Directie der N.O.C. lijkt het mij, zooals ik U trouwens reeds bij ons mondeling onderhoud mededeelde, wel uitgesloten, dat mijn vrouw en ik resp. ik alleen in N.O.C.-verband nog iets nuttigs zouden kunnen doen. Tenzij U dus nog van onze werkkracht op ander gebied zoudt willen gebruikmaken, lijkt het ons het beste, dat wij ons vrijwillig melden voor tewerkstelling in het buitenland.

Gaarne in afwachting van Uw berichten, verblijf ik na beleefde groeten, ook van mijn vrouw,

Hou Zee!
J.J.F.W. Lingmont

RvT NOC 5,9 b,a. Oorspronkelijk

324. D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

[Den Haag,] 20.7.1944

Kameraad,

Het deed mij genoegen U gisteren na eenige weken van scheiding in goede gezondheid aan te treffen.[1]

Gij zult – dit is mijn vaste overtuiging – Uw ervaring als soldaat bij de Infanterie, welke ervaring Gij begrijpelijkerwijze gezocht hebt, zonder schade voor lijf, leden of geest doorstaan, zij het dan ook, dat het opdoen van deze ervaring meer van Uw krachten vergt dan U verwacht heeft.

Niet iedereen heeft begrepen, hoe U tot het doen van dezen stap hebt kunnen komen, zoo was het b.v. Uw vrouw, wier gezond oordeel gemeenlijk te prijzen valt, die niet bepaald verrukt over Uw eenigszins overhaast besluit was. Alleen degene, die zelf met een eenigszins avontuurlijken zin behept is en die overigens volkomen voelt, hoe men in dezen tijd van uiterste spanning naar ontlading van energie, in andere dan de gewone richting, zoekt, heeft begrip voor het geval.

Nu hoor ik intusschen, dat U de sterke neiging hebt om verder te gaan om nu ook naar het front te vertrekken;[2] Ik zou U dan van een dergelijk besluit willen afhouden om 3 redenen:

324 – (1) In zijn brief dd. 11 juli 1944 had Krantz op een onderhoud aangedrongen (Krantz aan Rost dd. 11 juli 1944; nr. 321).
(2) Rost vertrok pas op 14 mrt. 1945 naar het front.

ten eerste: om de redenen van algemeen belang, die voor U en mij voorgaan. Gij bekleedt zeer belangrijke functies in het staatsleven en in dezen tijd van het "erop" of "eronder" mag men terwille van het algemeen belang de eenmaal aanvaarde positie niet verlaten; daartegen verzetten zich de zakelijke belangen, daartegen verzetten zich het belang van de Partij van de kameraden, in de kring waarvan Gij een schakel vormt, die onmisbaar is.

ten tweede: is hetgeen Gij als militair in het Oosten of het Westen tot het behalen van de overwinning zoudt kunnen bijdragen, gezien Uw leeftijd van beperkt nut, niettegenstaande Uw, voor Uw leeftijd, ongekende vitaliteit; van beperkt nut in verhouding tot het nut, dat de oorlogvoering van U in andere functies gehad heeft en nog zou kunnen hebben.

ten derde: voor Uw lieve vrouw en kinderen, waaraan het niet uitgesloten te achten is, dat zij t.z.t. Uw persoonlijke soldatische hulp noodig zouden kunnen hebben.

Ik geloof te mogen aannemen, dat U dezen brief zult lezen en begrijpen in den geest van die kameraadschap, welke tusschen U en mij ontstaan is en mij zeer dierbaar is. Deze kameraadschap is het, die mij noopt U een stap te ontraden, die ik meen, dat eenigszins onberaden is, hoe menschelijk begrijpelijk overigens ook.
Met kameraadschappelijke groeten en

Heil Hitler
[D. KRANTZ]

NOC Corresp. Rost v. T. 1943-44. Doorslagkopie

325. TJALLEMA AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Finkum, 24.7.1944

Kameraad,
Vanuit Riga heb ik[1] U over de stand van mijn ontslag uit de Waffen-SS geschreven. Ik deel U verder mede dat ik nu verzet ben naar Den Haag en dat ik de 31 Juli 1944 ontslagen word. Ik ben dan in Den Haag en zet mij direct met Dr. Goedhuis en Kam. Hoekstra in verbinding om als afgesproken verschillende dingen te bespreken.[2] Ik hoop U dan begin augustus nog te kunnen opzoeken om met U te bespreken hoe ik U zal kunnen helpen, bij Uw werk.[3]

Heil Hitler!
ALE TJALLEMA

RvT Fin A 9. Oorspronkelijk in handschrift

325 – (1) A. Tjallema, geb. 17 apr. 1918 te Wommels, in de zomer van 1940 NSB-lid geworden en in nov. van dat jaar SS-lid. Vanaf aug. 1942 afwisselend vechtend in Rusland en met verlof in Nederland. Rauter zag hem als veelbelovend en wilde hem in Nederland voor de politieke opbouw van de SS gebruiken.
(2) In aug. 1944 ging hij over naar de Landwacht en bracht het daar tot Opperstormleider.
(3) Zie ook Tjallema aan Rost dd. 24 jan. 1945; nr. 374.

326. H.A. RAUTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

[Den Haag,] den 25. Juli 1944

Lieber Kamerad Rost!

Herzlichen Dank für Ihr Schreiben vom 18. Juli.[a]
Wegen der mangeln den Zahlungen für die SS-Frontarbeiter habe ich unverzüglich bei K a m m l e r interveniert.[1]

Bezüglich Ihrer Beurlaubung für den 27. habe ich dem Regimentskommendeur eine entsprechende Anweisung gegeben. Ich möchte Sie aber bitten, den Rest auf die 6 Wochen keinen Urlaub mehr zu beantragen, es sei denn, wie wir abmachten, für Sonnabends ab 14 Uhr bis Montags 5 Uhr in Hertogenbosch. Glauben Sie mir, ich meine es ja nur in Ihrem Interesse. Schon der Umstand, dass Sie am Sonntag, wie ich jetzt von allen Seiten höre, in Amsterdam waren, gibt gewissen Leuten Anlass zu behaupten, dass Rost ja garnicht in Hertogenbosch sondern immer in Urlaub sei. Wenn dies auch eine Verleumdung ist, so möchte ich Sie doch bitten, im eigenen Interesse die paar Tage noch durchzuhalten. Wenn man solche Sachen beginnt, muss man daraus auch wirklich die Folgerungen ziehen. Sie können sich vorstellen, dass wir in diesen Tagen sehr viel zu tun hatten. Gott sei Dank ist das Attentat auf den Führer missglückt.[2] Wir hatten eine schlechte Zeit zu überstehen gehabt. So aber ist das Böse ins Gute verkehrt worden, und es ist auch schicksalhaft, dass gerade dem Reichsführer wieder eine neue gewaltige Aufgabe übertragen wurde, deren Einflussbereich damit einmalig geworden ist. Wir alle können uns darüber von Herzen freuen.[3]
In guter Kameradschaft mit

Heil Hitler!
IHR RAUTER

HSSPF Corresp. Rauter III. Geparafeerde doorslagkopie

327. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.B. GUÉPIN

's- Hertogenbosch, 30 Juli 1944

Beste Frans,

Florrie bracht mij de hartelijke uitnoodiging van Justa en jou[1] over om op 3 Augustus je verjaardag mee te vieren. Het spijt mij meer dan ik zeggen kan door den dienst verhinderd te

326 – (a) Niet aangetroffen.
(1) In april 1944 had Rost al bij Rauter om steun gevraagd in deze zaak (Rost aan Rauter dd. 14 april 1944; nr. 373).
(2) De 20e juli 1944 mislukte de aanslag op Hitler.
(3) Zie voor het antwoord van Rost dd. 30 juli 1944 nr. 328.
327 – (1) Mr. F.P. Guépin, geb. 2 aug. 1904 te Bussum. Sinds 1935 lid van de NSB. Vanaf april 1941 wethouder voor Arbeidszaken van Amsterdam.

zijn dien dag bij jullie te vieren. Ik stel het op prijs in deze uitnoodiging een bewijs der vriendschappelijke gevoelens te mogen zien, die ook ik voor je gezin voel. In mijn hart ben ik er trotsch op, dat onze Beweging leden telt als jullie zijt, wier persoonlijke onbaatzuchtigheit en onaantastbare levenshouding door ieder wordt erkend. Moge het jullie goed gaan; dit wordt Frans en ook Justa op den verjaardag van 3 Augustus toegewenscht.

Het is ook in een vriendschap noodig, dat men achting voor elkaar voelt. In deze spannende maanden heeft je moedige houding deze afgedwongen. Dat de Beweging langzaam is in het erkennen van haar beste leden is betreurenswaardig. De N.S.B. had reeds een belangrijk grooter deel van ons volk veroverd als het menschen als jou en Justa op verantwoordelijke posten had gezet. Doch de ellebogenmenschen zijn zeer in trek en de kleinburgerlijkheid heeft onze goede arbeiders en boeren al evenzeer uitgeschakeld als de beteren onder de leidende kringen van ons volk.

Doch ik ben er van overtuigd, dat de waardeering voor je persoon en werk groeiende is en dan komt de doorbraak door de rijen der knoeiers vanzelf.

Ik heb de zes weken oefentijd bijna achter den rug. Het was een tijd van zeer groote physieke inspanning en geestelijke rust. Het is merkwaardig hoe het leven van een soldaat tot optimisme stemt. Men ziet minder van het geknoei en gelieg der leidende politieke kringen. Gelukkig, dat de militaire Putsch in Duitschland weer een aantal schavuiten naar de andere wereld deed verhuizen. In de Wirtschaft, ik bedoel hiermee in de Nederlandsche Wirtschaft loopen er ook genoeg rond, die blijkbaar ongestraft hun schavuitenstreken kunnen uithalen. Wij moeten het voorloopig nog verdragen, want naar de meening der Duitsche autoriteiten zou het oogenblik van zuivering nog niet gekomen zijn. Ik kon in dienst een oogenblik de oogen van de Augiasstal afhouden, doch zoodra ik terug ben, ga ik den strijd weer aanbinden.

En nu Frans en Justa ga ik eens dit praatje staken. Vier een gezellige verjaardag en geloof mij na vriendschappelijke groeten steeds gaarne je

MEINOUD [M.] ROST VAN TONNINGEN

RvT II F.B. Guépin. Oorspronkelijk in handschrift

328. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER

's-Hertogenbosch, den 30 en Juli 1944

Lieber Obergruppenführer,

Für Ihre Intervention der mangelnden Zahlungen bei SS-Gruppenführer Kammler danke ich Ihnen herzlichst.[1] Heute erhielt ich aber Besuch von Malletke und Puttkammer (Ostministerium), die auch Anspielungen machten auf die gewaltigen Summen, welche das SS-Wirtschaftshauptamt der N.O.C. schuldet. Ich hoffe, dass die Angelegenheit endlich erledigt wird.

Was meine Urlaub anbelangt, haben Sie inzwischen von meiner Frau erfahren, was

328 – (1) Zie Rauter aan Rost dd. 25 juli 1944; nr. 326.

geschehen ist:
1° Man hat mich hier unter den Vorwand, dass ich mit Mussert in Amsterdam reden sollte aus Anlass des Attentats auf den Führer weggelockt. Ich bin Samstag 3 Uhr nach Dienstschluss hier weggefahren, kam um halb Sieben in Amsterdam und bin Sonntagvormittag weggefahren.
2° In Braunschweig habe ich auf Ihrer dringende Bitte am Sonntag meine Rede gehalten.[2]
3° Ich habe selbst nur für Hartmann's Trauung[3] um einen Tag Urlaub gebeten obwohl es mir unangenehm war den Dienst zu versäumen. Eine Absicht um nochmals Urlaub zu fragen bestand nicht.

Ich danke Ihnen für schnelle Intervention in der Angelegenheit der Festnahme Hartmanns. Dieser Treue, ehrliche Mann ist von der Polizei und dem Bürgermeister von Dinteloord wie ein Verbrecher eingesperrt. Er war seelisch verletzt und Ihnen dankbar für Ihre schnelle Aktion.

Was die Ereignisse in Deutschland anbelangt möchte ich Ihnen sagen, dass Alles in Allem ein Gefühl tiefer Genugtuung erfüllte, dass endlich die Saboteure in der Wehrmacht sich offenbart haben. Wie oft ist es einem schwer geworden bei der Feststellung dass sogar in die Beantwortung des deutschen Grusses durch den Gruss an der Kappe die Herrn ihre Gesinnung zeigten.[4]

Es bleibt nun die Wissenschaft. Leider muss hier dass Reinemachen noch erfolgen.

In der nächste Woche erfolgen sehr wichtige Verhandlungen mit der Belgischen Notenbank.[5] Es ist auffällig, dass diese Verhandlungen, worin lebenswichtigen Fragen berührt werden, welche seit 6 Monaten schweben, nun ausgerechnet in der letzten Woche meiner Dienstzeit erfolgen mussten. So wird wieder eine Stück Arbeit ohne Befragung von meiner Auffassung entschieden.

Ich glaubte dass Bühler Ihnen zugesagt hatte mich zu befragen!

Der Reichsführer ist unsre grosse Hoffnung. Gottlob dass er durch die wunderbare Arbeit und Organisierung der Waffen-SS die Aufgabe welcher der Führer ihm anvertraut, bewältigen kann. Er ist der grösste und treueste Stütze für den Führer. Mögen der Führer und der Reichsführer uns lange erhalten bleiben.

Ich höre dann und wann Berichte über Ihre Frau und Kinder und hoffe dass es Ihr gut geht.

Ich zeichne lieber Obergruppenführer mit

Heil Hitler
M.M. Rost van Tonningen

HSSPF Corresp. Rauter, August 1944. Oorspronkelijk in handschrift

(2) Rauter had dat gedaan op verzoek van Blomquist (W. Blomquist, geb. 6 sep. 1910 te Stuttgart. Sinds 1930 lid van de NSDAP. Leider voor jeugdzaken onder Generalkommisar Schmidt sinds november 1942 en *Beauftragter* van de *Reichsjugendführung* in Nederland.) De rede werd gehouden voor gewonde leiders van de *Hitlerjugend* (Rauter aan Landstorm Nederland dd. 12 juli 1944; HSSPF Corr. Rauter III, oorspronkelijk).
(3) J.G. Hartman, zijn chauffeur en lijfwacht, zie ook nr. 243, n. 1.
(4) Na de mislukte aanslag op Hitler werd de Hitler-groet verplicht in het Duitse leger.
(5) Waarschijnlijk over maatregelen tegen de vlucht van de gulden, naar o.a. België.

329. F.L. RAMBONNET AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 7 augustus 1944

Naar aanleiding van het schrijven van den Heer de Ranitz betreffende het verzoek om kameraad Oosterbaan bij zijn ontslag zes maanden salaris uit te keeren,[1] deel ik U het volgende mede.

Er zijn drie manieren om kameraad Oosterbaan iets toe te stoppen, n.l.

1e. op wachtgeldstelling, waarna een regeling kan worden getroffen, krachtens welke het wachtgeld geheel of ten deele wordt vervangen door een afkoopsom;

2e. buitengewoon verlof met behoud van loon (artikel 31, sub 2 van het Alg. Rijksambtenarenreglement) voor het tijdvak van 15 augustus tot 15 februari 1945.
Daarna ontslag.

3e. ontslag per 15 augustus 1944. Hierna kan uiteraard geen salaris meer worden uitbetaald, doch zou een gratificatie kunnen worden gegeven wegens bijzonder diensten.

De regeling onder 1e is tamelijk omslachtig,terwijl het bedrag van den afkoopsom door Binnenlandsche Zaken wordt berekend. Of deze hoog genoeg zal zijn is mij niet bekend. De gratificatie onder 3e zou ± *f*. 2500,- à *f*. 3000,- moeten bedragen. Het lijkt mij wel moeilijk een eenigszins acceptable motiveering te vinden om iemand, die weggewerkt wordt een dermate hoog bedrag te geven.

Indien U zoudt willen overgaan om aan het verzoek van kameraad de Ranitz mede te werken, dan geef ik U in overweging conform 2e Uw toestemming te verleenen.

Het komt mij echter voor dat het zeer ongebruikelijk is om iemand, die niet voldaan heeft en weggaat uit den Rijksdienst nog extra te beloonen.

[F.L. RAMBONNET]

RvT Fin. map 8/17. Doorslagkopie

330. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE

9. Aug. 1944

Anschliessend an das Gespräch, das ich mit Ihnen in 's-Hertogenbosch in Anwesen von Dir. Krantz geführt habe,[1] möchte ich folgendermassen der jetzigen und künftigen Tätigkeit der Nederlandsche Oost Compagnie NV Stellung zu nehmen:

In den Moment, dass die deutschen Truppen an allen Fronten ihre schwerste Kraftprobe zu

329 – (1) Jhr. mr. S.M.S. de Ranitz, wnd. secretaris-generaal van het departement van Volksvoorlichting en Kunsten, had hier op 26 juli 1944 om verzocht. N. Oosterbaan, hoofd van de afdeling Informatie en Documentatie, wilde ontslag nemen om een eigen zaak op te zetten, maar had daar geld voor nodig. De Ranitz wilde hem wel kwijt en vroeg om advies (De Ranitz aan Rost dd. 26 juli 1944; RvT Fin. map 8/17 oorspr.).

330 – (1) Zie ook Malletke aan Rost dd. 12 juli 1944; nr. 322. Volgens Rost aan Rauter dd. 30 juli 1944 (nr. 328) was Puttkammer ook aanwezig.

bestehen haben, fühlen wir uns nicht berechtigt, ohne weiteres von Den Haag aus zu entscheiden, dass Gruppen unserer Landsleute die Arbeit einstellen. Eine derartige Entscheidung könnte u.E. jeweils nur genommen werden im Einvernehmen mit der zuständigen deutschen Behörde, mit der leider unter den jetzigen Umständen die Verbindungen auch sehr schwer herzustellen sind.

Wenn ich Ihrer Ansicht und den Ansichten von den anderen zuständigen deutschen Stellen über die künftigen Entwicklung voll Rechnung tragen soll, so soll ernstlich damit gerechnet werden, dass der Osten bald wieder von der bolschewistischen Herrschaft befreit sein wird. Ich möchte in diesem Zusammenhang auf die Erklärung von General-Oberst Guderian hinweisen und es sind mir übrigens privat auch noch Ansichten von anderen leitenden deutschen Persönlichkeiten bekannt.

Wir haben daher bei unserer Entschlussfassung mit 2 Elementen zu rechnen:

1. die Notwendigkeit die Aufgabe der deutschen Behörden im Osten nicht durch voreilige Entschlüsse zu erschweren;
2. uns bereit zu halten, die Arbeit wieder in vollen Umfange aufzunehmen, wenn die zuständigen deutschen Behörden uns dazu auffordern werden.

Wie Sie wissen, stehen wir regelmässig über Ihre Dienststelle mit dem Reichsminister für den besetzten Ostgebiete, über den Vertreter vom Rasse- u. Siedlungsamt in Berlin mit dem Reichskommissar für die Festigung Deutschen Volkstums und für was die SS-Frontarbeiter betrifft, mit dem Reichsführer SS über das SS-Wirtschaftverwaltungshauptamt in Verbindung.

Wir sind aber der Meinung, dass, solang die jetzige Situation andauert, eine wesentlichte Verringerung des Apparaten der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. möglich sein wird, ohne die Organisation an sich zu schädigen. Es wird mit anderen Worten möglich sein, den Stab der N.O.C. sehr beträchtlich zu verkleinern ohne dabei die künftige Entfaltungsmöglichkeit der N.O.C. zu beeinträchtigen. Die diesbezüglichen Massnahmen sind in der Durchführung begriffen und werden in beschleunigtem Tempo weiter durchgeführt.

Inwieweit die Arbeit der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. in den nächsten Monaten zum Stillstand kommt oder weitergeführt wird, lässt sich in diesem Moment eigentlich noch schwer entscheiden. Wo ich jetzt meine militärische Dienstübung beendet habe, stehe ich wieder voll zur Verfügung um diesbezüglich die Verbindung mit Ihren Vertretern aufrechtzuerhalten.

Es wird sich nun im Laufe der nächsten Monate also entscheiden, inwieweit von Ihrem Standpunkt aus die Fortsetzung der Arbeit erwünscht und gerechtfertigt ist. Ueber diesen Punkt würde ich gerne laufend informiert werden.[2] Ich zeichne mit

Heil Hitler!
Nederlandsche Oost Compagnie N.V.
M.M. ROST VAN TONNINGEN
(Präsident)

NOC Ordner Geheim. Geparafeerde Doorslagkopie

(2) Er zijn twee korte notities van Malletke m.b.t. dit onderhoud. In de ene beklaagt hij zich over het feit dat Rost slecht op de hoogte is en meer luistert naar Nederlanders dan naar de Duitse instanties. In de andere komt een gesprek tussen Seyss-Inquart en Malletke ter sprake, twee dagen na het gesprek met Rost. De Rijkscommissaris vond het ook een goed idee dat het monopolie van de NOC doorbroken zou worden (N 76/20671-2).

331. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

Deventer, 19 augustus 1944

Leider,

In vervolg op het telefonisch onderhoud, hetwelk ik heden met U voerde, inzake een betere financieele regeling voor de oud-Lombokstrijders[1] breng ik het volgende onder Uw aandacht.

Ik heb aan den Secretaris-Generaal van het Departement van Koloniën, Jhr. Mr. O.E.W. Six, het voorstel gedaan zijn medewerking te verleenen om tot een positieverbetering te komen. Deze antwoordde echter de consequentie in verband met andere oud-Indiëstrijders niet te durven aanvaarden.

Daar ik persoonlijk overtuigd ben van de noodzakelijkheid deze menschen te helpen, verzoek ik U het daarheen te willen leiden, dat er een bevel uitgaat, inhoudende, dat de kwestie ten genoege van het Departement van Financiën op korten termijn, zonder verordening wordt geregeld.

De voorgenomen verhooging zou ik op de herdenking, welke op 25 augustus 1944, 's middags om 2 uur in Hotel Krasnapolsky te Amsterdam plaats vindt, bekend willen doen maken.[2]

Hou Zee
M.M. ROST VAN TONNINGEN

P.S.
Zoo U de bekendmaking aan U wilt houden, laat ik dit gaarne aan U over. Het gaat hier om de zaak zelf.[3]

R.v.T.

RvT 113, h. Doorslagkopie

332. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. BENE

Deventer, den 22. August 1944

Lieber Gesandter Bene,

Sie haben seit langem nichts von mir gehört.[1] Die Ereignisse veranlassten mich zu diesem Stillschweigen. Ich meine nicht so sehr die militärischen Ereignisse, als die nicht recht erf-

331 – (1) Op 25 aug. 1894 waren tijdens de Lombok-expeditie meer dan honderd KNIL-soldaten omgekomen. De vader van Rost had meegedaan aan deze expeditie. Rost schreef in *De Waag* van 25 aug. 1944 over *Helden van Lombok*.
(2) Er werd die dag bekend gemaakt dat er een particulier fonds was gevormd met een eerste gift van *f* 5000, om de ernstigste noden van de behoeftige oud-strijders enigszins te lenigen.
(3) In krantenverslagen wordt geen melding gemaakt van de aanwezigheid van NSB'ers.
332 – (1) Begin dec. 1943 een condoléancebrief m.b.t. de zoon van Bene, zie nr. 173, nt. 2.

reuliche Entwicklung, welche sich in vielen Hinsichten in den Niederlanden vollzieht.

Mit grossem Kummer habe ich seit dem Frühjahr die Auffassung festgestellt, dass der Krieg nur noch kurze Zeit dauern würde. Man steht dieser von gewissen Persönlichkeiten vertretenen Auffassung fassungslos gegenüber. Ich habe mit meiner ganzen Kraft Alles gemacht was in meinem Amtsbereich möglich war um die Vorbereitungen für einen langen Krieg zu treffen. Mit grosser Sorge sehe ich dem Winter entgegen. Die Ernährungswirtschaft der Niederlande droht in einem Skandal auszuwachsen und die Sabotage, welche hier betrieben wird, wird der grösste Teil der städtischen Bevölkerung einem argen Hunger unnötigerweise aussetzen.

Als die Landung in Sicht kam und ich glaubte, dass auch hier in Holland die Möglichkeit entstehen könnte, dass hier Kriegshandlungen stattfinden würden, habe ich noch einmal für kurze Zeit den Waffenrock angezogen.

Sie wissen, ich war früher Reserve Offizier in der niederländischen Wehrmacht.[2] Ich habe aber darauf bestanden als einfacher Soldat eine kurze Ausbildung nach deutscher Auffassung mitzumachen. Leider musste ich nach sechs Wochen wieder zurück zur Arbeit.

Ich arbeite fieberhaft an die Ordnung meines Ressorts und nebenbei steht man in verbissenen Kampf mit sabotierenden niederländischen Ernährungsbehörden. Wie gut verstehe ich die Worte des Reichsführers über den verfluchten Etappengeist.[3] Gott sei dank sind die Verräter des 20. Juli[4] gehängt worden. Hoffentlich erwischt man auch bald diejenigen, die in der Wirtschaft unabsichtlich oder absichtlich versagen. Auch in diesem Lande gibt es welche, die ungeachtet aller Warnungen ihren Unfug treiben.

Glauben Sie nicht, dass sich die Erbitterung über die Erfahrungen die man macht, negativ auswirkt. Man findet noch immer Freunde, die einen verstehen und helfen, aber es ist ein Unfug, Teile unseres Volkes durch unnötigen Mangel an Ernährung in Verzweiflung zu treiben und das geschieht momentan. Wie ist es möglich, dass englandhörige Niederländer nach wie vor in ihrem Amte verbleiben können.

So wie ich denke, denken viele dem Führer treu verbundenen Niederländer, insbesondere die Frontkämpfer, die entrüstet sind über die Zustände, die sie hier vorgefunden haben und die bei ihrer Rückkehr im Gegensatz von allen Gesetzen von Treue und Ehre aus ihren früheren Tätigkeiten ausgeschaltet bleiben.

Der unmittelbare Zweck dieses Schreibens ist Sie zu bitten den beiliegenden Brief an Herrn von Papen[5] weiterleiten zu wollen.

Ich werde mich bald wieder mit Ihnen in Verbindung setzen. Mit der Versicherung meiner aufrichtigen Verehrung für Ihre Frau Gemahlin und meine kameradschaftlichen Grüsse an Sie, zeichne ich mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 119/82655–6. Doorslagkopie

(2) Op 1 mrt. 1919 was Rost afgezwaaid als reserve-eerste luitenant der artillerie.
(3) De 'slechte' stemming achter het front.
(4) N.a.v. de mislukte aanslag op Hitler.
(5) Zie nr. 333.

333. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. VON PAPEN

Deventer, den 22. August 1944

Lieber Herr von Papen,

Mit grosser Spannung habe ich in den letzten Jahren Ihre Mission in der Turkei[1] verfolgt. So dann und wann habe ich durch deutsche Freunde etwas über Sie, Ihre Familie und Ihre Arbeit erfahren.

Jetzt wo die Ereignisse schicksalhaft den Abbruch Ihrer Tätigkeiten herbeigeführt haben, ist es mir ein Bedürfnis Ihnen meine herzliche Bewunderung für Ihre Arbeit auszusprechen. Es hat mich aufrichtig gefreut, dass der Führer Ihnen eine so hohe Auszeichnung verliehen hat und damit zum Ausdruck brachte, wie sehr er Ihre Arbeit schätzt.

Ihre Wiener Zeit, wo Sie in schwierigen Umständen Ihre Arbeit leisten mussten, ist mir noch in lebhaftesten Erinnerung.

Ich würde mich freuen, wenn wir uns gelegentlich mal wieder treffen könnten um uns über viele Sachen zu unterhalten.

Von Herrn von Pavel erfuhr ich, dass es Ihnen, Ihrer Frau und Kindern gesundheitlich gut geht. Hoffentlich ist auch Ihr Sohn noch wohlauf. Ueber sein wirklich heldenmutiges Benehmen hat von Pavel mich wiederholt unterrichtet. Es wird Sie mit Stolz erfüllen, dass Ihr Sohn in solcher Weise seinem Führer und Vaterlande dient.

Ich selbst verwalte in der Etappe die niederländischen Finanzen (das Finanzministeriums und die Notenbank) und habe auch eine wirtschaftliche Tätigkeit. Aber in der Etappe freut man sich wenig, denn die Arbeit ist recht unangenehm, weil sich soviel Unerfreuliches ereignet, das mit harter Hand ausgerottet werden sollte.

Mit der Versicherung meiner aufrichtigen Verehrung für Ihre Frau Gemahlin und Grüsse an Ihre Kinder und an Sie, zeichne ich, lieber Herr von Papen, mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 119/82691–2. Doorslagkopie

334. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. RADEMACHER

[Deventer], den 22. August 1944

Lieber Herr Rademacher,

Er wäre müssig Ihnen darzulegen, mit welchen Mitteln es seinerzeit gelungen ist, für die Dauer von 2 Jahren eine ordentlichen Kontrolle des Finanzministeriums über den staatlichen

333 – (1) F. von Papen, geb. 29 okt. 1879 in Werl. Vóór Hitler kanselier van Duitsland en van 1939 tot 1944 ambassadeur in Turkije.

Radiobetrieb[1] zu durchkreuzen. Ein Teil der Misswirtschaft, die auf dem staatlichen Sektor angerichtet ist, verdanken wir aber der Tatsache, dass wir auf den Radiobetrieb keinen Einfluss hatten.

Seitdem ist es gelungen die Kontrolle zu erhalten.[2] Ungeachtet wiederholter Appelle sind jedoch vorläufige Schätzungen über den Etat für das Jahr 1945 bis jetzt nicht in das Finanzministeriums eingetroffen.

Ich richtete daher beiligendes Schreiben und Telegramm (in Uebersetzung)[3] an das Ministeriums für Volksaufklärung und Künste.

Ich bitte um Ihre Unterstützung.

Heil Hitler!
Der Generalsekretär
(mit Wahrnehmung der Geschäfte beauftragt)
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT 119, f. Doorslagkopie

335. F. WIMMER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Apeldoorn, den 7. September 1944

An Generalsekretär Rost van Tonningen

Auf Grund der Verordnung des Reichskommissars über den Ausnahmezustand[1] weise ich Sie an, einen Kredit von 15 Millionen Gulden in Banknoten von grösseren und kleineren Abschnitten in der Filiale Deventer der Niederländischen Bank sofort zur Verfügung des Reichskommissars für die besetzten niederländischen Gebiete und in dessen Stellvertretung zu meiner Verfügung zu stellen und zu halten.

Ich ermächtige Sie und weise Sie an, die zur Durchführung obiger Weisung notwendigen Massnahmen zu treffen.

Als allgemeiner Stellvetreter des Reichskommissars.
[W. WIMMER]

Vufu. Stab 1225/44. Geparafeerde doorslagkopie

334 – (1) Op 12 mrt. 1941 werd bij Verordening de 'Rijksradio-omroep' in het leven geroepen (VO 49/41), waarvan het toezicht berustte bij de secretaris-generaal van het departement van Volksvoorlichting en Kunsten.
(2) De rest van de brief bewijst het tegendeel; zie ook Rost aan Seyss-Inquart dd. 19 feb. 1945; nr. 369.
(3) Hierin werd dringend om de begroting van 1945 gevraagd.
335 – (1) Dat was VO 15/44 van 12 mei 1944, waarin een groot aantal zaken worden geregeld voor het geval dat de Rijkscommissaris op verzoek van de *Wehrmachtsbefehlhaber* de uitzonderingstoestand zou invoeren. In art. 8 was o.m. geregeld dat de plaatsvervanger van de Rijkscommissaris (Wimmer) aanwijzingen aan Nederlandse overheidsinstanties mocht geven.
Op 5 sep. 1944 was Seyss-Inquarts bekendmaking over de *Ausnahmezustand* gepubliceerd.

336. J. ROBERTSON AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 1 October 1944

President,

Zooals gisteren met U overeengekomen verzoek ik U bij dezen mij te willen ontheffen van mijn werkzaamheden als directeur en plaatsvervangend president van de Nederlandsche Bank voor zoolang mijne medewerking aan het bestuur der Bank niet dringend noodzakelijk is.

Gisteren heb ik U uiteengezet dat ik den vurigen wensch koester mij onder de omstandigheden van het oogenblik geheel te wijden aan de militaire taak, die iedereen, die in het bedrijfsleven niet geheel onmisbaar is, verplicht is op zich te nemen. Dit geldt te meer voor mij, die in het voorbeeld dat mijn zoons gegeven hebben een bijzondere aansporing heb de zaak, waarvoor zij hun leven hebben gegeven,[1] te verdedigen tot het uiterste.

Waar nu de opgave van de Nederlandsche Bank zich op het oogenblik beperkt tot de zorg voor de voorziening van geldmiddelen voor bevolking en weermacht, waarbij de zorg voor een ongestoorde productie van bankpapier een voorname plaats inneemt, derhalve deze opgave een uitsluitend technisch is, die door de in de dienst zijnde functionarissen geheel wordt beheerscht, meen ik dat aan de vervulling van mijn wensch niets meer in den weg staat.

Uit overleg met den Beauftragten des Reichskommissars voor de Nederlandsche Bank is mij gebleken, dat deze mijn meening ten volle deelt. Hij heeft mij toegestaan mij voor een militaire taak ter beschikking te stellen. Het oogenblik van het wederopnemen van mijn taak bij de Nederlandsche Bank zal hij gaarne in overleg met U bepalen.

Uwe inwilliging van mijn verzoek zie ik gaarne tegemoet.[2]

Heil Hitler!
[J.] ROBERTSON
Directeur der Nederlandsche Bank.

RvT A 10/85744-5. Oorspronkelijk

337. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. ROBERTSON

[Deventer,] 2 October 1944

Kameraad,

In antwoord op Uw schrijven d.d. 1 October[1] moge ik het volgende opmerken:

Ik begrijp ten volle, dat het Uw vurige wensch is U onder de huidige omstandigheden met de wapens in de vuist te scharen aan de zijde der vrijwilligers, die nu reeds meer dan drie jaren hun leven voor ons groote gemeenschappelijke doel op het spel hebben gezet. Gij herinnert eraan, dat Uw zoons U in deze voorgingen. Twee hunner zijn den heldendood gestor-

336 – (1) Er waren twee zonen gesneuveld.
(2) Zie Rost aan Robertson dd. 2 okt. 1944; nr. 337.
337 – (1) Nr. 336.

ven, één strijdt op het oogenblik in het Zuiden van Nederland.
Als ik mij desalniettemin op het oogenblik met Uw verlangen in deze nog niet kan vereenigen, zoo spruit dit uit de volgende overwegingen voort:

Op Dinsdag 5 September[2] is door U aan de nationaalsocialistische ambtenaren van De Nederlandsche Bank te Amsterdam na uitbetaling van drie maanden salaris[3] verlof gegeven. De Directeur Bijleveld heeft kort daarop voor de Nationaal Socialistische Beweging bedankt.[4] Daarmede was de Bank ontbloot van de aanwezigheid van een deel der nationaal-socialistische kern, die door U en mij met veel behoedzaamheid was opgebouwd (een deel van het n.s. personeel bleef op de Bank). Doch Uw en mijn afwezigheid in Amsterdam zou hebben bewerkstelligd, dat praktisch uitsluitend het bestuur aan den Heer Bijleveld werd overgelaten. Dit werd door ons beiden als onjuist bevonden. Hoewel ik om verschillende redenen op het Departement van Financiën te Deventer moest verblijven, heb ik mij toen op Maandag 11 september naar Amsterdam begeven, waarheen U mij twee dagen later zijt gevolgd. U is in Amsterdam gebleven tot Vrijdag 15 September.

De Heer Bühler heeft mij daarop Zaterdag 16 September op grond van zijn indrukken voorgesteld den Heer Bijleveld door den Heer Rijkscommissaris ontslag te doen verleenen met de verwachting dat U in Amsterdam zoudt verblijven. Zulks werd overeengekomen. Aan den Heer Bijleveld werd nog op Zaterdag 16 September het ontslag verleend.

Op Zondag 17 September landden bij Ede en Arnhem luchttroepen. U belde mij 's-avonds op. Er was toen een alarmtoestand en ik verzocht U niet te vertrekken in afwachting der ontwikkeling van den toestand.

Toen de Heer Bühler op Maandag 18 September vernam, dat U op mijn verzoek Uw vertrek had uitgesteld, heeft hij zijn ontslagverleening aan den Heer Bijleveld ingetrokken, nadat deze een mondelinge loyaliteitsverklaring had gegeven.

U zult mij toestemmen, dat deze gang van zaken een toestand schept, die stabiliteit mist. De staking in verschillende overheidsbedrijven is een ernstige waarschuwing. Een storing van het Nederlandsche betalingsverkeer zou de strijdende troepen voor zeer ernstige vraagstukken stellen.

Ik heb, zoodra ik dit gevaar onderkende, in een persoonlijk onderhoud met den Generalkommissar für Verwaltung und Justiz, den Heer Wimmer om zijn steun verzocht, ten einde een groot deel der bankbiljettenvoorraden uit Amsterdam naar Deventer over te brengen, zulks uit hoofde der overweging, dat wij storingen in het Westen door eventeele noodmaatregelen in het Oosten eenigszins zouden kunnen opvangen. U hebt daarop op mijn verzoek deze transporten bewerkstelligd.

Met U werd overeengekomen om een deel van het nationaal-socialistische personeel der Bank weer te Deventer en Almelo te verzamelen. Behalve de Directeur van het agentschap in Almelo werken aldaar reeds twee kundige ambtenaren. U had nog de wenschelijkheid geopperd enkele andere n.s.-ambtenaren voor Deventer te verzamelen o.a. kameraad Meyer.

Daarmede zou een minimum van voorwaarden worden geschapen om bij stakingsbewegin-

(2) Beter bekend als Dolle Dinsdag.
(3) Dit was het zogenaamde Invasiegeld, wat bij veel nationaal-socialistische instellingen werd uitbetaald.
(4) Deze was vóór de oorlog een paar jaar lid van de NSB geweest en in de loop van 1942 weer lid geworden.

gen[5] de werkzaamheden bij de twee gewichtige filialen in de Nachschublinie nog eenigszins te doen functioneren.

Onze aandacht moet er echter tevens op gericht blijven een eventueele beweging op de hoofdbank op te vangen.

Voor dit alles is onvoldoende gezorgd. De hechte n.s.-gemeenschap, die de Directie na de intrede van den Heer Bijleveld heeft gevormd, is verbroken nu deze uit de N.S.B. is uitgetreden. Ik zou bij Uwe afwezigheid geheel alleen voor deze taak komen te staan, terwijl ik ook het Departement van Financiën moet leiden.

Ik heb U verzocht ervoor te willen zorgdragen, dat de bankbiljettenreserve in het Oosten tegen sabotage beveiligd is en daar steeds bereikbaar is. Ik verzoek U mij de getroffen regelingen te willen mededeelen en neem aan, dat U voor deze zijde der bedrijfsleiding de oogen open houdt.

Om dit schrijven niet verder te verlengen, wil ik mij tot deze opmerkingen bepalen. Het zal U duidelijk zijn, dat ik mij niet kan vereenigen met Uw zienswijze, dat de taak van de Nederlandsche Bank zich op het oogenblik beperkt tot de zorg voor de voorziening van geldmiddelen voor bevolking en weermacht.
De taak der Directie is meer dan ooit een beleidskwestie, waarvan voor de weermacht ontzaggelijk veel kan afhangen.

Afwegende wat het belang is van de uitoefening der U rustende curiele verantwoordelijkheden en wat de prestatie op 52-jarigen leeftijd kan zijn, waarvoor mij het oordeel van Obergruppenführer Rauter vaak gewerd, moet ik mij dus tegen de tijdelijke ontheffing uit Uw functie verzetten.

Dit schrijven gaat in vertaling vergezeld van Uw schrijven aan den Heer Rijkscommissaris, op wien vanzelfsprekend beroep Uwerzijds openstaat.

Per koerier gaat dit schrijven ook aan den Heer Beauftragte des Reichskommissars van de Nederlandsche Bank, dien ik mondeling reeds mijn standpunt kenbaar maakte, voor zoover ik dit telefonisch gewenscht achtte.[6]

Heil Hitler !
[M.M. Rost van Tonningen]
President van De Nederlandsche Bank.

RvT A 10/85736–38. Doorslagkopie

(5) Behalve de massale spoorwegstaking was er verder geen sprake van stakingen. Bij de 'foute' instellingen waarnaar de NSB'ers op Dolle Dinsdag gevlucht waren, werden nauwelijks meer werkzaamheden verricht.
(6) Zie Robertson aan Rost dd. 3 okt. 1944; nr. 338.

338. J. ROBERTSON AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 3 October 1944

President,

In antwoord op mijn brief van 1 October j.l.[1] spreekt gij Uw waardering uit voor wat mijn zoons hebben gedaan en nog doen voor ons groote gemeenschappelijke doel. Toch blijkt mij uit Uw antwoord dat gij mijn plicht en mijn recht hun voorbeeld te volgen niet juist weet af te wegen tegen de plichten, die mij nu nog aan mijn civiele functie zouden binden.

Dat mijn deelname aan het bestuur van de Nederlandsche Bank op het oogenblik ontbeerd kan worden, is niet alleen mijn overtuiging. Ook Dr. Bühler en de Heer Schönthür zijn van die meening.

Ik ben het met U eens dat een storing van het betalingsverkeer in Nederland de strijdende troepen voor zeer ernstige vraagstukken zou stellen. Een storing van het spoorwegverkeer zou voor de strijdende troepen, waarbij zich mijn twee laatste zoons bevinden, nog veel grootere moeilijkheden veroorzaken.

Bij de bewaking van dit spoorwegverkeer[2] is mij de taak van I A opgedragen. Ik ben ervan overtuigd deze functie naar behooren te zullen vervullen. Mijn leeftijd is daarbij eerder een voor- dan nadeel.

Ik meen hiermede overtuigend te hebben aangetoond dat, aangezien mijn persoonlijke recht, mijn inzet bij de Landwacht ten volle is verantwoord.

Ik wil er van afzien verder schriftelijk in bijzonderheden te treden over de door U ter sprake gebrachte onderwerpen. Het zal U reeds gebleken zijn, dat ik volhard bij mijn pogen mijne diensten ter beschikking van de Landwacht te stellen.

Heil Hitler!
[J.]ROBERTSON
Directeur van de Nederlandsche Bank.

RvT A 10/85735. Oorspronkelijk

339. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. VAN DIEREN

4 October 1944

Beste Bets en Evart,

Een paar krabbeltjes. Bets' brief ontving ik. Ik begrijp, dat het in Berlijn voor haar zeer moeilijk is geweest, en het verheugt mij, dat Evart weer bij haar is.[1]

338 – (1) Zie nr. 337.
(2) De Spoorwacht was een onderdeel van de Landwacht; zij moest spoorlijnen tegen sabotage beschermen.

339 – (1) Van Dieren was na Dolle Dinsdag als secretaris-generaal van Verkeer en Energie door Wimmer tijdelijk 'beurlaubt'. Hij werd geacht zich in te zetten voor de voorbereiding van de hervatting van de NOC-werkzaamheden, met name van de NOR en de NOV.

Ik heb de salariskwestie van Alkemade en zijn kornuit met hem geregeld.[2] Ik hoop Evart, dat ge gelegenheid vind, den Heer Wimmer nog eens schriftelijk mede te deelen, dat gij ten allen tijde bereid zijt het werk weer op te nemen zoodra hij daartoe den tijd aangebroken vindt. Onder ons gezegd heeft Wimmer mij medegedeeld, dat gij hem had teleurgesteld. Het spreekt vanzelf dat ik voor jullie in het krijt ben getreden. Het liep op een gegeven oogenblik zeer hoog, toen ik erop wees dat Bolle de zaak in steek had gelaten en gij van den Beauftragte de opdracht had gekregen om hem rapport uit te brengen, daar gij in Utrecht geen nuttig werk kondet verrichten.

Erger je niet. Ik geloof, dat gij dit philosophisch moet opvatten, doch wel is noodig, dat gij bereid verklaart het werk weer op te nemen.[3]

Beste vrienden, ik moet eindigen. Met hartelijke groeten, ook van Florrie, die vanavond voor eenigen tijd weer naar de kinderen vertrekt, blijf ik met

Heil Hitler!
je
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT A 10/85508. Doorslagkopie

340. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J.H.L. DE BRUIN

Amsterdam, 18 October 1944

Kameraad,

Sinds Uw schrijven dd. 11 September j.l.,[1] waarin vermeld was, dat U bij de Landwacht in Utrecht dienst deed dat U zich weer met mij in verbinding zou stellen, als de toestand was gewijzigd, heb ik niets meer van U vernomen. Ik heb daarop telefonisch verbinding met Uw kantoor gezocht en er werd mij daarbij medegedeeld, dat U met een bijzondere opdracht naar Berlijn was vertrokken. Inmiddels verneem ik, dat op de Beurs wordt beweerd, dat U geen orde op Uw zaken heeft gestelt, aangezien de assuradeuren Fl. 310.000 van U te vorderen hadden, terwijl Uw gemachtigde niet meer dan over Fl. 20.000,- beschikt. Het geld van de assuradeuren zou op een Duitsche Bank zijn overgeschreven.

Het voormelde gerucht heeft mij uiterst pijnlijk getroffen, wat niet zeggen wil, dat ik daarom als juist aanneem. Ik hoop zelfs, dat de toedracht geheel anders is. Wel heeft het mij verbaasd, van U zelf niets meer gehoord te hebben voor Uw vertrek.

Ik zou het zeer op prijs stellen beter ingelicht te worden en wat meer van Uw werkzaamheden en verblijf te mogen vernemen.[2]

De heer Cremers was hier bij mij en verzocht mij U ingesloten brief te doen toekomen.

Hou Zee!!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

BEZ Alg.2/88147. Doorslagkopie

(2) Zie Van Dieren aan Rost dd. 24 nov. 1944; nr. 350.
(3) Zie voor het antwoord van Van Dieren dd. 3 nov. 1944; nr. 346.
340 – (1) Niet aanwezig.
(2) Zie voor het antwoord De Bruin aan Rost dd. 13 nov. 1944; nr. 347.

341. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 19. Oktober 1944

Hochverehrter Reichskommissar,

Bei unserem letzten mundlichen Gespräch im Arbeitszimmer vom Herrn Wimmer[1] habe ich Sie auf die wichtige Frage der Zahlungsmittelbeschaffung aufmerksam gemacht. Ich stellte dabei Folgendes fest:

Es war der Niederländischen Bank durch die Massnahmen, welche gegen das Einströmen von Markenbankpapier nach Holland und deren teilweise missbräuchliche Verwendung getroffen waren, gelungen die äusserst kritische Lage, welche im Jahresanfang bestand, zu überwinden. Wie Ihnen aus meinen verschiedenen Noten aus dieser Zeit bekannt geworden ist, übertraf der Verbrauch von niederländischen Zahlungsmitteln die Druckkapazität um ungefähr 3 Millionen in der Woche und betrug die Notenreserve nur 180 Millionen.[2] Wäre der Einmarsch des Feindes in unsere Heimat damals erfolgt, so hätte ohne Verschulden der Niederländischen Bank der Zahlungsverkehr nach wenigen Wochen völlig versagt.

Durch eine Beschleunigung der Arbeiten bei der Notendrückerei[3] und durch die Massnahmen gegen das Einströmen von Markenbankpapier ist eine beträchtliche Reserve im Laufe des Jahres angebaut worden. Anfangs September und im steigenden Masse nach dem 5. September ist der Ueberweisungsverkehr etwas ins Stocken geraten durch die wachsenden Schwierigkeiten, welche beim Eisenbahn- Telefon- und Postverkehr entstanden sind. Durch diese Schwierigkeiten und infolge andere Erwägungen entstand die Neigung sich von Bargeldbeständen zu versichern.

Eine besonders bedrohliche Lage entwickelt sich beim "Centrale Post- Cheque- und Girodienst" in Den Haag, wo eine grosse Einschränkung der Arbeiten erfolgen würde, falls der Strombedarf nicht gedeckt würde.

Mit allen Mitteln haben viele Stellen der öffentlichen Verwaltung vom Finanzministerium versucht die Gewährung von Krediten zu erreichen, welche die Normalbedürfnisse weit überstiegen in der Absicht durch sofortige Barabhebungen eine Deckung für Kassenbestände über eine grosse Periode zu sichern. Auch seitens deutscher Stellen war dieses Bestreben bemerkbar. Um aber die Bargeldauszahlungen auf ein Minimum zu beschränken, habe ich wo immer möglich die Anträge, welche eine Dezentralisierung der Kreditgewährung bezweckten, zurückgewiesen. Dadurch konnte das Finanzministeriums an der Hand des Ziffermaterials der Zentralen Buchhaltung in Deventer, die Berechtigung der Anträge so viel wie möglich prüfen und ist es vielfach gelungen die Kredite beträchtlich herabzusenken. Ich möchte hier in dankenswerter Weise die Unterstützung erwähnen, welche wir hier seitens Herrn Ministerialrat Dr. Rademacher in dieser Hinsicht erfahren haben, wo immer diese Unterstützung von unseren Stellen in Anspruch genommen wurde.

Selbstverständlich hat es auch Fälle gegeben, wo die Kreditgewährung schwer kontrollierbar war, so z.B. bei der Evakuierung der Bevölkerung aus Gemeinden, welche im Hauptkampffeld der Armeen gelegen waren. Meinerseits ist versucht worden, so viel wie möglich derartige Ausgaben zu beschränken, was nach einigen Anstrengungen auch oft gelungen ist. Gerade aber bei der Evakuierung der Zivilbevölkerung ist die Zusammenarbeit seitens der

341 – (1) In Apeldoorn.
(2) Zie de nota van Rost dd. 10 feb. 1944, als bijlage bij nr. 244.

betreffende Stelle so schlecht, dass ich gestern die Gewährung von weiteren Mitteln gesperrt habe.

Grosse Sorgen verursachen auch die in Folge der kritischen Brennstofflage und Rohstoffzuteilung oder aus anderen Gründen stillgelegten Betriebe. Auf den ausdrücklichen Wunsch der Rüstungsinspektion, (Herrn Fiebig) wird den Arbeitern in diesen Betrieben auf der Grundlage 48-stündiger Arbeitswoche 70% des Lohnes weiter gezahlt.

Eine andere Quelle grosser Ausgaben entstand durch Unterbindung des Ueberweisungsverkehrs der Löhne Hunderttausender in Deutschland eingesetzten niederländischen Arbeiter. Es wurde beschlossen den Familieangehörigen dieser Arbeiter weiterhin die ihnen gebührenden Vorschüsse auszuzahlen.

Grosse Geldbedürfnisse entstanden weiter durch die Ansprüche der Wehrmacht, welche die für sie reservierten Notenbestände als eine eiserne Reserve in Takt halten will. Diese Bedürfnisse kommen daher völlig zu Lasten der Notenbestände, welche für den zivilen Verkehr aufgebaut worden sind. Die Notenreserve betrug ausschliesslich der eisernen Reserve der deutschen Wehrmacht am 9.10.44 noch ungefähr 419 Millionen Gulden, welcher Betrag in den folgenden Stückelungen aufgeteilt ist:

Beträge in Millionen Gulden

hfl.100	hfl.50	hfl.25	hfl.20	hfl.10
169,2	32,4	145	12,5	59,9

Es muss hier bemerkt werden, das Hundertguldennoten wenig beansprucht werden, aber dass die meisten Stellen, insbesondere die Wehrmacht und die O.T. die Zehnguldennoten für ihre Budürfnisse dringend brauchen. Daher ist der Betrag von rund 60 Millionen (Zehnguldennoten) der Wichtigste für die Beurteilung der Lage unserer Notenreserven.

Das Finanzministerium hat nun seinerseits seit mehr als einem Jahre die Vorbereitungen getroffen, um eine Situation wie die Jetzige zu meistern. Es hat mit aller Kraft den Druck von Zweiundeinhalb- und Einguldensilberbons betrieben.

Wie gewaltig der Bedarf an Silberbons heutzutage ist, erscheint aus dem Betrag der Zirkulation am 10.10.1944, der rund 260 Millionen Gulden beträgt gegen einen Betrag von 71,6 Millionen im November 1918. Die heutige Zirkulationen von Silberbons ist also 3 1/2 Mal so gross als im November 1918.

Dank der unermüdlichen Anstrengungen waren an dem 10. Oktober aber noch rund 100 Millionen an Reserven in Zweiundeinhalb- und Einguldenabschnitten vorhanden, welche Reserve gemessen an den Verbrauch von rund 12 Millionen im Monat September für den Verbrauch von ungefähr 8 Monaten genügen würde.

Angesichts der grossen Anforderungen von Zehnguldennoten ist nun seitens des Finanzministeriums mit Hilfe der deutschen Behörden, insbesondere von Dr. Bühler und Dr. Rademacher der Druck von Fünfguldensilberbons in Angriff genommen worden. Da die bisherige Druckerei von Silberbons, die Firma de Bussy in Amsterdam, in der Ausführung der von mir gegebenen Aufträge nicht das erforderliche Tempo innehielt, habe ich die Notendruckerei Enschedé & Zonen in Haarlem und auf Ihren Wünsch eine Druckerei im Osten des Landes (in Groningen) mit dem Druck von über 100 Millionen an Fünfguldensilberbons beauftragt. Ob dieser Betrag vollgedruckt werden kann, wird von der Stromlieferung der betreffenden Druckereien abhängen. Die notwendigen Schritte zur Sicherstellung der Strom-

(3) Joh. Enschedé & Zn. in Haarlem.

lieferung sind zwar eingeleitet worden, aber es ist zumindest zweifelhaft ob sie zu einem vollen Erfolg führen werden. Sollte aber ein Betrag von 100 Millionen Gulden ausgedruckt werden können, so sind die Papiervorräte erschöpft und stellt sich für die Zukunft die Frage der Papierbeschaffung. Die Prüfung dieser Frage ist im Gange.

Es ist nun unschwer sich ein Bild der Zukunft zu machen. Der Monatsverbrauch von Noten reicht an die 200 Millionen heran, das ist ungefähr der Betrag, der unter Hochdruck von unserer Druckerei in Haarlem angefertigt werden könnte. Da dieser Schätzung widersprochen wurde, möchte ich noch bemerken, dass viele Ansprüche augenblicklich mit Gewalt zurückgeschraubt werden, z.B. die Zahlungen der von der Wehrmacht angeforderten Güter. Einmalig könnten, falls die drei obenerwähnten Druckereien in Vollbetrieb die Fünfguldensilberbons anfertigen würden, zusetzlich weiter 100 Millionen in einer noch unbestimmten jedoch verhältnismässig kurzen Frist angefertigt werden.

Die Frage der Strombelieferung ist hier entscheidend. Kann diese nicht gelöst werden, so soll die Frage geprüft werden, wo kriegswirtschaftlich der Schwerpunkt der Geldbedürfnisse der Wehrmacht liegt und die Geldverteilung entsprechend rückhaltlos durchgeführt werden. Dies bedeutet nach meiner Meinung eine weitere Verlagerung der Reserven an Noten und Silberbons aus dem Westteil nach dem Ostteil der Niederlande. Daraus würde sich aber eine Gefährdung des Zivilverkehrs in Westen und ein Konflikt mit der Amsterdamer Bank ergeben, was an sich möglichst zu vermeiden wäre.

Ich muss die Verantwortlichkeit für etwaige Schwierigkeiten des Zahlungsverkehr im Interesse der Wehrmacht ablehnen, wenn also nicht entweder die Stromfrage oder die Ueberführung der Reserven nach dem Osten durchgeführt wird und bitte um eine Besprechung mit Dr. Bühler und Dr. Rademacher in Ihrer Anwesenheit.

Meinerseits habe ich die neuangefertigten Fünfguldensilberbons vorläufig blokkiert bis die obenerwähnten Fragen geklärt sind.

Ueber die Anfertigung von Münzen werde ich Ihnen baldmöglichst berichten.

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]

Archief Bühler XVIII. Afschrift

342. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Deventer, den 21. Oktober 1944

Hochverehrter Reichskommissar!

Ich habe heute der zweiten Moratoriumsverordnung nach reiflicher Erwägung und schweren Herzens zugestimmt. Der Zweck dieser Verordnung ist, die Umwechslung von deutschen Zahlungsmitteln, welche durch die erste Moratoriumsverordnung untersagt worden war, wieder freizugeben.[1]

342 – (1) Op 5 sept. 1944 (Dolle Dinsdag) was een verordening uitgevaardigd, die tot doel had het betalingsverkeer lopende te houden in tijden van spanning. Hierin stond ook dat Duitse betaalmiddelen niet meer mochten worden ingewisseld. Het Tweede Moratorium van 25 okt. 1944 hief dit laatste weer op.

Er wird Ihnen bekannt sein, dass die Direktion in Amsterdam mit dieser Verordnung nicht einverstanden ist und dass ich dieselbe daher allein unterschreiben müsste. Ich möchte nun diesbezüglich folgendes bemerken:

Als seinerzeit am 1. Januar 1941 die Zollgrenze, am 1. April 1941 die Devisengrenze und am 1. September 1941 die Kapitalverkehrsbeschränkungen zwischen dem Reich und den Niederlanden beseitigt wurden, habe ich diese Massnahmen begrüsst in der Ueberzeugung, dass in den Niederlanden eine geeignete nationalsozialistische Führung auf dem Gebiet der Güterbewirtschaftung und der Grenzbewachung die halbjüdische Führung ersetzen würde. Damals wurde angenommen, dass durch eine enge Zusammenarbeit einer niederländischen nationalsozialistischen Führung mit den deutschen Behörden eine missbräuchliche Verwendung der Verkehrsfreiheit zwischen meiner Heimat und dem Alten Reich, dem es während Jahrhunderten angehört hat, verhütet werden konnte. Dies ist nicht zugetroffen. Es ist eine äusserst schmerzliche Feststellung gewesen, dass die von den reichstreuen Niederländern mit voller Zustimmung begrüsste Wiederherstellung der Verkehrsfreiheit vielfach zu Missbräuchen geführt hat, welche das nationalsozialistische Empfinden tief verletzt haben.

Die niederländische Bevölkerung ist die leidtragende gewesen und wurde empfindlich geschädigt. Ich bin nicht der Meinung, dass gegen diese Missbräuche mit der notwendigen Energie eingeschritten wurde; im Gegenteil ist die Währungsfreiheit zwischen unseren Ländern auch von dritten Ländern ausgenutzt worden, um ihre Markenforderungen aus den Niederlanden zu übertragen ohne irgendwelche Gegenleistung für die Devisenverluste, welche daraus entstanden.

Ueber diese unerfreulichen Erscheinungen habe ich die Ehre gehabt, mit Ihnen eine ausführliche Korrespondenz zu führen,[2] wobei ich ausdrücklich erwähnen möchte, dass Ihr Bevollmächtiger bei der Niederländischen Bank in dankenswerter Weise mit uns Schulter an Schulter gekämpft hat, aber das Verständnis bei anderen leider dann und wann gefahlt hat. Ich möchte auch daran erinnern, dass sowohl Sie als Minister Funk, Vizepräsident Puhl und Staatssekretär Hayler die katastrophale Entwicklung der Markeneinströmung nach den Niederlanden im Zusammenhang mit den fieberhaften Schwarzkäufen, welche ein europäisches Gesindel hier getätigt hat, als eine so grosse Gefahr betrachtet haben, dass unseren Vorschlägen zur Wiedereinsetzung einer Kontrolle, die die Markenumwechslung, sei es in sehr unzureichender Weise zugestimmt wurde, obgleich wir uns bewusst waren von der politischen Belastung, welche daraus entstehen würde. Ich möchte nun ausdrücklich erklären, dass die in der von den deutschen Behörden gewünschten Verordung enthaltene Wiederherstellung der Markenumwechslung zu einem völligen Chaos der Geldbewirtschaftung führen würde, wenn nicht die Kontrolle auf den Grenz-, Einreise- und Ausreiseverkehr und auf die Güterbewirtschaftung in meiner Heimat derart verschärft würde, dass ein Wiedereinschleichen der Missbräuche vermieden werden würden.

Sollte dies nicht der Fall sein, so würde die in meinem Schreiben vom 19. Oktober geäusserte Warnung für eine Zahlungsmittelnot derart verstanden werden müssen, dass diese beschleunigt eintreten würde und damit die völlige Auflösung und Desorganisierung der niederländischen Wirtschaft eingeleitet wäre. Keine Gewalt und auch die schärfsten militärischen Massnahmen könnten die Folgen abwehren, die sich auch wirtschaftlich katastrophal bemerkbar machen würden.

(2) Zie bijvoorbeeld de noten bij Rost aan Mussert dd. 15 jan. 1944; nr. 230.

Wenn ich jetzt in dem Moment der Kriegsentscheidung, also in der Schicksalsstunde des Reiches, wiederum auf Drängen der deutschen Behörden die Beschränkungen aufzuheben bereit bin, so geschieht dies unter der Voraussetzung, die ich hier angegeben habe und in der Erwartung, dass in einer weiteren Zukunft nicht aus Vorwänden welcher Art Konzessionen auf dem Rücken unseres Volkes gemacht werden, aber mit der notwendigen Konsequenz auch die niederländischen Interessen verteidigt werden in dem Bewusstsein, dass die Schicksalgemeinschaft unserer beiden Völker nur so verstanden werden kann, dass nach einer siegreichen Beendigung dieses Krieges deutsche und niederländische Interessen wieder dieselbe Bedeutung innerhalb der Reichsgemeinschaft haben werden, welche sie vor 1648 immer gehabt haben.[3]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

Archief Bühler XVIII. Concept

343. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Deventer, den 25. Oktober 1944

a) Zu Händen des Herrn Dr Bühler

Hochverehrter Reichskommissar,[1]

Der Entwurf der zweiten Moratoriumverordnung wurde heute von mir unterschrieben. Ich möchte diesbezüglich noch Folgendes bemerken:

Vor der Erlassung der ersten Moratoriumverordnung war im Laufe des Jahres 1944 eine Reihe von Kontrollmassnahmen auf die Verwendung vom Erlösen aus Markenumwechslungen eingeführt worden. Diese Kontrollmassnahmen wurden von der Niederländischen Bank durchgeführt, das gesichtete Material wurde aber dem Devisenschutzkommando[2] zur Verfügung gestellt. Dieses Material wurde sodann von dieser Stelle in Zusammenarbeit mit dem "Douane - und Recherchedienst" des Finanzministeriums bearbeitet. Es war uns allen klar, dass dieses System mangelhaft war, aber die Strafen, womit die aufgedickten schieberhaften oder illegalen Geschäfte belegt wurden, haben eine derartige präventieve Wirkung gehabt, dass der Zufluss von Markenbanknoten wesentlich eingeschränkt wurde und wir imstande waren eine Notenreserve aufzubauen, welche seit Anfang September die enormen Zahlungsmittelanforderungen hat genügen können.

Es ist aber zu beachten, dass die Notenbestände infolge des gesteigerten Verbrauches gemäss unseren Berechnungen noch für kaum zwei Monate ausreichen, wie aus der Anlage

(3) Drie dagen later verstuurde Rost de uiteindelijke, een wat rustiger getoonzette, versie; nr. 343.

343 – (1) Zie voor een afwijkend concept nr. 342.

(2) Op 17 mei 1944 werd bij Verordening vastgelegd dat ambtenaren van het Duitsche deviezenbeschermingscommando naast Nederlandse ambtenaren belast waren met de uitvoering van het Deviezenbesluit 1940. Naast een aantal andere bevoegdheden waren zij ook verantwoordelijk voor 'joodsche vermogenswaarden' (VO 17/44).

zu diesem Schreiben ersichtlich ist. Es würden zwar die Bestände der grösseren Abschnitte den Bedarf auf drei Monate oder länger decken, aber die Zehnguldennoten sind fur den Barverkehr insbesondere für die Wehrmacht und viele anderen Organisationen wie O.T. usw., sowie für die Lohnzahlungen im zivilen Verkehr entscheidend. Tatsächlich werden diese Bestände früher erschöpft sein, weil es nicht möglich ist, die Verteilung der Bestände im Voraus genau auf dem sich ergebenden Bedarf abzustimmen. Die in der Anlage als von der Druckerei zu erwartenden Anfall aufgegebenen Beträge basieren auf der Annahme, dass, wie von den betreffenden Instanzen zugesagt würde, die Strombelieferung bis 11. November 1944 stattfindet.

Das Finanzministerium hat sich in Zusammenarbeit mit der Niederländischer Bank angestrengt diese Situation in der Weise zu meistern, dass der Druck von neuen Fünfguldensilberbons angesetzt wurde. Zumindest 60 Millionen, möglicherweise 115 Millionen und im günstigen Falle 150 Millionen Wert dieser Silberbons könnten in den nächsten Monaten angefertigt werden, wenn die Strom- und Kohlenfrage für die in Betracht kommenden Druckereien in Haarlem, Amsterdam und Groningen sichergestellt werden könnte. Diesbezüglich laufen noch Verhandlungen, welche auch die Transportfrage der gedruckten Banknoten und Silberbons,[3] sowie die erforderlichen Papierbestände klären sollen.

Indem nur das Finanzministerium und die Niederländische Bank sich anstrengen den Notenbedarf durch zusetzliche Produktion zu decken, muss anderseits mit allen Mitteln versucht werden die Anforderungen zu beschränken. Dieser Zweck sollte durch die Moratoriumverordnung erreicht werden.

Wir sind nun bestrebt die Lockerungen, welche die von mir heute unterzeichneten zweiten Moratoriumverordnung verursachen könnten, so viel möglich einzudämmen. In den Besprechungen mit Ihrem Beauftragten bei der Niederländischen Bank haben wir geprüft in wie weit der Status quo ante, soweit als die am Anfang dieses Schreibens erwähnten Kontrollmassnahmen auf die Verwendung der Erlöse aus Markenumwechslung anbelangt, welchen vor Erlass der ersten Moratoriumverordnung in Kraft waren, wiederhergestellt werden könnte. Leider wird dies nicht möglich sein.

Das Devisenschutzkommando hat den grössten Teil seines Stabes abgegeben. Die wachsenden Verkehrsschwierigkeiten hindern es uebrigens entscheidend in der Ausübung seiner Tätigkeit und lähmen auch die niederländischen Instanzen (Douane- und Recherchedienst). Unter diesen Umständen ist es ausgeschlossen die von den Privatbanken hereingenommenen Beträge zu kontrollieren. Ich habe daher auf die Notwendigkeit einer Beschränkung der Umwechslungsfreiheit in dem Sinne gedrängt, dass die Umwechslung von Reichsmarkzahlungsmitteln in Guldenzahlungsmitteln ausschlieslich erfolgt bei den Bankstellen der Niederländischen Bank und zwar nur gegen Vorzeigung eines gültigen Ausreisesichtvermerkes. Eine diesbezügliche Zusage habe ich noch nicht erhalten. Ich sehe mich daher genötigt abermals auf die Dringlichkeit dieser Massnahme hinzuweisen.

Ich möchte an Hand eines Beispiels erläutern, wie das Moratorium durchlöchert werden könnte.

Es ist möglich, dass die bei einer Privatbank eingereichten Reichsmarknoten ihr sofort wieder zu Lasten eines Kontos abgenommen und aufs Neue zur Umwechslung bei einer anderen Privatbank angeboten werden. Um derartigen Transaktionen, die beliebig wiederholt

(3) Zie voor de transportproblemen Rost aan Bühler dd. 15 nov. 1944; nr. 348.

werden können, vorzubeugen, werden wir im Einvernehmen mit dem Beauftragten veranlassen, dass, falls die Aenderung der Verordnung Durchgang finden sollte, den Privatbanken der Verkauf von Reichsmarknoten untersagt wird.

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

Archief Bühler XVIII. Oorspronkelijk

344. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.J. WOUDENBERG

Deventer, 26 October 1944

Kameraad,

Het verslag, dat mij door Kameraad Tummers werd uitgebracht over het N.A.F. heeft mij eenigszins de vrees opgewekt over het fmantieel beheer.[1] In verband met de verantwoordelijkheid, die ik als Voorzitter van de finantieele Commissie van het N.A.F. draag heb ik in het onderhoud, dat ik gisteren met u en heden met Kameraad Alofs[2] had mijn bezorgdheid hierover tot uitdrukking gebracht.

Ik voel mij gedrongen de punten, die wij bespraken op het gebied van de administratie en het finantieele beheer nogmaals naar voren te brengen.

Deze periode van onderbreking in de loopende gang van zaken dient uitgenut te worden om de bestaande achterstand in te halen en te verwerken. Ik doel hier in het bijzonder op de balans per 31 December 1943.

Het op het oogenblik aanwezige personeel is in aantal te gering[3] om dit te kunnen bewerkstelligen en wij bespraken dan ook, dat door u de noodige krachten zullen worden ingezet uit die personen, die drie resp. vier maanden salaris uitgekeerd kregen en van hun werk met verlof waren gezonden.

Ook voor de loopende gang van zaken is nu het resteerende personeel in aantal te gering. Wij bespraken, dat de volgend drie punten Uw bijzondere aandacht zullen hebben en ik meen u dringend te moeten aanraden hiervoor ook het nodige personeel ter beschikking te stellen.

1e de ledenadministratie;

2e de vermogensadministratie;

3e de contrôle op de finantieele gestes van de provinciale bureaux.

Wat de financiering van de provinciale bureaux betreft deelde U mij mede, dat de administratie in Amsterdam van de finantieele bewegingen in de provincies door de omstandighe-

344 – (1) Eind november 1943 was Tummers voorlopig belast met de financiële contrôle van het NAF, zie nr. 217.

(2) Hoofd afd. geldzaken van het NAF.

(3) Er waren na Dolle Dinsdag 8 van de 150 personeelsleden overgebleven (Rost aan Seyss-Inquart dd. 5 mrt. 1945; RvT Fin a 10: 85651–65. Oorspronkelijk concept).

den niet meer mogelijk is en dat de bedragen aan de provinciale bureaux uitbetaald ineens alle kosten afgeboekt worden, terwijl de administratie van deze gelden alsmede van de binnenkomende contributiegelden bij de provinciale bureaux door deze bureaux geschiedt. Des te noodzakelijker lijkt het mij, dat U Uw contrôleapparaat bij de provinciale bureaux weer inzet.

Naar aanleiding van het besprokene over de magazijnvoorraden herhaal ik den raad die ik U gaf om deze voorraden te liquideeren, daar U immers na afloop van den oorlog geheel nieuw zult beginnen. De beslissing hierover laat ik natuurlijk geheel aan U over, daar immers U de verantwoording draagt van het beheer.

Deze huidige tijd dient benut te worden om het verleden af te werken en om de toekomst voor te bereiden, opdat het Nederlandse Arbeidsfront paraat zal zijn om de stoot van de komende periode op te vangen.[4]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN].

RvT Fin A 10/85821–2. Doorslagkopie

345. H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's-Gravenhage, 30/10/1944

Beste Meinoud,

Ik[1] had gehoopt, je vandaag te treffen om bijgaande, aan jou gerichte brief te bespreken. Nu laat ik den brief maar hier. Ik zou je willen vragen, het verlangde crediet ten spoedigste te verleenen. De Landelijke is een Staatsinstelling en een toetssysteem geworden voor het kunnen van de menschen van de Nieuwe Orde in de financiele wereld. Ik houd het van politiek groot belang, dat de Landelijke gedane crediettoezeggingen kan nakomen.

Zoodra de telefoon weer in orde is, bel ik je weer op of kom dezer dagen weer langs.

Vele groeten (ik genoot van een gezellig bezoek aan Florrie en Justa)

Heil Hitler!
BOB V. MAASDIJK

RvT Fin A 10/05630. Oorspronkelijk in handschrift

(4) Het in n. 3 genoemde uitvoerige concept eindigt met de vaststelling dat van een regelmatige financiële controle geen sprake meer is en dat Rost voor die controle geen verantwoordelijkheid neemt.

345 – (1) Van Maasdijk was commissaris bij de Landelijke Hypotheekbank N.V., een instelling die voornamelijk hypotheken op (geroofd) joods onroerend goed verleende. De Landelijke was in 1943 voortgekomen uit de Delftlandsche Hypotheekbank; de Nederlandse Staat participeerde voor 51% in het kapitaal. De andere hypotheekbanken sluisden hun hypotheken op joods bezit over naar de Landelijke.

345.I LANDELIJKE HYPOTHEEKBANK N.V. AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

's-Gravenhage, 14 October 1944

Hoogedelgestrenge Heer,

Onder referte aan ons schrijven d.d. 3 dezer, betreffende het verstrekken aan onze Instelling van een crediet, zijn wij zoo vrij hierop nader terug te komen.
Bij ons telefonisch onderhoud hierover deelde U ons mede, dat politieke omstandigheden het op het oogenblik onmogelijk maakten aan ons verzoek te voldoen, doch is het mogelijk, dat deze omstandigheden zich inmiddels hebben gewijzigd.
Bij het onstaan van de moeilijkheden hadden wij een groot aantal voorloopige toezeggingen aan hypothecaire debiteuren gedaan en nu ontvangen wij regelmatig verzoeken, deze reeds toegestane credieten af te wikkelen.
Wij achten het voor den goede gang van zaken en voor den naam van onze Instelling beslist nadeelig, dat wij reeds toegestane credieten niet kunnen afwikkelen.
Wij hebben uit onze normale middelen een bedrag geremitteeerd aan de N.V. Rotterdamsche Hypotheekbank voor Nederland te Rotterdam ad. *f* 675.000,—. voor overname van hypothecaire vorderingen op voormalig joodsch bezit. Onder normale omstandigheden zouden wij hiervoor van het Departement van Financiën een crediet ontvangen hebben.
Wij vertrouwen U accoord met ons standpunt, dat het wenschelijk is, dat onze Instelling reeds toegestane credieten kan afwikkelen en wij verzoeken U beleefd uit het te onzer beschikking staande crediet, een bedrag van *f* 675.000,— (ZESHONDERD VIJF EN ZEVENTIG DUIZEND GULDEN) te willen overmaken op onze rekening bij de Nederlandsche Middenstandsbank N.V. te Amsterdam.

Wij zouden het zeer op prijs stellen, indien wij spoedig over dat bedrag zouden kunnen beschikken.
Gaarne een gunstig antwoord van U tegemoetziende teekenen wij,[2]

hoogachtend,
LANDELIJKE HYPOTHEEKBANK N.V.
W.G. I.J. VERBEEK VAN DER SANDE

RvT Fin A 10/85629. Oorspronkelijk

(2) In rood potlood is de volgende notitie op deze brief gezet: "Op 7 November 1944 Fl. 100.000 ter beschikking gesteld bij Ned. Middenstandsbank Den Haag. (telefonische opdracht alsnog uit A'dam schriftelijk bevestigd. Copie voor Financiën RvT".

346. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

3.11.44

Beste Meinout,

Je brief ontvangen.[1] Sta er eenigermate over verbaasd. Ik heb niet om verlof gevraagd noch om uit Utrecht te gaan. Heb uitsluitend instructies gevraagd, eerst aan Beauftragte Müller Reiner[t] die mij een paar uur later opbelde en beval "schleunigst" nach Apeldoorn zu fahren um Dr Wimmer Bericht zu erstatten. Hij zei aan het einde: "Beeilen Sie sich".

Wimmer ontving mij zeer vriendelijk. Ik heb hem gevraagd wat ik moest, en gezegd dat als mijn richtingaanwijzers[2] vertrekken zonder instructies dat ik dan niets doen kan. Als ik weggeloopen was, of iets gedaan had dat niet deugde zou ik niet ongevraagd verlof hebben gekregen "unter Beibehalt Ihrer Bezüge". Of ik voldaan zou hebben of niet is niet kunnen blijken, ik moest een Departement opbouwen met tegenstribbelende antis en zonder iets dat op Duitsche leiding of steun leek. Ik heb herhaaldelijk gevraagd, wat ze nu eigenlijk wilden, ik geloof dat ze het zelf nooit geweten hebben.

Toen ik begon heb ik Bets gezegd, Daar is niets bij te winnen, daarbij kan ik alleen mijn goede reputatie verliezen. Dat schijnt nu al zoo ver te zijn. Ik was verleden week ziek van koude en vermoeidheid, ben nu weer half beter. Doe mijn best er hier wat van te maken maar 't is alles even moeizaam en lijnloos. Maar ik begin elken dag maar weer met nieuwen moed, dan lukt 't eindelijk wel. Ik hoorde dat Kröller weer in Rotterdam zit. De eerste man van Kröller, Van Someren zat hier in een Lager bij Bremen. Ik heb getracht hem eruit te visschen maar hij was net naar Rotterdam.

De kapitein van de Orion[3] sprak ik in Hamburg. Hij klaagde over geldmoeilijkheden. Ik ga morgen voor een paar dagen heen om zijn zaken te helpen klaren.

Ik geloof dat Kröller moet zorgen voor copieën van zijn papperassen in Duitschland opdat de zaken hier voortgezet kunnen worden als hij daar een bom op zijn archief krijgt.

Wat mijzelf betreft heb ik Wimmer Dinsdag 19 Sept. 's morgens nog voorgesteld mij ook in Almelo of Hengelo te deponeeren om het contact met de gevluchte Duitsche instanties weer op te nemen. Maar hij zeide, Nein, Sie sind jetzt beurlaubt, wir wollen das so bleiben lassen. Ik geloof niet dat het zin heeft. Dr. Bolle heeft tweemaal de beenen genomen en mij laten zitten. Ze steunen elkaar toch tegenover de dumme Holländer. Bolle wilde toch alleen met Hanrath werken. Fischböck dito.

Als dat zaakje niet opgeruimd wordt, komt er toch nooit een spaan van terecht. Nu heb ik soms het martelaarsgevoel, ga daar nu maar zitten en zit het uit. Maar ik geloof er niet meer aan, dat dat nut heeft of zelfs kan. Ik lag eenige dagen op mijn bed, en draaide het geval om en om. Eindconclusie laat ze barsten. Mijn kansen zijn voorloopig verkeken. Ik heb het te vroeg gedaan, had langer moeten onderhandelen, tot er iets was. Heb het te constructief gezien.

Die politici denken anders dan technici. Daarom gaat alles zoo krom en scheef. Ze zijn altijd met elkaar en voor zich aan het bakkeleien, inplaats van met negatie voor zich een zaak te dienen. Het is verdomd moeilijk om daarbij Daniel in de leeuwenkuil te spelen. De truuk

346 – (1) Rost aan Van Dieren dd. 4 okt. 1944; nr. 339.
(2) A.H.C. Bolle.
(3) Eén van de schepen van de NOR.

is, je onder die omstandigheden met leeuwendrek in te smeren dan lusten ze je niet. Maar 't is onsmakelijk, en je moet het kunnen.

Ik ben een ervaren techniker en een behoorlijk zakenman, en ook op ander gebied kan ik nog een en ander.

Maar van dat vuile gedoe in de politiek heb ik mijn buik meer dan vol.[4]

Ik hoor hier ook al geruchten dat ik "te vroeg gevlucht zou zijn". Ik laat dat maar stil gaan voorloopig, heb mijn goede vrienden verteld hoe de zaak zat, loop met de papieren in mijn zak en doe mijn best om wat te maken van wat ik onder handen heb.

Ik heb een marschbefehl in mijn zak, dus je hebt de kans dat ik eerdaags in Deventer kom als ik hier niet verder kan.

Bets knapt op en komt wat over de harde slag heen. Benieuwd of we van alles wat we in vier jaar opbouwden nog wat terug te zien. We leven nu eenvoudig, zijn door veel vrienden allerhartelijkst geholpen en hebben een primitief en gezellig huishoudentje in de barak van de Meierform. Ik heb veel kopzorg en werk met weinig resultaat en hulp, veel onnoodig geloop om briefjes en pasjes enz., maar dat is nu eenmaal zoo. Als ik geen Secr. Gen. geworden was had ik heel wat meer van mijn zaak en goederen kunnen redden en nog een goede reputatie ook. Hartelijke groeten van ons beiden.

Evart [van Dieren]

RvT A 10/85505–7. Oorspronkelijk in handschrift

347. J.H.L. DE BRUIN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Lüneburg, 13 November 1944

Streng vertrouwelijk

Kameraad,

Voor de goede orde doe ik U bijgesloten toekomen afschrift van een schrijven, welke ik heden zond aan mijn procuratiehouder, Kameraad G.W. van Zeggeren, met opdracht, U en verschillende anderen een afschrift van dezen brief toe te zenden. De inhoud daarvan spreekt voor zichzelf.

Om elken schijn van verdediging te vermijden,[1] wil ik er verder niets over zeggen. Ik neem aan, dat in de tweede helft van October U in het bezit gekomen bent van het schrijven van den Leider, waarin deze U mededeelde, dat hij de uitvoering van mijn tegenwoordige opdracht dermate belangrijk acht, dat het voorzitterschap van Verzekeringsraad en Bedrijfsgroep tijdens mijn afwezigheid door mijn plaatsvervangers dient te worden bekleed. Uiteraard hang ik met heel mijn hart aan deze ambten. In dezen tijd van totalen Kriegseinsatz echter, moet het belangrijkste voorgaan.

Het spreekt vanzelf, dat de uitvoering van mijn tegenwoordige opdracht, en het dus niet bij

(4) In aug. 1944 was hij secretaris-generaal van Verkeer en Energie geworden.
347 – (1) Zie Rost aan De Bruin dd. 18 okt. 1944; nr. 340.

mijn zaak kunnen zijn, mij onmetelijke financieele schade berokkent. Ik aanvaard dit echter, en zal mijn taak plichtsgetrouw uitvoeren.

Met kameraadschappelijken groet,

Hou-Zee!
J.H.L. DE BRUIN

RvT A 10/85455. Oorspronkelijk

347 I. J.H.L. DE BRUIN AAN G.W. VAN ZEGGEREN.

Lüneburg, 13 November 1944

Streng vertrouwelijk

Kameraad,

Deze brief wordt U geschreven met den opdracht, van dezen brief een aantal afschriften te maken.

Eén afschrift moet door U persoonlijk overhandigd worden aan den Heer Bijleveld, Directeur der Nederlandsche Bank.

U vindt bijgesloten brieven voor den Leider, Kam. Rost van Tonningen, Kam. Kardoes, Kam. Piek en den Heer Cremers. In ieder dier brieven sluit U een afschrift van dezen brief, en U zorgt, dat op de snelste wijze deze brieven in het bezit der geadresseerden komen.

De afschriften moeten door U persoonlijk vervaardigd worden.

In verband met geruchten die circuleeren is het noodig het volgende vast te stellen:

1. Op Dinsdag 5 September heb ik mijn personeel bijeengeroepen en medegedeeld dat, in verband met het bevel van den Leider en de onoverzichtelijkheid van den toestand in het algemeen, ik het kantoor voorloopig sloot. Ik gaf mijn procuratiehouder, den Heer A.N. Brouwer opdracht, regelmatig met mij in contact te blijven, opdat ik op de snelste wijze mijn instructies aan mijn personeel zou kunnen geven.

2. Woensdag 6 September ben ik persoonlijk den geheelen dag op mijn kantoor geweest. Den avond van dien dag heb ik mijn vrouw en dochters gebracht naar het station Utrecht, vanwaar een evacuatietrein vertrok. Ik heb in Utrecht afscheid van hen genomen en ze niet weggebracht. Direct na dit afscheid, 's avonds circa 10 uur, heb ik mij gemeld bij de Landwacht, Janskerkhof. Ik ben toen direct in dienst gesteld van de Landwacht.

Donderdag 7, en Vrijdag 8 September vertoefde ik hoofdzakelijk in Driebergen, in verband met het feit dat mijn woning geplunderd was. De vier in Driebergen aanwezige Landwachters, waaronder ook ikzelf, hebben deze twee dagen de Driebergsche politie geassisteerd met de arrestatie der daders van de plundering mijner woning, en het weder in beslagnemen van vele goederen.

Zaterdag 9 September is weer contact met mijn personeel tot stand gekomen. Besloten is

toen vanaf Maandag 11 September het bedrijf weer voortgang te doen vinden. Dit is geschied.
3. Mijn procuratiehouder, Kameraad Foppen, is mij daarna komen mededeelen, dat hij als lid der N.S.B. bedankt had en geen prijs meer stelde op het aanhouden van een betrekking die beïnvloed werd door de al of niet gunstige mededeelingen van het weermachtsbericht. Mijn allernaaste medewerker de Heer A.N. Brouwer, heb ik in het geheel niet meer teruggezien. Zijn verblijfplaats is mij onbekend. Ik heb daarom algemeene volmacht gegeven aan den Heer G.W. van Zeggeren mij sedert ongeveer 30 jaar bekend.

Dinsdag 12 September heb ik op het Hoofdkwartier der N.S.B. een bespreking gevoerd met Kameraad Kardoes, Hoofd Afdeling Organisatie. Ik heb Kameraad Kardoes medegedeeld, dat de Landwachtdienst in Driebergen mijn tijd in het geheel niet vulde. Ik heb hem uiteengezet, dat er twee mogelijkheden waren, of mij weer geheel te wijden aan mijn bedrijf, of opdracht der Beweging. Ik heb hem verklaard, dat het laatste mij in dezen tijd van spanning en inzet het liefste ware. Kameraad Kardoes deelde deze meening, en gaf mij de verzekering, dat ik op zeer korten termijn ingezet zou worden.

Den daarop volgenden dag deelde Kameraad Kardoes mij mede, dat, in overleg met Kameraad van Geelkerken, ik uitgezonden zou worden om in Duitsland de geëvacueerden in de verschillende Lagers toe te spreken.

Na rijpe overweging heb ik dezen opdracht aanvaard. Ik heb het verdere van deze week gebruikt om orde op mijn zaken te stellen en bovengenoemden procuratiehouder, kameraad G.W. van Zeggeren, die mijn volle vertrouwen geniet, te belasten met de algeheele leiding van mijn bedrijf

Zaterdagavond, 16 September, ben ik afgereisd naar Lüneburg. Ik ben daar aangekomen Maandagmiddag 18 September. Dinsdag 19 September zijn mijn werkzaamheden aangevangen, die ertoe geleid hebben, dat ik nu in functie ben als plaatsvervangend leider van de geheele organisatie hier, tevens als pers- en propagandaleider.

De Leider heeft mij daartoe schriftelijk opdracht gegeven te Almelo op Zondag 22 October. Dienzelfden dag is door mij aan den Leider gevraagd, of door hem mijn taak in Duitschland zoo belangrijk werd gevonden dat ik de leiding van mijn bedrijf en het Voorzitterschap van Verzekeringsraad en Bedrijfsgroep in andere handen moest overlaten. De Leider vond inderdaad mijn opdracht het allerbelangrijkste en heeft, op mijn verzoek, Kameraad Rost van Tonningen, schriftelijk mededeeling gedaan.

Ik heb mijn bankiers in Nederland, en later in Duitschland om advies gevraagd over de finantieele regeling van mijn bedrijf. In verband met het feit, dat mijn twee oudste procuratiehouders niet meer in functie waren, gaf men mij den raad, persoonlijk het geheele finantieele beheer onder mij te houden. Men gaf mij de verzekering dat ook, wanneer ik het geld in Duitschland op een bank plaatste, vlotte afwikkeling mijner verplichtingen mogelijk was, daar gelden telegrafisch overgemaakt konden worden. Dit is bevestigd geworden door het feit, dat ik via mijn bank in Hamburg oproep kreeg, dat een zeer beduidend bedrag in

Holland noodig was. Ik heb toen onmiddellijk *f* 190.000,- telegrafisch laten overmaken, welk bedrag binnen eenige dagen in het bezit van mijn kantoor was.
Bovendien had ik in Nederland ter beschikking van mijn procuratiehouder een bedrag achtergelaten van circa *f* 100.000.- verdeeld over postcheque en girodienst en Bank voor Nederlandschen arbeid.
Ik protesteer met klem tegen elk gerucht en elke verdachtmaking die de ronde schijnen gedaan te hebben. Hoewel met absoluut onvoldoende personeel functioneert mijn bedrijf en de naam de Bruin is er borg voor, dat op de meest correcte wijze het kantoor de Bruin aan elke administratieve en finantieele verplichting voldoet.
Ik heb in Duitschland nu slechts een zeer bescheiden bedrag voor mijn eigen levensonderhoud teruggehouden; alle overige gelden dus ook privé-bezit, zijn in Nederland om mijn procuratiehouder het drijven mijner zaak te vergemakkelijken.
Ik geef den Heer van Zeggeren daarmee een blijk van groot vertrouwen, doch heb gemeend, tegen het advies van mijn bankiers in, alle gelden weer naar Holland te moeten zenden, om misverstand te voorkomen en vuigen laster den kop in te drukken.

Hou Zee!
[J.H.L. DE BRUIN]

RvT A 10/85456–7. Afschrift

348. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. BÜHLER

Deventer, den 15. November 1944

Lieber Dr. Bühler,

Soeben habe ich mit Dr. Schönthür[1] die Frage eines grösseren Geldtransportes[2] besprochen und mich zu gleicher Zeit mit Obergruppenführer Rauter ins Benehmen gesetzt, wie ein derartige Transport durchgeführt werden könnte. Er hat mir nun Folgendes zwecks Weitergabe an Sie mitgeteilt.

Als ich Obergruppenführer Rauter vor ein Paar Wochen wegen des Transportes von Silberbons nach Groningen ansprach, hat er sich direkt an den Oberquartiermeister des Wehrmachtbefehlshabers in den Niederlanden, Oberst Müseler, gewandt. Oberst Müseler ist nicht mehr im Amt. Oberstgruppenführer Rauter regt nun an, dass Sie sich von Amsterdam aus direkt an den Nachfolger von Oberst Müseler wenden und ihn für den Abtransport der Noten auf das Sicherungsbataillon Amsterdam aufmerksam machen, das während einer gewissen Zeit dem Obergruppenführer unterstand, aber von ihm wieder an die Wehrmacht abgegeben wurde.[3] So weit der Obergruppenführer die Lage überblicken könnte, wäre aus diesem Bataillon am Leichtesten ein Lkw und eine Bewachung zur Verfügung zu stellen.

348 – (1) R.K.G. Schönthur, afkomstig uit Bernburg en vanaf juni 1940 werkzaam onder Bühler.
(2) Zie voor het bankbiljettenprobleem Rost aan Seyss-Inquart dd. 19 okt. 1944; nr. 341.
(3) Rauter hield zich steeds meer bezig met zuiver militaire zaken en was vanaf okt. 1944 chef van een *Kampfgruppe*, die uit *SS*-ers en politietroepen bestond. Er bevonden zich echter ook enkele *Wehrmacht*-eenheden onder, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 383, n. 1.

Angesichts der militärischen Lage ist der Transport nunmehr m.E. dringend geworden.

Dr. Schönthür, der gleich zu mir kommt, macht Ihnen einen Vorschlag über die Abschnitte, welche für den Transport in Frage kämen.

Es ist nun bei dem letzten Transport der Lkw nicht ganz ausgelastet gewesen. Gegen diesen Lehrlauf hat damals der Transportleiter protestiert und ich muss ihm recht geben.

Aber auch aus anderen Gründen möchte ich Sie dringend bitten, wenn irgendwie möglich die Zusammenstellung des Transportes in der Weise zu organisieren, dass die von der Firma de Bussy[4] schon abgelieferten Silberbons von Fünf Gulden bis zu mindestens 20 Kisten, das ist also bis zu einem Betrag von 5,6 Millionen Gulden und von einem Gewicht von einem Gewicht von 1600 kg (80 kg pro Kiste) nach Deventer in Marsch gesetzt werden.

Wenn Sie sich bei Herrn Servatius[5] erkundigen, werden Sie erfahren, dass momentan bei Enschede[6] und de Bussy bis zu 60 Millionen Gulden an Silberbons von Fünf Gulden in Bearbeitung sind und überdies noch Papier für weitere 40 Millionen Gulden an Silberbons von Fünf Gulden in Amsterdam bereit liegt, sodass insgesammt 100 Millionen an Silberbons gedruckt werden können, während wir in Groningen nur 50 Millionen zur Verfügung haben werden. Ich möchte nun zumindest für den Osten den gleichen Betrag sicherstellen als für den Westen, d.H. einen Betrag von 75 Millionen an Fünfguldensilberbons, das also einen West-Ost-Transport von 25 Millionen erfordern würde.

Den ersten Teil möchte ich also bei dem bevorstehenden Transport nach Deventer transportiert wissen.

Entschuldigen Sie diesen etwas nachlässig geschriebenen Brief, aber der Bote wird sofort abreisen.

Heil Hitler!
M.M. Rost van Tonningen

RvT II Nederl. Bank. Oorspronkelijk (afschrift RvO)

349. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. LAGES

den 18. November 1944

Lieber Oberststurmbannführer![1]

Ein dieser Tage besuchte mich Herr Weber, vormals wohnhaft Apollolaan.

Er war sehr getroffen über den Vermögenverlust, den die Einäscherung seiner Wohnung

(4) De drukkerij in Amsterdam.
(5) N.E. Servatius was chef van de Technische adviesafdeling van De Nederlandsche Bank.
(6) De drukkerij in Haarlem.
349 – (1) W.P.F. Lages, geb. 5 okt. 1901 te Braunschweig. Werkzaam bij de politie en sinds 1933 lid van de NSDAP. In oktober 1940 werd hij naar Nederland overgeplaatst waar hij eerst in Den Haag werkzaam was en daarna in Amsterdam de *Aussendienstelle* van de *Sicherheitsdienst und SD* leidde. Hij had een groot aandeel in de jodenvervolging.
(2) Op 23 okt. was door de KP in Amsterdam een aanslag op de *SD*-er Oehlschlägel gepleegd. Als represaille werden negenentwintig gevangenen uit het Huis van Bewaring aan de Weteringschans gehaald en gefusilleerd. Tevens werden twee villa's op de hoek van de Apollolaan en de Beethovenstraat, waar de aanslag had plaatsgevonden, in brand gestoken. Eén van die twee huizen was van Weber, zie ook De Jong, *Koninkrijk*, deel 10b, p. 387.

ihm zugefügt hat[2] und bat mich um Auskunft in wie er für diesen Verlust entschädigt werden könne, wenn der Niederländische Staat seinen Antrag abweist, womit in diesen Sonderfall allerdings zu rechnen wäre.

Es ist mir klar, dass sich bei der Lösung der überaus schwierigen Aufgaben, die Ihnen, lieber Obersturmbannführer, auferlegt sind, harte Massnahmen, wie sie in diesem Fall genommen werden müssten, obwohl für die Betroffenen bedauerlich, manchmal nicht hinterbleiben können.

Wenn Sie jedoch ohne jede Verbindlichkeit die finanziellen Folgen für meinen Kameraden beiseitigen wollten indem Sie ihm eine Entschädigung gewähren, würde ich Ihnen dafür sehr erkenntlich sein.

HEIL HITLER!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT A 10/89315. Doorslagkopie

350. E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 24-11-1944

Kameraad

Hiernevens twee "officiëele" stukken in haast geschreven. Ik hoop daarmee de zaken te hebben opgehelderd.[1]

Het speet mij zeer je niet even persoonlijk te hebben getroffen, ik heb echter zoo'n haast omdat ik mij over den gang van zaken in ons bureau Angermünde ongerust maak nu drie van de beste menschen Dienstverpflichtet zijn.

Hartelijke groeten aan Florrie
Heil Hitler
EVART

RvT Fin A 10/85499. Oorspronkelijk

350.1 E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

[Deventer, 24-11-1944]

I. betr. Van Alkemade en Hartman

Aan den Secr. Gen. van Fin. M.M. Rost van Tonningen

Naar aanleiding van de door Uw Departement gevraagde inlichtingen deel ik U mede, dat ik ± 15 Aug. 1944 door het R.K. met mijn taak als Secr. Gen. werd belast. Het eerste wat ik

350 – (1) De tweede, hier niet afgedrukte brief betreft de toeslag op vrachten van binnenschepen, waarbij ten onrechte de Prijscommissaris Schokker niet was ingeschakeld.

noodig had was eenige eerste hulp voor kabinet, secretariaat, algemeene zaken, comptabiliteit, enz.

Ik informeer naar verschillende zijden hoe dit op de gebruikelijke wijze diende te geschieden. De weg bleek echter zo lang en moeizaam dat er zelfs bij de meest welwillende departementale medewerking welke nauwelijks te verwachten was blijkens de uitingen van den chef der Comptabiliteit van Waterstaat, er geruimen tijd meer mee gemoeid zou zijn dan passend was voor een gewenscht spoedig begin.

Met den Heer Schubert, welke voor het RK de personeelszaken behandelde besprak ik dit probleem. Ik kreeg schriftelijke toestemming een vijftal ambtenaren direct aan te stellen om de eerste moeilijkheden te overwinnen Dit document moet nog op het departement zijn. Overigens is de Heer Schubert te consulteeren

Er werd een crediet verstrekt door het Dep. v. Financiën van waar ik meen *f* 10.000 om den eersten tijd, totdat deze en dergelijke zaken geregeld waren zooals het behoorde, het werken mogelijk te maken.

Zoo werden de Heeren v. Alkemade en Hartman aangesteld, verder lag in het voornemen van de Heeren Coster en twee departementale ambtenaren van andere departementen waarvan een, Jaarsveld, op nonactief was, zoo spoedig mogelijk aan te stellen.

Aan den ouden chef van Comptabiliteit Waterstaat werd verzocht de zaak achteraf, zoo spoedig mogelijk formeel te regelen, zoodat de juiste documenten konden worden geteekend. De tegenzin tegen deze abnormale doch noodzakelijke werkwijze en het protest tegen de historisch nooit vertoonde splitsing van het departement Waterstaat werden bij die gelegenheid zeer zeer duidelijk gedemonstreerd. De snelheid waarmee de zaak onder de tafel verdwenen schijnt was grooter aangezien nooit eenig voorstel ter tafel is gekomen.

De aanstelling van den Heer Coster, den Heer Jaarsveld en den Heer uit Den Haag wiens naam mij is ontschoten heb ik achterwege gelaten toen ik zag dat het onderbrengen in Utrecht en het heen en weer reizen praktisch onmogelijk werd.

De Heer v. Alkemade en de Heer Hartman werkten echter reeds in het departement de eene voor alle dagelijksche werkzaamheden, de andere aan een voorloopige opdracht om de organisatie van de documentatie voor te bereiden en mij daaromtrent overzichtelijk voor te lichten.

Inmiddels zag het RK in dat de steeds moeilijker wordende omstandigheden het organiseeren van een nieuw departement onuitvoerbaar werd. Ik werd met verlof gestuurd voordat ik de zaak Alkemade en de zaak Hartman formeel kon regelen

Van de bestaande organisatie is op dit gebied geen initiatief te verwachten zoodat deze beide heeren er het slachtoffer van dreigen te worden. Ik zou het op prijs stellen indien beide Heeren niet het slachtoffer zouden worden van de onderbreking van mijn taak en stel voor, hun aanstelling in overeenstemming met het R.K. (den Heer Schubert) op normale of abnormale wijze formeel te regelen en vervolgens na te gaan of de Heeren hangende de stagnatie actief op vol salaris of op wachtgeld zullen worden gesteld.[2]

E. VAN DIEREN
Secr.Gen. voor Verkeer en Energie

RvT Fin A 10/85500–504. Oorspronkelijk

(2) Rost had op 4 okt. 1944 aan Van Dieren geschreven dat die salariskwestie geregeld was; nr. 339.

351. A. BOON AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Huis van Bewaring Almelo, 28 November 1944

Hoogedelgestrenge Heer,

Het zal U bekend zijn, dat ik[1] thans verblijf houd in de Huis van Bewaring te Almelo om ter beschikking te blijven van de Duitsche Sicherheitspolizei, zulks in verband met de gebleken aanwezigheid van goud in het gebouw van het agentschap der Bank te Arnhem.[2]

Bij deze aangelegenheid ben ik slechts in zooverre betrokken, dat de Heer Bijl de Vroe[3] mij op 24 dezer, toen hij uit Arnhem naar Deventer kwam, het verbergen van dat goud heeft medegedeeld en ik niet terstond heb gerapporteerd, –den volgenden dag werd ik reeds naar Almelo getransporteerd.

Bij de onderzoek heb ik geweigerd te erkennen dat dit niet rapporteeren mede-schuldigheid van mij medegebracht. Naar mijn meening had ik veel grootere Unfug bedreven wanneer ik de handeling van den Heer Bijl de Vroe, – mijn oudere collega –, wèl onmiddellijk had overgebriefd. Voor het op andere wijze regelen der kwestie kreeg ik geen gelegenheid. En daarbij komt nog, dat ik met het goud op geenerlei wijze iets te maken heb gehad aangezien mijn volmacht beperkt was, en dat ik kon aannemen dat nota bene de Hoofdbank en de Contrôleur-Generaal van alles geheel op de hoogte waren.

Ik meen mijn functie van gevolmachtigde der Directie van de Bank ondanks de omstandigheid dat ik daarvan gaarne ontslagen wilde worden,- en dit wel vier of vijf maal werd verzocht –, zoo loyaal mogelijk te hebben uitgeoefend. U zult mij niet kunnen verwijten dat ik mijn afwijkende opvattingen over de te volgen gedragslijnen ooit heb verzwegen, en wel willen erkennen dat ik goed werk heb geleverd. Eenige baat is mij daarbij niet toegevallen.

U zult zich herinneren, dat het verschil in politieke overtuiging bij de uitoefening der functie van gevolmachtigde van de Directie der Bank een enkele maal aan de orde is gekomen. – bijv. t.a.v. het grote depot van bankpapier in het agentschap te Almelo –, en dat ik U in verband daarmede heb geadviseerd mij te laten vervangen door een partijlid. Het niet verleenen van ontslag aan mij en het niet opvolgen van mijn advies om meergemelde functie door een partijlid te laten vervullen schiepen het conflict t.a.v. de door mij te nemen beslissing hoe te handelen na de mededeeling van den heer Bijl de Vroe. Naar het mij voorkomt laat het zich moeilijk denken, dat ik als fatsoenlijk man anders had kunnen doen dan ik gedaan heb.

Op grond van het bovenstaande veroorloof ik mij U te vragen aan den Heer Obergruppenführer Rauter te verzoeken mij uit de gevangenhouding te ontslaan en mij naar mijn gezin te laten terugkeeren. U weet hoe lang ik daar van al gescheiden ben geweest.

Voor zooveel noodig verklaar ik nog uitdrukkelijk, dat mij niets anders kan worden aangewreven dan hiervoor is vermeld. Ik krijg den indruk, dat nog zal worden beweerd, dat ik het

351 – (1) A. Boon was in Dordrecht agent van De Nederlandsche Bank.
(2) Het *Einsatzkommando* Almelo van de *Sicherheitspolizei* was tijdens een onderzoek naar de grote bankroof bij het agentschap van De Nederlandsche Bank in Almelo dd. 15 nov. 1944 er achter gekomen dat er voor een waarde van twee miljoen gulden goud in het agentschap van de Nederlandsche Bank in Arnhem aanwezig was. Dat was er op last van Bühler ondergebracht. Het goud was in beslag genomen, eerst naar Meppel en daarna naar Berlijn afgevoerd.
(3) C.L.M. Bijl de Vroe was agent van het agentschap te Arnhem.

transport van de bankbiljetten enz. van Arnhem naar Deventer heb tegengewerkt. Met klem verklaar ik dat dit niet het geval is geweest.

Ik meen reden te hebben om te gelooven, dat de heeren Rijksbankdirektor Dr. Bühler en Direktor Schönthür gezien mijn staat van dienst en de wijze waarop ik met hen heb samengewerkt, niet ongeneigd zullen zijn een door U aan den Heer Obergruppenführer Rauter gericht verzoek te ondersteunen. Het waarnemen van de functie van Gevolmachtigde van de Directie van De Nederlandsche Bank heeft mij en mijn gezin reeds veel leed berokkend, – dit wat mij nu ten deel valt gevoel ik als een groot onrecht.[4] Met de m.h.

A. Boon

RvT A 10/85453–4. Oorspronkelijk, in handschrift

352. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Deventer, den 2. Dezember 1944

Hochverehrter Reichskommissar,

Am Dienstag, dem 28. November fand auf der Niederländischen Bank in Amsterdam eine Besprechung statt zwischen dem Beauftragten, Dr. Bühler, zwei Herren der Sicherheitspolizei, nämlich Hauptsturmführer Egner, Untersturmführer Hardigen und mir. Die Frage wurde erörtert, ob die Tresore der Hauptbank der Niederländischen Bank, worin der Hauptbestand der Notenreserven der Niederländische Bank gelagert ist, immer zugänglich wären.

Dr. Bühler richtete an mich die Frage, ob ich in den Herren, die jetzt die Schlüssel der Tresore in Verwahrung haben, unbedingtes Vertrauen hätte. Ich musste die Frage verneinend beantworten. Die Herren die jetzt die Schlüssel und die Duplikate unter ihrer Verwahrung haben, haben ihre Pflicht getreu getan und wurden auch in normalen Zeiten m.E. bedingunglos ihre Pflicht erfühlen: Leider ist aber in den heutigen Umständen das politische Moment zu beachten. Ohne eine Böswilligkeit seitens eines der Herren voraussetzen zu wollen, müssen wir damit rechnen, dass sie bei einem weiteren Vordringen der allierten Truppen im Westen unter immer grösserem Druck seitens der unterirdischen Terrororganisation stehen werden und es ist natürlich nicht ausgeschlossen dass einer oder mehrere Herren diesem Druck nachgeben würden. Dies führte zu der Frage, wie man den Zugang zu den Tresoren sicherstellen könnte, sodass im Dringlichkeitsfalle unverzüglich ein grosser Teil der Noten nach dem Osten abtransportiert werden könnte. Dies wird bei einer längeren Dauer einer Besetzung des Westens notwendig sein, weil die Notendruckerei in Haarlem in diesem Falle für das verbleibende niederländische Gebiet nicht mehr zur Verfügung stünde. Es ist auch möglich dass der Abtransport unter äusserst kritischen Umständen sehr schnell erfolgen müsste und daher der Zugang zu den Tresoren auch aus diesem Gründen schnellstens gewährleistet sein sollte.

Dr. Bühler bat mich sodann diese Frage mit der Direktion zu besprechen, selbstverständ-

(4) Half dec. 1944 werd Boon op transport gesteld om te gaan 'spitten'; halverwege februari 1945 was hij terug in Nederland.

lich in einer Weise, die für die Direktion nicht verletzend sein würde.

Ich habe als Ausgangspunkt bei der Direktionbesprechung den Bankeinbruch in Almelo genommen und gesagt dass es notwendig wäre, die Duplikatenschlüssel in einer derartigen Art und Weise aufzuheben, welche sie für Einbrüche sicherstellen sollte. Die Anregung Dr. Bühlers war die Duplikatenschlüssel in einen Tresor bei der Filiale der Niederländischen Bank in Deventer zu verschliessen. Dieser Tresor steht während der Nachstunden unter Bewachung.

Eine derartige lösung wäre möglich. Die Duplikatenschlüssel würden unter Verwahrung des Mitgliedes der Direktion, Kameraden Robertson stehen. Herr Bijleveld[1] erhob gegen diese Lösung Einspruch, weil die Duplikatschlüssel im Falle der Erkrankung oder plötzlicher Abwesenheit eines der Träger der Originalschlüssel in Amsterdam zur Verfügung stehen müsste sollte der Bankbetrieb nicht in Unordnung geraten. Dieser Einwand muss als berechtigt anerkannt werden.

Es muss daher eine Lösung gesucht werden, wobei die Schlüssel in Amsterdam verbleiben. Vorausgesetzt muss dabei werden, dass jede Lösung, welche nicht sämtliche Schlüssel unter der Verwaltung der Direktion lassen sollte, für sie verletzend ist, Kamerad Robertson und ich mögen als Nationalsozialisten Verständnis dafür haben, dass man jede Sicherheit unter diesen Umstände nimmt, aber die zwei anderen Herren, Herr Bijleveld und Repelius[2] würden schwerlich einen derartigen Vorgang verstehen.

Ich habe diese Angelegenheit in Deventer mit Kameraden Robertson besprochen. Eine vollständige Sicherheit für den Zugang der Tresore würde nur gegeben sein, wenn sämtliche Duplikate unter der Verwaltung des Herrn Bühlers stünden.

Ich fürchte mit Herrn Bühler dass aus dem Vorschlag für eine derartige Lösung Unennehmlichkeiten entstehen würden.

Ich schlage Ihnen vor die Möglichkeit einer Lösung gemeinsam mit Herrn Bühler zu besprechen.[3]

Heil Hitler !
ROST VAN TONNINGEN

Bühler XVIII/RvT II Ned. Bank. Oorspronkelijk (afschrift RvO)

352 – (1) Na Dolle Dinsdag had Bijleveld als NSB-lid bedankt.
(2) Dr. F.H. Repelius was eerst als adjunct-secretaris lid van de Commissie van Advies geweest.
(3) Op 8 dec. 1944 vond bij Wimmer een bespreking plaats, waar Bühler en Rost aan deelnamen. Men was bang dat Bijleveld op zou stappen en veel ambtenaren zouden onderduiken als de duplicaatsleutel elders ondergebracht zou worden. Een betere oplossing zou zijn om het meeste geld en goud over te brengen naar goed bewaakte banken in Oost-Nederland (RvT II Nederl. Bank/Bühler XVII oorspronkelijk).

353. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Deventer, den 5. Dezember 1944

Hochverehrter Reichskommissar,

In meinem Schreiben vom 19. Oktober[1] habe ich nochmals auf die Anstrengungen hingewiesen, welche das Finanzministerium und die Niederländische Bank seit Anfang des Jahres 1944 gemacht haben, um den Zahlungsverkehr unter allen Umständen aufrecht zu erhalten.

Ich habe Ihnen dargelegt, dass durch die Massnahmen gegen das europäische Schiebertum das sich entweder durch Schwarzkäufe oder durch anderartige Flucht aus der Mark in den Gulden gegen eine etwaige Niederlage Deutschlands zu decken versuchte, derartige Anforderungen an unseren Zahlungsmittelumlauf gestellt wurden, dass der Druck nicht nachkommen konnte und wir Anfang dieses Jahres nur noch eine Notenreserve von 180 Millionen Gulden hatten. Die vielfach kritisierten Massnahmen, welche von uns gegen einen derartigen freien Verkehr der Mark verfügt wurden, hat unter dankenswerter Unterstützung des Devisen-Schutzkommandos und des Sicherheitsdienstes und durch die mit allen Mitteln betriebene Beschleuning des Notendrucks die Niederländische Bank in Stand gesetzt, ihre Notenreserve bis Anfang September auf ungefähr 600 Millionen zu erhöhen (exclusive die Depots für die Wehrmacht, welche ungefähr 230 Millionen betragen).

Die erwartete starke Beanspruchung unserer Reserven im Falle einer gesteigerten Feindtätigkeit innerhalb unserer Grenzen hat sich in dem Monat September stark ausgewirkt. Die durch den Eisenbahnstreik bedingte Lage und die von den deutschen Behörden getroffenen Gegenmassnahmen zwecks Sicherung des Nachschubsverkehrs für die kämpfende Front haben den Post- und Reiseverkehr für die Zivilbevölkerung so sehr beschränkt, dass der bargeldlose Ueberweisungsverkehr entweder ins Stocken geriet oder nur mit beträchlichen Verzögerungen durchgeführt werden konnte. Dazu kam noch die stark gesteigerte Beanspruchung kleinerer Abschnitte durch die O.T. und andere bei den Befestigungsarbeiten eingesetzen Organisationen. Die Lage des Zahlungsverkehrs blieb dabei nach wie vor kritisch.

Es ist für mich angesichts des Fehlens der notwendigen Informationen schwer ein genaues Bild über die Lage des Zahlungsverkehrs in dem von den alliierten Feindmächten besetzten Teil der Niederlande zu bekommen. Auf Grund einer Mitteilung, welche mir seitens Min. Rademacher gemacht wurde, dem zufolge die alliierten militärischen Behörden die Gültigkeitserklärung sämtlicher Zahlungsmittel in dem von ihnen besetzten Teil der Niederlande verfügt haben, muss ich schliessen, dass der Zahlungsmittelbedarf in diesem Teil meiner Heimat angewachsen ist. Ansonsten hätten die in Amerika frisch gedruckten Guldenzahlungsmittel genügen müssen, um die Bedürfnisse zu decken.[2] Es war zweifelsohne der Zweck des Druckes dieser Zahlungsmittel, dass diese an die Stelle der in den Niederlande bestehenden Zahlungsmittel treten sollten. Die Ursache diese unerwartet grossen Zahlungsmittelbedarfes mag darin gelegen sein, dass der bargeldlose Ueberweisungsverkehr im Süden des Landes völlig ins Stocken geraten ist.

353 – (1) Nr. 341.
(2) De Londense regering had in het bevrijde zuiden nieuw zilvergeld en ook nieuwe munt- en bankbiljetten in omloop gebracht, maar het publiek hield dat nieuwe geld vast (De Jong, Koninkrijk, deel 10a, p. 644).

Ueber die letztere Frage hatte ich telefonisch einen Gedankenaustausch mit Herrn Woltersom, der die Aufrechterhaltung des inländischen Ueberweisungsverkehrs, welcher von den deutschen Besatzungsbehörden kontrolliert wird, betraf.

Diese letzte Angelegenheit ist der unmittelbare Anlass dieses Schreibens. Wir sind der drohenden Gefahr, dass die Stromlieferung an den Postschecks- und Giroverkehrsdienst und verschiedene für die Zahlungsversorgung lebenswichtige Betriebene in einigen Wochen eingestellt wird, ausgesetzt.

An erster Stelle möchte ich Sie auf die Konsequenzen der Einstellung der Stromlieferung an den Postcheck- und Giroverkehr aufmerksam machen. Auch wenn die Stromlieferung weiter sichergestellt werden sollte, muss m. E. unter den jetztigen Umständen auf den dezentralisierten Ueberweisungsverkehr übergegangen werden.

Ich möchte beispielweise folgenden Fall zur Erläuterung anführen.

Wenn eine Person in Groningen einem anderen Insassen dieser Stadt eine Ueberweisung durch Postcheck- und Giroverkehr machen will, muss ihre Anweisung erst durch den Postverkehrs über die Centrale in Den Haag befördert werden. Von hieraus folgt die Avisierung an den Zahlungsemfänger. Dieses Verfahren soll jetzt ersetzt werden durch ein System des dezentralisierten Ueberweisungsverkehrs, demzufolge unter in Anspruchnahme der Kredit- und Handelsbanken, der Sparkassen und der landwirtschaftlichen Genossenschaften einen Kreislauf in jedem Ort organisiert werden sollte.

Die Uebertragung der Konten aus den Postscheckverkehr auf den Kreditapparat der Banken und der Niederländischen Bank wird mit gewissen Verzögerungen durchführbar sein, die durch den mangelhaften Post- und Reiseverkehr bedingt sind.

Ich werde morgen in Den Haag eine Sitzung der beteiligten Ministerien abhalten und werde zu gleicher Zeit versuchen, eine endgültige Regelung mit Herrn Woltersom herbeizuführen.

Vorausgesetzt ist selbstverständlich eine Mitarbeit des Bankenapparates. Herr Woltersom teilte mir gestern mit, eine derartige Mitarbeit befürworten zu wollen, da sowieso seines Erachtens eine Dezentralisierung des Zahlungsverkehrs im Falle weiterer Verschiebungen der kämpfenden Fronten notwendig wäre, da infolge Abschneidung des Verkehrs mit der Centrale in Den Haag und den Grossbanken in Amsterdam, Den Haag und Rotterdam, die Verfügung über die Konten der Kunden versagt bliebe.

Ich bitte, Herr Reichskommissar, in der morgigen Sitzung Ihrer Referenten die Prozedur erörtern zu wollen, welche es mir ermöglichen würde in kürzester Frist Ihre Genehmigung für eine derartige Regelung zu erhalten und diese schnellsten durchzuführen. Dazu ist ein Termin von ungefähr 6 Wochen notwendig, sodass ich Sie zu gleicher Zeit bitten muss, wenn irgendwie möglich die Stromlieferung für den Postscheck- und Giroverkehr in Den Haag mindestens bis Ende Januar sicherstellen zu wollen.

Heil Hitler !
M.M. Rost van Tonningen

Bühler XVIII/RvT Ned. Bank. Oorspronkelijk (afschrift RvO)

354. W.J. HEUBEL AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin Wilmersdorf, 5.12.44

Beste Meinoud,

Nu er weer een koerier gaat – behalve mondeling door Goedhuys – nog even een levensteeken. Ik hoop nu vrijwel zeker einde van deze maand of begin Januari, althans voor eenigen tijd bij den Landstorm te komen. Er is nu in het werk in Berlijn een zekere principieele basis gelegd, waarop gewerkt kan worden.[1] De algemeene verhoudingen blijven schijnbaar onzekerder dan ooit en zal ik je hiervoor wel niet veel hoeven te vertellen. Alleen bevreemdt het ons, dat Bekker hier een politiek centrum van de NSB begint te worden en dit min of meer ten koste van jouw naam gaat.[2]

Ik heb geprobeerd je voor een lezing hier naar Berlijn te krijgen, maar de termijn is te kort en bovendien weet ik niet of je je inzicht gewijzigd hebt om weer eens hier te komen. Ik herhaal, dat het om zeer vele redenen zeer goed zou zijn.

Van Goslar goede berichten.[3] Ans en mij gaat het goed en hopen wij van jullie hetzelfde. Zullen wij samen in den Landstorm gaan dienen!

Met onze hartelijke groeten

Heil Hitler
je
WIM [HEUBEL]
SS-Untersturmführer

RvT A 10/85552–3. Oorspronkelijk

355. K.O.M. WOLTERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

O.U. 13.12.44

Hooggeachte kameraad Rost van Tonningen,

Alhoewel te laat, zelfs veel te laat, wensch ik U en Uw familie een naar omstandigheden zoo aangenaam mogelijk Kerstfeest en een gelukkig Nieuwjaar 1945.

Hier in onze "Kessel" is het rustig aan ons frontgedeelte. Na 2 1/2 Einsatz[1] ben ik weer tot juridisch werk teruggekeerd. De tijd der verlenging mijner "kommandierung" is al weer bijna voorbij en ik ben benieuwd of ik nu bij het SS u. Polizeigericht X terugkom.

We hebben hier harde maanden achter den rug. De veel besproken en voorspelde terugkeer

354 – (1) Heubel wierf daar onder Nederlandse arbeiders voor de *Waffen-SS*.

(2) Bekker, die leider van de Nederlandsche Organisatie voor Nationaal-socialistische Handelsvoorlichting en Hoofd Economische Zaken van de NSB in Duitsland was, had in Berlijn een 'Bureau Bekker' gevormd.

(3) Daar woonde de schoonmoeder van Rost en de echtgenote van Rost bevond zich er met de kinderen.

355 – (1) Het beroep van Rost op Rauter om Wolters frontdienst te laten verrichten, zie Rost aan Rauter dd. 9 nov. 1943; nr. 208, had dus geholpen, zij het slechts voor twee-en-een-halve maand.

naar Duitschland om uit te blazen en ter aanvulling der gelederen zou geen luxe zijn; het schijnt echter thans wel vast te staan, dat het luchtkasteelen zijn. Nolens Volens bereiden we er ons dus maar op voor niet alleen de rest van dit jaar, maar ook een goed stuk van het volgende in deze contreien door te brengen.

Het reeds bijna meer dan een jaar ingezet te zijn in het Oosten zonder eenige pauze en de geallieerde bezetting van een deel van Nederland met alle daaruit voortspruitende ellende is echter wel aan de jongens te merken. Men wordt hier wel gehard, maar een algeheele uitschakeling van de zenuwen is toch niet mogelijk.

De toestanden in Nederland zullen Uw arbeid wel onmogelijk gemaakt hebben.

Mijn vrouw wilde niet evacueeren en zit nog in Amsterdam. Ik hoop nu maar, dat de geallieerden niet zullen pogen ook Noord-Nederland te bezetten en zich zullen beperken tot hun pogingen om naar het Oosten veld te winnen. Daar halen ze zich ten slotte toch maar bebloede koppen.

We hooren hier weinig van de toestanden in Nederland, maar wat we vernemen is genoeg. Moge deze ellende ons Volk de oogen openen en het rijp maken voor onze gedachten. Dan heeft tenminste alles een zin.

Het heeft me genoegen gedaan, dat tegenover het falen van vele NSB-grootheden in de Septemberdagen de SS slechts te rekenen heeft met de misstappen van eenige naar verhouding onbelangrijke personen. Dit zal later een groote credit-post blijken te zijn. Het zal SS Obergruppenführer Rauter ook wel genoegen gedaan hebben.

Heil Hitler!

K.[O.M.] WOLTERS

RvT A 10/85808. Oorspronkelijk, in handschrift

356. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.L. RAMBONNET.

Deventer, 20 december 1944

Hoogedelgestrenge Heer,

Als Voorzitter van den Raad van Toezicht genoot U een maandelijksche vergoeding van *f.* 400,— Einde Augustus van dit jaar werd deze vergoeding door U voor de resteerende 4 maanden van dit jaar opgenomen.

De zin hiervan is mij niet duidelijk. Het buitengewoon harde werk, dat U als voorzitter van den Raad van Toezicht gepresteerd heeft, wordt zeer op prijs gesteld en geniet mijn volle waardeering, maar ik acht het daarom toch niet juist, dat deze opname geschiedt, zonder dat mij hiervan is kennisgegeven.[1]

Hoogachtend,

M.M. ROST VAN TONNINGEN

Doc II NOC. Oorspronkelijk (fotokopie RvO)

356 – (1) Dit is de eerste van een serie steeds scherpere brieven waarin Rost steeds verder afstand neemt van een van zijn naaste en trouwste medewerkers; zie verder Rost aan Rambonnet dd. 6 mrt. 1945; nr. 379 en Rost aan Rambonnet dd. 12 mrt. 1945; nr. 383 en de daarbij behorende noten. In oktober had Van Maasdijk aan zijn vrouw geschreven dat Rost nu zelfs ruzie met Rambonnet had, zie ook De Jong, *Koninkrijk*, deel 10b, p. 325.

357. F.J.W.J. SCHEURLEER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Amsterdam, 21 December 1944

Hooggeachte Kameraad Rost,

Bij het naderen van de Jaarwisseling wensch ik U en Mevrouw een gezellige Kerstmis en een Gelukkig Nieuwjaar toe. Het veelbewogen afgeloopen jaar laten wij gaarne achter ons liggen, met de verwachting op een succesvolle beëindiging van het ingezette Duitsche offensief.[1] Wat zal deze hoopvolle ontwikkeling in België, een stimulans geven aan het Duitsche Volk en tevens aan ons allemaal.

Het zijn wel treurige ervaringen, die wij dit jaar in nationaal-socialistische kringen in Nederland hebben meegemaakt. Laten wij ons daarom verheugen in de wetenschap, dat wij steeds op den juisten en eenigsten man ons volle vertrouwen hebben gericht, op onzen Führer!

De kleine zorgen van het dagelijksche leven, die zich momenteel hoofdzakelijk bewegen op het terrein van de verzorging van mijn vrouw in het hongerende Amsterdam, voel ik aanmerkelijk lichter, sinds de heugelijke tijding van het groote offensief. Ik ben er inderdaad vol van, en zou de toekomst in willen zien. Wie weet hoe gauw wij weer aan de opbouw op economisch, maar dan daadwerkelijker en in groter verband, te werk kunnen gaan.

Hoe gaarne zal ik U eens willen opzoeken, als U in Amsterdam bent. Als het U gelegen komt en U wilt mij dan telefonisch in de Tulpkazerne[2] laten waarschuwen, is het wel te arrangeren, dat ik U op de Ned. Bank of op het Departement bezoek.

U nogmaals voor U en Uw gezin het allerbeste toewenschend, verblijf ik met nat.soc. groet

Heil Hitler!
F.J.[W.J.] SCHEURLEER

RvT Fin A10/85759–60. Oorspronkelijk in handschrift

358. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

den 27. Dezember 1944

Hochverehrter Reichskommissar,

Jetzt, wo die deutschen Waffen wieder siegreich vorwärts schreiten,[1] erlaube ich mir die seit zwei Jahren zurückbehaltenen dringenden Fragen offen zu erörtern. Ich fühle mich dazu berechtigt, weil Sie mir vor jetzt bald vier Jahren, als meine Anmeldung für die Front auf Ihre Veranlassung vom Reichsführer-SS zugunsten meiner Weiterverwendung im niederländischen Raum in eine U.K.-Stellung umgewandelt wurde, ausdrücklich zusicherten, dass

357 – (1) Op 16 dec. 1944 hadden de Duitsers het Ardennen-offensief ingezet, dat evenwel binnen twee weken vastliep.
(2) Scheurleer was, als meerdere ambtenaren van BEZ, dienst gaan doen bij de Landwacht.
358 – (1) Het Ardennen-offensief.

meine politische Betätigung sich voll entfalten könne.[2] Sie haben mich damals auch mit der Vertretung der wirtschaftlichen Interessen innerhalb und ausserhalb der Partei beauftragen lassen und es bot sich wiederholt Gelegenheit deswegen mit Ihnen in Verbindung zu treten. Wenn ich im ersten Teil dieses Schreibens die Lage kritisch beleuchte, so geschieht dies um den Vorschlägen zu einer Besserung im zweiten Teil dieser Note ihr Gepräge zu geben.

Ich fühle mich aber auch zu einem dringenden Appell an Sie verpflichtet, weil die wirtschaftliche Notlage der Niederlande ohne Verschulden der Mehrheit der schaffenden und arbeitenden Teile meines Volkes von einer kleinen Klique bewusst herbeigeführt wurde. Es ist unzulässig, dass die Machenschaften von englandhörigen Wirtschaftsführern die niederländischen Kinder in den nackten Hunger treiben können. Die jetzige Hungerkatastrophe ist die grösste, welche der Westen und die Mitte meiner Heimat seit dem Freiheitskrieg gegen Spanien gekannt haben. Es wäre ein verhängnisvoller Fehler und eine Verkennung des germanischen Wesens unseres Volkes wenn man die jetzige scheinbare Gelassenheit der hungerleidenden Massen als eine Dauererscheinung betrachten würde, welche bis zum Friedensschluss in nabeier oder ferner Zukunft andauern könnte.

Der erste Fehler der Beurteilung der Niederländer wurde in den Anfängen der Besatzung gemacht, als deutscherseits vielfach erklärt wurde, dass meine Landsleute satt un feige waren. Es hat glucklicherweise schon damals Deutsche gegeben, die dringend gewarnt haben. Die zu Hunderten hingerichteten Terroristen haben ihnen und uns rechtgegeben.[3] Es ist aber sicher, dass die jetzige Hungerwelle zu Zusammenstössen und zu einer Verstärkung der Widerstandsbewegung führen muss, welche die Sicherheitsbehörden vor unlösbare Aufgaben stellen würde. Uebrigens ist es nicht nur der Hunger, welcher die Unmut meiner Landsleute erregt; sie halten die Lage unserer Heimat im Falle eines deutschen Sieges für aussichtslos. Die Handels- und die Fischereiflotten sind, wenn auch zum grössten Teil durch das eigene Verschulden der Reedereien, fast zugrunde gegangen; alle Anstrengungen, welche gemacht wurden um eine Planung zum Wideraufbau zu machen, sind ohne Wiederhall geblieben. Die Hafenanlagen von Rotterdam und Amsterdam sind zum grössten Teil gesprengt worden. So erscheinen die Aussichten für den Handel, die Schiffahrt und die Fischerei den Niederländern hoffnungslos. Die Industrie bietet dasselbe trostlose Bild. Lebenswichtige Maschinen wurden und werden abtransportiert. Die Landwirtschaft ist von den Ueberschwemmungen und durch Stellungsbauten schwerstens geschädigt. Ein planvoller Wiederaufbau der niederländischen Wirtschaft nach dem Kriege, scheint angesichts des Fehlens von Gold- und Devisenreserven, welche für den Ankauf der benötigten Rohstoffen notwendig sind, unmöglich. Die am Anfang des Krieges vorhandenen Gold- und Devisenreserven sind entweder von den alliierten Mächten geraubt,[4] oder im Interesse der Kriegsführung mit meiner vollen Einstimmung an Deutschland abgeliefert worden. Entgegen den Vereinbarungen sind übrigens ohne Einvernehmen mit den zuständigen niederländischen Behörden Devisen indirekt meiner Heimat entzogen worden. Die Möglichkeit hierzu wurde gegeben durch die Beseitigung der Devisengrenze. Zu dieser missbräuchlichen Ausnützung dieser Massnahme habe ich wiederholt schriftlich Stellung genommen. Dieser Missbrauch wurde von den reichstreuen Niederländern, die seinerzeit die Aufhebung der Devisen- und Zollgrenze als

(2) In de derde week van februari 1941; zie ook de inleiding van *Corresp. Rost 1*.
(3) Rauter was ook die mening toegedaan (De Jong, *Koninkrijk*, deel. 4, p. 81).
(4) Vanaf het najaar van 1938 was 80% van de Nederlandse goudreserve in eerste instantie naar Engeland verscheept (De Jong, *Koninkrijk*, deel 3, p. 164).

einen guten ersten Schritt zu der Wiederkehr der Niederlande in das Reich begrüsst hatten, als ein tiefes Unrecht empfunden.

Ich hatte die Gelegenheit hierüber mit Ihnen eine ausführliche Korrespondenz zu führen.[5] Schliesslich sind die Kolonien verloren. Meine Kameraden und ich haben seinerzeit im Einvernehmen mit Reichsminister Rosenberg und mit Ihnen versucht, meinen Landsleuten den Weg nach dem Osten zu öffnen, damit die Betätigung in diesen Räumen ihnen die Freude der niederländischen Entfaltung innerhalb der Reichspolitik und die Hoffnung auf einen neuen Aufschwung in den historisch vertrauten Räumen Sovjet-Ruslands verschaffen würde. Trotz der von Ihnen bemängelten Störungen von gewisser deutschen Seite, hat die Niederländischen Ostkompanie eine Leistung vollbracht, welche auch die Anerkennung des Reichsführers-SS gefunden hat. Der Reichsführer bestimmte, dass die N.O.C. auch die Organisation sein sollte, welcher sich die SS bei ihren entsprechenden Arbeiten in dem Osten soweit als es die Niederlande betraf, bedienen würde. Diese Arbeit ist durch die strategische Räumung Ruslands vernichtet. Wir sind aber ruhelos bemüht den zweiten Absprung der niederländischen Wirtschaft nach der Rückeroberung dieser Räume vorzubereiten. Diese Arbeit bleibt jedoch verläufig für meine Landsleute unsichtbar. Sie sehen nur den vorläufigen Zusammenbruch der Ostpolitik. Es erschiene nun richtig durch eine sinnvolle Planung die Möglichkeiten für eine niederländische Wirtschaftsbetätigung im Grossraum nach dem Frieden vorzubereiten und die öffentliche Meinung diesbezüglich aufzuklären.

Ich wende mich auch an Sie, hochverehrter Reichskommissar, weil die Septemberereignisse zu einem politischen Vakuum geführt haben, welche für unsere gemeinsamen Feinde eine einzigartige Chance bieten, um die Niederländer zu einer geschlossenen Front gegen das Reich zu vereinigen. Die verhängnisvolle Politik der N.S.B.-Leitung hat die Ansätze zu einer nationalsozialistischen Aufklärung unseres Volkes vernichtet. Ich möchte das näher begründen:

Als Sie in 1940 Ihre Tätigkeit als Reichskommissar für die besetzten niederländischen Gebiete antraten, da forderten Sie die Niederländer zu einer eigenen politischen Willens-bildung auf. Es bildete sich neben den schon bestehenden nationalsozialistischen Bewegungen die "Niederlandsche Unie". Sie entartete bald zu einer Sammlung der englandhörigen oranientreuen Opposition. Daneben existieren zwei Bewegungen, welche deutscherseits finanziert wurden, nämlich die N.S.B. und die N.S.N.A.P. Letztere Bewegung wurde von einem Idealisten geführt, den ich schon aus seiner Jugendzeit kannte, nämlich Ritter van Rappard. Seine Liebe zum Reich war nicht neu, sie bestand von je her, war aber nicht derart weltanschaulich unterbaut, wie später in den mühseligen Kämpfen um die Eroberung unseres Volkes. Es ist bedauerlich, dass Mussert diese Bewegung genau so scharf bekämpfte wie seine reichstreuen Parteigenossen innerhalb der Bewegung. Es erübrigt sich hier alle Erklärungen zu erwähnen, welche seitens des Hauptquartiers gemacht wurden, um die reichstreuen Niederländer zu verdächtigen. Dies trifft auch hinsichtlich der germanischen SS zu, welche ebenfalls mit voller Einstimmung der deutschen Behörden die Reichsidee, sei es in einer anderen Betonung als die Rappard-Bewegung, vertrat. Rappard konnte aber mit Recht annehmen, dass er die volle Freiheit hatte die These des Deutschtums der Niederländer zu vertreten, da ihm in 1940 wiederholt das Vertrauen der damaligen politischen Leitung der deutschen Besatzungsbehörden beteuert wurden. Uebrigens kann man in früheren niederländi-

(5) Zie Rost aan Seyss-Inquart dd. 25 okt. 1944; nr. 343.

schen Büchern oder auf Schulkarten wiederholt die Zugehörigkeit der Niederländer zum niederdeutschen Stamm bestätigt finden. Die Verneinung dieser Zugehörigkeit, die Aenderung des Namens der Niederdeutsch Reformierten Kirche in Niederländisch Reformierte Kirche, die Aenderung der Volkshymne, wo Oranien erklärt deutschblütig zu sein, in "dietschblutig", sind Entartungserscheinungen der letzten Jahrzehnten. Gegen die Reichsidee stellte Mussert die Forderung der niederländischen Selbständigkeit unter seiner Führung. Es ist nun für Mussert keine Schande, dass er von der Niederländern weniger hoch eingeschätzt wird als der Führer. Einer meiner Kameraden erklärte diesbezüglich Folgendes: "Wo bliebe das Reich, wenn jeder der germanischen Randstaaten eine Führerpersönlichkeit gestellt hätte von der einmaligen Grösse Adolf Hitlers?"

Die Bekämpfung der N.S.N.A.P. durch Mussert konnte den Aufschwung der Rappard-Partei innerhalb kürzester Frist nicht hemmen, obwohl ihr nie die volle Betätigung zugestanden wurde. Es sammelten sich in diese Partei völkische niederländische Kämpfer, die unter dem Hakenkreuz in Treue zum Führer ihre Weltanschauung vertreten wollten. Ich habe seinerzeit versucht, die Vereinigung der zwei Parteien auf der Grundlage eines offenen Bekenntnisses zum Reich herbeizuführern. Mussert wurde aber zu einer anderen Lösung ermutigt. Die Auflösung der Rappard-Partei traf die Männer dieser Bewegung vernichtend. Ihre Aufnahme in die N.S.B.[6] wurde verschleppt, geschweige dass ihre selbständige Betätigung in irgendwelchen Umfange von der N.S.B.-Leitung gestattet wurde. So wurde diese wertvolle Gruppe abgestossen. Innerhalb der Bewegung wütete gleichzeitig eine geschickt getarnte Aktion gegen die grossgermanisch eingestellten Parteigenossen.

Die Entwicklung der Bewegung seit dem 15. Mai 1940 kennzeichnet sich durch diese sich fortwährend steigernde Absetzung von den reichstreuen Parteigenossen. Falls erwünscht, bin ich bereit diese Behauptung an Hand von Beispielen zu beweisen. Es war diese Rückbildung zu einem konfessionellen weltanschaulich unklaren Fascismus für die völkischen Kämpfer der Bewegung um so schmerzlicher, als wir in jahrelangen zähen Kämpfen in den Jahren vor der Besatzung die völkische Weltanschauung mühsam durchgesetzt hatten. Damals hat Mussert uns für die Wahlen gebraucht, nach der deutschen Besatzung wähnte er sich stark durch die Monopolstellung, welche er erhalten hatte. Zu unserem Entsetzen wurden auch Judenmischlinge in prominente Führerstellungen der Partei eingebaut. Ich erinnere an folgende Beispiele:

Der Organisationsleiter der N.S.B. ist der Achteljude Kardoes. Die Propaganda führt praktisch wenn auch hauptsächlich im staatlichen Sektor der Vierteljude Blokzijl. Die Schulung der Partei wird de facto geführt von einem Juden- und Negermischling Nije.[7] Aber auch die konfessionell zuverlässigen Parteigenossen wurden stark herausgestrichen. Es ist eine der nationalsozialistischen Grundwahrheiten, dass das Volk nur klare radikale Begriffe versteht. Die Arbeiterschaft musste gegen die bürgerlich-christlich betonte und weltanschaulich unklare Bewegung ein tiefes Misstrauen auffassen. So wurde die Bewegung auch von den Ar-

(6) Na 14 dec. 1941, toen de NSB door Seyss-Inquart als 'enig toegelaten partij' werd uitgeroepen.

(7) H.C. Nije, geb. 8 juni 1906 te Paramaribo. Sinds 1933 lid van de NSB, waar hij verschillende functies bekleedde. Van 1935 tot 1938 had hij zitting in de Provinciale Staten van Zuid-Holland, in augustus 1940 werd hij streekleider voor Den Haag van de Nationale Jeugdstorm en in de zomer van 1941 werd hij plaatsvervangend vormingsleider van de NSB. Eind 1943 werd hij vormingsleider van de toen opgerichte Werkgemeenschap voor de Vorming. Na Dolle Dinsdag werd hij door Mussert naar Lüneburg gestuurd om de zorg voor de gevluchte NSB'ers op zich te nemen.

beitermassen isoliert. Die Einwendung, dass eine christlich betonte Bewegung dem Charakter unseres Volkers entspricht, ist übrigens unzutreffend, da 25% unseres Volkes überhaupt keiner Kirche mehr angehören und weitere 25% keine Kirche mehr besuchen.

Wie man übrigens auch über die N.S.B. urteilen mag – die Meinungen gehen bekanntlich weit auseinander – das Urteil über das Hauptquartier lautet fast einmütig ablehnend. Mit wenigen Ausnahmen stellt das Hauptquartier das Gegenteil einer Auslese des niederländischen Volkes da. Der Weg zu Adolf Hitler führte über dieses Hauptquartier. Mancher meiner Landsleute der den direkten Weg zum Führer sicher beschritten hätte, lehnte unter solchen Umständen einen Eintritt in die Partei ab.

Auch das politischen Programm Musserts hatte wenig Zugkraft. Insbesondere hatte Mussert sich von der Propagierung der niederländischen Selbständigkeit viel erwartet. Dies war eine starke Zumutung an unserem Volke. Die Intelligenz betrachtete dieses Schlagwort als einen Köder. Sie ist der Meinung, dass die niederländische Selbständigkeit bestenfalls die Form eines Protektorates annehmen könnte, welches die Verlängerung der während der Besatzungzeit wohl unvermeidbaren jedoch verletzenden Bevormundung unseres Volkes bedeuten würde. Klar und nüchtern urteilte die Intelligenz diese Schlagwörter ab. Die Aussenpolitik, die Wehrmacht, die Wirtschaft, der Verkehr, der Arbeitseinsatz sind Reichsangelegenheiten. Die verkrampfte Idee einer niederländischen Selbständigkeit schrumpft daher auf Unterricht, Kultur und Propaganda zusammen. Sie stellt ein aus der in 1940 erlittenen Niederlage geborener Minderwertigkeitskomplex dar, sie bildet eine Abwehrstellung gegen das Reich. Sie entbehrt der Grösse der niederländischen Berufung in dieser historischen Stunde, welche die eigen völkische Aufgabe innerhalb des heiligen germanischen Reiches antreten will. Die Idee dieser ramponierten niederländischen Selbständigkeit war blutarm und kümmerlich. Sie war unvölkisch; sie stellte eine Vergewaltigung der Blutbindungen dar, welche die Stämme unseres Volkes in den Grenzprovinzen mit den deutschen Blutbrüdern an der anderen Seite der Grenze verbanden. Es wäre Reichspolitik im wahrsten Sinne des Wortes gewesen diese Bindungen zu betonen an statt sich kleinlich zu fürchten vor einen friesischen und sachsischen Imperialismus in dem Norden. Dorten lehnt man die Provinz Holland mehr ab als die deutschen Stammesbrüder im Reich. Sippenbindungen haben über die Jahrhunderte hinweg im Norden die künstlichen Grenzen illusorisch gemacht. Keine Propaganda für eine niederländische Selbständigkeit könnte die Blutbindungen vernichten. Wenn Mussert rückhaltlos die grosse Idee der Wiedervereinigung auch gegen grosse Teile des deutschen Volkes vertreten hätte, wenn er uns nicht auf sichselbst sondern auf Adolf Hitler, den Gründer des germanischen Reiches vereidigt hätte, wenn er die Freiwilligen der Waffen-SS als die Träger der Reichsidee geehrt hätte, so wäre die Idee kristalklar ausgeprägt gewesen.

Die Septemberereignisse haben nun diese in sich gespaltene Führung, die unklare weltanschauliche Ausrichtung auf die Probe gestellt. Was zu erwarten war, ist zugetroffen! Die Führung ist in sich zusammengebrochen. Die Möglichkeit das niederländische Volk in den Käfig einer quasi-niederländischen Selbständigkeit unter einer N.S.B.-Hauptquartierregierung einzusperren, ist vernichtet. Nicht nur ausserhalb, sondern auch innerhalb der Bewegung fördert man einstimmig die Beseitigung des Hauptquartiers. Dieses Postulat beschränkt sich also nicht auf die Vertreter der Reichsidee; auch die treuesten Anhänger Musserts, wie z.B. die Bürgermeister von Rotterdam und Haag stellen diese Forderung.

Auch die auf dem Staatssektor tätigen Kameraden haben vielfach versagt oder sind ausge-

schaltet. Der Generalsekretär für Wasserstaat,[8] der zugleich die Postverwaltung führt, ist praktisch nicht mehr in Funktion. Der Generalsekretär für Verkehr ist beurlaubt.[9] Ein Generalsekretär für Volksaufklärung ist seit der Beseitigung Goedewagens[10] und der Ermordung Reydons[11] nicht mehr ernannt worden. Kamerad de Ranitz, der diesen Posten wahrnimmt, ist zwar ein ordentlicher Beamte, dafür aber keine politisch gestaltende Persönlichkeit. Der Generalsekretär für Justiz, Schrieke, der sein Amt nach un vor verseht, war nie politisch tätig. Ich selbst verwalte das Finanzministerium, aber ein Kontakt mit Mussert fehlt wegen der räumlichen Trennung, wegen der scharfen weltanschaulichen Gegensätze und wegen des mangelnden Interesses Musserts für finanzielle und wirtschaftliche Fragen. Das Instrument, das jetzt vor ungefähr zwei Jahren geschaffen wurde um die politische Durchdringung des Staatsapparates zu organisieren, dieses sogenannte "Staatspolitische Sekretariat" ist sang- und klanglos verduftet. Der Leiter dieses sogenannten Staatssekretariats ist verschwunden.[12] Einige der wichtigsten Exponenten sind jämmerlich gescheitert, wie z.B. Musserts Beauftragter für Unterricht, Dr. van Genechten, der einen jämmerlichen Scheinselbstmord verübte; Musserts Beauftragter für den Landstand, Roskam, der wegen finanzieller Unregelmässigkeiten abgesetzt wurde. Man darf sich nicht mit diesen Feststellungen begnügen. Zehntausende ehrliche Kämpfer der N.S.B. sind tief enttäuscht, viele stehen an der Front, andere in der Landwache, wieder andere sind verstreut oder nach Deutschland ausgewandert. Eine Jugendgruppe hat sich offen gegen die Parteileitung aufgelehnt.[13]

Die Sammlung dieser verstreuten Männer und Frauen könnte nur durch eine reichstreue Leitung der Partei erfolgen, welche eine bewegliche loyale Zusammenarbeit gewährleistet. Ich bin bereit Ihnen diesbezüglich Vorschläge zu machen, welche meines Erachtens zum Ziel führen könnten. Ich glaube unerschütterlich an die niederländische Bereitschaft den Führer anzuerkennen. Es ist mir und meinen Gesinnungsgenossen seitens meiner andersgesindten Landsleute innerhalb und ausserhalb der Germanischen SS niemals die Achtung versagt worden, weil wir ehrlich die Reichslösung vertraten. Wir haben im Gegenteil empfunden, dass man uns Vertrauen entgegenbrachte, weil man an die Aufrichtigkeit unserer Weltanschauung glaubte. Die Grösse des Führers wird auch von seinen Gegnern anerkannt. Ihm würde man viel eher folgen als einer Persönlichkeit, die sich anmassen würde den Niederländern gegenüber sich zum Führer aufspielen zu wollen. Es ist übrigens ein tiefer Irrtum zu glauben, dass die Intelligenz dieses Landes sich im Falle eines deutschen Sieges passiv eine separatistische Auflösung aufdringen liesse. Ich glaube Anhaltspunkte zu haben für die Annahme, dass eine Gruppe auserlesener Männer sich in diesem Falle bereit erklären würde loyal mit der Reichsregierung zusammen zu arbeiten. Diesen Vorstoss passiv abzuwarten, hiesse unsererseits die Führung an die Gegner abtreten oder eine willkommene Versöhnung und Umorientierung der niederländischen Bevölkerung im Falle einer Ablehnung für lange

(8) De niet-NSB secretaris-generaal, Mr. D.W.G. Spitzen, was in de herfst van 1943 opgestapt en opgevolgd door Van der Vegte.
(9) E. van Dieren.
(10) Prof. dr. T. Goedewagen, geb. 15 maart 1895 te Amsterdam. Sinds 1940 lid van de NSB, waar hij o.a. Persleider en Gemachtigde in bijzondere dienst werd. Van november 1940 tot januari 1943 was hij secretaris-generaal van het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten.
(11) Begin februari 1943.
(12) J.H. Carp.
(13) Na Dolle Dinsdag had er een 'groot-Germaanse' rebellie plaats in de Jeugdstorm, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 425–438.

Zeit aufhalten oder verbauen. Es muss unsere Politik sein den organischen Einbau der Intelligenz und des Volkes in ein nationalsozialistisch geführtes Reich vorzubereiten und zu erleichtern.

Ich möchte nun zu den wirtschaftlichen Betrachtungen dieser Note kommen.

Wenn ich die politischen Bereitschaft grosser Teile des niederländischen Volkes betont habe in eine Grossraumpolitik des Reiches, ihr fachliches Wissen und Bewährte Fähigkeiten im Falle eines deutschen Sieges einzugliedern, so spreche ich aus der Erfahrung, welche ich im In- und Ausland in mehr als zwei Jahrzehnten in mannigfachen Auseinandersetzungen mit den niederländischen Volksgenossen gesammelt habe.

Die niederländischen Wirtschaft ist zweifelsohne gutteils englisch orientiert. Dies bedeutet aber auch, dass sie seit dem vorigen Weltkrieg genau so wie bedeutende englische Wirtschaftskreise die strukturellen Aenderungen der Weltwirtschaft und die grundsätzliche Notwendigkeit einer Abkehr von den liberalistischen Wirtschaftsmethoden erkannt hat. Die britische Ottawapolitik des Jahres 1932, welche die Absperrung des Empires und die Umorientierung von einem Welthandel auf einen interimperialen Handel einleiten sollte, war ein Verzweiflungsschritt, wozu die Politik Montague Normans[14] griff nach dem Zusammenbruch seiner Europapolitik der Jahre 1918-1931, welche bezweckt hatte dem britischen Handel den Absatz auf die europäische Markt zu öffnen. Die niederländischen Staats- und Wirtschaftsführer glaubten nicht mehr an eine Lösung im liberalistischen Sinne. Das Zentrum propagierte offen ein Schutzzollpolitik, während die Liberale und Colijnkreise zur Grossraumbildung schreiten wollten. Der Vertrag von Ouchy (1932), wogegen Gross Brittanien Einspruch erhob, wollte eine niederländisch-belgische Wirtschaftsbildung herbeiführen, die Oslo-Verträge (1936) sollten die kleinen neutralen Staaten zu einem Wirtschaftsblock vereinigen.

Auch die niederländische Emigrantenregierung in London hat sich zur Grossraumbildung unter Anlehnung an das britische Weltreich bequemen müssen. Dieser Versuch wird von den hiesigen Wirtschaftskreisen aufmerksam verfolgt. Sollte Deutschland siegen, so bricht auch diese Lösung zusammen, aber die Notwendigkeit der Eingliederung oder Anlehnung der Niederlande an einen Grossraum bleibt nach wie vor bestehen, insbesondere nach dem Verlust unserer Kolonien (welcher Ertrag auf eine halbe Milliarde jährlich beziffert wird).

In diesem Suchen nach einer Lösung liegt die Chance der Reichsregierung, freiwillig die Mitarbeit der niederländischen Wirtschaftskreise nach einem deutschen Sieg zu erhalten. Während ich aber in dem ersten Teil dieser Note der Reichspolitik das Wort geredet habe und die separatistische Kleinstaaterei der N.S.B.-Leitung verdammt habe, bin ich jetzt gezwungen die unglaublichen Annektierungsbestrebungen seitens gewisser Kreise der deutschen Wirtschaft anzuprangeln und festzustellen, dass diese einen zu grossen Appetit gezeigt haben. Von einer sinnvollen Reichswirtschaftspolitik kann im niederländischen Raum nur die Rede sein wenn diese nicht dahinführt, die Mammuthkonzernen auf Kosten der völkischen niederländischen Unternehmungen weiter zu vergrössern. Reichspolitik in der Wirtschaft bedeutet die Einschaltung, nicht aber die Ausschaltung des niederländischen Unternehmertums. Ich habe in Gesprächen mit Minister Funk[15] feststellen können, dass seinerseits diese Annektierungsbestrebungen nicht gefördert werden. Hier liegen die wirklichen Gefahren für das Reich. Es ist leicht, aus Gefälligkeit oder Schwäche den Grosskonzernen ihre Expansionspolitik zu erleichtern; das hat aber mit nationalsozialistischer Wirtschaftspolitik gar

(14) President van de *Bank of England.*

(15) Zie *Corresp. Rost I,* notitie van Bühler dd. 14 aug. 1941; nr. 177.

nichts zu tun. Ich möchte in diesem Zusammenhang erinnern an den verzweifelten Kampf, welcher zu Anfang dieses Jahrhunderts in Amerika gegen die Trusts geführt wurde.

Es ist vielleicht geschickt, derartige Bestrebungen mit dem Namen Verflechtung zu tarnen, dies stellt aber eine missbrauchliche Verwendung dieses Begriffes dar. Ich habe mich des öftern mit niederländischen Wirtschaftsführen über eine sinnvolle Verflechtung unterhalten und habe auch auf diesem Gebiete die grundsätzlich günstige Einstellung zu einer weitgreifenden Raumpolitik innerhalb des Reiches feststellen können. Meine Landsleute sind intelligent genug um zu verstehen, dass sie im Grossraum zweckmässig mit ihren deutschen Schwesterfirmen zusammenarbeiten sollen. Sie wollen aber ihre wirtschaftliche Führung und Autonomie dabei nicht verlieren.

Es ist eine alte Streitfrage, ob der Handel oder die Industrie in der wirtschaftlichen Planung die Initiative hat. Ich will diese Frage nur streifen um die sofortige Einschaltung der niederländischen Initiative in die Reichsplannung zu besprechen.

Die Statistik, worüber nähere Informationen Ihnen falls erwünscht zugehen werden, zeigt dass der Handel der Niederlande genau wie der britische Welthandel seit dem vorigen Weltkrieg eine geradezu erschreckende Schrumpfung erfahren hat. Die Kopfquote der Einkommen von in dem Handel tätigen Niederländern lag in 1938 und 1939 weit unter dem Stand des Jahres 1890 als der Aufstieg des liberalen Welthandels seine letzte Expansion bis zum ersten Weltkrieg erlebte. Daraus ergibt sich der Schluss, dass der Handelsapparat unserer Heimat überbesetzt ist. Es ist nun angesichts der in Mitteleuropa bestehenden Abneigung der bodenständigen Bevölkerungen gegen den Handel und nach der Ausrottung der Juden auf diesem Gebiete ein Gebot völkisch-germanischer Politik, die erfahrenen arischen Handelskreise der germanischen Randstaaten und insbesondere der Niederlande, in sinnvoller Verflechtung mit deutschen Handelsfirmen in das Vakuum des mitteleuropäischen Handels eintreten zu lassen.

Nachdem ich also die zwangsweise gedingte reichspolitische Einstellung unserer Handelskreise dargelegt habe, will ich nun die ähnliche Lage der niederländischen Industrie beleuchten.

Der Lebensstandart und das Lohnniveau waren in den Niederlanden hoch, die Konkurrenzfähigkeit der arbeitsintensiven Betriebe dafür also gering. Auch die Absatzmärkte schrumpften durch die britische Ottawapolitik, die amerikanische Zollabsperrung und die brutale japanische Konkurrenz in Asien immer mehr zusammen. Die Statistik zeigt, dass unsere heimatliche Industrie in den Jahren 1914-1921 einen grossen Aufschwung nahm, welcher sich nach einer kurzen Unterbrechung seit 1924 wieder fortentwickelte. Seit 1929 ist aber auch in der Industrie eine grosse Schrumpfung eingetreten, welche die Kopfquote der Verdienste der in der Industrie betätigten Arbeitskräfte um mehr als 20% schmälerte. Die Industrie wird sich daher im Falle eines deutschen Sieges und der Verlust der Kolonien mit der reichsdeutschen Industrie auseinandersetzen müssen.

Ich könnte diese Ausführungen ausdehnen auf Schiffahrt, Fischerei und Landwirtschaft und Ihnen meine Behauptungen statistisch belegen. Das würde den Rahmen dieser Note sprengen. Wichtig ist die Politik, die deutscherseits geführt wird. Wir wissen, dass der Führer die Reichspolitik will und den Niederländern den Weg in das Reich freigeben will. Wir fragen uns aber ab weshalb gerade in der Wirtschaftspolitik solche verletzende Gegensätze zu einer Reichspolitik vorhanden sind.

Wir fragen uns ab, wozu die deutsche Verwaltung mit solcher Beharrlichkeit die Führung

der niederländischen Wirtschaft in den Händen eines Halbjuden belässt. Ist es auch nicht Ihre Meinung, dass den niederländischen Lebensrechten durch diese Interessenbetreuung Unrecht getan wird. Es ist doch auffallend, dass die Tätigkeit des Herrn Hirschfeld offenbar auch bei der Emigrantenregierung in London Wohlgefallen und Genugtuung erregt, was angesichts der deutschen Befriedigung unerklärlich ist.

Ich möchte Ihnen nahelegen im Falle einer grundsätzlichen Neuorientierung der politischen Führung in den Niederlanden diese Lücke in der Reichspolitik ausfüllen zu wollen. In Abwartung einer Abänderung der jetzt fast unerträglich gewordene Wirtschaftspolitik, könnte man übrigens erwägen uns in die Planungsarbeiten ins Reich einzuschalten. Damit wäre die ständige Vertretung der nationalsozialistischen niederländischen Anschauungen hinsichtlich der künftigen Reichspolitik auf wirtschaftlichem Gebiete gewährleistet. Dieser Vorschlag bezweckt auch sobald als möglich die niederländische Wirtschaft aus der Absperrung worin sie erstickt, zu erlösen.

Damit diese Planungsarbeit soviel möglich unterstützt werden kann, sollte meines Erachtens eine staatliche Stelle in unserer Heimat den Arbeiten die notwendige Unterstützung verleihen. Ueber die Form, worin dies geschehen könnte, werde ich Ihnen gerne nähere Vorschläge unterbreiten.

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

BDC H 13/1302–13 Doorslagkopie (fotokopie RvO)

359. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER[a]

Amsterdam, [c. eind Dec. 1944]

Hochverehrte Reichsführer

Obwohl Ihre ganze Energiëen wohl auf die grossartige Deutsche Offensive[1] gerichtet sind und wir alle die phantastische Leistungen der SS Panzerarmee mit atemloser Spannung verfolgen erlaube ich mir Ihnen ganz kurz über die politische Ereignissen in den Niederlanden zu berichten.

Nachdem Mussert sich, angesichts der Möglichkeit eines Anglo-Amerikanisch-Bolsjewistischen Sieges schon seit dem Frühjahr immer mehr von der SS abgesetzt hatte, bereitet er jetzt auch seine Distanzierung vom Reich systematisch vor. Die Bewegung wird rückentwickelt nach dem Dietschen also grossniederländischen Programm.

Meine Ausschaltung aus der Führung der Bewegung die mit allen Mitteln in den letzten Jahren betrieben und vom Arbeitsbereich gefördert wurde wird jetzt seit drei Monaten von Mussert mit seinen Männern systematisch vorbereitet und wird formell in allernächster Zeit erfolgen.[2] Da nun meine seinerzeitige U.K. Stellung auf machhaltigen Bitten des Reichs-

359 – (a) Deze brief werd eerder in vertaling gepubliceerd in *Nederland in Oorlogstijd, Orgaan van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie*, 2e jrg., september 1947, nr. 11–12.
(1) Het Ardennen-offensief.
(2) Zie Mussert aan Rost dd. 28 dec. 1944; nr. 361.

kommissars und Musserts erfolgte,[3] stellt sich die Frage ob ich wieder einrücken soll. Sie bestimmten seinerzeit dass ich in dem Rang eines Hauptsturmführers gegebenenfalls einrücken sollte.

Ich bat den Obergruppenführer hiervon vorläufig Abstand zu nehmen und machte im Sommer als erste Vorbereitung sechs Wochen Dienst als Rekrut bei der Infanterie und zwar in dem Unterführerlehrgange des Landsturms. Dies ist mir physisch sehr schwer gefallen aber ich habe durchgehalten.

Als ich zurückkam in meine Ziviltätigkeit hat einer meiner Mitarbeiter[4] in meiner Abwesendheit mit Hilfe anderer Anwärter für meine mannigfache Tätigkeiten meine Stellung untergraben. Das führte Anfang September zu einem harten Konflikt wo die Herrn Wimmer und Fischböck nichts unterlassen haben um mich zu stürzen. Ich verdanke es der Kameradschaft des Obergruppenführers, dass ich mit der feigen Meute meiner Landsleute vor mir und der deutschen Verwaltung in dem Rücken durchkam.

Es wäre meinen Stolz gewesen Ihnen beim Friedensschluss melden zu können das Wirtschaftsministerium, das Finanzministerium, die Niederländische Bank und die Niederländische Ost Kompanie für die SS sichergestellt zu haben. Mit einer beharrlichen Zähigkeit hat Minister Fischböck aber den Halbjuden Hirschfeld die Stange gehalten. Ueber die Gründe wird Obergruppenführer Rauter Ihnen berichten können. Ich habe gegen Korruption, Sabotage und Reaktion in der Niederländischen Wirtschaft Sturm gelaufen.

Ich werde noch einen Monat mindestens brauchen um die Positionen in der Niederländischen Bank sicherzustellen wenn der Reichskommissar mich wenigstens in diesem Falle helfen will. Ich brauche nur die Enthaltung der deutschen Stellen in meiner Personalführung.

Sollte ich dann meine Ausbildung als Artillerie Obersturmführer erhalten, so hätte ich Sie vorher gerne noch ganz kurz gesprochen.

Herzlich lässt meine Frau Sie grüssen.

In Treue zeichne ich hochverehrter Reichsführer mit

Heil Hitler
M.[M.] Rost van Tonningen

BDC H 13/1289–90 Oorspronkelijk in handschrift (fotokopie RvO)

(3) In de derde week van feb. 1941; zie ook de inleiding bij *Corresp. Rost I.*
(4) Bijleveld, een der directeuren van De Nederlandsche Bank, had na Dolle Dinsdag zijn NSB-lidmaatschap opgezegd.

360. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT

Deventer, 28 December 1944

Leider,[a,1]

De gebeurtenissen der laatste maanden hebben niet nagelaten op de Beweging diepe sporen achter te laten. De massauittocht uit het Westen, het vluchten van vooraanstaande personen onder achterlating van al de hen toevertrouwde belangen en andere oorzaken hebben een diepe ontevredenheid in onze gelederen veroorzaakt. Velen hebben de Beweging in de laatste maanden verlaten. In feite dateert de crisis der Beweging echter reeds uit een verder verleden.[b]

Ik heb sinds de bezetting herhaaldelijk in woord en schrift ernstig gewaarschuwd tegen den koers, welken de Beweging insloeg. Wij hadden gelegenheid over belangrijke meeningsverschillen in de Beweging herhaaldelijk van gedachten te wisselen. Ik heb mij dan ook afgevraagd, of het nog wel zin had, U nogmaals mijn standpunt uiteen te zetten.[2] Waar het hier echter gaat om het zijn of niet zijn der Beweging, vermeen ik U de volgende uiteenzetting niet te mogen onthouden.[c]

Toen ik in 1936 in de Beweging trad, had ik in Oostenrijk een werkzaamheid achter de rug, waarbij ik met de Oostenrijksche nationaal-socialisten reeds had samengewerkt. De Führer verleende mij in 1938 voor dit werk het onderscheidingsteeken van den Anschluss. Ik ben dus uit de wereldbeschouwing van den Führer tot de Beweging gekomen.[d]

De Beweging stond toenmaals nog op een geheel ander standpunt. Joden waren lid der Beweging. U heeft mij later bevestigd, dat dit een ongewenschte toestand was en mij Uw erkentelijkheid betuigd voor den strijd tegen dezen misstand. U zult zich de felle debatten in de wekelijksche vergaderingen van den toenmaligen politieken Raad over dit onderwerp herinneren, waarbij kameraad van Geelkerken bestreed, dat de Beweging de uitstooting der Joden wenschte. U heeft daarop de Beweging voor Joden gesloten. De ontvangst dezer mededeeling door 12.000 functionarissen en leden in vergadering bijeen, was de meest overweldigende anti-Joodsche demonstratie, die wij hebben gekend. Uw vaststelling na de vergadering was: "Ik wist niet, dat de Beweging zoo anti-semiet was."

De Beweging telde echter ook onder haar leden hooggraad vrijmetselaars met name de heeren Fahrwerck[e] en Harloff.[f] U is tegen deze opname van vrijmetselaars herhaaldelijk gewaarschuwd. U zult zich herinneren, dat het Nationale Dagblad felle aanvallen tegen de vrijmetselarij heeft gericht, naar aanleiding der benoeming van den Heer Oud tot burgemeester van Rotterdam en van de herverkiezing van President Roosevelt. U zult zich herinneren,

360 – (a) In de marge staan een groot aantal aantekeningen van Mussert, die met letternoten zijn aangegeven.

(1) Deze brief wordt op 2 jan. 1945 in vertaling door Rauter aan Himmler gezonden, die er 'sehr gut' bij schrijft (H 13: 1366–71).

(2) De laatst bekende 'principiële' brieven zijn uit jan. 1943 (nr. 70, 73 en 74). De meest genoemde zaken zijn in *Corresp. Rost I* behandeld.

(b) Bewegingsafbraak.

(c) Rost als waarschuwer.

(d) Uit een Volkenbond gekomen, die hem betaalde.

(e) Farwerck doorzag hem.

(f) Harloff is nimmer hoog-graad vrijmetselaar geweest.

dat ik hierdoor in heftig conflict geraakte met kameraad Fahrwerck in den politieken Raad. De zaak kwam voor 1940 niet meer tot een beslissing, doch het is kenschetsend, dat vrijwel onmiddellijk na mijn arrestatie door de regeering de Geer op 3 Mei 1940 de Heer Harloff zich met een mededeeling tot U richtte, die inhield dat ik landverraad gepleegd zou hebben en dat de Heer Fahrwerck pretendeerde in Berlijn vernomen te hebben, dat ik U ondermijnd had. Dit geschiedde op een oogenblik, dat ik mij dus niet kon verweren, daar ik immers hiervan onkundig bleef.

Wat ik gevreesd had, gebeurde:
Na de bezetting van ons land door de Duitsche Weermacht, een bezetting waarop door U gehoopt werd als de redding uit den nood en met het oog waarop door U reeds een kabinet was gevormd, werd U genoopt althans Fahrwerck te laten vallen en de nog lid zijnde Joden uit de Beweging te verwijderen.

Ik keerde op 31 Mei na de bevrijding uit Calais terug en werd 's avonds plotseling bij den Reichsführer-SS en bij den Reichskommissar ontboden, die mij naar mijn oordeel over den toestand vroegen. Op mijn vraag, of U zich reeds geuit had, kreeg ik een ontkennend antwoord. Ik verkoos daarop mijn oordeel op te schorten. U heeft mij later voor deze houding gedankt.[g]

Den dag na mijn onderhoud met de twee genoemde Duitsche overheidspersonen had ik een onderhoud met U. Ik deelde U mede, dat de Reichsführer Nederlandsche vrijwilligers wilde werven voor de SS. U apostropheerde mij scherp, "Daar werk ik niet aan mede; ik ben geen landverrader." Ik heb U toen verontwaardigd weersproken. De wrijvingen en botsingen in de Beweging leidden spoedig tot een voor de Duitsche overheid ondragelijken toestand.[h]

De Reichskommissar is met U, van Geelkerken en met mij in verbinding getreden en heeft als oplossing voorgesteld, dat van Geelkerken en ik Uw plaatsvervangers zouden zijn. Nadat deze aangelegenheid geregeld was, volgde ons bezoek bij den Führer in September 1940. Daarmede was de verbinding tusschen N.S.D.A.P. en N.S.B. officieel gelegd.

De Reichsführer hield aan zijn standpunt vast. In het voorjaar 1941 had U Uw zienswijze veranderd en richtte U zelf een oproep tot in dienstname bij de Waffen-SS tot de leden der Beweging. Ik heb mij destijds over deze ontwikkeling zeer verheugd, daar hiermede weer een schrede was gezet op den moeizamen weg naar de verwezenlijking der vorming van het Germaansche Rijk, toenmaals nog betiteld met den naam Germaansche Statenbond.

Over dezen bond hield ik juist omstreeks dezen tijd een vormingsrede voor den kop der Beweging, als ik mij goed herinner in Februari 1941. Ik plaatste de Beweging daarbij met Uw instemming voor het vraagstuk: Moet Nederland losblijven van het Rijk, of moet ons land weder met het Rijk vereenigd worden.[h] De meening der Beweging over dezen strijdvraag was verdeeld. Mijn meening was bekend, ik kom hier nog nader op terug. U heeft daarop een brochure over den Germaanschen Statenbond gepubliceerd, die bij alle verschillen, welke U met mijn standpunt en opvattingen te kennen gaf, toch een schrede voorwaarts was op den weg van Nederland's terugkeer tot het Rijk. De omkleeding van Uw standpunt, die de Bourgondische gedachte hier en daar benaderde en in het bijzonder de wijze, waarop U den inquisitiekeizer Karel V besprak, gaven echter aanleiding tot ernstige ontstemming in de gelederen van de Rijksgezinde partijgenooten.[h]

De verschillen van inzicht waren toen reeds aangewassen tot een haast ondragelijke span-

(g) De nobele Rost.
(h) leugens.

ning.[h] De richting, die de Beweging nam, moest naar mijn vaste meening leiden tot een afstooting dier elementen, die voor de stootkracht der Beweging onontbeerlijk waren, nl. van hen voor wie de wereldbeschouwing van het Nationaal-Socialisme geen politieke aangelegenheid is, maar geboren is uit het diep geloof onzer voorvaderen. Dit geloof, dat a-christelijk is, wordt in het Duitsch Gottgläubigkeit genoemd.

Hiermede kom ik tot een kernpunt der geschillen, welke de Beweging innerlijk verscheurd hebben.[h]

Het is mijn meening, dat het volk alleen kristalheldere begrippen begrijpt. De wereldbeschouwing van den Führer laat ik deze geen speelruimte. Er zou dus in de Beweging geen plaats moeten zijn voor verschillende levenskringen. U heeft daar anders over gedacht. U heeft in de onderwijsbrochure, in de gele brochure, inhoudende Uw briefwisseling met de Roomsche geestelijkheid, levenskringen erkend en heeft door de instelling van een Raad van Katholieken en een Raad van Hervormden deze uitdrukkelijk bevestigd. Daarnaast bestaat de levenskring der kerkloozen (naar schatting 25% van ons volk) met welke men degenen kan gelijkstellen die geen kerk meer bezoeken (wederom ongeveer 25%). Onder deze helft van ons volk vindt men de Godzoekers bij uitnemendheid. Onder hen zijn belangrijke groepen, die zich in de laatste decennia tot de Godgeloovigheid hebben doorgeworsteld; het zijn idealisten, die het nationaal-socialisme als de uitdrukking van de bloedgebondenheid der Germaansche stammen als een der van Godgewilde ordeningen hebben onderkend. Er bestond voor 1940 een betrekkelijke verdraagzaamheid tusschen deze christelijke en Godgeloovige levenskringen. Ik moge hier opmerken, dat onzerzijds een hartelijke kameraadschap werd betoond, die mij persoonlijk onder de Christelijke leden der Beweging eenige zeer goede vrienden heeft bezorgd.[i]

Deze verdraagzaamheid verdween van zekere zijde in toenemende mate na den 10den Mei 1940. Ik heb het betreurd, dat de Beweging sinds dat tijdstip de leiding heeft toevertrouwd aan een reeks nieuwe functionarissen, die uit hoofde van hun persoon de Godgeloovige, Rijkstrouwe leden gingen uitschakelen. Ik herinner eraan, dat de tot het Roomsche geloof bekeerde Vorhoeve de leiding kreeg van de propaganda, dat de Roomsche Vlaming van Genechten de leiding had gekregen van de vorming en verder op ontoelaatbare wijze de oudste universiteit van ons land te Leiden heeft mishandeld.[h] Beide heeren hebben U intusschen verlaten. Ik zou hier meerdere voorbeelden kunnen noemen, doch de houding dezer bovengenoemde twee heeren, alsook hun geestverwanten, heeft de Beweging onnoemlijk veel schade berokkend.

Ik wil slechts herinneren aan het feit, dat Uw engste vertrouwensman, kameraad Müller U bij herhaling zijn ontstemming heeft betuigd over den koers, dien de Beweging in dit opzicht na 1940 heeft genomen. Tezelfdertijd deden Joodsbloedigen hun intocht op sleutelposities in het Hoofdkwartier. Ik wil deze ongelukkige menschen in dit betoog zooveel mogelijk sparen, doch erop wijzen, dat deze toestand tot zeer ernstige spanningen leiden moest met de Rijksleiding der N.S.D.A.P, en in het bijzonder met de Rijksleiding der SS, zoodra deze niet meer geheel geabsorbeerd zou zijn door de zware taken, welke haar door de oorlogvoering toevielen. U had reeds eenmaal, nl. in 1940, zooals hierboven vermeld werd, t.a.v. het Jodenvraagstuk en der vrijmetselarij aan de vertoogen der Duitsche kameraden moeten toe-

(h) leugens.
(i) Ds. Boissevain.

geven.[j] Was het noodig wederom de vernedering van de toekomstige eischen te riskeeren?

Daarbij komt, dat het Nederlandsche volk, dat ook naar Uw meening schrander en veelal nuchter is, Uw na 1940 steeds feller wordende principieele strijd tegen de Joden, onvereenigbaar achtte met deze benoemingen en Uw houding tegenover het Jodenvraagstuk in de Beweging.

Deze ontwikkeling ging gepaard met een steeds scherpere uitschakeling van de Rijksgetrouwe leden der Beweging. Daar ik mij hiertoe steeds gerekend heb, en de mogelijkheid tot het uitdragen mijner wereldbeschouwing mij door de praktische uitschakeling als spreker werd verhinder, meldde ik mij op Uw oproep eveneens voor het front en werd goedgekeurd.

U herinnert zich, dat na een zeer onaangename correspondentie U den uitdrukkelijken wensch uitsprak, dat ik mijn werkzaamheid in het belang der Beweging zou voortzetten en wel:

1. In de functie van President der Nederlandsche Bank
2. In de functie van Secretaris-Generaal van Financiën.
3. In de functie van Secretaris-Generaal van Bijzondere Economische Zaken.

Tevens werd mij verzekerd, dat ik mijn politieke werk als plaatsvervangend Leider zou kunnen voortzetten en o.a. als Leider van het Economisch Front de economische werkzaamheid der Beweging op mij zou nemen.

De Rijkscommissaris heeft dit verzoek met zooveel kracht gesteund, dat de Reichsführer-SS mij U.K. stelde.

Zoo vatte ik dus op Uw uitdrukkelijk verlangen mijn werken weder op, om al spoedig te moeten vaststellen, dat in strijd met de gemaakte afspraken mijn uitschakeling als spreker praktisch bleef voortduren. Ik behandel dit persoonlijk geval slechts als voorbeeld voor de wijze, waarop de Rijksgetrouwe sprekers der Beweging in het algemeen werden behandeld.

De oorlog met Sowjet-Rusland brak uit. U verklaarde zich solidair met het Rijk en velen verheugden zich over deze versterking der banden met het Rijk, echter bleven de spanningen voortduren en deze leidden zelfs tot een spreekverbod over het Rijk als zoodanig naar aanleiding van een rede door mij en een der meest begaafde sprekers kameraad Gernandt, in Groningen onder luiden bijval der vergadering uitgesproken. Deze voor het Rijk onaanvaardbare houding moest weer ongedaan gemaakt worden. In een principieel artikel deed U vervolgens een nieuwen grooten stap naar de verwezenlijking der Rijksgedachte. U verklaarde den tijd rijp om voor het Germaansche Rijk in woord en geschrift te strijden. Dit parool werd door de Beweging algemeen met instemming begroet.

Intusschen was met Uw volle toestemming de Germaansche SS in Nederland op den Führer beëedigd.

U heeft daarop aangedrongen op Uw beëediging door den Führer, aan wien U aldus uiting wilde geven aan Uw onwankelbare trouw. Deze eedsaflegging heeft dus geheel op Uw initiatief zonder eenigen drang van de zijde van den Führer plaatsgevonden. Ik moet aannemen, dat U zich toen rekenschap heeft gegeven van de staatkundige beteekenis van dezen eed. Ik verneem, dat U daarmede den Führer als Staatshoofd van het wordende Germaansche Rijk erkende. Deze daad Uwerzijds kon in Uw opvatting van het leiderschap geen andere beteekenis hebben dan de binding van het Nederlandsche volk aan het Rijk, daar U als de Leider van het volk spreekt en handelt. Als zoodanig werd U door den Führer ook uitdrukkelijk erkend.

(j) dreiging.

U heeft daarop de voornaamste functionarissen op U beëedigd onder uitdrukkelijke vermelding, dat dit geschiedde als uitvloeisel Uwer beëediging op den Führer. Hiermede zijn wij in geweten dus gebonden aan den trouw aan Führer en Rijk en het is deze omstandigheid, die mij in verband met uitlatingen Uwerzijds, thans aanleiding geeft tot dit schrijven, daar deze uitlatingen ons voor een gewetensconflict dreigen te plaatsen.

Het is mij ter oore gekomen, dat U zich in vergaderingen van functionarissen aldus heeft uitgelaten, dat de stichting van het Germaansche Rijk voorloopig moet worden verdaagd. Het is in dit verband, dat ik U om inlichtingen kom vragen. U heeft het tijdstip Uwer eedsaflegging aan den Führer gemotiveerd met Uw behoefte hem in de ure des gevaars voor het Rijk Uw trouw te betuigen.

Thans echter is het bestaan van het Rijk eerst recht in het geding en krijgt elke desbetreffende uitlating Uwerzijds een uitermate belangrijk karakter, daar immers juist in den laatsten tijd het verraad aan den trouw aan het Rijk aan de orde is. Men zou de kracht der klein-Nederlandsche stroomingen in de Beweging miskennen, als men zou aannemen, dat deze na Uw eedsaflegging het hoofd in den schoot hebben gelegd. Er zijn verschijnselen waarneembaar, waarover ik U gaarne zal inlichten, die erop wijzen, dat leden of thans voormalige leden der Beweging integendeel zich van het Rijk willen afwenden en zich aldus een alibi verschafffen voor het geval eener Angelsaksisch-Bolsjewistische overwinning. Juist op dit oogenblik zou onzerzijds met alle kracht en onvermoeid de trouw aan het Rijk meoten worden uitgedragen, opdat aan onze houding niet getwijfeld worde. Het heeft mij leed gedaan, dat recente uitlatingen Uwerzijds in dit opzicht veel kwaad gedaan hebben. Ik doel hier op Uw bestempeling der Germaansche Jeugdgroep, die zich voor de Hitler-Jugend-Division meldende als embleem het Hakenkreuz om den arm koos. U noemde hen verraders.[2] Dit heeft vele Rijksgetrouwe leden der Beweging diep geschokt en ik doe bij dezen een dringend beroep op U hier zoo spoedig mogelijk eerherstel Uwerzijds te doen geschieden, door openlijk deze uitlating te herroepen.

Daarmede kom ik tot het slot van dit schrijven. Het is een waarlijk geweldig tijdsbestek, waarin het ons beschoren is te leven. In een strijd van bijna tweeduizend jaren zijn wij getuigen van de geboorte van het Rijk, aan welks Führer U trouw gezworen heeft. In de wisselvalligheden van een bewogen verleden heeft ons volk eeuwen lang zijn grootsche bijdrage tot de wording en groei van dit Rijk geleverd. Wij mogen er met trots aan herinneren, dat de heldenstrijd onzer voorvaderen in den tachtigjarigen oorlog een zoo groot aantal strijdkrachten der Habsburgers en hun Jezuitischen aanhang heeft gebonden, dat het Rijk voor den ondergang in den dertigjarigen strijd werd behoed. Omgekeerd heeft het Rijk door zijn heldenstrijd in den dertigjarigen oorlog de oorlogslast van Nederland verlicht. Het is de tragiek, dat de politiek van eenige Fransche kardinalen, die gelijktijdig met een georganiseerde poging tot contra-reformatie in Engeland ook de verzwakking van het Rijk nastreefden, de separatistische neigingen der provinciën Holland bij de vredesonderhandelingen in Munster deden zegevieren en Nederland in strijd met de opdracht der stichters der Unie van Utrecht losscheurden van het Rijk. U heeft dit onrecht willen herstellen en ik zou U in verband met den twijfel, die hier en daar over Uw houding wordt uitgesproken, in overweging willen geven, om in het openbaar onze onwankelbare wil het Germaansche Rijk mede te helpen bouwen, tot uiting te brengen.

(2) In VoVa dd. 24 nov. 1944.

In dit verband is het noodig het begrip Nederlandsche zelfstandigheid aan onze Beweging duidelijk te maken. Het spreekt vanzelf, dat de staatkundige zelfstandigheid van Nederland onvereenigbaar is met den bouw van het Germaansche Rijk. Degenen, die zoowel het Rijk willen verwezenlijken als de Nederlandsche staatkundige zelfstandigheid willen behouden, zijn analphabeten in het staatsrecht. Wat men onder Nederlandsche zelfstandigheid verstaat, is de volksche zelfstandigheid waarvoor ik ook strijd.

De verwarring, die op dit gebied in de Beweging heerscht, heeft tot noodelooze scheuring aanleiding gegeven en naar buiten veelal de indruk van onoprechtheid gemaakt.

Onze tegenstanders zijn in zekeren zin verder dan wij. Ben ik wel-ingelicht – en ik vermeen dit te zijn – dan zouden na een Duitsche overwinning een aantal vooraanstaande mannen hun diensten aan de Duitsche overheid aanbieden en daarbij uit economische overwegingen geenerlei bezwaren maken tegen de opname in het Rijk. Zoo U de leiding niet aan hen wilt overdragen zal het zaak zijn vanuit de Beweging de inbouw der Nederlanden in het Rijk reeds thans voor te bereiden. Ik stel mij ter beschikking U desbetreffend de noodige voorstellen te doen.[3]

Hou zee!
M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

M 21 Rood X /92462–70. Oorspronkelijk

361. A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Almelo, 28 December 1944

Kameraad,

Ik sta voor de noodzakelijkheid de topleiding der Beweging op ingrijpende wijze te reorganiseeren. In het belang der Beweging zie ik mij genoopt om U met ingang van 1 Januari a.s. als plaatsvervangend Leider te doen opvolgen door kameraad Müller.[1]

Kameraad Ir. F. Müller is lid sinds 1932 stamboeknummer 500, Opperraadsheer der Beweging, drager van het eereteeken der Beweging en van het Kriegsverdienstkreuz 1e klasse mit den Schwertern, Burgemeester van Rotterdam. Hij zal speciaal belast worden met de aangelegenheden der Beweging, welke verband houden met de Overheidsbemoeiingen.[2]

Met nationaal-socialistischen groet
Hou Zee!
[A.A. MUSSERT]

M 21 Rood X / 92457. Doorslagkopie

(3) In zijn brief aan Seyss-Inquart dd. 27 dec. 1944 had Rost zich hiervoor ook aangeboden; nr. 358.
361 – (1) Terwijl Rost bezig was met zijn lange brief aan Mussert (Rost aan Mussert dd. 28 dec. 1944; nr. 360), had de laatste deze korte ontslagbrief geschreven. Van Geelkerken kreeg ook zo'n korte ontslagbrief, vergezeld van een langere brief met een dankbetuiging voor de bewezen diensten. Zie voor dit conflict, De Jong, Koninkrijk, deel 10b, p. 325 e.v. en de annotatie bij de brief- en telexwisseling tussen Rauter en Himmler over dit onderwerp in In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 1456 e.v.
(2) Müller nam het aanbod evenwel niet aan.

362. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Deventer, den 30. Dez. 1944

Hochverehrter Reichskommissar,

Heute empfing ich folgendes Schreiben von Herrn Mussert:

Almelo, den 28. Dezember 1944

"Kamerad,

Ich stehe vor der Notwendigkeit die Führung der "Bewegung in eingreifender Weise zu reorganisieren. Im "Interesse der Bewegung sehe ich mich gezwungen um "Ihnen ab den 1. Januar als stellvertretender Leiter "vor Kameraden Müller nachfolgen zu lassen.

"Kamerad Ir. F. Müller ist Mitglied seit 1932, "Mitgliedsnummer 500, "Opperraadsheer" der Bewegung, "Träger des Ehrenabzeichens der Bewegung und des "Kriegsverdienstkreuzes erster Klasse mit den "Schwertern, Bürgermeister von Rotterdam. Er wird "insbesondere beauftragt werden mit den "Angelegenheiten der Bewegung, welche sich beziehen, "auf die Arbeit der Behörden.

Mit nationalsozialistischem Gruss,

Hou Zee!

(W.U.) MUSSERT."

Dieses Schreiben wurde mir am 30. Dezember, also einen Tag vor meiner Entlassung vom Adjutanten des Leiders überreicht.

Ich erinnere nochmals an den Werdegang meiner Ernennung zum stellvertretenden Leider der N.S.B. Es war auf Ihr Drängen, dass ich mich im Sommer 1940 bereit erklärte diese Funktion zu übernehmen in einem Moment, wo die völkische Gruppe in der Partei sich gegen die separatistische Führung auflehnte und willens war eigene Wege zu gehen. Um die Einigkeit in der Bewegung zu wahren, forderten Sie mich auf, nachdem ich jahrelang der höchsten politischen Instanz der Bewegung, dem politischen Rat angehört hatte, in die engste Parteiführung einzutreten, um die völkische Opposition in der Partei zu Ruhe zu bringen. Ich habe mich zu diesem Schritt nach längerem Ueberlegen entschlossen, weil Sie, Herr Reichskommissar, das Begehren stellten. Sie erklärten, dass es meine Aufgabe wäre, die völkische Weltanschauung in der Bewegung zu vertreten, was Sie angesichts der Einstellung Musserts für unbedingt notwendig erachteten.

Erst nach meiner Ernennung fand der erste Besuch Musserts beim Führer statt in Begleitung seiner zwei Stellvertreter, van Geelkerken und mich.

Die Vereinbarungen wurden aber damals seitens Mussert nicht gehalten. Meine politische Arbeit wurde mir nicht nur persönlich erschwert, sondern durch die Ernennung von neuzugetretenen römischen klerikalen Männern, wie zum Beispiel des Konvertiten Voorhoeve zum Propagandaleiter, wurde die Richtung eindeutig in eine den Traditionen unseres Volkes zuwiderlaufende Linie gesteuert. Ich erinnere, dass Voorhoeve und seine Genossen dem "Verdinaso" angehört hatten und daher fanatisch den burgundischen Staatsgedanken vertraten, gegen den wir Niederländer seit Karl V und Philips II denselben Hass hegen als gegen das Haus Habsburg.

Als meine Arbeit mir schliesslich unmöglich gemacht wurde, meldete ich mich für die Front (März 1940).[1] Sie haben daraufhin den Reichsführer-SS nachdrücklichst gebeten mich U.K. zu stellen, weil Sie meine Tätigkeit für unentbehrlich hielten. Auf die Anfrage, welche der Reichsführer über SS-Obergruppenführer Wolff an Sie richtete, ob Mussert derselben Auffassung wäre und meine politische Tätigkeit sich wirklich frei entfalten könne, haben Sie durch den jetzt gestorbenen Generalkommissar Schmidt ausdrücklich bejahend geantwortet.

Mussert hat aber nicht nur diese Vereinbarung abermals hintertrieben und meine politische Aufklärungsarbeit verhindert, er hat auch anlässlich der Bildung des Staatspolitischen Sekretariats versucht meine wirtschaftliche Arbeit auszuschalten, indem er schon damals das Ansinnen stellte Kameraden Müller an meine Stelle zu schieben. Sie haben diesen Bruch der Vereinbarung abgelehnt.

Die politische Entwicklung und Geschichte der Niederlande ist aber auch ansonsten seit dem Einmarsch der deutschen Armee ausgeartet zu einer Kette von Betrügereien Musserts, insbesondere gegenüber dem Führer. Gegen die völkischen Kämpfer wurde unter den Augen der deutschen Verwaltung eine masslose Hetze organisiert. Das wissen Sie genau so gut wie ich.

1. Erklärte Mussert in Juni 1940, nachdem Sie ihn schon empfangen hatten, dass die Dienstnahme von Niederländern bei der Waffen-SS als Landesverrat zu betrachten wäre. Er hat diese Aesserungen mannigfach wiederholt, bis die Zahl der Freiwilligen (Ausgelesene aus einer vielfachen Zahl) über 800 angestiegen war.

2. Er hat wiederholte Male den Gruss "Heil Hitler" in der Partei verboten.

3. Er hat die Mitglieder der Rappard-Partei N.S.D.A.P., welche deutscherseits finanziert wurde und die Hakenkreuzarmbinde führte, Landesverräter genannt. Ich weiss aber, dass Rappard wiederholt von Generalkommissar Schmidt ermutigt wurde in seine Politik zu verharren. Ich biete Ihnen an Rappard deswegen zu Zeugenerklärungen zu veranlassen. Generalkommissar Schmidt war aber Ihr politischer Vertrauensmann. Rappard versteht noch heute nicht, warum er wegen seiner Treue zum Führer mit der Auflösung seiner Partei bestraft wurde, weil er nur im Einvernehmen mit Ihren Stellen seine Politik geführt hatte.

4. Mussert hat seinerzeit, als ich mit Ihrem damaligen Mitarbeiter Gernandt in einer Versammlung in Groningen unter einem auch von Ihrem dortigen Beauftragten anerkannten grossen Beifall über das Reich sprach, durch seinen zur Römischen Kirche konvertierten Propagandaleiter Voorhoeve in beleidigender Weise den Rednern der Bewegung verboten zukünftig über das Reich zu reden. Voorhoeve vertrat, wie gesagt, die burgundische Staatsidee. Sie waren abermals genötigt einzuschreiten; Sie taten es damals mit Erfolg.

Sie werden mir nicht entgegnen wollen, dass diese unerfreulichen Ereignisse der Geschichte angehören, denn in allerletzter Zeit hat Mussert auch beispielsweise folgende Ihnen ja bekannten Aeusserungen geleistet:

5. Eine niederländische Jugendgruppe im Reich hat das Hakenkreuz als Armbinde gewählt, sie wollte als germanische Jugend den direkten Weg zum Führer gehen und meldete sich für die Hitler-Jugend-Division. Mussert hat sie öffentlich als Verräter angeprangert und diese Aeusserung auch jetzt noch nicht widerrufen. Ich habe mich gefreut über die revolutionäre Kraft unsrer Jugend und dieses vom Herzen kommende Führerbekenntnis der niederländischen Jugend in der Wochenzeitschrift "De Waag" in einem Leitartikel gelobt.[2] Deshalb ist

362 – (1) Dit moet februari 1941 zijn.
(2) 'Nederland voor de keuze', in *De Waag* dec. 1944.

Mussert vergrämt, deshalb meine unbegründete Entlassung.
6. Nachdem Mussert den Eid der Treue auf dem Führer geleistet hat, nachdem er schriftlich seine Treue zum germanischen Reich beteuert hatte, distanziert er sich seitdem er kraft seiner Aesserungen nicht mehr an einen deutschen Sieg glaubt jetzt in Dutzenden von Versammlungen. Er erklärt "das Reich wäre einmal eine Idee vielleicht in weiter Zukunft. Was man wolle, sei das Dietsche Reich." Das ist die Politik des belgischen und niederländischen Vorkriegszentrums, die eine Ehe zwischen einer der Oranienprinzessinen met dem belgischen Kronprinz nachstreben. Hier vergeht Mussert sich unmittelbar gegen seine Treueid.
7. Er ist der Gruss in der Landwache "Heil Hitler" zu Gunsten des Grusses "Hou Zee" von Musserts Vertrauensmännern beseitigt worden. Es hat zwar van Geelkerken auf Weisung des Obergruppenführers den Befehl offiziell zurückgezogen, aber doch wird der Gruss "Heil Hitler" leider weiter sabotiert. Es ist die Verbreitung der Weihnachtsnummer der Landwachewochenschrift mit dem Führerbild und Weihnachtswunsch hintertrieben.

Herr Reichskommissar, solcherart handelt der Leiter der Bewegung, der mich in obenerwähnter beleidigender Weise entfernt hat; Sie aber, Herr Reichskommissar, waren hierüber offenbar informiert. Sie haben mich am 28. Dezember zugeredet, dass ich mich freiwillig zurückziehen sollte. Die Entlassung war damals aber schon erfolgt, denn das Datum des Schreibens Musserts ist dasselbe als das unsrer Unterhaltung. Sie haben mir während dieser Unterhaltung bestätigt, dass Mussert in die alte enge Selbstständigkeitspolitik zurückgefallen war. Ist das der Zeitpunkt, worauf ich entfernt werden soll? Sie wissen, dass Mussert in Dutzenden von Versammlungen sich von dem Reichsgedanken absetzt. Um sich ein Alibi zu verschaffen und sein Untreue zu tarnen, will er sich vom Führer empfangen lassen. Seine Mitarbeiter sind aber noch raffinierter.

Ich frage Sie, Herr Reichskommissar: "Wo ist Musserts engster Mitarbeiter, Dr. Carp, der bereits vor längerer Zeit in einem Artikel[3] in "Volk en Vaderland" den ersten Fühler nach der im Falle einer deutschen Niederlage kommenden niederländischen Regierung aussteckte. Dr. Carp verglich in seinem Artikel die jetzige Lage mit der, welche am Ende des Regimes Napoleons in Holland existierte und erwähnte, dass die Patrioten (das war die niederländische Gefolgschaft der französischen Revolution) den Uebergang zur neuen Regierung nach Napoleons Sturz sicherten und dass es in dieser königlichen Regierung auch patriotische Minister gab. Glauben Sie, Herr Reichskommissar, dass dieser Dr. Carp seine Pläne aufgegeben hat. Ich kenne ihn und seinen Bruder, den psychiatrischen Professor Dr. Carp (ein Vertreter der Ideen des Juden Freud) in Leiden aus meiner Studentenzeit sehr gut. Ist es Ihnen bekannt, dass dieser psychiatrische Professor eine wallonische Frau hat, dass er zum katholischen Glauben konvertiert wurde als er heiratete, dass er sehr eng befreundet ist mit der niederländischen katholischen Geistlichkeit; dass er auch einer der allerbeste Freunde ist des Aussenministers der niederländischen Emigrantenregierung in London Dr. van Kleffens.[4] Carp hasst die Reichsidee und die Trägerin dieses Gedanken, die SS als germanischen Orden.

Ich frage Sie, Herr Reichskommissar, wo ist der ehemalige Propagandaleiter der N.S.B.,

(3) 'Het oordeel der geschiedenis', in VoVa dd. 7 mei 1943.
(4) E.N. van Kleffens, geb. 17 nov. 1894 te Heerenveen. Vanaf 10 aug. 1939 Minister van Buitenlandse Zaken in het Tweede Ministerie-De Geer. Tijdens de oorlog was hij minister in het Londense kabinet en na de oorlog tot 1 mrt. 1946 in het Ministerie Schermerhorn-Drees.

Voorhoeve, der im Sommer 1940 in unsere Bewegung eintrat, nachdem er jahrelang in dem "Verdinaso" den burgundischen Staatsgedanken vertrat. Dieser Mann, der eine grenzenlose Bewunderung hegte für den Jezuitenorden, der seine Kinder auch nach dem Antritt seiner Tätigkeit als N.S.B.-Propagandaleiter von Jezuiten erziehen liess, ist auch verschwunden. Glauben Sie, dass er untätig den Lauf der schicksalsvollen Ereignisse beobachtet. Voorhoeve hasst die Reichsidee und die Trägerin des Reichsgedanken, die Germanische SS.

Wo ist Graf d'Ansembourg,[5] der Jezuitenzögling und Verbindungsmann Musserts zum Vatikan und zur katholischen Geistlichkeit in diesem Lande. Sie werden doch sicher die Vorkriegshandlungen Musserts mit den niederländischen Bischöfen und dem Vatikan zur Kenntnis genommen haben, Herr Reichskommissar. Wissen Sie, dass Graf d'Ansembourg diese Verhandlungen in Rom vorbereitete und mit Mussert durchführte? Sie wissen doch, Herr Reichskommissar, dass der Bruder d'Ansembourgs enge Verbindungen zur Königin Wilhelmina hat. Sie wissen doch auch, dass seine Familie eine der einflussreichsten adligsten katholischen im Lande ist. Glauben Sie, dass ein Aktivist wie d'Ansembourg diese Verbindungen nicht ausnutzt, Herr Reichskommissar. Die Frau d'Ansembourg ist eine halbe Türkin. Sie wissen, dass d'Ansembourg deshalb die SS ablehnt. Gegen diesen d'Ansembourg hat der Reichsführer-SS Sie schon in 1940 gewarnt.

Auch die Verbindungen Musserts zum protestantischen Adel und zwar zu dem tödlichsten Feinde Deutschlands sind gesichert, Sie wissen doch, dass der wegen Homosexualität vom S.D. angeprangerte Jhr. de Blocq van Scheltinga, der jahrelange Kabinettchef Musserts, ein Schwager ist von Baron de Vos van Steenwijk. Dass dessen Vater de Vos van Steenwijk einer der engsten Vertrauensmänner der Königin Wilhelmina ist, dass dieser alter Herr als Vorsitzender des niederländischen Senats (Erste Kammer vom Parlament) den nationalsozialismus fanatisch bekämpft hat.

Ich könnte noch andere quasidesertierten engsten Mitarbeiter Musserts angeben, wie zum Beispiel seinen Adjutanten, van den Arend[6] und den römisch-katholischen Bürgermeister von Haarlem, Herrn Plekker.[7]

Glauben Sie wirklich, Herr Reichskommissar, dass diese Herren alle ohne Ziel verschwunden sind? Nein, Herr Reichskommissar, sie bereiten den separatistischen Verrat vor.

Herr Reichskommissar, es ist diese Bewegung um Herrn Mussert, der monatlich ansehnliche Geldmittel deutscherseits zufliessen. Sie haben den Einfluss auf Mussert um ihm meine Enthebung zu verbieten.

Ich kann nicht zulassen, dass ich, nachdem ich meine Pflicht auf Ihre Bitte erfüllt habe, deswegen in dieser ehrlosen Weise entlassen werde und in der Oeffentlichkeit mit den Deserteuren gleichgeschaltet werde, die am 5. September ihre Posten feige verlassen haben,

(5) M.V.E.H.J.M. graaf de Marchant et d'Ansembourg, geb. 18 jan. 1894 te Gulpen. Diende tijdens de Eerste Wereldoorlog in het Duitse leger. Was van 1925 tot 1934 burgemeester van Amstenrade, maar werd toen ontslagen omdat hij lid van de NSB werd. Van 1935 tot 1937 had hij zitting in de Provinciale Staten van Limburg en in de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Van 1937 tot 1940 was hij lid en voorzitter van de NSB-fractie in de Tweede Kamer. Van februari 1941 tot de bevrijding van Limburg was hij Commissaris in deze provincie.

(6) G. van de Arend, geb. 23 april 1902 te Rotterdam. Vanaf aug. 1936 lid van de NSB. Vanaf 1940 adjudant van Mussert en vanaf januari 1944 inspecteur van diens lijfwacht. Tevens BL van de SS.

(7) S.L.A. Plekker, geb. 17 maart 1883 te Amsterdam. Sinds 1932 lid van de NSB. In 1940 werd hij benoemd tot 'Gemachtigde van den Leider in algemeene dienst'. In 1941 werd hij burgemeester van Haarlem.

und sich offensichtlich dem Feind verschrieben haben.

Ich bin sprachlos über die Tat Musserts. Wie kommst es, dass er es wagen kann in diesem Augenblick, mich als einen der ältesten grossgermanischen Exponenten dieses Landes gegenüber Reich und Führer aus der Leitung zu entfernen, wo fast sein ganzer enger Freundeskreis in den Septembertagen restlos versagt hat. Diese Gleichstellung muss mich aufs Tiefste in meine Ehre beleidigen.

Ich mache Sie, schliesslich noch darauf aufmerksam, dass meine Absetzung und die Ernennung Müllers den zweiten Versuch darstellen,[8] mich von der parteimässigen Vertretung sämtlicher finanzieller und wirtschaftlicher Arbeiten in dem Staat und der Privatwirtschaft zu entfernen und diese Kameraden Müller zu übertragen, oder mich ihm unterzuordnen, was ich ebenbfalls ablehne, weil ich meinen Kameraden gegenüber nachweisbar immer meine Pflicht gemacht habe. Sie haben den ersten Versuch Musserts als einen Bruch der Vereinbarungen seinerzeit abgelehnt. Ich bitte Sie nun dasselbe tun zu wollen.

Herr Reichskommissar, Sie haben seinerzeit meine Ernennung zum stellvertretender Leiter durchgesett, Sie haben meine U.K.-Stellung nachher vom Reichsführer verlangt; ich muss Sie daher bitten, dass Sie Mussert zur Ordnung rufen und meine Entlassung rückgängig machen.[9]

Ich bitte Sie mich baldmöglichst zu empfangen.

Heil Hitler!
M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

BDC H 13/1330–6. Doorslagkopie (fotokopie RvO)

363. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. ROBERTSON

Deventer, 16 Januari 1945

Kameraad,

Ter voldoening aan Uw verzoek U over het op bevel van SS-Obergruppenführer Rauter aan U verleende groot verlof uit de Landwacht nader in te lichten, diene het volgende:[1]

Destijds heb ik tot de in dienst treding van de kameraden van De Nederlandsche Bank bij de Landwacht slechts toegestemd onder voorwaarde, dat deze tezamen met de kameraden van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken en van de Middenstandsbank in een aparte eenheid onder Uw commando te Amsterdam zouden worden vereenigd, teneinde in geval van nood de bewaking van De Nederlandsche Bank te Amsterdam op zich te nemen. De kameraden zouden, zoo zij de bewaking niet waarnamen, bij de Bank dienst blijven doen en dus in alle gevallen te mijner beschikking blijven staan. Deze regeling gold ook voor U.

(8) Zie Rost aan Mussert dd. 9 jan. 1943; nr. 70.
(9) Seyss-Inquart deed niets om Rost te steunen en Rauter zorgde er alleen voor dat zijn ontslag niet in de NSB-pers bekend werd gemaakt.
363 – (1) Zie ook nr. 336, 337 en 338.

Van deze regeling is door U afgeweken zonder mij daarvan kennis te geven.

Bij de bespreking van dit geval en bij het verstrekken eener opdracht, verwees U mij naar den Commandant van het Gewest Overijssel, die als mijn ondergeschikte in het Departement van Financiën werkzaam was.[2] Daar deze opvattingen in strijd zijn met een behoorlijke gezagsuitoefenig in de door mij geleide instituten, heb ik in Uw aanwezigheid den SS-Obergruppenführer Rauter opgebeld en hem toen reeds verzocht U uit de Landwacht vrij te maken en de normale dienstverhouding te verdeelen.[a] Kameraad van Geelkerken, die toevallig bij den Obergruppenführer aanwezig was,[3] beloofde mij telefonisch een regeling te treffen als door mij verzocht en deelde dit telefonisch aan den Commandeur van het Gewest Overijssel mede. Van deze regeling is wederom afgeweken. U bleef in de Landwacht en de wantoestand, dat U twee chefs had, bleef voortbestaan.

U heeft daarop U willen losmaken van Uw dienst, daar U den dienst in de Landwacht belangrijker vond en verlof van de Bank verzocht.[4] Zonder mijn beslissing af te wachten, heeft U zich tot de Duitsche instantie op de Bank gewend, die U toestemming verleende zonder mij te raadplegen. Deze gang van zaken is niet alleen ongebruikelijk, maar wederom voor een behoorlijke verantwoordelijke leiding ontoelaatbaar. Deze zienswijze heb ik de Duitsche instantie doen weten en ik heb er voor gezorgd, dat van die zijde een herhaling dezer handelingen niet meer geschieden zal.

De waarschuwingen, die ik tot U en de Duitsche instanties had gericht, dienende om aan te toonen, dat de beveiliging der Bank onvoldoende was, bleken maar al te waar te zijn. Bij de bankroof[5] zijn door onze kameraden en wel in het bijzonder door twee der kameraden, die Uw bijzonder vertrouwen genoten, n.l. de Agent van Almelo en de Heer Smits, zulke fouten begaan, dat daardoor een ernstige blaam op het beheer van De Nederlandsche Bank is geworpen. Onmiddellijk ontslag der beide kameraden had eigenlijk het gevolg moeten zijn.

Ik heb in dit geval alle verantwoordelijkheid afgewezen er op wijzende, dat de bovenvermelde inbreuken op mijn leiding mij de uitoefening van mijn taak onmogelijk hadden gemaakt. Onafhankelijk van mijn onderzoek heeft de Duitsche politie, op grond van de noodige verhooren, hare bevindingen aan den SS-Obergruppenführer Rauter gerapporteerd.

Eén der conclusies, die deze daaruit trok, was, dat het onverantwoord was U verder in de Landwacht te laten. Hij heeft U daarop onverwijld groot verlof verleend.

Hij heeft mij gemachtigd U te verklaren, dat hij Uw protest, inhoudende, dat U niet van te voren geraadpleegd zijt, met verwondering heeft vernomen en zonder meer afwijst. Het verbaast hem, dat U na al het gebeurde de vrijheid tot een protest heeft durven nemen.

Ik zelf had, na al hetgeen gebeurd was en gezien het feit, dat van een uitdrukkelijke afspraak, die U met mij gemaakt heeft, zonder meer afgeweken is, en gezien ook het feit, dat U zelf in strijd met de goede gebruiken over mijn hoofd heen een verlofregeling door inschakeling der Duitsche instanties heeft bewerkstelligd voordat ik een beslissing had genomen, geenerlei reden om U te raadplegen. Ik had de orde in de Bank te herstellen, die zoek was en gedeeltelijk nog zoek is.

(2) Rambonnet.

(a) Lees herstellen?

(3) Van Geelkerken was inspecteur-generaal van de Landwacht. Hij werd begin jan 1945, tegen de zin van Mussert, benoemd tot Kommandeur.

(4) Robertson aan Rost dd. 1 okt. 1944; nr. 336.

(5) De bankroof in Almelo dd. 15 nov. 1944. Zie ook nr. 341, n. 2.

Ik zou over deze en dergelijke aangelegenheden in de toekomst niet meer schriftelijk van gedachten willen wisselen. Dat ik hierin ditmaal nog getreden ben, moge U toeschrijven aan de poging de goede verhouding, die tusschen U en mij tot aan de incidenten der laatste maanden bestaan heeft, te herstellen. Dit kan echter niet gaan ten koste van een behoorlijk beheer.[6]

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]
President

RvT A 10/85732–4. Doorslagkopie

364. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK

den 24. Januar 1945

Sehr geehrter Herr Minister,

Heutemorgen habe ich sofort die formelle Durchführung Ihrer gestrigen Pläne betreffend der Bereitstellung eines Kredites von 20 Millionen für die Ministerien von Handel, Gewerbe und Schiffahrt, Landwirtschaft, Verkehr und Energie, sowie für die Städte Amsterdam, Rotterdam und Den Haag vorbereitet. Da ich annehmen muss, dass auch andere Städte Kredite brauchen, wird wohl auch das Innenministerium verfügungsberechtigt über den Kredit sein.[1]

Ich möchte Ihnen nun die folgenden Vorschläge über die Durchführung machen:

Zugunsten der obengenannten Behörden wird ein Akkreditiv von 20 Millionen Gulden auf den Namen eines Beamten des Finanzministeriums in 's Gravenhage eröffnet. Die Verfügung über den Kredit kann durch die obengenannten Behörden nur durch Anfrage bei dem betreffenden Beamten des Finanzministeriums erfolgen und zwar soll dabei ausdrücklich mitgeteilt werden, dass die Gelder für den Ankauf von Nährmitteln oder für damit zusammenhängende Ausgaben bestimmt sind. Baldmöglichst wird eine genauere Mitteilung erfolgen über die einzelnen Ausgaben, die geplant oder getätigt sind. Laufend werden die getätigten Ankäufe oder Ausgaben in übersichtlicher Weise auf die einzelnen Kategorien aufgeteilt, dem betreffenden Beamten mitgeteilt. Das Finanzministerium hat das Recht die gemachten Ausgaben an Ort und Stelle zu prüfen, wenn ihm das zweckmässig erscheint.

Die Bürgermeister der obenerwähnten Grosstädte oder anderer Städte dürfen nur Ausgaben tätigen, welche zusammenhängen mit der Ernährung der Bevölkerung ihrer Gemeinden. Die Ausgaben, welche in diesem Rahmen getätigt werden, sollen auf einem Budgetartikel gebucht werden, welcher folgendermassen umschrieben wird:

(6) Zie verder Rost aan Robertson dd. 2 mrt. 1945 (nr. 374) en Robertson aan Rost dd. 12 mrt. 1945 (nr. 384).

364 – (1) Het bestuursapparaat was in Nederland steeds meer afgebrokkeld. Seyss-Inquart, die de NSB eigenlijk helemaal had laten vallen, zocht toenadering tot o.a. Hirschfeld. Er was door Hirschfeld al eerder een Centrale Reederij voor de Voedselvoorziening in het leven geroepen, waarin ook de burgemeesters van Amsterdam en Rotterdam participeerden.

Ausgaben zusammenhängend mit der Ernährung im Westen des Landes.
Die Beträge, welche die Abnehmer (Verbraucher der Lebensmittel) abstatten, müssen unter den Einnahmen dieses Budgetartikels verantwortet werden. Die Bürgermeister werden beauftragt die Einnahmen, welche ihnen diesbezüglich zugingen, unverzüglich auf das Konto des Staatstresors bei der Niederländischen Bank einzuzahlen. Die Verwendung dieser Einnahmen für andere Zwecke oder für das Tätigen neuer Ausgaben zusammenhängend mit der Ernährung ist untersagt. Die Erhöhung des Kredites von 20 Millionen Gulden soll von den Generalsekretären der vier obenerwähnten Ministerien zeitgerecht dem Finanzministeriums beantragt werden, mit der Begründung worin so viel wie möglich die Verwendung des ersten Kredites, oder bezw. Kredites angegeben wird und worin die Pläne für die Zukunft ebenfalls so viel wie möglich angegeben werden.

Nachdem ich annehmen kann in dieser Weise die Wünsche des Herrn Reichskommissars und von Ihnen erfüllt zu haben, fühle ich mich verpflichtet nochmals auf die Gefahren hinzuweisen, welche dieser Weg für die öffentlichen Finanzen und auch für das ganze Volk beinhaltet.

Die hohe Not, welche in dem Westen unsres Landes aber bald auch in dem Osten meiner Heimat eingebrochen ist, muss die Hemmungen auf dem Gebiete der finanziellen Verwaltung und der Preisüberwachung auf eine harte Probe stellen. Mit anderen Worten gesagt: Der Weg zur schrankenlosen Inflation stünde offen, wenn nicht mit eiserner Hand das Tor zugehalten wird. Ich entsinne mich, dass entweder Sie oder der Herr Reichs-finanzminister einmal in einer öffentlichen Rede gesagt hat, dass die engste Zusammenarbeit zwischen dem Finanzministerium und der Preisüberwachung das höchste Gebot einer geordneten Finanzverwaltung sei. Die Notenbank ist in der nationalsozialistischen Wirtschaft mehr Funktion als Autor einer gesunden Wirtschaft. Sollte man die Befugnisse der beiden verantwortlichen Leiter des Finanzministeriums und der Preisüberwachung in dem Westen einschränken, so würden die Ministerien, welche die Notstandsausgaben tätigen müssten, praktisch frei. Der Umstand, dass der Leiter der Wirtschafts-, Landwirtschafts- und Verkehrministerien in den Niederlanden ein Jude ist, erhöht die Gefahren.[2]

Trotz der von mir am Anfang dieses Schreibens vorgeschlagenen Einschränkungen, liegt die Führung ab jetzt schon zum Teil bei Hirschfeld, der in die Lage vorsetzt wird uns zu überspielen und zwar aus folgenden Gründen:

Der Reichskommissar hat im vorigen Jahr mit eiserner Hand die Gehaltsforderungen der öffentlichen Angestellten abgewehrt und damit den einzig richtigen Weg zur Abwehr der Inflation eingehalten.

Seit dem Monat September sind nun Herabsetzungen der Einkommen von Mindestentlohnten in der Wirtschaft erfolgt, ich meine die Wartegeldregelungen.

Als die Rohstofflieferungen an den Westen eingestellt, die Betriebe im Westen entweder gesprengt oder aber die wichtigsten Maschinen abgeführt wurden, da ist für die Zehntausende und bald Hunderttausende von Arbeitslosen eine Wartegeldregelung eingeführt worden, welche ihr Einkommen durchschnittlich um 10% schmälerte.

Es sind auch die Hundertausende Evakuierten zu beachten, die oft ohne Hab und Gut aus den in der Kriegszone oder hinter der Front liegenden luftgeschädigten Städten oder aber aus den überschwemmten Gebieten in den Westen und Osten überführt worden sind. Diese un-

(2) Rost bleek duidelijk niets meer in te brengen te hebben.

glücklichen Menschen haben vielfach kein Einkommen mehr, oder haben nur geringe Mittel zur Verfügung.

Herr Ministerialrat Dr. Rademacher und ich haben uns bemüht das Anwachsen der Ausgaben, das durch die obenerwähnten und andere Ursachen bedingt war, so viel wie möglich einzudämmen. Es waren immer die Ministerien des Herrn Hirschfeld, welche mit grossen Forderungen an uns herantraten. Was wäre nun die Folge von einer Lockerung der Preise. Das Finanzministerium aber auch der Reichskommissar wäre einem Sturm der Forderungen auf Einkommenerhöhungen aus den verschiedensten Gründen ausgesetzt. Diese zu entfesseln, würde ausschliesslich in dem Ermessen des Herrn Hirschfeld liegen, denn in dem Masse, wie er die Preisüberwachung lockern würde, würden die Gehalts- und Einkommenforderungen sich steigern. Diese würden sich nicht auf den Westen beschränken. Jeder Schwarzpreis wird schlagartig in dem ganzen Gebiet meiner Heimat übernommen.

Der Herr Hirschfeld könnte auch einen zweiten Weg wählen, nämlich den der Subventionierung der Lebensmittel bezw. der erhöhten Transportkosten aus dem Staatsbudget. In diesem Falle würden die Ausgaben unmittelbar auf das Staatsbudget überwälzt werden. Dieser Umweg der Inflation ist nicht weniger gefährlich als die Preiserhöhungen.

Die bis jetzt eingehaltene Finanzpolitik hat die grössten Gefahren abgewehrt.

Das Kassendefizit des vergangenen Jahres 1944 beziffert sich auf rund 2.1 Milliarden, das ist rund 200 Millionen weniger als unseren Beitrag zu den Kriegslasten (Wehrmacht 1850 Millionen und Freiwilligenbeitrag 450 Millionen, ist 2300 Millionen Gulden).

Die Steuern haben zu diesem Resultat wesentlich beigetragen. Gerade in den letzten Monaten ist der Steuerertrag aber ständig gesunken und hat im Monat Dezember 1944 einen Tiefstand erreicht mit 40 Millionen (Schätzung) gegenüber 82 Millionen im Monat September und einen Monatsdurchschnitt von ungefähr 125 Millionen in den ersten Monaten des Jahres 1944. Der Verlust der Eingänge aus den von dem Feind besetzten südlichen Gebieten wird auf 20% geschätzt, sodass der Durchschnitt der Steuereinnahmen aus den heute von der Deutschen Wehrmacht besetzten Gebieten in den ersten acht Monaten des Jahres 1944 100 Millionen betragen hat.

Diese Zahlen mögen Ihnen klarmachen, vor welcher schweren Aufgabe wir stehen.

Ich hoffe, dass der Reichskommissar und Sie mit Rücksicht auf diese Tatsachen die Forderungen des Herrn Hirschfeld auf das entsprechende Ausmass einschränken wollen.[3]

Ich zeichne mit

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT II/11 c. (Bijz. Rechtspl.) Afschrift

(3) Er ging een afschrift naar de Commissaris voor de Prijzen, Schokker, die eveneens zijn invloed kwijt was.

365. A. TJALLEMA AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Groningen, 24.1.'45

Kameraad Rost,

Ik[1] heb destijds beloofd U nog eens te zullen schrijven, wat ik dan bij dezen doe. Ik was nog een tijdlang thuis en later in de Landwacht. Ik ga nu in Februari naar Tölz naar de Führerschule.[2] Ik was wel erg teleurgesteld over de toestand hier in ons land, en ik voel me hier dan ook niks thuis. Het is wel eigenaardig dat juist nu het om de biologische instandhouding van ons gaat al onze organisatie's te kort schieten en dat is dan nog heel zacht uitgedrukt. Bent U niet de man die één of andere organisatie kunt opbouwen teneinde orde te scheppen in dezen chaos. Ik hoop nog eens van U te hooren en wensch U het allerstevigste.

Heil Hitler!
ALE TJALLEMA,
SS Uscha.

RvT A 10/85785–6. Oorspronkelijk in handschrift

366. H.A. HASEWINKEL AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin-Charlottenburg, 27.1.45

Geachte Kameraad Rost van Tonningen,

De weinige oogenblikken, welke mij tot het vertrek van Kameraad Van Veen naar Nederland ter beschikking staan, laten niet toe, dat ik[1] U thans uitvoerig bericht over den huidigen stand van onzen strijd. Kameraad Van Veen zal U echter persoonlijk kunnen berichten. Hedenmiddag mocht ik een tweede en uitvoerig onderhoud met den Reichsjugendführer hebben, dat uiteraard onder invloed stond van de militaire gebeurtenissen, maar ook van het onderhoud, dat de Reichsjugendführer vanmorgen met Reichskommissar Seyss Inquart had. In het kort is de stand van zaken als volgt:

1) Het belangrijkste is op dit oogenblik de opstelling van ons Bataillon in de Hitler Jugend Division, waarvoor wij alle krachten moeten inspannen.

2) Oprichting van een Hitler Jugend Nederland kan pas na den inzet van dit Bataillon geschieden, dit in overeenstemming met onzen wensch.

365 – (1) A. Tjallema, *Unterscharführer* bij de *Waffen-SS*, de oudste van drie broers, waarvan de middelste als 'Oost-boer' in de buurt van Wilna werkte en de jongste in Rusland sneuvelde.
(2) In Bad Tölz was de *SS-Junkerschule*.

366 – (1) H.A. Hasewinkel, geb. 12 juli 1916 te Paramaribo. Lid van de NSB en van de Jeugdstorm, waar hij verschillende functies bekleedt. In 1943 aan het Oostfront bij de Waffen-SS en vanaf september 1944 opnieuw bij de Waffen-SS. Hij speelde een belangrijke rol bij de 'groot-Germaanse rebellie' in de Jeugdstorm, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 425 e.v.

3) Onder de huidige omstandigheden moet iedere politieke activiteit onzerzijds in Nederland achterwege blijven.
"Warum sollen wir Mussert unnötig ärgern". De Jeugdstorm in Nederland blijft voortbestaan, maar een ondersteuning door de R.J.F. ligt niet in de bedoeling.
4) Oprichting van een nieuwe Jeugdorganisatie, ook in den vorm van "Germaansche Jeugdkernen" kan momenteel niet geduld worden. De R.K. verbiedt zulks. De Reichsjugendführer[2] had echter geen bezwaar tegen oprichting van z.g. "Stormvlagkringen".[3] Dit is dus ons achterdeurtje. Hiervoor moeten we de Stormvlag weer regelmatig iedere week doen uitkomen. (oplaag 10.000 exx.)

Voor onze eenige en belangrijkste politieke activiteit in Nederland, De Stormvlag, hebben wij echter nog groote moeilijkheden te overwinnen. Allereerst het papier. Ofschoon de R.J.F. opdracht gaf ons dit te verschaffen, heeft dit vele haken en oogen, zoodat ik gaarne een beroep op Uw medewerking wil doen. Als de uitgave tenminste voor de eerstkomende maanden, met onmiddellijken ingang, verzekerd is. Zoodra wij het papier van de R.J.F. hebben, zullen wij U, wat dit betreft, niet meer lastig vallen.

De tweede moeilijkheid: voorziening in het levensonderhoud van den hoofdredacteur Bob ter Schiphorst.[4] Door de beperkende bepalingen hier, maar ook wel door gebrek aan begrip, kan ik onzen staf hier niet verder uitbreiden. Pogingen om ter Schiphorst in het D.P.A.[5] in te bouwen zijn ook mislukt, zoodat hij nu reeds vele maanden zonder inkomsten is. Het wordt steeds weer afgewimpeld met de opmerking, dat zoo'n jonge kerel aan het front behoort te staan. Hoewel dit volkomen juist is en ter Schiphorst zelf zich reeds lang vrijwillig gemeld had, kunnen wij hem op dit oogenblik nog niet missen. Wij stellen alles in het werk om een geschikten opvolger met frontinzet voor hem te vinden, maar zoolang moet hij nog blijven. Intusschen zult U reeds voelen, wat ik op mijn hart heb: kunt U een modus vinden, om ter Schiphorst een vast grondhonorarium te doen toekomen, zoodat hij geen zorgen voor zijn levensonderhoud behoeft te hebben? In verband met het groote belang hiervan ben ik zoo onbescheiden ook in dezen een beroep op Uw medewerking te doen.

Bij voorbaat zeg ik U hartelijk dank namens al onze kameraden hier.

Heil Hitler
Uw
H.A. HAZEWINKEL

RvT A 10/85670–1. Oorspronkelijk

(2) A. Axmann, geb. 18 febr. 1913 te Hagen. Na augustus 1940 opvolger van Schirach als *Reichsjugendführer.*
(3) Himmler (en Rauter) waren het hier ook mee eens (In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 1469 en 1473.
(4) B. ter Schiphorst, geb. 11 juni 1923 te Amsterdam. Journalist. Van nov. 1942 tot mei 1943 verzorgde hij de Duitse editie van *Het Volk* in Berlijn. In mei 1944 werd hij hoofdredacteur van *De Stormvlag*, het blad van de Nationale Jeugdstorm.
(5) *Deutsche Presse Agentur.*

367. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W.N.A. KRÖLLER

Deventer, 6 Februari 1945

Kameraad,

Uw schrijven van 29 December[a] betreffende de Nederlandsche Oost Reederij bereikte mij 26 Januari 1945.

Het is te betreuren, dat dit schrijven zoo lang onderweg was. Ik zal probeeren om dit antwoord langs een kortere weg naar U toe te zenden.

Ik kan me begrijpen, dat de huidige omstandigheden het bedrijf van de N.O.R. al buitengewoon moeilijk maken.[1] Desalniettemin acht ik het nog steeds van eminent belang, dat deze maatschappij haar werkzaamheden voortzet, om ons later het recht te geven bij een Duitsche overwinning, althans voor één Nederlandsche Scheepvaartmaatschappij, het recht van voortbestaan, op te eischen. In dit verband acht ik het varen der vier motorschepen nl. drie in Noorwegen en een in de Duitsche bocht, van zeer groot belang. Dat wij hierdoor hooge kosten hebben te dragen, omdat de reparaties geheel en al zonder toezicht in Noorwegen hebben te geschieden, mag ons niet terughouden, om met alle kracht deze diensten door te zetten.

Willen wij werkelijk aanspraken doen gelden, dan dienen wij te kunnen aantoonen, dat wij met al de ons ten dienste staande middelen hebben gepoogd een kleine bijdrage te leveren tot het zeetransport gedurende den oorlog.

Wij treffen het al heel ongelukkig met de Orion, die volgens Uw schrijven sinds midden September in Hamburg in reparatie ligt. Dat dit een groote desillusie voor U is, moge U niet afschrikken om de vaart met dit schip na voltooiing der reparaties zonder verwijl door te zetten.[2] Ook hier moet onze houding de goodwill van de Duitsche autoriteiten ten aanzien van onze reederij verwerven.

Wat Uw verzoek betreffende de door U gewenschte verhuizing van Uw hoofdboekhouding van Apeldoorn naar
Rotterdam aangaat, deel ik U mede, dat het onder de huidige omstandigheden absoluut onmogelijk is hiervoor transportgelegenheid ter beschikking te krijgen.

Wat nu tenslotte Uw salaris betreft heb ik er niet het minste bezwaar tegen, dat gij dit opneemt, want gij hebt sinds de oprichting van de N.O.R. met zeer veel moeilijkheden te kampen gehad, en met zeer veel voortvarendheid de Nederlandsche belangen behartigd.[3]

Afschrift van dit schrijven stuur ik aan Kameraad Krantz.

Ik maak van deze gelegenheid gebruik U het beste voor dit jaar toe te wenschen de hoop uitsprekend, dat onze reederij spoedig een betere toekomst zal ingaan.

Hou Zee!

NOR 551. Doorslagkopie [M.M. ROST VAN TONNINGEN]

367 – (a) Niet aanwezig.

(1) Uit de overgebleven, geringe, correspondentie van de NOR blijkt dat er nog voornamelijk lopende zaken werden behandeld, dat er reparaties moesten worden betaald èn dat de rederij aardappelen ter beschikking kon stellen van personeelsleden.

(2) Half mrt. 1945 werd de Orion, varend met munitie, door Russische bommenwerpers aangevallen en tot zinken gebracht.

(3) Door de Raad van Commissarissen werd in juli 1944 vastgesteld dat het salaris van Kröller *f* 9.000 per jaar bedroeg.

368. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.J. OTTO

Deventer, den 8sten Februari 1945

Waarde Otto,

Ge zult waarschijnlijk gelijk met dit schrijven een ontslagverleening per 1 Januari 1945 ontvangen.[1] Ik wil uit hoofde van de jarenlange kameraadschap tusschen ons beiden niet nalaten, dit nog nader toe te lichten.

Een aantal ambtenaren, waartoe ook gij behoort, heeft na de Septemberdagen niets meer van zich laten hooren. Hiervoor kunnen gegronde redenen aanwezig zijn, die zich echter door het voortduren van het stilzwijgen aan mijn beoordeeling onttrokken. Ik heb bij geruchte vernomen, dat ge ziek zoudt zijn. In dit geval had echter Uw vrouw een paar woordjes moeten schrijven; het is mogelijk, dat zulks is geschied en de brief niet is aangekomen. Ik hoop echter, dat dit schrijven U moge bereiken.

Er is in September veel gebeurd, wat tot nadenken stemt en waarover ik mij graag met U zou willen onderhouden, indien de tijden anders waren. Op het oogenblik echter sta ik weder voor indiensttreding van eenige weken, om mij als artillerie-officier auszubilden.

Mocht ge de door mij genomen beslissing onbillijk achten, dan staat hiertoe vanzelfsprekend beroep open. Ik stuur een afschrift van dit schrijven aan kameraad Piek, die mij bij het Departement voor Bijzondere Economische Zaken vervangt. Wij hebben Lenaerts aangehouden, doch alleen voor losse adviezen.

Ge zult inmiddels bemerkt hebben, dat het Duitsche bestuur aan Hirschfeld practisch dictatoriale volmachten in het Westen heeft toegekend.[2]

Hierbij wil ik het voorloopig laten. Ik hoop, dat Uw vrouw en Uw kinderen het goed maken en teeken met hartelijke groeten

Heil Hitler!
Uw oude kameraad
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT A 10/85666. Doorslagkopie

369. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Beilage zum Schreiben vom 19. Februar 1945[a]

Der Kampf um die finanzielle Kontrolle über den Staatsbetrieb "Niederländischer Rundfunk (Rijks Radio-Omroep).

368 – (1) Otto werkte als economisch adviseur bij BEZ, zie ook Otto aan Rost dd. 22 sept. 1943; nr. 178.
(2) Zie Rost aan Fischböck dd. 24 jan. 1945; nr. 356.
369 – (a) Niet aanwezig.

Am 13. März 1941[1] wurde mit Verordnung Nr. 49 der Staatsbetrieb "Rijks Radio-Omroep" gegründet. Die Kontrolle des Finanzministeriums war ausgeschaltet. Nach verschiedenen mündlichen Verhandlungen mit deutschen und niederländischen Behörden wandte ich mich am 24. Juni 1941 in einem Schreiben an den Generalsekretär für Volksaufklärung und Künste in Den Haag mit den Forderungen finanzielle Richtlinien für die Gebarung durch den Staatsbetrieb "Rijks Radio-Omroep" und die Aufsicht des Finanzministeriums zu erlassen.

Am 4. September 1941 wandte ich mich in meiner Eigenschaft als Generalsekretär im Finanzministerium an Herrn Minister Dr. Fischböck mit der Bitte, um eine mündliche Unterredung über den Rundfunkbetrieb.

Am 31. März 1942 richtete ich ein persönliches Schreiben an den Reichskommissar mit der Wiederholung meiner Forderungen betr. der finanziellen Gebarung des Staatsbetriebes "Rijks Radio-Omroep" und der Kontrolle des Finanzministeriums. Ich legte dem Reichskommissar dar, dass die finanzielle Politik des Rundfunkbetriebes einen nicht alltäglichen Verstoss gegen eine gesunde finanzielle Politik darstellte.

Am selben Tag richtete ich ein Schreiben an den Herrn Reichskommissar, wobei ich die einzelnen technischen Vorschläge über die Finanzierung des Staatsbetriebs Rijks Radio-Omroep, über dessen Budgetrecht und finanzielle Kontrolle darlegte.

Daraufhin erfolgten wiederholte persönliche Interventionen von mir bei verschiedenen deutschen und niederländischen Behörden und erst am 2. Dezember 1943, also fast 3 Jahre, nachdem der Staatsbetrieb Rijks-Omroep gegründet wurde, erfolgte die Erlassung der finanziellen Richtlinien für den Staatsbetrieb Rijks radio-Omroep.

Am 7. September 1944 musste ich neuerlich die Interventionen des Reichskommissars in Anspruch nehmen um die Durchführung der Richtlinien sicherzustellen.

Am 3. November 1944 musste ich mich wiederum an das Departement fur Volksaufklärung und Künste wenden mit zahlreichen Beanstandungen über die Art der Gebarung.

Ich muss also feststellen, dass durch die lange Verzögerung, welche in die Aufrechterhaltung der verfassungsmässigen Aufgabe des Finanzministeriums eintrat, auch jetzt noch die Verwaltung des Staatsbetriebes Rijks Radio-Omroep sich nicht an die allgemeine Finanzpolitik angepasst hat.[2]

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT II/11 m (Bijz. Rechtspl.). Doorslagkopie (afschrift RvO)

370. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

Deventer, den 20. Februar 1945

Hochverehrter Reichskommissar,

Die finanzielle Kontrolle, welche das Finanzministerium auf die Gebarung des öffentlichen Haushaltes ausübt, wurde seit der Errichtung der "N.V. Nederlandsche Spoorwegen"

(1) 12 mrt. 1941.
(2) Zie ook Rost aan Rademacher dd. 22 aug. 1942; nr. 334.

im Jahre 1937 auch auf die Eisenbahnen ausgedehnt. Die Form der Kontrolle wurde derart gewählt, dass das neugegründete Unternehmen "N.V. Nederlandsche Spoorwegen" durch diese Kontrolle nicht in ihrer Entfaltung als selbstverständiges Unternehmen behindert wurde.

In Artikel 11 der Statuten der "N.V. Nederlandsche Spoorwegen" wird bestimmt, dass der Aufsichtsrat (Raad van Commissarissen) drei Delegierte für die laufende Aufsicht anweist nach Genehmigung der vorgeschlagenen Personen durch die Ministerien für Wasserstaat und Finanzen. Durch diese Bestimmung war die Möglichkeit gegeben indirekt auf die finanzielle Gebarung Einfluss zu nehmen. Die Delegierten konnten der Direktion keine Weisungen geben, denn derselbe Artikel 11 bestimmt nur, dass die drei Delegierten angewiesen sind sich mit der Direktion über Angelegenheiten eines allgemeinen Charakters zu beraten. Die Direktion und der Aufsichtsrat sind jedoch der Generalversammlung der Aktionäre Verantwortung schuldig. Das Stimmrecht dieser dem niederländischen Staat gehörenden Aktien wird vom Wasserstaats- und Finanzministerium ausgeübt. Es ergab sich also in der Praxis ein laufender Kontakt zwischen Finanzministerium und Eisenbahn, welcher von einem Verbindungsmann, dem Leiter der Budgetabteilung in dem Finanzministerium, aufrechterhalten wurde.

Die deutsche Aufsicht über die Eisenbahnen hat aber den technischen Betrieb aus wehrmachtstechnischen Gründen unter sich behalten.[1] Als nun die Direktion zusammen mit dem gesamten Personal im Monat September 1944 untertauchte, übernahm zunächst die deutsche Reichsbahn die gesamte Verwaltung. Die Prüfung der Frage, wie dieser Streik finanziert wird, wurde einstweilen zurückgestellt.

Was nun diese Frage anbelangt erlaube ich mir mit grösstem Vorbehalt das Ergebnis einer Prüfung meines finanziellen Mitarbeiters, Herrn Tummers, auf Grund der Bilanz vom 31. Dezember 1943 mitzuteilen. Selbstverständlich ergibt diese Prüfung mangels genügender Unterlagen nur sehr rohe, auf Grund von Annahmen und Vermutungen abgeleitete, Ergebnisse. Es erschien mir jedoch zweckmässig diese interne Prurfung den Deutschen nicht vorzuenthalten, weil sie die Richtung der künftigen Untersuchungen bestimmen könnten. Wir gelangten in dieser Weise zu der folgenden Schätzung der für den Streik verfügbaren finanziellen Mittel falls alle Möglichkeiten der Geldbeschaffung wirklich ausgenutzt wurden.

a) aus Liegenschaften, welche nicht zu den Eisenbahn-Anlagen gehören (Investitionen in Häuser und Grundstücke) dürfte durch Hypotheken, Verkäufe u.s.w. flüssig zu machen sein
3.000.000 Gulden
b) aus nich-Börsengängigen Wertpapieren
2.400.000 Gulden
c) aus börsengängigen Effekten
7.000.000 Gulden
d) aus vorhandenen Barmitteln und Bankguthaben
6.000.000 Gulden
e) aus vorhandenen Guthaben bei Debitoren und sonstigen Forderungen
7.000.000 Gulden
25.400.000 Gulden

370 – (1) De *Transportkommandatur* was de schakel met de *Wehrmacht*, de *Bahnbevollmächtigte* vertegenwoordigde het *Reichsverkehrsministerium* en de *Reichsbahn* èn er was nog een *Referent für Eisenbahnverkehr beim Reichskommissariat.*

Wenn ich für die ersten 8 Monate des Jahres 1944 (also bis 1. September 1944) für die Einnahmen und Ausgaben dasselbe Verhältnis annehme für das Jahr 1943 (welche Annahme m.E. durchaus stichhaltig ist, da seit 1937 eine ständige Steigerung der netto Einnahmen zu verzeichnen ist, insbesondere von 1942 auf 1943 sogar mit rund 65%), so komme ich zu der folgenden Zunahme der Barmittel:
25.400.000 Gulden

Netto Einnahme 1/1 – 1/9 1944 auf Basis 1943		
Diese Barmittel sind auf	65.111.000	Gulden
Basis 1943 verwendet für Anlage und Vorräte	3.816.000	"
	61.295.000	Gulden
An das Finanzministerium wurde in dieser Periode		
überwiesen bleibt also meine Zunahme der	49.000.000	"
Barmittel in der Höhe von	12.300.000	"
rund sodas im September 1944 zur Finanzierung		
des Streiks zur Verfügung standen rund	37.700.000	Gulden
Die Personalsausgaben beliefen sich im		
Jahre 1943: Personalsausgaben rund Pensionen	72.000.000	Gulden
	26.000.000	"
zusammen	98.000.000	Gulden

Die vorhandenen Barmittel dürften damit für etwas mehr als $4^{1/2}$ Monat ausreichen, d.h. die Mittel sollten am Ende dieses Monats erschöpft sein.[2]

Da offenbar die technische Verwaltung der deutschen Reichsbahn wegen der kriegsmässigen Personalsverknappung nicht über die notwendigen Kräfte verfügte um eine eingehende finanzielle Untersuchung dieser Frage durchzuführen, trat die Hauptabteilung Finanzen durch Ministerialrat Herrn Dr. Rademacher an mich heran mit der Bitte einen erstklassigen Fachmann zur Verfügung zu stellen. Ich machte den obenerwähnten Rechnungsprüfer, Herrn Tummers namhaft, der zusammen mit einem deutschen Rechnungsprüfer die Arbeit übernehmen würde.

Daraufhin wurde seitens der deutschen Behörde wieder ein anderer Vorschlag gemacht, nämlich einen Verwalter zu ernennen, dessen Aufgabe die Erfassung des Vermögens sei.

Da in der Durchführung dieser Aufgabe auch viele juristischen Fragen zu klären wären, habe ich auf Grund der vorher von Herrn Ministerialrat Dr. Rademacher gemachten Eröffnungen Herrn Dr. Wagener[3] als Verwalter vorgeschlagen in der Erwartung, dass Herr Tummers als Verbindungsmann des Finanzministeriums die finanziellen Fragen der Aufgabe entscheidend mitbearbeiten würde.[4]

Einem Gespräch zwischen Herrn Bolle und dem von mir namhaft gemachten Verwalter Herrn Dr. Wagener entnahm ich dass das Finanzministerium ausgeschaltet werden soll und

(2) De staking werd evenwel gefinancierd door het Nationaal Steunfonds, het NSF (Rüter, *Rijden en Staken*, p. 363 e.v.).
(3) Mr. J.J. Wagener.
(4) Zie ook Rost aan Rademacher dd. 12 mrt. 1945; nr. 489.

die Aufgabe des Verwalters sich auf die Erfassung des Vermögens beschränken würde. Die Ausgaben der "N.V. Nederlandsche Spoorwegen" würden zu Lasten dieses Vermögens erfolgen ohne dass der Verwalter die Zweckmässigkeit dieser Ausgaben zu beurteilen hätte.

Eine Zeit später traf ich zufällig Herrn Bolle und hatte ich Gelegenheit ihn darauf hinzuweisen, dass diese Art der Beschränkung der Aufgaben des Verwalters für jeden Niederländer untragbar wäre. Moralisch käme der Verwalter in eine unmögliche Lage, denn es ist seine Pflicht nach den ordentlichen Begriffen des Privatrechtes das Vermögen so gut wie möglich zu erhalten. M.E. ist kein Niederländer in der Lage eine derartige Aufgabe zu verantworten, denn entweder handelt es sich um einen rechstreuen nationalsozialistischen Niederländer, der bereit ist das gesamte deutsche-niederländische Interesse zu vertreten und dann erfordert diese Einstellung ein grösseres Vertrauen der deutschen Verwaltung, oder es würde sich um einen reichsfeindlichen Niederländer handeln und dann käme er für die Verwaltung gar nicht in Betracht.

Ich bin der Meinung, dass Ausgaben der Eisenbahnen, welche für kriegswichtige Zwecke erfolgen sollen und welche geheim sind in anderer Weise finanziert werden sollen und sicher nicht zu Lasten der Vermögens zu tätigen wären.

Auch gegen die Ausschaltung des Finanzministeriums muss ich die ernstesten Bedenken erheben. Seit der Besatzung habe ich einen teils vergeblichen Kampf geführt gegen die wachsende Neigung die Kontrolle des Finanzministeriums auszuschalten.

Es besteht in diesem Falle hierfür kein Grund, denn die Verantwortung für die jetzige Lage trifft nicht das Finanzministerium, sondern die englandhörige Verwaltung und Personalvertretung welche ungeachtet aller Warnungen im Amt verblieben waren.

Ich erlaube mir in der Anlage einen Fall zu erwähnen, welchen ich aus vielen anderen gewählt habe, woraus der Kampf des Finanzministeriums für die Aufrechterhaltung seiner Kontrolle ersichtlich ist.

Wenn die Ausschaltung des Finanzministeriums, welche auch bei der Verwendung der Notstandkredite im Westen zugunsten des Herrn Hirschfeld erfolgte,[5] immer weiter ausgedehnt würde, würde eine Aufsicht derart geschwächt, dass eine ordentliche Arbeit unmöglich wäre. Ich muss abermals auf diese Konzequenzen hinweisen und die Verantwortung für die Folgen zurückweisen. Diese sind übrigens schon in der Form eingetreten, dass Herr Hirschfeld überhaupt die Kontrolle über die Verwendung der Notstandkredite vermeiden möchte. Hierüber geht Ihnen, Herr Reichskommissar ein separates Schreiben zu.[6]

Sollte nichtdesoweniger die Ausschaltung des Finanzministeriums verfügt werden, so muss ich bitten mir dies offiziell mitzuteilen und von jeder Beteiligung meiner Mitarbeiter also auch des Herrn Tummers Abstand zu nehmen.

Die Beschränkung der Aufgabe, welche dem Verwalter in der Ausübung seines Amtes auferlegt werden soll, veranlasst mich, hochverherter Reichskommissar, meine Gefühle zum Ausdruck zu bringen, dass eine solche Beschränkung den Verwalter der neben den deutschen Interessen auch aufrichtig die Interessen des niederländischen Volkes vertreten will, in eine Zwangslage bringen würde, welche für ihn moralisch untragbar wäre und an Ihr Wohl-

(5) Zie Rost aan Fischböck dd. 24 jan. 1945; nr. 364.
(6) Op 24 febr. 1945 had Rost een onderhoud met Seyss-Inquart. Zie ook Rost aan Seyss-Inquart dd. 3 maart 1945; nr. 376.

wollen zu appellieren bei der Ernennung einer Person auf diesem Posten diesem Umstand Rechnung tragen zu wollen.

Heil Hitler,
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

PRA-dossier RvT 11 1. Doorslagkopie (afschrift RvO)

371. F.L. RAMBONNET AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 21 Februari 1945

Hoogedelgestrenge Heer,

Aangezien de geruchten over een finantieel schandaal bij de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. steeds dreigender worden, meen ik niet te mogen na laten U over den toestand bij de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. te schrijven, wetende dat de N.O.C. bij U evenals bij mij steeds groote belangstelling genoten heeft.

Sinds de oprichting van de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. in 1942 heeft het steeds enorme moeite gekost om de vennootschap in het goede spoor te houden. De zorgen ontstonden hoofdzakelijk deels uit het steeds weer moeten improviseeren om met de politieke toestand in evenwicht te blijven, deel uit het slappe beleid dat de Directie[1] voerde en die, zooals ik herhaaldelijk in de loop der jaren betoogde, niet opgewassen bleek te zijn tegen de taak, die steeds weer op haar schouders werd gelegd. Tegen einde 1942 dreigde, zooals U het zelf noemde, een schandaal[2] en kon dit op het laatst voorkomen worden door de instelling van het Presidium.[3] Dit Presidium heeft in de jaren van haar bestaan zeer heilzaam gewerkt, zij het dan ook dat het mij van de zijde van de Directie vele onaangenaamheden bezorgde. Deze steeds wederkeerende moeilijkheden ontstonden, doordat de Heer Kranz een pathologische haat had tegen alles wat naar contrôle zweemde en dit uitdroeg op de menschen, die deze contrôle terwille van de goede zaak uitoefenden. Ik moge hier wijzen op de vele onverdiende verdachtmakingen, die tegen den Heer Tummers telkens werden geuit. U zult zich herinneren, dat ikzelf ook het genoegen had aan het geschiet van den Heer Kranz bloot te staan.[4]

In de vele besprekingen, die ik met U over de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. voerde, heb ik vele malen over het aftreden van den Heer Kranz gesproken, maar U meende toen, dat politieke overwegingen om hem te behouden zwaarder wogen, bij welke meening ik mij steeds weer heb neergelegd. Toen in 1943 de Heer Gips als Voorzitter van den Raad van Toezicht meende te moeten bedanken, heeft U mij in deze functie aangesteld.[5] Van dien datum af heb ik mij strikt gehouden aan dat wat statutair vastgelegd was, zij het dan ook dat ik verschillende oude onstatutaire handelingen van de Directie moest bekrachtigen. Ik heb

371 – (1) Met name D. Krantz.
(2) De NOC had op de zwarte markt landbouwwerktuigen en zaden gekocht.
(3) Onder leiding van Rambonnet.
(4) Onder meer via het rapport van Barendregt, zie Barendregt aan Rost dd. 17 jan. 1944; nr. 231.
(5) 7 okt. 1943.

zulks steeds gedaan terwille van de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. en terwille van de goede samenwerking met de Directie. Hoewel verre van ideaal, liepen de zaken tot en met September 1944 bevredigend en al heb ik als Voorzitter van den raad van Toezicht verschillende malen, zoowel mondeling als schriftelijk den Heer Kranz terecht moeten wijzen.

Met September 1944 is echter het debâcle begonnen. In panische schrik, zonder eenige orde op zaken te stellen, is de Heer Kranz den Haag ontvlucht en instede van naar den Haag terug te keeren, waarop ik bij herhaling aandrong, bleef de Directeur hier in Deventer hangen[6] zonder afdoende maatregelen te nemen, waardoor diefstal en verspilling van goederen en gelden, die uit openbare middelen gefinancieerd waren, konden plaats vinden. Het beleid van het driemanschap[7] in den Haag tart elke beschrijving. Alleen al de aankoop van zwarte benzine kan de verantwoordelijke Directie wegens sabotage van de Duitsche oorlogsvoering den kop kosten. (Eenige dagen geleden zijn door de Feldgendarmerie personen gearresteerd en aan het Kriegsgericht overgeleverd voor zeer kleine hoeveelheden aangekochte zwarte benzine). De wijze, waarop met de voorraden omgesprongen werd, is gewoon niet te geloven, indien het niet zwart op wit in cijfers vast lag. De voorschotten, die de heeren genomen en niet terugbetaald hebben, spot met ieder gevoel van verantwoordelijkheid ten opzichte van overheidsgelden. Tegen het ontstaan van kasverschillen van ± *f* 50.000,- onderneemt de Directie niets, reisdeclaraties van *f* 150,- per dag worden zonder eenig bedenken betaald, zonder rekening te houden met het reisbesluit. Het innen van millioenen bedragen aan oorlogsschade en meer dan tien millioen RM. aan vordering op de SS blijft achterwege en instede van in de eerste plaats deze dingen te regelen, vertoeft de Directie in Berlijn, waar zij niets belangrijks doet (Pennywise en Poundfoolish), terwijl zij rustig door gaat met gelden uit te geven zonder de statutaire toestemming hiervoor te vragen, blij als zij is van de remmende kracht van de verschillende jaren af te zijn. Ten slotte wil ik nog wijzen op een verlies van *f* 200.000,-, dat ontstond door het uitbetalen van 2 maanden salaris, hetgeen door mij als Voorzitter van den Raad van Toezicht uitdrukkelijk en herhaald verboden was.

Thans, nu het rapport van den Heer Tummers[8] gereed gekomen is en door mij werd bestudeerd, meen ik dat den tijd gekomen is maatregelen te beramen.

Ik ben van meening, dat op korten termijn deze geheele zaak geformaliseerd dient te worden, willen wij niet dat een kritiekvolle publieke meening de Nederlandsche Oost Compagnie treft. Ik ben gaarne bereid al het mogelijke te doen nachträglich alsnog datgene wat mogelijk is, in overeenstemming te brengen met de statuten en verder wegen met U te beramen hoe dit schandaal te vermijden zal zijn. Hierbij staat het voor mij vast en U zult deze meening met mij ongetwijfeld deelen, dat na dit treurige beleidsbeeld de Directie niet meer te handhaven is. Ik voor mij geloof, dat een waarnemend Directeur, die de financieele zaken in het reine brengt, het meest aanbevelenswaardig zou zijn om dan later, indien de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. haar nieuwe activiteit aanvangt, een nieuwen Directeur te benoemen. Voor eventueel nieuwe opdrachten zou de Nederlandsche Oost Compagnie N.V., indien zij publiek geschandaliseerd werd, nooit meer in aanmerking kunnen komen.

Gezien het vele wat over de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. gesproken wordt, moge

(6) Zie voor de omzwervingen van Krantz; Rost aan Krantz dd. 27 febr. 1945; nr. 373.

(7) Vennik, Grotjohan en Wegener

(8) Rost stuurde dit rapport op 27 febr. 1945 aan Krantz ;nr. 373.

(9) Zie het antwoord van Rost dd. 12 mrt 1945; nr. 383 en voor een reactie van Krantz diens brief aan Rost dd. 27 mrt 1945; nr. 389.

ik voorstellen op korten termijn een bespreking te doen houden, waarbij dan de Directie en de Heer Tummers aanwezig zouden moeten zijn.

Uw berichten met belangstelling tegemoetziende,[9]

Heil Hitler
Nederlandsche Oost Compagnie N.V.
De Voorzitter van den Raad van Toezicht.
F.L. Rambonnet

RvT II/87020–1. Oorspronkelijk

372. D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

z.ZT. Berlin, 24 Februari 1945

Kameraad,

Ik neem aan, dat mijn schrijven van 18 Febr. j.l. in Uw bezit is gekomen.[1] Sedert liggen de dingen als volgt:[2]

1. Voor de zooveelste maal is het kantoor Unter den Linden ruitenlos.
2. Noch de NOC. noch de NOB. hebben tot dusverre onderkomen kunnen vinden voor het personeel, mitsdien staat de administratie volkomen stil. De Heeren Bakker en Engel trachten, voorzien van een introductie van Prof. Flörke, te Lübeck of omstreken een onderkomen te vinden, terwijl de Heer Hoekstra zich in de richting van Oldenburg begeven heeft, nadat een onderkomen in Beieren niet mogelijk bleek.
3. In hoeverre bij den overhaasten terugtocht Nederlandsche boeren omgekomen zijn, is op het ogenblik niet vast te stellen; voor zoverre zich er nu en dan een meldt, wordt hij door ons naar Nederland teruggestuurd.
4. De Heer Rottier en de boeren van zijn trek zijn middelerwijl in de buurt van Weimar aangekomen.
5. Noch de Heer Sartorius, op wien de Heer Hoekstra als het ware zit te springen, noch de Heer Wagener, die de oorlogsschadekwesties zou gaan behandelen, zijn hier aangekomen.
6. Nu de Heer Flörke de taak van het Ostministerie heeft overgenomen,[3] wordt de kwestie acuut, in hoeverre de menschen van de NOC. en de door haar Betreuten, SS.-Gefolge zullen worden. Mij lijkt dit praematuur en in dit stadium niet wenschelijk, aangezien de meesten daartegen bezwaren zullen hebben: onder meer is het ontzettende lot der SS-frontarbeiders bekend en werkt dus niet animeerend.
7. Aangezien sedert het bombardement van 3 Febr. de telefoon niet functioneert, is contact

372 – (1) Niet aangetroffen.
(2) Het NOC-kantoor in Berlijn kreeg steeds meer te maken met uit het oosten gevluchte NOC-boeren.
(3) Het was de *SS* gelukt het *Ostministerium* te verdringen, zie ook Goedhuys aan Rost dd. 23 mei 1944; nr. 40.

met Den Haag uitgesloten en zal dit, naar zich laat aanzien, wel uitgesloten blijven.

Nederlandsche Oost Compagnie N.V.
[D. KRANTZ]

NOC 183/14. Doorslagkopie

373. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ

Deventer, 27 Februari 1945

Tot mijn leedwezen ben ik genoodzaakt, na meer den vijf maanden Uw schriftelijk en mondelinge inlichtingen over de gebeurtenissen van den vijfden September 1944 en de daarop volgende dagen in de N.O.C. in den Haag verzocht te hebben, te verklaren, dat ik niet bereid ben langer op deze inlichtingen te wachten. Ik moet U daarom thans een termijn stellen en verwacht een schriftelijk rapport, door U geteekend, op uiterlijk 30 April as.

Ik had van U verwacht, dat na het geduld, dat ik in deze heb betracht en het begrip, dat U ongetwijfeld zult hebben voor de noodzaak de Commissarissen in te lichten, U mij niet in de onaangename positie zoudt hebben gebracht, U op deze categorische wijze de door mij bij herhaling gedane verzoek te notificeeren.

De bedoeling van dit rapport, evenals van onze samenwerking gedurende afgeloopen jaren, is geweest om de N.O.C. door de moeilijke omstandigheden, waarin gewerkt moest worden, in een veilige haven te loodsen. Deze bedoeling heeft ook voorgezeten bij de andere verlangens en opdrachten, welke door mij werden verstrekt.

Ik heb om U nogmaals duidelijk voor oogen te brengen, dat ik inderdaad reden tot ontstemming heb, de Heeren Tummers en Sillmann verzocht een overzicht van de door mij aan U geuite verlangens te vervaardigen (Bijlage 1).[1]

U zult met mij moeten instemmen, dat de wijze, waarop door U gevolg of geen gevolg wordt gegeven aan mijn wenschen, een zakelijke samenwerking op den duur onmogelijk maakt. Ik word aldus gedwongen uit mijn rol van toezichthoudend orgaan te treden in beheersdaden.

Ik heb U in mijn schrijven d.d. 19 December 1944 vragen gesteld en moet U mededeelen, dat Uw antwoordschrijven van 24 Januari jl.[2] mij ook al zeer weinig bevrediging heeft geschonken.

De toestanden in Den Haag[3] noopten mij na vijf maanden afwachten, direct in het beheer in te grijpen, daar de personen, in wie U vertrouwen had gesteld, klaarblijkelijk onbekwaam waren om in de sinds 5 September 1944 ontstane verwarring in de administratie, de kasafrekening, de magazijnverantwoording, de salarispolitiek en andere aangelegenheden orde te scheppen. Gezien mijn verantwoordelijkheid als voorzitter van den Raad van Commissaris-

373 – (1) Niet aangetroffen.
(2) Niet aangetroffen.
(3) Krantz aan Rost dd. 24 jan. 1945; RvT 86933–9 RvT–Fin. 6/10 Oorspronkelijk.

sen kon ik dit niet langer dulden.

Na aanhooring van den door U in Den Haag gedelegeerden vertrouwensman, den Heer Sartorius, en het nog aanwezige personeel der N.O.C., heb ik den Heer Tummers last gegeven een rapport samen te stellen, dat ik U hierbij als bijlage 2 en 3[4] doe toekomen.

Ik moge U er op opmerkzaam maken, dat dit rapport is samengesteld op grond van zeer onvolledige gevens, daar andere in Den Haag überhaupt niet aanwezig waren. In het belang van de opordebrenging der administratie lijkt het mij noodzakelijk dit rapport, dat tenslotte het eenig samenvattend bericht is, dat wij over het verloop van zaken in Den Haag sinds 5 September 1944 bezitten, als grondslag voor een ordening te beschouwen.

Ik heb, voorzoover mij dit mogelijk was, de personen, die in mijn omgeving werken en die in het rapport met name genoemd werden, zooals bijv. de Heeren Goedhuys, v.d. Zee, Mej. van Riemsdijk en nog anderen, gelast schriftelijk opheldering te geven over de in het rapport genoemde feiten. Doen wij dit systematisch met alle critieken, die in het rapport zijn vermeld, dan krijgen wij tenslotte een volledig dossier van schriftelijke gegevens, die de reconstructie der administratie, althans tot op zekere hoogte, mogelijk maken.

Ik zal U van alle verklaringen, die door mij worden verzameld, afschriften doen toekomen en verzoek U uwerzijds hetzelfde te doen door overhandiging van afschriften of origineelen aan den Heer Tummers. Op deze wijze zullen wij ieder een volledig dossier krijgen en zal het mogelijk zijn de opstelling van de balans over het jaar 1944 te bespoedigen.

Ik heb in overleg met U destijds het personeel en de administratie in Den Haag tot zulk een minimum gereduceerd, dat hopelijk de toestanden, welke 5 maanden hebben bestaan, tot het verleden zullen behooren.

Bij Uw herhaald verblijf in Den Haag sinds 5 September 1944 had U zelve ruimschoots de gelegenheid een rapport met Uw medewerkers samen te stellen.

Over enkele punten, zooals bijv. over de in het rapport van den Heer Tummers vermelde uitgaven voor de club "De Schakel" c.q. voor het Sociaal Economisch Genootschap Nederland-Europa, zal ik U bij aparte nota's mijn zienswijze doen geworden.

Ik wil thans komen tot bespreking van de afzonderlijke punten, die mij van belang schijnen:

1. Administratie en balans.

In Uw schrijven van 24 Januari 1945 deelt U mij mede, zich met mij ten zeerste gesaissiseerd te voelen van het eminente belang eener à jour bijgewerkte administratie en het zoo spoedig mogelijk opzetten eener balans en winst- en verliesrekening over de jarne 1943/44.

Deze kwestie werd met U schriftelijk resp. mondeling behandeld op de navolgende data:

6-14 September 1944	Tijdens Uw verblijf in Deventer is dit punt herhaaldelijk besproken. Tevens werd toen een organisatieschema ontworpen voor de kantoren Den Haag en Duitschland.
4 October	verzocht ik U in mijn schrijven alle aandacht aan deze kwestie te wijden.
9 October	werd in Berlijn door den Heer Tummers met U een organisatieschema ontworpen voor het kantoor Balkow.
31 October	heb ik in mijn schrijven, onder verwijzing naar vroegere brieven, op

(4) Deze waren, zoals bij elke 'foute' instelling, sinds sept. 1944 uiterst chaotisch.

	concentratie van alle werkkrachten aangedrongen.
15 November	werd door den Heer Tummers met den Heer Bekker wederom de achterstand en stilstand in de administratie besproken en gewezen op de noodzakelijkheid van deskundige leiding.
1 December 1944	ontving ik rapport, waarin mij werd medegedeeld, dat aan de boekhouding practisch nog niets gedaan was en er veel actiever en krachtiger dient ingegrepen te worden en de noodzakelijkheid de administratie niet aan ondergeschikt personeel over te laten.
6 December	had ik in Den Haag gelegenheid U nogmaals er op te wijzen, dat in de administratie weinig of geen vooruitgang was.
15-16 December	wees ik U wederom op de noodzakelijkheid de administratie bijgewerkt te krijgen.
19 December	schreef ik U wederom over dit onderwerp en drong er op een de administratie zoo snel mogelijk à jour te brengen en spoedig tot een balans te geraken.
11 januari 1945	had de Heer Tummers met U een bespreking in Berlijn en werd U medegedeeld, dat de administratieve vorderingen gering waren en dat deskundige leiding ontbrak.

Uit het bericht van 13 Januari jl., van den Heer Tummers over zijn bezoek in Balkow, waarvan U afschrift ontving, vernam ik, dat in het algemeen zeer weinig verandering was ingetreden.

In Uw schrijven verklaart U, dat de boekhouding van de moedermaatschappij niet veel ten achter is. In het in vorige alinea genoemde rapport is een opsomming gegeven, die juist op het tegendeel wijst.

Ik maak U slechts opmerkzaam op de administratie van kas, bank en giro, waarvan ik op 1 Februari jl. in Den Haag heb vastgesteld, dat deze sinds 4 September 1944 nog niet waren bijgewerkt. Op dit punt heeft de boekhouding nu reeds een achterstand van meer dan vijf maanden. Hetzelfde geldt voor de magazijnadministratie.

Hieruit blijkt wel, dat Uw mededeeling, dat de boekhouding niet veel ten achter is, onjuist is, waar ik reeds op enkele punten moet vaststellen, dat de achterstand bijna een half jaar bedraagt.

Wat de boekhouding van de dochterondernemingen N.O. Visscherij en N.O. Bagger betreft, vind ik het bevreemdend, dat eerst zes maanden na de evacuatie van de vennootschap wordt vastgesteld, dat boeken en bescheiden ontbreken en eerst nu stappen worden gedaan om tot reconstructie te komen. Ik kan hier niet aan den indruk ontkomen, dat na de installatie van Balkow niet direct een volledige inventaris van de aanwezige administratie is opgemaakt en stappen zijn ondernomen om de ontbrekende deelen terug te vinden.

Wat betreft de boekhouding der N.O. Visscherij zou ik er niet in toegestemd hebben, dat de Heer Duffels met de boekhouding naar den Heer van Dieren in Angermünde vertrekt, daar genoemde Duffels blijk heeft gegeven, in het geheel niet in staat te zijn de boekhouding van de N.O. Visscherij zelfstandig te voeren en balans op te maken. Als grootste aandeelhouder hebben wij toch ook het grootste interesse hieraan, temeer daar de N.O.C. wel het geheele verlies zal moeten subsidieeren.

Wat Uw bezoek aan Balkow betreft moet ik U mijn verwondering er over tot uitdrukking brengen, dat U, nadat de N.O.C. reeds einde September haar kantoor aldaar betrok, eerst

medio Januari dit kantoor voor de eerste maal bezocht. Dit kantoor behoefde m.i. de geregelde leiding van Uzelf. Dit geldt ook voor het nieuwe kantoor bij Lübeck. Zooals u zelf mededeelt, heeft U de leiding aldaar in handen van den Heer Bakker gelegd, iemand, wiens qualiteiten niet op de eerste plaats liggen op boekhoudkundig gebied. Ook op ander gebied, zooals b.v. de zakelijke oorlogsschade is de vooruitgang onvoldoende. Dat bij een leiding, die zelf geen voldoende administratieve kennis bezit, de administratie in een achterlijken toestand blijft, behoeft m.i. geen verwondering.

Bij alle waardeering voor den Heer Sartorius moet ik wel twijfel opperen, of zijn leiding op dit gebied voldoende is om orde in de administratie te scheppen.

Resumeerend zou ik over dit punt willen zeggen, dat er van de zijde van de toezichthoudende organen geregeld op een ordening en bijwerking der administratie is aangedrongen, evenals op de opstelling van een balans. Van de zijde van de vennootschap is echter hieraan in bijna vijf maanden zeer weinig gedaan en was de toestand eind Januari 1945 niet veel verder dan op 4 September 1944.

2. Magazijnverantwoording

Hoe dikwijls ook door de toezichthoudende organen op de noodzakelijkheid eener magazijnverantwoordig is gewezen, is hieraan tot nu toe nog geheel niets gedaan.

In Uw schrijven zegt U, dat ook de magazijnverantwoording wordt gecontroleerd en dat U reeds maanden geleden opdracht gaf en sedert meerdere malen deze opdracht alle uitgegeven geoderen te verantwoorden en te doen betalen, herhaalde. Verder, dat door U reeds lang werd bepaald, dat aan de hand van de bescheiden van de afdeeling Materiaalbeheer de magazijnvoorraad moest worden gecontroleerd en gereconstrueerd.

Zooals is vastgesteld, is aan de magazijnverantwoording nog niets gedaan. De afgiftebons, althans voorzoover deze zijn afgegeven, liggen in Den Haag, maar aan een verantwoording der voorraden is in het geheel niet gewerkt.

Wat voor nut heeft het, dat U mij mededeelt, dat U opdrachten gegeven en herhaald heeft, indien ik moet vaststellen, dat niets bereikt is, dus Uw opdrachten blijkbaar niet uitgevoerd zijn.

3. Kasafrekening Den Haag

Bij de leiding in Den Haag is op 13 September jl. reeds gewezen op de noodzaak eener behoorlijke kasverantwoording. In de berichten van den Heer Tummers van 23 October en 1 December is steeds weer melding gemaakt van het feit, dat de kasafrekeningen nog niet opgemaakt en naar Balkow gezonden waren ter verwerking in de administratie aldaar. Op 6 December d.a.v. is U door den Heer Tummers op den chaotischen toestand van de kasverantwoording opmerkzaam gemaakt, waarbij U tevens is gewezen op niet verantwoorde kasuitgaven van bijna *f* 200.000,-. In een bericht van 12 December van den Heer Tummers is nogmaals op den fatalen toestand dezer verantwoording gewezen. Op 15 December heb ik U mondeling en 19 December schriftelijk verzocht deze aangelegenheid ten spoedigste op te helderen.

Op 1 Februari heb ik in Den Haag dezen toestand dusdanig bevonden, dat ik heb ingegrepen en aan den Heer Tummers opdracht heb gegeven de kas te reconstrueeren en mij hierover rapport uit te brengen. Zooals U uit dit rapport, waarvan ik U bijgaand een afschrift zend, blijkt spotten de toestanden, zooals deze zijn voorgesteld, met ieder begrip van zakelij-

ke accuratesse en verantwoordelijkheidsgevoel en kan ik hier niet anders als van wanbeheer spreken.

In den tijd van einde October tot medio December vertoefde U in Den Haag. Ik had verwacht, dat U aan deze wantoestand een einde zoudt hebben gemaakt. Door U zijn echter hiertegen niet voldoende maatregelen genomen en zelfs, nadat U dit op 6 December ter kennis is gebracht en nadat ik U er op 15 en 19 December schriftelijk op heb gewezen, is door U niets beslissends ondernomen.

In Uw schrijven deelt U mij mede, dat mr. Wagener naar Den Haag was o.m. met het oog op de controle en de reconstructie van de kasontvangsten en -uitgaven. Genoemde heer heeft hier echter medegedeeld, dat hij alleen opdracht had de uitgaven voor benzine na te gaan en heeft aan de kasconstructie niets gedaan.

4. Salarissen

In de dagen van 6-14 September heb ik in de verschillende besprekingen met U steeds op de uiterste beperking der uitgaven aangedrongen en U medegedeeld in geen geval salarisverhooging te kunnen toestaan. Ook in mijn schrijven van 4 October wees ik U nogmaals op de uiterste beperking der uitgaven. In mijn schrijven van 25 October aan de N.O.C. in Den Haag[5] deelde ik mede, mij niet te kunnen vereenigen met de gedachte de op 4 September en nadien uitbetaalde 2 maanden salaris voorloopig niet te verrekenen. Met het voorstel van Den Haag deze twee maanden in 8 gedeelten in te houden kon ik accoord gaan.

Naar aanleiding van het feit, dat de drie heeren, die in Den Haag de leiding hadden op 21 October zes maanden salaris hadden opgenomen, werd door mij in mijn schrijven van 25 October bepaald, dat, daar de dienstverhouding normaal doorloopt, voor deze uitkeering geen termen aanwezig zijn en het bedrag dient te worden teruggestort.

Naar aanleiding hiervan moet ik opmerken:

1. aan bijna alle employees in Den Haag, die na 5 September zijn aangehouden is een salarisverhooging toegekend.
2. De 2 maanden salaris zijn niet ingehouden, ook is hier zelfs geen begin mee gemaakt.
3. De drie heeren, die zichzelf zes maanden salaris hebben uitgekeerd, hebben dit bedrag niet teruggestort, integendeel is nog aan verdere personen na dezen datum ook zes maanden salaris uitgekeerd.

Deze dingen zijn zonder mijn voorkennis geschied en steeds, als ik hierover vernam, stond ik voor een voldongen feit.

5. Geval Postma[6]

In mijn schrijven van 4 october aan U schreef ik U reeds over de houding van den Heer Postma, met mijn brieven van 25 October en 19 December verzocht ik U om bericht en mondeling heb ik meerdere malen op een afrekening aangedrongen. Tot nu toe heb ik nog steeds geen afrekening en rapport van U hierover ontvangen.

(5) Niet aangetroffen.
(6) Zie Rost aan Postma dd. 5 mrt. 1945; nr. 377.

6. Afrekening met Debiteuren der Vennootschap

U deelt mij mede, dat met de L.B.G.U.[7] practisch alles geregeld is en ook door de L.O.[8] het verschuldigde zal worden voldaan. Volgens rapport van den Heer Tummers van 13 Januari jl. is met de L.B.G.U. tot 30.6.1944 afgerekend en was men voor de L.O. hiermede bezig, zoodat dus nog het geheele tweede halfjaar 1944 afgerekend moet worden. Dat U de afrekening van het tweede halfjaar ook niet kon opmaken, is duidelijk, daar de afrekening van kas, bank en giro vanaf 4 September 1944 ontbrak, waarin alle loonbetalingen als ook de onkosten en de daggelden zijn begrepen. In deze afrekening is dus nu, zoover ik het kan overzien, een achterstand van zeven maanden.

De afwikkeling der door de vennootschap verleende credieten, te weten Raadsheer,[9] Beer enz. wordt, volgens Uw schrijven, nu weldra ter had genomen. Ook hier moet ik mij verwondering uiten, dat door U niet reeds veel eerder maatregelen zijn getroffen om tot een afwikkeling te komen. Het interesseert mij van U te vernemen, of nu met dit werk een aanvang is gemaakt en hoe ver dit nu gevorderd is.

7. Zakelijke oorlogsschade

Ik ben het hier volkomen met U eens, dat met dit werk groote haast gemoeid is, maar vraag mij dan ook hier af, waarom met deze werkzaamheden nu nog begonnen moeten worden. Op 9 October, 15 November en 1 December is dit onderwerp met U, resp. met den Heer Bekker in Uw afwezigheid, besproken en een werkplan opgemaakt. Op 15 december heb ik in een bespreking met U op de urgentie van deze kwestie gewezen, evenals in mijn schrijven van 19 December, waarin ik U buitendien nog om een werkschema en maandelijksch bericht verzocht, en nu op 24 Januari moet ik van U mededeeling ontvangen, dat hiermede nog moet worden begonnen. U zegt in Uw schrijven, dat voor U een schema geen enkele waarde zou bezitten, gezien het feit, dat de imponderabilia dagelijks toenamen.

Met Uw meening kan ik het in geenen deele eens zijn. Bij ieder werk, dat men begint, moet men, wil men tenslotte niet in zijn eigen werk verdwaald raken, een plan uitwerken en lijnen aangeven, waarlangs men gaan wil. B.v. indeeling der schade in onroerende goederen, roerende goederen (onderverdeeld naar soorten), verdeeling der werkzaamheden onder het personeel, richtlijnen voor het personeel op te volgen bij het vaststellen en opmaken van schaden, opdat niet een ieder in het wilde weg en naar eigen inzicht en verkiezing werkt, enz.

Ik ben het geheel met U eens, dat met dit werk groote spoed gemoeid is, maar in de afgeloopen vijf maanden, waarin hieraan niets is gedaan, had veel grondig werk verricht kunnen worden.

Het is mij niet anders mogelijk ook hier tot de conclusie te komen, dat niettegenstaande mijn herhaald aandringen en de gegeven raadgevingen ook dit werk tot nu toe te weinig voortgang heeft.

8. Uw vervanging door den Heer Sartorius

In Uw schrijven deelt U mij mede, dat de Heer Sartorius Uw plaats zal innemen, indien U

(7) *Landbewirtschaftungsgesellschaft Ukraine.*
(8) *Landbewirtschaftungsgesellschaft Ostland.*
(9) De Amsterdamse wasserij 'Edelweiss' van Raadsheer was met NOC-hulp in Litouen aan het werk gegaan.

voor den Volkssturm[9] zult worden opgeroepen.

Ik verwijs U hier op artikel 6 sub 4 der Statuten, waarbij bepaald is, dat ingeval van onstentenis der Directie het bestuur berust bij den Raad van Toezicht, die bevoegd is iemand tijdelijk met het beheer te belasten.

Daar, zooals ik in mijn nota van 8 September jl. heb uiteengezet, de Raad van Toezicht onder de huidige omstandigheden niet in pleno kan vergaderen, behoud ik mij voor deze aangelegenheid in overleg met den Voorzitter van den Raad van Toezicht te regelen.

De Heer Sartorius kwam overigens met een uitgebreide volmacht van U hier. Dergelijke volmachten behoeven ingevolge artikel 11 sub 4 de goedkeuring van den Voorzitter van den Raad van Toezicht. Ik kan dergelijke volmachten, die niet zijn goedgekeurd, voorloopig niet erkennen en zal voor de regularisatie zoo spoedig mogelijk zorg dragen.

De President Commissaris
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT Fin. 6/10. Doorslagkopie

374. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. ROBERTSON

Deventer, 1 Maart 1945

Naar aanleiding van de ontvreemding van *f* 140.000.- door overval met geweld, bevestig ik U[1] mijn telefonisch verzoek alle transporten onmiddellijk voorloopig stop te zetten en mij schriftelijk te willen mededeelen, hoe de transporten beveiligd worden, zulks ter regeling dezer transporten met den S.D. en den B.d.O.

Ik heb den Heer Dijkmeester, agent van De Nederlandsche Bank te Groningen, laten opdragen voortaan transporten van nieuwe zilverbons alleen te doen plaats hebben in overleg met het Departement van Financiën. Voor de transporten van het Oosten naar het Westen worden naar mij bekend is, in Amsterdam steeds de noodige veiligheidsmaatregelen genomen. Deze bewaking geschiedt, wat enkele transporten betreft, die door de Wehrmacht hebben plaats gehad, door middel van de Wehrmacht. Voor zoover de Duitsche politie of S.S. de transporten heeft doorgevoerd, is hierover door mij, wat de beveiliging betreft, steeds onmiddellijk overleg gepleegd met SS-Obergruppenführer Rauter. Ik acht het wenschelijk voor het Oosten de algemeene regeling ter beveiliging der transporten, waarvoor U inlichtingen ten dienste staan, te laten ontwerpen in overleg met den S.D. en den B.d.O.

[M.M. Rost van Tonningen]

Doc. I Rost van Tonningen 11b. Doorslagkopie

(10) Deze *Volkssturm* was in september 1944 in het leven geroepen voor mannen tussen de zestien en zestig jaar om de Duitsland te verdedigen.

374 – (1) Robertson was weer in genade aangenomen; zie ook Robertson aan Rost dd. 12 mrt. 1945; nr. 384.

375. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. RADEMACHER

Deventer, den 2. März 1945

Sehr geehrter Dr. Rademacher,

Ich nehme Bezug auf unsere Besprechung vom 27. Februar 1945, wobei von Ihnen hinsichtlich der finanziellen Kontrolle der "N.V. Nederlandsche Spoorwegen" der Vorschlag gemacht wurde, dass Herr Wagener mir ein Gesuch einreichen sollten, ihm jemand für die Kontrolle zur Verfügung stellen zu wollen.[1] Da solch eine Person nur aus nationalsozialistischem Kreise gewählt werden kann und ach die Fähigkeiten besitzen muss, welche erforderlich sind, konnte ich Ihnen nur Herrn Tummers namhaft machen. Ich sollte also Herrn Tummers, meinen Bevollmächtigten für diese Arbeit, zur Verfügung stellen und in dieser Weise sollte das Finanzministerium zwar nicht offiziell, sondern dann doch inoffiziell, in die Kontrolle eingeschaltet werden.

Infolge der seinerzeitigen Abmachungen sollte die Mitarbeit des Finanzministeriums durch die Einschaltung des Herrn Tummers gewährleistet werden. Jetzt würde eine Unterstellung des Finanzministeriums unter den Verwalter erfolgen. Herr Tummers erhebt gegen diese Unterstellung Einwände, welche ich meinerseits teilen muss.

Die Neigung zur Ausschaltung der Kontrolle des Finanzministeriums, welche bei fast sämtlichen Instanzen besteht, würde in dieser Weise von mir im Falle der Eisenbahn freiwillig sanktioniert werden. Andererseits wäre ich durch die Art, worauf mein Bevollmächtiger eingeschältet wäre, mitverantwortlich für die Gebarung des Verwalters, ohne die Gelegenheit zu haben die Gebarung des Verwalters selbständig prüfen zu können.

Ich muss Sie daher bitten Herrn Wagener selbständig seinen Stab aufbauen zu lassen. Eine Unterstellung des Herrn Tummers kommt auch deshalb nicht in Frage, weil er mit verschiedenen anderen, sehr wichtigen Arbeiten befasst ist, wie z.B.:

Die Kontrolle der ans sich sehr rückständigen Finanzverwaltung der "Nederlandsche Oost Compagnie N.V." Die Kontrolle über die "Nederlandsche Arbeidsfront". Die Kontrolle der Wirtschaftsfront der N.S.B.

Ueber die ersten zwei Arbeitsgebiete gehen dem Herrn Reichskommissar zu Ihren Händen nächstens Berichte zu. Sie werden dann die Gelegenheit haben sich über das Ausmass der Zersetzung der Finanzen einen Eindruck zu bilden und zu gleicher Zeit den Eindruck gewinnen können, dass es selbst bei einer vertrauensvollen Zusammenarbeit mit den deutschen Instanzen kaum möglich ist die wachsende Unordnung einzudämmen. Aus den betreffenden Berichten werden Sie entnehmen können, dass ich die Verantwortung für eine Gebarung von Millionenbeträgen, welche durch die N.O.C. verwaltet werden, nicht übernehmen kann, wenn die Einteilung der Arbeiten meines Bevollmächtigten, Herrn Tummers, nicht von mir selbständig vorgenommen werden können, was nicht der Fall wäre bei einer Unterstellung des Herrn Tummers unter Herrn Wagener.[2]

Zum Schlusse erlaube ich mir an Sie als den verantwortlichen Fachmann auf finanziellem Gebiet die Frage zu richten, ob Sie glauben, dass das niederländische Finanzministerium

375 – (1) Zie ook Rost aan Seyss-Inquart dd. 20 febr. 1945; nr. 370.

(2) Tien dagen later meldt Rost officieel aan Rademacher dat hij Tummers tot zijn verbindingsman bij de Nederlandsche Spoorwegen heeft benoemd; over een eventuele onderschikking aan Wagener wordt niet meer gerept (Rost aan Rademacher dd. 12 mrt. 1945, RvT Fin. 9/7 Afschrift).

seine Aufgaben erfüllen kann, bezw., seine Autorität aufrechterhalten kann, wenn es in zunehmendem Masse ausgeschaltet wird, wie letzthin noch der Volljude Hirschfeld (sein Stammbaum eines Halbjuden ist erschwindelt) versucht hat.[3]

Heil Hitler!
[M.M.] R[OST] V[AN] T[ONNINGEN]

RvT II/11 h (Bijz. Rechtspl.) Geparafeerde doorslagkopie (fotokopie RvO)

376. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

[Deventer,] den 3 März 1945

Hochverehrter Reichskommissar,

Ich erlaube mir Ihnen folgende Uebersicht betreffend der Arbeiten des Finanzministeriums in Zusammenhang mit der Abwicklung der Kriegs- und Besatzungsschäden zu unterbreiten.

Durch die Septemberereignisse wurden die Arbeiten dieses Dienstes desorganisiert. Herr F.L. Rambonnet wurde fast zur Gänze von dem Dienst der Landwache in Anspruch genommen. Von den zwei wichtigsten Mitarbeitern dieses Dienstes reiste Herr van Campen[1] schon in den ersten Septembertagen, ohne dazu beurlaubt zu sein, nach den Haag ab. Infolge des völligen Fehlens der Personalabteilung, die Herr Rambonnet entgegen den mit mir im Frühjahr gemachten Vereinbarungen und ohne mit mir diesbezüglich beraten zu haben in die Landwache einberufen hatte,[2] wurde mir die Abwesenheit des Herrn van Campen erst viel später gemeldet. Auf einem Befehl zu unverzüglicher Rückkehr, tauchte Herr van Campen unter. Damit war der Dienst des Allgemein Bevollmächtigten von seinem Kopf in Deventer beraubt worden. Es verblieb nur noch ein junger unerfahrener Beamter, Herr Verschoor,[3] in Finanzministerium hinter dem IJssel.

Von diesem Augenblick an habe ich die tägliche Führung obenerwähnter Arbeiten übernommen. Schon auf der Stelle boten sich die Ihnen bekannten Schwierigkeiten auf Verkehrsgebiet dar. Die Organisation der Kraftfahrverbindungen, welche die bis zu diesem Zeitpunkt gut funktionierenden Eisenbahnverbindungen ersetzten mussten, erforderte viele Wochen. Während dieser Zeit ist die telefonische Verbindung mit dem Dienst in Den Haag (dessen leiter mit anerkennungswerten Pflichtbewusstsein an der Arbeit blieb) und mit dem Dienst in Amersfoort und mit den Schädenuntersuchungsausschüssen aufrechterhalten. Es wurde auch die Fühlung mit den benachbarten Luftgeschädigten Orten, wie Zutphen und Hengelo aufgenommen. Die Feststellungen, die dort gemacht wruden vermittelten uns einen Eindruck der

(3) Zie hierover Rost aan Fischböck dd. 24 jan. 1945; nr. 364.
376 – (1) Mr. Ph.C.M. van Campen, referendaris der generale Thesaurie, was secretaris van de Administratie van de oorlogs- en defensieschaden, waarvoor Rambonnet de Algemeen Gemachtigde was.
(2) Zie Rost aan Robertson dd. 16 jan. 1945; nr. 363.
(3) H. Verschoor, adjunct-commies ter generale Thesaurie, was chef de bureau van de Algemeen Gemachtigde.

allgemeinen Notstände, welche die Arbeit erschwerten.

Von mir sind darauf Massnahmen getroffen worden, um nach der amtlichen Urlaubsgewährung auf Kriegsdauer an den Herrn Rambonnet durch die Ernennung meines persönlichen Beraters, Herrn Tj. van der Z e e zu stellvertretendem allgemein Bevollmächtigten für die Kriegs- und Verteidigungsschäden[4] diesen Dienst wieder unter eine eigene Führung zu stellen.

Trotz des Fehlens der obenerwähnten Bewegungsmöglichkeiten, ist es Herrn van der Zee gelungen um wenigstens noch einigermassen die Verbindungen mit den Aussendiensten aufrechtzuerhalten und die verschiedenen Büros im Westen des Landes und die Schädenuntersuchungs ausschüsse zu überwachen, welche Letztere im ganzen Land tätig sind. Bei den Bemühungen des Herrn van der Zee den Dienst wieder in Gang zu bringen, erfuhr er auch andere Schwierigkeiten.

In diesem Zusammenhag erwähne ich die starke Abnahme der Personalsbesetzung durch den Arbeitseinsatz. Durch diese Massnahme[5] ist der grösste Teil des Personals im alter von 17 bis 40 Jahren verschwunden.

Die darauf folgende unsichere Ernährungslage im Westen unseres Landes und die Kohlennot verursachten bei den Büros des Allgemein Bevollmächtigten dieselben Schwierigkeiten als bei allen anderen Dienststellen im Westen des Landes. Wie ich Ihnen am Samstag, dem 24. Februar, mündlich mitteilte ist die Lebensmittelversorgung im Westen derart desorganisiert, dass seit 6 Wochen praktisch keine Kartoffel auf die Lebensmittelmarken zugeteilt wurden.

Die Centrale Buchführung in Amersfoort wurde gleichfalls gelähmt, weil der benötigte Strom für das funtionieren der mechanisierten Durchführung fehlte. Infolgedessen musste die ganze Buchführung auf Handarbeit umgebaut werden, was durch die stark verringerte Personalbesetzung einer bedeutenden Kapazitätabnahme gleichkommt. Ausserdem musste die Aufsicht, welche mechanisch, also auf automatischem Wege beschafft wurde, durch andere "Manuelle", also viel Zeit raubenden Arbeitsmethoden ersetzt werden. Trotz alledem ist es gelungen die zentrale Buchführung wenigstens einigermassen wiederum funktionieren zu lassen.

Kriegsschäden:

Was nun besonders die Kriegsschäden anbelangt, waren angesichts der Häufung der Rückstände und der Erschwerung der Arbeiten soweit wie möglich die vor dem Monat September 1944 angemeldeten, betr. Schäden von kleinen selbständigen und geschlossenen Betrieben, erledigt worden. Neue Fülle dieser Kategorie können aus obenerwähnten Gründen, trotz aller Versuche unserseits unter den jetzigen Verhältnissen praktisch nicht mehr in Behandlung genommen werden.

Dass durch diese Umstände ein grosser Rückstand entstand und durch die vielen Luftangriffe der letzten Zeit dieser Rückstand fortwährend umfangreicher wird, braucht wohl keine nähere Begründung. Ich möchte an Hand eines Beispieles aus unserer nächsten Umgebung auf die Desorganisation hinweisen, welche die Kriegsverhältnisse im niederländischen Gebiet geschaffen haben.

(4) Benoemd per 10 jan. 1945 (RvT Fin. 1/12).
(5) Eind december was de zgn. *Liese-Aktion* gestart en vonden ook talloze razzia's plaats.

Bei dem Bombardement von Zutphen lagen die Arbeiten der Schadenenquetekommission vollkommen stil, weil diese ihren Sitz in Arnhem hatte und evakuiert worden war. Wir haben uns dann sofort nach Zutphen begeben und mussten in einer Konferenz mit dem Herrn Bürgermeister und dem dort amtierenden Sachbearbeiter des Dienstes feststellen, dass die N.V.D.[6] überhaupt nicht mehr funktionierte und die Fachkräft zur Feststellung der Schäden fehlten. Der soziale Dienst der Gemeinde Zutphen hatte daher die Aufgabe der N.V.D. hinsichtlich der Bombengeschädigten übernommen. Was die Fachkräfte anbelangt würde der Sachbearbeiter sich anstrengen, älteren fur den Arbeitseinsatz nicht in Betracht kommenden Personen einzuschalten. Er betonte aber dass pensionierte Kräfte meistens nicht bereit waren die Arbeit, welche sie vielleicht vor vielen Jahren geleistet hatten, wieder aufzunehmen. Während der diesbezüglichen Konferenzen mit dem Bürgermeister van Zutphen und dem Sachbearbeiter des Schädenbaus kam zum Ausdruck, dass die dringlichsten Angelegenheiten am ersten behandelt werden sollten. Als Beispiel hiervon erwähnte ich die Anwendung der Regelung betr. der Hausgerätschäden. Diese Regelung bezieht sich direkt auf die Versorgung der Familien und zwar sowohl auf vermögende als auch auf unvermögende Familien.

Das Äusserste muss getan werden, um auch den durch kriegsgewalt anderer Art getroffenen Familien mit dem Nötigsten auszuhelfen. Zum Beispiel die Umwohnenden in der Umgebung von Hafenkomplexen, usw., die durch Sprengung geschädigt wurden (Amsterdam und Rotterdam).

Die Bearbeitung und Erledigung dieser verschiedenen Schäden beruht in erster Instanz bei den Schadenenquetekommissionen in den verschiedenen Provinzen.

Leider ist eine zusammengefasste Führung durch die mangelnde Möglichkeit eines persönlichen Kontakte mit den vielen Dienststellen (36 Schädenenquetekommissionen, einschliesslich derjenigen im Süden des Landes) durch das Fehlen obenerwähnter Transportmöglichkeiten sehr erschwert.

Zinsenzahlung:

Eine andere Angelegenheit, die unsere Aufmerksamkeit erregt, ist die Zinsenzahlung für die Eintragung in das Hauptbuch des Wiederaufbaus und der Rhein- und Binnenflotte, die gleichfalls ernstlich verzögert worden war.

Ich habe jetzt Nassnahmen getroffen, wodurch ohne unerwartete Störungen, der Rückstand dieser Zahlungen Ende März 1945 aufgearbeitet sein soll, sodass die Zinsenzahlungen am 1. April 1945 auf normale Weise stattfinden werden können.

Besatzungsschäden:

Was die Besatzungsschäden anbelangt, das sind also die durch die Besatzung der Niederlande entstandenen Schäden, ist eine Regelung in Vorbereitung, wodurch die Schädenenquetekommissionen befugt sind Vorschusse für diejenigen Schäden zu gewähren, welche den direkten Lebensunterhalt der Betreffenden bedrohen.

Enteignung:

Das Büro Enteignung der Abteilung Besatzungsschäden in Den Haag, das die Sachen zu-

(6) De Nederlandsche Volksdienst was halverwege 1941 opgericht; hij diende de op welzijnswerk werkzame verenigingen te vervangen.

sammenhängend mit den durch die Wehrmacht befohlenen Abbrüchen behandelt, kann neue Fälle nicht in Behandlung nehmen, weil die Verbindung aus schon vorher genannten Gründen nicht aufrechterhalten wurden kann. Alte Fälle werden möglichst bis zu dem Stadium der Festsetzung der internen Schädenvergütungen erledigt.

Die weitere Abwicklung wird vorläufig sehr erschwert, weil wie obenerwähnt wurde, nur sehr langsam die zentrale Buchführung funktioniert. Soviel möglich werden jedoch Vorschüsse auf die Zinsen der Schädenvergütungen gewährt.

Schliesslich möchte ich bemerken, dass die schon getroffenen Regelungen und diejenigen, die noch in Vorbereitung sind für das weiter in Gang bringen und behalten des Apparates nur dann aussicht auf Erfolg haben, wenn durch den Arbeitseinsaz usw. keine weiteren Eingriffe in unsere Dienste vorgenommen werden.

In Hinsicht hierauf bemerke ich noch, dass bis jetzt immerhin noch keine Freistellungen erhalten worden sind und dadurch fortwährend Arbeitskräfte in Schlüsselstellungen gefährdet werden, während einer Razzia mitgenommen zu werden. Noch vor kurzem gelang es, nach sehr viel Mühe, dem Herrn van der Zee, dem stellvertretenden allgemein Bevollmächtigten und dem Herrn van Soest,[7] dem Leiter der Abteilungen Kriegs- und Besetzungsschäden in den Haag, sich zu befreien. Diese Herren wurden nach einem Einfall durch den S.D. in der Börse in Rotterdam festgehalten. Beide Herren hatten Ausweise. Herr van der Zee hatte einen Ausweis von mir unterschrieben und bestätigt vom Herrn Generalkommissar für Finanz und Wirtschaft und vom Ortskommandanten in Deventer.

Heil Hitler!
Der Generalsekretär im Finanzministerium,
(mit der Wahrnehmung der Geschäfte
beauftragt)
[DR. M.M. ROST VAN TONNINGEN]

Doc. I. Rost van Tonningen 11 n. Doorslagkopie

377. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. POSTMA

Deventer, 5 Maart 1945

Aan den Heer J. Postma

Uw schrijven van 25 Februari 1945 bevestigt den indruk, dien ik mij op grond van de mij verschafte inlichtingen, over Uwe handelingen sinds einde Augustus 1944 had gevormd.[1] De

(7) Mr. A.J. van Soest, directeur van 's Rijks belastingen en domeinen, was hoofd van de afdeling Oorlogsschade.

377 – (1) J. Postma, geb. ± 1904, NSB-lid, was van dec. 1942 tot apr. 1944 hoofd van de afd. Financiën van de NOC en werd daarna opgenomen in de directie van de NOC. Vanaf sept. 1944 voeren Krantz en hij een vinnige correspondentie. Zijn brief van 25 febr. 1945 behelst het verzoek om *f* 12.750 naar hem over te maken; onder meer bestaande uit 14 maanden salaris. Bovendien wenste hij ook een getuigschrift.

Heer Krantz had mij bij herhaling verzocht aan hem de regeling van zaken met U over te laten, omdat hij van Uw fatsoen overtuigd was.

Uw opgemeld schrijven dwingt mij uit mijn reserve te treden en aan Uw zonderling beheer van gelden en goederen der Nederlandsche Oost Compagnie N.V., die U ten onrechte onder U heeft gehouden een eind te maken en tevens de relaties tusschen U en de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. in het belang der laatste te verbreken.

Mijn standpunt is de volgende:

U heeft op onrechtmatige wijze de U toevertrouwde belangen der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. veronachtzaamd door Uw desertie begin September 1944, onder medename van een bedrag van RM. 25.000,- en een auto (D.K.W.), waarvan wij sinds dien niets meer hebben vernomen.

U heeft daardoor Uw betrekking beëindigd en U schuldig gemaakt aan grove plichtsverzaking. Het is een niet alledaagsch voorkomend misbruik, dat U van de wellevendheid van den Heer Krantz maakt, door zijn formuleering anders dan een beschuldiging van desertie op te vatten. Ik bedoel den door U aangehaalde passus van het schrijven van den Heer Krantz van 29 November 1944:

".....Tenslotte heb ik thans eerst gelegenheid U te doen weten, dat Uw procuratie werd ingetrokken, gezien het feit, dat U, door welke omstandigheden ook, niet meer in staat bleek Uw werkzaamheden voor de N.O.C. te verrichten."

Ik zal van den Heer Krantz verlangen, oogenblikkelijk alle relaties tusschen U en de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. te beëindigen, zonder eenige verdere compensatie als de reeds aan U op 5 September uitgekeerde 2 maanden salaris, daar U door de wijze, waarop van Uw zijde Uw dienstbetrekking met de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. is verbroken, geen rechten kunt doen gelden op een contractueele bepaling en verder daar Uw houding iedere mogelijkheid van een tegemoetkomende geste van de zijde van de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. uitsluit.

Van het onder Uw beheer behouden goed en het geld zal ik van den Heer Krantz een volledige afrekening en verantwoording Uwerzijds verlangen, waaruit mij zal moeten blijken, dat het goed in behoorlijken staat aan de Vennootschap is teruggegeven en dat het door U medegenomen geld zonder eenige terughouding Uwerzijds aan de Nederlandsche Oost Compagnie N.V. is terugbetaald.

Ik behoud mij voor U eventueel voor schadevergoeding aan te spreken voor de schade, welke door het plotseling verlaten van Uw post is veroorzaakt geworden.

Tenslotte wil ik U nog mededeelen, dat ik deze zaak eigenlijk als een politiezaak beschouwde, maar, gezien Uw werkzaamheden in het begin van Uw loopbaan bij de Nederlandsche Oost Compagnie N.V., heb ik hiervan afstand genomen.[2]

De Nederlandsche Oost Compagnie N.V.
President
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT NOC Map Krantz, Geheim Kluis 86993–4. Geparafeerde doorslagkopie

(2) De volgende dag schreef Rost aan Krantz over 'de onbeschaamdheid van het optreden' van Postma en drong hij aan op maatregelen van de kant van Krantz (Rost aan Krantz dd. 6 maart 1945; RvT NOC "Map Krantz, Geheim Kluis" 86991–2).

378. D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Berlin, 5 maart 1945

Kameraad,

Min of meer geregeld, d.w.z. bijna steeds, wanneer er een betrouwbaar persoon van de onzen naar Nederland vertrekt, schreef ik U; ik hoop, dat de betreffende missiven U bereikten. Uwerzijds hoorde ik sedert eenige maanden niets.

Daar de telefonische verbinding met den Haag sedert 5 Febr. j.l. verbroken is en – naar zich laat aanzien – wel verbroken zal blijven, zoodat ook langs dien weg het – zij het indirecte en sporadische contact – kwam te ontbreken, zou ik het, zooals de zaken nu liggen, op prijs stellen omstrent het volgende Uwe directiven te ontvangen:

1. Men kan gerust verklaren, dat het O.M. zoodanig heeft opgehouden te bestaan. Toevallig ontmoette ik hier ten huize dezer dagen den Heer M. Hij zei toen, dat het O.M. alle akten vernietigd had en hij ried mij instantelijk aan hetzelfde met ons archief enz. te doen; "das vereinfacht die ganze Sache kolossal." Ik zeide niets, doch dacht "das lässt tief blicken in verschiedener Hinsicht."

Wij hebben tot dusver met veel Mühe und Not de voor onze rekening en verantwoording noodzakelijke bescheiden gered. Vindt U, dat we het thans vernietigen moeten? Momenteel bevindt een en ander zich in Lübeck, doch in den loop van deze week werden onze menschen en de administratie te Verden bij Bremen ondergebracht.

2. Indien de Heer Tummers niet binnen afzienbaren tijd naar Berlijn komt, zal het met de financeering van het restant NOC. alhier eerlang moeilijk worden.

Wilt Ge de rekening Reichsbank überhaupt laten bestaan?

3. Er zijn hier vele instanties weg, deels ten gevolge van en met het oog op bombardementen, deels met het oog op de Oostfrontsituatie.

Heeft het zin, dat ik in Berlijn blijf, indien de Volkssturm, die mij heeft aangenomen doch nog steeds niet ingedeeld enz., mij, die dezer dagen 60 jaar wordt, niet oproept?

Het kantoor Unter den Linden 57 is moeilijk te herstellen en gaande en komende lieden, die onze assistentie behoeven, zijn uiteraard zeer zeldzame verschijningen geworden.

4. Waar blijven de Heeren Wagener en Sartorius? De Heer Wagener zou zich ingevolge Uw aanvankelijke instructies belasten met de opmaking, indiening enz. van de Kriegsschädenvorderingen, terwijl de Heer Sartorius tallooze NOB.-aangelegenheden ter hand had te nemen; zulks na overleg tusschen den Heer Hoekstra en mij.

Hier hebben zich – in strijd met de hun gegeven instructies – niet gemeld de Heeren Pey en Deegenaar. Beide hebben zich hier met een Jantje van Leiden van de hun opgedragen taak afgemaakt, terwijl volgens betrouwbare berichten genoemde Heeren te Balkow eene zeer weinig flinke houding hebben aangenomen.

Ik zou U willen voorstellen genoemde Heeren te ontslaan zonder opname in de wachtgeldregeling. Wat den Heer Pey betreft, dezen heb ik destijds door tusschenkomst van den Heer Rambonnet op verzoek van den Leider moeten aanstellen, hoewel hij vonnissen achter den rug heeft; zijne betrouwbaarheid is meermalen zeer betrekkelijk gebleken.

5. Bij het scheiden van de markt leert men zijn klanten kennen, is het spreekwoord. Er zijn nl. ernstige moeilijkheden met Ir. Volkers gerezen. Hoewel ik hem in Augustus en September jl. meermalen gezegd heb, dat hij wegens bezuiniging en omdat ik geen werk voor hem

had, onzen dienst weldra zou moeten verlaten, verzet hij zich tegen het hem tegen ultimo April verleende ontslag. Verder heeft hij misbruik gemaakt van het stempel van den Ausländerdienst Kauen te weten een stempel van eene Duitsche instelling.

Hij weigert het stempel van de NOC., eene schrijfmachine, revolver en uniform aan de NOC. af te geven. Hij weigerde ook vanuit Lübeck naar Berlijn te komen en voert te Lübeck niets anders uit dan Kuchen eten in allerlei Konditoreien en verricht geen enkelen dienst in het kader van de NOC.

Tenslotte – en dit is het ergste – weigert hij rekening en verantwoording af te leggen van een door hem van de L.O. Riga ontvangen bedrag ad. RM. 10.000,—, waarvan hij RM. 6992,— bij ons stortte. Ook hield hij een bedrag van RM. 7000,— van ons onder zich en een van RM. 3266,40.

Ook al heeft hij van ons nog salaris te goed, zoo is deze handelwijze toch zeer te veroordeelen.

In dit verband vestig ik Uw aandacht er op, dat Ir. Volkers eenige maanden geleden ter gelegenheid van eene afrekening reeds blijken gaf van eigenaardige onnauwkeurigheid.

De Heer Volkers is tenslotte Germaansche SS. en heeft bij mijn weten tot dusver aan de ook hem betreffende oproep niet voldaan.

6. Begrijpelijkerwijze maak ik me zeer ongerust over den voedingstoestand van de NOC.-Angehörigen in het Westen des Lands. Ik hoorde nu van een der Heeren van het NOI., dat de Heer Goedhuys had gezegd, dat hij voorloopig niet naar Berlijn kwam, omdat hij voor de NOI.- Angehörigen in dit opzicht had te zorgen. Zou er ook iets voor families kunnen geschieden?

7. Is het U mogelijk mij omtrent bovenstaande aangelegenheden iets te laten weten, desnoods per telex aan de Reichsbank?

Uwe berichten gaarne spoedig tegemoetziende en U sterkte wenschend in deze moeilijk tijden verblijf ik met kameraadschappelijke groeten[1]

Heil Hitler!
Nederlandsche Oost Compagnie N.V.

(Mr. D. Krantz)

RvT NOC Map Krantz, Geheim Kluis. Geparafeerde doorslagkopie

378 – (1) Deze brief laat, zeker in vergelijking met nr. 373 zien hoe er met name in de laatste oorlogsmaanden volstrekt langs elkaar heen gewerkt werd.

379. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.L. RAMBONNET

[Deventer,] 6 Maart 1945

betr. de Douweler Kolk

Aan den
Heer Thesaurier-Generaal met
buitengewoon verlof,
F.L. RAMBONNET,
Schalkhaar
Huis te Lande,

Het komt mij dienstig voor U een uiteenzetting te doen toekomen over mijn standpunt omtrent de Douweler Kolk.[1]

Ik ging indertijd zonder meer accoord met Uw voorstel de Douweler Kolk te vorderen ten dienste van de ambtenaren van dit Departement en wel als recreatie-terrein.

Het is toch immers zoo, dat deze ambtenaren met het Departement geëvacueerd zijn naar Deventer. In deze voor hen volkomen vreemde omgeving met zeer weinig gelegenheid tot ontspanning, was een dergelijk voorstel om tot vordering van een kleine leegstaande buitenplaats over te gaan, volkomen aanvaardbaar.

Eenigen tijd na deze vordering deelde U mij mede, dat de ambtenaren geen gebruik wenschten te maken van de aangeboden gelegenheid tot ontspanning, omdat zij van meening zouden zijn, dat de geste afkomstig was van de nationaal socialistische leiding van dit Departement en daarom voor hen onaanvaardbaar.

Ik moet echter vaststellen, dat mij van ambtenarenzijde noch in persoon, noch in vereeniging, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk mededeeling van deze weigerachtige houding werd gedaan.

Ik nam op grond van Uw mededeelingen zonder meer kennis van deze ons vijandige houding en ging met Uw voorstel accoord de Kolk te gebruiken als zwemplaats voor onze gezinnen, alsmede voor de kameraden-ambtenaren van ons Departement.

Wij hebben ons tevens onderhouden over de verdeeling van de opbrengst van het fruit en de groenten, welke op de Kolk werden verbouwd.

Dit onderwerp is niet éénmaal, doch bij herhaling tusschen ons ter sprake gebracht. In strijd met de doelstelling, dat de groenten en het fruit zouden worden verdeeld onder de ambtenaren van het Departement, is echter op nagenoeg de geheele opbrengst aan groenten en fruit door U beslag gelegd.

Deze opbrengst wordt, wat het fruit betreft, op 14 mud en wat de aardappelen aangaan op 22 mud geschat. Deze cijfers zijn voldoende sprekend om een schatting van de opbrengst der groenten hier achterwege te laten.

Er werd mij medegedeeld, dat in den laten zomer en wel op mijn aandrang van het z.g.n. afvalfruit een uitdeeling werd gehouden onder de nationaal socialistische ambtenaren van dit Departement.[2]

379 – (1) Een buiten bij Deventer.
(2) Een herhaling van deze beschuldigingen in Rost aan Rambonnet dd. 13 mrt. 1945; nr. 385.

U zult zich herinneren, dat ik U bij herhaling op het verrotten van het afvalfruit opmerkzaam maakte en aangedrongen heb dit fruit, dat ten deele voor de voeding zeer bruikbaar was, te verdeelen. Wilde dit echter niet tot een krenking voor de ambtenaren worden, dan zou aan de ambtenaren moeten zijn medegedeeld, dat de verdeeling van het overige fruit zoo spoedig mogelijk zou volgen en wel van de geheele opbrengst.

Bij het onderzoek, dat thans heeft plaats gehad naar de wenschelijkheid om de Kolk ten gebruike van het Departement van Financiën te behouden, heeft U op een vraag van den Wnd. Thesaurier-Generaal over het nog op de Kolk bewaarde fruit medegedeeld, dat U dat fruit als Uw persoonlijk eigendom beschouwde en wel op grond van het feit, dat U de kosten van het bespuiten van den boomgaard tegen plantenziekten geheel voor Uw rekening zoudt hebben genomen, terwijl U eveneens alle andere loopende uitgaven, als mest, planten en pootgoed persoonlijk zoudt hebben betaald.

Het bleek, dat wel degelijk een bedrag van *f* 105,20 door het Departement is betaald geworden ter bestrijding van de kosten, gemaakt bij de bespuiting van den boomgaard.

Afgezien van het feit, dat dit standpunt in strijd is met onze afspraken, moet deze opvatting als strijdig met de gangbare opvatting van het privaat en publiek recht worden beschouwd.

De kosten, die door den Staat voor "De Kolk" zijn gemaakt, zijn blijkens mij voorgelegde berekening van den Wnd. Thesaurier-Generaal de volgende:

Huur:	Schadeloosstelling aan eigenaar wegens vordering,	per jaar	*f* 600,—
	perceel riet en water, eigenaar W.A. Voortman,	per jaar	" 10,—
	perceel water, St. Jurriëns gasthuis,	per jaar	" 10,—
Loonen:	ondersteuning ontslagen tuinbaas Jeulings,	per jaar	" 520,—
	tuinbaas Hupkes (thans ontslagen.)	per jaar	" 2000,—
	Knecht (thans in O.T dienst)		" 1256,—
Andere Kosten:	schadevergoeding 8 Maart (44 W.A. Voortman, wegens in gebruikneming gescheurd land		" 45,—
	omhakken boomen etc. Ned. Heide Mij. verminderd met houtopbrengst		" 600,—
	14 Maart 1944, 1e. bespuiting boomgaard		" 105,20
	Totale uitgaven in 1944		*f* 5146,20

De kosten zouden alleen te verantwoorden zijn, indien zij gedaan werden ten bate van het Rijk of in het openbaar belang. Dit openbaar belang was in deze de bijvoeding van de ambte-

naren of bij weigering van een deel de bijvoeding van het overige deel, c.q. het nationaal soccialistische deel der ambtenaren van het Departement. Dit openbaar belang is niet gediend door de in beslagneming te Uwer persoonlijke beschikking op grond van betalingen van bijkomstige kosten, die in geen verhouding staan tot de bovengemaakte kosten van het Rijk en de waarde der Producten.

De figuur is thans zoo, dat het Rijk een subsidie aan Uw fruit- en groentevoorziening heeft verleend.

U zult met mij moeten toestemmen, dat hiermede Uwe bevoegdheden op niet-alledaagsche wijze zijn overschreden en de belangen der schatkist zijn miskend.

Doch ook Uw mededeeling, dat de kosten van bespuiting der vruchtboomen uitsluitend door U werden betaald, is in strijd met de feiten.

Overigens doet zich nog een geval voor, waarbij de goede ambtelijke naam van dit Departement wordt geschaad. Sinds geruimen tijd worden ten Departemente rekeningen aangeboden van door U gedane privé-aankopen, t.w.:

Firma van Oenen, voor geleverde

pootaardappelen		f	43,42
Firma Berends, levering heesters		"	81,20
Inspectie Domeinen, jachtpacht		"	16,—
H. Vlaskamp-Olst, bespuiting de Kolk		"	108,40
	Totaal	f	249,02

Aan deze aankoopen heeft een Hoofdambtenaar zijn bemiddeling verleend. Thans wordt èn de Afd. Comptabiliteit en deze Hoofdambtenaar door de crediteuren gemaand tot betalen, daar het verzoeken tot betaling te Uwen huize geen effect sorteert.

Tenslotte heeft U ten gebruike van de Landwacht hout op de Kolk doen kappen, ook nadat U is medegedeeld, dat verdere toegang van de Landwacht niet meer oppertuun was en bij Uw persisteeren in deze de ontruiming door de Wehrmacht te Deventer werd gelast.

Ik moet U in het belang van 's Rijk schatkist verzoeken dit laatste verder na te laten.

Met het gevoerde beheer in deze, wijs ik alle verantwoordelijkheid af.

De Wnd. Secretaris-Generaal
van het Departement van Financiën,

[M.M. Rost van Tonningen]

Doc. I Rost van Tonningen 11 i. Doorslagkopie

380. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART

[a,b] [Deventer, ca. 8 maart 1945]

Hochverehrter Reichskommissar,

Anschliessend an unsre Unterhaltung vom ...[1] teile ich Ihnen jetzt mit, dass ich mit Eingang vom 12 März einzurücken habe. Ich wäre Ihnen, Herr Reichskommissar, daher sehr verbunden, wenn Sie mich jetzt, und zwar unter Berücksichtigung Ihrer Verordnung Nr. 137/42 (§ 5)[2] formell beurlauben würden.

Weiterhin beehre ich mich Ihnen, wie schon mündlich festgelegt, bekannt zu geben, dass ich mit der Verwesung des General-Sekretariats für Finanzen, beauftragt habe "Raadadviseur" G.C. Blom, stellvertretender "Thesaurier-Generaal".

Zur Ernennung eines Stellvertreters für mich, als Bevollmächtigter für die Verlegung der niederländischen Regierungsbüro's ("B.A.R.A."), die Ihnen obliegt, möchte ich Ihnen, unter Verweisung nach meinem Schreiben vom 26. Februar 1945, "Raadadviseur" G.C. Blom vorschlagen.

Vollständigkeitshalber beehre ich mich Ihnen weiter mitzuteilen, dass ich bei meiner Verfügung vom 10 Januar d.J. "Raadadviseur" Tj. v. der Zee als stellvertretender "Alg. Gevolmachtigde voor Oorlogs- en Defensieschaden", während der Beurlaubung Herrn Rambonnets ernannt habe.

Mit Rücksicht auf meine baldige Einberufung wäre ich Ihnen dankbar, wenn ich hinsichtlich meine Beurlaubung und die Ernennung eines stellvertretenden Bevolmächtigten für die "B.A.R.A.", auf eine kurzfristige Entscheidung Ihrerseits rechnen dürfte.

Heil Hitler!
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin. 1/12. Concept in hs.

380 – (a) Hoewel het onzeker is of dit handgeschreven concept in een brief is omgezet, is het de laatst bekende brief van Rost aan Seyss-Inquart.

(b) In handschrift is bovenin toegevoegd: *Ontwerp Papier Financiën.* (durch Ministerialrat Dr. Rademacher?).

(1) In dit concept ontbreekt de datum, maar het is waarschijnlijk een bespreking op 24 febr. 1945 geweest.

(2) De verordening handelt over de sociale verzorging van oorlogsdienstnemers en artikel 5 stelt dat een oorlogsdienstnemer die een arbeidsovereenkomst met de overheid heeft, zijn wedde behoudt.

381. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ

Deventer, 9 Maart 1945

Waarde Krantz,

Ik wil de officiëele stukken, die U door middel van den Heer Tummers toekomen, doen vergezeld gaan van een strikt vertrouwelijk schrijven, waarvan alleen de Heeren van der Zee, Blom en ik kennis dragen.

Hierbij leg ik U over een afschrift van een schrijven van den Heer Rambonnet in zijn functie van Voorzitter van den Raad van Toezicht tot mij gericht in mijn kwaliteit als President-Commissaris[1] en een afschrift van mijn antwoord.[2] Deze brieven spreken voor zich zelf.

Ik hoop, dat ge nu werkelijk den ernst van den toestand zult inzien en met de kameraden Blom en van der Zee, waarvan vooral de laatste U waardeert en U vriendschap toedraagt en begrip heeft voor het vele, wat door u in de N.O.C. is gepresteerd, de zaken zult willen regelen. Denk er aan, dat ge een goede naam te verliezen hebt.

Na de prestaties door U in de eerste jaren van het bestaan van de N.O.C. verricht, zou ik het diep betreuren, indien ge door gebrek aan doortastendheid in de latere stadia van Uw werkkring Uw goede naam op het spel zoudt zetten. Ongerechtvaardigde aanvallen op Uw beleid kunnen niet worden uitgeoefend, zonder dat ik tusschenbeide kom en wat recht is, moet door U in de daad worden omgezet.

Ik zou U willen voorstellen, ten spoedigste in Nederland te komen, ten einde deze zaken te regelen.[3]

Heil Hitler!
[M.M. Rost van Tonningen]

RvT Fin. 6/10/87017. Doorslagkopie

382. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN L.P. KRANTZ

Deventer, 9 Maart 1945

Waarde Krantz,

Bijgaand gelieve U een privé en een officieel schrijven aan Uw broer Mr. D. Krantz, directeur van de Nederlandsche Oost Compagnie N.V.,[1] evenals een rapport over de administratie der Nederlandsche Oost Compagnie in Den Haag gedurende de maanden September 1944 tot Januari 1945 aan te treffen.

Deze documenten spreken voor zich zelf, doch ik wil in het kort nog eens herhalen op welke wijze zij ontstonden.

381 – (1) Rambonnet aan Rost dd. 21 febr. 1945; nr. 371.
(2) Dat antwoord is drie dagen na deze brief aan Krantz gedateerd; Rost aan Rambonnet dd. 12 mrt. 1945; nr. 383.
(3) Zie ook de eerdere brief van Rost aan Krantz dd. 27 febr. 1945; nr. 373.
382 – (1) Nr. 381.

Na de enorme moeilijkheden, om de boekhouding van de Nederlandsche Oost Compagnie op orde te brengen, als gevolg van omstandigheden, welke in mijn gedrukt rapport aan den Rijkscommissaris destijds werden uiteengezet, maakte de opstelling van de balans over het jaar 1943 geregeld vorderingen. In het jaar 1944 kon van een redelijke orde in de boekhouding van dat jaar gesproken worden, in zooverre als dit mogelijk was, gezien de gebrekkige verbindingen en de omstandigheden, waarin moedermaatschappij en dochtermaatschappijen in de Europeesche ruimte en vooral in de toenmaals bezette gebieden van Sowjet-Rusland moesten werken. Daarmede was door Uw broer, de directeur van de Nederlandsche Oost Compagnie, een behoorlijke prestatie verricht. Ik geloof, dat ik meer dan iemand in staat ben de moeilijkheden, waarmede hij te kampen had, op hun volle waarde te schatten. Ik aarzel niet hier nogmaals te verklaren, dat die moeilijkheden buitensporig groot geweest zijn, zooals de lezing van mijn gedrukt rapport aan den Rijkscommissaris ook ieder duidelijk moet maken. De Nederlandsche Oost Compagnie was erin geslaagd als eenige maatschappij uit de verschillende Europeesche landen vasten voet in de bezette gebieden van Rusland te krijgen. De zich in ontwikkeling bevindende ondernemeingen hadden binnen een jaar tijds tot een imposante demonstratie van Nederlandsche daadkracht en ondernemingsgeest kunnen worden. De terugtocht der Duitsche legers heeft deze voor de Nederlandsche economie zoo veel belovende wegbaning naar de gebieden van Sowjet-Rusland vernietigd. Daarmede werd een werk, waaraan Uw broer een groot aandeel heeft gehad, vernietigd. Het is begrijpelijk, dat door alle offers, die gebracht werden in bloed en in kapitaal, de teleurstelling voor Uw broer buitengemeen groot was. Ik herinner eraan, dat het principe van de wegbaning naar het Oosten bij den opzet van de Nederlandsche Oost Compagnie niet alleen door den nationaal-socialistischen Raad van Commissarissen der Nederlandsche Oost Compagnie werd onderschreven, dat niet alleen de burgermeesters van Amsterdam en Rotterdam het toenmalige initiatief zeer toejuichten, doch dat dit principe ook werd onderschreven door de Britsch-gezinde ondernemers in Nederland, waarvan een combinatie onder leiding van de Internatio in nauwe samenwerking met den Heer Woltersom zelf reeds positieve voorbereidingen tot een ontplooiïng in het Oosten had getroffen.

In het gedrukte rapport aan den Rijkscommissaris zijn de onderhandelingen tusschen ons en deze groep beschreven geworden. Daaruit blijkt het eminente belang, dat de Nederlandsche handel bij dit alles had. Men kan dus vaststellen, dat Uw broer heeft medegewerkt aan een nationale taak, waarvan het gewicht bij den aanvang door alle betrokken kringen werd erkend. Het is ook te waardeeren, dat Uw broer een verzekerd bestaan in zijn toenmaligen werkkring opgaf, ten einde aan deze hoogst moeilijke onderneming zijn krachten te wijden. Deze waardeering voorop stellende, heb ik in de Septemberdagen de gebeurtenissen bij de Nederlandsche Oost Compagnie, waar de Nationaal-Socialisten evenals in tal van andere organisaties plotseling de wijk namen, beoordeeld met het besef, dat zich hier verschijningen hadden voorgedaan, die bij elken terugtocht van andersgezinden voor een naderenden vijand voorgekomen zijn en ook altijd voorkomen zullen. De mildheid bij de beoordeeling van hetgeen toen geschiedde, vond vooral haar oorzaak hierin, dat door het Arbeitsbereich van de N.S.D.A.P. sinds het voorjaar 1944 voortdurend Ortsgruppenvergaderingen werden belegd, waarbij dringend de ontruiming van Nederland ook door vreedzaam hier te lande werkende burgers van Duitsche nationaliteit werd aanbevolen, en tenslotte de paniek, welke onder deze kringen uitbrak in de maand Augustus en begin September gepaard aan slechte voorlichting van onze partij, hetgeen het gedrag van velen heeft bepaald.

Ik heb destijds Uw broer gastvrijheid verleend en mocht met genoegen vaststellen, dat hij reeds eenige dagen later in Den Haag zijn zware taak weder op zich nam. Ondertusschen waren en werden op aandringen van het Ostministerium en van den hier te lande gedelegeerden vertegenwoordiger van het Rasse- und Siedlungsamt van de S.S. de boeken van de Nederlandsche Oost Compagnie en een kleine staf naar Berlijn gedirigeerd, ten einde aldaar de verder opstelling van de balans over het jaar 1944 ter hand te nemen. Door mij zijn toen in samenwerking met Uw broer de noodige desbetreffende financiëele regelingen voor Berlijn getroffen. Aan Uw broer is toen door het Ostministerium als zetel van de Nederlandsche Oost Compagnie het Schloss Balkow, ongeveer 80 Km. van Berlijn verwijderd, aangewezen, dat ondanks onze bezwaren toch als zoodanig werd gehandhaafd. De ligging, met het oog op het langzaam naderende Russische front, was van den aanvang af ongunstig. Blijkens de mededeelingen, die mij van de zijde van Uw broer gewerden, is thans de administratie naar de buurt van Lübeck overgebracht. Dit alles brengt uiteraard een enorme vertraging in de opstelling van de balans over het jaar 1943 en van de balans over het jaar 1944 met zich mede. Geen redelijk mensch zal Uw broer in deze hard vallen, waar bij deze maatregel uitsluitend de bedoeling voorzat, de administratie af te kunnen werken in een gebied, waar geen krijgshandelingen werden verricht en waar dus de kans op vernietiging der administratie verminderd zou worden. Zeer zeker ben ik niet bereid om krachtens mijn functie als Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën de uit dezen hoofde ontstane vertraging tot een grond van verwijt aan de Directie der Nederlandsche Oost Compagnie aan te voeren.

Anders ligt het geval bij de administratie, die sedert den 5den September in Den Haag is gevoerd geworden en waarover de bijgaande stukken U ten volle kunnen inlichten. Toen nu op deze administratie door Uw broer geen orde werd gesteld, heb ik in deze ingegrepen. Bedoeling van dit ingrijpen is uiteengezet in het officiëele schrijven aan Uw broer en wel in mijn functie van President-Commissaris en zijn functie van Directeur van de Nederlandsche Oost Compagnie. Zijn alle bescheiden en bijlagen van het rapport Tummers verzameld, dan zullen deze documenten voor een onpartijdig accountantskantoor den grondslag moeten vormen voor een opstelling van een zakelijk rapport en van de balans over het jaar 1944, waarvan dit deel van het beheer vanzelfsprekend een integreerend bestanddeel vormt.

Van de briefwisseling en de verschillende stukken, waarvan hier sprake is, werd uiteraard mededeeling gedaan aan den Voorzitter van den Raad van Toezicht. Deze reageerde in een schrijven van 21 Februari 1945,[2] waarvan ik U hierbij afschrift doe toekomen. Mijn antwoordschrijven[3] daarop spreekt evenzeer voor zich zelf. Zoo iemand geen recht heeft om aan het adres van Uw broer verwijten te richten, is het de Voorzitter van den Raad van Toezicht, hetgeen blijkt uit de terechtwijzing, die ik hem in mijn antwoordschrijven doe geworden. Het schrijven van den Voorzitter van den Raad van Toezicht toont een zóó sterk persoonlijke noot van haat tegen den persoon van Uw broer, dat ik gezien mijn mogelijk vertrek naar het front niet de risico wil loopen, dat in mijn afwezigheid door den Voorzitter van den Raad van Toezicht onberade stappen tegenover Uw broer worden ondernomen en ik hem daarom uit zijn functie heb ontheven. De verantwoordelijkheid tot dezen maatregel ligt uitsluitend bij mij zelve.

De Raad van Commissarissen kan in pleno niet vergaderen en men kan van hen redelijkerwijze niet verwachten, dat zij zich over dezen maatregel zullen uitspreken.

(2) Nr. 371.
(3) Niet aanwezig; wel een latere brief van 12 mrt. 1945; nr. 383.

Het doel van dit schrijven is daarom uitsluitend U te verzoeken bij de eerste gelegenheid Uw broer op den ernst van den toestand te wijzen en hem te verzoeken met mij of met mijn vertegenwoordigers bij het Departement van Financiën, de Heeren Blom en van der Zee, die bereid zijn zakelijk deze kwestie te regelen, zoo nauw mogelijk samen te werken. De Heer van der Zee, die U persoonlijk dit schrijven brengt, draagt Uw broer een warm hart toe. Zijn prestaties bij de Nederlandsche Oost Compagnie zijn onaantastbaar voor kritiek. Hij heeft het volle vertrouwen van Uw broer en het lijkt mij daarom beter, aan deze combinatie van personen, die den waarborg geeft voor een goeden gang van zaken, de regeling der aangelegenheid toe te vertrouwen, welke het optreden van den Voorzitter van den Raad van Toezicht zou kunnen verstoren.

Ik zal pogen Uw broer ten spoedigste naar Nederland terug te laten komen voor een tijdelijk bezoek, ten einde hem in de gelegenheid te stellen op de uitgeoefende kritiek te antwoorden en orde op zaken te stellen, c.q. deze te regelen.

Ik hoop, dat U Uw invloed op Uw broer wilt aanwenden en hem den ernst van de zaak onder het oog wilt brengen. Hij heeft een goede naam te verliezen en het zou mij leed doen, gezien de vele prestaties, als verzuimen in de latere stadia van zijn werk bij de N.O.C., aanleiding tot gerechtvaardigde kritiek zouden geven.

Ik beschouw dit als een persoonlijk en vertrouwelijk tot U gericht schrijven.

Na vriendelijke groeten teeken ik gaarne

Uw
[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin. 6/10/87015–9. Doorslagkopie

383. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.L. RAMBONNET

Deventer, 12 Maart 1945

Van Uw schrijven van 21 Februari 1945[1] heb ik met verbazing en ontstemming kennis genomen.

De daarin door U op den Heer Krantz uitgeoefende kritiek acht ik in dezen vorm ontoelaatbaar. De feitelijke verwijten door U aan het adres van de Heer Krantz gericht, zijn ten deel geheel onjuist en doen blijken van een volkomen gemis aan kennis van hetgeen, dat in en om de Nederlandsche Oost Compagnie in Den Haag sinds September 1944 is voorgevallen.

U verklaart, dat de Heer Krantz in September 1944 in panischen schrik zonder eenige orde op zaken te stellen, uit Den Haag is ontvlucht en in stede van naar Den Haag terug te keeren, waarop U bij herhaling zoudt hebben aangedrongen, hier in Deventer bleef hangen. Juist is veeleer, dat de Heer Krantz eenige dagen na zijn vertrek uit Den Haag daarheen terugkeerde, daar voorlopige regelingen trof en zich vervolgens naar Berlijn begaf, om de op aandringen

383 - (1) Nr. 371.

van het Ostministerium en van den vertegenwoordiger van het SS-Rasse- und Siedlungsamt naar Duitschland over te brengen archieven der Nederlandsche Oost Compagnie te bestemder plaatse in ontvangst te nemen en daartoe aldaar de noodige regelingen te treffen. De aanwezigheid van den Heer Krantz in Berlijn berust dus niet op een particulier initiatief, doch is veroorzaakt door de Duitsche autoriteiten in het belang der N.O.C.

De Heer Krantz is na zijn eerste reis naar Berlijn spoedig weer naar Nederland teruggekeerd en heeft daarop meer dan een maand in Den Haag doorgebracht en na vervolgens wederom in Deventer en Berlijn ter regeling van zaken eenigen tijd te hebben doorgebracht, heeft de Heer Krantz opnieuw Den Haag bezocht. Als gevolg van een en ander is het personeel drastisch gereduceerd.

U kritiseert vervolgens het feit, dat de Heer Krantz in strijd met Uw herhaald verbod, twee maanden salaris in de eerste Septemberdagen aan het personeel uitbetaalde. Deze kritiek is juist, doch U zelf handelde in nog krassere tegenspraak met Uw eigen verbod door eind Augustus aan Uzelf en aan Uw secretaris respectievelijk vier maanden representatiekosten van totaal fl. 1600.- en vier maanden salaris van totaal Fl. 400.- bij voorbaat voor de periode September-December uit de kas van het Presidium uit te betalen, zonder mijne toestemming hiervoor te vragen, die U zonder twijfel zou zijn geweigerd.

U verklaart, dat de N.O.C. tengevolge van deze extra uitbetaling een verlies had van Fl. 200.000.-. Dit is onjuist. Ook al ware het personeel der N.O.C. op 5 September ontslagen, dan zou tenminste tot 5 October of eind October salaris moeten zijn uitbetaald en/of een wachtgeldregeling volgens de van kracht zijnde wettelijke bepalingen moeten zijn getroffen.

U maakt aanmerkingen op reisdeclaraties van Fl.150.- per dag. Ik neem aan, dat dit doelt op de reisdeclaraties van den Heer van Dieren voor zijn reis naar Rowno. Deze kritiek komt rijkelijk laat en had door U in Uw functie van Voorzitter van den Raad van Toezicht reeds veel vroeger moeten zijn uitgeoefend. De Heer van Dieren zal op deze kritiek hebben te antwoorden. Ten deele moge deze declaratie hare verklaring vinden in het feit, dat de Heer van Dieren een bloeiende zaak had en noode kon worden gemist. De declaratie houdt derhalve een derving van inkomsten in, terwijl bij staatsambtenaren de salarissen blijven doorloopen.

U maakt aanmerking op het niet innen van tien millioen R.M. zijnde een vordering op de SS. Deze critiek is een aanval op den Heer Hoekstra, die met levensgevaar aan het Kurlandfront voor zijn frontarbeiders heeft pal gestaan. Het is aan zijn voortreffelijk werk te danken, dat de afbetalingen der SS, ondanks de door de bombardementen in Berlijn geschapen verwarring, toch regelmatig binnenvloeien. Uw kritiek in deze is evenzeer onbillijk en onjuist.

Juist is slechts, dat het beheer van het driemanschap onder de loupe moet worden genomen.

U vindt het noodig thans maatregelen te beramen. Dit is wel heel laat. Die maatregelen waren reeds genomen. Zij bestaan daarin, dat sinds September in Berlijn niet meer zonder de medeonderteekening van den Gemachtigde van het Departement van Financiën over gelden kan worden beschikt en de staf in Den Haag financiëel geen uitgaven van eenigen omvang kan doen. Uw interventie komt zakelijk dan ook heel laat.

Ik heb gedurende de geheele periode September 1944 – Januari 1945 geen enkel teeken van belangstelling Uwerzijds in de aangelegenheden der Nederlandsche Oost Comapagnie kunnen bemerken, behalve in den aanvang van September, toen door U ten behoeve van U zelve en van Uw secretaris, den Heer van Dintel, vier maanden representatiekosten en salaris als voorschotten zijn opgenomen.

Ik heb U mijn bevreemding over deze handelwijze, zoodra deze mij bekend werd, op beleefde wijze tot uitdrukking gebracht, doch acht mij thans genoodzaakt, gezien Uw unfaire wijze van kritiek op den Heer Krantz, deze in scherperen vorm te herhalen. Ik zeg unfaire kritiek, aangezien de Heer Krantz nog niet op het rapport van den Heer Tummers is gehoord en U gezien de ontstentenis van eenige bemoeienis met de zaken van de Nederlandsche Oost Compagnie in de periode September 1944 tot en met Januari 1945 buiten staat moet worden geacht, om U een oordeel te vormen van hetgeen is geschied. Ik wil nu nog een stap verder gaan. Belangrijker dan geld is het welzijn van de personen, waarvoor de Nederlandsche Oost Compagnie verantwoordelijk is. Bij de kritiek, die ook ik heb op het beheer van het driemanschap in Den Haag, komt aan hen de verdienste toe, dat zij in den tijd, waarin ge met terzijdestelling van Uw overige werkzaamheden U uitsluitend aan de Landwacht[2] hebt gewijd, met alle kracht en ijver gepoogd hebben de verzorging der ongelukkige families der SS-Frontarbeiter op zich te nemen. Deze Frontarbeiter werkten op levensgevaarlijke posities in het Oosten. Door rusteloos te onderhandelen met de verschillende instanties, die de overmaking van deze bedragen moesten waarborgen, is het doel bereikt. Het oogmerk van het driemanschap was daarbij gericht op een garantie der voortzetting der verzorging, ook in het geval eener geallieerde bezetting van andere deelen van ons grondgebied. Na moeizame besprekingen, waarin de Heer van der Zee een aanzienlijk aandeel heeft gehad, is de verzorging dezer families tenslotte kunnen worden overgedragen aan het Departement van Sociale Zaken. Dit is slechts één greep uit de overmaat van werkzaamheden, die in chaotische omstandigheden dezer oorlogsmaanden moesten worden verricht.

Bij alle waardering, die ondergeteekende voor Uw arbeid bij de Landwacht heeft, is het hem niet mogelijk te erkennen dat Uw voortgezette afwezigheid uit Den Haag en Uw gemis aan belangstelling voor hetgeen zich daar afspeelde, door Uw Landwachtwerk voldoende is geëxcuseerd. Zeer zeker wordt dit gemis aan belangstelling niet goed gemaakt door een daad als het schrijven van een brief door U van 21 Februari, die drie weken na mijn uiteindelijk persoonlijk ingrijpen in Den Haag, tot mij werd gericht.

Hoe zeer Uwerzijds tekort is geschoten in de regeling van aangelegenheden der Nederlandsche Oost Compagnie, die in Uw onmiddellijk bereik lagen, moge blijken uit het feit, dat door U in den zomer van 1944 betrokken goederen voor Uw Landwacht van de Nederlandsche Oost Compagnie voor een totaal bedrag van Fl. 4.056.-, ondanks het herhaaldelijk aandringen van den Heer Krantz, niet werden betaald, hoewel deze schuld U als Commandant van de Landwacht op de vingers zou moeten branden. Het verzoek om Uw bemiddeling te verleenen tot het voldoen van een vordering van Fl. 106.897.- op de Landwacht Nederland, gewest Zuid-Holland en Zeeland, bleef eveneens zonder gehoor.

Ik wil met deze enkele feiten volstaan en zou U thans willen mededeelen, wat mij bewogen heeft om een gesprek met U betreffende de Nederlandsche Oost Compagnie, zooals voorgesteld in Uw schrijven van 21 Februari, uit te stellen, zooals ik U trouwens mondeling had aangeduid. Ik achtte de aanwezigheid van den Heer Krantz hierbij noodzakelijk.

U zult zich herinneren, dat ik na ampele bespreking met U aan de Nederlandsche Oost Compagnie op den 5den Februari 1944 een schrijven[3] hebt gericht, waarbij in verband met

(2) Rambonnet was in Overijssel commandant van het derde bataljon van de Landwacht en tevens commandant van de Spoorwacht daar. In apr. 1945 schijnt hij verschillende Jeugdstormers gedwongen te hebben tegen de oprukkende Geallieerden te vechten, zie ook In 't Veld, *SS en Nederland*, p. 398.

(3) Rost aan Krantz/NOC dd. 5 febr. 1944; nr. 241.

de buitengewone risico's, welke de N.O.C. liep, door mij in mijn functie van Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën en van het Departement van Bijzondere Economische Zaken voor den duur van den oorlog voor al die werkzaamheden, welke niet in opdracht van den Staat der Nederlanden geschiedden of geschied zijn, de verantwoordelijkheid der Commissarissen werd opgeheven, door het artikel 1 sub. 2 van het Kapitaaldeelnamebesluit in toepassing te brengen. Dit houdt derhalve in, dat tot het bedrag der verliezen, welke de exploitatie-rekening der N.O.C. zal aanwijzen, de Staat subsidie zal geven. Hiermede kreeg het College van Commissarissen een meer adviseerende functie en kwam het zwaartepunt der controle te liggen bij het Ministerie van Financiën. In dit licht kreeg Uw benoeming als Voorzitter van den Raad van Toezicht in afwijking van de statuten, welke deze functie aan het vooraanstaand lid van het bedrijfsleven wilde toevertrouwen, een nog grooter gewicht. In overeenstemming hiermede, kon een uitkeering voor representatiekosten in Uw functie van Fl. 400.- per maand worden verantwoord. Van U mocht worden verwacht, dat U thans met nog meer kracht voor de belangen der N.O.C. zoudt opkomen. Uw bemoeienissen met de Landwacht hebben ook in dit verband, ondanks aan mij positief gedane toezeggingen, een volkomen aan de bedoeling der regeling tegenstrijdige ontwikkeling gegeven. Als ik in het eerste deel van dit schrijven heb vastgesteld, dat U in de periode van September 1944 tot Januari 1945 door geen enkele handeling Uw daadwerkelijke belangstelling voor de N.O.C. hebt betoond, dan moet hier worden vastgesteld, dat de Raad van Toezicht door U sedert de maand Mei 1944, dat is dus drie maanden vóór de Septembergebeurtenissen, niet meer ter vergadering werd bijeengeroepen, zoodat hier van een grove veronachtzaming Uwerzijds van de aan U opgedragen plichten mag worden gesproken.

De vraag is, hoe men de houding van persoonlijkheden als U in het raam van den tijd kan beoordeelen. Die maatstaf is door U zelf gegeven geworden in Uw kritiek op den Heer Krantz. Ondanks het weinige begrip, dat U zelf hebt getoond voor de prestaties, welke door dezen directeur onder uiterst moeilijke omstandigheden werden verricht, verwacht U, dat Uw tekortkomingen worden verontschuldigd door Uw werkzaamheden bij de Landwacht, die U niet had mogen aanvaarden, indien U Uw verplichtingen anderzijds moest verwaarlozen, zonder uit de betreffende functies ontslag te nemen en ontvangst van de inkomsten uit deze functies te weigeren.

Deze en dergelijke overwegingen zijn echter thans van minder belang. Van belang is veeleer, dat de tengevolge van de door mij genomen maatregelen een herhaling der gebeurtenissen voor de toekomst zoo veel mogelijk uitsluiten en dat de afrekening en de op orde brenging der administratie in een sfeer van zakelijkheid kan geschieden. Elke storing van dit laatste tast mijne verantwoordelijkheid als Hoofd van het Departement van Financiën onmiddellijk aan.

Uw schrijven heeft mij de overtuiging gegeven, dat U tot de zakelijke beoordeeling van het beleid der Directie niet in staat is, terwijl anderzijds Uwe opmerkingen mij de overtuiging geschonken hebben, dat U de verantwoordelijkheid als Voorzitter van den Raad van Toezicht schijnt te drukken. Ik kan mij zulks voorstellen. Dientengevolge acht ik mij in het belang van den gang van zaken bij de N.O.C. genoopt, U krachtens art. 8, sub 2 van de statuten der N.O.C. met ingang van heden te ontheffen uit Uw functie van Voorzitter van den Raad van Toezicht der Oost Compagnie.

Ik zou mij aan een even groote onbillijkheid jegens U schuldig maken, als U tegenover den Directeur van de N.O.C. hebt begaan, indien ik na uiting der bovengenoemde kritiek, niet

mijn waardeering uitsprak voor het door U geleverde werk voor de N.O.C. tot aan de periode, waarbij Uw bemoeienissen bij de Landwacht actief begonnen en tevens U voor deze prestaties mijn oprechten dank te betuigen en U daarbij de verzekering te geven, dat het mij leed doet, dat in deze zware omstandigheden door U, zonder den Heer Krantz gehoord te hebben, een vorm van kritiek is gekozen en een voorstel van maatregelen is beraamd, die den goeden naam van dezen persoon in het geding zouden kunnen brengen.[4]

De wnd.Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën

De Secretaris-Generaal van het Departement voor Bijzondere Economische Zaken,

De President-Commissaris van de Nederlandsche Oost Compagnie N.V.,

[M.M. Rost van Tonningen]

RvT Fin 6/8/87024–9. Doorslagkopie

384. J. ROBERTSON AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 12 Maart 1945

Den Hoogedelgestrengen Heer Mr. M.M. Rost van Tonningen
President van De Nederlandsche Bank
Deventer

Hiermede bevestig ik het onderhoud van gisteren, waarbij U mij heeft opgedragen, het presidium van De Nederlandsche Bank tijdelijk van U over te nemen, omdat nieuwe werkzaamheden U elders roepen.[1]

De Nederlandsche Bank
[J.] Robertson
Waarnemend President

RvT A 10/85729. Oorspronkelijk

(4) Deze brief is onderdeel van de vinnige correspondentie tussen Rost en Rambonnet; eens zijn trouwste medewerker.
Op 12 mrt. schrijft Rambonnet twee brieven aan Rost. In de ene (RvT Fin 7/8 87035) ontkent hij dat hij schulden heeft; hij heeft Rauter gevraagd een onderzoek door de *Sicherheitspolizei* te laten instellen. In de andere (RvT Fin 6/8 87036) beklaagt hij zich over het feit dat hij overstroomd wordt door brieven van Rost die zijn goede naam aantasten. Hij wenst niet aan die correspondentie mee te blijven doen. Het winnen van de oorlog staat nu voorop. De volgende dag, 13 mrt, schrijft Rost (RvT Fin 6/9: 87041–2) dat het slechte beheer van Rambonnet hem noodzaakt zo te schrijven. Rost wil klaarheid hebben, want: 'Mocht een van ons of beide niet meer uit den strijd terugkeeren, dan zal geoordeeld worden door onze opvolgers.' Hij stelt het beheer van de 'Club voor het Bedrijfsleven' en Rambonnets schulden nog aan de orde. In een andere brief van die dag (RvT Fin 7/8: 87037–8) volgt kritiek op het beheer van het automateriaal van het departement, waarbij Rambonnet de belangen van de Landwacht heeft laten voorgaan.
384 – (1) Twee dagen later vertrok Rost als *Oberstürmführer* bij de Landstorm naar het front.

385. M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.L. RAMBONNET

[Deventer], 13 Maart 1945

Over den inhoud van Uw antwoordschrijven d.d. 12 Maart 1945, betreffende bovenaangehaald onderwerp, diene het volgende.[1]

Ik heb na hernieuwd onderzoek moeten vaststellen, dat de opbrengst van "de Kolk" aan groenten, aardappelen en fruit in het algemeen niet ten goede is gekomen aan de ambtenaren van dit Departement.

De door U gedane verdeeling van fruit heeft betrekking op ten deele onrijp fruit, dat in een storm in begin September van de bommen werd gerukt, dus z.g. valfruit, hetwelk spoedig geconsumeerd diende te worden. Daarna is van een verdeeling van fruit geen sprake meer geweest. Het verstrekte valfruit is echter slechts een klein gedeelte van den totalen oogst. Dit blijkt ook uit de verklaringen van eenige mijner ambtenaren.

Dit neemt niet weg, dat U het geoogste fruit, blijkens Uw eigen verklaring aan den Wnd. Thesaurier-Generaal, den Heer Blom, ten onrechte als Uw persoonlijk eigendom beschouwdet. Het gaat er niet om of U normale hoeveelheden daarvan weggeschonken hebt, doch om het recht der ambtenaren pondsponds gewijze op te deelen.

Evenzoo is dit het geval met de groenten. Ook een verdeeling hiervan had slechts plaats in het vroege najaar toen er sprake was van een topoogst van slaboonen.

U deelt vervolgens mede, dat de rekeningen door U zijn betaald. Dit was veertien dagen geleden, toen ik den brief opstelde, nog niet het geval, blijkende uit dringende verzoeken van de crediteuren aan mijn Departement om eindelijk betaling te doen.

De Wnd Secretaris-Generaal
van het Departement van Financiën

[M.M. ROST VAN TONNINGEN]

RvT Fin 7/8/67040. Doorslagkopie

386. J.W.J. TUMMERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 13 Maart 1945

Betr.: Korte opsomming van achterwege gebleven handelingen[1]

Hoogedelgestrenge Heer,

Naar aanleiding van het onderhoud, dat ik heden met U mocht hebben in verband met bovengenoemde opsomming, deel ik U mede, dat deze korte samenvatting bedoeld was als

385 – (1) Rost schreef hierover op 6 mrt. 1945 (nr. 379), maar de genoemde repliek van Rambonnet dd. 12 mrt. is niet aanwezig.

386 – (1) M.b.t. tot het beheer van de NOC. De opsomming zèlf ontbreekt.

een summier overzicht om U met alle reserve een zeer voorloopigen indruk te geven van de oorzaken, die in den loop van de jaren bij het aanleggen der strengste critiek tot den huidigen toestand zouden hebben kunnen leiden. Ik heb deze opsomming meer voor Uw persoonlijk gebruik gegeven om U in de gelegenheid te stellen eventueel instructies voor een grondig onderzoek op bepaalde punten te geven, zulks met het doel ook in de gestie vóór September 1944 de gemaakte fouten vast te stellen en de oorzaken dier fouten op te sporen.

De bij deze opsomming gevoegde opstelling van cijfers, zooals ik in het hoofd hiervan ook tot uitdrukking heb gebracht, is vanzelfsprekend een globale berekening, die op grond van mijn notities en mijn ervaring in ronde cijfers is geschat en niet op gegevens uit de boeken der vennootschap berusten. Het zal voor een objectief oordeel noodig zijn ook hierover elk der betreffende personen te hooren.

Deze cijfers kunnen dus niet als een officieel rapport opgevat worden. Zij zijn niet bedoeld als een persoonlijken aanval op de betreffende personen en ik verzoek U beleefd het U overhandigde als een vertrouwelijke interne mededeling te willen beschouwen.[2]

Een nauwkeurig bericht met concrete cijfers op grond van boeken en bescheiden kan ik U, indien U zulks wenscht, eerst verschaffen, nadat de belansen en verlies- en winstrekeningen over de jaren 1943 en 1944 gereed zullen zijn.

Heil Hitler!
[J.W.J.] TUMMERS

RvT Fin. 6/10/86915–6. Oorspronkelijk

387. NOTA VAN J.W.J. TUMMERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Deventer, 13 maart 1945

NOTA

Aan den Heer wnd. Secretaris-Generaal

Betr.: betalingen voor het Vrijwilligerslegioen[1]

Naar aanleiding van Uw opdracht tot advies betreffende de nota Nr. 552/W van het Hoofd van de afdeeling Comptabiliteit, deel ik U mede, dat m.i. twee wegen kunnen worden bewandeld en wel:

(2) Een eerder rapport van Tummers werd, o.a. door Rambonnet, gebruikt om Krantz hard aan te vallen (Rambonnet aan Rost dd. 21 febr. 1945; nr. 371).

387 – (1) In juli 1941 werd de oprichting van het Nederlandse Vrijwilligerslegioen bekend gemaakt. Commandant werd H.A. Seyffardt, geb. 1 nov. 1872 te Breda en nu gepensioneerd luitenant-generaal. Hij werd in febr. 1943 neergeschoten. Het legioen kwam direct onder de *Waffen-SS* te vallen. Ten tijde van deze brief bestond het niet meer als 'zelfstandige' eenheid.

1. Het Vrijwilligerslegioen blijft zelf zijn betalingen doen en de hiertoe benodigde gelden worden aan den Comptabele van het Vrijwilligerslegioen ter beschikking gesteld, die hiervoor rekening en verantwoording af te leggen heeft;
2. De betalingen voor het Vrijwilligerslegioen worden door Financiën verricht op grond van ingezonden rekeningen of stukken, die van een behoorlijke verklaring van den Comptabele van het Vrijwilligerslegioen zijn voorzien. Het legioen, dat in dit geval geen gelden meer noodig heeft, draagt al zijn kasmiddelen aan Financiën over.

Het Hoofd van de afdeling Comptabiliteit acht den tweeden weg met het oog op overzicht en contrôle wenschelijker.

Ik zou U derhalve willen adviseren alle betalingen voor het Vrijwilligerslegioen door het Departement van Financiën te doen plaats vinden tegen overlegging van rekeningen of stukken, welke van een behoorlijke verklaring van den Comptabele van het Vrijwilligerslegioen omtrent de juistheid van voorwaarden, levering, prijs, qualiteit en bedrag voorzien moeten zijn.

De middelen van het legioen dienen naar het Departement van Financiën afgevoerd te worden.

De aangehechte rekeningen worden teruggezonden met verzoek deze te voorzien van een als bovengenoemde verklaring.

[J.W.J. TUMMERS]

RvT II 89207 (losse stukken). Doorslagkopie

388. GEHEIME NOTA BETR. HET WEEKBLAD DE WAAG

Schalkhaar, 14 maart 1945

NOTA VOOR DEN WND. SECRETARIS-GENERAAL.

Te Uwer inlichting inzake de hierbijgaande begrootingen betreffende "De Waag" moge het volgende dienen:

1. "De Waag" was oorspronkelijk een uitgave van de "Waag-Stichting", te danken aan het initiatief van Prof.Dr. Wiegersma in 1936, en waartoe Henry Deterding het beginkapitaal verstrekte.[1]

"De Waag" is steeds financieel noodlijdend geweest, daar slechts beperkte kringen het blad lazen, politiek echter belangrijk, juist tengevolge van het feit, dat de leidende kringen uit het economische en cultureele leven tot de lezers behoorden. Dientengevolge wist de "Waag-Stichting" steeds voldoende middelen van belangstellende Nederlanders te vinden om het

388 – (1) Zie voor *De Waag Corresp. Rost 1*, p. 182–189. Ir. B. Wigersma was de drijvende kracht achter dit weekblad, dat met fondsen van Sir Henry Deterding tot stand gekomen was.

blad te doen voortbestaan. Het is daarbij steeds het streven van de "Waag"-groep geweest, het blad onafhankelijk te houden van eenigerlei partij of politieke groepeering.

2. In Augustus 1942 kwam "De Waag", na een wisselvallig lot, in handen van Kam.Rost van Tonningen, in dier voege, dat Kam. Rost zich verbond, het exploitatie-tekort door middel van een subsidie van B.E.Z. te dekken, daarvoor anderzijds de beschikking kreeg over den inhoud. De bedoeling was in het blad een SS-en Rijkspolitiek te gaan voeren, in het bijzonder op economisch gebied. Met instemming van het Stichtingsbestuur volgde ondergeteekende Kam. Goedewaagen op als hoofdredacteur; de uitgave en exploitatie werd in handen gegeven van de N.V. "De Arbeiderspers." Juridisch bleef het blad eigendom der "Waag"-Stichting, welke zich ook voor het blad bleef interesseeren. Een en ander kwam o.a. tot uiting in regelmatige bijeenkomsten met Stichtingsbestuur en Hoofdredactie. Tevens kwam een overeenkomst tot stand tusschen Kam. Rost van Tonningen en den voorzitter der Stichting, Jhr.van der Does, waarbij werd bepaald, dat, indien Kam.Rost dit zou wenschen, "De Waag" geheel aan zijn beheer zou worden overgedragen.

3. De toestand ontwikkelde zich normaal, tot er moeilijkheden ontstonden met de uitgeefster, zowel over de hoogte der subsidie, als tengevolge van het feit, dat "De Arbeiderspers" "De Waag" als winstbron gebruikte (het tekort werd toch gedekt)!, maar niets deed om een sluitende exploitatie te verkrijgen. De propaganda en de verspreiding werden volkomen verwaarloosd, ondanks herhaaldelijk aandringen door de Hoofdredactie en van de zijde der lezers.
Het bleek, dat deze houding tevens een politieken achtergrond had, doordat Kam. Kerkmeester, de directeur van "De Arbeiderspers", tevens adviseur van den Leider inzake pers- en drukkerij-vraagstukken, het niet met deze positie in de Beweging overeen kon brengen, "De Waag" en de daarin gevoerde SS-politiek te steunen.
Een en ander leidde tot blokkeering der subsidie; eerst in December 1944 werd de opgeloopen schuld ten bedrage van ruim *f*. 69.000.- voldaan.
Onze groote moeilijkheid in deze zaak was, dat tengevolge van het uitgeversbesluit, het blad alleen bij een erkend uitgever kon worden uitgegeven. Daar echter de geheele Nederlandsche Uitgeversbond anti is en uitgave bij Nenasu uit den aard der zaak niet in aanmerking kwam, waren wij gedwongen bij de A.P. te blijven. Ook uitgave bij de uitgeverij Storm kon niet in aanmerking komen, daar het blad geen orgaan van de Germaansche SS was.

4. Dezelfde moeilijkheid deed zich voor met andere uitgaven onzerzijds, zoo met "De Pionier" van het Nederlandsch Oost Instituut en "Oost-Europa", benevens met boeken en brochures. Ik heb toen het initiatief genomen, over te gaan tot het vormen van een eigen uitgeverij, waarvoor dan erkenning moest worden verkregen. Het was dan tevens mogelijk "De Waag" op een behoorlijken financieelen basis te plaatsen en de uitgave sluitend te maken.
Steekproeven met losse nummer-verkoop bewezen dit.[2] Na eindelooze tegenwerking kwam in Augustus 1944 de Uitgeverij "Nederland in Europa" tot stand, een stichting, waarbij het Nederlandsch Oost Instituut ook financieel geïnteresseerd was. De bekende SS-uitgever Boot uit Wassenaar nam in het bestuur plaats, als directeur werd benoemd de bedrijfsleider

(2) Goedhuys schreef op 1 juli 1943 aan Rost dat de losse nummer-verkoop was verdubbeld. Met reclame zou de oplage nog belangrijk kunnen stijgen (nr. 144).

van "Storm"-SS, ikzelf had als bestuurslid de dagelijksche leiding.
De bedoeling was rond deze uitgeverij "De Waag"-groepen, het Genootschap "Nederland-Europa",[3] de Nederlandsche Oost Compagnie, het Nederlandsch Oost Instituut, het Economisch Front enz. te groepeeren.
Op 1 september trad de zaak in werking en zouden alle bladen worden overgedragen. Wat "De Waag" betreft, steeds in overeenstemming met het toenmalige bestuur der "Waag"-stichting, te weten: Jhr.Mr.v.d.Does, Prof.Dr.van Loon,[4] Prof.Dr.G.A.S. Snijders,[5] Prof.Dr. H. Krekel[6] en Kam.Korsten[7] te Hoofddorp. Ook nu zou de exploitatie zóó plaatsvinden, dat via Bijz. Economische Zaken het bedrijfstekort als subsidie verstrekt zou worden, tot de begrooting sluitend zou zijn, hetgeen in ongeveer een jaar bereikt had kunnen worden.
De September-gebeurtenissen hebben aan dit alles een einde gemaakt.

5. De huidige positie van "De Waag" is nu deze:
Juridisch eigendom der Stichting, waarvan echter het bestuur niet te bereiken is. Zoodra mogelijk, wenscht Kam. Rost gebruik te maken van de hem bij bovenbedoelde overeenkomst (punt 2) verleende bevoegdheid.
De Uitgeverij "Nederland in Europa" kan onder de huidige omstandigheden haar werk niet aanvangen.
Teneinde "De Waag" te redden, hebben Kam. S.B. Modderman[8] en ik alles in handen genomen; in overleg met Kam. Rost is de exploitatie aan "De Arbeiderspers" ontnomen en wordt "De Waag" daar nu slechts als drukorder gedrukt. Expeditie en administratie worden op het oogenblik langzamerhand naar Deventer overgebracht. Daarna wordt ook de propaganda ter hand genomen, voor zoover dit mogelijk is. Ook zonder stijging van het abonnementsaantal kan aldus het jaarlijksch verlies tot ongeveer *f*. 18.000.- teruggebracht worden. (Bij exploitatie door "De Arbeiderspers" bedroeg dit laatste jaar *f*. 24.000.-)

6. Intusschen wordt thans, in opdracht van Kam.Rost van Tonningen ook de administratie van "De Stormvlag"[9] over "De Waag" geleid, hetgeen jaarlijks ongeveer *f*. 15.000.- zal kosten (per kwartaal plm. *f*. 2.250.-), en wordt verder aan "De Waag" verbonden, Kam. Duynstee, in verband met de te voeren kerkelijke politiek, tegen een bedrag van *f*. 600.- per

(3) Het sociaal-economische genootschap 'Nederland en Europa' werd 24 juli 1941 opgericht.
(4) Prof. dr. J. van Loon, geb. 5 sept. 1888 te Veere. Jurist en al voor de oorlog pro-Duits. Voorzitter van de Nederlandsche Sociaal Economische Kring en daarna van het Sociaal Economisch Genootschap 'Nederland en Europa'. Hij was vanaf 1941 tevens voorzitter van de Raad van Commissarissen van de Centrale Arbeiders-Levensverzekering Maatschappij en president van de Hoge Raad der Nederlanden.
(5) Prof. dr. G.A.S. Snijder, geb. 25 juni 1896 te Winterswijk. Hoogleraar in de klassieke archeologie en kunstgeschiedenis der oudheid aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Sinds 1941 lid van de NSB en de Germaansche SS. President van de Nederlandsche Kultuurraad, en leider van de Nederlandsch-Duitsche Kultuurgemeenschap. Sinds juni 1942 leider van de Germaansche werkgemeenschap.
(6) Prof. dr. H. Krekel, geb. 26 juli 1888 te Rotterdam. Vanaf 1927 redacteur bij Het Vaderland. Tijdens de oorlog schreef hij in diverse bladen nationaal-socialistisch getinte artikelen. Sinds november 1941 lid van de NSB en in mei 1944 lid van het *Germanisches Forschungsinstitut.*
(7) De NSB'er J.G. Korsten was eerst penningmeester van *De Waag.*
(8) S.B. Modderman was in 1940 door Goedhuys als secretaris bij de hoofddredactie van *Het Volk* aangesteld.
(9) Het blad van de Jeugdstorm.

kwartaal. Hetgeen het budget van "De Waag" met plm. *f*. 2.850.- per kwartaal verhoogt. Deze posten zijn in de begrooting verwerkt onder de posten 4, 5 en 8, daar zij naar buiten niet mogen blijken. Wel wordt voor de "Stormvlag" een afzonderlijke boekhouding opgezet, daar dit blad op den duur zichzelf zal moeten bedruipen en in ieder geval "De Waag" zoo weinig mogelijk met een en ander moet worden belast.

7. In hoeverre de bijgevoegde begrooting[10] bij de stukken op Financien dient te worden gevoegd, laat ik gaarne aan de beslissing van den S.G. over. Feitelijk dient de begrooting slechts voor intern gebruik, daar het hier om een subsidie, niet om een dienst van B.E.Z. gaat.

Schalkhaar, 14 Maart 1945

W. Goedhuys

RvT Fin 4/18. Oorspronkelijk

389. D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Verden/Aller, 27 Maart 1945

Kameraad,

Ik deel U mede, dat de tijdelijke zetel van de NOC van Berlijn naar Verden/Aller[1] werd overgebracht, omdat o.m. de werkzaamheden te Berlijn, t.w. de "Betreuung" der uit het Oosten teruggekeerde Nederlandsche boeren en hun weder-inzet in Duitschland – waar dit mogelijk bleek – geeindigd zijn, vele instanties, met welke de NOC voor de afwikkeling harer zaken te maken heeft, niet meer in Berlijn gevestigd zijn en in het kantoor, hetwelk steeds meer door de bombardementen te lijden had, behoorlijke arbeid niet meer kan worden verricht.

Het archief en de administratieve bescheiden, die uit Balkow[2] gered waren, zijn naar Lübeck gebracht, waar de NOC zich wilde vestigen, doch welke vestiging door de overheid achteraf inopportuun gevonden werd, en bevinden zich nog aldaar. Gezien de enorme verkeersmoeilijkheden is het ons tot dusver niet mogen gelukken één en ander naar Verden over te brengen. Het personeel der NOC bevindt zich hoofdzakelijk in Verden, aangezien een verblijfsvergunning te Lübeck geweigerd werd.

De Heer Tummers verscheen d.d. 21.3. te Berlijn en overhandigde mij d.d. 22.3. afschrif-

(10) Niet afgedrukt.

389 – (1) Ten zuid-oosten van Bremen. Op 24 jan. 1945 had Krantz vanuit Berlijn ook uitgebreid verslag gedaan over de gevolgen van de 'gewijzigde strategische situatie' (Krantz aan Rost dd. 24 jan. 1945. RvT 86933–9 RvT–Fin. 6/10 Oorspronkelijk).

(2) De NOC *Ausweichstelle 'Schloss Balkow' in Balkow über Fürstenberg a/Oder*, ten zuiden van Frankfurt a/Oder.

ten van brieven, die U mij – volgens zijn zeggen – door Drs. Goedhuys zou doen toekomen. Ik zal met de beantwoording hiervan wachten, totdat de origineele brieven in mijn bezit zijn, aangezien ik – op grond van mij gedane mededeelingen – geen voldoende zekerheid heb, dat de afschriften met de origineele brieven overeenstemmen. Ik maak een uitzondering voor het libel van den Heer Rambonnet, die mij thans den coup de Jarnac tracht te geven. Ik maak deze uitzondering, omdat de onbehouwen toon, in welke het libel werd gesteld en het steriel ressentiment, dat uit één en ander spreekt, een vermoeden van juistheid van het afschrift oplevert. De brief van den Heer Rambonnet is gedateerd op 21.2.[3] en ik ontving hem 21.3. j.l.

1. Op een Vrijdagavond in begin Juni 1942 werd mij door den Heer Robertson telefonisch gevraagd, op te treden als directeur der NOC. De NOC zou worden – zoo de Heer Robertson – een soort Acceptance Bank, die op de bezette Oostgebieden zou werken. Den Zaterdag daaropvolgend was er een diner bij Sauer, alwaar besloten werd, dat omtrent de opgerichte NOC geen enkele publicatie zou geschieden, o.m. omdat het meerendeel van het bestuur – met uitzondering van den benoemden directeur – naar het Oostland op reis ging en eenige organisatie in geen enkel opzicht aanwezig was. In strijd met deze afspraak waren Maandag daarop de frontpagina's van alle Nederlandsche bladen gevuld met lange artikelen over de nieuw opgerichte NOC. Deze publicatie had tengevolge, dat bergen brieven binnenkwamen, offertes bij de vleet, hoofdzakelijk van alles, wat in Nederland op zakengebied onsolide was, stapels sollicitaties van allen die opportunist waren, bijna uitsluitend van "Gesinnungslumpen". Tegenover de zaak waarvan ik directeur was, moest ik den correcten opzeggingstermijn in acht nemen. Middelerwijl kwam het reisgezelschap uit het Oosten terug en kwam zeer kort daarna het eerste protocol van het Ostministerium en daarmede een avalanche van opdrachten van den meest verscheiden aard aan de Oost Compagnie.

D.d. 1.8.1942 kon ik geheel aan mijn nieuwe taak wijden. Ik begon met 1 typiste. Men had mij, toen men mij omtrent de functie van directeur polste, instantelijk verzekerd, dat ik mijn medewerkers zou kunnen kiezen uit zeer kundige en fatsoenlijke lieden, die men bereid meende, hun diensten ter beschikking te stellen. Deze categorie van personen is, met een enkele uitzondering, nooit komen opdagen.

Zoo ontstond van begin af aan – en dit vitium originis is nooit verholpen kunnen worden – een dispariteit tusschen organisatie en uit te voeren opdrachten.

De Directeur kreeg in den aanvang van het najaar als de facto mededirecteur den Heer Heerma; zijn faits et gestes zijn U bekend. Zelf heb ik herhaalde malen om mede-directeuren gevraagd. Ik heb o.a. de namen genoemd van Mr Wolters – die "unabkömmlich" bleek – en van den Heer Hoekstra, wat U nog niet meende te kunnen goedkeuren. Ik deed dit, daar ik zelf het inzicht had, dat een éénhoofdige directie van een onderneming met den omvang en van de "einmalige" eigenaardigheid zooals de NOC die heeft, niet voldoende was. Hoe het ook zij, ik ben alleen blijven staan tegenover de overstelpende moeilijkheden, die de leiding van de NOC met zich medebracht.

2. Het slappe beleid. De directeur heeft zonder aanzien des persoons in de korte jaren van het bestaan van de NOC vóór Juni 1944 ± 200 manlijk en vrouwelijk personeel wegens gebleken ondeskundigheid enz. ontslagen, niettegenstaande zulks dikwijls moeilijkheden

(3) Zie nr. 371.

met de Gewestelijke Arbeidsbureaux met zich medebracht. Het personeel van de NOC moest nu eenmaal gekozen worden uit de 5% pro's der Nederlandsche bevolking. De room van deze 5%, zoo die ooit bestaan heeft, was er reeds af en het was zeer noodgedwongen, dat de NOC werken moest met hen, die noch in intellect noch in ijver noch in karakter noch in kennis tot de fine fleur der natie behoorden, enkele goede figuren uitgezonderd. Ik geef onmiddellijk toe, dat ik vele fouten gemaakt heb. Ik moest ze maken en ik zou wel eens willen zien, wie onder de omstandigheden waaronder ik werken moest, ze niet gemaakt zou hebben.

3. Het is een infame leugen, dat de Heer Krantz een pathologischen haat had en heeft tegen alles wat naar controle zweemde. Integendeel, ik ben het geweest, die op de eerste vergadering van den Raad van Toezicht om prima onafhankelijke accountants had gevraagd. Persoonlijk heb ik het bekende accountantskantoor van Dijker aangezocht, welk kantoor zijn medewerking niet wenschte te verleenen. Ik heb verder de kantoren Frese & Hogeweg en Looyens & Volkmaars laten polsen, waar wij ook bot vingen. Tenslotte kwam op instigatie van den Heer Rambonnet het kantoor Ennik, met welk kantoor ik steeds op de meest prettige wijze heb samengewerkt. Wanneer ik een pathologischen haat aan elke controle zou hebben gehad, m.a.w. controle vreesde, dan had ik nooit de enorme moeite genomen, in Nederland zoowel als in Duitschland, onze administratieve bescheiden te redden, zulks met levensgevaar voor het personeel. Het was een koud kunstje geweest, om in Balkow en in Fürstenberg onder het geschutvuur der Russen de boel te laten verdwijnen; de Wehrmacht gaf toen het advies alles te vernietigen en kort geleden herhaalde de Heer Malletke dit advies op zijne wijze. Niemand had mij iets kunnen maken, indien ik dit advies had opgevolgd, doch ik achtte zulks in strijd met mijn verantwoordelijkheid en hield me steeds voor oogen, dat de lijkenschenners en aasgieren dan eerst recht zouden komen opdagen en ze zijn blijkbaar opgedaagd.

U hebt toen een tweede controle ingesteld, liever gezegd het zgn. Presidium. U deed dit om de contrôle van de Rekenkamer te voorkomen. Tegen de controle van het Presidium als zoodanig heb ik nooit bezwaren gehad.

Wel had ik bezwaren en die heb ik herhaaldelijk schriftelijk en persoonlijk tegen U geuit, tegen den Heer Tummers. Bezwaren, die ik ten volle handhaaf en die ik te anderer plaatse in details zal herhalen.

4. Ik wist, dat de Heer Rambonnet bij herhaling mijn aftreden heeft gewenscht en voorgesteld. De Heer Tummers heeft dit ook verschillende leden van mijn personeel medegedeeld. Toen ik den Heer Rambonnet daarover aansprak, heeft deze categorisch ontkend, dat hij ooit den wensch in deze richting had geuit.

5. Instatutaire handelingen. Zeker er zijn instatutaire handelingen verricht. Het waren in hoofdzaak omissies, die in de haast van het improviseerend werk voorkwamen. Hoe licht men daartoe bij overstelpende werkzaamheden kan komen, moge hieruit blijken, dat het salaris van den Heer Rambonnet als Voorzitter van den Raad van Toezicht niet berust op een besluit van de Heeren Commissarissen en mitsdien instatutair is.

6. Het vertrek uit Den Haag. Op 4.9.1944 des morgens om ± half 10 uur verscheen Dr. Flörke, Uw verbindingsman met Obergruppenführer Rauter, die de facto de "Betreuung"

van de Oost Compagnie van den Heer Putkammer had overgenomen. Dr. Flörke deelde mede, dat met het oog op de dreigende militaire situatie in Nederland, het personeel van de NOC – met uitzondering van hen, die een partijfunctie bekleedden – en hun gezinnen, onmiddellijk in staat moesten worden gesteld zich in veiligheid te stellen. Ik zeide toen tot Dr. Flörke: "Dies bedeutet die Auflösung der Oost Compagnie". Dr. Flörke bevestigde dit, doch zeide, dat de NOC naar Duitschland moest worden overgebracht om haar werk voort te zetten.

Voor de komst van Dr. Flörke was door de Oost Compagnie geen enkele maatregel tot evacuatie getroffen, niettegenstaande toen reeds 90% der Duitsche instanties de stad verlaten had. Ik heb toen onmiddellijk daarna met U getelefoneerd en U de mededeeling van Dr. Flörke overgebracht, waarop U verklaarde, met één en ander accoord te gaan. De dag waarop, 5.9., heb ik nogmaals telefonisch met U gesproken en deelde U mij mede, dat U naar Den Haag zoudt komen. D.d. 5.9 is mij dit helaas door het hoofd gegaan en ben ik toen met den Heer v.d. Zee, die vrijwillig uit volle overtuiging met mij medeging, naar Deventer vertrokken, alwaar de Heer Rambonnet zich reeds 3/4 jaar in alle veiligheid bevond.

Te anderer plaatse zal ik meer uitvoerig op de geschiedenis van 4 en 5 September terugkomen.

Alleen wil ik dit nog zeggen, dat het volkomen onwaar is, dat de Heer Rambonnet er bij mij herhaalde malen op heeft aangedrongen naar Den Haag terug te keeren. Ik heb den Heer Rambonnet die dagen éénmaal ontmoet, bij welke ontmoeting hij in het algemeen de opmerking maakte, dat hij genoeg had van al die menschen, die uit het Westen kwamen. Er behoefde bij mij ook niet op aangedrongen te worden om terug te keeren. Gelijk U bekend, vertrok ik d.d. 9.9 weer naar Den Haag terug.

7. Er moge critiek geleverd worden op het beleid van het driemanschap[4] in Den Haag, er moet echter bij bedacht worden, dat bij de bestaande confusie die er heerschte, van de Heeren veel gevergd werd.

Zelf heb ik nooit benzine aangeschaft en heb geweigerd met benzine te rijden, toen dit verboden werd. De Heer Rambonnet zegt: "De wijze waarop met de voorraden omgesprongen werd, is haast niet te gelooven, indien het niet zwart op wit in cijfers vastlag". Ik heb deze cijfers nog niet gezien.

Voorschotten. Hierop kom ik elders terug. Ik wil hier volstaan met er op te wijzen, dat zoodra ik in het najaar kennis kreeg, dat voorschotten genomen waren, ik order gegeven heb, deze terug te betalen. Vergelijk o.m. de stenographische telefoonnotities.

Verder moge ik opmerken, dat de in het rapport opgenomen bedragen door het niet-toucheeren van door de NOC inmiddels verschuldigde salarissen geheel of gedeeltelijk zijn ingeloopen.

Tenslotte stel ik vast, dat er onder de voorschotten verscheidene zijn van personeel, hetwelk een arbeidsovereenkomst met opzeggingstermijnen van 2 - 6 maanden had. Vanzelfsprekend moest bij ontslag met deze opzeggingstermijnen rekening gehouden worden en het betreffende aantal maanden uitbetaald worden.

8. Met het innen van de bedragen der oorlogsschaden werd onmiddellijk, toen de NOC in Berlijn was aangekomen, begonnen, terwijl het verwijt aan den Heer Hoekstra, betreffende

(4) Vennik, Grotjohan en Wegener namen daar gezamenlijk de zaken waar.

het niet-innen van de 10 Millioen Reichsmark aan vorderingen op de SS, volkomen ongerechtvaardigd is, aangezien de Heer Hoekstra daarvan steeds zooveel als in zijn vermogen lag werk heeft gemaakt.

Dat de Directie in Berlijn niets doet is een insinuatie. U gelieve alle telefoonnotities met Den Haag op te vragen en die in te zien. Dat de Directie door gaat met gelden uit te geven zonder de statutaire toestemming is eveneens onwaar. Zoowel in Balkow als in Berlijn werd de meest mogelijk zuinigheid betracht. Er werden geen credieten gegeven.

Ik constateer tenslotte nog, dat de Heer Tummers in een rapport heeft aangedrongen op een aanzienlijke uitbreiding van het personeel in Balkow. Ik heb dit, omdat dit m.i. onnoodig was en om redenen van bezuiniging, niet gedaan.

9. Een verlies van *f*. 200.000.—, ontstaan door het uitbetalen van 2 maanden salaris. Hier kan van geen "verlies" gesproken worden, daar bij ontslag van personeel steeds minimum 2 maanden salaris verschuldigd is. Verder verwijs ik naar mijn toelichting onder punt 7.

Het is een typisch "zeitgemäss" ontbindingsverschijnsel, dat ik mij thans verdedigen moet tegen den "Dolchstoss im Rücken". De Heer Rambonnet tast mij in mijn eer en goeden naam aan. Tenslotte heb ik door bij de NOC te komen mijn gezin moeten verlaten, verder verdiende ik bij de NOC niet meer dan voordien. Ik verdiende voordat ik bij de NOC kwam *f*. 12.000.— per jaar, was tantièmegerechtigd en men betaalde voor mij aan pensioenpolis *f*. 1200.— per jaar, ik gaf 2 gerenumereerde commissariaten op.

Wat ik bij de NOC aan representatiekosten maakte is minimaal; de meeste betaalde ik uit eigen zak. Bij de NOC heb ik zelfs geen arbeidscontract, laat staan pensioen.

In dit verband wijs ik er nog op, dat in April 1943 de Voorzitter van den Raad van Toezicht mij heeft medegedeeld, dat mijn salaris was verhoogd tot *f*. 20.000.— en ik na 6 maanden tot *f*. 25.000.— zou kunnen gaan. Ik heb van dezen brief met betrekking tot het laatste nooit gebruik gemaakt, aangezien ik als directeur van de NOC niet meer wenschte te verdienen dan ik vroeger in de normale maatschappij verdiend had.

Met betrekking tot het aandringen van den Heer Rambonnet om mij uit mijn functie te doen ontslaan het volgende.

Dacht U, dat ik mij vastklampte aan mijn betrekking bij de NOC? Dacht U, dat ik ooit eenig genoegen heb beleefd van mijn directeurschap? Het is een onafgebroken serie van teleurstellingen geweest en wel van begin af aan, op elk gebied, geen enkel uitgezonderd. Het is voortdurend een inspannende arbeid van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, zonder in de jaren 1941 tot December 1944 eenige vacantie te hebben gehad.

Er zijn zeer velen geweest – daarbij waren er uit onzen eigen kring – die mij reeds vóór anderhalf jaar den raad gegeven hebben om ontslag te nemen. Ik heb zulks daarom alleen niet gedaan, omdat ik mij voor de res gestae van de NOC mede-verantwoordelijk achtte en meende deze verantwoordelijkheid te moeten blijven dragen en niet te mogen laden op schouders van anderen.

Wanneer ik Uw vertrouwen niet meer heb, ben ik bereid onmiddellijk als directeur af te treden en zelfs zonder eenige uitkeering en zonder eenig pensioen.

Ik heb tenslotte voor het libel van den Heer Rambonnet niets anders over dan een hardgrondig "Bah!".

Met kameraadschappelijke groeten,

Heil Hitler!
[D. KRANTZ]

P.S.

Ik voeg aan het bovenstaande toe:

a. Ik nam naar Duitschland geen enkel particulier vermogensbestanddeel van mij mede noch liet ik een zoodanig vermogensbestanddeel overmaken of verzenden.

b. Ik maakte voor mij persoonlijk nooit gebruik van de diensten van het personeel der NOC, behalve in een enkel uitzonderlijk geval, hetgeen ik dan renumereerde.

c. Ik nam in Duitschland geen salaris op, behalve in totaal RM 1.000.—, die ik in Den Haag liet blokkeeren.

d. Vraag: Wat heeft de Heer Rambonnet in de maanden September tot en met nu in zijn functie van Voorzitter van den Raad van Toezicht voor de NOC uitgevoerd?

e. Ik heb in Juli en Augustus 1944 consequent geweigerd, lid te worden van den Landwacht van den Heer Rambonnet; hij wilde mij den rang van kapitein geven, doch ik voelde nauwkeurig aan, wat met zulks beoogd werd en ik heb goed gezien.

NOC. 137. Doorslagkopie

390. D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN

Verden/Aller, den 2. April 1945

Hoogedelgestrenge Heer,

U zoudt mij op 27.2.1945 geschreven hebben.[1] Dit zou moeten blijken uit een afschrift, dat ik d.d. 22.3. j.l. niet zonder moeite uit de handen van den Heer Tummers wist los te krijgen. Of dit afschrift met het gepraisumeerde origineel overeenstemt, weet ik niet. Het origineel zou mij door den Heer Goedhuys, die deze week naar Berlijn zou komen, overhandigd worden (??) en nu moet ik dit in alle ernst en verontwaardiging zeggen: het is niet fair, om in Uw akten reeds meer dan één maand – en dat in deze tijden – afschriften van akten van beschuldigingen aan mijn adres te hebben liggen, wetende, dat het origineel mij niet bereikt heeft. Dit is in het algemeen niet fair, het is bijzonder unfair jegens Uw medewerker, die U steeds van Juni 1942 aan met onverdroten trouw ter zijde heeft gestaan. Die nooit heeft meegedaan aan de tallooze intriges, die zich tegen U richtten en die men alle décepties, alle moeilijkheden en lasten, al het grenzenlooze vuil van de NOC alleen heeft laten dragen en die dit alles alleen gedragen heeft, omdat hij de idee van de NOC in het economisch en sociaal belang van zijn land achtte. En die verder aan geen enkele politiek – laat staan partij– of persoonlijke politiek – gedaan heeft.

U schrijft: "Ik werd aldus gedwongen uit mijn rol van toezichthoudend orgaan te treden in beheersdaden". Nu, U bent in feite steeds de leider van de NOC geweest. Men heeft bij de oprichting van de NOC N.V. den naamloozen vennootschapsvorm noodgedwongen gekozen, omdat er in het nationaal-socialisme nog geen juridischen vorm gevonden was voor een onderneming, waarvan de leiding geheel op het leidersprincipe gebaseerd was.

Dat U de leider was, blijkt uit tallooze Uwer missieven. Het blijkt ook uit Uw rapport aan den Reichskommissar in 1943. Het blijkt uit de praktijk van den dag. Om een voorbeeld te

noemen. Zonder mij te raadplegen haalt U den Heer v.d. Zee bij ons weg. Ja zelfs zonder mij daarvan in kennis te stellen, benoemt U den Heer Wagener tot beheerder van het vermogen van de Nederlandsche Spoorwegen.

Ik zal zoo spoedig mogelijk, d.w.z. zoodra alle stukken te Verden zijn aangekomen, het zgn. afschrift van Uw brief d.d. 27.2.1945 punt voor punt behandelen. Ik wil thans volstaan met er op te wijzen, dat blijkbaar niet tot U doorgedrongen is, met wat voor ontzettende moeilijkheden wij hier in Duitschland, van het eerste oogenblik af aan tot nu toe, hebben te kampen gehad en dat het een wonder is, dat tot dusver de administratie en de boeken nog intact aanwezig zijn en geen menschenlevens te betreuren zijn.

Ik wijs op de beschieting van Balkow door de Russen; ik wijs op de ononderbroken bombardementen van Berlijn; ik wijs op de onafgebroken en positieve tegenwerking van het Ostministerium; ik wijs op het feit, dat tallooze Dienststellen momenteel onvindbaar zijn en ik wijs op het volkomen gebrek aan contact met Nederland, met name met Den Haag, enz. enz.

Ik begrijp volkomen, dat U behoefte heeft zich te verantwoorden met betrekking tot de NOC tegenover het Nederlandsche volk. In niet mindere mate heb ikzelf deze behoefte. Het is daarom dan ook, dat ik mijn betrekking ben blijven waarnemen, met de krachten, die mij, niettegenstaande mijn meergevorderden leeftijd en mijn minder sterke gezondheid, nog lieten.

Eén punt wil ik nu reeds behandelen en dat is de kwestie van de "club".[2] Men heeft mij destijds gevraagd om in het bestuur te komen en U weet, waarom ik lid ben geworden van deze club. Ik werd lid, omdat de club een doorn in mijn oog was. Het was geen nationaal-socialistische instelling, het was een volkomen onsociale aangelegenheid. U was het daarmede eens.

Op mijn vraag, of de club een rechtspersoon was, heeft de Heer Goedhuys mij bevestigend geantwoord. Later bleek mij, dat men mij daarmede – bewust of onbewust – schromelijk mee misleid had.

U zelf hebt indertijd aan de NOC en het NOI opdracht gegeven een subsidie te verstrekken, aangezien U niet wist, hoe anders de club te subsidieeren.

Na Augustus 1944 heeft alleen de NOC zich wat aan de club gelegen laten liggen en met de dreigende gérant en crediteuren – om een faillissement te vermijden – regelingen getroffen. Dit was niet eenvoudig, aangezien de boeken op last van den Heer Goedhuys waren vernietigd. De omzet van de gérant was daardoor niet vast te stellen. Het betalen van wachtgelden aan de kellners is geschied buiten mijn medeweten. Deze fout is inmiddels hersteld. De schikking, die wij troffen met den gérant, was den Heer Tummers bekend en was onder de gegeven omstandigheden de eenige mogelijkheid ter vermijding van een schandaal.

Hoogachtend,
[D. KRANTZ]

NOC. 137. Doorslagkopie

390 – (1) Zie nr. 373.
(2) De Club voor het Bedrijfsleven. Rost had Rambonnet verwijten gemaakt over het beheer van deze club (Rost aan Rambonnet dd. 13 mrt. 1945; RvT Fin 6/9 87041–2).

391. VERKLARING VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR DE FIELD SECURITY[a]

Utrecht, 24 May 1945

Statement by Meinoud Marinus Rost van Tonningen[1]

Before dealing with the events prior and during the war, I wish to lay down the principles (Weltanschauung) which have been fundamental to all my decisions, since I joined the National Socialist Party (N.S.B.) of Mussert. These principles were developed out of the experiences in the past.

My parents were protestant and liberal. As most of the liberal-protestants in the Netherland-Indies they practically never visited the Church. My education was traditionally Christian, but I could not accept the dogma's of any Christian Church. So I belonged to no church as well as many others of my compatriots (15 % in 1930 and probably 20-25% at present). Nevertheless I have been profoundly religious.

My father was an officer and later on the commander in Chief of the Netherland-Indian Army. I admired him for his strict sense of duty and his courage which he showed in the three expeditions (Atjeh, Lombok, Bali). He was distinguished several times and was finally appointed as the first officer in the Indian Army at that time to be an Aide-de-Camp of the Queen of the Netherlands in extraordinary Service. When he resigned (1909) I was fifteen years old, but I had witnessed all the vain efforts made by my father to obtain from the Parliament (through the Intermediary of the Governor-General of the Netherlands-Indies and through the Minister of Colonial Affairs) the credits to build up a strong army. My father came into a grave conflict with Parliament (1907 or 1908), when one of his most gallant and courageous officers who had succeeded in crossing with a small fightingtroop one of the most dangerous parts of India (the Gadjoe-lands in the south of Atjeh- Northern part of Sumatra) was summoned to resign.

When I wished to choose the military career my father said to me: "Don't; with this Parliament the army will never be capable of working properly i.e. to fight a foreign enemy. Your energy will be wasted". The foreign enemy was at that time allready "Japan".

I won't record the many happenings which occurred since 1909 and which proved the warning of my father to be right, because these happenings are so shameful that I prefer to pass over them in silence.

So I decided to become an engineer and started my study in 1912. In 1914 I became a soldier (Aug 1st) and obtained the rank of lieutenant in the royal Artillery in the autumn of 1915. (My father and my grandfather were also Artillery officers). I served in the army for 4

391 – (a) Deze verklaring bevat bijna alle onderwerpen die in deel 1 en 2 van De Correspondentie van mr. M.M. Rost van Tonningen aan de orde komen; het plaatsen van voetnoten is daarom achterwege gelaten.

(1) Op 17 mei was Rost, die zich in een krijgsgevangenenkamp bij Elst bevond, gearresteerd door de Canadian Field Security en overgebracht naar de gevangenis in Utrecht. Op 22 mei deed hij een zelfmoordpoging. Hier werd hij overgebracht naar het Oog in Al ziekenhuis. Op 1 juni werd hij ontslagen uit het ziekenhuis en op 5 juni, overgebracht naar de strafgevangenis in Scheveningen.

years and a half. (1 Aug-1914 — 1 March 1919).

In 1918 the revolution in Germany caused a similar movement in the Netherlands. To my horror I witnessed an amazing lack of determination to meet the revolutionary movement. Many officers and soldiers declared, that they would not oppose a revolution. Had not Mr. Colijn (an officer of the Netherlands-Indian Army who had retreated some years before the war from military service) and his party (the Anti-Revolutionary Party in Parliament) taken strong action then the revolution would have been carried through with success as early as 1918.

My impression of the Netherlands army strengthened my belief that only a fundamental change in the governing system of Holland could create the fighting spirit, which is indispensable to win a war.

Consequently I decided to enter a political career and I studied law in Leiden. I concluded my university exams in 1921. Meanwhile the League of Nations had started its work in Geneva. I had followed the lecturing of Professor van Eysinga on international Law and on the Covenant of the League of Nations.

Being liberal by education and by school and University training I thought the League might provide an instrument for smoothing down the defect of the peace-treaties and for building up Europe. In order to prepare myself for the League work, I tried to improve my linguistic training by studies in France and England (Mrs Sheard, Monks Orchard East Hondred near Steventon – about 15 miles from Oxford) for about 8 weeks in 1922. This was my first visit to England. So far I had disliked the English, as the Boer-war had left a very deep impression on me. I liked the life in England and got on with the people very well. It may be of interest that Mr. van Kleffens, the present Minister of Foreign Affairs of the Netherlands, who was a University friend of mine and who worked all that time (late spring 1922) at the Royal Dutch in London, invited me for week-end in London.

In September 1922 I joined the international Labor Office, legal section, in Geneva, as a volunteer. My chief was a Spaniard, his assistant was a very able Canadian Lawyer Corbett.

In March 1923 I got a paid post as an assistant of the Commissioner General of the League of Nations in Vienna, Mr. Zimmerman (formerly burgomaster of Rotterdam). He had undertaken to reconstruct Austria on the basis of the Balfour-Plan of September 1922.

I collaborated with him until 30th of June 1926 when he resigned. Thereafter I continued to work as an Agent of the Financial Committee of the League of Nations until June 30th 1928. For the first time in my life I met an anti-semite by principle, as Mr. Zimmerman professed to be. He discussed very often the destructive mentality of the jewish race with me, but I did not see his point at that time, though I noticed some facts which focussed my attention to highly detrimental actions by jewish speculators (the speculation against the French franc, its break down and the consequent panic on the Vienna stock exchange early in 1924).

My most prominent collegues were the Frenchman Pierre Quesnay and two Dutchmen: van Walré de Bordes (very well known in the Bank of England at the time of Montague Norman) and Pelt (who had been released by the Information Section of the Secretariat of the League of Nations temporarily to Vienna and returned there later on as well as van Walré de Bordes).

The experience in Vienna and Geneva left the following life-long impression on me:

1. The Austrians had become in 1919 and the years thereafter a completely depressed nation. Nevertheless the ability of the financial administration of the Finance Ministry, of the Issue

Bank, of the Railway-administration and of the Audit office have been praised by international Dutch, English and French experts. Later on I gathered the impression that the Austrian Army had displayed a very high skill in leading so many different nations of the Austro-Hungarian Empire during the first world-war. If these qualities were generally unknown the fault lay entirely with the Austrians who like to criticize and blame themselves in an impossible way. I began to like these people immensely, but I did not respect them at that time. Respect came afterwards in 1931 - 1936, during my second term of office in Vienna when I was impressed by the vitality of the Austrian Nazi Movement.

2. The idealism of my above mentioned friends (former friends) and some other members of the League of Nations secretariat showed itself in an indomitable working power and superhuman perseverance. The lack of success of the League of Nations should be considered as caused by defects in its organic construction.

3. Although I had no opportunity to meet Montague Norman, the Governor of the Bank of England, I was able to learn his vision and methods of reconstructing Europe by the work itself, by the close of collaboration with some of his most intimate assistants as for instance "OTTO NIEMEYER" and in the later years "Sir Robert Kindersley". This vision of MONTAGUE MORGAN would still hold good under present conditions. e.g. Great Britain cannot and can never recover unless the purchasing power of Europe is restored or increased by comprehensive action.

When I left VIENNA in 1928 I still hoped that Europe might overcome the consequences of the first world war, by continued efforts. I joined in AMSTERDAM the old private bank house of HOPE & CO as an assistant of the very able banker Mr ter Meulen. HOPE & CO. was established more than 200 years ago by a Scotchman HENRY HOPE. It financed the European continental State loans including RUSSIA in the last decennia of the 18th Century. It co-operated with BARING BROTHERS in the financing of the Southern States of the USA (Mississippi, Florida etc). Its correspondent in Wall Street was KIDDER PEABODY. Since 1922, the beginning of the Austrian Reconstruction, it collaborated with J.P. Morgan & Co. in Wall Street, London and Paris. Mr ter MEULEN my chief, was the best Dutch expert on American and British stocks, Bonds and Finances. He was the Dutch Delegate in the Financial Committee of the League of Nations.

I was trained by this very remarkable man mainly on the American stock exchange. So I had an opportunity of getting in closer touch with that remarkable clan of puritan banking houses of which J.P. Morgan an Co. with its branches in London and Paris and Hope and Co. in AMSTERDAM were such typical representatives. I mainly co-operated with the London and Paris Branches of Morgans. In these years 1928 to 1931 during which I worked in AMSTERDAM one of the most dramatic struggles against Jewish domination focussed my attention again on the Jewish problem. I mentioned heretofore the activity of Jewish speculators in the breakdown of the Vienna Stock Exchange in the year 1924. The main trouble had been caused by a German Jew, MANNHEIMER. In 1926 this man led the international European speculation against the French Franc. I got most interesting information on the subject from my former Viennese Colleague, PIERRE QUESNAY, who was at that time (1926) the closest collaborator of the Governor of the Banque de France and Mr Charles Rist (managing director). During the years 1928 till 1931 MANNHEIMER's efforts were concentrated on obtaining the complete control of the capital market of Amsterdam. My Chief, Mr ter Meulen, was opposing the efforts in every possible way.

In 1929 the New York Stock Exchange collapsed, in the spring of 1931 the greatest bank in Vienna, the Creditanstalt, closed its doors. The Bank House of HOPE & CO. was heavily engaged. The subsequent outlook on European and world economy was so bad that I decided in agreement with Mr ter MEULEN to follow an invitation from GENEVA to report on the Austrian situation in August 1931 and to quit my work at HOPE's. In September the £ was devaluated. Meanwhile the Hoover Moratorium was pushed through and so I witnessed with my friends the complete disaster of the prosperity theory of world-wide Credit Expansion.

It would lead me too far to argue the conclusions, which I came to. I could do so "viva voce". I may enumerate only those conclusions which lead me to National Socialist Economy:

1. The so-called liberal freetrade (Manchester School) could only function properly as long as the development of new overseas territories was in full swing and Europe (England) had a quasi-monopoly of supplying industrial products.

2. As early as the middle of the 19th century prominent British Economists (f.i. Stanley Jevons: The Coal Question) professed the necessity of fundamental reforms in the British Economy. In the years thereafter the USA and Prussia, (and later in the German Empire) became competitors on an international market, which narrowed slowly as a consequence of the Industrial development of the new countries (in particular during and after the first World War).

3. The regulation and control of the production of goods through Credit expansion and restriction had proved to be unsuccessful. Another system had to be drawn up.

In the Autumn of 1931 I was appointed representative of the Council of the League of Nations in Vienna, with the mandate to promote the reconstruction of Austria. I have carried on my work till September 30 1936 after having joined the NSB (National Socialist Party of Mussert) in August 1936. It is in the course of the years 1931 - 1934 that I turned National Socialist.

In the economic work I had to acknowledge the failure of the first Reconstruction Work in the period 1922 - 1928. The above mentioned Commissioner General of the League of Nations, Mr ZIMMERMAN, had predicted this failure at the time of his resignation in June 1926. He had argued that the fundamental economic problem of Austria had not been solved, thus the equilibirum in public finance was built on world inflation of which Austria had the benefit through its Loans. In his view Austria's Economic basis was too narrow. I started work in Vienna in co-operation with one of my most able compatriots, Mr van HENGEL. The main work lay in the banking field. All Austrian banks were sick at that time.

At the same time the National Social Movement of Austria made gigantic progress. I fought it without knowing its program, or the Hitler program in Germany. In this fight I collaborated closely with DOLLFUSS until the methods used to suppress the movement horrified me. The Chancellor DOLLFUSS was married to a woman from Northern Germany. He had for years played an important role in the Anschluss Organization. His later anti-national socialist policy was influenced largely by the tragic conflict between his religious conviction and the suspicion that Hitler was rooting out Christianity.

Meanwhile all efforts made in the economic widening of the Austrian Markets failed. I may remember the expert report of Charles RIST and LAYTON. I venture to state emphatically that the expert plans were either on a too narrow basis (excluding Germany) or opposed by the smaller countries in Central Europe (mainly of the Danube Basin).

I myself had a growing doubt in the possibility of bringing about a solution of the economic problems of Austria. The necessity of forming wide areas of free movement of goods, controlled with regard to the quantities and the type of goods to be produced led me to the National Socialist Doctrine that production must be adapted and based on the morally justified needs of racial communities on vast territories. I may remember that the USA is such a racial community with the exception of the negroes and that Great Britain laid the basis of strenghtening the British Commonwealth by the Ottawa Treaty of the end of 1932. (Although Gr. Britain started the system of Imperial Preferences as early as 1900).

In the East of Europe the Union of Soviet Republics was building up rapidly a wide community on a communist basis. It occurred to me that Central and Western Europe could not remain divided in a number of national economies fighting each other.

The vision led me to the political conception of a United Reich of Continental Germanic Nations as the body of a united economy of Europe. As I came to this vision in the course of 1932 and subsequent years, I tried to convince Dollfuss to arrange himself with Hitler. In the beginning of 1933 Sir Eric Phipps, the British Minister in Vienna was appointed ambassador in Berlin. In agreement with Dollfuss, I accepted in the spring of 1934 an invitation from Sir Phipps to stay with him with the aim of visiting Hitler and trying to find a basis on which the antagonism between the two German countries could be removed. I met von NEURATH (Germany's foreign minister at that time) at a dinner at Phipps' house and discussed the matter again with him the next day at the Wilhelmstrasse. Neurath refused an introduction to Hitler as he deemed that an effort for some understanding at that moment was doomed to failure.

Two months later (about May 1934) I returned to Berlin at the request of Dollfuss, visited Neurath, again with very little success. I met however in his parlor the leader of the National Socialist Party, at that time BARON Wächter. The night of the same day I dined with RENTEFINK (late on German Minister in Copenhagen). Suddenly Wächter rang up my host and I then took over the line to make an appointment the next day in Café Kranzler.

Wächter was prepared to enter into any agreement with Dollfuss securing two seats in the Dollfuss Ministry (in June 1936 SCHUSCHNIGG made this arrangement). Wächter asked me to tell Dollfuss that any attempt to hang national socialists would be met with the same attempts against Austrian Ministers. I conveyed this message to Dollfuss, but with no chance for any arrangement at all. The persecution of the Austrian National Socialist Movement increased. I retreated from this tragic conflict. In July Dollfuss was killed, two national socialists were hanged. I was horror stricken and it was at that time that I took the resolution to try and have these fightings of two German countries prevented at all costs. Herr von PAPEN became German Minister in Vienna. In Berlin I had met at the Embassy of Sir Eric Phipps the President of the Reichsbank, SCHACHT. With von PAPEN I have tried in the autumn of 1934 to bring about an arrangement between Austria and Germany. We were unsuccessful. It was not before 1936 that SCHUSCHNIGG arranged himself with Hitler.

In 1936 the gold currencies devaluated. So everything which we had fought for in the League of Nations had collapsed. The stability of currencies had been destroyed. The Nationalistic policy of the States of Central Europe had prevented any comprehensive scheme of reconstruction to take shape. The League of nations was rapidly doomed to political inactivity.

Hitler's conception of an agreement between the Reich and the British Empire to the effect

that Germany would guarantee the Peace on the Continent and the British Empire would guarantee the security on the oceans in co-operation with the USA seemed to me the only way out. Austria was quite capable of taking care of itself; it did not need any assistance. Spain was upset by a Revolution. I decided to lay down work in Vienna, to join the National Socialist Movement in Holland and to serve my Fatherland. In order to see quite clear in the intentions of Hitler I asked von PAPEN for an introduction. I visited the German Führer in BERCHTESGADEN in August of 1936. I asked him about his policy towards England & the other Germanic countries on the Continent. We entertained ourselves on the economic problems which I had repeatedly discussed with SCHACHT. The ideas of the Führer were clearly built up on the necessity of a united European economy. It was interesting to note that Hitler expected the restoration of world prosperity from a restoration of the purchasing power of the European Continent. (Over 300 million people with a good standard of living).

In Holland Mussert asked me to take up the leadership of the new National Socialist Paper, HET NATIONALE DAGBLAD. We had practicallly no capital, no proper machines and no trained staff. The proposition of Mussert implied high risks but I thought it impossible to refuse the first task Mussert offered to me, so I took the risk after having tried to find another man but in vain. The subsequent months placed me in front of almost superhuman problems. It was my conviction that the paper should radically criticize all the social problems which endangered the life of our nation.

In 1937 I was elected in Parliament and subsequently I addressed many meetings in public. In Parliament I had the same experience as in the League. Each of the existing political parties could offer for any technical problem a number of very able experts. Although The Dutch internal Affairs are not familiar to the British I wish to draw the attention for the sake of argument to the very able expert reports of van LOON (Parliamentary Commission), of WESTHOFF, and of the High Council of Labour. Their execution could not be secured through the technical difficulties of the parliamentary machinery. With regards to the WESTHOFF Plan I asked emphatically in Parliament for its rapid execution. I had no success although the plan was devised by one of the two Protestant Parties in Parliament, and the plan would secure the feeding of our population in time of war.

The cry for reforms of the Parliamentary system became stronger and stronger. If I am informed rightly it is still stronger at present. In discussing these problems with the British it is often forgotten that Gr. Britain has a very long practice in parliamentary government and that this is shaped on characteristics of the British racial character.

As regards the basic principles of the Mussert Party I must suppose that the program is well known. The "myth" of the NSB was the subsequent union of all Dutch speaking folks in a form which would not bring us into conflict with foreign countries. It is necessary to remember this ideal, as it plays a great role in the later issue about the constitution of the Germanic Reich. The economic and social principles of the NSB program could be accepted by any reasonable person. They were satisfactory for me. The most delicate problem was the racial issue. It is the key-problem, and I therefore must treat it here in detail.

In the Netherlands NSB we had Jewish members and members with some Jewish or Indian ancestors. The production of a pedigree was not required for a member who had joined the party. I have taken up the Jewish problem with Mussert on several occasions either in private talks or in the political Council of ten members which had a meeting every week at head quarters of the party in Utrecht (1937 till 1940). The position of the party was an impossible

one. Although Mussert had shown no hatred whatever against the Jews, and although he had admitted Jews as party members, the Jews outside the party attacked him as vigorously as any other party on a racial basis. The party members were under the heavy pressure of boycotts by Jewish business-men. When the party replied to the attacks it had to hurt the Jewish members. The position of the Jewish members became almost tragic. The more the Jews outside the party were attacking its members, the more the Jewish members came into opposition with their racial folk and into an isolation within the party. This unfortunate situation was repeatedly discussed in the political Council. As I do not dispose of the party archives (whilst writing the present note), I cannot recollect when Mussert called me in order to discuss in a private talk a plan which he had devised to establish a Jewish home in the Dutch, French and British parts of Guyana (Dutch Suriname). The plan was based on the principle that the Jewish problem could not be solved so long as a sovereign Jewish State had not been established. Palestine appeared too small to serve the purpose. Mussert hoped to avoid in this way a calamity in the racial struggle which was then developing in Germany. The political Council of the NSB approved the scheme unanimously and the national socialist M.P.'s inlcuding myself were ordered to open the discussions in Parliament. To our great surprise the scheme met with unanimous opposition on behalf of the Jews and the political parties. It was argued by the Jewish spokesman of the social-democratic party (second international) that Guyana was a penal colony. We produced a report of an expert about the Dutch Guyana (Colony of Suriname) which was conclusive in favour of our plan which enquiry had been favourably commented upon by this same social democratic party which opposed the Mussert plan. Meanwhile Mussert had asked me to secure the discussion of this plan in the German Press. This was a very delicate mission but I was in charge of the relations between the Mussert Party and the German Party and had to try.

In Berlin I obtained through the Chief of the personal staff of HIMMLER an interview with RIBBENTROP. The interview was short but I got his approval for the publication, though after some hesitation. Although I had also secured the approval of the Propaganda Ministry of GOEBBELS, the publication was only made by some German papers. This served to demonstrate the strong opposition of some papers against the Mussert Plan.

I then left for London at the request of Mussert and tried to interest the Daily Mail but without success. The plan was never published in England. Meanwhile the Jewish problem had been repeatedly discussed in the political council of the Party and it was finally decided to close the Party for Jewish membership. Those Jewish Party members who had joined the Party before the date of closure (approximately December 1938) were allowed to keep their Party books. I advised Mussert however to give the advice to quit the Party as I foresaw the tragedy when at a later date the Jews would be compelled to leave the party.

THE RELIGIOUS QUESTION

The second problem which had provoked world-wide opposition against National Socialism is the Religious issue. It has been contended that the National Socialist Doctrine would exclude Christianity. The tragedy of this issue is almost greater than the Jewsih problem because it has caused antagonism within nations of the same race. The religious problem has unquestionably been the cause of great struggles in the past. It will never come to a definite solution as the separation of world power and obedience to the Church is never quite clear. I will abstain from entering into the considerations of the godless state which have played

such a great part in the Dutch public affairs. I may only remind to the readers of this note the history of England itself. I am myself a deeply religious man and I contend that nobody who is a convinced national socialist could ever be an atheist. But I could not honestly find my way to a Christian Church. Amongst my best friends in the Party are not only Protestant but also Catholic Party Members. The whole problem has repeatedly come up during the four years I lead the daily paper of the Party. Every Sunday Dr BOISSEVAIN, a Protestant clergy man, wrote a Sunday article. His task was exceedingly delicate as he had not only to respect the different Protestant Churches but also the Catholic Church. Dr. Boissevain has succeeded in performing his delicate mission without protests from any of the Christian members of the Party. This Dr Boissevain is a close friend of mine with whom I often passed most interesting hours in his study. I go so far as to contend that with very many good exceptions on the side of my Christian Party members, my group of God Believers is more tolerant than many of them.

Whatever may be the opinion of the individual Party Members, Mussert himself has made all efforts to obtain an authority if some of its bearers have transgressed the law. I mention this point because the greatest political struggle ever carried on by the Party, concerned the punishment of policemen because they arrested priests. The punishment was decided upon by and maintained in agreement with the Minister of Justice who after 15 months of struggle was removed from office.

This political crisis led subsequently to the resignation of the man who led the fight against National Socialism and who conducted the Dutch Cabinets in the years 1933 to 1939, Dr COLIJN. I mention the name of Dr colijn at the time he suppressed the revolution attempt in 1918. Since 1936 I have personally fought Dr Colijn's policy in every domain but on the day of his resignation 1939 I tendered him a visit. We had a long talk two days after. Dr Colijn plainly admitted that the handling of the Parliamentary system which had to his resignation led, was contrary to the constitution.

<u>THE RELATIONS WITH GERMANY</u>

I am now turning to the problem of the relations with Germany. During my visit to the Führer in 1936 he invited me for the Party Congress in NURNBERG. I met there some of my Party friends e.g. the Count de MARCHANT et d'ANSEMBOURG. Mussert entrusted him with the relations with Germany and me with the relations with Italy. (I had visited MUSSOLINI in 1934).

In 1937 this was changed. d'Ansembourg would secure relations with Italy, and German affairs would be dealt with by me. This change followed the taking up of relations with HIMMLER. I was invited to visit Himmler in spring of 1937. We had lunch together with the head of his personal staff, Obergruppenführer Karl WOLFF. A meeting was arranged later on, open talk with the representatives of the Protestant Churches and with the Episcopal of the Catholic Church. Mussert tried to get into touch with the Vatican and the Pope in order to come to an understanding in the relations between the Party and the Catholic Church. His efforts were unsuccessfull. In the course of the heated discussions of 13 years of National Socialist struggle in the Netherlands we have all had moments of different judgement on main problems. Contrary to the contentions of many outsiders, the criterion of a National Socialist Party does not culminate in a sort of law automatic obedience. On the contrary the word "movement" (Beweging) expresses the eternal human struggle for solution. It

demonstrates conflicts within a party and even storms, but the decision of the party leader is followed in the interest of the community as a whole. Very often the party discipline is compared with the discipline within the Catholic Church. The students of Catholic religion will admit that issues which have moved the Church in the past, were often decided with a small majority in the Concilia and a dogma as that of the infallibility of the Pope is only of a recent date. The policy dealing with these problems is very delicate: for example: 'When the present Pope was elected I tried in vain to obtain an article of one of the promiment Catholic Party members. I had to write a leader myself, with success. At other times I was ciriticized for articles by Party members of both confessions!' The moving balance of powers and convictions demonstrates itself as well within the party as outside. It has proved however that it is possible to overcome all heated discussions within the party with success. There was however unanimity in the party on one issue. Namely that no church should be allowed to interfere in penal actions of the State (I do not remember whether it was in 1937 or 1938) with Mussert and Himmler; I accompanied Mussert on that visit. Since then I visited the Party Congresses in Nürnberg every year at the invitation of the Führer and in the "Kreis" (circle) of the Reichsführer Himmler. I had therefore plenty of opportunity to know some of the close collaborators of Himmler, but only those who dealt with the affairs of the Allgemeine SS. As Himmler appreciated my economic training his staff put me in relation with one of the most interesting organizations of Himmler, i.e. the economic circle of friends of the Reichsführer consisting of the most prominent economic leaders of Germany.

As Himmler is probably the most interesting personality in Germany after the Führer I may disclose more on his ideas. These focussed on the union of all Germans in one Reich and the entertaining of the closest relations with the nations of a common race. Himmler was particularly interested in the relations with Great Britain. His doctrine was centering in the unshakable belief in the superiority of the Nordic Race and the belief that the mixing of blood with very different races caused hardhip and would lead, if continued on a big scale to the decline of a nation.

At intervals of 6 months or a year I met Himmler. On one of those important moments however I could not succeed in being received. As this episode is almost decisive for my personal case I may comment in detail. It was my conviction that the marching of German troops into Holland would make the task of the National Socialist Party of Mussert almost impossible. I commented on this subject in the New Year leader of the Nationale Dagblad in 1940. Personally I did not expect such an event at the time of writing the article. Within the party the matter was discussed. So as to see clear I decided to visit Berlin in the spring of 1940 and lay the matter before Himmler. I was received by Obergruppenführer Wolff. Himmler preferred in my interest to leave the matter with Wolff. I argued the case and asked Wolff to communicate my argument to Himmler. The Reichsführer obviously could not reply and I myself was convinced that the issue at stake was so grave that the great powers would hardly be in a position to avoid Dutch territory as during the war 1914-1918. The tragedy lay in the distrust with regard to the instances of the Western Countries of the Continent. (Doubtless the public opinion of the majority of the nations of Western Europe and their allies was in favour of the allies.)

I have mentioned these facts because I have been accused of high-treason publicly after having been arrested on May 3rd 1940 by the Dutch Government. It may be remembered that the Dutch Minister-President who pronounced this offending accusation over the radio

escaped some months after May 1940 from London and returned to Holland (Jhr de Geer) leaving his Cabinet and the Queen alone. This accusation has never been proved by any contention of facts and as I was in a concentrationcamp I had no opportunity to contradict it. During the days of May 10th till May 15th 1940 I was removed firstly into the neightbourhood of Flushing (Vlissingen), then to Sluis (South-West point of the Netherlands) over Boulogne to Calais, where I was released by German troops.

I returned to Holland approximately on the 1st of June. It was again Himmler, who, being in the Hague at that date, invited me to have a talk with him and the Reichskommissar Seyss-Inquart. I replied during the interview that I could hardly express any opinion so long as I had not had a plain talk to Mussert. In fact I did not know what had happened during my absence. It was extremely difficult to make up our mind concerning the policy to be followed. The German occupation had brought the National Socialist Movement of Mussert in a delicate position. What ever might be the course of events it was sure that the very act of the occupation had given us a power which we had not conquered on our own sacrifices and on our own strength. In the beginning I followed the radical policy which I had followed prior to May 1940 but soon I stopped it. It was my conviction, that we had to move on very carefully so as to avoid any impression of abusing our power. At that time the German victory was deemed to be sure. I myself was convinced of it. What could be in this situation the policy of the national socialist party of Mussert? We had hardly an opportunity to think this over. The German authorities wished to dissolve as quickly as possible some political parties, in particular the communist and the social-democratic (2nd International) party.

At the same time the foundations should be laid down for the constitution of the Arbeitsfront. The head of the Party organisation for social questions the M.P. Woudenberg was invited to deal with this problem. I myself was invited to deal with the liquidation of the political marxist parties. Woudenberg and myself agreed that our policy should not aim at any coercion on members of the former marxist parties to join our party. This policy was the only proper one. Either a man was convinced of our political system and then we could welcome him in the party, or he was an opportunist and in that case a rejectable individual. Woudenberg and I myself had got the assurances of the German authorities (I myself from Seyss-Inquart personally) that such a coercion would not be exercised. I then entered into an open talk with the most important member of the party direction of de S.D.A.P. (Social Democratic Party) Koos Vorrink. I offered him loyal co-operation and my withdrawal from my task as soon as he and his friends had constituted an organisation, which could work under the occupation authorities. I had obtained from the German police (S.D.) the assurance that party leaders of the S.D.A.P. should not be arrested if they opposed my action and refrained from action against the German authorities. In the latter case any of us, whoever he might be would be liable to reprisals. I communicated this assurance to Koos Vorrink. He preferred to fight me and so I started on a number of visits to most of the important social-democratic leaders in Holland. Vorrink either preceded or followed my visits. The newspaper of the S.D.A.P., which had the name "Het Volk" was practically bankrupt at the date I took it over (Every day loss of 2,500 guilders). The staff got the freedom to express any opinion that would not conflict against the occupation authorities. I promised the staff to abstain from intervention and any coercion on the contents of the paper. With the help of one of the party members of the S.D.A.P. a new organisation was built up which would continue a socialist political action within our country. In this way the newspaper could be organised on a proper

basis. It is now the greatest paper in Holland. A basis had thus been laid for a political action of the former S.D.A.P. workmen in a new era, which we believed to have entered upon.

At the same time a party was formed under the auspices of the occupation powers out of all the other Party members. Its name was "De Nederlandsche Unie". Of course the entrance into this Party was on a free basis. Finally there was promoted (by the political leader of the German Occupation authorities) the N.S.D.A.P. (National Socialist Netherlands Arbeiter Party) under RAPPARD, who claimed for the total incorporation of Holland in the Reich. In my opinion these three organisations should have had equal rights with the National Socialist Party of Mussert, with the only restraining condition that one should refrain from action against the occupation Authority. In the case of a German Victory the folk of the Netherlands would then have been able to find its way in the future by its own choice. The bitter experience of an artificial political preponderance of the National Socialist Movement had then been avoided. This line of policy was subsequently abandoned. The bitterness of the struggle in Holland followed the change of policy. I myself had an exchange of views with the leaders of the four political organizations mentioned heretofore. I admit that the problem to be solved was almost superhuman, but I believe my line of thougth to be the only possible way to approach it. Our own NSB had meanwhile to make up its mind about the future status of Holland in case of a German victory.

I professed equality within a Germanic Reich. The short experience during the occupation had led me to the conviction that a quasi Dutch independance within a Germanic Federation would unavoidably push us into a protectorate of the Reich. Such a status would as surely lead to disaster as the status of Alsace Lorraine after the war of 1870. In my opinion the office of the Reichskommissar should terminate automatically by the end of the war at the latest, and responsible Dutch authorities take their place and their seat in an Imperial Cabinet. I admit that the building of a Germanic Reich could only be carried through successfully if the mutual relations would be different with regard to the various countries concerned.

The main objects in view were free trade within the Germanic Empire and within Europe as a whole if possible. From the economic point of view the equality of treatment of the parts of the Germanic Reich had to be guaranteed so as to avoid a monopoly of German traders which would strangle the Dutch and other trading communities of the continent. Foreign policy and the defence of the Empire would be common matters organised in in a homogenic organisation. The most delicate problem was de definition of the house of Orange in the future status of the Netherlands. I myself had no particular reason to fight for the monarchy. Through the education I had received from my father and on account of the historical links between the house of Orange and our fatherland I had always faithfully served the Queeen. In 1936 I was dismissed after 22 years of service as a reserve officer because I had joined the National Socialist Movement in Holland. This movement had made all efforts to be faithful to the Queen. We have been treated as outcasts on several occasions. Finally the war of Five Days had crowned the persecution of National Socialists by putting them into jail.

In my political view I thought it the task of the other political organizations to devise the place of the monarchy in a future Germanic Reich. During the last months of 1940 and the first months of 1941 it became apparent that the policy of free development of the political groups on our country was abandoned. I considered my work in Holland as terminated and tendered my offer as a volunteer in the SS in the month of March 1941. The war with Soviet Russia was approaching and I thought my place to be at the fighting front. To my surprise

SEISZ-INQUART opposed these plans. He interfered personally through the Reichsführer. Mussert also insisted on my accepting the post of President of the Netherlands Bank and Secretary-General of Finance. A fortnights' discussion went on till the Reichsführer made it plain to me that the demand of the Reichskommissar prevailed over my joining the fighting army. I returned to Holland. The resignation of Mr Trip was caused by the abolition of the foreign exchange barrier between Germany and Holland on the first of April 1941. On the first of January (three months before) the custom duties had been abolished between the two countries. I may note the fact that this first very important step did not induce Mr Trip to resign. I was assured by the German authorities that the abolition of trading barriers between Germany and Holland constituted a first step in the abolition of other barriers with the ultimate aim of a free trading community on the Continent.

These outlooks have not materialised. The four years of my term of office, which have elapsed since I took up work, have been filled with negotiations concerning the future Dutch position in Europe. Amidst this terrific war my friends and myself have spared no efforts to fight the way through the many difficulties into a future, wherein the Dutch position should be secured. The archieves of the Finance Ministry and of the Netherlands Bank (Bank of issue) display many examples of the efforts made. Obviously the claim of the Hollanders to obtain equal treatment during the war met with some resistance. During these four years however I have experienced on behalf of the Reichs-authorities in the Reich a full understanding for the Dutch interests. My opinion expressed heretofore holding that the Dutch themselves are the only ones who can represent the interests of the country proved to be right. I fully appreciate the efforts made by Seysz Inquart to promote our Dutch interests. Even so he was hardly in a position to put the matters so vigourously forward as we could do ourselves. The German Ministers in Germany (Berlin) with whom I carried on personal relations were Graf Schwerin von Krosigk (Finance) Funk (economy) and Rosenberg (Eastern Ministery, Russia).

My economic friends and collaborators in Holland viewed the position from a broad platform. The German industries trading and shipping-companies professed the co-operation in Europe by exchanging shares (Verflechtung). This form is not familiar to the Dutch and could only be accepted if the aim was a combined action in the European- and worldtrade. I have been involved in some of these schemes and each time when the propositions appeared to me contrary to Dutch interests I opposed them. I succeeded in obtaining the direct support from Berlin. I may mention in this connection the repeated interventions of the staff of the Reichsführer. The Reichsführung SS supported any resistance against undue economic pressure in the interest of the future building up of the Reich.

It became apparent however that the limitation to academic discussions would not secure the Dutch position in case of a German victory. I therefore willingly accepted the offer of my German friends to share in the restoration of the Eastern countries of Europe, summer 1942. I may refer with regard to this most important question to the printed report I submitted to Seysz Inquart in the autumn of 1943 (one copy was forwarded to the municipality of Amsterdam, one to the municipality of Rotterdam and one to the secretary General of internal affairs in the Hague, each of the directors of the managing-board got a copy. I am afraid however that most of the latter copies have disappeared during the riots and armistice days, but the three first copies are certainly available (report in German). It will be seen from the report that the action was almost unanimously welcomed by the Dutch trading, shipping and

industrial interests in the beginning but that during the subsequent months and particularly after Stalingrad the interest shown originally fell flat. Most unfortunate complications rose for the Eastern reconstruction work on account of actions for the employment of Dutch workers in Russia which had been prior to the action of the Netherlands-Eastern Company without sufficient preparation. We were requested to take these actions over. They have constituted an enormous load on the Company, but we had the success of smoothing out many hardships which had been caused to the workers in Russia to their families in Holland. Several workmen and peasants were killed by the Partisans and in the last stages of the German retreat whole troops were cut off. One of our officials, Hoekstra, deserves special mentioning on account of the courage with which he has tried to lodge those Dutch workers back into safety. I may finally dwell upon the building up of an organisation of the business community (Organisation van het bedrijfsleven). From the very beginning of the occupation I entertained some relations with prominent businessmen of the pro-allied part of our population. Immediately after my return form Calais I had a conference with Wolterson, Sandberg (Heldring and Pierson) and Albarda (Thesaurier General of the Financial Ministry). They were subsequently invited by Mr. Fischboeck, the economic adviser of Seysz-Inquart, who constituted thereupon a commission in which some party members were represented. This commission was later on broadened. Out of nine members about three were party representatives (NSB). Doubtless this minority position put our party representatives before a difficult task, but they and myself were convinced that we could not possibly claim for a stronger representation if due allowance was made for the numerical strength. Looking backward on the work done by this committee and by the six groups which were drawn up (Industry, Trade, Traffic, Insurance, Small manufactoring (handwerk) and Banking) it may be said that it was successful. The organisation drawn up in this way was in accordance with the views held by the Roman Catholic Party and should provide the basis of a reform of the Parliamentary system on the continent (Economic Parliament). Conflicts have occurred repeatedly but they could always be smoothed out by mutual agreement.

I have considered the building up of this organisation of the business community as one of the most important parts of the future reconstruction work of Europe. Had this organisation also been completed in the other European countries, then the working out of the comprehensive reconstruction schemes would have been greatly facilitated at present. I may in this connection turn again to the European problem as a whole. Great Britain, the USA and Canada have now the responsibility for that part of Europe which has been the body of our civilisation in the past centuries. The destructions are terrific but every nation of the continent is hoping for a united effort for reconstruction. It's a human quality to set one's hopes on the future.

During the five and a half years of the war the solution of the world problem was always viewed in co-operation with the big economies of the world (The British Empire and the USA). The German Reich has now fallen to pieces. Mr. van Kleffens addressed about 18 months ago the Dutch population and prepared it for the future. Holland would be a bridgehead on the continent. However true this may be, we would prefer to have the co-operation with the German states and the other continental European states in the interest of a rapid reconstruction. I have carefully witnessed my native folk in the past years. They objected to the German occupation. The underground forces have displayed on many occasions a courage which impressed the German authorities. Some of these went so far as to say that for the

future of Holland the underground forces were politically the most interesting group.

When allied forces had occupied the Souther part of the Netherlands, I had expected that tenthousands of volunteers had joined their ranks. This did not happen and this is significant. If I am rightly informed the formation of an army against Japan is now being carried through. I wonder whether enthusiasm is great? I am myself a descendent of coloniers in almost every part of the world. (Netherlands-Indies, South Africa, Guyana, North America, Riga).

The complaints of colonial families about the lack of interest of the mass of the Dutch population for its colonies are numerous. I therefore feel doubtful whether the present fight against Japan will inspire our soldiers with the real fighting spirit. I am confident that our soldiers will hold good anyhow, but in the future struggles, which should be avoided if possible but which may be forthcoming nevertheless, it will be necessary that the soldiers fight with an almost superhuman fierceness. This holds good for all Western European nations and for Germany as well. National socialism is removed. So there should arise another faith in the greatness of European civilisation. The very idea of Old Europe must be dear to every man. He should realise that he should be ready to protect the soil on which his family and his ancestors have lived. It is this plea for a new Europe which I venture to make at the end of this statement. How the European Idea will fit in with the conception of the allies is their business.

But as the roots of European and Anglo-Saxon civilisation are the same, it should be possible to lay down the foundations for a general co-operation.

The above note is not exhaustive. It had to be drawn up without any documents or data being available. Many topics must be worked out, others will have to be added. As this note was drawn up in hand writing I could not correct it. As I am out of practise in writing English I cannot guarantee that my opinions are correctly conveyed on paper but the general sense of the argument holds good.

M.[M.] ROST VAN TONNINGEN

RvT – II / 189327 – 40 Oorspronkelijk (fotokopie RvO)

REGESTEN

Regesten

1. 13 MEI 1942 — W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Voor de Nederlandse inzet in het oosten dient spoedig een maatschappij opgericht te worden.

2. 16 MEI 1942 — H.J. WOUDENBERG AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Er is een wezenlijk onderscheid tussen verplichte organisaties (Organisatie van het Bedrijfsleven en Nederlandsche Landstand) en vrijwillige organisaties (Nederlandsch Arbeids Front).

3. 23 MEI 1942 — NOTA VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Hoofdlijnen voor de op te richten Nederlandsche Handelscompagnie voor Oost-Europa.

4. 26 MEI 1942 — J.H.L. DE BRUIN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Door Rosts toedoen was een gesprek over verzekeringskwesties niet doorgegaan.

5. 1 JUNI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Regeling van een schadeloosstelling voor mevr. Mussert-Witlam wegens haar internering in de mei-dagen van 1940.

6. 8 JUNI 1942 — W. HILDEBRAND AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Rosts zending van Nederlandse munten voor zijn verzameling bereikte hem nog niet.

7. 19 JUNI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Zijn voorbehoud bij het afleggen van de Eed van Trouw aan Mussert door alle hogere functionarissen der NSB op 20 juni 1942.

8. 23 JUNI 1942 — P. HOEKSTRA/M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W.H. NIMTZ (CHARKOW)
Over de toekomstige samenwerking van de Nederlandsche Oostcompagnie (NOC) en het Rijkscommissariaat Oekraïne betreffende werving en loonuitkering voor arbeiders in het oosten.

9. 28 JUNI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Moeilijkheden waaronder de NOC al te lijden heeft; onjuiste persberichten, concurrentie van de *Deutsche Handelskammer* en een lastercampagne binnen de NSB.

10. 29 JUNI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Seyss-Inquarts voorschrift over de juiste verhouding van Duitse en Nederlandse belangen bij de arisering van het Nederlandse bedrijfsleven wordt niet opgevolgd.

11. 29 JUNI 1942 — RAPPORT VAN F.B.J. GIPS VOOR M.M. ROST VAN TONNINGEN EN VOOR A.A. MUSSERT
Overzicht van de oprichtingsgeschiedenis van de NOC, een verslag van de eerste NOC-reis naar de Baltische landen en van de besprekingen in Berlijn. Het Nederlandse bedrijfsleven wil niet meewerken.

12. 6 JULI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. ROSENBERG
Bedankbrief voor de NOC-reis naar *Ostland.*

13. 6 JULI 1942 — H. SELLMER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Begeleidend schrijven aan Rost bij zijn brief aan Seyss-Inquart.

13 I. 6 JULI 1942 — H. SELLMER AAN A. SEYSS-INQUART
Interesse voor de NOC is groot in Drenthe, Rost heeft de provincie voor dit doel bezocht.

14. 7 JULI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Het Nederlandsch Arbeids Front (NAF) wil gemeente- en rijkssubsidie voor 'Vreugde en Arbeid', maar Woudenberg verzet zich tegen overheidscontrole. Uitspraak van Seyss-Inquart gewenst.

15. 8 JULI 1942 — C. PIEK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Sinds zijn vertrek bij de Winterhulp zou hij ingezet worden bij de Nederlandse oostinzet, hij heeft Seyss-Inquart geschreven en verwacht een opdracht.

16. 10 JULI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. SELLMER
Dank voor de ontvangst in Drenthe; weldra vertrekken de eerste Nederlanders naar het oosten.

17. 10 JULI 1942 — H.L. WOLTERSOM AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Bij de aanstaande nieuwe Staatslening 1942 II zal 'de stok achter de deur' bij niet-voltekening geen loos dreigement mogen blijven.

18. 11 JULI 1942 — R. PIESBERGEN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Het gebouw Sophialaan 12 in Den Haag staat ter beschikking van het sociaal-economisch genootschap 'Nederland en Europa'.

19. 14 JULI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De NOC wordt bedreigd door de onder beheerstelling van de Ned. Ind. bedrijven. Het Nederlands bedrijfsleven wil niet meedoen en Duitse firma's in Nederland doorbreken het NOC-monopolie.

20. 14 JULI 1942 — H. SELLMER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Roskam moet actiever worden in het noorden en Dieters zou daar boerenleider moeten worden.

21. 17 JULI 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Er wordt ten onrechte van 'bezettingskosten' of *'Kriegsbeute'* gesproken i.p.v. over 'vrijwillige bijdragen'. De ariseringsafspraken met de Duitsers zijn door hen niet nagekomen.

22. 19 JULI 1942 — NOTITIE VAN W. MALLETKE
Contacten tussen de NOC en het *Reichskommissariat* Oekraïne

dienen via het *Ostministerium* te lopen.

23. 23 JULI 1942 — BESLUIT VAN A. SEYSS-INQUART
Rosts bureau voor Bijzondere Economische Zaken (BEZ) heeft het karakter van een ministerie. Niet voor publikatie.

24. 7 AUG. 1942 — H. VON HARDER / COSTE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Het voorlopige verslag van de besprekingen in Berlijn op 7 aug. over het 'Sofortprogramm' van de NOC.

25. 8 AUG. 1942 — O. KRAUSKOPF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Wenst informatie over de opzet van de tentoonstelling 'Nederlanders in Europa', omdat hij materiaal moet leveren.

26. 12 AUG. 1942 — F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De ontwikkeling en de financiën van het Economisch Front.

27. 14 AUG. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK
De *Rüstungsinspektion* moet 150 ton ijzer vrijgeven t.b.v. een aardappelwalsmeelfabriek. Louwes verzet zich hier tegen.

28. 15 AUG. 1942 — T.E. BONTKES AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Hij weet veel van de omstandigheden in het oosten; werkte daar vroeger. Zijn ideeën worden groot-Germaans.

29. 17 AUG. 1942 — H.J. KERKMEESTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Voorstellen tot wijziging van de leiding van de Bedrijfsgroep Grafische Industrie en van het Rijksbureau voor Papier.

30. 18 AUG. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK
Verzoek om mr. P.A. Blaisse te vervangen als secretaris van de hoofdgroep Industrie, zeker nu de Hoofdgroep de steunverlening aan stilgelegde bedrijven gaat regelen.

31. CA. 20 AUG. 1942 — NOTITIE VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN OVER NOC EN BORGGREVEN
NOC-monopolie wordt doorbroken door Borggrevens Centrale ter behartiging van Ondernemingen in het Oosten (COO).

32. 21 AUG. 1942 — H. CONRING AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De kwestie van de familiehoeve 'Groot Kruisstee' in Usquert dient geregeld te worden.

33. 26 AUG. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Opsomming van maatregelen tegen speculatiewoede aan de beurs en voorstel voor nieuwe maatregelen.

34. 29 AUG. 1942 — F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Vraagt toestemming voor de aankoop van drie kleine kustvaarders t.b.v. de Nederlandsche Oostrederij (NOR).

35. 29 AUG. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Vraagt toestemming voor staatsgarantie ter financiering van de bouw van twee betonnen schepen voor de NOR.

36. 31 AUG. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Het *Generalkommissariat* Riga houdt zich niet aan afspraken over de boeren-inzet in *Ostland.*

37. 9 SEPT. 1942 — W. KUBE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Overzicht van wat er aan Nederlandse arbeidskrachten nodig is in Wit-Roethenië.

38. 15 SEPT. 1942 — W. GOEDHUYS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Bij de pers-lunch van de NOC voor hoofdredacteuren hoeft de *Telegraaf* niet te worden uitgenodigd.

39. 16 SEPT. 1942 — W. GOEDHUYS / D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Roskam dient zich te matigen bij uitspraken over de NOC.

40. 17 SEPT. 1942 — H. HIMMLER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Uitnodiging voor een jachtpartij in het oosten, waar ook Rauter e.a. zullen deelnemen.

41. 21 SEPT. 1942 — C.F. OVERHOFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Zijn taak als voorzitter van de Bedrijfsgroep Effectenhandel wordt moeilijk gemaakt door onnodige conflicten.

42. 25 SEPT. 1942 — J. VAN HOEY SMITH AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Mogelijkheden om schepen te verkrijgen voor de NOR en protest tegen het vorderen van havenmateriaal door de Duitsers.

43. 28 SEPT. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. VON HARDER
De inzet in het oosten van Nederlandse firma's en personen.

44. 6 OKT. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN M. MATTHIESSEN (RIGA)
De NOC-inzet in de Baltische landen; o.a. boeren, vissers, steenbakkerijen en houtverwerkende industrie.

45. 10 OKT. 1942 — TELEXBERICHT VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR H. HIMMLER
NOC wil het Bug-Dnjepr-kanaal uitbaggeren en bevaarbaar maken.

46. 13 OKT. 1942 — G.A. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Uitvoering verzocht van de subsidietoezegging m.b.t. Ned. Jeugdherberg Centrale.

47. 22 OKT. 1942 — A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Uitnodiging voor een bespreking met economische deskundigen van de NSB; over de resultaten van de tweede NOC-reis.

48. 24 OKT. 1942 — NOTITIE VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR H. HIMMLER
Punten ter bespreking met Himmler over de oostinzet en de NOC. O.a. wapens voor ingezette boeren, uitbreiding Werkdienst Holland en baggerwerkzaamheden.

49. 26 OKT. 1942 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
In Hamburg zijn drie stalen schepen toegezegd voor de NOR en in Berlijn heeft hij drie betonnen schepen besteld.

50. 26 OKT. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN FREIHERR VON LANGEN
De verhouding tussen de Gemachtigde voor de Prijzen en de secretaris-generaal van Financiën is scheefgetrokken.

51. 4 NOV. 1942 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De NOC moet ter ontplooïng van het particulier initiatief dochtermaatschappijen stichten.

52. 5 NOV. 1942 — F.B.J. GIPS EN H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Hun verantwoordelijkheid als leden van de Financiële Commissie van het NAF kunnen zij niet dragen als gevolg van het ontbreken van de noodzakelijke gegevens.

53. 6 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Slechts inzage in zijn stamboom -thans door Ten Cate-, als dat voor alle NSB-functionarissen geldt.

54. 9 NOV. 1942 — A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Hij stelt Rost gerust m.b.t. zijn vrees voor boze bedoelingen met zijn stamboom.

55. 9 NOV. 1942 — A.E. FRAUENFELD AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Gebietskommissar-Krim bericht dat er kolonisatie-mogelijkheden zijn voor Nederlanders.

56. 10 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Door diverse fouten is het overtollige personeel van de Bataafsche Petroleum Maatschappij niet ingezet in het oosten; dat is niet de schuld van Rost en de zijnen.

57. 11 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Enige NOC-problemen: de door de Duitsers geëiste *Entpolitisierung*, de vele Duitse instanties, de werving van boeren en arbeiders enz.

58. 15 NOV. 1942 — M.E. VORENKAMP AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Op het modelbedrijf Waka-T moeten boeren geschoold worden, die uit het grootbedrijf stammen. De verbouwing van Waka-T verloopt slecht.

59. 17 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK
Hij stelt zich garant dat het Nederlandse volk graag de kosten zal dragen van de zwarte aankopen in Nederland voor de zgn. *Weihnachtsaktion* voor het zwaar getroffen Duitsland.

60. 17 NOV. 1942 — H.C. SCHOKKER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Over de vraag wie het toetsingsrecht zal hebben m.b.t. VO 115/42, Rost of hijzelf.

61. 24 NOV. 1942 — H.J. KERKMEESTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
In de Bedrijfsgroep Grafische Industrie zou voorzitter Holtz door hemzelf vervangen dienen te worden en ook andere NSB-ers dienen bestuursfuncties te krijgen.

62. 24 NOV. 1942 — J. SCHARRINGA AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Zijn ervaringen als leider van de eerste groep Culano-boeren in het oosten; geen gelijkgerechtigheid met Duitsers ondervonden.

63. 30 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Conflicten binnen de NSB, anti-SS-houding van NSB-hoofdkwartier. Waarschuwt tegen eventuele regering-Mussert.

64. 1 DEC. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Besprekingen in Berlijn en Rowno belangrijk voor NOC. Nu ook niet-NSB-gegadigden voor inzet in het oosten. Accepteer s.v.p. de inzet van het bedrijf Van Leeuwen Boomkamp.

65. 1 DEC. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. OHLENDORF
Dank voor openhartig gesprek. Ook politieke tegenstanders moeten aan de oostinzet deelnemen en daar bestaat nu kans op.

66. 5 DEC. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. VAN DAM
Staatssubsidie voor de Nederlandsche Jeugdherberg Centrale is mogelijk, maar een algemeen saneringsplan wordt niet betaald.

67. 7 DEC. 1942 — TELEXBERICHT VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR H. HIMMLER
In Wit-Roethenië kwam al 10 % van de Nederlandse boeren om het leven. Kan de SS niet bij de noodzakelijke bewapening helpen?

68. 18 DEC. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK
Wijziging van de besturen van de bedrijfsorganisaties (m.n. de Hoofdgroep Industrie) is beslist noodzakelijk. Zij nemen nu taken van de Rijksbureaux over en hun mogelijke oostinzet is belangrijk.

69. 22 DEC. 1942 — H. VON HARDER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Aankondiging bezoek van Duitse autoriteiten uit de Baltische landen, die over oostinzetproblemen komen praten.

70. 9 JAN. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Protest tegen de a.s. benoeming van Müller als Gemachtigde voor Economische Zaken; die post is hèm beloofd. Ook omdat hij t.z.t. de 'half-jood' Hirschfeld zal vervangen.

71. 13 JAN. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Overzicht staatsfinanciën van de afgelopen jaren, thans uiterste zuinigheid nodig. Controle op departementen wordt moeilijker door dislocatie. De twee door Rost uitgegeven staatsleningen staan zeer goed.

72. 13 JAN. 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. WOLFF
In de staatsinstellingen en de NSB zijn te veel 'half- en kwartjoden'. Graag een onderhoud met Himmler m.b.t de plannen om Müller Gemachtigde voor Economische Zaken te maken.

73. 14 JAN. 1943

A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Müller kan, i.t.t. Rost, met Hirschfeld opschieten en Rost heeft al (te) veel economische functies. Het Economische Front onder leiding van Rost functioneert niet.

74. 19 JAN. 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Tot nu toe alleen waardering voor economische activiteiten gehoord en nu kritiek (nr. 73). Het Economische Front functioneert wel degelijk.

75. 19 JAN 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Protest tegen een aanwijzing van Schmidt m.b.t. de arbeidsinzet van overheidspersoneel; hij liep zelf voorop bij deze maatregelen! Er moeten meer mensen onder de arbeidsinzet vallen en de Arbeidsdienst moet met name voor stenotypistes zorgdragen.

76. 20 JAN. 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Müller mag geen Gemachtigde worden, omdat anders de politiek van Schmidt zegeviert. Himmlers bijstand in deze is onontbeerlijk.

77. 22 JAN. 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. VON HARDER
De NOC maakt goede voortgang en de Nederlandse belangstelling is groeiende.

78. 22 JAN. 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. OHLENDORF
Goering moet een model-contract oostinzet goedkeuren, zodat Nederlandse handelsfirma's i.s.m. de bedrijfsorganisaties binnen het kader van de NOC kunnen opereren.

79. 22 JAN. 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. POHL
Bericht van oprichting van de Nederlandsche Oostbouw NV. Heerema komt naar Berlijn voor overleg met het *Wirtschaftsverwaltungshauptamt* en de *SS-Frontarbeitereinsatz.*

80. 25 JAN. 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.B.J. GIPS
De nieuwe Nederlandsche Oosthandel NV dient ontwikkeld te worden, maar er zullen eerst goederen vanuit Nederland geleverd moeten worden voordat er compensatiegoederen komen.

81. 25 JAN. 1943

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. KNUD
De Nederlandse textielmaatschappij 'Ost' loopt niet goed, omdat de vertegenwoordiger van de Duitse vakgroep is overleden. Er moet in het oosten worden geproduceerd.

82. 28 JAN. 1943

G.J. RUITER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Er moet t.b.v. de boereninzet in het oosten een betere verhouding tussen de Nederlandsche Landstand en de NOC komen.

83. 4 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. VON HARDER
Brief met drie nota's. Rosenberg moet een algemeen inzet-contract goedkeuren, dan kunnen Hirschfeld en Rost, samen met de organisatie-Woltersom, het bedrijfsleven activeren.

83 I. ANLAGE 1 — Over de aankoop op de 'zwarte markt' in Nederland van materialen t.b.v. de inzet in het oosten.

83 II. ANLAGE 2 — Over de verhouding tussen de Nederlandsche Landstand en de NOC.

83 III. ANLAGE 3 — Punten ter bespreking van NOC-zaken in Berlijn

84. 5 FEB. 1943 — R. RINKEFEIL AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Ontwerp tot aanpassing van de Nederlandse douane-tarieven aan de Duitse.

85. 9 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. KAUFMANN
Verzoek om onderhoud m.b.t. het verkrijgen van schepen voor de NOR; *Prisenschiffe*, betonnen schepen en schepen uit het *Hansa*-programma.

86. 10 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN/H.TH. DE GOEY AAN R. FIEBIG
Er dienen een aantal anti-nationaal-socialistische bestuursleden verwijderd te worden uit de bedrijfsorganisaties van de metaalindustrie.

87. 10 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Fischböck eist een belastingverhoging, die er toe kan leiden dat de Duitse burger meer vermogen overhoudt dan de Nederlandse burger; dat is geen gelijkberechtiging. De kleine rentenier wordt extra getroffen.

88. 12 FEB. 1943 — W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
IJzige brief met de conclusie dat de resultaten van de NOC gering zijn. Er moet ook beter met het *Ostministerium* overlegd worden, anders zal de zelfstandige NOC-inzet worden beperkt.

89. 17 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De strijd van Bühler en Rost tegen de te hoge beurskoersen dient ondersteund te worden; o.a. door vervanging van de huidige beursvoorzitter Overhoff en door deportatie naar het oosten van door het *Devisenschutzkommando* schuldig bevonden personen.

90. 18 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Rappel m.b.t. benoeming als Gemachtigde voor Economische Zaken; de zaak is urgent. Oordeel gevraagd over wijziging Nederlandse douanetarieven.

91. 19 FEB. 1943 — H. PUTTKAMMER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Een verzoenend schrijven t.g.v. Rosts verjaardag om de brief van Malletke (nr. 88) goed te maken.

92. 27 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Verzoek om onder Nederlandse arbeiders in Duitsland te mogen

werven, die de Nederlandse boeren in het oosten kunnen gaan beschermen.

93. 27 FEB. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN DE DIRECTIE VAN DE NEDERLANDSCHE BANK
Voortaan dient de Vrijwillige Bijdrage aan de Oorlogsvoering in het Oosten voor de volle 50 miljoen RM overgemaakt te worden als krediet.

94. 27 FEB. 1943 H. FISCHBÖCK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Bühler is de bevoegde Duitse instantie voor het naar Amsterdam overgeplaatste departement voor Bijzondere Economische Zaken.

95. 1 MRT. 1943 A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Benoeming van Müller is niet doorgegaan; zal hem genoegen doen.

96. 2 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Voorstel om de financiële controle van de Winterhulp over te dragen aan de Algemene Rekenkamer.

97. 5 MRT. 1943 H. HIMMLER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Over operatie van Wolff, het sneuvelen van Eicke, de terugkeer van Feldmeyer, Van Efferen en Kooymans en de kanselboodschap van februari. De moed vooral niet verliezen.

98. 8 MRT. 1943 NOTITIE VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR H. HIMMLER
Een gesprek tussen Mussert en Himmler is nodig om problemen uit de weg te ruimen.

99. 9 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. BRANDT
De oostinzet stuit op ernstige moeilijkheden. In Nederland staren de Duitsers zich blind op de maatschappelijke bovenlaag, in plaats van steun te zoeken bij het arbeidende volk.

100. 10 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Meedeleven met de ziekte van Wolff en het overlijden van Eicke. Blijft geloven in de Duitse zege en denkt thans gunstiger over Feldmeyer. Verhouding tot Mussert is niet veranderd.

101. 13 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN G. BERGER
Condoleance met het sneuvelen van diens zoon. Bergers verdienste ligt in de bevordering van de *SS-Standarte Westland*.

102. 15 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Begeleidend schrijven bij rapport over NOC (nr. 103); het *Ostministerium* pleit voor *Entpolitisierung*. Bespreking hierover is noodzakelijk.

103. 15 MRT. 1943 RAPPORT VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR A.A. MUSSERT
Rapport over 8 maanden NOC; de meeste werkzaamheden hebben nog een voorbereidend karakter en er zijn nog steeds moeilijkheden.

104. 18 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E.H. VAN RAPPARD
Felicitatie met oorlogsonderscheiding. Na de oorlog wacht de strijd tegen alle saboteurs en knoeiers achter het front.

105. 18 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. WOLFF
Vriendenbrief voor de zieke Wolff met nieuws over zijn eigen gezin en werk.

106. 18 MRT. 1943 R. BRANDT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Wolff doorstaat de zware operatie goed; Rost kan contact met Brandt opnemen als hij Himmler niet met zijn problemen wil lastig vallen.

107. 22 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
N.a.v. een protest van de Hoofdgroep Verzekeringen verzoekt Rost de Sauckel-actie, de bedrijfssluitingen en de arbeidsinzet beter op elkaar af te stemmen.

108. 25 MRT. 1943 E.H. VAN RAPPARD AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Hij mag helaas niet terug naar het front, is blij dat hun contact is hersteld. Er zal moeten worden afgewacht tot de politieke situatie ten goede keert.

109. 31 MRT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
De NOC wordt door Duitse instanties te veel tegengewerkt; er wordt veel beloofd, maar weinig gedaan. Voor 9 objecten is steun nodig van Malletke.

110. 10 APR. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Voor de Landstand en de voedselvoorziening is de tegenstelling tussen Roskam en De Ruiter funest. Roskam faalt en dient vervangen te worden.

111. 12 APR. 1943 H.A. RAUTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Rauter heeft geprotesteerd tegen het Duitse voornemen de *SS-Frontarbeiter* als soldaten te beschouwen; het zijn arbeiders en daar dienen we in Nederland op te bouwen.

112. 13 APR. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. BRANDT
Verheugd dat Wolff buiten gevaar is. In Nederland is de strijdlust ontwaakt, maar als de Duitsers in 1940 zich op het volk gericht i.p.v. op de intellectuelen, waren we nu veel verder. De strijd in Tunesië is niet essentieel, als Duitsland maar gered wordt van het joodse gevaar.

113. 16 APR. 1943 H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Inspraak èn instemming van de NSB bij benoemingen in de bedrijfsorganisaties is hard nodig.

114. 16 APR. 1943 H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verzoek om steun i.v.m. met een conflict dat hij met de belastingdienst heeft over zijn bedrijf, de N.V. Nederlandsche Bankinstelling.

115. 22 apr. 1943
M.M. Rost van Tonningen aan A. Seyss-Inquart
Verzoek om materiaal dat vrijkomt bij bedrijfssluitingen ter beschikking te stellen van de NOC.

116. 24 APR. 1943
R. BRANDT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Wolff gaat vooruit. Goed dat Rost een belangrijke positie heeft. Er wordt bekeken of de Zwarte Zee geschikt is voor Nederlandse vissers.

117. 3 MEI 1943
M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. BRANDT
Vooruitzichten van de Nederlandse vissers bij het Peipusmeer zijn goed. De toestand van de *SS-Frontarbeiter* is slecht. In Rosts departementen en bij de NOC is niet gestaakt.

118. 4 MEI 1943
M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.C. VAN MAASDIJK
Inspraak èn instemming van de NSB bij benoemingen in bedrijfsorganisaties is niet doenlijk; er wordt nu gevraagd om het recht om bezwaar te maken tegen bepaalde benoemingen.

119. 10 MEI 1943
M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. SELLMER
Dieters' nota over de voedselvoorziening heeft hem teleurgesteld; er dreigt hongersnood.

120. 12 MEI 1943
M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. LAGES
Bij De Nederlandsche Bank in Almelo is gestaakt; directie-lid Dons is gearresteerd en verhoord en de *SD* had hem meegedeeld dat Rost daartoe had aangezet. Tijdens een bewogen directievergadering in Amsterdam heeft Rost dat moeten toegeven.

121. 15 MEI 1943
M.M ROST VAN TONNINGEN AAN A. A. MUSSERT
Rost stuurt afschrift van zijn brief aan Rinkefeil (nr. 122) m.b.t. de douane-aanpassingen. Discussie binnen de Raad van Volkshuishouding gewenst.

122. 15 MEI 1943
M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. RINKEFEIL
Er zijn geen principiële bezwaren tegen aanpassing van de Nederlandse aan de Duitse douane-tarieven, maar wel praktische. De diverse berekeningen zijn bovendien op te weinig materiaal gebaseerd.

123. 15 MEI 1943
M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
De anti-NSB-ers en anti-Duitsers zijn de enigen die profiteren van het persduel tussen Carp en Feldmeyer in *Volk en Vaderland* en *Storm-SS*.

124. 17 MEI 1943
M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De Jong en De Beaufort hebben meegedeeld ontslag te nemen als directie-lid van De Nederlandsche Bank; er zijn te grote tegenstellingen tussen hen en Rost.

125. 17 MEI 1943
J.C. DEN DULK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De situatie bij de Nederlandsche visserij; er worden door de Duitsers te veel schepen gevorderd en de leiding van de Visscherij

Centrale is anti-nationaal-socialistisch.

126. 17 MEI 1943 H.W.T. TYDEMAN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Problemen bij de arbeidsinzet; zijn NSB-ers vrijgesteld?

127. 19 MEI 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Commentaar op een nota van Ruiter m.b.t. het herstel van de Nederlandse veestapel. De prijsbeheersing bij de voedselvoorziening faalt.

128. 19 MEI 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Vraagt steun voor een NSB-kameraad, wiens belang geschaad wordt bij een ariseringskwestie.

129. 20 MEI 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J.C. DEN DULK
Stalen nieuwbouw voor de visserij niet mogelijk, wellicht nieuwe houten schepen. Behoud van de visserij-bevolking is van groot belang.

130. 26 MEI 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Wenst als oudste vertrouwensman van de *SS* in Nederland gehoord te worden door Himmler vóór deze een beslissing neemt m.b.t. de politieke situatie in Nederland.

131. 26 MEI 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Seyss-Inquarts plan om Mussert door Feldmeyer te vervangen, is onaanvaardbaar. Rost wacht nog steeds op de hem toegezegde officiersrang in de SS.

132. 27 MEI 1943 G. DIETERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Instemming met rapport Rost inzake voedselvoorziening. Opmerkingen over de varkensstapel. Hij vertrekt naar het front; Rost moet dat niet doen: hij is nodig in Nederland.

133. 28 MEI 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Er komt bij de NOC een apart Oostinstituut, dat politiek werk zal verrichten.

134. 28 MEI 1943 A. BÜHLER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De *Beauftragte* van Overijssel komt op voor Dons (nr. 120), die zich tijdens de staking goed heeft gedragen. Stellingname van Rost gewenst.

135. 31 MEI 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Bewaking van zijn huis a.u.b. zonder inmenging van burgemeester Voûte regelen; deze heeft toenemende kritiek op het nationaalsocialisme.

136. 1 JUNI 1943 J. VAN HOEY SMITH AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Er wordt bij de arbeidsinzet misbruik gemaakt van de *Ausweise*; te veel kantoormensen blijven en te veel landarbeiders vertrekken. De anti's proberen ook de nationaal-socialisten weg te krijgen.

137. 1 JUNI 1943 J. VAN HOEY SMITH AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De invloed van NSB-ers in de bedrijfsorganisaties is klein, mede

omdat de voorzittersplaats meestal in andere handen is.

138. 8 JUNI 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Heerema is geschorst wegens veelvuldig ondisciplinair gedrag en hij zal ook ontslagen worden.

139. 16 JUNI 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Dank dat Rauter hem steunt tegen Heerema.

140. 17 JUNI 1943 — W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De band tussen de NOC en het Oostinstituut dient zo los mogelijk te zijn.

141. 19 JUNI 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. A. MUSSERT
De wijziging van de Wet op de Nederlandsche Bank heeft haast om te verhinderen dat ongewenste kandidaten tot nieuwe directeur worden benoemd.

142. 25 JUNI 1943 — E.J.B.M. VON BÖNNINGHAUSEN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Wimmer polste hem als Commissaris voor Overijssel, maar Mussert is tegen. Wellicht burgemeester van Tubbergen en zijn werk als advocaat weer opnemen.

143. 30 JUNI 1943 — G.W.J. BRUINS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verslag van de Algemene Vergadering van aandeelhouders van De Nederlandsche Bank, waarbij o.a. het eervol ontslag van De Beaufort en De Jong aanvaard werd.

144. 1 JULI 1943 — W. GOEDHUYS AAN M.M ROST VAN TONNINGEN
De losse verkoop van het weekblad *De Waag* blijkt omhoog te gaan.

145. 9 JULI 1943 — F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Ontslagaanvraag als lid van de Financiële Commissie van het NAF; zonder behoorlijke informatie valt er niet te werken.

146. 10 JULI 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De bedrijfssluitingen werken in de praktijk sterk in het nadeel van NSB-ers. Verzoek om een aanwijzing te geven dat het Economisch Front en/of BEZ worden geraadpleegd vóórdat beslissingen worden genomen.

147. 10 JULI 1943 — H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Sluit zich aan bij de brief van Gips (nr. 145) en vraagt ook ontslag uit de Financiële Commissie van het NAF.

148. 14 JULI 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. RIEDWEG
T.g.v. het conflict met de Beurs, waar kameraad Van Gogswaard in uniform verscheen, kan hij de *Germanische Leitstelle* niet bezoeken.

149. 15 JULI 1943 — D.C.H VAN GOGSWAARDT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Uitleg over zijn verschijnen in NSB-uniform op de beurs. Oneens met de reprimande die de beursvoorzitter hem gaf.

150. 20 JULI 1943 — W.L.Z. VAN DER VEGTE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verhoging bezoldiging PTT-personeel gewenst aangezien het levensonderhoud zeker 50% duurder is geworden.

151. 23 JULI 1943 — K.O.M. WOLTERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Hij werkt in Rusland nu bij de krijgsraad van de SS-divisie Wiking, maar hij had op frontinzet gehoopt. Er ligt een grote taak voor de NOC in Rusland.

152. 29 JULI 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.C. VAN MAASDIJK
Van Maasdijk heeft na een gesprek zijn ontslagaanvraag als lid van de Financiële Commissie van het NAF (nr. 147) ingetrokken. Hopelijk trekt Gips de zijne nu ook in.

153. 30 JULI 1943 — F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Handhaaft ontslagaanvraag als lid van de Financiële Commissie van het NAF (nr. 145). Het NAF dient net als de bedrijfsorganisaties op een bredere basis geschoeid te worden.

154. 4 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Het voorgeschreven overleg met de Leider heeft in het geval van het nieuwe statuut van De Nederlandsche Bank (nr. 141) door grote tijdsdruk helaas niet plaatsgevonden

155. 11 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
De Kock van Leeuwen is afgetreden als commissaris van de NOC en Gips als voorzitter van de Raad van Toezicht. Er zal aan de commissarissen voorgesteld worden de NOC in een *Wirtschaft-* en een *Treuhand*-gedeelte te splitsen.

156. 12 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF
Verzoekt steun voor Rambonnet die voor controle van de NOC naar het oosten komt. Rost komt zelf naar de opening van Waka-T.

157. 13 AUG. 1943 — D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Protest tegen een controle op de NOC door het Presidium vanwege de ongunstige personen die daarin zitting hebben.

158. 13 AUG. 1943 — W.TH. DE LESTRIEUX HENDRICHS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Problemen bij de oosthandel, met name omdat compensatieleveringen naar Nederland niet mogelijk blijken te zijn.

159. 18 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Gips wordt sterk door de militaire gebeurtenissen beïnvloed, maar hem is meegedeeld dat Seyss-Inquart ook van hem verlangd dat hij op zijn post blijft.

160. 20 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN P.J. KOOIJMANS
Over zijn en Schokkers strijd tegen de zwarte handel; goed dat Kooymans ook wil meewerken.

161. 24 AUG. 1943 — W. GOEDHUYS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Inschakeling van het NAF bij de *Betreuung* van de Nederlandse arbeiders in het oosten ongewenst, aangezien het Oostinstituut met eigen voorstellen komt.

162. 26 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Gelukwens met zijn benoeming tot *Reichsinnenminister.* Rost kreeg lof van Seyss-Inquart voor zijn economische werkzaamheden. De oostinzet geeft hem de meeste voldoening.

163. 30 AUG. 1943 — H. FISCHBÖCK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Rost heeft zich tijdens een vergadering van het college van secretarissen-generaal beledigend over Von der Wense geuit. Fischböck eist een schriftelijk excuus.

164. 30 AUG. 1943 — H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
NAF moet meer contact hebben met werkgevers. Financiële Commissie van het NAF is overbodig.

165. 1 SEPT. 1943 — J.C. VAN ESSEN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verdediging tegen zijn steun bij het weren van buitenlandse beursbedienden bij de Amsterdamse effectenbeurs.

166. 3 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. VON DER WENSE
De beledigende uitdrukking (nr. 163) kan niet door Rost geuit zijn en moet daarom als niet-uitgesproken worden beschouwd.

167. 7 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.W.A. DE KOCK VAN LEEUWEN
Ontkenning van de bezwaren die bij De Kock van Leeuwen leven over de NOC en aanvaarding van zijn ontslag als commissaris van de NOC.

168. 12 SEPT. 1943 — S.S. HOOGTERP AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Als waarnemend hoofdredacteur van het *Algemeen Handelsblad* heeft hij de krant in nationaal-socialistische zin omgebogen. Kan Rost hem helpen met het verkrijgen van een order van 1200 abonnementen voor de NOC?

169. 14 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. HARSTER
Afscheidsbrief i.v.m. het vertrek van Harster naar Italië, waar de situatie interessant maar moeilijk is.

170. 14 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Gelukwens met de bevrijding van Mussolini. Toezending verslag over de NOC, het *Bericht.* Verzoek om onderhoud met Koch te arrangeren.

171. SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN COMMISSARISSEN DER NEDERLANDSCHE OOSTCOMPAGNIE
Agenda voor de vergadering van commissarisssen der NOC met een voorstel tot reorganisatie van de NOC.

172. 15 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Toezending van het *Bericht*, met dank voor de ondervonden steun.

173. 16 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. BENE
Toezending van het *Bericht*. De moeilijkheden in het oosten blijven groot, maar het NOC-werk vordert gestaag.

174. 16 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Protest dat buiten hem om over de militaire training van de oostboeren is onderhandeld. Tevens toezending van het *Bericht*.

175. 16 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. WOLFF
Succes gewenst met de nieuwe taak van Wolff in Italië en hij hoopt op een nationaal-socialistische opleving aldaar.

176. 21 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. ROSENBERG
Weerlegging van Kochs beschuldigingen tegen de oostboeren; scherpere selectie is weliswaar gewenst, maar de zwarte handel is er dank zij het Duitse voorbeeld.

177. 22 SEP. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Dank voor toezending van een *Lebensleuchter* voor zijn pasgeboren tweede zoontje.

178. 22 SEPT. 1943 — H.J. OTTO AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Een *Europapress*-redacteur wordt binnenkort in Rowno gestationeerd; nauwe samenwerking met de NOC gewenst. Aanbeveling voor een vroegere medewerker.

179. 22 SEPT. 1943 — E.J. VOÛTE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verhinderd op de commissarissenvergadering van de NOC te komen. Al zijn vroegere bezwaren tegen de NOC gelden nog.

180. 24 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Brief bij twee rapporten over de groentevoorziening en de zwarte handel. Distributiesysteem van belang i.v.m. voorgenomen salarisverhogingen.

181. SEPT. 1943 — CONCEPTNOTITIE VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Met Woudenberg is een nieuwe vorm van financiële controle op het NAF afgesproken.

182. 28 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. LANKENAU
Pleidooi voor de belangen van zijn SS-bewakingscommando.

183. 1 OKT. 1943 — MEMORANDUM VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Voor- en nadelen van de ontworpen militaire opleiding in kamp Ommen, bedoeld voor vrijwilligers voor het oosten

184. 2 OKT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. ROSENBERG
Opnieuw verweer tegen de beschuldigingen van Koch (nr. 176). Veel arbeiders komen via de Werkdienst Holland naar het oosten om de arbeidsinzet te ontlopen en een betere voorbereiding lijkt nodig.

185. 4 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
De NOC dient de leiding te krijgen over het opleidingskamp Ommen i.t.t. de plannen van Schwier.

186. 6 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E.J. VOÛTE
Weerlegging van diens klachten over de NOC (nr. 179); het sterke staatskarakter ligt aan de oorlogsomstandigheden.

187. 7 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Verjaardagsgelukwens en toezending van een stoof met zonnebloemmotief.

188. 9 OKT. 1943 W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Rost moet de plannen van Schwier, die met een groep in Wit-Roethenië ingezet gaat worden, niet tegenwerken. Weer klachten over de Werkdienst Holland.

189. 11 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J.J. SCHRIEKE
Dank dat dank zij Schrieke de in 1939 tegen Rost gewezen vonnissen niet zullen worden geëxecuteerd; waarom komen ze nu aan de orde?

190. 13 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D.G.W. SPITZEN
Dank voor de vriendelijke afscheidswoorden, door hem als scheidende secretaris-generaal van Waterstaat tot Rost gesproken.

191. 13 OKT. 1943 VERSLAG VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN OVER ZIJN BEZOEK AAN HET KAMP OMMEN
Het kamp heeft nog steeds een zeer slechte naam en is mede daarom pas op de lange termijn geschikt voor de NOC.

192. 13 OKT. 1943 J.J. SCHRIEKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verklaring voor het late aan de orde komen van de vonnissen uit 1939 tegen Rost (nr. 189); enorme achterstand in tenuitvoerlegging van vonnissen wordt nu ingehaald.

193. 20 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Na overleg met Kooymans een voorstel om de budgettaire controle op de Landwacht door het departement van Financiën te doen geschieden.

194. 20 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS- INQUART
Verslag van de commissarissenvergadering der NOC, waarbij het hoofdzakelijk ging over de handel met het oosten.

195. 23 OKT. 1943 } M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Begeleidend schrijven bij de eerste financiële gegevens van de NOC; de balans per 31 dec. 1942 is nog niet gereed.

195 I. } Financieel overzicht der aan de NOC verleende kredieten

196. 26 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. KRANEFUSS
Verzoek voor hem om een onderhoud te regelen met Hayler en Ohlendorf. De voorlopig ontruimde gebieden in het oosten zullen worden terugveroverd.

197\. 26 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Weigering Malletkes mening over het tekortschieten van de NOC te aanvaarden; er moet niet buiten de NOC om aan oostinzet worden gewerkt.

198\. 27 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W.N.A. KRÖLLER
Aanwijzingen voor Kröllers a.s. besprekingen met de *Schiffahrt-Treuhand*; de toegezegde schepen moeten geleverd worden.

199\. 27 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Commentaar op diens voorstel de in te zetten NOC-mensen beter voor te bereiden.

200\. 27 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Weigering om met Malletke en anderen over de inzet-Schwier te confereren; de NOC dient de leiding over de oostinzet te houden.

201\. 27 OKT. 1943 H.M. HIRSCHFELD AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Zijn departement moet in gevallen m.b.t. de in- en uitvoeraangelegenheden van Nederland met het bezette oosten overleg voeren met BEZ; wie wordt daar contactpersoon?

202\. 28 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Seyss-Inquart dient de pogingen van Schwier om zich van de NOC meester te maken, te verbieden en het kamp Ommen moet onder de NOC komen te vallen.

203\. 29 OKT. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ EN DE RAAD VAN TOEZICHT DER NOC
De verhouding tussen de NOC-directie, de Raad van Toezicht, de voorzitter van de Raad van Toezicht en hemzelf dient geregeld te worden, naast een aantal noodzakelijke formaliteiten.

204\. 1 NOV. 1943 F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De Financiële Commissie van de NAF dient te worden opgeheven en hij wenst er ook geen deel meer van uit te maken.

205\. 3 NOV. 1943 W. ISPERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Niet verantwoordelijk voor een artikel over de familie Rost van Tonningen in *Sibbe* en vroeger heeft hij ook niet lastig gedaan over diens stamboom.

206\. 8 NOV. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Aanbeveling voor Van der Vaart Smit voor een (betere) burgemeesterspost.

207\. 8 NOV. 1943 E.C. B. AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De belangrijke joden zijn toch het grote gevaar, nièt de gewone kleine joodse winkeliers van de Jodenbreestraat.

208\. 9 NOV. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Verzoek om Wolters (nr. 151), die nu in Den Haag werkt, te laten terugkeren naar de NOC

209. 17 NOV. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De Nederlandse Staat maakt zeer veel kosten t.b.v. de verplichte radio-inlevering; het is daarom logisch dat de staat eigenaar van de toestellen wordt.

210. 18 NOV. 1943 M.M. ROST AAN TONNINGEN AAN R. JUNGCLAUS
Felicitatie met diens bevordering; Hitler en Himmler schatten hem hoog.

211. 18 NOV. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. OHLENDORF
Felicitatie met hoge benoeming bij Economische Zaken, zodat de nationaal-socialistische beginselen daar weer een kans krijgen.

212. 18 NOV. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN FRAU E. RAUTER
Gelukwens met de geboorte van hun vierde kind en uiting van medelijden met het zware lot van de Duitse vrouwen.

213. 20 NOV. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E.C. B.
Niet alleen de kleine, ook de grote jood dient te worden aangepakt; hij beschouwt iedere jood als ongedierte.

214. 19 NOV. 1943 H. WULFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De NOC steekt grote bedragen in de oostinzet; hij zal zo veel mogelijk helpen, m.n. bij het turfbedrijf Baltoje Voke.

215. [22] NOV. 1943 NOTA VAN F.L. RAMBONNET VOOR M.M. ROST VAN TONNINGEN
Conflict binnen de directie van de Nederlandsche Middenstandsbank m.b.t. een verleend krediet aan de Landelijke Hypotheekbank.

216. 23 NOV. 1943 J.H. CARP AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Na de ontruiming van de Oekraïne heeft de NOC mensen ontslagen. De NSB wil hun namen en een voorstel hoe ze ondersteund kunnen worden.

217. 29 NOV. 1943 J.W.J. TUMMERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De controle-afdeling van het NAF dient zelfstandiger van het NAF te opereren, zodat de financiële controle beter zal geschieden.

218. 10 DEC. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF (WILNA)
Het strikt vertrouwelijke *Bericht* over de NOC, krijgt hij tijden zijn a.s. bezoek aan Nederland. Hij wordt er twee keer met lof in genoemd.

219. 1 DEC. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. SCHMITZ
Verzoek om zijn departement zo veel mogelijk te sparen bij de arbeidsinzet.

220. 13 DEC. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. EFTGER
Verzoek om spoedig vrijstellingen van de arbeidsinzet voor zijn departementpersoneel te ontvangen.

221. 13 DEC. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ
Verwijt dat de toegezegde balansen over eind 1942 en half 1943 nog niet gereed zijn.

222. 14 DEC. 1943 F.J.W.J. SCHEURLEER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Waarschuwing dat NSB-ers in de Raden van Bijstand van de Kamers van Koophandel en Fabrieken wel ter vergadering moeten komen, omdat bij een te geringe opkomst de anti's weer winnen.

223. 16 DEC. 1943 B.J. BIERMA AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Voorstel dat de Landstand zich ter dekking van de kredietbehoeften kan wenden tot De Nederlandsche Bank; graag hierover een onderhoud.

224. 18 DEC. 1943 K. KAUFMANN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De NOC krijgt de drie beloofde schepen uit het *Hansa*-programma.

225. 21 DEC. 1943 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. ISPERT
Hij had verwacht dat vóór publikatie in *Sibbe* (nr. 205) contact met hem was opgenomen. Indien gewenst kan een onderhoud plaatsvinden.

226. 4 JAN. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. KAUFMANN
Dank voor de toezegging van de schepen voor de NOC (nr. 224), maar er zijn problemen met het verkrijgen van de betonnen schepen.

227. 7 JAN. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. VAN DIEREN
Terechtwijzing over tactloos rapport over de Werkdienst Holland; er zijn nog veel kinderziektes en het vinden van bekwame mensen is moeilijk.

228. 12 JAN. 1944 J.H.L. DE BRUIN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Er worden veel koopsommen gestort voor levensverzekeringen van zeer korte duur; daar moet veel geld van zwarte handel bij zitten en een onderzoek is gewenst.

229. 14 JAN. 1944 J.H. CARP AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Toezending van een besluit van Mussert, waarbij elke Gemachtigde van de Leider een Raad van Advies krijgt.

230. 15 JAN. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
De kern van zijn -op verzoek van Mussert geheel voor eigen rekening genomen- protest tegen de verhoging van de Vrijwillige Oorlogsbijdrage, is, dat Nederland in vergelijking met andere bezette landen uitzonderlijk zwaar wordt belast òmdat een nationaalsocialist de financiële sector beheert.

231. 17 JAN. 1944 J. BARENDREGT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Rapport over moeilijkheden op Waka-T; hij steunt 'zijn' boeren tegen onterechte aanvallen en verwijten.

232. 18 JAN. 1944

J.A.H. VAN DER DOES AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Particulier briefje met het verzoek Rost in Amsterdam te bezoeken en uitnodiging voor een vergadering van *De Waag.*

233. 25 JAN. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. BARENDREGT
Berisping over zijn rapportage (nr. 231), maar hij waardeert hem als bekwame kracht.

234. 25 JAN. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN CLUB VOOR HET NEDERLANDSCHE BEDRIJFSLEVEN.
Als één der oprichters wenst hij geen contributie en entree-geld te betalen, maar geeft hij een bedrag ineens.

235. 25 JAN. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ
Wenst informatie over door Krantz gewraakte medewerkers van het NOC-presidium. Het rapport over Waka-T (nr. 231) is 'onzakelijke journalistiek'.

236. 25 JAN. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Weigering, de staatskas te laten betalen voor een bureau in Duitsland dat met een soortgelijk bureau van het NAF concurreert.

237. 26 JAN. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. FIEBIG
De pogingen van Rost om gecentraliseerd de auto's in Nederland te vorderen via de Cenembe, worden tegengewerkt door m.n. Van der Vegte; hij trekt zich daarom terug.

238. 26 JAN. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK
De Beleggingsraad heeft een voorstel, waarin het departement van Financiën meer invloed zou krijgen, verworpen; Seyss-Inquart moet de Verordening nu uitvaardigen.

239. 1 FEB. 1944

H. WULFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Felicitatie met het 1e nummer van het maandblad *De Pionier*, maar er staat niet in dat de Duitsers de Nederlanders in het oosten 'betreuen'.

240. 4 FEB. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN G.J.F. SLUYTERS
Vraagt eerherstel voor een NSB-er die ten onrechte werd geroyeerd.

241. 5 FEB. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ
Dubbele taak NOC; particulier belang en algemeen (staats)belang was al bij de oprichting duidelijk. De Staat neemt nu risico's voor later. Balans en Verlies- en Winstrekening over 1942 is door u toegezegd.

242. 7 FEB. 1944

M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. DE BLOCQ VAN SCHELTINGA
De landgoederen Raaphorst, Eikenhorst en Terhorst mogen niet aan de uitbreiding van Wassenaar ten offer vallen.

243. 8 FEB. 1944 | M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN SS-HAUPTSTURMFÜHRER KÜTHE
Denuntiatiebrief m.b.t enkele bewoners uit Dinteloord; m.n. de burgemeester daar gedraagt zich anti-NSB.

244. 10 FEB. 1944 | M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
De Nederlandse voorstellen om de vlucht van de D-Mark in de gulden te bestrijden, werden door Duitse instanties afgewezen.

244 I. 10 FEB. 1944 | AKTENNOTIZ FÜR HERRN DR. BÜHLER ZUR WEITERGABE AN DIE BEFUGTEN DEUTSCHEN BEHÖRDEN.
Middelen ter bestrijding van de vlucht van de D-Mark in de gulden.

245. 10 FEB. 1944 | A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Seyss-Inquart heeft oog voor onze bezwaren tegen de verhoging van de Vrijwillige Oorlogsbijdrage (nr. 230). Over misstanden bij de landbouwprijzen en de financiën is een bespreking gewenst.

246. 12 FEB. 1944 | G. VAN DUYL AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Pleidooi voor een lage ambtenaar bij de Belastingen. Het contact tussen hem en Rost is vervaagd, maar zij geloven beiden in Hitler.

247. 14 FEB. 1944 | D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Waarschuwing tegen ir. A.J. Ilcken die bij de Nederlandsche Oostbouw ingezet wil worden.

248. 15 FEB. 1944 | H.J. WOUDENBERG AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Zij zijn het eens over de afwikkeling van de werklozenkassen, verder een voorstel voor ondersteuning werklozen in de toekomst.

249. 16 FEB. 1944 | E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Waarschuwing tegen 'anti's', die bij de verwachte wederopbouw van de visservloot staatgelden opsouperen.

250. 18 FEB. 1944 | M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Bombardement op Berlijn, waar hij was, heeft grote indruk gemaakt. Zwarte handel en inflatie bedreigen de Nederlandse economie en Duitse instanties betalen te hoge lonen.

251. 19 FEB. 1944 | M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. NAUMANN
Niet-bonafide kredietinstellingen kunnen worden gesloten; kunnen de verantwoordelijke personen niet naar een werkkamp?

252. 21 FEB. 1944 | M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Dankbrief voor felicitatie en herinnering aan steun bij zijn verloving en huwelijk. Hun beider 'Sippe' staat en valt met het lot van het Derde Rijk.

253. 25 FEB. 1944 | G. DIETERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN EN F.S. ROST VAN TONNINGEN-HEUBEL
Moet nog twee maanden aan het oostfront blijven; wat is in Nederland over zijn toekomst beslist?

254. 26 FEB. 1944 — W. GOEDHUYS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De 'Betreuung' voor de *SS-Frontarbeiter* dient vanuit het Ned. Oostinstituut te gebeuren. In het volgende nummer van *De Waag* verschijnt een artikel t.g.v. 50ste verjaardag van Rost.

255. 1 MRT. 1944 — F.B.J. GIPS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Motivering van zijn ontslagname als commissaris van de NOC.

256. 10 MRT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Dank voor de foto-met-opdracht. Financiële problemen in Nederland verzinken in het niet met de ellende in Duitsland n.a.v. de bombardementen.

257. 11 MRT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Condoléance met de dood van Rauters moeder.

258. 14 MRT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Ondanks het verzoek van Feldmeyer wil Rost ir. Ilcken (nr. 247) niet inschakelen in de Ned. Oostbouw.

259. 17 MRT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Voûte's onjuiste besluiten m.b.t. de gemeentesalarissen zijn tegen de NSB gericht èn tegen de loonorde. Een betere distributie is doeltreffender dan een salarisverhoging.

260. 18 MRT. 1944 — E. NAUMANN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Voorstel Rost (nr. 251) is niet uitvoerbaar, behalve in bijzondere gevallen.

261. 23 MRT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. BENE
Uitnodiging om te dineren met enkele heren van de NOC.

262. 23 mrt. 1944 — M.M. Rost van Tonningen aan H.A. Rauter
Verzoekt om een dertigtal officieren en manschappen om het turfbedrijf Baltoje Voke te bewaken.

263. 23 MRT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Verklaring hoe de controle geregeld was m.b.t. de financiering van de evacuatie van NSB-gezinsleden in 1942.

264. 16 MRT. 1944 — H. VON HARDER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Vrijwilligheid van de Nederlandse inzet blijft voorop staan. Ongelukkig incident in Berlijn tussen NOC-vertegenwoordiger en het *Ostministerium*.

265. 24 MRT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Weerlegging van klachten van een Ned. bouwfirma over de Ned. Oostbouw.

266. 25 MRT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Fahrenholz werkt hem tegen op alle gebieden; hij werkt samen met Hirschfeld, Woltersom en het *Vierjahresplan* en doorkruist het NOC-werk.

267. 28 MRT. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN G. DIETERS
Als Dieters terug is, zou hij de Landstand dienen te leiden. Toekomstdromen over zijn zonen.

268. 30 MRT. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Hirschfeld, Louwes en Ruiter zijn schuldig aan het komende bankroet van de Landstand. Laat Dieters de Landstand leiden en Rost de financiële controle uitoefenen.

269. 1 APR. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
De opzet van de Landstand deugde niet en Mussert moet niet opnieuw zijn zin krijgen; Dieters dient de Landstand te leiden.

270. 3 APR. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF
Verzoek aan Rauter om militairen (nr. 262) had geen succes; de daar aanwezige *HSSPF* moet hier zorg voor dragen.

271 4 APR. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
De SS-er van Etten is door de NSB van zijn journalistieke post verwijderd en de perschef van Hirschfeld mag gewoon zijn gang gaan!

272. 5 APR. 1944 OVEREENKOMST TUSSEN M.M. ROST VAN TONNINGEN EN H.J. WOUDENBERG.
Organisatorische verhouding tussen het departement voor Bijzondere Economische Zaken, het Economisch Front en het NAF om conflicten tussen de functionarissen te voorkomen.

273. 6 APR. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J.H.L. DE BRUIN
Maatregelen tegen storting koopsommen op levensverzekeringen (228) niet nu, maar na de oorlog.

274. 11 APR. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Tegenover de vele teleurstellingen achter het front, blijven er hoopvolle voorbeelden aan het front.

275. 11 apr. 1944 M.M. Rost van Tonningen aan F. Kranefuss
Klachten over Nederlandse en Duitse *Etappenschweine* en de noodzaak om op te treden tegen het slechter wordende Duitse bezettingspersoneel. Lof voor Hitlers leiding.

276. 11 APR. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Het incident tussen de NOC-vertegenwoordiger en het Ostministerium (nr. 264) moet niet overtrokken worden. De Duitse autoriteiten hebben wel vaker een verkeerde keus van personen.

277. 13 APR. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.C.C. BLUMENTHAL
Dank voor de felicitatie bij verjaardag en dank voor de betoonde vriendschap.

278. 13 APR. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF
Het beheer van Voorenkamp over Waka-T deugt niet. Zolang de situatie niet verbeterd is, moet de voorgenomen *Holländertagung* niet doorgaan.

279. 18 APR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.L. WOLTERSOM
Woltersom dient de naam te noemen van een Duits officier die een tijd geleden 100 bankbiljetten van *f* 1000,- probeerde te wisselen.

280. 19 APR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. NAUMANN
Onderhoud met Knolle, Fahrenholz en u niet helemaal bevredigend, maar misverstanden over de NOC zijn uit de weg geruimd.

281. 20 APR. 1944 — H. WULFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Steunt Voorenkamp (nr. 278) en waarschuwt tegen wisseling van de leiding in het oosten.

282. 24 APR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. HAYLER
De oosthandel ontwikkelde zich niet ten gunste van de NOC, maar in een gereorganiseerde vorm dient de Ned. Oosthandelmaatschappij alle steun te krijgen.

283. 25 APR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Het gaat zeer slecht met de Landstand en Hirschfeld is hier ook verantwoordelijk voor. Rost weigert een krediet toe te staan, zolang hij niet de financiële controle over de Landstand krijgt.

284. 26 APR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.M. HIRSCHFELD
Waarom is hij niet gekend in het plan een commissie in te stellen die voortaan de verordeningen voor de bedrijfsorganisaties zal opstellen?

285. 26 APR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Mussert plaatst verkeerde personen op belangrijke economische functies; een gesprek met Seyss-Inquart hierover is noodzakelijk.

286. 28 APR. 1944 — W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Een gesprek met Krantz over de inzet in Litouwen is vruchtbaar geweest.

287. 29 APR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. KRANEFUSS
Over zijn maatregelen tegen zwarte aankopen en geldsmokkel, waarbij hij de steun van Seyss-Inquart en de *Reichsbank* geniet. De NSB heeft gefaald om de Nederlandse arbeiders voor zich te winnen.

288. 1 MEI 1944 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Wil vervangen worden als commissaris bij de Artillerie-Inrichtingen, dan kan Groothof ook worden vervangen.

289. 6 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. WULFF
Voorenkamp zal niet worden ontslagen op Waka-T. Goede Nederlandse leiders voor het oosten zijn moeilijk te vinden.

290. 6 MEI 1944 — R. PENSE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De Nederlandse inzet in *Ostland* verkeert in een crisis en het turfbedrijf Waka-T levert veel te weinig turf op.

291. 8 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. KAUFMANN
Verzoek om samen met Müller met hem te spreken over de scheepsbouwplannen nu, i.t.t. de scheepsbouwplannen van de Vakgroep Zeescheepvaart die op een geallieerde overwinning rekent. Ook de wederopbouw van de visserijvloot is belangrijk.

292. 8 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN K. WOLFF
Gelukwens met verjaardag. Zuid-Oost-Europa zal het brandpunt van de strijd worden en Engeland zal zijn oude evenwichtspolitiek handhaven.

293. 9 MEI 1944 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De bedrijfsorganisaties werken niet en er zou een NSB-schaduw-organisatie opgezet dienen te worden. Het 'van boven af' regelen door NSB-ers lukt ook niet.

294. 10 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. PENSE
Er is een vertrouwenscrisis m.b.t. de *Holländereinsatz* in het oosten, maar ook de Duitsers misdragen zich tegenover de Nederlanders.

295. 10 MEI 1944 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Weinig vertrouwen in de kwaliteit van de nieuw gebouwde geallieerde vrachtschepen. De Nederlandse reders blijven pro-Engels; daaraan valt weinig te doen.

296. 11 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Het schandaal van de Landstand wordt steeds erger. Dieters moet de leiding krijgen en Hirschfeld dient af te treden.

297. 11 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Het gaat nog steeds slecht met de Landstand. Dat komt ook door de verkeerde keus van personen; te veel NSB-ers en niet groot-Germaans ingesteld. Verzoek om gesprek.

298. 13 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Verzoek om beveiliging van het turfbedrijf Baltoje Voke. De visserij op het Peipusmeer floreert en elders verloopt de inzet ook goed.

299. 13 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. PENSE
Het turfbedrijf Baltoje Voke is het belangrijkste object in het oosten, maar het benodigde materiaal komt door ambtelijke sabotage Nederland niet uit. Klachten over Duitse tegenwerking.

300. 17 MEI 1944 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Departement van Financiën subsidieert de verkeerde personen in de scheepsbouwbranche.

301. 23 MEI 1944 — W. GOEDHUYS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Weergave van een onderhoud met prof. Flörke m.b.t de 'Betreuung' van Nederlandse arbeiders en mogelijke nieuwe inzetten in het oosten.

302. 24 MEI 1944 — H. WULFF AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Goed dat Voorenkamp niet wordt ontslagen (nr. 289). Ongewenste bijverschijnselen moeten de NOC-inzet niet beïnvloeden

303. 26 MEI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Over de mogelijkheid om een deel der kerkelijke kringen te isoleren van de verzetsbeweging d.m.v. de opheffing van het schrijfverbod van prof. H. Visscher.

304. 31 MEI 1944 — W.L.Z. VAN DER VEGTE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Financiën heeft zich helaas teruggetrokken uit de Cenembe (nr. 237), dus ook Waterstaat kan niet anders doen dan zich terug trekken.

305. 1 JUNI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Dank voor de toezegging dat Baltoje Voke beschermd zal worden.

306. 3 JUNI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. SELLMER
Introductie voor twee van zijn medewerkers; zijn economisch adviseur en de publiciteitsman van BEZ.

307. 7 JUNI 1944 — H.M. HIRSCHFELD AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Cenembe valt nu geheel onder zijn departement (nr. 304); de vertegenwoordigers van Van der Vegte en Rost dienen nu af te treden.

308. 9 JUNI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Het bezoek aan Kauen verviel in verband met de invasie in Normandië en ook Rauter wil geen militairen voor de NOC vrijmaken vóór de invasiedreiging voorbij is.

309. 12 JUNI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN R. THIEL
Afscheidsbrief; jammer dat hij vertrok als *Beauftragter*, terwijl hij Nederland juist goed begreep.

310. 13 JUNI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Pleidooi voor de belangen van Wolters (nr. 208), die òf naar het front zou moeten of weer voor Rost zou moeten werken.

311. 14 JUNI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W.L.Z. VAN DER VEGTE
Het was Waterstaat die de zaak met Cenembe verknoeid heeft (nr. 304).

312. 14 JUNI 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. DE ZEEUW
Met een nederlaag van het nationaal-socialisme houdt hij geen rekening. Hij zal zich doodvechten en geen zelfmoord plegen.

313. 14 JUNI 1944 — R. PENSE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Het wansucces van de NOC in Kauen is vooral te wijten aan de slechte leiding.

314. 14 JUNI 1944 — H. RADEMACHER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Elke verhoging of elke nieuwe begrotingspost bij Financiën dient via hem te lopen.

315. 15 JUNI 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN C. VAN GEELKERKEN
Had gehoord dat Landwachters in beslag genomen zwarte goederen terug moesten geven, o.a. aan de Wehrmacht. Rost wil daar iets tegen doen.

316. 16 JUNI 1944 H.A. RAUTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De *Arbeitskontrolldienst* dient door de politie zelf gefinancierd te worden.

317. 21 JUNI 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK
Mededeling dat hij, na overleg met Rauter, enige weken bij de Landstorm dienst neemt. Zijn vervanging op De Nederlandsche Bank en Financiën is geregeld.

318. 21 JUNI 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Mededeling dat hij, na overleg met Rauter, enige weken bij de Landstorm in Den Bosch dienst neemt. De Duitsers zijn helaas geneigd moeilijke beslissingen voor zich uit te schuiven.

319. 21 JUNI 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. ROBERTSON
Liever geen telefoontjes tijdens zijn diensttijd; liever één keer per week bezoek van een medewerker in Den Bosch.

320. 24 JUNI 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.J. FAHRENHOLTZ
Over de dienstneming bij de Landstorm, geheime wapens, de voedselvoorziening en de 'foute' afstamming van verscheidene NSB-functionarissen.

321. 11 JULI 1944 D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Ontslag van Lingmont; ook in het oosten wil niemand met hem samenwerken. De evacuatie in Baltoje Voke en Wilna zal worden onderzocht.

322. 12 JULI 1944 W. MALLETKE AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De Ned. oostinzet is slechts een verkenning; van de nu gevluchte Nederlanders kan slechts een deel in het oosten blijven.

323. 17 JULI 1944 J.J.F.W. LINGMONT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Als zijn ontslag niet wordt ingetrokken, loopt hij naar de rechter.

324. 20 JULI 1944 D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Waarschuwing tegen een eventuele frontinzet; zijn functies zijn te belangrijk, zijn waarde als militair gering en zijn vrouw en kinderen zullen hem in tijden van gevaar nodig hebben.

325. 24 JULI 1944 TJALLEMA AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Ontslag uit de *Waffen-SS* en hij kan wellicht iets voor de NOC doen.

326. 25 JULI 1944 H.A. RAUTER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Krijgt verlof om een huwelijk bij te wonen, maar dient nu wel door te zetten in Den Bosch.

327. 30 JULI 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.P. GUÉPIN
De NSB is laat met het erkennen van je verdiensten. De militaire

oefentijd was zwaar, maar bracht geestelijke rust.

328. 30 JULI 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.A. RAUTER
Het *SS-Wirtschaftshauptamt* is nog veel geld schuldig aan de NOC. De militaire dienst in Den Bosch is nauwelijks onderbroken geweest (nr. 326), door de aanslag op de *Führer* zijn eindelijk de saboteurs in de *Wehrmacht* ontmaskert.

329. 7 AUG. 1944 F.L. RAMBONNET AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Drie manieren om een ontslagen NSB-ambtenaar nog zes maanden salaris te laten genieten.

330. 9 AUG. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. MALLETKE
Een haastige beslissing over de NOC is niet goed; de NOC moet beschikbaar blijven voor als het tij keert, maar de staf kan worden ingekrompen.

331. 19 AUG. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
Er dient een betere financiële regeling voor de oud-Lombokstrijders tot stand te komen.

332. 22 AUG. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN O. BENE
Bezorgd over de binnenlandse toestand, met name over de dreigende honger van de stedelingen

333. 22 AUG. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F. VON PAPEN
Hernieuwing van hun contact, grote bewondering voor Von Papens werk in Turkije. Het eigen werk geeft geen vreugde.

334. 22 AUG. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. RADEMACHER
Door de wantoestand bij de Nederlandse Omroep wordt een behoorlijke financiële controle gesaboteerd.

335. 7 SEPT. 1944 F. WIMMER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Opdracht om *f* 15.000.000 in verschillende coupures over te brengen naar het filiaal van De Nederlandsche Bank in Deventer.

336. 1 OKT. 1944 J. ROBERTSON AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verzoekt ontslag bij De Nederlandsche Bank om zich geheel aan zijn militaire taak te kunnen wijden. Zijn -gesneuvelde- zoons vormen zijn voorbeeld. Bühler gaat akkoord.

337. 2 OKT. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. ROBERTSON
Gaat niet akkoord met ontslag (nr. 336); zijn taak bij De Nederlandsche Bank is tè belangrijk

338. 3 OKT. 1944 J. ROBERTSON AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Handhaving ontslagaanvraag (nr. 336). Zijn militaire taak bij de bewaking van het spoorwegverkeer is belangrijker.

339. 4 OKT. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN E. VAN DIEREN
Hopelijk deelt hij Wimmer mee dat hij zijn werkzaamheden als secretaris-generaal zal hervatten; Rost had hem tegen verwijten van desertie (Dolle Dinsdag) verdedigd.

340. 18 OKT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J.H.L. DE BRUIN
Terechtwijzing dat hij plotseling naar Berlijn vertrok (Dolle Dinsdag) en er zijn geruchten dat hij zijn geld naar een Duitse bank overmaakte.

341. 19 OKT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De bankbiljettenreserve wordt steeds kleiner en er is al veel noodgeld in omloop. De produktie hiervan komt in gevaar door stroomstoringen; de stroomlevering moet werkelijk gegarandeerd worden. Graag een onderhoud over deze zaken.

342. 21 OKT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De beperkingen van het betalingsverkeer sinds september worden opgeheven. De opheffing van de deviezengrens (1941) heeft door Duitse schuld niet aan de verwachtingen voldaan.

343. 25 OKT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De beperkingen van het betalingsverkeer sinds september worden opgeheven. Er is een bankbiljettenreserve, maar deze vermindert snel. Er blijft behoefte aan een inwissel-controle.

344. 26 OKT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H.J. WOUDENBERG
De achterstand in het financiële beheer van het NAF dient te worden ingehaald, óók op de provinciale bureaux.

345. 30 OKT. 1944 — H.C. VAN MAASDIJK AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Toezending van een brief over de Landelijke Hypotheekbank.

345 I. 14 OKT. 1944 — LANDELIJKE HYPOTHEEKBANK N.V. AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
De Landelijke Hypotheekbank heeft een krediet van Financiën nodig om de reeds toegestane kredieten ter overname van hypothecaire vorderingen op voormalig joods bezit af te wikkelen.

346. 3 NOV. 1944 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verbaasd over de kritiek (nr. 339); hij had zich juist bij Wimmer gemeld. Door Duitse tegenwerking was zijn werk als secretaris-generaal van Verkeer en Energie niet van de grond gekomen. Liever geen politiek meer voor hem.

347. 13 NOV. 1944 — J.H.L. DE BRUIN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Toezending van een brief aan zijn procureur betreffende Dolle Dinsdag.

347 I. 13 NOV. 1944 — J.H.L. DE BRUIN AAN G.W. VAN ZEGGEREN.
Overzicht van zijn gedrag rond Dolle Dinsdag; kreeg opdracht van Mussert om geëvacueerde NSB-ers in Duitsland toe te spreken. Hij kan aan al zijn financiële verplichtingen voldoen.

348. 15 NOV. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. BÜHLER
Aanwijzingen voor de regeling van een groot geldtransport naar het oosten van Nederland.

349. 18 NOV. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W. LAGES
Verzoek om schadeloosstelling voor een NSB-er, wiens Amsterdamse huis als represaille-maatregel door de *SD* platgebrand is.

350. 24 NOV. 1944 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Toezending van een brief m.b.t. zijn werk als secretaris-generaal.

350.1 24 NOV. 1944 — E. VAN DIEREN AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verzoek twee van zijn ambtenaren te ondersteunen die het slachtoffer dreigen te worden van de onderbreking van zijn taak als secretaris-generaal.

351. 28 NOV. 1944 — A. BOON AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Klacht en zelfverdediging, nadat hij door de SD was gearresteerd i.v.m. de aanwezigheid van goud in het gebouw van het agentschap van De Nederlandsche Bank in Arnhem.

352. 2 DEC. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De bewaring van de sleutels en de reservesleutels van de kluis van De Nederlandsche Bank is een probleem, dat opgelost zou zijn als Bühler over duplikaatsleutels zou beschikken, maar dan zou de directie in Amsterdam zich gekwetst voelen.

353. 5 DEC. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Decentralisatie van het postcheque- en giroverkeer is noodzakelijk om het betalingsverkeer doorgang te doen vinden.

354. 5 DEC. 1944 — W.J. HEUBEL AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Gaat over naar de Landstorm; algemene verhoudingen zijn onzeker geworden.

355. 13 DEC. 1944 — K.O.M. WOLTERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Eindelijk frontdienst gehad (nr. 208); blij dat de SS zich in de septemberdagen beter gehouden heeft dan de NSB.

356. 20 DEC. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.L. RAMBONNET.
Bevreemding dat hij als voorzitter van de Raad van Toezicht van de NOC vier maanden vergoeding vooraf heeft opgenomen.

357. 21 DEC. 1944 — F.J.W.J. SCHEURLEER AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Is als Landwachter in Amsterdam gelegerd en hoop Rost eens te bezoeken. Is blij met het Ardennen-offensief.

358. 27 DEC. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Eist het leiderschap op van de NSB, aangezien Mussert gefaald heeft. Ook dient hij Hirschfeld op te volgen om zodoende Nederland van de hongerdood te vrijwaren.

359. [EIND DEC. 1944] — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. HIMMLER
Mussert keert zich steeds sterker af van het *Reich* en de *SS*. Rost is door tegenwerking niet in staat de departementen van Economische Zaken, van Financiën en de NOC als machtsposities voor de *SS* aan Himmler over te dragen.

360. 28 DEC. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A.A. MUSSERT
De crisis binnen de NSB heeft zijn wortels in het verleden en na 1940 werden de 'Rijksgetrouwe' leden steeds meer uitgeschakeld. Mussert moet de inschakeling van Nederland in het (Duitse) Rijk nu gaan voorbereiden om niet te laat te zijn.

361. 28 DEC. 1944 A.A. MUSSERT AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Müller volgt per 1 januari Rost op als plaatsvervangend Leider.

362. 30 DEC. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Verontwaardigd protest tegen zijn ontslag (nr. 361) en bewijzen voor Musserts distanciëring van het Rijk. Verzoek om steun, net als toen Müller hem trachtte te vervangen in 1943 (nr. 70) en verzoek om Mussert tot de orde te roepen.

363. 16 JAN. 1945 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. ROBERTSON
Rauter heeft Robertson groot verlof verleend zodat hij zijn onmisbare werk aan De Nederlandsche Bank weer kan oppakken. Goede verhoudingen moeten weer worden hersteld.

364. 24 JAN. 1945 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. FISCHBÖCK
Protest tegen de volmachten die Hirschfeld in het westen heeft gekregen op het gebied van voedselaankopen; op deze manier dreigt er inflatie.

365. 24 JAN. 1945 A. TJALLEMA AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Een beroep op Rost, die orde in de chaos moet scheppen.

366. 27 JAN. 1945 H.A. HAZEWINKEL AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verslag van het gesprek met de *Reichsjugendführer* in Berlijn over de militaire inzet van Jeugdstormers. Er is papier nodig voor *Stormvlag* en geld voor een redacteur.

367. 6 FEB. 1945 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN W.N.A. KRÖLLER
Ondanks de problemen moet de Ned. Oostrederij door blijven werken.

368. 8 FEB. 1945 ROST VAN TONNINGEN AAN H.J. OTTO
Is per 1 januari ontslagen omdat hij sinds de septemberdagen niets meer van zich liet horen.

369. 19 FEB. 1945 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
De Nederlandse Omroep houdt zich niet aan de algemene financiële politieke lijn.

370. 20 FEB. 1945 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Dreigt te worden uitgeschakeld bij de financiële controle op de Nederlandsche Spoorwegen. Een berekening van de vermoedelijke financiering van de Spoorwegstaking.

371. 21 FEB. 1945 F.L. RAMBONNET AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Eist het ontslag van Krantz wegens wanbeheer en diens vlucht in de septemberdagen.

372. 24 FEB. 1945 — D.KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
In Berlijn, waar hij is, staat het werk van de NOC stil en telefonisch contact met Den Haag is onmogelijk.

373. 27 FEB. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ
Wenst opheldering over de gang van zaken sinds september 1944; inventarisatie, reconstructie der verloren archieven, terugvordering van te grote loonvoorschotten, oorlogsschade-eisen en het afdoen van oude vorderingen op Duitse debiteuren.

374. 1 MRT. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. ROBERTSON
Een regeling voor de beveiliging van geldtransporten moet direct ontworpen worden.

375. 2 MRT. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN H. RADEMACHER
Financiën wordt -door Hirschfeld- terzijde geschoven bij de financiële controle van de Nederlandsche Spoorwegen.

376. 3 MRT. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
Er is achterstand bij de bureaux van de Gemachtigde voor Oorlogs- en Defensieschade; Rambonnet is in dienst bij de Landwacht en de arbeidsinzet en stroomuitval hindert de voortgang.

377. 5 MRT. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN J. POSTMA
Eis tot teruggave van een aantal zaken die hij na zijn 'desertie' uit de NOC in de septemberdagen had meegenomen.

378. 5 MRT. 1945 — D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Het *Ostministerium* heeft opgehouden te bestaan, net als een aantal andere instanties. Een paar met name genoemde NOC-functionarissen dienen ontslagen te worden.

379. 6 MRT. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.L. RAMBONNET
Verwijt dat hij een t.b.v. het departement gevorderd landgoed bij Deventer voor zichzelf gebruikt.

380. [CA. 8 MRT. 1945] — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN A. SEYSS-INQUART
I.v.m. zijn vertrek naar het front heeft hij een plaatsvervanger, o.a. op Financiën, benoemd.

381. 9 MRT. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN D. KRANTZ
Waarschuwing dat hij een goede naam te verliezen heeft, nu het zo slecht gaat met de NOC.

382. 9 MRT. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN L.P. KRANTZ
Verzoek om zijn invloed aan te wenden bij zijn broer, zodat deze de afwikkeling van de NOC in positieve zin kan regelen. Naast kritiek ook lof voor hem.

383. 12 MRT. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.L. RAMBONNET
Weerlegging van zijn beschuldigingen tegen Krantz (nr. 371) en tevens beschuldiging van plichtsverzaking bij de NOC.

384. 12 MRT. 1945 J. ROBERTSON AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Aanvaarding van de waarneming van het presidium van De Nederlandsche Bank, zolang Rost aan het front is.

385. 13 MRT. 1945 M.M. ROST VAN TONNINGEN AAN F.L. RAMBONNET
Hij beschouwt het fruit van het landgoed (nr. 379) ten onrechte als zijn eigendom.

386. 13 MRT. 1945 J.W.J. TUMMERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verzachting van de kritiek op Krantz; de eerder genoemde cijfers zijn slechts globaal.

387. 13 MRT. 1945 NOTA VAN J.W.J. TUMMERS AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Advies over hoe het Vrijwilligerslegioen betaald dient te worden.

388. 14 MRT. 1945 GEHEIME NOTA BETR. HET WEEKBLAD DE WAAG
Overzicht van de geschiedenis van *De Waag*, als begeleiding bij de ingediende begroting.

389. 27 MRT. 1945 D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verweer tegen de aanval van Rambonnet (nr. 371) en verdediging van zijn werk bij de NOC vóór en na de septemberdagen van 1944. Bereid om af te treden.

390. 2 APR. 1945 D. KRANTZ AAN M.M. ROST VAN TONNINGEN
Verdediging van zijn werk bij de NOC; Rost had de feitelijke leiding. Als alle administratieve bescheiden er zijn, zal blijken dat hem niets te verwijten valt.

391. 24 MEI 1945 VERKLARING VAN M.M. ROST VAN TONNINGEN VOOR DE FIELD SECURITY
Lang overzicht vanaf zijn jeugd tot nu toe; zijn periode in Oostenrijk, bij de voor-oorlogse NSB, de religieuze kwesties binnen de NSB, de positie van de joden, de relaties met Duitsland, zijn functies in de oorlog, de SDAP, de organisatie van het Nederlandse bedrijfsleven en het werk van de NOC. Het nationaal-socialisme bestaat niet meer en er zal dus een nieuw geloof in de grootheid van de Europese civilisatie dienen te ontstaan.

Summary of the Correspondence of M.M. Rost van Tonningen Volume 2 (May 1942 - May 1945)

There is no extant correspondence of any leading figure from among the German occupying forces or the Dutch Nazi Party (National Socialist Movement, NSB) which can equal the scale of that of M.M. Rost van Tonningen, one of the most prominent Dutch National Socialists. As a result of his many activities in a number of different fields, his correspondence is of importance both for the information it provides on the internal history of the NSB and for the financial, economic and social history of the occupation period.

This was the reason for the decision to publish the relevant documents from his correspondence. The first volume of this publication of source material, covering the period 1921 – May 1942, was issued in 1967. The introduction to that volume contains details of the origin and composition of the archival collections relating to Rost van Tonningen, which are kept in the State Institute for War Documentation in Amsterdam.

The present volume, the second and last, covers the period from May 1942 to May 1945. Since there is less need for a general introduction to this second volume, it has been decided to deal only with the general outlines in this introduction.

The selection of documents for inclusion in the second volume was based on the provisional selection which had already been made by the compiler of Volume 1. In that volume she indicated which criteria had been adopted: 'The publication must clarify as many aspects of the subject as possible; it must preserve a certain balance between main and subsidiary issues; and it must be representative of the source.' As in Volume 1, the documents are printed in chronological order.

M.M. Rost van Tonningen was born in Soerabaja in the former Dutch East Indies on 19 February 1894. His father was a field officer in the Dutch Indian Army. Meinout, the third and youngest of his sons, was to remain in the Far East until his fifteenth year. After dropping out of an engineering course, Rost van Tonningen graduated in law from the university of Leiden. He subsequently worked from 1923 to 1936, with the exception of a three-year period, for the League of Nations in Vienna. It was there that he fell prey to National Socialism, including the virulent anti-Semitism that was dominant in Vienna at the time.

In September 1936 Rost van Tonningen became a member of the NSB, and a month later he was appointed editor-in-chief of the new NSB daily paper *Het Nationale Dagblad*. Soon afterwards he resigned from the League of Nations. Rost van Tonningen had established good contacts with like-minded figures in Germany, particularly H. Himmler and other members of the *SS*. He therefore regarded himself as their man in Holland. Rost van Tonningen's position within the NSB was as a representative of the so-called pan-Germanic tendency; he considered that in the end the Netherlands should once again become a part of the German Reich. In his opinion, the Dutch had been mistaken to break away from the German Reich after the Peace of Münster in 1648. His Nazi ideas, in which the notion of 'race' occupied a central position, were finely attuned to the situation in Germany and were much more radical than the conventional NSB ideology in the Netherlands. Moreover, Rost van Tonningen considered himself far more suitable than the leader of the NSB, A.A. Mussert. His behaviour and his frequent emotional outbursts earned him many enemies within the NSB, who spread the rumour that he had 'Indian [i.e. Indonesian] blood'. These attacks on his 'racial purity' were to cause him considerable

trouble during the war, as well as blocking his membership of the Dutch SS. It was partly through the influence of Rost van Tonningen that the NSB became an anti-Semitic party in the course of 1938.

In 1937 Rost van Tonningen was elected a Member of Parliament. His appearances in the House were often provocative; indeed, in March 1939 he was banned from Parliament for a day after he had engaged in fisticuffs with his political opponents. Rost van Tonningen and twenty others were interned for security reasons on 3 May 1940 on the instructions of the Dutch government, one week before the German army invaded the Netherlands. They were released by German troops in Calais on 30 May.

The German occupation meant new opportunities for the NSB and for Rost van Tonningen. The Reich Commissioner A. Seyss-Inquart appointed him as *Kommissar für die marxistischen Parteien* on 20 July 1940, and in this position he endeavoured to link the Social Democratic Labour Party (SDAP) with the Netherlands League of Trade Unions (NVV). In October 1940 he was made 'second deputy leader' of the NSB and head of the NSB education department, but his pan-Germanic ideology still aroused considerable opposition within the party. All Rost van Tonningen's attempts to outstrip Mussert ended in failure. This was one of the reasons why he concentrated all his efforts on the socio-economic sector in The Netherlands in the spring of 1941. Seyss-Inquart designated him as president of The Netherlands Bank on 26 March 1941, and on 22 April of the same year he was made deputy general secretary of the Department of Finance and general secretary of the newly formed Department for Special Economic Affairs. These non-political positions were small consolation to him.

In the spring of 1942, the point at which this volume begins, Rost van Tonningen was therefore in a difficult position. He continued his intensive activities in the party and the socio-economic sector for the next three years. In addition, he devoted much of his attention to the Netherlands Eastern Company (NOC), founded on 1 July with Rost van Tonningen as president. His military contribution on the German side in March 1945 marks the beginning of the end of the third man in the NSB.

This summary will deal with the following four main topics of the present publication in order: The NSB; The Netherlands Bank; The Netherlands Eastern Company; and The Last Months. Rost van Tonningen's activities in the first three of these were a failure. This is partly due to the preceding period, and partly to the course of the war. His active participation as a soldier in March 1945 can also be regarded as his farewell to the political and socio-economic life in which he had played a part for so long.

The first document included in this volume, dating from May 1942, deals with the possibility of Dutch economic activities in the German-occupied territories in Eastern Europe. The last document is Rost van Tonningen's so-called political testament, drawn up in May 1945 for Canadian Field Security when he was a prisoner of war.

Rost van Tonningen in the NSB

Reich Commissioner Seyss-Inquart had not concentrated exclusively on the NSB and Mussert as potential allies during the early months of the occupation. The movement had certainly proved itself to be a dedicated ally, but the support that it received from the population was absolutely inadequate. One of Seyss-Inquart's tasks was to 'Germanize' the Netherlands, an impossible task without active or passive support. Many had now been given their first opportunity to show how they could adapt to the new situation.

Rost van Tonningen also tried to use this opportunity to obtain recognition from the Germans

as the leading Dutch Nazi, but his attempts to convert the Dutch workers, farmers, young people and women outside the NSB to Nazism were a failure. Although Rost van Tonningen was ideologically closer to the occupying forces than Mussert or the majority of the Dutch Nazis were, as well as enjoying the reputation of being Himmler's number one man in the Netherlands, Seyss-Inquart had no option but to support the more moderate Mussert. The leader of the NSB swore an oath of allegiance to the Führer in Berlin on 12 December 1941, and two days later it was announced that the NSB was the only party allowed in the Netherlands. Mussert was now rid of the competition from other parties like the National Front and the National Socialist Dutch Workers Party (NSNAP), but he was still faced with the rivalry of the Dutch SS (christened 'the German SS in the Netherlands' at the end of 1942), which was still formally a section of the NSB. This elite group expressed the pan-Germanic ideology wherever it could and tried to secure influential positions everywhere. It would have been a logical choice for Rost van Tonningen to have stood at the head of this SS, but he was unable to produce the requisite family tree free of any foreign taint. The rumours that Rost van Tonningen had 'Indian', i.e. Indonesian blood had not failed to have their effect. This genealogical question was extremely painful to Rost van Tonningen, for whom 'race' had a mystical significance, and he always reacted extremely emotionally to anything connected with it. This stood in the way of Rost van Tonningen's becoming a member of the SS, let alone its leader. This was partly the work of J.H. Feldmeyer, a former friend who had now become one of his many enemies among the Dutch Nazis. In May 1943 Rost van Tonningen wrote indignant letters of protest to Himmler and Rauter to prevent Feldmeyer from taking Mussert's place.

The SS continued to exclude Rost van Tonningen from membership. He was thus unable to attend the solemn assembly on 17 May 1942, when 600 Dutch members of the SS swore an oath of allegiance to Hitler as the German Führer. A month later 300 NSB officers swore a similar oath to Mussert, which Rost van Tonningen viewed with misgiving. His loyalty to Hitler (and Himmler) took precedence over loyalty to Mussert.

The eleventh anniversary of the NSB fell on 13 December 1942. Rumours were circulating that a Mussert government was in the offing. Rost van Tonningen's concern is clearly demonstrated in his letter to Himmler, two weeks before the anniversary celebrations. Fortunately for Rost van Tonningen, Mussert did not climb any higher than 'Leader of the Dutch People', and the 'Delegates of the Leader' chosen by Mussert to form a 'Secretariat of State' never gained any real influence. All the same, the composition of this 'Secretariat' was a source of displeasure to Rost van Tonningen, because Mussert wanted to appoint F.E. Müller, whose positions included that of mayor of Rotterdam, as Delegate for Economic Affairs. Mussert had great confidence in Müller, and the latter would undoubtedly have been able to get on better with H.M. Hirschfeld, the general secretary of the Department of Economic Affairs. However, the economy had been Rost van Tonningen's preserve for some time, and besides his official functions (The Netherlands Bank, Finance and Special Economic Affairs) he was also leader of the Economic Front within the NSB. He appealed on these grounds, his protests met with success, and Mussert eventually grudgingly conceded and appointed Rost van Tonningen as his Delegate.

Rost van Tonningen continued to believe in a final victory for Germany and Nazism. Although the Germans were still lord and master of Europe in 1942 (and 1943), however, the German armies proved not to be invincible. Rommel's defeat at El Alamein in October 1942 and the defeat at Stalingrad in February 1943 seemed to have marked a real turning point. This was particularly true of Stalingrad because the German propaganda had given so much publicity to the claim that the German army would stand its ground there. Of course, these German defeats had their repercussions on the members of the NSB. For instance, F.W.A. de Kock van Leeuwen, a cousin of Rost van Tonningen, resigned membership in August 1943, after he had

handed in his resignation as commissioner of the Netherlands Eastern Company. Rost van Tonningen took a positive view of such resignations; he referred to them in a letter to Himmler as a purging of the ranks.

The setting up of the 'Secretariat of State' and the appointment of Mussert's Delegates had led to the first liquidation by the resistance of an important traitor, general Seyffardt, commander of the 'Netherlands Volunteer Legion'. Rost van Tonningen and other important members of the NSB now received permanent security protection. The brutality of the Germans during the strikes of April-May 1943 served to widen the gulf separating the Germans and the NSB from the rest of the Netherlands.

The opposition between the NSB and the SS also grew more acute. This rivalry was ventilated in public in a vitriolic media battle between the NSB weekly *Volk and Vaderland* and *Storm-SS*. In March 1943 Rost van Tonningen reported to Himmler that Mussert considered a personal meeting between him and Himmler to be called for.

Even in 1944 Rost van Tonningen still did not consider the possibility of defeat, although he believed that parts of the Netherlands might be occupied by the Allies for a while. This is evident from a lecture that he gave in Dordrecht just before the Allied landing in Normandy. A week after the invasion he responded to a question which had been put to him in connection with the lecture. He was not prepared to consider the possibility of a defeat, and he did not consider suicide either; he preferred to fight to the death, because 'the comrades will be killed in the most cowardly way, without any kind of trial'.

The Bank and the Economy

In March 1941 Rost van Tonningen succeeded L.J.A. Trip as president of The Netherlands Bank, where the genuine power lay in the hands of A. Bühler, the German *Beauftragte*. J. Robertson, a pro-German member of the NSB, was appointed as his deputy at the Bank. Before the war The Netherlands Bank played a smaller role in socio-economic life than is now the case, and during the war it was almost entirely at the beck and call of the Germans.

One of the main objectives which Rost van Tonningen wanted to achieve was an amendment of the Bank Statute to increase the Bank's influence. Moreover, the introduction of the 'leadership principle' would enhance the power of the president. The 'old' directors and commissioners of the Bank managed to prevent these changes for a time.

One of the consequences of the strikes of April-May 1943, which were called as a reaction to the German announcement that Dutch soldiers would have to be made prisoners-of-war (again), was that the amendment of the Bank Statute was now pushed through at an accelerated pace. The director of the Zwolle branch of The Netherlands Bank was dismissed because of his attitude during this strike, which prompted the 'old' directors in Amsterdam, A.M. de Jong and J.F. de Beaufort, to tender their resignation. Rost van Tonningen informed Seyss-Inquart that the genuine reason why they had asked to resign was the fact that the antagonism between him and the old directors on such matters as the requisitioning of the bank staff had assumed unmanageable proportions.

Rost van Tonningen had been in favour of the abolition of the currency border in the spring of 1941 in order to bring the Dutch and German economies closer together. The flight of the German mark to the Dutch guilder which ensued gradually became a source of concern to him, but his proposals to take countermeasures did not receive sufficient backing on the German side.

The newly established Department for Special Economic Affairs, with Rost van Tonningen as its general secretary, was not much of a success. Trip had resigned as general secretary of Finance in the spring of 1941, mainly because of the question of the abolition of the currency

border. Rost van Tonningen had also taken over this position (as deputy general secretary). In theory, Rost van Tonningen's double position in the Bank and the Department was a powerful one. He tried to turn the Department into a central body which would exercise strict supervision of the other departments. However, the other general secretaries put up as much opposition as they could to his plans, which led Rost van Tonningen to ask Seyss-Inquart for official support for his proposed austerity and supervisory measures in the middle of 1942. Because of the risk of an invasion, however, the departments were moved from The Hague to the East of the Netherlands from the beginning of 1943, a move which threatened to loosen Rost van Tonningen's hold. As deputy general secretary of Finance, Rost van Tonningen had agreed to the 'Voluntary Contribution to the War in Eastern Europe', as it was called. In a letter to Mussert, Rost van Tonningen wrote that the Germans were entirely unjustified in referring to 'occupation expenses' or *Kriegsbeute.* Seyss-Inquart had introduced this contribution of 50 million *Reichsmark* a month on 2 May 1942, with retroactive force as from 1 July 1941, but from the spring of 1943 onwards this sum was no longer paid in gold but in credit. By the beginning of 1944 Rost van Tonningen had become less enthusiastic about the 'voluntary contribution'. With Mussert's approval, he protested to Seyss-Inquart against its doubling. He considered that, by comparison with the other occupied countries, the Netherlands was subjected to an exceptionally heavy levy. Paradoxically enough, he regarded this as the result of the fact that the Department of Finance was directed by a National Socialist.

In the beginning of December 1941 the occupying forces entrusted Rost van Tonningen as general secretary for Special Economic Affairs with the supervision of the world of insurance. This branch had been extremely disrupted by the large amount of damage caused by the war and by the expectations of German competition. Rost van Tonningen also wanted a large say in the administration and management of this branch, but the foundation of the Estate Agents, Insurance Brokers and Agents Professional Association (MAA) and of the Insurance Board was not as important as it seemed. The number of members of the NSB within these organisations proved to be too low for effective activity.

His position in the world of banking and insurance might have enabled Rost van Tonningen to extend his influence in this sector as well, but he made little headway in this area either; his proposals were often held up or put into cold storage as a result of the skilful delaying tactics of 'antis'. His conflicts with the Amsterdam stock exchange were of a purely political nature and had no influence on the exchange itself. He did achieve some degree of success there in his efforts to combat speculation in shares, but his attempts to topple the chairman of the exchange, C.F. Overhoff, were unsuccessful. Overhoff's great expertise made him too valuable to the Germans, and he retained his function as chairman even during the period when he was head of the illegal Domestic Armed Forces in Amsterdam. It is very likely that Rost van Tonningen and the occupying forces were unaware that he held such a position.

Rost van Tonningen had been very keen on the Woltersom Committee which restructured Dutch trade and industry, because he saw this as a way of reorganising industry along German lines, but it failed to meet his expectations. A reorganisation did take place, and much energy was spent on drawing new lines of demarcation, but very little actually changed. The Industrial Board was set up in April 1942 as an umbrella organisation, consisting of the chairmen of the six Economic Groups, the chairmen of the Chambers of Commerce and Industry of the provinces of North and South Holland, and six members appointed by Hirschfeld. Five of its fourteen members belonged to the NSB, but this over-representation did not reflect the actual balance of forces. Trade and Industry turned out to be willing to take over some of the state's responsibilities – one of the objectives of the new industrial organisation – but not its negative tasks, such as the closure of those companies which were not *Kriegswichtig.* In July 1943 Rost van Tonningen complained to Seyss-Inquart that these industrial closures also often proved to be

very unfavourable to NSB industrialists. He considered that the course followed by the Woltersom Committee was anything but National Socialist, and at the end of 1942 he regarded it as absolutely essential to change the composition of the boards, especially that representing the Economic Group. He believed that their functions could be taken over by good NSB members. His demands were not met, but in practice there would not have been enough capable NSB members to man all the positions in the new organisation anyway: the number of functions as chairman and deputy chairman in the Economic Groups, Sector Groups, Branch Groups, Subsidiary Branch Groups and the corresponding Advisory Councils ran into thousands. The NSB members outside the organisation regarded it as a capitalist arrangement, while the NSB members who were on the Industrial Board complained that they were ineffectual because of their minority position. Many NSB members were therefore excluded, and in May 1943 Rost van Tonningen had to make do with a mere commitment from the German side that the NSB had the right to object to appointments in the Branch and Subsidiary Branch Groups which it regarded as unsuitable.

The steady growth of requisitioning affected not only the world of industry and commerce, but also the personal staffmg of the departments. Rost van Tonningen had to do all he could to prevent his new department from being forced to relinquish too many members.

An important problem for Rost van Tonningen within the economic sphere was the fact that he was unable to get rid of Hirschfeld, the powerful general secretary of Economic Affairs. This extremely capable civil servant played a very important role in shaping the commercial collaboration between the Netherlands and the occupying forces. The Germans also appreciated his capacities and 'overlooked' his background – a half-Jewish one according to Nazi criteria. There was no question of any cooperation between Rost van Tonningen and Hirschfeld. Each of them tried to extend his sphere of influence at the expense of the other. Hirschfeld was more adequately equipped in this respect, and the attacks to which he was subjected by Rost van Tonningen in the meetings of the board of general secretaries were virtually ineffectual. Joint meetings were stopped in September 1943, followed by a lack of personal contact. All the letters complaining about Hirschfeld which Rost van Tonningen wrote never fail to allude to his family background. Similar allusions to other figures are a characteristic feature of his correspondence.

Another of his enemies in the bureaucracy was S.L. Louwes, who was in charge of food supplies. Rost van Tonningen regarded farmers as key figures in the new National Socialist Netherlands. He blamed Louwes for the failure of the nazification of the farmers, which was supposed to be brought about by the Netherlands Agricultural Estate (Landstand). Rost van Tonningen was also aware of the incompetence and irresponsibility of the leading figures in the Estate, E.J. Roskam and O.F.J. Damave. Rost van Tonningen believed that it would be a change for the better if SS sympathizers like G. Dieters (and T.E. Bontkes) were to lead the Dutch farmers.

The persecution of the Jews must have been logical and defensible for Rost van Tonningen. His own anti-Semitism emerges clearly from a letter of November 1943, in which he wrote to a 'comrade' that he regarded every Jew 'as vermin'. Rost van Tonningen was naturally also in agreement with the 'aryanising' of Jewish companies. He was only alarmed by the fact that 'aryanised' companies generally ended up in German hands instead of being divided between the NSB and the Germans. This was one of the few issues on which he and Mussert were in agreement. In the middle of 1942 Seyss-Inquart received a letter from Rost van Tonningen on what the latter regarded as an 'unjust' division. Later on he asked Seyss-Inquart to release material which became available through the 'aryanising' and industrial closures for the 'Eastern front' of the Netherlands Eastern Company. Rost van Tonningen also sought the support of Seyss-Inquart in specific cases; in May 1943 he tried to contrive that a Jewish company which

was due for 'aryanising' came into the hands of a comrade in the NSB.

The Netherlands Eastern Company

The German invasion of the Soviet Union began on 22 June 1942. In addition to the ideological component – the destruction of Communism – it also contained a more economic component – the conquest of *Lebensraum* in Eastern Europe.

Five days after the attack, Seyss-Inquart gave a speech on the Amsterdam Ice Club grounds in which he called upon the Dutch to set their sights on Eastern Europe. In the first instance the primary need was for soldiers, but it soon transpired that there was also a shortage of agricultural and other labourers in Eastern Europe. The German-occupied countries were therefore asked to supply the labour force. The Germans also needed capital and capable entrepreneurs to exploit the conquered territories for the German war economy. With the aid of Dutch government grants, agricultural labourers went to work in the conquered Russian territories for the *Ostdeutsche Landbewirtschaftungsgesellschaft* or *Ostland*. The director of the Nederlandsche Heide-Maatschappij, C. Staf, was in charge of the Commission for sending agricultural labourers to Eastern Europe (Culano). The first group, comprising a hundred agricultural workers, set out for Eastern Europe at the end of November 1941. Other groups of agricultural and building workers followed suit, but there was no large-scale requisitioning of Dutch workers at this stage.

Rost van Tonningen had a more grandiose plan in mind, in which the Dutch were to initiate a colonisation of the Baltic countries, the Ukraine and *Ostland* (the former Baltic countries and part of North Russia) as they had done in the faraway Dutch East Indies. Now that the latter had been lost as a result of the Japanese takeover, he believed that the Netherlands was in need of a new *Lebensraum* elsewhere. It would also be in the nation's interests, he claimed, if the Dutch were to prove their worth to the Germans as 'German' pioneers, to ensure that the Netherlands achieved a good position in the new postwar Europe. Besides, Rost van Tonningen expected that he would soon find increased favour with the Germans if this venture was a success. These were the considerations which led him to become both president and the driving force behind the Netherlands Eastern Company (NOC), which was founded in June 1942.

Rost van Tonningen considered that a number of preconditions had to be satisfied first: in the Netherlands, the NOC must be given a monopoly of Eastern Europe; and Dutch industry and commerce were expected to make a substantial contribution to this new project. Furthermore, it called for *Gleichberechtigung* between the Germans and the Dutch in Eastern Europe. Later on the so-called compensatory supplies were important: the Netherlands was to be supplied with goods from Eastern Europe. If there was no tangible evidence in the Netherlands of the activities in Eastern Europe, Dutch enthusiasm for the endeavour might flag. The monopoly was granted Rost van Tonningen by German bodies, but it proved to be a dead letter. Dutch companies and German companies operating in or from the Netherlands sidetracked the NOC in their trade with Eastern Europe. The NOC had only been in existence for a month when Rost van Tonningen lodged a protest with Seyss-Inquart. The monopoly was also broken by an NSB industrialist who sent labourers to Eastern Europe. Representatives of the *Vierjahresplan* in the Netherlands also thwarted his plans. Although in his later correspondence Rost van Tonningen wrote that he had made an agreement with H.L. Woltersom, chairman of the Industrial Board, on cooperation between the industrial organisations and the NOC, there is no direct evidence to substantiate his claims. At the end of 1942 the chairman of the Supervisory Board of the NOC, F.B.J. Gips, wrote that the negotiations which had been initiated with H.L. Woltersom had not yet produced any positive results.

The willingness of Dutch companies to cooperate with the NOC was already considerably

dampened in the month of its foundation when the Germans placed the Dutch Indian companies in the Netherlands in trust. The industrialists were given the impression that this measure was intended to force the Dutch companies to cooperate with the NOC. Fuel was added to the fire when the Germans requisitioned the dockyard cranes in Amsterdam and Rotterdam to use them elsewhere. In the meantime, the Dutch press had published enthusiastic stories of the jobs for three million Dutch that were waiting in Eastern Europe. This raised the question of whether a compulsory mass emigration was in the offing.

The NOC became a limited company, with the participation of the state and the two harbour cities Amsterdam and Rotterdam. D. Krantz, a member of the NSB, was appointed general director, a position he was to hold until the end of the war, while another NSB member, P.S. Heerema, was joint director for a time. The head office was in The Hague, where stocks and equipment were also stored. NOC representatives were posted to Berlin, Rovno (Ukraine), Riga (Latvia), Kauen (Kovno) and Vilna (Lithuania).

Rost van Tonningen and a few others had engaged in a brief fact-finding mission to Eastern Europe shortly before the NOC was set up. They visited the *Reichkommissariat Ostland* and the *Generalkommissariaten* Estonia and Latvia, where he became aware that, although the Latvians appeared to be enthusiastic in their support of Hitler, they objected to the arrival of Dutch colonists. The trip was broken off to attend the foundation of the NOC in the Netherlands on 6 June 1942. A second trip, this time to Lithuania, took place in September of the same year.

Enthusiasm for Eastern Europe failed to grow, either among the investors and industrialists or among the workers. Of course, the united Dutch press was full of praise for the NOC and its great achievements, but Rost van Tonningen's reports to Mussert were still written in a minor key. In November 1942 he wrote to Mussert that the Germans had even raised the demand that the NOC should be *entpolitisiert*. The enthusiastic accounts of their travels which Rost van Tonningen and his companions wrote often contained attractive proposals, but the NOC was born under a bad star. The reason for the collapse of the whole enterprise in a major fiasco is not solely to be sought in the course of the war. There was not sufficient Dutch support, and the planning lacked an internal structure. It was already difficult enough in occupied Holland to find out which German agency was responsible for what and where the various competencies lay, but in the occupied East European territories the *Verwaltung* was a complete mystery. It was virtually impossible to keep tags on the instances in the East European *Reichskommissariaten* and *Generalkommissariaten* from Berlin (where the *Ostministerium*, the *Organisation Todt*, the *Vierjahresplan*, the *Wirtschafts-Stabes Ost* and other bodies vied with one another). Rost van Tonningen was completely incapable of fathoming it all, let alone being able to exert sufficient influence. Agreements made with one party were rarely honoured by another. This was not just due to the frequent unbusinesslike activities of various NOC officers. The various German satraps, such as *Reichskommissar* E. Koch in the Ukraine, wanted Dutch capital and labour in their territory, but they were not prepared to tolerate NOC interference, and certainly not colonists.

The Netherlands Eastern Institute, which began as the statistical and research department of the NOC, was supposed to occupy an important position within the Netherlands Eastern Company. Later on it was given a more ideological task. The Eastern Institute carried out research on the possible deployment of Dutch industrialists, as well as on the Mennonite colonies in Eastern Europe and Dutch trade movements in the past. The propaganda called upon Dutch citizens to report for duty as agricultural or other labourers. The Eastern Institute wanted to keep its monopoly position, and the head of the Institute asked Rost van Tonningen if Roskam could tone down his propaganda speeches on Eastern Europe a little. The archive of the Eastern Institute also contained books in Russian from the libraries which had been confiscated by the Germans. Furthermore, it was the task of the Institute to give ideological and practical training to the agri-

cultural and other labourers who were due to be sent out and to prepare them for the colonisation.

Various subsidiaries were set up by the NOC, though some of these were stillborn. They included the Netherlands Eastern Fishery, the Netherlands Eastern Dredging Company, the Netherlands Eastern Brick Company, the Netherlands Eastern Building Company, the Netherlands Eastern Shipping Company, and the Netherlands Eastern Trading Company.

After a lot of effort, in May 1943 the Netherlands Eastern Fishery managed to send a group of fishermen and their boats by train to Lake Peipus on the border between Estonia and North Russia. Fishing and canning were carried out under difficult conditions, all for the benefit of the *Kriegsmarine* stationed there. The Netherlands Eastern Dredging Company hired dredging equipment from two Dutch companies to carry out work for the *Organisation Todt*: dredging operations on the Dnepr between Kiev and Dnepropetrovsk.

The Netherlands Eastern Brick Company in formation was primarily intended to conclude contracts with the Germans for the renting of brickyards in Eastern Europe.

The Netherlands Eastern Building Company was the coordination point for all construction activities in Eastern Europe. This company had taken over the rights and obligations of Dutch industrialists who had been engaged in construction activities before the foundation of the NOC. The Netherlands Eastern Building Company was first led by Heerema, but he was removed after a lot of wrangling. Commitments were often made to German bodies which could not be kept, since one of the major problems was still that of finding sufficient Dutch volunteers. Working conditions and accommodation in Eastern Europe were often extremely poor, and the black market only provided the workers with limited compensation. Besides, it soon became clear that only a few had left for Eastern Europe from ideological motives; people often went in order to evade being press-ganged to work in Germany.

The Netherlands Eastern Shipping Company (NOR) was set up to transport commercial goods between Eastern Europe and the Netherlands. Nevertheless, a number of NOR vessels worked entirely for German customers, such as those transporting timber from Sweden to the Netherlands. Frantic efforts were made to obtain new vessels throughout the war. The Netherlands Eastern Shipping Company assumed that it would be able to obtain new craft through the *Hansa* programme (standard freight-carrying vessels; roughly comparable to the American *Liberty* ships). The correspondence reveals that some German instances in the Netherlands were well-disposed to the idea, but that no priority could be accorded the Netherlands because of the scarcity of material. New vessels were therefore never provided.

The Netherlands Eastern Trading Company was intended to engage in regular trade with Eastern Europe, but numerous German obstacles hindered the execution of the commercial plans. In the end, very little reached the Netherlands from Eastern Europe through this company.

The *SS-Frontarbeitereinsatz* occupied a special position. The *SS-Wirtschaftshauptamt* had set up many *Einsätze* in Eastern Europe, two of which employed Dutch workers. Some of them had left for Eastern Europe voluntarily, others had been requisitioned. Around 4,500 were employed behind the front, mainly in reinforcements and constructing roads for the German army. The label *SS-Frontarbeiter* caused them considerable embarrassment back in the Netherlands when the war was over.

In September 1943 Rost van Tonningen provided Seyss-Inquart with a first, detailed 187-page report on the activities of the NOC during the previous year. This report is full of all kinds of planned projects, but it also contains many examples of German obstruction. For instance, the Germans had asked the NOC whether Dutch entrepreneurs could be found to act as *Treuhänder* or managers of the numerous companies in Eastern Europe which stood empty or which had been confiscated by the Germans. The NOC sent many specialists to Eastern Europe and also

found Dutch citizens who were prepared to act as *Treuhänder*, but when matters had to be settled, it transpired that many companies, particularly the best and most up-to-date, were often already in German hands. Some cases were instances of pure deceit. Was this the *Gleichberechtigung* that the Germans had promised?, Rost van Tonningen wondered.

Almost everything that the NOC needed in Eastern Europe had to be sent from the Netherlands. Some items were even bought there on the black market. Moreover, problems were often raised by the Dutch or German authorities when the requisite export permits were to be issued.

The NOC assumed responsibility for the salaries and insurances of all the agricultural and other labourers working in Eastern Europe. This responsibility even extended to taking care of their relatives in the Netherlands. The building workers in particular had unpleasant experiences with the work in Eastern Europe. The Dutch companies which sent them out were more interested in the *Kopfgeld* that they received from the Germans than in taking proper care of the workers.

The agricultural workers involved first had to follow preliminary training before they could get down to work. A ruined castle in Rovno (Ukraine) was restored and turned into a training centre. All the construction buildings had to be supplied from the Netherlands. The results of the training in Rovno were disappointing, so a preliminary training course was set up in the Netherlands in cooperation with the Netherlands Agricultural Estate. The syllabus included Russian and *Weltanschauliche Schulung* as well as 'ordinary' subjects. An attempt was also made to convert the Ommen concentration camp in the Eastern Netherlands into a training camp.

From the first the partisans resisted not only the German soldiers but also the Dutch colonists. The question arose as to whether the 'Eastern farmers' should be armed, and if so, who was responsible for the weapons and training in how to use them. Despite the issuing of weapons, this question was never properly settled. Rost van Tonningen referred the matter to Himmler on a number of occasions. A number of agricultural workers lost their lives in Eastern Europe.

The NOC was heavily propagated in the province of Drenthe, especially regarding the potential for peat extraction. Dutch colonists in Lithuania worked as peat cutters, but they came nowhere near achieving the planning figures of the largest company, Baltoje Voke near Vilna. Here too the advancing Red Army threw a spanner in the works.

It was understandable that the leadership of the NOC also grew alarmed when it appeared that the Soviet army had not been defeated. Besides, the whole enterprise was just a waste of money without providing results. Rost van Tonningen kept on repeating 'nothing ventured, nothing gained', just as in the glorious past, but that was not enough for the shareholders. De Kock van Leeuwen resigned as commissioner, and soon afterwards withdrew his membership of the NSB. The mayor of Amsterdam, E.J. Voûte, who was commissioner on behalf of the city council, voiced his dissatisfaction, and Gips threatened to resign.

Rost van Tonningen tried to cope with the problems by altering the structure of the NOC. It was turned into a company which received orders from the state and was paid by the state.

When the large-scale Russian counter-offensives began, the NOC office in Berlin had to do all it could to deploy the retreating Dutch elsewhere before they were taken over by various German bodies. In the Netherlands people were busily blaming one another for the failure of the NOC. The director Krantz was the main target. F.L. Rambonnet, Rost van Tonningen's help and stay, used his position as chairman of the Supervisory Board of the NOC to called for Krantz' resignation. The scapegoat put up a lengthy defence, including the statement that he had ensured that the financial administration of the NOC was removed to safe keeping, while the *Ostministerium* had advised him to set fire to it all.

The last months

At the age of 47, Rost van Tonningen had applied for membership of the *Waffen-SS* in February 1941, but his request was not granted. Two weeks after the Allied landing in Normandy, however, he was admitted to its ranks, and from 22 June to 8 August 1944 Rost van Tonningen followed an officers training course in the *Landstorm* in 's-Hertogenbosch. The *Landstorm* was a military unit within the *Waffen-SS*; the first battalion was in barracks in 's-Hertogenbosch. On 4 August he was promoted to *Untersturmführer der Reserve*; it was not necessary to produce a 'pure' family tree for a military post. He summed up his reasons for enlisting in a long letter to Mussert. At the same time, Fischböck was informed that his replacement in the Netherlands Bank and in Finance was arranged. Of course, it was relatively unusual for a fifty-year old man to enter service, and Krantz issued warnings during Rost van Tonningen's training period against his intention of leaving for the front. After completing the training, Rost van Tonningen returned to his usual job, but after Crazy Tuesday (5 September 1944, when the rumour spread that Allied troops had reached the Netherlands), everything changed. Those of his NSB colleagues who had not already fled were called up for the *Landwacht*, the armed auxiliary force of the NSB. There was not much constructive work left for Rost van Tonningen to do. This period marked a further estrangement between him and his friends. At the end of the year there were major clashes (in writing) with Rambonnet, who was exercising a reign of terror at the time in Overijssel as commander of a *Landwacht* unit.

After Crazy Tuesday the NSB was in total disarray. Mussert decided that the time had come to get rid of Rost van Tonningen. On 28 December 1944 an extremely lengthy letter from Rost van Tonningen to Mussert and an extremely short note from Mussert to Rost van Tonningen crossed. All it said was that he was no longer second deputy leader. The first deputy, A. van Geelkerken, was discarded at the same time, but at least he received a letter of thanks for his services. Rost van Tonningen's indignant protests to Seyss-Inquart were in vain, and Himmler failed to stand up for him either.

His arch-rival in the starving West of the Netherlands, Hirschfeld, received extensive powers, since he shared Seyss-Inquart's eagerness to prevent chaos. Rost van Tonningen's protests to Fischböck had no effect. 26 February was the day of the solemn funeral of Feldmeyer, who had been killed a few days earlier. This was probably the last time that Mussert, Van Geelkerken and Rost van Tonningen met.

In March 1945 Rost van Tonningen left for the front in the Betuwe as *SS-Hauptsturmführer*. He was taken prisoner by the Canadians on 8 May, and after a short stay in a POW camp in Elst, he was transferred to Utrecht prison. After a suicide attempt there, he was taken to hospital. While in Utrecht he wrote a Statement in English at the request of the Canadian Field Security. On 6 June he was transferred to Scheveningen prison, where he was confronted by security guards with Van Geelkerken, who had been interned earlier. Rost van Tonningen committed suicide that same day in prison.

DIGESTS OF DOCUMENTS

Digests of Documents

1.	13 MAY 1942	W. MALLETKE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN A company must be set up without delay for the Dutch contribution in Eastern Europe.
2.	16 MAY 1942	H.J. WOUDENBERG TO M.M. ROST VAN TONNINGEN There is an essential distinction between compulsory organisations (Organisation of Trade and Industry and Netherlands Agricultural Estate) and voluntary organisations (Netherlands Labour Front)
3.	23 MAY 1942	MEMO FROM M.M. ROST VAN TONNINGEN Guidelines for the planned Netherlands Trading Company for Eastern Europe.
4.	26 MAY 1942	J.H.L. DE BRUIN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN As a result of Rost's intervention, a discussion on insurance matters did not take place.
5.	1 JUNE 1942	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT Settlement of compensation for Mrs Mussert-Witlam for her internment in May 1940.
6.	8 JUNE 1942	W. HILDEBRAND TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Rost's dispatch of Dutch coins for his collection has not yet arrived.
7.	19 JUNE 1942	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT His reservations regarding the swearing of the oath of allegiance to Mussert by all the top-ranking officers of the NSB on 20 June 1942.
8.	23 JUNE 1942	P. HOEKSTRA/M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W.H. NIMTZ (CHARKOV) On the future cooperation between the Netherlands Eastern Company (NOC) and the Ukrainian *Reichskommissariat* on the recruitment and payment of workers in Eastern Europe.
9.	28 JUNE 1942	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE Difficulties facing the NOC; misleading press reports, rivalry with the *Deutsche Handelskammer* and a smear campaign inside the NSB.
10.	29 JUNE 1942	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART Seyss-Inquart's instructions for the correct balance of German and

Dutch interests in the 'aryanisation' of Dutch companies are not being followed.

11. 29 JUNE 1942 — REPORT FROM F.B.J. GIPS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN AND A.A. MUSSERT
Survey of the foundation history of the NOC, a report of the first NOC trip to the Baltic countries and of the discussions in Berlin. Dutch trade and industry is not prepared to cooperate.

12. 6 JULY 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. ROSENBERG
Letter of thanks for the NOC trip to *Ostland*.

13. 6 JULY 1942 — H. SELLMER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Covering letter to Rost for his letter to Seyss-Inquart.

13 I. 6 JULY 1942 — H. SELLMER TO A. SEYSS-INQUART
Considerable interest in the NOC in Drenthe, Rost has visited the province for this purpose.

14. 7 JULY 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The Netherlands Labour Front (NAF) wants local and national government to subsidise 'Peace and Labour', but Woudenberg is opposed to government control. Seyss-Inquart asked to make a pronouncement.

15. 8 JULY 1942 — C. PIEK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
After leaving Winter Aid he was to be deployed in the Dutch activities in Eastern Europe; he has written to Seyss-Inquart and awaits orders.

16. 10 JULY 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. SELLMER
Letter of thanks for the welcome in Drenthe; the first Dutch detachment to Eastern Europe will soon be leaving.

17. 10 JULY 1942 — H.L. WOLTERSOM TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
With reference to the forthcoming State Loan 1942 II, the threat of 'the big stick' in the event of incomplete subscription must be carried out.

18. 11 JULY 1942 — R. PIESBERGEN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The premises in Sophialaan 12 in The Hague are available for 'The Netherlands and Europe'.

19. 14 JULY 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The NOC is threatened by the placing in trust of the Dutch Indian companies. Dutch trade industry refuses to cooperate and German companies in the Netherlands are breaking the monopoly.

20. 14 JULY 1942 — H. SELLMER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Roskam must play a more active part in the North and Dieters should be made a farmers' leader there.

21. 17 JULY 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
The terms 'occupation expenses' or *'Kriegsbeute'* are being used incorrectly instead of 'voluntary contributions'. The Germans

have not kept their promises on 'aryanisation'.

22.	19 JULY 1942	MEMO FROM W. MALLETKE Contacts between the NOC and the Ukrainian *Reichskommissariat* must be effected through the *Ostministerium.*
23.	23 JULY 1942	DECREE BY A. SEYSS-INQUART Rost's Office for Special Economic Affairs (BEZ) has the status of a Ministry. Not for publication.
24.	7 AUG. 1942	H. VON HARDER / COSTE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN The provisional report of the discussions of the NOC 'Sofortprogramm' in Berlin on 7 Aug.
25.	8 AUG. 1942	O. KRAUSKOPF TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Requests information on the plan of the exhibition 'Dutch in Europe' because he must supply material.
26.	12 AUG. 1942	F.B.J. GIPS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN The development and finances of the Economic Front.
27.	14 AUG. 1942	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. FISCHBÖCK The *Rüstungsinspektion* must release 150 tons of iron for a mashed potato factory. Louwes is opposed to the idea.
28.	15 AUG. 1942	T.E. BONTKES TO M.M. ROST VAN TONNINGEN He knows a lot about the situation in Eastern Europe because he used to work there. His ideas are becoming pan-Germanic.
29.	17 AUG. 1942	H.J. KERKMEESTER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Proposals for changes in the board of the Graphic Industrial Sector Group and the State Office for Paper.
30.	18 AUG. 1942	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. FISCHBÖCK Request to replace P.A. Blaisse as secretary of the Economic Group for Industry, particularly now that the Economic Group is going to be responsible for assisting companies which have been closed down.
31.	CA. 20 AUG. 1942	MEMO FROM M.M. ROST VAN TONNINGEN ON NOC AND BORGGREVEN NOC monopoly is broken by Borggreven's Centre for the representation of Companies in Eastern Europe (COO).
32.	21 AUG. 1942	H. CONRING TO M.M. ROST VAN TONNINGEN The question of the 'Groot Kruisstee' family farm in Usquert needs to be settled.
33.	26 AUG. 1942	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART Summary of measures to combat the wave of speculation on the stock exchange and proposal for new measures.
34.	29 AUG. 1942	F.B.J. GIPS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Requests permission to purchase three small coasters for the Netherlands Eastern Shipping Company (NOR).

35. 29 AUG. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Requests permission for a state guarantee to finance the construction of two concrete ships for the NOR.

36. 31 AUG. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE
The Riga *Generalkommissariat* is not observing the agreements made on the deployment of agricultural workers in *Ostland.*

37. 9 SEPT. 1942 — W. KUBE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Survey of the demand for Dutch labour in White Ruthania.

38. 15 SEPT. 1942 — W. GOEDHUYS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
De Telegraaf should not be invited to the NOC press lunch for editors-in-chief.

39. 16 SEPT. 1942 — W. GOEDHUYS / D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Roskam should temper his remarks on the NOC.

40. 17 SEPT. 1942 — H. HIMMLER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Invitation to a hunt in the East, in which Rauter and others will take part.

41. 21 SEPT. 1942 — C.F. OVERHOFF TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
His task as chairman of the Sector Group of Stockbroking is being made difficult by unnecessary conflicts.

42. 25 SEPT. 1942 — J. VAN HOEY SMITH TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Difficulties in obtaining vessels for the NOR and protest against the requisitioning of dockyard material by the Germans.

43. 28 SEPT. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. VON HARDER
The contribution of Dutch companies and individuals in Eastern Europe.

44. 6 OCT. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO M. MATTHIESSEN (RIGA)
The NOC operations in the Baltic countries; including farmers, fishermen, brickworks and the wood-processing industry.

45. 10 OCT. 1942 — TELEX FROM M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
NOC would like to dredge the Bug-Dnepr Canal and make it navigable.

46. 13 OCT. 1942 — G.A. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Request for implementation of the grant promised for the Netherlands Youth Hostel Centre.

47. 22 OCT. 942 — A.A. MUSSERT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Invitation to a discussion with NSB economic experts on the results of the second NOC trip.

48. 24 OCT. 1942 — MEMO FROM M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Points to be discussed with Himmler on the activities in Eastern Europe and the NOC, including weapons for agricultural workers employed there, extension of the Dutch Labour Service and dredging operations.

49. 26 OCT. 1942 — E. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The NOR has been promised three steel ships in Hamburg and he has ordered three concrete ships in Berlin.

50. 26 OCT. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO FREIHERR VON LANGEN
The relation between the Delegate for Prices and the general secretary of Finance has deteriorated.

51. 4 NOV. 1942 — E. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The NOC must set up subsidiaries to encourage the development of private initiatives.

52. 5 NOV. 1942 — F.B.J. GIPS AND H.C. VAN MAASDIJK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
They cannot assume responsibility as members of the NAF Financial Commission because of the lack of the necessary statistics.

53. 6 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
Only inspection of his family tree - now by Ten Cate -, if that applies to all NSB officers.

54. 9 NOV. 1942 — A. MUSSERT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
He reassures Rost's fears regarding malicious intentions with his genealogy.

55. 9 NOV. 1942 — A.E. FRAUENFELD TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Crimean *Gebietskommissar* reports that there are opportunities for Dutch colonists.

56. 10 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
As a result of various mistakes, the redundant staff of the Batavian Oil Company have not been deployed in Eastern Europe; that is not the fault of Rost and his colleagues.

57. 11 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
Some NOC problems: the *Entpolitisierung* demanded by the Germans, the large number of German bodies, the recruitment of agricultural labourers and other workers, etc.

58. 15 NOV. 1942 — M.E. VORENKAMP TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The model farm Waka-T is to be used for the training of agricultural workers from large-scale farms. The renovation of Waka-T is proceeding slowly.

59. 17 NOV. 1942 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. FISCHBÖCK
He guarantees that the Dutch people will gladly bear the expenses of purchases on the black market in the Netherlands for the *Weihnachtsaktion* for Germany in its hard-hit state.

60. 17 NOV. 1942 — H.C. SCHOKKER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
On the question of who will have the right of inspection with regard to VO 115/42, Rost or himself.

61. 24 NOV. 1942 — H.J. KERKMEESTER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The chairman of the Graphic Industrial Sector Group, Holtz,

should be replaced by himself, and other NSB members should receive executive positions as well.

62. 24 Nov. 1942 — J. Scharringa to M.M. Rost van Tonningen
His experiences as leader of the first group of Culano agricultural workers in Eastern Europe; he has not found any signs of *Gleichberechtigung* with the Germans.

63. 30 Nov. 1942 — M.M. Rost van Tonningen to H. Himmler
Internal NSB conflicts, anti-SS attitude of the NSB headquarters. Warns against the possibility of a Mussert government.

64. 1 Dec. 1942 — M.M. Rost van Tonningen to W. Malletke
Talks in Berlin and Rovno important for NOC. Non-NSB applicants now also to be deployed in Eastern Europe. Please accept the contribution of the Van Leeuwen Boomkamp Company.

65. 1 Dec. 1942 — M.M. Rost van Tonningen to O. Ohlendorf
Letter of thanks for candid discussion. Political opponents must also take part in the operations in Eastern Europe, and there is now a chance that they will.

66. 5 Dec. 1942 — M.M. Rost van Tonningen to J. van Dam
State subsidy for the Netherlands Youth Hostel Centre is a possibility, but a general reorganisation plan will not be paid for.

67. 7 Dec. 1942 — Telex from M.M. Rost van Tonningen to H. Himmler
10% of the Dutch farmers in White Ruthania have already been killed. Can the SS assist with the necessary arming?

68. 18 Dec. 1942 — M.M. Rost van Tonningen to H. Fischböck
The boards of the industrial organisations (esp. the Industrial Main Group) are definitely in need of replacement. They are now assigned tasks from the State Departments and their potential contribution in Eastern Europe is important.

69. 22 Dec. 1942 — H. von Harder to M.M. Rost van Tonningen
Announcement of visit by German authorities from the Baltic countries, who are coming to discuss problems connected with the deployment in Eastern Europe.

70. 9 Jan 1943 — M.M. Rost van Tonningen to A.A. Mussert
Protest against the forthcoming appointment of Müller as Delegate for Economic Affairs; the position has been promised to Rost van Tonningen. Also because he will replace the 'half Jew' Hirschfeld in due course.

71. 13 Jan 1943 — M.M. Rost van Tonningen to A. Seyss-Inquart
Survey of state finances over the past few years. Extreme austerity is now required. Supervision of departments has become more difficult through dislocation. The two state loans issued by Rost are doing very well.

72. 13 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO K. WOLFF
There are too many 'half Jews' and 'quarter Jews' in governmental functions and in the NSB. Welcomes a discussion with Himmler on the plans to make Müller Delegate for Economic Affairs.

73. 14 JAN 1943 — A.A. MUSSERT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Unlike Rost, Müller can get on with Hirschfeld, and Rost already has (too) many economic functions. Rost's Economic Front is not functioning properly.

74. 19 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
After hearing nothing but praise of his economic activities, this letter (no. 73) is the first criticism. The Economic Front is functioning properly.

75. 19 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Protest against instructions from Schmidt in relation to the requisitioning of government staff; Rost himself was in the forefront of these measures! Requisitioning must be extended, and in particular the Labour Service must provide shorthand typists.

76. 20 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Müller must not be appointed as Delegate, otherwise Schmidt's policy will triumph. Himmler's assistance in the matter is crucial.

77. 22 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. VON HARDER
The NOC is making satisfactory progress and Dutch interest in the enterprise is growing.

78. 22 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO O. OHLENDORF
Goering must approve a standard contract for deployment in Eastern Europe, so that Dutch trading companies can cooperate with the industrial organisations within the framework of the NOC.

79. 22 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO O. POHL
Report of the foundation of the Netherlands Eastern Building Company. Heerema is coming to Berlin for talks with the *Wirtschaftsverwaltungshauptamt* and the *SS-Frontarbeitereinsatz.*

80. 25 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F.B.J. GIPS
The new Netherlands Eastern Trading Company should be developed, but goods from the Netherlands will have to be supplied first before compensatory goods can arrive.

81. 25 JAN 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F. KNUD
The Netherlands 'Ost' Textile Company is in a bad way because the representative of the German Branch Group has died. Production must take place in Eastern Europe.

82. 28 JAN 1943 — G.J. RUITER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Relations between the Netherlands Agricultural Estate and the NOC must be improved for the deployment of agricultural workers in Eastern Europe.

83. 4 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. VON HARDER
Letter with three memos. Rosenberg must approve a general deployment contract, so that Hirschfeld and Rost, together with the Woltersom Committee, can activate the world of trade and industry.

83 I. ANLAGE 1 — On the purchase of materials on the Dutch black market for operations in Eastern Europe.

83 II. ANLAGE 2 — On the relations between the Netherlands Agricultural Estate and the NOC.

83 III. ANLAGE 3 — NOC items to be discussed in Berlin.

84. 5 FEB. 1943 — R. RINKEFEIL TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Plan for adapting Dutch customs levies to the German ones.

85. 9 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO K. KAUFMANN
Request for a discussion on obtaining ships for the NOR; *Prisenschiffe*, concrete ships and ships from the *Hansa* programme.

86. 10 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN/H.TH. DE GOEY TO R. FIEBIG
A number of anti-Nazi board members must be eliminated from the metal industrial organisations.

87. 10 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
Fischböck demands a tax increase, which may result in German citizens becoming richer than their Dutch counterparts; that is not *Gleichberechtigung*. Small investors are hit extra hard.

88. 12 FEB. 1943 — W. MALLETKE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Stern letter with the conclusion that the results of the NOC are minimal. Communications with the Ostministerium must also be improved, otherwise the autonomous NOC deployment will be curtailed.

89. 17 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The campaign led by Bühler and Rost against excessively high rates on the stock exchange should be supported by measures including the replacement of the present chairman of the exchange, Overhoff, and the deportation to Eastern Europe of persons found guilty by the *Devisenschutzkommando*.

90. 18 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
Reminder on the question of the appointment as Delegate for Economic Affairs; the matter is urgent. Opinion asked on changing the Dutch customs levies.

91. 19 FEB. 1943 — H. PUTTKAMMER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
A conciliatory letter on the occasion of Rost's birthday to make up for Malletke's letter (no. 88).

92. 27 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Request for permission to recruit Dutch labourers in Germany to protect the Dutch agricultural workers in Eastern Europe.

93. 27 FEB. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO THE DIRECTORS OF THE NETHERLANDS BANK
In the future the full 50 million RM Voluntary Contribution for the War Effort in Eastern Europe is to be transferred as credit.

94. 27 FEB. 1943 — H. FISCHBÖCK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Bühler is the appropriate German authority for the Department for Special Economic Affairs, which has been transferred to Amsterdam.

95. 1 MAR. 1943 — A.A. MUSSERT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Müller's appointment has not gone through, he will be pleased to hear.

96. 2 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Proposal to transfer the financial auditing of Winter Aid to the General Auditor.

97. 5 MAR. 1943 — H. HIMMLER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
On Wolff's operation, the death of Eicke, the return of Feldmeyer, Van Efferen and Kooymans and the February announcement from the pulpit on behalf of the church. Above all, do not lose courage.

98. 8 MAR. 1943 — MEMO FROM M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
A discussion between Mussert and Himmler is called for to clear up the problems.

99. 9 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO R. BRANDT
The operations in Eastern Europe are running into serious difficulties. In the Netherlands the Germans only have eyes for the social elite, instead of trying to gain the support of the working people.

100. 10 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Sympathy with Wolff's illness and condolences for the death of Eicke. Continues to believe in German victory and now has a more favourable opinion of Feldmeyer. Relations with Mussert remain the same.

101. 13 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO G. BERGER
Condolences on the death of his son. Berger's service lies in the promotion of the *SS-Standarte Westland.*

102. 15 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
Covering letter to accompany NOC report (no. 103); the *Ostministerium* is arguing for *Entpolitisierung.* The matter requires discussion.

103. 15 MAR. 1943 — REPORT FROM M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
Report on 8 months of NOC; most operations still have a preparatory character and there are still difficulties.

104. 18 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO E.H. VAN RAPPARD
Congratulations on his war decoration. When the war is over the campaign against all saboteurs and meddlers behind the front will

be unleashed.

105. 18 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO K. WOLFF
Personal letter to Wolff, who is ill, with news about his family and work.

106. 18 MAR. 1943 — R. BRANDT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Wolff is standing up well to the serious operation; Rost can contact Brandt if he does not want to bother Himmler with his problems.

107. 22 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
In connection with a protest from the Insurance Main Group, Rost calls for better harmonisation of the Sauckel action, the industrial shutdowns and the labour requisitioning.

108. 25 MAR. 1943 — E.H. VAN RAPPARD TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Unfortunately he is not allowed to return to the front. He is pleased that they have re-established contact. It is a time for waiting for the political situation to take a turn for the better.

109. 31 MAR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE
The NOC receives too much obstruction from German organisations; many promises are made, but little is done. Malletke's support is necessary for 9 objects.

110. 10 APR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
The antagonism between Roskam and De Ruiter is fatal for the Agricultural Estate and the food supply. Roskam is a failure and should be replaced.

111. 12 APR. 1943 — H.A. RAUTER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Rauter has protested against the German plans to regard the *SS-Frontarbeiter* as soldiers; they are workers, and that must be the basis of our operations in the Netherlands.

112. 13 APR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO R. BRANDT
Pleased to hear that Wolff is out of danger. The eagerness to fight is beginning to emerge in the Netherlands, but if the Germans had focused on the people instead of on the intellectuals in 1940, we would be a lot further by now. The campaign in Tunisia is not essential, as long as Germany is rid of the Jewish danger.

113. 16 APR. 1943 — H.C. VAN MAASDIJK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The NSB must have a say and be required to give its approval with regard to designations in the industrial organisations.

114. 16 APR. 1943 — H.C. VAN MAASDIJK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Request for support in connection with a conflict with the inland revenue about his company, the Nederlandsche Bankinstelling.

115. 22 APR. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Request to release material which becomes available through the industrial closures for the NOC.

116. 24 APR. 1943 — R. BRANDT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Wolff is improving. It is good that Rost has an important position. An investigation is under way to see whether the Black Sea is suitable for Dutch fishers.

117. 3 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO R. BRANDT
Good prospects for Dutch fishers on the Peipus Lake. The condition of the *SS-Frontarbeiter* is poor. There were no strikes in Rost's departments nor in the NOC.

118. 4 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.C. VAN MAASDIJK
It is not practical for the NSB to have a say and be required to give its approval with regard to designations in the industrial organisations (no. 113); the present request is for the right to object to certain designations.

119. 10 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. SELLMER
Dieter's memo on the food supply was disappointing; there is a threat of famine.

120. 12 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. LAGES
Strike action has taken place in the Netherlands Bank in Almelo; one of the directors, Dons, has been arrested and questioned, and the SD had informed him that it was at Rost's instigation. Rost has been forced to admit during a stormy meeting of directors in Amsterdam.

121. 15 MAY 1943 — M.M ROST VAN TONNINGEN TO A. A. MUSSERT
Rost sends a copy of his letter to Rinkefeil (no. 122) on the customs adjustments. Discussion is called for within the National Economic Council.

122. 15 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO R. RINKEFEIL
There are no objections in principle to bringing the Dutch customs levies in line with the German ones, but there are practical objections. Besides, the various calculations are not based on sufficient material.

123. 15 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
The opponents of the NSB and of the Germans are the only ones who stand to gain from the media battle between Carp and Feldmeyer in *Volk en Vaderland* and *Storm-SS*.

124. 17 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS- INQUART
De Jong and De Beaufort have tendered their resignation as members of the board of directors of the Netherlands Bank; the differences between them and Rost have become too great.

125. 17 MAY 1943 — J.C. DEN DULK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The situation of the Dutch fishery; too many ships are requisitioned by the Germans and the leadership of the Fishery Centre is anti-Nazi.

126. 17 MAY 1943 — H.W.T. TYDEMAN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Problems with the labour requisitioning; are members of the NSB exempt?

127. 19 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Remarks on a memo from Ruiter on the recovery of Dutch livestock. The price controls on food are not working.

128. 19 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Requests support for an NSB comrade whose interests are threatened by a case of 'aryanisation'.

129. 20 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J.C. DEN DULK
The construction of new steel ships for fishing is out of the question, but new wooden ships might be possible. Great importance of retaining the fishermen.

130. 26 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
As Himmler's longest-standing SS agent in the Netherlands, he wants Himmler to listen to him before a decision is taken on the political situation in the Netherlands.

131. 26 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Seyss-Inquart's plan to replace Mussert by Feldmeyer is unacceptable. Rost is still waiting for the rank of officer in the SS which has been promised him.

132. 27 MAY 1943 — G. DIETERS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Approval of Rost's report on food supplies. Comments on the pig stocks. He is leaving for the front; Rost must not follow his example; he is needed in the Netherlands.

133. 28 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE
The NOC is to include a separate Eastern Institute to carry out political work.

134. 28 MAY 1943 — A. BÜHLER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The Overijssel *Beauftragte* supports Dons (no. 120), who has behaved correctly during the strike. Rost is asked to state his position.

135. 31 MAY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Request for the security of his house to be arranged without interference by mayor Voûte; the latter is growing increasingly critical of Nazism.

136. 1 JUNE 1943 — J. VAN HOEY SMITH TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Abuse of the *Ausweise* in labour requisitioning; too many clerical staff remain, too many agricultural labourers are leaving. The antis are also trying to oust the Nazis.

137. 1 JUNE 1943 — J. VAN HOEY SMITH TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The influence of the NSB members in the industrial organisations is small, partly because the position of chairman is usually in

other hands.

138. 8 JUNE 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Heerema is suspended on many counts of irregular behaviour, and he will also be dismissed.

139. 16 JUNE 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Letter of thanks for Rauter's support against Heerema.

140. 17 JUNE 1943 — W. MALLETKE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The connection between the NOC and the Eastern Institute should be as loose as possible.

141. 19 JUNE 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
The amendment of the Law on the Netherlands Bank must be rushed through to prevent undesirable candidates from being appointed as new directors.

142. 25 JUNE 1943 — E.J.B.M. VON BÖNNINGHAUSEN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Wimmer felt him out as Commissioner for Overijssel, but Mussert is against it. Perhaps mayor of Tubbergen, together with resumption of his legal work.

143. 30 JUNE 1943 — G.W.J. BRUINS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Report of the General Meeting of shareholders of the Netherlands Bank, including acceptance of the honourable resignation of De Beaufort and De Jong.

144. 1 JULY 1943 — W. GOEDHUYS TO M.M ROST VAN TONNINGEN
Non-subscriber sales of the weekly *De Waag* seem to be rising.

145. 9 JULY 1943 — F.B.J. GIPS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Tenders his resignation as a member of the Financial Committee of the NAF; it is impossible to work without adequate information.

146. 10 JULY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The industrial closures tend in practice to be highly detrimental to the NSB members. Request for an instruction that the Economic Front and/or Special Economic Affairs be consulted before decisions are taken.

147. 10 JULY 1943 — H.C. VAN MAASDIJK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Concurs with the letter from Gips (no. 145) and likewise tenders his resignation as a member of the Financial Committee of the NAF.

148. 14 JULY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F. RIEDWEG
In connection with the conflict with the Stock Exchange, where comrade Van Gogswaardt appeared in uniform, he cannot visit the *Germanische Leitstelle*.

149. 15 JULY 1943 — D.C.H VAN GOGSWAARDT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Explanation for his appearance at the Stock Exchange in NSB

uniform. Disagrees with the reprimand received from the chairman of the exchange.

150. 20 JULY 1943 — W.L.Z. VAN DER VEGTE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
A wage increase for Post Office staff is desirable now that the cost of living has risen by at least 50%.

151. 23 JULY 1943 — K.O.M. WOLTERS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
He is now working in Russia for the council of war of the SS Viking Division, but he had hoped to be deployed on the front. There is a major function to be fulfilled by the NOC in Russia.

152. 29 JULY 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.C. VAN MAASDIJK
After a discussion, Van Maasdijk has withdrawn his letter of resignation as a member of the Financial Committee of the NAF (no. 147). Hopefully Gips will withdraw his as well.

153. 30 JULY 1943 — F.B.J. GIPS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Sustains his tender of resignation as a member of the Financial Committee of the NAF (no. 145). Like the industrial organisations, the NAF should be established on a wider basis.

154. 4 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
The prescribed consultation with the Leader on the new statute for the Netherlands Bank (no. 141) has unfortunately not been held through pressure of time.

155. 11 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE
De Kock van Leeuwen has resigned as commissioner of the NOC and Gips as chairman of the Supervisory Board. It will be proposed to the commissioners to split the NOC into a *Wirtschaft* and a *Treuhand* division.

156. 12 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. WULFF
Requests support for Rambonnet, who is going to Eastern Europe to inspect the NOC. Rost will be present in person for the opening of Waka-T.

157. 13 AUG. 1943 — D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Protest against an inspection of the NOC by the Presidium because of its undesirable members.

158. 13 AUG. 1943 — W.TH. DE LESTRIEUX HENDRICHS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Problems with the Eastern Trading Company, especially because compensatory supplies to the Netherlands prove to be impossible.

159. 18 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Gips is heavily influenced by the military events, but he has been informed that Seyss-Inquart also requests him to retain his post.

160. 20 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO P.J. KOOYMANS
On the campaign led by him and Schokker against the black market; it is good that Kooymans is also prepared to join in.

161. 24 AUG. 1943 — W. GOEDHUYS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Involvement of the NAF in the *Betreuung* of the Dutch workers in Eastern Europe undesirable, since the Eastern Institute will be making its own proposals.

162. 26 AUG. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Congratulations on his appointment as *Reichsinnenminister.* Rost was praised by Seyss-Inquart for his economic activities. The operations in Eastern Europe give him the most satisfaction.

163. 30 AUG. 1943 — H. FISCHBÖCK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Rost has insulted Von der Wense during a meeting of the board of general secretaries. Fischböck demands a written apology.

164. 30 AUG. 1943 — H.C. VAN MAASDIJK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
NAF must have more contact with employers. NAF Financial Committee is redundant.

165. 1 SEPT. 1943 — J.C. VAN ESSEN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Defence of his support for the recruitment of foreign clerks in the Amsterdam Stock Exchange.

166. 3 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J. VON DER WENSE
Rost could not have uttered the insult (no. 163); it must therefore be regarded as not having been made.

167. 7 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F.W.A. DE KOCK VAN LEEUWEN
Rebuttal of De Kock van Leeuwen's complaints about the NOC and acceptance of his resignation as commissioner of the NOC.

168. 12 SEPT. 1943 — S.S. HOOGTERP TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
As deputy editor-in-chief of the *Algemeen Handelsblad* he has imposed a Nazi line on the paper. Can Rost help him to obtain an order for 1,200 subscriptions for the NOC?

169. 14 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. HARSTER
Letter of farewell in connection with Harster's departure for Italy, where the situation is interesting but difficult.

170. 14 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Congratulations on the liberation of Mussolini. Sends report on the NOC, the *Bericht.* Request to arrange discussion with Koch.

171. SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO COMMISSIONERS OF THE NETHERLANDS EASTERN COMPANY
Agenda for the meeting of commissioners of the NOC with a proposal for the reorganisation of the NOC.

172. 15 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Covering letter for Bericht, with expression of gratitude for support received.

173. 16 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO O. BENE
Covering letter for *Bericht.* The difficulties in Eastern Europe are

still considerable, but the NOC work is making steady progress.

174. 16 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE
Protest that the military training of the agricultural workers in Eastern Europe has been discussed without consulting him. Covering letter for *Bericht*.

175. 16 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO K. WOLFF
Wishes Wolff success with his new position in Italy. Hopes of a National-socialist revival there.

176. 21 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. ROSENBERG
Rebuttal of Koch's allegations against the agricultural workers in Eastern Europe; stricter selection is certainly desirable, but the black market is the result of the German precedent.

177. 22 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Letter of thanks for sending a *Lebensleuchter* for the recent birth of his second son.

178. 22 SEPT. 1943 — H.J. OTTO TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
A *Europapress* editor will soon be stationed in Rovno; close collaboration with the NOC desirable. Recommendation of a former colleague.

179. 22 SEPT. 1943 — E.J. VOÛTE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Unable to attend the meeting of NOC commissioners. All his previous objections to the NOC still apply.

180. 24 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Covering letter for two reports: on the vegetable supply, and on the black market. Distribution system important in connection with the planned wage increases.

181. SEPT. 1943 — DRAFT MEMO FROM M.M. ROST VAN TONNINGEN
A new form of fmancial auditing of the NAF has been agreed with Woudenberg.

182. 28 SEPT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. LANKENAU
Plea for the interests of his SS security commando.

183. 1 OCT. 1943 — MEMO FROM M.M. ROST VAN TONNINGEN
Pros and cons of the planned military training in the Ommen camp, intended for volunteers in Eastern Europe.

184. 2 OCT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. ROSENBERG
Renewed rebuttal of Koch's allegations (no. 176). Many workers are dispatched to Eastern Europe through the Dutch Labour Service to avoid labour requisitioning. A better preparation seems necessary.

185. 4 OCT. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
The NOC should be given responsibility for the Ommen training camp, despite Schwier's plans.

186. 6 Oct. 1943	M.M. Rost van Tonningen to E.J. Voûte Rebuttal of Voûte's complaints (no. 179); the strong state character is due to the circumstances of the war.
187. 7 Oct. 1943	M.M. Rost van Tonningen to H. Himmler Birthday congratulations, accompanied by a footwarmer with a sunflower motif.
188. 9 Oct. 1943	W. Malletke to M.M. Rost van Tonningen Rost must not obstruct Schwier's plans. Schwier is to be deployed in White Ruthania with a group. Renewed complaints about the Dutch Labour Service.
189. 11 Oct. 1943	M.M. Rost van Tonningen to J.J. Schrieke It is thanks to Schrieke that the sentences pronounced on Rost in 1939 are not to be executed; why do they come up now?
190. 13 Oct. 1943	M.M. Rost van Tonningen to D.G.W. Spitzen Letter of thanks for the friendly words of farewell addressed to Rost on Spitzen's retirement as general secretary of Transport and Communications.
191. 13 Oct. 1943	Report of M.M. Rost van Tonningen on his visit to the Ommen camp The camp still has a very poor reputation. That is why it only suitable for the NOC in the distant future.
192. 13 Oct. 1943	J.J. Schrieke to M.M. Rost van Tonningen Explanation for the delayed execution of the 1939 sentences on Rost (no. 189); the enormous backlog in the execution of sentences is now being worked through.
193. 20 Oct. 1943	M.M. Rost van Tonningen to H.A. Rauter After consultation with Kooymans, a proposal to have the budgetary inspection of the Landwacht carried out by the Department of Finance.
194. 20 Oct. 1943	M.M. Rost van Tonningen to A. Seyss- Inquart Report of the meeting of NOC commissioners, which was mainly concerned with the trade with Eastern Europe.
195. 23 Oct. 1943 }	M.M. Rost van Tonningen to A. Seyss-Inquart Covering letter for the first financial report on the NOC; the balance as of 31 Dec. 1942 is not yet available.
195. I }	Financial survey of loans made to the NOC
196. 26 Oct. 1943	M.M. Rost van Tonningen to F. Kranefuss Request to arrange a meeting with Hayler and Ohlendorf. The temporarily evacuated areas in Eastern Europe will be regained.
197. 26 Oct. 1943	M.M. Rost van Tonningen to W. Malletke Refusal to accept Malletke's view of the deficiencies of the NOC; there must be no deployment in Eastern Europe outside the NOC.

198. 27 Oct. 1943 M.M. Rost van Tonningen to W.N.A. Kröller
Instructions for Kröller's pending talks with the *Schiffahrt-Treuhand*; the ships that have been promised must be supplied.

199. 27 Oct. 1943 M.M. Rost van Tonningen to H.A. Rauter
Comments on his proposal for the improvement of NOC candidates.

200. 27 Oct. 1943 M.M. Rost van Tonningen to H.A. Rauter
Refusal to discuss the Schwier operations with Malletke and others; the NOC must retain command of the operations in Eastern Europe.

201. 27 Oct. 1943 H.M. Hirschfeld to M.M. Rost van Tonningen
His Department must consult with Special Economic Affairs on cases relating to import and export between the Netherlands and the occupied territories in Eastern Europe; who is the contact there?

202. 28 Oct. 1943 M.M. Rost van Tonningen to H.A. Rauter
Seyss-Inquart should prohibit Schwier's attempts to gain control of the NOC, and the Ommen camp must come under the control of the NOC.

203. 29 Oct. 1943 M.M. Rost van Tonningen to D. Krantz and the Supervisory Board of the NOC
The relations between the NOC directors, the Supervisory Board, the chairman of the Supervisory Board and himself must be settled, as well as a number of necessary formalities.

204. 1 Nov. 1943 F.B.J. Gips to M.M. Rost van Tonningen
The NAF Financial Committee should be abolished. He no longer wishes to form a part of it.

205. 3 Nov. 1943 W. Ispert to M.M. Rost van Tonningen
Not responsible for an article on the Rost van Tonningen family in *Sibbe*, nor has he previously raised difficulties relating to Rost's family background.

206. 8 Nov. 1943 M.M. Rost van Tonningen to A.A. Mussert
Recommendation of Van der Vaart Smit for a (better) position as mayor.

207. 8 Nov. 1943 E.C. B. to M.M. Rost van Tonningen
The important Jews are the main danger, not the ordinary small-time Jewish shopkeepers in the Jodenbreestraat.

208. 9 Nov. 1943 M.M. Rost van Tonningen to H.A. Rauter
Request for the return of Wolters (no. 151), who now works in The Hague, to the NOC.

209. 17 Nov. 1943 M.M. Rost van Tonningen to A. Seyss-Inquart
The Dutch State is incurring considerable expense for the compulsory radio supply; it is therefore logical that the State should

own the radios.

210. 18 Nov. 1943 — M.M. Rost to Tonningen to R. Jungclaus
Congratulations on his promotion; Hitler and Himmler hold him in high esteem.

211. 18 Nov. 1943 — M.M. Rost van Tonningen to O. Ohlendorf
Congratulations on his top-level appointment in Economic Affairs, so that Nazi principles can flourish there again.

212. 18 Nov. 1943 — M.M. Rost van Tonningen to Frau E. Rauter
Congratulations on the birth of their fourth child and expression of sympathy with the heavy burden of German women.

213. 20 Nov. 1943 — M.M. Rost van Tonningen to E.C. B.
Not just the small fry, but the large-scale Jews must be tackled as well; he regards every Jew as vermin.

214. 19 Nov. 1943 — H. Wulff to M.M. Rost van Tonningen
The NOC is investing huge amounts in the East European operations; he will help as much as he can, particularly with regard to the Baltoje Voke peat company.

215. [22] Nov. 1943 — Memo from F.L. Rambonnet to M.M. Rost van Tonningen
Conflict among the directors of the Nederlandsche Middenstandsbank on a loan made to the Landelijke Hypotheekbank.

216. 23 Nov. 1943 — J.H. Carp to M.M. Rost van Tonningen
The NOC has sacked employees after the evacuation of the Ukraine. The NSB wants their names and a proposal for their assistance.

217. 29 Nov. 1943 — J.W.J. Tummers to M.M. Rost van Tonningen
The auditing department of the NAF should operate more independently of the NAF, so that the financial inspection can be improved.

218. 10 Dec. 1943 — M.M. Rost van Tonningen to H. Wulff (Vilna)
He will receive the *Bericht* on the NOC, which is highly confidential, during his pending visit to the Netherlands. It mentions him twice in glowing terms.

219. 1 Dec. 1943 — M.M. Rost van Tonningen to W. Schmitz
Request to spare his department as far as possible in the labour requisitioning.

220. 13 Dec. 1943 — M.M. Rost van Tonningen to E. Eftger
Request for rapid exemption from labour requisitioning for the staff of his department.

221. 13 Dec. 1943 — M.M. Rost van Tonningen to D. Krantz
Complaint that the promised balances for the end of 1942 and June 1943 are not yet ready.

222. 14 DEC. 1943 — F.J.W.J. SCHEURLEER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Warning that members of the NSB in the Advisory Councils of the Chambers of Commerce and Industry must attend the meetings, because otherwise the antis will score another victory.

223. 16 DEC. 1943 — B.J. BIERMA TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Proposal that the Agricultural Estate should be able to turn to the Netherlands Bank to cover its credit demands; welcomes a discussion on this topic.

224. 18 DEC. 1943 — K. KAUFMANN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The NOC receives the three promised ships from the *Hansa*-Programme.

225. 21 DEC. 1943 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. ISPERT
He had expected to be contacted before publication in Sibbe (no. 205). If required, a meeting can be arranged.

226. 4 JAN 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO K. KAUFMANN
Letter of thanks for granting the ships for the NOC (no. 224), but there are problems in obtaining the concrete ships.

227. 7 JAN 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO E. VAN DIEREN
Reprimand on tactless report on the Dutch Labour Service; there are still many initial problems and it is difficult to find appropriate people.

228. 12 JAN 1944 — J.H.L. DE BRUIN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
A lot of people are taking out very short life insurances; a lot of the money must be coming from the black market. An investigation is required.

229. 14 JAN 1944 — J.H. CARP TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Sends a decree of Mussert, by which each Delegate of the Leader acquires an Advisory Council.

230. 15 JAN 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
The main point in his protest against increasing the Voluntary War Contribution - at Mussert's request entirely on his own account - is that, by comparison with other occupied countries, the Netherlands is exceptionally heavily taxed because a Nazi is in charge of the financial sector.

231. 17 JAN 1944 — J. BARENDREGT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Report on difficulties in Waka-T; he supports 'his' agricultural labourers against unjust attacks and allegations.

232. 18 JAN 1944 — J.A.H. VAN DER DOES TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Personal letter requesting permission to visit Rost in Amsterdam and with an invitation to a meeting of *De Waag*.

233. 25 JAN 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J. BARENDREGT
Reprimand on his report (no. 231), but he values him as a capable colleague.

234. 25 JAN 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO CLUB FOR DUTCH INDUSTRY
As one of the founders, he is not prepared to make a contribution or to pay an initial membership fee, but he will make a one-off payment.

235. 25 JAN 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO D. KRANTZ
Requests information on the colleagues of the NOC presidium who were insulted by Krantz. The report on Waka-T (no. 231) is 'of an unbusinesslike journalistic level'.

236. 25 JAN 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Refuses to allow the state treasury to pay for an agency in Germany which competes with a similar NAF agency.

237. 26 JAN 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO R. FIEBIG
Rost's attempts to requisition cars in the Netherlands centrally through the Cenembe are obstructed by Van der Vegte in particular; he therefore withdraws.

238. 26 JAN 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. FISCHBÖCK
The Investment Council has rejected a proposal to give the Department of Finance more powers; Seyss-Inquart must now promulgate the Order.

239. 1 FEB. 1944 H. WULFF TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Congratulations on the first issue of the monthly magazine De Pionier, but it does not state that the Germans are taking care of the Dutch in Eastern Europe.

240. 4 FEB. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO G.J.F. SLUYTERS
A request for reinstatement of a member of the NSB who was unjustly expelled.

241. 5 FEB. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO D. KRANTZ
Double function of the NOC; private and public (state)interest was evident from the start. The State is now taking risks for later. You have promised the Balance and a Statement of Profit and Loss for 1942.

242. 7 FEB. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO D. DE BLOCQ VAN SCHELTINGA
The estates Raaphorst, Eikenhorst and Terhorst must not be sacrificed to the expansion of Wassenaar.

243. 8 FEB. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO SS-HAUPTSTURMFÜHRER KÜTHE
Letter of denunciation of some residents of Dinteloord; the mayor in particular displays anti-NSB behaviour.

244. 10 FEB. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
The Dutch proposals to combat the flight of the German mark to the Dutch guilder were rejected by German bodies.

244. I. 10 FEB. 1944 AKTENNOTIZ FÜR HERRN DR. BÜHLER ZUR WEITERGABE AN DIE BEFUGTEN DEUTSCHEN BEHÖRDEN.
Measures to combat the flight of the German mark to the Dutch guilder.

245. 10 FEB. 1944 A.A. MUSSERT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Seyss-Inquart takes an interest in our objections to the increase in the Voluntary War Contribution (no. 230). A meeting is required to discuss the misunderstandings about the agricultural prices and finance.

246. 12 FEB. 1944 G. VAN DUYL TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Plea for a low-ranking civil servant in the Tax Office. The contact between him and Rost has grown less close, but they both believe in Hitler.

247. 14 FEB. 1944 D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Warning about A.J. Ilcken, who wants to be engaged in the Netherlands Eastern Building Company.

248. 15 FEB. 1944 H.J. WOUDENBERG TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
They are agreed on how to deal with the unemployment funds. A proposal for unemployment benefit in the future.

249. 16 FEB. 1944 E. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Warning against antis, who waste state funds in the expected reconstruction of the fishing fleet.

250. 18 FEB. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Bombing of Berlin, where he was, has made a great impression. Black market and inflation threaten the Dutch economy, and wages paid by German organisations are too high.

251. 19 FEB. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO E. NAUMANN
Credit organisations which are not bona fide can be closed; can those responsible not be sent to a labour camp?

252. 21 FEB. 1944 M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Letter of thanks for his congratulations and reminder of assistance at his engagement and wedding. Both their 'Sippe' depends on the fate of the Third Reich.

253. 25 FEB. 1944 G. DIETERS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN AND F.S. ROST VAN TONNINGEN-HEUBEL
He must stay on the Eastern front for two more months; what has been decided in the Netherlands about his future?

254. 26 FEB. 1944 W. GOEDHUYS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The welfare for the *SS-Frontarbeiter* should be organised by the Netherlands Eastern Institute. The next issue of *De Waag* will

contain an article on the occasion of Rost's fiftieth birthday.

255. 1 MAR. 1944 — F.B.J. GIPS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Reasons for his resignation as NOC commissioner.

256. 10 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Letter of thanks for the photograph with dedication. Financial problems in the Netherlands are nothing compared with the misery in Germany caused by the bombings.

257. 11 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Condolences on the death of Rauter's mother.

258. 14 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Despite Feldmeyer's request, Rost is not prepared to take on Ilcken in the Netherlands Eastern Building Company (no. 247).

259. 17 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
Voûte's incorrect decisions on the municipal salaries are an attack on the NSB and on the wage system. Better distribution is more effective than an increase in salary.

260. 18 MAR. 1944 — E. NAUMANN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Rost's proposal (no. 251) cannot be implemented, except in exceptional cases.

261. 23 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO O. BENE
Invitation to dine with a few prominent members of the NOC.

262. 23 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Request for thirty officers and men to protect the Baltoje Voke peat company.

263. 23 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Account of how the inspection was arranged for the financing of the evacuation of NSB relatives in 1942.

264. 16 MAR. 1944 — H. VON HARDER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Voluntary nature of the Dutch commitment remains. Unfortunate incident in Berlin involving NOC representative and the *Ostministerium*.

265. 24 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Rebuttal of charges by a Dutch building company against the Netherlands Eastern Building Company.

266. 25 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Fahrenholz is obstructing him in every way; he works with Hirschfeld, Woltersom and the *Vierjahresplan* and interferes with the NOC work.

267. 28 MAR. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO G. DIETERS
Dieters is to head the Agricultural Estate upon his return. Dreams about the future of his sons.

268. 30 MAR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER Hirschfeld, Louwes and Ruiter are responsible for the imminent bankruptcy of the Agricultural Estate. Let Dieters head the Agricultural Estate and Rost carry out the financial supervision.
269. 1 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER The organisation of the Agricultural Estate was faulty and Mussert must not be allowed to have his way a second time; Dieters must head the Agricultural Estate.
270. 3 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. WULFF Request to Rauter for military assistance (no. 262) was in vain; the *HSSPF* there must assume responsibility for it.
271 4 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER SS-member Van Etten has been removed from his post as journalist by the NSB and Hirschfeld's press officer can simply do as he likes!
272. 5 APR. 1944	AGREEMENT BETWEEN M.M. ROST VAN TONNINGEN AND H.J. WOUDENBERG Organisational relations between the Department for Special Economic Affairs, the Economic Front and the NAF to avoid conflicts between the officers.
273. 6 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J.H.L. DE BRUIN Measures to combat taking out life insurances (no. 228) not now, but after the war.
274. 11 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER Despite the many disappointments behind the front, there are still inspiring examples on the front.
275. 11 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F. KRANEFUSS Complaints about Dutch and German *Etappenschweine* and the need to take action against the falling standards of German occupation staff. Praise of Hitler's leadership.
276. 11 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE The incident involving the NOC representative and the *Ostministerium* (no. 264) should not be exaggerated. It is not the first time that the German authorities have chosen the wrong person.
277. 13 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.C.C. BLUMENTHAL Letter of thanks for the birthday greetings and the friendship contained in them.
278. 13 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. WULFF Voorenkamp's management of Waka-T is inadequate. The proposed *Holländertagung* must wait until the situation has improved.
279. 18 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.L. WOLTERSOM Woltersom should supply the name of a German officer who tried to change 100 1000-guilder banknotes some time ago.

280.	19 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO E. NAUMANN The talks with yourself, Knolle and Fahrenholz were not entirely satisfactory, but misunderstandings about the NOC have been cleared up.
281.	20 APR. 1944	H. WULFF TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Supports Voorenkamp (no. 278) and warns against a change of leadership in Eastern Europe.
282.	24 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F. HAYLER The Eastern Trading Company did not develop to the advantage of the NOC, but in a reorganised form the company should be given every assistance.
283.	25 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART The Agricultural Estate is in a very bad way and Hirschfeld is to blame for this as well. Rost refuses to allow a loan until he is given financial control of the Agricultural Estate.
284.	26 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.M. HIRSCHFELD Why has he been left out of a plan to set up a committee to draw up the future rulings for the industrial organisations?
285.	26 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER Mussert appoints the wrong people to important economic positions; a meeting with Seyss-Inquart on the matter is necessary.
286.	28 APR. 1944	W. MALLETKE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN A discussion with Krantz on the operations in Lithuania has been fertile.
287.	29 APR. 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F. KRANEFUSS On his measures to combat purchases on the black market and currency smuggling, which are supported by Seyss-Inquart and the *Reichsbank*. The NSB has failed to win over the Dutch workers.
288.	1 MAY 1944	E. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Wants to be replaced as commissioner for the Artillery Institutions, then Groothof can be replaced as well.
289.	6 MAY 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. WULFF Voorenkamp will not be sacked in Waka-T. Good Dutch leaders for Eastern Europe are hard to find.
290.	6 MAY 1944	R. PENSE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN The Dutch involvement in *Ostland* is in a crisis and the Waka-T peat company produces far too little peat.
291.	8 MAY 1944	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO K. KAUFMANN Request for talks with him and Müller on the current shipbuilding plans, in contrast to the shipbuilding plans of the Ocean Shipping Group which assume an Allied victory. The restoration of the fishing fleet is important too.

292. 8 MAY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO K. WOLFF
Congratulations on his birthday. South-East Europe will be the centre of conflict and England will maintain its traditional policy of equilibrium.

293. 9 MAY 1944 — E. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The industrial organisations are not working. An NSB shadow organisation should be set up. Direction 'from above' by members of the NSB is not working either.

294. 10 MAY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO R. PENSE
There is a crisis of confidence regarding the *Holländereinsatz* in Eastern Europe, but the Germans mistreat the Dutch as well.

295. 10 MAY 1944 — E. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Little confidence in the quality of the newly constructed freight vessels on the Allied side. The Dutch shippers remain pro-English; little can be done about it.

296. 11 MAY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
The Agricultural Estate scandal is growing worse. Dieters must be given control and Hirschfeld forced to resign.

297. 11 MAY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The Agricultural Estate is still in a bad way. It is also the result of the choice of the wrong people; there are too many NSB members, and it is not pan-Germanic. Request for a meeting.

298. 13 MAY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Request for security for the Baltoje Voke company. The fishery on Lake Peipus is flourishing and operations in other areas are proceeding successfully as well.

299. 13 MAY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO R. PENSE
The Baltoje Voke peat company is the most important object in the East, but the required material is not forthcoming from the Netherlands because of official sabotage. Complaints about German obstruction.

300. 17 MAY 1944 — E. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Department of Finance subsidises the wrong people in shipbuilding.

301. 23 MAY 1944 — W. GOEDHUYS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Contents of a discussion with Professor Flörke on the welfare of Dutch workers and possible new ventures in Eastern Europe.

302. 24 MAY 1944 — H. WULF TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
It is good that Voorenkamp is not to be sacked (no. 289). Undesirable side-effects must not be allowed to influenced the NOC operations.

303. 26 MAY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
On the possibility of isolating some of the church circles of the

Resistance by retracting the ban on writing imposed on Prof. H. Visscher.

304. 31 MAY 1944 — W.L.Z. VAN DER VEGTE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Finance has unfortunately pulled out of the Cenembe (no. 237), so Transport and Communications has no option but to pull out as well.

305. 1 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. HIMMLER
Letter of thanks for the promise that Baltoje Voke will be protected.

306. 3 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. SELLMER
Introduction for two of his colleagues: his economic advisor and the publicity officer of Special Economic Affairs.

307. 7 JUNE 1944 — H.M. HIRSCHFELD TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Cenembe is now entirely under the control of his department (no. 304); the representatives of Van der Vegte and Rost should now resign.

308. 9 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE
The visit to Kauen was cancelled because of the invasion in Normandy. Rauter is not prepared to release military for the NOC until the threat of a danger is past.

309. 12 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO R. THIEL
Letter of farewell; it is a pity that he, who understood the Netherlands so well, had to leave as *Beauftragter*.

310. 13 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
Plea for the interests of Wolters (no. 208), who should either leave for the front or come back to work for Rost.

311. 14 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W.L.Z. VAN DER VEGTE
It was Transport and Communications which wrecked the business with Cenembe (no. 304).

312. 14 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. DE ZEEUW
He pays no heed to the possibility of a defeat for Nazism. He will fight to the death and not commit suicide.

313. 14 JUNE 1944 — R. PENSE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The NOC fiasco in Kauen is primarily due to poor leadership.

314. 14 JUNE 1944 — H. RADEMACHER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Every increase and every new budget item in Finance must pass through his hands.

315. 15 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO C. VAN GEELKERKEN
Heard that members of the Landwacht had to surrender confiscated black market goods, including to the *Wehrmacht*. Rost wants to do something about it.

316. 16 JUNE 1944 — H.A. RAUTER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The *Arbeitskontrolldienst* should be funded by the police itself.

317. 21 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. FISCHBÖCK
Announcement that, after consultation with Rauter, he will be spending some weeks in the service of the Landstorm. His replacement in the Netherlands Bank and in Finance has been arranged.

318. 21 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
Announcement that, after consultation with Rauter, he will be spending some weeks with the Landstorm in 's-Hertogenbosch. Unfortunately, the Germans tend to postpone awkward decisions.

319. 21 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J. ROBERTSON
Prefers not to receive telephone calls during his period in service; prefers to be visited once a week by a colleague in 's-Hertogenbosch.

320. 24 JUNE 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.J. FAHRENHOLZ
On his service with the Landstorm, secret weapons, the food supply and the 'tainted' genealogies of various NSB officers.

321. 11 JULY 1944 — D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Dismissal of Lingmont; no one is prepared to work with him in Eastern Europe either. The evacuation in Baltoje Voke and Vilna will be investigated.

322. 12 JULY 1944 — W. MALLETKE TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The Dutch effort in Eastern Europe is only an exploration; only a few of the Dutch who have now fled can remain in Eastern Europe.

323. 17 JULY 1944 — J.J.F.W. LINGMONT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
If his dismissal is not retracted, he will take the case to court.

324. 20 JULY 1944 — D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Warning against a possible deployment on the front; his functions are too important, his value in military service is minimal, and his wife and children will need him in times of danger.

325. 24 JULY 1944 — TJALLEMA TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Dismissal from the *Waffen-SS.* Perhaps he can do something for the NOC.

326. 25 JULY 1944 — H.A. RAUTER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
He is given leave to attend a wedding, but he must now carry on in 's-Hertogenbosch.

327. 30 JULY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F.B. GUÉPIN
The NSB is late in recognising your services. The period in military training was demanding, but it provided spiritual calm.

328. 30 JULY 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.A. RAUTER
The *SS-Wirtschaftshauptamt* still owes the NOC a lot of money.

The period in service in 's-Hertogenbosch was virtually uninterrupted (no. 326). The attack on the *Führer* has finally revealed the saboteurs in the *Wehrmacht*.

329. 7 AUG. 1944 — F.L. RAMBONNET TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Three ways for a sacked NSB-civil servant to receive his salary for another six months.

330. 9 AUG. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. MALLETKE
Inadvisability of a hasty decision on the NOC; it must remain at hand in case the tide turns, but the staff can be reduced.

331. 19 AUG. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A.A. MUSSERT
A better financial arrangement should be made for the Lombok veterans.

332. 22 AUG. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO O. BENE
Concern at the domestic situation, especially the threat of famine in the cities.

333. 22 AUG. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F. VON PAPEN
Renewed contact, great admiration for Von Papen's work in Turkey. His own work does not provide satisfaction.

334. 22 AUG. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. RADEMACHER
Proper financial supervision is sabotaged by the chaos in the Dutch Broadcasting Company.

335. 7 SEPT. 1944 — F. WIMMER TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Instruction to transfer 15 million guilders in various banknotes to the Deventer branch of the Netherlands Bank.

336. 1 OCT. 1944 — J. ROBERTSON TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Tenders his resignation from the Netherlands Bank in order to devote himself entirely to his military duties. His - dead - son's are his example. Bühler agrees.

337. 2 OCT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J. ROBERTSON
Refuses to accept the tender of resignation (no. 336); his position with the Netherlands Bank is too important.

338. 3 OCT. 1944 — J. ROBERTSON TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Sustains tender of resignation (no. 336). His military duties in the supervision of rail transport are more important.

339. 4 OCT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO E. VAN DIEREN
Hopefully he will inform Wimmer that he can resume his duties as general secretary; Rost had defended him against charges of desertion (Crazy Tuesday).

340. 18 OCT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J.H.L. DE BRUIN
Reprimand for his sudden departure for Berlin (Crazy Tuesday). There are rumours that he has transferred his money to a German bank.

341. 19 OCT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The banknote reserves are decreasing and there is already a lot of emergency currency in circulation. Its production is endangered by the power cuts; the energy supply must be guaranteed. He would like a meeting to discuss these matters.

342. 21 OCT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The restrictions on currency circulation have been lifted since September. It is the fault of the Germans that the abolition of the foreign currency border (1941) did not come up to expectations.

343. 25 OCT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The restrictions on currency circulation have been lifted since September. There is a reserve of banknotes, but it is rapidly shrinking. There is still a need for exchange control.

344. 26 OCT. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H.J. WOUDENBERG
The backlog in the financial administration of the NAF must be removed, and the same applies to the provincial agencies.

345. 30 OCT. 1944 — H.C. VAN MAASDIJK TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Sends a letter on the Landelijke Hypotheekbank.

345 I. 14 OCT. 1944 — LANDELIJKE HYPOTHEEKBANK N.V. TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The Landelijke Hypotheekbank needs a loan from Finance to settle the loans already granted for the assumption of mortgage claims on former Jewish property.

346. 3 NOV. 1944 — E. VAN DIEREN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Surprise at the criticism (no. 339); it was to Wimmer that he had reported. His work as general secretary of Transport and Energy had failed to materialise through German obstruction. He would prefer to keep out of politics in the future.

347. 13 NOV. 1944 — J.H.L. DE BRUIN TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Sends a letter to his attorney about Crazy Tuesday.

347 I. 13 NOV. 1944 — J.H.L. DE BRUIN TO G.W. VAN ZEGGEREN.
Summary of his behaviour in connection with Crazy Tuesday; he was instructed by Mussert to address evacuated NSB members in Germany. He can meet all his financial obligations.

348. 15 NOV. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. BÜHLER
Instructions for arranging the transport of a large sum of money to the East Netherlands.

349. 18 NOV. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W. LAGES
Request for compensation for a member of the NSB whose house has been burnt down by the *SD* as a reprisal.

350. 24 Nov. 1944 — E. van Dieren to M.M. Rost van Tonningen
Sends a letter on his work as general secretary.

350.1 24 Nov. 1944 — E. van Dieren to M.M. Rost van Tonningen
Request to assist two of his civil servants who are in danger of being victimised through the interruption of his function as general secretary.

351. 28 Nov. 1944 — A. Boon to M.M. Rost van Tonningen
Complaint and self-defence after being arrested by the SD in connection with the finding of gold on the premises of the Netherlands Bank branch in Arnhem.

352. 2 Dec. 1944 — M.M. Rost van Tonningen to A. Seyss-Inquart
The security of the keys and reserve keys of the safe of the Netherlands Bank is a problem which would be solved if Bühler had duplicate keys, but in that case the directors in Amsterdam would feel offended.

353. 5 Dec. 1944 — M.M. Rost van Tonningen to A. Seyss-Inquart
Decentralisation of postal cheque and giro transactions is required if the payment system is to continue to operate.

354. 5 Dec. 1944 — W.J. Heubel to M.M. Rost van Tonningen
Joins the Landstorm; the general situation has become uncertain.

355. 13 Dec. 1944 — K.O.M. Wolters to M.M. Rost van Tonningen
At last he has performed front line service (no. 208); he is pleased that the SS behaved better than the NSB during the September crisis.

356. 20 Dec. 1944 — M.M. Rost van Tonningen to F.L. Rambonnet
Surprise that he has claimed four months' allowance in advance as chairman of the Supervisory Board of the NOC.

357. 21 Dec. 1944 — F.J.W.J. Scheurleer to M.M. Rost van Tonningen
Is stationed as a member of the Landwacht in Amsterdam and hopes to visit Rost at some time. Pleased with the offensive in the Ardennes.

358. 27 Dec. 1944 — M.M. Rost van Tonningen to A. Seyss-Inquart
Demands leadership of the NSB now that Mussert has failed. He should also succeed Hirschfeld in order to preserve the Netherlands from famine.

359. [end Dec. 1944] — M.M. Rost van Tonningen to H. Himmler
Mussert is growing more and more isolated from the Reich and the SS. As a result of obstruction, Rost is unable to transfer the Department of Economic Affairs, Finance and the NOC to Himmler as positions of power for the SS.

360. 28 Dec. 1944 — M.M. Rost van Tonningen to A.A. Mussert
The crisis in the NSB has its roots in the past. After 1940 those

members who were loyal to the Reich were increasingly ousted. Mussert must now prepare for the incorporation of the Netherlands in the (German) Reich if he is not to be caught napping.

361. 28 DEC. 1944 — A.A. MUSSERT TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Müller replaces Rost on 1 January as deputy Leader.

362. 30 DEC. 1944 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Indignant protest at his dismissal (no. 361) and proof of Mussert's disenchantment with the Reich. Request for support, just as when Müller tried to replace him in 1943 (no. 70) and request to call Mussert to order.

363. 16 JAN 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J. ROBERTSON
Rauter has granted Robertson special leave to resume his essential work at the Netherlands Bank. Good relations must be restored.

364. 24 JAN 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. FISCHBÖCK
Protest at the plenipotentiary powers in the field of food purchases which Hirschfeld has acquired in the West; this involves a risk of inflation.

365. 24 JAN 1945 — A. TJALLEMA TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Call for Rost to create order in the chaos.

366. 27 JAN 1945 — H.A. HAZEWINKEL TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Report of the discussion with the *Reichsjugendführer* in Berlin on the military deployment of members of the Jeugdstorm. Paper is required for *Stormvlag* and money for an editor.

367. 6 FEB. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO W.N.A. KRÖLLER
Despite the problems, the Netherlands Eastern Shipping Company must continue to operate.

368. 8 FEB. 1945 — ROST VAN TONNINGEN TO H.J. OTTO
Is dismissed as from 1 January because he has not been in touch since the September crisis.

369. 19 FEB. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
The Netherlands Broadcasting Company is not observing the general line of financial policy.

370. 20 FEB. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Threatens to be excluded from the financial inspection of Dutch Rail. Calculation of the probable cost of the rail strike.

371. 21 FEB. 1945 — F.L. RAMBONNET TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Demands the dismissal of Krantz for bad administration and his flight during the September crisis.

372. 24 FEB. 1945 — D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
In Berlin, where he is, the NOC is at a standstill and contact with The Hague by telephone is impossible.

373\. 27 FEB. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO D. KRANTZ
Demands an explanation of the events since September 1944; inventory and reconstruction of the lost archives, repayment of excessive advance payments, demands for war compensation and the settlement of old claims on German debtors.

374\. 1 MAR. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J. ROBERTSON
A ruling for the security of the money transport must be drawn up without delay.

375\. 2 MAR. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO H. RADEMACHER
Finance is being pushed aside - by Hirschfeld - in the financial inspection of Dutch Rail.

376\. 3 MAR. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
There is a backlog in the agencies of the Delegate for War and Defence Damage; Rambonnet is in the service of the Landwacht and the labour requisitioning and power cuts are hindering progress.

377\. 5 MAR. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO J. POSTMA
Demands restoration of a number of items which he had taken with him after his 'desertion' from the NOC during the September crisis.

378\. 5 MAR. 1945 — D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
The *Ostministerium* has ceased to exist, and the same applies to a number of other organisations. A few NOC officers, mentioned by name, should be fired.

379\. 6 MAR. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F.L. RAMBONNET
Accusation that he makes personal use of an estate near Deventer which was confiscated for the Department.

380\. [CA. 8 MAR. 1945] — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO A. SEYSS-INQUART
Has appointed a deputy, Finance included, in connection with his departure for the front.

381\. 9 MAR. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO D. KRANTZ
Warns that he has a good reputation to lose now that the NOC is in such a bad way.

382\. 9 MAR. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO L.P. KRANTZ
Request to exert his influence on his brother so that the latter can arrange the settlement of the NOC in a positive way. Both criticism and praise of him.

383\. 12 MAR. 1945 — M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F.L. RAMBONNET
Rebuttal of his allegations against Krantz (no. 371) and an accusation of dereliction of duty in the NOC.

384\. 12 MAR. 1945 — J. ROBERTSON TO M.M. ROST VAN TONNINGEN
Acceptance of the vice presidency of the Netherlands Bank during Rost's period at the front.

385. 13 MAR. 1945	M.M. ROST VAN TONNINGEN TO F.L. RAMBONNET He is wrong in regarding the produce of the estate (no. 379) as his own property.
386. 13 MAR. 1945	J.W.J. TUMMERS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Tempers criticism of Krantz; the previously mentioned statistics were only a general indication.
387. 13 MAR. 1945	MEMO FROM J.W.J. TUMMERS TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Recommendation on how the Voluntary Legion is to be paid.
388. 14 MAR. 1945	SECRET MEMO ON THE WEEKLY DE WAAG Survey of the history of *De Waag* to accompany the budget submitted.
389. 27 MAR. 1945	D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Rebuttal of the attack by Rambonnet (no. 371) and defence of his work in the NOC before and after the crisis in September 1944. Prepared to resign.
390. 2 APR. 1945	D. KRANTZ TO M.M. ROST VAN TONNINGEN Defence of his work for the NOC; Rost was the one in charge. If all the administrative papers are available, it will be seen that he is in no respect blameworthy.
391. 24 MAY 1945	STATEMENT OF M.M. ROST VAN TONNINGEN TO FIELD SECURITY Long retrospective from his childhood to the present; his period in Austria, in the NSB before the war, the religious issues within the NSB, the position of the Jews, the relations with Germany, his functions in the war, the SDAP, the organisation of Dutch trade and industry and the work of the NOC. Nazism no longer exists and a new belief in the greatness of European civilisation will therefore have to be created.

Literatuur genoemd in inleiding en noten

met ster de in de tekst gebruikte afkorting

Barnouw, N.D.J. 'N.V. Grijpmans Kleermakerij en Kleedingbedrijf, of de oorlog en zijn winstmogelijkheden', in: *Jaarboek voor de Geschiedenis van Bedrijf en Techniek*, nr. 6 (1989).
*Barnouw, *Grijpmans*

Barnouw, David en Ruurd Stellinga, 'Ondernemers en ordening in bezet Nederland: de organisatie Woltersom', in: *Cahiers voor de politieke en sociale wetenschappen*, jrg. 1, nr. 4,(mei 1978).
*Barnouw/Stellinga, *Organisatie Nederlandse bedrijfsleven*

Bericht von Dr. M.M. Rost van Tonningen, Präsident des Aufsichtrates der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. gegründet am 6. Juni 1942 in Den Haag über die bisherige und zukünftige geplante Aufbau-Arbeit der Nederlandsche Oost Compagnie N.V. in den besetzten Ostgebieten, 's-Gravenhage, Staatsbedrijf der algemeene Staatsdrukkerij, den 1. September 1943.
*Rost, *Bericht*

Bestuursalmanak voor het bezette Nederlandsche Gebied 1942 - 1943, 's-Gravenhage, Algemeene Landsdrukkerij, 1942.
**Bestuursalmanak 1942*

Bestuursalmanak voor het bezette Nederlandsche Gebied 1943 - 1944, 's-Gravenhage, Algemeene Landsdrukkerij, 1943.
**Bestuursalmanak 1943*

Capelle, H. van, *De Nazi economie. Economie en buitenlandse handel in nationaal-socialistisch Duitsland*, Assen, Van Gorcum, 1978.
*Capelle, *Nazi economie*

Centraal Bureau voor de Statistiek, *Economische en sociale kroniek der oorlogsjaren 1940-1945*, Utrecht, De Haan, 1947.
*CBS, *Kroniek*

Dallin, A. *German Rule in Russia 1941-1945. A study of occupation policies*, London/New York, Macmillan, 1957.
*Dallin, *German Rule*

Correspondentie van mr. M.M. Rost van Tonningen. Deel 1 1921-mei 1942, (ingel. en uitg. door E. Fraenkel-Verkade i.s.m. A.J. van der Leeuw), 's-Gravenhage, Nijhoff, 1967.
**Corresp. Rost I*

Fraenkel-Verkade, E, met medewerking van A.J. van der Leeuw, 'Nederlandse SS-Frontarbeiders', in: *Studies over Nederland in oorlogstijd*, 's-Gravenhage, Nijhoff, 1972.
*Fraenkel-Verkade, *SS-FA*

Georg, E. *Die wirtschaftlichen Unternehmungen der SS*, Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1963.
*Georg, *Wirtschaftliche Unternehmungen*

Gillingham, John R. *Industry & Politics in the Third Reich, Ruhr coal, Hitler and Europe*, London, Methuen, 1985.
*Gillingham, *Industry & Politics*

Jong, L. de, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, Den Haag, Nijhoff, 1969-1988.
*De Jong, *Koninkrijk*

Jong, L. de, 'Heeft Felix Kersten het Nederlandse volk gered?', in: *Studies over Nederland in oorlogstijd*, 's-Gravenhage, Nijhoff, 1972.
*De Jong, *Kersten*

Keizer, M. de, *Appeasement en aanpassing. Het Nederlandse bedrijfsleven en de Deutsch-Niederländische Gesellschaft 1936-1942*, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 1984.
*De Keizer, *Appeasement*

Kelder, J.J. *De Schalkhaarders, Nederlandse politiemannen naar nationaal-socialistische snit*, Utrecht, Veen, 1990.
*Kelder, *Schalkhaarders*

Müller, Rolf-Dieter (Hrsg.) *Die deutsche Wirtschaftspolitik in den besetzten sowjetischen Gebieten 1941-1943. Der Abschlussbericht des Wirtschaftsstabes Ost und Aufzeichnungen eines Angehörigen des Wirtschaftskommandos Kiew*, Boppard am Rhein, Boldt, 1991.
*Müller, *Deutsche Wirtschaftspolitik*

Naeff, F. *De Nederlandsche Oost Compagnie N.V. Een onderzoek naar de achtergronden van de Nederlandse Oostinzet en de werkzaamheden van Nederlanders in Oost-Europa onder Duitse bezetting.* Doct. scriptie Geschiedenis, Universiteit van Amsterdam, 1981.
*Naeff, *Nederlandsche Oost Compagnie*

Ouwehand, A. *De Nederlandse zeevisserij gedurende de Tweede Wereldoorlog.*
Scriptie 1972.
*Ouwehand, *Zeevisserij*

Reitlinger, G. *The house built on sand. The conflicts of German policy in Russia 1939-45*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1960.
*Reitlinger, *House built on sand*

Rüter, A.J.C. *Rijden en staken. De Nederlandse Spoorwegen in oorlogstijd*, 's-Gravenhage, Nijhoff, 1960.
*Rüter, *Rijden en staken*

Sijes, B.A. *De Arbeidsinzet. De gedwongen arbeid van Nederlanders in Duitsland, 1940-1945*, 's-Gravenhage, Nijhoff 1966; herdruk 's-Gravenhage, SDU, 1990.
*Seijes, *Arbeidsinzet*

Theunisz, Joh., *De Nederlandse Oostkolonisatie*, z.p., Hamer, 1943.
*Theunisz, *Oostkolonisatie*

Trienekens, G.M.T. *Tussen ons volk en de honger. De voedselvoorziening, 1940-1945*, Utrecht, Matrijs, 1985.
*Trienekens, *Tussen ons volk en de honger*

Trip, L.J.A. *De Duitsche bezetting van Nederland en de financieele ontwikkeling van het land gedurende de jaren der bezetting*, 's-Gravenhage, Nijhoff, 1946.
* Trip, *Duitsche bezetting*

Ueberschär, Gerhard R. und Wolfram Wette (Hrsg.) *'Unternehmen Barbarossa'. Der deutsche Uberfall auf die Sowjetunion 1941. Berichte, Analysen, Dokumente*, Paderborn, Schöningh, 1984.
**Ueberschär, Unternehmen Barbarossa*

In 't Veld, N.K.C.A. *De SS en Nederland. Documenten uit SS-archieven 1935-1945* (ingel. en uitg. door N.K.C.A. in 't Veld), 's-Gravenhage, Nijhoff, 1976.
*In 't Veld, *SS en Nederland*

REGISTERS

Zakenregister

De aanduiding n achter een pagina-verwijzing houdt in dat het desbetreffende onderwerp uitsluitend in de voetnoot ter sprake komt.

Personenregister